תלמוד בבלי

עם ביאור

עיון העמוד

עיקרי הסוגיות וביאוריהן על פי דברי הראשונים
והאחרונים עד למסקנת ההלכה למעשה
בתוספת ביאור 'שפה ברורה' מהדורת 'עוז והדר'

עירובין ד

דפים פב - קה

דרשו ד' ועוזו
העמוד היומי

מהדורה מיוחדת ללומדי 'העמוד היומי'

שו"ע או"ח סי' קי ס"ח: הנכנס לבית המדרש יתפלל

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא יֵאָרַע דְּבַר תַּקָּלָה עַל יָדִי וְלֹא אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה וְיִשְׂמְחוּ בִּי חֲבֵרַי וְלֹא אוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר וְלֹא עַל טָהוֹר טָמֵא וְלֹא עַל מֻתָּר אָסוּר וְלֹא עַל אָסוּר מֻתָּר וְלֹא יִכָּשְׁלוּ חֲבֵרַי בִּדְבַר הֲלָכָה וְאֶשְׂמַח בָּהֶם: גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ:

וכתב הט"ז (שם ס"ק ח): נ"ל דהוא הדין במי שיושב ללמוד אפילו ביחידות, ונ"ל נוסחא אחרת קצרה כוללת הרבה וזו היא:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתָּאִיר עֵינַי בְּמְאוֹר תּוֹרָתֶךָ וְתַצִּילֵנִי מִכָּל מִכְשׁוֹל וְטָעוּת חֵן בְּדִינַי אִסּוּר וְהֶתֵּר חֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת חֵן בְּהוֹרָאָה חֵן בִּלְמוּד: גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: וּמַה שֶּׁשָּׁגִיתִי כְּבָר הַעֲמִידֵנִי עַל הָאֱמֶת וְאַל תַּצֵּל מִפִּי דְּבַר אֱמֶת עַד מְאֹד: כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וְתְבוּנָה:

וביציאתו יאמר:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּים וְהֵם מַשְׁכִּימִים, אֲנִי מַשְׁכִּים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים. אֲנִי עָמֵל וְהֵם עֲמֵלִים, אֲנִי עָמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר. אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים, אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

תלמוד בבלי

עם ביאור

עיון העמוד

עיקרי הסוגיות וביאוריהן על פי דברי הראשונים
והאחרונים עד למסקנת ההלכה למעשה
בתוספת ביאור 'שפה ברורה' מהדורת 'עוז והדר'

עירובין ד

דפים פב - קה

מהדורה מיוחדת ללומדי 'העמוד היומי'

פרק שמיני - כיצד משתתפין

מַשְׁנָה. מְנִיחַ אֶת הֶחָבִית, שבתוכה אוכלין או משקין, וכמבואר במשנה לעיל (כו, ב) 'בכל מערבין וכו' חוץ מן המלח ומן המים' (ע"פ תוס' וריטב"א). ולאו דוקא בחבית, אלא הוא הדין בכל כלי, רק שכך היה הדרך בזמנם להניח מאכלים או משקים בחבית (ע"פ תוס' ורמב"ם עירובין ו, יח). ויש שכתב, שהיו מניחים את העירוב דוקא בחבית ולא בכלי אחר, לפי שבכך היה משתמר מפני העכברים והגשמים (ספר העתים מו, בשם גאון).

וְאוֹמֵר חֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי עִירִי, כלומר, שאומר 'בזה העירוב יהיה מותר לכל בני עירי להלך ממקום זה אלפיים אמה לכל רוח'. ואף אם מניח את העירוב עבור עצמו, צריך לומר 'בזה העירוב יהיה מותר לי להלך' וכו' (רמב"ם עירובין ו, כד. וראה אור שמח שם א, יז, שהמקור לחובת האמירה הוא ממשנתנו), לפי שצריך לקרוא שֵׁם עירוב על הפת (ע"פ רש"י לעיל לט, א ד"ה שאין). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח תט, ז ו-תטו, ד). ואם לא אמר, אף אם כיוון בלבו לקנות שביתה שם, לא חל העירוב. ואם אמר 'יהא זה לעירוב', מועיל בדיעבד (משנ"ב תט, לז ו-תטו, טו).

לְכָל מִי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, שהליכה לבית האבל [כבית הלל שהתירו משום קיום מצוה (שבת יב, א)] ולבית המשתה של נישואין (רמב"ם עירובין ו, ו), יש בה קיום מצות גמילות חסדים, וכמבואר בגמ' שדוקא לדבר מצוה התירו לערב (פיה"מ לרמב"ם). והליכה לסעודת אירוסין, יש אומרים שאינה מצוה אלא לארוס עצמו, אבל לשאר אדם אינה מצוה ואסור לערב כדי ללכת לשם (ביאור הגר"א או"ח תטו, א). ויש שכתבו, שאף לכל אדם מותר לערב כדי ללכת לסעודת אירוסין (רשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ה, פד). ■ להלכה, סעודת אירוסין נחשבת דבר מצוה לכל הקרואים, והוא הדין סעודת קנין ['תנאים'] שנוהגים בה בימינו (משנ"ב שם, ב, וראה שם פרטים נוספים).

ומצינו עוד ענינים שנחשבים לדבר מצוה שמותר לערב בשבילם, כגון לערב כדי ללכת להקביל פני רבו (משנה לעיל לו, ב), או כדי להקביל פני חבירו שבא מן הדרך [אפילו אינו חכם (מג"א תטו, ב), ויש שכתב, דוקא אם חבירו הוא חכם (אליה רבה שם, ג)] (רמב"ם עירובין שם), או כדי לפקח על עסקי רבים (תוס'), או כדי ללכת לבית הכנסת ולבית המדרש (תוס' רבינו פרץ) ולהתפלל במנין (סמ"ק רפב ומג"א שם, ובמהרי"ל ערובי חצרות, הסתפק אם מותר לערב כדי ללכת להתפלל במנין, לפי שאין בזה חיוב כל כך), או כדי ללכת לברית מילה (סמ"ק שם), או כדי לברוח מן הגויים ומן הליסטים שלא יצערוהו או יגבו ממנו ממון [אבל אם יש בזה חשש סכנה, אף בלא עירוב מותר לברוח (משנ"ב שם, ו)] (ע"פ משנה שם, ורמב"ם שם, ושלטי הגבורים כז, א מדפי הרי"ף), או אפילו כדי לטייל בפרדס נאה בשבת ויו"ט, שגם זה נקרא דבר מצוה, משום שמחת שבת ויו"ט (תרומת הדשן עז, ע"פ הרמ"א והלבוש שם, א, אך ראה דעת התוספת שבת שם, ו, שבשבת אסור כי אין בה מצות שמחה, וראה ערוך השלחן שם, א, שבשבת ההיתר הוא משום עונג). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע ורמ"א שם, ומשנ"ב שם).

גְּמָרָא. אֵין מְעָרְבִין אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה, שלא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב, אלא לדבר מצוה (רש"י), משום כבוד שבת (ריטב"א). והחמירו בזה בעירובי תחומין יותר מעירובי חצרות ושיתופי מבואות שמותר לערב בהם גם לדבר הרשות, לפי ששם רגילות היא לטלטל בחצר ובמבוי, ואם לא יתירו לו על ידי עירוב גם לדבר הרשות, יבוא לטלטל באיסור ולהוציא לרשות הרבים, מה שאין כן עירובי תחומין, אין בהם צורך לרוב בני אדם אלא למי שיוצא מחוץ לעיר, ואין לחוש שיעברו על כך במזיד, ולכן לא התירו אלא לדבר מצוה (לבוש או"ח תטו, א). ויש שביאר, שהחמירו בעירובי תחומין לפי שיש לכך אסמכתא מהתורה, מהפסוק (שמות טז, כט) 'אל יצא איש ממקומו' [כמבואר בגמ' לעיל (נא, א)] (אליה רבה שם, א). וראה טעם נוסף, להלן בסוף דיבור זה.

ואפילו אם עירב לדבר מצוה, אינו יכול ללכת לדבר הרשות (הגהות אשר"י, ממשמעות לשון רש"י). ויש שכתב, שלאחר שעירב לדבר מצוה, יכול ללכת גם לדבר הרשות (שם, בשם הסמ"ק רפב; תוס' רבינו פרץ), שאם לא כן היה לרב יוסף לומר 'אין הולכין בעירוב לדבר הרשות' (ב"ח או"ח תטו, א). ויש שהוסיף, שאף אם עירב רק לדבר הרשות, מועיל עירובו בדיעבד (רמב"ם עירובין ו, ו, וביאור הגר"א שם בדעת רש"י פסחים מט, א ד"ה לשבות), שאם לא כן היה לרב יוסף לומר 'מערבין לדבר מצוה ואין מערבין לדבר הרשות', שמלשון זו היה משמע שאפילו בדיעבד אין עירובו עירוב לדבר הרשות, אלא לכך נקט בלשונו 'אין מערבין אלא לדבר מצוה', שמזה משמע שהוא דוקא לכתחילה, אבל בדיעבד מועיל אף כשעירב לדבר הרשות (ב"ח שם). ויש שכתב, שאף בדיעבד אם עירב לדבר הרשות, אין עירובו עירוב (מגיד משנה שם בשם בה"ג, רש"י כאן, ע"פ המגיד משנה שם והאור זרוע קפו).

■ להלכה, אם עירב לדבר מצוה, יכול ללכת אפילו לדבר הרשות (רמ"א שם, א). ואף אם עירב רק לדבר הרשות, בדיעבד הרי זה עירוב (שו"ע שם, וראה שעה"צ שם, יא, שהשו"ע מודה לרמ"א שאם עירב לדבר מצוה מותר לו ללכת אף לדבר הרשות, שכל שכן הוא).

ודין זה שאין מערבין לדבר הרשות, הוא דוקא כשעירב בפת, שזו קולא שהקילו חכמים לעשיר שלא יצטרך לטרוח ולערב ברגליו, ולא הקילו אלא לדבר מצוה, אבל כשמערב ברגליו ושובת שם, שזה עיקר העירוב [והיינו לדעת רבי יהודה הסובר (לעיל נא, ב) שעיקר עירוב ברגל (אבן העוזר שם)], יכול לערב אף לדבר הרשות (רבינו יהונתן כז, א מדפי הרי"ף, רשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ה, פד, ורש"י פסחים שם, ע"פ הב"ח והמג"א תמד, יג), ואפילו לכתחילה (ב"י שם, לדעה זו). ויש שכתבו, שאין חילוק בזה, וגם עירוב ברגליו, אינו אלא לדבר מצוה (אבן העוזר שם, בדעת התוס' שם ד"ה לשבות, שעה"צ שם, ב, בדעת הרמב"ם שסתם ולא חילק). ■ להלכה, הובאו שתי הדעות (משנ"ב שם, א), ובמקום הצורך אף אם אינו צורך גדול יש להקל בזה, כיון שכל האיסור ביציאה מחוץ לתחום אינו אלא מדרבנן (משנ"ב שם, ובשעה"צ שם, ג).

אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא קָתָנֵי, שאין דרך העולם שיניח אדם את ביתו בשבת וילך לעיר אחרת, אלא לדבר מצוה (רבינו יהונתן כז, א מדפי הרי"ף).

שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ אֵין בְּרֵירָה - בתמיהה, שהרי קיימא לן שעירובי תחומין הם מדרבנן [כמבואר בתוס' לעיל (יז, ב), ושלא כדעת רבי עקיבא (משנה סוטה כז, ב, וגמ' שם ל, ב) שתחומין הם מדאורייתא], ובדרבנן לכו"ע אמרינן יש ברירה, כמבואר בגמ' לעיל (לז, ב) שתמהה מי הוא התנא שסובר שבדרבנן אין ברירה (תוס'), וכך גם פסקה הגמ' (ביצה לח, א) להלכה, שבדרבנן יש ברירה (רב נסים גאון).

■ המשך במילואים עמ' 98

גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי. גופא א"ר יהושע בן לוי כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ובמה במשנתינו אינו אלא לפרש דברי חכמים ור' יוחנן אמר אימתי לפרש ובמה לחלוק ואימתי לפרש הוא והא תנן ואלו הן הפסולים המשחק בקוביא ומלוה בריבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר ותני עלה בברייתא וחכ"א בין שאין לו אומנות אלא היא ובין שיש לו אומנות שלא היא הרי זה פסול ההיא דרבי יהודה א"ר טרפון היא דתניא א"ר יהודה משום ר"ט לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שאין נזירות אלא להפלאה אלמא כיון דמספקא ליה אי נזיר אי לא נזיר הוא לא משעביד נפשיה הכא נמי כיון דלא ידע אי קני אי לא קני לא גמר ומקנה:

הדרן עלך חלון

כיצד משתתפין בתחומין מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני עירי לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה וכל שקיבל עליו מבע"י מותר משתחשך אסור שאין מערבין משתחשך: **גמ'** אמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה מאי קמ"ל תנינא לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה מהו דתימא אורחא דמלתא קתני קמ"ל: וכל שקיבל עליו מבע"י: שמעת מינה אין ברירה דאי יש ברירה תיגלי מילתא למפרע דמבעוד יום הוה ניחא ליה אמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני. אמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאין צריך לאמו אין יוצא בעירוב אמו ותנן נמי גבי סוכה כי האי גוונא קטן שאין צריך לאמו חייב בסוכה והוינן בה ואיזהו קטן שאין צריך לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו ר"ש בן לקיש אמר כל שניעור [משנתו] ואינו קורא אימא אימא ס"ד גדולים נמי קרו אלא אימא כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא וכמה כבר ארבע כבר חמש אמר

רש"י

גברא אגברא. דר' יהושע בן לוי אדשמואל, שמואל דאמר הלכה סבר פליגי, ורבי יהושע סבר לא פליגי: הפסולין. לעדות, דכולן גזלנין מדבריהן הן, דאסמכתא לא קנייא ומגזל גזיל ליה: בקוביא. בעירבון: מפריחי יונים. אי תקדמיה יונך ליוני: סוחרי שביעית. דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה, וזה שחומד ממון לעבור עבירה על הממון רשע הוא, והתורה אמרה אל תשת רשע עד (שמות כג): בזמן שאין להם אומנות אלא היא. דקסבר ר' יהודה אסמכתא שהוא נסמך על דעתו שהוא ינצחנו ועל אותה אסמכתא הוא מתנה, קניא ולאו גזלנין נינהו, ופסולייהו לפי שאין עסוקין בישובו של עולם, דכיון דאין מכירין ובקיאין בטורח וצער בני אדם אינן חסין על חבריהן מלהפסידן ממון: וחכ"א כו'. קא ס"ד היינו ת"ק דמתני', אלמא אימתי לחלוק: ההיא. ברייתא משום ר"ט היא דאמר אסמכתא לא קניא, אבל במתניתין לא פליג רבי יהודה אדתנא קמא אלא מפרש לטעמיה: אין אחד מהן נזיר. שנים שיושבין וראו אחד בא, ואמר אחד מהן הריני נזיר שזה נזיר, ואמר חבירו הריני נזיר שאין זה נזיר: להפלאה. שיהא נדרו מפורש על הודאי, ולא בתורת ספק אי נזיר אותו הבא כנגדו: אי קני. אי נצח:

הדרן עלך חלון

כיצד משתתפין כו'. וכל מי שמקבל מבעוד יום. לסמוך על עירוב זה ולילך, מותר: גמ' אין מערבין. לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה: הודיעוהו מבעוד יום ולא הודיעוהו קתני. הודיעוהו מותר, אע"פ שלא נתרצה מבעוד יום ונתרצה משחשיכה אמרינן הוברר שקודם זמן קניית עירוב דעתו לכך היה. לא הודיעוהו עד שחשיכה, מאי ברירה איכא, הא לא הוה ידע דאיכא עירוב דנימא דעתיה עליה הואי: יוצא בעירוב אמו. עירבה אמו לעצמה ולא זיכתה לו בעירוב, מוליכתו עמה כגופה דמי, דמסתמא דעתה עליה דלא סגי ליה בלאו אמו: ותנן נמי גבי סוכה. כלומר וכי תימא בן שש צריך לאמו קרי ליה, הא ליכא למימר, דתנן נמי גבי סוכה כי האי גוונא ופרכינן התם הי קטן צריך לאמו: חייב בסוכה. מחנכין ליה מדרבנן: ואינו קורא אימא. כיון דלא קרי ההיא שעתא לאו צריך הוא: ופרכינן אימא סלקא דעתך, גדול נמי קרי. כלומר לא משוית ליה אין צריך לאמו עד שיהא ניעור משנתו ולא יקרא אימא, הא אי קרא אימא צריך לאמו משוית ליה, הא אפילו גדול דרכו בכך: אלא כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא. דלא צווח עד דאתיא לקמיה, הוי אינו צריך לאמו: וכמה. בר כמה שני הוי: כבר ארבע וכבר חמש. קרי ליה אין צריך לאמו, כל חד לפום חורפיה, אלמא מכי הוי בר חמש בעי לזכוייה, וטפי מבר (א) ד' לא קרי ליה צריך לאמו דליפוק: אמר

תוספות

ואלו הן הפסולין. מפורש בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד:): אמר ר' יהודה אימתי (ג) כו' בזמן שאין לו אומנות כו'. אע"ג למסקינן דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה הלכה כרבי יהודה כדפסיק בפרק זה בורר (שם דף כו:) א"ר אבהו הלכה כרבי יהודה ומכאן משמע דשרי לשחוק בקוביא דאפילו לרמי בר חמא דמפרש טעמא דמשחק בקוביא פסול משום דאסמכתא לא קניא היינו לרבנן אבל לר' יהודה דמכשר היכא דגמיר אומנות אחריתי קסבר דכה"ג לאו אסמכתא היא וטעם דלא הוי אסמכתא כדפירש הקונטרס בפ' זה בורר (שם דף כד:) משום דלא דמי להאי דב"מ (ד' קד:) אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי דהתם הוי בידו ולהכי לא גמר ומקני דמעיקרא כי אתני אדעתא דלא יהיב ליה (ג) אסמכתא קמתני דטועה וסבור שלא יבא לידי כך אבל הכא לא סמיך אמידי משום דלא ידע אי נצח או לא ובפרק זה בורר (סנהדרין דף כה.) משמע גבי מפריחי יונים דקאמר וצריכא דאי תנא דתולה בדעת עצמו התם הוא דאמר קים לי בנפשאי דידענא טפי ולהכי הוי אסמכתא משמע היכא דבידו הויא אסמכתא טפי וקשה לר"ת דבסוף איזהו נשך (ב"מ דף עג:) גבי האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למזבן ליה חמרא כו' ופריך מ"ש דאם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא ומשני התם בידו הכא לאו בידו אלמא משום דלאו בידו הויא אסמכתא טפי ונראה היכא דבידו לגמרי ולא גזים כי ההיא דאם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא (ד) לא הויא אסמכתא וכן היכא דאין בידו כלל ואפילו הכי גמיר ומקני כגון קוביא וכה"ג אבל היכא דבידו ולא בידו כי ההיא חמרא דפשע ולא זבן ליה ואע"ג דיין מצוי הרבה לקנות מ"מ כיון דתלוי באחרים דאם לא ירצו למכור לו ממי יקנה הלכך לא גמר ומקני והוי אסמכתא גמורה ועוד פר"ת טעם אחר לדווקא כי ההוא דאם אני חוזר בי ערבוני מחול לפרק הזהב (שם דף מח:) ומי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו דגט פשוט (ב"ב דף קסח.) וכל כה"ג חשיב אסמכתא שאינו מתכוין אלא להסמיך חבירו על דבריו שיאמינוהו אבל הכא לדעתא דהכי קעבדו שירויחו או זה או זה ואותם המשחקים באמנה אומר ר"י דאינו חייב לשלם דבמה יקנה דלמ"ד אסמכתא היא לא קני אפילו בקנין אלא בב"ד חשוב כדמוכח בנדרים (דף כז:) ולמ"ד לאו אסמכתא היא היאך יקנה בדברים בלא קנין בשביל שנוצח חבירו:

הדרן עלך חלון

כיצד משתתפין. מניח את החבית. כל פירותיהם היו רגילים להניח בחבית כדתניא לעיל [דף פ.] מביאין את החבית של יין ושל שמן ושל גרוגרות ושל שאר כל מיני פירות: אין מערבין אלא לדבר מצוה. לעיל דתנן אם באו נכרים למזרח וכו' ומוקי לה בגמ' במרי מתא ופי' שם בקונטרס שצריך לצעוק לפניו הוי נמי דבר מצוה שהולך לצורך בני עירו ומפקח על עסקי רבים: שמע מינה אין ברירה. דלא מסתבר דאפילו בעירובי תחומין דרבנן אין ברירה כדאמרינן פרק בכל מערבין (לעיל דף לז:) מאן האי תנא דאפילו בדרבנן לית ליה ברירה: קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. אף על גב דאין מערבין אלא לדבר מצוה מכל מקום יוצא קטן בעירוב אמו דאי אפשר לה להניחו משום דכרוך אחריה א"נ בקטן נמי איכא מצוה לחנכו:

על

עין משפט נר מצוה

סו א ב מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ד ופ"ו הלכה א סמג לאוין רי"ד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף טז:

א ג מיי' פ"ו מהלכות עירובין הלכה ו סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' תטו סעיף א:

ב ד מיי' שם הלכה יח וסמג שם טור ש"ע א"ח סי' תיג:

ג ה מיי' שם הלכה כא וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תיד סעיף ב:

ד ו ז מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה א סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף ב:

רבינו חננאל

ששנה ר' יהודה אימתי לפרש הוא. ואקשינן עליה איני והתנן בסנהדרין פרק דיני ממונות בג' זה בורר לו אחד אלו הן הפסולין המשחק בקוביא כו'. א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר. וקתני בברייתא וחכ"א בין שיש לו אומנות שלא היא בין שאין לו אומנות אלא היא הרי זה פסול הנה חולקין דר' יהודה אמר כשר וחכ"א אפילו יש לו אומנות שלא היא הרי זה פסול. ופרקינן לעולם אימתי לפרש הוא והאי דקתני בברייתא וחכ"א [ר"ט היא] ומפרש דברי ר' טרפון. (דתנן) [דתניא] ר' יהודה אומר משום ר' טרפון אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה שנאמר איש כי יפליא (אלא) [אלמא] כיון דמספקא ליה אי נזיר הוא אי לא נזיר הוא לא ידע (דנחזו) [דנזרו] ולא משעביד נפשיה הכא נמי גבי המשחק בקוביא לא ידע אי קני אי לא קני לא גמר ומקני:

הדרן עלך חלון

פ"ח כיצד משתתפין בתחומין מניח את החבית כו'. אמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה: כל מי שקבל עליו מבעו"י מותר. ש"מ אין ברירה אפילו בדרבנן דהא עירובי תחומין דרבנן ניהו ודלא כר' עקיבא ופריק רב אשי הודיעוהו קתני פי' הודיעוהו שצריך לצאת לילך למקום פלוני כיון (א) שמקבל עליו נתברר כאלו מאתמול עירב. אמר רב יוסף קטן בן שש יוצא בעירוב אמו הא דתניא קטן יוצא בעירוב אמו עד בן שש מוקי ליה עד ועד בכלל: ת"ר לא יערב אדם ע"י בנו ובתו הגדולים ולא ע"י עבדו ושפחתו העברים ולא ע"י אשתו אלא מדעתן. ואוקימנא מאי מדעתן בשהודיעו ואפילו בסתמא מערב עליהן אלא אם ימחו ויאמרו לא. אבל מערב ע"י בנו ובתו הקטנים וע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן וכולן שעירבו ועירב רבן עליהן יוצאין בשל רבן חוץ מן האשה וכל דכוותה הן בניו הגדולים ועבדיו [ושפחותיו] העברים מפני שיכולין למחות וכיון שעירבו לעצמן אין לך מיחוי גדול מזה ואין יוצאין אלא בעירוב של עצמן:

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין דף כה:], ב) שם כד: [ר"ה כב.], ג) סנהדרין כה. תוספתא ה', נזיר לד. קב. נדרים יט:, ד) לעיל לז., ה) כתובות סה:, ו) תוספתא פ"ו ה"ח, ז) סוכה כח., ח) [שם:], ע"ש, ט) סנהדרין כד:, י) ע"ש דף סב., כ) סנהדרין כה., ל) [דף לז:], מ) עי' שבת קנ ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבר ארבע וכו' וטפי מבר ארבע) נ"ב ונ"ב ע"ש: (ב) תוס' ד"ה אמר ר' יהודה אימתי בזמן כו' ותיבת "כו'" נמחק: (ג) בא"ד אדעתא דלא יהיב ליה קמתני והוי אסמכתא לטועה וסבור וכו' משמע הכי גבי מפריחי: (ד) בא"ד ולא גזים כי ההיא דאם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא או היכא דלאו בידו כלל ואפי' הכי גמיר ומקני כגון קוביא וכה"ג לא הויא אסמכתא אבל היכא דבידו ולא בידו כו"ל:

רב נסים גאון

פ"ח כיצד. שמעת מינה אין ברירה אפי' בדרבנן. בהרבה מקומות בתלמוד איתה להאי מילתא אבל פסק ההלכה איתא במסכת יום טוב בפרק משילין פירות (דף לח) הכי סליקא לה מילתא כי לית ליה לר' הושעיא ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה דרש רב זוטרא הילכתא כר' אושעיא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה קטן בן שש בסה"ד מצוה לחנכו. עי' תוס"ש סימן לד:

משנת ראשונים

ואלו הן הפסולים. אלו הן הפסולים מצד עבירת חמס אע"פ שלא גנב או גזל להדיא שהרי הם הם גופו של חמס ופסול מן התורה, אלא שהזכיר הדברים שהם ממין החמס ומדברי סופרים שפסלוהו, אחר שהוא חשוד אצלם לעבור עבירות בדבר שבממון. [מאירי, סנהדרין כד:]

המשחק בקוביא. כמו שרגילין לשקר באומנות שלהם ואינם מתגנים לבריות באותו שקרות הם סוברים שלא יתגנו בשקרות שאר הדברים, וכן אין מכירין בטורח וצרות של בני אדם ואינם חסים על חביריהם להפסיד ממונם. [מאירי, סנהדרין כד:]

ומפריחי יונים. מתנין ביניהן אם יונתך קודמת ליונתי אני נותן לך כו"כ, ומפריחין אותן כאחת ומנקשין אחריהן, וכאו"א מכרת ניקוש של בעליה וממהרת לעוף לקול הניקוש, ומי שיונתו קודמת נוטל מחבירו כפי תנאו. [יד רמה, סנהדרין כה.] שמרגיזין אותם בקשקוש על דפים להנידם מקיניהם ואח"כ מצפצפין בתחבולות עד שבאים לידם, וכן העושים בדרך זו בבהמות על הדרך האמור בסוף השמועה בשור הבר, שהבייתיות אין נדות ממקומם בקשקושו, אלא בשור הבר שהיא בהמה לענין איסור חלבו. [מאירי, סנהדרין כה:]

לעולם אין אחד מהן נזיר. אע"פ שנודע לאחר מכאן שהוא נזיר אין נזירות חלה עליו, משום דבעידנא דקנזר בעינן הפלאה וליכא. [ר"ן, נדרים ה:] לפי שאין נזירות אלא להפלאה. כלומר שאין נזירות חל עד שיפרש אותה בלא שום תנאי כדכתיב כי יפליא דמשמע שיפרש ולא שיקבל אותה על הספק. [ר"ן, נדרים יט:] ואע"ג דגבי נזיר כתיב קרא, מהתם ילפינן למשחק בקוביא וכי האי גונא אשכחן בריש נדרים גבי גט אמרי' לרבא דילפינן מנזירות דבעי' ידים מוכיחות. [תוספות הרא"ש, סנהדרין כה.]

חשק שלמה על רבינו חננאל א) אולי צ"ל כיון שמקבל עליו אפילו משחשיכה נתברר וכו'.

הגהות וציונים א] נ"א משחשיכה, ועי' קרבן נתנאל: ב] כת"י ודפו"ר "עבירה רשע על הממון הוא": ג] בדפוס ויניציאה רפ"ח נוסף להפרשה: ד] דפו"ר "ולא בתלייה בספק אי נזיר הוא אותו" כו': ה] ס"א יגוח (גליון דפוס וילנא, ובגליון דפוסים קדמים "ס"א יניח", וכ"ה במהרש"ל): ו] המהרש"ל כתב על נוסח זה "ואל תשגיח בדפוס לובלין כי תלמיד טועה הגיהו", עי"ש:

עין משפט נר מצוה

ה א ב מיי׳ פי״ג מהלכות מילה הלכה ב סמג עשין ב טושו״ע י״ד סי׳ רס״ה סעי׳ ב:

ו ד מיי׳ שם הלכה ו ומסמ״ג שם טושו״ע שם סי׳ רסו סעיף ב:

ז ה מיי׳ פי״ג מהלכות מילה הלכה ו: ח ו מיי׳ פי״ל מהלכות מועלה מוקלן הלכה ה:

רבינו חננאל

(נוסחה בסוף המסכת)

משנת ראשונים

תויבהא דרב יהושע בר רב אידי תיובתא. כל היכא דאיכא תיובתא דשלמוה חיובתא. אין הלכה כאותו שלנו אלא כתיובתיך, ותיובתא לשון שבירה.

[סדר תנאים ואמוראים, חלק ב' אות נה]

ליימא תיהוי תיובתיה דרב אסי. דהוה משמע ליה דעד ולא עד בכלל קאמר מכיון שסתם דבריו המפסח מרובה לא תפסח ופרקינן דעד ועד בכלל הוא. **[הריטב"א]**

מערב אדם על ידי בנו ובתו הקטנים. עירוב בתחומין. קטנים גדולים האמורים בכאן קטנים ממש וגדולים ממש, ואפי׳ לדברי ר״ח ז״ל שנתנה גבי זיכוי לעיל (עמוד ב) דגדול המסתר על שולחן אביו זהו קטן, התם הוא דכל שמזונה לאותיים ע״י בנו המסתר שלחנו אפילו הגדול נראה כאלו לא יצא השיירה משרשתה, אבל לענין שיהא מערב על בנו הגדול בעל כרחו אין לומר כן ואע״פ שהוא סמוך על שלחנו כיון שהוא גדול ובר מצוה, וכן דעת כל רבותינו. **[הריטב"א]**

וזה וזה מתבזונים לזקן. שר׳ יהודה סובר שמשמוש ומלא כרסו במשמעים ומתי מחזקה ומפעפע בפח. **[מאירי]**

אמר רב חסדא צא מהן שליש לחנוני. הנכון בעיני לפרש כן שבעה״כ קונה חשיך מן השוק ונותנין לחנוניי שיעשה נותנין בהם לשוחה ולהרעיף וללוש ולאפות במקום דבעי׳ יהיב ציבי משתחר החנוניי בשכר שוחחו שליש, ובמקום דיהיב חנוניי נמי ציבי ומשתחר מוזבז. **[תוספות ר"ח]**

צא מהן מחצה לחנוני. במסכת ב״ב אמרו המשחיר אל ישתחר יותר משתחת, ואע״פ שאמרו בכאן צא מהן מחצה לחנוני אין ממנה סתירה לחברותה שלא אמרו אל ישתחר יתר משתחת אלא בפירות שאין בהם אלא טורח מקוח ומכר, אבל חבואה שיש בה טורח שתינה ולישה ואפייה והוצאת עצים ושכר המסיירים בעלם משערו בר מחצה. **[מאירי]**

השק שלמה על רב נסים גאון

ג) תוי״ט

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) נכנסות סו: וש״ג, ג) עי׳ תוס׳ לעיל עמ׳ ד״ה ועיי״, ג) תוספתא פ״ו הי״ח, ד) כתובות קד: ע״ש הי״ג, ה) [שבת קיט:], ו) [סוכה מה:], ז) [סה:], ח) [שבת קיט:], ט) [עמוד ב], י) קידושין דף יא., יא) מצורע פ״ה ה״ח, יב) [ע״ז כ:], יג) לעיל ל:, יד) ב״מ יב:, טו) שבת דף יב ע״ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ כיון שלא נתעמו נתפני שיהיו כיוצ׳ אבל סיפו מעכב: (ב) שם מצות פתוך ומר׳ שבעולם ולא ע״י עבדו: (ג) שם וכל דממי לה (למר מר ומר למימר) פ״ח וכ״ב פ״ב היא גופא קשיא אמרת מפני שיכולה למנות עמהן ממר: (ד) שם דסתמנא מוזן: (ה) שם פ״ל כג יוסף לכל יוסף בניס דרבה לטון: (ו) רשי״י ד״ה מיתיבי ותו׳ על גן יוסף והכא?

הגהות הגר"א

[ב] מהרש״ל הגיה כבר. ועי׳ רש״ש. בכתובות ״ככר הלקוח בפונדיון״: [ג] בדפוס שאלוניקי ״לפר שית ולמר תשעי. וכ״ה הסדר הנכון (ע״ש)]. [ד] רש״ל (גליון), הגהות בדפוסי ״אלא אמר רב חסדא״. והגיה משום דלעולם דפוסי׳ מאי קא משמע לן דהא חסדא אחדדי, אבל אם היה רואה את דבר הוריטב״א כאן ובכתובות לא היה מגיה (דק״ש)]. [ה] בדפוס שאלוניקי ״לפר תבני ולמר תשעי, וכן הסדר הישר (ע״ש)]. [ו] בשיעור (דפוס שאלוניקי)]. [ז] בין למר ובין למר (דפוס ויניציאה רפ״ח)]. [ז] ע״ל דבעינן (כאורות המים, וכ״ה בכתי״ם)]. [ח] ״אלא״ ליתא בדפוסי׳ פיזרו׳ ויניציאה. רש״ש מגיה אלא שיעור. [ט] [ל״ד: מהרש״ל נשם תוספות שנ״ע מדאמר בין מדשרת בין שלא מדבעתן ושלא מדבעתן אסורינן בעומדת הניינו דאמרי׳ לא ניבדוקים פשיטא דיש בידם לפחות אפי׳ ספונין על שלחן אביהן כך פי׳ רי״ו בספרים בריש פרק האשה: [י] והה״ר״ל [השלם] הגיה והא.

רב נסים גאון

ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר כבר בפונדיון שעורה שעתון בפ׳ שני (דף יב:) מאי בסלע ר׳ שמעון אומר ג׳ ידות לכבר מני׳ לקב חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הבגיה. הפונדיון הוא חלק אחד משנים עשר בדינר ואיתיה לפירוש דליכא בפ׳ האשה נקניו (קידושין יב) דתניא שש מעה כסף [דינרין] והמעה ב׳ פונדיונות הסאה הוא ר׳ קבין והקב כ״ד ביצה וכבר פירשוה הגאונים ז״ל כי שיעור הביצה ממשקל (ויק״ן ב) כספים פחות שליש מכספים של ארץ ישראל יעלו בר׳ ביצים ק׳ כספים נמצא קב משקל ת׳ כסף. וכבמרא דבני מערבא בפ׳ תרומות (פיה ה״א) אמרו כמה קבא עביד כ״ד ביעין דתמלי יש בו ד׳ דינרין שבכל דינר י״ב פונדיונות יעלה הסלע ל״ח פונדיונות ואיתיה לפירושיה בגמ׳ דכבורחת בפ׳ יש בכור (למלה (דף ו) הלא סלע הקדש מ״ח פונדיון. דבבמר דקידושין דבני מערבא (פ״א ה״א) גרסי תני ר׳ חזיא סלע ד׳ דינרין ונסקא לן מתחני דפרק התדר הסלע ד׳ דינרין דתנן (בב״מ דף נא) כמה תהא הסלע חסרה לא תהא לה אונאה ר״מ אומר ד׳ איסרות מאיטר לדינר מכלל שהסלע יש בו ד׳ דינרין הכי אמרי בפרק האשה נקניו (קידושין הלכה א) ותלמיד אחתכוניי על כיף נהרא דלא אפקית מתניתא דד׳ חזיא רבה מן מתני׳ דקוני לנהרא אמרתן ליה תני ר׳ חזי׳ סלעא ד׳ דינרין אמר לון אף אנן תנינא כמה תהא הסלע חסרה לא תהא בה אונאה ר׳ מאיר אומר ד׳ איסרות מאיטר לדינר. תציה לבית המנוגע עיקור מן הכתוב (ויקרא יג) התאוכל בבית כבשים את בניהן ומיהשתהו בחזרת כתונים אם סופר לדבות את עצים שאינו שוכב מה

מתני׳ מתבזונין [ל]הקל. ר׳ מאיר אומר כשהוא מכיל פונדיון טפי משום דבמשים ומחמי מיכף רוחמי לבמשים שכיח, ור׳ יהודה סבר כיון דבשבת טועה שלש סעודות אינו חולק הרבה בכל סעודה: **כבר הלקוח** מה הנחתום בפונדיונין שנשמברים ארבע מאין בשלש. השתא מ״ל מפי קב קב הוי מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד מזונו לחול ולא לשבת דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול וזה וזה מתבזונים לזקל ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר מכבר[ם] בפונדיון מד׳ מאין בשלש. השתא מ״ל מפי קב קב לפונדיון ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון: ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון: ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון:

אמר רב יהושע בריה דרב אידי כי קאמר רב אסי כגון שעירב עליו אביו לצפון ואמו לדרום דאפילו בר שש נמי בצוותא דאמיה ניחא ליה מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו [וכמה] עד בן שש תיובתא דרב יהושע בר רב אידי תיובתא ליכא תיהוי תיובתיה דרב אסי אמר לך רב אסי [ס] עד ועד בכלל ליימא תיהוי תיובתיה דרבי יצאי ור״ל ל״ק הא דאיתיה אבהתי במתא הא דלא איתיה אבוהי במתא. ת״ר [א]מערב אדם על ידי בנו ובתו הקטנים [ב] על ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין לדעתן בין שלא לדעתן [ג] אבל אינו מערב לא ע״י עבדו ושפחתו העברים [ולא] על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי אשתו אלא מדעתם תניא אידך [ד] לא יערב אדם על ידי בנו ובתו הגדולים [ה] וע״י עבדו ושפחתו העברים ולא ע״י אשתו אלא מדעתן אבל מערב הוא ע״י עבדו ושפחתו הכנענים ועל ידי בנו ובתו הקטנים בין לדעתן ובין שלא לדעתן מפני שדין בידו וכולן שעירבו ועירב עליהם רבן יוצאין בשל רבן חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות אשה מאי שנא אמר רבה אשה וכל דמיה לה [ו] אמר מר חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות טעמא דמחי הא סתמא מנלן דסתמא כבעלה הא קתני רישא אלא מדעתם מאי לאו דאמרי אין לא מאי אלא מדעתם [ז]דאשתיקו לאפוקי היכא דאמרי לא הא וכולן שעירבו ועירב עליהן רבן יוצאין בשל רבן [ז] וסתמא הוא וקתני חוץ מן האשה דלא נפקי אמר רבא [ח]בין שעירבו אין לך מיחוי גדול מזה: **מתני׳** [ט] כמה הוא שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד מזונו לחול ולא לשבת דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול וזה וזה מתבזונים לזקל ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר מכבר[ם] בפונדיון מד׳ מאין בשלש. השתא מ״ל מפי קב קב לפונדיון ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון: ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון:

רב אדא בר אהבה אמר תרתי ריפתא נהר פפיתא א״ל רב יוסף לרב יוסף בריה [ס] דרבא אבוך כמאן ס״ל כר׳ מאיר ס״ל אנא נמי כר״מ ס״ל דאי כרבי יהודה קשיא הא דאמרי אינשי: [י]רווחא לבמיכא שכיח: רבי יוחנן בן ברוקה אומר: תנא וקרובים בבריחן להיות שוין מי דמי דר״ש ארבע סעודתא לקבא דר״ש תשע סעודתא לקבא [כ] א״ר חסדא צא מהן שליש לחנוני ואכתי למר תשעה [ל] ולמר תשע [מ] ולמר תמני היינו דקאמר ר׳ [נ] צא מהן מחצה לחנוני ואכתי למר תשע [ס] ולמר תמני היינו דקאמר רבי יוחנן בן ברוקה לא זקיל אינש לאפוקי מפומיה דחבריה. קשיא הא דקא יהיב בעל הבית ציבי הא דלא יהיב בעל הבית ציבי: חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגיה:

אמר רב יהושע בריה דרב אידי כי קאמר רב אסי כגון שעירב עליו אביו לצפון ואמו לדרום דאפילו בר שש נמי בצוותא דאמיה ניחא ליה מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו [וכמה] עד בן שש תיובתא דרב יהושע בר רב אידי תיובתא ליכא תיהוי תיובתיה דרב אסי אמר לך רב אסי [ס] עד ועד בכלל ליימא תיהוי תיובתיה דרבי יצאי ור״ל ל״ק הא דאיתיה אבהתי במתא הא דלא איתיה אבוהי במתא. ת״ר [א]מערב אדם על ידי בנו ובתו הקטנים [ב] על ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין לדעתן בין שלא לדעתן [ג] אבל אינו מערב לא ע״י עבדו ושפחתו העברים [ולא] על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי אשתו אלא מדעתם תניא אידך [ד] לא יערב אדם על ידי בנו ובתו הגדולים [ה] וע״י עבדו ושפחתו הכנענים ועל ידי בנו ובתו הקטנים בין לדעתן ובין שלא לדעתן מפני שדין בידו וכולן שעירבו ועירב עליהם רבן יוצאין בשל רבן חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות אשה מאי שנא אמר רבה אשה וכל דמיה לה [ו] אמר מר חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות טעמא דמחי הא סתמא מנלן דסתמא כבעלה הא קתני רישא אלא מדעתם מאי לאו דאמרי אין לא מאי אלא מדעתם [ז]דאשתיקו לאפוקי היכא דאמרי לא הא וכולן שעירבו ועירב עליהן רבן יוצאין בשל רבן [ז] וסתמא הוא וקתני חוץ מן האשה דלא נפקי אמר רבא [ח]בין שעירבו אין לך מיחוי גדול מזה: **מתני׳** [ט] כמה הוא שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד מזונו לחול ולא לשבת דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול וזה וזה מתבזונים לזקל ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר מכבר[ם] בפונדיון מד׳ מאין בשלש. השתא מ״ל מפי קב קב לפונדיון ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון: ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון:

רב אדא בר אהבה אמר תרתי ריפתא נהר פפיתא א״ל רב יוסף לרב יוסף בריה [ס] דרבא אבוך כמאן ס״ל כר׳ מאיר ס״ל אנא נמי כר״מ ס״ל דאי כרבי יהודה קשיא הא דאמרי אינשי: [י]רווחא לבמיכא שכיח: רבי יוחנן בן ברוקה אומר: תנא וקרובים בבריחן להיות שוין מי דמי דר״ש ארבע סעודתא לקבא דר״ש תשע סעודתא לקבא [כ] א״ר חסדא צא מהן שליש לחנוני ואכתי למר תשעה [ל] ולמר תשע [מ] ולמר תמני היינו דקאמר ר׳ [נ] צא מהן מחצה לחנוני ואכתי למר תשע [ס] ולמר תמני היינו דקאמר רבי יוחנן בן ברוקה לא זקיל אינש לאפוקי מפומיה דחבריה. קשיא הא דקא יהיב בעל הבית ציבי הא דלא יהיב בעל הבית ציבי: חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגיה:

תנא

הוי בכלל ג׳ סעודות, הכא הוי בשיעור הצירוף נמקוחו קון לקבל, אבל שיעור סעודה קיש להו לרבנן הכי ונעינן[ס] שיסאה בכדי אכילת פרס כפולה ליכלמדנו, על פי שסעודה כפולה כלומר בתלי כלי: [ס]פסול את הגויה. האוכל כזית מן הפת ושתה רביעית מן היין ואכל כזית מן הבשר ושתה רביעית מן היין בתוך כדי אכילת פרס כפולה גוייהו מלמדנו בתלי כלי מזונו, ואכתי למר תשעה [ל] ולמר תשע [מ] ולמר תמני היינו דקאמר רבי יוחנן בן ברוקה לא זקיל אינש לאפוקי מפומיה דחבריה. קשיא הא דקא יהיב בעל הבית ציבי הא דלא יהיב בעל הבית ציבי: חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגיה:

מתני׳ [ט] כמה הוא שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד מזונו לחול ולא לשבת דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול וזה וזה מתבזונים לזקל ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר מכבר[ם] בפונדיון מד׳ מאין בשלש. השתא מ״ל מפי קב קב לפונדיון ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון: ר״ש. ממעטן מסעות[ם] ואומר מעט סעודות יש לקב וזה לעירוב נב׳ יהוו שלש סעודות, כלל, ר׳ מעט לויכר, מעט אמי פונדיונין[ו] ממלא ליכר ר״ב פונדיונין, ממלא שלש מ״ח פונדיונין, ומלה ר׳ קיבן, לך שמין ר״ל קבין, הרי מ״ח מפי קבין, מפי קב לפונדיון:

כְּגוֹן שֶׁעֵירֵב עָלָיו אָבִיו לְצָפוֹן וְאִמּוֹ לְדָרוֹם, והוא הדין אם עירב עליו אביו, ואמו נשארה בעיר ולא עירבה כלל, אין עירוב אביו קונה לו, לפי שנוח להיות בצוותא עם אמו (משנ"ב תיד, ח). אך אם מסרתו אמו לאביו שילך עמו בשבת, קונה לו עירובו של אביו כשעירב עבורו (חזו"א או"ח ק, יא). וקטן שיש לו אב ואין לו אם, יש אומרים שיוצא בעירוב אביו כמו שיוצא בעירוב אמו (מאירי בשם יש אומרים, והסכים לדעה זו), ויש אומרים, שגם כשאין לו אם אינו יוצא בעירוב אביו, משום שאין הקטן כרוך אחר אביו (שם, בשם יש מפרשים). ■ להלכה, יתכן שכשאין לו אם יוצא בעירוב אביו, וצריך עיון בזה (שעה"צ שם, יא).

הָא דְּאִיתֵיהּ אֲבוּהֵי בְּמָתָא הָא דְּלָא אִיתֵיהּ אֲבוּהֵי בְּמָתָא, שלענין חיוב חינוך הקטן למצות סוכה, מדובר כשאביו בעיר, שכך הוא בסתמא, כיון שרק אביו חייב לחנכו [כמבואר בגמ' (נזיר כט, ט)], ואם כן בהכרח שאביו בעיר שיוכל לחנכו, ואילו לענין עירוב האם עבור הקטן, מדובר כשאביו אינו בעיר, שכך הוא בסתמא, כיון שאם היה האב בעיר, לא היתה האם מערבת אלא האב (ריטב"א).

■ להלכה, קטן עד גיל שש יוצא בעירוב אמו (שו"ע או"ח תיד, ב), ואין חילוק אם אביו בעיר או לא [שלמסקנת הגמ', רב אסי אינו מחלק בזה והלכה כמותו (ב"י שם, בביאור דעה זו)] (משנ"ב שם, ז, בדעת השו"ע, שכך משמע ברי"ף וברמב"ם וברבנו חננאל). ויש שכתב, שאם אביו בעיר, אינו יוצא בעירוב אמו כשהוא בן ארבע או חמש לפי חריפותו [וכתירוץ הגמ' לרבי ינאי וריש לקיש], אלא אם זכתה בשבילו (משנ"ב שם, בשם האליה רבה שם, ב, שכך דעת הרא"ש והטור), שאז אפילו שהאב עירב עליו נגרר אחר אמו אף בבן שש (אליה רבה שם, וכסברת רב יהושע בריה דרב אידי שהיא מוסכמת גם על רבי ינאי וריש לקיש). ומשנכנס אפילו יום אחד לשנתו השביעית, צריך לערב עליו בפני עצמו, ואינו יוצא לא בעירוב אמו ולא בעירוב אביו (משנ"ב שם).

מְעָרֵב אָדָם עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבְתּוֹ הַקְּטַנִּים, וקטנים שאמרו כאן היינו קטנים ממש [אך דוקא כשהם יותר מבני שש, כי עד אז הם נגררים אחר עירוב אמם, כמבואר בגמ' לעיל (ביאה"ל תיד, א)], ואפילו אינם סמוכים על שולחנו, וכן להלן שאמרו שאינו מערב על ידי בנו ובתו הגדולים, היינו גדולים ממש ואפילו סמוכים על שולחנו (ע"פ תוס', ורא"ש ח, ב), שהטעם שיכול לערב עבור בניו הקטנים בעל כרחם, הוא משום שאין מערבים אלא לדבר מצוה, ועל כן מערב עליהם בעל כרחם כדי לחנכם במצוות, ולפיכך תלוי הדבר בקטנות וגדלות ממש (רא"ש שם). ויש שפירש, שהטעם שיכול לערב עבור בניו הקטנים בעל כרחם, הוא משום שהם ברשותו (רבינו יהונתן כז, א מדפי הרי"ף).

בֵּין לְדַעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעְתָּן, וצריך לזכות להם את העירוב ע"י אחר (משנ"ב תיד, ב). ויש שכתב, שדוקא בקטן שאינו סמוך על שולחן אביו, אבל בקטן הסמוך על שולחן אביו וכן בעבדיו הכנענים שיד עבד כיד רבו, אינו צריך לזכות להם ע"י אחר (גאון יעקב). ויש שכתב, שבבניו הקטנים אינו צריך לזכות להם את העירוב, שכיון שמערב עליהם בעל כרחם הוא נקרא המערב, ובעבדיו הכנענים צריך עיון אם צריך לזכות להם (חזו"א או"ח קא, י, שמסברא גם בעבדים הדין כך, אלא שמתוס' לעיל [עט, ב ד"ה ועל] משמע, שצריך לזכות להם).

ואם לא עירב האב עבורם כלל, אלא אדם אחר הניח העירוב עבורם, יש שכתב, שלענין בניו הקטנים חל העירוב, מה שאין כן לענין עבדים אין העירוב חל, כיון שהם משועבדים לאדון ללכת ולשמשו במקום שאליו הוא הולך, והוא אינו רוצה בעירוב שהניחו עבורם לצד אחד של העיר, משום שעל ידי זה אינם יכולים ללכת לשדתו מחוץ לצד השני של העיר (ביאה"ל שם, א). ויש שכתב, שאם מחה האב, גם בבניו לא חל העירוב, ואם הסכים האב, גם בעבדיו חל העירוב (חזו"א שם, יא).

מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ - של עבדו ושפחתו (תוס', ולא של בנו ובתו הקטנים, ששם הטעם הוא אחר כמבואר לעיל בסמוך). ויכול האדון להניח עבור עצמו לצד אחד ועבור עבדו ושפחתו לצד אחר, לפי שיכול לשולחם להיכן שרוצה, וכשהניח להם עירוב, נחשב ששלחם לשם וקבע להם שם את מקום דירתם (קרן אורה).

לְאַפּוֹקֵי הֵיכָא דְּאָמְרִי לֹא, ודוקא כשמחו מיד כששמעו, אבל אם שתקו ואחר כך מחו, לא מועילה מחאתם (רשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ה, קפ), כי תיכף כששתקו הרי זו כהודאה שמסכימים למעשיו וחל העירוב (משנ"ב תיד, ה). וכל זה דוקא כששמעו משחשיכה ושתקו, אבל אם שמעו בצהרים ושתקו וחזרו ומיחו קודם חשיכה, נתבטל העירוב, כיון שבזמן קניית העירוב שהוא בבין השמשות, כבר היתה מחאה (אליה רבה שם, א, ופמ"ג שם א"א, א, הובא במשנ"ב שם, והוסיף השעה"צ שם, ד, שכך מוכח ברשב"א שם).

כֵּיוָן שֶׁעֵירְבוּ אֵין לְךָ מִיחוּי גָּדוֹל מִזֶּה, ואפילו אם לא ידעו שעירב עליהם לצד אחר, נחשב עירובם כמחאה, שגילו דעתם בכך, שרוצים שיהא עירובם לצד זה ולא לצד אחר (גאון יעקב). ואפילו אם עירובם היה לאחר עירובו, כיון שהעירוב נחשב כמחאה, ומחאה מועילה גם לאחר שהסכימו לעירובו (משנ"ב תיד, ו ושעה"צ שם, ה). ואם מיחו בפירוש ואחר כך חזרו בהם ממחאתם קודם חשיכה, יש שכתב, שמועילה חזרתם להצטרף לעירובו (אליה רבה שם, א). ויש שכתב, שכיון שמחו התבטל הזיכוי, שהרי גילו בדעתם שהעירוב שלו הוא חוב להם, ולא מועיל שהתרצו אחר כך אלא אם חזר וזיכה להם את העירוב (שעה"צ שם).

מַשְׁנָה. מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, שכשהניח שם שיעור סעודת לילה וסעודת יום, ניכר לכל שעקר דעתו מן העיר לשבת זו ודעתו לשבות במקום עירובו (רבינו יהונתן כז, א מדפי הרי"ף). ומה שלא הצריכו מזון שלש סעודות לשבת, יש שפירש, שבליל שבת הוא אוכל בביתו [שהרי לכך עירב בפת ולא ברגליו כדי שלא יצטרך להחשיך במקום העירוב], ולמחרת ביום כשיוצא למקום העירוב, יש לו שם שתי סעודות אחת שחרית ואחת בין הערבים (אור זרוע ב, קלא). ויש שפירש, שסעודה שלישית אינה לצורך גופו אלא לצורך קיום המצוה, ולפיכך הקילו שיניח שם שתי סעודות, שכשהניח שם את צרכי גופו, קבע בכך שם את ביתו (תוס' יו"ט וגאון יעקב).

ושיעור זה של שתי סעודות אינו אלא בפת, אבל ביין, מבואר בגמ' לעיל (כט, א) שהשיעור הוא שתי רביעיות. ובשאר מאכלים, מבואר שם שאם עשויים לאוכלם כדי לשבוע מהם, שיעורם הוא שתי סעודות, ואם עשויים כדי ללפת בהם את הפת, שיעורם כפי הרגילות ללפת בהם שתי סעודות (רבינו יהונתן שם). והטעם שהקילו לערב בשיעור שמלפת בו את הפת אף שאין הדרך לאכול לפתן בלא פת, מפני שעשה מעשה וגילה דעתו בכך שרוצה לקנות שם שביתה (שם).

■ המשך במילואים עמ' 98

וַחֲצִי חֲצִי חֲצִיָּה, דהיינו שלשת רבעי ביצה לרבי יוחנן בן ברוקה, וביצה שלימה לרבי שמעון. שלרבי יוחנן בן ברוקה כיכר שלימה היא רבע קב, שיש בו שש ביצים [שבקב יש עשרים וארבע ביצים לפי חשבון של ארבע לוג לקב ושש ביצים ללוג], ואם כן 'חצי חצי חציה' שהוא שמינית כיכר, שיעורו הוא שלשת רבעי ביצה, ולרבי שמעון כיכר שלימה היא שליש קב, שיש בו שמונה ביצים, ואם כן 'חצי חצי חציה' שהוא שמינית כיכר, שיעורו הוא ביצה (רש"י ותוס'). ומה שהזכירה הגמ' בכל מקום שהשיעור לטמא טומאת אוכלין הוא בכביצה, זה רק לדעת רבי שמעון ולא לדעת רבי יוחנן בן ברוקה (תוס'). ויש שכתבו, שגם לדעת רבי יוחנן בן ברוקה השיעור לטמא טומאת אוכלין הוא בכביצה, שהרי שיעור זה הוזכר בכל מקום בגמ' ללא מחלוקת, ו'חצי חצי חציה' שאמרה הגמ', כוונתה על פי הכיכר של רבי שמעון, ששמינית ממנו הוא ביצה (תוס' רבינו פרץ וריטב"א).

והמקור לשיעור טומאת אוכלין בכביצה, הוא ממה שנאמר בענין אוכל שנטמא בשרץ (ויקרא יא, לד) 'מכל האוכל אשר יאכל', ומהיתור של 'אשר יאכל' דרשו חכמים, שהכוונה היא לאוכל הבא מחמת אוכל, שזו ביצת תרנגולת (גמ' יומא פ, א ורש"י שם ד"ה אי). ולדעת הסוברים שלרבי יוחנן בן ברוקה השיעור הוא שלשת רבעי ביצה, יש לומר שאינו נלמד מפסוק אלא מהלכה למשה מסיני [כמבואר בגמ' שם לדעת רבי יוחנן].

לְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, דהיינו לטמא אחרים, אבל לקבל טומאה השיעור הוא בכל שהוא (רש"י פסחים לג, ב ד"ה בכביצה). ויש שכתבו, שגם השיעור לקבלת טומאה הוא בכביצה מדאורייתא, אלא שמדרבנן החמירו אפילו בכל שהוא (תוס' שם ד"ה לאימת, ובשבת צא, א ד"ה אי לענין טומאה. והוסיפו, שרש"י בחולין פב, א ד"ה ואמר ובכריתות כא, א ד"ה בפחות, חזר בו מדבריו). ולפי זה, מה שמשמע מהברייתא כאן שרק השיעור לטמא אחרים הוא בכביצה אבל לקבל טומאה הוא אפילו בכל שהוא, היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא גם לקבל טומאה השיעור הוא בכביצה. ועוד, שיתכן שניקוד המילה בברייתא הוא לְטַמֵּא, בחיריק תחת הלמ"ד, דהיינו לקבל טומאה, שגם בזה נצרך שיעור של כביצה (ר"ת בספר הישר חידושים שיד).

כַּמָּה שִׁיעוּר חֲצִי פְּרָס שְׁתֵּי בֵיצִים חָסֵר קִימְעָא דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וכדעת רבי שמעון במשנה שחצי פרס הוא שתי ביצים [שכיכר שלימה היא שליש קב, שהיא שמונה ביצים, ואם כן חצי פרס דהיינו חצי חציה הוא שתי ביצים, ושלא כדעת רבי יוחנן בן ברוקה שכיכר שלימה היא רבע קב, שהיא שש ביצים, ואם כן לשיטתו חצי פרס דהיינו חצי חציה הוא ביצה וחצי (גמ' ורש"י להלן)], אלא ששיעור זה נאמר בביצים קטנות, ובביצים בינוניות השיעור הוא שתי ביצים חסר קימעא (רש"י). ואף שלענין שיעור שתי סעודות של העירוב חלק רבי יהודה על רבי שמעון, כמבואר במשנה ובגמ' לעיל (פב, ב), לענין שיעור פסול הגויה מודה הוא לרבי שמעון שהשיעור הוא שתי ביצים, וכוונת רבי יהודה היא ששיעור פסול גויה הוא חצי פרס מאותה כיכר שהזכיר רבי שמעון במשנה לענין עירוב (תוס' לעיל פ, ב ד"ה אגב, ותוס' רא"ש כאן).

שְׁתֵּי בֵיצִים שׂוֹחֲקוֹת - עודפות מעט (רבנו חננאל ד"ה אמר), והוא מלשון שחוק, והכוונה היא לדבר מרווח, כדרך השוחק שפוסק את שפתיו (שם לעיל ד, א, וערוך ערך סחק).

שִׁיעֵר רַבִּי שְׁתֵּי בֵיצִים וָעוֹד, והוא שיעור אחר משיעור 'שוחקות' של רבי יוסי (משמעות רש"י ד"ה כמוה). ויש אומרים, שזהו אותו שיעור של רבי יוסי (רש"י שבת טו, א ד"ה חמשה, ר"י בתוס' בע"ב ד"ה שבעת).

מוֹדְיָא דְּקוֹנְדִּיס דְּמָן נָאוֹסָא - מידת סאה הנקראת 'קונדיס' ממקום ושמו 'נאוסא' (רש"י). ושיער בה רבי לפי שהיו מוחזקים בה שהיתה מידה מדויקת מימות הראשונים (ריטב"א).

תנא [א] וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו להדדי דתניא כמה שיעור חצי פרס ב' ביצים חסר קימעא דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר ב' ביצים שוחקות שיער רבי ב' ביצים ועוד כמה ועוד אחד מעשרים בביצה ואילו גבי טומאת אוכלין תניא (א) רבי נתן ורבי דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוה וכקליפתה וחכ"א [ב] כמוה בלא קליפתה אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי אבל חכ"א [ג] כביצה ומחצה שוחקות (ב) ומאן חכמים רבי יוחנן בן ברוקה פשיטא שוחקות אתא לאשמועינן (ג) כי אתא רב דימי אמר שיגר בוניום לרבי מודיא דקונדים דמן נאוסא ושיער רבי מאתן ושבע עשרה ביעין הא סאה דהיכא אי דמדברית קמ"ד הויא ואי דירושלמית קע"ג הויא ואי דציפורית ר"ז הויין לעולם דציפורית אייתי חלתא שדי עלייהו חלתא כמה הויין תמני אכתי בצר ליה (ד) אלא אייתי ועודות דרבי שדי עלייהו אי הכי הוי ליה טפי כיון דלא הוי כביצה לא חשיב ליה. ת"ר סאה ירושלמית יתירה על מדברית שתות ושל ציפורית יתירה על ירושלמית שתות נמצאת של ציפורית יתירה על מדברית שליש שליש דמאן אילימא שליש דמדברית מכדי שליש דמדברית כמה הוי ארבעין ותמניא ואילו עודפא שיתין ותלת ואלא שליש דירושלמית שליש דידה כמה הוי חמשין ותמניא נכי תילתא ואילו עודפא שתין ותלת ואלא דציפורי שליש דידה כמה הוי שבעין נכי חדא ואילו עודפא ס"ג אלא א"ר ירמיה ה"ק נמצאת סאה של ציפורי יתירה על מדברית קרוב לשליש שלה ושליש שלה קרוב למחצה דמדברית מתקיף לה רבינא מידי קרוב קרוב קתני אלא אמר רבינא ה"ק נמצאת שליש של ציפורי בועודיות של רבי יתירה על מחצה של מדברית שליש ביצה. תנו רבנן (א) [ד] ראשית עריסותיכם

כדי

רש"י

וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין. לרבי יוחנן בן ברוקה כדאית ליה דהיינו כביצה חסר רביע, שהרי הוא שיעור בככר של רובע קב כדאמר[ג] מחצה שכר לחנווני נמצא ככר בפונדיון רובע קב והן ו' ביצים, חציה ג' ביצים לבית המנוגע, וחצי חציה ביצה ומחצה לפסול את הגויה, ולטומאת אוכלין ג' רביעי ביצה, ולר"ש שיעור בככר מג' לקב, ככר שלימה ח' ביצים, חציה ד', חצי חציה ב', חצי חצי חציה ביצה: **דלא שוו שעורייהו להדדי.** לא הויא שיעור טומאת אוכלין חצי שיעור פסול גוייה מצומצם, אלא יש שאומרים פחות ויש שאומ' יותר: **דתניא כמה שעור חצי פרס.** לפסול את הגוייה: **חסר קימעא.** בביצים קטנים שיערום, ואליבא דר"ש דאמר במתני' ב' ביצים: **שיער רבי.** סאה אחת שהובאה לפניו, ומצא למנין קבין שבה יותר מכ"ד ביצים לקב, דהיינו לככר של שלישית הקב יותר מח', ונמצא חציה יותר על ד', וחצי חציה ב' ביצים ועוד: **אחד מכ' בביצה.** לכל ביצה, דהיינו לחצי פרס אחד מעשר בביצה תוספת. ויש ששונין אחד ממ' בביצה, ומפרשי לב' הביצים תוספת אחד ממ'[ד] ותו לא, והמדקדק בלשון הזה א"א להעמידו לקמן, ואני שניהן שמעתי: **כמוה וכקליפתה.** אלמא לא שוי לחצי שיעור דפסול גוייה, דאי לרבי יהודה חסר קימעא בעי מיהוי, ואי לרבי יוסי ביצה וקליפתה שוחקת בעי מיהוי, ואי לרבי ועודות בעי דהיינו טפי: **בלא קליפתה.** נמי זוטר טפי אפילו מפלגי שיעוריה דחצי פרס דרבי יהודה: **זו דברי ר' יהודה.** הך ברייתא דחצי פרס דלעיל: **ר' יוחנן בן ברוקה.** דאוקימנא אליביה דבככר של רובע הקב ו' ביצים שיעור לעירוב, חציה ג', חצי חציה ביצה ומחצה: **פשיטא.** דהא רב חסדא גופיה הכי אוקמא לעיל לא מהן מחצה לחנווני: **בוניום.** שם האיש: **מודיא קונדסא.** שם הסאה: **דמן נאוסא.** מאותו מקום: **אי דמדברית.** שהיא ו' קבין, וקיי"ל קב ד' לוגין ולוג ו' ביצים, הרי כ"ד ביצים לקב, קמ"ד לסאה: **ואי דירושלמית.** דאמר' לקמן דעודפת שתות על סאה שהיתה בימי משה, ושתות הביאו מבחוץ דהיינו חמישית כשיעור הראשון, הרי ניתוספו כ' על ק', ויתוספו חמישית על מ' דהיינו ח', וביצה חסר חומש על ד', הרי תוספת כ"ט חסר חומש, תנם על קמ"ד הרי קע"ג, ובההוא בציר חומשא לא דק: **ואי דציפורית.** דאמר' לקמן יתירה על ירושלמית שתות מלבר: **מאתן ושבע.** למאה עשרים תוספת, לע' י"ד תוספת שהן חומש של ע', שניתוסף עליהן חלק חמישי שמתחילה שהוא חלק ששי למדה הגדולה דהיינו שתות מלבר, כלומר על החמשה הביאו ששי מן החוץ, הרי תוספת ל"ד, תנם על קע"ג הרי ר"ז, ובתוספת של ג' הביצים העולה לג' וחומשין לא דק, שהרי מחשבון הראשון חסר חומש, לא מג' אלא חומש שנשאר אפילו חצי ביצה: **אייתי חלתא שדי עלייהו.** בסאה זו שהובאה לפניו היתה סאה ציפורית וחלת', שכשיטלו חלתה תעמוד על ר"ז, ושיעור חלה אחד מכ"ד כדאמר' בפרק חלון שבין ב' חצירות (לעיל פא.): **כמה הויין תמני.** שהן אחד מכ"ד בקצ"ב, ולא דק בחלתן של ט"ו ביצים הנותרין ועולה ליותר מחצי ביצה כדאמר, דהוי לפ' ביצה, לק"ס ב' ביצים, ולמ"ז הנותרין יותר מחצי ביצה: **אי הכי טפי הוי להו.** ממאתן ושיבסר, ומשני כיון דלא הוי ביצה לא חשיב ליה, כך שמעתי בלשון אחד, וקשיא לי בגוה דלא דייקת בה שפיר טפי מביצה הוי, שהרי בועודות של מ"ז ביצים שלא חשבת יש יותר מחצי ביצה, וחלתן של ט"ו ביצים שלא חשבת יש יותר מחצי ביצה, וגם למעלה בתוספת ציפורית על ירושלמית נשארו ב' חומשין שלא דקדקו בהן. ובלשון אחר שמעתי אלא אייתי ועודות של ר' שדי עלייהו ודל חלתן מהכא, וכי פרכינן מאתן ושב הוו אייתי ועודות דר' אחת מכ' לכל ביצה שדי עלייהו דהוו למאתן י' ביעי הוו מאתן ושיבסר, א"ה טפי להו ועודות דר' אחד מכ' לכל ביצה מז' ביצים, וגם ב' חומשין שלא דקדקו בהן, ומשני כיון דלא הוי ביצה לא חשיב ליה: **שתות.** מלבר: **ושל ציפורית יתירה על ירושלמית שתות.** ירושלמית, ושתות מלבר: **תילתא.** דקמ"ד הוי מ"ח: **ואילו עודפא.** לציפורית על מדברית ס"ג, דהא סאה ציפורית ר"ז כדאמרן לעיל ומדברית קמ"ד: **ואלא שליש ירושלמית.** קאמר: **שליש דידה כמה הוי נ"ח נכי תילתא.** דהא סאה ירושלמית קע"ג כדאמרינן לעיל: **קרוב לשליש דידה.** דשליש דידה ס"ט ועודפה ס"ג: **ושליש דידה.** דהוא ס"ט קרוב הוא למחצה מדברית דהוא ע"ב: **בועודות דרבי.** כי משערת לה בועודות דאשכחת בה רבי דשיעור בה מאתן ושיבסר הוי שליש דידהו ע"ב ושליש ביצה, ויתירה על מחצה מדברית שליש ביצה, דמחצה דמדברית ע"ב:

תוספות

וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין. אכולהו תנאי קאי כדמפרש בקונטרס לר"י בן ברוקה כדאית ליה דהיינו כביצה חסר רביע ולר"ש כביצה שלימה והא דאמר בכל דוכתא[ג] כביצה לטמא טומאת אוכלין הייתו כרבי שמעון ולא כרבי יוחנן בן ברוקה: **קע"ג** הויא ר"ז הויא. אין החשבון מכוון כדפי' בקונט' ולא דק: **חלתא** כמה הויין תמני מאתן והמיסר הויין. ר"ח גרים חלתן כמה הויין תשעה מאתן ושיתסר הויין וכן הוא אמת כדאמר בפ' חלון (לעיל דף פא.) דשיעור חלה א' מכ"ד וצריך ביצה לכ"ג ביצים ותשעה פעמים כ"ג הם ר"ז: **שליש** דידה כמה הוי שיתין נכי תרתי. לא דק דמעט חסר וכיון דלא חסר אלא מיעוט ביצה לא חייש ויש דגרסי שיתין נכי תרתי ונכי פורתא: **נמצאת** שליש (א) ציפורי בועודות. ושליש דקתני בברייתא קאי אשליש ציפורי ואשליש ביצה: **יתירה** על מחצה של מדברית שליש ביצה. לפי שמונה שליש דציפורי ס"ט וס"ט ועודות ג' ביצים וט' ועודות ואם כן שליש ציפורי עם הועודות ע"ב ביצים ומחצה חסר ועוד וכיון דלא הוי חצי ביצה קרי לה שליש אבל אי דייקת בה שפיר הוי יותר מחצי ביצה דהא סאה ציפורי הויא יתירה על ר"ז קרוב לב' חומשים ונמצא שליש שלה ס"ט ביצים וחצי חומש וכשתצטרף עם הועודות הוי יותר מע"ב ביצה ומחצה ואמר מהר"י דהך ברייתא קיימא אקבלת רב דימי דקאמר ושיער רבי מאתן ושיבסר ולא חשיב ועודות של ז' ביצים הואיל ואינו עולה לביצה ושליש ממאתן ושיבסר עולין שבעין ותרין ושליש ומה שמקשין שבכולה שמעתין חשיב ועודות של ציפורי[ו] ושל מדברית לא חשיב דהא ועודות איכא בכולהו דלא הוסיפו אלא שתות שבירושלמית וכן בציפורי אור"י דבירושלים ובציפורי לא הוסיפו כי אם למנין ביצים של סאה מדברית והקדמונים שלפני רבי דקדקו בדבר שאין בתוספת שלהן שתות מצומצמת כי ביצים מדבריות היו גסין יותר מאותן של יום התוספת והוסיפו על מדת ציפורית שהיתה מאתן וז' ביעין ושני חומשין חסר קימעא י': **על** מחצה של מדברית שליש ביצה. מפרש מהר"י נמצאת שליש של ציפורי מלגאו יתירה על שליש של מדברית מלבר שליש ביצה וקאי שליש דברייתא אתרווייהו אביצה ורבינא מפרש דברי רבי ירמיה ומפרש דה"ק רבי ירמיה נמצאת סאה ציפורית יתירה על של מדברית קרוב לשליש שלה פי' לשליש מדברית מלבר ושליש שלה פירוש ושליש של ציפורי מלגאו קרוב למחצה של מדברית וכעין זה מצינו בפרק בכל מערבין (לעיל דף לה:) אמר רבי ירמיה כשהיה עליה סרך כל בין השמשות ומפרש לה רבה ורב יוסף:

שבעת

תורה אור השלם

א) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: [במדבר טו, כ]

כדי עיסותיכם וכמה עיסותיכם כדי עיסת המדבר וכמה עיסת המדבר דכתיב א) והעומר עשירית האיפה הוא מכאן אמרו ז' רבעים קמח ועוד חייבת בחלה שהן ו' של ירושלמית שהן ה' של ציפורי מכאן אמרו האוכל כמדה זו ה"ז בריא ומבורך יתר על כן רעבתן פחות מכאן מקולקל במעיו: **מתני'** א) א אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י' טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר חוליית הבור והסלע שהן גבוהים עשרה טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר ואיזו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ארבעה טפחים: **גמ'** פשיטא לזה בפתח ולזה בפתח היינו ב) חלון שבין שתי חצירות לזה בזריקה ולזה בזריקה היינו ג) כותל שבין ב' חצירות לזה בשלשול ולזה בשלשול היינו ד) חריץ שבין ב' חצירות לזה בפתח ולזה בזריקה היינו ה) דרבה בר רב הונא אמר רב נחמן לזה בפתח ולזה בשלשול היינו ו) דרב שיזבי אמר רב נחמן לזה בשלשול ולזה בזריקה מאי אמר רב ב שניהן אסורין ושמואל אמר נותנין אותו לזה שבשלשול שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה ז) וכל דבר שתשמישו לזה בנחת ולזה בקשה נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת תנן אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר קא סלקא דעתך מאי מרפסת בני

כדי עיסתכם. שאתם לשים במדבר, עומר לגולגלת ח): איפה ג' סאין, במנחות יליף לה בפרק התודה (דף עז.) דכתיב (יחזקאל מה) האיפה והבת תוכן אחד (להם) [יהיה] וכתיב (שם) מעשר הבת מן הכור וכור שלשים סאין מעשר דידיה כמה הוי ג' סאין, והעומר עשירית של ג' סאין שהן י"ח קבין שהן ע"ב לוגין, עשירית דע' לוגין ז' לוגין, עשירית של ב' לוגין חומש הלוג והוא ביצה וחומשא, והיינו דקאמר ז' רבעים ועוד, רבעים רבעי הקב דהיינו ז' לוגין, ועוד ביצה וחומשא: שהן ו' ירושלמית. שהרי ו' מדבריות נעשו ה' ירושלמיות, נשאר לנו לוג מדברי וחומשו, דביצה וחומשא הוי חומש הלוג, ביצה חומש לחמש ביצים והחומש ביצה הוא תוספת לביצה הששית, הרי לוג וחומשו, והן נעשין לוג ירושלמי, שהרי ו' חומשין אלו נעשו ה': הרי זה בריא. שאוכל כל צרכו: ומבורך. שאינו אוכל יותר מלאי, וכתיב (משלי יג) ובטן רשעים תחסר: **מתני'** ה"ג במתני' אנשי חצר ואנשי מרפסת כו': ולא עירבו. אלו עם אלו, אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן. מרפסת ארוכה היא והרבה פתחי עליות פתוחין לה, וכולן יוצאין בסולם א' לחצר וממנה לרה"ר, ואעפ"כ אין אוסרין הואיל וגבוה מרפסת י', שלא הלכו בסולם אלא להקל ואמרינן תורת מחיצה עליו ואינן אוסרין, כדאמרינן בכיצד מעברין (לעיל דף נט:) סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו והכל להקל, ומ"מ שני רשויות הן ואין מוציאין מזו לזו: כל שגבוה י'. אם יש בחצר תל או עמוד גבוה י' סמוך למרפסת, רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשין הן בו אבל לא בני חצר: בסמוכה. שהחוליא סמוכה למרפסת. חוליית הבור, קרקע שנטלו בחפירת הבור והקיפו בו פי הבור סביב: **גמ'** לזה בפתח ולזה בפתח. ב' חצירות שלא עירבו ויש רשות אחת סמוכה להן ונוחה לשתיהן להשתמש בה, כפתח זה שהוא נוח ליכנס: היינו חלון שבין ב' חצירות. כלומר הא לא מבעיא לן מאי דיניה אם אסור לשתיהן או מותר, דהיינו חלון שבין ב' חצירות דתנן ביה רצו אחד מערבין רצו שנים מערבין, ואם לא עירבו ביחד שניהם אסורים להשתמש בה אם רשות של ארבעה היא, דאין רשות פחות מד', ומנלן דאסורים בה, דהא גבי כותל שבין שתי חצירות תנן (לעיל דף עו:) היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין וכן אלו ובלבד שלא יורידו למטה, אלמא כל היכא דשוי לתרוייהו אסרי אהדדי, וגם ברשות נמוכה מי' אמרינן ט) מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו דמקום פטור הוא, הא אית ביה ד' אסור לתרוייהו. כל זריקה למעלה מי' טפחים, וכל שלשול עמוק מי' טפחים, וכל תשמיש נוח דקרינן ליה פתח לא גבוה קרקעיתו י' טפחים ולא נמוך עשרה טפחים: לזה בזריקה ולזה בזריקה. כל רשות שהיא בין ב' רשויות וקשה תשמישה לשתיהן, לזה גבוה י' ולזה גבוה עשרה ואינן יכולים להשתמש אלא בזריקה, הא לא מיבעיא לי, דהיינו כותל שבין ב' חצירות, ואיסורה מפורש במשנה דקתני ובלבד שלא יורידו למטה אלמא אסורה עם שניהן: היינו חריץ. דהוי נמי אסור לתרוייהו, דהא הפסק רשות א) חשיב, וכיון דתשמישו שוה לשניהם אסורין בו, דאמר רב ב) (לעיל דף עז.) חריץ שבין ב' חצירות עמוק מזו י' ולזה שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ דהוה לזה תשמישו בנחת ולזה בקשה כו', שמעינן מינה דאי לשניהן בנחת או לשניהן בקשה שניהן אסורין בו: לזה בפתח ולזה בזריקה. כגון שחצר זו נמוכה וחצר זו גבוהה, ותל ביניהם גבוה מזו י' ולזו שוה לארץ: היינו דרבה בר רב הונא. בפרק חלון (שם), דאמר כותל שבין ב' חצירות גבוה י' ולדו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה שוה לארץ: לזה בפתח ולזה בשלשול. כגון חצר גבוהה מן התל י' דאינה משתמשת עליו בחול אלא בשלשול, והכרתה שוה לו: היינו דרב שיזבי. בפ' חלון (שם): לזה בשלשול ולזה בזריקה. כגון חצר זו גבוהה מזה התל י', וזו נמוכה ממנו י': מאי. לשניהם בקשה הוא והרי הן שוין בו ואוסרין זה על זה, דהא כל שלשול אמרינן דקשה הוא, או דילמא לגבי זריקה הוי שלשול תשמישו בנחת הוא ומותר, וזה שבזריקה אסור אם לא עירבו אלו עם אלו אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן: בני

שבעת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה. פי' ז' לוגין ועוד דהיינו ביצה וחומש ביצה כלפי' בקונטרס והם שם ירושלמיות וה' ציפוריות ובסוף כלל גדול (שבת דף טו:) היה כתוב בספרים והתנן ה' רבעים קמח ועוד חייבים בחלה ל"ג רש"י (א) ועוד התם משמע דבשל ציפורי איירי והתם ליכא ועוד אלא ה' בצמצום ור"ת מפרש דאתיא כרבי יוסי וגרסינן ליה שפיר דתנן במס' עדיות (פ"א משנה ב) ומייתי לה בפ"ק דשבת (דף טו.) שמאי אומר מקב לחלה כו' וחכ"א חמש רבעים קמח חייבין בחלה ור' יוסי אומר חמש פטורים חמש ועוד חייבים ומפרש ר"ת דסבר רבי יוסי דראשית עריסותיכם היינו דלאחר הפרשת ראשית דהוא חלה ישאר שיעור עריסותיכם דהיינו עיסת מדברית וההוא ועוד היינו כדי חלה ומהר"י מפרש דר' יוסי לטעמיה דשמעתין דקאמר חצי פרס ב' ביצים שוחקות ושיער רבי ב' ביצים ועוד א' מכ' בביצה א"כ מז' רבעים קמח ועוד שהם מ"ג ביצים וחומש ביצה כמנין חלה י) יעלה ועודות ב' ביצים ושלשה ועודות הרי לרבי יוסי מ"ה ביצים וחומש ביצה וג' ועודות אע"פ שהסאין והקבין ניתוספו מנין הביצים כדקאי קאי כדמוכח בשמעתין ולכאורה נראה דאין הלכה כרבי יוסי כדאמרינן במי שהוציאוהו (לעיל דף מו: כ) דהלכה כר' יוסי מחבירו ולא מחביריו ואמרינן נמי אמר ליה ר' אלעזר לרבי אסי מה אמור רבנן בבי מדרשא א"ל הכי אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי וקאמר תלמודא מכלל דיחידאה פליג עליה משמע דאי רבים פליגי עליה אין הלכה כר' יוסי אבל לפום ריהטא דגרסינן בפ' כלל גדול (שבת דף ע:) ובפרק אלו עוברין (פסחים דף מח:) דנקט תלמודא חמש רבעים ועוד חייבין בחלה משמע דהלכה כר' יוסי: **קא** סלקא דעתיך מאי מרפסת בני עלייה. מפרש ר"י שהם פתח עלייה גבוה עשרה מן מרפסת והמרפסת גבוה מן החצר י' ודרך סולמות יורדין מעלייה למרפסת וממרפסת לחצר ודרך חצר יוצאים לרשות הרבים והמרפסת היא של בני עלייה ואין בני החצר אוסרים אותה לבני עליות לפי שהמרפסת היא שלהם והא דקאמר' בסמוך ל) בשתי גזוזטראות כשבאין בני תחתונה דרך עליונה למלאות שאוסרת התחתונה על העליונה היינו כלמפרש בפירקין מ) משום שעשו מחיצה בשותפות וכשלא עירבו בני עליות יחד אוסרים המרפסת זה על זה משום לזה בשלשול ולזה בשלשול אבל מחמת הסולמות שיורדין בהם מן העליות לא היו אוסרין זה על זה דסולם תורת מחיצה עליו נ) והשתא פריך לרב שפיר כיון דפתחי עליות וחלונותיהם גבוהים מן החצר כ' או יותר אמאי נותנין תל ועמוד שבחצר הגבוהים י' והם כנגד החלונות ס) לגבוהים לבני עליות בשלשול י' יאסרו לרב בני חצר על בני עליות ע"י זריקה כיון דתל ועמוד הוי של שניהם ולא דמי למרפסת שהיא לבני עליות לבדם ואע"פ שתל ועמוד הוא שוה למרפסת ויכול להשתמש מן המרפסת בתל ועמוד בפתח מ"מ לא מיקרי לבני עליות בפתח אלא בשלשול כי במרפסת אין בה דיורין ואינה יכולה לאסור את התל לחצר אלא ע"י עליות ואע"פ שיורדין בה מן העליות ומשתמשין בה אינה אוסרת כיון דסולם תורת מחיצה עליו והא דאמרינן בשמעתין דכשבאין בני התחתונה למלאות לא חשיב לבני התחתונה כזריקה לאו משום דסולם חשיב עליו כפתח לאסור אלא דע"י סולם חשיב לבני התחתונה תשמישן בנחת כמו בשלשול אבל כפתח לא חשיב ולא עדיף טפי משלשול לאסור ומשני לאותן הדרים במרפסת פירוש שפתחי עליות תוך עשרה למרפסת דתו ליכא בסולם תורת מחיצה: הכי

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ד מהלכות עירובין הלכה טו טוש"ע א"ח סי' שעה סעיף ב:
יב ב מיי' פ"ג מהל' עירובין הלכה טז:

תורה אור השלם

א) וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא: [שמות טז, לו]

רבינו חננאל

כדי עריסותיכם. כמה כדי עיסתכם כדי עיסת מדבר כדכתיב והעומר עשירית האיפה הוא. מיכן אמרו ז' רביעים קמח ועוד חייבין בחלה שהן ו' ירושלמית וה' של ציפורי מיכן אמרו כל האוכל כמדה זו הרי זה בריא (ברוך) ומבורך. פחות מיכן הרי זה מקולקל במעיו. פירוש כמו חולה במעיו הוא יותר מיכן הרי זה רעבתן: מתני' אנשי חצר ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י' טפחים למרפסת [פחות] מיכן

משנת ראשונים

הרי זה בריא ומבורך. הרי זה ברוך ומבורך. ורש"י גורס הרי הוא בריא ומבורך, ומפרש רבינו חם ז"ל דלישנא דייק שהנשאר מעיסתו אחר שהפריש החלה שיהא כשיעור הזה, ואתיא כמ"ד חמשה פטורים חמשה ועוד חייבין וההועד הוא שיעור החלה דהיינו חלק אחד מכ"ד. [הריטב"א]

אנשי חצר ואנשי מרפסת. מרפסת הוא תקרה היוצאה לפני העליות מתפשטת על אויר החצר עשויה לתשמיש בני עליה ולפירוק משאם והוא הוא ענין אכסדרה אלא שכשהוא עשוי לטייל קרוי אכסדרא וכשעשוי לתשמיש קרוי מרפסת וארוך המרפסת כארוך כל העליה, ופתחי העליות פתוחין לה וכשרוצים בני עליות לצאת לרה"ר יורדים מבתי העליות למרפסת ומן המרפסת דרך סלם לחצר ומן החצר לרה"ר. [מאירי]

כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת. דאסור לבני החצר, ה"מ לכלים ששבתו בבתים אבל כלים ששבתו בחצר מותרין במרפסת אליבא דר' שמעון דאמר (פט.) גגות וחצרות וקרפיפות רשות אחת הן והלכתא כוותיה והוא הדין לחצר ומרפסת, והכא לבני [עליות] בעינן למימר. [הריטב"א]

חוליית הבור והסלע. ר"ל שהוציאו עפר ממנו הקיפוהו על שפתו עד שנעשה אותו היקף רחב ארבעה שהוא ראוי להשתמש בו, או סלע שעל גב קרקע החצר רחבה ארבעה, אם שפת אותה חוליא או הסלע גבוהה עשרה למרפסת פחות מכן לחצר. [מאירי]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן לה., ב) [לעיל עו.], ג) [שם עמוד ב], ד) [לעיל עח:], ה) [לעיל עו.], ו) [שם], ז) לעיל צו., ח) שמות טז טו, ט) לעיל עז., י) במד"ר קרח פי"ח, כ) [וע"ש תוס' ד"ה כר' יוסי], ל) פד., מ) [דף פט.], נ) לעיל נט סע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שבעת וכו' לא גרס רש"י התם ועוד דמשמע דבשל:

רב נסים גאון

בתרומה עד שיטהר ואם נגע בתרומה פסלה וזה אחד מי"ח דבר שגזרו בו ביום דתנן בסוף מסכת זבין ואלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון והאוכל שני כולה והיא קבועה בפרק יציאות השבת (שבת דף יד) ובפרק יום הכפורים (יומא דף פ) אמרו הנה לטומאת גויות דלאו דאורייתא ובמסכת נדה בפרק יוצא דופן אמרו אבל גויה דטומאה דרבנן לא ובמסכת שחיטת חולין בפרק השוחט אחד בעוף (חולין דף לד) אמר עולא האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה והמשקין הטמאין נמי נידונין כאוכלין כמו ששנינו במסכת זבין (פרק ה משנה יב) והשותה משקין טמאין ושיעור שיעורו ברביעית ולפיכך לא הצריכה טומאת ערב מפני שהיא דרבנן כדתניא בתורת כהנים אין האוכל אוכלין טמאין ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערב ואמרו אין טומאה מן התורה עולה מידי טומאתה בר ביום: פשיטא לזה בפתח ולזה בפתח היינו חלון שבין שתי חצרות היינו מתני' דהיא תחילת פרק חלון. לזה בזריקה ולזה בזריקה היינו כותל שבין שתי חצרות. כלומר מתניתא תנייתא. לזה בשלשול ולזה בשלשול היינו חריץ שבין שתי חצרות. היינו מתניתא תליתאה. לזה בפתח ולזה בזריקה היינו דרבה בר רב הונא אמר רב נחמן. קאי אהא דאיתא בתחלת פרק חלון כותל שבין ב' חצרות גבוה עשרה ורחב ד' וצידו אחד שוה לארץ כו'. לזה בפתח ולזה בשילשול היינו דרב שיזבי אמר רב נחמן. ואיתא למימרא דיליה בתרה דההיא מימרא דרבה בר רב הונא דכתבנוה:

הגהות וציונים

א] דפוס שאלוניקי רשויות. ב] [צ"ל רב נחמן] (גליון). בדפוס ויניציאה רפ"ח ובדפוס שאלוניקי רב שיזבי. ג] מהרש"ל בשם תוספות שנ"ץ מפרש ר"י דלא מיירי כשהמרפסת מפסקת בין עלייה לתל דאם כן לא היו יכולין להשתמש שם בין

הָאוֹכֵל כְּמִדָּה זוֹ ביום אחד בשתי סעודות (רבינו יהונתן כז, ב מדפי הרי"ף ומאירי).

הֲרֵי זֶה בָּרִיא וּמְבוֹרָךְ, שהוא בריא בכך שאוכל כל צרכו, ומבורך בכך שאינו אוכל יותר מדי (רש"י). ושיעור זה של עשירית האיפה שהוא ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה, הוא רק לאדם האוכל פת ללא ליפתן, אבל האוכל פת עם שאר דברים שיעורו קטן בהרבה, שהרי מבואר במשנה ובגמ' לעיל (פב, ב) ששיעור שתי הסעודות שאוכל כל יום, הוא כיכר שיש בה שיעור שש ביצים לרבי יוחנן בן ברוקה, או שמונה ביצים לרבי שמעון (תלמידי רבינו יונה בשם רבני צרפת בשיטמ"ק כתובות סד, ב, קרן אורה). ויש שכתב, ששיעור עשירית האיפה אינו של הפת בלבד, אלא של כל המאכלים שאוכל אדם ביום אחד (חזו"א או"ח לט, י). ויש שפירשו, ששיעור עשירית האיפה הוא לאנשים העוסקים במלאכה (תלמידי רבינו יונה שם). ויש שכתב, שהשיעור זה הוא לעני כדי קיום נשמה, אבל לעשיר השיעור הוא עשירית האיפה (תוס' רי"ד שם בשם רב שר שלום גאון), שזהו השיעור לאדם הרוצה למלא את כל תאוותו (נודע ביהודה קמא או"ח לח, שזו כוונת רב שר שלום, ושכך כוונת רש"י). ויש שכתב, שאין כוונת הגמ' כאן שזה שיעור השביעה לאדם בינוני, אלא כוונת הגמ' היא שהאוכל בשיעור זה ליום אחד בשתי סעודות ולא יהא ניזוק ברוב אכילה, הרי זה בריא ומבורך, שיש לו כח חזק במעיו לעכל המזון במהרה (מאירי בע"א, ובחי' כאן).

מַתְנִי'. אַנְשֵׁי חָצֵר וְאַנְשֵׁי מִרְפֶּסֶת שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵירְבוּ אלו עם אלו, אבל עירבו אלו לעצמם ואלו לעצמם (רש"י), שאם לא עירבו לעצמם, אסורים הם לטלטל כלל מביתם לחוץ, כיון שאנשי המרפסת או החצר אוסרים זה על זה לטלטל כל אחד מביתו למרפסת או מביתו לחצר וכן לתל (מאירי, ריטב"א, ושכך פירש רש"י). ואין להעמיד את המשנה כשלא עירבו כלל, ובכלים ששבתו במרפסת ובחצר מחוץ לבית, שאותם מותר לטלטל בלא עירוב, שאילו כן, כיון שמרפסת וחצר נחשבות לרשות אחת, הן בני המרפסת והן בני החצר יהיו מותרים לטלטל כלים אלו לעמוד או לתל שבחצר, בין כשהוא גבוה עשרה טפחים ובין בפחות, ולא כפי שחילקה המשנה (מאירי).

והטעם שבני המרפסת אינם אוסרים את הטלטול על בני החצר אף שיש להם דריסת הרגל בחצר ולא עירבו עימם, זהו משום שבני המרפסת עירבו לעצמם, והרי זו 'רגל המותרת במקומה' שאינה אוסרת שלא במקומה, וכמבואר בגמ' לעיל (עה, א) לדעת חכמים (רש"י על הרי"ף ורבינו יהונתן כז, ב מדפי הרי"ף). ואף לדעת רבי עקיבא הסובר (שם) ש'רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה', מכל מקום אין בני המרפסת אוסרים את הטלטול על בני החצר, הואיל ומדובר במרפסת שגבוהה עשרה טפחים מהחצר, ואם כן יש מחיצה המפרידה ביניהם, והסולם שיורד מהמרפסת לחצר, מבואר בגמ' לעיל (נט, ב) שכשיש בכך כדי להקל הטלטול ביניהם, אינו נחשב כפתח שיחבר ביניהם, אלא תורת מחיצה עליו (מאירי, ריטב"א בשם תוס' בביאור רש"י).

ויש שכתבו, שגם לדעת חכמים (לעיל שם) ההיתר הוא מחמת שסולם תורת מחיצה עליו להקל, שלולא היתר זה, לא היה מועיל מה שבני המרפסת עירבו לעצמם, אלא היו אוסרים על בני החצר, לפי שדין 'רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה', נאמר דוקא לענין חצר פנימית הפתוחה לחצר החיצונה [שהוא המקרה הנדון במשנה שם], לפי ששם אין לבני הפנימית זכות להשתמש בחיצונה אלא רק דריסת הרגל בלבד, שהרי יש לפנימית חצר בפני עצמה ואינה צריכה את החיצונה אלא כדי לעבור דרכה לרשות הרבים, מה שאין כן לבני מרפסת יש רשות להשתמש בחצר כיון שאין להם חצר, ולפיכך שייכים הם זה עם זה יותר מבני שתי חצרות זו לפנים מזו, ואוסרים זה על זה כל שלא עירבו יחד (ע"פ ריטב"א לעיל נט, ב ומאירי לעיל ס, א).

■ להלכה, מרפסת שבחצר ועולים לה דרך סולם שבחצר, והמרפסת גבוהה עשרה טפחים מהחצר, ועשו בני המרפסת עירוב לעצמם ובני החצר עירוב לעצמם, אין בני המרפסת אוסרים על בני החצר, כי הסולם תורת פתח עליו, והרי הם כשתי חצרות ופתח ביניהם, שיכולים לערב כל אחד לעצמו. ובלבד שכל בני המרפסת השתתפו בעירוב לעצמם, כדי שתהא 'רגל המותרת במקומה' (שו"ע או"ח שעה, א ומשנ"ב שם, א), אבל אם בני המרפסת לא עשו עירוב לעצמם, שאז היא 'רגל האסורה במקומה', אוסרים הם גם כן על בני החצר לטלטל מהבית לחצר, שכיון שאין למרפסת דרך אחרת לרשות הרבים כי אם דרך החצר, הרי היא כחצר פנימית האוסרת על החצר החיצונה אם בני הפנימית לא עירבו לעצמם, מדין 'רגל האסורה במקומה' (משנ"ב שם, ג). ויש שכתבו, שגם אם בני המרפסת לא עירבו, אינם אוסרים את הטלטול על בני החצר כשהמרפסת גבוהה עשרה טפחים, משום שבאופן זה יש על הסולם תורת מחיצה להקל, ואדרבה, אם היה על הסולם תורת פתח, אף אם עירבו בני מרפסת, אוסרים הם על בני החצר [ואינו דומה לחצר פנימית וחיצונה, מהטעם המבואר לעיל] (בית מאיר שם, כדעת הריטב"א).

כָּל שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים לַמִּרְפֶּסֶת, ובלבד שהוא רחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, שאם הוא פחות מארבעה על ארבעה, הרי הוא מקום פטור, ובין אנשי החצר ובין אנשי המרפסת מותרים להשתמש בו (ריטב"א, ע"פ רש"י בגמ' ד"ה היינו חלון). ובגבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה, אסורים אנשי החצר לטלטל אליו, שכיון שגבוה מהם עשרה טפחים, תשמישם קשה הוא, שהרי טירחא היא להם להגביה עליו כלי כבד, ובחצר אין דרך להשתמש אלא בכלים כבדים (רש"י להלן פד, ב ד"ה בכומתא, רבינו יהונתן כז, ב מדפי הרי"ף). וכל זה דוקא בתל או עמוד השייכים בשותפות לאנשי המרפסת והחצר, שאם הוא שייך לאנשי המרפסת לבד או לאנשי החצר לבד, הרי הוא ברשותם ואינם נאסרים מלטלטל אליו אף שתשמישם קשה ושל חבריהם הוא בנחת (ע"פ תוס' וריטב"א, ושלא כדעת הירושלמי כאן). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שעה, ב, ומשנ"ב שם, ד, ושעה"צ שם, ב, ביאה"ל שם ב).

גְּמָרָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָזֶה שֶׁבְּשִׁלְשׁוּל שֶׁלָּזֶה תַּשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת וְלָזֶה תַּשְׁמִישׁוֹ בְּקָשֶׁה, שכלים כבדים שבהם הדרך להשתמש בחצר, נוח יותר לשלשלם למטה מאשר להגביהם למעלה (גאון יעקב, ע"פ רש"י ורבינו יהונתן המובאים בביאורנו לעיל על המשנה). ולדעת רב, כיון שגם שלשול תשמישו קשה, אף שלגבי זריקה תשמישו נוח יותר, הרי הם שוים זה לזה ושניהם אסורים בו, הואיל ואינו נוח לאחד מהם כפתח (רש"י כאן, ולהלן ד"ה והא), שלדעתו אין מדקדקים בחילוק הקושי שביניהם, ואילו לדעת שמואל מדקדקים בקושי התשמיש שביניהם למי מהם הוא יותר קשה, וכיון שלזה שבזריקה הוא קשה יותר, דנים את זה שבשלשול כמי שתשמישו בנחת (חי' המאירי). ויש שביאר, שלדעת רב שלשול וזריקה תשמישם שוה ואין חילוק ביניהם (ריטב"א).

בְּנֵי עֲלִיָּיה, הגבוהים הרבה מהמרפסת (רש"י). לפי שסתם פתחי עליות גבוהים מהמרפסת עשרה טפחים (תוס' לעיל פג, ב). ויש שפירש, שכיון שהמשנה נקטה 'מרפסת' בסתמא, משמע שמדובר בכל אופן, גם לבני עליה הגבוהים מהמרפסת (ריטב"א שם).

נוֹתָנִין אוֹתוֹ לָזֶה שֶׁבַּשְּׁלִשּׁוּל, דהיינו לבני העליה, שהתל שבחצר נמוך מהם עשרה טפחים (רש"י). והתל עומד לצד המרפסת בצמוד לכותל מתחת חלונות העליה, כך שאין הפסק בין התל לעליה, אבל תל העומד לפני המרפסת, שמחמת כן הוא מרוחק מהעליה בשיעור רוחב המרפסת, נותנים אותו לבני החצר ולא לבני העליה, וכמבואר במשנה לעיל (פג, ב) שאם התל מופלג מהמרפסת ארבעה טפחים, נותנים אותו לבני החצר אף שהוא גבוה מהם עשרה טפחים (תוס' שאנן, הובא במהרש"ל שם, רשב"א וריטב"א שם).

לְאוֹתָן הַדָּרִים בַּמִּרְפֶּסֶת עצמה, שאע"ג שמרפסת אינה בית דירה, מכל מקום ישנם כאלו הדרים במרפסת (רבנו חננאל). ויש שפירשו, שאין הכוונה שדרים במרפסת עצמה, שהרי מבואר במשנה להלן (פה, ב) שהדר במרפסת אינו אוסר, אלא הכוונה היא לאותם הדרים בעליות, וכשפתח העליות הוא בשוה למרפסת (רש"י במשנה לעיל פג, ב, רשב"א וריטב"א, ושזו כוונת רש"י כאן). ויש שפירשו, שהכוונה היא לאותם הדרים בעליות, אך העליות אינן שוות ממש למרפסת אלא הן בתוך עשרה טפחים למרפסת (תוס' שם, וראה גור אריה למהר"ל שם שתמה, שלדבריו מדוע אינם נקראים 'בני עליה' כמו בהוה אמינא).

אִילֵימָא לֶחָצֵר וְשָׁרֵי, אַמַּאי, רְשׁוּתָא דְּתַרְוַיְיהוּ הוּא, וגם לדעת שמואל ש'מרפסת' הכוונה היא 'בני עליה', נחשב השימוש בתל כתשמיש קשה במידה שוה לבני החצר ולבני העליה. ועל אף שלדעתו לבני החצר יש ריעותא אחת, שהתל גבוה מהם עשרה, ואילו לבני העליה יש שתי ריעותות, שהתל רחוק מהם ארבעה וגם נמוך מהם עשרה, מכל מקום כיון שלדעתו שלשול נחשב כתשמיש נוח לגבי זריקת גובה, כאן שיש לבני העליה שלשול וזריקת הפלגה, שוים הם לזריקת גובה של בני החצר (רש"י, וריטב"א בביאור דבריו). ויש שביארו, שאפילו לרב שמשווה שלשול לזריקה, נחשב התשמיש קשה לבני החצר ולבני העליה במידה שוה, שכל שיצא מתורת פתח לשניהם, שוב אין חילוק בין ריעותא אחת לשתי ריעותות, ועל כן שלשול וזריקה של בני העליה שוה הוא לזריקה של בני החצר (ריטב"א בשם תוס', וראה תוס' ד"ה בור).

אֶלָּא מַאי לֶחָצֵר אַף לֶחָצֵר וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין, וכל זה הוא רק לשיטת שמואל הסובר (להלן פה, א) שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, ולכן אוסרים בני העליה על בני החצר, אף שלבני העליה התשמיש ב'מופלגת' הוא דרך האויר, אבל לרב הסובר (שם) שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, התשמיש הוא של בני החצר, ואין בני המרפסת אוסרים עליהם, ולשיטתו מה שאמרה המשנה בסיפא 'לחצר', הוא לחצר דוקא (תוס') [ולפי זה, כוונת הגמ' ב'הכי נמי מסתברא', שאין לתמוה על רב שמפרש את 'לחצר' ברישא לענין תל פחות מעשרה טפחים, שהכוונה היא 'אף לחצר', שהרי גם שמואל שמפרש שהכוונה היא 'רק לחצר', מוכרח לפרש את 'לחצר' בסיפא במופלגת ארבעה, שהכוונה היא 'אף לחצר' (תוס' רא"ש). ויש שהוסיף, שכוונת הגמ' בזה היא, שכיון ששמואל מוכרח לפרש כך את 'לחצר' בסיפא, מסתבר שמודה לרב שכך גם הפירוש של 'לחצר' ברישא (ריטב"א)].

ויש שכתבו, שגם רב הסובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, זה דוקא בדבר שאינו שייך לשניהם, אבל כאן מדובר בתל בבעלות משותפת של בני החצר ובני המרפסת, ובימות החול משתמשים בני המרפסת בתל דרך החצר ולא דרך אויר, ולכן אין זה תשמיש אויר לגביהם אלא תשמיש גמור, ומשום כך אוסרים בני המרפסת על בני החצר את התשמיש בתל (רשב"א וריטב"א). ועיקר הסברא בזה מצד שהתל הוא בשותפות שניהם (בית מאיר או"ח שעה, ב, גאון יעקב, וחזו"א או"ח קב, ו). ויש שנראה מדבריו, שעיקר הסברא בזה, מצד שבימות החול משתמשים בני המרפסת בתל דרך החצר ולא דרך אויר (ב"ח שם, ג, שלא הזכיר ששניהם שותפים בו. וראה ביאה"ל שם, ב, שהביא את דברי הרשב"א וכתב שהב"ח כיוון לדבריו).

■ להלכה, לזה בשלשול ולזה בזריקה, שניהם אסורים [כרב], ולפיכך, תל הגבוה מהחצר עשרה ונמוך מהמרפסת עשרה, שניהם אסורים, שנחשב לשניהם תשמיש קשה, ואוסרים זה על זה (רמ"א או"ח שעה, ב ומשנ"ב שם, ח).

ותל הגבוה מהחצר עשרה ואינו נמוך מהמרפסת עשרה, אם אינו מופלג מהמרפסת ארבעה, בני המרפסת מותרים בו ובני החצר אסורים, לפי שלבני המרפסת תשמישו בנחת, שאינו רחוק ונמוך מהם, ולבני החצר תשמישו בקשה על ידי זריקת גובה (שו"ע שם, ומשנ"ב שם, ט).

ואם התל מופלג מהמרפסת ארבעה, אע"פ שמהחצר הוא גבוה עשרה ומהמרפסת אינו נמוך עשרה, שניהם אסורים בו, שלשניהם תשמישו קשה, זה מחמת גובהו וזה מחמת רוחקו (שו"ע שם, ומשנ"ב שם, י). ואף שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר כשהוא מופלג ארבעה טפחים [כרב] (שו"ע שם שעו, ב, ומשנ"ב שם, טו), מכל מקום כיון שעשו התל בשותפות ובחול משתמשים בו שניהם דרך החצר, אינו נחשב תשמיש דרך אויר [כהרשב"א והריטב"א] (ביאה"ל שם).

ואם התל נמוך עשרה מהמרפסת וגם מופלג ממנה ארבעה, יש אומרים שכיון שלבני המרפסת יש שתי ריעותות, שנמוך מהם עשרה וגם מופלג מהם ארבעה, אם כן תשמיש של בני החצר נוח יותר בתל ונותנים אותו להם (משנ"ב שעה, יא, בשם הט"ז שם, ב והאליה רבה שם, ד בשם רבינו ירוחם, וראה באליה רבה שם, שכן משמע בתוס' המובא לעיל בסמוך, שלדעת רב שהלכה כמותו, שימוש בני המרפסת הוא דרך אויר ואינו אוסר). ויש אומרים, שכיון שגם מהחצר הוא גבוה עשרה, נקרא לשניהם תשמישו קשה ואוסרים זה על זה [כריטב"א בשם תוס' לעיל בסמוך] (משנ"ב שם, בשם הנהר שלום שם, א בשם הרשב"א, ושכן כתבו הריטב"א והבית מאיר, וראה שעה"צ שם, ט).

בּוֹר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, שתשמישו בשלשול הוא אפילו לבני מרפסת, שהרי מקרקעיתו דולים (רש"י), וסתם בור עמוק עשרה טפחים (ריטב"א). ואף ששנינו במשנה 'חוליית הבור', אין לומר שהנדון הוא על השימוש בחוליית הבור שהתשמיש בה בנחת לבני המרפסת [וממילא יהיה מובן מדוע הם מותרים ובני החצר אסורים], כיון שסתם חוליית הבור אינה רחבה ארבעה, וכל שאין בו ארבעה טפחים הרי הוא מקום פטור ובטל לכאן ולכאן, ואינם אוסרים זה על זה את הטלטול אליו [כמבואר ברש"י (ד"ה בכותל)]. ועוד, שהחוליה טפילה היא לבור, כיון שעיקר תשמישו של הבור אינו אלא למילוי, ואם הבור עצמו לא היה שייך לבני מרפסת, גם חוליית הבור לא היתה שייכת להם (ריטב"א).

■ המשך במילואים עמ' 99

בני עלייה (א) ומאי קרו לה מרפסת דקסלקי במרפסת אלמא כל לזה בשלשול ולזה בזריקה נותנין אותו לזה שבשלשול כדאמר רב הונא לאותן הדרים במרפסת ה"נ [א]לאותן הדרין במרפסת אי הכי אימא סיפא פחות מכאן לחצר אמאי לזה בפתח ולזה בפתח הוא מאי לחצר [ב]אף לחצר ושניהן אסורין ה"נ מסתברא מדקתני סיפא בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר מאי לחצר אילימא לחצר ושרי אמאי רשותא דתרוייהו הוא אלא מאי לחצר אף לחצר ושניהן אסורין ה"נ מאי לחצר אף לחצר ושניהן אסורין ש"מ. תנן חוליית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה למרפסת פחות מכאן לחצר אמר רב הונא לאותן הדרים במרפסת תינח סלע בור מאי איכא למימר אמר רב יצחק בריה דרב יהודה הכא בבור מלאה מים עסקינן והא חסרא כיון דכי מליא שריא כי חסרא נמי שריא אדרבה [ג]כיון דכי חסרא אסירא כי מליא נמי אסירא אלא אמר אביי הכא בבור מליאה פירות עסקינן והא חסרי [ד]בטיבלא דיקא נמי דקתני דומיא דסלע ש"מ ול"ל למיתנא בור ול"ל למיתנא סלע צריכא דאי אשמעינן סלע דליכא למיגזר אבל בור ליגזור זמנין דמליא פירות מתוקנין צריכא. תא שמע [ה]אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו אנשי חצר משתמשין בעשרה התחתונים ואנשי עלייה משתמשין בעשרה העליונים כיצד זיז יוצא מן הכותל למטה מעשרה לחצר[ו] למעלה מעשרה לעלייה [י]הא דביני ביני אסור אמר רב נחמן הכא בכותל תשעה עשר עסקינן וזיז יוצא ממנו למטה מעשרה לזה בפתח ולזה בשלשול למעלה מעשרה לזה בפתח ולזה בזריקה. ת"ש

רש"י

בני עלייה. דגביהי ממרפסת טובא, אבל דרך מרפסת זו עולין ויורדין, ותל שבחצר שהוא גבוה י' הוי נמוך מן העלייה י' דהוי לזה בשלשול ולזה בזריקה, וקתני דבני עלייה מותרין בו: הדרין במרפסת. כגון שיש בה דיורין, לדידהו הוי האי תל שבחצר שוה להן בתוך עשרה, או נמוך או גבוה מהם פחות מי': לזה בפתח ולזה בפתח הוא. ותרוייהו בעי איתסורי ביה, דהא סתם מרפסת לא גביהה טובא: אף לחצר. כלומר שתי הרשויות שולטות בו, ואוסרין זה על זה: ה"נ מסתברא. דמאי לחצר אף לחצר קאמר, ובדיורי מרפסת עסקינן: מדקתני סיפא מופלגת. אפילו גבוה י' הוי לחצר: אי נימא. דשרי ליה לאשתמושי: אמאי. נהי נמי דמאי מרפסת בני עלייה, רשותא דתרוייהו היא, דלשניהן תשמישו בקשה לחצר בזריקת גובה ולעלייה בזריקה את משך ההפלגה ובשלשול את הנמוכות[ב], ונהי דלשמואל שלשול לגבי זריקת גובה נוח הוא, הכא דאיכא שלשול וזריקת משך שוין הן לזריקת גובה, ואמאי לחצר: אלא. על כרחך אף לחצר ואסורין, לרב נמי דמתרץ לה בדיורי מרפסת, מאי לחצר דקתני אפחות מכאן אף לחצר קאמר ואסורין: חוליית הבור. או שיש בחצר סלע: למרפסת. וקס"ד לבני עלייה קאמר, וקשיא לרב: תינח סלע. דהוי לבני מרפסת כפתח, שעל גביו הוי תשמיש דידיה וגבו שוה להן הוא: אלא בור. שממלאים הימנו, תשמישתו בשלשול הוא אפילו לבני מרפסת, שהרי מקרקעיתו דולין, וש"מ דהואיל ולבני חצר תשמישו בזריקה, שאין יכולין למלאות אלא א"כ זורקין דלי למעלה מן החוליא, יהבינן לה לבני מרפסת דבשלשול, כשמואל: מלאה מים. דהוי כפתח לבני מרפסת: בדטיבלא. שהן מוקצין מחמת איסור טבל ואסורין לטלטל: דומיא דסלע. שאינו חסר: ולמה לי למיתני. תרוייהו, הואיל ובדטיבלא מוקמת לה, בשלמא אי אמרת בבור מים קאמר, איצטריך בור לאשמעינן דאע"ג דבשלשול הוא לבני מרפסת אפ"ה לגבי חצר דתשמישתיה בזריקה נחת חשיב ליה לשלשול דמרפסת, אלא השתא דבור וסלע שניהן תשמישתם על גבן, תרוייהו למה לי ליתני סלע ולא ליתני בור הואיל וסוף סוף כדומיא דסלע בעית לאוקמיה, נהי דבור בלא סלע לא מצי למתני, דאם כן הוה אמינא בבור סתם קאמר, להכי איצטריך סלע לגלויי עליה דבדטיבלא עסקינן, אלא סלע בלא בור ליתני: ה"ג צריכא דאי תנא סלע דליכא למיגזר כו'. ולא גרסינן אי תנא בור אבל סלע לא, דהא בור בלא סלע לא מצי למיתני כדפרישית: מתוקנין. דשקלי מינייהו וחסרי, ואתו לידי שילשול: ולא עירבו. אלו עם אלו: בעשרה תחתונים. בכותל הבית בחצר, אנשי חצר משתמשין, דלדידהו כפתח ולבני עלייה בשלשול: בעשרה העליונים. שהן מתחת לעלייה, אנשי עלייה משתמשין, דסמוכין הן לבני עלייה והוי לדידהו כפתח ולבני חצר בזריקה: זיז. הבולט חוץ לכותל למעלה מעשרה, קא ס"ד בעלייה גבוה טובא עסקינן, והאי למעלה לאו מן הקרקע מודד אלא ה"ק למעלה מתחלת טפח עשירי כשתמדוד מן העלייה ולמטה עשרה, דהיינו כדקתני רישא בי' עליונים אנשי עלייה משתמשין: הא דביני ביני. שבין י' עליונים לי' תחתונים, דהוי לחצר בזריקה ולעלייה בשלשול: אסור. לתרוייהו, כרב: בכותל תשעה עשר עסקינן. דליכא ביני ביני, דכל למטה מעשרה דידיה לחצר בפתח ולעלייה בשלשול, וכל למעלה מי' דידיה לחצר בזריקה ולעלייה כפתח. וכותל עשרים לא מצי לאוקומיה, דאם כן שמעינן מינה ראש טפח עשירי לזה בשלשול ולזה בזריקה אסור, דהא לא שרי תנא קמא[ג] אלא למעלה ולמטה. ובזיז רחב ארבעה עסקינן, דבציר מהכי לא הוי רשותא ומקום פטור הוא ובטיל להכא ולהכא:

תוספות

הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא כו'. אומר ר"י דהאי ה"נ מסתברא ליתא אלא אליבא דשמואל דוקא דסבר אדם אוסר על חבירו דרך אויר בשמעתין[א] אבל לרב דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר הויא הא לחצר דוקא ומותרין וא"ת למה הוצרך לדקדק ה"נ מסתברא מסיפא דסיפא מפחות מכאן לחצר דקתני גבי חוליית הבור הו"מ לדקדק דאף לשמואל הוי פירושו אף לחצר דהא חוליית הבור והסלע דקתני שגבוה י' טפחים ע"כ כשגובה החוליא עשרה טפחים משפת הבור דהיינו מקרקעית החצר מדחשיב לה לבני חצר בזריקה וא"כ כי קתני עלה פחות מכאן לחצר שהחוליא פחות משהו מעשרה א"כ מראש חוליא עד קרקעית הבור יש יותר מעשרה ואם כן לא הוי לבני חצר דוקא דלבני חצר הוי נמי בשלשול כמו לבני עליות דאין לחלק בין שלשול עשרה לכ' וי"ל דמ"מ לא ה"ל למתני לשמואל אף לחצר גבי חוליית הבור דנהי דקרקעית הבור הוי אף לחצר מ"מ תשמיש שעל הסלע וראש החוליא הוי דוקא לחצר לשמואל אבל לרב אכולהו הוי אף לחצר ה"ל למתני בהדיא אף לחצר ולהכי מייתי מסיפא דסיפא דלשמואל נמי הוי התם פירוש לחצר אף לחצר בין אסלע בין אקרקעית הבור כמו שנ"ל לרב גבי פחות מכאן לחצר: **בור** מאי איכא למימר. וא"ת בור נמי הוי לבני מרפסת בשלשול ולבני חצר בזריקה ושילשול דאמר לקמן (פה.) כיון דלזה בזריקה ושלשול ולזה בשלשול לחודיה כלזה בזריקה ולזה בפתח דמי וי"ל דלקמן בזריקה של הפלגה איירי דהוי דרך אויר אבל בזריקת גובה ושלשול לא עדיף לרב משלשול[ד] לחודיה ואין נראה לר"י חילוק זה דאם היה אדם אוסר על חבירו דרך אויר לרב לא היה מפליג בין זריקת גובה לזריקת אויר מדפריך ליה ר"א לקמן (שם:) והא מר הוא דאמר לזה בזריקה ולזה בשילשול ונראה לר"י דהא דאמר לקמן שאני הכא כיון דלזה כו'[ה] ולזה בזריקה כלזה בזריקה ולזה בפתח דמי ליחוי הוא כלומר דמצינו למידחי ולמימר דלרב אדם אוסר על חבירו דרך אויר בעלמא היכא דהוי לתרוייהו בזריקת אויר אבל לפי המסקנא הוי טעמא דרב משום דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר לא נאמר דלזה בזריקה ושלשול ולזה בשלשול לחודיה כלזה בזריקה ולזה בפתח דמי אלא יהיה לזה בזריקה ושלשול ולזה בזריקה[ו] כלזה בזריקה ולזה בשלשול ולא נחלק ביניהן כמו שהיה סבר המקשה לקמן ועוד י"ל דלזה בזריקה ושלשול דלקמן איכא ב' עניני זריקה זריקת אויר וזריקת גובה אבל היכא דלזה בשלשול לחודיה ולזה בזריקת גובה ושלשול או בזריקת אויר ושלשול שניהם אסורין: **כיון** דכי חסרא אסירא כי מליא נמי אסירא. דהוי דבר הניטל בשבת ואינו ממעט ומסיק בפירות של טבל דאין ניטלין בשבת ולא דמי לעפר ועתיד לפנותו דאמר לעיל (דף עט.) דלא חייץ דכיון דעתיד לפנותו לא מבטל (ב) ודאי מחילה המפסיק בין ב' אוירות אבל למעט גובה עשרה ולשוייה כפתח למרפסת כיון דאינו ניטל בשבת ממעט אע"ג דעתיד לפנותו כמו כפה ספל דאמר לעיל (דף עז.) דממעט: **תא** שמע אנשי חצר ואנשי מרפסת[ז] כו'. ל"ג תנן דאינו משנה בשום מקום אלא ת"ש גרסינן: [ח]וכן ב' גזוזטראות כו'. פי' רש"י ל"ג וכן ור"ח גריס לה דארישא קאי דקתני בפירקין[ט] גזוזטרא שהיא למעלה מן כו': לא

עין משפט נר מצוה

יג א ב מיי' פ"ד מה' עירובין הלכה טו טוש"ע א"ח סי' שע"ה ס"ב: יד ג ד מיי' שם הלכה יט: טו ה ו מיי' שם הלכה יז וטוש"ע שם ס"ד:

רבינו חננאל

[שייך לדף פג:]

לחצר כו'. פשיטא לזה בפתח ולזה בפתח היינו חלון שבין ב' חצרות שניהן שוין בו וכן לזה בשלשול ולזה בשלשול כלומר אין אחד מהן יכול להשתמש בזריקה שביניהן אלא ע"י (שלשול) [עירוב]. לזה בזריקה ולזה בזריקה היינו כותל שבין ב' חצרות לזה בפתח ולזה בשלשול דרבה אמר רב נחמן דאמר בפ' חלון שבין ב' חצרות. כותל שבין ב' חצרות גבוה י' ורחב ד' וצדו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ שתשמישו בנחת כו'. לזה בפתח ולזה בשלשול היינו דרב שיזבי אמר רב נחמן דאמר חריץ שבין ב' חצרות עמוק י' ורחב ד' וצידו אחד שוה לארץ נותנין לזה ששוה לארץ דהוי ליה תשמישו בנחת. לזה בשלשול ולזה בזריקה כגון דהוו להו חד למעלה וחד למטה והכותל ביניהן מאי רב אמר שניהן אסורין עד שיערבו ושמואל אמר נותנין אותו לזה שבשלשול דהוה ליה תשמישו בנחת. ואקשינן לרב מהא דתנן אנשי חצר ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י' טפחים למרפסת מאי לאו האי דקתני מרפסת להנהו דדיירי בעלייה דהוה להו בשלשול ולאנשי חצר בזריקה וקתני נותנין אותו למרפסת.

[ע"כ שייך לדף פג:]

ופריק רב לאו להנהו דדיירי בעלייה אלא להני דדיירי במרפסת עצמה דאע"ג דמרפסת ליתה בית דירה מיהו (א) איכא דדיירי במרפסת אי הכי אימא סיפא פחות מיכן לחצר ואי להני דדיירי במרפסת אמאי לזה בפתח ולזה בפתח הוא (אלא) [לא] מאי לחצר אף לחצר ושניהן אסורין עד שיערבו הכי נמי מסתברא כו'. ת"ש חוליית הבור והסלע שגבוהה י' טפחים למרפסת הא להנהו דדיירי בעלייה בשלשול הוא. ופריק רבינא להני דדיירי במרפסת דהוה תשמישן בנחת. התינח סלע אלא בור לא אפשר אלא בשלשול ופרקינן בבור מלא מים וליכא שלשול. והא כי חסרו מיא הוה ליה בשלשול כו' ופרקינן אלא בבור מלא פירות והא אכיל מינהון וחסרי להו (והיה) [והוהו] תשמישיה בשלשול ואסיקנא בבור מלא פירות של טבל דלא (הוה) [חזיא] ליה ולא שקיל מינהון ולא חסרי דיקא נמי דקתני דומיא דסלע דלא חזי ליה כו'. ת"ש אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו כל שהוא למעלה מעשרה טפחים לבני עלייה למטה מי' לחצר כיצד זיז היוצא

מן הכותל למעלה מעשרה טפחים בני עלייה משתמשין בו למטה מי' בני חצר משתמשין בו הא דביני ביני דהוה לבני עלייה בשלשול ולבני החצר בזריקה שניהן אסורין בו ופריק רב נחמן הכא בכותל [תשעה עשר] עסקינן וזיז היוצא ממנו למטה מי' (הנה) [הוא] לבני חצר בפתח ולבני עלייה בשלשול נותנין אותו לאלו שתשמישן בו ע"י פתח למעלה מעשרה טפחים הוה לבני עלייה בפתח ולבני חצר בזריקה כו' וליכא התם

מסורת הש"ס עם הוספות

א) דף פה., ב) [לקמן דף פז:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' בני עלייה ואמאי קרו לה: (ב) תוס' ד"ה כיון וכו' לא מבטל דהוי למחיצה המפסיק:

הגהות וציונים

א] בדפוס שאלוניקי "למטה מעשרה אנשי חצר משתמשין בו למעלה מעשרה אנשי עליה משתמשין בו". וכ"ה בראשונים ובכת"י: ב] צ"ל המוכות (כאורות המים, וכ"ה בדפוס ויניציאה רפ"ח): ג] "קמא" מיותר (דק"ס). ובמראה אש הגיה "לא שרי רק למעלה": ד] צ"ל שלשול (מהרש"א): ה] צ"ל כיון דלזה בזריקה ושלשול ולזה בשלשול לחודיה כלזה בזריקה (מהרש"א): ו] צ"ל בשלשול (מהרש"א): ז] [צ"ל עלייה] (גליון): ח] שייך לריש עמוד ב:

משנת ראשונים

ומאי קרו לה מרפסת דקסלקי במרפסת. מרפסת הוא מקום דריסה מלשון ותרפס ברגליה, ועושין אותו לפני העליות ליכנס ולצאת בו הדר"ל לעליות כחצר שלפני הבתים. [הריטב"א, לעיל נט:]

כדאמר רב הונא לאותן הדרים במרפסת. כלומר שהבתים פתוחים למרפסת, אבל א"א לפרש הדרים במרפסת ממש דמרפסת אינה אוסרת וכדתנן לקמן הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אין עירובו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו, ואע"פ שרש"י ז"ל פירש הדרין במרפסת כגון שיש בה דיורין, לא במרפסת עצמה קאמר אלא דיורין פתוחין לה קאמר, כנ"ל. [הריטב"א]

תינח סלע בור מאי איכא למימר. דהא סתם בור עמוק עשרה טפחים ואי לאותם הדרים במרפסת צריך שלשול עשרה טפחים והוה ליה לזה בגובה ולזה בשלשול ואפילו הכי קתני למרפסת וקשיא לרב, ואע"ג דלבני מרפסת צריך [רק שלשול] ולבני חצר שלשול וזריקה אויר (דהפלגה), מקשינן מינה משום טעמא דכתיבנא לעיל דאפילו לרב לא שני לן בין כח אחד לשתי כחות. [הריטב"א]

דיקא נמי דקתני דומיא דסלע שמע מינה. פי' לאו דיוקא גמור הוא דהא איכא למימר דבור ריקן הוא ותנא סלע לעומקו וכ"ש בור לגובהה כדאמרינן בעלמא. [הריטב"א]

שמי

תא שמע א) שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו אמר רב אדא בר אהבה בבאין בני תחתונה דרך עליונה למלאות אביי אמר כגון דקיימין בתוך עשרה דהדדי ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה דאסירי דכיון דבגו י' דהדדי קיימין אסרן אהדדי אלא אפילו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה סד"א כיון דלזה בנחת ולזה בקשה ליתביה לזה שתשמישו בנחת קמ"ל כיון דבגו עשרה קיימין אסרן אהדדי כי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל [א] גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע להתירו סולם קבוע אין סולם עראי לא מ"ט לאו משום דכיון דבתוך עשרה דהדדי קיימי אסרן אהדדי מתקיף לה רב פפא ודילמא כשרבים מכתפין עליו בכומתא וסודרא. אמר רב יהודה אמר שמואל
בור

שתי גזוזטראות. מתני' היא, גזוזטרא שהיא למעלה מן הים א], ב' זיזין בולטין מן העלייה שעל שפת הים וקובעין נסרים מזה לזה והיא גזוזטרא, ותנן אין ממלאין ממנה בשבת לפי שהגזוזטרא רה"י שגבוה ורחבה הרבה והים כרמלית, אלא א"כ עשו לה מחיצה עשרה בין מלמעלה בין מלמטה, שחוקקין נקב ארבעה כעין פי בור ועושין מחיצה סביבותיו למעלה או למטה ומשלשל דלי וממלא, וחשיב כאילו פיות המחיצה יורדין וסותמין עד תהום, כדאמר' בפ"ק (דף יב.) קל הוא שהקילו חכמים במים שמחיצה תלויה מתרת בהן: וכן לא גרסינן: **ב' גזוזטראות זו למעלה מזו.** ואין מכוונות זו על זו אלא משוכות זו מכנגד זו בתוך ד', ועשו לעליונה הנקב והמחיצה ולא עשו לתחתונה, ובשבת זורקין בני תחתונה דלי שלהן על מחיצות העליונה ויורד לנקב ומשלשל ומושך ועולה: **שתיהן אסורין.** למלאות, מפני שרשות שתיהן שולטות בו, וכגון שעשו אותה מחיצה בשותפות כדמוקמינן לה בפירקין לקמן ב], אלמא לזה בשלשול לבני עליונה תשמיש מילוי זה בשלשול שמשלשל ליס, ולבני תחתונה בזריקה ושלשול, וקתני שתיהן אסורות, וכ"ש לזה בשלשול ולזה בזריקה לחודה: **בבאין בני תחתונה.** ועולין בסולמות דרך עליונה למלאות, דלתרוייהו בשלשול: **כגון דקיימי בגו עשרה דהדדי.** שאין עליונה גבוהה מתחתונה עשרה, ואע"ג דאכתי לזה בקשה ולזה בנחת הוא שיש מקצת זריקה עם השלשול, ואמר שמואל לעיל ג] דכל תשמיש שהוא נחת לזה מזה נותנין אותו לנחת, לא תיקשי, דטעמא דהכא לאו משום תשמיש הוא, אלא משום דכיון דבגו עשרה דהדדי קיימין אין רשות שלישית לזו בלא זו ואפילו לזה בפתח ולזה בזריקה, ד] שאין חלוק רשות ביניהן, וכי אמרינן רשות שלישית הסמוכה לשתים לזה בנחת ולזה בקשה ניתנת לזה בנחת, ה"מ היכא דב' הרשויות חלוקות בגובה י', כגון חצר ועלייה, וכגון ב' חצירות המובדלות י' בגובה קרקעיתן או מחיצה עשרה ביניהן או חריץ עשרה: **ולא מיבעיא קאמר.** כלומר וכי תימא הואיל ובתוך עשרה קיימין וטעמא משום דאין לזו רשות בלא זו, ולא לאשמעינן לזה בשלשול ולזה בזריקה (א) נותנין אותו לזה שבשלשול, מה לי עשו לעליונה מה לי עשו לתחתונה: **לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה.** דאיכא לאוקומי טעמא דאיסורא משום תשמיש השוה, דהא סמוכות הן במשך הכותל בתוך ד' טפחים כדמוקמינן לקמן [דף פח.] וגובהה נמי בגו עשרה דהדדי: **אלא אפילו כו'.** דהוי לזה בשלשול ולזה במקצת זריקה ושלשול: **ליתביה לזה שתשמישו בנחת.** כדשמואל, הואיל ומקצת קושי יש לזה מזה: **קמ"ל דכיון כו' אסרן אהדדי.** בלא שום טעם תשמיש: **גג הסמוך לרה"ר.** שאינו מוקף חצר לכל צידיו אלא צידו אחד לרה"ר, וסתם גג גבוה עשרה: **צריך סולם קבוע.** מן העלייה לגג להתירו לטלטל מן המרפסת לגג, דאי עביד ליה סולם גלי דעתיה דסלקיה לגג מכח רה"ר ואיהו ניחא ליה לאשתמושי ביה: **סולם עראי.** כיון דמסליק ליה כמאן דליתיה הוא: **מ"ט.** הא גג זה אינו ג] לתשמיש בני רה"ר כלל: **לאו משום.** דבהכי עסקינן דלא גביהה מרפסת עשרה מרה"ר וממנה עולין לגג ופחות מעשרה הוא לה, אלמא אע"ג דמרפסת ד] כפתח ולבני רה"ר אינו ראוי, כיון דמרפסת ורה"ר בגו עשרה דהדדי קיימי אסרי אהדדי, דאי לאו הכי טעמא מאי ניהו ה]. וכגון דמרפסת מגופפת היא למעלה ופתחה בד' אמות לרה"ר, דאי לאו מגופפת היא סביב, כיון דלא גביהה עשרה כרמלית היא, וסולם לא מהני לה, דקא מטלטל מכרמלית לרה"י: **בכומתא וסודרא.** שרגילין לתת עליו בחול כובעין ומעפורת, ותשמיש נוח והגון הוא להם למשאוי קל כזה, ואע"פ שאינו ראוי להם לכיתוף משאוי כבד, כדאמרינן ביציאות השבת (שבת דף ח.) תשעה חזו לכתוף אבל י' לא, ה"מ למשאוי כבד, ומיהו לכומתא וסודרא חזו, כשבני אדם עייפין בימות החמה נוטלין כובעיהן וסודרן מראשיהן עד שיפוח הרוח בהן, הלכך אסרי עלייהו, ואפילו לא קיימא מרפסת בגו י'. ולא דמי לרשות שבין ב' חצירות לזו בפתח ולזו בזריקה, דהתם לאו תשמישתיה דהני כובעים קלים אלא בכלים כבדים, וכי גבוה כותל י' לא חזי לתשמישתיה דחצר (ב) ונותנין אותו לזה שבפתח, אבל לבני רה"ר חזי. ואית דמוקי להא דר"נ בגג פחות מעשרה, וא"א דא"כ ה"ל כרמלית, דכל רשות שרחבה ד' ואינה גבוהה עשרה אצל רה"ר כרמלית היא ז], וכיון דהכי הוא סולם מאי מהני. ואני שמעתי בגו עשרה דהדדי שאינו רחוק מרה"ר עשרה, וא"א לומר כן, שלא שיערו חכמים עשרה לשבת אלא בגובה, ולא שיערו ארבעה אלא במשך:
בור

לא מיבעיא קאמר. דבשלמא לרב נקט עשו לעליונה כו' לאשמעינן לזה בזריקה ולזה בשלשול שניהם אסורים אלא השתא דקיימי בגו עשרה מה לי עשו לעליונה מה לי עשו לתחתונה כך פירש רש"י ולרב אדא בר אהבה נמי דאוקמא בבאין בני תחתונה דרך עליונה למלאות קמ"ל טובא אע"ג ו] דאמר בסוף כיצד מעברין (לעיל דף נט:) דסולם תורת מחיצה עליו ולא אסר הכא לענין ליחשב תשמיש בנחת כלזה בשלשול ולזה בשלשול אסרי ז]:

גג הסמוך לרה"ר. פירש בקונטרס שאינו מוקף חצר בכל צדדיו אלא צידו אחד רה"ר וסתם גג גבוה עשרה ויש שם מרפסת דלא גבוהה עשרה מרה"ר וממנה עולין לגג ופחות מעשרה הוא לה אלמא אע"ג דלמרפסת כפתח ולבני רה"ר אינו ראוי כיון דמרפסת ורה"ר בגו עשרה דהדדי קיימי אסרי אהדדי דאי לאו הכי טעמא מאי הוי וכגון דמרפסת מגופפת היא למעלה ופתוח בעשר אמות לרה"ר דאי לא מגופפת היא סביב כיון דלא גבוהה עשרה כרמלית היא וסולם לא מהני בה דקא מטלטל מכרמלית לרה"י וקשה לר"י להעמיד כשיש מרפסת בין רה"ר לגג דאינו מזכיר הכא מרפסת כלל ועוד אי מרפסת מגופפת (ג) היאך בני רה"ר אוסרין עליה ועל הגג ואי דליכא גיפופי הויא לה כרמלית והגג נפרך לה בעשר ואי בלא מרפסת איירי וקאי גגה בתוך עשרה אם כן הוי כרמלית ואור"י דמיירי שפיר בלא מרפסת ובני רה"ר משתמשים בו לפי שאינו גבוה עשרה ואינו נפרך במלואו וכגון שצידי הגג גבוהין עשרה או כל הגג למטה מעשרה ויש לו מעקה ופתוח לרה"ר בעשרה או בפחות וקאמרינן דצריך סולם קבוע להתירו אבל בלא סולם אין בני חצר רגילים בו ומבטלין ממנו בני רה"ר שהרגילו להשתמש (ד) תורת דיורין ומשוי להו (חד ח]) קרפף ואסור לטלטל ממנו לחצר לרבנן ולר"ש נמי כלים ששבתו בבית אסור להוליך מחצר לגג כיון דנעשה קרפף ולא דמי לחצר או מבוי שפתוחים לרה"ר בעשר דאין בני רה"ר אוסרים עליו דהתם איכא דיורין גמורין ואין כח לבני רה"ר לבטלה וקא אמרינן דילמא בכומתא וסודרא דרגילין להניח שם בני רה"ר כשהם עייפין אע"פ שגבוה עשרה שמשוי קל הוא כדפירש בקונטרס ותשמיש נחת (ה) ולא דמי לרשות שבין שתי חצירות לזה בפתח ולזה בזריקה דחצר אין משתמשין בו בכובעים אלא בכלים כבדים ור"ת ה) מפרש בענין אחר גג הסמוך לרה"ר ונמוך בתוך עשרה צריך סולם קבוע להתירו דכיון דתוכו רה"י היא ולא ט] דמי לשאר כרמלית וסולם קבוע שבחצר ממעט כח כרמלית שבחצר דלא הוי כרמלית מעליא ודייק י] סולם קבוע אין סולם עראי לא אף על גב דע"י סולם עראי הוי תשמיש נחת טפי לחצר (ו) מבני רה"ר דלית להו לבני רה"ר אפילו סולם עראי ואפ"ה כיון דבתוך עשרה קיימי אסרי ודחי רב פפא דלבני רה"ר נמי איכא תשמיש נחת בכומתא וסודרא דראשו של אדם סמוך לגג והוי תשמישו בנחת בלא סולם כלל כלבני חצר בסולם ולהכי צריך סולם קבוע להתיר כרמלית גרוע כזה דהוי תוכו רשות היחיד:
בור

עין משפט נר מצוה

[א] [מיי' פ"ד מהל' שבת ה"ט טוש"ע או"ח סי' שמא סעיף א]:

רבינו חננאל

התם דבני ביני. ת"ש וכן ב' גזוזטראות זו למעלה מזו עשו מחיצה לעליונה ולא עשו לתחתונה שתים אסורות עד שיערבו. ופריק רב אדא בר אהבה בבאין בני תחתונה דרך עליונה למלאות אביי אמר כגון דקיימא תרווייהו סמוכות זו לזו בתוך י' טפחים ולא מיבעיא קאמר כו'. **ואסיקנא כל בחדא רשותא לא אמרינן לזה בנחת ולזה בקשה.** פי' חדא רשותא (או) [אין] קיימין תרווייהו בתוך י' טפחים ומנא תימרא כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע להתירו ודייקינן סולם קבוע אין סולם עראי לא אמאי לזה שבסולם עראי תשמישו בנחת היא אמאי לא יהבינן ליה לאו משום דאמרי' כל חדא רשותא לא אמרינן כל שתשמישו בנחת ליה יהבינן (ליה). **ודחי רב פפא לאו משום דחדא רשותא אינון אלא משום** דמשתמש ביה בכונתא וסודרא. פי' לובש כותנא וסודרא ומעייל להו להאי גג מרה"ר שנמצא משתמש בו ע"י כיתוף. אמר רב יהודה

משנת ראשונים

כי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לרשות הרבים. פי' אין לדמותם לחצר אחת שאוסרים זע"ז דחצר אחת היא משמשת לכל הבתים ושוים הם בה הפנימיים והחיצונים בכל האויר שבה, אבל אלו שתי הגזוזטראות כל אחת משמשת לפתח עלי' הפתוח לה ואין עליי' זו משתמש בגזוזטרא זו ולא זו בזו, אך במילוי המים זה, והילכך מדמה אותם לגג הסמוך לרשות הרבים שאינו אוסרו אלא אויר רשה"ר משום דקיימי בגו עשרה. **[תוספות רי"ד]**

ודילמא כשרבים מכתפין עליו. שכל שהחזיקו בכך בלא קפידת בעל הבית הוה ליה כעמוד שבחצר השוה לחצר ולמרפסת שאוסרים זה על זה. **[מאירי]**

בכומתא וסודרא. מצד שאין תשמיש נוח להם אלא להצנעת דברים דקים בשעה שעומדים ליפוש, ושמא אין האיסור מחמת רשות אחת אלא מחמת התשמיש. **[מאירי]**

הנכון שלא אמר רב פפא דתשמיש כומתא וסודרא חשוב תשמיש נחת אלא לגבי הא דגג דלכולהו פרושי תשמיש בני רשות הרבים הוא בפחות מעשרה, אבל למה שהוא גבוה עשרה טפחים לא חשיב תשמיש. **[הריטב"א]**

מסורת הש"ס עם תוספות

א) [לקמן פז:], ב) [דף פח.], ג) [דף פג:], ד) לקמן דף צא רע"א, ה) לשונו בא"ז סי' קפט.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולא מבעיא וכו' ולזה בזריקה אין נותנין: (ב) ד"ה בכומתא וכו' לא חזי לתשמישתיה דחצר אבל לבני רה"ר חזי דאין להם רשות אחר להשתמש ולהניח כובעיהן ונותנין אותו לזה שבפתח ואית דמוקי להא: (ג) תוס' ד"ה גג וכו' מגופפת היא היאך: (ד) בא"ד להשתמש בו תורת דיורין: (ה) בא"ד ותשמיש נחת הוא ולא: (ו) בא"ד טפי לחצר מלבני רה"ר:

הגהות וציונים

א] [במשנה איתא המים] (גליון). אמנם בכמה דפו"י שם ובראשונים איתא הים: ב] [כיון] (גליון, וכ"ה בריטב"א): ג] בדפוס שאלוניקי ובאו"ז נוסף ראוי: ד] דלמרפסת (דפוס ויניציאה רפ"ח ודפוס שאלוניקי, וכ"ה בתוס' ובאו"ז). בתוס' הרא"ש "דלמרפסת הוי גג כפתח": ה] צ"ל ניהו (בארות המים, וכ"ה באו"ז ובתוס' הרא"ש). או צ"ל הוי (דבש תמר, וכ"ה בתוס'): ו] דאע"ג דאמרי' (תוס' הרא"ש): ז] הבארות המים מגיה אסר: ח] רש"ל מ"ז: ט] צ"ל לא (מהרש"ל [השלם], מהרש"א [דפו"ר], וכ"ה באו"ז זרוע ובתוס' הרא"ש): י] ודייק תלמודא (או"ז ותוס' הרא"ש).

כְּגוֹן דְּקַיְימִין בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה דַּהֲדֵי, ודוקא כשהגזוזטראות אינן רחוקות זו מזו יותר מארבעה טפחים, אבל אם הן רחוקות זו מזו יותר מארבעה טפחים, אין התחתונה אוסרת על העליונה אף שאין ביניהן גובה עשרה טפחים, משום שאין אדם אוסר דרך אויר, כלומר, שאין אדם אוסר על חבירו מקום שאינו יכול להשתמש בו אלא על ידי זריקה באויר למרחק ארבעה טפחים (רש"י, ע"פ הגמ' להלן פח, א, וכשיטת רב להלן פה, א). ויש שכתב, שמדובר אפילו בגזוזטראות הרחוקות זו מזו ארבעה טפחים, וחידש אביי שגם באופן זה אוסרות זו על זו כל שאין ביניהן גובה עשרה טפחים, וכשיטת שמואל (להלן פה, א) שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, או שאפילו רב מודה שכשאין ביניהן גובה עשרה, אוסרים זה על זה אף אם רחוקות זו מזו ארבעה (ריטב"א).

לֹא מִיבַּעְיָא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה דַּאֲסִירִי דְּכֵיוָן דִּבְנוֹ עֲשָׂרָה דַּהֲדֵי קַיְימִין אָסְרָן אַהֲדֵי וְכוּ', כלומר, שלא רק באופן זה שעשו לתחתונה ולא לעליונה, שאין בו כל כך חידוש, כיון שמלבד מה שאוסרים זה על זה מצד שלשניהם הוא בשלשול, בודאי ניתן לאסור גם מצד שאינם גבוהים עשרה זה מזה, אלא אפילו כשעשו לעליונה ולא לתחתונה, שאז היה מקום לומר לדעת שמואל שלא מועיל מה שאינם גבוהים עשרה זה מזה, כיון שלעליונה הוא בשלשול לחוד ולתחתונה הוא בזריקה של פחות מעשרה בצירוף שלשול עשרה, מכל מקום אוסרים זה על זה (גאון יעקב, לשיטת רש"י לעיל בסמוך שהגזוזטראות אינן רחוקות ארבעה זו מזו). ויש שכתב, שמדובר כשהגזוזטראות רחוקות זו מזו ארבעה טפחים, ועל כן גם כשעשו לתחתונה ולא לעליונה, מה שאוסרים זה על זה הוא רק מצד שאין ביניהם גובה עשרה, כי אם היה ביניהם גובה עשרה, לא היתה העליונה אוסרת על התחתונה, כיון שתשמישה של העליונה קשה יותר, שצריכה שלשול וזריקת הפלגה ואילו התחתונה אינה צריכה אלא שלשול לחוד, וכוונת הגמ' היא, שמכל מקום כשעשו לעליונה ולא לתחתונה יש בכך חידוש גדול יותר שהתחתונה אוסרת על העליונה, כיון שלתחתונה יש גם זריקת הפלגה וגם זריקת מקצת גובה וגם שלשול, ואילו העליונה אינה צריכה אלא שלשול לחוד (ריטב"א, לשיטתו לעיל בסמוך). ■ להלכה, ראה ביאורנו להלן (פח, א).

גַּבֵּי הֶסְמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים צָרִיךְ סוּלָּם קָבוּעַ לְהַתִּירוֹ, ומדובר בגג הגבוה מרשות הרבים עשרה טפחים [וכסתם גג שהוא גבוה עשרה], שאם לא כן, הגג הוא כרמלית ולא יועיל סולם קבוע להתירו. ובין הגג לרשות הרבים ישנה מרפסת שהיא בתוך עשרה לרשות הרבים [ועל המרפסת אמרה הגמ' להלן 'דבתוך עשרה דהדדי קיימי'], והמרפסת מוקפת מעקה שיש בו פתח ברוחב עד עשר אמות לרשות הרבים, שאם אין למרפסת מעקה, או שהפתח הוא יותר מעשר אמות, היא נחשבת כרמלית כיון שהיא בתוך עשרה לרשות הרבים, ולא יועיל סולם קבוע להתיר לטלטל ממנה לגג שהוא רשות היחיד. ובין המרפסת לגג יש גם כן פחות מעשרה, ועל כן לבעל הגג התשמיש בין הגג למרפסת הוא בנחת, וכדי להפקיע את הגג מבני רשות הרבים ולהעמידו בחזקת בעל הגג שיהא מותר לטלטל מהמרפסת לגג, צריך שיעמיד שם סולם קבוע (רש"י).

ויש שפירשו, שמדובר בגג בלא מרפסת, והגג אינו גבוה עשרה מרשות הרבים (ר"י ור"ת בתוס'). ומכל מקום השימוש בגג בודאי יותר נוח לבני החצר מלבני רשות הרבים, לפי שהוא קצת גבוה ומופלג מהם, ובהכרח שמה שאוסרים בני רשות הרבים על בני החצר, הוא משום ששניהם בתוך עשרה זה לזה (ריטב"א). ויש שפירש, שאף שהגג הוא בתוך עשרה לרשות הרבים, מכל מקום הרי בעל הגג לא היה מרשה לבני רשות הרבים לכתף את משאם על גגו, כדי שלא יתקלקל הגג, ואם כן, כיון שלא היו משתמשים בגג, בהכרח שמה שאוסרים עליו את הגג, הוא משום ששניהם בתוך עשרה זה לזה (תוס' רי"ד, ראה פירושו להלן שמצד הגובה, החצר נמוכה יותר מרשות הרבים).

ולפי פירוש זה, מה שהגג אינו נחשב כרמלית, יש שביאר, שמדובר כשיש לגג מעקה שיש בו פתח ברוחב עד עשר אמות לרשות הרבים, ותשמיש בני רשות הרבים בגג מחשיבו לקרפף שאין בו דיורים, ועל כן צריך סולם כדי להתיר לבני החצר לטלטל מהחצר לגג (ר"י בתוס'). ויש שביאר, שמדובר באופן שהחצר עמוקה יותר מרשות הרבים, כך שהגג גבוה עשרה מהחצר, ועל כן כלפי החצר, הגג נחשב רשות היחיד ומותר לטלטל ממנה לגג, וכלפי רשות הרבים, הגג נחשב כרמלית ואסור לטלטל ממנה לגג (תוס' רי"ד, רשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ג, ט). ויש שביאר, שאף שהגג אינו גבוה עשרה מרשות הרבים ודינו ככרמלית, מכל מקום הבית מבפנים עמוק יותר מקרקע רשות הרבים ויש בו חלל עשרה, ועל כן הגג נחשב כרמלית, אך אינו כרמלית גמורה, מכח הבית שתחתיו, והעמדת סולם קבוע בחצר, מועילה לבטל שם כרמלית מהגג, לפי שגם בלא הסולם אינו כרמלית גמורה (ר"ת בתוס').

■ להלכה, גג הסמוך לרשות הרבים, אם הוא גבוה עשרה, אין צריך סולם להתירו לבעל הגג, ואם אינו גבוה עשרה, לא מועיל לו סולם כלל, כיון שכשרבים מכתפים עליו נחשב רשות הרבים גמורה, וכשאין מכתפים עליו נחשב כרמלית. ואם מצד רשות הרבים אינו גבוה עשרה ומצד החצר הוא גבוה עשרה, יש על הגג תורת רשות היחיד ומותר להשתמש עליו כשיש לו סולם קבוע לעלות בו מחצרו לגגו [כהתוס' רי"ד והרשב"א]. (שו"ע או"ח שסא, א, ומשנ"ב שם, א).

ואם הגג נמוך פחות מעשרה מכל צד ובתוכו עמוק עשרה, כגון שחקק הקרקע בתוכו והשלימו לעשרה, יש אומרים שאינו צריך סולם, שאין שם כרמלית עליו כלל אלא הוא רשות היחיד (משנ"ב שם, בשם המג"א שם, א). ויש אומרים, שמדרבנן שם כרמלית על הגג, כיון שהוא נמוך מעשרה מכל צד וצריך סולם להתירו [כר"ת] (שם, בשם רבים מהאחרונים, וראה שעה"צ שם ד, שיש שכתבו שטעות סופר היא במג"א וגם הוא מודה לזה), ובפרט כשרבים מכתפים עליו יתכן שהוא רשות הרבים גמורה על ידי זה ואפילו סולם לא מועיל להתירו (שם, בשם הפמ"ג שם א"א א).

סוּלָּם קָבוּעַ אֵין סוּלָּם עֲרַאי לֹא, סולם קבוע הוא סולם שמעמידו שם בין בשבת ובין בחול, וסולם ארעי, הוא סולם שמעמידו שם רק בשבת כדי להתיר את הטלטול לגג, ואין הגג מתיחד בכך לבעל הגג (רשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ג, י, מאירי), שכיון שעומד לסלקו משם, כמי שאינו הוא, אבל כשעשה סולם קבוע, גילה דעתו שחפץ להשתמש בו ומסלק את הגג מכח בני רשות הרבים (רש"י, וראה ביתר ביאור להלן בסמוך). ויש שפירשו, שסולם ארעי הוא סולם המיטלטל, וסולם קבוע הוא סולם כבד שאינו מיטלטל (מאירי, בשם יש מפרשים). ■ להלכה, סולם קבוע הוא סולם שקבעו שם בין לחול ובין לשבת (שו"ע או"ח שסא, א).

■ המשך במילואים עמ' 99

בּוֹר שֶׁבַּיִן שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, שיש כעין מבוי קטן ביניהן. ואין פתח מהחצרות למבוי זה, אלא בני החצרות ממלאים מהבור דרך החלונות, ואינם אוסרים זה על זה כיון שאין רשות שניהם שולטת במבוי זה. אבל אם יש פתח מהחצרות למבוי, רשות שניהם שולטת במבוי בתשמיש גמור, ואסורים להשתמש בו אפילו דרך חלונות, בין כשהבור מופלג מהכתלים ארבעה טפחים או פחות, כי המבוי נחשב כחצר שאינה מעורבת ואסורים למלא ממנו כל זמן שלא עירבו ביחד, ואפילו הוצאת זיזים אינה מועילה (רש"י, ע"פ משנ"ב שעו, יד ושעה"צ שם, טז-יז). ויש שכתב, שאף אם החצרות פתוחות למבוי, מותר למלא דרך חלונות [לדעת שמואל על ידי הוצאת זיז ולדעת רב אף בלא זיז, כמבואר בגמ' להלן] (מגיד משנה עירובין ג, כג, בדעת הרמב"ם שם), אפילו אם הבור מרוחק מהכתלים ארבעה טפחים, ואינם נאסרים מחמת הפתחים, משום שעיקר השימוש בבור הוא דרך החלונות (תוספת שבת שם, ז, ושטעות סופר היא במג"א שם, וראה שעה"צ שם, טז). ■ הלכה כדעה ראשונה (רמ"א שם, ב, וראה שעה"צ שם בדעת השו"ע).

מוּפְלֶגֶת מִכּוֹתֶל זֶה אַרְבָּעָה וּמִכּוֹתֶל זֶה אַרְבָּעָה - שאם הבור אינו מופלג ארבעה מכותלי החצרות, לא נקרא תשמיש דרך אויר אלא נחשב תשמיש נוח לשניהם, ולא מועיל להוציא זיז כסימן היכר שאין להם היתר להשתמש ברשות השני, כיון שרשות שניהם שולטת בו, ודינו כבור שחציו בחצר זו וחציו בחצר זו, ששנינו במשנה להלן (פו, א) שאין ממלאים ממנו בשבת, לפי שזה אוסר על זה, עד שיערבו ביניהם, או עד שיעשו מחיצה תלויה בבור (רש"י בשם ר"י, ריטב"א). ויש שכתב, שאין חילוק אם הבור מופלג ארבעה מכותלי החצרות או פחות, ובשניהם מועיל להוציא זיז, כיון שכל תשמיש שהוא דרך חלון נקרא 'דרך אויר' ומועיל זיז להתירו [ולדעת רב להלן אף זיז אינו צריך], ואדרבה, כשהוא מופלג פחות מארבעה בודאי מועיל להוציא זיז, כיון שתשמישו בנחת ונחשב ברשות החצר לגמרי, ושמואל נקט מופלג ארבעה כדי לחדש שאפילו באופן זה מועיל להוציא זיז אף שאין תשמישו בנחת (רמב"ם עירובין ג, כג, ומגיד משנה שם ומחצית השקל שעו, ד בביאור דעתו). וראה להלן פסק ההלכה בזה.

זֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא, לשם היכר בעלמא, שלא יטעו להתיר להשתמש ברשות אחרת השייכת לשנים בלא עירוב (רש"י). ו'כל שהוא' לאו דוקא, וכל שכן שמועיל זיז גדול יותר, שיש בכך יותר היכר (ריטב"א בפי' ראשון, ושכן משמע מרש"י [ד"ה אלא], רשב"א בפי' שני). ויש שכתב, שמזה שלא אמרה הגמ' 'אפילו' זיז כל שהוא, משמע שדוקא כל שהוא מועיל, כל זמן שאין בו ארבעה על ארבעה, אבל בשיש בו ארבעה על ארבעה, הרי הוא כחלון עצמו שהוא רשות היחיד ואין בכך היכר (רשב"א בפי' ראשון שנקט לעיקר, ריטב"א בפי' שני).

אֲפִילּוּ קָנֶיָא, שאינו ניכר כל כך, מועיל (רש"י). שהיה מקום לומר ש'כל שהוא' הכוונה היא טפח [וכמו שמצינו בגמ' לעיל (פ, א) 'מאי כל שהוא טפח'], שיש בו חשיבות קצת ויש בכך היכר, ושיעור 'כל שהוא' לא בא אלא למעט משיעור ארבעה טפחים, קמ"ל ש'כל שהוא' הכוונה היא כל שהוא ממש, ואפילו קניא בעלמא מועיל, אף שאין בו טפח (רשב"א, וריטב"א בשמו). ויש שכתב, שהכוונה שאין צריך דוקא זיז שהוא דבר קבוע, אלא אפילו קניא שהוא דבר ארעי מועיל, שכיון שרב יהודה שינה לשונו מ'זיז' ל'קניא', משמע שהחידוש אינו בשיעור ההיכר אלא בגוף ההיכר (ריטב"א).

דְּאִי דָּרֵב הָא אָמַר אֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר. ■ וכן נפסק להלכה, שמותר לכל אחד מבני שתי החצרות למלא מהבור שבין החצרות אף ללא הוצאת זיז, לפי שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר [וראה בביאורנו לעיל (פד, א) באיזה אופן אדם אוסר על חבירו דרך אויר] (שו"ע או"ח שעו, ב). ואין חילוק אם הבור מופלג ארבעה טפחים או פחות [כדעת הרמב"ם] (שם). ויש אומרים, שאם הבור אינו מופלג ארבעה טפחים מכותלי החצרות, אוסרים זה על זה את השימוש בבור אפילו אם אין פתחים לחצרות ותשמישם הוא רק דרך החלונות שבכותל [כרש"י] (רמ"א שם, ומשנ"ב שם, טו). והאחרונים פסקו כדעה זו [של הרמ"א] (משנ"ב שם).

גַּג הַסָּמוּךְ לְרִשׁוּת הָרַבִּים צָרִיךְ סוּלָּם קָבוּעַ לְהַתִּירוֹ, ראה ביאורנו לעיל (פד, ב).

כְּדָרַב פָּפָּא, ראה ביאורנו שם.

הָא לֹא אַפִּיק אֲמַרְיָנָן אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר, ואין איסור זה מעיקר הדין, אלא רק משום גזירה, שלא יטעו להתיר להשתמש ברשות אחרת השייכת לשנים בלא עירוב, ולפיכך די בהיכר בעלמא של הוצאת זיז (מהרש"ל, ע"פ רש"י). ויש שכתב, שאיסור זה הוא מעיקר הדין, אך כל זה דוקא כשלאחד מהם יש תשמיש גמור בלא אויר ולשני התשמיש הוא דרך אויר, אבל כשלשניהם התשמיש הוא דרך אויר, כגון בבור שבין שתי חצרות המופלג ארבעה מכל חצר, אינו נחשב תשמיש לאסור זה על זה מעיקר הדין, אלא שגזרו לאסור גם בזה כדי שלא יבואו להתיר גם במקום שלאחד מהם התשמיש הוא דרך אויר ולשני הוא תשמיש גמור, ולפיכך באופן זה שאינו אלא משום גזירה, די בהיכר של זיז כל שהוא (תוס' רא"ש).

דְּכְיָון דְּלָזֶה בְּזְרִיקָה וְשִׁלְשׁוּל וְלָזֶה בְּשִׁלְשׁוּל לְחוּדֵיהּ כְּלָזֶה בְּזְרִיקָה וְלָזֶה בְּפֶתַח דָּמֵי, ודוקא באופן כעין זה, שיש שלש ריעותות לתחתונה, זריקת הפלגה דרך אויר וזריקת גובה ושלשול, ולעליונה יש ריעותא אחת של שלשול, אבל כשיש לאחד מהם שתי ריעותות ולשני ריעותא אחת, שוים הם זה לזה ושניהם אסורים, וכמבואר לעיל (פד, א) שבני מרפסת שיש להם שלשול לקרקע הבור, אינם עדיפים על בני חצר שיש להם זריקת גובה ושלשול לקרקע הבור, ושניהם אסורים בו (תוס' שם ד"ה בור, ריטב"א שם וכאן, ע"פ רש"י כאן). ויש שכתב, שגם כשיש לאחד מהם שתי ריעותות ולשני ריעותא אחת, נחשב כלזה בפתח ולזה בזריקה, אלא שיש חילוק בין זריקת גובה לזריקת הפלגה, שזריקת הפלגה ושלשול [כבסוגיתנו], גרועה משלשול לחוד, אבל זריקת גובה ושלשול [כסוגיא לעיל שם], אינה גרועה משלשול לחוד (תוס' שם). ויש שכתב, שאין חילוק בין זריקת גובה לזריקת אויר, וכמוכח מתמיהת רבי אליעזר להלן (בע"ב), שלרב הסובר שזריקת גובה שוה לשלשול, הוא הדין שזריקת הפלגה תהיה שוה לשלשול, אלא שכל החילוק בין כשלאחד הוא בזריקה ושלשול ולשני בשלשול לחוד, הוא רק לפי ההוה אמינא שלרב אדם אוסר על חבירו דרך אויר, אבל למסקנת הגמ' שלרב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, אין חילוק בין כשלאחד בזריקה ושלשול ולשני בשלשול לחוד, ושניהם אסורים, והסוגיא לעיל (שם) היא לפי מסקנת הגמ' כאן (ר"י בתוס' שם). ■ להלכה, כשלאחד התשמיש הוא בזריקת גובה ושלשול, ולשני הוא בשלשול לחוד, נקרא שלשניהם התשמיש הוא קשה ואוסרים זה על זה (שעה"צ שעו, ט, וראה משנ"ב שם, יא, הובא בביאורנו לעיל פד, א ד"ה ואם התל נמוך).

■ המשך במילואים עמ' 99

בור שבין שתי חצירות מופלגת מכותל זה ארבעה ומכותל זה ארבעה זה מוציא זיז כל שהוא וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא ורב יהודה דידיה אמר אפילו קניא אמר ליה אביי לרב יוסף ° הא דרב יהודה דשמואל היא דאי דרב א) הא אמר א אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ודשמואל מהיכא אילימא מהא דאמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לרשות הרבים צריך סולם קבוע להתירו דילמא כדרב פפא אלא מהא זה מוציא זיז כל שהוא וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא טעמא דאפיק הא לא אפיק אמרינן אדם אוסר על חבירו דרך אויר ודרב מהיכא אילימא מהא שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו מחיצה לעליונה ולא עשו מחיצה לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו ואמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בסמוכה אבל במופלגת ארבעה עליונה מותרת ותחתונה אסורה דלמא שאני הכא דכיון דלזה בזריקה ושלשול ולזה בשלשול לחודיה כלזה בזריקה ולזה בפתח דמי אלא מהא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב ב שני בתים ושלש חורבות בינידם זה משתמש בסמוך שלו א) על ידי זריקה וזה משתמש בסמוך שלו א) על ידי זריקה והאמצעי

רש״י

בור שבין שתי חצירות. הפרודות זו מזו ומפסיק ביניהן כעין מבוי קטן ואין דיורין פתוחין לו, והבור באותו הפסק מופלגת מכותל זה ארבעה כו׳ ב), דאי לאו הכי דמופלג (א) הוי תשמישו בנחת והוי כמו שהבור תליא בחצר זו ותליא בחצר זו שרשות שניהן שולטת בה, ותנן במתני׳ ג) בור שבין שתי חצירות אין ממלאין הימנה בשבת שזה אוסר על זה עד שיערבו או עד שיעשו מחיצה תלויה בבור, כך השיב ר״י ב): זה מוציא זיז כל שהוא. מכתלו עד לבור וממלא דרך חלונו, וכן זה, דכיון דמופלגת ד׳ לא שלטי ביה לאסור זה על זה, ומשום שיהא רשות לשניהן במבוי נמי ליכא, שאין דיוריהן פתוחין לחצר ג) לצאת ולבא ברגל ואין תשמישתן בכך אלא דרך אויר, ובדין הוא דזיז נמי לא ליבעי, אלא משום היכר בעלמא שלא ישתמשו ברשות אחרת של שניהם בלא עירוב משום הכי מתקני הכא פורתא, ודכוותה אמר במסכת שבת בפרק הזורק (דף ק:), ספינה, רב הונא אמר מוליא הימנה זיז כל שהוא וממלא, ומוקמינן לה התם דאינו אלא היכר בעלמא דלא ליתי לטלטולי מכרמלית אחרת לרה״י, ויש לגבי מילוי ס״ל דלאו כרמלית היא אלא קרקעיתא, אבל אוירא דמיא מקום פטור הוא, דמיא כמאן דליתנהו דמו: אפילו קניא. דלא מיככר כולי האי, שרי: הא דרב יהודה. דבעי תיקון כל שהוא: דשמואל היא. משמואל רביה גמר לה דצריך תיקון קצת: דאי דרב. דהוא נמי רביה, מיניה לא גמר לה, דהא אמר אין אדם אוסר על חבירו בתשמיש מופלג כזה שצריך לזרוק דלי באויר ד׳ טפחים, ואפילו קניא לא צריך: ודשמואל מהיכא. מאיזו מימרא דשמואל סלקא דעתיה דאביי למשמע דרב יהודה מדשמואל גמר לה, [דקים] סלקא דעתך השתא דכי שמעה אביי להא דרב יהודה מילתא באנפי נפשיה שמעה אמר רב יהודה בור שבין שתי חצירות מופלגת ארבעה מכאן ומכאן זה מוציא קנה כל שהוא וממלא וכו׳, ולא שמעה בהדיא ד) הא דשמואל, דאי עלה דהא דשמואל דזיז כל שהוא שמעה אביי להא דרב יהודה מאי תיבעי לן דשמואל מהיכא, הא הכא אשמעינן שמואל בהדיא דבעי תיקון: צריך סולם קבוע. ואי לא בני רה״ר אסרי עליה דרך אויר, שאין גג זה ראוי לתשמישן אא״כ זורקין עליו שום דבר, דסתם רה״ר איכא חפופי סמוך לכתלים ומתרחקים על כרחן: דילמא כדרב פפא. שתשמיש גמור הוא להן בכומתא וסודרא: אלא מהא כו׳. דאביי שמעה לדרב יהודה אמילתיה דשמואל, והכי קאמר אביי הא דבעי רב יהודה קניא משמואל גמר לה דבעי תיקון, ואתא לאשמעינן דשמואל רביה לאו זיז דוקא אמר, דכיון דלא בעי זיז ד׳ דהא זיז כל שהוא אמר יליף רב יהודה מיניה דה״ה לקניא: ודרב מהיכא. שמעינן דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר: אלא בסמוכה. שאין עליונה משוכה מכנגד התחתונה במשך הכותל ד׳ טפחים, ואע״ג דגבוהה ממנה עשרה, רב לטעמיה דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהן אסורין דתשמיש דשלשול וזריקה חשיב תשמיש, אבל במופלגת מכנגדה ד׳, כיון דאין לתחתונה כאן אלא תשמיש מופלג במשך זהו אויר ולאו תשמיש הוא. לא מצינו לשון הפלגה בתלמוד בגבהה אלא (ב) במשכה, כדתנן במתניתין בד״א בסמוכה כו׳: שאני הכא. דכיון דלזה בזריקת אויר וזריקת גובה ושלשול, ולזה בשלשול לחודיה שמשלשל דלי ליס: כלזה בפתח ולזה בזריקה דמי. אבל גבי בור דשניהן שוין בהפלגה לעולם אימא לך דאסרי: וג׳ חורבות ביניהן. מחילותיהן פרוצות זו לזו ואין בהן דיורין, ואין להן בעלים אלא בני הבתים האלו, ויש חלונות בבתים פתוחין לחורבה: זה משתמש. בחורבה הסמוכה לו דרך חלונו ע״י זריקה, הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול שאין לו בה פתח פתוח לה אלא חלון, אין פירצת המחילה אוסרת ומותר להשתמש בכולה, והוא אינו יכול להשתמש דרך חלון למרחוק אלא ע״י זריקה, וחבירו אינו אוסר עליו, ואע״פ שמשתמש בה בחול בזריקה שזורק דרך אויר שלו בפירצה עד תוך חורבה זו, אינו אוסר על חברו דרך אויר שאין לו עליו תשמיש אלא ע״י אויר, אבל בסמוכה לחברו לא ישתמש אפילו בזריקה, הואיל ויש לחברו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו: והאמצעי

תוספות

בור שבין שתי חצירות מופלגת מכותל זה ד׳ כו׳. פירש בקונטרס שיש בין שתי חצירות כעין מבוי קטן ואין דיורין פתוחין לו והבור באותו הפסק זה מוליא זיז כל שהוא עד לבור וממלא דרך חלונו וכן זה דכיון דמופלגת ד׳ לא שלטי ביה לאסור זה על זה ומשום שיהא רשות לשניהם במבוי נמי ליכא שאין דיורין פתוחין לו לצאת ולבא ברגל ואין משתמשין בו אלא דרך אויר ובדין הוא דאפילו זיז נמי לא ניבעי אלא משום היכר בעלמא שלא ישתמשו ברשות אחרת של שניהם בלא עירוב מש״ה מתקני הכא פורתא ולרב לא צריך שום תיקון דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ור״י הקשה בעלמו בסמוך ד) דגבי ה) שני בתים ושלש חורבות ביניהם דאמצעי אסור ומוקי להו דקיימי כי תלוגא דכי היכי דאמצעי בכולו אסור לשניהם משום שכל אחד משתמש בד׳ הסמוכים לו בלא אויר הכי נמי יאסרו זה על זה מבוי קטן דכיון ו) דכל אחד יכול להשתמש בארבעה הסמוכים לו וכיון שהמבוי אסור היאך יכול לשלשל ולמלאות מן הבור לחצר דרך אויר המבוי האסור ותירץ דלא דמי דאילו חורבה משתמשין בה נמי בסמוך אבל הכא במבוי ליכא שום תשמיש אלא מילוי והוא ע״י הפלגת אויר ד׳ ור״י מפרש כגון שזה הבור מושך כל אורך החצירות ומפסיק בין ד׳ הסמוכים לחצר זו לארבעה הסמוכים לחצר אחרת דחשיב כל חד רשותא לנפשיה אי נמי אור״י כגון שאותו הפסק שבין שתי החצירות שהבור עומד שם אינו רה״י אלא רה״ר או כרמלית ומחילות הבור גבוהים עשרה דכשממלאים מן הבור לחצר מביאין דרך מלמעלה מי׳ דהוי מקום פטור כדאמרינן בשמעתין ח) בשני בתים משני לידי רשות הרבים דמותר לזרוק מזה לזה:

דילמא כדרב פפא. בכומתא וסודרא מעיקרא סלקא דעתיה דאיירי במשאות כבדים דאותן אין רגילין להתקרב לכתלים דמשתמשין ז) בגג ע״י זריקה כגון אותם שמפשילין משאות במקלות על כתפיהם וכשרוצים לכתף מכתפים על הגג ויש הפסק ד׳ מן האויר ח) ולגג ומשני בכומתא וסודרא שהוא דבר קל ורגילין להתקרב לכותל ולא הוי דרך אויר:

שני בתים ושלש חורבות ביניהם. פירש בקונטרס שאין לחורבות בעלים אלא בני הבתים האלה משמע דסבר דאם יש להם בעלים דאוסרין אותן הבעלים על בני הבתים אע״ג דאינם אוסרין את החצר ואת המבוי שפתוחין להם דקי״ל כרבי יהודה דבית התבן אינו אוסר י) ובפירקין י) נמי פסקינן כר״ש דאמר דירה בלא בעלים לא שמה דירה מכל מקום בתוכה מיהא אסור לטלטל ובסוף הדר (לעיל דף עד.) פירש כן בהדיא גבי דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה פירש והרי רשות אחרת היא שיש לה בעלים ובמבוי לא נשתתפה שאינה אוסרת כדתניא לעיל ח) אינה אוסרת אלא מקום דירה בלבד דהיינו מקום פיתא או מקום לינה והא דשרינן הכא להשתמש בסמוך לו אע״פ שיש לחבירו כמו כן חלק בה אינו אוסר על זה כיון שגם לזה יש חלק בה דשניהם שותפים בשלשתן ואינם אוסרין זה על זה את הסמוכים כיון דהוי לזה תשמישו בנחת ולחבירו בקשה ובשתי גזוזטראות דסוף פרקין ט) עשו לתחתונה סילקו נפשייהו מעליונה ואין אוסרין את העליונה אף על פי שעשו אותה בשותפות ויש להם חלק בה ואין נראה לר״י לעשות דירה בלא בעלים דירה לתאין לאסור לטלטל בתוכו ואור״י דהא דאמרינן בסוף הדר דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה מיירי בחורבה הפתוחה לבית ומיירי שאותו בית פתוח לצד אחר ואינו רגיל במבוי (ג) ולכך אין המבוי ניתר בלחי וקורה משום בית אלא משום חורבה ומיירי שפיר הכא בחורבות שיש להם בעלים וכיון דלא דיירי בהו לא אסרי: לימא

(ונכך להלן)

עין משפט נר מצוה

טז א מיי׳ פ״ג מהל׳ עירובין הלכה כג טוש״ע א״ח סי׳ שעו סעיף ג:

יז ב מיי׳ שם הלכה יז וטוש״ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

אמר שמואל בור שבין ב׳ חצירות מופלג מכותל זה בארבעה ומכותל זה בארבעה והבור באמצע הסימטא. זה מוציא זיז כל שהוא וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא. ורב יהודה דידיה אמר אפי׳ קניא דיי לה. אמר אביי הא דרב יהודה דשמואל היא דאי דרב הא אמר רב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ואפי׳ קניא לא צריך ודייק מהא דאמר שמואל זה מוציא זיז כל שהוא וממלא טעמא דאפיק זיז הא לא אפיק זיז אסור למלאות מ״ט חבירו שיש לו רשות באויר הא סמטא אוסר עליו ש״מ אדם אוסר על חבירו דרך אויר. ודייקינן לרב מהא דאמר ב׳ חצרות וג׳ חורבות ביניהן זה משתמש לו בסמוך לו ע״י זריקה וזה משתמש בסמוך לו ע״י זריקה. ואמצעי שניהן אסורין כו׳. ש״מ כיון שכל אחד מהן משתמש בסמוך לו אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר.

[מכאן שייך לעמוד ב׳]

א״ל ר׳ אלעזר לרב והא מר הוא דאמר כלומר אתה אמרת כל לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהן אסורין בו והני חורבות כי לזה בזריקה ולזה בשלשול נינהו. א״ל מי סברת דעבדין כשורה פי׳ כשורה בסדר אחת [לא] בחצובה דעבדין כמין כף יווני והאמצעית היא בין ב׳ החצרות ושתים החיצונות נמשכות ויוצאות מחוץ לחצרות ואין משתמשות החצרו׳ הללו בתוך ב׳ החורבות הללו אלא ע״י זריקה מיהו זריקה מן החצר על החורבה תבא מלמעלה למטה וזריקה מן החורבה לחצר היא ממטה ולמעלה לפיכך זריקה של חצר היא בנחת וקרובה היא לשלשול לפיכך נותנין לזה [שבנחת] וזריקה של חורבה בקשה היא א).

חשק שלמה על ר״ח

א) [נראה דל״ל וקרובה היא לשלשול וזריקה של חורבה בקשה היא לפיכך נותנין לזה שבנחת].

מסורת הש״ס עם הוספות

א) [לקמן פח.], ב) עי׳ לעיל דף פג: במשנה, ג) [לקמן דף פו.], ד) ע״ב, ה) ריש ע״ב, ו) לעיל עב:, ז) [דף פו.], ח) [דף עג:], ט) דף פח ע״א.

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה בור וכו׳ דמופלג ארבעה הוי: (ב) ד״ה אלא בסמוכה וכו׳ אלא בהמשכה כלתקן: (ג) תוס׳ ד״ה שני וכו׳ ואינו רגיל במבוי זה ולכך:

גליון הש״ס

גמ׳ א״ל אביי לר״י הא דר״י דשמואל היא. לעיל דף ז ע״א יבמות דף יח ע״א כתובות דף יב ע״ב:

הגהות וציונים

א] צ״ל "בסמוך לו" (דפו״י): ב] באו״ז ובכת״י "כך השיב לי מרנא ורבנא יצחק": ג] צ״ל "פתוחין לו" (רש״ש, וכ״ה בדפוס ויניציאה רפ״ח ובדפוס שאלוניקי ובתוס׳ ובאו״ז): ד] צ״ל בהדי (דפו״ר): ה] הבארות המים מגיה גבי: ו] הבאה״מ מגיה כיון: ז] צ״ל ומשתמשין (בארות המים, וכ״ה בתוס׳ הרא״ש): ח] צ״ל האיש (דפוסי פיזרו ויניציאה האי״):

משנת ראשונים

זה מוציא זיז כל שהוא וממלא. יש לי לומר דדוקא כל שהוא קאמר כלומר שאין בו ארבעה על ארבעה הא בשיש בו ארבעה על ארבעה הרי הוא כחלון גופיה דאף הוא רשות היחיד הוא. [הרשב״א]

ואי נמי איכא למימר נמי דכיון דמדינא זיז נמי לא בעי אלא להיכירא בעלמא אף בזיז ארבעה איכא היכירא דכיון דחזו דלא ממלא מן החלון אלא ע״י זיז מידע ידעי דלהיכירא בעלמא הוא דעבדי׳, והראשון נראה לי עיקר מדלא קאמר זה מוציא אפילו זיז כל שהוא וזה מוציא אפי׳ זיז כל שהוא. [הרשב״א]

ורב יהודה דידיה אמר אפילו קניא. הא דאצטריך רב יהודה לאשמועינן אע״ג דשמואל גופיה אמר זיז כל שהוא, משום דאיכא כל שהוא דלאו דוקא אלא לאפוקי משיעורא רבה וכאותה שאמרו בפ׳ חלון מאי כל שהוא טפח, והכא נמי הוה אמינא דכל שהוא טפח ולאפוקי זיז ארבעה, קמ״ל דכל שהוא אפילו קניא. [הרשב״א]

דאי דרב הא אמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. באר שבאמצע השביל בין שני כתלי חצרות אע״פ שהיא מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים ומכותל זה ארבעה טפחים שניהם ממלאין ממנה ואין צריכין להוציא זיזין על גבה שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. [רמב״ם, עירובין פ״ג הכ״ג] מדברי רבינו שכתב אע״פ שהיא מופלגת וכו׳ אתה למד שהוא מפרש דמופלגת ארבעה לרבותא נקטוה וכ״ש בפחות מכן וכן משמע דבריו הוא שהמלוי אינו דרך שביל אלא דרך חלון ולזה נקרא דרך אויר. [מגיד משנה]

והאמצעי אסור יתיב רב ברונא וקאמר להא שמעתא א"ל רבי אליעזר[א] בר בי רב אמר רב הכי א"ל אין [א] אחוי לי אושפיזיה אחוי ליה אתא לקמיה דרב א"ל אמר מר הכי א"ל אין א"ל והא מר הוא דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהן אסורין א"ל מי סברת דקיימי כשורה לא דקיימי כחצובה.

א"ל רב פפא לרבא לימא שמואל לית ליה דרב דימי [ג] דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו התם רשויות דאורייתא הכא רשויות דרבנן [ג] וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. אמר ליה רבינא לרבא מי אמר רב הכי והא איתמר [ד] שני בתים[ה] משני צידי רשות הרבים רבה בר רב הונא אמר רב [א]אסור לזרוק מזה לזה ושמואל אמר מותר לזרוק מזה לזה א"ל לאו מי אוקימנא [ב]דמדלי חד ומתתי חד זימנין דמגנדר ונפיל ואתי לאיתויי: **מתני'** [ה] [ג]הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב [ד]והדר שם אינו אוסר עליו בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות הרי זה עירוב והדר שם אוסר[ג] רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר[ה]: **גמ'** אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת[ו] [ו] כל מקום שאמרו (א) הדר שם אינו אוסר הנותן [ה] את עירובו אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד וכל מקום שאמרו חכמים אין מניחין בו עירוב [ה]מניחין בו שיתוף חוץ מאויר מבוי מאי קמ"ל תנינא הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב הוא דלא הוי הא שיתוף הוי בית שער דיחיד ואויר דמבוי איצטריכא ליה דלא תנן תניא נמי הכי הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת ובחצר ובמבוי ה"ז עירוב והתנן אין זה עירוב אימא ה"ז שיתוף שיתוף במבוי לא מינטר אימא בחצר שבמבוי. [ז]אמר רב יהודה אמר שמואל[ז] [ו]בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום פת שעל השלחן סומכין עליה משום עירוב ואמרי לה משום שיתוף אמר רבה ולא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר אמר ליה אביי לרבה תניא דמסייע לך [ט] עירובי חצירות בחצר ושיתופי מבואות במבוי והוינן בה עירובי חצירות בחצר והתנן הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב אימא עירובי חצירות בבית שבחצר [ט]שיתופי מבואות בחצר שבמבוי: רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד וכו': היכי דמי תפיסת יד כגון חצירו של (ב) בוניים[ז] בן בוניים[ח] אתא לקמיה דרבי אמר להו פנו מקום לבן מאה מנה אתא איניש אחרינא אמר להו

פנו

רש"י

ואמצעי אסור. לקמיה מפרש טעמא דעבידא כחצובה ושניהם[ט] הבתים סמוכים. ואע"ג דאיכא לאקשויי דבור דלעיל דמי לאמצעי שהרי שני הבתים סמוכין לאויר המבוי, ואי משום שיש הפסק ארבעה בינו לכל א', הכא נמי איכא הפסק כל חלל חורבה האמצעית וכולה אסורה לזה ולזה אפילו רחבה כמה אמות, וגבי חלל המבוי נמי ליסרו אהדדי, לא תיקשי, דהאי חורבה משתמשין בה תשמישים הרבה בין בסמוך בין ברחוק, אבל הכא ליכא תשמיש אלא מילוי והוא ע"י הפלגת אויר ארבעה הוא: **אמר רב הכי.** בתמיה, דר"א סבר מדאמר רב אמצעי אסור ואע"פ שיש הפסק אויר חורבה בינו ולבתים ש"מ אדם אוסר על חברו דרך אויר סבירא ליה, וטעמא דסמוכין מותרין משום דתשמישן קשה לחיצונים: **והא מר הוא דאמר** כו'. אלמא אף על גב דשלשול נוח מזריקה, הואיל דאינו ממש לאחד מהן כפתח לא שרינן ליה לחד מינייהו, והכא נמי מאחר דאינו כפתח לא לזה ולא לזה, אע"ג דנחת לזה מזה ליתסרו: **מי סברת דעבידי כי שורה.** זו אצל זו שתהא החיצונה מפסקת בין הבית ולאמצעי, דתיסק אדעתך דאדם אוסר דרך אויר סבירא לי דתיקשי לך סמוכין נמי ליתסרו: **לא דעבידי כחצובא.** ושלשתן סמוכין לבתים, האמצעי כנגד הבתים כשלשת רגלי הקנקן, הלכך הסמוכין מותרין דאין אדם אוסר על חברו דרך אויר, והאמצעי אסור דשניהן משתמשין בה בשלשול ורשות שניהם היא. [י] ואף על גב דבתים הסמוכות פרוצות לאמצעי האוסר, לא אחמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ: **לימא שמואל.** דאמר אדם אוסר על חברו דרך אויר: **לית ליה דרב דימי.** דהא מקום שאין בו ארבעה, כיון דלית ביה שיעור מקום, הנחה דידיה לאו הנחה היא, והרי הוא כאויר בעלמא, וקאמר מותר בלא שום תיקון, ושמואל הואלת זיז בעי: **רשויות דרבנן.** שניהן רה"י, ואין אוסרין מזה לזה אלא מדרבנן: **מי אמר רב הכי.** זה משתמש בסמוך לו על ידי זריקה ואין חבירו אוסר עליו דרך אויר: **שני בתים.** של אדם אחד אסור לזרוק, ואע"ג דכי סגי באויר רה"ר למעלה מעשרה קא סגי, וקאמר דאוסר עליו אוירן של בני רה"ר אע"פ שאין להם כאן תשמיש: **דמידלי חד ומיתתי חד.** א' גבוה וא' נמוך, שמא יזרוק מן הנמוך לגבוה ולא יגיע ויפול לרה"ר. ולשמואל דאמר מותר לא קשיא דידיה אדידיה דאמר אדם אוסר על חבירו דרך אויר, דהא אמרינן ברשויות דאורייתא שמואל מודי: **מתני' את עירובו.** עירובי חצירות: **והדר שם.** בבית שער שבחצר: **אינו אוסר.** על בעל חצר ואין צריך ליתן את הפת, דלאו דירה היא: **והדר שם.** אם השאיל בעל הבית בית התבן שלו לאחר לדור שם, אוסר עליו בחצר הואיל ופתוח לחצר: **אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית.** שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע: **אינו אוסר עליו.** דכל רשותא דחצר דידיה הוא, כאילו דר עמו בבית: **גמ' חוץ מבית שער דיחיד.** דחצר של יחיד, ומתני' בבית שער דחצר דרבים עסקינן: **עירוב משום דירה**[ט], למערב להו לבתי דירה כאילו כל בני הבתים דרין כאן, הלכך אי לא חזי לדירה לא מצי שרי, אבל שיתוף לא משום דירה הוא דהא לא בתים שייכי ביה אלא חצירות, הלכך לאו דירה בעינן אלא מקום המשתמר כגון חצר, אבל אויר למבוי לאו משתמר הוא: **תניא נמי הכי.** למניחין בו שיתוף: **מסובין בבית.** משום עירוב: **מי מינטר** ל"ג, דטעמא לאו משום נטירותא הוא: **בבית שבחצר.** לאפוקי בית שבחצר אחרת: **בחצר שבמבוי.** לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו: **בוניים**[ק] **בן בוניים.** עשיר הוה ומשאיל בתים שבמבוי לאחרים והיו לו כלים כבודן, שמתוך עושרו היו לו כלים הרבה: **פנו מקום לבן מאה מנה.** כלומר מקום חשוב:

תוספות

לימא שמואל לית ליה דרב דימי. פירוש רש"י נראה עיקר דקאי אההיא דבור שבין ב' חצירות דקסבר שמואל אדם אוסר על חבירו דרך אויר אע"פ שהוא תשמיש גרוע ומשני התם רשויות דאורייתא וליכא למיחש שמא מתוך כך יבא לטלטל מרה"י לרה"ר דאיסורא דאורייתא מידע ידע אבל הכא דאי לאו דאסרי אהדדי שמא מתוך כך יטלטל מחצר לחצר ור"ת פירש בע"א ואין נראה פירושו: **ומי** אמר רב הכי. פי' דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר והא אתמר שני בתים כו' וקס"ד טעמא דאוסר לזרוק משום דסגי באויר רה"ר למעלה מעשרה וקאמר דאוסר עליו אוירן של בני רה"ר אף על פי שאין להם כאן תשמיש וכן פי' בקונטרס ומדשמואל אדשמואל לא מצי למיפרך דאין תשמיש דאויר הכא[ל] חשיב כההיא דלעיל אבל לרב פריך מכל שכן ורש"י פירש דלא פריך שמואל אדשמואל משום דברשויות דאורייתא מודה: **לאו** מי אוקימנא כו'. בשבת פרק הזורק (דף צז.) מוקי לה הכי משום פירכא אחריתי וק"ק דהתם נמי קאמר ולאו מי אוקימנא: **בית** התבן כו' הרי זה עירוב. ואפילו אין שם תבן דלענין הנחת עירוב לא בעי אלא דחזי לדירה אבל הא דקאמר בפ' הדר (לעיל ד' עב:) דבית התבן אוסר היינו דוקא כשיש שם תבן כמו שלר' יהודה אינו אוסר אלא מקום דירה והיינו דוקא כשדר שם בשבת דבעינן מקום פיתא או מקום לינה והא דקתני הכא הדר שם אוסר עליו דווקא שאין לבעל הבית שם תבן דאם יש שם תבן הוי כאילו דר עמו שם בבית לר' מאיר דחשיב בית התבן כמקום דירה בפרק הדר ולא אסרי אהדדי: **עירוב** הוא דלא הוי הא שיתוף הוי. קשה דאשכחן דקרי עירוב לשיתוף בפ' הדר (לעיל ד' עא.) בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב ולקמן בפרק כל גגות (דף צא:) קאמר מאי לא עירבו לא נשתתפו:

דעריבי

עין משפט נר מצוה

יח א ב מיי' פט"ו מהלכות שבת הלכה ח סמג לאוין סה טור ש"ע א"ח סי' שנג סעיף א:
יט ג מיי' פ"א מהלכות עירובין הלכה טו סמג לאוין א טוש"ע א"ח סי' שסו סעיף ג:
כ ד מיי' פ"ד שם הלכה ח סמג שם טוש"ע שם סי' שע סעיף א:
כא ה מיי' פ"א שם הלכה יו יז סמג שם טוש"ע שם סי' שפו סעיף א:
כב ו מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סי' שסו סעיף יא:

רבינו חננאל

[ההתחלה בעמוד א']

פי' כחצובה מתלת להדף כשורה עומדת על הסדר אחת עם אחת. ומקשינן ומי אמר רב הכי והאתמר ב' בתים בב' צידי רה"ר רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה ושמואל אמר מותר. ומפרקינן ולאו אוקימנא דחד מדלי וחד מיתתי וזימנין דמיגנדר ואתי לאתויי. א"ל רבינא לרבא נימא שמואל דאמר גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע א) להתירו בטלטול מרשות הרבים לית ליה הא דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו אלא ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. אמר ליה ברשויות של תורה הכי נמי דאית ליה כי קאמרי' הכא ברשות דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ותוב אמרינן ומי אמר רב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר והא איהו דאמר בב' בתים בב' צידי רה"ר אסור לזרוק מזה לזה דחזינן ולאו מי אוקימנא כגון חד מדלי וחד מיתתי כו': [מתני'] הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב והדר שם אינו אוסר. אמר שמואל כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר על בני חצר [הנותן עירובו שם אינו עירובו] חוץ מבית שער של יחיד ובית שער דקתני במתני' בית שער דרבים: ירושלמי הדא את אמרת בבית שער של יחיד אבל בבית שער של רבים הרי זה עירוב והדר שם הרי זה אוסר עליו. ב) דבי ר' ינאי אמרי אפילו יחד לתלות בו מנעלו ואפי' טבלא או עששית רב [אמרן] ובלבד דבר הניטל בשבת כו'. [וכל מקום שאמרו אין מניחין בו עירוב וכו'] כגון אכסדרה ומרפסת וכיוצא בהן עירוב אין מניחין בהן אבל מניחין בהן שיתופי מבוי חוץ מן אויר (למבוי) [המבוין] שאפי' שיתופי מבוי לא. ונמי הכי כו'. אמר רב יהודה אמר רב בני חבורה שהיו מסובין וקדש היום עליהם פת שעל השלחן סומכין עליו משום עירוב. הני מילי במסובין בבית שבחצר ושיתופי מבוי בחצר שבמבוי. ר' יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעה"ב אינו אוסר עליו פי' אם יש בית בחצר שדר בו אדם אחד ויש שם לבעל הבית בחצר כלים או סחורה מונחין באותו הבית ומשתמש בה זכה כיון שיש שם מקום רשות לבעל החצר

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל עד:], ב) שבת צח: לעיל ט. עז. ולקמן פו. קא:, ג) [לעיל עז. וש"נ], ד) שבת נז., ה) לעיל עג. [סוכה ג:], ו) [עי' תוס' לעיל עה: ד"ה ורבי יוחנן], ז) לעיל עג: [ע"ש], ח) סוכה ג:, ט) לעיל מט ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל מקום שאמרו חכמים הדר: (ב) שם חצירו של בן בוניים בן בוניים אתא וכו'.

גליון הש"ס

גמ' שיתופי מבואות בחצר שבמבוי. עיין לעיל דף עא ע"א תד"ה וניקני להו. ועוד לעיל דף עא ע"ב תד"ה כמה:

הגהות וציונים

א] [צ"ל אלעזר] (גליון): ב] נ"א בגין (עי' מהרש"א ודק"ס, ולפנינו ע"פ המהרש"ל): ג] בסדר המשנה בירושלמי ובריף הגי' עליו (גליון): ד] בדפו"י נוסף משמיה דרב, ובר"ח "אמרי משמיה דרב". ועי' רא"ש פ"ט סי' כב ובקרבן נתנאל שם: ה] יש להוסיף (רש"ש): ו] בדפוס שאלוניקי "אמר רב", וכ"ה בראשונים ובכת"י, וכ"ה לעיל עג ע"ב ומקשה שם מדרב אדרב: ז] [גירסת הערוך ע' סבן בן ננס] (גליון), ס"א כי (גליון), וזה דלא כגירסת מהרש"ל וב"ח הגורסים "כגון חצירו של בן בוניים בן בוניים אתא" כו' (ומוחקים "בוניים" ברש"י ומתחיל הדבור "בן בוניים"), אלא כעין גירסת כ"י "כגון חצרו של בוניים בן בוניים. כדאתא לקמיה" כו' (ולס"א צ"ל למחוק "בוניים" ברש"י): ט] צ"ל ושני הבתים סמוכים לה (דפו"ר): י] מכאן עד סוה"ד ליתא בדפו"ר ובכת"י, ונוסף מדפוס וויניציאה ואילך. ובאו"ז איתא במקום זה "אבל אם היו בסדרן שהחיצונה מפסקת בין הבית ולאמצעי כל שלשתן מותרות דהא אינו יכול להשתמש באמצעית אלא על ידי זריקה ואין אדם אוסר על ידי חבירו דרך אויר", וכעי"ז ברש"י כת"י מובא בדק"ס אות ל: כ] תיבת "בוניים" נמחק ומה"ד בן בוניים (מהרש"ל). בפירושים אחרים נמצא זה בפירש"י בן בוניים. תלמידו של רבי. [ומאו"ז] נראה שהוא פירוש הרשב"ם: אתא לקמיה. דרבי: אמר. רבי המדרש: לתלמידיו: פנו מקום לבן מאתיים. סבור היה רבי שזה עשיר יותר מבן בוניים: אביו של זה. בוניים: יש לו אלף. כלומר עשיר יותר: אמר לו. רבי לר' ישמעאל: כשאתה מגיע אצל אביו. לבוניים אמור לו כו' (מהרש"ל): ל] דאין תשמיש אויר דהכא חשיב, כצ"ל (מהרש"ל השלם).

משנת ראשונים בית התבן ובית הבקר ובית העצים. כגון בית שבחצר שהיה מיוחד לאחת מאלו אם נתן עירוב בתוכו הרי זה עירוב. והדר שם אוסר. שהרי מ"מ לדירה הוא ובית הוא [מאירי]

חשק שלמה על רבינו חננאל א) ר"ל שלא יאסרו עליו בני רה"ר. ב) [נראה דצ"ל ...]

[תוספות הרא"ש, לעיל מט.] ... **[הריטב"א, לעיל עג:]** ... **בגון חצירו של בוניים.** ... **[הריטב"א]**

הָתָם רְשׁוּיוֹת דְּאוֹרַיְיתָא הָכָא רְשׁוּיוֹת דְּרַבָּנָן, ואילו רב סובר, שאפילו ברשויות דרבנן אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. ומה שאמרה הגמ' לעיל (עז, א) שרב האוסר להשתמש על גבי כותל שבין שתי חצרות שאין בו ארבעה על ארבעה אינו חולק על רב דימי, משום ששם הן רשויות דרבנן והחמירו בהן יותר משל תורה, זה דוקא בתשמיש גמור שמניח חפצים על הכותל, אבל בבור שבין שתי חצרות שהוא תשמיש דרך אויר, סובר רב שלא החמירו אפילו ברשויות דרבנן (רשב"א וריטב"א ומהרש"א).

וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיזּוּק לְדִבְרֵיהֶם יוֹתֵר מִשֶּׁל תּוֹרָה, משום שאיסור של תורה ידוע לאנשים, ואין לחשוש שמא מתוך כך יבואו לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים, אבל איסור דרבנן אינו ידוע כל כך, ואם יתירו למלא מים מהבור שבמבוי שבינו לחצר חבירו ללא היכר, יש חשש שיבואו מתוך כך להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד (תוס'). ויש שפירש, שהטעם הוא משום שבאיסור תורה אנשים נזהרים יותר ואין חשש שיבואו לזלזל בו, אבל באיסור דרבנן אין אנשים נזהרים כל כך ויש חשש שיבואו להקל בו, ולכן עשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, אף בדבר שמעיקר הדין הדבר מותר (ע"פ ריטב"א לעיל עז, א ד"ה אי ברשויות).

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא מִי אָמַר רַב הָכִי וְהָא וְכוּ' אָמַר רַב אָסוּר לְזָרוֹק מִזֶּה לָזֶה, וסבר רבינא שכיון שמרשותו לרשותו הוא זורק ודרך מקום פטור שהוא למעלה מעשרה לרשות הרבים, בהכרח שטעמו של רב שאוסר הוא משום שעובר דרך אויר של בני רשות הרבים, שאף שהוא למעלה מעשרה טפחים ואין להם בו תשמיש, מכל מקום כיון שמשתמשים באותו אויר לפעמים, אוסרים אותו עליו, ונחשב כאילו זורק דרך חצר המשותפת, ואם כן קשה, שכיון שאוסר רב בתשמיש אויר כזה, כל שכן שיאסור לכל אחד מהבתים את השימוש בחורבה הסמוכה לו על ידי זריקה, מחמת תשמיש אויר של הבית הרחוק שהוא תשמיש חשוב יותר (ע"פ רש"י ותוס' וריטב"א).

דְּמִדְּלֵי חַד וּמַתֵּי חַד זִימְנִין דְּמַגְּנַדְּר וְנָפֵיל, שכשזורק מהבית הנמוך לבית הגבוה, יש חשש שמחמת הקושי שבזריקה זו, לא יגיע החפץ לגג ויפול לרשות הרבים (רש"י). אבל מהבית הגבוה לבית הנמוך מותר, כיון שאין חשש שיפול (פמ"ג או"ח שנג משב"ז א, ממשמעות רש"י, ותיבת 'שמא' ברש"י, היינו שמא יתגלגל ויפול, ואין כוונתו שאסרו גם מהגבוה לנמוך שמא יזרוק מהנמוך לגבוה). ויש שפירש, שהחשש שלא יגיע החפץ לגג ויפול לרשות הרבים, קיים בין כשזורק מגבוה לנמוך ובין כשזורק מנמוך לגבוה, שמחמת שאינם שווים בגובהם זה לזה, צריך לכוון יותר בזריקה (רש"י שבת צז, א ד"ה דמדלי).

וְאָתֵי לְאֵיתוֹיֵי, והגזירה היא רק מצד חשש ההכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד שנעשית מדעת וחייב עליה, אבל משום עצם נפילת החפץ לרשות הרבים אין לגזור, כיון שאין בכך חיוב חטאת של הוצאה, לפי שמתעסק הוא, שהרי לא נתכוון לזרוק לרשות הרבים (רש"י שבת צז, א ד"ה דמדלי).

ולא גזרו אלא כשרשות הרבים עוברת בין שני הבתים, אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם מותר לזרוק מזה לזה, שמאחר ואיסור כרמלית אינו אלא מדרבנן, לא גזרו שמא יפול ויביאנו, שאין גוזרים גזירה לגזירה (רשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ג, קפב). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שנג, א, וראה ביאה"ל שם שדן אם בכרמלית מותר גם כשזורק למטה מעשרה).

מַשְׁנָה. הַנּוֹתֵן אֶת עֵרוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת אֵינוֹ עֵרוּב - משום שצריך להניח את העירוב באחד מבתי החצר, ואכסדרה ומרפסת אינן נחשבות בית, ובבית שער אין מניחים הואיל ובני החצר עוברים בו כדי להיכנס לבתיהם (מאירי). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שסז, ג).

בֵּית הַתֶּבֶן וּבֵית הַבָּקָר וְכוּ' וְהַדָּר שָׁם אוֹסֵר - אם בעל הבית השאילם לאחר לדור בהם, אותו אחר אוסר על בעל הבית את השימוש בחצר (רש"י). ודוקא שהשאילם לזמן מרובה, כלומר ליותר משלשים יום, אבל אם השאילם לזמן מועט, אינו אוסר (רשב"א בעבודת הקודש ד, ב, וביאה"ל שע, ב ד"ה והשאילן, בדעתו). ויש שפירשו, שהמשנה עוסקת במי שיש לו בית התבן בחצר חבירו, ואם דר בו אוסר על חבירו את השימוש בחצר (רמב"ם עירובין ד, ח, ומגיד משנה וגאון יעקב בדעתו; רבינו יהונתן כח, א מדפי הרי"ף), ואף שבית זה עשוי מענפי אילנות וקנים ואינו בית של קבע (רבינו יהונתן שם).

■ להלכה, הדר בבית שער, באכסדרה ובמרפסת שבחצר, אינו אוסר על בני החצר, שמקומות אלו אינם נחשבים דירה. אבל הדר בבית התבן, בבית העצים, בבית הבקר ובבית האוצרות, אוסר (שו"ע או"ח שע, א. וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים).

אִם יֵשׁ שָׁם תְּפִיסַת יָד שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ אוֹסֵר - שכיון שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שמניח בו כליו, נחשב כאילו בעל הבית דר עמו בביתו, ונמצא שכל החצר עומדת ברשות בעל הבית (רש"י), והשוכר אינו אלא כאורח שדר אצל בעל הבית, שאינו אוסר עליו (רמב"ם עירובין ד, יד, וב"י או"ח שע ד"ה בעל הבית בדעתו [וראה גאון יעקב, שלשיטת הרמב"ם הנ"ל בד"ה בית התבן, דברי רבי יהודה אינם המשך לדברי תנא קמא]. וראה בית מאיר שם, ח).

ואם יש בחצר שוכרים נוספים שאין לבעל הבית תפיסת יד בביתם ואוסרים על בעל הבית בלא עירוב, יש אומרים שגם אותם שיש לו תפיסת יד בביתם אוסרים עליו, שמתוך שאלו אוסרים עליו, אף אלו אוסרים (רבינו יהונתן כח, א מדפי הרי"ף בשם יש מן הרבנים; המאירי בשם י"מ) [ודוקא כשהניחו את העירוב בבית אחד מהשוכרים שאין לבעל הבית תפיסת יד בביתם, שבאופן זה בעל הבית צריך לערב עם אותם שוכרים, ולכן גם אותם שיש לו תפיסת יד בביתם אוסרים עליו, אבל אם הניחוהו בבית בעל הבית או בבית אחד מהשוכרים שיש לבעל הבית תפיסת יד בביתו, אין אותם שוכרים אוסרים, משום שהבית שהעירוב מונח בו אינו צריך לתת פת לעירוב, ושאר הבתים שנתנו פת, וכן בעל הבית שיש לו בהם תפיסת יד, נחשבים כולם כבית אחד (פמ"ג או"ח שע א"א ה, הובא במשנ"ב שם, יג)]. ויש שסוברי, שאף באופן זה אותם שיש לו תפיסת יד בביתם אינם אוסרים (המאירי).

גְּמָרָא. חוּץ מִבֵּית שַׁעַר דְּיָחִיד - שאף שהדר בו אינו אוסר משום שעיקר הדירה היא בבית הגדול והדיורין בבית שער טפלים לו, מכל מקום אפשר להניח בו את העירוב, כיון שהוא בית שער של יחיד אין רבים נכנסים ויוצאים בו (פסקי רי"ד). ויש שפירש, שהטעם שאפשר להניח בו את העירוב אף שהדר בו אינו אוסר, כיון שעל ידי הנחת העירוב נחשב שדיירי החצר עקרו את דירתם מביתם ודרים באותו בית שער, ובטל ממנו בכך שם 'בית שער' [ובבית שער של רבים אי אפשר להניח את העירוב, כיון שאינו מקבל על ידי זה שם דירה, ועדיין נחשב 'בית שער'] (חזו"א או"ח צו, ג).

■ המשך במילואים עמ' 99

רַבִּי מְכַבֵּד עֲשִׂירִים - שראוי לחכמים לכבד כל אדם מחמת המעלה שיש בו (מאירי). ויש שפירש, שרבי לא רצה שיכבדו אותו מחמת תורתו, ולכן כיבד את העשירים כדי להרגיל את העם לעשות כן, ומתוך כך יכבדו אף אותו מחמת עושרו, ולא מחמת תורתו (ליקוטי מהרי"ל, הובא בגליון הש"ס). ויש שפירש, שהעושר הוא שפע קדוש שמשפיעים משמים על האדם, ולכן רבי כיבד את העשירים שזכו להיות כלי מוכן לקבל שפע זה (פתח עינים [לחיד"א] בשם האר"י; פלא יועץ ערך חנופה).

כְּגוֹן יָתֵד שֶׁל מַחֲרֵשָׁה - שבעל החצר הניח בבית השוכר, נחשב שיש לו תפיסת יד (רש"י). ודי בכך בשביל להחשב 'תפיסת יד', שלא כדברי הגמ' לעיל (פה, ב) ש'תפיסת יד' היינו דוקא בדומה לבנוייס שהיה מניח כלים הרבה בבית השוכר (גאון יעקב בדעת הרי"ף והריטב"א. וראה רבינו יהונתן כח, א מדפי הרי"ף).

דָּבָר הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת אוֹסֵר, שאינו נחשב 'תפיסת יד', הואיל ואם ירצה המשכיר ישליך אותו לחוץ (רש"י, ע"פ תוס' יו"ט ח, ד ושעה"צ שע, ח שכוונת רש"י על המשכיר, וראה ב"ח או"ח שע, ב, שכוונת רש"י על השוכר; רמב"ם עירובין ד, יד).

עֲשָׂשִׁית - חתיכות ברזל גדולות (רש"י). ודוקא חתיכות, שאין להן תורת כלי והן 'מוקצה מחמת גופו' שאסור בטלטול אף לצורך גופו או מקומו, אבל שיפודים של מתכת, שהם 'כלי שמלאכתו לאיסור' ומותרים בטלטול לצורך גופם או מקומם, נחשבים 'דבר הניטל בשבת' (רבינו יהונתן כח, א מדפי הרי"ף; מגיד משנה עירובין ד, יד). ויש סוברים שגם 'כלי שמלאכתו לאיסור' נחשב דבר שאינו ניטל בשבת, הואיל ואסור לטלטלו שלא לצורך גופו או מקומו (מאירי לעיל פה, ב).

■ להלכה, בעל הבית שהשכיר ביתו לאחר, ויש לו בבית השוכר דברים שאין דרך לטלטל בשבת מחמת כובדם, או שאסור לטלטל בשבת מחמת איסור מוקצה, אין השוכר אוסר על בעל הבית אם לא עירב עמו [כרבי יהודה (לעיל פה, ב), וכתנא דבי שמואל] (שו"ע או"ח שע, ב). ויש אומרים, שדוקא כשאין עוד דיורים נוספים בחצר, אבל אם יש שם עוד דיורים שאין לבעל הבית תפיסת יד בביתם, ומניחים את העירוב בבית אותם דיורים, אף אותו שיש לבעל הבית תפיסת יד בביתו אוסר [כרבינו יהונתן (ראה ביאורנו לעיל שם ד"ה אם)] (רמ"א שם, ומשנ"ב שם, יג). ויש שסובר שאף באופן זה אין השוכר שיש לבעל הבית תפיסת יד בביתו אוסר (חזו"א או"ח צ, מ, הובא במשנ"ב דרשו שם הע' 16).

מִשְׁנָה. הַמַּנִּיחַ בֵּיתוֹ וְכוּ' אֶחָד נָכְרִי וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה אוֹסֵר דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - שגם דירה בלא בעלים נחשבת 'דירה' ואוסרת (רש"י). ויש שפירש [לפי גירסתו בגמ' לעיל (סב, ב)] שלדעת רבי מאיר דירה בלא בעלים אינה נחשבת דירה, והטעם שהמניח את ביתו והלך לעיר אחרת אוסר, הוא משום גזירה אטו מי שנמצא בביתו, ובנכרי שאף אם נמצא בביתו אוסר רק משום גזירה שמא ילמד ממעשיו, אם הניח את ביתו והלך לא גזרו, ומה שבמשנתנו אוסר, הוא משום שמדובר כשנמצא במקום קרוב שיכול לחזור ממנו בו ביום, וגזירה שמא יטלטלו גם לאחר שיחזור מביתו (רש"י לעיל שם ד"ה ג, וד"ה דאתי. וראה רעק"א כאן שהקשה על רש"י מהגמ' לעיל שם, אמנם לגירסת הריטב"א שם רבי מאיר סובר שנחשבת דירה).

אֲפִילּוּ הִנִּיחַ בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבוּת אֵצֶל בְּתוֹ וְכוּ' - ואם חזר לביתו בשבת, אוסר (רשב"א בשם י"א; ריטב"א). ויש שסוברים שאינו אוסר, הואיל וכבר הסיח דעתו מלדור בביתו בכל אותה שבת (רשב"א בשם הראב"ד, והסכים עמו; ריטב"א בשם אחרים).

אֵינוֹ אוֹסֵר - ודוקא בישראל שהלך לשבות אצל בתו סובר רבי שמעון שאינו אוסר, ובזה מיקל יותר מרבי יהודה, וסובר שאפילו אם לא הלך לעיר אחרת אלא שבת באותה העיר אינו אוסר, אבל בנכרי מודה רבי שמעון לרבי יהודה שדוקא אם שבת בעיר אחרת אינו אוסר (תוס' לעיל סה, ב ד"ה איקלעו). ויש שסובר שבנכרי רבי שמעון מודה לרבי יוסי שאוסר, ודוקא ישראל אינו אוסר, שכיון שסילק עצמו מביתו לאותה שבת, שוב לא ימלך ויחזור בו מדיבורו, אבל נכרי אינו חושש לדיבורו ושמא ימלך ויחזור לביתו (רבינו יהונתן כח, א מדפי הרי"ף. וראה ביאור נוסף במשנ"ב שעא, ח).

גְּמָרָא. וְדַוְקָא בִּתּוֹ אֲבָל בְּנוֹ לֹא - שאין אדם מסיח דעתו מביתו ועובר לדור בבית בנו (רש"י). ודוקא בסתמא, אבל אם פירש שמסיח דעתו מביתו ואין בדעתו לחזור לשם בשבת, אינו אוסר (רשב"א בעבודת הקודש ד, ג; ביאה"ל שעא, א ד"ה אם, בדעת הרמב"ם).

■ להלכה, אחד מבני החצר שהלך מביתו ושבת בחצר אחרת, אם הסיח ליבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, אינו אוסר על בני החצר. ודוקא ישראל, אבל נכרי, אפילו אם הלך לשבות בעיר אחרת [הרחוקה מהלך יום אחד מביתו] אוסר על בני החצר, שהרי אפשר שיבוא בשבת [כדעת רבי יוסי]. ויש אומרים שגם נכרי אינו אוסר אם הלך לשבות בחצר אחרת [כדעת רבי יהודה] (שו"ע או"ח שעא, א. וראה משנ"ב שם, ו, שגם לדעת היש אומרים, דוקא בשבת בעיר אחרת), והלכה כמותם (רמ"א שם. וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים).

אחד מבני החצר שהלך לשבות בחצר אחרת ואחר כך נמלך בשבת וחזר, אינו אוסר על בני החצר [כדעת הראב"ד]. ודוקא ישראל, אבל נכרי אוסר [כרבינו יהונתן] (שו"ע שם, ב, ומשנ"ב שם, ח). ולמעשה יש להחמיר גם בישראל [כדעת הרשב"א בשם י"א, והריטב"א], ובשעת הדחק יש להקל (ביאה"ל שם ד"ה ואחר).

אָמַר רַב הוּנָא לְמַטָּה מִמָּשׁ - סמוך למים, ואף שאין המחיצה נוגעת במים [ראה עמ' 132 ציור ב]. **לְמַעְלָה לְמַעְלָה מִמָּשׁ** - סמוך לשפת הבור למעלה [ראה שם ציור ג] (רש"י). שהקילו חכמים במים, והתירו בכל היכר שיש על ידי המחיצה, ואף שהמחיצה אינה מגיעה לקרקעית הבור, ובשעת שאיבת המים הדלי הולך לרשות חבירו ומתמלא משם (רשב"א). ולכולי עלמא אין חיסרון במה שהמים מעורבים מתחת למחיצה, ונחלקו באיזה אופן יש היכר על ידי המחיצה שהמים חלוקים, לבית שמאי דוקא אם המחיצה נוגעת במים, ולבית הלל גם אם המחיצה עומדת בתוך חלל הבור למעלה מהמים ואינה נוגעת בהם (ריטב"א).

צָרִיךְ שֶׁיְּשַׁקַּע רָאשֵׁי קָנִים בַּמַּיִם טָפַח - וכיון שיש בזה היכר מחיצה, די בכך לבית הלל. ולבית שמאי צריך שראשי הקנים יגיעו עד לקרקעית הבור (רש"י), ואף שגם באופן זה המים עוברים מצד לצד, סוברים בית שמאי שדי בכך שיהיה נראה כאילו יש מחיצה במים ואין האחד דולה משל חבירו (ריטב"א בדעת רש"י).

ויש סוברים, שגם לפי בית שמאי צריך שהמחיצה תהיה שקועה במים בעומק עשרה טפחים ולא יותר, ואף שהמים עוברים מתחת המחיצה מצד לצד, די בכך, כיון שיש היכר של מחיצה בעומק עשרה טפחים (תוס' ד"ה צריך), ועוד טפח מעל פני המים (תוס' רא"ש). ולבית הלל די בכך שיש היכר על ידי מחיצה בגובה עשרה טפחים מעל פני המים, ועוד טפח בתוך המים (תוס' שם ותוס' רא"ש).

■ המשך במילואים עמ' 100

פנו מקום לבן מאתים מנה אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי רבי אביו של זה יש לו אלף ספינות בים וכנגדן אלף עיירות ביבשה אמר לו לכשתגיע אצל אביו אמור לו אל תשגרהו בכלים הללו לפני °רבי מכבד עשירים ר' עקיבא מכבד עשירים כדדרש רבא[א] בר מרי [א] ישב עולם לפני אלהים חסד ואמת מן ינצרוהו אימתי ישב עולם לפני אלהים בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו. רבה בר בר חנה אמר כגון יתד של מחרישה אמר רב נחמן תנא דבי שמואל [א]דבר הניטל בשבת אוסר דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר תניא נמי הכי יש לו טבל יש לו עששית וכל דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר: **מתני'** [א] המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל הרי זה אוסר דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר אינו אוסר רבי יוסי אומר נכרי אוסר ישראל [ב]אינו אוסר שאין דרך ישראל לבא בשבת רבי שמעון אומר אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו: **גמ'** [ב]אמר רב הלכה כר"ש ודוקא בתו אבל בנו לא דאמרי אינשי נבח בך כלבא עול נבח בך גורייתא פוק: **מתני'** [ג]בור שבין שתי חצירות אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים[ד] בין מלמטה בין מתוך אוגנו רבן שמעון בן גמליאל אומר[ג] בית שמאי אומרים מלמטה ובית הלל אומרים מלמעלה א"ר יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם: **גמ'** אמר רב הונא למטה למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור ורב יהודה אמר [ג]למטה למטה מן המים למעלה למעלה מן המים א"ל רבה בר רב חנן לאביי הא דאמר רב יהודה למטה למטה מן המים מאי שנא למטה ממש דלא דעריבי מיא למטה מן המים נמי הא עריבי מיא א"ל לא שמיע לך הא דאמר רב יהודה אמר רב ומטו בה משום רבי חייא [ד]צריך שיראו ראשן של קנים למעלה מן המים טפח ותו הא דאמר רב יהודה למעלה למעלה מן המים מאי שנא למעלה ממש דלא דעריבי מיא למעלה מן המים נמי הא עריבי מיא אמר ליה לא שמיע לך הא דתני יעקב קרחינאה [ה]צריך שישקע ראשי קנים במים טפח ואלא הא [ד]דאמר רב יהודה קורה ארבעה מתרת בחורבה [ו]ורב נחמן אמר רבה בר אבוה

קורה

רש"י

פנו מקום לבן מאתים מנה. כלומר מקום חשוב יותר בין גדולים לפי כבוד עשרו: אביו של זה. בוניים: בכלים הללו. בבגדים הללו, שאין נראה בהן עשיר כל כך: אימתי ישב עולם. בזמן שיש בו עשירים שגומלין (א) ומזמנין מזונות לעניים, והם ינצרוהו: מן. לשון מזונות[ט]: כגון יתד של מחרישה. קביליי"א[ד], [א] הויא תפיסת יד: דבר הניטל בשבת. אינו תפיסת יד ואוסר, דאי בעי שקיל ושדי ליה לברא: עששיות. של ברזל, חתיכות גדולות: **מתני'** הרי זה אוסר. דדירה בלא בעלים שמה דירה[י]: אינו אוסר. דלאו שמה דירה: רבי יוסי. נמי סבירא ליה לאו שמה דירה, מיהו נכרי אוסר שמא יבא היום: הסיע. הסיח דירת ביתו מלבו: **גמ'** ודוקא בתו. דעביד איניש דדייר אצל חתנו, אבל בנו אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו, שמא תתקוטט וילא: כלבא. זכר, כגון חתנו: גורייתא. נקבה, כגון כלתו: **מתני'** בור שבין שתי חצירות. חציו בזו וחציו בזו: אין ממלאין הימנו. שזה ממלא מרשות חבירו, אא"כ כו': בין מלמטה. בגמ' מפרש: בין מתוך אוגנו. אע"פ שאינה נוגעת במים, קל הוא שהקילו חכמים במים דאמר' ביה גוד אחית למחילה[י], ובלבד שתהא בתוך אוגן הבור שתראה כהפסקה: מן הכותל שביניהם. שמפסקת בין החצירות ומפסקת על פני הבור, ואע"פ שאינה נכנסת לתוך אוגנו: **גמ'** למטה. דקאמרי ב"ש: למטה ממש. סמוך למים, ואין צריכין ראשי קנים ליגע במים: למעלה. דקאמרי ב"ה: למעלה ממש. סמוך (ב) משפתו מלמעלה, אם ירצה דיו בכך: וזה וזה בבור. אפילו לב"ה צריך שתהא כל מחיצת עשרה מאוגן הבור ולפנים: ורב יהודה אמר למטה. דב"ש: למטה מן המים. שתהא המחיצה תחובה בקרקעית הבור: למעלה. דב"ה: למעלה מן המים. ובהא מקילי שאין קנים צריכין ליגע במים, אבל למעלה ממש לא. מעלה דרב יהודה הוא מטה דרב הונא: דעריבי מיא. תחת המחיצה: הא עריבי מיא. על המחיצה, פעמים שהמים עמוקים מעשרה: שייראו ראשי קנים. העליונים: ותו. לרב יהודה נמי אליבא דב"ה דאמרי למעלה מן המים סמוך למים, אבל רחוק מן המים לא: מ"ש למעלה ממש. דהוא רחוק מן המים דלא, שאין מחיצת הפסק ניכרת במים ועריבי מיא להדיא, למטה נמי מאי הפסק איכא הרי אין נוגעין במים: שישקע ראשי הקנים. התחתונים, ובהא פליגי, דבית שמאי בעו מחיצה המפסקת עד התהום וב"ה בעו היכר מחיצה: קורה ד' מתרת בחורבה. קורה התחובה מחומה לחומה בחורבה כלכך חורבות הנופלות ונשארים בהן קורות, ויש ברחבה ארבעה והיא מוטלת על רחבה, מותר לטלטל תחתיה דאמר' שני חודיה יורדין וסותמין, דסבר לה כרבי ישמעאל בר"י דאמר [לקמן ע"ב] מחיצה תלויה מתרת, ולית הלכתא כוותיה. ולהכי נקט ארבעה, דכי אמרת חודיה יורדין וסותמין יהא בין חלל המחיצות ארבעה, דמחיצה העשויה לפחות מחלל ארבעה אינה מחיצה[ס]:

מתרת

תוספות

דעריבי מיא. פי' ואין היכר הפרשה ביניהם אבל אם יש היכר אע"פ שהמים באים מגד זה לגד זה לא קפיד דאי הוה קפיד לא היה מועיל אפילו מחיצה של ברזל כדאמרינן במי שהוליאוהו (לעיל דף מח.): **צריך** שיראו ראשי קנים למעלה מן המים טפח. ואין נראה כפירוש הקונטרס דב"ש בעו מחיצה מפסקת עד התהום אלא שתהא י' טפחים בתוך המים ואפילו המים עמוקים הרבה ועריבי מיא מתחת המחיצה סגי בהכי לב"ש כיון שיש היכר מחיצת עשרה בתוך המים וב"ה בעו היכר מחיצת עשרה למעלה חוץ מן המים וטפח בתוך המים כדקאמר צריך שישקע ראשי קנים במים טפח: **קורה** ארבעה מתרת בחורבה. פי' בקונטרס דלהכי נקט רחב ארבעה דכי אמרת חודיה יורדין וסותמין (ג) יהיה בין חלל המחילה ד' דמחילה העשויה לפחות מארבעה חללה לא שמה מחילה משמע מתוך פירושו דכי אין בו ד' נמי היה אומר פי תקרה יורד וסותם מרוח אחת אם היו שאר הרוחות מוקפות מחילה והוא עלמו פירש[ט] קורה ארבעה מתרת במים בבור שבין שתי חלירות (ד) ונתן על רחבה באמלע הבור למעלה ולדבריו התם למה לריך שם קורה ארבעה כיון שהחלירות מוקפות מחילה ואין לריך כי אם להפסיק ועוד קי"ל כרב דאמר פי תקרה יורד וסותם[י] וקי"ל (ה) נמי כרבא לגבי אביי דקורה משום היכר ולא משום מחילה היינו משום דבקורה שאינה רחבה כי אם טפח[ס] לא אמר' פי תקרה יורד וסותם עד שיהא רחבה ארבעה והכי נמי מוכח פ"ק דשבת (דף ט.) גבי איסקופה דלפי תקרה בעינן רחבה ארבעה גבי (ו) דקאמר כגון שקירה בשתי קורות ואין באחת ד' כו' ולאביי נמי דקא אמר קורה משום מחילה נראה לר"י דלא הוי אלא מדרבנן כמו למאן דאמר משום היכר אלא דסבר אביי דמשום היכר לא היו מתירין חכמים את המבוי אלא שעשאוה כמחילה דפי תקרה ולא הוי קורה משום מחילה פירושו כמו לחי משום מחילה דהוי דאורייתא כדאמרי' בפ"ק (דף יב:) הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב והא דקאמר בפ"ק (ג"ז שם:) אמילתיה דרב יהודה דאמר מבוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור אלמא לחי משום מחילה וקורה משום היכר אינו בא לומר דקורה ע"כ משום היכר ולא משום מחילה דאפילו הוי משום מחילה הזורק לתוכו פטור משום דלא הוי מחילה אלא מדרבנן אלא כלומר לחי ודאי משום מחילה אבל קורה מלינו למימר משום היכר ומיהו רב יעקב בר אבא שמקשה שם על רבא מיתר על כן א"ר יהודה °דאפילו קורה משום מחילה דאוריי' טועה היה וליתא דאפילו למ"ד משום מחילה לא הוי אלא מדרבנן וכן משמע בסוף כל גגות (לקמן צה.) דמוכח אביי לרבה מברייתא דיתר על כן דשתי מחילות דאורייתא מדמתיר בקורה מכאן וקורה מכאן אע"ג דסבר אביי דקורה משום מחילה אלא ודאי לא הוי אלא מדרבנן מיהו יש לדחות דלדבריו דרבה קא מותיב דסבר דהויא משום היכר:

קורה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל מו. סב:, ב) [לעיל מו. ע"ש], ג) סוכה טז. [ע"ש כמה שיטות גם בפלוגתא דב"ש וב"ה איתא, תוס' עז: ד"ה כ"ש], ד) [לקמן נה.], ה) סוכה דף לט:, ו) עי' לעיל סב: רצ"ע, ז) לקמן פז., ח) עי' לעיל טז., ט) לקמן בריש ע"ב, י) לקמן צד:, כ) לעיל יג ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אימתי וכו' שגומלין חסד ומזמנין: (ב) תוס' ד"ה למעלה ממש סמוך לשפתו: (ג) תוס' ד"ה קורה וכו' יורדין וסותמין יהא בין חלל המחיצות ד' וכו' לפחות מארבעה חלל לא: (ד) בא"ד בבור שבין שתי חלירות ונתונה על רחבה וכו' למה לריך קורה כצ"ל ותיבת "אם" נמחק: (ה) בא"ד וקי"ל נמי כרבא לגבי אביי. נ"ב עי' בתוס' פ"ק דף טו ע"ב אביי לטעמיה: (ו) בא"ד גבי הא דקאמר כגון שקירה:

גליון הש"ס

גמ' רבי מכבד עשירים. בלקוטי מהרי"ל שמעתי ממהר"ש קנ"ל דיי"ל מתוך שרבי עלמו היה עשיר מופלג לכך הרגיל עלמו לכבד עשירים כדי להתגלגל להשוות להם ... תוס' ד"ה קורה וכו' דאפילו קורה משום מחילה דאורייתא. עיין לעיל דף ח ע"ב תד"ה מנית:

תורה אור השלם

א) יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ: [תהלים סא, ח]

משנת ראשונים

רבי מכבד עשירים. ואפילו לעשירים המנהיגין עצמן ועוסקין בחסדים היו מכבדין רבותינו הראשונים, כדגרסינן בעירובין (פו.) רבי מכבד עשירים היה. [תשובות הגאונים מוסאפיה סימן ב]

בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו. ר"ל בזמן שיש עשירים שגומלין חסדים ומזמינים מן ר"ל מזון לצריכים לו. [מאירי]

ודוקא בתו. שאינו ירא מבעלה שהאשה עקר הבית אבל הלך לשבות אצל בנו אוסר כל זמן שהוא בתוך התחום שלא סלק דעתו מלשוב שאינו בטוח מתגרת כלתו. [מאירי]

רבן שמעון בן גמליאל אומר. רשב"ג לא נחלק עם ת"ק אלא הכי קאמר דבר זה מחלוקת ב"ש וב"ה היא שב"ש אומרים למטה וב"ה אומר למעלה, וקסבר רב הונא דקל הקלו חכמים במים בכל שיש היכר המחיצה בין מלמעלה בין מלמטה התירו ואפילו אזיל דלי וממלא משל חבירו. [הרשב"א]

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ד מהל' עירובין הלכה יד סמג עשין א טור ש"ע א"ח סי' שפ סעיף ג:

כד ב מיי' שם הלכה יג וסמג שם טור ש"ע א"ח סי' שעא סעיף א:

כה ג ד ה ו מיי' פ"ג מהלכות עירובין הלכה כא ופט"ו מהלכות שבת הלכה יא סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שעו סעיף א וסי' שעו ס"א:

רבינו חננאל

בושם שהיה עשיר גדול ויש בכל הבתים שבחצירו כלים וסחורות ואין שם בית שלא היה לו חפץ בתוכו שהיו לו נכסים הרבה. ר' עקיבא וגם רבי היו מכבדים עשירים היו דורשין האי קרא ישב עולם. כלומר מי שנתן לו העוה"ז ישב לפני אלהים בזמן שגומל חסדים כדכתיב' חסד ואמת מן ינצרוהו: רבה בר רב הונא אמר אפי' יתד של מחרישה אם יש לו לבעל חצר באותו הבית הרי זה תפיסת יד. דבי שמואל תנא דבר הניטל בשבת אוסר ושאינו ניטל בשבת אינו אוסר. פי' אם יש לבעל החצר בבית ההוא דבר הניטל בשבת יתכן שיודמן לבעה"ב (א) ליטול החצר לבטלו בשבת וישלנו לבעל החצר שם תפיסת יד. לפיכך הדר שם אוסר עליו עד שיערב אבל [אם] הוא דבר שאינו ניטל בשבת הואיל ואינו ניטל בשבת (ג) אין רשות לבעל החצר לאותו בית לפיכך הדר שם אינו אוסר עליו: מתני' ר' שמעון אומר המניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו אפילו באותה העיר אינו אוסר על בני חצר. אמר רב הלכה כר' שמעון ודוקא בתו דאמרינן בתו לא שבקא ליה למיפק לביתיה היום אבל אם הלך לשבות אצל בנו אוסר שיוצא לו שיבוא היום בחצר וכל היכא דחיישינן דלמא אתי בשבת אוסר: מתני' בור שבין ב' חצרות אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוה י"ט כו'. אמר רב הונא למטה דקתני במתני' למטה בבור קרוב למים למעלה למעלה ממש הוא על שפת הבור מתוכו ורב יהודה אמר למטה מן המים כלומר יהיו הקנים משוקעין במים למטה מן המים [ט'] טפחים ונראין הקנים למעלה מן המים טפח. למעלה מן המים רצ"ל מחיצת הקנים שהוא י' טפחים נשקעת בתוך המים טפח. פי' חזייה רב יהודה שלא יהיה זה דולה מחצי הבור שהוא רשות חבירו וכן משל זה לפיכך מצריך ראשי הקנים שיהיו

חשק שלמה על ר"ח

א) אינו מובן ואולי דל"ל יתכן שיודמן לבעל החצר ליטול החפץ בשבת וישלנו לבעל החצר שם תפיסת יד. ב) אולי צ"ל הרי יש רשות לבעל החצר וכו':

הגהות וציונים

א] [גירסת ע"י **רבה** בר מרין (גליון): ב] בסדר המשנה ובהרי"ף גרסינן "בין מלמעלה בין מלמטה" וכו' ועי' תוי"ט ד"ה בין (גליון). ועי' דק"ס שכ"ה עוד בכמה ראשונים. ועי' ק"נ דגירסא זו איתא לדרב יהודה אבל לרב הונא מאי תו דקאמר בין מתוך אוגנו: ג] בדפוס שאלוניקי **בן גמליאל**, וכ"ה בראשונים ובכת"י, דרשב"ג לאו לאפלוגי אתא אלא דמאי דאמר ת"ק בין מתוך אוגנו אמר איהו דמחלוקת היא (דק"ס): ד] קנה עץ או מתכת מחודד בראשו: ס] בדפוס ויניציאה רפ"ח נוסף **אפילו אין לו לבעל הבית כלי חשוב אצל זה אלא יתד של מחרישה** הוא תפיסת יד:

קורה ארבעה מתרת במים הא קא אזיל דלי לאידך גיסא ומייתי קים להו לרבנן דאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים תחת קורה מיהא הא עריבי מיא אלא משום דקל הוא שהקילו חכמים במים [א] כדבעא מיניה רבי טבלא מרב מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה א"ל אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים קל הוא שהקילו חכמים במים: א"ר יהודה לא תהא מחיצה: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ר' יהודה בשיטת ר' יוסי אמרה דאמר מחיצה תלויה מתרת אפילו ביבשה [ב] דתנן [א] המשלשל דפנות מלמעלה למטה (א) בזמן שגבוהות מן הארץ ג' טפחים פסולה ממטה למעלה אם גבוהות י' טפחים כשירה רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה עשרה (ב) כך מלמעלה למטה עשרה ולא היא לא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי ולא ר' יוסי סבר לה כרבי יהודה רבי יהודה לא סבר לה כרבי יוסי עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא בעירובי חצירות דרבנן אבל סוכה דאורייתא לא ולא ר' יוסי סבר לה כר' יהודה עד כאן לא קאמר ר' יוסי אלא בסוכה דאיסור עשה הוא אבל שבת דאיסור סקילה הוא לא אמר ואם תאמר אותו מעשה שנעשה בציפורי על פי מי נעשה לא על פי רבי יוסי (ג) אלא על פי רבי ישמעאל בר' יוסי נעשה [ג] דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו ולא הביאו ספר תורה מבעוד יום למחר פרסו סדין על העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו פרסו לכתחילה מי שרי והא [ד] [ב] הכל מודים שאין עושין אהל עראי[ה] בשבת אלא מצאו סדינין פרוסין על העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו. אמר רבה ר' יהודה ור' חנניא בן עקביא אמרו דבר אחד ר' יהודה הא דאמרן ר' חנניא בן עקביא דתנן[ו] [ה] ר' חנניא בן עקביא אומר גזוזטרא שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות חוקק

רש"י

מתרת במים. בבור שבין ב' חצירות, ונתונה על רחבה באמצע הבור למעלה: לאידך גיסא. תחת כל רוחב הקורה עד חוץ לקורה בחלק חבירו: עריבי מיא. ורב יהודה היכי הפסק מחיצה בעי: אלא קל הוא שהקילו חכמים במים. וליתא לדרב יהודה, אלא כדרב הונא דב"ה למעלה ממש קאמרי. ה"ג אלא קל הוא כו': מחיצה תלויה מתרת אף ביבשה. הלכך במים נמי אין צריך שתהא המחיצה עשויה בשביל המים ובתוך אוגני הבור: המשלשל. טריל"ר[א] בלע"ז: מלמעלה למטה. שהתחיל לארוג מחיצות הסוכה למעלה, ואורג ובא למטה: גבוהות מן הארץ שלשה. לגדיים בוקעים בה[ב], הויא לה תלויה ופסולה: מלמטה למעלה. שנוגעות בקרקע: אם גבוהות עשרה טפחים כשירה. ואע"פ שאינן מגיעות לסכך, והכא לא גרס גבוהות מן הארץ אלא אם גבוהות עשרה טפחים: כשם שמלמטה למעלה. מכשרת ליה באריג עשרה ואף על גב דלא מטיא לסכך: כך מלמעלה למטה. די לה באריג עשרה ואע"פ שאינה מגעת לארץ: אבל שבת דאיסור סקילה. אע"ג דברשויות דרבנן ליכא סקילה, כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון: ואם תאמר. הואיל ור' יוסי לגבי שבת לית ליה מחיצה תלויה: מעשה שנעשה בציפורי. על ידי מחיצה תלויה כדאמר' לקמן: ע"פ מי נעשה. והלא ר' יוסי ראשה של ציפורי הוה ועל פיו היו עושין כולן, כדאמר' בסנהדרין (דף לב:) אחר רבי יוסי לציפורי: ה"ג לא ע"פ ר' יוסי נעשה אלא ע"פ רבי ישמעאל בר ר' יוסי נעשה. שכבר נפטר ר' יוסי. ול"ג לא ע"פ רבי יהודה, דרבי יהודה לאו בציפורי הוה, ועוד דלר' יהודה שרי, דהא רשויות דרבנן הוו כדלקמן: ולא הביאו ספר תורה. לבית הכנסת, ובחצר אחרת[ג] הוה והיו מביאין אותו דרך חצר שאינה מעורבת, ופרסו סדינין על גבי עמודין להיות מחיצה מפסקת אצל מחיצות החצר, מבית שהיה ספר תורה מונח בו ועד בית הכנסת, וכעין מבוי קטן כדי הילוך בין סדינים למחיצות החצר, ולא היו בני החצר אוסרים שם שלא היה פתח פתוח לו אלא אותו פתח[ה] לבדו, והנך סדינים מחיצה תלויה הואי: הכל מודים. ר"א ומחלוקתו שנחלקו בתוספת אהל עראי גבי פקק חלון, דאיכא למ"ד פוקקין בו ואע"ג דמוסיף על אהל עראי הוא, מודה שאין עושין את כל האהל לכתחלה בשבת, בפ' כל הכלים (דף קכה:): אמרו דבר אחד. הקילו הרבה במים: גזוזטרא. שהיא למעלה מן הים: שיש בה ארבע אמות. מרובעות, שהן כ"ד טפחים על כ"ד טפחים:

תוספות

[ו] קורה ד' מתרת בחורבה. פי' בקונטרס דסבר לה כר' ישמעאל ברבי יוסי דאמר מחיצה תלויה מתרת ולית הלכתא כוותיה ואין נראה לר"י דרבי ישמעאל לא התיר אלא במבוי אבל במחיצה תלויה לחורבה הפרוצה לרה"ר לא ועוד דקורה ד' לא מטעם מחיצה תלויה מתרת דהא ליכא מחיצה כלל אלא מטעם פי תקרה (ד) ופי תקרה לא אשכחנא תנאי דפליגי ורב נמי דאית ליה (לקמן דף צ:) פי תקרה יורד וסותם קאמר הכא בסמוך דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים: **הא** קאזיל דלי לאידך גיסא. פירש בקונטרס דלרב יהודה דוקא פריך שמצריך לנקע ראשי קנים במים שלא ידלה מרשות חבירו אבל רב הונא לא בעי רק שיש היכר קצת שלא יטלטל שם להדיא ולא מצי למימר דרב נחמן כת"ק דשרי מתוך אוגנו דהא מתוך אוגנו דת"ק היינו מלמעלן דרשב"ג דכי היכי דבעי רב יהודה שיקוע לרשב"ג ה"ה לת"ק וכן הא דפריך תחת הקורה מיהא עריבי מיא לרב יהודה פריך ולא מצי לשנויי דקורה מתרת מחודה ולפנים ולא תחת הקורה דכיון דרשות שניהן שולטת בהם תחת הקורה א"כ בסמוך לקורה נמי ליתסר משום שעריבי מיא שתחת הקורה ועוד דמשמע ליה דמתרת לגמרי אף תחת הקורה: **אלא** קל הוא שהקילו חכמים במים. פירש בקונטרס וליתא לדרב יהודה אלא כרב הונא דב"ה למעלה ממש קאמרי ועל זה סומכין העולם שיש להן בתי כסאות על המים אע"פ שאין המחיצות מגיעות עד המים והא דאמר' בפירקין (דף פז.) אמתניתין דגזוזטרא שהיא למעלה מן המים ועשו לה מחיצה גבוהה י' כו' לא שנו אלא למלאות אבל לשפוך אסור דהלכתא[ז] כאיכא דאמרי דאפי' לשפוך נמי שרי דבשל סופרים הלך אחר המיקל ומיהו נראה דאינה מועלת המחיצה העשויה לצניעות בית הכסא ולא לשם מחיצת מים דאין הלכה כרבי יהודה דאמר לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן ודבר תימה הוא שפירש בקונטרס מסקנא דשמעתין דלא כרב יהודה דהא רב ורבי חייא קיימי כוותיה ובריית' דיעקב (ה) קרחאה ומלינו לפרש קל הוא שהקילו חכמים במים לקורה מתרת בלא שיקוע אבל מחיצה התלויה מלינו למימר כרב יהודה דבעי שיקוע. ור"ח פירש דקיימא לן כרב יהודה ול"ג אלא ור"ת[ח] נמי לא גרס אלא ומפרש דפריך לרב נחמן אפילו אליבא דרב הונא דלא מצריך שיקוע וה"פ קורה ד' מתרת במים פי' אמת המים או ים עובר אצל כותלו דהוי (ו) ככרמלית ויש חלון למטה מן הקורה והקורה מונחת על גבי הזיזין היוצאין מן הכותל ופריך הא קאזיל לאידך גיסא בשלמא בור שבין שתי חצירות סגי במחיצות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דליתיה כרמלית אלא רה"י אבל כרמלית גמורה דלאו בר איערובי הוא אית לן למיחש דילמא אתי לאידך גיסא ומשני גמירי כו' ופריך תחת קורה מיהא עריבי מיא בהדי הנך ומכרמלית הוא דולה ומשני קל הוא שהקילו חכמים במים ולא גרס אלא דשינויא דאין דלי מהלך יותר מארבעה כדקאי קאי וה"פ כיון שהדלי לא ילך בכרמלית לערובי מיא נמי לא חיישינן משום דהקילו במים ע"י מחיצת תקרה כדאמר' לקמן (פז.) באמת המים שעשו לה מחיצה עשרה דלא חיישינן לאיערובי מיא הכי נמי גבי תקרה: **עד** כאן לא קאמר ר' יהודה אלא בעירובי חצירות. וא"ת ולימא משום דבמים הקילו חכמים ועוד אמאי קאמר ר' יהודה בשיטת ר' יוסי אמרה לימא דכולהו תנאי דמכשרי במחיצה תלויה בשיטת ר' יוסי אמרו וי"ל דאשאר תנאי איכא למימר משום דבמים הקילו אבל ר' יהודה משום מים לא היה מיקל כל כך שמתיר אף במחיצה שלא נעשית לשם מים ולהכי קאמר משום דבעירובי חצירות דרבנן: **גזוזטרא** שיש בה (ז) ארבעה על ארבעה כו'. משמע דכי אין בה ארבעה על ארבעה אינו ממלא אבל גזוזטרא עצמה הויא רה"י וכן גזוזטרא דמתני'[ט] דקתני אין ממלאין הימנה אא"כ עשה לה מחיצה עשרה אבל גזוזטרא גופה הויא רה"י ומטלטל בכולה ותימה כיון דאין לה מחיצות אמאי הויא רה"י והא טרסקל לא הוי רה"י אפילו לר' יוסי בר יהודה אלא משום דהדלא מחילתא כדאמרינן בפרק בכל מערבין (לעיל דף לג:) וי"ל דבקיעת דגים לא הויא בקיעה[י] ואמרינן גוד אחית אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים א"נ סתמא פתוח לרה"י והויא כחורי[כ] היחיד[ל] ור"י האריך בזה בריש כל גגות[מ] גבי מחיצות שאינן ניכרות וא"ת כי אין בה ד' אמות על ד' אמות לישתרי למלאות לפ"ה שפירש בסוף כל גגות (לקמן דף לד:) דאמר' פי תקרה בכל ארבע הרוחות וי"ל דהכא איירי דעבידא כי ארזילא באלכסון כעין גגין שלנו דלא אמרינן פי תקרה יורד כדאמרינן בעושין פסין (לעיל דף כה:) אי נמי כגון שהגזוזטרא אינה שוה ומליאה פגימות כל סביבותיה דאין (ח) פי תקרה אי נמי כשאין טפח בעובי הגזוזטרא דמשמע מפירוש הקונטרס דסוף פרק קמא דסוכה (דף יח:) בשמעתא דאכסדרה שיש לה פצימין דלא אמר פי תקרה יורד וסותם אלא אם כן יש בעובי התקרה טפח:

אמר

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה ד סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ט:
כז ב מיי' פכ"ג מהלכות שבת הלכה כו סמג לאוין סה טור ש"ע א"ח סי' שטו סעיף א:

רבינו חננאל

בולטין מן המים למעלה טפח או חוצצין ראשי הקנים במים טפח למנוע הדלי מלילך ולחצוב המים מרשות חבירו ואלא הא דאמר רב יהודה קורה ארבעה מתיר (ברחבה) [בחורבה] ורב נחמן אמר רבה בר אבוה קורה [ארבעה] מתיר במים הא קא אזיל דלי ואייתי מיא מאידך גיסא דבורו ואם תאמר קים להו לרבנן דאין דלי מהלך וחוצב מים חוץ מארבעה תותי קורה מיהא עריבי מיא וקא חציב דלי מיא דביני ביני. ופרקינן קל הוא שהקילו חכמים שאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים וקל הוא שהקילו חכמים במים קיי"ל כרב יהודה דסוגיא דשמעתין: פיסקא א"ר יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם. א"ר יוחנן רבי יהודה בשיטת ר' יוסי אמרה דסבר מחיצה תלויה מתרת דתנן המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוה מן הארץ ג' טפחים כו' כבר פירשנו שמועה זו במס' סוכה. ואסיקנא לא ר' יהודה סבר כר' יוסי ולא ר' יוסי סבר לה כר' יהודה ואם תאמר מעשה שנעשה בצפורי על פי מי נעשה לא על פי ר' יוסי נעשה (אמרה לא על פי ר' יוסי נעשה) אלא על פי ר' ישמעאל בר' יוסי נעשה שפעם אחת שכחו ולא הביאו ס"ת מע"ש ומצאו סדינין שהיו פרוסין ע"ג העמודים במבוי וסמכו בהן משום מחיצה והביאו ס"ת וקראו בו. אמר רבה ר' יהודה ור' חנינא בן עקביא שניהם אמרו מחיצה תלויה מתרת. ר' יהודה הא דאמרן ר' חנינא בן עקביא דתניא ר' חנינא בן עקביא אומר גזוזטרא שהיא תקרה משוכה מן הכותל על הים ועומדת על ארבעה עמודים

הגהות וציונים

א] ס"א בתחלה (גליון): ב] [צ"ל דתניא] (גליון): ג] לקלוע. ובסוכה טז. פירש לשון הוהוצר: ד] ובחצר אחת שאינה מעורבת הוה כצ"ל. מהרש"א (גליון). דבדפוס ויניציאה רפ"ח (וכ"ה בקצת כת"י) "ובחצר אחרת שאינ' מעורבת הוה", המהרש"א שהיה לפניו דפוס זה הגיה אחת במקום "אחרת" ועי"ש. [ובכת"י הגורסים כמו בדפוס ויניציאה הנ"ל אינם גורסים להלן תיבות "שאינה מעורבת"]: ה] בדפוסי ויניציאה רפ"ח ושאלוניקי "אותו בית לבדו": ו] שייך לע"א (גליון): ז] נדצ"ל הלכתא (באה"מ), ובאמת כ"ה בדפו"י וכ"ה בתוס' הרא"ש [עי"ש, אלא שלפנינו הוגה ע"פ מהרש"ל, וצ"ע: ח] צ"ל כחורי רשות היחיד (מהרש"א):

מסורת הש"ס עם הוספות

א) שבת קא. לעיל יב. יז: מח., ב) שבת לז. סוכה טז., ג) סוכה דף טז: ע"ש, ד) [תוס' סוכה פ"א ה"ה שבת קכה: קלז: לעיל מד.], ה) לקמן דף פז:, ו) לעיל טז:, ז) לשונו באו"ז סי' קצא, ח) דף פז:, ט) שבת דף קא., י) שבת דף ז:, כ) לקמן פט: ד"ה במחיצות.

הגהות הב"ח

(א) גמ' המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהות: (ב) שם כשם שמלמטה למעלה י' טפחים כך מלמעלה למטה י' טפחים ולא היא וכו' ולא ר' יוסי סבר לה כר' יהודה לא ר' יהודה סבר לה כר' יוסי: (ג) שם לא על פי ר' יוסי נעשה אלא: (ד) תוס' ד"ה קורה וכו' מטעם פי תקרה ובפי תקרה: (ה) ד"ה אלא וכו' דיעקב קרחנאי ומלינו: (ו) בא"ד אצל כותלו דהוי כרמלית כצ"ל ואות כ נמחק: (ז) ד"ה גזוזטרא שיש בה ארבע אמות על ארבע כו' משמע דכי אין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינו: (ח) בא"ד סביבותיה דאין כאן פה תקרה לומר פי תקרה:

משנת ראשונים

אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים. פירוש אינה מתרת בענין שבת קאמר, דאילו לענין סוכה אשכחן שהיא מתרת דאמרינן בה גוד אחית מחיצתא, כדאיתא התם (עי' סוכה טז.). [הריטב"א, שבת קא.]

קל הוא שהקילו חכמים במים. מה שהקילו חכמים במים, פירש הראב"ד ז"ל משום דסתם חריץ עמוק עשרה, המים שלמעלה אינם בני שביתה, שלא אמרו (שבת ה:) מים ע"ג מים זו היא הנחתן, אלא לענין עקירה והנחה, אבל לא לגבי תחומין, ולפיכך הקלו לשאוב אפילו בשוקע בעשה דלי למטה מעשרה. [הריטב"א, לעיל מח.]

והנכון שהקלו במים מפני הצורך שאי אפשר לתקנו, ופעמים שיש בור בין שתי חצרות וגזוזטרא על המים, והוא טורח גדול לעשות מחיצה למטה, וכיון שהוא מצוי תדיר הקלו ועשו מחיצה תלויה כאילו היא מחיצה גמורה של ברזל יורדת עד התהום, דהוא מדרבנן הוא והם אמרו והם אמרו. [הריטב"א, שם]

המשלשל דפנות מלמעלה למטה. שמתחיל לארגם תחת שפת הסכך הולך וארגם מלמעלה למטה ולא הגיע בעשייתם עד לארץ זהו היא הנקראת בכל מקום מחיצה תלויה. [מאירי, סוכה טז.]

אלא מצאו סדינין פרוסין על העמודים. מצאו סדינין פרוסין מבעוד יום על העמודים ופרסום אחר כך דאהל עראי הוא וקיימא לן שמוסיפין על אהל עראי בשבת, ועשו לו מחיצות תלויות והביאו ס"ת וקראו בו, והכי קים להו דמחיצות תלויות הוי ובהכי נמי הוי אהל עראי. [הריטב"א, סוכה טז.]

קוֹרָה אַרְבָּעָה מַחֲרֵת בָּמִים - אם מונחת מעל בור שבין שתי חצרות באמצעו [ראה עמ' 134 ציור א] (רש"י). ובלבד שתהיה בתוך חלל הבור (רשב"א בעבודת הקודש ג, ט; רבינו ירוחם יב, יז). ויש שסובר שמותרת אף אם מונחת על פי הבור למעלה (ביאה"ל שעו, א ד"ה וכן, בדעת הרמב"ם עירובין ג, כב, והשו"ע שם).

אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקַל הוּא שֶׁהֵקִלּוּ חֲכָמִים בְּמַיִם שמחיצה גבוהה ורחוקה מהמים מתירה בטלטול, וכרב הונא בדעת בית הלל, ש'מלמעלה' שבמשנה פירושו למעלה ממש סמוך לשפת הבור, ושלא כרב יהודה בדעת בית הלל ש'מלמעלה' שבמשנה פירושו למעלה מפני המים וסמוך להם (רש"י). ויש שפירשו, שגם לתירוץ זה אפשר לפרש את דברי בית הלל כרב יהודה, ודוקא בקורה המתרת במים הקילו שמתירה גם אם אינה שקועה במים, מדין 'פי תקרה יורד וסותם', אבל מחיצה תלויה מעל פי הבור, אינה מתירה אלא אם היא שקועה במים (תוס' ד"ה אלא; רא"ש ח, ז. וראה גאון יעקב שרש"י לא פירש כן, לשיטתו [ראה ביאורנו לעיל ע"א ד"ה קורה] שהקורה מתירה מדין 'מחיצה תלויה' ולא מדין 'פי תקרה').

ויש שפירש, שדברי הגמ' הם גם לפי רב יהודה שאמר שצריך לשקע את המחיצה במים, משום שגם אם הדלי לא ילך לרשות חבירו מחמת המחיצה השקועה במים, הרי המים שבחלקו מעורבים עם המים של חבירו, ובהכרח שקל הוא שהקילו במים שדי בהיכר כלשהו, וכן בקורה המתרת במים, אף שאין הדלי הולך יותר מארבעה טפחים, הרי המים מעורבים, ורק משום שהקילו במים מותר למלאות (רמב"ן במלחמות דף כח, ב מדפי הרי"ף).

ויש שפירש, שדברי רב נחמן שקורה מתרת נאמרו בקורה הנתונה מעל החלון שבכותל ויש תחתיה ים בצד הכותל, והקורה מתירה למלאת ממנו לביתו [ואינם עוסקים בקורה שמעל בור שבין שתי חצרות], וקושיית הגמ' היא שהמים שתחת הקורה מעורבים עם שאר מי הים, וכאילו הוא דולה מכרמלית לרשות היחיד, ותירוץ הגמ' הוא שהקילו חכמים במים שלא לחוש לכך שהמים מעורבים, כיון שאין הדלי הולך מחוץ למקום שתחת הקורה (תוס' שם בשם ר"ת).

מְחִיצָה תְּלוּיָה מַהוּ שֶׁתַּתִּיר בְּחוּרְבָּה - וכגון שיש תחת המחיצה גידודים [-מחיצה נמוכה] בגובה שלשה טפחים, ואין הגדיים בוקעים תחתיה ומבטלים את המחיצה (חזו"א או"ח עז, ב. ולשיטתו [להלן] שהנדון במחיצה תלויה הוא גם אם אין בקיעה תחתיה).

קַל הוּא שֶׁהֵקִלּוּ חֲכָמִים בַּמַּיִם - שלא לחוש לבקיעת דגים שאינה נראית, אבל מעיקר הדין בקיעת דגים מבטלת מחיצה כמו בקיעת גדיים (ריטב"א שבת קא, א. ולשיטתו החיסרון במחיצה תלויה הוא מחמת הבקיעה שתחתיה, וכן דייק בשו"ת נפש חיה או"ח לב מרש"י ד"ה גבוהות). ויש שפירש, שאע"פ שבקיעת דגים אינה נחשבת בקיעה, צריך קולא מיוחדת במחיצה תלויה שמתרת במים, משום שבמקום אחר מחיצה תלויה אינה מתרת גם אם אין בקיעה תחתיה (חזו"א או"ח סח, י), שכך נאמרה ההלכה, שצריך שתהיה מחיצה כשירה בתוך שלשה טפחים סמוך לארץ, בדומה למחיצות בנין שדרך לבנותן מלמטה למעלה ולא מלמעלה למטה (מנחת שלמה תניינא נו, א, ע"פ מאירי סוכה טז, א).

עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֶלָּא בְּסָכָּה דְּאִסּוּר עֲשֵׂה הוּא וְכוּ' - שמדאורייתא מחיצה תלויה מתרת בכל מקום, ורק מדרבנן אינה מתרת, והחמירו דוקא בשבת שיש בה איסור סקילה, ולא בסוכה שיש בה רק איסור עשה (ריטב"א), שכיון שטעם הגזירה הוא משום שמחיצה תלויה אינה נראית כמחיצה, ושמא יבואו להתיר לטלטל גם בלא מחיצה, לכן גזרו דוקא במקום שבלי המחיצה הטלטול אסור באיסור חמור שיש בו חיוב סקילה (שפת אמת סוכה טז, ב). ויש שסובר, שרק רבי יוסי סובר שדין מחיצה תלויה שאינה מתרת הוא מדרבנן, אבל חכמים סוברים שמדאורייתא אינה מתרת (גאון יעקב, בדעת הרשב"א בעבודת הקודש ג, א).

שָׁכְחוּ וְלֹא הֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה מִבָּעוֹד יוֹם מהבית שהיה מונח בו לבית הכנסת שהיה באותה חצר שלא עירבו ביניהם (מהרש"א בדעת רש"י). ויש שפירש, שהספר תורה היה מונח בחצר אחרת, והיו צריכים להביאו לבית הכנסת דרך מבוי שלא נשתתפו בו (מהרש"א בדעת תוס'. וראה רש"י סוכה טז, ב ד"ה אלא, שכתב את שני הפירושים).

וְהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה - ואף שאסור לטלטל ספר תורה מבית לבית (ראה שו"ע או"ח קלה, יד), כאן היה מותר להם להביאו, משום שבבית שהספר תורה היה מונח בו, לא יכלו כולם להיכנס (הר צבי או"ח א, עא).

וְהָא הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי בְּשַׁבָּת - יש שסובר שמחיצה בלא גג אינה נחשבת 'אהל' ואין איסור בעשייתה בשבת, ומטעם זה לא גרס תיבות אלו בגמ', ופירש שקושיית הגמ' היא רק כיצד הביאו את הסדין (רש"י סוכה טז, ב ד"ה מהיכן). ויש שסוברים שגם מחיצה בלא גג נחשבת 'אהל' ואסור לעשותה בשבת, ולפיכך הם מקיימים את הגירסא שלפנינו (תוס' שם ד"ה פירסו; וראה גם תוס' לעיל מד, א ד"ה פקק. ורש"י כאן גרס כגירסא שלפנינו, וראה ריטב"א לעיל שם שרש"י חזר בו).

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד וְכוּ' - ששניהם הקילו הרבה במחיצה המתרת במים (רש"י), שאף שלא נעשית לשם מחיצה, מועילה להתיר, שכשם שלרבי יהודה כותל שבין שתי חצרות משמש כמחיצה למים אף שלא נעשה עבורם אלא כדי לשמש מחיצה בין החצרות, כך לרבי חנניא בן עקביא מחיצות הגזוזטרא משמשות כמחיצה למים אף שלא נעשו עבורם אלא כדי להשתמש על גבי המחיצה (תוס' רי"ד. וראה רעק"א להלן פז, א).

חוֹקֵק בָּהּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וּמְמַלֵּא דרכו, ונחשב כאילו רצפת הגזוזטרא שבצידי הנקב, שאורכה עשרה טפחים [ראה עמ' 136 ציור א], כפופה כלפי מטה ועומדת כעין מחיצה מעל גבי המים [ראה שם ציור ב]. ולאחר מכן אומרים 'גוד אחית', שנחשב כאילו אותה מחיצה יורדת וגודרת עד המים, ועל ידי זה המים שכנגד הנקב נמצאים ברשות היחיד (רש"י).

ודין זה שדנים כאילו הרצפה כפופה כלפי מטה הוא מדרבנן, וקולא היא שהקלו חכמים במים כדי שיוכל למלאות מהם [וכמבואר בגמ' לעיל (פו, ב) שהקלו חכמים במים] (גאון יעקב). ויש שסובר שדין זה הוא מדאורייתא, והוא הלכה למשה מסיני (ביאורי עניינים במסכת עירובין [לר"א גרבוז] להלן ע"ב, בדעת החזו"א או"ח עז, ז, וכלאים ו, ד). ואף שגם 'גוד אחית' הוא הלכה למשה מסיני (סוכה ו, ב, ורש"י שם ד"ה לגוד), ואי אפשר לומר 'גוד' אלא לאחר שנאמר 'כוף', והרי יש הסוברים שאין אומרים שתי הלכות למשה מסיני אם האחת צריכה לחברתה (ראה רעק"א קמא יב, הובא בביאורנו לעיל ט, א ד"ה שאין), מכל מקום, בדינים דרבנן הקילו שאומרים שתי הלכות גם באופן זה (חזו"א או"ח שם).

וְעַד כְּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא הָתָם אֶלָּא בְּיִמָּה שֶׁל טְבֶרְיָא וְכוּ' - ואכן בגמ' להלן (ע"ב) מבואר, שרבי חנניא בן עקביא לא אמר את דינו אלא בימה של טבריה ומהטעם האמור כאן, ומכל מקום הגמ' מקשה כן רק בדרך אפשר, משום שיתכן שמה שאמרו להלן שרבי חנניא אמר כן דוקא בימה של טבריה הוא רק משום שבשאר מימות שבעולם אין אומרים 'כוף', אבל לגבי הדין שאין צריך מחיצה העשויה לשם מים [ראה ביאורנו לעיל (פו, ב ד"ה רבי יהודה)], אין חילוק בין ימה של טבריה לשאר מימות שבעולם, ונמצא שבעיקר הדין סובר כרבי יהודה (גאון יעקב).

מִשְׁנָה. אֵין מְמַלְּאִין הַיְמָּנָה בְּשַׁבָּת - ודוקא למלאות אסור, אבל לטלטל חפצים בחצר מותר גם אם לא עשו מחיצה בינה לבין אמת המים, ואין אומרים שאסור לטלטל בחצר מפני שפרוצה במילואה לאמת המים שאסורה בטלטול, משום שדפנות אמת המים [שעמוקות עשרה טפחים] משמשות כמחיצה להפסיק בינה לבין החצר (ביאה"ל שנו, א ד"ה אין).

אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה וְכוּ' - שכיון שאמת המים גבוהה עשרה טפחים ורחבה ארבעה טפחים, דינה ככרמלית ואינה ניתרת בלא מחיצה (ע"פ רש"י ד"ה אמת). ומה ששנינו בברייתא לעיל (יב, א) שלשון ים שנכנס לחצר דרך הכותל שנפרץ, ואין בפירצה עשר אמות, מותר למלאות ממנו בשבת ואין צריך לעשות מחיצה בינו לבין החצר, שם מדובר שאין במים גובה עשרה טפחים, או שאינם רחבים ארבעה טפחים, ולכן אין מקום המים חולק רשות לעצמו ואינו נחשב ככרמלית (רשב"א וריטב"א שם בשם הראב"ד; רבינו יהונתן כח, ב מדפי הרי"ף). ויש שפירש, שאמת המים עוברת בחצר מצד לצד ואין המים נשארים בחצר, ולכן חולקת רשות לעצמה ואין ממלאים ממנה בלא מחיצה, אבל בלשון ים שנכנס לחצר, המים נשארים בחצר, והרי הם כמים שנשפכו בחצר ואינם חולקים רשות לעצמם וניתרים במחיצות החצר, ולכן מותר למלאות מהם בלא מחיצה (רשב"א וריטב"א שם; רבינו פרץ כאן).

■ להלכה, כותל חצר שנפרץ ולשון ים נכנס לחצר דרך הפירצה, אם אין בפירצה יותר מעשר אמות מותר למלאות ממנו (שו"ע או"ח שנו, ב). ודין זה אינו דומה לדין אמת המים העוברת בחצר שאין ממלאים ממנה בשבת בלא מחיצה, שכיון שלשון הים נכנס לחצר ואינו יוצא ממנה בצד אחר, נחשב כבור שבחצר וניתר במחיצות החצר, מה שאין כן אמת המים שנכנסת ויוצאת מהחצר, חולקת רשות לעצמה ונחשבת כרמלית [כדעת הרשב"א והריטב"א] (משנ"ב שם, י). ויש שסובר שגם בלשון ים, אם המים עמוקים עשרה טפחים ורחבים ארבעה, אסור למלאות מהם בלא מחיצה, גם אם אינם יוצאים בצד אחר של החצר [כדעת הראב"ד] (חזו"א או"ח קיא, א, הובא במשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 18, וראה שם ובהע' 19 פרטים נוספים).

גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים - וצריך שגובה המחיצה יתחיל בתוך אוגניה [-מתחת לשפתה] של אמת המים (רש"י). ויש שפירשו, שאין די בכך, אלא צריך שהמחיצה תהיה משוקעת בתוך המים (רי"ף כט, א מדפי הרי"ף; רא"ש ח, ח) **בשיעור טפח** (רמב"ם שבת טו, יג. וראה ב"י או"ח שנו ד"ה ומ"ש ויהיה, וקרבן נתנאל שם, ק, שהרי"ף [כח, א] והרא"ש [שם, ז] לשיטתם שפסקו כרב יהודה [לעיל פו, א] במחיצה בבור שבין שתי חצירות, שצריך שתהיה שקועה במים, ורש"י לשיטתו שפסק [ראה ביאורנו לעיל שם, ב ד"ה אלא] כרב הונא, שאין צריך שתהיה שקועה במים. וראה גם משנ"ב מהדו' דרשו שנו הע' 9).

אָמְרוּ לוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כְּשִׁעוּר - של כרמלית, שדוקא אם המים עמוקים עשרה טפחים ורחבים ארבעה טפחים חולקים רשות לעצמם, אבל בפחות מכך, שאינם עמוקים עשרה [אפילו רחבים ארבעה], אינם חולקים רשות לעצמם ודינם כרשות שעוברים בה, אם עוברים ברשות הרבים, אף הם רשות הרבים, ואם עוברים ברשות היחיד, אף הם רשות היחיד (רש"י). ואם הם עמוקים עשרה ואינם רחבים ארבעה, יש שסובר, שאף בזה דינם כרשות שעוברים בה (רבינו יהונתן כט, א מדפי הרי"ף; באר היטב שנו, א, בדעת רש"י). ויש שסובר, שאם הם עוברים ברשות הרבים, כיון שעמוקים עשרה אינם בטלים לרשות הרבים, ונחשבים 'מקום פטור' (שעה"צ שם, ג, בדעת רש"י).

גְּמָרָא. בַּאֲגַפֶּיהָ - הברייתא עוסקת באמת המים שעוברת במבוי או בחצר שיש בינה לכותלי רשות היחיד אגפים [-גדות] גבוהים שלשה טפחים, וכיון שאין בהם רוחב שלשה טפחים, נחשבים מקום פטור (רש"י, ומרכבת המשנה שבת טו, יד בדעתו; וראה גאון יעקב שהקשה, שא"כ גם האגפים הם רשות היחיד, וכדעת התוס' רי"ד דלהלן). ויש שפירש, שהברייתא עוסקת באמת המים שעוברת ברשות הרבים ויש בתים משני צדדיה, ובין כותלי הבתים יש אגפים שנחשבים מקום פטור, אבל אמת המים שעוברת ברשות היחיד, גם האגפים נחשבים רשות היחיד (תוס' רי"ד).

הָתָם רְשׁוּיוֹת דְּאוֹרַיְיתָא וְכוּ' - רב דימי דיבר במקום פטור שנמצא בין רשות היחיד לרשות הרבים, וכיון שאסור מדאורייתא לטלטל מזו לזו, אסור גם דרך המקום פטור, אבל בברייתא מדובר במקום פטור שנמצא בין רשות היחיד לכרמלית, שהאיסור לטלטל מזו לזו הוא רק מדרבנן, ולכן מותר לטלטל גם דרך המקום פטור (רש"י).

ומה שנקט רב דימי מקום שאין בו 'ארבעה על ארבעה' [ולא שלשה כדברי חכמים בברייתא], הוא מפני שמקום זה נמצא בין רשויות דאורייתא שהן רשויות חשובות, ולכן בפחות מארבעה טפחים כבר בטל הוא אצלן ונחשב מקום פטור, אבל האגפים שבברייתא נמצאים בין רשויות דרבנן שאינן חשובות כל כך, ולכן אם יש בהם שלשה טפחים אינם בטלים אצלן, ורק אם אין בהם שלשה טפחים נחשבים מקום פטור (רש"י). ויש שפירש, שכיון שהאגפים שבברייתא נמצאים בתוך רשות היחיד [כדעת רש"י (ראה ביאורנו לעיל ד"ה באגפיה)], סוברים חכמים שכל שיש בהם שיעור חשוב של שלשה טפחים, הם טפלים לגבי רשות היחיד, ואסור לטלטל מהם לכרמלית [ורב דימי דיבר במקום שאינו ברשות היחיד, ולכן שיעורו בארבעה] (ריטב"א).

חוקק בה ד' על ד' וממלא א"ל אביי ודילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם אלא דאמר גוד אחית מחיצתא אבל כוף וגוד לא ועד כאן[א] לא קאמר רבי חנניא בן עקביא התם אלא בימה של טבריא הואיל ויש לה אוגנים ועיירות וקרפיפות מקיפות אותה אבל בשאר מימות לא. אמר אביי ולדברי ר' חנניא בן עקביא היתה סמוכה לכותל בפחות מג' טפחים צריך שיהא אורכה ד' אמות ורוחבה אחד עשר ומשהו היתה זקופה צריך שיהא גובהה עשרה טפחים ורוחבה ו' טפחים ושני משהויין אמר רב הונא בריה דרב יהושע היתה עומדת בקרן זוית צריך שיהא גובהה י' טפחים ורוחבה ב' טפחים ושני משהויין ואלא הא דתניא ר' חנניא בן עקביא אומר גזוזטרא שיש בה ד' אמות על ד"א חוקק בה ד' על ד' וממלא היכי משכחת לה דעבידא כי אסיתא: **מתני'** [א]אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה י' טפחים בכניסה וביציאה ר' יהודה אומר כותל שעל גבה תידון משום מחיצה[ב] אמר רבי יהודה מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה על פי זקנים בשבת אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור: **גמ'** תנו רבנן עשו לה בכניסה ולא עשו לה ביציאה עשו לה ביציאה ולא עשו לה בכניסה אין ממלאין הימנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה י' טפחים ביציאה ובכניסה ר' יהודה אומר כותל שעל גבה תידון משום מחיצה אמר רבי יהודה מעשה באמת המים שהיתה באה מאבל לצפורי והיו ממלאין הימנה בשבת על פי הזקנים אמרו לו [ג]משם ראיה מפני שלא היתה עמוקה י' טפחים ורוחבה ד'. תניא אידך [ב]אמת המים העוברת בין החלונות פחות מג' משלשל דלי וממלא ג' אין משלשל דלי וממלא רשב"ג אומר פחות מד' משלשל דלי וממלא ד' אין משלשל דלי וממלא במאי עסקינן אילימא באמת המים גופה ואלא הא [ג]דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן [ג]אין כרמלית פחותה מד' לימא כתנאי אמרה לשמעתיה אלא באגפיה ולהחליף והא [ד]כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו התם רשויות דאורייתא הכא

חוקק בה. נקב באמצעיתה, ואפילו אין לה מחילות סביב הויין לה י' טפחים הנשארים סביב הנקב לכל צד, ורואין אותן כאילו הן כפופין למטה כעין מחילה תלויה על המים, ואמר' נמי גוד אחית כאילו יורדות וסותמות עד המים, והויין מים שכנגד הנקב רה"י. ובציר מהכי לא סגי, דאין מחילה פחות[ב] מי' גובה ואין מחילה פחות מד' טפחים חלל שביניהם: כוף. רוחב הנסר שיהא כפוף למטה כמחילה, ואכתי הויא מחילה תלויה ומבעי לן למימר תו גוד אחית: אלא בימה של טבריא. דהכי אמר' לקמן [ה] דלאנשי טבריא התיר כן: אוגנים. שפה גבוהה דהויא כמחילות סביב לה, דאיכא קצת היכירא דהיתר, דהא כרמלית מדרבנן היא גזרה משום הוצאה מרה"י לרה"ר, [ג] הואיל ויש לה קצת היתר, ואע"ג דאכתי כרמלית היא דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הוא, מיהו בתקנתא פורתא כי הא סגי: היתה סמוכה. שהיתה כותל העליה על שפת המים, ואותו הנסר נתון על שני זיזין היוצאים מן הכותל ושפת הנסר פחות מג' סמוך לכותל, הויא לה האי כותל חדא מן המחילות, והאויר פחות משלשה שבינה ולכותל מהני לנקב, ומוסיף עליו טפח ומשהו פגם ברוחב הנסר על פני ד' לארכה להשלים הנקב לד' על ד', וצריך להיות בה רוחב עוד י' טפחים למימר בהו כוף למחילה שנייה כנגד הכותל, הרי י"א רוחב ומשהו, וארכה ד' אמות להיות י' טפחים לב' ראשיה עד הנקב דנימא כוף, וכשאתה כופף את ב' הראשים אע"פ שהנסר רחב י"א ומשהו אין מועיל למחילות חלל הנקב אלא טפח ומשהו מזה וטפח ומשהו מזה, שהרי י' טפחים בולטין מן המחילה האמצעית ולחוץ לצד המים, שהרי המחילה האמצעית כשכפפנו אותה נמצאת עומדת בשפת הפגם ואין מחילות הראשין נמשכין ממנה לצד הכותל אלא טפח ומשהו, והוא מצטרף עם פחות מג' לבוד והויא מחילה ד': היתה זקופה. לארכה, צריך שיהא[ד] ארכה י' ורחבה ו' ושני משהויין, וזקופה רחבה כנגד הכותל מופלג ד' מן הכותל, וכוף שפת רחבה טפח ומשהו לכאן לצד הכותל והרי שפתה עכשיו בפחות מג' סמוך לכותל והוא לבוד הרי מחילת ד' לכאן, ועוד כוף טפח ומשהו בשפת רחבה השני לצד הכותל הרי טפח ומשהו מחילה ופחות מג' לבוד הרי מחילת ד' מכאן, ומחילה הג' שכנגד הכותל רחבה ד' שלימין הרי חלל ד' במחילותיו וגובהן י', ופותח חלון בכותלו וממלא: היתה עומדת בקרן זוית. שאני כתלים מחילות למים, ואינה צריכה אלא שתי מחילות, צריך שיהא גובה ארכה כשהיא זקופה י' טפחים ורחבה ב' טפחים ושני משהויין, ומעמידה זקופה שפת עוביה כנגד כותל האחד מופלג ממנו פחות מג' והוא לבוד, נמצאת כאן מחילה רחבה ה' ומשהו, וכותל השני מכוון כנגד רחבה מופלג ממנו ד', כוף טפח ומשהו היתירין על מדת רחבה והטה אותם לצד כותל המופלג ד' נמצאת שפת הנסר עומדת בפחות מג' והוא לבוד, הרי ב' מחילות של ד': ואלא הא דבעי ר' חנניא. כ"ד על כ"ד היכי משכחת לה: דעבידא כאסיתא. שאין כותל סמוך לה וקבועה על יתידות, וצריך להיות כל חללה וכל מחילותיה ממנה, ונעשה כעין מדוכה. אסיתא מורטי"ר[ט]: **מתני'** אמת המים. אפילו ברה"י כרמלית היא: עשו לה מחיצה. בתוך אוגניה על פני רוחבה שיהא ניכר שבשביל המים נעשית, ומחילת החצר התלויה ועוברת על גבה אינה מועלת לה, ואע"ג דמחילה תלויה מתרת במים, ה"מ היכא דנראית מחילה שנעשית בשביל המים כגון גזוזטרא דמתני'[י] וכגון מחילה שבתוך הבור [ז]: של אבל. שם העיר, והיתה עוברת בתוך החצירות וממלאין הימנה בחצירות, דמהניא לה מחילת כותל בחצר תלויה עליה, ורבי יהודה לטעמיה דפליג נמי במתני' אבור: שלא היתה בשיעור. כרמלית, או בעומק י' או ברוחב ד', שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ברוחב ד', ואם עוברת ברה"ר הויין רה"ר, כדתנן בהזורק (שבת דף ק:) הזורק ד' אמות בים פטור דכרמלית היא ואם היה רקק מים ורה"ר מהלכת בו חייב דרה"ר הוא, וכמה הוא רקק מים פחות מי' טפחים, אלמא מים שאינן עמוקין י' אינם רשות לעצמן, וכי הוו נמי בחצר הוו להו רה"י: **גמ'** עשו לה בכניסה ולא עשו לה ביציאה. לא מהני מידי, דהא מחוברת למים שחוץ לחצר ביציאתה ונעשית הכל כרמלית, אבל כי עשו בכניסה וביציאה אינה כרמלית[ה] דומה כמי שמתחלת בחצר זו: שלא היתה עמוקה י'. או לא היתה רחבה ד', דלא חשיב פחות מד' למיהוי רשותא לנפשיה: בין החלונות. למבוי[ו] או לחצר, ובתים מכאן ומכאן על שפתו וחלונות פתוחין להן למלאות: פחות מג'. מפרש ואזיל במאי קאמר: במאי עסקינן. האי שיעורא דג' וד': אי נימא ברוחב אמת המים. דקאמר ת"ק ג' רוחב הויא כרמלית ואין ממלאין ממנה לרה"י: לימא כתנאי אמרה. דהא רבנן בג' רוחב קרו לה כרמלית (ואין ממלאין ממנה ברה"י[ח]): אלא באגפיה ולהחליף. דיש באמה שיעור כרמלית, והכא בשיש לה אגפים גבוהים ומהני למיהוי הנך אגפים מקום פטור כי לית להו רוחב ג', ומשלשל את הדלי ומניחו על אגפים ומשם מחליפו לאמה וממלאהו וחוזר ומניחו על אגפים ומשם מחליפו לרה"י, דהשתא מהני אגפים להחליף המשאוי מכרמלית לרה"י ומרשות היחיד לכרמלית, וקאמרי רבנן דאי אית בהו רוחב ג' תו לא הוי מקום פטור אלא רשותא באנפי נפשיה ולא בטיל להכא ולהכא: והא כי אתא רב דימי גופיה אמר ובלבד שלא יחליפו. דרך מקום פטור, דהא כיון דאמרינן[ט] מותר לאלו ולאלו לכתף עליו מקום פטור חשיב ליה, וקאמר לא יחליפו: התם רשויות דאורייתא. רשות היחיד ורבים איסורא דאורייתא להוציא מזה לזה, אשתכח דמתעבדא איסורא דאורייתא דרך מקום פטור, אבל מכרמלית לרה"י רשויות דרבנן, ומחליפין דרך מקום פטור. ואע"ג דחשיב רב דימי מקום פטור בפחות מארבעה והכא קאמרי רבנן דשלשה לא הוי מקום פטור, ליכא למימר דהא שמעתא בתרייתא דרב דימי כתנאי אמרה, דאיכא למימר דגבי רשויות דאורייתא דחשיבי הוי פחות מד' הסמוך להו בטל אצלן, אבל לגבי כרמלית לא בטיל מכי הוי רוחב שלשה: והא

אמר ר' יהודה מעשה כו'. [ח] אין זה מעשה לסתור דאמילתיה דלעיל קאי דלא בעי מחילה לשם מים: הכא

עין משפט נר מצוה

כח א ב מיי' פט"ו מהלכות שבת הלכה יא סמג עשין א טור ש"ע א"ח סי' שנ סעיף א:
כט ג מיי' פי"ד מהל' שבת הלכה ד סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שמה סעיף יא:

רבינו חננאל

עמודים שיש בה ד' אמות על ד' אמות חוקק בה ד' טפחים על ד' טפחים וממלא. פי' ד' אמות הן כ"ד טפחים על כ"ד טפחים חוקק באמצע ד' טפחים על ד' טפחים נשארו י' טפחים לכל רוח חזינן להו כאילו עומדות מחיצות גבוהות (ד') [י'] טפחים ותלויות על פי החקק כמו מחיצות של בור ומתירין למלאות מים מתוכו בשבת. **ודחי אביי ודלמא לא היא** כדאמרת דתרווייהו חדא סברא סבירא להו דלמא עד כאן לא קא שרי ר' יהוד' אלא היכא דקיימא מחיצתא וסבר גוד אחתינהו אבל ר' חנינא בן עקביא דצריך לכוף פי' לאוקומי כדגרסינן בפרק נערה שנתפתתה כפיתו ליה אסיתא בצבור כו' דצריך לאוקומי מחיצות ולאחותינהו לא קא"ר יהודה. אי נמי עד כאן לא קא שרי ר' חנינא בן עקביא כי האי גוונא אלא בימה של טבריא הואיל ויש לו אוגנים שחשובות כמחיצות ועיירות וקרפיפות מקיפות לה והאי דאצריך הכי חומרא דעלמא הוא דעבד אבל בשאר מימות לא אמרינן דמחיצה תלויה מתרת. **אמר אביי לדברי ר' חנינא בן עקביא** היתה גוזוטרא זו סמוכה לכותל בפחות מג' טפחים צריך שיהא בה אורך ד' אמות שהן כ"ד טפחים ורחב י"א טפחים א) ומשהו ופחות מג' הסמוכות לכותל שהן כלבוד הרי י"ד טפחים (ד') [י'] טפחים גובהו של כותל הרי כ"ד טפחים על כ"ד טפחים חוקק טפח ומשהו (מכי"א) א) ומשהו עם פחות מג' הסמוכות לכותל נמצא חקוק ד' טפחים ועשרה טפחים הנותרים. **היתה זו הגזוזטרא זקופה.** כלומר היא מוטלת בתוך ד' כותלים וכתלי' הללו מקיפות אותה מד' רוחותיה צריך שיהא גובה המחיצות י' וצריך להיות בה בזו הגזוזטרא ו' טפחים וב' משהויין על ו' טפחים וב' משהויין וחוקק בה ד' על ד' נשאר בה טפח ומשהו מכל צד מלא רוחב פרסת הרגל (והוא) [הוא] טפח כדגרסינן בשבת פ' א"ר עקיבא [דף פה] וכמה מלא פרסת הרגל טפח והני מילי בקרקע דלא בעיתה תשמישתיה הוא דסגי ליה להלך בפרסת רגליו רחב טפח אבל בגזוזטרא שהיא תלויה על המים ובעיתה תשמישתה בעיא רחב טפי מטפח משהו לפיכך אמר הני משהויין. **אמר רב הונא בריה**

מסורת הש"ס עם הוספות

הגהות וציונים

משנת ראשונים

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פט"ו מהלכות שבת הלכה כו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שנה סעיף ח:
לא ב מיי' פי"ד מהלכות עירובין הלכה כו טור ש"ע שם סעיף ה:
לב ג מיי' פי"ד מהל' טומאת אוכלין הלכה יא:

הכא רשויות דרבנן והא ר' יוחנן ברשויות דרבנן נמי אמר דתניא[א] [א] כותל שבין ב' חצירות גבוה י' טפחים ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין נפרץ הכותל עד עשר אמות מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד מפני שהוא כפתח יותר מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים והוינן בה אין בו ארבעה מאי אמר רב אויר ב' רשויות שולטת בו ולא יזיז בו מלא נימא ורבי יוחנן אמר אלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו ההיא זעירי אמרה ולזעירי קשיא הא זעירי מוקים לה באמת המים גופה ורב דימי תנאי היא ותיהוי כי חורי כרמלית אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרווייהו אין חורין לכרמלית רב אשי אמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית ה"מ בסמוכה הכא במופלגת רבינא אמר כגון דעבד לה ניפקי אפומה ואזדו [ב] רבנן לטעמייהו ור' שמעון בן גמליאל לטעמיה:

מתני' [א] גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בין מלמעלה בין מלמטה [ג] [ב] וכן[ב] שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו:

גמ' מתניתין דלא כחנניא בן עקביא דתניא [ד] חנניא בן עקביא אומר גזוזטרא שיש בה ארבע על ארבע אמות חוקק בה ארבעה על ארבעה וממלא אמר ר' יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא[ה] לא התיר רבי חנניא בן עקביא אלא בימה של טבריא הואיל ויש לה אוגנים ועיירות וקרפיפות מקיפות אותה אבל בשאר מימות לא. ת"ר ג' דברים התיר רבי חנניא בן עקביא לאנשי טבריא ממלאין מים מגזוזטרא בשבת וטומנין בעצה ומסתפגין באלונטית ממלאין מים מגזוזטרא בשבת הא דאמרן וטומנין בעצה מאי היא דתניא [ו] [ג] השכים להביא פסולת[ג] אם בשביל שיש עליו טל הרי הוא בכי יותן ואם בשביל שלא יבטל ממלאכתו אינו בכי יותן וסתם אנשי

רש"י

והא ר' יוחנן ברשויות דרבנן. כגון ב' חצירות: נמי אמר. דלא יחליפו דרך מקום פטור, דקאמר אלו מעלין מכאן לכותל ואלו מעלין מכאן והוא הדין למורידין, אבל לאחלופי לא, דאמר' התם ואזדא ר' יוחנן לטעמיה ומייתי עלה להא דרב דימי מקום שאין בו ד' על ד' בטל לאלו ולאלו ובלבד שלא יחליפו: אויר ב' רשויות שולטת בו. דכיון דלא הוי ד' על ד' לא הוי רשותא לנפשיה ושולטין שניהם ברוחבו: ולא יזיז. בראשו אפילו כמלא נימא, וכ"ש שלא יוריד הימנו כלום ולא יעלה מן החצירות עליו כלום: אלו מעלין כו'. דבטיל לגבייהו לקולא: ואזדא ר' יוחנן לטעמיה. מסקנא דאתקפתא היא: ההיא. דאלו מעלין מכאן ואלו מעלין מכאן דמשמע אבל לאחלופי לא: זעירי אמרה. משמיה דר' יוחנן, אבל לרב דימי אליבא דר' יוחנן מותר להחליף: ולזעירי קשיא הא. דקתני לעיל פחות מג' משלשל דלי וממלא, וליכא לאוקמא אלא באגפיה ולהחליף, אלמא ברשויות דרבנן מחליפין דרך מקום פטור: זעירי מוקי. פלוגתייהו דרשב"ג ורבנן ברוחב אמת המים גופה, ואמרי רבנן דשלשה מקריא כרמלית: ודרב דימי. דאמר אין כרמלית פחותה מד', תנאי היא: ותיהוי כי חורי כרמלית. האי אמה אפילו לית בה שיעור כרמלית ליתסר משום חורי כרמלית, כי היכי דאמרינן במס' שבת (דף ז:) חורי רשות הרבים כרשות הרבים דמי, כגון כותל הסמוך לרשות הרבים ויש בו חור וחקק ארבע אמות ונח שם חייב דחשבינן ליה הנחה ברה"ר, ה"נ הואיל ויש בה שיעור כרמלית קודם שתכנס לעיר השתא נמי תיתסר דמכרמלית אתיא: אין תורת חורין לכרמלית. דלא אחמירו ביה רבנן כולי האי: בסמוכה. כגון חור שבכותל הסמוך לקרפף יותר מבית סאתים: במופלגת. שאין בה כשיעור אלא למרחוק: רבינא אמר. האי שיעורא דג' וד' דרבנן ורשב"ג, לא בשיעורא דאמה גופה ולא באגפיה ולהחליף: אלא דעבד לה ניפקי. מולאות: אפומה. בכניסה וביציאה, והתחיל המחילה סמוך לאגפיה בתוך אוגניה מכאן ומכאן ולא חיברה[ד] באמצע, שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם, ואמרי רבנן דפחות מג' אמרינן לבוד, אבל ג' לא אמרינן לבוד ואסור דפירצה היא: ורבן שמעון לטעמיה. דאמר בפ"ק (א) פחות מד' לבוד: מתני' אא"כ עשו לה מחיצה. כל סביבותיה או סביב הנקב ד' על ד' החקוק באמצעיתה, דגוד אחית אמר' להכשיר אע"פ שהיא תלויה, אבל כוף וגוד כחנניא בן עקביא לא אמרי: בין מלמעלה בין מלמטה. מחוברת לגזוזטרא מתחתיה: זו למעלה מזו. אפילו זו שלא כנגד זו, ובלבד שלא תהא מופלגת מכנגדה במשך הכותל ארבעה כדאמר' בגמרא: שתיהן אסורות. למלאות בנקב העליונה עד שיערבו, והתחתונה בנקב שלה אין צ"ל שהיא אסורה דהא מכרמלית לרה"י קא ממלא: גמ' חוקק בה כו'. ואין צריך בה מחילה אחרת, דאמרינן כוף וגוד[ז] הואיל ויש עשרה לכל רוח לנקב: ממלאין מים מגזוזטרא. שיש בה ד' אמות על ד' אמות: וטומנין. פירותיהן בעצה, פסולת קטנית, ואף על פי שלקטו מן השדה בהשכמה והטל עליו אין מכשירין את הפירות כדמפרש לקמיה: אלונטית. בגד שמסתפגין בו כשיוצאין מבית המרחץ: השכים. קודם היום להביא[ס] פסולת תבואה מן השדה להטמין בו פירות, אם לכך נתכוון להשכים שרוצה ונוח לו בטל שעליו והשכים עד שלא ייבש, הרי הוא בכי יותן:

אנשי

תוספות

הכא רשויות דרבנן. ברים חלון (לעיל דף עו:) סבר רב איפכא דברשויות דרבנן כי אין ד' בכותל שבין ב' חצירות לא יזיז אפילו כמלא נימא דעשו הם חיזוק לדבריהם יותר משל תורה וא"ת דלקמן בפ' בתרא (דף קא:) משמע דרב דימי אוסר להחליף אפילו ברשויות דרבנן גבי הא דתניא ותכ"א אף בזמן שהמנעול למעלה מי' מביא מפתח מע"ש ומניחו באיסקופה ולמחר פותח ונועל בו ומחזירו לאיסקופה או לחלון שעל גבי הפתח ואם יש בחלון ד' על ד' אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות פי' מאיסקופה כרמלית לחלון שהוא רשות היחיד דרך מנעול שהוא מקום פטור ואסור להחליף ומסיק עלה שמע מינה איתא לדרב דימי וי"ל דרב דימי ודאי קסבר דברייתא דלקמן פליגא אהך דשמעתין והכי פירושא איתא לדרב דימי ועדיפא מדידיה דאפילו ברשויות דרבנן אוסר להחליף כזעירי דשמעתין: ולזעירי קשיא. אע"ג דהברייתא בפ' בתרא אתיא כוותיה מ"מ בעי לאוקמי גם ברייתא דהכא כוותיה מיהו אור"י דזעירי לא אתי כר' יהודה דשרי בשבת בסוף הזורק (דף קא.) בספינה שגבוהה ועמוקה י' לטלטל מתוכה לים ומן הים לתוכה דרך למעלה מי' שהוא מקום פטור כדמוכח התם: גזוזטרא שהיא למעלה מן הים. פי' לעיל[ח]: (ב) אלא א"כ עשו לה מחיצה כו'. וא"ת דהכא בעינן מחילה ובמסכת שבת בפרק הזורק (דף ק:) אמר רב הונא ספינה מוליא ממנה דרך כל שהוא וממלא ואור"י דהתם שהמים עמוקים י' דאמרינן[ט] אין ספינה מהלכת בפחות מעשרה וכרמלית מארעא משחינן והוי מים למעלה מי' מקום פטור והכא איירי בשאין המים עמוקים י' דכי אמרינן מארעא משחינן אכתי מיא כרמלית אי נמי אפילו יש כאן עמוק י' גזרו אטו שאר גזוזטרא דאין תחתיה עמוק י' דשם צריך מחילה למלאות ולכך לא פליג בשום גזוזטרא אבל ספינה לעולם מהלכת למעלה מי' א"נ אור"י דהכא אפילו עמוק איכא למיחש שמא יעלה הים שירטון[י] אבל ספינה דמהלכת כל שעה ליכא למיחש להכי: (ג) עושה מחיצה גבוהה י'. והא דאמר רבה בר רב הונא בפ' הזורק (שבת דף ק:) עושה מקום ד' וממלא ע"י מחילות י' קאמר ולהכי בעי מקום ד' כלפי' בקונטרס לעיל[כ] דאין מחילה לפחות מד' ולא כפירש הקונטרס דהתם: בין מלמעלה בין מלמטה. מתוך פירוש הקונטרס משמע דלמעלה היינו למעלה מן הגזוזטרא ולמטה למטה מן הגזוזטרא ולא רצה לפרש הכל תחת הגזוזטרא כלמעלה ולמטה דלעיל[ל] גבי בור משום (ד) דנקב עשוי ד' על ד' ועושה מחילה סביב הנקב ואפילו למעלה הוי היכר: מתני' דלא כחנניה. אף על גב דחנניה לא אמר אלא בימה של טבריא מתניתין נמי לא מיפליגא ומיירי בכל מימות:

הני

רבינו חננאל

שאין בו ד' על ד' מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. הנה ר' יוחנן אוסר להחליף וזה להחליף הוא. ופרקינן התם רה"ר ורה"י שהן של תורה. הכא (ולא מחיצתו) ברשויות דרבנן. הא ר' יוחנן בדרבנן נמי אמר שלא יחליפו דתנן כותל שבין ב' חצרות גבוה י' ורחב ד' כו' והוינן בה אין בו ד' מאי ואמר רב אויר ב' רשויות שולטות בו ואין מזיזין בו ואפילו כמלא נימא ור' יוחנן אמר אילו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין. ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. ופרקינן האי דתנן אין בו ד' על ד' אלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין דמשמע שאין מחליפין זעירי אמרה ולא ר' יוחנן. תוב אקשינן ולזעירי קשיא מתני' דאוקימנא (באוניא) [באגפיה] ולהחליף ופרקינן זעירי מוקים לה באמת המים גופה. והא דכי אתא רב דימי אמר אין כרמלית פחותה מד' מוקי לה כתנאי. ואקשינן הני חלונות לגבי אמת המים עצמה כי חורי כרמלית ולישתרי מים מן אמת המים עצמה דהא מכרמלית עצמה (מחורי) [לחורין] כרמלית מפיק ולא תחשביה כמפיק מכרמלית לרה"י דאינו מותר לכתחלה. (ותנינן) [ופרקינן] אין חורין לכרמלית כלומר אין דין חורין לכרמלית. ר' אבינא אמר אפי' תימא [יש חורין לכרמלית] התם כי אמרה חורין בסמוכה אבל הכא במופלגת. כלומר רחוקה היא זו אמת המים מן החלון. רב אשי אמר כגון דעבד לה ד' גפופי אפומה. פי' גפופי כגון אבנים בולטות מחיצות ועל אלו גפופין אי ת"ק פחות מג' דהוא כלבוד ומוקפת מחיצות דפחות מג' לרבנן ולרשב"ג פחות מד' א) (מקום פטור הוא ומותר להגיע עליו מן הכרמלית ולהחליף ולהר"י כר'). וכן רשב"ג כר'. פירוש חשובות כמחיצה שלבוד בתוך אמת המים. לכך מותרין. ואזדא רשב"ג לטעמיה. דכל פחות מד' כלבוד דמי. ורבנן לטעמייהו דכל פחות מג' כלבוד ומבואר בפרק ראשון: מתני' גזוזטרא שהיא למעלה מן הים אין ממלאין הימנה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל עו: לקמן לב., ב) [לעיל ט.], ג) לעיל פד:, ד) לעיל פו:, ה) לעיל ע"א, ו) [תוספתא מכשירין פ"ג ה"א], ז) לעיל דע"א, ח) פו: ד"ה גזוזטרא, ט) שבת שם, י) לעיל ח, כ) [פו. ד"ה קורה ד'], ל) פו ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ורבן שמעון לטעמיה דאמר בפ"ק. נ"ב דף ט': (ב) תוס' ד"ה גזוזטרא שהיא למעלה פי' לעיל: (ג) ד"ה אלא וכו' לכמי הק"ד וא"כ מ"ש עשו לה מחילה: (ד) ד"ה בין וכו' משום דהנקב עשוי:

רב נסים גאון

ואזדו רבנן לטעמייהו ורבן שמעון בן גמליאל לטעמיה. והיינו דאמרי רבנן פחות מג' כלבוד דמי ורבן שמעון בן גמליאל אמר פחות מארבעה כלבוד דמי והבריתא שנזכר בה חלוקתם בפרק מבוי נדוף יר ע"א וכבר פירשנו. וטומנין בעצה. איתא במס' שבת בפרק כלל גדול (דף עג) מאי עצה אמר רב יהודה הורה של מיני קטניות: שמעת מינה כוחו ברשויות [לא] גזרו פירושה ברשויות דרבנן כגון ב' רשויות של יחידין אחת לראובן ואחת לשמעון אי נמי (רשות) [מרשות היחיד] לכרמלית (דאסורין) [דאסור] מדרבנן לא גזרו חכמים בהם כחו ואיתא פירושה בפרק הזורק במס' שבת (דף ק) כחו בכרמלית לא גזרו רבנן ומנא תימרה דתניא ספינה שבים כו' ושמע מינה כחו בכרמלית לא גזרו רבנן שמע מינה:

הגהות וציונים

א] [צ"ל דתנן] (גליון): ב] [לעיל פד ע"ב פירש רש"י דלא גרסי' ובן אבל תוס' שם ע"א סד"ה ת"ש וכו' כתבו בשם ר"ח דגרס ובן] (גליון): ג] צ"ל השכים להביא פסל אם בשביל טל שעליו ה"ה וכו' (כת"י הדפו"ר), ותיבת "פסל" הוא גם בכל הדפו"ר. ועי' ר"ש מכשירין פ"א מ"ה (דק"ד). ד] דפוס שאלוניקי "ולא חיברה המחיצות זו לזו באמצע האמה כדי שיהו המים" וכו', וכ"ה באר"ז: ס] בדפו"ר נוסף להביא פסל. פסולת וכו', והוא דבור חדש, ועי' הר"ש לעיל על הגמ':

משנת ראשונים

היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין. ראשין אלו שבחצר זה לעלות מכאן ולאכול לשם וכן אלו שבחצר זה לעלות מכאן ולאכול לשם שמאחר שיש בו ארבעה טפחים רשות לעצמו הוא, והרי הוא כגג שמשותף או חצר משותפת שמותר לטלטל כלים ששבתו בתוכו בכלל. [מאירי, לעיל עו:]

הָכָא רְשׁוּיוֹת דְּרַבָּנָן - ומסקנת הגמ' להלן, שזעירי חולק וסובר שלדעת רבי יוחנן גם ברשויות דרבנן אסור לטלטל מזו לזו דרך מקום פטור.

ודעת רב (לעיל עז, א), שברשויות דרבנן החמירו שאסור לטלטל אף על גבי המקום פטור שביניהן, שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה (ראה תוס' ד"ה הכא) [וראה ביאורנו לעיל (שם ד"ה ברשויות) שנחלקו הראשונים בדעת רב, האם גם מכרמלית לרשות היחיד עשו חיזוק או רק מרשות היחיד לרשות היחיד].

■ להלכה, להחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, דהיינו שנוטל חפץ מרשות היחיד ומניחו במקום פטור וחוזר ונוטלו ממקום פטור ומניחו בכרמלית, יש אוסרים [כדעת זעירי], ויש מתירים [כדעת רב דימי] (שו"ע או"ח שמו, א). ודעת הרמ"א שיש להחמיר בזה (רמ"א שם, ושם שעב, ו, ומשנ"ב שם, מט).

אֵין חוֹרִין לְכַרְמְלִית, שלא החמירו חכמים לאסור חורים שלה (רש"י). ■ וכן הלכה (שו"ע או"ח שמה, יז).

הָנֵי מִילֵּי בְּסָמוּכָה הָכָא בְּמוּפְלֶגֶת - דוקא כשהמקום שאנו דנים עליו שיחשב כ'חור' הוא סמוך לכרמלית, אז דינו ככרמלית, אבל כאן מדובר שאמת המים שבתוך החצר רחוקה מהמקום הרחב ארבעה שבאמת המים [שיש בו שיעור כרמלית] שמחוץ לעיר, ולכן אינה נחשבת כ'חורי כרמלית' (רש"י). ואכן, אמת המים שסמוכה למקום הרחב שמחוץ לעיר, נחשבת 'חורי כרמלית', אלא שהמשנה סתמה שאין דינה ככרמלית, הואיל ועל פי רוב אינה סמוכה (ריטב"א). ויש שפירשו, שגם אם היא סמוכה למקום הרחב, אינה נחשבת 'חורי כרמלית', שלא חילקו חכמים בדינה (רשב"א; ריטב"א בשם יש שפירש).

כְּגוֹן דְּעָבַד לָהּ נִיפְקֵי אַפּוּמָּהּ - שעשה מחיצות לאמת המים בכניסתה לחצר וביציאתה ממנה, והשאיר רווח באמצע המחיצה [ראה עמ' 141 ציור ב], ולדעת חכמים, אם רווח זה רחב שלשה טפחים, אין אומרים 'לבוד' ואסור לטלטל במים שבין המחיצות (רש"י). ואף שפירצה שרוחבה פחות מעשר אמות מותרת מפני שנחשבת פתח (לעיל טו, ב), כאן שיעור הרווח הוא שלשה טפחים, משום שבתוך המים לא שייך שם 'פתח' [ובפחות משלשה טפחים אומרים 'לבוד', ואף שיש שם מים ודין לבוד שייך רק אם יש אויר באמצע, מכל מקום כיון שמים אינם מבטלים מחיצות, דינם כאויר] (תוספת שבת שנו, ו. וראה רש"ש). ויש שפירש, שמדובר שהמחיצות הן מעל המים בלבד ואינן שקועות בהם, ולכן נחשבות 'מחיצה תלויה' שרק במים הקלו שמועילה, ולא הקלו אלא אם אין שם פירצה כלל [ובפחות משלשה טפחים מועיל מפני שנחשב כסתום מדין 'לבוד'] (חזו"א או"ח קג, ב).

■ להלכה, אמת המים העוברת בחצר, עמוקה עשרה טפחים ורחבה ארבעה, אין ממלאים ממנה אלא אם עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסתה לחצר וביציאתה ממנה. ומחיצה זו, צריך שטפח ממנה יהיה שקוע במים, ואם כולה שקועה במים, צריך שטפח ממנה יצא מעל המים [כדעת הרי"ף הרמב"ם והרא"ש (ראה ביאורנו לעיל ע"א ד"ה גבוהה)]. ואם עשה מחיצה בכניסתה וביציאתה, ובאמצע המחיצה השאיר רווח כדי שיעברו בו המים, ורווח זה פחות משלשה טפחים, אומרים 'לבוד' ומותר [כדברי רבינא] (שו"ע או"ח שנו, א. וראה ברמ"א ובמשנ"ב שם פרטים נוספים).

מַתְנִי'. גְּזוּזְטְרָא שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בְּשַׁבָּת כדי להכניס את המים לבית שהוא רשות היחיד, ואף להניח את המים על גבי הגזוזטרא אסור, מפני שהגזוזטרא רשות היחיד והים כרמלית, ונמצא מטלטל מכרמלית לרשות היחיד (משנ"ב שנה, ב, בשם אחרונים. וראה להלן ד"ה בין).

והטעם שהגזוזטרא נחשבת רשות היחיד, מפני שאומרים 'גוד אחית' [-קצה הדף שברצפת הגזוזטרא מכל הצדדים נדון כאילו נמשך למטה], ובקיעת הדגים שתחת הגזוזטרא אינה נחשבת 'בקיעה' לבטל המחיצה (תוס' לעיל פו, ב ד"ה גזוזטרא, בתי' ראשון). ואף שאומרים 'גוד אחית' לעשותה רשות היחיד, אסור למלאות בלא שיעשה לה מחיצה, מפני ש'גוד אחית' אינו מועיל להתיר את הטלטול מתחת לגזוזטרא, שגדר רשות היחיד הוא מקום שמובדל מרשות הרבים מחמת גובהו או על ידי מחיצה ממשית, והמקום שתחת הגזוזטרא אינו מובדל, אלא מעורב עם רשות הרבים (ע"פ חזו"א או"ח קח, ח).

ועוד יש לפרש, שהגזוזטרא נחשבת רשות היחיד מפני שהחלון שבבית פתוח אליה והרי היא כ'חורי רשות היחיד' (תוס' שם בתי' שני).

בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה - בין מעל הגזוזטרא, ובין מתחת הגזוזטרא [ראה עמ' 141 ציור ג] (רש"י, ותוס' ד"ה בין בדעתו). ואף שכשהמחיצה מעל הגזוזטרא אין הדבר ניכר שנעשית לשם המים, מכל מקום כיון שהמחיצה נעשית סביב הנקב שבאמצע הגזוזטרא שממלא דרכו, ניכר שנעשית בשביל המים (רשב"א וריטב"א בשם תוס' בדעת רש"י; גאון יעקב בדעת תוס' ד"ה בין, וראה שם בביאור לשון רש"י ד"ה אא"כ, וראה חזו"א או"ח קג, ז). ויש שפירשו, שאם המחיצה מעל הגזוזטרא אינה מועילה, כיון שאין הדבר ניכר שנעשית עבור המים, ו'מלמעלה' שבמשנה היינו מעל המים מתחת הגזוזטרא, והמחיצה מחוברת לגזוזטרא מתחתיה, ו'מלמטה' היינו שהמחיצה שקועה במים (רשב"א; ריטב"א. וכע"ז פי' הרמב"ם בפיה"מ פ"ח מ"ח, ובהל' שבת טו, טו, ורבינו יהונתן כט, א מדפי הרי"ף).

■ להלכה, גזוזטרא שהיא למעלה מן המים וחלון פתוח לה מהבית, אין ממלאים ממי הים בשבת כדי להכניס דרכה את המים לבית, ואף להניחם על גבי הגזוזטרא אסור, מפני שהיא רשות היחיד, הואיל והחלון שבבית פתוח לה ונחשבת 'חורי רשות היחיד' [כתוס' בתי' שני], או משום שיש בה רוחב ארבעה טפחים ואומרים 'גוד אחית' [כתוס' בתי' ראשון] (שו"ע או"ח שנה, א, משנ"ב שם, ב ושעה"צ שם, ג, ומשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 11). ויש שסוברים, שאף שהגזוזטרא היא רשות היחיד, מותר למלאות מהים ולהניח את המים על גבה, מפני שחכמים עשאוה כרמלית לענין זה (ביאה"ל שם ד"ה וחלון, ושעה"צ שם, בשם תוספת שבת. וראה הע' דרשו שם).

ואם עשה לגזוזטרא זו מחיצה סביבה או סביב הנקב שממלאים דרכו ויש בו ארבעה על ארבעה, מותר למלאות, בין אם המחיצה מחוברת לגזוזטרא מלמטה, בין אם היא מעל הגזוזטרא (שו"ע שם. וראה גאון יעקב שהקשה, שלא מצינו בראשונים שאפשר לעשות מחיצה למעלה סביב כל הגזוזטרא), וכל שכן אם עושה את המחיצה למטה סמוך למים שמועילה (משנ"ב שם, ד). ויש סוברים, שדוקא אם עושה את המחיצות למטה מהגזוזטרא מועילות [כדעת הרשב"א והריטב"א], ולכתחילה נכון להזהר בזה (משנ"ב שם, ה).

גְּמָרָא. גְּזוּזְטְרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְכוּ' - ואם אין בה ארבע אמות על ארבע אמות, אין להתיר למלאות מדין 'פי תקרה יורד וסותם' [-כאילו שפת הגזוזטרא יורדת למטה], משום שמדובר ששפת הגזוזטרא עשויה בשיפוע או שיש בה פגימות או שאין בעוביה טפח, ובאופנים אלו אין אומרים 'פי תקרה' (תוס' לעיל פו, ב ד"ה גזוזטרא).

אִנְּשֵׁי טְבֶרְיָא כְּמֵי שֶׁלֹּא יִבָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ דְּמֵי - שבעלי מלאכה היו (רש"י), ומה שהטמינו בעֲצָה בעודה לחה, זהו מפני שמיהרו לתולשה כדי שיוכלו לצאת למלאכתם ולא יתבטלו ממנה, ולא מפני שרוצים בלחלוחית (רבנו חננאל). ויש שפירש, שאנשי טבריא לא עשו כן מפני שמיהרו למלאכתם, אלא מפני שמיהרו לעניינים אחרים [ולכן נקטה הגמ' 'כמי' שלא יבטל ממלאכתו 'דמי']. ומה שהיה ברור לרבי חנניא בן עקביא שלא עשו זאת כדי להרטיב את הפירות, הוא משום שפירות טבריא מלכתחילה היו רטובים, והטל שעל העצה לא היה מועיל להם אלא אדרבה היה מרטיב אותם יותר מדי ומפסיד אותם, ובהכרח שמה שהשכימו ולקטוה בעודה לחה אינו מפני שרצו את לחות הטל, אלא רק מפני שמיהרו לענייניהם, ועל כן לא הוכשרו (רשב"א, וכע"ז בריטב"א ובתוס' רא"ש).

אֶלָּא לִשְׁפּוֹךְ נַמֵּי שָׁרֵי, משום שאינו חפץ שהמים יצאו לחוץ (רש"י; תוס' ד"ה הני). וגם אם הגזוזטרא סמוכה לרשות הרבים מותר לשפוך, הואיל ואינו מתכוין שהמים יצאו לחוץ (ביאה"ל שנה, א ד"ה לשפוך, בדעת תוס' שם). ויש שפירש, שטעם ההיתר הוא משום שהמים יוצאים לים שהוא כרמלית, ואינו מוציא את המים בידים אלא על ידי 'כוחו', ולא גזרו על טלטול לכרמלית על ידי כוחו (רשב"א). ולפירוש זה, אם הגזוזטרא סמוכה לרשות הרבים אסור לשפוך, שדוקא בכרמלית לא גזרו על כוחו (ביאה"ל שם).

■ להלכה, אם עשה לגזוזטרא מחיצה סביבה כדי למלאות דרכה [ראה ביאורנו לעיל (פז, ב ד"ה בין) פרטי הדינים בזה], כשם שמותר למלאות דרכה, כך מותר לשפוך דרכה [כלישנא בתרא] (שו"ע או"ח שנה, א), ואפילו אם המים יוצאים חוץ למחיצת הגזוזטרא, ואפילו אם הולכים לרשות הרבים [כדעת רש"י ותוס'] (משנ"ב שם, ו). ויש שסובר, שאם הולכים לרשות הרבים אסור [דעת הרשב"א] (ביאה"ל שם ד"ה לשפוך, וראה שם פרטים נוספים).

לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּסָמוּכָה וְכוּ' - שהעליונה אינה רחוקה מהתחתונה ארבעה טפחים באורך הכותל [ראה עמ' 143 ציור א] (רש"י; פסקי רי"ד; טור או"ח שנה). ויש שפירשו, שהעליונה אינה גבוהה מהתחתונה עשרה טפחים [ראה שם ציור ב] (רי"ף כט, א מדפי הרי"ף; רמב"ם בפיה"מ ח, ח ובהל' עירובין ד, כד. וראה רש"י שהקשה על פירוש זה).

יֵשׁ דִּין גֶּזֶל בְּשַׁבָּת כֵּיצַד דְּחוּרָבָה מַחֲזִיר לַבַּעֲלִים - איסור הטלטול בשבת גורם שתחזור הגזילה לבעלים, ולאדם אחר [שאינו בעל החורבה] שרגיל להשתמש בחורבה בימות החול, אסור בשבת לטלטל לחורבה מביתו, אלא עליו להשיב את השליטה בחורבה לבעליה (רש"י).

ואף שלהלכה 'דירה בלא בעלים' אינה נחשבת דירה (ראה ביאורנו לעיל פו, א ד"ה ודוקא), מכל מקום בתוכה אסור לטלטל (תוס' לעיל פה, א ד"ה שני, בדעת רש"י), ולכן אף שאין דיורים בחורבה, לאדם אחר שאינו הבעלים אסור להשתמש בה (רבינו פרץ בדעת רש"י).

ולדעת הסוברים ש'דירה בלא בעלים' אינה נחשבת דירה גם לענין שמותר לטלטל בתוכה (תוס' שם בשם ר"י), גם בלא דין 'מחזיר לבעלים' מותר לאדם אחר שאינו הבעלים להשתמש בחורבה, כיון שאין בה דיורין, אלא הנדון בסוגייתנו הוא כשיש לבעל החורבה בית שפתוח לחורבה, ואילו 'יש דין גזל בשבת', אותו שרגיל להשתמש בחורבה בימות החול, היה אוסר על הבעלים את הטלטול מביתו לחורבה בלא עירוב, ורק משום ש'מחזיר לבעלים' את השליטה בחורבה, מותר לבעלים לטלטל מביתו לחורבה (רבינו פרץ).

כְּגוֹן שֶׁעָשׂוּ מְחִיצָה בְּשָׁתְפוּת וְכוּ'. ■ להלכה, היו שתי גזוזטראות זו למעלה מזו, משוכה זו מכנגד זו מעט ואינה רחוקה מכנגדה ארבעה טפחים, בין אם יש ביניהן גובה פחות מעשרה טפחים ובין אם יש ביניהן גובה יותר מעשר אמות [כרב, וכפירוש רש"י], אם עשו לעליונה מחיצה בשותפות משל שניהם ולא עשו לתחתונה כלל, שתיהן אסורות בעליונה עד שיערבו, וכל שכן אם עשו שתיהן לתחתונה ששתיהן אסורות עד שיערבו. אבל כל אחת מהן שעשתה מחיצה לבדה בשל עצמה, אין האחרת אוסרת עליה, אפילו אם לא עשתה האחרת בשלה. וכן אם עשו מחיצה בשתיהן בשותפות משל שניהם, אין אחת אוסרת על חברתה (שו"ע או"ח שנה, ה. וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים).

מִשְׁנָה. חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת, הואיל והמים יוצאים לרשות הרבים על ידי כוחו (פיה"מ להרמב"ם ח, ט; ריטב"א). ואם המים יוצאים לכרמלית, יש שסובר שאסור לשפוך (ב"י שנז ד"ה ודע, בדעת תוס' להלן פט, א ד"ה לא), ויש שסוברים שמותר, שלא גזרו לטלטל לכרמלית על ידי כוחו (ב"י שם, בדעת הרמב"ם שבת טו, יט והרשב"א. וראה שם שביאר באיזה אופן נאמר כלל זה לדעת תוס'). ואם המים יוצאים לחצר אחרת שלא עירבו עימה, מותר, שלא אסרו חכמים לטלטל על ידי כוחו לחצר שאינה מעורבת (תוס' שם).

עִוְּקָה מַחְזֶקֶת סָאתַיִם מִן הַנָּקֵב וּלְמַטָּה - שמחזיקה סאתיים קודם שיגיעו המים אל הנקב שיוצאים ממנו לרשות הרבים, והיינו שהנקב יהיה גבוה מקרקע העוקה בשיעור זה [אבל אם הנקב סמוך לקרקע העוקה, אינה מחזקת סאתיים, שמיד ששופך מעט מים לתוכה, יוצאים דרך הנקב לרשות הרבים] (רבינו יהונתן כט, א מדפי הרי"ף. וראה ביאה"ל שנז, א ד"ה שתהא, שצידד שכן דעת רש"י).

אֶלָּא שֶׁמִּבַּחוּץ צָרִיךְ לְקָמוֹר - לכסות את העוקה בנסרים, כדי שהמים יפלו מידיו למקום פטור (רש"י), שאם לא יכסנה, שמא יפול טיט ורפש לקרקע העוקה ויתמעט עומקה מעשרה טפחים ותיחשב כרמלית, או שמא יתמעט עומקה ויהיה פחות משלשה טפחים ותיחשב רשות הרבים, ונמצא שופך מרשות היחיד לכרמלית או לרשות הרבים (ריטב"א בדעת רש"י, והוסיף שעל ידי הכיסוי נעשה 'חורי רשות היחיד', וראה בית מאיר או"ח שנז). ויש שפירשו, שצריך לכסות את העוקה שבחוץ מפני החשד, שלא יאמרו 'בית של פלוני מקלח מים בשבת' (ריטב"א בשם רשב"ם, וראה תוס' ד"ה ביב שכתבו טעם זה בשם רשב"ם על ביב; רבינו פרץ).

בִּיב שֶׁהוּא קָמוּר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שׁוֹפְכִים לְתוֹכוֹ מַיִם בַּשַּׁבָּת - שעל פי רוב המים עשויים להבלע בו, ואף אם לא יבלעו אלא יצאו לרשות הרבים, מותר, שכיון שאם יתכון שיצאו אין בכך איסור דאורייתא הואיל ויוצאים מאליהם, לכן כשאינו מתכוין מותר לכתחילה (רש"י). ולפירוש זה, אם עשה סילון של עץ במשך ארבע אמות, אינו מועיל שיכסנו, כיון שהמים אינם נבלעים בו (תוס' ד"ה ביב; רא"ש ח, ט).

ויש שפירש, שהטעם שצריך שיהיה מכוסה ארבע אמות הוא מפני החשד, שהרואה את המים יוצאים מהביב אינו סבור שיוצאים מהחצר, כיון שרחוק ממנה ארבע אמות (תוס' ורא"ש שם, בשם רשב"ם). ולפירוש זה, אם עשה סילון של עץ במשך ארבע אמות וכיסהו, מותר לשפוך לתוכו, כיון שהרואה אינו סבור שהמים יוצאים מהחצר (תוס' ורא"ש שם).

■ המשך במילואים עמ' 100

אנשי טבריא כמי שלא יבטל ממלאכתו דמי ומסתפגין באלונטית מאי היא [א] דתניא [א] מסתפג אדם באלונטית ומניחה בחלון ולא ימסרנה לאוליירין מפני שחשודין על אותו דבר ר"ש אומר אף מביאה בידו לתוך ביתו. אמר רבה בר רב הונא לא שנו אלא למלאות אבל לשפוך אסור מתקיף לה רב שיזבי וכי מה בין זה לעוקה הני תיימי והני לא תיימי איכא דאמרי אמר רבה בר רב הונא לא תימא למלאות הוא דשרי לשפוך אסור [ב] אלא לשפוך נמי שרי אמר רב שיזבי פשיטא היינו עוקה מהו דתימא הני תיימי והני לא תיימי קמ"ל: וכן שתי גזוזטראות זו וכו': אמר רב הונא אמר רב [ג] לא שנו אלא בסמוכה אבל במופלגת עליונה מותרת ורב לטעמיה דאמר רב [ג] אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר[א]. אמר רבה א"ר חייא ורב יוסף אמר רבי אושעיא יש גזל בשבת וחורבה מחזיר לבעלים הא גופא קשיא אמרת יש גזל בשבת אלמא (א) קניא וחורבה מחזיר לבעלים אלמא לא קניא הכי קאמר יש דין גזל בשבת כיצד דחורבה מחזיר לבעלים אמר רבה [ג] ומותבינן אשמעתין וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו וכו' ואי אמרת יש דין גזל בשבת אמאי אסורות אמר רב ששת הכא במאי עסקינן [ד] כגון שעשו מחיצה בשותפות אי הכי כי עשו לתחתונה נמי כיון דעשו לתחתונה גלוי גלי דעתה דאנא בהדך לא ניחא לי:

מתני' [ה] חצר שהיא פחותה מארבע אמות אין שופכין בתוכה מים בשבת אא"כ עשו לה עוקה מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה בין מבחוץ בין מבפנים אלא שמבחוץ צריך לקמור מבפנים אין צריך לקמור. ר"א בן יעקב אומר [ו] ביב שהוא קמור ארבע אמות ברה"ר שופכים לתוכו מים בשבת וחכ"א אפילו גג או חצר[ו] מאה אמה לא ישפוך על פי הביב אבל שופך הוא לגג והמים יורדין לביב [ז] החצר והאכסדרה מצטרפין לארבע אמות [ח] וכן[ז] שתי דיוטאות זו כנגד זו מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה את שעשו עוקה מותרין את שלא עשו עוקה אסורין: **גמ'** מ"ט אמר רבה[ח] מפני שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום בארבע אמות אדם רוצה לזלפן פחות

אנשי טבריא. בעלי מלאכה היו: מסתפג אדם. ביום טוב, ובשבת אם רחץ בצונן[ד], מסתפג באלונטית ואין חוששין שמא יסחוט: לאוליירין. בלנין: על אותו דבר. סחיטה: אף מביאה בידו. ואין חוששין שמא ישכח ויסחוט: לא שנו. שמחילה תלויה מתרת בגזוזטרא לרבנן אלא למלאות: אבל לשפוך. שופכין בנקב למים אסור, מפני שהנהר מוליך השופכין חוץ למחילת הגזוזטרא: מה בין זה לעוקה. דתנן במתני' חצר שפחותה מארבע אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת אא"כ עשו לה עוקה גומא מחזקת סאתים, ותני עלה אע"פ שנתמלאה העוקה מבעוד יום שופכין לה מים בשבת, ואף על פי שהמים יוצאין הימנה לרה"ר: התם תיימי מיא. המים עשויין לכלות ולהבלע בקרקע, הלכך כי שפיך אדעתא דליבלעו בדוכתייהו קא שפיך, ואי נפקי לבר לאו מחשבתו להכי הוא ולא נתקיימה מחשבתו ושרי, דאפילו איכוון[ה] איסור ממש ליכא דהא ברשות היחיד שפיך, אבל הכא מידע ידיע דודאי נפקי ולא תיימי: אפילו לשפוך נמי שרי. דאיהו לא איכפת ליה דליפקו לבראי, אבל חצר הפחותה מארבע אמות ניחא ליה דליפקו לבר שלא ילכלך את חצרו, הלכך בעי עוקה, דבעוקה ניחא ליה דליבלעו: בסמוכה. שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ארבעה טפחים. ואני שמעתי שאינה גבוהה ממנה עשרה, ולא מצינו לשון הפלגה בתלמוד בגובה אלא במשך כדתנן במתני'[ו] באנשי חצר ומרפסת, ועוד לרב מה לי גבוהה או נמוכה הא איהו דאמר (לעיל ד' פג:) לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורין, ועוד מהא מתניתא מותבינן תיובתא לשמואל בפירקין לעיל [פד:] ואי רב גופיה כדקיימן בגו עשרה דהדדי אוקמה היכי מותיב לה, ואביי דתלה כגון דקיימן בגו עשרה דהדדי מאי מדוסיה: עליונה מותרת. כדאמרינן דאין תשמיש לתחתונה בעליונה אלא דרך אויר וזריקת משך ארבעה טפחים, ורב לטעמיה דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר: יש גזל בשבת וחורבה מחזיר לבעלים. הסתא ס"ד דהכי קאמר, מותר לגזול בשבת רשויות ולהשתמש בה בחורבתו של חבירו הסמוכה לו כי היכי דרגיל בה בחול, הואיל וסתם חורבה אין הבעלים משתמשין בה כל כך קני לה האי בגזלתו כשאר גזלנים ונעשית רשותו. וחורבה מחזיר לבעלים משמע על כרחו איסור שבת מחזירה לבעלים וצריך להחזירה ואין קונה לו, אלמא אסור להשתמש בה: יש דין גזל. דין השבת גזלה נוהג ברשויות של שבת, דחורבה מחזיר הגזילה לבעלים ואסור להשתמש בה: אמאי אוסרת[ז]. הא רשותא דעליונה היא, ותחתונה זו שלא כדין משתמשת בה בחול, ואפ"ה כיון דרגילה בה אסרה עלה: שעשו. אותה מחילה של עליונה בשותפות: א"ה כי עשו. בני תחתונה לתחתונה, אם יש להם שותפות בעליונה נמי אסרי עלה: גלויי גליא דעתה. תחתונה לעליונה דסלקה נפשה בשבת מינה, דהא מחילה זו אינה נעשית אלא להיתר שבת: **מתני'** אין שופכין לתוכה מים כו'. מפרש לה בגמ': עוקא. גומא: סאתים. בגמ' מפרש טעמא דשעורא: מן הנקב ולמטה. שמחזיק סאתים החלל שלה: בין מבפנים. בין שעשה לעוקה בתוך החצר, בין שעשאה ברה"ר סמוך לחצר: אלא שמבחוץ צריך לקמור. לכסות פיה בנסרים, שיפלו המים מידיו לתוך מקום פטור: ביב. חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרה"ר: שהוא קמור במשך ארבע אמות ברה"ר. קים לן בארבע אמות יש שיעור ליבלע בהם סאתים מים שאדם עשוי להסתפק בכל יום: שופכין לתוכו. דתיימי מיא, ואי נמי לא תיימי דיש בו מים מבע"י, כיון דרוב ימות השנה עשוין ליבלע, הכי נמי כי נפקי לבראי לאו להכי איכוון, וכיון דלא נתקיימה מחשבתו שרי, דאפילו מתכוין לאו איסורא דאורייתא איכא הכא, דהא לאו ברה"ר זריק להו איהו גופיה אלא מאיליהן יוצאין, הלכך כי לא מיכוין שרי לכתחילה: לא ישפוך על פי הביב. כלומר בתוך החריץ, ואע"פ שיש אורך מכאן עד יציאתו מאה אמה ויכולין ליבלע, כיון דבגופיה קא שפיך מקלחי להדיא וכלה לרשות הרבים, והרואה אומר ששופכן סמוך ליציאתו ובעי דליפקו, כדאמר' בגמ' גזרה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים בשבת: דיוטאות. עליות, וחצר פחותה מארבע אמות לפניהם ששופכין בה מימיהם: מקצתם. בני האחת עשו עוקה בחצר ובני האחת לא עשו: **גמ'** מ"ט. אחצר פחותה מארבע אמות קאי, דמשמע הא ארבע אמות שרי: אדם רוצה לזלפן. שראויה היא לזלף להרביץ עפרה שלא יעלה אבקה, דבימות החמה מוקמינן לה למתני' לקמן בברייתא, וכיון דרוצה לזלפן, אי נמי שפיך להו ונפקי לא מתקיימא מחשבתו:

הני תיימי והני לא תיימי. תימה לר"י דבמס' שבת בפרק הזורק (דף ק:) אמרינן דשופכין דספינה שדי להו אדופני דספינה משום דכחו בכרמלית לא גזרו ואע"ג דנפלו מיד לכרמלית ומהאי טעמא נמי ליסתרי הכא ואפילו ליסגא בתרא לא שריא לשפוך אלא משום שאינו חושש שילאו לכרמלית כדפי' בקונטרס ויש לומר דבגזוזטרא פעמים כששופכין ממנה המים הולך מיד עד מקום שרשות הרבים מהלכת ברקק מים[י] והוי כמו ברשות הרבים ולא פלוג בכל גזוזטראות אבל ספינה לא שכיחא לגמרי שתהלך סמוך לרקק:

ביב שהוא קמור ד' אמות ברשות הרבים. פירש בקונטרס בארבע אמות קים ליה שיש שיעור ליבלע סאתים מים שעשוי להסתפק בכל יום והיינו טעמא דקאמר בגמ' גבי חצר ארבע אמות תיימי ולפירושו נראה דאיירי בביב שיש לו ארבע על ארבע דפחות מכאן לא תיימי כמו גבי חצר כדפירש רש"י בגמרא דאיזה שיעור ניתן לרחבו ולרבינו שמואל נראה טעמא דקמירת ביב משום חשדא וכיון דקמור הוא ד' אמות ברה"ר הרואה מים יוצאין מן הביב אינו סבור שיוצאין מן החצר כיון שרחוק מן החצר ד' אמות ובגמ' משמע כפירוש הקונטרס דמדמה ארבע אמות דביב לארבע אמות דחצר דקאמר כולה כר"א בן יעקב כו' ולפי' רבינו שמואל צילון שקמור ארבע אמות ברשות הרבים שופכין לו מים בשבת דקי"ל[ו] משנת ר"א בן יעקב קב ונקי אבל לפ"ה דהטעם משום דמיבלעי אסור דבשל עץ לא מיבלעי ומיהו אומר ר"י דאפילו עשוי כעין רצפה של אבנים מיבלעי ושרי:

עין משפט
נר מצוה

מ א ב ג מיי' פט"ו מהלכות שבת הלכה טו יז סמג שם טוש"ע א"ח סי' שנז סעיף א:

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [שבת נג: וש"נ].

פחות מד'. אינה ראויה לזלף ושופכן, וכי נפקי מקיימא מחשבתו, וגזור רבנן עליה דילמא אתי למישרי זריקה בהדיא לרה"ר: תיימי מיא. בד' אמות ראוין ליבלע סאתים, הלכך אי נמי נפקי לבר לא מקיימא מחשבתו: דאריך וקטין. כגון שישנה[ג] ח' אמות על שתים, דאיכא קרקע כשיעור ד' מרובעות ויש מקום להבלע סאתים אבל לזלף אינה ראויה, לרב[ד] אסור לשפוך בלא עוקה, לר' זירא לא בעי עוקה. ודין למר ודין למר ד' אמות דמתני' באורך וברוחב משמע, דאי לא יהיב שיעורא נמי לפותיא אין כאן שיעור מפורש כלום, ומשמע אפילו רחבה משהו, וליכא לאוקומי בה טעמא: תנן החצר ואכסדרה מצטרפין לד' אמות. לפוטרה מן העוקה, קס"ד באכסדרה העומדת חוץ לחצר כנגד אחד מן המקצועות ומצטרפת להשלים השיעור, אלמא טעמא כדי שיהא שם שיעור לבליעת המים הוא, דהא הכא לאו ד' מרובעות נינהו דליתחזו לזלף: באכסדרה מהלכת על פני כל החצר. כגון חצר ארבע על שתים, ואכסדרה מהלכת על פני כולה להשלים ד' על ד': ד' אמות על ד' אמות גרס בברייתא, אלמא מרובעות בעינן: הא מני רבנן היא. דלא שרו ליה משום שיעור מקום בליעת המים, כדתנן במתני' אפילו ביב מאה אמה לא ישפוך לתוכו אלא על הגג או על החצר, אלמא טעמא דידהו משום זילוף הוא, וגבי ביב מגלי דעתיה דקא שפיך דלאו בר זילוף הוא, ורישא דמתני' ר"א בן יעקב היא דאמר טעמא משום שיעור מקום לבליעה כדתנן ביב שהוא קמור ד' אמות: ומאי דוחקיה דרבי זירא. לפרושי מתני' משום דתיימי מיא ושרי ליה באריך וקטין ומיבעי ליה לאוקומי כר"א, לוקמה דבעיא ד' אמות מרובעות ומשום זילוף וכרבנן: שהיא פחותה. משמע שחסר שיעורה, הא יש בה שיעור ד' אמות על ד' אמות לא שנא ברבוע ולא שנא באריך וקטין שרי: ליתני חצר שאינה ד' על ד' אמות. דמשמע שאינה עשויה ברבוע זה, ואפילו יש בה כשיעור: מתני'. דקתני לרבנן אבל שופך הוא על הגג והן יורדים לביב, כלומר לצנור התקוק בו: דלא כחנניא. דלדידיה בחצר שרי בגג אסור. גגין שלהן לא היו משופעין אלא חלקין כעין עליות שלנו, וטחין אותו בטיט מעזיבה וחוקקין צנורות לקלח גשמים ושופכין השופכין שם: במה דברים אמורים. דצריך עוקה: שיבלעו במקומן. ולא איכפת ליה דליפקו, דבלאו הכי חצרו מטונפת ועומדת מפני הגשמים: א"ל אביי והרי שופכין. השפכין לו לביב ארוך מאה אמה שיש בו שיעור להיבלע בו, וקא אמרו רבנן במתניתין לא ישפוך. להנך דביב קרי שופכין סתמא, ולהנך דחצר קרי מים לפי שפעמים הוא מזלפן: התם. בימות הגשמים למאי ניחוש, אי משום דניחא ליה דניפקו משום קלקול חצרו: הא מקלקלא וקיימא. בגשמים: אי משום שלא יאמרו. ואתי למעבד בימות החמה, אי נמי אתי למימר שרי לזרוק בהדיא לרה"ר דמה לי בצנור ומה לי ברה"ר ממש, האי נמי להכי מתכוון, להא ליכא למיחש, דסתם צנורות בימות הגשמים מקלחין הן ואמרי מי גשמים נינהו, אבל גבי ביב בימות החמה אע"ג דיש בו שיעור ואדם רוצה שיבלעו במקומן איכא למיחש שמא יאמרו: מחזיק סאה. עוקה, נותנין לו רשות להסתפק ולשפוך סאה. והאי דקאמרי לעיל שופך ושונה ואינו נמנע, ס"ל לר"נ בעוקה קטנה, ושיעור מלתה קאמר תנא דברייתא דשרי: התם למאי ניחוש לה. אי נמי אתי למיתב סאתים לא איכפת לן, דהא הוא גופיה לא יליף מינה חורבה למימר כי היכי דשרי ליה לשפוך בעוקה זו כדי לצאת לחוץ ה"נ שרי למשדינהו לברא, דהא לא מקיימא מחשבתו ולא ניחא ליה דליפקו מיא דהא חצרו מקלקלא וקיימא: ואי משום שמא יאמרו. הרואים הרי צנורו של פלוני כו', וסבורין שהוא מתכוון לכך: סתם צנורות כו'. ומיהו לכתחלה לא שרינן ליה טפי משיעורא: אמר אביי הלכך. כיון דליכא למיחש למידי: אפילו כור וכוריים. קא שרי תנא דברייתא: ואפילו עירבו. שתי העליות, דליכא למיחש אי שרי להו להני ע"י עוקה דהך אתי לאפוקי מאני מן הבתים ולהורידן לחצר בהדיא על שפת העוקה ברגליהם וקא מטלטלי בחצר דלא מיערב, אפילו הכי אסור: משום נפישא דמיא. דיש כאן ארבע סאים לשני בתים: גיסטרא. כלי חרס שנסדק, ונתנו שם חציו לקבל המים. להכי נקט גיסטרא, דלא חזיא לתשמישא אחרינא: בריכה. חריץ רחב, כעין ביבר שעושין לדגים: עריבה. ספינה קטנה:

לא

פחות מד' שופכן אי דעביד עוקה שרי אי לא אסור ר' זירא אמר [א]ד' אמות תיימי פחות מד' אמות לא תיימי מאי בינייהו אמר אביי אריך וקטין איכא בינייהו תנן חצר ואכסדרה מצטרפין לד' אמות בשלמא לרבי זירא ניחא אלא לרבה קשיא [א]תרגמא רבי זירא אליבא דרבה באכסדרה מהלכת על פני כל החצר כולה ת"ש חצר שאין בה ד' אמות על ד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת בשלמא לרבה ניחא אלא לר' זירא קשיא אמר לך ר' זירא הא מני רבנן היא ומתני' ר"א בן יעקב היא ומאי דוחקיה דר' זירא לאוקמה למתני' כר"א בן יעקב אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני חצר שהיא פחותה ליתני חצר שאין בה ד' אמות [א] על ד' אמות אלא לאו ש"מ דר"א בן יעקב היא ש"מ והא מדסיפא ר' אליעזר בן יעקב רישא לאו ר"א בן יעקב כולה ר"א בן יעקב היא וחסורי מיחסרא והכי קתני חצר שהיא פחותה מד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת הא ד' אמות שופכין שר"א בן יעקב אומר ביב הקמור ד' אמות ברה"ר שופכין לתוכו מים בשבת: ר"א בן יעקב אומר ביב הקמור כו': מתני' דלא כחנניא דתניא חנניא אומר אפילו גג מאה אמה לא ישפוך לפי שאין הגג עשוי לבלוע אלא לקלח תנא [ב]במה דברים אמורים בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע מ"ט אמר רבא אדם רוצה שיבלעו מים במקומן אמר ליה אביי והרי שופכין דאדם רוצה שיבלעו וקתני לא ישפוך (א) א"ל התם למאי ניחוש לה אי משום קלקול חצירו הא מיקלקלא וקיימא ואי משום גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים סתם צנורות מקלחים הם. אמר רב נחמן בימות הגשמים עוקה מחזיק סאתים נותנין לו סאתים מחזיק סאה נותנין לו סאה בימות החמה מחזיק סאתים נותנין לו סאתים סאה אין נותנין לו כל עיקר בימות החמה נמי מחזיק סאה ניתיב ליה סאה גזרה דלמא אתי ליתן ליה סאתים א"ה בימות הגשמים נמי ליגזור התם מאי ניחוש לה אי משום קילקול [חצירו] הא מיקלקלא וקיימא אי משום גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים סתם צנורות מקלחין הן אמר אביי [ג]הלכך אפילו כור ואפילו כוריים: וכן שתי דיוטאות זו כנגד זו: אמר רבא אפילו עירבו אמר (ליה[א]) אביי מאי טעמא אילימא משום נפישא[ב] דמיא והתניא אחת לי עוקה ואחת לי גיסטרא בריכה ועריבה אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת שופכין לתוכן מים בשבת אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא

לא

תנא במה דברים אמורים. פי' הקונט' במה דברים אמורים דצריך עוקה ולפירושו צ"ל דלרב נחמן דבסמוך ה"פ במה דברים אמורים שצריך עוקה של סאתים אבל בימות הגשמים אין צריך עוקה של סאתים אבל עוקה של סאה צריך ודוקא כדי מלתה שופך ושונה בה וכן פירש בקונטרס בסמוך והא דלא מייתי תלמודא הך ברייתא לעיל אמתני' דעוקה משום דבעי לאקשויי עלה ממתני' דביב ור"ת מפרש דאמתני' (ג) לא ישפוך על הביב קיימא ברייתא והא דקאמר והרי שופכין כלומר והרי ביב וגרסינן אלא למאי ניחוש לה ולא כמו שכתוב בספרים אלא התם: מחזיק סאתים נותן לתוכו סאתים. לאו דוקא סאתים אלא אפילו כוריים דאי לאו הכי אין חילוק בין סאתים לסאה:

רבינו חננאל

סאתים מים אדם עשוי להסתפק בכל יום בחצר שהיא בד' אמות ולמעל' ניחא ליה לאיניש לזלפן בחצר שהיא פחותה מד' אמות שופכן. אי איכא עוקה להתקבץ בה המים שרי ואי לא נעשה כשופכין מבחוץ לחצר ברה"ר ואסור. רב זירא אמר בד' אמות תיימי מיא פחותה מד' אמות לא תיימי מיא בחצר אלא נפקא ברה"ר ואמר אביי חצר אריכא וקטינא (דאי) איכא בינייהו לרבה אסור דהא לא מזדלפי לרב זירא שרי דהא כיון דאריכא תיימי מיא. תנן חצר ואכסדרא מצטרפין לד' אמות קשיא לרבה. ופריק כגון שהיתה אכסדרה מקפת את החצר שנמצאת החצר והאכסדרה ד' אמות על ד' אמות. ת"ש חצר שפחותה מד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת. קשיא לר' זירא ומשני הא רבנן היא דבעי ד' אמות על ד' אמות ומתניתין ר' אליעזר בן יעקב היא. דתנן ביב שקמור ד' אמות ברה"ר שופכין לתוכו מים בשבת הנה אע"פ שאין בו ד' אמות על ד' אמות קתני שופכין לתוכה מים בשבת. ומאי דוחקי דרב זירא לאוקומי למתני' כר' אליעזר בן יעקב נוקמה כרבנן. אמר רבא מתני' קשיתיה מאי איריא חצר שפחותה מד' אמות ניתני חצר שאין בה ד' אמות אלא מאי פחותה פחותה מכל צד. הא אריכא וקטינא שופכין. והכי קתני חצר שפחותה מד' אמר אין שופכין לתוכה מים בשבת. הא יש בה ד' אמות שופכין שר' אליעזר בן יעקב אומר ביב שקמור ד' אמות ברה"ר שופכין לתוכו מים בשבת. פי' ביב קמור (נ' קנ"א היא ממיל מיצהד"ג). מתני' דקתני אבל שופך לגג והן יורדין לביב דלא כחנניה דתניא חנניה אומר אפילו גג ק' אמות לא ישפוך לתוכו מים לפי שאין הגג עשוי לבלע אלא לקלח לרה"ר. תנא במד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע. מאי איכא למימר שמא יאמרו צינורו של פלוני מקלח מים. סתם צינורות מקלחין הן. אמר רב נחמן בימות הגשמים עוקה מחזקת סאתים נותנין לו סאתים סאה נותנין לו סאה בימות החמה מחזקת סאתים נותנין לו סאתים סאה אין נותנין לו כל עיקר. ואמרינן בימות החמה נמי ניתיב לו סאה גזירה שמא יתן לו בה סאתים אי הכי בימות הגשמים נגזור ופרקינן הכי השתא בימות הגשמים במאי ניחוש לה אי משום חצרו הא קא מיקלקלא וקיימא כו' א' אביי הלכך אפילו כור אפילו כוריים שרי: פיסקא וכן ב' דיוטאות ב' חצרות זו כנגד זו מקצ' כו'. אמר רבה אפילו עירבה ב' דיוטאות זו עם זו אסור לשפוך זו שאין לה עוקה (של זו) לשל זו שיש לה עוקה. ומקשה אביי מ"ט גזרינן דלמא אתי לאפושי בעוקה אי הכי אפי' עירבו נמי לגזור דלמא אתי לאפושי יותר מבית סאתים בעוקה. והוב' מי חיישינן לרבויי מיא. והתניא
אחת

הגהות הב"ח

(א) גמ' וקתני לא ישפוך "א"ל" נ"ב כן הוא בספרים אמרים אבל התוס' גרסי אלא: (ג) תוס' ד"ה תנא וכו' דאמתניתין דלא ישפוך:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מיכות על ד' אמות מוקפות:

הגהות וציונים

א] רש"ל מ"ז [עי"ש] (גליון): ב] דפו"י בגמ' ורש"י נפישא דמיא. דפוס שאלוניקי דנפישי מיא: ג] דפוס שאלוניקי "כגון שיש בה", וכ"ה בריו"ד: ד] צ"ל לרבה (גליון), ועי' לעיל בע"א אות ד:

משנת ראשונים

פחות מארבע שופכן. אין אדם רוצה לזלפן בחצר לפי שאין החצר מכילן דרך זילוף, וכדי שלא יטנפו חצרו שופכן, כלומר שופכן בחוץ ממש בידו, ואי נמי שופכן בחצר ניחא ליה שיצאו לחוץ ומתכוין לכך והרי הוא כאלו שופכן ממש דכחו כי הא גזרו ביה רבנן.
[הרשב"א]

בשלמא לרבה ניחא אלא לרבי זירא קשיא. דקס"ד שהאכסדרה הוא מן הצד האחד והשלים החצר למידת שני אמות על שמנה וכיוצא בו.
[הריטב"א]

סתם צנורות מקלחין הן. סתם צנורות מקלחין מים בימות הגשמים. פי' שמקלחין כן מפני הגשמים, שאפילו שלא בשעת הגשמים מתמצין והולכין אחר הגשמים.
[הריטב"א]

אחת לי עוקה ואחת לי גיסטרא. תמיה לי מאי קפריך שאני התם שהם של אדם אחד ולא פלוג חכמים בין מלאה מים ובין אינה מלאה מים משום דרוב פעמים עשוי ליבלע בה סאתים מים שאדם עשוי להסתפק בכל יום הילכך לא פלוג רבנן, אבל בשתי דיוטות של שני בני אדם איכא למיחש לנפישי מיא ולכל אחד היה צריך עוקה סאתים שיבלעו מימיו שהוא עשוי להסתפק בכל יום, רצ"ע.
[תוספות הרא"ש]

אָמַר לָךְ רַבִּי זֵירָא הָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא וּמַתְנִיתִין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא - הדין המבואר בברייתא שדוקא בחצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות מרובעות מותר לשפוך לתוכה בלא עוקה, הוא כדעת חכמים שסוברים שאסור לשפוך לביב ארוך מאה אמה, ולדעתם הטעם שמותר לשפוך לחצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות בלא עוקה הוא משום שכוונתו לזילוף [ולכן אסור בביב, שאינו מקום זילוף], ומטעם זה סוברים שחצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות שאינן מרובעות אסור לשפוך לתוכה בלא עוקה, שאינה ראויה לזילוף. אבל הרישא של משנתנו שחצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אסור לשפוך לתוכה בלא עוקה, היא דברי רבי אליעזר בן יעקב שסובר שמותר לשפוך לביב ארוך ארבע אמות, ולדעתו הטעם שמותר לשפוך לחצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות בלא עוקה הוא משום שהמים עשויים להבלע בה [ולכן מותר לשפוך לביב, שגם בו המים עשויים להבלע], ומטעם זה סובר שמותר לשפוך לחצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות גם אם אינן מרובעות, הואיל והמים עשויים להבלע (רש"י).

ונמצא שרבה מפרש את טעמם של חכמים, ורבי זירא מפרש את טעמו של רבי אליעזר בן יעקב, ומחלוקתם היא רק האם הרישא של משנתנו סוברת כחכמים וטעם האיסור משום זילוף, או שהיא מדברי רבי אליעזר בן יעקב וטעם האיסור משום דתיימי מיא (רבינו פרץ לעיל ע"א; גאון יעקב).

תָּנָא בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים וְכוּ' - שצריך לעשות עוקה, בחצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות (רש"י). ויש שפירשו, שדברי הברייתא אמורים על הדין המבואר בהמשך המשנה (לעיל ע"א), שאסור לשפוך על פי הביב, ומבארת הברייתא שדין זה הוא דוקא בימות החמה (תוס' ד"ה תנא, בשם ר"ת).

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי וַהֲרֵי שׁוֹפְכִין וְכוּ' - ששנינו במשנה שלדעת חכמים אסור לשפוך לביב אפילו אם הוא ארוך מאה אמה שהמים יכולים להבלע בו, ולא אכפת לו שיבלעו בו, ואם כן בחצר בימות הגשמים אף שרוצה שיבלעו יהיה אסור לשפוך. **אָמַר לֵיהּ הָתָם לְמַאי נִיחוּשׁ לָהּ וְכוּ'** - וכיון שכך, גם האיסור לשפוך לביב הוא רק בימות החמה, אבל בימות הגשמים מותר (רש"י, וריטב"א בדעתו).

ולדעת המפרשים שהברייתא עוסקת בביב [ראה ביאורנו לעיל], קושיית אביי היא שאם הטעם שבימות הגשמים מותר לשפוך לביב הוא משום שלא אכפת לו שיבלעו, גם בימות החמה שיך טעם זה שלא אכפת לו שיבלעו במקומן, ויהיה מותר לשופכם לביב. ותירץ רבא, שבימות הגשמים מותר מטעם אחר, שאין סיבה לאסור, לא משום קלקול החצר, ולא משום מראית העין (ריטב"א בדעת ר"ת).

אָמַר רַב נַחְמָן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְכוּ' - ודברי הברייתא לעיל ש'בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע' נאמרו בעוקה בשיעור סאה, שבימות הגשמים מותר לשפוך לתוכה סאה, ובימות החמה אסור לשפוך לתוכה כלל, אבל בעוקה בשיעור סאתיים, מותר לשפוך לתוכה שתי סאים בלבד, בין בימות החמה ובין בימות הגשמים [וחולק על רבא שביאר שכוונת הברייתא שבימות הגשמים מותר לשפוך בלא עוקה] (רש"י, ותוס' ד"ה תנא, וריטב"א, בדעתו). ויש שפירש, שבעוקה בשיעור סאתיים מותר לשפוך לתוכה כל צרכו, בין בימות הגשמים ובין בימות החמה [שלא מצוי שישפוך יותר מסאתיים ולא גזרו בזה חכמים] (קרבן נתנאל ס [על הרא"ש ח, ט] בדעת הטור או"ח שנז והריטב"א, וראה ב"י שם שהטור נקט כן בדעת הרא"ש שם).

ויש שפירש, שדברי הברייתא שבימות הגשמים יש קולא, נאמרו גם על עוקא בשיעור סאתיים, שמותר לשפוך לתוכה כל צרכו, אבל בימות החמה מותר לשפוך לתוכה שתי סאים בלבד [שלא יאמרו צינורו של פלוני מקלח מים בשבת] (קרבן נתנאל שם, בדעת הרא"ש שם).

אָמַר אַבַּיֵי הִלְכָךְ אֲפִילּוּ כּוֹר וַאֲפִילּוּ כּוֹרַיִם - מותר לשפוך בימות הגשמים לעוקה בשיעור סאתיים, וזו כוונת הברייתא [וחולק על רבא ורב נחמן בפירוש הברייתא]. ובימות החמה מותר לשפוך לתוכה רק שתי סאים (רש"י, וריטב"א בדעתו; ב"י שם בדעת הרמב"ם שבת טו, יז, ושכן נקט רבינו ירוחם יב, יז בדעת הרא"ש). ויש שפירש, שבעוקה בשיעור סאתיים מותר לשפוך לתוכה כור או כוריים בין בימות החמה ובין בימות הגשמים [ואף שהמים בודאי יצאו לחוץ, שכיון שיש לו היכר על ידי העוקה, לא יבוא לשופכם לרשות הרבים (משנ"ב שנז, ח)], ודברי הברייתא נאמרו בעוקה בשיעור סאה, שבימות הגשמים מותר לשפוך לתוכה כל צרכו [ואף אם אין בה עוקה כלל (רא"ש שם)], ובימות החמה אסור לשפוך לתוכה כלל (ב"י שם, שכן נקט הטור שם בדעת הרא"ש).

■ להלכה, חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות שסמוכה לרשות הרבים, אסור לשפוך לתוכה מים בשבת בימות החמה, אלא אם עשה בה גומא שחללה מחזיק סאתיים, שמותר לשפוך בגומא כמה שירצה. ואם אין בגומא שיעור זה, אסור לשפוך בה כלל. ויכול לעשות גומא זו בין בתוך החצר ובין ברשות הרבים, אלא שברשות הרבים צריך לכסותה בנסרים. ובימות הגשמים, מותר לשפוך כמה שירצה, אפילו אם לא עשה גומא [כדעת אביי וכפירוש הרא"ש]. ובחצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות, אפילו אם היא ארוכה וצרה [כדעת רבי זירא], מותר לשפוך כמה שירצה (שו"ע או"ח שנז, א, ומשנ"ב שם. וראה שם פרטים נוספים).

ביב שיוצא לרשות הרבים ויש בו שיעור ארבע אמות על ארבע אמות, ומכוסה באורכו בשיעור ארבע אמות, מותר לשפוך אפילו על פי הביב אפילו בימות החמה, אף על פי שהמים יוצאים מיד מידו לחוץ [כדעת רבי אליעזר בן יעקב (לעיל ע"א)], ובלבד שלא יהא סילון של עץ, שאין המים נבלעים בו, אבל אם עשוי כעין רצפה של אבנים, נבלעים בו, ומותר [כדעת רש"י (ראה ביאורנו לעיל ע"א ד"ה אמר רב נחמן)]. ולדעת הרמב"ם, אפילו היה אורך הביב או הצינור מאה אמה לא ישפוך על פיו בימות החמה, אלא שופך חוץ לביב והמים יורדים לביב [כדעת חכמים (לעיל ע"א)] (שו"ע שם, ב). והלכה כדעה הראשונה (משנ"ב שם, כא, וביאה"ל ד"ה ולהרמב"ם).

ודוקא ביב שמימיו יוצאים לרשות הרבים, אבל אם המים יוצאים לכרמלית, מותר לשפוך על פי הביב אפילו בימות החמה, ואפילו אם הוא של עץ [כדעת הרמב"ם (ראה ביאורנו לעיל ע"א ד"ה חצר)] (שו"ע שם, ג, ומשנ"ב שם, כג). ויש אומרים שגם אם יוצאים לכרמלית, אסור בשל עץ [כדעת התוס' (ראה ביאורנו שם)] (רמ"א שם, ומשנ"ב שם, כד, וראה שם פרטים נוספים).

לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא עֵירְבוּ אֲבָל עֵירְבוּ מוּתָּרִין. ■ להלכה, שתי עליות זו כנגד זו הפתוחות לחצר שאין בה ארבע אמות, ואחת עשתה גומא בחצר כדי לשפוך מימיה בחצר והשניה לא עשתה, אם עירבו יחד, שתיהן מותרות לשפוך מימיהן לגומא. ואם לא עירבו יחד, זו שלא עשתה גומא אסורה, ושעשתה גומא מותרת, ובלבד שלא תשפוך את המים בגומא אלא תשפוך אותם בעליה וירדו לגומא (שו"ע או"ח שעז, א, ע"פ ביאה"ל שם ושעה"צ שם, ג. וראה שו"ע שם ע"פ משנ"ב ד, שאם יש מרפסת היוצאת מהעליה ויורדים דרכה לחצר, צריכה לערב עם השכנים הדרים בעלייתה). ואם יש בחצר יותר מארבע אמות, שתיהן מותרות אף אם אין שם גומא (רמ"א שם. וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים).

פרק תשיעי - כל גגות

וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא גַּג גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה אוֹ נָמוּךְ עֲשָׂרָה. ונקטה המשנה שני מקרים 'שלא יהא גג גבוה עשרה, או נמוך', אע"פ שאם גג אחד גבוה ממילא השני נמוך, משום שכוונתה לאסור דוקא באופן שגג אחד גבוה עשרה טפחים מכל הגגות שסביבותיו או באופן שגג אחד נמוך עשרה טפחים מכל הגגות שסביבותיו, אבל באופן שאינו גבוה או נמוך מכל הגגות, מותר לטלטל ממנו לגגות האחרים, שעל ידי שיש גג צמוד אליו שאין ביניהם הפרש גובה של עשרה טפחים, נחשב הוא מחובר לשאר הגגות ואינו מובדל מהם (גאון יעקב).

וְלֹא לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת. ואם עירבו בני שתי החצרות ביניהם, מותר להוציא מחצר לחצר אף כלים ששבתו בתוך הבית. אמנם לגבי חצר וקרפף, אף אם הם שייכים לאדם אחד או שעירבו בני החצר עם בני הקרפף, אסור להוציא את כלי הבתים מהחצר לקרפף, כי בית וקרפף רשויות חלוקות הן זו מזו (רש"י לעיל כג, ב ד"ה כדתנן). ואף שמהבית לחצר מותר לטלטל למרות שהן שתי רשויות, חצר שייכת לבית יותר מהקרפף, משום שחצר מיוחדת יותר לתשמיש הבית מאשר הקרפף (ר"ן שם). ויש שכתב, שגם בחצר וקרפף אם הם שייכים לאדם אחד או שעירבו ביניהם, מותר להוציא מזה לזה אף את כלי הבית (רמב"ם עירובין ג, כ).

דְּכָל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה רְשׁוּת אַחַת הִיא. במשנה פירש רש"י טעם אחר לכך שכל הגגות הם רשות אחת, שהוא משום שאין דרך להשתמש בהם בתדירות ולא ניכר שהם שייכים לאנשים שונים, ולכך אין הם מתחלקים לרשויות נפרדות, והטעם ההוא עדיף, שכן על פיו מבואר גם מדוע חצרות וקרפיפות של אנשים שונים נחשבים לרשות אחת (רש"ש). וכאן הוצרכה הגמ' לטעם אחר, שכן טעמו של רש"י מסביר רק מדוע מה שהגגות שייכים לאנשים שונים אינו מחלק אותם לרשויות נפרדות [כמו בבתים], אבל הגמ' באה לפרש מדוע אין הגגות חלוקים זה מזה מחמת חילוק הרשויות בין הבתים שתחתיהם, שהרי רשות היחיד עולה עד לרקיע, ועל זה פירשה הגמ' שלענין עירוב חצרות אין אומרים שחילוק הרשויות עולה עד לרקיע, אלא כל למעלה מעשרה נחשב לרשות אחת לענין זה (הע' הגרש"ז ברוידא לחי' המאירי).

עָמוּד בְּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְכוּ' אָסוּר לְכַתָּף עָלָיו גְּזֵרָה מִשּׁוּם תֵּל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. והיינו כאשר העמוד הוא בחצר, אבל אם העמוד בבית מקורה, אינו דומה כלל לרשות הרבים ולא גזרו משום תל ברשות הרבים (ריטב"א, בדעת רש"י ובשם רבינו אושעיא). ויש שכתב, שאף בעומד בחצר לא גזרו אלא בחצר של רבים שלא עירבו בה ואסור להוציא כלים מהבית אליה, שאז היא דומה במקצת לרשות הרבים, אבל כשהוא בחצר של יחיד או אפילו של רבים ועירבו, וכל שכן בבית, אינו דומה לרשות הרבים ולא גזרו (רבינו יהונתן ל, א מדפי הרי"ף ומאירי שבת ט, א בשם גדולי נרבונא). ויש שכתבו, שלא אסרו אלא כאשר הרשות והעמוד הם של שני אנשים, אבל אם הם של איש אחד לא גזרו (ריטב"א בשם רבותיו, אמנם רש"י להלן צא, א ד"ה וקרפיפות נחלק על זה). ולכל טעמים אלו מובן מדוע מותר להניח את הספר תורה בשבת על גבי הבימה. ועוד, שאין הלכה כרבי מאיר (ריטב"א).

וגזירה זו נאמרה דוקא בעמוד שדומה לתל ברשות הרבים, שתשמישו בגבוה ותשמישו נוח ודבר שכיח הוא להשתמש בו, אבל לא גזרו שלא להשתמש בבור ברשות היחיד אטו בור ברשות הרבים, שכן ברשות הרבים אין בור שכיח משום היזקא, וגם לא נוח להשתמש בו, ואין תשמישו שכיח לבני רשות הרבים (ריטב"א, מאירי).

מַאי לָאו דְּשָׁרֵי לְטַלְטוֹלֵי דֶּרֶךְ כַּתֵּל. ומוכח שלא גזרו משום תל ברשות הרבים, שכן אם גזרו היה לנו לאסור אף כאשר אינו מניח את החפץ שמטלטל על גבי הכותל, שכן אסור להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום שאסור להוציא אליו מדרבנן [עקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן], ולפיכך לא יכלה הגמ' לתרץ שמה שהתיר רבי מאיר דרך כתלים היינו כאשר אינו מניח על גבי הכותל (חזו"א או"ח קג, יט, וראה בזה עוד בשעה"צ שמט, יד ובביאורים ומוספים למשנ"ב דרשו שם).

כִּי פְּלִיגִי בְּמְחִיצוֹת שֶׁאֵינָן נִכָּרוֹת. שהגגות מחוברים יחד ואין המחיצות שלמטה בין הדיירים ניכרות (רש"י). ואפילו אם המחיצות שלמטה ממשיכות ועולות על גבי הגג, כל שאינן גבוהות על הגג עשרה טפחים אין הן נחשבות למחיצות על גבי הגג ואסור לטלטל על הגג אלא בתוך ארבע אמות מדין 'פרוץ למקום האסור' (ריטב"א בדעת רש"י). ויש שפירש, שאם המחיצות בולטות מגובה הגג, הרי הן מחיצות הניכרות ואומרים בהן 'גוד אסיק מחיצתא' (ריטב"א בשם יש אומרים), ושיעור הבליטה, יש שכתב, שהוא שלשה טפחים (חי' המאירי).

רַב אָמַר אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת לֹא אַמְרִינַן גּוּד אַסִּיק מְחִיצָתָא. היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' גם במחיצות שאינן ניכרות (חיי אדם שבת מז, יב). ויש שכתב, שלדעת רב גם מדאורייתא אין אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' כשאין המחיצות ניכרות, ולפיכך אם שולי הגג בולטים מעבר למחיצות שתחתיו כך שאין המחיצות ניכרות, וזרק חפץ מרשות הרבים ונח על גבי הגג פטור, שאין לגג דין רשות היחיד באופן זה (גאון יעקב). ויש שכתב, שלא נאמרו דברי רב אלא לענין חילוק רשויות על גבי הגג, דהיינו שאין המחיצות התחתונות מפרידות בין הגגות, אלא כל אחד מהם נחשב שהוא פרוץ למקום האסור ונאסר לטלטל בגגו, אבל לענין שאר דינים, נחשבות הן למחיצות (שערי ציון ד).

וגג ששוליו בולטים מעבר לקירות הבית, אסור לטלטל בגג, משום שאין אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' למחיצות הבית, ונמצא שהבית פרוץ לשוליים הבולטים (תוס'). אבל אין הגג נאסר משום שאין לו מחיצות, שכן הוא נחשב מובדל מרשות הרבים אף שאין לו מחיצות, משום שהוא גבוה עשרה מרשות הרבים ואין גדיים בוקעים [-עוברים] תחתיו [שאז בטל הוא לרשות הרבים], ואין

■ המשך במילואים עמ' 100

לא שנו אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרין וכי לא עירבו מאי טעמא לא אמר רב אשי גזירה דילמא אתי לאפוקי ממאני דבתים להתם:

הדרן עלך כיצד משתתפין

כל גגות העיר רשות אחת ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה דברי ר"מ וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו [א] רבי שמעון אומר [ב] אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית: **גמ'** יתיב אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין ויתיב אביי גבייהו ויתבי וקאמרי בשלמא רבנן סברי כשם שדיורין חלוקין למטה כך דיורין חלוקין למעלה אלא רבי מאיר מאי קסבר אי קסבר כשם שדיורין חלוקין למטה כך דיורין חלוקין למעלה אמאי רשות אחת הן ואי קסבר אין חלוקין דכל למעלה מי' רשות אחת היא אפילו גג גבוה עשרה ונמוך י' נמי אמר להו אביי לא שמיע לכו הא [ג] דאמר רב יצחק בר אבדימי אומר היה רבי מאיר כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת כגון עמוד ברה"י גבוה עשרה ורחב ד' אסור לכתף עליו גזירה משום תל ברה"ר ה"נ גזירה משום תל ברה"ר סבור מינה אפילו מכתשת ואפילו גיגית אמר להו אביי הכי אמר מר לא אמר ר"מ אלא עמוד ואמת הריחים הואיל ואדם קובע להן מקום והרי כותל שבין ב' חצירות דקבוע [ג] ואמר רב יהודה כשתימצי לומר לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן קרפיפות רשות לעצמן מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת לא להכנים ולהוציא דרך פתחים: וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו: איתמר [ד] רב אמר [ה] אין מטלטלין בו אלא בד' אמות ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו במחיצות הניכרות דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמו' לא אמר' גוד אסיק מחיצתא ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו דאמר' גוד אסיק מחיצתא. תנן וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות

רש"י

הכי גרסינן דלמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להכא. לשפת העוקה לשפוך לתוכה:

הדרן עלך כיצד משתתפין

כל גגות העיר רשות אחת. ואף על פי שדיורין חלוקין למטה לשני בני אדם, הגגות שאין תשמישן תדיר אין בהם חילוק רשות, וכלים ששבתו בגג זה מותרין להוליכם לזה: ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו עשרה. דאם חלוק מהן בגובה י' אסור לטלטל ממנו לגגין, וטעמא מפרש בגמ': וחכ"א כל אחד ואחד רשות לעצמו. ואם לא עירבו דיורין שלמטה אסור לטלטל מזה לזה: ר' שמעון. מיקל מכולם, ואמר חצירות וגגות וקרפיפות שאינן יותר מבית סאתים, הואיל וכולם אין תשמישן מיוחד ותדיר, רשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה אפילו מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב, ולית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא משום היתר כלי הבית: לכלים ששבתו בתוכן. כלים ששבתו באחד מהן, מוליכין אותן מזה לזה: אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. והביאום לחצירן ע"י שעירבו בני החצר, אסור להוציאן מחצירו לחצר אחרת אם לא עירבו ב' החצירות יחד: **גמ'** כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות. שעומדת כל אחת לבדה: והן רשות אחת. שם אחד להן, ששתיהן רשות היחיד: כגון עמוד. גבוה עשרה בחצר: אסור לכתף עליו. מן החצר, ואע"פ שרשות חצר עולה עד לרקיע [י]: גזירה משום תל גבוה י'. ברה"ר דהוה רה"י, דלא ליתי לכתופי עליה: אמת הריחים. כל בנין העמדת הריחים מקום מושבן קרי ליה אמת הריחים: הואיל ואדם קובע להן מקום. דדמו לתל: ואמר רב יהודה. לקמן בפירקין: כשתימצי לומר. כשתדקדק בדבריהם תמצא כן: חצירות רשות לעצמן. ומטלטלין מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב, וכן של יחיד, דכי היכי דאמר ר' מאיר גגות רשות אחת הן שמעינן מינה דחצירות נמי רשות אחת, שהרי אין תשמישן מיוחד כבתים ודמו לגגין, אבל מגג לחצר לא, כדקתני ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו י' וכל שכן מגג לחצר: מאי לאו. הא דקאמרינן חצירות רשות לעצמן לאו דשרי לטלטולי דרך כותל, ולא גזר משום תל, אלמא גג גבוה ונמוך טעמא אחרינא הוא: וקרפיפות [א]. אם (יש) יותר מבית סאתים הן מטלטלין מזה לזה תוך ד', ואי של בית סאתים מטלטלין טלטול גמור, אבל מהן לחצירות לא, דלא דמו לחצירות, דחצירות רשות שותפות וקרפף רה"י: רב אמר אין מטלטלין. לרבנן בגג הסמוך לחבירו: אלא בד' אמות. דכיון דלרבנן כל אחד רשות לעצמו והן פרוצין זה לזה, אוסרין זה על זה, דה"ל רשות פרוצה במלואה למקום האסור לה: מותר לטלטל בכולו. שמחיצות המבדילות למטה (ב) מן הדיורין אמרינן גוד אסקינהו למעלה ויפרידו ביניהן: במחיצות הניכרות. שאין הבתים מחוברין ויש אויר ביניהם, ומחיצות הבתים נראין לעומדין על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם: כולי עלמא לא פליגי. דאמרינן בהו גוד אסיק, דדמו לעמוד ברשות הרבים דהוי רשות היחיד [ז] משום גוד אסיק מסוך והעלה: כי פליגי בשאין המחיצות ניכרות. שהגגין מחוברין יחד ומכסין המחילות שבין הדיורין: לא אמרינן גוד אסיק. בכי האי גוונא:

תוספות

לא שנו אלא שלא עירבו. וא"ת אי דלא עירבו תרוייהו ליתסרו וי"ל דאיים שופכין ממש בתוך העוקה שבחצר אלא שופכין על הדיוטא והן יורדין על העוקה הסמוכה לה ואע"ג דהוי חצר שאינה מעורבת מ"מ לא אסרו חכמים (א) כאן אלא בכרמלית כעין שפירשנו לעיל אבל בחצר שאינה מעורבת לא אסרו כלל וכן פסק רבינו שמואל דמותר לשפוך מים אע"פ שהולכין לרשות אחרת שאינה מעורבת דמרשות לרשות לא בעי קמירה ואותם שלא עשו עוקה אסורים כדאמר דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להכא שיורידו מן הדיוטא בכלים מלאים מים לשפת העוקה שרחוקה מהן דאין רוצין שיפלו המים למטה ויקלקל החצר:

הדרן עלך כיצד משתתפין

כל גגות. גזרה משום תל ברה"ר. אף על גב דקיימא לן כר' מאיר בגזירותיו אפילו במקום רבים כדאמרינן בפ' אע"פ (כתובות נז.) גבי משהה אדם את אשתו שתים ושלש שנים בלא כתובה הכא אומר ר"י דאין הלכה כרבי מאיר דפסקינן לקמן [ח] הלכה כר"ש דאמר כולן רשות אחת הן וכותל שבין שתי חצירות דאסרינן הכא לר' מאיר שרי ר' יוחנן לעיל בריש חלון (דף עו.) (ג) ולקמן בפירקין [דף צב.]:

מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל. המ"ל כשאין הכותל רחב ארבעה:

רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד'. אף על גב דרב ושמואל פסקי לקמן [ט] כר"ש הכא אליבא דרבנן פליגי ולא סברי להו א"נ פלוגתייהו נפקא מינה נמי לר"ש לכלים ששבתו בבית ואף על גב דגבי כלים ששבתו בתוכו הוי נפרץ במילואו למקום המותר לו מ"מ חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור לכלים ששבתו בתוך הבית כעין שפירש רש"י [נ] בריש מי שהוציאוהו (לעיל דף מג.) (ד) דנפרץ במילואו למקום האסור לטלטל מגואי לברא ומברא לגואי הוי מקום המותר לו א"נ נפקא מינה כשהגגין יחד יתירים מבית סאתים דאי לא אמר גוד אסיק אסור כדאמרינן לקמן (ה):

במחיצות שאינן ניכרות. כשהבתים מחוברין דאין מחילות הבתים ניכרות כדפירש בקונטרס ונראה דהוא הדין אם הגג בולט חוץ למחילות הבית דחשיב נמי מחילות שאינן ניכרות ואור"י דגגין שלנו שבולטין ראשיהן לרה"ר ועבידי כי ארזילא לפירוש רש"י דמפרש [י] כי ארזילא בשיפוע כגגין שלנו הוי כרמלית דלא מינכרא מחילתא וליכא למימר גוד אסיק ופי תקרה נמי לא אמרינן כיון דעבידי כי ארזילא וגוד אחית נמי לא אמרינן [כ] לרבנן דרבי יוסי בר יהודה גבי טרסקל משום בקיעת גדיים דאפילו רבי יוסי בר יהודה לא אמר אלא בטרסקל דהדרן מחילתא כדאמר' בפרק

מא א מיי' פ"ד מהל' עירובין הלכה כז סמג שם טוש"ע א"ח סי' שעז:

א ב מיי' פ"ג מהלכות עירובין הלכה יח סמג עשין א טור ש"ע א"ח סי' שעב סעיף א:

רבינו חננאל

אחת לי עוקה גזוזטרא בריכה ועריבה אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכין לתוכו מים בשבת. **ואסיקנא** אמר רבה **לא שנו** אלא שלא עירבו אבל עירבו הללו ב' דיוטאות שופכין בעוקה אחת. אבל שלא עירבו גזרינן דלא לשפוך מדוכתיה. דלמא אתי למשקל במנא ושדי בעוקה:

הדרן עלך כיצד משתתפין

פ"ט כל גגות העיר רשות אחת ובלבד שלא יהא גבוה י' טפחים או נמוך י' דברי ר' מאיר. מ"ט דר' מאיר אי קסבר כשם שדיורין למטה חלוקין כך חלוקין למעלה. אמאי קתני כל גגות העיר רשות אחת (בלבד) ואי אין חלוקין (כ"ע) [דלמעלה מי'] רשות אחת היא [ובלבד שיהא גבוהה] י' או נמוך עשרה למה לי. **ואוקמה רב יצחק** אומר היה ר' מאיר כל מקום שאתה מוצא ב' רשויות והן רשות אחת כגון עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד' אסור לכתף עליו [גזירה] משום תל ברשות הרבים סבור מינה **[אפילו]** מכתשת אפילו גיגית אסור לכתף עליו. אמר אביי הכי קאמר מר והוא רבה בר נחמני לא אסרו אלא בעמוד ואמת הרחיים הואיל ואדם קובע להם מקום דגזרינן בהו אטו תל ברשות הרבים. **ואקשינן** והא כותל שבין ב' חצרות דקביע ואמר רב יהודה כשתמצא לומר לדברי ר"מ גגין וחצרות רשות לעצמן מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל ולא קא גזר משום תל ברה"ר ופרקינן לא להכניס ולהוציא מהן דרך פתחים אבל מזה לזה לא. **וחכמים אומרים** כל גגות רשות בפני עצמו הוא: אתמר

הגהות וציונים

א] דיבור זה צ"ל קודם ד"ה מאי לאו (יד דוד, וכ"ה בכתי"י ודפו"י) **ב]** צ"ל **שפירשתי** (גליון דפוס ווילנא, וכן הגיה נמוקי הגרי"ב, וכ"ה בתוס' הרא"ש). אמנם הנוסח **שפירש רש"י** הוא ע"פ מהרש"ל, וכ"ה בהגהת הב"ח:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) שבת קלו: לעיל [כג: לה.] עד. ולקמן לג., ב) [לקמן לג:] שבת ט., ג) [לקמן לג:], ד) [לקמן לב.], ה) עי' תוס' לעיל מב: ד"ה לא, ו) לעיל לב:, ז) לעיל עט. שבת צט:, ח) [דף לג.], ט) דף צא., י) לקמן ל. ד"ה וכ' אמות, כ) [שבת קמ.], ל) ועי' תוס' שבת ק: ד"ה כוח (נמוקי הגרי"ב).

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לא שנו וכו' לא אסרו חכמים כוחו אלא בכרמלית כעין שפי' לעיל. נ"ב בדף פח. ד"ה הני: (ב) רש"י ד"ה מותר לטלטל וכו' למטה בין הדיורין אמרינן בהו גוד אסקינהו: (ג) תוס' ד"ה כל גגות וכו' בריש חלון. נ"ב עיין בתוס' בד"ה וכו' יומן לקא דף עז ועי' מהרש"ל: (ד) ד"ה רב אמר וכו' כעין שפי' רש"י בריש מי שהוציאוהו. נ"ב בדף מב וע"ש בתוס' בד"ה לא על ידי מטיפה: (ה) בא"ד כדאמרינן לקמן. נ"ב דף צ סוף ע"א:

משנת ראשונים

כל גגות העיר רשות אחת. ופירשו בגמרא דלדברי מאיר הוא הדין שהחצרות רשות אחת וכן הקרפיפות ולא מיעט רבי מאיר אלא שלא לטלטל מגג לחצר או לקרפף שהן דיורין חלוקין, וכבר אפסיקא הלכתא כר"ש דאפילו גג חוצר וקרפף ומבוי כולם רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם מיהת. [הריטב"א]

יתיב אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין, ויתיב אביי גבייהו, ויתבי וקאמרי. הא דאמרינן בכוליה גמ' יתיב פלוני קמיה דפלוני ויתיב וקאמר, לא אמרינן הכי אלא במקום שחולק עליו או שהיה חולק האומר, אבל אם לא אמר הוא כלום ולא נחלק עליו בכלום לא אמרינן הכי, כן כתב הרשב"א ז"ל בחדושיו מס' יבמות. [הליכות עולם שער שני פרק א]

אין לשון זה מכוון, שאם אמר יתיב וקאמר, הרי הוא האומר, ומה צורך לדברי הרשב"א ז"ל. אבל הלשון המכוון הוא כמו שכתבו התוס' בחולין, כל היכא שאומר יתיב פלוני גבייהו, מזכירו כן לפי שהורה להם דבר חידוש. [מהר"י קארו כללי הגמרא]

גזירה משום תל ברשות הרבים. מסתברא לי דדוקא בחצר השותפין והוא שלא עירבו, ומשום דדמיא קצת לרשות הרבים שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבתים ומן הבתים לחוצה, אבל ברשות

היחיד של אדם אחד אי נמי בחצר השותפין ועירבו לא. עוד נראה שלא גזר ר' מאיר אלא בעמוד ואמת הריחיים וכיוצא בו שזה דומה לתל ברה"ר שתשמישו ג"כ בגובה וניחא תשמישתיה, ומילתא דשכיחא לאשתמושי ביה, אבל בור ברשות היחיד מותר ולא גזרינן אטו תל חדא דבור לא שכיח ברשות הרבים משום היזקא ובמילתא דלא שכיחא לא גזרינן, ועוד דבור לא שכיח תשמישתיה לבני רשות הרבים משום דלא ניחא תשמישתיה כולי האי. [הרשב"א, שבת ט.] **כשתימצי לומר לדברי רבי מאיר.** כשתמצא לומר, לשון מצוי. והכי איתא בפ' ג' דמנחות, אמר רבי כשהלכתי למצת מדותי אצל רבי אלעזר בן שמוע וכו', ופי' הרגמ"ה ז"ל למצת מדותי לדקדק הלכותי. [הריטב"א] [שיטמ"ק, כתובות כ:]

רשות לעצמו בשלמא לשמואל ניחא אלא לרב קשיא אמרי בי רב משמיה דרב שלא יטלטל ב' אמות בגג זה וב' אמות בגג זה והא א"ר אלעזר כי הוינן בבבל הוה אמרינן בי רב משמיה דרב אמרי אין מטלטלין בו אלא בד' אמות והני דבי שמואל תנו אין להן אלא גגן מאי אין להן אלא גגן לאו דשרי לטלטולי בכוליה ומי אלימא ממתני' דאוקימנא שלא יטלטל שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג זה ה"נ ב' אמות בגג זה וב' אמות בגג זה. אמר רב יוסף לא שמיע לי הא שמעתא א"ל אביי את אמרת ניהלן ואהא אמרת ניהלן גג גדול הסמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור ואמרת לן עלה אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שיש דיורין על זה ודיורין על זה דהויא לה הא דקטן מחיצה נדרסת אבל אין דיורין על זה ועל זה שניהן מותרין א"ל אנא הכי אמרי לכו ל"ש אלא שיש מחיצה על זה ומחיצה על זה הגדול מישתרי בגיפופי וקטן נפרץ במלואו אבל אין מחיצה לא על זה ולא על זה שניהן אסורין והא דיורין אמרת לן אי אמרי לכו דיורין הכי אמרי לכו ל"ש אלא שיש מחיצה ראויה לדירה על זה ומחיצה ראויה לדירה על זה הגדול מישתרי בגיפופי וקטן נפרץ במלואו אבל יש מחיצה ראויה לדירה על הגדול ואין מחיצה ראויה לדירה על הקטן אפילו קטן שרי לבני גדול מאי טעמא כיון דלא עבוד מחיצה סלוקי סליקו נפשייהו מהכא כהא דאמר רב נחמן עשה סולם קבוע לגגו הותר בכל הגגין כולן אמר אביי בנה עלייה על גבי ביתו ועשה לפניה דקה ארבעה הותר בכל הגגין כולן אמר רבא פעמים שהדקה לאיסור היכי דמי דעבידא להדי תרביצא דביתיה דאמרינן לנטורי

רשות לעצמו. קא סלקא דעתך כל אחד יטלטל בגגו משמע: והני דבי שמואל תנו. אית מתניתא בידייהו דמותבי מינה תיובתא לדבי רב, דקתני אין להן לכל אחד אלא גגו, דמשמע דלא יטלטלו אלא בגגו, הא בגגו יטלטלו: לא שמיע לי הא שמעתא. דשמואל, דנימא גוד אסיק במחיצות כי הני שאין ניכרות: גג גדול סמוך לקטן. גדול עודף עליו [לארכו] לכאן ולכאן: הגדול מותר. לטלטל בו דיורין שבו, ואפילו לרב, דהא מחיצות של מטה שישנן בעודפו לכאן ולכאן מחיצות הניכרות הן וגוד אסקינהו ואית להו גפופי, והך פירצה שכנגד הקטן פתחא הוי לגדול ואין קטן אוסר עליו, דהוי כשתי חצירות ופתח ביניהם: אבל קטן אסור. דלדידיה הוי מלואו ולאו פתחא הוא, ואסרי עליה בני גדול: שיש דיורין על זה ועל זה. שעוברין כל שעה מזה לזה, הלכך ליכא למימר גוד אסיק במחיצה התחתונה שביניהם מפני שנדרסת היא: אבל אין בהן דיורים. אמרינן בה גוד אסיק ומותר אף הקטן, אלמא אף במחיצה שאינה ניכרת אית ליה לשמואל גוד אסיק, דאי לאו דמחוברין הן אין דריסה מזה לזה: שיש מחיצה על זה ועל זה. כל סביבותיהן חוץ מכנגד חבורן, דהשתא מישתרי גדול בגיפופי: אבל אין מחיצה לא לכאן ולא לכאן שניהן אסורין. דקטן נמי אסר אגדול, דהואיל ולא הוו גיפופי ממש אלא על ידי גוד אסיק, לא הוו גיפופי לשויה פתחא לגביה, דפתחא דמינכר בעינן וכה"ג[א] לא עבדי אינשי: אי אמרי לכו דיורין. אם הזכרתי לכם שום דירה בדבר, כך אמרתי לכם. רב יוסף חלה ושכח תלמודו: לא שנו. דקטן אסור בין לדיורי קטן בין לדיורי גדול, אלא שיש מחיצה ראויה לדירה כלומר מחיצה קבועה וקיימת, דתרוייהו גלו דעתייהו דבעו אשתמושי כל חד בדידיה, הלכך גדול מותר בשלו דפתחא הוא ולא אסר קטן עלייהו, וקטן אסור לשניהם, (א) משום דנפרץ במלואו לגדול ואסרי עליה בני גדול, ולדידהו נמי לא מישתרי דכיון דעבד ליה מריה מחיצה קבועה לא סליק נפשיה מיניה ולא אחלי לגבייהו: סלוקי סליקו נפשייהו. בני קטן מגגן ואחלוה לבני גדול: הותר בכל הגגין. ואפילו לרבנן, דכיון דאינהו לא עביד סולם סליקו נפשייהו ואחלינהו לגביה: בנה עלייה. והקיף כל גגו מחיצות לעלייה: דקה. פתח קטן פתוח לכל הגגין: הותר בכולן. דגלי דעתיה דקא מחזיק בהו, והם לא הקפידו לעשות כן, אחלינהו לגביה: פעמים שהדקה לאיסור. ואפילו לרבי מאיר דמשוי כל הגגות רשות אחת, אסור בהן: דעבדה להדי תרביציה. שפתחה לצד גינתו, ומחיצה של צד הגגין הניח סתומה:

לנטורי

בפ' בכל מערבין (לעיל דף לג:) והואיל וכן כל הגג אסור כי כל הגג נפרץ במילואו לכרמלית לאותה בליטה הבולטת לרה"ר ואע"ג דלא שלטי ביה רבים שהרי גבוה י' נעשה כרמלית דלא מצינו מקום פטור רחב ד' דהא בית שאין תוכו י' וקרויו משלימו לעשרה הוי תוכו כרמלית ואין מטלטלין בו אלא בארבע אמות אע"ג דלא שלטי ביה רבים שהרי סתום הוא מכל צד והא דאמרינן בפ"ק דשבת (דף ז.) דאין כרמלית למעלה מי' היינו שמכח קרקע הכרמלית אין נעשה האויר כרמלית למעלה מי' כדאמר' התם דאקילו ביה רבנן (ב) קולי רה"ר שהאויר למעלה מי' מקום פטור וגזוזטרא דלא הויא כרמלית אלא רשות היחיד היינו משום דגוד אחית דבקיעת דגיס לא הויא בקיעה כדפיר' לעיל[ד] או בפתוח לרה"י דהוי כי אורי רשות היחיד[ה] וכן זיז היוצא לרשות הרבים רחב ד' דהוי רשות היחיד[ו] היינו סמוך לחלון תוך י' דהוי כי אורי רשות היחיד ומנעול דחשיב ליה בהמוצא תפילין (לקמן דף קא:) רה"י היינו משום דליכא בקיעת גדיים שהאיסקופה גבוהה שלשה אי נמי שיש במנעול עצמו גבוה י' דהוי רשות היחיד אפילו איכא רה"ר גמורה תחתיו כמו עגלות דהוו רה"י ותחתיהן רה"ר בהזורק (שבת דף צט.) ורש"י פירש נמי לקמן (ג) אמתניתין דגג גדול הסמוך לקטן גבי מה אגר דמינכרא מחיצתא אף גג דמינכרא מחיצתא שלא יהא גג בולט חוצה להן דאי לא מינכרא לא אמר' גוד אסיק וגדול נמי אסור שאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצה אינו רשות היחיד וכן בשמעתין[ז] גבי גגין השוין לר"מ כו' דפריך קשיא דרב אדרב פי' בקונטרס דלית ליה גוד אסיק ה"נ בגגין השוין לרבי מאיר נהי דלא אסור כל חד אחבריה דהא רשותא משוי להו מיהו בני רה"ר העוברים לפניהם ולאחריהם ולידי החיצונה[ח] אמאי לא אסרי עלייהו הא ליכא מחיצה לגגין כו' מיהו בירושלמי[ט] משמע דלא חשיב כרמלית והכי איתא (ד) אמר ר' יוחנן זיזין וכתלים שהיו גבוהים י' ורחבין ד' מותרין כאן וכאן ובלבד שלא יחליף משמע דחשיב להו מקום פטור מדשרי לבני רשות הרבים ורשות היחיד וכתלים דקאמר התם נראה דהיינו אבנים הבולטין מן הכותל דאילו כותל גבוה י' ורחב ד' הוי ודאי רה"י והא דנקט רחב ד' לרבותא דאפ"ה הוי מקום פטור וכל שכן אם אינם רחבים ד' ולא קשיא ההיא דבית שאין תוכו י' דהוי כרמלית אע"ג דלא מצי רבים לאישתמושי דהכא כיון שהוא למעלה מי' יש לו ליחשב מקום פטור אע"ג דרחב ד' כיון דלא הוי לא רה"ר ולא רה"י והא דפריך קשיא דרב אדרב לאו משום דרה"ר אוסרת כדפי' בקונטרס דלעולם אין רה"ר אוסרת למעלה מי' אלא משום דידע שפיר דאיירי ביתר מבית סאתים כדמסיק ומ"מ פריך לשמואל משום דאין נראה לו לומר דהני מחיצות למעלה לא עבידן ולא הוי מוקף לדירה והא דקאמרינן נמי לקמן[י] אף גג דמינכרא מחיצה דאי לא מינכרא גדול נמי אסור משום דקטן אוסר עליו אבל כי מינכרא אין הקטן אוסר עליו משום גוד אסיק אפילו לשוייה פתחא דלא כרב יוסף דבסמוך דאמר אם אין מחיצה לא על זה ולא על זה שניהם אסורין דלא אמר' גוד אסיק לשויה פתחא משום דפתחא כי האי גוונא לא עבדי אינשי:

וקטן נפרץ במילואו. כגון שהגג קטן נכנס לתוך הגדול כדאוקימנא פרק קמא (דף ט:) דמתניתין[כ] דחצר קטנה שנפרצה לגדולה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה שלא יהא נראה מבחוץ ושוה מבפנים:

ועשה לפניה דקה ד' הותר בכל הגגין. לפי מה שמפרש בכילד מעברין (לעיל דף נט: ושם סא.) דדקה היא מחיצה מפרש ר"י הכא דכשבנה עלייה ועשה מחיצה כל סביב גגו ופתחה לכל הגגין ועשה לפני הפתח דקה ד' אז הוי תשמיש קבוע אבל בלא דקה ירא להשתמש שם תשמיש קבוע מפני בני גגין אחרים וקשה דבלא דקה נמי אמר לעיל דאם יש מחיצה ראויה לדירה על הגדול ולא על הקטן דאפילו קטן נמי שרי לבני גדול ור"ח גרס הותרו כל הגגין פירוש אם עירבו שאר הגגין וזה לא עירב עמהם אינו אוסר עליהם דכיון דעשה דקה סילק עצמו מהם[י] וצריך לומר לפירושו דלכל הגגין הוא פרוץ במילואו או עלייה אינה אלא בחצי הגג שאם היה כל הגג מוקף מחיצה בלא דקה נמי לא היה אוסר ולשון פעמים שהדקה לאיסור צריך ליישב דהדקה אינה עושה לא איסור ולא היתר:

כרמלית

רבינו חננאל

אתמר רב אמר אין מטלטלין בכל גג אלא בד' אמות דלא אמרינן גוד אסיק מחיצתא. ושמואל אמר אמרינן גוד אסיק מחיצתא וכאילו מחיצות כל חצר עולות ומקיפות הגג לפיכך מותר לטלטל בכל הגג כי כמו החצר הוא ואקשינן עליה דרב והתנן וחכ"א כל אחד ואחד רשות לעצמו. ופרקינן רב הכי קתני כל אחד ואחד רשות לעצמו שלא יטלטל ב' אמות בגג זה ושתי אמות בגג אחר. אמר רב יוסף בהא דתנן גג גדול סמוך לגג קטן גדול מותר וקטן אסור. אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שיש מחיצה הראויה לדירה על הגדול ומחיצה הראויה על הקטן דגדול מישתרי בגיפופי. פי' גיפופי כמו כתלים קטני' שנשארו מכותלי הגדולה ניתרת בהן שהן כמו פסין אבל הקטן שנפרץ במילואו ואין לו מחיצה כלל בזה א) (חצר א' חייב) אבל יש מחיצה הראויה על הגדול ואין הראויה לדירה על הקטן קטן נמי משתרי לגבי גדול דכיון [דלא] עבידו מחיצה בנפשייהו סלוקי סליקו נפשייהו מהכא וכי הא דאמר ר"נ אחד שעשה סולם קבוע לגגו מותרין בכל הגגות דהאי סליק נפשיה מהכא. אמר אביי בנה עלייה על גבי ביתו ועשה לפניה דקה כמו איצטב' רחבה ד' טפחים מותרין בני הגגות בגגותיהן דהאי סליק נפשיה מהכא ולא קאסר. אמר רבא ואי עבד' להאי דקה בהדיה ביתיה אסיר דלא אמרינן סלוקי סליק

חשק שלמה על ר"ח

א) [אולי צ"ל בזה אמרינן דגג הקטן אסור].

משנת ראשונים

בי רב משמיה דרב אמרו. וקושיין מדתנא דבי שמואל דפליגא אדרב, ואע"ג דרב תנא הוא ופליג, אנן לא שבקינן למפרך ליה ממתניתא עד דמתרץ תלמודא הכין ותלמודא נמי לא מתרץ הכין אלא היכא דלא משכח פרוקא אחרינא. [הריטב"א]

אמר ליה אביי את אמרת ניהלן ואהא אמרת ניהלן. נראה כי אביי לרב יוסף כמו תלמיד חבר הוא בסוף פרק יוצא דופן (נדה מח.) אמר ליה אביי לרב יוסף מי פליגתא נראה שלא היה רבו אלא רבה שלא אמר מי פליג מר, ובפרק האשה (נדה סג:) בגמרת נדה אמר ליה אביי את אמרת ניהלן. [ספר יוחסין מאמר שני]

גג גדול הסמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור. כגון שהגג קטן נכנס בתוך הגדול וכדמפרש בפ"ק חצר קטנה הנפרצה לגדולה ונכנסין כותלי קטנה בתוך גדולה שלא יהיה נראה מבחוץ ושוה מבפנים. [תוספות הרא"ש] אבל אין מחיצה לא על זה ולא על זה שניהן אסורין. וכתב הראב"ד ז"ל שאילו היתה מחיצה ניכרת באמצעיתן אע"פ שאין בסביבות ג"כ אלא מחיצות מלמטה שהן ניכרות, די בכך לומר גוד אסיק ולשוויהו למעלה רשות היחיד גמורה, ואע"פ שאינם עולות על הגג כלל די להם בראיית המחיצות לעומדין על שפתו וכדאמרינן לעיל גבי תל ועמוד שברשות הרבים. [הריטב"א] עשה סולם קבוע לגגו הותר בכל הגגין כולן. ירושלמי מתני' כולם עולים בסולם צורי או בסולם מצרי אבל אם היו כולן עולים בסולם מצרי ואחד עולה בשל צורי אותו של צורי נעשה כפתח והשאר נעשה כמטרפס ועולה כמטרפס ויורד. [הרשב"א]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל דף י. וש"נ], ב) לקמן צב., ג) נדרים דף מא., ד) פי' ד"ה גזוזטרא, ה) עי' שבת ז:, ו) עי' לקמן צח:, ז) דף צ., ח) פרק ז ה"ב, ט) דף צב., י) כמו לעיל נט ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא שנו וכו' דמשום דנפרץ [לגדול]: (ב) תוס' ד"ה במחיצות וכו' דאקילו ביה רבנן מקולי רה"ר: (ג) בא"ד ורש"י פי' נמי לקמן. נ"ב דף צב סוף ע"א: (ד) בא"ד והכי איתא התם א"ר יוחנן:

גליון הש"ס

גמ' ומי אלימא ממתניתין. שבת דף יב ע"א ודף פג ע"ב:

הגהות וציונים

א] בדפוס שאלוניקי "וכי האי פתחא", וכ"ה בקצת כת"י וי"ג "וכי האי גוונא לא עבדי אינשי פתחא": ב] צ"ל החיצונות (רש"ש). ג] צ"ל מתניתין (באה"מ): ד] בדפו"י "משום דנפרץ במלואו לגדול אסרי", ולפנינו כבר מתוקן ע"פ מהרש"ל [השלם] ואסרי, ורבינו הגיה באופן אחר.

שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל ב' אמות בְּגַג זֶה וב' אמות בְּגַג זֶה. ויכלה הגמ' גם לתרץ שהמשנה מדברת באופן שיש על גבי הגגות מחיצות ניכרות, אלא שרצתה לתרץ לדעתו של המקשן שהבין שהמשנה מדברת אף כשאין המחיצות ניכרות (ריטב"א, מאירי). ועוד, שהמשנה לא פירשה, ומשמע שהתירה בכל אופן אף כאשר אין המחיצות ניכרות (מאירי). ויש שכתב, שכל זה נכלל בתירוץ הגמ', כלומר שהמשנה אינה באה לדון בדין הגג עצמו אלא ללמדנו שכל גג הוא רשות לעצמו ואסור להוציא מגג לגג, ודין הגג עצמו תלוי אם הוא מוקף מחיצות שאז יכול לטלטל בכולו, או אם אינו מוקף מחיצות שאז יכול לטלטל בו עד ארבע אמות (תוס' רי"ד).

גַּג גָּדוֹל הַסָּמוּךְ לְקָטָן הַגָּדוֹל מֻתָּר וְהַקָּטָן אָסוּר. והיתר הגדול הוא דוקא כאשר רוחב הגג הקטן [במקום חיבורו לגדול] הוא עד עשר אמות, אבל אם רוחבו יותר מעשר אמות, נמצא שהגדול פרוץ אליו פירצה שהיא יותר מעשר שאז אין המחיצות שמן הצדדים יכולות להחשיב את הפירצה לפתח, וכמו ששנינו לעיל (טו, ב). ואי אפשר להחשיב אף את הגג הקטן כמי שיש לו גיפופין מדין מחיצה הנראית מבחוץ ושוה מבפנים (ראה לעיל ט, ב), שהואיל שאין לגג הגדול מחיצות ממש ואינו ניתר אלא מדין 'גוד אסיק מחיצתא' משני צדי הפירצה שהופכים את הפירצה לפתח, אין בכוח הגיפופין להתיר גם את הקטן מדין מחיצה הנראית מבחוץ (ריטב"א).

אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ דִּיּוּרִין עַל זֶה וְדִיּוּרִין עַל זֶה דְּהָווְיָא לָהּ הָא דְּקָטָן מְחִיצָה נִדְרֶסֶת, שכיון שעוברים כל שעה מגג לגג, אין אומרים 'גוד אסיק' למחיצה שביניהן שאינה ניכרת, אבל אם אין דרכם לעבור מגג לגג, אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' ומותר לטלטל בגג הקטן (רש"י). ואין הטעם משום שמחיצה הנדרסת אינה נחשבת מחיצה, אלא משום שמעיקר הדין אין אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' במחיצה שאינה ניכרת, ולא היקל שמואל אלא בגגות מחוברים משום שהדיורים מחולקים למטה ולפיכך מועיל חילוק הדיורים גם למעלה, אבל כאשר הדיורים למעלה דורסים מעל המחיצה שלמטה ואינם חלוקים זה מזה, אין המחיצות שלמטה מתירות למעלה (חזו"א או"ח קח, ב, ולשיטתו שהבאנו לעיל ע"א בביאור דעת שמואל). ויש שכתב, שמעיקר הדין אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' גם במחיצות שאינן ניכרות, ומה שאסרו כאן כשהמחיצה נדרסת הוא מדין 'אתו רבים ומבטלי מחיצתא', דהיינו שהילוך הרבים יש בכוחו לבטל מחיצה, וכדעת רבי יהודה לעיל (כב, א) שסובר כן, אבל להלכה שפוסקים כדעת חכמים שאין בכוח הילוך רבים לבטל מחיצה, אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' למחיצה שבין הגג הקטן לגג הגדול, ומותר לטלטל גם בגג הקטן (שערי ציון ד, ולשיטתו שהבאנו לעיל ע"א).

שֶׁיֵּשׁ מְחִיצָה עַל זֶה וּמְחִיצָה עַל זֶה דְּגָדוֹל מִישְׁתְּרֵי בְּגִיפּוּפֵי -שהגגות מוקפים במחיצות מכל הצדדים מלבד במקום החיבור ביניהם, שאז הגג הגדול ניתר על ידי הגיפופין שיש לפירצה זו משני צדדיה, אבל אם אין לגג מחיצות על גביו, אין בכוח מחיצות הבית שאומרים בהם 'גוד אסיק מחיצתא' להיחשב לגיפופין לגג הגדול (רש"י). ואין צריך שהגג הקטן יהא מוקף כלל במחיצות, ואף הגג הגדול אין צריך שיהא מוקף מכל צדיו, אלא רק שתהא מחיצה ניכרת בגג הגדול משני צידי מקום הפירצה בינו לבין הקטן, שאז מחיצות אלו נחשבות כגיפופין לפירצה ומחשיבים אותה לפתח, ושאר הגג ניתר על ידי מחיצות הבית מדין 'גוד אסיק מחיצתא' (ריטב"א בשם הראב"ד, מהרש"א). ויש שכתב, שאם הגג הגדול מוקף מכל צדדיו במחיצה גמורה מלבד בצד שבינו לבין הקטן, אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' בצד זה גם להיחשב לגיפופין להתיר את הפירצה שבינו לבין הגג הגדול, ורק כאשר כל הגג אינו מוקף מחיצות, לא אומרים 'גוד אסיק' לעשות גיפופין לגג הגדול, שכן אין דרך לעשות פתח בגג שאין בו כלל מחיצות (שפת אמת, בדעת רש"י).

אִי אָמְרִי לְכוּ דִּיּוּרִין הָכִי אָמְרִי לְכוּ, ולא חזר בו רב יוסף מדבריו לעיל שאין אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' במחיצות שאינן ניכרות, וגם לא חזר בו מדין זה שמחיצות שאינן מועילות אלא מדין 'גוד אסיק' אין בכוחן להיחשב לגיפופין להתיר פירצה, אלא הוסיף דין נוסף לענין שני גגות המחוברים זה לזה שרק לאחד מהם יש מחיצה (מאירי). ויש שכתב, שרב יוסף חזר בו מדבריו לעיל, ומודה שאפשר להחשיב מחיצה שהיא מדין 'גוד אסיק' לגיפופין לגדור פירצה (חזו"א או"ח קח, ב).

יֵשׁ מְחִיצָה רְאוּיָה לְדִירָה עַל הַגָּדוֹל וְאֵין רְאוּיָה לְדִירָה עַל הַקָּטָן אֲפִלּוּ קָטָן שָׁרֵי לִבְנֵי גָדוֹל. וכן אם יש מחיצה ראויה לדירה רק על הגג הקטן, מותר לטלטל רק את כלי בני הגג הקטן אל הגג הגדול, אבל את כלי בני הגג הגדול אסור לטלטל אל הגג הקטן, שכן בני הגג הגדול סילקו עצמם מהגג במה שלא עשו לו מחיצה ראויה לדירה. ונקטה הגמ' אופן זה שרק בני הגדול עשו מחיצה, לחדש שאפילו בני הגג הקטן שאינם אוסרים על בני הגג הגדול [כמבואר לעיל], מסלקים עצמם ונותנים את גגם לבני הגג הגדול, וכל שכן שבני הגג הגדול שהם אוסרים על בני הקטן [משום שהוא פרוץ להם בכל הרוח שבינו לבין הגדול], מסלקים את עצמם כדי שלא יאסרו על בני הגג הקטן (שפת אמת).

עָשָׂה סֻלָּם קָבוּעַ לְגַגּוֹ הֻתַּר בְּכָל הַגַּגִּין כֻּלָּן. שמאחר ושאר בני הגגות לא עשו סולם לגג שלהם, סילקו עצמם מגגם ולכך הוא מותר בכל הגגות (רש"י). ואף כשיש להם סולם לעלות אל הגג אלא שהסולם שלו הוא סולם גדול וקבוע, הרי הוא מותר בכל הגגות והם אסורים (ריטב"א, בשם ירושלמי). וכן לרבי שמעון שסובר שכל הגגות הם רשות אחת ולא אסר אלא לטלטל מגג לגג כלים ששבתו בבית, כאן מותר בעל הסולם הקבוע לטלטל בכל הגגות אף כלים ששבתו בביתו, שכן בני הגגות שלא עשו סולם סילקו את עצמן מהגג שלהם ונתנוהו לבני הגג שעשה סולם קבוע, ולבני שאר הגגות אסור להוציא אף מביתם לגג שלהם (רשב"א, ריטב"א).

בָּנָה עָלֶיהָ עַל גַּבֵּי בֵּיתוֹ וְעָשָׂה לְפָנֶיהָ דַּקָּה אַרְבַּע הֻתַּר בְּכָל הַגַּגִּין כֻּלָּן - שבנה את העליה על כל שטח גגו, ועשה לה 'דקה' דהיינו פתח קטן רחב ארבעה טפחים אל שאר הגגות, מותר הוא להשתמש על גבי שאר הגגות אף כלים ששבתו בתוך ביתו. ונתחדש בזה שאף שאינו גר בעליה ואינו אוכל בה בשבת, נחשבים שאר הגגות שהם משמשים לגג זה ובטלים אליו (רש"י, ע"פ ריטב"א וחזו"א או"ח קד, יב). ויש שפירש, ש'דקה' היינו מחיצה ברוחב ארבעה טפחים הנעשית כדי להסתיר תשמישים צנועים, והעמידה כנגד הפתח שבין העליה לגגות, שאז נחשבת העליה ראויה לדירה ובטלים שאר הגגות אליה, אבל כשהשאיר את הפתח פתוח ולא עשה 'דקה', אין העליה נחשבת ראויה לדירה כיון שאינו משתמש שם תשמיש קבוע כדי שלא יראוהו בני הגגות הסמוכים, ולפיכך אין שאר הגגות בטלים אליה (תוס' בשם ר"י). ויתכן שאין זה אלא כאשר העליה פרוצה לגמרי אל שאר הגגות, אבל אם אין ביניהם אלא פתח, לא צריך 'דקה' (חזו"א שם). ורבנו חננאל גרס 'הותרו כל הגגין כולן', ומפרש שעשה עליה רק לחצי גגו, וחציו השני פרוץ אל שאר הגגות, ושאר בני הגגות עירבו לעצמם והוא לא עירב עמהם, וכשלא עשה 'דקה' דהיינו מחיצה ארבעה טפחים כנגד גגו, אסורים הם לטלטל מפני שהם פרוצים לגגו והרי הוא לא עירב עמהם, אבל כשעשה 'דקה' כנגד פתח חצי העליה שבנה, סילק את עצמו מחצי גגו, ואינו אוסר עליהם (תוס' בשם רבנו חננאל, ע"פ חזו"א שם, יג).

לְנַטּוֹרֵי תַּרְבִּיצָא הוּא דַּעֲבִידָא. ואף כאשר לא עשה פתח כלל מהעליה אל הגג לכיוון התרביצא אסור הוא בשאר הגגות, כיון שאינו פתוח אליהם. ונקטה הגמ' שעשה פתח אל התרביצא, כדי לחדש שאף באופן זה שיכול להשתמש על ידי פתח זה בגגות, מכל מקום כיון שלא עשה את הפתח מהעליה אליהם אלא לכיוון התרביצא, גילה דעתו בכך שמסלק עצמו מהגגות (גאון יעקב בדעת רש"י). ולשיטת המפרשים ש'דקה' היינו מחיצה שמסתירה את השימושים שנעשים בעליה מפני בני הגגות, יש לפרש שכאשר עשה את ה'דקה' לצד התרביצא, סילק בכך את עצמו משימוש קבוע בגגו, ולא בטלו שאר הגגות אל העליה (מהרש"א, וראה חזו"א או"ח קד, יב שתמה, שלדבריו עדיין אין הדקה גורמת את האיסור). ולפירוש שהבאנו לעיל שכשעשה 'דקה' בין חצי הגג שבנה שם עליה לחצי הגג שלא בנה, סילק את עצמו מחצי הגג שלא בנה ואין גג זה אוסר על שאר בני הגגות שעירבו ביניהם, כוונת הגמ' לומר שאם עשה את ה'דקה' לצד התרביצא, לא עשאה כדי לסלק את עצמו מהגגות אלא לנטורי תרביצא (ריטב"א).

שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּעַמּוּד מַהוּ. אָמַר רַבָּה מַאי קָא מְבָעְיָא לֵיהּ, כַּרְמְלִית וּרְשׁוּת הַיָּחִיד קָא מְבָעְיָא לֵיהּ, שכן עמוד ברשות הרבים שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים והוא גבוה עשרה טפחים נחשב לרשות היחיד. ואי אפשר לפרש שספקו של רמי בר חמא היה בעמוד שאין גובהו עשרה טפחים שהוא כרמלית, שכן באופן זה אסור לטלטל מהגג שמדאורייתא נחשב לרשות היחיד גמורה [מחמת הקירות החיצוניות של הבתים שתחת כל הגגות] אל העמוד שאינו אלא כרמלית. ואף שלדעת רב מדרבנן נחשבים הגגות לכרמלית הואיל והם פרוצים זה לזה, אין זה אלא להחמיר ולא להקל (רשב"א, ריטב"א). ויש שפירש, שספק הגמ' הוא בעמוד שאינו גבוה עשרה טפחים שדינו ככרמלית כמו הגג. ורבה הקשה, שהגג נחשב לרשות היחיד כלפי העמוד, שכן אינו אסור אלא מחמת הדיורין, ואם יערבו בני הגגות יחד יהא מותר לטלטל בו (תוס').

שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּאַכְסַדְרָה מַהוּ. היינו גג האכסדרה, ונחשב לכרמלית כיון שהאכסדרה שטחה יותר מבית סאתיים ואינה מוקפת לדירה, וגם הגג נחשב לכרמלית מחמת כן. ואף כשאין שטחה יותר מבית סאתיים נחשבת האכסדרה לכרמלית באופן שאין לה מחיצות המכשירות אותה להיות רשות היחיד. ואף אין להחשיב שיש לאכסדרה מחיצות מדין 'פי תקרה יורד וסותם', שכן מדובר באופן שהגג עשוי באלכסון, שבגג כזה מבואר בגמ' להלן (צד, ב) שלא אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' (רש"י, ע"פ פירוש הרש"ש). ויש שכתבו, שבאופן שיש לאכסדרה מחיצות, כל הנדון הוא רק על גג האכסדרה, שיחשב לכרמלית מחמת שהוא גדול מבית סאתיים, אבל האכסדרה עצמה אינה נחשבת לכרמלית אפילו אם שטחה יותר מבית סאתיים, כיון שהיא מקורה, ומקום מקורה אינו נחשב לאינו מוקף לדירה אפילו אם שטחו גדול מאוד (תוס', בדעת רש"י). ויש שפירשו, שמדובר באופן שיש לאכסדרה שלש מחיצות ורק ברוח רביעית אין לה מחיצה, והגג עשוי באלכסון, אבל אם אין לה מחיצות כלל אין מקום לפסקו של רמי בר חמא, שכן הגג הוא רשות היחיד גמורה מן התורה [מחמת הקירות החיצוניות של הבתים שתחת כל הגגות וכדלעיל], והאכסדרה היא כרמלית גמורה, ואסור לטלטל מזה לזה (רשב"א בשם הראב"ד, ריטב"א).

כֵּיוָן דְּלֹא הַאי חֲזֵי לְדִירָה וְלֹא הַאי חֲזֵי לְדִירָה חֲדָא רְשׁוּתָא הִיא, ומה שאסר רב להוציא מגג לגג אף ששני הגגות הם רשות אחת, הוא משום חילוק הדיירים שלמטה, שאנו אומרים שכשם שהם חלוקים למטה כך הם חלוקים למעלה, אבל באכסדרה שאין בה דיירים למטה, אין לאסור להוציא מהגג אליה אף שהיא שייכת לבעלים אחרים (רש"י).

אוֹ דִילְמָא כֵּיוָן דְּמִגַּג לְגַג אֲסִיר מִגַּג לְאַכְסַדְרָה נַמִּי אֲסִיר. שהטעם שאסור להוציא מגג לגג הוא משום שהגגות שייכים לאנשים שונים, ולפיכך יהא אסור להוציא גם לאכסדרה ששייכת לאדם אחר (רש"י). ואף שלעיל (פט, א) פירשה הגמ' שטעם האיסור לדעת חכמים הוא משום שהדיירים חלוקים למטה, אבל חילוק בעלים לבד אינו אוסר, וכמו שתי חצרות של בעלים שונים שמותרים להוציא מחצר לחצר, מכל מקום הסתפקה הגמ' שיתכן שכמו שאסור לטלטל מגג לגג כיון שיש ביניהם חילוק בעלים וגם למטה הדיירים חלוקים, כך גם יהיה אסור לטלטל מגג לאכסדרה כיון שיש ביניהם חילוק בעלים וגם הם רשות שונה זו מזו (גאון יעקב).

רַב אָמַר מָתָר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב. ואף שלא אסר רב לעיל אלא לדעת חכמים שסוברים שכל גג נחשב לרשות בפני עצמה, ולא לדעת רבי מאיר שסובר שכל הגגות נחשבים לרשות אחת, קושיית הגמ' היא שהגג יאסר משום שהוא נחשב כפרוץ אל רשות הרבים ואל בני החצרות שסביבותיו, ומחיצות הבית אינן מועילות שכן הן מחיצות שאינן ניכרות שאין אומרים בהן 'גוד אסיק' (רש"י). ובקושייתה סברה הגמ' שרב מתיר גם באופן שגג הבית עודף ובולט מעל מחיצות הבית [שאם לא כן, לא היה אוסר שמואל לטלטל בגג], ולכך אין מחיצות הבית ניכרות למעלה מהגג והן כמחיצות שבין הבתים שאינן ניכרות למעלה. ובתירוצה תירצה הגמ' שלא התיר רב אלא כאשר אין הגג בולט מעל המחיצות, שאז מחיצות הבתים ניכרות למעלה ואומרים בהן 'גוד אסיק' להיחשב למחיצות לגג (תוס', רשב"א ריטב"א). ויש שכתבו, שגם בקושיה הבינה הגמ' שמדובר בגג ששטחו יותר מבית סאתיים [כפי שהעמידה הגמ' בדעת שמואל] והגג בולט יותר ממחיצות הבית, ולפיכך נחשב הוא לכרמלית, אבל אם אין שטחו של הגג יותר מבית סאתיים יהיה מותר לטלטל בו אף אם הגג בולט יותר ממחיצות הבית שאז אין אומרים 'גוד אסיק' למחיצות הבית, שמכל מקום כיון שהגג גבוה עשרה טפחים מרשות הרבים, נחשב הוא למקום פטור שמותר לטלטל בו (ריטב"א, בשם השר מקוצי).

הָכָא הָוֵי יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, היינו בגגין שוין [שאין אחד מהם גבוה מחבירו] או בגג יחידי. ובגגין שוין לרבי מאיר אף אם יש יותר מבית סאתיים רק בצירוף כל הגגות יחד אסור, ואין אומרים לשמואל 'גוד אסיק' למחיצות שבין הבתים [כשיטתו לעיל בדעת חכמים שאומרים 'גוד אסיק' במחיצות שאינן ניכרות להתיר לטלטל בכל גג בפני עצמו], כיון שרבי מאיר סובר שכל הגגות הן רשות אחת ואין המחיצות שבין הבתים מחלקות את הגגות (רש"י, תוס'). ולפי זה צריך לומר שלא אמר רבי מאיר שכל הגגות הם רשות אחת אלא כשאין מחיצה ביניהם, אבל אם יש מחיצה אין הם רשות אחת, ולכך מוכח שלרבי מאיר אין אומרים 'גוד אסיק' על המחיצות שבין הבתים שאינן ניכרות (שפת אמת). ויש שפירש בטעם הדבר שלרבי מאיר אין מחיצות הבתים מחלקות

המשך במילואים עמ' 100

לנטורי תרביצא הוא דעבידא. בעי רמי בר חמא שתי אמות בגג ושתי אמות בעמוד מהו אמר רבה[א] מאי קא מיבעיא ליה כרמלית ורה"י קא מיבעיא ליה ורמי בר חמא[ב] אגב חורפיה לא עיין בה אלא הכי קמיבעיא ליה ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה מהו מי אמרינן כיון דלא האי חזי לדירה ולא האי חזי לדירה חדא רשותא היא או דילמא כיון דמגג לגג אסיר מגג לאכסדרה נמי אסיר. בעי רב ביבי בר אביי ב' אמות בגג וב' אמות בחורבה מהו אמר רב כהנא לאו היינו דרמי בר חמא אמר רב ביבי בר אביי וכי מאחר אתאי ונצאי אכסדרה לא חזיא לדירה וחורבה חזיא לדירה וכי מאחר דחזיא לדירה מאי קמיבעיא ליה אם תימצי לומר קאמר אם תימצי לומר אכסדרה לא חזיא לדירה חורבה חזיא לדירה או דילמא השתא מיהא לית בה דיורין תיקו. גגין השוין לר"מ וגג יחידי לרבנן רב אמר מותר לטלטל בכולו ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בד' רב אמר מותר לטלטל בכולו קשיא דרב אדרב התם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרא מחיצתא ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות קשיא דשמואל אדשמואל התם לא הוי יותר מבית סאתים הכא הוי יותר מבית סאתים והני מחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן והוה כקרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וכל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בד'. איתמר ספינה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' רב אמר מותר לטלטל בכולה

דהא

רש"י

לנטורי תרביצא עבידא. וסילק עצמו מן הגגין: ב' אמות בגג זה[ד]. כרב סבירא ליה דאמר גג שבין הגגין אין מטלטלין בו אלא בד', דאסרי אהדדי: מהו. לטלטל מאחת מהן לעמוד העומד ברה"ר סמוך לו גבוה י' ורחב ד': כרמלית ורה"י קא מיבעיא ליה. בתמיה, כלומר פשיטא דאסיר, דהא גג כרמלית הוא כדאמרן אין מטלטלין בו אלא בד', ועמוד רה"י: ורמי בר חמא אגב חורפיה כו'. תלמודא קאמר ורמי בר חמא נמי ודאי לא איבעי ליה למיבעי הכי, אלא אגב חורפיה מיהר בשאלתו ולא עיין בה יפה: והכי הוא דמיבעיא ליה ב' אמות בגג. שבין הגגין: וב' אמות באכסדרה. של בעלים אחרים, ע"ג תקרה של אכסדרה יותר מבית סאתים[ה], ואין לה מחיצה ואין לה פי תקרה דנימא יורד וסותם דעבידא כי אורזילא בשפוע כגגין שלנו וכדאמרן בעושין פסין (לעיל כה:), דהשתא הויא לה נמי כרמלית, מהו לטלטל מזה לזה: חדא רשותא הוא. ואף ע"פ שאינן של איש אחד אין בהם חלוק רשות, ואפי' לרבנן, דלא דמו לשני גגין, דהתם איכא דיורין למטה בשניהם וי"ל כשם שיש חלוק רשות למטה בבתים כך יש חלוק למעלה, דחלוק למטה סליק ואזיל לעיל, אבל באכסדרה ליכא למימר הכי: או דילמא כיון דמגג לגג אסיר. טעמייהו דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים הוא, ומגג לאכסדרה נמי: בחורבה. של אחרים, ופרוצה לרה"ר דהויא נמי כרמלית כגג בין הגגין: לאו היינו דרמי. מה בין חורבה לאכסדרה: וכי מאחר אתאי ונצאי. מפי אחר באתי ונלקתי בשאלה ששאלה אחר באתי לקנתר, בתמיה: מאי קא מיבעיא ליה. הא לא דמי לגג, ואסיר: אם תימצי לומר קאמר. כלומר לא פשיטא לרב ביבי דתיהוי חורבה חזיא לדירה, ולא פשיטא ליה נמי דתיהוי כי אכסדרה דהא עדיפא מינה פורתא, ובא להוסיף על שאלתו של רמי בר חמא על ידי את"ל, והכי קאמר אם פשטת לרמי בר חמא דשרי, הכא מאי, התם הוא דאכסדרה לא חזיא מידי לדירה אבל חורבה חזיא לדירה בתיקון מועט, או דילמא כו': גגין השוין. שאין בהן גג גבוה מחבירו עשרה, ויש הרבה סמוכין יחד: לר"מ. דמשוי להו כולהו חדא רשותא ולא אסרי אהדדי: וגג יחידי לרבנן. שאינו סמוך לאחרים, דאפילו לרבנן ליכא דליסר עליה: ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בד'. והא דקאמר ר' מאיר רשות אחת הן, לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה. וטעמייהו דרב ושמואל מפרשא ואזלא: קשיא דרב אדרב. דא"ר לעיל (פט.) בגגין השוין לרבנן דאסרי אהדדי אלמא לא אמר גוד אסיק מחיצות שביניהם להיות מובדלת[ו], ה"נ בגגין השוין לר"מ, נהי נמי דהאי לא אסר אחבריה דחדא רשותא משוי להו, מיהו בני רה"ר העוברת לפניהם ולאחריהם ולצידי החיצונים אמאי לא אסרי עלייהו, הא ליכא מחיצות לגגין, ומחיצות תחתונות אמר רב דלא מהני להו, וכן בגג יחידי לרבנן ליתסרו עליה בני רה"ר ואוירות שסביבותיו: ומשני התם בין גג לגג לא אמרינן גוד אסיק דלא מינכרן מחיצתא שהן מכוסות בגגין, הלכך כיון דאמרו רבנן יש חלוק רשויות למעלה, וגוד אסיק נמי בכי הני לא אמרי, הרי הן פרוצים כל אחד לרשות האסורה לו, לפיכך אסור לטלטל בו: אבל הכא מחיצות מינכרן. וקאמרינן בהו גוד אסיק, הלכך לר' מאיר דמשוי להו חדא רשותא ליכא לאיסר, דהא מחיצות חיצונות אית להו והוו כולהו כחד גג מוקף מחיצות, וכן גג יחידי לרבנן: ה"ג התם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרא מחיצתא: התם ליכא יותר מבית סאתים. כיון דלית ליה לשמואל גוד אסיק אף במחיצות שבינתים ואע"פ שאינן ניכרות, ופלוגתייהו קמייתא אליבא דרבנן היא דמשוו לכל חד רשותא באנפי נפשיה, הוי כל גג וגג מוקף בפני עצמו, ובכל חדא ליכא יותר מבית סאתים, אבל הכא (א) דפלגינן אליבא דר' מאיר דמשוי לכולהו כחד וכולן ניתרין במחיצות חיצונות, יש כאן יותר מבית סאתים, והיקף זה דגוד אסיק אינו היקף לדירה, דהנך מחיצות של מטה אף על פי שנעשו לדירה למטה עבידן לדור בחללן למטה ולא לדירת גג, הלכך כי מסקינן להו הוי מוקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, וגג יחידי לרבנן נמי בדאיכא טפי מבית סאתים דומיא דגגין השוין לרבי מאיר: מותר לטלטל בכולה. ואפילו ישנה יותר מבית סאתים, דהוקף לדירה הוא:

להבריח

תוספות

כרמלית ורה"י קמבעיא ליה. וכגון שהעמוד מופלג מן הגג ד' דאי בסמוך לו לא הוי עמוד רה"י דנפרך במילואו לגג וכגג דמי אבל כשהוא מופלג אסור אע"ג דלדך למעלה מעשרה משתמש דהוי מקום פטור מ"מ אסור להחליף ואפילו מאן דשרי לעיל[ג] הכא מודה כיון דאין נח במקום פטור[ד]:

אלא ב' אמות בגג ושתי אמות באכסדרה מהו. פירש בקונטרס ע"ג תקרה של אכסדרה של בעלים אחרים יותר מבית סאתים דהשתא הוי ליה כרמלית אבל תוך אכסדרה לא רצה לפרש דכיון דמקורה לא הוי כרמלית במה שהוא יותר מבית סאתים כדמוכח בפרק עושין פסין (לעיל דף כה.) דאמר' קרפף יותר מבית סאתים וקירה בו בית סאה כו' ומיבעיא ליה באכסדרה דלא שייך בה כל כך כשם שדיורין חלוקין למטה דלית בה דיורין כל כך כדפי' בקונטרס ובתר הכי בעי בחורבה דחזיא לדירה טפי ובעי נמי בגג דחורבה כמו באכסדרה ומלשון הקונטרס משמע דבחורבה לא בעי בגג (ב) אלא בקרקע החורבה ור"ת פי' ב' אמות בגג דהוי רה"י וב' אמות בעמוד שהוא כרמלית שאינו גבוה י' והוא רחב ד' ושאילא לגג כרה"י משום דמהני ביה עירוב לטלטל בכולו ולא הוי כשאר כרמלית:

או דילמא כיון דמגג לגג אסיר. פי' בקונטרס וטעמא דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים קצת קשה דלקמן (צא:) אמרינן גג וחצר ומרפסת רשות אחת לרבנן משמע אע"פ שהן של בעלים הרבה:

ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בד'. פי' בקונטרס והא דקאמר ר"מ רשות אחת היינו לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה אע"ג דלפי המסקנא דמוקי שמואל ביתר מב' סאתים אתי שפיר דאיכא לאוקומי מתני' דלא הוי יותר מבית סאתים מ"מ הוצרך לפרש הקונטרס למאי דסלקא דעתיה השתא:

קשיא דרב אדרב. דס"ד דבלא מינכר מחיצה איירי דאי מינכר מחיצתא לא היה שמואל אומר אין מטלטלין בו אלא בארבע: הכא דהוי יותר מבית סאתים. ולא אמרינן גוד אסיק לר' מאיר בגגין הרבה אלא במחיצות החיצונות כיון דכולן רשות אחת הן אע"ג דלענין כלים ששבתו בבית אינו רשות אחת ואמרינן גוד אסיק לשמואל ואם תאמר כיון דשמואל חשיב גג כקרפף לאסור ביתר מבית סאתים אם כן בבית סאתים או בפחות נמי יחשב כקרפף בית סאתים שלא הוקף לדירה ויאסר לטלטל מגג לחצר לרבנן כמו מקרפף לחצר ולקמן (צא.) אמרי' דלרבנן גג וחצר רשות אחת וקרפיפות רשות אחת וי"ל דדירת גג הויא טפי דירה מבקרפף לענין כשאינו יותר מבית סאתים: איתמר ספינה. ביתירה מבית סאתים איירי כדפי' בקונטרס ופליגי אי חשיבי מחיצות דספינה כמוקפת לדירה אי לא אבל בפחות מבית סאתים לכולי עלמא הויא מחיצה ומטלטל בה דהא נעשה כולה כד"א דפסקי רב ושמואל כרבן גמליאל בספינה בפ' מי שהוציאוהו (לעיל דף מג:) ואי אפילו בפחות מבית סאתים אין מטלטלין בה אלא בד' לא היתה נחשבת כד"א כמו בשבת (ג) בתל ונקע דדוקא מד' אמות ועד בית סאתים אבל יותר מבית סאתים לא:

להא

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ב"מ לו: ב"ב קטו: מס לג:], ב) דף פז:, ג) שבת ט רע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התם וכו' אבל הכא דפליגי אליבא: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' לא בעי בגג דחורבה אלא בקרקע החורבה ורבינו חננאל פירש וכו' וחשיב לגג: (ג) ד"ה איתמר וכו' כמו בשבת בתל. נ"ב פ"ק דף טו:

הגהות וציונים

א] צ"ל רבא (כת"י דפו"ר) וכ"ה נכון דרבא חבריה דהה (דק"ס): ב] "זה" ליתא בדפוס פיזרו ובדפוס שאלוניקי: ג] "ע"ג תקרה של אכסדרה יותר מבית סאתים" ליתא בדפו"י וברשב"א, ולגירסא זו רש"י מפרש תוך אכסדרה. המהרש"ל בתוס' הרא"ש מביאו בשם "יש פירושי רש"י", אמנם הגורסים כן אינם גורסים "ואין לה מחיצה ואין לה פי תקרה..." וכדאמרן בעושין פסין" (כן נראה מתוס' ומתוס' הרא"ש, וכ"ה ברש"י כת"י), ולפו"ז שתי גירסאות הן ברש"י, ומתורצת קושית הגאון יעקב והקרן אורה הרש"ש. וקשה לעמוד בדיוק על גירסת המהרש"ל כי נראה שנפל ט"ס בחכמת שלמה: ד] דפוס שאלוניקי כמבדילות:

רבינו חננאל

נפשיה אלא לנטורי ביתיה הוא דעביד. שתי אמות בגג שהוא רה"י וב' אמות בעמוד שהוא כרמלית כו'. בעי רמי בר חמא ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה כיון דמגג לגג אסור מגג לאכסדרה נמי אסור כו' ועלתה בתיקו. בעי רב ביבי בן אביי ב' אמות בגג וב' אמות בחורבה מהו אמר רב כהנא לאו היינו בעי דרמי בר חמא ועלתה בתיקו. איקפד רב ביבי בר אביי רב כהנא מאחר אתי נצי כלומר הנה הוא בא ומריב אכסדרא לא חזיא לדירה כו' ועלתה גם זו בתיקו. גגין השוין לר"מ דתני כל גגות העיר רשות אחת וגג יחידי לרבנן דתנן כל אחד רשות לעצמו. רב אמר מותר לטלטל בכולו דהכא מינכרא מילתא (מיחזקי) [ומתחזין] מחיצתא ואמרינן גוד אסיק מחיצתא ולא דמי לגג בין הגגין דהתם לא מינכרן ולא (מתחזק) [מתחזין] מחיצתא דכל גג וגג לפיכך אמר רב התם אין מטלטלין בו אלא בד' אמות ושמואל אמר הכא בגגין השוין לר' מאיר ולגג יחידי לרבנן אין מטלטלין בהן אלא בד' מאי [טעמא] משום דהני גגין הוויין להו יתר מבית סאתים והני מחיצות למטה עבדין למעלה לא עבדין והוויין כקרפף שלא הוקף לדירה וכל קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מיטלטלין בו אלא בד' וכי קאמינא בגג בין הגגין מותר לטלטלו בכולו בגג שיש לו בית סאתים אבל ביותר מבית סאתים לא. וכן חלקו בספינה רב אמר מותר לטלטל בכל הספינה דהא איכא מחיצות ושמואל אמר הני מחיצתא להבריח מים עשויות ולא לדירה הלכך אין מטלטלין בה אלא בד' אמות.

משנת ראשונים

וכי מאחר אתאי ונצאי. פירושו לדעתי שהוא קרא רב כהנא מאחר כלומר מאוחר ממני בזמן ר"ל שהוא ילד והוא בא ומקנתר עלי בהלכה ויש גורסי' אתאי כלומר וכי מתאחר בבית המדרש אני שאתה דן אותי כמדבר דרך קנתור לא מדרך עיקר. [מאירי]

ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע. פירש המורה האי דקאמר ר"מ רשות אחת הן לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה, ואינו נ"ל דהא מוקמינן מילתיה דשמואל ביותר מבית סאתים ומתני' בדליכא יותר מבית סאתים. [תוספות רי"ד]

קשיא דרב אדרב. פרש"י ז"ל וכו', פירוש לפירושו דמסתמא כל שהוא גג יחידי וכן בגגין השוין נותנין בסוף הגג היוצא לרשות הרבים או לכרמלית שום כיסוי הבולט כעין גגין של רעפים שלנו, וכה"ג מחיצות שאינן ניכרות הם [ולא] חשיבי מחיצות

למימר גוד אסיק ואליבא דרב כדאיתא לעיל. [הריטב"א] כך דרך התלמוד כשרוצה לחלק מה בין לבין עושה כעין קשיא ותירץ ואע"ג דלק"מ ודברי המורה לא נ"ל. [תוספות רי"ד] התם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרא מחיצתא. אבל הראב"ד ז"ל כתב דלא בעינן מחיצות ניכרות בכל סביבות הגג, אלא אפי' תקרת הגג בולטת לבר מן המחיצות אין בכך כלום, מאיזה טעם נאסור אותו כיון דמן הדין רה"י גמורה היא, ואפילו תאמר דכקרפף שלא הוקף לדירה משוי ליה כיון דלא מינכרי מחיצתא והלא הקרפף כל שאינו יותר מבית סאתים שרי ומ"ש גג ומאי גריעא [טפי] מקרפף שאינו יותר מבית סאתים. [הרשב"א]

עין משפט נר מצוה

ב א ב מיי' פי"ד מהל' שבת הלכה ב טוש"ע א"ח סי' שעב סעיף ד:
ג ב מיי' פ"ג מהלכות שבת הלכה לה:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל כה. ולקמן לג: [סוכה יח:], ב) [שבת ט. לעיל פט.], ג) [שם], ד) צד:, ה) וכ"כ תוס' לעיל כה: ד"ה וכי, ו) ושם, ז) לעיל כד ע"א.

גמרא

דהא איכא מחיצתא ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות מחיצות להבריח מים עשויות אמר ליה רב חייא בר יוסף לשמואל הילכתא כוותך או הילכתא כרב אמר ליה [א]הילכתא כרב אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף [ב]ומודה רב שאם כפאה על פיה שאין מטלטלין בה אלא בארבע אמות כפאה למאי אילימא לדור תחתיה מאי שנא מגג יחידי אלא שכפאה לזופתה רב אשי מתני לה אספינה ורב אחא בריה דרבא מתני לה אאכסדרא [א]דאיתמר אכסדרה בבקעה רב אמר [ג]מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע רב אמר מותר לטלטל בכולה אמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ורב אליבא דר"מ ליטלטל מגג לחצר גזירה משום [ד]דרב יצחק בר אבדימי ושמואל אליבא דרבנן ניטלטל מגג לקרפף אמר רבא[ה] בר עולא גזירה שמא יפחת הגג א"ה מקרפף לקרפף נמי לא יטלטל דילמא מיפחית ואתי לטלטולי התם אי מיפחית מינכרא ליה מילתא הכא אי מיפחית לא מינכרא מילתא. [ו]אמר רב יהודה כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן

קרפיפות

רש"י

להבריח מים. ולא לדירה: ומודה רב שאם כפאה על פיה. וגובהה יותר מעשרה, אין מטלטלין בה[ס] אלא בארבע: מאי שנא מגג יחידי. דאמר רב אפילו לרבנן מותר לטלטל בכולו ואפילו יותר מבית סאתים, דכיון דמחיצות לדירה נעשו אע"פ שלא לדירת מעלה עשאום כי אמרינן בהו גוד אסיק הוי כהיקף לדירה, ה"נ כיון דכפאה לדור כפייתה זו היא עשיית מחיצתה לדירת מטן, כי אמרת בהו גוד אסיק הוי היקף לדירה: שכפאה לזופתה. שבטל מחיצותיה מתורת דירה, דאין עומדות כל זמן כפייתה לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן, והוו כעמוד בעלמא, וכי אמרת בהו גוד אסיק הוי היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וכרמלית היא: מתני לה. להא דרב חייא בר יוסף אאכסדרה: אכסדרה בבקעה. הבקעה כרמלית כדאמרינן ביציאות השבת (שבת ו:), ואכסדרה זו פרוצה מד' רוחותיה, ועומד קירויה על ד' יתידות ונותנין ד' קורות מיתד ליתד ועליהן מסדרין הנסרין, ואותן הקורות קרי פי תקרה.[ס] והאי דנקט בקעה, משום דבעיר סתם אכסדראות סמוכות להקיף בית או חצר ואיכא מחיצה אחת או שתים, ומודה שמואל התם דמטלטלין כדאמרינן לקמן[ד]: ורב אליבא דר"מ. כיון דאמר בגגין השוין מטלטלין בכולן, אלמא לאו כרמלית נינהו, ליטלטל מגג לחצר, אלמה אמרינן לקמן לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן דאין מטלטלין מגג לחצר. ואליבא דרבנן בגג יחידי ליכא למיפרך ליה לרב ליטלטל מיניה לחצר, דלרבנן הכי נמי שרי, דאמרי' לקמן (צא.) לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת ומטלטלין מגג יחידי לחצר של רבים שיש לו רשות בה. ולשמואל לא מצי למיפרך אליבא דר' מאיר ליטלטל מגג לחצר, דהא שמואל גגין השוין לר' מאיר כרמלית משוי להו, לפיכך אין מטלטלין מהן לחצר של רבים דהויא רשות היחיד, דאפילו לא עירבה קי"ל במס' שבת בפ' אם לא הביא כלי (דף קל:) דמטלטלין בכולה[ד], והא דאמר' לקמן לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת, שמואל מוקי לה בגג בין הגגין, דלשמואל דאית ליה גוד אסיק במחיצות שביניהן ליכא לכל אחד יותר מבית סאתים, א"נ בגג יחידי דליכא יותר מבית סאתים, ואשמעינן אע"ג דגג לרבנן רשות מיוחדת וחצר הוא רשות שותפות, מטלטלין, דלא גזור רבנן מרה"י לרשות שותפין אלא בבתים כגון מבית לחצר: משום דרב יצחק. בריש פירקין, גזירה משום תל ברה"ר: ושמואל אליבא דרבנן. בגג יחידי יותר מבית סאתים, כיון דאמר דהאי גוד אסיק לא הוי היקף לדירה וכרמלית היא, ליטלטל מיניה לקרפף יותר מבית סאתים שתי אמות בזה וב' אמות בזה, אלמה אמרי' לקמן לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת וקרפיפות רשות אחת דאין מטלטלין מהן לקרפף. ואליבא דר"מ ליכא למיפרך ליטלטל מגג לקרפף דהא תרווייהו כרמלית נינהו, דהא (א) גג יחידי יותר מבית סאתים אוקימנא גזירה משום תל ברה"ר. ולרב נמי אליבא דרבנן ליכא למיפרך, דהא רב גג יחידי יותר מבית סאתים רה"י משוי ליה. ובגגין השוין לרב אליבא דרבי מאיר דמותר לטלטל בכולן ליכא למיפרך ליטלטל מינייהו לקרפף[ס] פחות מסאתים, גזירה משום תל. ולרבנן מגג יחידי אליבא דרב דמשוי ליה רה"י נמי לא פרכינן ליטלטל מיניה לקרפף פחות מבית סאתים, וכן מחצר לקרפף בין לר"מ בין לרבנן, משום דקרפף חלוק מחצר דקרפף מוקצה לתשמיש שאינו תדיר, אבל חצר וגגין שוה תשמישן. ולרב לא פרכינן בגגין השוין לרבנן דמשוי להו רב אלידייהו כרמלית ליטלטל מינייהו לקרפף יותר מבית סאתים, דאע"ג דמשוי להו רב כרמלית מפני שפרוצין זה לזה, הנ"מ להחמיר לאסור טלטול של כל אחד ואחד ביותר מד', אבל לא משוי ליה כרמלית גמורה להקל לטלטל מתוכן לכרמלית גמורה[ס], דאמרן לעיל לגבי גג בין הגגין לרב דאסור לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה, ואע"ג דשניהן אסורין לטלטל בתוכן אלא בד' אמות מ"מ הואיל ואין רשותייהו דומות דגג[ו] חזי לדירה טפי (ב) מחצר ואכסדרה ואסור לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה, וכ"ש הכא דגג חזי לדירה טפי מקרפף, אבל לשמואל דמשוי גג יחידי כרמלית גמור דיותר מבית סאתים הוא פרכינן: גזירה שמא יפחת הגג. ויתסר מבית סאתים, ויקצרו גם את הבית למדת הגג מלמטה ויתנו המחיצה כנגד שפת הגג, דהשתא ליכא יותר מבית סאתים והוי רה"י, ואתי לטלטולי מיניה לקרפף כמעיקרא: א"ה מקרפף. יותר מבית סאתים לקרפף יותר מבית סאתים נמי לא ליטלטל אפילו בתוך ד', דילמא מפחית חד מינייהו והוי רה"י מעלייתא, ואתי לטלטולי כמעיקרא מיניה לחורבה[ו] והוי כרמלית: אי מיפחית לא מינכרא מילתא. כיון דליכא מחיצות על הגג לא מינכרא מילתא ולא מיחזי כפחות מבית סאתים, לדבר שאין לו מחיצות לא סליק ליה אומדנא שפיר, וסברי אכתי טפי מבית סאתים הוא: כשתמצא לומר. כשתעמוד על סוף דעתן, זהו גמר דבריהן: לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן. ומטלטלין מגגו של ראובן לגגו של שמעון: וחצירות רשות לעצמן. ומטלטלין מחצירו של ראובן לחצירו של שמעון כלים ששבתו בחצר, וכן מחצר של רבים לחצר של רבים:

וקרפיפות

תוספות

דהא איכא מחיצתא. ואפילו לר' זירא דאמר בריש מי שהוציאוהו (לעיל דף מג.[י]) מחיצות להבריח מים עשויות היינו דוקא לענין יוצא חוץ לתחום דלא שרי להלך את כולה: ורב אליבא דר"מ ליטלטל מגג לחצר. לשמואל אליבא דר' מאיר לא מצי למיפרך כדפי' בקונטרס דלשמואל גגין השוין לר"מ הוי כרמלית לפיכך אין מטלטלין מהן לחצר ופחות מבית סאתים נמי אע"ג דלא הוי כרמלית מ"מ כיון דחשיב ליה לשמואל אין מוקף לדירה ליכא למיפרך דליטלטל מגג לחצר אע"ג דלרבנן בגג יתר מבית סאתים אסור לטלטל ממנו לחצר לשמואל ובפחות מבית סאתים שרי מ"מ יאמר שמואל דלר"מ יש לגג תורת קרפף בין ביתר מבית סאתים בין בפחות: ליטלטל מגג לחצר. אע"ג דידע טעמא דר"מ (ג) דגג גבוה ונמוך דהוי משום דרב יצחק בר אבדימי מגג לחצר ענייהם חלוקים ס"ד דלא דמו לתל ברה"ר: לשמואל אליבא דרבנן לטלטל מגג לקרפף. פירש בקונטרס (ד) בגג יתר מבית סאתים לקרפף יתר מבית סאתים כיון דחשיב ליה אין מוקף לדירה והוו תרווייהו כרמלית וא"ת ומנא ליה לאסור לאי משום דאמרי רבנן לקמן דגגין וחצירות רשות אחת וקרפיפות רשות אחת התם ע"כ באין יתירים מבית סאתים כדפירש בסמוך בקונטרס דביתירים לא יאמר ר"ש דחצר וקרפף רשות אחת דהדיא מוכח בפ' עושין פסין (לעיל דף כג:) גבי נזרע רובו דקרפף יתר מבית סאתים לר"ש הוי כרמלית ונראה לר"י דבגג דלא הוי יתר מבית סאתים פריך דליטלטל לקרפף שאינו יתר מבית סאתים לרבנן אע"ג דדירת גג חשיב טפי משל קרפף שמותר לטלטל מגג לחצר ומקרפף לחצר אסור מ"מ הוי לן למישרי מגג לקרפף דטפי דמי לקרפף מלחצר דכשהוא יתר מבית סאתים הוי כרמלית כמו קרפף וחצר אפילו בית עשרה כורים שריא ומשני גזירה שמא יפחת הגג פי' שמא יפחת הגג באמצעיתו וישתמשו בני הבית על הגג דרך הפחת ואז הוי הגג חשוב מוקף לדירה ואסור לטלטל ממנו לקרפף כמו (ה) [ס] מחצר אע"ג דהוי מוקף ולבסוף פתח דלא חשיב מוקף לדירה[י] דדוקא בקרפף שלא הוקף לדירה לא מהני הוקף ולבסוף פתח אבל בגג דבלאו הכי חשיב קצת מוקף לדירה דהא מותר לטלטל ממנו לחצר מהני ליה הפתח לשוויה מוקף לדירה לגמרי כחצר ופריך א"ה מקרפף בית סאתים לקרפף בית סאתים נמי לא ליטלטל שמא יפחת פירוש יפרוץ האחד יתר מעשר[ס] במילואו לרה"ר או לבקעה ומשום דנקט לשון פחת גבי גג נקט נמי האי לישנא גבי פירצת קרפף ומשני התם אי (ו) פחות מינכר אבל הכא גג לא מינכרא מילתא לעומד בקרפף ולעומד על הגג נמי לא מינכרא שיהא אסור לטלטל ממנו לקרפף מחמת פתח זה: לדברי ר"מ גגין רשות אחת הן כו'. גגין הוא בפירוש במתני' וה"ה חצירות או קרפיפות הואיל ותשמישן שוה כמו גגין אבל בתים לא דתשמישן תדיר ועוד דכי היכי דלרבנן הוי קרפיפות או חצירות רשות אחת דהא אפילו גג וחצר הוו רשות אחת כ"ש חצר וחצר ה"נ לר"מ דר"מ לא פליג ארבנן אלא בגג וחצר משום דרב יצחק בר אבדימי:

אמר

רבינו חננאל

ומודה רב היכא דאפכה לספינה על פיה כדי לזופתה שאין מטלטלין בה אלא בד' אמות והני מילי לזופתה אבל לדור תחתיה הרי הוא כבית. וכן אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות הלכתא כל הני שמעתא כשמעתיה דרב. לרב אליבא דר' מאיר דאמר מותר לטלטל בכולן דגגין השוין ברה"י הן לטלטל מן הגג לחצר דתרוייהו רשות היחיד נינהו. ודחינן אמאי אין מטלטלין מגג לחצר משום דרב יצחק בר אבדימי דאמר אומר היה ר' מאיר כל מקום שאתה מוצא ב' רשויות והן רשות אחת כגון עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד' אסור לכתף עליו משום תל ברה"ר. ושמואל דאמר אין מטלטלין בגגין אלא בד' אמות משום דאין מוקף לדירה וכרמלית הוא ליטלטל מגג לקרפף יתר מבית סאתים ולמעלה דתרוייהו כרמלית נינהו. אמר רבה בר עולא גזירה שמא יפחת הגג ויהיה פחות מבית סאתים והוי רה"י ולא ידעי ומטלטלי. אי הכי מקרפף לקרפף נמי. ופרקי התם מינכרא מילתא הכא לא מינכרא מילתא. אמר רב יהודה כשתמצא לומר לדברי ר' מאיר גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן

חשק שלמה על ר"ח

א) אולי צ"ל נטלטל מגג לקרפף דהא לר' קרפף וקרפף הוא אסור רבה בר עולא גזירה שמא יפחת הגגין אי הכי וכו'.

משנת ראשונים

אמר ליה הילכתא כרב. ושמואל קיבל מרבותיו הלכך לא חזר בו. [תוספות הרא"ש]

דאיתמר אכסדרה בבקעה. פירש המורה אכסדרה היא פרוצה מארבע רוחותיה ועומד קירויה על ארבע יתדות ונותנין ד' קורות מיתד ליתד ועליהם מסדרין הנסרים ואותן הקורות קרי פי תקרה. ואינו נ"ל דבכל דוכתי אכסדרא שיש לה ג' דפנות משמע והדופן רביעי הוא פרוץ כולו וכו', ואמרי' נמי בפ' לא יחפור, תניא ר' אליעזר אומר העולם הזה לאכסדרה הוא דומה והרוח צפונית אינה מסובבת, מוכח מהכא בפירוש דאכסדרה ג' דפנות יש לה. [תוספות רי"ד] וי"מ אותה בלא שום דופן, ואע"פ שידוע

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושמואל וכו' תרווייהו כרמלית נינהו דהא בגג יותר כצ"ל ותיבת יחידי נמחק: (ב) באד"ה גגו חזי לדירה טפי מחורבה ולאכסדרה: (ג) תוס' ד"ה לטלטל וכו' דר"מ בגג וכו' דעניניהם חלוקים: (ד) ד"ה לשמואל וכו' פי' בקונטרס מגג יתר: (ה) באד"ה ואסור לטלטל ממנו לקרפף כמו מקרפף לחצר ואע"ג דמה וכו' ופריך אי"ה הכי מקרפף וכו': (ו) באד"ה ומשני התם אי מפחית:

רב נסים גאון

פ"ט כל גגות העיר ולרב אליבא דר' מאיר ליטלטל מגג לחצר גזירה משום דרב יצחק בר אבדימי. הוא שאמר בתחילת הפרק (דף פט) אומר היה ר' מאיר כל מקום שאתה מוצא ב' רשויות והן רשות אחד כו'.

הגהות וציונים

א] בקצת דפו"י רבה (גליון דפוס וילנא). ב] דפוס שאלוניקי וכת"י "אין מטלטלין על גבה" כו'. ג] מכאן עד סוף הדבור ליתא בדפו"ר ובכת"י ובאו"ז. ד] דמטלטלין בכולה וכן בגג יחידי לרבנן אליבא דשמואל [כרמלית משוי להון והא דאמר כו' כצ"ל. מהרש"א (גליון)]. ס] וכן לטלטל מינייהו לקרפף פחות מסאתים כצ"ל. מהרש"א מגיה כך את הדפו"י "ליכא למיפרך ליטלטל [מינייהו לקרפף וכן] ליטלטל מינייהו לקרפף פחות מסאתים", ועיי"ש עוד במהרש"א: ו] ס"א דומות דהדר חזי לדירה טפי מחבריה. רש"ל (גליון). ואת נוסח הספרים שלנו הגיה מהרש"ל כעין הגהות הב"ח: ז] צ"ל לחבריה (דפו"י) דהוי (מנחות משיב נפש, וכ"ה בכת"י) כרמלית: מ] דפוס ויניציאה רפ"ח "כמו לחצר ואע"ג דמה שמשתמשין דרך הפחת דומה להוקף ולבסוף פתוח", וכזה תבין הגהות הב"ח שמוסיף תיבת מקרפף: ע] בתוס' הרא"ש נוסף או: י] מגיה דפו"י "ופריך אפי' הכי מקרפף".

אמרינן פי תקרה יורד וסותם בשתי רוחות אא"כ עריבן בזו הקלו הואיל ואין פתוחה אלא לכרמלית, אלא שבפרק פסין נראה סתירה לדבר זה. [מאירי] גזירה שמא יפחת הגג. מלשון בית (...) וסכך על הגג, כלומר שמא יפחת הגג באמצעיתו וישתמשו דרך ארובה מן הבית לגג ואז יחשב הגג כמוקף לדירה ותורת חצר עליו ולא תורת קרפף והוא אסור עם הקרפף, ואע"פ שאם יפחת (...)קף ולבסוף פתח דקי"ל דלא חשיב מוקף לדירה, גג שאני דאפילו בלא פתח חשיב קצת כמוקף לדירה כיון דאיכא מחיצות לדירה למטה, דהא שריא ליה עם החצר. [הריטב"א] לדברי רבי (מאיר גגין רשות) לעצמן חצירות רשות לעצמן. תמיה לי אמאי נקט האי לישנא דהא דאסור לטלטל מגג לחצר לרבי מאיר לאו משום חילוק רשות דאילו לא הי' [החצר] נמוך י' מן הגג היה מותר לטלטל מן הגג לחצר כמו לרבנן. [תוספות הרא"ש]

מְחִיצוֹת לְהַבְרִיחַ מַיִם עֲשׂוּיוֹת. ואינן נחשבות כהיקף לדירה, ולפיכך אם שטח הספינה יותר מבית סאתיים אסור לטלטל בה יותר מארבע אמות. אמנם מודה שמואל שהספינה נחשבת מוקפת מחיצות, ולפיכך התיר לעיל (מג, א) למי ששבת בספינה ויצאה בשבת אל מחוץ לתחום לטלטל בכל הספינה, לפי שהוא במקום המוקף מחיצות (תוס' לעיל שם ד"ה כי פליגי, רשב"א וריטב"א). וכן מטעם זה אם שטח הספינה הוא בית סאתיים או פחות, מותר לטלטל בכולה כיון שיש לה מחיצות (רשב"א וריטב"א).

אֶלָּא שֶׁכְּפָאָהּ לְזוֹפְתָּהּ. שכל זמן שהיא כפויה, בטלו מחיצותיה מתורת דירה ואינן עשויות לא לדור ביניהן ולא על הספינה, ולפיכך אין מטלטלים על גבה אלא בתוך ארבע אמות (רש"י). ולפיכך אף תחתיה אין מטלטלים אלא בתוך ארבע אמות (רשב"א לעיל ע"א, ריטב"א, וכן כתב הב"י או"ח שסב, ד, בדעת רש"י). ויש שכתב, שלא נאסר לטלטל אלא על גבי הספינה, אבל תחתיה מותר לטלטל, כיון שעיקר מחיצותיה נעשו לשם דירה (ב"י שם, בדעת הרא"ש והטור).

■ להלכה, ספינה נחשבת מוקפת לדירה, ולפיכך גם כאשר שטחה יותר מבית סאתיים מותר לטלטל בה [כדעת רב]. ואם כפאה לדור תחתיה, מותר לטלטל גם על גבה, שכיון שהמחיצות התחתונות נעשו לשם דירה, אומרים 'גוד אסיק' להחשיב גם על גבה כמוקף לדירה. ואם כפאה כדי לזפתה, אסור לטלטל יותר מארבע אמות בין בתוכה ובין על גבה [כדעת רש"י והרשב"א וריטב"א] (שו"ע או"ח שסב, ד ומשנ"ב שם).

אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע. ואי אפשר להחשיב את עמודי האכסדרה כמזוזות ואת תקרת האכסדרה למשקוף ונכשיר לטלטל באכסדרה כיון שהיא מוקפת בצורות הפתח, שכן צורת הפתח שלא נעשתה לשם פתח פסולה, וכאן נעשו העמודים להחזיק את התקרה שעל גביהן ולא בכדי להיות לאכסדרה לפתח (ישועות יעקב או"ח קכג). ויש שפירש, שבכדי שיחשב לצורת הפתח צריך שהעמודים וכן המשקוף יסתמו מקצת מאויר הפתח, אבל העמודים עצמם כשאינם בולטים וכן התקרה עצמה אינם יכולים להיחשב למזוזות ומשקוף של צורת הפתח. ובאכסדרה אף כשיש קורות על גבי העמודים ועליהם התקרה, אין הקורות נחשבות למשקוף, שכן לא נעשו לצורך פתח אלא לחיזוק התקרה (חזו"א או"ח קיא, ה).

אֲמְרִינַן פִּי תְּקָרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם. ואף כשאין לאכסדרה מחיצות כלל, אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' מכל ארבע הרוחות (רש"י). ויש שפירש, שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אלא כאשר יש שתי מחיצות זו לצד זו, שאז פי התקרה יורד וסותם בשתי המחיצות האחרות, אבל אם יש רק מחיצה אחת או אפילו שתי מחיצות אלא שהן זו כנגד זו וביניהן מפולש, לא אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' לשאר הרוחות (תוס' להלן צד, א ד"ה בשתי).

לֹא אֲמְרִינַן פִּי תְּקָרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם. כשאין מחיצות כלל כדוגמת אכסדרה בבקעה, אבל אם יש אפילו רק מחיצה אחת, מודה שמואל שאומרים 'פי תקרה יורד וסותם' בשאר הרוחות שאין להן מחיצות (רש"י). ויש שפירש, שלדעת שמואל אין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אלא כאשר יש שלש מחיצות שלמות וברוח רביעית לחי וכדו', שאז אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' להתיר אף את הרוח הרביעית אף כשהיא פרוצה ברובה או יותר מעשר אמות, אבל אם אין ברוח הרביעית מחיצה כלל, לא אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אפילו כאשר יש שלש מחיצות שלמות (תוס' להלן צד, א ד"ה בשתי).

וְרַב אַלְיָבָא דְּרַבִּי מֵאִיר לְטַלְטְלֵי מִגַּג לְחָצֵר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם דְּרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, כמבואר לעיל (פט, א) שגזרו שלא לטלטל מגג גבוה לגג נמוך או מרשות היחיד לעמוד גבוה עשרה העומד בה ולהיפך, שמא יבא לטלטל ברשות הרבים לתל העומד שם שגובהו עשרה טפחים ורוחבו ארבעה טפחים שהוא רשות היחיד גמורה. ומתחילה סברה הגמ' שרק מגג לגג ראוי לגזור, שכן הם באותה רשות ודומה יותר לתל העומד ברשות הרבים, אבל גג וחצר שהם שתי רשויות, אינם דומים לתל שברשות הרבים (תוס', ריטב"א). ובתירוץ תירצה הגמ', שאם נתיר מגג לחצר יתירו בודאי גם מגג גבוה לגג נמוך, שהוא דומה לתל העומד ברשות הרבים (מאירי).

ולדעת שמואל הסובר שגג ששטחו יותר מבית סאתיים אין מטלטלים בו אלא בתוך ארבע אמות, אין להקשות קושיא זו, שכן לדעת שמואל גג זה דינו ככרמלית, ואסור להוציא ממנו לחצר של רבים שהיא נחשבת רשות היחיד (רש"י, תוס'). ואף מגג שאין בשטחו בית סאתיים אסור לדעת שמואל להוציא ממנו לחצר, שכן לדעת שמואל נחשב הגג לקרפף אף כאשר שטחו פחות מבית סאתיים (תוס'). ויש שכתב, שיתכן שלשיטתו באמת כאשר אין בשטח הגג יותר מבית סאתיים נחשב הוא כחצר המוקפת לדירה ומותר להוציא ממנו לחצר, ולא אסר רבי מאיר אלא כאשר יש בשטחו יותר מבית סאתיים שאז נחשב הוא ככרמלית ונמצא מוציא מכרמלית לרשות היחיד (ריטב"א, קרן אורה בדעת רש"י).

וכמו כן יכלה הגמ' לשאול לדעת רב, שיהא מותר לרבי מאיר לטלטל מגג יותר מבית סאתיים לקרפף ששטחו פחות מבית סאתיים, ותירוץ הגמ' שגזרו משום עמוד ברשות הרבים יתרץ גם קושיא זו (רש"י). ויש שכתב, שדוקא מגג לחצר הקשו שנתיר לטלטל מזה לזה לפי שהם דומים קצת בתשמישם, אבל מגג לקרפף של בית סאתיים לא הקשו, שכן אין תשמישן שוה, שהקרפף משמש לתשמישים שאינם תדירים כל כך והגג משמש לתשמישים תדירים וגם יש כאן חילוק בעלים, ולכך מחשיבם רבי מאיר לשתי רשויות (ריטב"א).

וּשְׁמוּאֵל אַלְּבָא דְּרַבָּנָן נַטְלֵטֵל מִגַּג לְקַרְפֵּף, כשהגג יותר מבית סאתיים שהוא נחשב לדעתו לכרמלית, לקרפף יותר מבית סאתיים שגם הוא כרמלית [בתוך ארבע אמות] (רש"י). ויש שפירש, שקושיית הגמ' היא באופן שאין בשטח הגג יותר מבית סאתיים, שיהא מותר לטלטל ממנו לקרפף שאין שטחו יותר מבית סאתיים, ומשום שלדעת חכמים דינם דומה שאסור לטלטל בהם כאשר שטחם יותר מבית סאתיים, ושונים הם מחצר שמותר לטלטל בה גם כאשר שטחה גדול מבית סאתיים [ובאופן ששטח הגג יותר מבית סאתיים, מותר לטלטל לקרפף יותר מבית סאתיים] (תוס'). אמנם רש"י סובר שאסור לטלטל מגג לקרפף כיון שאין תשמישם שוה, ולכך פירש שקושיית הגמ' היא דוקא מגג ששטחו יותר מבית סאתיים לקרפף יותר מבית סאתיים ששניהם נחשבים לכרמלית (מהרש"א). ומכל מקום לא הקשו שלדעת חכמים יאסר לטלטל מגג שאין בו סאתיים לחצר, שכן ודאי אף לדעתם אין הגג נחשב ממש כקרפף, ולא הקשו אלא שכיון שהוא דומה בין לחצר ובין לקרפף, יהא מותר לטלטל ממנו בין לזה ובין לזה (ריטב"א).

חֲצֵירוֹת רְשׁוּת לְעַצְמָן, ומותר לטלטל כלים ששבתו בחצר מחצר של יחיד לחצר של יחיד, וכן מחצר של רבים לחצר של רבים (רש"י). ומשמעות דבריו שמחצר של יחיד לחצר של רבים או להיפך אסור (גאון יעקב להלן צא, א וראה שם שתמה ע"ז).

קַרְפֵּיפוֹת רְשׁוּת לְעַצְמָן, ומותר לטלטל מקרפף לקרפף, אבל אסור לטלטל מחצר לקרפף אפילו כלים ששבתו בחצר, שכן מצינו בברייתא להלן שלדעת חכמים אסור לטלטל מחצר לקרפף [משום שחצר תשמישה קבוע וקרפף אין תשמישו קבוע], ולא מצינו שרבי מאיר נחלק עליהם להתיר אלא רק בטלטול מגג לגג שהן רשויות שוות. ואף כאשר החצר והקרפף שייכים לאותו אדם אסור (רש"י). ויש שכתב, שלא נאסר לטלטל מחצר לקרפף אלא כאשר הם של אנשים שונים, שאז יש בין הרשויות גם חילוק רשויות וגם חילוק דיורין, אבל אם הם שייכים לאדם אחד מותר (ריטב"א, תוס' רי"ד). ומסתבר כדעה זו, שכן כל גזרות חכמים אלו שלא יוציא מרשות לרשות, טעמם הוא שמא יבוא להוציא גם מרשות היחיד לרשות הרבים, וכאשר שתי הרשויות הן של אדם אחד, אף שתשמישן שונה לא שייך חשש זה (גאון יעקב).

גַּגִּין וַחֲצֵירוֹת רְשׁוּת אַחַת, שכן חכמים נחלקו על גזירת תל ברשות הרבים, ולפיכך מותר לטלטל מגג לחצר ולהיפך אף על פי שהגג גבוה מהחצר עשרה טפחים. אמנם יש חילוק לדעתם בין גגות לחצרות, שבגגות עצמם אסור לטלטל מגג לגג של אנשים שונים, לפי שחילוק הדיורין בבתים למטה מחלקים גם בגגות למעלה, ובחצרות מותר לטלטל מחצר לחצר של אנשים שונים. וכן מותר לטלטל מגג של אחד לחצר של אחר לפי ששתי הרשויות שווים שאין בהם שימוש תדיר (רש"י). ויש שכתב, שלדעת חכמים אסור לבעל החצר לטלטל כלים שבחצרו לגג של חבירו, כשם שאסור לו להכניסם לביתו של חבירו, שהדיורים בבית חבירו בוקעים ועולים לגגו, אבל לטלטל מגגו לחצר חבירו מותר, שאין בכח הבית לאסור אלא את הגג ולא את החצר. וכן מחצר חבירו לגגו מותר, הואיל ואין בחצר דיורים (חי' המאירי בשם הראב"ד לעיל פט, א במשנה, וראה בהערות שם).

תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב כָּל גַּגּוֹת הָעִיר רְשׁוּת אַחַת הֵן וְכוּ'. ומברייתא זו אי אפשר גם להוכיח כדעת רב יהודה בדעת רבי מאיר שגגות נחשבים לרשות בפני עצמה וחצרות לרשות בפני עצמה, שכן לא הביאו בברייתא זו דין קרפיפות שגם הם רשות לעצמם. אמנם אין להוכיח מברייתא זו שלא כמותו, שיתכן שנקט רק גגין וחצרות שאין חילוק בגודלם ובכל אופן מותר לטלטל מגג לגג או מחצר לחצר, אבל לא קרפף לקרפף שיש חילוק בגודלם, שכן אסור לטלטל מאחד לשני כאשר גודלו של אחד הוא בית סאתיים והשני גדול מבית סאתיים (גאון יעקב).

וְהָיְינוּ מַעֲלִין סֵפֶר תּוֹרָה מֵחָצֵר לְגַג וְכוּ'. ומדובר דוקא בשלא עירבו החצרות עם הבתים, אבל אם עירבו אסור להוציא את הספר תורה מחצר לגג וכו', שכן באופן זה כלי הבתים מצויים בחצר, ומבואר בגמ' להלן שלדעת רב גזר רבי שמעון באופן זה שלא יטלטלו מחצר לחצר וכדו' אף כלים ששבתו בחצר, שמא יבואו להוציא גם את כלי הבתים המצויים בחצר מחמת העירוב מחצר לחצר ולגג, ולעיל (מח, ב) מבואר שרבי יהודה [שהובא שם בשם חכמים כמבואר לעיל (מו, ב) וברש"י שם] מודה לגזירה זו לענין שלש חצרות הסמוכות זו לזו, ששתי החיצוניות עירבו עם האמצעית ולא עירבו לעצמן, שהן אסורות לטלטל מזו לזו (רא"מ הורביץ).

אָמְרוּ לוֹ אֵין שָׁעָה הַסַּכָּנָה רְאָיָה. שהתירו לעבור על איסור טלטול מחצר לגג וכו' שאינו אלא מדרבנן, לצורך קריאת התורה. ואף לדעת התוס' (גיטין ח, ב ד"ה אף על גב, וב"ק פ, ב ד"ה אומר) שאסרו לומר לגוי להביא ספר בשבת דרך כרמלית, יש לחלק בין כשמביאו ללמוד בו ובין לקרות בו בציבור (אליה רבה שז, טו, וכע"ז באור שמח שבת ו, ט). ויש שכתב, שכאן לא התירו אלא בשעת הסכנה שלא היו רשאים לקרות בפרהסיא, והיו צריכים להעלים הקריאה ובהצנע במקום מוצנע, ואם לא היו מתירים את השבות היתה הקריאה בציבור בטלה לגמרי עד שתתבטל הגזרה, אבל שלא בשעת הסכנה אסור. ועוד כתב לחלק, בין להביא דרך כרמלית שדינו חמור יותר לבין להביא דרך חצר שאינה מעורבת שדינו קל יותר [כמבואר בתוס' (כתובות ז, א ד"ה מתוך)] (מחצית השקל שם, ח).

דְּגָזְרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוֹקֵי מָאנֵי דְּבָתִּים לְחָצֵר. ומכל מקום מתיר רבי מאיר לטלטל כלים ששבתו בגג לגג אחר, וכן חכמים מתירים לטלטל מגג לחצר, ולא גזרו משום כלי הבית שהם מצויים בגג, משום שלא גזרו אלא בחצר שכל תשמיש הבתים בחצר וכלי הבתים מצויים שם, אבל בגג אין דרך בני הבית להשתמש שם, והוי מילתא דלא שכיחא שלא גזרו בה (תוס' רי"ד). ויש שכתב, שדברי רב נאמרו לשיטתו שגגין השוין שאין מחיצותיהם ניכרות אוסרים זה על זה ואסור להעלות אליהם את כלי הבית, ולכך לא שייכת בגג גזירה זו. ולפי זה, שמואל שסובר שלא גזרו שמא יבוא להוציא את כלי הבית, הולך לשיטתו שסובר שמותר לטלטל בגגין השוין ולפיכך מותר להעלות אליהם את כלי הבית, והוכיח ממה שלא גזרו שלא לטלטל את הכלים ששבתו בגג מגג לחצר אף שמצויים בגג כלים ששבתו בבית, שאין חוששים שיבוא להוציא את כלי הבתים (רש"ש לעיל פט, א).

וּשְׁמוּאֵל אָמַר בֵּין עֲרֵבוּ בֵּין שֶׁלֹּא עֲרֵבוּ. ולדעתו לא גוזרים שמא יבוא להוציא את כלי הבתים מחצרו לחצר חבירו, שכן כלי הבתים ניכרים הם ולא יבואו לטעות להוציאם יחד עם הכלים ששבתו בחצר (רשב"א, ריטב"א). ויש שכתב, שטעמו של שמואל שלא גזרו, משום שנחשב גזירה לגזירה, שמה שאסור להוציא מהבית לחצר הוא גזירה שמא יבוא להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ולגזור להוציא את כלי החצר אטו כלי הבית נחשב גזירה לגזירה (משנ"ב שעב, טו, בשם הלבוש).

ומבואר ששמואל פסק כדעת רבי שמעון שכולן רשות אחת. ומה שאסר שמואל (גיטין עט, ב) לעמוד בגגו ולקלוט גשמים מגגו של חבירו, היינו לקלוט מגגו של חבירו ולהכניס את המים לביתו, שכשם שאסור להוציא דברים ששבתו בבית לחצר חבירו ולגגו, כך אסור להכניס לבית דברים ששבתו בחצר או בגג חבירו (תוס'). [וממה שנאסר להוציא את מי הגשמים שבגג חבירו לביתו, מוכח שכלי קונה שביתה גם באמצע שבת כשלא קנה שביתה מערב שבת במקום אחר, שכן מי הגשמים ירדו בשבת ולא קנו שביתה מבעוד יום, ונאסר להביאם לביתו (חזו"א או"ח קד, כה, וראה מחלוקת במשנ"ב שעב, ד, ובמשנ"ב מהדו' דרשו שם)].

■ להלכה, גגין חצרות וקרפיפות ומבוי נחשבים לרשות אחת לכלים ששבתו בהם אפילו הם שייכים לאנשים שונים, וכן מותר לטלטל מגג לגג אפילו אם אחד מהם גבוה הרבה מחבירו [כדעת רבי שמעון]. ואפילו עירבו בני חצר אחת לעצמם מותר, ולא חוששים שמא יבואו להוציא גם את כלי הבתים המצויים בחצר על ידי העירוב [כדעת שמואל ורבי יוחנן] (שו"ע או"ח שעב, א, ומשנ"ב שם).

■ המשך במילואים עמ' 101

קרפיפות רשות לעצמן לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת קרפיפות רשות אחת הן לדברי רבי שמעון כולן רשות אחת הן תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דרב יהודה תניא כוותיה דרב כל גגות העיר רשות אחת הן ואסור להעלות ולהוריד מן הגגין לחצר ומן החצר לגגין וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר בגגין מותר לטלטלן בגגין ובלבד שלא יהא גג גבוה י' או נמוך י' דברי ר"מ וחכ"א כל אחד ואחד רשות לעצמו ואין מטלטלין בו אלא בד' תניא כוותיה דרב יהודה [א]אמר רבי כשהיינו לומדים תורה אצל ר"ש בתקוע היינו מעלין שמן ואלונטית מגג לגג ומגג לחצר ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר עד שהיינו מגיעין אצל המעיין שהיינו רוחצין בו אמר רבי יהודה מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלין ס"ת מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו [ב]אמרו לו אין שעת הסכנה ראיה: ר"ש אומר אחד גגין וכו': [ג]אמר רב הלכה כר"ש והוא שלא עירבו אבל עירבו לא דגזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ושמואל אמר [א]בין עירבו בין שלא עירבו וכן אמר ר' יוחנן מי לחשך בין עירבו ובין שלא עירבו מתקיף לה רב חסדא לשמואל ולרבי יוחנן יאמרו שני כלים בחצר אחת זה מותר וזה אסור ר"ש לטעמיה דלא גזר [ג]דתנן א"ר שמעון למה הדבר דומה לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר ועירבו שתי החיצונות עם האמצעית היא מותרת עמהן והן מותרות עמה וב' החיצונות אסורין זו עם זו ולא גזר דילמא אתי לאפוקי מאני דהא חצר להא חצר ה"נ לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר מתיב רב ששת [ד]ר"ש אומר אחד גגות אחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית אי אמרת בשלמא דעירבו היינו דמשכחת לה מאני דבתים בחצר אלא אי אמרת בשלא עירבו היכי משכחת לה מאני דבתים בחצר הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכומתא וסודרא. ת"ש

וקרפיפות רשות לעצמן. ואפילו הן של ב' אנשים מטלטלין מזה לזה, דהאמר ר"מ כל גגות העיר רשות אחת, שמע מינה דס"ל דאין רשות מתחלקת מחמת שינוי בעלים אלא בתים לחודייהו מפני שהם תדירות לדירה, דמה לי גגין ומה לי חצירות ומה לי קרפיפות, אבל מגג לחצר ומגג לקרפף לר"מ לא ואפילו של איש אחד, כדאמרינן גזירה משום תל ברה"ר, וכ"ש כשהן של שנים, ומחצר לקרפף נמי לא, דשמעינן להו לרבנן לקמן בברייתא דאסור לטלטל מחצר לקרפף, ור"מ לא שמעינן ליה דפליג עלייהו להקל אלא בחלוק רשויות דגגין הואיל ושמן שוה, אבל ברשויות החלוקות בשמן לא שמעינן ליה דמיקל, דדוקא קאמר ר"מ גגות דתשמישתן שוה וכן חצירות וכן קרפיפות, ואפילו הן של שנים, דבשינוי בעלים לא מיתסרי אלא בתים לר"מ וגגין לרבנן, אבל בחלוק תשמיש ושינוי שם הרשות קפיד, הלכך מחצר לקרפף אסור ואפילו הוא שלו ואינו יותר מבית סאתים, דעל כרחך הנך קרפיפות בשאין יתירים על בית סאתים קאמר, דאי ביתירים בהא לימא רבי שמעון מטלטלין, הא כרמלית היא וליכא מאן דפליג דמחצר המשכן גמרי, ועוד בהדיא אמרינן בשלהי עושין פסין [ה] דפלוגתא דר"ש ורבנן בקרפף בית סאתים היא ואפילו חצר וקרפף של איש אחד אסרי רבנן, דקאמרי' התם קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגנה כו' ואמר רב הונא בריה דרב יהושע כו', וכי דייקת בה שמעינן מינה דלא שרי ר"ש אלא בקרפף בית סאתים ורבנן אסרי אע"ג דלחד גברא הוא: לדברי חכמים. דלא גזרו משום תל: גגין וחצירות רשות אחת הן. לא שיטלטל מגג לגג אם חלוקין בעליהן, משום דגגין לרבנן כבתים משוי להו על ידי חלוק שלמטה, אבל מחצר של רבים לחצר של רבים מטלטלין [ט], ומגג לחצר דרבים מטלטלין, ואע"ג דגג רשותא דידיה וחצר דשותפות, כדתניא בברייתא לקמן הואיל וגג תשמיש שאינו תדיר הוא לא הוי ממש כבית ומטלטל ממנו לחצר[י]: קרפיפות רשות אחת. ואפילו הן של שנים, דכל רשות ששמו שוה מותר לו חוץ מן הגגין, אבל מחצר לקרפף אפילו לחד גברא אסיר, ולא דמי לגג וחצר דתשמישתיה דגג שוה לחצר הוא, והכי שמיע ליה לרב יהודה, וממתניתין דייק לה מדקאמר ר"ש כולן רשות אחת מכלל דרבנן לאו חדא רשותא משוי להו לכולהו, וברייתא מסייעא ליה לקמן[י] דקתני גג וחצר ואכסדרה ומרפסת כולן רשות אחת הן, וחצר ומרפסת כב' חצירות דמו, ומדוקיא דידה דלא תנא בה קרפף ומבוי מוקמינן לה כרבנן, דאי ר"ש אפילו קרפף נמי מישתרי בהדי חצר, ואי ר"מ גג וחצר לא מישתרו דהא בהדיא אסר במתני' מנמוך לגבוה: לדברי ר"ש כולן רשות אחת. דלא תימא האי דא"ר שמעון אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות כל חדא וחדא רשותא באנפי נפשיה משוי לה, גגין לעצמן וחצירות לעצמן וקרפיפות לעצמן, דהא סברא לר"מ אית ליה, אבל ר"ש כולהו חדא רשותא משוי להו, הכי שמיע ליה לרב יהודה, וברייתא מסייעא ליה דתניא כוותיה לקמן היינו מעלין שמן ואלונטית מגג לגג ומגג לחצר ומחצר לחצר ומחצר לקרפף: תניא כוותיה דרב. דאמר לעיל (פט.) בגגין השוין לרבנן דאין מטלטלין בו אלא בד', דאסרי אהדדי, ולא אמרינן גוד אסיק במחיצות שאין ניכרות: רשות אחת. ומטלטלין מזה לזה: ואסור להעלות ולהוריד. ר"מ לטעמיה דגזר משום תל: מותר לטלטלן בחצר. אע"פ שלא עירבה, וה"ה לשאר חצירות: רשות לעצמו. ואין מטלטלין מזה לזה אפילו בתוך ד': ואין מטלטלין בו. אפילו בגג עצמו: תניא כוותיה דרב יהודה. אליבא דר"ש: שמן. לסוך בו: אלונטית. להסתפג בה: מגג לגג ומגג לחצר ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף, כולהו גרסינן: והוא שלא עירבו. בני החצירות כל אחת לעצמה, דהשתא לא שכיחי כלי הבתים בחצר, וליכא למיגזר אי שרית להוציא כלים ששבתו בזו להכניסן לחברתה אתי לאפוקי נמי לה כלי הבית: אבל עירבו. כל חצר לעצמה ולא עירבו ב' החצירות יחד, אסור לטלטל מזו לזו אפילו כלי החצר, דכיון דשכיחי מאני דבתים בחצר גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים שבחצר זו לחצר זו, ור"ש מודה בהו דקתני אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית: מי לחשך לא גרסינן: היינו דמשכחת לה מאני דבתים בחצר. דאיצטריך למיתני אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית:[ז] בכומתא וסודרא. ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר דרך מלבוש:

אנשי

אמר רב הלכה כר"ש והוא שלא עירבו. אין לפרש דר"ש אין מחלק בין עירבו ולא עירבו ורב בלא עירבו סבר ליה כוותיה דא"כ בסמוך דפריך רב חסדא לשמואל ור' יוחנן יאמרו ב' כלים בחצר אחת זה אסור וזה מותר לרב נמי תיקשי אליבא דר"ש ורב ששת נמי דפריך לרב אלא אי אמרת בשלא עירבו היכי משכחת מאני דבתים בחצר הא רב נמי מודה דר"ש אפילו בעירבו קאמר ולכך נראה דרב סבר דר"ש גופיה לא אמר אלא כשלא עירבו והשתא (א) סברת שמואל איפכא מדרב דשמואל לא גזר הכא דאמר בין עירבו בין לא עירבו וגבי שלש חצירות גזר דסבר כרבנן דאמרי שלשתן אסורות לשיטת ר"ת דמי שהוציאוהו (לעיל מח: ד"ה רשות) ורב הכא גזר והתם לא גזר דפסיק התם כר"ש ועוד דמשני הכא שמואל דר"ש לטעמיה דלא גזר משמע דסבר כוותיה בההיא דג' חצירות ולשיטת ר"ת סבר כרבנן:

ושמואל אמר בין עירבו בין לא עירבו. והא דאמר שמואל בגיטין בהזורק (דף עט:) לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים בגגו של חבירו אומר ר"י דהתם לקלוט (ב) ולהוליך לביתו קאמר דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר ולגג שלא עירבו אפילו לר"ש כן אסור מגג וחצר לבית[ח] ודווקא מגגו של חבירו אבל מגג של עצמו יכול לקלוט ולהוליך לביתו ואין גג של חבירו אוסר עליו דשמואל לטעמיה דאמר לעיל[ט] גוד אסיק מחיצתא וא"ת מאי קמ"ל שמואל דפשיטא דאסור להוליך לביתו וי"ל דאשמעינן דאע"פ שקולט מן האויר ועדיין לא נגעו מי גשמים בגג[י]:

מי לחשך. רש"י לא גרס ליה ואור"י דאיתא בתורת כהנים בכמה מקומות[כ] ור"ת נמי גרס ליה ומפרש מי השמיעך הלכה כר"ש בין עירבו ובין לא עירבו ורבינו שמואל פירש דקאי ארב כלומר מי הגיד לך[ד] שאתה מחלק ביניהם אינו כן אלא בין עירבו ובין לא עירבו ואית דגרסי מלחשך בתיבה אחת ומפרשי שנולד מלחש [כדאיתא ביומא פג:]:

גג

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תוספתא פ"ה הי"ח שבת קמז: [מנחות עב.], ב) לעיל עד., ג) לעיל מה: עא., ד) [לעיל פט. וש"נ], ה) דף כג:, ו) ע"ב, ז) [עי' רש"י לעיל פד:], ח) לקמן צב רע"א, ט) דף פט., י) ועי' תוס' לקמן דף צט: ד"ה לא, כ) לפנינו ליתא אבל נמצא בספרי ראה סי' נד.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר וכו' והשתא ניחא סברת שמואל: (ב) ד"ה ושמואל וכו' אומר ר"י דהתם לקלוט. נ"ב ע"ל דף לט בד"ה לא יעמוד:

גליון הש"ס

גמ' אמרו לו אין שעת הסכנה ראיה. עי' מג"א סי' שו ס"ק ח:

הגהות וציונים

א] כדתניא בברייתא לקמן [ע"ב] (רבינו יהונתן וקצת כת"י): ב] בדפוס שאלוניקי נוסף "שיש לו חלק בה שפתח הבית פתוח בה", וכ"ה ברש"י על הרי"ף: ג] [צ"ל רב יהודה אמר שמואל] (גליון): ד] בתוס' הרא"ש נוסף דבר זה:

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ג מהלכות עירובין הלכה יח סמג עשין א טור ש"ע א"ח סי' שעב סעיף א:

רבינו חננאל

וקרפיפות רשות לעצמן לדברי חכמים גגין רשות לעצמן וחצרות רשות לעצמן וקרפיפות רשות לעצמן. לדברי ר' שמעון רשות אחת הן. תניא כוותיה דרב כל גגות העיר רשות אחת הן. ואסור להעלות ולהוריד מגג לחצר ומחצר לגג. וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בכל החצר וכלים ששבתו בגגין מותר לטלטלן בכל הגגין ובלבד שלא יהי' גג גבוה י' טפחים או נמוך י' טפחים וחכ"א כל אחד ואחד רשות לעצמו. ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות. תניא כרב יהודה. א"ר כשהיינו למדין תורה אצל ר' שמעון בתקוע היינו מעלין לו שמן ואלונטית מחצר לגג ומגג לקרפף ודברים פשוטין הן: פיסקא ר' שמעון אומר אחד גגות כו' אמר רב יהודה הלכה כר' שמעון והוא שלא עירבו אבל עירבו בחצרות חיישינן דלמא אתי לאפוקי מני דשבתו בבתים לחצר ואתי לטלטולי מן החצר לגגין ולקרפיפות. ושמואל ור' יוחנן תרווייהו שוין בין עירבו ובין לא עירבו הלכתא כר' שמעון ואקשינן עלייהו אי בשעירבו ואפיקו מני דבתים לחצר יאמרו ב' כלים בחצר אחד והני מני דקנו שביתה בחצר שרו והני מני דקנו שביתה בבתים אסירי. ופרקינן אין ר' שמעון לטעמי' דלא גזר דתנן א"ר שמעון למה"ד לג' חצרות שפתוחות זו לזו כו' עד הכא נמי לא גזר דלמא אתי לאפוקי מני דבתים לחצר. מתיב רב ששת ר' שמעון אמר אחד גגות כו' ואי אמר בשלא עירבו אי לא עירבו מני דבתים לחצר היכי משכחת להו ופריק רב ששת אליבא דרב לעולם בשלא עירבו והני מני דקנו שביתה בבתים דמשתכחי בחצר היכי משכחת לה כגון כומתא וסודרא דאינון כלי מלבוש ולבשם בבית ויצא בחצר ונזדמן לו ופשט אותם מעליו ונשארו בחצר. וכהאי וכיוצא בהן תנן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית

משנת ראשונים

לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת. משום דדמי תשמיש דגג לחצר ולהכי שרו אהדדי ואע"ג דגג דיחיד וחצר דשותפין, ומאי דאסרו בגגין דשוו טפי, מפני שדיורין חלוקין למטה, ומיהו גג וקרפף או חצר וקרפף הם שתי רשויות כשהם של שני בעלים לפי שאינם דומין בתשמישן ואיכא שינוי בעלים ושינוי תשמיש,

והיינו דלא קתני בברייתא דלקמן אלא גג וחצר אכסדרה ומרפסת ולא קתני קרפף ומבוי וכדדייקינן לקמן. [הריטב"א] **היינו מעלין שמן ואלונטית מגג לגג.** אם התלמיד רשאי לעשות שירות לרבו בבית המרחץ ואם הרב רשאי לקבל. נ"ל דשרי דהא אשכחן (שבת קמז:) כשהיינו למדין תורה אצל רבי שמעון בתקוע היינו מעלין לו שמן ואלונטית וזהו שירות של גנאי, כדא"ר יוחנן(ב"מ מא.) מאן דמתרגם לי חבית מובילנא מאניה לבי מסותא. [שו"ת מהר"י מברונא סימן עה] **עד שהיינו מגיעין אצל המעיין שהיינו רוחצין בו.** בצונן מותר לרחוץ אפילו כל גופו אפילו במקוה [ו]אף במעין, רק יזהר מלשוט. וכן גרסינן נמי בפרק חבית, אמר רבי כשהיינו למדין תורה אצל רבי שמעון בתקוע וכו'. [ראבי"ה ח"א, מסכת שבת סימן רב] **אמר רב הלכה כרבי שמעון.** לא קיי"ל כר"מ, דהא איפסיקא הילכתא בהדיא כרבי שמעון (עירובין צא.), ואע"ג דקי"ל הלכה כר"מ בגזרותיו ואפי' היכא דפליג בהדי רבים, כדמוכח בפרק אע"פ (כתובות נז.) גבי אסור לאדם לשהות את אשתו שעה אחת בלא כתובה, אין למידין מן הכללות אע"פ שנאמר בהם חוץ. [הריטב"א, שבת ט.] **הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכומתא וסודרא.** שהוציאם לחצר דרך מלבוש והפשיטם שם ובאו להוציאם משם לחצר אחרת דהא אסיר כיון ששבתו בבתים, ומיהו משום הא לית [ליה] לר' שמעון אליבא דרב למיגזר בכלים ששבתו בחצר כדגזרינן בשעירבו, דהא בכומתא וסודרא וחבריו שיוציאום לחצר דרך מלבוש ויפשיטום שם מילתא דלא שכיחא היא ולא גזרינן כלים אמטולתה. [הריטב"א]

ת"ש [א] אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י' טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר בד"א שהיו אלו של רבים ואלו של רבים ועירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן או שהיו של יחידים שאין צריכין לערב אבל היו של רבים ושכחו ולא עירבו גג וחצר ואכסדרה ומרפסת כולן רשות אחת הן טעמא דלא עירבו הא עירבו לא הא מני רבנן היא דיקא נמי דלא קתני קרפף ומבוי ש"מ. ת"ש חמש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי ושכחו כולם ולא עירבו אסור להכנים ולהוציא מחצר למבוי ומן המבוי לחצר וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר ובמבוי אסור ור"ש מתיר שהיה ר' שמעון אומר כל זמן שהן של רבים ושכחו ולא עירבו גג וחצר ואכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי כולן רשות אחת הן טעמא דלא עירבו הא עירבו לא מאי לא עירבו לא עירבו חצירות בהדי הדדי הא חצר ובתים עירבו והא לא עירבו קתני מאי לא עירבו לא נשתתפו ואבע"א ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי לא שנא עירבו ולא שנא לא עירבו אלא לדידכו אודו לי מיהת דהיכא דלא עירבו רשות אחת היא ואמרו ליה רבנן לא שתי רשויות הן. אמר מר ובמבוי אסור לימא מסייע ליה לרבי זירא אמר רב [ב] דאמר רבי זירא אמר רב מבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד"א אימא ולמבוי אסור היינו רישא משנה יתירא איצטריכא ליה מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דרבי שמעון הני מילי היכא דעירבו אבל היכא דלא עירבו מודו ליה קמ"ל. אמר ליה רבינא לרב אשי

מי

אנשי מרפסת. דיורי עליות הרבה פתוחין לה: ולא עירבו. בני חצר עם בני מרפסת, אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן, ובני מרפסת אין אוסרים על בני חצר אע"פ שיורדין לה בסולם ודריסת רגלם עליה לרה"ר, דאמרינן לעיל בפ' כיצד מעברין (דף נט:) סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו והכל להקל, והכא אמרינן תורת מחיצה עליו: כל שגבוה י' טפחים. כגון עמוד או תל: למרפסת. מותר להשתמש בו ולחצר אסור, דה"ל לזה בפתח ולזה בזריקה, ובסמוכה למרפסת בתוך ד' עסקינן וכדמוקמא לה בפירקין דלעיל (דף פד.): פחות מכאן לחצר. כלומר אף לחצר, ושניהן אסורים בו, והכי אוקמינן התם: בד"א. דמחלקינן רשות חצר ומרפסת דלא מישתרו בהדי הדדי: בזמן שהיו אלו של רבים כו'. שדיורין הרבה בחצר ודיורין הרבה במרפסת: ועירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן. דהשתא מפקי בני חצר מאני דבתים לחצירן ובני עליות מאני דעלייה למרפסת, ואי שרית ליה כלים ששבתו בחצר לטלטל במרפסת אתי לטלטל בה נמי כלי הבית: או שהיו של יחידים. שאין בחצר אלא בית אחד ואין במרפסת אלא עלייה אחת: שאינן צריכין לערב. לעצמן, והשתא שכיחי מאני דבית בחצר ומאני דעלייה במרפסת, ליכא לאיסר עלייהו, הלכך גזרו בהו רבנן דלא לישתרו בהדי הדדי גזרה משום מאני דבתים: ושכחו ולא עירבו. לעצמן, דלא שכיחי מאני דבתים בחצר ומאני דעלייה במרפסת: כולן רשות אחת הן. לכלים ששבתו בתוכם, מאן שמעת ליה האי סברא ר"ש, וקאמר עירבו לא: רבנן היא. דמודו בגגין וחצירות דרשות אחת הן, ואינהו ודאי לא שרו היכא דעירבו דגזרי, כדאמרינן בפרק מי שהוציאוהו (לעיל מט.) גבי ג' חצרות הפתוחות זו לזו דפליגי אדר"ש ואמרו שלשתן אסורין דגזרי דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים דחיצונה שבאמצעית לחיצונה חברתה, אבל ר"ש לא גזר: דלא קתני. גג וחצר ואכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי, דאי ר"ש כולהו חדא רשותא נינהו: אסור להוציא מן החצר למבוי. כרבנן דאסרי במבוי כקרפף: במבוי אסור. ולקמן מפרש קס"ד השתא דאפילו כלים ששבתו בתוכו אסור לטלטולי ביה, דכרמלית משוי ליה כל זמן שלא נשתתפו בו: ור"ש מתיר. אף להוציא כלי חצר למבוי: כל זמן שהן של רבים. קס"ד דה"ק הואיל וכולן יש דיורין הרבה ושכחו ולא עירבו לעצמן, כיון דהשתא לא שכיחי כלי הבתים בחצירות כולן מותרים זה עם זה: לא עירבו חצירות בהדי הדדי. וכל חצר עירבה לעצמה, והאי כל זמן שהן של רבים דאמר, לאו טעמא להיתרא הוא אלא רבותא הוא, ואע"ג [ה] דלא עירבו חצירות בהדדי וכל חצר עירבה לעצמה, וכל חדא אית בה דיורין טובא ומפקי מאני דבתים לחצר, ואיכא למיגזר דאיידי דאוושי דיורין לא מיזדהרי שפיר ומפקי מאני דבתים לחצר האחרת, אפ"ה לא גזר: והא לא עירבו. לגמרי משמע: מאי לא עירבו. דמשמע לגמרי, אשיתוף דמבוי קאי, ובעירוב דחצירות לא איירי מידי דלא איכפת ליה בהו, בין עירבה כל אחת לעצמה בין לא עירבו קאמר דמותרים במבוי בלא שיתוף: ואמרי ליה רבנן לא. בגג וחצר ואכסדרה ומרפסת מודינן לך, אבל בקרפף ובמבוי לא: הא דר' זירא בפ' ר"א דמילה (קל:): אימא ולמבוי אסור. להוציא כלי החצר: היינו רישא. הא תנא ליה אסור להכניס ולהוציא מן החצר למבוי: מהו דתימא. הא דתנא רישא אסור בעירבו לעצמן קאסרי רבנן ומשום כלי בתים, והאי דקתני לא עירבו לא נשתתפו הוא: אבל לא עירבו לעצמן אימא מודו. אשמעינן משנה יתירה, דעל כרחך חדא לעירבו וחדא ללא עירבו, ואפילו הכי אסור:

גג וחצר ואכסדרה ומרפסת כולן רשות אחת הן. לרב דאוקי מתני' בכילך משתתפין (לעיל דף פד. [ב]) לאותם הדרים במרפסת אתי הכא שפיר דכשעירבו בני מרפסת לעצמן ובני חצר לעצמן דשכיחי מאני דבתים בחצר ומאני דעליות במרפסת כשהסלע גבוה י' הוי למרפסת שהסלע שוה להן ולבני חצר אסור להשתמש על הסלע אפילו כלים ששבתו בחצר אטו כלים ששבתו בבית ופחות מכאן אסורין לשניהם וכשלא עירבו דלא שכיחי מאני דבתים ודעליות שם הוי מרפסת וחצר רשות אחת ואין אוסרין זה על זה אבל לשמואל דקרי מרפסת לבני עליות ומיירי כשהסלע כנגד חלונות ומשתמשין שם בני עליות דרך חלונות כשלא עירבו ותימה [ג] היאך משתמשין בפחות מי' בני עליות על הסלע כלים ששבתו בעליות דרך חלונותיהן והלא אין חצר ומרפסת רשות אחת אלא לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית ועליות וי"ל דלשמואל דוקא ארישא קאי דמיירי בגבוה עשרה הוא דמפליג בין עירבו בין לא עירבו כדפרשינן לעיל אליבא דשמואל אבל סיפא דקתני פחות מיכן לחצר דהוי דוקא לחצר לשמואל מיירי ודאי בין עירבו בני עלייה לעצמן ובני חצר לעצמן בין לא עירבו ובין הכי ובין הכי בני חצר מותרין ובני עלייה אסורין לשלשל מחלונותיהם: וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר. פי' בכל חצירות דאי באותו חצר ותו לא אפילו שבתו בבית נמי ומיירי לרב [ד] כשלא עירבו חצירות עם הבתים וקשיא דא"כ היכי מייתי סייעתא בסמוך לרב דאמר מבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד' הא רב גופיה לא אסר אלא כשעירבו בתים עם החצירות אבל כשלא עירבו לא אסר כדמוכח בפרק אם לא הביא (שבת דף קל:) ואדרבה קשיא מינה לרב דבכה"ג לא אסר רב ועוד דרב פסק כר"ש [ג] והכא קאמר דר"ש מתיר וי"ל דמייתי שפיר דכמו שעירבו לרב אליבא דר"ש אין מטלטלין בו אלא בד' וטעמא כדמפרש שם רש"י משום דכשעירבו אסור לטלטל מחצר למבוי אפילו כלים ששבתו בתוכה אטו כלים ששבתו בבית ואין במבוי שום תשמיש ודמיא לכרמלית כיון דאין בו אלא ג' מחיצות ולכך אין מטלטלין בו אלא בד' ה"נ לרבנן אפילו בלא עירבו אין מטלטלין בו אלא בד' דאסרי לטלטל מאני דחצר למבוי דחצר ומבוי לדידהו לאו רשות אחת הן: מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דר"ש היכא דעירבו. ואסור לטלטל מחצר למבוי משום דשכיחי מאני דבתים בחצר ומיהו מחצר לחצר לא אסרי אע"ג דעירבו דאין תשמיש לחצר זה רגילין בחצר אחרת אבל רגילות הוא להוציא מחצר למבוי ואע"ג דרבנן דשלש חצירות (לעיל מה:) גזרו וגם בברייתא דגג וחצר אכסדרה ומרפסת אמרינן דוקא לא עירבו הא עירבו גזרינן שמא רבנן דהכא אינם רבנן דהתם ובלאו הכי צ"ל כן דבפרק מי שהוציאוהו (לעיל דף מו:) אמר דתנא דפליג אדרבי שמעון היינו ר' יהודה ובברייתא המסייעה לרב יהודה [ג] אית ליה לרבי יהודה לגג וקרפף רשות אחת ולרבנן דהכא לית להו [ה] קמשמע לן דבלא עירבו פליגי וטעמא לאסור מחצר למבוי דהוי מבוי כמו קרפף דלא הוי רשות אחת עם החצר:

והא

רבינו חננאל

הבית ת"ש אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י"ט למרפסת פחות מיכן לחצר בד"א בזמן שהיו של רבים ועירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן או שהיו של יחידין שאין צריכין לערב אבל אם היו של רבים ששכחו ולא עירבו [גג] וחצר ואכסדרה ומרפסת רשות אחת. טעמא דלא עירבו הוא דהן רשות אחת אבל עירבו לא. קשיא לשמואל ולר' יוחנן ופרקינן הא ברייתא [רבנן] היא כי קאמרי' בין עירבו בין לא עירבו לר' שמעון קאמרינן. ואמרינן דיקא נמי מדלא קתני מבוי (מבוי) [וקרפף] בהדייהו ש"מ לרבנן היא ולא לר"ש דהא שמעינן ליה לר"ש דמבוי וקרפף כגג וכמרפסת חשיב כדבעינן למימר לקמן. ת"ש [חמש] חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי אסור להכניס ולהוציא מחצר למבוי. [א] ושנינן משנה יתירא אצטריכא ליה מהו דתימא כי פליג ר' שמעון לרבנן בשלא עירבו אבל בשעירבו מודה להו דאסור קמ"ל משנה יתירא דאפילו בשעירבו פליג עלייהו א"ל רבינא לרב אשי

חשק שלמה על ר"ח

[א] מד' רבינו אלו נראה דגי' אחרת היה לו בסוגיא וגרס משנה יתרה לר"ש אצטריך. ול"ע.

מסורת הש"ס עם הוספות

[א] תוספתא פ"ז ה"ו לעיל פג:, [ב] שבת דף קל:, [ג] שבת קל: (מהרש"א).

הגהות וציונים

[א] צ"ל דאע"ג (בארות המים, וכ"ה בדפוס שאלוניקי): [ב] [ושם איתא רב הונא] (גליון): [ג] דפרי"י תימה, ולפנינו הוגה ע"פ מהרש"ל, אבל נראה שהוא ט"ס בחכמת שלמה (והכוונה שם להגיה תיבת "היאך"): [ד] לרש"ש נראה להגיה "לרבנן", עיי"ש: [ה] הס"ד ואח"כ מה"ד קמ"ל. רש"א (גליון):

משנת ראשונים

תא שמע אנשי חצר ואנשי מרפסת. מרפסת הוא תקרה היוצאה לפני העליות מתפשטת על אויר החצר עשויה לתשמיש בני עליה ולפירוק משאם והוא הוא ענין אכסדרה אלא שכשהוא עשוי לטייל קרוי אכסדרא וכשעשוי לתשמיש קרוי מרפסת וארך המרפסת כאורך כל העליה, ופתחי העליות פתוחין לה וכשרוצים בני עליות לצאת להר"ר יורדים מבתי העליות למרפסת ומן המרפסת דרך סלם לחצר ומן החצר לרה"ר.

[מאירי, לעיל פג:]

ששכחו ולא עירבו. ר"ל אלו עם אלו אלא שמ"מ עירבו אלו לעצמם ואלו לעצמם שאלו לא עירבו כל אחת לעצמה הרי אף הם אסורים להוציא כלי בתיהם למרפסת שלפני עליותיהם, ואלו להוציא כלי בתיהם לחצר שלפני בתיהם, אלא שכל אחת עירבה לעצמה ומותרין אלו למרפסת ואלו בחצר.

[מאירי, לעיל פג:]

חמש חצירות הפתוחות זו לזו. להכי נקט פתוחה זו לזו משום דהך רישא רבי מאיר היא דאמר גג וחצר שתי רשויות, ולדבריו אי אפשר להוציא מחצר לחצר כשלא עירבו דרך כותל גזרה משום תל ברשות הרבים אלא צריך להכניס ולהוציא דרך פתחים וכדאמרינן לעיל בריש פרקין, ואילו בהא מתניתא לא אסר ר' מאיר אלא שלא להוציא ולהכניס מחצר למבוי וממבוי לחצר הא מחצר לחצר שרי, ולפיכך צריך לומר שהן פתוחות זו לזו דלא שרי מחצר לחצר אלא בדרך פתחים, כן פירש הראב"ד ז"ל.

[הריטב"א]

והא לא עירבו קתני. ר"ח ז"ל פי' הא לא עירבו קתני ואינו נקרא עירוב אלא בחצר עם בתים אבל בחצר דרך בתים עם מבוי שיתוף נקרא, ואם לא עירבו חצרות בהדדי קאמר כמו

שאמרת, לא נשתתפו הו"ל למיתני, ופרקינן תני בברייתא לא נשתתפו. [הרשב"א] מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דרבי שמעון הני מילי היכא דעירבו. ויש מקשים הא ניחא לשמואל ור' יוחנן אלא לרב דאמר שאף רבי שמעון לא התיר אלא בשלא עירבו ובלא עירבו בלחוד פליגי רבנן מאי איכא למימר, וזו אינה קושיא דאנן מתרצינן לה השתא לאפוקא מדרב דאילו לרב מתני' קתני מבוי עצמו אסור כאידך דר' זירא אמר רב, וזה פשוט. [הריטב"א]

טַעְמָא דְּלֹא עֵירְבוּ הָא עֵירְבוּ לֹא. ולא הביאו מהרישא עצמה שנקטה 'ועירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן', שכן יתכן שנקטה כן הברייתא לענין כלי הבתים עצמם, שהם מצויים בחצר כיון שעירבו, ואותם אסור להוציא מהחצר לעמוד או לתל, אבל את הכלים ששבתו בחצר מותר להוציא אף כאשר עירבו, אבל מהסיפא שנקטה שכשלא עירבו הן כחצר אחת לכלים ששבתו בתוכן, יש לדייק שאם לא עירבו אסור להוציא אף את הכלים ששבתו בחצר (גאון יעקב).

הָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא. אבל לרבי שמעון, אף כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליות לעצמם, מותר לבני החצר להוציא כלים ששבתו בחצר לעמוד או לתל הגבוה עשרה, ולא חוששים שמא יוציאו גם את כלי הבתים לשם, ולבני העליה מותר להוציא לעמוד או לתל גם כלים ששבתו בבית (תוס').

ולגבי כותל שבין שתי חצרות שלא עירבו ביניהם (ראה לעיל עז, א), באופן שהכותל גבוה לבני חצר אחת עשרה טפחים ולבני החצר השניה אינו גבוה עשרה, נותנים את הכותל לבני החצר שאינו גבוה מהם עשרה [משום שאינו רשות חלוקה מהם], ומותר להם להניח עליו גם כלים ששבתו בבתים, אבל לבני החצר שהכותל גבוה מהם עשרה, אסור להניח על הכותל אפילו כלים ששבתו בחצר, שכן אם נתיר להם להשתמש בכותל זה, לא נוכל להחשיב את הכותל כרשות של בני החצר שאין הכותל גבוה מהם עשרה, ויהיה אסור להם להניח עליו כלים ששבתו בבתיהם (שו"ע או"ח שעב, ו, ע"פ מגיד משנה עירובין ג, טו). ויש שכתב, שמותר לבני החצר שהוא גבוה מהם עשרה להניח עליו כלים ששבתו בחצר, וכמו שמצינו בסוגייתנו שמותר לבני החצר להניח כלים ששבתו בחצר על העמוד שגבוה מהם עשרה, אף שלבני העליות מותר להוציא אליו גם כלים ששבתו בבתים, כמבואר בתוס' (חזו"א או"ח צו, יז, וכן הביא המשנ"ב שעב, נב בשם האבן העוזר [ולא הכריע בדבר]).

חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ, דוקא כשהחצרות פתוחות זו לזו, שכן הרישא של הברייתא רבי מאיר היא, ומה שאמרה הברייתא שכלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר, הכוונה מחצר לחצר [כדלהלן], וכיון שכן, אם החצרות אינן פתוחות זו לזו אין אפשרות לטלטל מזו לזו, שהרי דרך הכותל שביניהן אסר רבי מאיר לעיל (פט, א) משום גזירת תל ברשות הרבים (רשב"א וריטב"א בשם הראב"ד).

וְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בֶּחָצֵר מֻתָּר לְטַלְטְלָן בֶּחָצֵר, כוונת הברייתא שמותר לטלטל מחצר לחצר, שהרי באותה חצר מותר לטלטל גם כלים ששבתו בבית כשעירבו בני הבתים ביניהם (תוס'). ויש שפירש, שכוונת הברייתא שמותר לטלטל דוקא באותה חצר, ונקטה הברייתא 'כלים ששבתו בחצר' לחדש שאף כלים אלו מותר לטלטל בחצר ולא גוזרים שמא יבוא לטעות ולהוציאם מחצר לחצר כשם שמותר לו להוציאם כאשר לא עירבו בני הבתים, אבל כלים ששבתו בבתים לא יבוא לטעות בהם, שכן תמיד אסור להוציאם מחצר לחצר כשלא עירבו שתי החצרות יחד (תוס' רא"ש בשם הר"מ).

אָסוּר לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא מֵחָצֵר לַמָּבוֹי וּמִן הַמָּבוֹי לֶחָצֵר. משום שבמבוי אין התשמיש מצוי כל כך, והרי הוא כקרפף לגבי חצר (רש"י תוס' ותוס' רא"ש בפ' ראשון). ויש שפירש, שדוקא מחצר לחצר שלא מצויה כל כך הוצאת כלים מזו לזו לא גוזרים בלא עירבו אטו עירבו [ובעירבו אסור שמא יבוא להוציא גם את כלי הבית, וכמו שהתבאר לעיל], אבל מחצר למבוי שרגילות להוציא כלים מזה לזה, יש לגזור בלא עירבו אטו עירבו, וכן משום כלי הבית שבאו לחצר דרך מלבוש (תוס' רא"ש בפ' שני). ויש שכתב, שמבוי נחשב רשות לעצמו, משום שהוא משמש לרבים יותר מכל שאר הרשויות (מאירי לעיל פט, א).

וְהָא לֹא עֵירְבוּ קָתָנֵי, שמשמעות הלשון היא שבני החצר לא עשו עירוב כלל (רש"י). ויש שפירש, ששם 'עירוב' הוא בחצר עם בתים, ושם 'שיתוף' הוא חצרות עם בתים ומבוי, וקושיית הגמ' היא שאם אכן בני החצרות עירבו לעצמם ורק שלא שיתפו את המבוי בעירובם, היה לברייתא לנקוט לשון 'לא נשתתפו' ולא לשון 'לא עירבו' (רשב"א וריטב"א בשם ר"ח).

אָמַר מַר וּבַמָּבוֹי אָסוּר, לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא אָמַר רַב וְכוּ', ואף שהברייתא מדברת לדעת חכמים והם אסרו אף כשלא עירבו ורב לא אסר אלא בעירבו, כוונת הגמ' שכשם שלרבי שמעון בעירבו אסור לטלטל במבוי, כיון שמחמת העירוב אסור להוציא אליו אף את כלי החצר והרי הוא נראה ככרמלית, כן לדברי חכמים שסוברים שחצר ומבוי הם שתי רשויות ולפיכך אסור להוציא מחצר למבוי אפילו כלים ששבתו בחצר, אסור מחמת כן לטלטל במבוי עצמו לפי שהוא נראה ככרמלית, ולפיכך מוכח מהברייתא שאסרה לטלטל במבוי, כדברי רב (תוס'). ויש שפירש, שהגמ' סברה שמה שאמרו בברייתא 'ובמבוי אסור' אינו המשך של הרישא שמדברת באופן שלא עירבו, אלא הוא דין בפני עצמו בין לחכמים ובין לרבי שמעון, וכגון שעירבו החצרות עם הבתים, ומה שאמרו בברייתא 'ורבי שמעון מתיר' לא נאמר על הטלטול במבוי, אלא בא לחלוק על חכמים שאמרו ברישא שחצר ומבוי אינם רשות אחת ואסור להוציא מזה לזה כלים ששבתו בחצר, ועל זה אמרו שרבי שמעון מתיר (תוס' רא"ש). ויש שכתב, שראיית הגמ' היא רק למסקנת הגמ' לעיל שהברייתא מדברת בעירבו (רשב"א).

כִּי פְּלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּעֵירְבוּ. ולהוה אמינא זו הברייתא מדברת בעירבו, ולכך אסרו חכמים להוציא את הכלים ששבתו בחצר מחצר למבוי, שמא יבוא להוציא גם את הכלים ששבתו בבתים, שהם מצויים בחצר מחמת העירוב. ומכל מקום התירו חכמים להוציא את הכלים ששבתו בחצר לחצר אחרת ולא חששו שמא יבוא להוציא מחמת כן גם את הכלים ששבתו בבתים, שכן אין זה מצוי להוציא כלי תשמיש מחצר לחצר. ומה ששנינו לעיל (מה, ב) לגבי שלש חצרות הפתוחות זו לזו ובני האמצעית עירבו עם שתי החיצוניות ובני החיצוניות לא עירבו זו עם זו, שאסרו חכמים לבני האמצעית להוציא את כליהם לחיצוניות שמא יבואו להוציא את כלי החיצוניות מזו לזו, חכמים אחרים הם ולא אלו שנשנו בברייתא שלפנינו (תוס'). ולמסקנא שהעמדנו את דברי חכמים בלא עירבו, שוב יתכן לומר שאותם חכמים הם בשתי הברייתות, שכן יתכן שחכמים מודים שבעירבו אסור להוציא גם מחצר לחצר, והברייתא לעיל מדברת בעירבו ולכך אסרה אף לבני הפנימית, שמא יבואו להוציא כלים ששבתו בחיצונית זו אל החיצונית השניה (גאון יעקב).

וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כִּסְתָם מַשְׁנָה וְכוּ'. ואף שמשנתנו היא מאוחרת למשנה זו ונחלקו בה התנאים אם מותר לטלטל את כלי החצר מחצר לחצר, והרי זה 'סתם ואחר כך מחלוקת' שהדין הוא (יבמות מב, ב) שאין הלכה כסתם, מכל מקום נחשב הדבר ל'מחלוקת ואחר כך סתם' שהלכה כסתם, שכן לעיל (מה, ב) נחלקו התנאים בדבר לגבי שלש חצרות הפתוחות זו לזו, ואח"כ נשנית הסתם (לעיל עו, ב), וכאן נחלקו רק אם האם כל החצרות הן רשות אחת, אבל לא נחלקו אם כשעירבו גוזרים שמא יוציא את כלי הבתים לחצר (תוס', תוס' רא"ש). ויש שכתבו שנדון הגמ' היה האם פוסקים כרבי שמעון או לא, ועל זה הקשו מסתם משנה שהיא שלא כרבי שמעון [וכמו שיבואר להלן], ובאמת הגמ' יכלה לדחות שהוא סתם ואחר כך מחלוקת, אלא שהעדיפה לתרץ ולהעמיד משנה זו גם כדעת רבי שמעון (רשב"א, ריטב"א).

וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹרִידוּ לְמַטָּה. היינו כאשר כל חצר עירבה לעצמה, ומוכח שכאשר עירבו בני החצרות אסור להוציא מחצר לחצר, שכן הכותל רשות אחרת היא. ואע"פ שטעם הגזירה היא שמא יבוא להוציא מחצר לחצר את כלי הבתים ובכותל לא שייך כלים ששבתו בו וכל שכן כלים ששבתו בבית, מכל מקום יש לחשוש שאם נתיר להוריד את הפירות אל החצר, יבוא גם להחזיר לשם פירות, ויניח עליו גם פירות ששבתו בבתים (גאון יעקב, בדעת רש"י). ויש שכתבו, שקושיית הגמ' היא ממה שאסור להוריד מהכותל אל החצר, ומשום שהם נחשבים לשתי רשויות (רשב"א וריטב"א, וראה גאון יעקב).

וְכִי רַבִּי לֹא שָׁנָאֲה רַבִּי חִיָּיא מַנַּיִן לוֹ, ויתכן לפרש את המשנה שלא כדבריו, שרק לבתים אסור להוריד את הפירות שעל הכותל ולא לחצרות (רש"י). ויש שביארו, שממה שרבי לא שנה כלשונו של רבי חייא 'ובלבד שלא יהא זה עומד במקומו ואוכל', אלא שנה 'ובלבד שלא יורידו למטה', מוכח שרבי חולק על רבי חייא וסובר שהאיסור להוריד הוא רק לבתים ולא לחצרות (רבנו חננאל, רשב"א).

דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוֹקֵי מָאנֵי דְּבָתִּים לְחוּרְבָּה. ומדובר בחורבה השייכת לאדם אחר שאינו מבני החצר, ולכך אסור להוציא אליה את כלי הבתים אף שבעל החורבה אינו דר בה, לפי שדירה בלא בעלים [כלומר, שאין בעליה נמצא בה בשבת] נשארת ברשות בעליה, ואסור להכניס לתוכה כלים ששבתו בבית אחר. ומכל מקום אינה אוסרת על בני החצר כשלא עירבה עמם (ע"פ רש"י לעיל פה, א, כביאור תוס' שם). ויש שכתב שמדובר בחורבה שלפני החצרות שדרך בני החצרות להשתמש בה ולהכניס לתוכה כלים שבחצרות, ודומה לרחבה שאחורי בתים, ולפיכך הרי היא כעין חצר שאסור להוציא אליה כלים ששבתו בבתים בלי עירוב, אבל בחורבה סתם, מותר להכניס לתוכה כלים ששבתו בבית אחר, שכן דירה בלא בעלים אינה אסורה ואינה אוסרת (רשב"א וריטב"א, בדעת ר"י).

וְאִם תֹּאמַר שֶׁתֵּיהֶן מוּתָּרוֹת מִפְּנֵי מָה אֵין נוֹתְנִין חָצֵר שֶׁלֹּא עֵירְבָה לְחָצֵר שֶׁעֵירְבָה, והרי רב אסר לעיל לבני החצר שעירבה להוציא כלים ששבתו בחצר לחצר השניה, שמא יבוא להוציא גם כלים ששבתו בבתים שהם מצויים בחצר על ידי שעירבו. וכמו כן בחורבה אסורים בני החצר שעירבו להכניס לתוכה כלים ששבתו בחצר, שמא יבואו להכניס גם כלים ששבתו בבתים (רש"י). ויכלה הגמ' להוכיח כן גם משתי חצרות שעירבה כל אחת לעצמה, שגם בזה אסר רב על בני שתי החצרות להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בחצרות, שמא יוציאו גם כלים ששבתו בבתים, אלא שמאחר ובמקרה של חורבה בסוגייתנו מדובר שאחת עירבה ואחת לא עירבה, נקטה הגמ' גם בדברי רב מקרה שחצר אחת עירבה ואחת לא עירבה (תוס'). ויש שכתבו, שחייא בר רב הביא ראיה דוקא ממקרה של חצר אחת שעירבה ואחת שלא עירבה, שכן משתי חצרות שעירבו אין להביא ראיה, משום שבאופן זה בני שתי החצרות מוציאים את הכלים ששבתו בבתיהם אל החצרות ומצויים בחצרות הרבה כלים ששבתו בבתים ויבואו להוציאם מחצר לחצר, אבל כאן שרק אחת עירבה אין כלי הבתים מצויים כל כך, והיה מקום לומר שלא נאסור את בני החצר שעירבה להכניס לחורבה, ולכך הביא ראיה ממקרה שאחת עירבה ואחת לא עירבה (תוס' רא"ש, תוס' רבינו פרץ).

וללישנא זו נמצא, שאף בני החצר שלא עירבה אסורים להכניס כלים אל החורבה. ולפיכך הוא הדין בשתי חצרות שאחת עירבה ואחת לא עירבה, אסור גם לבני החצר שלא עירבה להכניס כלים ששבתו בחצרם אל החצר השניה (גאון יעקב, בדעת רש"י). ויש שכתב, שלבני החצר שלא עירבה מותר להוציא, שכן מבינים בני החצר שעירבה שטעם איסורם הוא מחמת שעירבו ומצויים להם כלי בתים בחצר, ואינם דומים לחצר השניה שלא עירבה, אבל בחורבה יטעו לומר שטעם היתרם הוא מחמת שהחורבה אין לה בעלים ויבואו גם הם להכניס לתוכה, ולפיכך גזרו שבני שתי החצרות אסורים להכניס לתוכה (רבינו פרץ).

מַשְׁנָה. גַּג גָּדוֹל סָמוּךְ לְקָטָן הַגָּדוֹל מוּתָּר וְהַקָּטָן אָסוּר, ומותר לטלטל בגג הגדול אפילו אם אין לו מחיצות כלל, כיון שהמחיצות של הבית נחשבות כמחיצות של הגג מדין 'גוד אסיק' (ע"פ הגמ' כאן ולעיל פט, א), ומשום כך חילקה המשנה בלשונה בין גג לחצר, שבחצר נקטה לשון 'נפרצה' כיון שיש לה מחיצות ממש, ובגג נקטה לשון 'סמוך' כיון שאין לו מחיצות ממש (מסגרת זהב על המשניות). אולם רב יוסף (לעיל פט, ב, לפי לשון אחד בגמ' שם) סובר, שהמשנה מדברת כשיש מחיצות סביב הגג, ורק באופן זה מותר לטלטל בגג הגדול, אבל אם אין לו מחיצות אסור, ואף שמחיצה הנעשית על ידי 'גוד אסיק' נחשבת מחיצה גמורה, מכל מקום אינה יכולה להפוך את הפירצה שבין שתי הגגות לפתח, כיון שאינה ניכרת ואין דרך בני אדם לעשות פתח כזה (רש"י שם, וראה בפיה"מ לרמב"ם וברע"ב, שכן ביארו את המשנה כאן).

חָצֵר גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְרְצָה לִקְטָנָה גְּדוֹלָה מוּתֶּרֶת וּקְטַנָּה אֲסוּרָה, ולמאן דאמר שמחיצה שנראית מבחוץ ושוה מבפנים [כגון בנדון דידן שהמחיצה העודפת משני צידי החצר הקטנה נראית רק בגדולה ולא בקטנה] נחשבת מחיצה, מדובר כאן כשכותלי החצר הקטנה נכנסים לגדולה, כך שהמחיצה העודפת אינה יכולה לשמש כמחיצה בין החצרות, אבל אם כותלי החצר הקטנה אינם נכנסים לחצר הגדולה, לדעה זו מותר לטלטל גם בחצר הקטנה (ע"פ הגמ' לעיל ט, ב). ודין זה הוא רק בחצר שיש לה מחיצות ממש, אבל ברישא שמדובר בגג שאין לו מחיצות ממש אלא רק מדין 'גוד אסיק', אף שאין מחיצות הגג הקטן נכנסות לגג הגדול, הקטנה אסורה, משום שמחיצה הנראית מבחוץ, אינה מועילה לגג הקטן [שאינה נראית בו] אלא כשהיא מחיצה ממש, אך לא כשהיא מדין 'גוד אסיק' (ריטב"א, והו"ד בביאה"ל שעד, ד ד"ה שנפרץ, וראה תוס' לעיל פט, ב ד"ה וקטן ותוס' רא"ש שם).

המשך במילואים עמ' 101

ומי אמר ר' יוחנן הכי. הלכה כר' שמעון (ו) ופליגי עירבו למעלה רשות לחחת: **ובלבד שלא יהיו רידי למטה.** פלוגתא מפורשת בתוספתא, מי אמרת בשלמא בעירבו למטה מוקימנא לה בעירבו, אלא למעלה מוקמת: **שלא יהא זה עומד במקומו.** בקרקעות המצר. ל"ג שיהא זה עומד במקומו נתפוין, ועל לחם הכותל קתני: **וכי רבי לא שנאה.** למעלה זו במשנתינו: **רבי חייא.** שמילא וסתם את הברייתא ותלמידו היה: **מניין ל'.** זה לפיזמא, לעולם למטה לסתם רבי במתני' בשתים קתני, שלא יוליד מילא סתומ ויוליך לגימא: **והוברה אחת ביניהם.** לא שנא שלמטה ולא שנא של אחרים. להא מוקמת לר"ש שלין חילוק רשות גלא בשתים, וכגון שלישה פרוסה לרשות הרבים: **אחת עירבה.** לעלמה. **ושמעי מינה מתני דשתים בגווה: אמר רב הונא נותנין החוברה לזו שלא עירבה.** לחולין לה כליט שעמדו בחצר, להא לה כשתי בה מאי דשתים הוחל ולא עירבה, אבל לשעירבה לא, לכך הוצרכה משנה דהכא ללעיל ז א ע"א ט ע"ב וכ"מ מלשון רש"י והכא ד"ה הגדול וכו' דומיא דחוצר קטנה שנפרצה לגדולה וכו' אבל בזיז אלפס (בקצת דפוסים) יש לכורתות הספרים וכן הוברה בסוגיין בע"ב והא תנן חצר גדולה וכו' וכן עוד לקמן צג ע"ב) (גליון): **ב) [על אפיו הוברה]** (גליון):

מי אמר ר' יוחנן הכי (ו) **והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן** (ז) כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלים ואלו עולין מכאן ואוכלים ובלבד שלא יורידו למטה מאי למטה לבתים והא תני רבי חייא ובלבד שלא יהא זה עומד במקומו ואוכל וזה עומד במקומו ואוכל אמר ליה (ח) וכי רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו. אתמר שתי חצירות והוברה אחת ביניהם אחת עירבה ואחת לא עירבה אמר רב הונא נותנין אותה לזו שלא עירבה אבל לשעירבה לא דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחוברה וחייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן אסורות וא"ת שתיהן מותרות מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר אתי לאפוקי הכא בחוברה כיון דלא מנטרי מאני דחצר בחוברה לא אתי לאפוקי איכא דאמרי חייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן מותרות ואם תאמר שתיהן אסורות לפי שאין נותנים חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר לא שרו בהו[ט] רבנן דאתי לאפוקי אבל בחוברה לא מנטרי:

מתני' *גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור (ב) 2 חצר גדולה שנפרצה לקטנה[ג] גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה: **גמ'** למה לי למיתני תרתי לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מנכרא מחיצתא אף 3 גג נמי מנכרא מחיצתא ולשמואל גג דומיא דחצר מה חצר דקא דרסי ליה רבים אף גג נמי דקא דרסי ליה רבים. יתיב רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי וגבייהו ויתיב וקאמרי שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה כיצד ד'גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ואם זרע זרעין אסורין גפנים*

והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה. וקשה לסתם ואמ"כ ממלוקת הוא ואמר' בסמוכין (יומא דף מג:): לתין הלכה כסתם ופע"ג הלכל הפסוח מציע סתם כרבים בלפי חימיד הכא אין נפקא מינה דבגלאו הכי פליגי רבנן עליה ואיתיל הר"ל סתכן בהן לעיקר קושיא ל"ל מינה גלא לזו גזר ומה הלכל הוי ממלוקת ואמ"כ סתם ממלוקת בשלש מקילות ממי שהוציאוהו (לעיל דף מה:) וסתם בפרק מלון (לעיל דף עו:) גבל הכא לא פליגי בגזילה:

מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה. משום דשיירי בתתם עירבה ואתם לא עירבה נקט ואי לאיצטא והוא הדין להוה מלי למימר מפני מה אין נותנין אלא שעירבה ובקונטרס פירש כפיר:

איבא דאמרי אף ישעירבה ושתיהם מותרות. לפי שהיא לשמרי קשיא הא לשמר בפרק הלד (לעיל דף עב.) ר' יוחנן אמר אף לאוקמה[ב] ורבי יוחנן לטעמיה דלעיל אתי לשמעת מפני דבתים לחוברה וחייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן אסורות וא"ת שתיהן מותרות מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר אתי לאפוקי הכא בחוברה כיון דלא מנטרי מאני דחצר בחוברה לא אתי לאפוקי איבא דאמרי חייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן מותרות ואם תאמר שתיהן אסורות לפי שאין נותנים חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר לא שרו בהו[ט] רבנן דאתי לאפוקי אבל בחוברה לא מנטרי:

מתני' *גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור (ב) 2 חצר גדולה שנפרצה לקטנה[ג] גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה: **גמ'** למה לי למיתני תרתי לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מנכרא מחיצתא אף 3 גג נמי מנכרא מחיצתא ולשמואל גג דומיא דחצר מה חצר דקא דרסי ליה רבים אף גג נמי דקא דרסי ליה רבים. יתיב רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי וגבייהו ויתיב וקאמרי שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה כיצד ד'גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ואם זרע זרעין אסורין גפנים*

מי אמר ר' יוחנן הכי (ו) **והא** אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן (ז) כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלים ואלו עולין מכאן ואוכלים ובלבד שלא יורידו למטה מאי למטה לבתים והא תני רבי חייא ובלבד שלא יהא זה עומד במקומו ואוכל וזה עומד במקומו ואוכל אמר ליה (ח) וכי רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו. אתמר שתי חצירות והוברה אחת ביניהם אחת עירבה ואחת לא עירבה אמר רב הונא נותנין אותה לזו שלא עירבה אבל לשעירבה לא דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחוברה וחייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן אסורות וא"ת שתיהן מותרות מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר אתי לאפוקי הכא בחוברה כיון דלא מנטרי מאני דחצר בחוברה לא אתי לאפוקי איבא דאמרי חייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן מותרות ואם תאמר שתיהן אסורות לפי שאין נותנים חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר לא שרו בהו[ט] רבנן דאתי לאפוקי אבל בחוברה לא מנטרי:

מתני' *גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור (ב) 2 חצר גדולה שנפרצה לקטנה[ג] גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה: **גמ'** למה לי למיתני תרתי לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מנכרא מחיצתא אף 3 גג נמי מנכרא מחיצתא ולשמואל גג דומיא דחצר מה חצר דקא דרסי ליה רבים אף גג נמי דקא דרסי ליה רבים. יתיב רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי וגבייהו ויתיב וקאמרי שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה כיצד ד'גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ואם זרע זרעין אסורין גפנים*

מי אמר ר' יוחנן הכי (ו) **והא** אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן (ז) כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלים ואלו עולין מכאן ואוכלים ובלבד שלא יורידו למטה מאי למטה לבתים והא תני רבי חייא ובלבד שלא יהא זה עומד במקומו ואוכל וזה עומד במקומו ואוכל אמר ליה (ח) וכי רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו. אתמר שתי חצירות והוברה אחת ביניהם אחת עירבה ואחת לא עירבה אמר רב הונא נותנין אותה לזו שלא עירבה אבל לשעירבה לא דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחוברה וחייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן אסורות וא"ת שתיהן מותרות מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר אתי לאפוקי הכא בחוברה כיון דלא מנטרי מאני דחצר בחוברה לא אתי לאפוקי איבא דאמרי חייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן אסורות ואם תאמר שתיהן מותרות לפי שאין נותנים חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר לא שרו בהו[ט] רבנן דאתי לאפוקי אבל בחוברה לא מנטרי:

מתני' *גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור (ב) 2 חצר גדולה שנפרצה לקטנה[ג] גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה: **גמ'** למה לי למיתני תרתי לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מנכרא מחיצתא אף 3 גג נמי מנכרא מחיצתא ולשמואל גג דומיא דחצר מה חצר דקא דרסי ליה רבים אף גג נמי דקא דרסי ליה רבים. יתיב רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי וגבייהו ויתיב וקאמרי שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה כיצד ד'גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ואם זרע זרעין אסורין גפנים*

מי אמר ר' יוחנן הכי (ו) **והא** אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן (ז) כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלים ואלו עולין מכאן ואוכלים ובלבד שלא יורידו למטה מאי למטה לבתים והא תני רבי חייא ובלבד שלא יהא זה עומד במקומו ואוכל וזה עומד במקומו ואוכל אמר ליה (ח) וכי רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו. אתמר שתי חצירות והוברה אחת ביניהם אחת עירבה ואחת לא עירבה אמר רב הונא נותנין אותה לזו שלא עירבה אבל לשעירבה לא דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחוברה וחייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן אסורות וא"ת שתיהן מותרות מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר אתי לאפוקי הכא בחוברה כיון דלא מנטרי מאני דחצר בחוברה לא אתי לאפוקי איבא דאמרי חייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהן אסורות ואם תאמר שתיהן מותרות לפי שאין נותנים חצר שלא עירבה לחצר שעירבה התם כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר לא שרו בהו[ט] רבנן דאתי לאפוקי אבל בחוברה לא מנטרי:

מתני' *גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור (ב) 2 חצר גדולה שנפרצה לקטנה[ג] גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה: **גמ'** למה לי למיתני תרתי לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מנכרא מחיצתא אף 3 גג נמי מנכרא מחיצתא ולשמואל גג דומיא דחצר מה חצר דקא דרסי ליה רבים אף גג נמי דקא דרסי ליה רבים. יתיב רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי וגבייהו ויתיב וקאמרי שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה כיצד ד'גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ואם זרע זרעין אסורין גפנים*

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [סנה דף מו. ע"ש], ג) לעיל טו: פו:, ג) [יבמות מג. נזיר סב: ועי' תוס' שם ד"ה ר"ש], ד) לעיל ס. ע"ש ט: ע"ש ושע"ש, ה) לעיל צא., ו) ועי' ביצה כ"ש ד"ה ר"ש), ז) לעיל שם.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ומי ואמר ר' יוחנן סבי הלכה כר' שמעון דחזרו רשות אחת ואפילו עירבו הס"ד: (ב) תוס' ד"ה אף ומי' לעניין. ג"ז דף פ"ט ע"ש:

הגהות וציונים

ב) דפוס שאלתיאל"ז שלא שורי ד"ה: ג) [והרא"ש איתא **חצר קטנה** שנפרצה לגדולה וכן הובא משנה דהכא לעיל ז ע"א ט ע"ב וכ"מ מלשון רש"י והכא ד"ה הגדול וכו' דומיא דחוצר קטנה שנפרצה לגדולה וכו' אבל בזיז אלפס (בקצת דפוסים) יש לכורתות הספרים וכן הובא בסוגיין בע"ב והא תנן חצר גדולה וכו' וכן עוד לקמן צג ע"ב) (גליון): ג) [על **אפיו** הוברה] (גליון):

משנת הראשונים

והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה. סתם משנה הוא מה שהסכימה עליה דעת הרוב והושוה בו בעיון ולא היתה בו מחלוקת, או שהוא קבלה חכורה מפי חכורה עד משה כמו שחילקנו בחחלת דבריט. והמקבל האחרון שאליו נחזיקה אחזה שמועה הוא ר' מאיר, והוא ענין אמרם סתם משנה ר' מאיר, וזולתי מקצת מחמות שהם לר' מאיר לבדו האחרים חולקים עליה, או שהם לאדם אחר זולת ר' מאיר, החלמוד מבארם. **[הקדמת הרמב"ם למשנה]**

אמר ליה זיל ואי רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו. וא"ת אם כן לעולם לא ניתני חיובהא ופטוריהא דתחני בי ר' חייא ורבי אושעיא, וי"ל דבכולהו איכא למימר כדאמר אליבא בחענית (דף כא.) ובכתובות (דף סט:) כל דאמר מילתא דבי ר' חייא רו' אושעיא ולא פשיטוא ליה ממחני' כר', חך ההיא פשיטוא ליה לרי"ל דלא דמיא למחנייתין.

[תוספות, נדה סב:]

אע"ג דהא דר"ח פירושא דמחני' היא והמנין מנאינן דמאי דלא פי במחני' פריש בריחיה, אפ"ה אי איתא דאית ליה לרבי הכי הויל לפרושי דלא כי הא דמתני'.

[הרשב"א]

גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה. פרשיי ז"ל דאפילו הרחיק ד' אמות כדי עבדות הכרם דכולה קטנה כפתחה של גדולה חשיבא, וכתבו בתוספות ומיהו אם הרחיק ד' אמות בגדולה גופה עד פתחה מותר לזרוע בקטנה כשם שמותר לזרוע בגדולה גופה בהרחקה ד' אמות. **[הרמב"ן]** ואם **זרע זרעין אסורין.** ונראין אסורים דהא באיסור נתעם כי דיורי גדולה שולטין בקטנה, וגפנים מותרין שאין נגררין אחר הזרעים כיון שבהיתר נזרעו בגדולה ואין דיורי קטנה שבגדולה. **[הריטב"א]**

*) שיין נע"ש

ח א סוכ ס"ש ס"ש ס"ח סי' שמעון סמיע ד:
ו ב סוכ ס"ש מהלכות שיתיכון הלכה כד סמע בשתין קמ ושמין ג סוכ ס"ש ס"ח ס"ש סמיע ג:
ח ג סם סמיע ג:
ח ד סוכ ס"ש ס"ח מהלכות כלאים הכ ומוכ"ש ס"ח סי' כלו סמיע מט:

רבינו חננאל

ומי א"ר יוחנן הלכה כר' שמעון דחזי רשות אחת הן והא אהיר דאמר הלכה כסתם משנה ותנן כיצד שנים ב' חצירות דיהיא סתמא היו בראשו פירות אלו עולין מכן ואוכלין ואלו עולין מכן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה. ואי רשות אחת הן אמאי לא יורידו למטה. ופרקינן מאי לא יורידו למטה דקתני למטה בתחתים. כלומר שיכנס בבתים אבל בחצר שרי. ובלבד שלא יעמוד זה בחצרו ואכל הא בחצרו ואכל הנה אפילו בחצר אסור תיזיל כי רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו. כלומר דבר שלא שנאו [נתנין במשנתנו ר' חייא תלמיד ר' (אבין) [נחבא] בירד משנה שלא שנאה רבי] מכלל זה שאינה שנויה במשנתנו לאו דסמכה היא. אתנתר ב' חצרות וחוברה אחת ביניהן חצר אחת עירבה עם הבתים האחרות לא עירבה. אמר רב [הונא] נותנין חוברה לזו לאותה שלא עירבה אבל [אין] נותנין אותה לאותה שעירבה נהה שמא יצייא מני דקנו שביניהה בבתים מן הבתים לחצר ומן החצר לחוברה. חייא בר רב כי אימא דאמרי חייא בר רב אמר אף נותנין זו לזו החוברה גם לחצר שעירבה ושניהן מותרות הן בחוברה ואיש מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה לאחר כי כל החצרות רשות אחת הן ההם בחצרות כיון דמנטרי מני בבתים לחצר אחר לאפוקינהו בחצר שלא עירבה אבל בחוברה לא מיבעיי לכלך אבל גג בין הגגין לשלל אבל גג בין הגגין ולא מינכרא מחיצתא אין משלשלין בו אלא ד' אמות. לשמואל קתני גג דומיא דחצר מה חצר דקא דרסי ליה רבים אע"פ דדרסי לה רבים שרי. **חצר גדולה שנפרצה לקטנה** גדולה כשהיא מקפת כל גדולה, פלמא כולה כמה פתחי משום הכי: **גפנים מותרין.** להא אין דיורי קטנה מועלין בגדולה:

חשק שלמה על רבינו חננאל

ב) [לעיל דף פ"ט ע"ש] ג) [ועי' ביצה כ"ש ד"ה ר"ש], ד) לעיל ס. ע"ש ט: ע"ש ושע"ש, ה) לעיל צא., ו) ועי' ביצה כ"ש ד"ה ר"ש), ז) לעיל שם.

של גדולה היא ואין דיורין קטנה חשובין מכלל דירה הגדולה עכשיו אם יהיו בגדולה שוכרי גפנים אסור לזרוע בקטנה שחשובין הגפנים שבגדולה כאלו גם בקטנה הן נטועים. ואם זרע בקטנה נאסרו אותן הזרעים אבל הגפנים שבגדולה מותרין

גפנים מותרין גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה [א]אשה בגדולה וגט בקטנה מתגרשת אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת [ב]צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן ציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן [ג]תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין [ד]צואה בגדולה אסור לקרות קריאת שמע בקטנה צואה בקטנה מותר לקרות קריאת שמע בגדולה אמר להו אביי א"כ מצינו מחיצה לאיסור שאילמלי אין מחיצה [א] מרחיק ד"א וזורע ואילו השתא אסורה א"ל רבי זירא לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והא תנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה ואילו השוה את גיפופיה גדולה נמי אסורה א"ל התם סילוק מחיצות הוא אמר ליה רבא לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והא אתמר

סיכך

רש"י

גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה. לכתחלה, דלגבי גדולה פיתחא וכל פתח כמחילה הוא, ואפילו סמוך לגפנים מותר לזרוע את הגדולה לכתחלה, כדתנן (ב"ב דף ב.) היה גדר בנתיים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן. וכשיגדלו הזרעים, אע"ג דדיורי גדולה בקטנה, אין אוסרים את הגפנים, דאמר' במנחות פ"ב (דף טו.) מעשה באחד שזרע את כרמו של חבירו ובא מעשה לפני חכמים ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים, ואמר' מאי טעמא קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן אסירי (א) הך דלא עבד איסורא לא קנסו רבנן, הכא נמי הואיל וכשזרע את הגדולה בהיתר זרעה, אפילו שתיהם שלו ליכא למקנסיה, וכ"ש אם קטנה של אחרים וגפנים שלה קדמו: אשה. עומדת בגדולה וזרק לה בעלה גט לתוך קטנה ושתיהן שלה, ואיכא למאן דאמר במסכת גיטין (דף עז:) דהא דתנן הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצירה הרי זו מגורשת דוקא עומדת לתוכה באותה שעה, אבל אם אינה עומדת לתוכה באותה שעה לא ואע"ג דשלה היא: מתגרשת (ב) היא. שהרי היא כעומדת בקטנה, דכולה קטנה בתר גדולה שייכא: אינה מתגרשת. דגדולה לאו בתר קטנה אזלא, וגט לא קני לאשה דנימא נשדי אשה בתר גט, דאשה לא[א] בעיא למקני גיטא: יוצאין. דשליח צבור דקאי בקטנה הכא שייך: אין יוצאין. דהשתא לא שייך בתרייהו, וצבור דקיימי בקטנה לא מצינן למימר דשייכי בתריה, דרובה בתר חד לא משתדו: מותר לקרות קריאת שמע בגדולה. דגבי גדולה כמחילה היא, ולא מציא קטנה מקלקלא (ג) בשום מידי: שאילמלי אין מחיצה. אי לאו הנך גיפופי שעודפין בגדולה והיו הגדולה והקטנה שוות, הוו להו כחצר אחת ומותר לזרוע שם עם הגפנים ומרחיק ד' אמות, השתא משום הנך גיפופי שדינן לכולה קטנה בתר גדולה ומיתסרא כולה, מצינו מחיצה שאוסרת: ואילו השוה את גיפופיה. שבנה מחיצות בתוך הגדולה מכאן ומכאן עד שיקצרנה כמדת הקטנה, וסילק את הגיפופין על ידי מחיצות הללו, אף גדולה אסורה (ד) ועכשיו שתיהן שוות, נמצאו מחיצות הללו באות לאיסור: סילוק מחיצות הוא. מחיצות האחרונות סילקו את הראשונות, אבל גבי זריעה אסר עודף הגיפופין על הקטנה משום יתור מחיצה:

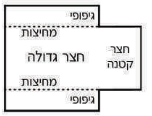

סיכך

תוספות

גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה. פי' בקונטרס וכשיגדלו הזרעים אע"ג דדיורי גדולה בקטנה אין אוסרין את הגפנים כדאמרינן במנחות בפ' שני (דף טו.) מעשה בא' שזרע כרמו של חבירו ובא מעשה לפני חכמים ואסרו הזרעים והתירו הגפנים מ"ט קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים דרבנן הך דעביד איסורא קנסו הך דלא עביד איסורא לא קנסו וה"נ הואיל וכשזרע את הגדולה בהיתר זרעה אפילו שתיהן שלו ליכא למיקנסיה ולפירושו איירי הכא בשאר זרעים ותימה דהיכי שרי להניח הזרעים כשיגדלו כיון דדיורי גדולה בקטנה דאפילו עלו מאיליהן תנן במסכת כלאים (פ"ה משנה ו) היה עובר בכרם וראה ירק בתוך כרמו ואמר לכשאחזור אלקטנו אם הוסיף מאתים אסור כיון שמתייאש מללוקטו וע"כ ההיא דמנחות איירי שלא ידע בעל הכרם שהזרעים בכרמו לכך נראה לר"י לפרש טעמא דשמעתין משום דשם גדולה על הקטנה ואין שם קטנה על הגדולה ולהכי גפנים בגדולה הוי שם כרם על הקטנה ואע"ג דאין גפנים בקטנה אסור לזורעה דרחמנא קפיד על שם כרם דכתיב לא תזרע כרמך כלאים אבל גפנים בקטנה מותר לזרוע בגדולה אע"ג דלכשיזרענה יהיה שם שדה על הקטנה אין לחוש[א] דרחמנא לא קפיד אשם שדה דהא לא כתיב שדך לא תטע כרם דהוה משמע דקפיד אשם שדה: אשה בגדולה וגט בקטנה. פי' בקונטרס ושתיהן שלה דאיכא למאן דאמר בגיטין (דף עז:) הא דתנן הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצירה הרי זו מגורשת דוקא דעומדת בתוכה באותה שעה אבל אינה עומדת בתוכה לא אע"ג דשלה היא וצריך לומר הא דקאמרינן התם בגמרא והיא שעומדת בצד ביתה לאו אצל ביתה קאמר אלא בתוך ביתה ממש קאמר כדקתני התם במתני' בתוך ביתה דהא הכא אמרינן אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מגורשת אע"פ שעומדת אצל הגדולה ולר"י נראה דהכא מיירי בשהשאילו להאשה חצר אחת וקאמרינן דכשהשאילו לה גדולה הוי שמה גם על הקטנה אשה בקטנה שהשאילו לה הקטנה לא הוי בהכי שמה על גדולה[ב]:

תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין. דוקא ביחיד בקטנה אבל חמשה בקטנה וחמשה בגדולה אין מצטרפין וסיפא דנקט תשעה בקטנה ה"ה חמשה בקטנה אלא אגב רישא נקט האי לישנא והא דתנן בפרק כיצד צולין (פסחים דף פה:) מן האגף ולפנים כלפנים ומן האגף ולחוץ כלחוץ וקאמר התם רב בגמרא וכן לתפלה וריב"ל אמר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים לכאורה נראה דלענין צירוף פליגי דלענין לצאת מודה רב דיוצא אפילו חוץ לבית הכנסת כדתנן בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כז:) היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר וקול מגילה אם כוון לבו יצא וקשיא דאם כן סוגיא דהכא כרב ובפ' אלו נאמרין (סוטה דף לח:) משמע דקי"ל כריב"ל גבי עם שאחורי הכהנים ומייתי סתמא דתלמודא ממילתא דריב"ל ונראה לפרש דלצירוף מודה ריב"ל דאין מצטרפין כדאמרינן הכא ופליגי לענין לענות קדושה או ברכו דקי"ל במגילה (דף כג:) דאין דבר שבקדושה פחות מעשרה וקסבר רב מן האגף ולחוץ אינו יכול לענות דלא הוי בכלל צבור שבפנים וריב"ל סבר דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת והוי בכלל צבור לעניית ברכת כהנים ולענות דבר שבקדושה:

שאילמלי אין מחיצה מרחיק ארבע אמות וזורע. מגיפופי גדולה פריך כדפי' בקונטרס דאי לא הוה גיפופי לגד הקטנה אלא השוה גיפופיה והוו ליה שתיהן חצר אחת מרחיק ד' אמות וזורע אם יש בין כרם ולכותל י"ב אמות כדין מחול הכרם[ג] ועכשיו שיש גיפופי ורואות בכך ליאלך יותר זו מזו מגרע גרע ואסור לזרוע בקטנה ואפילו היא מאה אמה כדמשמע לישנא מפני שהיא כפתחה של גדולה דהוי כאילו היא תוך הפתח ודוקא מכותל הגדולה פריך אבל מקטנה אינו רוצה להקשות שאם אין כלל מחיצות של קטנה אין צריך להרחיק אלא זורע סמוך לגדולה דהפתח הוי כמחיצה ועכשיו נאסר ע"י מחיצות הקטנות[ד] דאין זה תימה דכשאין מחיצות הקטנות[ה] נראה הגיפוף וע"י מחיצות הקטנות[ו] אין ניכרין גיפופי גדולה והוי סילוק מחיצות ואומר ר"י דלכאורה היה נראה מתוך הסברא דאין להחמיר בקטנה שנפרצה לגדולה יותר מאילו היא תוך מחיצת גדולה שמרחיק ד' אמות וזורע כדין מחול הכרם (ה) ושיש בין הכרם ולכותל י"ב אמות והא דמשוינן לה כפתחה של גדולה היינו לעשות הקטנה כאילו היא תוך מחיצות הגדולה שלא להביא זרע לשם אא"כ ירחיק ד' אמות אבל להחמיר יותר ממה שהיתה תוך מחיצות הגדולה אינה סברא לכאורה והיה נראה דה"פ מצינו מחיצה לאיסור שאם אין מחיצה כלל לגדולה מרחיק ד' אמות בקטנה וזורע אפילו אין י"ב אמות מהכרם שבחוץ[ז] לגד הכותל שבחוץ של קטנה ולא דמי למחול הכרם דהתם גם הכרם מוקף מחיצות להכי צריך י"ב אמות אבל הכא דסביב הכרם אין מחיצה ולא שייך כותל קטנה לכרם אין צריך י"ב אמה ועכשיו שיש מחיצות לגדולה צריך י"ב אמה כדין מחול הכרם אבל אומר ר"י דלא"א לפרש כן דא"כ למה מקשה בסמוך ממחול הכרם דהא מחול הכרם קיימא השתא שאם אין מחיצות לא יהא שם דין מחול הכרם ואם יש מחיצות יהא שם דין מחול הכרם ונראה לי פירוש רש"י עיקר: אמר ליה רבא לאביי. ר"ת הגיה רבה שהרי רבה ור' זירא ורבה בר רב חנן הוו יתבי ומדקדקו שלשתן ממתני' ש"מ דיורין כו' ואביי הקשה על דקדוק שלהן וכל אחד ואחד בא לקיים דבריו דמצינו מחיצה לאיסור אע"ג דקצת נראה דרבא היה לו לגרוס מדקאמר בתר הכי לדידי כשירה ולדידך הוי סילוק מחיצות ורבא ואביי פליגי בהא בסוכה בפ"ק (דף יח.) שמזכירו אחר אביי ולקמן נמי מייתי לה מ"מ נראה טפי כמו שהגיה ר"ת:

סיכך

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ה מהלכות גירושין סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלט סעיף ט. [לא נמצא ברמב"ם ולא בטוש"ע ופלא על העין משפט דהעיד על מה דליתא]:

י ב מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' נה סעיף יז:

יא ג מיי' שם וטוש"ע שם סעיף טז:

יב ד מיי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה ח טוש"ע א"ח סי' עט סעיף ג:

רבינו חננאל

מותרין. וכן אם היו הגפנים בקטנה מותר לזרוע בגדולה שהקטנה בכלל הגדולה ולא הגדולה בכלל הקטנה. אשה בגדולה וזרק לה בעלה גיטה בקטנה כיון שכל מה שבקטנה חשוב כאלו בגדולה הזה נמצא גרושה וכאילו עמה הוא הגיע ברשותה. וכן אם היו הצבור בגדולה כו'. אמר אביי א"כ מצינו מחיצה לאיסור. שאילו אין שם מחיצה מרחיק ד' אמות וזורע והשתא איתסרו להו זרעים שבקטנה. א"ל ר' זירא ולא מצינו מחיצה לאיסור והתניא בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן. ואילו השוה את הקירוי אסור לזרוע בכולו. א"ל אביי התם כיון דזוריעה סלוקי סלוקינהו למחיצות. אמר ליה רבא לאביי והא

משנת ראשונים

אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת. וא"ת מכל מקום תמשוך הגדולה את הקטנה ותהיה האשה בצד גיטה, תירצו בתוספות דכיון שהאשה שהיא העיקר היא בקטנה אין כח בגדולה שאין בה אלא הגט שאינו עיקר למשוך לה את האשה שהיא העיקר, והכין רהטא סוגיין כדבעינן למימר בסמוך בס"ד. [הריטב"א]

צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן. כתב רבינו ירוחם (שם) נראה לי כי אין להביא מכאן ראיה לאותם העומדים בעזרה ורוב העשרה עומדים בבית הכנסת שיצטרפו שזה מיירי שנפרצה במילואה הקטנה, אבל בבית הכנסת יש מחיצות ביניהם והפתח כמו כן הוא כמו מחיצה, עכ"ל ופשוט הוא. [בית יוסף אורח חיים סימן נה]

תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין. נ"ל דדוקא להצטרף הוא דלא מצטרף שאין התשעה יוצאין ידי חובתן בצירופו אבל לצאת הוא ידי חובה שאם היו ציבור בקטנה והוא בגדולה יכול לענות עמהן קדושה וקדיש ויוצא ידי חובתו, דאם איתא דאינו יוצא הכי הו"ל למימר ציבור בגדולה ויחיד בקטנה יי"ח אבל ציבור בקטנה ויחיד בגדולה אינו יוצא. [תוספות רי"ד] אפשר דתשעה לאו דוקא אלא מסתיין דאיכא רובא בגדולה, והא דקאמר סיפא תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין משום דבעי לאשמועינן דאע"ג דתשעה בקטנה אינה מושכת את הגדולה שאין בה אלא אחד. [הריטב"א] צואה בגדולה אסור לקרות קריאת שמע בקטנה. ואפילו הרחיק ד' אמות בקטנה עצמה מפני שהיא כפתחה של גדולה ובעינן שירחיק ד' אמות בתוך הגדולה וכדפרישנא לעיל לענין זרעים. [הריטב"א]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [גיטין עט.], ב) עי' כעי"ז בגיטין שם בסוף העמוד, ג) לקמן צג ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גפנים וכו' מדרבנן אסירי הך דעבד איסורא קנסו רבנן הך דלא עבד: (ב) ד"ה מתגרשת שהרי כצ"ל ותיבת "היא" נמחק: (ג) ד"ה מותר וכו' מקלקלא לה בשום: (ד) ד"ה ואלו וכו' אסורה דעכשיו: (ה) תוס' ד"ה שאילמלי וכו' כדין מחול הכרם כשיש:

גליון הש"ס

בעין משפט אות א' מיי' פ"ה לא נמצא שם לא ברמב"ם ולא בש"ע ועי' בתשובת זכרון יוסף מאה"ע סי' יב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' שאילמלי אין מחיצה זורע ואילו וכו'. כצ"ל [וזה דלא כתו' ד"ה שאילמלי שכתבו אבל מקטנה אינה רוצה כו' ואומר ר"י לכאורה כו' ולפי גירסת רבינו באמת הקושיא רק מקטנה].

הגהות וציונים

א] "לא" מיותר (ראש משביר, שם משמעון, שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קצה ד"ה עוד, עי"ש), וכן ליתא בדפוס שאלוניקי וברוב הכת"י: ב] בדפוס ויניציאה רפ"ח נוסף "והאיל ואין הזורעים ממש בקטנה": ג] צ"ל הקטנה (בארות המים): ד] "שבחוץ" נראה מיותר כאן (באה"מ), ובדפוס ליתא בסמוך תיבת "שבחוץ" ונוסף ע"פ המהרש"ל, ואולי היתה כוונת ההגהה למחוק כאן ולהעתיק להלן:

גְּפָנִים בְּקָטָנָה מוּתָּר לְזָרְעוֹ אֶת הַגְּדוֹלָה לכתחילה, כיון שלגבי הגדולה יש כאן פתח שנחשב כמחיצה, וכשיש מחיצה לא צריך להרחיק את הזרעים ארבע אמות מהגפנים, אלא מותר לזרוע עד המחיצה, וגם לאחר שהזרעים שבחצר הגדולה גדלו, הם לא אוסרים את הגפנים שבחצר הקטנה, כיון שמדובר כאן בזרעים שאיסור זריעתם בכרם הוא מדרבנן [דהיינו כל שאר זרעים חוץ מקנבוס ולוף, שאין זרעם כלה כשאר מיני זרעים], ולא קנסו רבנן לאסור את הגידולים אלא כשעבר וזרע באיסור, אבל כאן שהיה מותר לזרוע בגדולה, לא קנסו חכמים שהזרעים שבגדולה יאסרו את הגפנים שבקטנה (רש"י), אכן אם זרע בגדולה קנבוס ולוף שאסורים מהתורה, הריהם אוסרים את הגפנים שנטע בקטנה (תוס' בדעת רש"י, וראה עוד בתוס' רא"ש). ולפי זה, אין הבדל אם נטעו בקטנה גפנים או שזרעו בה זרעים, אלא בכל מקרה שזרעו קודם בקטנה, מותר לאחר מכן לזרוע בגדולה, שהיא מחולקת ממנה, ואם זרעו קודם בגדולה, אסור לזרוע לאחר מכן בקטנה שהיא מחוברת עמה (חזו"א כלאים יא, ח).

ויש מפרשים, שבכלאי הכרם רק הכרם אוסר את הזרעים, אבל הזרעים אינם אוסרים את הכרם, ומה שנמצא בחצר הגדולה קובע גם את השם של החצר הקטנה, ולכן אם נטעו גפנים בגדולה, חל שם כרם על הקטנה והזרעים שבה נאסרים, אבל אם זרעו זרעים בגדולה, חל שם שדה גם על הקטנה ואין הגפנים שבה נאסרים, שהרי לא נאסר לנטוע גפנים בשדה, כי אם זרעים בכרם (תוס'). ואמנם בסתם שדה אם נטע בה גפנים נאסרו הזרעים והגפנים, כיון שמיד כשנטע גפנים נהפכת השדה להיות גם כרם, אבל כאן שבגדולה יש רק זרעים והיא שדה ולא כרם, היא קובעת גם את השם של הקטנה שטפלה לה כשדה ולא ככרם, ולכן אם יש זרעים בגדולה מותר לנטוע גפנים בקטנה (תוס' רבינו פרץ). ולדבריו, אין הבדל אם זרעו קודם בגדולה או בקטנה, אלא בכל מקרה שזרעו בגדולה זרעים מותר לנטוע בקטנה גפנים, ואם נטעו בגדולה גפנים אסור לזרוע בקטנה זרעים (חזו"א שם). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע יו"ד רצו, מט).

אִשָּׁה בַּגְּדוֹלָה וְגֵט בִּקְטַנָּה מִתְגָּרֶשֶׁת וְכוּ', ודין זה הוא למאן דאמר (גיטין עז, ב) שאף שיכול לזרוק גט לחצרה ואינו צריך ליתנו ממש לידיה, מכל מקום צריך שתעמוד בתוך חצרה, ולכן כשהאשה נמצאת בגדולה והגט נמצא בקטנה מגורשת, שנחשב כאילו היא עומדת עם הגט בקטנה, משום שהקטנה שפרוצה במלואה לגדולה, נגררת אחר הגדולה שיש לה מחיצות (רש"י, וראה עוד לעיל ע"א ד"ה שמע מינה), אבל כשהאשה נמצאת בקטנה והגט נמצא בגדולה אינה מגורשת, ולא אומרים שהגט הנמצא בגדולה כאילו נמצא בקטנה, כיון שדוקא האשה שהיא העיקר יכולה למשוך אחריה את הגט שהוא הטפל [כשהיא נמצאת בגדולה], אבל הגט שהוא הטפל אינו יכול למשוך אחריו את האשה שהיא העיקר (תוס' רבינו פרץ; ריטב"א. וראה בתוס' שביאר דין זה באופן אחר). ודין זה לא הובא להלכה, כיון שבסוגיא בגיטין (שם) משמע שהאשה לא צריכה לעמוד בתוך חצרה ממש, ודי בכך שעומדת ליד חצרה, ולכן גם כשהיא בקטנה והגט בגדולה מגורשת (זכרון יוסף אה"ע יב, והו"ד בגליון הש"ס ובפתחי תשובה אה"ע קלט, ב).

צְבוּר בַּקְּטַנָּה וּשְׁלִיחַ צִבּוּר בַּגְּדוֹלָה אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן, והשליח ציבור שנמצא בגדולה אינו יכול לגרור אחריו את כל הציבור, כיון שציבור יכולים לגרור אחריהם את היחיד, אבל יחיד אינו יכול לגרור אחריו את הציבור (רש"י). ויש מפרשים, שהציבור שיוצאים ידי חובת תפילה מהשליח ציבור נחשבים כעיקר ויכולים לגרור אחריהם את השליח ציבור שהוא שליחם וטפל להם, אבל השליח ציבור שהוא טפל לציבור, אינו יכול לגרור אחריו לחצר הגדולה את הציבור שהם העיקר (רשב"א; ריטב"א, וראה שם בריטב"א שביאור זה קרוב לדברי רש"י). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח נה, יז), ואם נמצאים עם השליח ציבור עשרה אנשים בחצר הגדולה, גם מי שנמצא מחוץ לבית הכנסת יוצא ידי חובתו מהשליח ציבור (משנ"ב שם, נו, וראה עוד להלן ד"ה תשעה בקטנה).

תִּשְׁעָה בַּגְּדוֹלָה וְיָחִיד בַּקְּטַנָּה מִצְטָרְפִין, כיון שהתשעה שהם העיקר גוררים אחריהם את היחיד שהוא הטפל, אבל היחיד שהוא הטפל אינו גורר אחריו את התשעה שהם העיקר, ומה שאמרו 'תשעה בגדולה', יתכן שלאו דוקא הוא, אלא כל שיש רוב בגדולה ומיעוט בקטנה מצטרפים (ריטב"א). ודוקא כשהרוב בגדולה, אבל אם חמשה בגדולה וחמשה בקטנה אינם מצטרפים, ומה שאמרו בהמשך 'תשעה בגדולה ואחד בקטנה אין מצטרפים', לאו דוקא הוא, אלא נקטו כן אגב הרישא (תוס'), ויש מפרשים, שנקטו כן כדי ללמדנו שהקטנה אינה גוררת את הגדולה אפילו אם נמצאים בה תשעה (רשב"א; ריטב"א). ואם נמצאים ששה בגדולה מצטרפים אף אם בקטנה נמצאים יותר אנשים, כיון שמספיק לצרף מהקטנה רק ארבעה אנשים, ולא צריך לצרף את כל מי שנמצא בקטנה (מהר"ל).

תִּשְׁעָה בַּקְּטַנָּה וְאֶחָד בַּגְּדוֹלָה אֵין מִצְטָרְפִין, אבל אם יש בקטנה עשרה, יכול היחיד שבגדולה להצטרף ולענות עמהם קדיש וקדושה, שכשיש עשרה מישראל במקום אחד ושכינה שרויה ביניהם, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסיקה בין ישראל לאביהם שבשמים (תוס', ע"פ הגמ' פסחים פה, ב. וראה רשב"א וריטב"א שדין זה הוא רק כשהש"צ נמצא באותו מקום של הציבור, ולא כשהציבור במקום אחד והש"צ במקום אחר).

■ להלכה, תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפים, אבל תשעה בקטנה ויחיד בגדולה, או אפילו חמשה בקטנה וחמשה בגדולה אינם מצרפים [כתוס'] (שו"ע או"ח נה, טז), אבל אם יש עשרה שנמצאים עם שליח ציבור בבית הכנסת, גם מי שנמצא בחוץ יכול להצטרף עמהם ולענות קדיש וקדושה [כתוס'] (שו"ע שם, כ).

צוֹאָה בַּגְּדוֹלָה אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בַּקְּטַנָּה, כיון שהצואה היא העיקר, שהתורה אוסרת לומר דברים שבקדושה במקום שאינו מחנה קדוש, והצואה שנמצאת בגדולה גוררת אחריה את האדם שנמצא בקטנה. וכשהצואה נמצאת בתוך ארבע אמות מהפתח, אסור לקרוא קריאת שמע בכל החצר הקטנה, אף אם הוא רחוק מהצואה ארבע אמות, כיון שכל הקטנה נחשבת כפתחה של גדולה ונמצא כאילו עומד בתוך ארבע אמות של הצואה, אבל אם הצואה רחוקה מהפתח יותר מארבע אמות, יכול לקרוא קריאת שמע בחצר הקטנה (ריטב"א, וראה לעיל ע"א ד"ה כיצד). ויש סוברים, שגם אם הצואה בתוך ארבע אמות מהפתח, יכול להרחיק ארבע אמות מהצואה ולקרוא קריאת שמע בקטנה (מאירי בשם י"מ; ב"י או"ח עט ד"ה או שהיתה).

צוֹאָה בַּקְּטַנָּה מוּתָּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בַּגְּדוֹלָה, ודוקא כשאין ריח רע ואינו רואה את הצואה, אבל אם יש ריח רע או שרואה את הצואה, אסור לקרוא קריאת שמע בגדולה (ריטב"א; רשב"א ברכות כה, א ד"ה היה). ויש שסוברים, שמותר לקרוא בגדולה גם כשרואה את הצואה, אם אין מגיע לו ריח רע (רא"ש ברכות ג, מו).

■ המשך במילואים עמ' 102

סִיכֵּךְ עַל גַּבֵּי אַכְסַדְרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פַּצִּימִין כְּשֵׁירָה [ראה עמ' 165 ציור א], וסוכה זו יש לה שתי דפנות שלמות לאורכה, וברוח השלישית והרביעית אין לה דפנות אלא עמודים שרוחבם טפח, וסוכה שיש בה שתי דפנות כהלכתן ושלישית טפח כשירה (רש"י). ודין זה הוא רק לדעת רב יהודה (סוכה ז, א) שגם סוכה שיש לה שתי דפנות זו כנגד זו, יכול לעשות דופן טפח ברוח האמצעית, אבל לדעת רבי סימון, וכן נפסק להלכה, סוכה כזו אינה ניתרת בדופן טפח. ויש מפרשים, שמדובר כאן בסוכה שיש לה שתי דפנות צמודות זו לזו כעין האות 'ר' [ראה שם ציור ג] (תוס', ע"פ הגמ' בסוכה יח, ב, וראה רש"י להלן צה, א ד"ה שיש, ביאור אחר בדין זה, וראה עוד תוס' רבינו פרץ שם שכתב, שביאורו שם קשה מהגמ' כאן).

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְדִידִי כְּשֵׁרָה, כיון שגם סוכה שאין בה מחיצות כלל אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם' (רש"י), ודוקא אם האכסדרה מוקפת בבתים, אבל אם אינה מוקפת בבתים, כיון שדומה למבוי מפולש ומשמשת מעבר לרבים, מודה אביי שלא אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם' (רש"י סוכה יח, ב ד"ה מודינא, ע"פ הסוגיא שם, וראה בתוס' שם שכתב שסברא משונה היא). ולמפרשים לעיל (ד"ה סיכך) שמחלוקתם של אביי ורבא היא רק בסוכה שיש לה שתי דפנות סמוכות זו לזו כעין האות 'ר', בסוכה העשויה כמבוי בכל מקרה לא אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' (תוס').

■ להלכה, סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשירה, וכשאין לה פצימין פסולה [כרבא] (שו"ע או"ח תרל, ח, וראה שם פרטים נוספים בדין זה).

כֶּרֶם הַנָּטוּעַ עַד עִיקַּר מְחִיצָה זוֹרֵעַ מֵעִיקַּר מְחִיצָה וְאֵילָךְ. ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע יו"ד רצז, כב).

מָחוֹל הַכֶּרֶם [ראה עמ' 166 ציור ו] - 'מחול' הוא מלשון ריקודים ומחולות, שהוא הולך סביב הכרם כעין מחול (רש"י), ויש שפירש, שהוא מלשון 'מחילה', כיון שבעל הכרם כביכול 'מוחל' על מקום זה ומניחו מלזרוע בו (פיה"מ לרמב"ם כלאים ד, ב).

וְאֵיזוֹ הִיא קָרַחַת הַכֶּרֶם כֶּרֶם שֶׁחָרַב אֶמְצָעִיתוֹ וְכוּ' [ראה עמ' 166 ציור ה], וטעם דין זה הוא, שבין בית שמאי ובין בית הלל מודים שהמקום הפנוי מזרעים שמניחים בצד הכרם כדי שיוכלו לעבור בו שוורים ועגלות הנצרכים לעבודת הכרם, נחשב כחלק מהכרם ואסור לזרוע בו, וכן מודים שניהם שקרקע הסמוכה לכרם שאין בה שיעור 'שדה', בטלה לכרם ואסור לזרוע בה, ומחלוקתם היא בשיעוריהם של מקומות אלו: לדעת בית הלל שיעור 'עבודת הכרם' ושיעור 'שדה' הם ארבע אמות, ולכן כשיש קרחת ט"ז אמה אפשר לזרוע באמצע, כיון שכשיתן ארבע אמות לעבודת הכרם בכל צד מצידי הכרם, ישארו באמצע שמונה אמות שגם אם נחלק אותם לשני צידי הכרם, עדיין ישאר בכל אחד מהחלקים מקום חשוב של ארבע אמות שהוא שיעור שדה ואינו בטל לכרם, ולכן מותר לזרוע שם [לאחר שהרחיק ארבע אמות מכל צד, כדי עבודת הכרם]. ולדעת בית שמאי שיעור עבודת הכרם הוא ארבע אמות, אבל שיעור 'שדה' הוא שמונה אמות, ולכן רק כשיש קרחת של כ"ד אמה אפשר לזרוע באמצע [לאחר שהרחיק ארבע אמות כנ"ל], או שהם סוברים להיפך, ששיעור 'שדה' הוא ארבע אמות ושיעור 'עבודת הכרם' הוא שמונה אמות [ולביאור זה, כשזורע באמצע צריך להרחיק שמונה אמות מכל צד, כדי עבודת הכרם] (ע"פ רש"י לעיל ג, ב ד"ה ואם לאו).

אִם אֵין שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לֹא יְבִיא זֶרַע לְשָׁם, ואם זרע שם באיסור, אם הרחיק ארבע אמות לא נאסרו הגפנים והזרעים (רמב"ם כלאים ז, יא), כיון שההרחקות יותר מכדי עבודת הכרם הן רק מדרבנן (דרך אמונה שם, סה, ע"פ קרית ספר שם וחזו"א זרעים כלאים י, ב).

לְגַבֵּי גֶּדֶר כֵּיוָן דְּלֹא מְזַדְּרָעָן אַפְקוּרֵי מַפְקַר לְהוּ, כיון שהמחרשה מעלה עפר תיחוח שמקלקל את הכותל (רש"י), ואף אם הוא לא חס על הכותל, אינו יכול לזרוע שם, שכיון שאין דרך העולם לזרוע סמוך לגדר, בטל מקום זה לגבי גדר ואינו מצטרף לקרקע הסמוכה לו להשלימה לשיעור 'שדה', ולכן אם נשאר בינו לבין עבודת הכרם פחות מארבע אמות, אין הקרקע שבינתיים נחשבת 'שדה' והמקום כולו נטפל לכרם (הגהות רבי אליהו גוטמאכר על המשניות כלאים ד, ב; דרך אמונה כלאים ז, סח, ובכך מישבים את קושית הרש"ש על המשניות שם). אבל אם נשאר י"ב אמה בין הגפנים לגדר, אינו צריך להרחיק ארבע אמות מהגדר, אלא יכול להרחיק ארבע אמות מהגפנים ולזרוע עד הגדר, כיון שהמקום כולו נחשב כשדה (הגהות רבי אליהו גוטמאכר שם; דרך אמונה שם, סט).

■ להלכה, כרם שחרב באמצעיתו [קרחת הכרם], אם יש בקרחת ט"ז אמה מרחיק לכל רוח ארבע אמות מהגפנים וזורע את השאר, וכשחרב בין סוף הכרם לגדר שלה [מחול הכרם], אם נשאר י"ב אמה מרחיק ארבע אמות מהגפנים וזורע [כבית הלל] (שו"ע יו"ד רצו, מב-מג).

אָמַר רַב יְהוּדָה שְׁלֹשָׁה קַרְפִּיפוֹת זֶה בְּצַד זֶה וְכוּ', כגון שהיו מהלכים בדרך והקיפו שלשה קרפיפות לדירה במחיצה גרועה – של שתי לחוד [כגון קנים] או של ערב לחוד [כגון חבלים] – שאדם יחיד רשאי להקיף בה רק בית סאתיים ולא יותר, אבל שלשה אנשים נחשבים כשיירא, ויכולים להקיף במחיצה כזו כל צרכם (רש"י, ע"פ המשנה והגמ' לעיל טז, ב), אבל בקרפיפות שלא הוקפו לדירה, אף בשיירא לא התירו להקיף כל צרכם, אלא בית סאתיים בלבד (גאון יעקב לעיל טז, ב ד"ה ואמר). ויש סוברים שבשיירא התירו כל צרכם גם בקרפיפות שלא הוקפו לדירה (רשב"א, ריטב"א לעיל טז, ב).

וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים מְגוּפְּפִים וְהָאֶמְצָעִי אֵינוֹ מְגוּפָּף, ולמאן דאמר (לעיל ט, ב, וכן הלכה) שמחיצה שנראית מבחוץ ושווה בפנים נחשבת מחיצה, מדובר כאן שכותלי הקרפיפות החיצוניים נכנסים לקרפף האמצעי ולכן הם לא גודרים אותו [ראה עמ' 167 ציור ח] (רשב"א; ריטב"א).

נַעֲשֶׂה כְּשֵׁירָא וְנוֹתְנִין לָהֶן כָּל צוֹרְכָן, כיון שנחשב כאילו שלשתם דרים בקרפף האמצעי שאין לו מחיצות, שהרי שנינו לענין חצר גדולה שנפרצה לקטנה [ראה לעיל (צב, א)] ש'דיורי גדולה בקטנה' (רש"י), דהיינו שהקטנה נטפלת לגדולה ונגררת אחריה, ולכן נחשב שדיירי הגדולה דרים גם בקטנה (ריטב"א לעיל צב, א ד"ה ש"מ, וראה עוד תוס' רא"ש).

ונותנים להם כל צרכם רק בקרפף האמצעי שכולם דרים בו, אבל בקרפיפות החיצוניים יש להם רק בית סאתיים (ריטב"א ע"פ רש"י; רא"ש ט, ב), ואם אחד מהקרפיפות החיצוניים גדול יותר מבית סאתיים, אסור לטלטל גם בקרפף האמצעי, כיון שהוא נפרץ במלואו לרשות האסורה לו (שו"ע או"ח שס, ג). ויש סוברים, שנותנים להם כל צרכם בכל הקרפיפות, ואף שעיקר דירתם היא רק בקרפף האמצעי, מכל מקום הקרפיפות החיצוניים נחשבים כחצר של הקרפף האמצעי (ריטב"א בשם הרשב"א; מאירי בשם גדולי המפרשים).

■ המשך במילואים עמ' 102

א) [א] סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשירה ואילו השוה פצימיה פסולה א"ל אביי לדידי כשירה לדידך סילוק מחיצות היא א"ל רבה בר רב חנן לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והתניא [ב] בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן ואילו השוה את קרויו אסור א"ל התם סילוק מחיצות הוא שלח ליה רבא לאביי ביד רב שמעיה בר זעירא ולא מצינו מחיצה לאיסור והתניא [ב] יש במחיצות הכרם להקל ולהחמיר כיצד [ג] כרם הנטוע עד עיקר מחיצה זורע מעיקר מחיצה ואילך שאילו אין שם מחיצה מרחיק ד"א וזורע וזה הוא מחיצות הכרם להקל ולהחמיר כיצד היה משוך מן הכותל י"א אמה לא יביא זרע לשם שאילמלי אין מחיצה מרחיק ד"א וזורע וזוהי מחיצות הכרם להחמיר א"ל וליטעמיך אותבן ממתניתין [ג] דתנן קרחת הכרם ב"ש אומרים כ"ד אמות וב"ה אומרים ט"ז אמה מחול הכרם ב"ש אומרים ט"ז אמה וב"ה אומרים י"ב אמה ואיזו היא קרחת הכרם [ד] כרם שחרב אמצעיתו אם אין שם ט"ז אמה לא יביא זרע לשם היו שם ט"ז אמה נותן לו כדי עבודתו וזורע את המותר אי זו היא מחול הכרם [ה] בין הכרם לגדר שאם אין שם י"ב אמה לא יביא זרע לשם היו שם י"ב אמה נותן לו כדי עבודתו וזורע את המותר אלא התם לאו היינו טעמא (א) דכל ד"א לגבי כרם עבודת[א] הכרם לגבי גדר כיון דלא מזדרען אפקורי מפקר להו דביני ביני אי איכא ד' חשיבן ואי לא לא חשיבן. אמר רב יהודה [ו] ג' קרפיפות זה בצד זה ושנים החיצונים מגופפים והאמצעי אינו מגופף ויחיד בזה[ב] ויחיד בזה נעשה כשיירא ונותנין להן כל צורכן (ב) ודאי אמצעי מגופף ושנים החיצונים אינן מגופפין ויחיד בזה ויחיד בזה [ויחיד בזה[ג]] אין נותנין להם אלא בית שש איבעיא להו אחד בזה ואחד בזה ושנים באמצעי מהו אי להכא נפקי תלתא הוו ואי להכא נפקי תלתא הוו או דילמא חד להכא נפיק וחד להכא נפיק ואם תימצי לומר חד להכא נפיק וחד להכא נפיק שנים בזה ושנים בזה ואחד באמצעי מהו הכא ודאי אי להכא נפיק תלתא הוו ואי להכא נפיק תלתא הוו או דילמא אימר להכא נפיק ואימר להכא נפיק [ז] והלכתא בעיין לקולא. אמר רב חסדא גידוד

רש"י

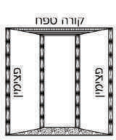

סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין. שתי דפנות יש לה כהלכתה לאורכה ועשויה כמבוי, ובדופן שלישית ורביעית קבועין עמודים לקרני הזויות * ויש להם טפח: **כשירה.** דתנן (סוכה ו:) שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח: **ואילו השוה את פצימיה.** שבנה ב' מחיצות בתוכה אצל מחיצות הראשונות, ונמצאו פצימין עומדין בין שתי המחיצות מכאן ובין שתי מחיצות מכאן ובתוך האכסדרה אינן נראין: **פסולה.** דאין לה אלא ב' מחיצות: **לדידי כשירה.** דפליגנא עלך בהא מילתא לקמן בפירקין [ד] דאפילו אין לה שום מחיצה אמרינן פי תקרה יורד וסותם, דסתם אכסדרה תחובין קורות למעלה מעמוד לעמוד שעליהן נותנים את התקרה, והנך קורות יש להם פה דהיינו חודה, שאינה עגולה אלא מרובעת: **לדידך.** נמי דאמרת פסולה, אין כאן מחיצה לאיסור, דהכא היינו טעמא שסילק מכאן את הפצימין ואת מחיצות הראשונות ע"י מחיצות הללו, והעמידה על אלו לבדן: **חציו מקורה.** מכוסה בגג חלק כעין תקרת עלייה: **גפנים כאן.** תחת הקירוי: **מותר לזרוע כאן.** חוץ לקירוי מיד ואין צריך להרחיק, דפי תקרה יורד וסותם והוי מחיצה מבדלת ביניהם: **השוה את קרויו.** שקירה כל הבית, אסור אא"כ הרחיק: **סילוק מחיצות.** שהשלמה זו סילק פי תקרה ואין כאן [פה] מבדיל: **ביד רב שמעיה.** ליהוו להשיב לאביי תשובה זו: **להקל ולהחמיר.** פעמים שהמחיצה מתרת לענין כלאים ופעמים שהיא אוסרת: **עד עיקר המחיצה.** כלומר עד יסוד מחיצה, סמוך ודבוק למחיצה: **היה משוך.** כרם רחוק מן הגדר אחת עשרה אמה, וכ"ש פחות: **לא יביא זרע.** בין כרם לגדר, וטעמא מפרש לקמן: **אותבן ממתני'.** דאלימא לאקשויי טפי (ג) מברייתא: **קרחת הכרם.** לקמן מפרשא: **עשרים וארבע אמות.** צריך שיהא בה להתירה להרחיק ארבע אמות ולזרוע, ואם פחות אסור לזרוע בה אפילו טפח: **מחול.** סביב, כעין מחולות: **אין שם שש עשרה אמה כו'.** לפי שיש כרם מכאן ומכאן, וצריך להרחיק וליתן ארבע אמות לכרם לכל צד לעבודתו כמלא בקר וכליו [ה], שהיו חורשין בשוורין, ואם נשארו ח' אמות באמצע שאם באת לחלקו לכאן ולכאן יש ד' אמות לכל חלק, חשיבי ולא בטילי, ולא אתי כרם דהאי גיסא וכרם מהאי גיסא ומבטל פלגא: **כדי עבודתו.** ארבע אמות לכל צד: **י"ב אמות.** לקמן מפרש טעמא: **לאו היינו טעמא.** דתיהוי מחיצה משויא ליה להאי מחול כי כרם: **הכי גרסינן ארבע אמות דלהדי כרם עבודת הכרם.** וכיון דצריך לו הוי כרם עצמו: **כיון דלא מזדרען.** משום דמקלקל ליה לכותל אבנים, שהמחרישה מעלה עפר תיחוח והכותל נופל כשאין תחתיו קרקע חזקה, והכי תנן בבבא בתרא (דף יט.) מרחיקין את הזרע כו': **אפקורי מפקר להו.** לגבי גדר, ולא מצטרפי להדי האי דפייש לאחשובי דלא ליבטיל לגבי כרם: **ג' קרפיפות זה בצד זה.** כגון [שלשה] שהיו מהלכין בדרך והקיפו ג' קרפיפות לדירה במחיצה של שתי כגון של קנים או של ערב כגון חבלים, כלמפרש בפ"ק (דף טז:) דשיירא מותרת להקיף כל צרכן בקנים ובחבלים לדירה, אבל יחיד יותר מבית סאתים לא אא"כ עשאה שתי וערב מחיצה קיימת: **ושנים החיצונים מגופפין וכו'.** שהחיצונים רחבים מן האמצעי, והוא פרוץ לשניהם במלואו, וגיפופיהן עודפין עליו*: **ויחיד בזה ויחיד בזה [ויחיד בזה[ג]] נעשו שיירא ונותנין להן כל צורכן.** דאמרינן דיורי גדולים בקטן, ונמצאו שלשתן באמצעי ואמצעי מצרפן, ומותר אמצעי זה כל שהוא (ד) גדול היקף במחילה של שתי או של ערב, וכגון שעירבו: **אמצעי מגופף וחיצונים אין מגופפין.** שהוא רחב מהן, והן פתוחין לו במלואן ולדידיה לא הוי מילואו: **אין נותנין להם.** אלא בית סאתים לכל קרפף, שהרי אין שלשה דיורין באחד, דדיורי אמצעי בחיצונים, וזיל להכא תרי הוא דאיכא [ד] ובאמצעי ליכא אלא חד, ואם אחד מהן יותר מבית סאתים הוא אסור, ואם אמצעי יותר מבית סאתים כולן אסורין שהרי הן פרוצין לרשות האסורה: שנים הוו כיחיד עד דהוי שיירא דהיינו שלשה: **איבעיא להו.** אמצעי מגופף ולא חיצונים, ושני אנשים באמצעי ויחיד בזה ויחיד בזה, מאי: **אי להכא נפקי כו'.** והנך דאמצעי הואיל ושניהם שולטין לכאן ולכאן, שדי תרוייהו להכא ותרוייהו להכא, וליסתרו שני קרפיפות החיצונים היקף בכל צרכן: **או דילמא.** כולי האי לא מקילינן דניסדינהו להכא ולהכא, וה"נ לא אמרינן דנירמינהו תרוייהו לחד ולמישרי מיהא חד מן החיצונים בכל צורכו, דמסתמא הכי ניחא להו טפי דליהוי חד להכא וחד להכא דלא ניהוי אלא תרי בכל חד דרווח להו לתשמישתייהו, מלמהוי תלתא בחד ובאידך לא ניהוי אלא חד: **וא' באמצעי.** והוא שליט על החיצונים: (ה) **וכל היכא דנפיק תלתא הוו.** ושדייה להכא ולהכא, או שדייה מיהא לחד מינייהו וניסתרי חד מן החיצונים (ו) בכל צרכי היקף: **או דילמא אימר להכא או להכא.** ולא ידעינן להי מנייהו, הלכך אפילו חד נמי לא יהבינן ליה כל צרכו: **והלכתא בעיין לקולא.** שאלותינו אלו[ה] להקל:

תוספות

סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין. אין נראה כמו שפירש בקונטרס שיש שתי דפנות לאורכה כמבוי מפולש דבפ"ק דסוכה (דף יח:) מהדר ליה אביי לרבה בהא מודינא לך משום דהוי כמבוי מפולש ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא יש לפרש דהוי כמין גאם ואין להאריך:

חציו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן. משום פי תקרה אע"ג דלענין שבת לא אמרינן פי תקרה לשמואל אלא כשיש ד' מחיצות לגירסת רבינו חננאל ור"ת [ו] [מ"מ[ז]] יש לחלק בין כלאים לשבת כדמשמע בפ"ק (דף יא.) [ז] והא דקא אמרינן לעיל דקטנה הוי כפתחה של גדולה אף לכלאים מיתורא דקתני במתני' מפני שהיא כפתחה של גדולה משמע ליה לכל מילי הויא כפתחה:

שנים בזה ושנים בזה. ולא דמי לתשעה בקטנה ויחיד בגדולה דהכא איכא טעמא כדאמר דנפיק להכא ולהכא:

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ח:
יד ב מיי' פ"ז מהלכות כלאים הלכה יח:
טו ג מיי' שם הלכה יג ופ"ג שם הלכה טו טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף כב:
טז ד מיי' פ"ז שם הלכה יא וטוש"ע שם סי' רצו סעיף מב:
יז ה מיי' שם הלכה יב טור ש"ע שם סעיף מג:
יח ו ז מיי' פט"ז מהל' שבת הלכה יד טור ש"ע א"ח סי' שם סעיף ג:

רבינו חננאל

סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כשירה ואלו השוה פצימיה פסולה. א"ל לדידי כשרה היא לדידך סלוקי סלוקינהו למחיצה. והתנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת והקטנה אסורה. ואילו השוה גיפופיה גדולה נמי אסורה ודחינן התם נמי סלוקי סלוקינן למחיצתא. והתניא יש במחיצות להקל ולהחמיר להקל כיצד כרם הנטוע עד עיקר מחיצה [זורע מעיקר מחיצה] ואילך שאילו אין שם מחיצה מרחיק ד' אמות וזורע וזו היא מחיצת הכרם להקל. להחמיר כיצד היה משוך מן הכותל י"א אמה לא יביא זרע לשם שאילו אין שם מחיצה מרחיק ד' אמות וזורע וזו מחיצת הכרם להחמיר. הנה מצאנו מחיצה לאיסור. א"ל אדמותבת מברייתא מותיב ממתני' דתנן איזהו מחול הכרם בין הכרם לגדר אם אין שם י"ב אמה [לא] יביא זרע לשם היו שם י"ב אמה נותנין לו כדי עבודתו. וזורע את המותר. הנה יש מחיצה לאיסור אלא סברא הוא כל ארבע אמות כו': אמר רב יהודה ג' קרפיפות כו' עד ויחיד בכל קרפף נעשו שיירא וכאילו כאחד כולן שרוין ונותנין להן כל צרכן אבל אם האמצעית מגופף וב' החיצונות אינן מגופפות ויחיד בכל קרפף אין נותנין להם אלא בית שש בלבד סאתים לכל אחד מהן שאינן שרוין ביחד וכיחידים הן חשובין. איבעיא להו ב' בזה הקרפף וב' בזה הקרפף ויחיד באמצעי מהו. מי אמרינן אי הכין נפיק הוו להו ג' ונעשו כשיירא ואי מהכא נפיק הוו להו נמי ג' אינן שיירא. או דלמא אימ' מהכא לא אמרינן. ב' באמצע ואחד בזה כו' הלכתא דבעיין לקולא. כלומר אמרינן אי מהכא נפיק הוו להו ג' וכן מאידך גיסא ונעשו שיירא ונותנין להן כל צרכן. אמר רב

הגהות וציונים

א] בדפוס ויניציאה רפ"ח "בעבודת הכרם דמי, ארבע אמות לגבי גדר כיון" וכו'.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) סוכה יח. לקמן לה., ב) תוספתא כלאים פ"ג ה"ג, ג) כלאים פ"ד מ"א ומ"ב לעיל ג:, ד) (דף לה.), ה) ב"ב פג., ו) לקמן צד רע"ב, ז) [עי' תוס' סוכה יח ע"ב ד"ה אכסדרה וכו' לפיאות מותר לכלאים וכו' כדאיתא בעירובין לעיל יא ע"א].

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאו היינו טעמא אלא דכל ארבע: (ב) שם כל צורכן (ודאי) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה: (ג) רש"י ד"ה אותבן וכו' טפי מברייתא. נ"ב ר"ל מן הברייתא: (ד) ד"ה ויחיד בזה וכו' כל שהוא היקף גדול במחילה: (ה) ד"ה ואחד וד"ה וכל היכא הד"א: (ו) בא"ד מן החיצונים בהיקף כל צרכו הס"ד:

רב נסים גאון

אמר רב יהודה ג' קרפיפות זה בצד זה כו' נעשו כשיירה ונותנין להן כל צורכן איתיה לפירושיה בסוף פרק א' דהא מסכתא (דף טז) יחיד נותנין לו בית סאתים שנים נותנין להם בית סאתים שלשה נעשו שיירא נותנין להן כל צורכן:

משנת ראשונים

גפנים כאן מותר לזרוע כאן. דאמרי' פי תקרה יורד וסותם אע"ג דליכא התם שם ד' מחיצות, אין לדמות כלאים לשבת דאפילו פאות מותר לכלאים, כדאמרינן פ"ק דעירובין (דף יא.) [תוספות, סוכה יח:]

וליטעמיך אותבן ממתניתין. כתב הר"ר יצחק קנפאנטון ז"ל וכו', שהחילוק שבין קושיית 'וליטעמיך' לקושיית 'ולדידך מי ניחא', שכשהקושיא עצמה שהקשה לו קשה גם למקשה, אומר ולדידך מי ניחא, אבל כשאין קשה לו אותה קושיא עצמה אלא אחרת, אומר וליטעמיך. והוא דקדוק נאה (דף יא.) [כללי הגמרא למהר"י יוסף קארו]

קרחת הכרם. קרחת, שם המקום הפנוי שנעקרו ממנו האילנות, והוא לשון קרחה שהוא כליון השערות מן הראש. [פיהמ"ש להרמב"ם, כלאים פ"ד מ"א]

מחול הכרם. פירוש סביב הכרם, כמו לחול במחולות, ויש אומרים שביל. [פירוש הריבמ"ץ, שם]

מחול הכרם, סוף הכרם ומקום כלותו, והוא מן מחל ימחול, כלומר עזיבת הדבר ונטישתו. [פיהמ"ש להרמב"ם, כלאים פ"ד מ"א]

והלכתא בעיין לקולא. כלומר שתי הבעיות דהיינו האמצעי שנים ויחיד בזה, וכן יחיד באמצע ושנים בזה ושנים בזה, וכולהו חשבינן להו כשיירה ונותנים להם כל צורכו, ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים. [הרשב"א]

ב] צ"ל **ויחיד בזה** (גליון דפוס וילנא). וכ"ה פעם שלישית בדפוס ויניציאה רפ"ח שהיה לפני מהרש"ל, ולא הוצרך להוסיף בגמרא כאן אלא לקמן וברש"י. ועי' רש"ש: ג] מהרש"ל: ד] בדפוס שאלוניקי נוסף **וזיל הכא תרי הוא דאיכא**, וכ"ה בארו"ז: ה] בד' שאלוניקי "שאלותינו **שתיהן** להקל", וכ"ה בארו"ז.

° [א] גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין עד שיהא או כולו בגידוד או כולו במחיצה מיתיבי שתי חצירות זו למעלה מזו ועליונה גבוהה מן התחתונה עשרה טפחים או שיש בה גידוד חמשה ומחיצה חמשה מערבין שנים ואין מערבין אחד פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים אמר רבא מודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה אי הכי תחתונה תערב שנים ולא תערב אחד עליונה לא תערב לא אחד ולא שנים אמר רבה בר עולא כגון שהיתה עליונה מגופפת עד עשר אמות אי הכי אימא סיפא פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים אי בעיא חד תערב אי בעיא תרי תערב אמר רבה בריה דרבא כגון שנפרצה התחתונה במלואה לעליונה אי הכי תחתונה חד תערב תרי לא תערב עליונה אי בעיא תרי תערב אי בעיא חד תערב אין הכי נמי וכי קתני פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים אתחתונה [ב] דרש מרימר גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין אשכחיה רבינא לרב אחא בריה דרבא (א) אמר ליה תני מר מידי במחיצה אמר ליה לא [א] והלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין. בעי רב הושעיא דיורין הבאין בשבת מהו שיאסרו אמר רב (ב) חסדא תא שמע [ג] חצר גדולה שנפרצה לקטנה הגדולה מותרת והקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה אמר רבה אימר מבעוד יום נפרצה אמר ליה אביי לא תימא [א] מר אימר אלא ודאי מבעוד יום נפרצה דהא מר הוא דאמר [ד] בעאי מיניה מרב הונא ובעאי מיניה מרב יהודה עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך חלון ונסתם החלון מהו ואמר לי שבת כיון שהותרה הותרה. אתמר כותל שבין שתי חצירות שנפל רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד"א ושמואל אמר

זה

רש"י

גידוד חמשה. אלא שקרקעיתה גבוה חמשה טפחים, והוסיפו על אותו גובה מחיצה ה': **מודה רב חסדא בתחתונה.** דלגבה הויא מחיצה, אבל לגבי עליונה לאו מחיצה היא, שאינה רואה את פני עשרה למחיצתה, ואי הויא כוליה בגידוד שפיר טפי, משום דמשתמשא להדיא עד סוף [שפת] הגידוד ורואה גובהה יותר על חברתה עשרה ומינכרא מחיצתה: **תחתונה תרי תערב.** כלומר לעצמה תיערב דיוריה, ולא עם עליונה, שהרי מחיצה ביניהם, אבל עליונה אפילו לעצמה אסורה, שהתחתונה אוסרתה שאין כאן מחיצה, ולא חד נמי תערב עם תחתונה שהרי אין כאן פתח, דלגבי תחתונה הכל סתום: **במגופפת.** במחיצה עשרה על הגידוד על עשר אמות אמצעיות, שהניחום כעין פתח, ולא הניחו שם המחיצה עשרה אלא מחיצה חמשה והגידוד תחתיה חמשה, הלכך שתיהן מערבות לעצמן ואין זו אוסרת על זו, דלגבי תחתונה כולה סתומה היא ולגבי עליונה [מחיצה] ופתחה היא, ומיהו כי הדדי לא מצו מערבי משום דלגבי תחתונה הכל סתום: **אימא סיפא כו'.** ועל כרחך האי פחות מכאן אמחיצה חמשה שבעשר האמות קאי, דהא בכל [שאר] ההיקף מחיצה עשרה איכא: **אי בעי חד תערב.** דהא פתח גמור הוא אצל שתיהן: **במלואה.** שאין ברחבה אלא עשר אמות, הלכך אסרה עליונה עלה (ג) ולא מערבא בהדה, כדתנן גדולה מותרת וקטנה אסורה: **אי הכי תחתונה חד תיערב.** עם העליונה: **תרי לא תערב.** בפני עצמה, דעליונה אוסרתה אא"כ עירבה עמה: **דיורין הבאין בשבת.** כגון כותל שבין שתי חצירות שנפל בשבת, דהיינו[ק] דיורייהו השתא כי הדדי: **מהו שיאסרו.** זה על זה: **וקטנה אסורה.** [וקס"ד] שנפרצה בשבת: **אלא ודאי.** על כורחיך הכי תוקמא, דהא את אמרת דיורין הבאין בשבת אין אוסרין: **דאמרת בעאי מיניה מרב הונא עירב דרך הפתח.** שתי חצירות שעירבו יחד על ידי פתח שביניהם: **ונסתם.** בשבת, שנפלה מפולת כנגדו: **מהו.** לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל וחורין וסדקין, מי אמרינן הואיל והותר למקצת שבת הותר לכולה או לא: **כותל שבין שתי חצירות.** שלא היה פתח ביניהם ולא עירבו בו יחד, ונפל: **רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע.** רב לית ליה הואיל והותרה הותרה, וכחד חצר לא משוינן ליה דקי"ל חצר שלא עירבה דברי הכל מטלטלין בתוכה כלים ששבתו באוירה, דההיא כולה חדא רשותא היא, אבל הכא ב' רשויות האסורות זו עם זו היו ונמצאת כל אחת פרוצה במלואה למקום האסור לה, אע"ג דקי"ל כר"ש דחצירות רשות אחת הן, הכא בשעירבה כל אחת לעצמה עסקינן, ורב לטעמיה דאמר[ס] הלכה כר"ש והוא שלא עירבו, אבל עירבו שתי רשויות הן:

זה

תוספות

גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין. בפרק שני דגיטין (דף טו:) פי' בקונטרס כגון בית[ג] עמוק חמשה ויש לו מחיצות חמשה אין מצטרפין להיות תוכו רה"י וקשיא לר"ת[ו] דהא אמר' בפרק במה (דף צט:) דבור וחוליתו מצטרפין ובשמעתא נמי אמר' דמודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני י' אלא יש לפרש גידוד חמשה גבוה חמשה ונפקא מינה בשתי חצירות זו למעלה מזו ולעליונה כדאמר הכא וא"נ לענין שבת אם יש (ד) (לפרש כשיש) תל ברה"ר גבוה חמשה ורחב ארבעה ועל גביו עשו מחיצה חמשה שהזורק מרה"ר לתוכו חייב ומתוכו לרה"ר פטור:

וכי קתני פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים אתחתונה. וא"ת לעיל כדפריך עליונה לא תערב לא חד ולא תרי אמאי לא משני הא דקתני מערבין שנים ואין מערבין אחד אתחתונה ויש לומר משום דמשמע ליה מערבין שנים אתרוייהו[ז]:

לא תימא אימר אלא ודאי מבעוד יום נפרצה. קשה דהכא אמר אביי דרבה סבר כשמואל דאמר שבת הואיל והותרה הותרה וא"כ תיקשי לאביי גופיה אמר (שבת דף כב.) כל מילי דמר עביד כחומרי דרב בר מהני תלת דעביד כשמואל מתירין מבגד לבגד כו' ואין לומר דמש"ה לא חשיב (ה) הא דהכא משום דרב הונא ורב יהודה נמי סברי כשמואל דהא בגרירה איכא דסברי כשמואל דהא בפרק המוציא (שבת פא:) משמע דסבר רבי יוחנן כסתם משנה דנזיר חופף ומפספס ומיהו י"ל דהכי פריך בהמוציא ומי מצי ר' יוחנן למימר דבר שאין מתכוין אסור דלא כסתם משנה דנזיר אפילו איכא סתמא אחרינא[ד] כדאשכחן בבילה (דף כג:) מאי אולמיה האי סתמא מהאי ואין לרבי יוחנן נמי לפסוק כשום אחת בלא ראייה אי נמי יש לומר הא דעביד כחומרי דרב היינו בעלמא לבד מעירוב ואבל דהלכה כדברי המיקל בהם[ח] או שמא כיון דזימנין הך קולא הויא חומרא כגון דנאסר במקצת שבת דמהאי טעמא נאסר לכל השבת לא חשיב ליה מחומרי דרב דלרב לית ליה הואיל והותרה הותרה ולית ליה נמי הואיל ונאסר נאסר:

שבת כיון שהותרה הותרה. פירשתי בפרק קמא (דף יז. ד"ה עירוב):

אין מטלטלין בה אלא בארבע. בכלים ששבתו בבית לר"ש:

*) **חייב** דברי ר"א. בגמ' מוקי לה במקום מחיצה הפרוצה וכגון שבשני ראשיה לא נשאר כלל משתי מחיצות שבצדה שמקום מחיצה זו שנפרצה אינו תוך מחיצות הנשארות ובלישנא קמא מוקי לה כגון שאבדה להם דרך באותו מקום ובררו להם מקום מחיצות להיות שלהן ללכת דרך שם בשביל דרכם שאבדו שם ור"א לטעמיה דאית ליה מה שבררו ברור ורבנן סברי דאין להם כח לברור הלכך אף על פי שעוברים שם אינו רה"ר כיון שלא נמסר לרבים ואינו של רבים כדאמרינן בפרק שני (דף כב:) גבי שבילי בית גלגול קאמרת ומתוכה דקאמר ר"א לאו דוקא מתוכה אלא משום דנקטי רבנן מתוכה קאמר איהו נמי מתוכה כדקאמר בגמרא והכי קמהדרי ליה רבנן אי אתה מודה שאם הוציא מתוכה לרה"ר[ס] שהוא פטור אבל אסור שאין לרבים כח שם ולכך אינה נעשית רה"ר אפילו נפלו כל המחיצות סביב והוי כרמלית הכא[ו] נמי מקום מחיצה תודה שיהיה כרמלית שאין להם כח בברירתן והא דשבקי רבנן רה"י כדנקט ר"א ונקטי רה"ר משום דר"א דיבר על מקום מחיצה שיהא רה"ר וקאמר שאם הוציא מתוך החצר שהיא רה"י למקום מחיצה חייב אבל רבנן דמיירי במוציא ומכניס לתוכו ממש ואפילו כשנפלו כל מחיצותיה נקטי רה"ר שאלה הנזכר במשנה ולא רצו למינקט שאם הוציא מתוכה לחצר שאלה משום דלא נזכר במשנתנו שהיה חצר אלה אי נמי להכי נקטי רה"ר להוכיח שתוכה חלוק הרבה מרה"ר שאם לא היה חלוק הרבה היה מותר להכניס מרה"ר לתוכה אבל במה שפטור המוציא מרה"י לתוכה אין להוכיח שחלוק הרבה דאפילו אין חלוק אלא מעט מרה"ר פטור המוציא מרה"י לתוכה כיון שאינו רה"ר ממש:

ולאיבעית

*) שייך לדף לד. במתניתין

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פט"ו מהלכ' שבת הלכה טו טור ש"ע א"ח סי' שסב סעיף ג וסי' שעב סעיף ו:

רבינו חננאל

רב חסדא גידוד ה' טפחים. פי' כמו סלע גבוה ה' טפחים ובנה מחיצה עליה ה' טפחים אין מצטרפין לעשרה דבעינן אי כולו בגידוד אי כולו במחיצה. מיתיבי ב' חצרות זו למעלה מזו כו' הנה גידור ה' ומחיצה ה' מצטרפו. ופריק רבה מודה רב חסדא בתחתונ' הואיל ורואה פני עשרה כלומר הואיל ויש למעל' ממנה עשרה טפחים. ואקשינן אי הכי תחתונה תיערב לעצמה דהא סלקו ממנה מחיצות אבל העליונה לא תיערב אפילו לעצמה דהא לית ליה מחיצתא והנה התחתונה אוסרת עליה. והוו פי' לא תיערב לא אחד ולא שנים כלומר לא תיערב לא לעצמה ולא עם התחתונ'. ופריק רבא בר עולא כגון שהיתה העליונה מגופפת פי' סתומה הולכת עד עשר אמות לפיכך העליונה מערבה לעצמה והתחתונה לעצמה. אי הכי שהעליונה מגופפת עד עשר אמות אימא סיפא פחות מיכן מערבין אחד ואין מערבין שנים. אמאי איבעיא העליונה תיערב חד דהא ליכא ביניהן מחיצה עשרה טפחים ואיבעיא תיערב שנים כלומר תערב לעצמה דהא מגופפת עשרה. ודחי רבה כגון שנפרצה תחתונה במלואה לעליונה. אי הכי תחתונה תיערב עם העליונה דהא אית לה מחיצתא. והנה רואה פני עשרה ונעשית עכשיו העליונה והתחתונה כאחד. אבל עליונה לא חד תערב ולא תרי תיערב דהא נפרצה עליה התחתונה א) חד נמי לא תיערב דהא לה מחיצה ופריק אין הכי נמי כו' ואסיקנא הלכתא גידוד ה' ומחיצתא ה' מצטרפין. בעי רב הושעיא דיורין שבאו בשבת מהו שיאסרו. ופשטנא מהא דתנן חצר גדול כו' ואוקימנא בשנפרצה מבעו"י. אבל נפרצה בשבת מותרות אפילו הקטנה. דאיבעיא לן עירוב דרך חלון ונסתם החלון מהו לטלטל מזה לזה דרך פתח וכיוצא בו וכן מי שעירב מחצר לחצר דרך הפתח ונסתם הפתח בשבת מה לטלטל מחצר זו לחצר זו דרך חלון אחר שנסתם הפתח ואיפשטא שבת שהותרה למקצתה הותרה כולה ש"מ דיורין הבאין בשבת אין אוסרין ולא מתירין. איתמר כותל שבין שתי חצרות שנפל רב אמר אין מטלטלין באותה חצר אלא בד' אמות כו'.

[מכאן שייך לדף צד.]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) גיטין טו:, ב) [גיטין טו:], ג) [לעיל נב.], ד) לעיל יז., ה) [לעיל לג.], ו) ספר הישר (חידושים) סי' קט, ז) עי' מהרש"ל בשם תוס' שנ"ץ, ח) לעיל מו ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אשכחיה רבינא לרב אחא בריה דרבא (אמר ליה וכו' לא) תא"מ וכ"ס אמר ליה אמר אמימר מידי בגידוד חמשה ובמחיצה חמשה אמר ליה לא[ז]: (ב) שם מהו שיאסרו אמר רב חיננא[ש] ת"ש הכא: (ג) רש"י ד"ה במלואה וכו' עליונה עלה אי לא מערבה: (ד) תוס' ד"ה גידוד וכו' לענין שבת אם יש תל כל"ל ותיבת "לפרש כשיש" נמחק [וכ"ה מהרש"ל, ולא מחקו אלא תיבת "לפרש", דתיבת "כשיש" נוספה בדפוסים מאוחרים]: (ה) ד"ה לא לימא וכו' לא חשיב להא דהכא[ש] וכו' בפרק המוציא יין משמע וכו' פריך בהמוציא יין ומי:

גליון הש"ס

גמ' גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין. עי' לעיל דף עז ע"א תוס' ד"ה כותל:

הגהות וציונים

א] בדפוס ויניציאה רפ"ח (בגמרא ובתוס') "לא לימא מר", וכמו ברי"ף: ב] בדפוס שאלוניקי דהוו להו: ג] [והם איתא חריץ] (גליון). בתוס' הרא"ש בור: ד] בדפוס ויניציאה רפ"ח "אפי' איכא סתמי אחריני כו' יהודה": ה] כו' (דפוס ויניציאה רפ"ח): ו] צ"ל הכי (כארות המים): ז] וכ"ה בדפוס ויניציאה רפ"ח שהיה לפני מהרש"ל, והמהרש"ל הגיה כלפנינו: ח] בכתבי יד: הגמרא הרי"ף חנינא, וכ"ה בארי"ו סי' קכא. בדפוס שאלוניקי חנניה. ועי' דק"ס ר"ה יג ע"א אות ח: ט] הנוסח שלפנינו בתוס' מוגה ע"פ מהרש"ל, והנוסח בדפו"י "לא חשיב דהא משום":

משנת ראשונים

גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין. לשון גידוד הוא בענין חריץ. ויש גורסין גידוד מלשון גידודין הנזכרים בעירובין, וכן הרכסים לבקעה (ישעיה מ ד) תרגומו גידודיא, ופירושו גבשושית הנעשית בקרקע מאליה כגובה חמשה. [מאירי, גיטין טו:]

קרקע עולם גבוה מהסמוך לו. [מגיד משנה, שבת פט"ז הט"ו] **פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים.** כלומר פחות ממחיצה חמשה מערבין אחד ואין מערבין שנים. ואמאי אי בעיא חדא תערב ואי בעיא תרי תערב. כלומר דהשתא ליכא ביניהם אלא פתח דקיימא לן מערבין אחד או שנים. [הריטב"א] **והלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין.** דברי רב אחא הם לכך השיבו לרבינא ברייתא אין בידי, אבל קבלה יש בידי שהן מצטרפין. [תוספות רי"ד]

הא דרב לא אתמר בפירוש אלא מכללא דרב ושמואל הוו יתבי בחצר נפל גודא דביני ביני אמר שמואל אייתו גלימא נגידו ביה משום צניעותא דשרי לטלטולי בכולה עד מקום גודא אהדרינהו רב לאפיה דלא לימרו הדר ביה רב משמעתיה דהוה אסר ולא אמר להו ולא מידי דאתר דשמואל הוה. ואמר שמואל אי קפיד אבא שקילו הימייניה וקטרו ביה

חשק שלמה על רבינו חננאל א) משמע דרבינו גרס דעליונה לא חד תערב ולא תרי תערב ותמוה דא"כ היכי תחתונה יכולה לערב עם העליונה וצ"ע.

גִּידּוּד חֲמִשָּׁה וּמְחִיצָה חֲמִשָּׁה אֵין מַצְטָרְפִין – חצר שקרקעיתה גבוהה חמשה טפחים [מרשות הרבים או מהחצר שלצידה] ובנו עליה מחיצה גבוהה חמשה טפחים, אינם מצטרפים יחד למחיצה עשרה [ראה עמ' 169 ציור א] (רש"י; תוס'). ויש שפירש, שמדובר בבור עמוק חמשה טפחים שעשו על שפתו מחיצה חמשה טפחים, שאף שמתוכו נראית מחיצה עשרה, אינו נחשב רשות היחיד לחייב את הזורק מתוכו לרשות הרבים [ואין צריך לומר את הזורק מרשות הרבים לתוכו, שהרי שם אין נראית אלא מחיצה חמשה] (ע"פ רש"י גיטין טו, ב ד"ה גידוד, הובא בתוס' כאן). ואף שאמרו בגמ' בסמוך שהחצר התחתונה יכולה לערב לחוד כיון שרואים בה מחיצה עשרה טפחים, דין זה התחדש רק לגבי עירובי חצרות, שאפשר להחשיב את החצר התחתונה כנפרדת מהעליונה אף שהעליונה מצידה מחוברת לתחתונה, אבל לגבי דיני הוצאה מרשות לרשות, אי אפשר לומר שאם מוציא מהרשות התחתונה לעליונה חייב, ואם מכניס מהעליונה לתחתונה פטור, שאין רשות היחיד למחצה (פני יהושע גיטין שם ד"ה תוס' בד"ה גידוד; מרומי שדה, אולם ראה בתוס' כאן שהסתפק בזה).

מוֹדֶה רַב חִסְדָּא בַּתַּחְתּוֹנָה הוֹאִיל וְרוֹאֶה פְּנֵי עֲשָׂרָה, אבל לגבי העליונה שלא רואה מחיצה עשרה אין כאן מחיצה. אמנם אם היה הגידוד עשרה טפחים, יש כאן מחיצה גם כלפי העליונה, שכשהיא משתמשת עד שפת הגידוד, היא רואה שהיא גבוהה מחברתה עשרה טפחים (רש"י). וגם אם יש על גבי הגידוד מחיצה חמשה טפחים, כך שהעליונה אינה יכולה להשתמש עד שפת הגידוד ואינה רואה שהיא גבוהה מחברתה עשרה טפחים, מכל מקום מחיצה זו אינה יכולה לאסור את הגידוד, שלא מצינו מחיצה שגורמת איסור (רש"ש, ע"פ סברת הגמ' לעיל ע"א). ויש מפרשים, שהטעם שגידוד חמשה ומחיצה חמשה אינם נחשבים מחיצה כלפי החצר העליונה, הוא משום גזירה, שכיון שהם רואים רק חמשה טפחים ואינם רואים את הגידוד, יבואו לטעות שמחיצה של חמשה טפחים מחיצה גמורה היא (רשב"א; ריטב"א), אבל מדאורייתא נחשבת מחיצה גמורה גם כלפי החצר העליונה (גאון יעקב).

כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה עֶלְיוֹנָה מְגוּפֶּפֶת עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת [ראה עמ' 169 ציור ג], ומה שאמרו 'גידוד חמשה ומחיצה חמשה', אינו על כל ההיקף, אלא רק בעשר אמות שכנגד הפתח, והחידוש הוא, שאף שלגבי העליונה יש כאן פתח, מכל מקום אינם יכולים לערב יחד כיון שלגבי התחתונה יש כאן מחיצה בצירוף הגידוד והמחיצה (תוס' רי"ד; גאון יעקב).

כְּגוֹן שֶׁנִּפְרְצָה הַתַּחְתּוֹנָה בְּמִלּוֹאָהּ לָעֶלְיוֹנָה. [ראה ציור בעמ' 170].

וְכִי קָתָנֵי פָּחוֹת מִכָּאן מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם אַתַּחְתּוֹנָה, משום שהלשון 'אין מערבין שנים' ניתנת להתפרש שאין **שתיהן** יכולות לערב כל אחת לעצמה, אלא רק התחתונה. אבל ברישא שאמרו שאם יש גידוד חמשה ומחיצה חמשה 'מערבין שנים', אי אפשר לומר שהכוונה היא שרק התחתונה מערבת לבדה והעליונה אינה יכולה לערב כלל, שהרי הברייתא אמרה בפירוש 'מערבין שנים', דהיינו שגם התחתונה וגם העליונה יכולות לערב כל אחת לבדה (מהרש"ל בשם תוס' שאנץ בביאור דברי התוס'; מהרש"א).

וְהֵילְכְתָא גִּידּוּד חֲמִשָּׁה וּמְחִיצָה חֲמִשָּׁה מַצְטָרְפִין, כיון שמי שעומד בחצר העליונה על ראש המחיצה ומביט למטה, רואה שהחצר התחתונה נמוכה עשרה טפחים מראש המחיצה (רבינו יהונתן ל, ב מדפי הרי"ף ד"ה גידוד). ■ וכן נפסק להלכה שמקום גבוה חמשה שבנו עליו מחיצה חמשה נחשב רשות היחיד (שו"ע או"ח שסב, ב. וראה ביאה"ל שם ד"ה שעשה, פרטים נוספים בדין זה), וכן אם חצר אחת גבוהה חמשה טפחים מחברתה ובנו עליה מחיצה חמשה טפחים, יכולה כל אחת לערב בפני עצמה (שו"ע שם שעב, ו).

בָּעֵי רַב הוֹשַׁעְיָא דִּיוּרִין הַבָּאִין בְּשַׁבָּת וְכוּ', כגון כותל שבין שתי חצרות שנפל בשבת, ונמצא שדיוריהם שהיו נפרדים מערב שבת, הצטרפו בשבת להיות יחד (רש"י), ומשמע שהספק הוא האם אסור להוציא חפצים מהבתים לחצרות כיון שהתווספו בכל אחת מהן דיורים חדשים שלא עירבו עמה, אבל ודאי שמותר לטלטל בחצרות עצמן חפצים שיצאו מהבתים באיסור או דרך מלבוש, ואין אומרים ששתי החצרות יאסרו לגמרי בטלטול כיון שכל אחת נפרצה במילואה לרשות האסורה לה, שהרי אינן אסורות זו עם זו לגמרי, אלא רק לגבי כלי הבית ולא לגבי כלי החצר (יתרון האור על המשניות בדעת רש"י). ויש שסובר שהאיסור כאן אינו מצד שהתווספו דיורים בחצר, כיון שכל אחד ממשיך להשתמש רק בחצרו ולא בחצר השניה, אלא האיסור הוא משום שכל חצר נפרצה במילואה לרשות האסורה לה לגבי כלים ששבתו בבית, אף שאינה אסורה לה לגבי כלים ששבתו בחצר (שו"ת רעק"א קמא, לו, וראה ביאורנו לעיל צב ע"א ד"ה חצר).

אִימַר מִבְּעוֹד יוֹם נִפְרְצָה, אבל אם נפרצה בשבת מותר לטלטל גם בחצר הקטנה, ש'הואיל והותרה הותרה'. ואף שלעיל (יז, א) מבואר שבית שנפלו מחיצותיו בשבת אינו נחשב רשות היחיד לפי שאין אומרים 'הואיל והותרה' לגבי חסרון מחיצות, מכל מקום כאן אומרים 'הואיל והותרה', משום שרק המחיצה שבין החצרות נפלה, אבל המחיצות שסביב החצרות, העושות אותן לרשות היחיד, עדיין קיימות, ואין כאן אלא חסרון עירוב שלא עירבו יחד מערב שבת, ולענין עירוב אומרים 'הואיל והותרה הותרה' (תוס' לעיל יז, א ד"ה עירב; תוס' רבינו פרץ שם; רשב"א).

עֲרַב דֶּרֶךְ הַפֶּתַח וְנִסְתַּם הַפֶּתַח עֲרַב דֶּרֶךְ חַלּוֹן וְנִסְתַּם הַחַלּוֹן מַהוּ – האם מותר לטלטל מחצר לחצר מעל הכותל או דרך חורים וסדקים (רש"י). ויש שסובר שהנדון הוא האם מותר לטלטל בתוך החצר עצמה אף שהעירוב נמצא בחצר השניה והפתח שביניהן נסתם, אבל מחצר לחצר אסור לטלטל [כיון שבפועל החצרות מופרדות זו מזו] (רמב"ם עירובין ג, כה, ע"פ מגיד משנה שם).

וְאָמַר לִי שַׁבָּת כֵּיוָן שֶׁהוּתְּרָה הוּתְּרָה. ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שעד, א).

רַב אָמַר אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת גם כלים ששבתו בחצר, ואף שלדעת רבי שמעון (לעיל פט, א, וכן הלכה) כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלם מחצר לחצר, מכל מקום כאן מדובר שעירבו החצרות עם הבתים וכלי הבתים מצויים בחצר, ובמקרה זה סובר רב שכלי החצר אסורים בטלטול מחצר לחצר, שמא יבואו לטלטל לחצר השניה גם את כלי הבית המצויים בחצר, וכיון שכך נחשבת כל חצר לגבי חברתה כנפרצה במלואה לרשות האסורה לה, ואסור לטלטל בה יותר מארבע אמות (רש"י). ואף שלאחר שנפלה המחיצה שבין החצרות אסור להוציא את כלי הבתים לחצר, וממילא אין טעם לאסור להוציא את כלי החצר מחצר לחברתה, אך כאן מדובר שלפני שנפלה המחיצה הוציאו כבר את כלי הבתים לחצר, כך שעדיין יש לחשוש שאם נתיר להוציא את כלי החצר מחצר לחברתה, יבואו להוציא לשם גם את כלי הבית המצויים בחצר (רשב"א; ריטב"א).

■ המשך במילואים עמ' 102

אַהֲדְרִינְהוּ רַב לְאַפּוֹיֵהּ, כיון שלדעתו אסור לטלטל את הסדין בחצר (רש"י). ויש מפרשים, שלדעתו עצם תליית המחיצה אסורה בשבת, כיון שאסור לעשות מחיצה המתרת בשבת וכאן היא מתירה איסור טלטול, אך משום עצם טלטול הסדין לא היה בכך איסור, כיון שטלטלוהו דרך מלבוש (רשב"א; ריטב"א, וראה שם שרש"י לא פירש כן, כיון שלשיטתו איסור עשיית אהל עראי בשבת הוא רק בעשיית גג ולא בעשיית מחיצות).

אִי קָפִיד אַבָּא שְׁקוֹלוּ הֲמָיְינֵיהּ וּקְטַרוּ בָּהּ, ובדרך בדיחותא אמר שמואל כן, שרב יסייע בעל כורחו בעשיית המחיצה על ידי קשירת המחיצה בחגורו (מאירי).

אַתָּרֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל הָוֵה, ובמקום שיש בו אדם גדול אין להורות כנגדו אפילו להחמיר, ודוקא בדברים שתלויים בשיקול הדעת, אבל אם טעה בדבר משנה אסור לשתוק כנגדו, ולא יניחנו לעשות מעשה אפילו הוא רבו (ריטב"א).

■ להלכה, כותל שבין שתי חצרות שכל אחת מהן עירבה בעצמה שנפל בשבת, כל אחד יכול לטלטל בחצרו עד עיקר מחיצה אפילו כלי הבית, ששבת 'הואיל והותרה הותרה' [כשמואל] (שו"ע או"ח שעד, ב, ומשנ"ב שם, ז).

מִשְׁנָה. חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים במלואה, או בפירצה גדולה יותר מעשר אמות (רש"י), שפירצה גדולה יותר מעשר אמות, מבטלת את המחיצה מהתורה, ומשום כך לרבי אליעזר החצר היא רשות הרבים מהתורה, ולרבנן היא כרמלית [שהוא מקום פטור מהתורה] (גאון יעקב לעיל יא, א ד"ה והא ; משכנות יעקב או"ח קכא, אולם ראה חזו"א או"ח קיב, ה, שדחה ראיה זו). ויש שסוברי, שחצר זו יכולה להיות רשות הרבים רק כשנפרצה לגמרי וגם לא נשארו מחיצות מצידה בצמוד למקום שבו נפרצה (תוס' לעיל צג, ב ד"ה חייב, וראה קרן אורה).

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִתּוֹכָהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְכוּ' פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁהִיא כַּרְמְלִית, והוא הדין מתוכה לרשות היחיד (רש"י), והטעם שחכמים אמרו 'מתוכה לרשות הרבים' ולא אמרו 'מתוכה לרשות היחיד' כרבי אליעזר, כיון שאם היו אומרים כן, היינו סוברים שלחכמים חצר זו מדאורייתא רשות היחיד היא, והזורק מתוכה לרשות הרבים חייב, ורק להחמיר אמרו חכמים שהיא ככרמלית, ומשום כך אמרו חכמים שגם הזורק ממנה לרשות הרבים פטור, ללמדנו שהיא כרמלית גמורה (ריטב"א, וראה עוד תוס' צג, ב ד"ה חייב).

גְּמָרָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשּׁוּם דְּנִפְרְצָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים הָוְיָא לָהּ רְשׁוּת הָרַבִּים, הרי המקום הזה שייך ליחיד ואינו מסור לרבים, ומשום כך אינו רשות הרבים אפילו שהוא משמש כהילוך לרבים (תוס' לעיל צג, ב ד"ה חייב; ריטב"א). ויש שסוברי, שגם מקום ששייך ליחיד, אם רבים מהלכים בו ונוח להשתמש בו הוא רשות הרבים (תוס' לעיל כב, ב ד"ה יהושע), ולדבריו, בהכרח שגם כאן מדובר בחצר שלא נוח להשתמש בה, ולכן הגמ' שואלת מדוע היא רשות הרבים (קרן אורה, וראה רש"ש ומשכנות יעקב או"ח קכא, שהתוס' כאן חולק על התוס' לעיל כב, ב).

רַבִּים שֶׁבָּרוּ דֶּרֶךְ לְעַצְמָן מַה שֶּׁבָּרוּ בָּרְרוּ, ומכיון שלא יכול לסלקם ממקום זה, הוא נמסר לרבים ונחשב רשות הרבים (ע"פ ריטב"א).

וְהוּא שֶׁאָבְדָה לָהֶן דֶּרֶךְ בְּאוֹתוֹ שָׁדֶה, והחילוק בין רבים שאבד להם דרך בשדה ליחיד שאבד לו דרך בשדה, שיחיד שאבד לו דרך אינו יכול לברור לעצמו דרך, אלא ילך לבית דין והם יתנו לו דרך, אבל רבים נחשבים כבית דין ויכולים לברור לעצמם דרך, כיון שאין מהם מי שיתבע את בעל השדה לבית דין (רשב"ם ב"ב ק, א ד"ה שאבדה, אולם ראה מרדכי ב"ב תקכג, שרבים לעולם נחשבים כמוחזקים כלפי היחיד).

וְכִי תֵּימָא הָכָא נַמִּי כְּגוֹן שֶׁאָבְדָה לָהֶן דֶּרֶךְ בְּאוֹתָהּ חָצֵר, שמקום המחיצות אינו ניכר, ובני רשות הרבים מרחיבים את רשותם קצת, ואומרים שעד כאן היתה רשותם, ולשיטת רבי אליעזר הדין עמם, ולכן מקום המחיצה הוא רשות הרבים (רש"י, וראה בקרן אורה שלפי תי' זה בהכרח שאין כאן פירצה של עשר אמות במחיצה, אלא אין כאן מחיצה כלל, ורש"י במשנה שכתב שהחצר נפרצה עשר אמות, כתב כן לתי' השני של הגמ'). ואף שאין זה דומה לרבים שאבדה להם דרך בשדה, כיון ששם ודאי שאבדה להם דרך, אלא שאין הם יודעים היכן היא, אבל כאן הנדון ביניהם הוא, האם יש להם דרך בשדהו או לא, מכל מקום כיון שודאי שיש להם דרך במקום זה, נאמנים הם לומר שהדרך רחבה יותר ונכנסת לרשותו (גאון יעקב, וראה חזו"א או"ח קז, י, שהניח קושיא זו בצ"ע). ויש מפרשים, שודאי היתה להם דרך בתוך שדהו ואבדה להם, והם בררו להם דרך במקום המחיצות, במקום הדרך שאבדה (תוס', תוס' רא"ש).

וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא עַד מְקוֹם מְחִיצָה מְחֻלּוֹקֶת, שלפי רבי אליעזר החצר כולה היא רשות הרבים, ולרבנן היא כרמלית, אבל מקום המחיצה עצמה לכולי עלמא הוא רשות הרבים (רש"י), ואף שהחצר מוקפת עם שלש מחיצות, סובר רבי אליעזר שהיא רשות הרבים, כיון שרבים רגילים להשתמש שם בקביעות כמו ברשות הרבים ממש (ריטב"א בתי' השני). ויש שפירש, שמדובר כאן בחצר שאין לה מחיצות כלל (גאון יעקב, ע"פ תוס').

אֵימָא עַל מְקוֹם מְחִיצָה מַחֲלוֹקֶת, ורבנן סוברים שגם רבים לא יכולים לברור לעצמם דרך (תוס'; תוס' רא"ש), ולמפרשים (לעיל ד"ה וכי תימא) שמדובר כאן במקרה שיש ספק אם דרך הרבים היתה בתוך שדהו או לא, יתכן שרק במקרה זה שיש ספק אם יש להם דרך בשדהו סוברים רבנן שהם לא יכולים לברור לעצמם דרך, אבל אם ודאי היתה להם דרך בשדהו אלא שאינם יודעים היכן היא, מודים רבנן לרבי אליעזר שרבים יכולים לברור לעצמם דרך (נחל הערבים; מנחת זכרון, ע"פ גירסת הרשב"ם בב"ב שם, אולם ראה בתוס' שם ד"ה כגון, בתי' השני).

וְאִיבָּעֵית אֵימָא בְּצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים קָמִיפְּלְגֵי, ולא מדובר כאן ברבים שאבדה להם דרך בתוך שדהו (תוס'). ואף שמקום זה שייך ליחיד, ומקום ששייך ליחיד אינו יכול להיות רשות הרבים כמבואר לעיל (ד"ה ורבי), מכל מקום כיון שהוא בצידי רשות הרבים, הוא נטפל לרשות הרבים אפילו שהוא שייך ליחיד (חזו"א או"ח קז, י, אולם ראה קבא דקשייתא צא). ויש שפירש, שמדובר במקום שבני רשות הרבים רגילים ללכת שם, ומקום זה מסור לרבים, כיון שמיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו (ריטב"א).

אֲיִידִי דְּאָמוּר רַבָּנָן מִתּוֹכָהּ אָמַר אִיהוּ נַמִּי מִתּוֹכָהּ, ומכל מקום ה'מתוכה' של רבי אליעזר אינו כמו ה'מתוכה' של רבנן, שלפי רבנן הוא טלטול מתוך הרשות ממש, אך לרבי אליעזר 'מתוכה' הוא טלטול ממקום המחיצות (גאון יעקב).

■ המשך במילואים עמ' 102

א זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה והא דרב [א] לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דרב ושמואל הוו יתבי בההוא חצר נפל גודא דביני ביני אמר להו שמואל שקולו גלימא נגידו בה אהדרינהו רב לאפיה אמר להו שמואל אי קפיד [ב] אבא שקולו המייניה וקטרו בה [ג] ולשמואל למה לי הא [א] הא אמר [ה] זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה שמואל עבד לצניעותא בעלמא ורב אי סבירא ליה דאסיר לימא ליה [ד] אתריה דשמואל הוה אי הכי מאי טעמא אהדרינהו לאפיה דלא נימרו כשמואל סבירא ליה (והדר ביה משמעתיה [ב]): מתני' חצר שנפרצה לרשות הרבים המכניס מתוכה לרה"י או מרה"י לתוכה חייב דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים מתוכה לרשות הרבים [ג] או מרשות הרבים לתוכה [ב] פטור מפני שהיא ככרמלית: גמ' ורבי אליעזר משום דנפרצה לרשות הרבים הויא לה רשות הרבים אין רבי אליעזר לטעמיה דתניא [ו] רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר רבים שבררו דרך לעצמן מה שבררו ברור איני והאמר [ז] רב גידל אמר רב והוא שאבדה להן דרך באותו שדה וכי תימא הכא נמי כגון שאבדה להן דרך באותה חצר והאמר רבי חנינא עד מקום מחיצה מחלוקת אימא על מקום מחיצה מחלוקת ואיבעית אימא בצידי רשות הרבים קמיפלגי [ח] דרבי אליעזר סבר צידי רשות הרבים כרשות הרבים דמו ורבנן סברי צידי רשות הרבים לאו כרשות הרבים דמו וליפלוג בצידי רשות הרבים (א) בעלמא אי איפליגו בצידי רשות הרבים בעלמא הוה אמרינן כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר הני מילי היכא דאיכא חיפופי אבל היכא דליכא חיפופי אימא מודו ליה קא משמע לן והא מתוכה קאמר איידי דאמור רבנן מתוכה אמר איהו נמי מתוכה ורבנן אמר רבי אליעזר צידי רשות הרבים ומהדרו ליה אינהו מתוכה הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר מי לא קא מודית לן היכא דטילטל מתוכה לרשות הרבים ומרשות הרבים לתוכה דפטור מפני שהיא כרמלית צידי נמי לא שנא ורבי אליעזר התם לא קא דרסי לה רבים הכא קא דרסי לה רבים: מתני' [ט] חצר שנפרצה לרה"ר [ד] משתי רוחותיה וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו וכן מבוי שנטלו קורותיו או לחייו מותרים באותו שבת ואסורים לעתיד לבא דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אם מותרין לאותו שבת מותרין לעתיד לבא ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותו שבת: גמ' במאי עסקינן אילימא בעשר מאי שנא מרוח אחת דאמר' פיתחא הוא משתי רוחות נמי פיתחא הוא אלא ביתר מעשר א"ה אפילו מרוח אחת נמי אמר רב לעולם בעשר וכגון

זה מטלטל עד עיקר מחיצה. כלמעיקרא, דאמרינן הואיל והותרה הותרה, וכלי הבית קאמר שמואל, דאי בשבתו בחצר אפילו מחצר לחצר נמי, דהא שמואל הוא דאמר [ט] הלכה כר"ש ואפי' עירבה כל אחת לעצמה ולא גזר משום מאני דבתים, ואע"ג דהשתא הוו להו חצר אחת כשנפל, לא אסרי להו בתים דהא שרי לאפוקי מבתים לחצר הואיל והותר למקצת שבת: שקולו גלימא נגידו. קחו טלית ופרסו אותה שם להיות מחיצה: אהדרינהו רב לאפיה. דקסבר אסור לטלטל הסדין שבתוכה: שקולו המייניה וקטרו בה. קחו אבנטו וקשרו בו את הטלית למחיצה: מתני' חצר שנפרצה לרה"ר. במלואה, או יותר מעשר: חייב. דלרה"ר הוא, ובגמרא קא בעי לה: פטור. אבל מותר לכתחלה לא, אפי' תוך ארבע אמות, דלאו רה"ר היא אלא כרמלית היא, והוא הדין נמי מתוכה לרה"י: גמ' שבררו דרך לעצמן. בשדה אחר: מה שבררו ברור. ואינו רשאי לגודרה, אלמא קנו לה: שאבדה להן דרך באותו שדה. שהיה להן דרך בו ואינו יודע [י] אי בצפונו אי בדרומו, ובררו להן אחת מן הרוחות: וכי תימא הכא נמי כשאבדה להן הדרך באותה חצר. שאין מקום המחיצה ניכר, ובני רה"ר מרחיבין רה"ר לתוכה במקצת ואומרין שעד כאן היה רשותן, וכי אמר ר"א רה"ר היא באותו מקום מחיצה קאמר שאנו עוררין עליו: והאמר רבי חנינא עד מקום מחיצות מחלוקת. למשמע כל החצר כולה עד מקום המחיצה היו חכמים עושין אותה כרמלית, אבל במקום מחיצה מודו, מכלל דר"א משוי ליה לכוליה (ב) רה"ר: ואיבעית אימא. לעולם במקום מחיצות ניכר, ואפילו הכי משוי ליה ר"א למקום מחילה רה"ר דקא סבר צידי רה"ר כרה"ר דמו: הני מילי היכא דאיכא חיפופי. סתם צידי רה"ר איכא חיפופי, נועצין יתידות ואבנים גדולות סמוך לכותל שלא יזיקוהו קרונות, וההוא אויר שביניהם לכותל קרי צידי רשות הרבים, ובההוא הוה אמינא הוא דפליגי רבנן ואמרו לאו רשות הרבים הוא ואסור לטלטל מתוכו לרשות הרבים, משום דאיכא הפסק ולא עיילי בה רבים להדיא, אבל הכא אימא מודו ליה: והא מתוכה. לרשות היחיד קאמר ר"א חייב, אלמא כולה חצר רה"ר משוי ליה: איידי דאמרי רבנן מתוכה כו'. ואגן פרכינן לרבנן אמאי נקטי מתוכה, הא רבי אליעזר בתוכה מודה דכרמלית היא, למקום מחילה הוא דקא משוי רה"ר: מתני' חצר שנפרצה. בשבת לרשות הרבים: מותרין לאותה שבת. הואיל והותר למקצתה: שניטלה קורתו או לחייו [ז] גרסינן: לעתיד לבא. לשבת הבאה: אם מותרין כו'. בגמרא מפרש דרבי יוסי מחמיר, והכי קאמר כשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין היום: גמ' במאי עסקינן. דאצטריך ליה למנקט משתי רוחותיו: אילימא בעשר. ומשום הכי מרוח אחת לא, דאמרינן פתחא הוא: משתי רוחותיו (ג) נימא נמי פתחא הוא. דקא סלקא דעתיה משתי רוחות זו כנגד זו קאמר, כגון מזרח ומערב: כגון

ואיבעית אימא בצידי רה"ר פליגי. ולא מיירי באבדה להם דרך: וליפלגו בצידי רה"ר דעלמא. ואם תאמר דילמא דוקא הכא פליגי משום דמקום מחילה שלו ואור"י דסתם צידי רשות הרבים הם שלו שרגיל אדם להיות כונס תוך שלו ובונה: אבל היכא דליכא חיפופי מודו ליה קא משמע לן. משמע דר"א איירי בדליכא חיפופי והקשה ריב"א דבפרק קמא דשבת (דף ו.) אמרינן מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא אימר דשמעת ליה לר"א היכא דליכא חיפופי היכא דאיכא חיפופי מי שמעת ליה וי"ל דסוגיא דהכא כרב פפא דהתם:

מאי שנא מרוח אחת דאמר' פתחא הוא. ואם תאמר מרוח אחת אע"ג דפרוץ מרובה אמרינן בפ"ק (דף י:) דניתרת בפס ד' או בשני משהויין לכאן ולכאן אבל בשתי רוחות לא משתרי בהכי דג' מחילות דאורייי' [כמו סתם מבוי דהוי בלחי וקורה] וי"ל דהכא פריך לר' יהודה דאית ליה לקמן (צה.) שתי מחילות דאורייתא ועוד אור"י דסתם חצר אין לה אלא ג' מחילות וברביעית פס ד' או ב' משהויין [כ] ואיירי (ד) שנפרצו ב' רוחות מאותן ג' מחילות ואף על גב דהשתא כשנפרצה הוי מפולש ואמרינן בפ"ק (דף יא.) דבעי לכל הפחות צורת הפתח היינו דוקא כשנפרצה לרה"ר או לבקעה [ל] אבל הכא איירי כשנפרצה למבוי או לחצר אחרת דהא לא קתני שנפרצה לרה"ר:

*) מאי שנא מרוח אחת דאמרי' פי תקרה כו'. השתא לא קאמר פתחא הוא דאפילו נפרץ במילואו או ביתר מעשר רוצה להתיר בבית מטעם פי תקרה:

*) בשתי רוחות נמי נימא פי תקרה יורד וסותם. רש"י מפרש דרב ושמואל דפליגי בפי תקרה היינו דווקא באכסדרה [ע] בבקעה שאין לה כלל מחילות אבל בית לה אפי' מחילה אחת מודה שמואל דבשלש מחילות אמרינן פי תקרה יורד וסותם ואתי שפיר הא דנקט אכסדרה בבקעה לפי שבבקעה דווקא פליגי שאין שם מחילה וגרס בתר הכי כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה ולפי זה פירוש [ע] כל הסוגיא ואין נראה דאפילו לרב בשתי מחילות זו כנגד זו לא אמר' פי תקרה יורד וסותם דהוי מפולש כדאמר' בפרק קמא דסוכה (דף יח:) לכך נראה לר"י דסתם אכסדרה יש לה ג' מחילות כדאמר' בלא יחפור (ב"ב דף כה:) העולם לאכסדרה הוא דומה דרוח צפונית אינה מסובבת ולית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם אלא אם כן יש שם ארבע מחילות ומיהו לרב אפי' פרוץ משתי רוחות

*) שייך לע"ב

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פי"ג מהלכות עירובין הלכה כה סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שעד סעיף ג:
כא ב טור ש"ע שם וסי' שמה סעיף ג:

רבינו חננאל

האי גלימא: מתני' חצר שנפרצה לרה"ר המכניס מתוכה לרה"ר כו'. ואקשינן וכי [ס"ל] לר' אליעזר משום דנפרצה לרה"ר הויא לה רה"ר. ופרקינן אין ר' אליעזר לטעמיה דכיון שעוברין ושבין רבים בתוכה הויא כרה"ר. דתניא ר' יהודה אמר משום ר' אליעזר רבים שבירדו דרך לעצמן מה שבירדו בירדו. ואוקמה כשאבדה להן דרך באותה חצר. ועל מקום מחיצה מחלוקת. איבעית אימא בצידי רה"ר פליגי ר' אליעזר סבר צידי רה"ר כרה"ר דמו. והאי חצר כיון שנפרצה להרה"ר ורבים דרסו לה כצידי רה"ר הוא ורבנן אמרי (לה) [לאו כרה"ר דמין] ואמאי לא פליגי בצידי רשות דעלמא. (לא) [דלא] תימא כי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר דאמרי ליה לאו כרשות [הרבים] דמי אלא היכא דאיכא גיפופי פי' גיפופי שנראין כפסין וככתלים קטנים שעושין שלא (יתחברו) [יתחככו] בכתלים. אבל היכא דליכא גיפופי לא קא משמע לן חצר זו שנפרצה דלית ליה גיפופי. ואקשינן והא מתוכה לרה"ר קתני מכלל דאית ליה גיפופי דאי לית ליה גיפופי מאין לה תוך. ופרקינן לעולם לית ליה גיפופי ולית ליה תוך ואיידי דאמור רבנן מתוכה א' נמי מתוכה. ואקשינן והיכי מהדרי ליה רבנן מתוכה והא לא אמר מתוכה. ופרקינן הכי קאמרו ליה רבנן מי לא מודי דהיכא דטילטל מתוכה להרה"ר דפטור מפני שהיא כרמלית צידי רה"ר לא שנא, ור' אליעזר התם בחצר (א) דדרסי לה רבים הכא בצידי רה"ר דאית ליה גיפופי לא דרסי לה רבים: מתני' חצר שנפרצה מב' רוחותיה וכן בית כו'. ואוקמה רב שנפרצה מב' רוחותיה בי' אמות בקרן זוית ומפני

חשק שלמה על ר"ח

א) לשון רבינו תמוה לכאורה וצ"ל דל"ל התם בחצר לא דרסי לה רבים הכא בצידי ר"ה אע"ג דאית ליה גיפופי מ"מ דרסי לה רבים.

משנת ראשונים

והא דרב לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר. אם יראה רבו עושה מעשה אל יקבע הלכה בכך דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה דהרבה טועין בדבר הלמוד כדאמרינן והא דפלוני לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר וטעה בסברא. [רשב"ם, בבא בתרא קל:]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ברכות ט. וש"נ], ב) [עמ"ש לעיל דף עח. על הגליון], ג) עי' תוס' לעיל מד. ד"ה פקק, ד) [חולין נג:], ה) [ב"ב ק.], ו) [שם], ז) שבת ו. כתובות לא:, ח) לעיל יז., ט) לעיל לא., י) צ"ל ו. (חזו"א סי' קז ס"ק יא), כ) לעיל ז ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' וליפלוג בצידי רה"ר דעלמא וכו' דעלמא ה"א: (ב) רש"י ד"ה והאמר וכו' לכוליה חצר רה"ר הס"ד: (ג) ד"ה משתי רוחותיו נמי נימא פתחא [ה]: (ד) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' ואיירי נמי שנפרצו [ב]:

גליון הש"ס

גמ' זה מטלטל עד עיקר מחיצה. עי' לעיל דף עט ע"ב: תוס' ד"ה בשתי רוחות וכו' בבקעה שאין לה כלל. עי' לעיל דף פו ע"ב תוס' ד"ה גזוזטרא:

הגהות וציונים

א] גי' רש"ל והיכי עביד שמואל הכי והא (גליון). מהרש"ל היה לפניו דפוס ויניציאה רפ"ח "ולשמואל למה לי למיתני הא אמר" (ותיבת "למיתני" הוא שבוש), והגיה כמו שמצא ברי"ף, ועי' ביד דוד (דק"ס): ב] רש"ל ל"ג (גליון): ג] עי' גירסת תוס' רי"ד: ד] ירושל' ורי"ף לא גרסו לרה"ר (גליון). וכן ליתא בראשונים (אבל רש"י פירש שנפרצה לרה"ר, ועי' תוס' סד"ה מאי שנא), וליתא בכת"י ובד' שאלוניקי וויניציאה רפ"ח (ולכן לא הוצרך מהרש"ל למחקו) ובדפוסים ראשונים של המשניות, וכן ליתא לעיל יז ע"א, ומחקו כאן הגאון יעקב, ובא בטעות ממשנה הסמוכה (דק"ס): ה] צ"ל ואין ידוע (מהרש"ל): ו] [צ"ל לחיו ועי' תוס' לעיל יז ע"א ד"ה קורותיו] (גליון, ע"פ מהרש"ל): ז] גי' רש"ל (גליון). וט"ס הוא במהרש"ל כי תיבות אלו אינם שייכות לכאן אלא להלן אחר "משהויין" (עי' תוס' הרא"ש ד"ה אילימא): ח] עי' הערה הקודמת: ט] צ"ל פירש (מהרש"ל): י] מהרש"ל: כ] מהרש"ל. וצ"ב מה בא להוסיף. ונראה דמעל תיבת "ואיירי" היה סימן לתיבות "כמו... וקורה" שבגליון (עיין לעיל אות ז) ומעתיק החכמת שלמה ייחס לסימן זה הגה אחרת, ואפשר ד"נמי" שייך לשם, וצ"ל "דהוי נמי בלחי וקורה":

אתריה דשמואל הוה. ושמעינן מינה דבאתרא דגברא רבה לא מבעי ליה לאיניש לאורויי מעשה ואפילו להחמיר כיון שאינו גדול ממנו ואין הלה מורה אלא בדבר התלוי בשקול הדעת, שאילו בדבר משנה אין לו לשתוק כלל ולא יניחו לעשות מעשה ואפילו הוא רבו. [הריטב"א] רבים שבררו דרך לעצמן מה שבררו בררו. פרשה הרשב"א ז"ל לפי שהרבים השוו את הדרך ותקנוה להלוך והבעלים ידעו ושתקו אסור לקלקל דודאי לרבים מחל עכ"ל. משמע דדוקא בתורת מחילה אבל בתורת גזלנותא לא. וכתבו בשם הר"י מקרקושא ז"ל, כגון שהחזיקו בו רבים בטענה כגון משנתנו וכו' אבל רבים לא גזלני נינהו. [שו"ת תשב"ץ חלק ד סי' נז] וכי תימא הכא נמי כגון שאבדה להן דרך באותה חצר. פרש"י ז"ל שהם מחולקין עם בעל החצר במקום המחיצה הראשונה שאינה ניכרת עכשיו ובעל החצר אומר שהן מהלכין לפנים ממחיצתם, כלומר דכיון שאין לבעל החצר ראיה ויש להם בו [דררא דממונא] קנו הואיל ורבים נינהו. [הריטב"א] הני מילי היכא דאיכא חיפופי. ולשון חפופי פרש"י ז"ל, יתדות תקועות בארץ שלא יקרבו לכתלים, ורבותי פירשו כי כל מקום שיש שם כותל בני אדם מתרחקים מהם שלא יתחברו ויתחפפו שם. [הריטב"א] אבל היכא דליכא חיפופי אימא מודו ליה קא משמע לן. קמ"ל דאף בדליכא חיפופי פליגי והיינו לסברא דרב פפא בפ"ק דשבת (ו.), אבל לרב אחא בר יעקב דאמר התם דלא פליג רבי אליעזר אלא היכא [דליכא חיפופין] וכו' ה"פ קמ"ל דאדרבה בדליכא חיפופי בלחוד פליגי. [הריטב"א]

עין משפט נר מצוה

כב א ב מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה לה סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שמה סעיף ג:

רבינו חננאל

ומפני מה אין אומרין פתחא הוא ולשתרי משום דפתחא בקרן זוית (שני) [בשינן] כתלים זהו מב' רוחותיה ואע"פ שאין שם פילוש אסורה. וכן בית שנפרץ מב' רוחותיו ואקשינן מאי שנא מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם מב' רוחותיו נמי נימא הכי ואמרינן מתניתין כגון שנפרץ בקרן זוית דכל קרן זוית הוה ליה קירויו באלכסון וכי האי גוונא לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ושמואל אמר מתניתין בשנפרצה החצר ביותר מעשר ובדין הוא דאפילו מרוח אחת אסורה אלא משום דבעי למיתנא נפרץ בית מב' רוחותיו תנא נמי בפריצות חצר מב' רוחותיה ואקשינן (וכי) [ובית] גופיה למה ליה למיתנא מב' רוחותיו דמרוח א' אפילו יתר מי' אמרינן פי תקרה יורד וסותם. לפיכך מותיב מב' רוחות נמי נימא פי תקרה יורד וסותם. ועוד לשמואל לית ליה פי תקרה יורד וסותם. דאתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה פי תקרה יורד וסותם. ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות ככרמלית דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם והויא לה רה"י. [המשך בסוף המסכת]

א) [לעיל ו.], ב) [לעיל כה. וש"נ], ג) לעיל כה. ל:, ד) לעיל פו., ה) [ועי' תוס' ב"ב יא: ד"ה הכא אפשר], ו) סוד"ה בשתי.

א) וכגון שנפרצה בקרן זוית א) דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי: וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו: מאי שנא מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי לימא פי תקרה יורד וסותם אמרי דבי רב משמיה דרב ב) כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אפילו ביתר מעשר אי הכי מרוח אחת נמי משום בית ובית גופיה תקשי מאי שנא מרוח אחת דאמרי' פי תקרה יורד וסותם מב' רוחות נמי נימא פי תקרה יורד וסותם ותו מי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם והא אתמר ג) אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות הא לא קשיא כי לית ליה בד' אבל בשלש אית ליה מ"מ קשיא כדאמרי בי רב משמיה דרב כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון הכא נמי כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו בארבע[א] שמואל לא אמר כרב אלכסון לא קתני ורב לא אמר כשמואל אם כן הויא ליה אכסדרה ורב לטעמיה דאמר אכסדרה מותר לטלטל בכולה ה) דאיתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות רב אמר מותר לטלטל בכולה אמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בעשר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי ביתר מעשר ואיכא דאמרי ביתר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בעשר והא ו) דאמר רב יהודה

קורה

רש"י

כגון שנפרצה. בה פרצה אחת שתופסת בשתי רוחותיה, דהיינו בקרן זוית: דפיתחא בקרן זוית לא עבדי. דלאו אורחיה הוא: משתי רוחות נמי וכו'. אכתי סלקא דעתיה שתי רוחות ממש: אמרי בי רב. הא נמי בקרן זוית, אע"ג[ב] דבעשר אוקימנא לא אמרינן פתחא הוא דפתחא בקרן זוית לא עבידי, ומשום פי תקרה נמי לא, כגון שקירויו באלכסון בשפוע כגון גגין שלנו דליכא פה, דהיינו כעין ארזילא דאמרינן בעושין פסין (לעיל דף כה:): ושמואל אמר מתניתין אפילו ביותר מעשר. ולא מיתנא ליה אלא בשתי רוחות כדמפרש ואזיל, ואחצר קא מהדר שמואל: משום בית. דלא אפשר[ג] ברוח אחת, משום פי תקרה יורד וסותם: ותו מי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם. דמוקמינן[ד] לה מתני' ביותר מעשר וקאמר דבית לא מתסר, והאמר שמואל בריש פרקין באכסדרה בבקעה דאין מטלטלין בה אלא בארבע אמות: כי לית ליה בארבע. במקום שצריך לעשות ארבע מחיצות בסתימת פי תקרה יורד וסותם, כגון אכסדרה: אבל בשלש. דאי[ה] היתה בה מחיצה כהלכתה ופי תקרה לשלש מחיצות, מכשיר: מ"מ קשיא. שתי רוחות אמאי לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ושמואל לא מצי מוקי בקירוי אלכסון דא"כ ברוח אחת נמי תתסר הואיל ליותר מעשר: כדאמרי בי רב. דהאי שתי רוחות קרן זוית קאמר: (א) וקירויו. נמי אף ע"ג דלא איירי ביה מתניתין מבעי ליה לאוקומי שאינו כשאר תקרות אלא משופע, לדידי נמי האי שתי רוחות חדא קרן זוית הוא, וכגון שנפרץ זה הכותל מן הקירוי על פני כל הפרצה סמוך לה במזרח ובצפון חמש אמות לכאן ברוחב ד' (ב) אמות וחמש אמות ועוד לכאן ברוחב ארבע', נמצאו כאן ארבע פיות, שצריך לסתום פי תקרה בחמש אמות למזרח וחמש ועוד לצפון הרי שתי סתימות, ועכשיו נמצאו סתימות הללו נמשכות לפנים בחלל הבית מרוחקות ממקום המחיצה ד' לכאן וד' לכאן, וצריך לסתום פי תקרה ארבע' בשפת מקצוע פרצת הקירוי המזרחי בדרומה משפת המזרחי ולכותל, וכן ארבע' בשפת מקצוע פרצת הצפונית. לשון קצר, שנפרץ בקרן זוית וקירויו (ג) נפרץ בארבע' ברוחב לפנים למזרח וכן לצפון, ואורך פרצת הקירוי חמש אמות לכאן וחמש אמות ועוד לכאן כמדת פרצת הכותל, שיש כאן ארבע פיות תקרה, אחת למזרח חמש אמות ארכה, ואחת אורך ארבע' סמוך לה בדרום, ועוד אחת לנגד פרצת כותל הצפוני חמש אמות ארכה, ואחת סמוך לה ארכה ארבע' במקצוע מזרחית[ו], ובארבע לית לשמואל פי תקרה יורד וסותם: ה"ג שמואל לא אמר כרב אלכסון לא קתני. להכי לא אוקמא שמואל בעשר ובקירוי שלם כרב, דבית קתני סתמא וכל הבתים קירוין חלקין ולא באלכסון, הלכך נהי נמי דפתחא לא הוי בקרן זוית, נסתמה[ז] פי תקרה בשתי רוחות, אבל פרצת הקירוי איכא למימר דהא דקתני בית שנפרץ בית וקירויו עמו קאמר, ובשתי רוחות כגון קרן זוית אצטריכא ליה, דאי ברוח אחת, אפילו נפחת הקירוי בד' רוחב כנגד כל הפרצה דהיינו אורך יותר מעשר אין כאן אלא שלש פי תקרה, אחת ארוך ושנים קצרים, ובשלש אית ליה יורד וסותם: ורב לא אמר כשמואל. דא"כ דנפרץ הקירוי עמהן ויש כאן ארבע פיות, אפילו הכי איכא למימר בכולהו יורד וסותם, דהכי סבירא ליה באכסדרה בבקעה: בעשר כולי עלמא לא פליגי. דבלאו סתימת פי תקרה נמי פתחים הם: *)קורה ארבעה מתיר בחורבה. חורבה הפרוצה ברשות[ח] הרבים ונאסרה בטלטול, ויש בה קורה ראשיה נתונים על שני יתידות, מותר לטלטל תחתיה, דארבע פיותיה יורדין וסותמין ב' בגלה וב' בראשיה:

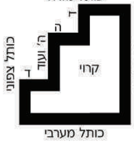

*) שייך לדף צה.

שיש

תוספות

רוחות אית ליה פי תקרה ובלבד שלא יהא מפולש ומשום הכי נקט בבקעה דבחצר סתם אכסדרה יש לה ג' מחיצות דסתמא מושכת בכל החצר באורך או ברוחב אלא שהיא עד אמצע החצר ופרוצה לפנים במילואו להכי נקט בקעה דאפילו אין לה אלא שתי מחיצות ופרוצה משני צדדין אית ליה לרב פי תקרה ובסמוך גרס כי לית ליה בשלש אבל בארבע אית ליה וכן גרסי רבינו חננאל ורבינו תם[ט] והכי פי' בשלש שיש שלש מחיצות והרביעית פרוצה במלואה אבל בארבע שיש ברביעית לחי או פס דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוץ מרובה או שפרוצה יתר מעשר אמרי' פי תקרה ופריך מ"מ קשיא דנימא פי תקרה אפי' בשתי רוחות כיון דאין פרוצים במילואן ויש בכל רוח שם מחיצה דבין לרב ובין לשמואל אין חילוק בין מרוח אחת לשתים ואי נפרץ במילואו אפילו מרוח אחת לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומשני שנפרץ בקרן זוית וקירויו בארבע[י] שנפרץ ונפל גם מן הקירוי עד שמופלג מן הכותל ארבע[כ] מכל רוח ורוח דאף ע"פ דיש כאן ד' מחיצות שלא נפרץ במילואו לא חשיבי הנך מחיצות לסייע לקירויו ולימא פי תקרה כיון דמופלג מהן ארבע וה"ה דאפילו ברוח אחת בכי האי גוונא לא אמרי' יורד וסותם ולא נקט קרן זוית אלא משום דאורחא דמילתא דכשנפרץ שם רגיל להיות נופל מן הקירוי עמו אי נמי דוקא בקרן זוית משום דאיכא תרתי לריעותא לטעמא דפי תקרה משום דדמי לפתח כדמפליג בסמוך בין עשר ליתר מעשר ובקרן זוית לא דמי לפתח משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וא"ת מאי פריך משתי רוחות נמי נימא פי תקרה נוקי שתי רוחות למתניתין שנפרץ זה כנגד זה דהוי מפולש ולא אמרינן פי תקרה וי"ל דניחא ליה לאוקומא בכל ענין ועוד דומיא דחצר דלא הוי מפולש דהא וכן בית קתני:

וקירויו באלכסון. פי' בקונטרס בשיפוע כעין גגין שלנו דליכא פה היינו כי ארזילא כדאמרי' בעושין פסין (לעיל כה:) ותימה דהוה ליה למינקט כי ארזילא כדנקט התם ואור"י דמיירי שנפרץ הקירוי באלכסון עם המחיצות בקרן זוית* וכי האי גוונא לא אמרינן פי תקרה:

ושמואל אמר אפי' ביתר מעשר. ואיירי בין בעשר בין ביתר מעשר ונקט שתי רוחות משום בית דמרוח אחת מהני פי תקרה אפילו ביתר מעשר כיון דאיכא שם ארבע מחיצות ולא מצי למימר דנקט שתי רוחות משום דאיירי נמי בעשר דלא הוה ליה משום הכי למינקט שתי רוחות כי אם נפרצה סתם דהוי מרוח אחת והוי משמע כסתם פרצה שהיא יתר מי' ולא רצה רב להעמיד אף ביתר מעשר ומשום בית כמו שמואל דקסבר רב דאי הוה מיירי ביתר מעשר לא לתני שתי רוחות כלל אלא הוה ליה למיתני דווקא ביתר מעשר מרוח אחת ולא הוה ליה למנקט שתי רוחות משום בית אי נמי סבר רב דביתר מי' לא יתיר רבי יהודה אף לאותה שבת כמו שמיקל בעשר בקרן זוית אע"פ שזו חוו נחשבת לו כפרצה ולא פתח:

וקירויו בארבע. רש"י פירש שנפרץ הכותל חמש מכאן וחמש לכאן ולא דק דאם כן לא הויא פרצה יתר מעשר אלא אלכסון של חמש על חמש דהיינו שבע אמות ולא חש לדקדק בזה:

שמואל לא אמר כרב דלא קתני אלכסון. אע"ג דלא קתני נמי שנפרץ הקירוי ברחב ארבע מ"מ חשיב כמאן דתני ליה בהדיא כיון דקתני שנפרצה משתי רוחות שאז רגיל הקירוי ליפול אבל אין דרכו ליפרץ באלכסון:

רב לא אמר כשמואל דא"כ הוי ליה אכסדרה. כלומר אפי' נפרצה רביעית ושלישית במילואו אמר פי תקרה כמו באכסדרה:

בעשר כולי עלמא לא פליגי. פירש בקונטרס דבלאו סתימת פי תקרה נמי פתחים הם וקשה לפירושו דלאיכא דאמרי דמוקי[ל] פלוגתייהו בעשר ולית ליה לשמואל פי תקרה ולא אמרינן פתחא הוא אלא נראה דמכח פי תקרה חשבינן ליה פתח ללישנא קמא בעשר אע"פ שהוא במילואו דפי תקרה הוי מטעם פתח כדפרישית לעיל[מ]:

ושמואל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כדאמרי הד"א עם ד"ה וקירויו[ט] נמי וכו' קרן זוית הוא שנפרץ זה הכותל ועל פני כל הפרצה נפרץ הקירוי סמוך לה במזרח[ל] כצ"ל ותיבת וכגון[מ] ותיבת מן הקירוי[נ] נמחק: (ב) בא"ד ברוחב ארבע[ס] וחמש אמות כצ"ל ותיבת אמות נמחק: (ג) בא"ד בקרן זוית וקירוי גם הוא נפרץ בארבע וכו' כמדת פרצת הכותל נמצא שיש כאן וכו' לית ליה לשמואל:

רב נסים גאון

אלא כדאמרי בי רב משמיה דרב. איתא בסוף פרק ראשון דסנהדרין (דף יז:) אמרי בי [רבן] רב הונא:

משנת ראשונים

מאי שנא מרוח **אחת** דאמרינן פי תקרה יורד וסותם. דסתם בית מקורה הוא ואפילו שנפרץ הכותל נשאר שם מן הסתם תקרה רחבה ד' טפחים ואמרינן פי תקרה יורד וסותם ואפילו ביותר מעשר כיון דאיכא גיפופי מיהת, משתי רוחות כו'. [הריטב"א]

כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון. וכתב הרב המגיד בפי"ז (הל"ה) שיש מפרשים בהיפך שאם נפרץ גם הקירוי אמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל הכא הוא שהתקרה נשארה שלימה ולא אמרינן אמצע התקרה שהוא באלכסון יורד. [בית יוסף אורח חיים סימן שסא]

ושמואל אמר אפילו ביתר מעשר. דמתני' אפשר לן לאוקומה בין בעשר כדאמרינן ואפילו ביותר מעשר נמי, ודקאמרת גבי חצר דאי ביותר מעשר אפילו ברוח אחת מתסרא, אין הכי נמי והא דנקט משתי רוחות משום בית נקט לה דהתם מתכשר אפילו ביותר מעשר כשהוא מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם כיון דאיכא גפופי מיהת. [הריטב"א]

בעשר כולי עלמא לא פליגי. פרש"י ז"ל דאפילו דלא נימא פי תקרה יורד וסותם לא מתסרא דהא פתחא בעלמא הוא, פירוש לפירושו כי אף על פי שפרוצה במלואה כיון דבעלמא חשיבא [פתחא] בגפופי הכא נמי אע"ג דליכא גפופי חשבינן לה פתחא כיון דאיכא תקרה. [הריטב"א]

הגהות וציונים

א] לרש"י ותוס' צ"ל בארבעה (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ב] צ"ל דאע"ג (מהרש"ל): ג] בדפוס שאלוניקי "דלא מיתסר", וכ"ה באר"ז: ד] בדפוס שאלוניקי דמוקי, וכ"ה באר"ז: ה] בדפוס שאלוניקי "אם היתה בה מחיצה אחת כהלכתה", וכ"ה באר"ז: ו] כן הוא גירסת מהרש"א, וגי' מהרש"ל צפונית (גליון). וגירסת רש"ש מערבית: ז] בכת"י נסתמיה: ח] לרשות (דפוס שאלוניקי וכת"י): ט] ברבינו חננאל בארבעה [טפחים]: י] מוקי (דפוס ויניציאה רפ"ח). ובתוס' הרא"ש "דמוקי פלוגתיהו בעשר ולית ליה לשמואל פי תקרה אמאי לא אמרי דפתחא הוי": כ] כ"ה בדפו"י שהיה לפני הב"ח במקום "וקירויו" שלפנינו: ל] מהרש"ל הגיה בדומה לזה "שנפרץ זה הכותל ונפרץ" (כנדצ"ל במקום "נפרץ" שבמהרש"ל) מן הקרוי על פני כל הפרצה סמוך לה במזרח": מ] גם במהרש"ל ליתא, ובמהרש"ל דפוסים חדשים איתיה: נ] ר"ל ש"מן הקירוי" ליתא בדפוסי שהגיה הב"ח (ונוסף ע"פ מהרש"ל) בדפוסים חדשים אלא שהשמיטו תיבת "[ו]נפרץ"): ס] צ"ל ארבעה וכ"ה במהרש"ל וכ"ה הארי"ז. בדפוס שאלוניקי "ברוחב ד' טפחים", וכן הגיהו הג"מ יצחק אייזיק חבר, בן אריה, רש"ש. גם הריטב"א הביא בשם מרן שנפרץ הקירוי ברוחב ד' טפחים, עי"ש ובשפת אמת.

גְּמָרָא. וּכְגוֹן שֶׁנִּפְרְצָה בְּקֶרֶן זָוִית [ראה עמ' 174 ציור א], פירצה אחת בפינת החצר בשתי רוחותיה (רש"י), וממה שהמשנה אמרה 'משתי רוחותיה', משמע שרק אם הפירצה היא בשתי הרוחות היא פירצה ולא פתח, אבל אם עשה פתח ברוח אחת, אף שהוא בקצה הכותל, הוא פתח ולא פירצה (רשב"א לעיל ו, א ד"ה אמר). ויש סוברים, שגם פתח בסוף הכותל הוא פתח בקרן זוית שאינו פתח אלא פירצה (רי"ף לעיל ב, ב מדפי הרי"ף בשם רב האי גאון; רמב"ם שבת יז, לה). ולביאור זה, הטעם שהמשנה אמרה מ'שתי רוחותיה', כיון כאם עושים פתח בקצה החצר, מצוי הוא שעושים אותו בשתי הרוחות, אבל גם אם עושים אותו ברוח אחת הוא פירצה ולא פתח (שפת אמת).

והגמ' הוצרכה לטעם זה, רק כדי לבאר מדוע לא אומרים שהפתח הוא באלכסון בין שני הכתלים, אבל גם אם היו רגילים לעשות פתח בקרן זוית, אי אפשר להחשיב את כל הריבוע של הפירצה לפתח, כיון שפתח ניתר רק בגלל שהעומד מרובה על הפרוץ, ואי אפשר לומר עומד מרובה על הפירצה שבסוף הכותל, כיון שמצידו השני הוא פתוח לאויר העולם, ורק אם סוגרים את הפתח באלכסון והפתח עומד בין שני המחיצות, אפשר להתיר אותו ב'עומד מרובה על הפרוץ' (חזו"א או"ח עב, א). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שסא, ב).

כְּגוֹן שֶׁנִּפְרַץ בְּקֶרֶן זָוִית וְקֵרוּיוֹ בָּאֲלַכְסוֹן [ראה עמ' 174 ציור ב], ובית זה אי אפשר להתירו מדין 'עומד מרובה על הפרוץ', כיון שפירצה בקרן זוית אינה נחשבת כפתח, וכן אי אפשר להתירו מדין 'פי תקרה יורד וסותם', כיון שמדובר בתקרה שעשויה באלכסון [כעין גגות רעפים], ומכיון שאין לה חוד ישר כלפי מטה לא אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם' (רש"י). ויש מפרשים, שכוונת הגמ' היא שהתקרה נפרצה באלכסון יחד עם המחיצות, ומכיון שכך לא אומרים כאן 'פי תקרה יורד וסותם', כיון שאין רגילים לעשות פתח בקרן זוית (תוס'; תוס' רא"ש, וראה בב"י או"ח שסא ד"ה ומ"ש אבל, שהתוס' מודה בדין לרש"י וחולק עליו רק בפשט הגמ'). ולביאור זה, 'פי תקרה יורד וסותם' מועיל מדין פתח, ולכן לא אומרים 'פי תקרה' כשהתקרה מסתיימת באלכסון, ורש"י שלא ביאר כן סובר ש'פי תקרה' מועיל מדין 'גוד אחית' ולא מדין 'פתח', ומשום כך סובר שגם כשהתקרה מסתיימת באלכסון אומרים 'פי תקרה' (קהלות יעקב עירובין א, וראה רש"י סוכה ו, א ד"ה גוד). ■ להלכה נפסק שאם נפרצה התקרה באלכסון לא אומרים 'פי תקרה' [כתוס'], וכן אם כל התקרה באלכסון לא אומרים 'פי תקרה' [כרש"י] (שו"ע או"ח שסא, ב).

אַכְסַדְרָה בְּבִקְעָה – מקום מקורה המוקף עמודים מארבע רוחותיו ללא כתלים [כעין חופה], ונחלקו רב ושמואל האם אומרים בו 'פי תקרה', לרב אומרים 'פי תקרה' מארבע רוחות, ולשמואל לא אומרים 'פי תקרה' מארבע רוחות, אלא רק כשיש לכל הפחות מחיצה אחת [ראה עמ' 175 ציור ה] (רש"י לעיל צ, ב ד"ה אכסדרה), ואף שבגמ' בסוכה (יח, ב) מבואר שלא אומרים 'פי תקרה' במקום שהוא מפולש [ואפשר לעבור דרכו מצד לצד], מכל מקום כל זה דוקא אם רגילים לעבור שם רבים, אבל אכסדרא שנמצאת בבקעה ואין רגילים לעבור בה רבים, אומרים בה 'פי תקרה' גם כשאין לה מחיצות כלל (ספר ההשלמה סוכה שם; תוס' יו"ט עירובין ט, ד).

ויש מפרשים, שאכסדרא בבקעה יש בה שתי מחיצות סמוכות זו לזו ואינה מפולשת, ולרב אומרים באכסדרא זו 'פי תקרה', אבל לשמואל לא אומרים 'פי תקרה' ברוח שאין בה מחיצה כלל, אבל במקום מפולש שיש בו רק שתי מחיצות זו כנגד זו, גם לרב לא אומרים בו 'פי תקרה' (תוס'; רשב"א).

כִּי לֵית לֵיהּ בְּאַרְבַּע אֲבָל בְּשָׁלֹשׁ אִית לֵיהּ – אם יש בה מחיצה אחת כהלכתה, אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' על שלש המחיצות הנוספות (רש"י). ולמפרשים (לעיל ד"ה אכסדרה) שלפי שמואל אומרים 'פי תקרה' רק כשיש ארבע מחיצות, גורסים כאן בגמ' 'כי לית ליה בשלש אבל בארבע אית ליה', והיינו שרק אם הדופן הרביעית פרוצה לגמרי לא אומרים 'פי תקרה', אבל אם יש בה קצת מחיצה, אפילו שהפירצה היא יותר מעשר אמות או שהפרוץ מרובה על העומד, אומרים 'פי תקרה' (תוס').

הָכָא נַמִּי כְּגוֹן שֶׁנִּפְרַץ בְּקֶרֶן זָוִית וְקֵרוּיוֹ בָּאַרְבַּע - קירות הבית נפרצו בקרן זוית, חמש אמות בצד אחד, וחמש אמות ועוד בצד השני, וגם התקרה שלו נפרצה ברוחב ארבעה טפחים לאורך הפרצות של קירות הבית [ראה עמ' 175 ציור ג], ונמצא שבשביל להתיר את הבית בטלטול צריך לומר 'פי תקרה' בארבעה מקומות, בשתי הפרצות של חמש אמות שהם לאורך הפרצות בקירות הבית, ובשתי הפרצות של ארבעה טפחים, ולשמואל לא אומרים 'פי תקרה' בארבעה מקומות, אך אם פירצה זו לא היתה בקרן זוית, אפילו שהיא יותר מעשר אמות, מודה שמואל שאומרים בה 'פי תקרה', כיון שאין צריך לומר 'פי תקרה' בארבעה מקומות, אלא רק בשלשה מקומות - בפירצת האורך ובשתי פרצות הרוחב [ראה שם ציור ד] (רש"י, ע"פ גירסת הריטב"א והרש"ש, וראה בריטב"א ובגאון יעקב שתמהו מדוע זה נחשב 'פי תקרה' בארבעה מקומות, הרי הוא סותם רק שתי רוחות).

והטעם שהגמ' הוצרכה להעמיד שהפירצה רחבה ארבעה טפחים, שאם הוא היה פחות מארבעה טפחים, לא היו צריכים לומר 'פי תקרה' בארבעה מקומות, אלא היה די לומר 'פי תקרה' רק בשתי הפרצות הגדולות, ושתי הפרצות שהן פחות מארבעה טפחים היו ניתרות גם ללא 'פי תקרה' (ריטב"א), אבל כשיש בהן ארבעה טפחים שהוא מקום חשוב, אי אפשר לומר 'פי תקרה' רק בשתי הפרצות הגדולות, ולהחשיב את שתי פרצות הקטנות לפתחים [כמו שכל פירצה עד עשר אמות נחשבת לפתח], כיון שרק מחיצה ממש יכולה להגדיר את הפירצה לפתח, אבל מחיצה שנעשית על ידי 'פי תקרה' אינה יכולה להגדיר את הפירצה לפתח (שפת אמת).

ולמפרשים (לעיל ד"ה אכסדרה) ששמואל סובר שאומרים 'פי תקרה' רק כשיש בכל צד קצת מחיצה, כוונת הגמ' 'וקירויו בארבעה' היא, שהמחיצות רחוקות ארבעה טפחים מהכותל, כיון שרק כשהמחיצות סמוכות ארבעה טפחים לתקרה אומרים 'פי תקרה', אבל אם המחיצות רחוקות ארבעה טפחים מהתקרה, הן לא מסייעות לתקרה ולא אומרים 'פי תקרה' (תוס'; תוס' רא"ש, אולם ראה חזו"א או"ח קז, יד).

בְּעֶשֶׂר כּוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי שנחשב כפתח גם ללא דין 'פי תקרה', אפילו שהוא פרוץ במלואו ואין לו גיפופי, כיון שהתקרה יכולה להחשיבו כפתח במקום המחיצות גם ללא דין 'פי תקרה' (ריטב"א בדעת רש"י, וראה בתוס' איך שביאר את הסוגיא לשיטתו).

■ המשך במילואים עמ' 103

קוֹרָה אַרְבָּעָה מִתֵּיר בָּחוּרְבָּה - חורבה פרוצה מארבע רוחותיה ברשות הרבים, ומעליה מונחת קורה שנשענת על יתדות, מותר לטלטל תחת הקורה מדין 'פי תקרה', כיון שארבע פיותיה יורדים וסותמים (רש"י), ופירש כן לשיטתו לעיל (צד, ב ד"ה כי) שלדעת רב מועיל 'פי תקרה' מארבע רוחות, אבל למפרשים המובאים לעיל (שם ד"ה אכסדרה) שגם לפי רב לא מועיל 'פי תקרה' מארבע רוחות, מדובר כאן שיש שלש מחיצות גמורות, אלא שהרביעית פרוצה במלואה, והוא רוצה להתיר אותה על ידי 'פי תקרה' (מהרש"א, וראה שפת אמת שציין לרש"י לעיל פו, א ד"ה קורה, שביאר דין זה באופן אחר, ותמה על דבריו).

והטעם שרב יהודה אמר 'קורה ארבעה', הוא כדי שיהיה חלל ארבעה טפחים בין המחיצות, שמחיצה העשויה לחלל שהוא פחות מארבעה טפחים אינה מחיצה (רש"י לעיל פו, א שם). ולפי זה, מקום [שהוא ברוחב ארבעה טפחים] המוקף מחיצות, אומרים בו 'פי תקרה' מרוח אחת אפילו כשאין בתקרה עצמה ארבעה טפחים, שהרי ה'פי תקרה' גודר ארבעה טפחים. ויש שסוברו, שהוא שיעור בתקרה עצמה ולא בחלל שתחתיה, ולעולם אין אומרים 'פי תקרה', כשאין בתקרה ארבעה טפחים (תוס' שם ד"ה קורה), לפי שההלכה למשה מסיני של 'פי תקרה יורד וסותם' לא נאמרה בתקרה של פחות מארבעה טפחים (תוס' רבינו פרץ שם ד"ה קורה).

סִיכֵּךְ עַל גַּבֵּי אַכְסַדְרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פַּצִּימִין כְּשֵׁירָה - עמודים הקבועים במחיצותיה, שיש פחות משלשה טפחים ביניהם, והם נחשבים מחיצה מדין 'לבוד' (רש"י כאן ובסוכה יח, א ד"ה סיכך). ולעיל (צג, א ד"ה סיכך) ביאר, שמדובר בסוכה שיש לה שתי דפנות שלמות לאורכה, וברוח השלישית והרביעית אין לה דפנות, אלא עמודים שרוחבם טפח (תוס' רא"ש, וראה גאון יעקב שתמה על ביאור זה מהסוגיא שלנו).

אֲלִיבָּא דְּשִׁמּוּאֵל כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי, ואף שלפי שמואל אומרים 'פי תקרה' בשלש רוחות ורק בארבע רוחות לא אומרים 'פי תקרה' [לשיטת רש"י לעיל (צד, ב ד"ה אבל)], ואם כן סוכה כיון שכשרה בשלש דפנות אפשר לומר בה 'פי תקרה' גם לשמואל, שהרי אין צריכים לומר בה 'פי תקרה' אלא בשלש רוחות, מכל מקום כיון שמבואר בגמ' בסמוך שיותר חידוש לומר 'פי תקרה' בסיכך על גבי אכסדרה, מאשר לומר 'פי תקרה' באכסדרה בבקעה, ומכיון שבאכסדרה בבקעה סובר שמואל שלא אומרים 'פי תקרה' מארבע רוחות, בסיכך על גבי אכסדרה שהיא חמורה ממנה, אפילו ברוח אחת לא אומרים 'פי תקרה' (ריטב"א ע"פ רש"י, וכתב שאין זה מספיק). ויש שפירש, שסברת שמואל שלא אומרים 'פי תקרה' בארבע רוחות, משום שלא יוצרים 'רשות' על ידי 'פי תקרה', ומשום כך גם בסוכה שכשרה בשלש דפנות, אי אפשר לומר שכשרה רק על ידי 'פי תקרה' בלי מחיצות כלל (שפת אמת).

אֲבָל הָכָא דְּהָנֵי מְחִיצוֹת לָאו לְסוּכָּה עֲבִידֵי לֹא - הקורות שמונחות על האכסדרה שמהם עושים 'פי תקרה' לא נעשו לשם סוכה, ואף שלא צריך לעשות מחיצה לשם סוכה, מכל מקום אין מקילים כל כך לומר 'פי תקרה' בסוכה כשהמחיצות לא עשויות לשמן (רש"י). ומשמע שהסיכוך מונח על האכסדרה ממש, ולא אומרים 'פי תקרה', כיון שהקורות לא נעשו לשם סוכה (שפת אמת). אולם בסוכה (יח, ב ד"ה אליבא) ביאר רש"י, שמדובר בחצר שמוקפת אכסדראות משלש רוחותיה, והוא סיכך באמצע החצר בין האכסדראות, ומכיון שקורות האכסדרה נעשו לצורך האכסדרה ולא לצורך החצר שחוצה להן, לא נאמר בהם 'פי תקרה' (שפת אמת, וראה רש"ש).

אִיבַּעְיָא לְהוּ רַבִּי יוֹסֵי לָאֲסוֹר אוֹ לְהַתִּיר, והספק הוא האם רבי יוסי מתיר את המבוי גם בשבת אחרת, אפילו שכבר מתחילתה הבית או המבוי היו פרוצים, כעין מה שמבואר לעיל (פ, ב) שאפילו ששיעור עירוב לכתחילה הוא מזון שתי סעודות, מכל מקום לאחר שהניחו עירוב כשיעור מזון שתי סעודות, אם נתמעט ונשאר כל שהוא, כשר גם לשאר שבתות (רבינו יהונתן לא, א מדפי הרי"ף ד"ה וכן, וראה עוד בתוס' רא"ש).

כָּאן שֶׁנִּפְרְצָה לְכַרְמְלִית - בבית או חצר שנפרצו לכרמלית הלכה כרבי יהודה שמותר להוציא, כיון שגם אם יוציא לכרמלית אינו עובר על איסור תורה (רש"י; ריטב"א). ויש שפירש, שבכרמלית הלכה כרבי יוסי שאסור להוציא, כיון שהכרמלית דומה היא לרשות היחיד, ומכיון שנפרצה אליה אוסרת אותה, שמצא מין את מינו וניעור (מאירי, ע"פ הגמ' לעיל ט, א). ■ להלכה, מבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת, אף שהותר למקצת שבת אסור לטלטל בו, בין שנפרץ לרשות הרבים ובין שנפרץ לכרמלית (שו"ע או"ח שסה, ז, וראה שם פרטים נוספים בדין זה).

מְשָׁנָה. הַבּוֹנֶה עֲלָיָיה וְכוּ', וַחֲכָמִים אוֹסְרִין, כיון שלא אומרים 'פי תקרה' במקום מפולש, אלא רק במבוי שיש בו שתי דפנות סמוכות זו לזו ואינו מפולש (תוס' סוכה יח, א ד"ה סיכך; ריטב"א לעיל צד, ב ד"ה ופרקינן). ואף למפרשים (לעיל צד, ב ד"ה אכסדרה) שסוברים שאומרים 'פי תקרה' באכסדרה שאין בה דפנות כלל, מכל מקום אומרים כן רק באכסדרה בבקעה שלא עוברים דרכה, אבל במקום שמפולש לרשות הרבים לא אומרים 'פי תקרה' (תוס' יו"ט, ע"פ רש"י סוכה שם).

וממה שאמרה המשנה 'וחכמים אוסרים' ולא אמרה 'וחכמים מחייבים', מוכח שגם ללא 'פי תקרה' אין זה רשות הרבים מהתורה, כיון שרשות הרבים מקורה אינה דומה לרשות הרבים שהיתה במדבר (ירושלמי ט, ה).

גְּמָרָא. לֹא תֵּימָא הֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דְּקָא סָבַר שְׁתֵּי מְחִיצוֹת דְּאוֹרַיְיתָא, וגם ללא דין 'פי תקרה' מותר לטלטל במקום זה (רש"י), ודוקא אם עושים לו לחי, אבל אם לא עושים לו לחי אסור מדרבנן לטלטל בו, אך משום 'פי תקרה' מותר לטלטל בו גם ללא לחי, שהרי יש לו ארבע מחיצות (ע"פ שפת אמת).

אִיתְּיבֵיהּ אַבַּיֵי יֶתֶר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּתִּים וְכוּ', והטעם שאביי לא הוכיח כן ממשנתנו שאמר רבי יהודה שמערבים במבוי המפולש, כיון שבברייתא מבואר שאפשר לערב רשות הרבים גמורה שיש לה שתי מחיצות, אבל במשנה מדובר על מבוי שהוא כרמלית (תוס'). ויש מפרשים, משום שאפשר להעמיד את המשנה במבוי מקורה, שהוא רשות היחיד מדין 'פי תקרה' (רשב"א; ריטב"א, וראה עוד תוס' שבת ו, א ד"ה יתר).

■ להלכה, מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, או שצד אחד פתוח לכרמלית וצד אחד לרשות הרבים, אינו ניתר בלחי וקורה [כרבנן] (שו"ע או"ח שסד, א).

■ המשך במילואים עמ' 103

קורה ארבעה מתיר בחורבה ורב נחמן אמר רבה בר אבוה קורה ד' מתיר במים מני להך לישנא דאמרת בעשר לא פליגי בעשר ודברי הכל להך לישנא דאמרת בעשר פליגי כרב לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי [א] דאיתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשירה אין לה פצימין אביי אמר כשירה ורבא אמר פסולה אביי אמר כשירה אמר[א] פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמר[א] פי תקרה יורד וסותם לימא אביי כרב ורבא כשמואל אליבא דשמואל כולי עלמא לא פליגי כי פליגי אליבא דרב אביי כרב ורבא עד כאן לא קאמר רב התם אלא דהני מחיצות לאכסדרה עבידי אבל הכא דהני מחיצות לאו לסוכה עבידי לא: רבי יוסי אומר אם מותרין: איבעיא להו רבי יוסי לאסור או להתיר אמר רב ששת א לאסור וכן אמר רבי יוחנן לאסור תניא נמי הכי אמר רבי יוסי כשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין לאותו שבת איתמר רב חייא בר (א) יוסף אמר ב הלכה כרבי יוסי ושמואל אמר הלכה כרבי יהודה ומי אמר שמואל הכי והתנן [ג] א"ר יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצירות מערבין בין לדעת בין שלא לדעת לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין שלא בפניו [ג] ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה ולא עוד אלא כל מקום ששנה רבי יהודה בעירובין הלכה כמותו וא"ל רב חנא בגדתאה לרב יהודה אמר שמואל אפילו במבוי שניטל קורתו או לחייו וא"ל בעירובין אמרתי לך ולא במחיצות אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל כאן שנפרצה לכרמלית כאן שנפרצה לרשות הרבים: **מתני'** הבונה עלייה על גבי שני בתים וכן גשרים המפולשים מטלטלין תחתיהן בשבת דברי רבי יהודה וחכמים אוסרין ועוד א"ר יהודה מערבין למבוי[ד] המפולש וחכמים ג אוסרין: **גמ'** אמר רבה לא תימא היינו טעמא דרבי יהודה משום דקא סבר ב' מחיצות דאורייתא אלא משום דקסבר פי תקרה יורד וסותם [ה] איתיביה אביי [ד] יתר על כן א"ר יהודה מי שיש לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך [ה] א"ל מהיא אין מהא ליכא למשמע מינה אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא מדקתני ועוד א"ר יהודה מערבין במבוי המפולש וחכמים אוסרין אי אמרת בשלמא משום דקא סבר פי תקרה יורד וסותם היינו דקתני ועוד אלא אי אמרת משום דקא סבר שתי מחיצות דאורייתא מאי ועוד שמע מינה:

הדרן עלך כל גגות

המוצא [ו] תפילין [ד] מכניסן זוג זוג ר"ג אומר שנים שנים בד"א בישנות אבל בחדשות פטור [ו] מצאן צבתים או כריכות מחשיך עליהן ומביאן ובסכנה

רש"י

שיש לה פצימין. עמודין קבועין במחילותיה פחות פחות מג': אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי. כלומר ודאי כדקאמרת אביי כרב ולא כשמואל, דמודה אביי לשמואל פסולה, דכיון דאכסדרה דהכא פיות תקרה לאכסדרה נעשו ואפ"ה אסר בטלטול שבת, כ"ש דלא מהני לענין סוכה דלא לסוכה עבידי: כי פליגי אליבא דרב. כלומר הא דאמרת רבא כשמואל ולא כרב, לא היא, דרבא נמי כרב אמרה למילתיה, ואמר לך ע"כ לא קא שרי רב לענין שבת: אלא דהני מחיצות. פי' אותן הקורות הנתונים על ארבעה עמודים, דאינהו פי תקרה, לאכסדרה עבידי: לאו לסוכה. לשם סוכה, ואע"ג דלא בעי' מחיצות לשמן, כולי האי מיהא לא מקילינן: במה דברים אמורים. לצריך להודיע, בפרק חלון [ז]: ערובי חצירות. לעולם הוא זכות להן, אבל עירובי תחומין פעמים שהוא חוב, שמפסידין לרוח שכנגדה: נפרצה לכרמלית. שרי כר' יהודה, דאי נמי אתי לאפוקי לבר לאו איסורא דאורייתא איכא: **מתני'** על גבי שני בתים. והם בשני צידי רה"ר, מטלטלין תחת העלייה, דפי תקרה מכאן ומכאן יורד וסותם: וכן גשרים המפולשים. שיש להם מחיצות מלמטה בשני הצדדים: מערבין למבוי המפולש. הואיל ואיכא שתי מחיצות: **גמ'** דאורייתא. הלכה למשה מסיני, כדאמרינן בפ"ק (דף ד.) שיעורין חציצין ומחיצות הלכה למשה מסיני, והרי יש כאן ב' מחיצות משני הבתים, דאי לאו משום פי תקרה לא הוה שרי: יתר על כן וכו'. רישא דברייתא אחד חלון שבין שני בתים ואחד חלון שבין שתי חצירות וגשרים ונפשות ורה"ר המקורה מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה, יתר על כן אמר רבי יהודה דאפילו רה"ר גמורה ואין שם תקרה למימר יורד וסותם, שרי בשתי מחיצות של שני צידי רה"ר: מהיא אין. מלית למשמע דשתי מחיצות דאורייתא, אבל ממתני' לא שמעינן לה, דטעמא משום סתימת פי תקרה הוא: מתני' נמי דייקא. דאית ליה לרבי יהודה שתי מחיצות דאורייתא: אי אמרת בשלמא. טעמיה דר' יהודה (ב) דקמייתא משום דשתי מחיצות דאורי', היינו דקתני ועוד זו דמשמע ועוד זו אע"ג דליכא פי תקרה מתיר ר' יהודה משום האי טעמא, אלא אי אמרת טעמיה בקמייתא משום פי תקרה, מאי ועוד, הא במבוי ליכא פי תקרה. לשון אחר, מתני' נמי דייקא כרבה דטעמא דקמייתא משום פי תקרה הוא, וה"ג אלא אי אמרת בשלמא טעמא דר"י בקמייתא משום דקסבר פי תקרה יורד וסותם ובתרייתא משום שתי מחיצות, היינו דקתני ועוד כלומר ועוד זו מתיר רבי יהודה ואע"ג דליכא פי תקרה משום שתי מחיצות, אלא אי אמרת קמייתא נמי משום שתי מחיצות מאי ועוד, היא היא ופשיטא למערבין. ראשון שמעתי, ואית דגרסי כלישנא בתרא ומסתברא כוותייהו:

הדרן עלך כל גגות

המוצא תפילין. בשדה, במקום שנאבדין: מכניסן. לעיר ולבית: זוג זוג. אחד בראש ואחד בזרוע, והיינו זוג, כלרך שלובשן בחול, וחוזר תמיד ומכניסן זוג אחר זוג עד שיכלו: שנים שנים. זוג בראש וזוג בזרוע, ובגמרא בעי טעמא מאי ניהו: בישנות. שניכר הקשר העשוי כמין שדי, דודאי תפילין הן ויש בהן קדושה ואסור להניחן בבזיון: אבל בחדשות פטור. מלהכניסן, דילמא קמיע הן בעלמא ואין בהן קדושה אלא בנעשים כהלכתן דהיינו לשמן, הלכך לא מחללינן שבתא עלייהו: צבתים. קשרים קשרים, הרבה תפילין בכל קשר, ובגמ' [ח] מפרש מאי צבתים ומאי כריכות: מחשיך עליהן. ימתין עד שתחשך וישב שם וישמרם, ולכשתחשך יטלם יחד. ובגמ' [ח] פריך וליעיילינהו זוג זוג: ובסכנה

תוספות

ושמואל אמר הלכה כרבי יהודה. בסמוך מוקי לה בנפרצה לכרמלית ונראה דהלכתא כרב באיסורי [ט] ואפי' בנפרצה לכרמלית הלכה כרבי יוסי דמחמיר והיכא דאיתנהו למחיצות אפילו ר' יוסי מודה דאמר שבת הואיל והותרה הותרה כדאמרי' (ג) פ' קמא (דף יז.): **איתיביה** יתר על כן. פריך מברייתא משום דממתניתין לקתני ועוד א"ר יהודה מערבין במבוי המפולש לא שמעינן ברשות הרבים גמורה:

הדרן עלך כל גגות

המוצא תפילין. הך פירקא במסכת שבת ה"ל למיתני גבי הוצאות אלא משום דקתני סיפא רבי יהודה אומר נותן אדם [ג] לחבירו וחבירו לחבירו אפילו חוץ לתחום ועוד משום דקתני בסוף פרקין [ז] רבי שמעון אומר כל מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך ומפרש בגמ' דקאי אסוף מי שהוציאוהו: **מכניסן** זוג זוג. בספ"ק דביצה (דף טו.) מוכח דאיירי דלא מיגנטי מחמת כלבי אבל מיגנטי מחמת גנבי לא: **אבל** בחדשות פטור. איסור נמי איכא דלקמן (צז.) תניא אוסר בחדשות: לימא

עין משפט נר מצוה

כג א ב מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה לד סמג עשין א טור ש"ע א"ח סי' שסא ס"ב וסי' שסה סעיף ז:

כד ג מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה יח סמג שם טוש"ע א"ח סי' שסד סעיף א:

א ד מיי' פי"ט מהל' שבת הלכה כג סמג לאוין סה טור ש"ע א"ח סי' שא סעיף מב:

רבינו חננאל

קורה מתיר בחורבה פי' כשמניחה ע"ג פסין ומותר לטלטל בחורבה הסמוכה לו לביתו ורב נחמן אמר קורה ד' אם תלויה או עומדת מתיר במים כלומר באילין חלוקות המים כמחיצה בתוך המים לפיכך מותר לו למלאות מים ולהכניסו לביתו כמאן אמרה לשמעתייהו. **ופרשינן לההוא לישנא דאמרינן בי' פליגי** הני כרב דאמר בעשר אמרינן פי תקרה יורד וסותם קורה חזינן לה כאלו פיה במקום פי תקרה זו אינה מתרת. אבל לשמואל דלית ליה פי תקרה יורד וסותם גם קורה זו אינה מתרת דמחיצה מעליא בעי. ולההוא לישנא דאמר ביותר מי' פליגי אבל בי' לדברי הכל אית להו פי תקרה יורד וסותם. האי תקרה כפי תקרה דמי ולדברי הכל שרי. **נימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל פליגי** דאתמר סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כגון אבני בניין היוצאות מן הכותל אחת למעלה מחברתה וביניהן חלל לקבל אחרת כשרה שאלו הפצימין כמו מחיצה הן. אין לה פצימין אביי אמר פי תקרה יורד וסותם כרב רבא אמר פסולה כשמואל. **ודחינן אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי** דלא חד מינייהו אמר כוותיה דהא לית הלכתא כוותיה כי פליגי אליבא דרב אביי כרב. אביי אמר עד כאן לא אמר רב התם אלא משום דהני תלת מחיצתא וקירויה כולהו לאכסדרה עבידן. אבל הכא גבי סוכה דמחיצתא לבתים עבידי ולאו להאי סוכה עבידי אפילו רב מודה דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם: **איבעיא להו ר' יוסי לאסור או להתיר קא בעי** ואסיקנא רב ששת ור' יוחנן אמרי לאסור תניא נמי הכי ר' יוסי אמר הואיל ואסורין לעתיד אסורין נמי לאותה שבת **רב אמר הלכה כר' יוסי ושמואל אמר הלכה כר' יהודה.** ומי אמר שמואל הלכה כר' יהודה בהא. והאמר רב יהודה אמר שמואל כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו. ואוקימנא להא דתנן א"ר יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצרות מערבין לאדם לדעתו ושלא לדעתו שזכין לו לאדם שלא בפניו ואין חבין לו [אלא בפניו] וא"ל רב חנא בגדתאה לרב אמר שמואל הלכה כר' יהודה אפילו במבוי שניטלה קורתו או לחייו. ואמר ליה בעירובין אמר ולא במחיצות. ופרקינן בשנפרץ לכרמלית הלכתא כוותיה. אבל בשנפרץ לרה"ר אפילו שמואל לא אמר הלכתא כוותיה. וקיי"ל כרב דאמר הלכתא כר' יוסי: **הבונה עלייה ע"ג ב' בתים כו'.** דייקא מתני' דטעמא דר' יהודה משום דפי תקרה יורד וסותם ולא משום דב' מחיצות דאורייתא הן. ור' יהודה תרתי אית ליה אית ליה שפי תקרה יורד וסותם מיהא ואית ליה ב' מחיצות דאורייתא הן מהא דתניא יתר על כן אמר ר' יהודה מי שיש ב' בתים בב' כו'. אמר רב אשי מתני' נמי דייקא דקתני ועוד אמר ר' יהודה מערבין במבוי המפולש אמרינן בשלמא רישא פי תקרה יורד וסותם וסיפא ב' מחיצות היינו דקתני ועוד [אלא] אי אמרת אידי ואידי ב' מחיצות ניערבינהו וניתנינהו או ניתני חדא ש"מ: הדרן עלך כל גגות

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל צג. סוכה יח:, ב) לעיל מו: פא:, ג) [לעיל פא:], ד) שבת ו. וקיח. לעיל ו. יב: כב. נט:, ה) שבת קב. ביצה טו., ו) [עי' תוספות לקמן צז. ד"ה מלאן], ז) (לעיל פא:), ח) דף צז., ט) בכורות מט:, י) דף קה ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' איתמר רב חייא בר אשי אמר רב הלכה כר' יוסי: (ב) רש"י ד"ה אי אמרת בשלמא וכו' בקמייתא משום וכו' דקתני ועוד דמשמע כצ"ל ותיבת "זו" נמחק: (ג) תוס' ד"ה ושמואל וכו' כדאמרינן סוף פרק קמא:

גליון הש"ס

גמ' איתיביה אביי יתר על כן. עיין לעיל דף פו ע"א תוס' ד"ה קורה ארבעה: שם א"ל מהיא אין. כתובות דף נח ע"ב שבועות דף לא ע"ב:

הגהות וציונים

א] אמרינן (כת"י, וכ"ה לפנינו בסוכה): ב] ברי"ף ובמשנה שבירושלמי במבוי, וכ"ה בגמרא: ג] חבית לחבירו (כ"ה בתוס' הרא"ש):

משנת ראשונים

לפי שזכין לאדם שלא בפניו. פי' שלא בפניו ושלא מדעתו, ומיהו ה"מ בסתמא אבל אם שמע וצווח מעיקרא לא זכו לו וכדאיתא בהדיא בפרק יש נוחלין (ב"ב קלח.), ומינה דאין חבין לאדם שלא מדעתו ואף על גב דכי שמע שתק וניחא ליה וכדכתיבנא התם בס"ד, ומיהו הלכתא כר' יהודה ואפילו למאן דסבר דבמה לחלוק. **[הריטב"א]**

ואמר ליה רב חנא בגדתאה לרב יהודה. עיר גדולה בבבל, ויש אומרים על שהיה בעל אגדות טובות ומובחרות. **[ספר יוחסין מאמר שני]**

יתר על כן אמר רבי יהודה. הכי מיתניא בתוספתא פרק ז' דעירובין אחד חלון שבין ב' חצרות ואחד חלון שבין שני בתים כר' וגשרים ונפשות ור"ה מקורה מטלטלין תחתיו בשבת דר"י יתר על כן אר"י כר' פירוש יתר ע"כ בשני בתים משני צדי ר"ה דאף על גב דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם כמו בגשרים ונפשות ור"ה מקורה דרישא אפ"ה נושא ונותן באמצע דקסבר ר"י ב' מחיצות דאורי' כדאמרן (עירובין צה.). **[תוספות, שבת ו.]** **המוצא תפילין מכניסן זוג זוג.** בין למ"ד שבת זמן תפילין וחכמים גזרו עליהם בין למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא משום דליכא בהנחתן חיוב חטאת דדרך מלבוש הוא כדאמרינן בשבת פרק אשה יוצאה. **[הרשב"א]** **אבל בחדשות פטור.** דשמא קמיע הוי ועשה אותו כתיקון תפלין ד' בתים ומרובעין אבל ישנות ניכרין בהן קשר של תפלין העשוי כמין דל"ת ברצועה. **[תוספות הרא"ש]** וא"ת חדשות נמי אם תפילין הם איכא קשר ואי לא היה בהם קשר מעולם פשיטא דאינם תפילין, דכל העושה תפילין עושה הקשר [עמהם] ואם אין בהם קשר ישנות נמי לאו תפילין נינהו, ויש לומר דבין חדשות ובין ישנות מיירי באין בהם קשר אלא שבישנות ניכר מקום הקשר לפי שהוא נקמט, אבל בחדשות אינו ניכר לפי שלא עמד שם ימים רבים. **[תוספות הרא"ש]**

לימא תנן התם הא כרבי מאיר. מכדיימא לקמן [ב] דקתני להדיבורי והדיבורי ?החבירו. לכל מד ומד לו ממני לה מכתך ?חצר החיצונה. של עיר, שהוא מקום המסתמר לתמון: ובן בנו. שילמדו ממנו שם כשהוא בעצמו [ג]: **?א תהלך** זו **יותר מדאי בעיניך.** אינו יכולין להסתיקה ממקום שמיחת בעליה, הכל לפי מה שעיניו הנעליה: **התם.** דקתי בשאר מצוות, לכתה דעיני לגיע בתמוך: **זוג אחד אין.** דקסבר שבת זמן תפילין הוא ומשום הכי קרי: (ג) ובגמ' אלמא נמי סבר שבת זמן תפילין מעיקר, ומשום הכי קרי: **מאי קסבר.** דקא קרי שיש ביום טפי: **אי קסבר שבת זמן תפילין הוא.** אבל טפי לא: **אי קסבר שבת זמן תפילין הוא.** משום הכי קרי, אבל לגלגולי טפי מן המנוה לא: **?או זמן תפילין הוא.** וכרו ליה רבנן דרך מצוה משום דמכשיט הוא לגביה ולא משלח, ומ"ע ללמוד תורתיה, הכל משום הכא קרי: **במקום תפילין.** דהיכי דמיחי בו תפילין, שאין לו לה הרחק כאב להניח תפילין אלא בימות החמה קלקך לגבי, ומרין יש שם שהתפילין יזיעתם בו ואין בולטין כל כך כלל, ובמקום נמי בתמיה אלא מזו לא יהא לו אלא מכשיט הוא, שבולטין יותר מלבי, והוי כמלפוי: **דיד** (ג). מין כל הזהוב כאב למפילין אלא קיבורת, כלומר: **מנהג בזיון.** להניח מבילה עליהן, שרי ליה למקטרינהו הכא: **ראוי מי אמר.** דגבי שבת ליתנו למכשיט הוא: **קיבורת.** אבל ממעני שבזוהו, ובלע"ז לבלי"ן: **רופס.** כך ובלע"ז פוטרי"ל: **תנא קמא סבר שבת זמן תפילין הוא.** ומשום הכלה לא מיצרו ליה רבנן מפי מן המנוה, ללמוד מכשיט ניעכו, וכל שכן לסיון דזמן תפילין הוא ולית לה לטופף, אמי מיסול בל טופף ומשוי להו עליה מטפחי: **ר"ג סבר ?או זמן תפילין הוא.** וסיינו טעמא דשרו ליה רבנן להכלה משום דמכשיט הוא, הלכך כל כמה דהוי מכשיט שרי, ומשום כל טופף ליכא בכל, לפיו כאן מצות תפילין בלא גלוי מלמד מלבוש בעלמא: **ארבעית אימא ר"ג שבת זמן תפילין הוא.** ולכולי עלמא מיט מכשיט, וממנות ליכיות כווכ קא מיפלגי: **ת"ק סבר מצות צריכות כוונה.** שהשוסה מלה לריך שיכוין בה?, הלכך זוג אחד אין טפי לא, דמי מכוין למנוה טפי ממד, ולי לא מכוין למנוה מכוין הוא ומלגלגין עליו: **ורבן גמליאל סבר מצות אין צריכות כוונה.** הלכך מנוה אימא, כל טופף ליכא, לפיו עובר על כל טופף אלא ?א נמכוין למנוה. וזה נמכוין, וכבכל מד אמרי הסי למנוה.

ובסבנה. שמיט יכול להמפיל שם, ומשמיע? מפני הלסטים: **נותנן ?בחבירו והבירו ?החבירו.** לכל מד ומד לו ממני לה מכתך ?חצר החיצונה. של עיר, שהוא מקום המסתמר לתמון: **ובן בנו.** שילמדו ממנו שם כשהוא בעצמו [ג]: **?א תהלך** זו **יותר מדאי בעיניך.** אינו יכולין להסתיקה ממקום שמיחת בעליה, הכל לפי מה שעיניו הנעליה: **התם.** דקתי בשאר מצוות, לכתה דעיני לגיע בתמוך: **זוג אחד אין.** דקסבר שבת זמן תפילין הוא ומשום הכי קרי: (ג) ובגמ' אלמא נמי סבר שבת זמן תפילין מעיקר, ומשום הכי קרי: **מאי קסבר.** דקא קרי שיש ביום טפי: **אי קסבר שבת זמן תפילין הוא.** אבל טפי לא: **אי קסבר שבת זמן תפילין הוא.** משום הכי קרי, אבל לגלגולי טפי מן המנוה לא: **?או זמן תפילין הוא.** וכרו ליה רבנן דרך מצוה משום דמכשיט הוא לגביה ולא משלח, ומ"ע ללמוד תורתיה, הכל משום הכא קרי: **במקום תפילין.** דהיכי דמיחי בו תפילין, שאין לו לה הרחק כאב להניח תפילין אלא בימות החמה קלקך לגבי, ומרין יש שם שהתפילין יזיעתם בו ואין בולטין כל כך כלל, ובמקום נמי בתמיה אלא מזו לא יהא לו אלא מכשיט הוא, שבולטין יותר מלבי, והוי כמלפוי: **דיד** (ג). מין כל הזהוב כאב למפילין אלא קיבורת, כלומר: **מנהג בזיון.** להניח מבילה עליהן, שרי ליה למקטרינהו הכא: **ראוי מי אמר.** דגבי שבת ליתנו למכשיט הוא: **קיבורת.** אבל ממעני שבזוהו, ובלע"ז לבלי"ן: **רופס.** כך ובלע"ז פוטרי"ל: **תנא קמא סבר שבת זמן תפילין הוא.** ומשום הכלה לא מיצרו ליה רבנן מפי מן המנוה, ללמוד מכשיט ניעכו, וכל שכן לסיון דזמן תפילין הוא ולית לה לטופף, אמי מיסול בל טופף ומשוי להו עליה מטפחי: **ר"ג סבר ?או זמן תפילין הוא.** וסיינו טעמא דשרו ליה רבנן להכלה משום דמכשיט הוא, הלכך כל כמה דהוי מכשיט שרי, ומשום כל טופף ליכא בכל, לפיו כאן מצות תפילין בלא גלוי מלמד מלבוש בעלמא: **ארבעית אימא ר"ג שבת זמן תפילין הוא.** ולכולי עלמא מיט מכשיט, וממנות ליכיות כווכ קא מיפלגי: **ת"ק סבר מצות צריכות כוונה.** שהשוסה מלה לריך שיכוין בה?, הלכך זוג אחד אין טפי לא, דמי מכוין למנוה מכוין הוא ומלגלגין עליו: **ורבן גמליאל סבר מצות אין צריכות כוונה.** הלכך מנוה אימא, כל טופף ליכא, לפיו עובר על כל טופף אלא ?א נמכוין למנוה. וזה נמכוין, וכבכל מד אמרי הסי למנוה.

ולכולי עלמא מכשיט הן, הלכך ליון לעניין מיפך ידי מוכחת כפיך בלא כוונה, לעניין כל טופף נמי לא נד ללא מכוין להו למנוה ליכא כל טופף ליון דזמן תפילין הוא, ור"ג סבר ליכיות כוונה לגמרי ידי מוכחו, ולכך בכל טופף נמי לא עבר עד דמיכוין למנוה: **ולעיכובא.**

תפילין הוא ואיבעית אימא ד"ס ע"ש שבת זמן תפילין הוא והכא [ד] במצות צריכות כוונה קמיפלגי ת"ק סבר לצאת בעי כוונה ורבן גמליאל סבר לא בעי כוונה ואיבעית

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ג מהל' שבת הלכה ח סמג לאוין קמ טור ש"ע ס"מ סי' שמט סעיף ג:

ג ב מיי' פ"ל מהלכות תפילין הלכה ב סמג עשין כב טור ש"ע ס"מ סי' מד סעיף ה:

ד ג מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ט:

רבינו חננאל

פ"י המוצא תפילין מככיסן זוג זוג כו'. זוג אחד אין שפי לא לימא תנן סתם ר' מאיר ואמר כל מאן דבעי מצית למיעבד ליעבד ולשם הוא מוציא כל כלי חשמישו ולובש כל מאיר כדרך שלבושו בשבת הוה דבחול לו להוציא כמה דבעי לביש אצולי נמי כמה דבעי מצית למיעבד ליעבד דבחול כו'. הכן גמליאל ב' ב' כו'. אוקימנא דר"י סבר שבת לאו זמן תפילין הוא ומשום בזיון כתבי קדוש שרי ליה רבנן ובי שוי ליה דבר אלא דרך מלבוש במקום תפילין ומבי לה כר' יצחק שמואל כר' רב יצחק ואמר כר' יוחנן ומי יש בר מקום להניח [שנין] תפילין. פי' קיבורת הדוחני שהבגד שבנגד בית השתי הוא בצבע אדוע ור"א סהי אר כף. פי' צבועים מעוכין אלו על אלו מלשון (ירמ ב טו) וגם שומן ותשולו לה מן הצבועים ולישנא דרבנן שנים מדוכרין הם על זה נקראין צבועין כתבי מלשון (אמוש טיה מיו) צבוע כצבוע עשויה הוי אחד כל בחי זו הני צבועין מתקיימה. לימא תנן סתמא הר"י בהא דר' שמואל בר' רב יצחק פליגי דתניין לא דר"י אית ליה דר' שמואל בר' רב יצחק ובשבת זמן תפילין פליגי דת"ק סבר שבת זמן תפילין הוא ולא שוי אלא זוג אחת בלבד. ור"ג סבר שבת לאו זמן תפילין הוא ומשום כתבי הקדש שרי ליה רבנן דרך מלבוש כדרך שראוי לו ללבוש וכיון שיש לו מקום ללבוש בו בי תפילין התירו לו שנים אינם אלא דאמרי כ"ש שבת זמן תפילין הוא ולגלגאת בעי כתנה פליגי ת"ק סבר לצאת לא בעי כוונה ור"ג סבר לצאת נמי בעי כוונה

משנת ראשונים

ושמח בל מה שיבוד ?בשוק. ההא דלא שניק בהכי בארבלין ומשקין, משום דהתם כיון שבבזרי הוא מוציא מתוך שהוא בהול על ממונו אי שריח ליה אתי לכבויי, אבל הכא כיון שאין אחה מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומידכר.

[הרשב"א, שבת קכ.]

חבא לכתול? נמי זוג אחד אין. דכתול אין דרכו לעולם להניח יותר מזוג אחד משום בל תוסיף בשבת נמי לעניין הצלה לא התירו לו יותר.

[הרשב"א]

מקום יש בירי שראוי ?לניח בו שתי תפילין. וכתבו בתוס' שנראה שאין השיעור הזה אלא למצוה ואם פחות לא נפסלו, ואפשר שהמעבירהא בכלל כיון שהוא הלכה למשה מסיני ולפי זה כל התפילין יש להם שיעור. **[הריטב"א]** וכהן הדיוט אע"ג דהוה ליה נמי תפילין והיה יכול להניחם במקום שכהן גדול מניח את הציץ, דיש מקום בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. **[תוספות, סוכה ה.]** מקום שמוזהו של תינוק רופס. במקום שקדודו של תינוק רך והזיעו מקום שתחולל השיער שעל גבי המצח עד כלפי גובה הראש כשיעור שני תפילין. **[אור זרוע ח"א הלכות תפילין סימן תקנב]** כיון שעיקר התכוונים בתורה הם רמז ג"כ על עיני המתשבח, ולכן מקום מרשה מקום שמחזר של תינוק רופס, וצריך לשעבד עין הראות מלמטה אל האלילים ועין השכל מלחשוב מחשבות רעות. וכן הלב מלוטת אחוריו מלהזהר בהרהורים רעים. **[סדר היום]**

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) נמי' תוס' לקמן ג:. ג) [שבת קפ. וש"נ]. ד) [נדרים יב. קמחים קיד:]. ה) [לקמן צוז:]. ו) [ע"ז ב:]. ז) מגוזות לוז. ח) [ע"ז תוס' סוכה ה:. ט) ש"ס ל' יוסיפו]. י) [ב"ב ה. מנחות לה:].

הגהות הב"ח

(ה) נמי' מי' סכי זוג אחד אין כלי' ותניא "עמי" ממקן]. (ו) ד"ה ר"ש ד"ה זוג אחד ומי' דבלאו הכלה. (ז) ד"ה דלי מאי איכא למימר אין כלי. (ח) תוס' ד"ה מקום וכו' ומקן לנכר צריך צירוך: (ט) ד"ה ירבן וכו' שקולין קולי"ת. נ"ב ע' מתוס' פ' המניח שבת קף נב. ב"ה ממרסיקו. (י) בא"ד שלמים ממיקה ירמ"ה אצבע שנים בקנה:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְלִזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם:

[שמות יג, טו]

הגהות וציונים

ג) בדפוס ונציציאה ר"פ"ח נוסף בסוגיה תפילין. וכ"ה בכתי"י ובראיי סי' תקצב:

ד) שלא ינהוג בהן מנהג בזיון **מקום ראוי** מי **קאמר** (דפוס ונציציאה ר"פ"ח):

ה) דפוס שאלוניקי שמחזיקה, וכ"ה בכתי"י ברש"י על הריף:

ו) צ"ל בדרדיי (כ"ת).

ז) הטלק והחפות של הדיוט:

ח) המקום בגולגולת של התינוק שבו העצמות אינן מגודות: ט) דפוס שאלוניקי **שיתבזון** ל"ה: י) דפוס שאלוניקי **ורחבים** (כ"ה באו"ז והרמ"ה והכתי"י הראיש ובתוס' הרא"ש ובדפוסי"ר ומחכי"ת, ומשום הוא שאחזתיה יר"י שבתפילת התורה ותחזקהר לאחת מן):

ל) נרצ"ל **בשבושא** מדרש (ילקוט ישעיה תתיט) ר"ל מקום חבוד הזורע לאמה: ב) דפוי"ר הגיה גם מהרש"ל (והשלם), ועי' רשי"ש: ג) דפוי"ר "דצריך דדחקינן, ובתוס' לפניהן כבר מהנה ע"ש מהרש"ל. ובאו"ז והרמ"ה ובתוס' הרא"ש הגי כמו הנהת בה"ח: ד) נראה דחסר בהנהתו ויש להוסיף ששה בב"ד אצבע שנים בקנה (ולנוסחת שלפנינו שכבר נוסף תיבת "כר" א"צ להנהת הב"ח):

וּבִסְפָנָה מְכַסָּן, שלא יוטלו כל כך בבזיון (רש"י להלן צז, ב). ומדובר בשעת הסכנה שגזרו הגויים גזירה שלא יניחו תפילין, ואם ימצאו את התפילין אצלו או שיוודע על כך למלכות, יהרגוהו (מסקנת הגמ' שם בע"א, וכביאור רש"י שם בע"ב, וכאן פירש רש"י לפי ההו"א). **וְהוֹלֵךְ לוֹ,** שאינו חייב לסכן עצמו עבורן, כנאמר (ויקרא יח, ה) 'וחי בהם' ודרשו חכמינו (יומא פה, ב) "וחי בהם' – ולא שימות בהם' (לבוש או"ח שא, מב). וחוזר לשם לאחר שבת ומביאן בהעלמה בתוך כלי (רבינו יהונתן; מאירי).

נוֹתְנָן לַחֲבֵירוֹ וַחֲבֵירוֹ לַחֲבֵירוֹ, ואף שיש בכך פרסום של חילול השבת, התירו זאת במקום הדחק כשחושש מליסטים. והעדיפו להתיר לטלטל באופן זה משיולכין לבדו פחות פחות מארבע אמות, שבזה יש חשש שיבוא לידי איסור דאורייתא, שמא לא ישים לב ויבוא להוליכן ארבע אמות בבת אחת ויתחייב, מה שאין כן כשנותנן לחבירו וחבירו לחבירו, שכל אחד יזכיר לחבירו שלא להוליך ארבע אמות (ע"פ גמ' להלן צז, ב. וראה רמב"ם שבת יב, יז-יט, ראב"ד שם, וערוך השלחן או"ח שמט ב-ד). אך אם אין שם חברים, מותר לו להוליך בעצמו פחות פחות מארבע אמות (תוס' להלן שם ד"ה רבי שמעון). ודי בחבר אחד מלבדו, שהוא יטלטל פחות פחות מארבע אמות, וחבירו יטלטל אף הוא פחות מארבע אמות, ויחזיר לו שהוא יטלטל שוב פחות מארבע אמות, וחוזר חלילה (ביאה"ל שם, ג ד"ה וחברו, שמשמע כן בפמ"ג או"ח רסו משב"ז ד). ויש שסוברי, שלשון 'נותנן לחברו וחברו לחברו' משמע שיש צורך בחברים רבים, וכל אחד מותר לטלטל פחות פחות מארבע אמות פעם אחת בלבד, שביותר מפעם אחת הוא בכלל הגזירה שמא יעביר ארבע אמות בבת אחת (ביאה"ל שם. וראה תוס' להלן שם ד"ה הכי גרסינן).

עַד שֶׁמַּגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה, ודוקא באופן שהחצר פתוחה לכרמלית, שכיון שמן התורה מותר לטלטל מרשות הרבים לכרמלית ומהכרמלית לרשות היחיד ורק מדרבנן אסור (ראה גמ' שבת ו, א), כאן משום כבוד התפילין התירו, אבל אם החצר פתוחה לרשות הרבים, אסור להכניסן אליה, שהרי עובר על איסור תורה של העברה מרשות לרשות (תוס' רי"ד להלן צז, ב). או שמדובר כשעומד ברשות הרבים ומכניס ידיו לרשות היחיד, וחבירו שבתוך רשות היחיד נוטלן ממנו, שאופן זה אסור רק מדרבנן (גאון יעקב לעיל ע"א, וראה שו"ע הרב או"ח שא, נב ותהלה לדוד שם מ).

וְכֵן בְּנוֹ הנולד בשבת בשבת, נותנו לחבירו וחבירו לחבירו (רש"י), והתיר רבי שמעון לטלטלו באופן זה, משום שיש סרך מצוה להרחיצו ולסוכו ביום הוולדו (רבינו יהונתן ומאירי). ויש סוברים, שרחיצה אפשר לעשות לו בשדה [שבאופן שאי אפשר לרוחצו שם, מותר לחלל שבת עבור זה אפילו בהוצאה גמורה], והיתרו של רבי שמעון הוא באופן שאויר השדה קשה לו (ריטב"א להלן צז, ב). ובירושלמי (ה"ב) ביאר, שמדובר כשהתינוק בסכנה אם ישאר בשדה, ומכל מקום לא התיר רבי שמעון להכניסו אלא באופן זה, כי כיון שאפשר להביאו דרך היתר, אסור להביאו דרך איסור אפילו במקום פיקוח נפש (וראה גאון יעקב).

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נוֹתֵן אָדָם חָבִית לַחֲבֵירוֹ וַחֲבֵירוֹ לַחֲבֵירוֹ אֲפִילּוּ חוּץ לָתְחוּם, ולדעתו היתר גמור לעשות כן אפילו אם מצא חבית יין וחפץ להעבירה (רמב"ן במלחמות להלן צז, ב; ריטב"א שם). ויש סובר, שאף רבי יהודה לא התיר בכל האופנים אלא בצמא או חולה (רבינו יהונתן).

גְּמָרָא. דְּאִי כְּרַבִּי מֵאִיר הָאֹמֵר לוֹבֵשׁ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לִלְבּוֹשׁ וְכוּ', ואף שבדליקה מדובר על הוצאה לחצר המעורבת שאין בכך איסור שבת כלל, ואילו במקרה שלפנינו הנדון הוא על הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, מכל מקום הוכיחה הגמ', שכשם שמצינו בדליקה שלא התירו להוציא לחצר מעורבת שלא בדרך מלבוש, ואילו בדרך מלבוש התיר רבי מאיר אפילו כמה בגדים, כך כאן שמשום כבוד התפילין התירו להכניס דרך מלבוש, יהא מותר לדעתו להכניס גם כמה זוגות תפילין ולא רק זוג אחד בלבד (ריטב"א, וראה רש"ש).

וְהַהִיא סְתָמָא מִמַּאי דְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, שאמנם סתם משנה רבי מאיר היא, אך כיון שגם משנתנו היא סתם משנה ויש סתירה בין המשניות, בהכרח שאחת מהן אינה רבי מאיר, ומבררת הגמ' איזו היא דעת רבי מאיר (ריטב"א).

הָכָא דִּבְחוֹל נַמִּי זוֹג אֶחָד אֵין טְפֵי לֹא לְעִנְיַן הֲצָלָה נַמִּי זוֹג אֶחָד אֵין טְפֵי לֹא, שלדעת תנא קמא 'שבת זמן תפילין', והואיל והנחתן היא מצוה, אף ללא צורך הצלה יוצאים בהן בשבת מן התורה, לפי שהן נחשבות תכשיט, אלא שחכמים אסרו לצאת בהן שמא יחלצן ויעבירן ארבע אמות ברשות הרבים, ולצורך הצלתן התירו איסור זה, אך לא התירו אלא להניח זוג אחד שמקיים בו מצוה ועל ידי כך הוא נחשב מלבוש גמור כדרך מלבושו בחול, אך יותר מכך לא התירו לפי שאינו מלבוש גמור [אולם אם היה סובר תנא קמא ש'שבת לאו זמן תפילין', גם זוג אחד אינו נחשב מלבוש גמור, ואם כן כמו שהתירו זוג אחד דרך מלבוש, יש להתיר גם שני זוגות דרך מלבוש, וכדעת רבן גמליאל כמבואר בגמ' להלן] (רש"י, ע"פ קרן אורה). ויש שפירשו, שכיון שבחול אין מניחים יותר מזוג אחד משום 'בל תוסיף', גם לענין הצלה בשבת לא התירו להוציא אלא כדרך שמוציא בחול. ולא מצד שעובר בכך על 'בל תוסיף', אלא אפילו אם שבת 'לאו זמן תפילין' שאז בכדי לעבור על 'בל תוסיף' צריך כוונה בהנחה לשם מצוה ובהצלה אינו מכוין לשם מצוה, מכל מקום לא התירו אלא כדרך שמוציא בחול (רשב"א וריטב"א, וראה הגהות רא"מ הורביץ שביאר למה רש"י לא פירש כמותם).

אִי קָסָבַר שַׁבָּת זְמַן תְּפִילִּין הוּא, זוֹג אֶחָד אֵין טְפֵי לֹא וְכוּ', שכיון ששבת זמן תפילין הוא, התירו לו לצאת עם זוג אחד משום שמקיים בו מצוה ועל ידי זה נחשב מלבוש גמור, אבל את הזוג השני אין להתיר אפילו לצורך הצלה, כי מאחר ואינו מקיים בו מצוה, אינו נחשב מלבוש גמור (רש"י). ויש שפירשו, שכיון ששבת זמן תפילין הוא, אם יניח יותר מזוג אחד עובר על איסור 'בל תוסיף' אף אם לא יתכוין לשם מצות תפילין, ואיסור זה שהוא מהתורה, לא הותר לצורך הצלה (ע"פ תוס', רשב"א וריטב"א).

מָקוֹם יֵשׁ בָּרֹאשׁ שֶׁרָאוּי לְהָנִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי תְּפִילִּין, אחת מלפנים והשניה מאחוריה, לאורך הראש (ע"פ ב"י או"ח כז, ט, בשם הרא"ש וספר התרומה, ובדעת הרמב"ם, בביאור שני). ויש סוברים, אחת על יד השניה, לרוחב הראש (ע"פ תוס'; רש"י ע"ז מד, א ד"ה מקום; ב"י שם בדעת הרמב"ם, בביאור ראשון. וראה מש"כ להלן ד"ה מקום שמוחו). ויש סובר, ש'מקום יש בראש להניח שתי תפילין', הכוונה גם אחת מלפני השניה וגם אחת על יד השניה (דברי חיים או"ח ב, ו). ואף שנמצא לפ"ז שיש מקום בראש לארבע תפילין, התירו להציל רק שני זוגות תפילין, משום שאי אפשר להדק את התפילין עם הרצועות אם יניח ארבע בפעם אחת (מחזה אברהם ו).

המשך במילואים עמ' 103

וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר לַעֲבוֹר מִשּׁוּם בַּל תּוֹסִיף בָּעֵי כַּוָּונָה, שקיום המצוה הוא גם ללא כוונה, משום שסתם מצוה עומדת לשמה, וכדברי הגמ' בזבחים (ב, א) לענין קדשים שסתם נחשב כלשמה, מה שאין כן בנוגע לאיסור, אין לומר שסתם מעשה נחשב כנעשה לשם עבירה (שפת אמת ראש השנה כח, ב).

וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר לַעֲבוֹר שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ בָּעֵי כַּוָּונָה, שמצוה בזמנה אף בלא כוונה היא מצוה, ולפיכך גם התוספת שעימה נחשבת הוספה על המצוה אף שלא בכוונה ועובר משום 'בל תוסיף', לא כן במצוה שלא בזמנה אין בה שייכות למצוה, וממילא אף לתוספת אין שם מוסיף על המצוה אלא אם כן מכוין להוסיף בזה על המצוה (רש"י). וישנם שני אופנים לעבור ב'בל תוסיף', אופן אחד כשעושה מצוה בזמנה ומוסיף עליה [כגון שמוסיף פרשה חמישית על ארבע פרשיות התפילין], ועובר בין אם מתכוין ובין אם אינו מתכוין, ואופן נוסף באיסור 'בל תוסיף' הוא להוסיף ב'דיני המצוה' [כגון תפילין, שהמצוה להניח ששה ימים, והוא מוסיף ומניח גם בשבת], שאם אינו מתכוין אינו עובר, שהרי לא התכוין להוסיף על דיני התורה, אבל במתכוין הרי התכוין להוסיף על 'דיני המצוה' ועובר (אגרות משה או"ח א, יג).

אִי הָכִי לְרַבִּי מֵאִיר זוּג אֶחָד נַמִּי לֹא, 'רבי מאיר' הכוונה לתנא קמא של משנתנו הסובר כרבי מאיר, שלעיל (צה, ב) אמרה הגמ' 'לימא תנן סתמא דלא כרבי מאיר' ורבא אמר 'אפילו תימא רבי מאיר' (רשב"א).

וְעוֹד הַיְשֵׁן בַּשְּׁמִינִי בְּסֻכָּה יִלָּקֶה - שלדעת תנא קמא שאף שלא בזמנו אין צריך כוונה כדי לעבור על 'בל תוסיף', וכי בן חוץ לארץ היושב בסוכה ביום השמיני כתקנת חכמים משום שהוא ספק שביעי, ילקה, אלא ראיה מכאן שהעושה מצוה שבלא בזמנה ואינו מתכוין למצוה אינו עובר (רש"י, וראה שו"ת חתם סופר אה"ע, צ, שהישיבה בסוכה ביום השמיני היא באופן של 'תנאי', שאם הוא יום השמיני איננו יושבים בה לשם מצות סוכה). ויש מפרשים, ששאלת הגמ' היא על בן ארץ ישראל הישן בשמיני בסוכה, שקבלה בידינו שאינו לוקה, ואילו לדעת תנא קמא היה עליו ללקות [ועל בן חוץ לארץ הגמ' לא שאלה, שכיון שצריך לשבת מספק, פשיטא שלא ילקה] (ריטב"א, ע"פ ערוך לנר ראש השנה כח, ב, וראה יום תרועה שם).

ודקדקה הגמ' ואמרה 'הישן' בשמיני בסוכה ילקה, ולא אמרה 'האוכל' בשמיני בסוכה ילקה, שכיון שכל שבעה מברכים על האכילה בסוכה ובשמיני לא מברכים, הרי יש היכר שאוכל בסוכה רק מחמת הספק שמא יום שביעי הוא, לא כן בשינה שאין היכר (חתם סופר השלם, בביאור ראשון). ודקדקה ואמרה הישן 'בשמיני בסוכה ילקה, ולא אמרה הישן 'כל השנה' בסוכה ילקה, משום שאיסור 'בל תוסיף' הוא להוסיף על המצוה, וביום השמיני הוא הוספה על שבעת הימים שקדמו לו, אך מן היום התשיעי והלאה, כיון שהופסק יום, שוב אין זו 'תוספת' על שבעת הימים (אגרות משה או"ח א, יג, וראה חכמת שלמה או"ח תרסח, א). ומה שאמרה 'ילקה', אין כוונתה מלקות ממש, שהרי העובר עבירה בשנתו אינו לוקה, משום שנחשב 'שוגג קרוב למזיד', או משום שהוא לאו שאין בו מעשה, או משום שלא שייך התראה, אלא כוונתה שעובר על איסור מלקות (דבר אליהו [לר"א לרמן] נה ד"ה ויש להביא).

אֶלָּא מְחַוֵּורְתָּא כְּדַשַׁנִינָן מֵעִיקָּרָא, שנחלקו אם שבת זמן תפילין הוא או לא (רש"י). ויש מפרשים, שהכוונה לכל שלשת תירוצי הגמ' הראשונים [מלבד התירוץ האחרון שנדחה] (ריטב"א, וראה רש"ש שתמה על רש"י מדוע לא פירש כהריטב"א, וראה רבנו חננאל). ואף שמסקנת הגמ' שהמניח שני זוגות תפילין עובר על איסור 'בל תוסיף', אך מותר לאגוד בלולב יותר משלשה הדסים ושתי ערבות, כיון שההוספה היא לשם נוי ולא לשם מצוה (רשב"א; ריטב"א בשם רבותיו), או משום שקבלה ביד חכמינו ששיעור שלשה הדסים ושתי ערבות הוא רק למטה שלא יפחת משיעור זה, אבל יכול להוסיף כרצונו, לא כן לענין תפילין קבלה היתה בידם שהוא שיעור הן למטה והן למעלה שלא יוסיף על זוג אחד, ועוד, שבהנחת שני זוגות כאחת הוא מראה כי סבור שיש חלילה שני רשויות (ריטב"א. ולענין הנחת תפילין רש"י ור"ת כאחת, ראה שו"ע או"ח ל, ב, ומג"א שם ג, וביאה"ל שם ד"ה ויכון).

■ להלכה, המוצא תפילין, מכניס זוג אחד כל פעם [כדעת תנא קמא] (שו"ע שם שא, מב). ושבת אינו זמן תפילין (שו"ע שם לא, א), ואם הניחן בשבת לשם מצוה, עובר ב'בל תוסיף' אפילו בזוג אחד (מג"א שם, א ומשנ"ב שם, ה. וראה תוס' יו"ט, מג"א שא, נד, ט"ז או"ח לד, ב, ועוד, שתמהו מדוע ההלכות אינן סותרות, מאחר ושבת אינו זמן תפילין ובכדי לעבור על 'בל תוסיף' צריך כוונה לשם מצוה, א"כ יכניס שני זוגות כל פעם ללא כוונה לשם מצוה).

'מִימֵים' וְלֹא כָּל יָמִים, פָּרָט לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, ואין כוונת הגמ' לדרוש את המיעוט רק ממה שנאמר 'מימים' ולא כל ימים, כי מניין לנו למעט שבתות וימים טובים דוקא (מהרש"א), וגם מניין למעט הן שבתות והן ימים טובים, שמא בא למעט רק אחד מהם (שאגת אריה מא), אלא כוונת הגמ' בדרשה זו לסמוך גם על דרשת רבי עקיבא בסמוך, שדרש ממה שנאמר שם על התפילין 'והיה לך לאות על ידך', ואילו שבתות וימים טובים שהם עצמם 'אות', אינם צריכים אות על תפילין (תוס' ע"פ מהרש"א; רשב"א, ומציין שבירושלמי דרשו באופן נוסף, 'ימים' ולא לילות, 'מימים' פרט לשבתות וימים טובים), ודרשו זאת משני הפסוקים הללו, לפי שכל מיעוט שאינו מבורר ומפורש, מוסיפים לו אסמכתאות לדרשו בכל מקום שאפשר למצוא לו סמך בפסוק (רשב"א בשם הירושלמי).

תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ' מִי שֶׁצְּרִיכִין אוֹת יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁהֵן גּוּפָן אוֹת, שבימות החול צריכים ישראל את התפילין להעמיד אות על עצמן שהם מחזיקים בתורתו של הקב"ה, לא כן שבתות וימים טובים הן עצמן אות בין הקב"ה לישראל, כנאמר 'כי אות היא ביני וביניכם' (רש"י). וימים טובים הם בכלל שבת, משום שנאמר עליהם (ויקרא כג, לב) 'תשבתו שבתכם' (ריטב"א), ואם מניח בהם אות אחר, הוא נראה מזלזל באות שלהם (שו"ע או"ח לא, א). ויש שפירש, שהאות של שבת הוא נהר סמבטיון, שאינו משליך אבנים בשבת (אור זרוע תפילין תקפט, וראה רמב"ן [דברים לב, כו] שיום שבת בלשון ערבי הוא 'סבט'), ולדבריו צריך לומר שאף ביום טוב הם נחים (הגהות טל תורה).

וכן בימי חול המועד אין מניחים תפילין, שאף הם בכלל ה'אות', שהרי אסורים במלאכה בדבר שאינו אבד, וכן משום מצוות החג, ישיבה בסוכה בחג הסוכות ואיסור אכילת חמץ בחג הפסח (ע"פ תוס' בשם בה"ג, וריטב"א). ויש סוברים, שמניחים תפילין בחול המועד, שכיון שאיסור מלאכה בהם הוא רק מדרבנן ומדאורייתא הם מותרים במלאכה, אינם 'אות' (ע"פ תוס' ורשב"א, ומשנ"ב לא, ו, וראה בריטב"א טעמים נוספים). ■ להלכה, שבתות וימים טובים אסורים בהנחת תפילין (שו"ע או"ח שם, א). וכן ימי חול המועד אסורים בהנחת תפילין, שאף הם בכלל 'אות' [כדעה ראשונה] (שו"ע שם, ב). ויש סוברים שבימי חול המועד חובה להניח תפילין [כדעה שניה] (רמ"א שם, וראה שם ובמשנ"ב שם ז-ח פרטים נוספים).

■ המשך במילואים עמ' 104

ואיבעית אימא דכ"ע לצאת לא בעי כוונה והכא לעבור משום בל תוסיף קמיפלגי דתנא קמא סבר לעבור משום בל תוסיף לא בעי כוונה ורבן גמליאל סבר לעבור משום בל תוסיף בעי כוונה ואיבעית אימא אי דסבירא לן דשבת זמן תפילין דכ"ע לא לעבור בעי כוונה ולא לצאת בעי כוונה[א] והכא בלעבור שלא בזמנו קמיפלגי תנא קמא סבר לא בעי כוונה ורבן גמליאל סבר לעבור שלא בזמנו בעי כוונה אי הכי לרבי מאיר זוג אחד נמי לא ועוד [א]הישן בשמיני בסוכה ילקה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא. ומאן שמעת ליה שבת זמן תפילין ר' עקיבא [ג]דתניא [א]ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה [א]ימים ולא לילות מימים [ב]ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר לא נאמר חוקה זו אלא לענין פסח בלבד ואלא הא [ג]דתנן [ג]הפסח [ד]והמילה מצות עשה לימא דלא כרבי עקיבא דאי ר"ע כיון דמוקי לה בפסח לאו נמי איכא כדרבי אבין א"ר אילעאי [ד]דאמר רבי אבין אמר רבי אילעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה אפילו תימא רבי עקיבא [ה]השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה וסבר רבי עקיבא שבת זמן תפילין הוא והתניא [ו]ר"ע אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים ת"ל [ב]והיה לך לאות על ידך מי שצריכין אות יצאו אלו שהן גופן אות אלא האי תנא הוא דתניא הניעור בלילה רצה חולץ רצה מניח דברי רבי נתן יונתן הקיטוני אומר אין מניחין תפילין בלילה מדלילה לתנא קמא זמן תפילין שבת נמי זמן תפילין (א) דילמא ס"ל לילה זמן תפילין הוא שבת לאו זמן תפילין הוא דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר [ז]לילה זמן תפילין הוא שבת לאו זמן תפילין הוא אלא האי תנא הוא דתניא מיכל בת כושי היתה מנחת תפילין [ה]ולא מיחו בה חכמים ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה חכמים[ח] מדלא מיחו בה חכמים אלמא קסברי מצות עשה שלא הזמן גרמא היא ודילמא סבר לה כרבי

ואיבעית אימא. לענין לצאת כולי עלמא לא פליגי דידי מוכחתיה נפיק אע"ג דלא איכוון, ולענין בל תוסיף פליגי, לת"ק כי היכי דלענין מפיק נפיק לענין בל תוסיף נמי עבר, ולרבן גמליאל אי לא מכווין למצוה לא עבר: **ואיבעית אימא אי סבירא לן.** (ג) דלכ"ע שבת זמן תפילין לא לעבור ולא לצאת בעי כוונה ואיכא בל תוסיף, אלא שבת לאו זמן תפילין הוא, ובהא פליגי דת"ק סבר שלא בזמנו נמי אפי' בלא כוונה מצוה היא ותוספת עמה, ולרבן גמליאל שלא בזמנו ואינו מתכוין אין כאן רמז מצוה ואין כאן תוספת: **זוג א' נמי לא.** דיש כאן תוספת, שמוסיף שבת על החול למצות תפילין: **ועוד הישן בשמיני בסוכה ילקה.** דמוסיף שמיני על השביעי, ואנן מיתב יתבינן בשמיני בספק שביעי[פ] לכתחלה, אלא שלא בזמנו בלא כוונה לאו תוספת הוא, ולהכי פרינן[ק] דאי שמיני הוא לא מכוונן למצות סוכה: **מחוורתא כדשנינן מעיקרא.** בשבת זמן ולאו זמן תפילין הוא (ג) קא מיפלגי: **ומאן.** תנא דשמעת ליה דאמר שבת זמן תפילין דתוקים מתני' אליביה: **ושמרת את החוקה.** בפרשת קדש לי כתיב, והיא אחת מד' פרשיות של תפילין: **אלא לענין פסח.** דאיירי בה לעיל מינה, והאי מימים ימימה משנה לשנה, דמתרגמינן מזמן לזמן, אלמא מדלא דריש ר' עקיבא האי קרא בתפילין ש"מ דס"ל לילה ושבת זמן תפילין, דלא קא ממעט להו קרא: **והא דתנן.** בפ"ק דכריתות [דף ב.]: **הפסח והמילה.** אע"פ שיש בהן כרת, הואיל ואין בהן לאו אלא מצות עשה הן אין מביאין על שגגתן חטאת, שאין חטאת באה אלא על לאו דכרת כדכתיב (ויקרא ד) אשר לא תעשינה וגו': **לאו נמי איכא.** דהא כתיב ושמרת, וכל שמירה אזהרת לאו היא כדר' אבין: **השמר דלאו לאו והשמר דעשה עשה.** פי' השמר שלא תעשה כן, כגון השמר לך פן תכרות ברית וגו' (שמות לד) השמר לך פן תנקש וגו' (דברים יב) השמר בנגע הצרעת (שם כד) שלא יקוץ בהרתו[ט], השמר דעשה כי האי דושמרת את החוקה: **מי שצריכין אות.** ימים שישראל צריכין להעמיד אות על עצמן להכיר שהם מחזיקים בתורתו של הקב"ה, יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות בין הקב"ה לישראל, דכתיב (שמות לא) כי אות היא ביני וביניכם[י]: **הניעור בלילה.** שאין לו לחוש שמא יפיח בתפיליו: **רצה מניח.** ואינו כמוסיף על המצוה, דלילה זמן תפילין הוא, ורבנן הוא דגזור שמא יפיח[כ] כשהוא ישן: **מדלילה לת"ק זמן תפילין.** אלמא לא דריש מימים ימימה למעוטי לילות, דמוקים לקרא בפסח: **שבת נמי זמן תפילין הוא.** (ד) מההוא קרא גופיה ממעט שבת: **ודילמא סבירא ליה לילה זמן תפילין.** דלא דריש מימים ימימה לענין תפילין, אבל שבת לאו זמן תפילין הוא ונפקא ליה מוהיה לך לאות, כדנפקא ליה לר"ע לעיל דמוקי מימים ימימה לפסח דלא ממעט לילה מימים וקא ממעט שבת מוהיה לך לאות: **בת כושי.** בת שאול, כדכתיב (תהלים ז) על דברי כוש בן ימיני דהיינו שאול, כדאמרי' באלו מגלחין (מו"ק דף טז:): **ולא מיחו בה חכמים.** דהוי כתוספת על דברי תורה שפטורה נשים ממצות עשה שהזמן גרמא: **של יונה.** בן אמיתי: **שלא הזמן גרמא.** אלמא מצות תפילין כל שעה, גם בלילה גם בשבת, דאי מפקת חד הוי להו זמן קבוע: **דר'**

ימים וכו' פרט לשבתות וי"ט. נראה דאדרש' דלאות על ידך דסמוך קא סמיך ולכאורה אין להניח תפילין בחוה"מ שא"צ אות דאסור במלאכה בדבר שאינו אבד ועוד דחייב בסוכה בחג ובפסח אסור באכילת חמץ וכן פסקו בהלכות גדולות אבל בירושלמי (פרק אלו מגלחין הלכה ד) משמע דצריך להניח דגרסינן ההוא גברא דאבד תפילין אתא לקמיה דרב חננאל שדריה לקמיה דרבה בר בר חנה אמר ליה לספרא זיל הב ליה תפילך ואת כתוב לך דתנא כותב אדם תפילין לעצמו אתא לקמיה דרב א"ל זיל כתוב ליה להדיא מתני' פליגי עליה דרב כותב אדם תפילין לעצמו אבל לאחרים לא רב פתר ליה להניח פירוש מעמיד המשנה שרצה להניח לאחר המועד אבל לצורך המועד יכול לכתוב אף לאחרים וכן עמא דבר עוד מביאין ראיה מספ"ק דבילה (דף טו.) גבי משלחין תפילין: **ושמרת** את החוקה הזאת. מכאן אור"ת דאפי' בני מערבא[ל] דהוו מברכין כשהיו חולצין תפילין לשמור חוקיו היינו דוקא כשחולץ סמוך לחשיכה משום דלילה לאו זמן תפילין הוא דהאי כתיב חוקה מיהו לא קי"ל הכי ואין צריך לברך אפי' חולצן משום לילה דקי"ל כר' עקיבא דאמר לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד ובהקומץ רבה (מנחות דף לו:) פסקינן דלילה זמן תפילין עד שעת שינה ורב אשי ורבינא מסקי התם הלכה ואין מורין כן אלא כל הלילה זמן תפילין כרבי עקיבא דשמעתין: **השמר** דעשה עשה. ואפי' ר' יוחנן דאמר בהקומץ רבה (מנחות דף לו:) השמר דעשה נמי לאו הוא ולהכי המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו מודה הוא שאם לא הניח ביום שאינו לוקה דלענין הנחת היום השמר דעשה עשה הוא כמו לענין עשיית פסח דאמר הכא דהוי עשה משום דהוי קום עשה ודוקא לענין הנחת תפילין בלילה קאמר ר' יוחנן דלאו הוא דהוי כמו השמר בנגע הצרעת דחשיב ליה לאו בפ' אם לא הביא (שבת דף קלב:) אע"ג דכתיב לשמור ולעשות משום דפירושו לאו הוא השמר שלא תקוץ: **מיכל** בת כושי היתה מנחת תפילין. בפסיקתא [רבתי פכ"ב[מ]] דר' חזקיה בשם ר' אבהו אמרו אשתו של יונה הוסבה מיכל בת כושי מיחו בה חכמים. מה שפי' בקונטרס דלאי מצות עשה שהזמן גרמא הוא היו מוחין בידה שנראה כמוסיפה אין נראה לר"י דהא ר' יהודה לית ליה נשים סומכות רשות ושמעינן ליה בפ"ק דסוכה (דף ב:) דאמר הילני המלכה היתה יושבת בסוכה וז' בניה ומיהו יש ליישב דמשום בניה היתה יושבת ולא מיחזי כבל תוסיף אי נמי משום דשמעינן ליה לרבא בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח:) דלעבור שלא בזמנו בעי כוונה ולגבי אשה דלא מיחייבא הוי כשלא בזמנו (ה) דכיון דלא מיכווני לה לא עברה אך נראה דוחק ונראה לפרש דטעמא למ"ד (ו) דלא הוי רשות משום דתפילין צריכין גוף נקי[נ] ונשים אין זריזות ליזהר ועלייה לרגל משום דמיחזי כמביאה חולין לעזרה או משום ראיית פנים בעזרה שלא לצורך ותקיעת שופר וסמיכה נמי דמעכבין למאן דלית ליה רשות לאו משום דמיחזי מוסיף אלא משום דתקיעה מלאכה דרבנן היא כדאמר' בפ' כיסוי הדם (חולין דף פד:) דאין ודאה דוחה שבת וסמיכה אפי' בהקפת יד מיחזי כעבודה בקדשים[ס]:

דילמא סבר לה כר' יוסי דאמר נשים סומכות רשות. מכאן אר"ת דמותר לנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות[ע] כמו מיכל בת שאול שהיתה מקיימת גם מברכת אע"ג דר"מ ור' יהודה פליגי עליה כדאמר בסמוך קיימא לן כר' יוסי לגבי תרווייהו[פ] ואע"ג דקתני מתני' דאין מעכבין את התינוקות מלתקוע[צ] דלא כר' יוסי דמשמע הא נשים מעכבין כדאמר בסמוך אפ"ה מעשה רב[ק] דמיכל בת שאול ואשתו של יונה ועובדא דפרק אין דורשין (חגיגה דף טז:) דהכילונהו לעזרת נשים[ר] כדי לעשות להם נחת רוח ועוד הביא ראיה מהא דאמר רב יוסף בפרק החובל (ב"ק דף פז.) מעיקרא מאן דאמר לי הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן דלא מפקדנא ועבידנא כו' ואם במקום שפטור ועושה אסור לברך אם כן אמאי קאמר דהוה עביד

הקב"ה לישראל דכתיב כי אות היא וגו' ותפילין נמי הם אות ובחול די לנו באות המילה ובאות התפילין ובשבתות וימים טובים דהם אות, ויש עלינו אות המילה הרי עלינו שני אותות כשני עדים המעידים עלינו שאנו חלק ה' ונחלתו. [שו"ת בנימין זאב סימן קנו] **מיכל בת כושי היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים.** אלא ברצון חכמים היו עושות זה ודאי ואתה למדת מינה דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא כיון שכן אף הנשים חייבות כאנשים, ואינו כאותו שאמרו בפרק מקום שנהגו, אנשי יריחו גודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם. [הרשב"א]

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה י סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' ל סעיף ב:
ו ב מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' לא סעיף א:
ז ג מיי' פ"א מהל' קרבן פסח הלכה ב סמג עשין רכג:
ח ד מיי' פ"א מהלכות מילה הלכה א סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רס:
ט ה טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ג בהג"ה:

רבינו חננאל

איכא דאמרי כ"ע [לצאת] לא בעי כוונה ובלעבור משום בל תוסיף פליגי ת"ק סבר לעבור משום בל תוסיף לא בעי כוונה ור"ג סבר אינו עובר עד שיתכוון לעבור ואיבעית אימא אי סבירא לן דשבת לאו זמן תפילין, ס"א זמן תפילין היא. לא לצאת ולא לעבור ולא בעי כוונה והכא בלעבור שלא בזמנו פליגי. אי הכי לר' מאיר דאמר שבת לאו זמן תפילין היא לא לצאת ולא לעבור ולא בעי כוונה אלא אע"פ שאינו מתכוין לעבור חייב אפי' זוג אחד אסור. וכן הישן בשמיני בסוכה ילקה שעובר על בסוכות תשבו שבעת ימים והוא ישב וה' הוסיף על ד' ימים שמחוה ואע"פ שלא נתכוון לעבור אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא ומתני' דלא כר' מאיר. מאן תנא הוא דסבר שבת זמן תפילין הוא ר' עקיבא הוא דתניא ושמרת כו' עד אלא לפסח בלבד אבל תפילין אפילו בשבתות וי"ט. ואקשינן אלא הא דתנן בכריתות פ"א הפסח והמילה מצות עשה והא דלא כתיב בהו לאו כיון דאוקימנא לפרשה זו בפסח דכתיב בה ושמרת שמירה זו לאו היא כר' אבין א"ר אלעאי הוה גם בפסח יש בו לאו. ופרקינן ר' עקיבא סבר שמירה דלאו היא לאו והאי שמירה דעשה הוא. וסבר ר"ע שבת זמן תפילין והתניא כר' ונתברר כי ר' עקיבא סבר שבת לאו זמן תפילין היא דשבת גופה אות היא. אבל לילה זמן תפילין היא מדקמא פרשה זו כולה בפסח נאמרה. ואתינן למפשט דר' נתן הוא דסבר שבת זמן תפילין הוא מדקתני היה נעור בלילה רצה חולץ רצה מניח ש"מ דלילה זמן תפילין הוא סבירא ליה. ודחינן דלהא דוקיא אלא האי תנא הוא דתניא מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין בלילה ולא מיחו בה חכמים לאו משום דסברי תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא היא כלומר וזמנם בכל יום ואפי' בשבתות וי"ט לפיכך לא מיחו בה חכמים ש"מ דשבת זמן תפילין סבירא להו. ודחינן דילמא חכמים סבירא להו הנחת תפילין בנשים רשות כדאמרינן נשים

תורה אור השלם

א) ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה: [שמות יג, י]
ב) והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יי בפיך כי ביד חזקה הוצאך יי ממצרים: [שמות יג, ט]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ר"ה כח.], ב) מנחות לו:, ג) זבחים קו: כריתות ב., ד) מכות יג: שבועות ד. לו. קושי ה. ע"ז נא: זבחים קו. מנחות לט:, ה) יומא פא. מנחות לו:, ו) מנחות לו:, ז) [זבחים יט.], ח) סוכה דף מז., ט) שבת דף קלב:, י) מכילתא בא פס"יז, כ) עי' סוטה דף כו., ל) [ברכות מד:], מ) ועי' ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, נ) שבת מט., ס) עי' חגיגה טז:, ע) לעיל מו., פ) ר"ה לג., צ) שבת כא ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דילמא סבירא ליה לילה: (ב) רש"י ד"ה ואיבעית אימא אי סבירא לן שמעינן לכולי עלמא: (ג) ד"ה מחוורתא וכו' דקא מיפלגי: (ד) ד"ה שבת נמי וכו' דמההוא קרא: (ה) תוס' ד"ה מיכל וכו' וכיון דלא מיכוונה לא עברה: (ו) בא"ד דטעמא למ"ד דלית ליה רשות משום:

הגהות וציונים

[א] יש להוסיף אלא שבת לאו זמן תפילין (דפו"ר, ונשמט בד' ויניציאה בשגגה) ועי' ר"ח: [ב] ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה חכמים" ליתא בכמה כת"י, ולפ"ז אפשר דלא ידע האי אמורא דקמייתי להא ברייתא מסיפה דברייתא וכמ"ש התוס' בב"ב נד ע"ב ד"ה לענין, ולגי' הדפוס יש לעיין דקארי לה מאי קארי לה ומאי סלקא דעתיה (דק"ס). אמנם בשאר כת"י הוא כגי' הדפוס, וכ"נ מרש"י: [ג] בדפוס שאלוניקי שרי לן: [ד] יש להוסיף ומכבד עליו נשים (בארות המים, וכ"ה בתוס' הרא"ש).

משנת ראשונים

אי הכי לרבי מאיר זוג אחד נמי לא. דהא שלא בזמנו הוא נמי משום בל תוסיף איכא שהוא מוסיף על זמן תפילין שאמרה תורה ואמאי שרי להכניס ולהוציא זוג אחד, [ועוד] דאם איתא דשלא בזמנו לא בעי כוונה לרבי מאיר הישן בשמיני בסוכה ילקה לרבי מאיר ואנן קי"ל דלא לקי, הני תרי פרכי חדא ועוד דלא צריכין להדדי. [הריטב"א]

הפסח והמילה מצות עשה. פסח ומילה מצות עשה הם ולא מצינו כרת לעשה אלא ב' אלו, ואף באלו מתוך שאינן בלאו אין בשגגתן חטאת, ואע"פ שנאמר בפסח לשון שמירה שנאמר ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה, וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, הרי היה לנו לחייב חטאת בשגגתו, כבר אמרו השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה. [מאירי, עירובין צו.]

כל מקום שנאמר השמר. השמר לאו דוקא אלא כל לשון שמירה. [הריטב"א, מכות יג:]

יצאו אלו שהן גופן אות. כלומר הן הן אות בין

כרבי יוסי דאמר נשים סומכות רשות דאי לא תימא הכי אשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה מי איכא למ"ד רגל לאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא אלא קסבר רשות הכא נמי רשות אלא האי תנא היא דתניא [א] המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה אחד חדשות ואחד ישנות דברי ר"מ ר' יהודה אוסר בחדשות ומתיר בישנות ע"כ לא פליגי אלא בחדשות וישנות אבל באשה לא פליגי שמע מינה מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שאין הזמן גרמא נשים חייבות ודילמא[א] סבר לה כר' יוסי דאמר נשים סומכות רשות לא ס"ד דלא רבי מאיר סבר לה כרבי יוסי ולא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי לא רבי מאיר סבר לה כרבי יוסי [ב] דתנן [א] אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין [ג] וסתם מתני' רבי מאיר ולא ר' יהודה סבר לה כר' יוסי [ד] דתניא [א] דבר אל בני ישראל וסמך [ה] [ב] בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות רבי יוסי ור"ש אומרים נשים סומכות רשות [ו] וסתם סיפרא מני (א) ר' יהודה. א"ר אלעזר [ג] המוצא תכלת בשוק לשונות פסולות חוטין כשרין מאי שנא לשונות דאמר' אדעתא דגלימא צבעינהו חוטין נמי נימא אדעתא דגלימא טוינהו [ד] בשזורים שזורים נמי נימא אדעתא דשיפתא דגלימא עייפינהו במופסקין דכולי האי ודאי לא טרחי אינשי אמר רבא וכי אדם טורח לעשות קמיע כמין תפילין דתנן במה דברים אמורים בישנות אבל בחדשות פטור א"ר[ב] זירא לאהבה בריה פוק תני להו המוצא תכלת בשוק לשונות פסולין חוטין מופסקין כשירין לפי שאין אדם טורח אמר רבא ומשום דתני לה אהבה בריה דרבי זירא [ז] כיפי תלא לה והתנן במה דברים אמורים בישנות אבל בחדשות פטור אלא אמר רבא טרח ולא טרח תנאי היא דתניא המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה אחד

רש"י

דר' יוסי לקמן: נשים סומכות רשות. ואע"ג דכתיב (ויקרא א) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם וסמיך ליה וסמך ידו, בני ישראל סומכים ולא בנות ישראל סומכות: אוסר בחדשות. לחלל עליהן שבת, דילמא קמיע בעלמא נינהו: נשים סומכות רשות. דאין כאן בל תוסיף, ומשום איסורא נמי ליכא דקסבר תכשיט נינהו: אין מעכבין. אין ב"ד מוזהרין למונען מלתקוע ביום טוב של ר"ה, דבעו לחנוכינהו במצות: הא נשים מעכבין. אע"ג דלא חלול י"ט הוא, כדתנא דבי שמואל (ר"ה דף כט:) שבות היא ולא מלאכה, מיהו נראות כמוסיפות: סתם סיפרא. תורת כהנים: לשונות. למר סרוק ולבוע: פסולות. שמא לא נצבע לשם ציצית, ואין עשיה לשמן בעינן[ח]: דגלימא (ב) טוואתיה. לארוג מהן טלית ולא לעשות מהן ציצית: שזרנהו. טוואם: בשזורים. שאין דרך לארגם: דשיפתא דגלימא. שכן דרך להסך שזורים בשפתו שהוא גדיל ונקרא בלע"ז לימוש"ע[ג], והחוטים נקראים אורי"ל[ד]: במופסקין דכולי האי לא טרח. לחזור ולקשרם ולהסך אותן: וכי אדם טורח לעשות קמיע כעין תפילין. ואפ"ה חיישינן לה במתני', דקתני חדשות פטור דילמא קמיע נינהו ולא מחללין שבתא עלייהו: פוק תני להו. להנך רבנן דבי מדרשא דקשי להו בדר' אלעזר, לא ושנה להם שיש בידי ברייתא דמסייע' ליה ומפרשת טעמא בהדיא לפי שאין אדם טורח: [ט] כיפי. מרגליות, ל"א נזמים, וכן עיקר:

תוספות

עביד יומא טבא והלא מפסיד כל הברכות של כל המצות וק' ברכות בכל יום[י] ולא חשיב ברכה לבטלה כיון שמברך על המצוה שעושה אע"פ שפטור ומיהו אין ראיה מסומא לאשה דסומא מיחייב מדרבנן ומ"מ היה שמח רב יוסף משום דמדאורייתא לא מיפקד ועביד כדמוכח קצת בערבי פסחים (דף קטז:) דקאמר סומא פטור מלומר אגדתא ופריך מרב יוסף ומרב ששת שהיו אומרים הגדה ומוציאין בני ביתם ומשני דקסבר מצה בזמן הזה דרבנן משמע דמיחייבי מדרבנן ולכך היו יכולים להוציא אחרים ומיהו יש לדחות דאפי' רשות יכול להוציא בר חיובא דרבנן כמו קטן דמברך לאביו בפרק מי שמתו (ברכות דף כ:) ועולה למנין ז'[כ] ומוציא אחרים מידי מגילה לר' יהודה כדאמר במסכת מגילה (דף יט:) אבל יש לדקדק בפרק הקורא מעומד (מגילה דף כד.) ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע משמע הא ראה אע"ג דהשתא נסתמא פורס על שמע אע"ג דלר' יהודה סומא פטור מכל המצות אלא ודאי מיחייב מדרבנן ויכול לומר קדשנו במצותיו וצונו כיון דמחייב מדרבנן כדאמרי' בפ' במה מדליקין (שבת דף כג.) היכן צונו מלא תסור אבל אשה דאינה מיחייבה אפי' מדרבנן במצות עשה שהזמן גרמא כדמוכח בהדיא בפרק מי שמתו (ברכות דף כ:) גבי נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה ובריש סוכה (דף ב:) גבי הילני המלכה היכי מצי למימר וצונו ואין לתמוה דסומא חייב מדרבנן ואשה פטרו לגמרי דהחמירו חכמים בסומא משום דהוי ממין בר חיובא ועוד שלא יראה כגוי אם היה פטור מכל המצות אבל לאשה כי פטורה נמי לגמרי ממצות עשה שהזמן גרמא אכתי מחויבת בכל שאר מצות וממה שהאשה עולה למנין ז'[ל] ומברכת קריאת התורה אע"ג דפטורה מתלמוד תורה כדאמר בפ"ק דקדושין (דף כט.) ובריש בכל מערבין (לעיל דף כז.) אור"ת דאין זו ראיה דברכת קריאת התורה לאו משום מצות תלמוד תורה שאפי' בירך ברכת הערב נא או נפטר באהבה רבה[מ] חוזר ומברך תדע דבמקום שאין לוי כהן קורא במקום לוי[נ] ומברך אע"פ שכבר בירך בקריאה ראשונה ומקטן דמברך ברכת המזון אע"פ שהוא פטור אין ראיה לאשה דקטן אתי לכלל חיוב וחייב לחנכו ואינו[ס] מוזהר על לא תשא[ע]: **אבל** באשה לא פליגי. וא"ת דילמא משום דהוי מלבוש לאיש כדאמר' בפרק במה אשה (שבת דף סב.) דתפילין דרך מלבוש עביד וי"ל דהיינו דוקא לאיש משום דרגיל ללובשן בחול אבל לאשה לא כדאמרי' התם[פ] וחלופיהן באיש דמידי דחזי לאיש לא חזי לאשה ומידי דחזי לאשה לא חזי לאיש: **לא** ס"ד דלא ר"מ ס"ל כר' יוסי כו'. משמע דר"מ ור' יהודה תרוייהו אית להו דנשים חייבות בתפילין דלאו זמן גרמא הוא ותימה דבפרק מי שמתו (ברכות דף כ:) תנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן התפילין ופריך עלה בגמרא פשיטא ומשני דאיצטריך משום דאיתקש תפילין למזוזה והשתא הא איצטריך לאפוקי מדר"מ ור' יהודה וי"ל דלמאן דחשיב תפילין זמן גרמא הוי פשיטא דנשים פטורות ומשום הכי איצטריך לשנויי טעמא דאיתקש הקשה ה"ר יוסף טוב עלם היכי דייק בסמוך דר"מ לא סבר לה כר' יוסי מכח ההיא סתמא דאין מעכבין את התינוקות מלתקוע ומתוך כך אנן צריכין לומר דההיא דפרק מי שמתו דלא כר"מ אדרבה נימא דההוא סתמא כר"מ דקסבר נשים פטורות והא דקתני הכא ר"מ אחד האיש ואחד האשה משום דסבר לה כר' יוסי דאמר נשים סומכות רשות וסתם מתני' דאין מעכבין דלא כר"מ ותירץ לו ר"י דמה נפשך סתמא דברכות דלא כר"מ דקא סבר ההוא מתני' דנשים סומכות לאו רשות דקתני התם נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש ותפילין וחייבין בתפלה ובבהמ"ז ובמזוזה והנהו קטנים על כרחין בלא הגיעו לחינוך איירי דבהגיעו לחינוך בתפילין נמי חייבין כדאמר' בסוף לולב הגזול (סוכה דף מב.) קטן היודע לשמור תפיליו אביו חייב ליקח לו תפילין אלא בלא הגיעו לחינוך איירי ולא קאי וחייבין אקטנים אלא אנשים ועבדים ולא נקט קטנים אלא לענין פטור והא נמי אינו שום חידוש דפטירי בלא הגיע לחינוך ולא תני להו אלא לאשמועינן דנשים ועבדים כקטנים לענין תפילין דאי בעי לאנוחי לא שבקינן להו משום בזיון תפילין היכא דלא הגיעו לחינוך ועוד י"ל דניחא ליה טפי למימר דההיא דברכות דלא כר"מ משום דלא מיתרצא מילתיה דר"מ דלאמר זוג אין טפי לא אא"כ סבר שבת זמן תפילין הוא כדאסיקנא לעיל[צ] אם לא נאמר דלית ליה דרב שמואל בר רב יצחק דאמר מקום יש בראש להניח בו ב' תפילין: **וסתם** סיפרא ר' יהודה. בפ' בתרא דר"ה (דף לג.) אית דגרסי בה דברי ר' יהודה והכא מוכח דלא גרסי' ליה: **המוצא** תכלת בשוק וכו' חוטין כשרין. כדמסיק בשזורין ומופסקין דכולי האי לא טרח וא"ת ואע"ג דלציצית נעשה אמאי כשירה הא אמר בפ' התכלת (מנחות דף מג:) דאין תכלת ניקחת אלא מן המומחה שיודע שטעימה פסולה אבל ממי שאינו מומחה לא דאיכא למיחש לטעימה וי"ל דכשמצאן שזורין ומופסקין שאנו יודעים שלצורך ציצית נפסקו יש לתלות דמן המומחה נפלו דכשאינו מומחה אינו רגיל להתעסק בדבר שיודע שלא יקנו ממנו ואפי' לעצמו אינו רגיל לעשות כיון שיודע בעצמו שאינו בקי בהלכות צביעה: **וכי** אדם טורח לעשות קמיע כמין תפילין. השתא לא מסיק אדעתיה טעמא דמקושרות ואין מקושרין דבסמוך וס"ד דתרוייהו אין מקושרות אלא שבישנות ניכר רושם הקשר שבהם ובחדשות אינו ניכר וחיישינן בחדשות שמא קמיע היה אבל בישנות אין לחוש לקמיע דאם היה קמיע לא היה עושה קשר דכולי האי ודאי לא הוה עביד ביה כעין תפילין ואם תאמר כיון דאין מקושרות היאך מכניסן דבשבת אסור לקשור וי"ל דס"ד דבלא קשירה נמי הוי דרך מלבוש אי נמי עונבן אפי' לר' יהודה דס"ד דמסתמא דעתו להתיר העניבה ולעשות קשירה גמורה ולא הוי של קיימא:

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ב מהל' שופר הלכה ז שו"ע א"ח סי' תקפט בהגה:
יא ב מיי' פ"ג מהל' מעשה קרבנות הל' ח סמג עשין קפג:
יב ג ד מיי' פ"ב מהל' ציצית הלכה ו:

רבינו חננאל

נשים סומכות רשות דאי לא תימא הכי רגלים מי איכא מ"ד לעלות ברגל מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא אלא ודאי מ"ע שהזמן גרמא הוא ולמה לא מיחו בידה משום דסבירא להו עליית נשים ברגל רשות. אלא האי תנא הוא דסבר שבת זמן תפילין הוא דתניא המוצא תפילין כו'. עד ר' יהודה אוסר בחדשות ומתיר בישנות לפי שאין אדם טורח. ודייקינן מדלא פליג באשה ש"מ דסברי מ"ע שלא הזמן גרמא היא ואפי' בשבת זמנם הוא. ודחינן ודלמא הני נמי סבירא להו נשי [במ"ע] שהזה"ג רשות כר' יוסי דאמר נשים סומכות רשות ודחינן לא יכלת למימר דר' מאיר ור' יהודא כר' יוסי סבירא להו דסבר נשים במצות עשה שהזמן גרמא רשות דתנן אין מעכבין כר"מ ור' יהודה לא סבירא להו הא דר' יוסי (א) (לא אתבריר) לן מאן האי תנא דסבר שבת זמן תפלין היא: א"ר אלעזר המוצא תכלת בשוק לשונות פסולה דאמרינן אדעתא דגלימא צבעינהו אבל אם מצא חוטין תכלת שזורין פי' כפולין ומפוסקין בקרנותא כשרין לציצית דכולי האי לא טרחי אינשי לעשותן למלאכה כגון עשיית שפתא דגלימא וכיוצא בה. ואע"ג דאמר רבא וכי אדם טורח לעשות קמיע כמין תפלין [דתנן] בד"א בישנות אבל בחדשות פטור דחיישינן שמא קמיע נינהו. הא אסקה רבא טריח ולא טריח תנאי היא דתניא המוצא תפלין מכניסן זוג זוג. ר"מ סבר בישנות מותר דכולי האי לא טרח אלא בחדשות טרח ר' מאיר אפילו בחדשות לא טרח והשתא דתני אבוה דשמואל בר רב יצחק אלו הן ישנות כל שיש בהן רצועות ומקושרות חדשות שיש בהן רצועות ואינן מקושרות

חשק שלמה על ר"ח

א) הדבר צ"ע דלא מקשה הכא לקמן דר"מ ור"י ס"ל ע"כ דשבת זמן תפלין [illegible] דשבת זמן תפלין הוא.

תורה אור השלם

א) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַייָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: [ויקרא א, ב]
וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: [שם, ד]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [תוספתא פ"ט ה"ו ע"ש שבת סב.], ב) ר"ה לג. [ערכין ג:], ג) [סנהדרין פו. גיטין ד.], ד) ר"ה לג. חגיגה טז: חולין פה., ה) שם וקידושין לו., ו) [שבת קלו: יומא מא. קידושין נג. סנהדרין פו. שבועות יג. בכורות סא. כריתות כב.], ז) [כתובות פח:], ח) מנחות מב., ט) עי' [רש"י] [רשב"ם] ב"ב עג. ד"ה כיפי, י) מנחות מג:, כ) [מגילה כג.], ל) מגילה כג., מ) ברכות יא:, נ) גיטין נט:, ס) עי' ברכות לג סע"א, ע) [וע"ע תוספות חגיגה טז: ד"ה לעשות ותוס' ר"ה לג. ד"ה הא ותוס' קידושין לא. ד"ה דלא ותוס' ב"ק פז. ד"ה וכן], פ) דף סב., צ) דף צה ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' וסתם ספרא מני. נ"ב וע"ע מן מסכת נדה דף מ"ז: (ב) רש"י ד"ה דגלימא שזרינהו[ה] טוואם לארוג וכו' ציצית הס"ד ואח"כ מ"ה בשזורים:

הגהות וציונים

א] בדפוס שאלוניקי נוסף הכא נמי: ב] א"ל ר' זירא (כת"י): ג] פסי חוטים שזורים בשפת הבגד: ד] חוטים המהווים שפת האריג: ה] צ"ל כברש"י כת"י ה"פרוי" שדינהו [ומפרש נוסח הגמרא אדעתא דגלימא שדינהו], והגהות "שזורינהו" כ"ה בדפוס שהיה לפני הב"ח אלא שהוא שיבוש דהא עליה אמרינן "בשזורים" (דק"ס), וע"ע רש"ש:

משנת ראשונים

ודילמא סבר לה כרבי יוסי דאמר נשים סומכות רשות. כלומר דבכל מצות עשה שהנשים פטורות אם רצו לעשות הרשות בידן, וכיון דכן אף לדידהו הוו נמי תפילין בשבת כדרך מלבושין בחול ולא משוי הוא ומשום הכי שרו להכניסן להצלת תפילין. [הריטב"א]

הא נשים מעכבין וכו'. אם רוצות הנשים לתקוע אין מוחין בידם מידי דהוה אשאר מצות עשה שהזמן גרמא וכו', אבל אחר שכבר תקע לא יתקע להן דאין אומרים לאדם חטא בשביל נחת רוח דנשים, כיון שיצא כבר ידי חובתו והיא אינה חייבת בדבר והתוקע להן מחלל יו"ט ואפי' ר"י לא שרי אלא לדידהו כדפרישית, וכן בפ' כסוי הדם אמר, ור"י לטעמיה דאמר הכא ודאי נמי תקנה דתנן נשים סומכות וכו'. [הגהות מיימוניות, שופר פ"ב ה"א]

בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות. סמיכה יש בה חשש זלזול בחשש מלאכה ר"ל חתוך ומורה ושלא במקום מצוה כגון נשים מוחזים בידם הא שאר מצות שאין בהן חשש זלזול, כגון לולב וסוכה אם באו לקיימן מותר, ומ"מ דוקא שלא בברכה,

ויש אומרים הואיל ורשות של מצוה הוא אף אם באו לברך מברכות וכן המנהג וכו'. [מאירי, חגיגה טז:] **המוצא** תכלת בשוק לשונות פסולות. ר"א כשמואל ס"ל דאמר בעינן טויה לשמה דאי כרב דאמר לא בעינן טויה לשמה, כ"ש דלא בעינן צביעה לשמה, ואע"ג דתניא כר"א גם פלוגתא דרב ושמואל כתנאי אתיא, ועיין מ"ש בפ' התכלת. [תוספות רי"ד] **בשזורים.** הרמב"ם מפרש דהא דאוקימנא בשזורין לאו למימרא דאי אפשר לציצית בלא שזורין אלא הכי קאמר כיון דלארגה אין דרך לעשותם שזורין כלל ודאי הני לאו לאריגה נינהו אלא לציציות דלפעמים עושין אותם שזורין. [בית יוסף אורח חיים סימן יא]

מִי אִיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר רֶגֶל לְאו מִצְוָת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא, ובגמ' בחגיגה (ד, א) מבואר, שנשים פטורות מלעלות לרגל משום שנאמר (שמות כג, יז) 'יראה כל זכורך'. והטעם שיש צורך בפסוק מפורש לפטור אותן ולא די במה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, משום שהיה מקום ללמוד ממצות הקהל, כשם שנשים חייבות בה, כך תהיינה חייבות בראיה (גמ' שם). ואחרי שיש פסוק מפורש לפטור אותן, הטעם שהגמ' כאן הזכירה שהן פטורות משום מצות עשה שהזמן גרמא ולא הזכירה את הפסוק, משום שמצות עליה לרגל אמנם כוללת ראיית פנים בעזרה, אך עיקר המצוה היא לשמוח שם בפירות ביכורים ומעשר שני, ולשמח את העני הגר והלוי בהם (כמבואר במהרש"א בפסחים [ח, ב]), והפסוק ממעט נשים רק מראיית פנים בעזרה, ואילו לעלות לרגל כדי לשמוח ולשמח בפירות, הן פטורות משום שהיא מצות עשה שהזמן גרמא (דבר יהושע [לר"י ארנברג] א, מפתחות והוספות ח).

אֲבָל בְּאִשָּׁה לֹא פְּלִיגִי וְכוּ' - שמותר לה ללבוש את התפילין ולהכניסן, משום שהיא מצות עשה שאין הזמן גרמא. ואין לומר שההיתר הוא מפני שהתפילין הן תכשיט, כי דוקא לאיש כיון שהוא רגיל ללבוש אותן בחול הן תכשיט לו בשבת, לא כן האשה שאינה רגילה ללובשן, לכן אינן תכשיט אצלה אלא משא (תוס'; רשב"א). ואין לומר שההיתר הוא משום שמכניסה אותן כשהיא לבושה בהן על ידה ועל ראשה וזו הוצאה כלאחר יד האסורה רק מדרבנן והתירו איסורי דרבנן משום בזיון תפילין, משום שחוששים שתכניס אותן בידיה ותתחייב חטאת, אלא בהכרח שההיתר הוא מצד שמצות עשה שאין הזמן גרמא היא (תוס' שבת סב, א ד"ה וכל).

וְדִילְמָא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר נָשִׁים סוֹמְכוֹת רְשׁוּת, וכיון שאף הן מניחות לעתים [כגון מיכל בת שאול], נחשב להן דרך מלבוש, ולפיכך גם אשה יכולה להציל (רשב"א).

דִּלְמָא רַבִּי מֵאִיר סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, ולדעתם אשה הרוצה לקיים מצוה שפטורה ממנה [כסמיכה או כהנחת תפילין] מוחים בידה, שהיא כמוסיפה על דברי תורה (רש"י), כלומר, שעוברת על 'בל תוסיף' (ריטב"א כאן בדעת רש"י, וכן הוא לשון רש"י בראש השנה לג, א ד"ה תינוקות, ומהרש"א שם תמה, ש'בל תוסיף' שייך רק אם עושה מצוה ומוסיף עליה, וכיון שנשים פטורות מה שייך 'בל תוסיף'). ויש מפרש, שאינה עוברת על 'בל תוסיף', משום שאיסור זה הוא רק כשעושה מצוה ומוסיף עליה, אלא הכוונה שהיא נראית כמוסיפה על דברי תורה (מהרש"א שם, וראה פמ"ג פתיחה כוללת א, מ).

הָא נָשִׁים מְעַכְּבִין, שאמנם תקיעה בשופר 'חכמה' היא ולא מלאכה ואין בכך חילול יום טוב, אך מעכבים אותן משום שנראה כמוסיפות על המצוות (רש"י). ויש שפירש, שמעכבים אותן משום שתקיעה אסורה מדרבנן משום שבות [וכן תפילין משום שצריכין להן גוף נקי, וכן עליה לרגל משום שנראות כמביאות חולין בעזרה] (תוס' לעיל ע"א ד"ה מיכל, וראה שאגת אריה קה).

רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים נָשִׁים סוֹמְכוֹת רְשׁוּת, ובחגיגה (טז, ב) אומרת הגמ', שגם לדעתם שסמיכה מותרת לנשים, מכל מקום אסור להן לסמוך בכל כוחן, משום שסמיכה בכל הכוח למי שאינו מצווה על כך נחשבת עבודה בקדשים. ויש סובר, שדוקא בקרבן שאינו שלהן, אך בקרבנן הן סומכות בכל כוחן כאנשים, שכך היא מצות סמיכה, חובה לאנשים ורשות לנשים (ראב"ד על תורת כהנים ויקרא ב, ב, בפי' ראשון). ויש סוברים, שאף בקרבנן אינן סומכות בכל הכוח (תוס' חגיגה טז, ב ד"ה לעשות, וחולין פה, א ד"ה נשים, וראה שער המלך מעשה הקרבנות ג, יג).

וכשם שלדעתם נשים רשאיות לקיים מצוות שהן פטורות מהן, כך רשאיות לברך עליהן, כמיכל בת שאול שהניחה תפילין ומסתמא גם בירכה עליהן, ואינה נחשבת ברכה לבטלה, שאמנם פטורות לעשות את המצוה, אך כיון שמקיימות מצוה יש כאן ברכה על קיום מצוה (תוס', בשם ר"ת; מאירי בשם 'יש חולקים'; ראב"ד ציצית ג, ט ו-סוכה ו, יג). ויש סובר, שאמנם אינן חייבות לקיים המצוה, אך אם הן מקיימות, חייבות לברך (מחזור ויטרי שנט). ויש סוברים, שאסורות לברך, שהרי אינן יכולות לומר 'וצונו', ואם מברכות הברכה לבטלה (מאירי כאן, ורמב"ם שם, ועוד).

■ להלכה, לדעת השו"ע נשים אינן יכולות לברך [כדעה אחרונה] (שו"ע או"ח תקפט, ו), ולדעת הרמ"א המנהג שמברכות [כדעה ראשונה] (רמ"א או"ח יז, ב, ו-תקפט שם, ולענין ברכת 'שהחיינו' על המצוה, ראה משנ"ב מהדו' דרשו תקפט הע' 15).

ואשה שמצאה תפילין לא תכניסם, כיון שאנו פוסקים שתפילין היא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, וא"כ אצלה הוא משוי (משנ"ב שא, קנח), אלא תשב ותשמרם עד הלילה (שו"ע הרב שם נב), ויש סוברים שתכניסם, שכיון שמעיקר הדין מותר לה להניחן [כרבי יוסי שנשים סומכות רשות], רק שלכתחילה לא ראוי שתניחן [מחמת שאינן זריזות לשמור על גוף נקי], אינן נחשבות לגביה משוי (משנ"ב שם).

הַמּוֹצֵא תְּכֵלֶת בַּשּׁוּק, לְשׁוֹנוֹת פְּסוּלוֹת, חוּטִין כְּשֵׁרִין, ודוקא בתכלת נאמר דין זה, אבל לא בלבן (ב"י או"ח כ בסופו), שדוקא בתכלת שדמיו יקרים ומסתמא נעשו לשם ציצית, וגם בודאי נפלו מן המומחה [כמבואר בגמ' במנחות (מב, ב) שהביאו תוס' כאן], לכן אנו תולים שהם כשרים, אבל לבן גם חוטים פסולים (ברכי יוסף שם ד, בשם ר"י מולכו; מחצית השקל שם א, בצד ראשון). ויש סוברים, שבלבן גם לשונות כשרות (פמ"ג שם יא א"א א, אך ציין שאינו יודע טעם החילוק בין תכלת ללבן).

בְּשָׁזוּרִים - כפולים אחר הטויה לשנים (ע"פ הגמ' להלן נימא אדעתא דשיפתא דגלימא 'עייפינהו' שפירושו 'כפלינהו', ראה רש"י כתובות סז, ב, משנ"ב יא, יד, וביאה"ל שם ד"ה וצריכין). ומכאן ראיה שעל חוטי הציצית להיות שזורים (ריטב"א; ראב"ד ציצית א, י). ויש סובר, שאינם צריכים להיות שזורים (רמב"ם שם), וכוונת הגמ', שלאריגה אין דרך לשזור את החוטים, ואילו לציצית לפעמים שוזרים אותם, ולכן יש להניח שהם נשזרו לציצית. ומנהג כל ישראל לעשותם שזורים (כסף משנה שם). ■ להלכה, חוטי הציצית צריכים שזירה [כמשמעות הגמ' כאן] (שו"ע שם ב, ובאר הגולה שם ד).

וְהַשְׁתָּא דְּתָנֵי וְכוּ' דְּכוּלֵי עָלְמָא לֹא טָרַח אִינִישׁ, אלא טעם מחלוקתם בחדשות הוא, שלדעת רבי מאיר מותר משום שיכול לקושרן בקשר עניבה, שהוא נחשב קשר לענין תפילין אך אינו נחשב קשר לענין שבת, ואילו לדעת רבי יהודה אסור, משום שקשר עניבה קשר מעולה הוא ואפילו לענין שבת (ע"פ רש"י ורשב"א כאן, וריטב"א לעיל צו, ב). או להיפך, שלרבי יהודה אין זה נחשב קשר כלל אף לא לענין תפילין [כמבואר בגמ' להלן] (ע"פ רשב"א כאן, וריטב"א לעיל צו, ב, וראה ברשב"א שמבאר מחלוקתם באופנים נוספים).

ולשון 'והשתא דתני' וכו' שנוקטת הגמ', אין כוונתה להציע אופן נוסף לביאור המחלוקת, אלא כוונתה לדחות להלכה את דברי רבא שתלה מחלוקתם אם אדם עשוי לטרוח ולעשות קמיע בצורת תפילין, וכן קישוט לבגדו כעין טלית של מצוה, אלא הכל מודים שאין אדם עשוי לטרוח בכך, ולכן המוצא חוטי תכלת, לשונות – פסולים, וחוטים – כשרים, כדעת רבי אלעזר (רשב"א וריטב"א). ■ להלכה, המוצא חוטי ציצית בשוק, אפילו פסוקים ושזורים פסולים, שאדם טורח לעשות חוטים כעין ציצית, ושמא לא נעשו לשם ציצית [כדעת רבא, וכדעת התנא של משנתנו] (משנ"ב יא, א, ע"פ רמב"ם ציצית ב, ז, וביאור הגר"א או"ח שא, צט).

אַבַּיֵי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר עֲנִיבָה קְשִׁירָה מְעַלְיָיתָא הִיא, ורב חסדא שפסל עניבה בתפילין לדעת רבי יהודה, סובר שמה שלדעת רבי יהודה עניבה היא קשירה מעולה לענין שבת, זהו רק אם היא קשר של קיימא שאינו עומד להתירו, אך באופן שהיא לשעה בלבד כמו כאן בתפילין שעתיד לפתוח עניבה זו לאחר השבת ולקשור קשר רגיל, מודה רבי יהודה שאין זה נחשב קשר, כי אף שקשר רגיל אסור אף באופן זה, עניבה גרועה קצת מקשר רגיל אף לרבי יהודה, ואביי סובר שלרבי יהודה עניבה היא קשר גמור, ולכן אפילו אם עשויה לזמן היא אסורה, וכמו כל קשר שכשהוא של קיימא קצת אסור (רשב"א; ריטב"א, וראה תוס' כאן ד"ה אמר רב חסדא, ולעיל צו, ב ד"ה וכי). ■ להלכה, מותר לענוב בשבת אף אם דעתו שיתקיים כך לעולם [שלא כדעת רבי יהודה] (שו"ע או"ח שיז, ה).

קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִילִּין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא - שיעשה קשר לתפילין של ראש כמין אות דל"ת, ואות יו"ד ברצועת תפילין של יד [או של ראש (ראה רש"י שבת סב, א, והגהות הב"ח על הרי"ף שם כח, א מדפי הרי"ף אות ל)], וכן יקמט בתפלה של ראש בצורת אות שי"ן, שהן יחד שם ש-ד-י (רש"י כאן, ע"פ ריטב"א, ורש"י במנחות לה, ב, וכן היא גרסתנו בגמ' בשבת שם, שששתן הלכה למשה מסיני). ויש סוברים, שעשיית הקשר היא הלכה למשה מסיני, אך עשייתה בצורת אות דל"ת אינה הלכה למשה מסיני, ורק צורת האות שי"ן היא הלכה למשה מסיני (תוס' כאן, ובשבת סב, א ד"ה שי"ן כתבו, שלא גורסים שם בגמ' שאף הדל"ת והיו"ד הן הלכה למשה מסיני). ויש סוברים, ששלשתן הלכה למשה מסיני, אך הדל"ת והיו"ד אינן כאות השי"ן, שעל השי"ן יש קדושה, ואילו הדל"ת והיו"ד אינן אותיות גמורות, ואין בהן קדושה (תוס' מנחות לה, ב ד"ה אלו, ע"פ קרן אורה שם, ומעדני יו"ט על רא"ש תפילין יב, מ). ויש סובר, שצורות האותיות שי"ן ודל"ת הן הלכה למשה מסיני (רמב"ם תפילין ג, א, וראה בחי' מרן רי"ז הלוי שם, שמדקדק ברמב"ם שאמנם השי"ן והדל"ת שתיהן הלכה למשה מסיני, אך יש חילוק ביניהן, שלשי"ן יש דין כתב, ואילו הדל"ת צריכה להיות כצורת האות, אך אין לה דין כתב, ונפק"מ לכמה הלכות), ואילו צורת האות יו"ד היא מתקנת חכמים (בנין שלמה א תפילין ד, בדעת הרמב"ם). ■ להלכה, קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא (משנ"ב לב, רלב), וכן עשיית אות שי"ן בתפילין של ראש (שו"ע או"ח לב, מב ו-נב).

וְאָמַר רַב נַחְמָן וְנִוֵּיהֶן לְבַד, שאת אות השי"ן יש לעשות על בית התפילין מבחוץ, ולא בין הבתים, וכנאמר (דברים כח, י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך' וגו', ואמר רבי אליעזר הגדול (ברכות ו, א) שהכוונה לתפילין של ראש (רש"י). או הכוונה, שאותיות השי"ן תהיינה בולטות ולא שקועות (מאירי). ויש מפרשים, שהצד של הקשר בו נראה כעין אות דל"ת יפנה כלפי חוץ (תוס'; ריטב"א בשם הערוך). ויש שפירש, שהצד השחור של הרצועה, יפנה כלפי חוץ (רש"י מנחות לה, ב בפי' שני). ■ להלכה, צריך שהקשר שנראה כאות דל"ת יהיה לצד חוץ [כפי' שני], ושצד השחור שברצועות יהו לצד חוץ [כפי' שלישי] (שו"ע או"ח כז, י-יא, וראה משנ"ב שם לז-לח פרטים נוספים).

הַלּוֹקֵחַ תְּפִילִּין מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מוּמְחֶה בּוֹדֵק וְכוּ', ודוקא בדיעבד שאינו מוצא מומחה לקנות אצלו, או שכבר קנה ממי שאינו מומחה, אבל לכתחילה מבואר במנחות (מב, ב) שאין קונים אלא מן המומחה, ואינו רשאי לקנות ממי שאינו מומחה על דעת לבדוק אותן, משום שפתיחת בית התפילין שלא לצורך היא בזיון לתפילין, גם יש לחוש שיתעצל לבדוק אותן, ויניח אותן בינתיים ללא בדיקה (תוס'), גם חוששים שמא לא יבדקן יפה (תוס' רבינו פרץ).

בּוֹדֵק, משום שאנו חוששים שהפרשיות לא נכתבו כדינן (רש"י מנחות מב, ב; תוס' שם ד"ה תפילין). ■ להלכה, אין לוקחים תפילין אלא מן המומחה הבקי בחסרות ויתרות (שו"ע או"ח לט, ח), אבל לא ממי שאינו מומחה, אפילו שהלוקח רוצה לבודקן, מחשש שיתעצל לבדוק (משנ"ב שם, יט). בדיעבד, או שאין מומחה בעיר, צריך לבודקן (שו"ע שם, ט, ומשנ"ב שם, כ).

שְׁתַּיִם שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ, אוֹ שְׁתַּיִם שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד וְכוּ', שבכדי שהמוכר יוחזק כמומחה לא מועילה בדיקת תפילין של יד בלבד או תפילין של ראש בלבד, אלא צריך לבדוק את שתיהן, ובדיקת שתים של יד ואחת של ראש, או להיפך, מצטרפת לחזקה, וכמבואר בגמ' (בב"ק לז, ב) ששור שנגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל (ע"פ רש"ש שם, המוסיף שאם נגח שור שור וגמל נעשה מועד לכל, כמו כאן שעל ידי שתים של ראש ואחת של יד נעשה מומחה, וע"פ ביאור הגר"ח קניבסקי על מסכת תפילין, עמ' נח). אך צ"ע שכיון שהבדיקה אינה לבתים אלא לפרשיות שמא לא נכתבו כדינן, מה חילוק יש בין פרשיות של יד לפרשיות של ראש, שבכדי להיות מוחזק צריך לבדוק את שתיהן, ולא די בבדיקת שלש של יד, או שלש של ראש (קונטרס אילת השחר הנדפס בשלמי יוסף מנחות, מ, וראה דעת נוטה ג, תשצא).

וְהָתָנֵי רַב כַּהֲנָא בִּתְפִילִּין בּוֹדֵק שְׁתַּיִם שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ - אחת של יד ואחת של ראש (ריטב"א). ויש סובר, שתים של יד או שתים של ראש (מאירי, וראה מהדו' רש"ז ברוידא הע' 63).

וְאִי רַבִּי שְׁלִישֵׁי מִי אִית לֵיהּ, אלא בהכרח הברייתא היא כרשב"ג שחזקה נקבעת בשלש פעמים, והטעם שבריאשה הקילו שבדיקת שתי פעמים תועיל, משום שסתם מצויים אצל תפילין הם מומחים, לא כן בסיפא בצבתים, כדי להחזיק את כל הצבתים צריך בדיקת שלש פעמים (ריטב"א, וראה רשב"א). ■ להלכה, לקח תפילין ממי שאינו מומחה, בודק שתים של ראש ואחת של יד או להיפך. ואם לקח צבתים, בודק בכל צבת שתים של ראש ואחת של יד או להיפך [כדעת רשב"ג] (שו"ע או"ח לט, ט).

■ המשך במילואים עמ' 105

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [סוטה נב: וש"נ], ג) ממנות קף לה:, ג) [יומא כו. קד: ממנות מנ: ב"מ קו: מנחות לה:], ד) ע"ז תוס' לקמן קב. ד"ה ולאו, ה) [נדרים נ.], ו) [שבת קף קיג:], ז) ע"ב ע"ש לט: וכו'], ח) ערך נחת, ט) [ע"ז תוס' ממנות לה: ע"ש ושיימן ע', כפי' רש"י להסף וכהסף].

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה אמי וכו' בשבת שמנית כגון פרסי מומר: (ו) ד"ה קסר וכו' אלא שוב בשבת מטהרה אלמי למאי דלכתא לתפילין] בהדיא בתוב בה למען תהיה תורת ה' בפיך ובן ולמה יקראכר אלא לעורך ופרוך ואסתר אמי שרי:

הגהות מהר"ב רגשבורג

אן) רש"י ד"ה דבילי עלמא וכו' דשמא דתרחיצות ואי אמרי אסור משמע מתשות מפני שלין מקומות ומקור לקוקרן בשבת ואם מעקן בלא קשר לון זה דרך מלבוש ואל וכ"ש בשבי מתשות מטום ק"ל מעוכר לקוקרן בשבת קשר אפילו של קיימא בקשר מרופס ע"ב מיימוני פ"ו ושי' סדר הקודם מטוך ש"ס וכי אלם טוטם וכו' וש"ך:

הגהות וציונים

ב) [בהגי"ש איתא זוזי זוזין] (גליון). ובדפוס שאלוניקי "זוזי וזוזי":
ג) ציל **רבה** (ר"ש"ש, ובדפוס ונציאה ר"ש"ן ובדפוס שאלוניקי). וע"י ש"ך אות ד' ואות ש: ד) כה"י **בו"פ**: ה) [שייך במשנה לקיל צה ע"א] (גליון):

רב נסים גאון

פ"י המוצא תפילין:
אביי אמר רבי יהודה לטעמיה דאמר עניבה קשירה עניבה היא. איתא הא דר' יהודה במסכת שבת בפרק אלו קשורין (דף קיג) תנן דלי שנפסק או נקרע חייב לתקנו משום שבת ואמרי קסבר ר' יהודה עניבה קשירה היא ואיתא נמי בפרק אור לארבעה עשר (פסחים דף נא:) הא כנני רבי היא דאמר בתרי זיכני הויא חזקה. עיקר דברי רבי (במסכת שבת) [בהתוספתא דשבת] בפרק ש"ו נראיה לראשון ואת לשני ואת לשלישי לא תניא כוותיה דרבי רבי ואיתא בגמ' דיבמות (דף סו) משמיה דשמואל אמר ר' יהודה משום ר"ש קשר של קיימא אפילו בעלי חיים ובפרק הקודם במוק"ט ש"ס וכי אלם טוטם וכו' וש"ך:

הגהות ועיונים

ו) [בהגי"ש איתא זוזי זוזין] (גליון). ובדפוס שאלוניקי "זוזי וזוזי":
ז) ציל **רבה** (ר"ש"ש, ובדפוס ונציאה ר"ש"ן ובדפוס שאלוניקי). וע"י ש"ך אות ד' ואות ש: ח) כה"י **בו"פ**: ט) [שייך במשנה לקיל צה ע"א] (גליון):

רב נסים גאון

פ"י המוצא תפילין:
אביי אמר רבי יהודה לטעמיה דאמר עניבה קשירה עניבה היא. איתא הא דר' יהודה במסכת שבת בפרק אלו קשורין (דף קיג) תנן דלי שנפסק או נקרע חייב לתקנו משום שבת ואמרי קסבר ר' יהודה עניבה קשירה היא ואיתא נמי בפרק אור לארבעה עשר (פסחים דף נא:) הא כנני רבי היא דאמר בתרי זיכני הויא חזקה. עיקר דברי רבי (במסכת שבת) [בהתוספתא דשבת] בפרק ש"ו נראיה לראשון ואת לשני ואת לשלישי לא תניא כוותיה דרבי רבי ואיתא בגמ' דיבמות (דף סו) משמיה דשמואל אמר ר' יהודה משום ר"ש קשר של קיימא אפילו בעלי חיים ובפרק הקודם במוק"ט ש"ס וכי אלם טוטם וכו' וש"ך:

משנת ראשונים

ולייגביהו מינבב.
ד"ה"ל דכיון שאינה של קיימא דחזאי לתזור תחזיר ועושה לה קשר, מישהוא שרי ר' יהודה בעניבה כי הא, משום דעניבה גריעא קצת מקשר דעלמא, ואביי אומר דעניבה לר"י קשר של קיימא ומעלייא הוא וכי היכי דלדידיה קשר שאינו של קיימא ממש אלא שהוא של קיימא קצת אסור, אף בעניבה כן. **[הרשב"א]**

אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין. מימה וכי מי יש רב שמסית לנו לעבור עניבה קשירה מעליית היה דלקמיה דמצי ר"י למיקום מתני' לתזכות בתפלות כדרבן לר"י דלמתני' לא מיירי לקשר הוא כי מי קקשר לתפילין לר"י שיהא עניבה לסמחת לעניבה לתפילין ותעשה קשר גמור כמו לכתילה: **אביי** אמר ר"י **טעניבה** בר. וכי מאיר בשני בתפלות קסבר לעולם קשירה היא ומימה לדעת' היא ניחא לון קשירה[ט] סס עניבה ל"ת קשירה היא סס לא ולקי מתיקו ומוהר ר"י דהסס בדמיהבך והסס לא ולא מיהבך וקשה לתלמה להלכה כר"י דעניבה קשירה היא מדמסיק מבי רבכי יהודה לטעניבה וסמס משמיע מתא כרבי יהודה דאמר עניבה קשירה מעליית היא טעמא דעניבה קשירה מעליית היא לאו הכי עניב להו[ה] והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא ואמר רב נחמן ונוייתן לבר דעניב להו בעין קשירה דידהו. אמר רב חסדא אמר ר[ב] ההלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק שתים של יד ואחת של ראש או שתים של ראש ואחת של יד מה נפשך אי מחד גברא קא זבין לבדוק או שלש של יד או שלש של ראש אי מתרי תלתא גברי זבין כל חד וחד ליבעי בדיקה לעולם מחד גברא זבין ובענין המיתמחי בשל יד ובשל ראש איני והא תני רבה בר שמואל בתפילין בודק שלש של יד ושל ראש מאי לאו אז שלש של יד או שלש של ראש לא שלש מהן של יד מהן של ראש והתני רב כהנא בתפילין בודק שתים של יד ושל ראש הא מני רבי היא דאמר[ב] בתרי זימני הוי חזקה אי רבי אימא סיפא וכן בצבת השני וכן בצבת השלישי ואי רבי שלישי מי אית ליה מודה רבי בצבתים דמתרי תלתא גברי זבין אי הכי אפילו רבינ נמי ואפילו חמישי נמי אין הכי נמי והאי דקתני שלישי לאפוקי מחזקה לעולם אפילו רביעי וחמישי נמי: מצאן צבתים או כריכות וכו': מאי צבתים ומאי כריכות אמר רב יהודה אמר רב הן הן צבתים הן הן כריכות צבתים זוזי זוזי[ו] כריכות דסריכן טובא: מחשיך עליהן ומביאן: ואמאי לעיילינהו זוג זוג אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לידיי מיפרשא לי מיניה דאבא[ז] כל שאילו מכנסין זוג זוג וכלות קודם שקיעת החמה מכנסין זוג זוג ואי לא מחשיך עליהן ומביאן: ובמכנה מכנן והולך: והתניא[ח] ובמכנה[ט] מוליכן פחות פחות מארבע אמות אמר רב[י] לא קשיא הא בסכנת גוים הא בסכנת לסטים א"ל אחד חדשות ואחד ישנות דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בחדשות ומתיר בישנות אלמא מר סבר טרח אניש ומר סבר לא טרח אניש: (שצ"ע עצב"י סימן): והשתא דתני אבוה דשמואל בר רב יצחק אאלו הן ישנות של שיש בהן רצועות ומקושרות חדשות יש בהן רצועות ולא מקושרות דכולי עלמא לא טרח אניש ולעיבוניהו מיעבד אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין אביי אמר [ג]רבי יהודה לטעמיה דאמר עניבה קשירה מעלייתא היא מעמא דעניבה קשירה מעלייתא היא לאו הכי עניב להו[ה] והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא ואמר רב נחמן ונוייתן לבר דעניב להו בעין קשירה דידהו. אמר רב חסדא אמר ר[ב] ההלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק שתים של יד ואחת של ראש או שתים של ראש ואחת של יד מה נפשך אי מחד גברא קא זבין לבדוק או שלש של יד או שלש של ראש אי מתרי תלתא גברי זבין כל חד וחד ליבעי בדיקה לעולם מחד גברא זבין ובענין המיתמחי בשל יד ובשל ראש איני והא תני רבה בר שמואל בתפילין בודק שלש של יד ושל ראש מאי לאו אז שלש של יד או שלש של ראש לא שלש מהן של יד מהן של ראש והתני רב כהנא בתפילין בודק שתים של יד ושל ראש הא מני רבי היא דאמר[ב] בתרי זימני הוי חזקה אי רבי אימא סיפא וכן בצבת השני וכן בצבת השלישי ואי רבי שלישי מי אית ליה מודה רבי בצבתים דמתרי תלתא גברי זבין אי הכי אפילו רבינ נמי ואפילו חמישי נמי אין הכי נמי והאי דקתני שלישי לאפוקי מחזקה לעולם אפילו רביעי וחמישי נמי: מצאן צבתים או כריכות וכו': מאי צבתים ומאי כריכות אמר רב יהודה אמר רב הן הן צבתים הן הן כריכות צבתים זוזי זוזי[ו] כריכות דסריכן טובא: מחשיך עליהן ומביאן: ואמאי לעיילינהו זוג זוג אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לידיי מיפרשא לי מיניה דאבא[ז] כל שאילו מכנסין זוג זוג וכלות קודם שקיעת החמה מכנסין זוג זוג ואי לא מחשיך עליהן ומביאן: ובמכנה מכנן והולך: והתניא[ח] ובמכנה[ט] מוליכן פחות פחות מארבע אמות אמר רב[י] לא קשיא הא בסכנת גוים הא בסכנת לסטים א"ל

קשר של תפילין הל"מ. פי' בקונטרס סל"מ שיהא הוא עשוי שלושה כלל"ש ונמפיהמו עשוי כמין ש"ין ולעושה קבושה בסס עשוי כמין ש"ין ולעושה קבושה בסס שלא יהא של ראש לא שלש של ראש ולא שלש של יד או שלש של ראש לא שלש מהן של יד מהן של ראש והתני רב כהנא בתפילין בודק שתים של יד ושל ראש הא מני רבי היא דאמר[ב] בתרי זימני הוי חזקה אי רבי אימא סיפא וכן בצבת השני וכן בצבת השלישי ואי רבי שלישי מי אית ליה מודה רבי בצבתים דמתרי תלתא גברי זבין אי הכי אפילו רבינ נמי ואפילו חמישי נמי אין הכי נמי והאי דקתני שלישי לאפוקי מחזקה לעולם אפילו רביעי וחמישי נמי: מצאן צבתים או כריכות וכו': מאי צבתים ומאי כריכות אמר רב יהודה אמר רב הן הן צבתים הן הן כריכות צבתים זוזי זוזי[ו] כריכות דסריכן טובא: מחשיך עליהן ומביאן: ואמאי לעיילינהו זוג זוג אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לידיי מיפרשא לי מיניה דאבא[ז] כל שאילו מכנסין זוג זוג וכלות קודם שקיעת החמה מכנסין זוג זוג ואי לא מחשיך עליהן ומביאן: ובמכנה מכנן והולך: והתניא[ח] ובמכנה[ט] מוליכן פחות פחות מארבע אמות אמר רב[י] לא קשיא הא בסכנת גוים הא בסכנת לסטים

רבינו חננאל

אמר משמיה דרב קשר של תפילין הל"מ אמר רב נחמן ונוייתן לבר (ואי) איכא למימר דעניב להו כעין קשירה דידהו אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין. אמר רב חסדא הלוקח תפילין כו' ואוקימנא בזוזיבין מחד גברא בעינן (דמחזי) [דמחמתי] בשל יד ובשל ראש והא תניי רב כהנא בתפילין בודק שתים בשל ראש ואוקימנא לה' דאמר בתרי זימני הוי חזקה. ובודה ר' בצבתים דמתרי תלתא זבין והלכך צריך לבודקן בכל צבת שתים בתפילין של יד ואחת של ראש או שתים של ראש ואחת של יד ואוקימנא לה' דאמר בתרי זימני הוי חזקה ואמאי לא בעי בדיקה לעולם מחד גברא ומשני שני וכן צבת שלישי ואפי' רבינאי ואפילו חמישי דינן דאמרי' חזקה שלישי שוין הואי דקתני שלישי לאפוקי מרבי חזקה ואפילו רבינאי ואפילו חמישי הכי דינהוג. **נמצאן צבתין או כריכות.** אמר רב יהודה כר' מותיב לעילמן ומביאן כולן כאחת ובסכנה מבטן ולחוץ לה. אוקימנא בדיא בסכנת עכ"ם כגון שמצי אבל בסכנת לסטים מלילכן פחות פחות מארבע אמות

רבינו חננאל

אמר משמיה דרב קשר של תפילין הל"מ אמר רב נחמן ונוייתן לבר (ואי) איכא למימר דעניב להו כעין קשירה דידהו אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין. אמר רב חסדא הלוקח תפילין כו' ואוקימנא בזוזיבין מחד גברא בעינן (דמחזי) [דמחמתי] בשל יד ובשל ראש והא תניי רב כהנא בתפילין בודק שתים בשל ראש ואוקימנא לה' דאמר בתרי זימני הוי חזקה. ובודה ר' בצבתים דמתרי תלתא זבין והלכך צריך לבודקן בכל צבת שתים בתפילין של יד ואחת של ראש או שתים של ראש ואחת של יד ואוקימנא לה' דאמר בתרי זימני הוי חזקה ואמאי לא בעי בדיקה לעולם מחד גברא ומשני שני וכן צבת שלישי ואפי' רבינאי ואפילו חמישי דינן דאמרי' חזקה שלישי שוין הואי דקתני שלישי לאפוקי מרבי חזקה ואפילו רבינאי ואפילו חמישי הכי דינהוג. **נמצאן צבתין או כריכות.** אמר רב יהודה כר' מותיב לעילמן ומביאן כולן כאחת ובסכנה מבטן ולחוץ לה. אוקימנא בדיא בסכנת עכ"ם כגון שמצי אבל בסכנת לסטים מלילכן פחות פחות מארבע אמות

משנת ראשונים

ולייגביהו מינבב.
ד"ה"ל דכיון שאינה של קיימא דחזאי לתזור תחזיר ועושה לה קשר, מישהוא שרי ר' יהודה בעניבה כי הא, משום דעניבה גריעא קצת מקשר דעלמא, ואביי אומר דעניבה לר"י קשר של קיימא ומעלייא הוא וכי היכי דלדידיה קשר שאינו של קיימא ממש אלא שהוא של קיימא קצת אסור, אף בעניבה כן. **[הרשב"א]**

אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין. מצאתי להרב שמואל בן חפיר ז"ל, דאת אומרת לעולם כשיש משנה אבל בריייתא ואומר עליה זאת אומרת, פירוש אבל בריייתא אותה משנה לא בריייתא לא הוה ידעינן ההוא דינא, דאי בלאו הכיא הוה ידעינן הדין דאשתא דאשתו ושל שכאל של שלשה אשתו צריך למדר בהבריייתא, אלא דאי הדדין ליכא למשמע אלא מהמשנה או מהבריייתא הוילחה לא שמעינן.

[גופי הלכות פרק ד]

קשר של תפילין הלכה למשה מסיני יעשה מימין הקורא בקמט עור דפוס הבית ש"ין, וכן מכאן ומכאן דימיטא חלת רישי דשמאלא ארבעה רישי פרידש יעשה בתוכה כדאיתא בשיבמותא [נכאן] ע"כ. **[בית יוסף אורח חיים סימן לב]** ויש לך להתבונן בכאן, כי נראים כאלו אות ש' שהיא הלכה למשה מסיני, והוא כאלו אמר ראוי כל עמי הארץ כי שי"ן עליך יראו ממך. ועוד תלוף השם הגדול בא"ת ב"ש עולה במספר שי"ן, והיא שי"ן דבתי' שוד ושתי"ם. ועוד כי שי' ימים של השנה תפלין הם בשנה, ואשר שבעתים ימים טובים שהן ט"ז ימים. **[בבני בתי דברים כח ז]** ואמר **רב** נחמן ונוייתן **לבר**. פרש"י אותו שאל של ואיכר האחותות שאינם כלפי התפילין בין הבתים, ונראה לפרש דאקשר קאי שיהיה הקשר לצד חוץ דאם לא כן אמאי פריטי לה הבא, ואמרי' נמי בסנהדרין פרק הסקמן רבה, רב אשי הוה יתיב קמיה דרב ושטרא קמיה אשתיטיקא ליה דצוואה דתפילין אמר ליה ולא סבר לה מר ונייתן לבר אלמא אדעתא קאי ולא אקציצה, וכן פירש בערוך נרי הקשר נראה לחזק אותו ש[שנראה] כעין ד'ש"ין. **[תוספות הרא"ש]** **לא בסכנת נכרי.** פרש"י לעישנא קמא שהוא יבא מפני גוים שיהרגוהו שם מולכין פחות פחות מארבע אמות שלא יבוזו הגוים אבל בסכנת לסטים ישראל מכנסן, ונקשה להך לעישנא דהוה לי למימר כאן בסכנת לסטים גוים כאן בסכנת לסטים ישראל, ולאידך לעישנא ניחא. **[תוספות הרא"ש]**

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"ט מהלכות שבת הל' ג מ"ע מ"ע, מהלכות תפילין הלכה י ס"ע קי' סעיף מג:
יד ב מיי' פ"ג מהלכות תפילין הלכה י סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מ"ד סעיף מג:
טו ג ד מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כב ס"ע מ"ע, טוש"ע א"ח סי' מ"ד סעיף מג:

צז: המוצא תפילין פרק עשירי עירובין

מתני' שמעון אומר נותנן לחבירו כו'. גמ' מאי לאו מן שם מכניס היה ממלי כי אמעון להוליך פחות מהכא אמות ולא גרע מכים דפרק מי שהמציך (שבת דף קנ.): והתם נמי מן שם היו מכניס הכא והיו כולן שופרין בו גמ' אלא לרבי שמעון אומר נותנן למבוי ומבירו למבוי לחבי ליה: **מתני'** רבי נרסינן ובן בנו ואפילו הן מאה. ולא כספרים דגרסי ולפני הן מאה וכן בנו דנגמרא מוכח לפילו הן מאה אבל קאי למפקע בעמא מע"ג דקשיא ליה דלא: **את** החי בבמה פטור. ול"ת נהי במה נוטלת את עצמו לזרוק אבל חה עצמו לא יכול לזרוק מיהו יכול מייב כלומנא דהמלניע (שבת דף קנ.). ותוי"ט ומכ"מ מיפטר הכל משום דגמרינן כל הוצאות ממשכן ואם לא היו נוטלים בעלי מיים לחלים ומחשים מוליכין בהגלגל ומלוין מיד כשיופק מן היס היו מוליכין למי בעוהו בכמו כי היכי לילגלל ניציעים כלאמר" כמוך פרק כלל גדול (שם דף עה.):

הכא בחבית דהפקר ומים דהפקר עשקינן. ללת קנו שבימה ל"ה (ו) לזה ולא לזה ולפילו מוך למטוח דקמלכי היינו ממקום שבימה מוך למל מוך למקום של הזוקה כסם ללת קנו יוליכו מוכן למקי לפרישים לעיל בפרק מי שהוליחוהו (דף מו). לכרגלי כל מלם דקמני גבי נהרות המשכין היינו כרגלי הממלא ולא דקמני" ועוד יש לחלק ליכול להוליחם מוך למקום (ו) שזכה בהן מחילה וכמון שלא יוכלו מלי מיל לחזור בהן לא בעלמו ולא למחרים בהגלגלו אלא מם שמוחים בהן ונמצין[ו] זה מפני ב"ש שיין למנות מוכן למבירו ומבירו למבירו מע"ג דלימא לימול ד' למעוה: ומי

לו המוציא מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי מפני שהכלי מטפל לו[ז] מתיב רב יוסף ר' יהודה אומר בשירא נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו כל שבן דאושא מילתא חסורי מיחסרא והבי קתני במה דברים אמורים בכסנת גוים אבל בכסנת ליסטים מוליכן פחות פחות מד' אמות(ח): רבי שמעון אומר נותנן לחבירו וכו'(ט): בבאי קמיפלגי מר סבר פחות מארבע אמות עדיף דאי אמרת נותנן לחבירו וחבירו לחבירו אושא מלתא דשבת ומר סבר נותנן לחבירו עדיף דאי אמרת מוליכן פחות מארבע אמות זימנין דלאו אדעתיה ואתי לאתויינהו ארבע אמות ברה"ר: וכן בנו: בנו מאי בעי התם דבי רשי"ר שלישתים כתם ויתנהו כתם מנהג מתון, ומתני' מוקמינן[ט] למתניתין בכסנת גוים אלא יחמיר למלנות, מימא מיפא ומי וכ"ש[י] דאושא מלתא ויתמר שמעון עליהם לכולם, חה עיקר, מלא נהלנין[יא] בריבית כל שכן לאושא מלתא דשבת כהגלגלין בסיפא, מכלל לחלי אושא דמילתא לאו מזלזלת בשבת אלא קפיד אלא מחמת מפנוח קפיד: **אע"ג דקשיא ליה.** שמעולטלין אומו מיל לילי: **הא עדיפא.** בשבת, ולא יטלטלנו הוא לגבו פחות פחות מד' אמות: **ברבי הבטים.** שהשולל או נוקף בהמה או כלים ממבירו ביום טוב, אינו יכול להוליכם אלא למקום שהבטיחם הבימוסים ומחזיר לילך אם, ואם עבירו לו בשבת אלא מהבירה בשבת מפני שהוא מלוה ואלא נעשקה שבת לעשות לו בשדה דברים האסורים בפרשת תוכחה, והא קתני" (שבת קכט:) שמחללין עליהם את השבת והיכי פליג ת"ק בהא, אלא כגון שאוני השדה קשה לו וצריכין להביאו לעיר. **[הריטב"א]**

דבשלה חבית לגבי מים כתרנו: ולי נראה דרבנן שבני דמר דמרינא דאורייתא בשל כלי לגבי אוכל שלא תהיב ההכותר בהוצאה שבת אלא על דבר שעיקר ההכותר בהוצאה, אבל לענין תוחומין בכלים נמי בזרי רבנן דאמרו נמי פשרי אבל אסור והוא. **[הריטב"א]**

היה קורא בספר על האיסקופה. לאו דוקא ספר אלא הוא הדין לשאר כל הדברים, וספר לרכותא ונקטיה משום פרסום דאפילו היה קורא בראש הגג ונתגלגל למטה מעשיה אינו גוללו אלא הופכו על הכתב. אינו בבורו של

ז) כלה ג:, ב) שם ג:, ג) שבת נג: קמא:, ד) שבת נג: ה) [לקמן קנ:], ו) שבת צז:, ז) [לקמן קנ:], ח) [ועי"ש תוס' שבת נה. ד"ה שמעון].

רב נסים גאון

נאן אמרו לו ר' יוחנן בן נורי הוא דאמר חסצי הפקר קונין שביתה. איתא בפרק מי שהוציאוהו נרים (לעיל זף מז) וכבר כתבנוה בפרק בכל מערבין.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ממנה אלא ממלה החזוט וגולו: **(ו)** רש"י ד"ה סבי גרסינן ומי גרסינן ממ"ק ראיבא ומי דמקליל סולי הלח: **(ז)** ד"ה לעמה ומי ומכולה מפקע בגמ': **(ח)** ד"ה ומקה ומי גולו אצלו נלמות חימיל: **(ט)** ד"ה ולא גמרינן ללומת נפיל מלים מלים ואתי לאתויי האיבא חיוב השאה הס"ל: **(י)** תוס' ד"ה בהא ומי ומכ' ולא קט שבימה לא זה ולא זה ולפילו: **(יא)** בא"ד ליסול לכולמן מן שמוח של הזוכה כהן ממולה:

משנת ראשונים

רבי שמעון אומר נותנן לחבירו ובו'. קשיא הא קא משלי מהא"ר להא"ר י"ל דמשלי להו דרך פשוט. **[תוספות ר"ד]**

בנו מאי בעי התם. כלומר מה הועיל שאחרש לו שם כדי שיחזירו לו להביאר כן הוא לא הוזיר הכמוס כן אלא על ידי דחוק. **[הריטב"א]**

בשילדתו אמו בשדה. ובריבטן להביאו לעיר ולא משום שאי אפשר לעשות לו בשדה דברים האסורים בפרשת תוכחה, והא קתני" (שבת קכט:) שמחללין עליהם את השבת והיכי פליג ת"ק בהא, אלא כגון שאוני השדה קשה לו וצריכין להביאר לעיר. **[הריטב"א]**

דבשלה חבית לגבי מים כתרנו: ולי נראה דרבנן שבני דמר דמרינא דאורייתא בשל כלי לגבי אוכל שלא תהיב ההכותר בהוצאה שבת אלא על דבר שעיקר ההכותר בהוצאה, אבל לענין תוחומין בכלים נמי בזרי רבנן דאמרו נמי פשרי אבל אסור והוא. **[הריטב"א]**

היה קורא בספר על האיסקופה. לאו דוקא ספר אלא הוא הדין לשאר כל הדברים, וספר לרכותא ונקטיה משום פרסום דאפילו היה קורא בראש הגג ונתגלגל למטה מעשיה אינו גוללו אלא הופכו על הכתב. אינו בבורו של

א"ל אביי במאי אוקימתא **מתני' בסכנת גוים** אימא סיפא כספרים ליסטים הוא מתני לה כולהו מתניתין בסכנת גוים אימא סיפא ר' שמעון אומר נותנן לחבירו וחבירו לחבירו כל שבן דאושא מילתא חסורי מיחסרא והבי קתני במה דברים אמורים בסכנת גוים אבל בסכנת ליסטים מוליכן פחות פחות מד' אמות(ח): רבי שמעון אומר נותנן לחבירו וכו'(ט): בבאי קמיפלגי מר סבר פחות מארבע אמות עדיף דאי אמרת נותנן לחבירו וחבירו לחבירו אושא מלתא דשבת ומר סבר נותנן לחבירו עדיף דאי אמרת מוליכן פחות מארבע אמות זימנין דלאו אדעתיה ואתי לאתויינהו ארבע אמות ברה"ר: וכן בנו: בנו מאי בעי התם דבי רשי"ר מנשה תנא בשילדתו אמו בשדה ומאי אפילו הן מאה דאע"ג דקשיא ליה ידא אפילו הכי הא קא עדיפא: רבי יהודה אומר נותן אדם חבית וכו': ולית ליה לרבי יהודה הא מתילה דתנן הכהכים ברגלי הבעלים אמר ריש לקיש משום לוי סבא הבא במאי עסקינן במערן מחבית לחבית ורבי יהודה לטעמיה דאמר מים אין בהם ממש (ט) דתנן רבי יהודה פוטר במים מפני שאין בהן ממש ומאי לא תהלך זו לא יהלך מה שבזו יותר מרגלי הבעלים אימר דשמעת ליה לר' יהודה היכא דבליגן בעיסה היכא דאיתנהו בעיניהו מי שמעת ליה השתא בקדירה אמר רבי יהודה לא בטלי בעיניהו בטלי (י) דתניא רבי יהודה אומר מים ומלח בטלין בעיסה ואין בטלין בקדירה מפני רוטבה אלא אמר רבא הבא בחבית שקנתה שביתה ומים שלא קנו שביתה עסקינן דבטלה חבית לגבי מים (כ) כדתנן המוציא יהי בתמה פטור אף על התמה מפני שהתמה טפילה לו המוציא פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי מפני שהכלי מטפל לו(ז) מתיב רב יוסף ר' יהודה אומר בשירא נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו כל שבן דאושא אמר ר' יוחנן בן נורי אמר רבא חפצי הפקר קנין שביתה הכי קאמר להן שביתה הכי קנין שביתה לא קאמר ליה לר' יהודה לא תהלך זה יותר מן הכלים שיש להן בעלים ורקיל כרב יוסף דתניא בהדיא כתותיה: **היה** קורא בספר כו' אוקמה רב אחא בספר רב אוקמה רב יוחנן בן נורי היא (ח) דאמר חפצי הפקר קונין שביתה אי יותר מרגלי הבעלים לא יהלכו אלו יותר מכלים שיש להם בעלים: **מתני'** (ח) היה קורא בספר על האיסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב רבי יהודה אומר אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלא (ט) מחט גוללו אצלו ר' שמעון אומר אפילו בארץ עצמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שעות עומד בפני כתבי הקודש: **גמ'** האי איסקופה ה"ד אילימא איסקופה רשות היחיד וקמה רשות הרבים ולא גזרינן דילמא נפיל ואתי לאתויי מני

אלא מי חזינן דמפקה ואכנסה לה (ו) לזה ולא לזה ולפילו מוך למטוח דקמלכי היינו ממקום שבימה מוך למל מוך למקום של הזוקה כסם ללת קנו יוליכו מוכן למקי לפרישים לעיל בפרק מי שהוליחוהו (דף מו). לכרגלי כל מלם דקמני גבי נהרות המשכין היינו כרגלי הממלא ולא דקמני" ועוד יש לחלק ליכול להוליכם מוך למקום (ו) שזכה בהן מחילה וכמון שלא יוכלו מלי מיל לחזור בהן לא בעלמו ולא למחרים בהגלגלו אלא מם שמוחים בהן ונמצין[ו] זה מפני ב"ש שיין למנות מוכן למבירו ומבירו למבירו מע"ג דלימא לימול ד' למעוה: ומי

פטור אף על התמה מפני שהתמה טפילה לו המוציא פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי מפני שהכלי מטפל לו(ז) מתיב רב יוסף ר' יהודה אומר בשירא נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו כל שבן דאושא אמר ר' יוחנן בן נורי אמר רבא חפצי הפקר קנין שביתה הכי קאמר להן שביתה הכי קנין שביתה לא קאמר ליה לר' יהודה לא תהלך זה יותר מן הכלים שיש להן בעלים ורקיל כרב יוסף דתניא בהדיא כתותיה: **היה** קורא בספר כו' אוקמה רב אחא בספר רב אוקמה רב יוחנן בן נורי היא (ח) דאמר חפצי הפקר קונין שביתה אי יותר מרגלי הבעלים לא יהלכו אלו יותר מכלים שיש להם בעלים: **מתני'** (ח) היה קורא בספר על האיסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב רבי יהודה אומר אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלא (ט) מחט גוללו אצלו ר' שמעון אומר אפילו בארץ עצמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שעות עומד בפני כתבי הקודש: **גמ'** האי איסקופה ה"ד אילימא איסקופה רשות היחיד וקמה רשות הרבים ולא גזרינן דילמא נפיל ואתי לאתויי מני

חִסּוֹרֵי מִיחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי וְכוּ', ורבי החסיר חלק זה, כדי להעלים את היתר העברה פחות פחות מארבע אמות, וכמבואר בשבת (קנג, ב), שלא רצו חכמים לגלותו מחשש שמא יעביר ארבע אמות בפעם אחת (תוס' יו"ט).

מוֹלִיכָן פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, שכל פעם לפני שמסיים לעבור ארבע אמות, עומד לפוש רגע אחד (רבינו יהונתן לא, ב מדפי הרי"ף; רש"י ע"ז ע, א; טור או"ח שמח). ויש סובר, שאין די בעמידה, אלא צריך לישב (ב"י או"ח רסז, ז, בשם רבינו ירוחם. ובמג"א שם, ט כתב בדעתו, שהצורך בישיבה הוא כשעמידתו היא רק כדי שלא יבוא לידי איסור). ומה שצריך לישב, זה דוקא אם נושא את המשא לבדו, אבל כשמעביר לחבירו וחבירו לחבירו וכן הלאה, לכולי עלמא אין צורך אפילו בעמידה, משום שכל אחד עושה מעשה חדש (ט"ז שם, ד, בדעת רבינו ירוחם). ■ להלכה, להולכה פחות פחות מארבע אמות, די בעמידה רגע אחד [כדעה ראשונה]. ויש מחמירים שכשנושא את המשא לבדו, צריך דוקא ישיבה או הנחת החפץ, ואם מעביר לחבירו, לכולי עלמא אין צורך אפילו בעמידה [כדעת רבינו ירוחם וכביאור הט"ז] (משנ"ב שם, יח, וראה עוד שעה"צ שמט, יח).

מַר סָבַר פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עָדִיף וְכוּ', **וּמָר סָבַר נוֹתְנָן לַחֲבֵירוֹ עָדִיף וְכוּ'**. ■ להלכה, יבחר כרצונו אם לטלטל פחות מארבע אמות, או לתת לחבירו וחבירו לחבירו וכו' (שו"ע או"ח שא, מב, וראה ביאור הגר"א שם, קא).

בְּנוֹ מַאי בָּעֵי הָתָם, כלומר, איזה אונס גרם לו להיות בשדה, אשר מחמתו התירו להביאו, שהרי לא הקילו חכמים להכניס על ידי הבאה לחבירו וחבירו לחבירו אלא בשעת הדחק (ריטב"א).

בְּשֶׁיִּלְדָּתוּ אִמּוֹ בַּשָּׂדֶה, ומכניסים אותו לעיר משום הצורך לרחוץ ולסוך תינוק ביום הולדו, שאף שזהו פיקוח נפש, אך מה שאפשר למעט בחילול שבת ממעטים [משום שפיקוח נפש אינו 'היתר' אלא רק 'דחיה']. ואף לדעת תנא קמא מותר להכניסו, אך על ידי הולכה פחות פחות מארבע אמות, ולא על ידי העברה מחבר לחבר, שהרי העברה מיד ליד קשה לתינוק [כפי שיבואר להלן בגמ'], וגם משום שחילול שבת הנעשה על ידי רבים, יש בו אוושא מילתא וחילול השם בעיני עמי הארץ הסוברים שהתירו חילול שבת (ע"פ ירושלמי, ועין יצחק [לרי"א ספקטור] או"ח טו, ב. וראה רבינו יהונתן).

ויש סובר, שלצורך רחיצת וסיכת התינוק, כיון שהוא פיקוח נפש, מותר להכניסו גם באופן רגיל שיש בו איסור תורה, ואף תנא קמא לא היה חולק על דין זה, אלא ההכנסה לעיר היא משום שאויר השדה קשה לתינוק, שלדעת רבי שמעון מכניסים על ידי העברה מחבר לחבר, ואילו לדעת תנא קמא אסור להכניסו כלל (ריטב"א כאן, ולהלן ד"ה ולענין פסק הלכה, וקרן אורה ואור גדול בביאור דעתו).

דְּתָנַן הַבְּהֵמָה וְהַכֵּלִים כְּרַגְלֵי הַבְּעָלִים, שהשואל או קונה בהמה או כלים מחבירו ביום טוב, אינו יכול להוליכם אלא עד מקום שהבעלים הראשונים מותר לו לצאת, שכשם שהוא אסור לצאת מחוץ לתחומו, כך כלים אלו אסור להוציאם מחוץ לתחום של מי שהיה בעליהם בעת כניסת החג (רש"י). ואיסור זה אינו אלא מדרבנן. ואפילו לדעת הסובר שאיסור תחומין דאורייתא, זהו רק על גופו, אבל איסור תחומין לכליו, הכל מודים שהוא רק מדרבנן (רשב"א). ויש סובר, שדין הכלים כדין האדם, ולדעת הסובר שתחומין דאורייתא, אף איסור תחומין לכליו הוא מדין תורה (רמב"ן לעיל מג, א ד"ה ועוד אמרינן). וכמובן, דין זה נוהג אף בשבת, אך כיון שאין דרך להשאיל כלים או בהמה להולכים ממקום למקום בשבת [משום שבדרך כלל לא היה עירוב], לכן העמיד התנא דין זה לענין יום טוב שהדרך לטלטל בו לצורך יום טוב [ואין צריך עירוב], וטלטול הכלים הוא לצורך 'אוכל נפש', כל שכן בהמה שהיא עצמה 'אוכל נפש' (פני יהושע ביצה לז, א).

אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה הֵיכָא דִּבְלִיעָן בְּעִיסָּה וְכוּ', אבל לוי סבא סבר, שמים המעורבים בעיסה נחשבים כמי שהם בעין ואינן בטלים, מפני שהם מעמידים את העיסה, שלולא המים לא תהא עיסה, וטעמו של רבי יהודה הוא משום שמים אין בהם ממש לקנות שביתה, ואפילו כשהם בכד והם בעין, וזו כוונתו במה שאמר בברייתא שמים ומלח בטלים בעיסה. ולפי זה, מה שאמר רבי יהודה בסיפא של הברייתא שמים אין בטלים בקדרה משום הרוטב, אין כוונתו משום שבאופן זה הם בעין, שהרי גם מים בעין בטלים, אלא כוונתו משום שסתם מים שאדם נותן בתבשיל הם חשובים יותר, ובהם יש ממש (ריטב"א).

הַמּוֹצִיא הַחַי בְּמִטָּה פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה מִפְּנֵי שֶׁהַמִּטָּה טְפֵילָה לוֹ, שפטור על הוצאת אדם חי משום ש'חי נושא את עצמו', ופטור אף על המיטה הטפילה לאדם (רש"י), וכן פטור על הבגדים, שאף הם טפלים לאדם (גמ' שבת קמב, א). וטעם הפטור ב'חי נושא את עצמו', שאיסור הוצאה למדים מן המשכן, ושם לא היתה הוצאת חי (ע"פ תוס' כאן, ובשבת צד, א ד"ה שהחי). ולולי הטעם של 'חי נושא את עצמו', לא היה די בלימוד מן המשכן לחוד, משום שאיננו צריכים שיהא בדיוק כמו במשכן, שהרי ישנם כמה דברים שלא היו במשכן וחייבים על הוצאותיהן (מהרש"א כאן).

הַמּוֹצִיא אֻכְלִין פָּחוֹת מִכַּשָּׁעוּר בִּכְלִי פָּטוּר אַף עַל הַכְּלִי מִפְּנֵי שֶׁהַכְּלִי טָפֵל לוֹ, וחכמים החולקים על רבי יהודה במשנתנו ואומרים שלא תהלך החבית יותר מרגלי בעליה, סוברים שהחבית אינה טפלה למים (רש"י). ומה ששנינו במשנה בשבת שהמוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי, ולא מצינו שחכמים חולקים על דין זה (קושיית הראב"ד על רש"י), משום שהמשנה שם עוסקת באוכלים החשובים מן הכלי [כאדם חי החשוב מן המיטה], ואילו משנתנו עוסקת בחבית שחשובה מן המים (רשב"א; ריטב"א בשם הראב"ד). או שהמשנה בשבת מבארת את דין התורה שחייבה חטאת רק על דבר שמכוון להוציאו ולא על הטפל, ואילו מדרבנן אסור להוציא גם באופן זה, ועל כן המשנה כאן שעוסקת באיסור יציאה חוץ לתחום מדרבנן, מבארת שאסרו להוציא אפילו את הכלי הטפל, ולכך לדעת חכמים אסור להוציא את החבית הטפלה למים (ריטב"א).

בְּשָׁיֵרָא שחנתה בבקעה, שאנוסים הם שאין להם מים (רש"י). ואין הכוונה שהם אנוסים ממש עד כדי פיקוח נפש, שאם כן היה מותר אפילו טלטול גמור מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא הכוונה צמאון רב (רשב"א; ריטב"א). ויש שפירש, ש'שיירה' הכוונה למחנה צבא היוצאים למלחמה, שמבואר לעיל (יז, ב) שהתירו עבורם עירובי חצרות, ולדעת רבי יהודה התירו להם אף עירובי תחומין, ומשום שלדעתו עירובי תחומין הם מדרבנן. ואילו לדעת חכמים התירו להם רק עירובי חצרות אבל לא עירובי תחומין, שלדעתם יש להם עיקר מן התורה (רשב"א וריטב"א בשם הראב"ד).

מְשָׁנָה. גּוֹלְלוֹ אֲצָלוֹ, הואיל וראשו אחד בידו (רש"י). ויש שפירש, שלאו דוקא משום שאוחז ראשו בידו, אלא משום שלא כל החפץ נח ברשות הרבים (ע"פ רעק"א בגליון השו"ע או"ח שנב, ב, וראה הע' רש"ז ברוידא על המאירי כאן).

■ המשך במילואים עמ' 105

גְּמָרָא. רִישָׁא וְסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן מְצִיעָתָא רַבִּי יְהוּדָה, ולא דקדקה הגמ' בלשונה, שקושיא בלשון זו היתה שייכת רק אילו התנא היה מביא את הבבות של הרישא והמציעתא והסיפא בסתם, שאז היה תמוה לומר שהרישא והסיפא כרבי שמעון, והמציעתא כרבי יהודה, אבל במשנתנו הרי שנה התנא במפורש את המציעתא כרבי יהודה ואת הסיפא כרבי שמעון, אלא כוונת הגמ' להקשות, שכיון שפירש התנא בסיפא שבעל המימרא הוא רבי שמעון, זו ראיה שהוא איננו בעל המימרא של הרישא (ריטב"א).

מְצִיעָתָא רַבִּי יְהוּדָה, והיתה הגמ' יכולה להעמיד את המציעתא אף כדעת רבנן הסוברים שאם הגיע הספר לתוך עשרה טפחים מן הקרקע אסור להחזירו אצלו, אך כיון שלא נתפרש מי הם רבנן אלו, העדיפה הגמ' להעמיד רק כרבי יהודה שהתפרש שמו (רשב"א; ריטב"א). או משום שלהלן (ע"ב) מעמידה הגמ' את כל המשנה כדעת רבי יהודה, לכך העדיפה כבר כאן להעמיד את המציעתא כדעתו (רשב"א).

הָכָא בְּאִסְקוֹפָּה הַמְּחֻרֶסֶת עַסְקִינַן וּמִשּׁוּם בְּזָיוֹן כְּתָבֵי הַקּוֹדֶשׁ שָׁרוּ רַבָּנָן, ומכאן ראיה שאיסור בזיון כתבי הקודש הוא מן התורה (ראה שבת [כב, א] שלומדים מפסוק שמצות כיסוי הדם נעשית עם היד ולא עם הרגל 'שלא יהו מצוות בזויות עליו'), שאילו היה איסורו רק מדרבנן, לא היו מתירים איסור דרבנן אחד כדי להציל מאיסור דרבנן שני (עין יצחק [לרי"א ספקטור] או"ח ה, ה).

מַה לִּי תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מַה לִּי חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, שאמנם היה מקום לומר שחוץ לארבע אמות גרוע יותר כיון שיש בו שני שבותים, העברה ארבע אמות ברשות הרבים והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, אך מכאן ראיה שכאשר התירו שבות משום מצוה או משום בזיון כתבי הקודש, אין חילוק בין שבות אחד לשני שבותים (טל תורה [לר"מ אריק], המקשה מכאן על הרעק"א שכתב [שו"ת, קנט] שאמנם לא גזרו משום שבות במקדש, אך גזרו על שני שבותים).

אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי הָכָא בְּאִסְקוֹפָּה כַּרְמְלִית עַסְקִינַן וְכוּ', ולתירוץ זה אין חילוק לדעת רבי יהודה בין כתבי הקודש לשאר חפצים [כפי שמוכח בגמ' להלן (קג, א) שחפץ שנפל מכרמלית וראשו אחד אחוז בידו, אין איסור שבות בכך], והמשנה נקטה 'ספר' משום הסיפא, שכאשר נפל מראש הגג אסור להחזיר אף במקום בזיון כתבי הקודש (ע"פ תוס' ורשב"א). ויש סוברים, שאף לדעת אביי יש חילוק בין כתבי הקודש לשאר חפצים, שבשאר חפצים אנו חוששים שמא יפול כולו ברשות הרבים ויכניסנו לרשות היחיד, וכן חוששים שמא יזרוק את החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד, לכן לא התירוהו להביאו אצלו, לא כן בכתבי הקודש שהדרך היא להפסיק באמצע הליכתו לעיין בהם, ובאופן זה אינו עובר על איסור תורה [כמבואר להלן], וגם אין חשש שיזרקם, ולפיכך התירו לו להביאם אצלו (רמב"ם שבת טו, כא, הובא ברשב"א בשם 'המחברים'). ■ וכן הלכה (רמ"א או"ח שנב, א, וראה עוד משנ"ב שם י, ושעה"צ שם, ה פרטים נוספים).

הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ מִתְּחִילַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו חַיָּיב - כלומר, המעביר חפץ ברשות הרבים מתחילת ארבע לסוף ארבע, והעבירו מעל ראשו שנחשב מקום פטור כיון שהוא למעלה מעשרה, מכל מקום חייב חטאת (רש"י; רמב"ם שבת יב, יד). ומכאן ראיה, שהחיוב בהעברה ארבע אמות ברשות הרבים אינו כפי מי שפירש הגר"ח שהוא על ההעברה עצמה [ראה אבן האזל (גניבה ג, ב)], כי אם כן, איך יתחייב כשהעביר מעל ראשו שהוא מקום פטור, אלא החיוב על עקירת החפץ ממקומו והנחתו אחר ארבע אמות, וכמו בהוצאה מרשות לרשות שחייב על העקירה וההנחה, ולכן אין חיסרון במה שהעבירו דרך מקום פטור (אבי עזרי שבת יג, טו). ויש מפרשים, ש'דרך עליו' היינו שהעביר חפץ מצד ימינו לצד שמאלו דרך גופו בעודו עומד במקום אחד, והחידוש הוא שאין אומרים שהחפץ נחשב כמונח ופטור אלא כמהלך וחייב (תוס' בשם רבנו חננאל [לעיל לג, א, ושבת ט, א, וראה תוס' רא"ש שהקשה, שברבנו חננאל בסוגייתנו פירש כרש"י והרמב"ם]; ראב"ד שם).

הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן בְּאִסְקוֹפָּה אֲרוּכָּה וְהָכִי מִיְּדַכַּר. ותירוץ זה אינו להלכה, שהרי במסכת שבת (יב, ב) מבואר שאסור לקרוא לאור הנר שמא יטהו גם אם הנר נמצא בגובה שתי קומות, ואין תולים לומר שבינתיים יזכר, וא"כ הוא הדין שאין תולים לומר שבאיסקופה ארוכה יזכר (בעל המאור; מאירי לעיל צז, ב). ויש סובר, שלא כל הגזירות שוות, ולענין נר לא חילקו בין נר הנמצא במקום נמוך או גבוה, ולענין איסקופה חילקו בין איסקופה קצרה לארוכה (רשב"א שבת קמט, א, באופן ראשון).

הָא מַנִּי בֶּן עַזַּאי הִיא דְּאָמַר מְהַלֵּךְ כְּעוֹמֵד דָּמֵי, שאדם בהליכתו מניח רגל אחת על הארץ, ונחשב עומד באותו מקום, וכאשר ממשיך בהליכתו ועוקר רגל זו ופוסע, נחשב כעוקר את החפץ מאותו מקום (רש"י כתובות לא, ב). ולדעת בן עזאי הקובע הוא רגלי האדם, ולכן לדעתו 'מהלך כעומד דמי', כי עמידה על רגל אחת נחשבת עמידה (ראה שבת צג, ב). ואילו לדעת חכמים הקובע הוא גופו, שאמנם רגלו האחת תמיד נחה, אך גופו כל העת נייד, ולכן לדעתם 'מהלך לאו כעומד דמי' (אבני נזר או"ח רמ, לא).

ובירושלמי (שבת א, א) הקשו, לדעת בן עזאי ש'מהלך כעומד דמי', איך אפשר לעבור על איסור העברה ברשות הרבים, הלא בכל פסיעה נחשב כאילו עוקר ומניח גופו, ותירצו שחייב רק באופן שקופץ ארבע אמות. והבבלי לא הקשה כן, משום שלדעתו דוקא לענין מוציא מרשות לרשות מהלך כעומד, אבל לענין מעביר ארבע אמות, הלכה למשה מסיני היא שחייב (תוס' שבת ה, ב ד"ה בשלמא, וראה רמב"ן שם ורשב"א שם ו, א, שכתבו שבירושלמי שלפנינו אין את התירוץ הנזכר).

וְדִילְמָא זָרִיק לְהוּ מִזָּרֵק. קושיא זו היא רק על התירוץ השני שסתם כתבי הקודש מעיינים בהם, אך לתירוץ הראשון שמדובר באיסקופה ארוכה לא קשה, משום שאין דרך לזרוק דרך איסקופה ארוכה (מהרש"א).

דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מוֹדֶה בֶּן עַזַּאי בְּזוֹרֵק. שלולא חידש רבי יוחנן כן, היינו אומרים שכשם שסובר בן עזאי 'מהלך כעומד', כך סובר ש'קלוטה כמי שהונחה' ונחשב כאילו נח על האיסקופה, ועל כן השמיענו רבי יוחנן שמודה בן עזאי בזורק (חתם סופר השלם שבת ו, א, וראה רש"ש כאן).

אֵין מְזָרְקִין כְּתָבֵי הַקּוֹדֶשׁ, אלא יקח אותם בידו דרך כבוד ויניחם במקומם הראוי, ולא יעשה כן דרך זריקה מידו למקומם, וכן כשיתנם לחבירו, לא יתנם לו בזריקה (כסף משנה ספר תורה י, ה, בשם רבינו מנוח; ב"ח יו"ד רפב, ג, ובאר הגולה שם, י), ולא רק משום חשש שימאסו, אלא עצם הזריקה היא בזיון להם (טל תורה [לר"מ אריק] ברכות נ, ב). וכל כתבי הקודש אסורים בזריקה, אפילו הלכות ואגדות (רמב"ם ספר תורה י, ה), וכמדויק בלשון המשנה שסתמה 'היה קורא בספר', ומשמע בכל הספרים (ביאור הגר"א יו"ד שם).

■ המשך במילואים עמ' 105

מני ר"ש היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתבי הקדש אימא סיפא רבי יהודה אומר אפילו אין מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו רבי שמעון אומר אפילו בארץ עצמה גוללו אצלו רישא וסיפא רבי שמעון מציעתא רבי יהודה אמר רב יהודה אין רישא וסיפא ר"ש מציעתא רבי יהודה רבה אמר הכא באיסקופה הנדרסת עסקינן ומשום בזיון כתבי הקדש שרו רבנן. איתיביה אביי תוך ד' אמות גוללו אצלו חוץ לד' הופכו על הכתב ואי אמרת באיסקופה (א) נדרסת עסקינן מה לי תוך ד' אמות מה לי חוץ לארבע אמות אלא אמר אביי הכא באיסקופה כרמלית עסקינן ורשות הרבים עוברת לפניה תוך ד' אמות דאי נפיל ומייתי ליה לא אתי לידי חיוב חטאת שרו ליה רבנן חוץ לארבע אמות דאי מייתי ליה אתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן אי הכי תוך ד' אמות נמי נגזור דילמא מעייל מרה"ר לרה"י וכי תימא כיון דמפסקת כרמלית לית לן בה והאמר רבא המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו חייב הכא במאי עסקינן באיסקופה ארוכה (ב) אדהכי והכי מידכר ואיבעית אימא לעולם באסקופה שאינה ארוכה וסתם כתבי הקדש עיוני מעיין בהו ומנח להו וליחוש דילמא מעיין בהו ברה"ר ועייל להו בהדיא לרה"י הא מני בן עזאי היא דאמר מהלך כעומד דמי ודילמא זריק להו מזרק דאמר רבי יוחנן מודה בן עזאי בזורק אמר רב אחא בר אהבה זאת אומרת (ד) אין מזרקין כתבי הקודש: היה קורא בראש הגג וכו': ומי שרי והתניא כותבי ספרים תפילין ומזוזות לא התירו להן להפוך יריעה על פניה אלא פורס עליה את הבגד התם אפשר הכא לא אפשר ואי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקודש טפי: הופכו על הכתב: והא לא נח [אמר רבא] בכותל משופע [אמר ליה אביי] במאי אוקימתא למתניתין בכותל משופע אימא סיפא רבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו והא נח ליה חסורי מיחסרא והכי קתני במה דברים אמורים בכותל משופע אבל

בכותל

רש"י

מני. מתני' דלא גזר: ר"ש היא דאמר. לא גזרו שבות בכתבי הקדש, דאי ר' יהודה הא אמר אם מסולק מן הארץ מלא החוט דלא נח, הוא דגוללו אצלו, דליכא למגזר מידי דלא דמי לנפילה כלל, אבל הונח כל דהו אסור, דגזרינן איגודו בידו אטו היכא דנפל כוליה: הנדרסת. לעולם איסקופה רה"י היא אבל נדרסת, דרגל הרבים עוברת דרך לה, ובמקום דדריסת רגלי בני אדם עומדין איכא בזיון כתבי הקדש, ולהכי שריוה לגוללו אצלו, דלא דמיא לקורא בגג דהתם ליכא בזיון כולי האי משום הכי היכא דנח גזר רבי יהודה, אבל בהא מודה דכיון דאוגדו בידו ושבות בעלמא הוא לא גזרינן: תוך ארבע אמות. אקורא על האסקופה קאי, ולא ידענא היכא הוא. תוך ארבע אמות, שלא נתגלגל הספר עד ארבע אמות בקרקע: מה לי חוץ לארבע. הא כולה שבות היא, דאוגדו בידו, ומה לי מעביר ד' אמות ברשות הרבים מה לי מכניס מרשות הרבים לאיסקופה רשות היחיד, (ג) דהא קשרית לה משום דאוגדו בידו ויש כאן משום בזיון, וכי היכי דשרית להכניס מרשות הרבים לאיסקופה הכי נמי אית לן למישרי להעביר ד' אמות ברה"ר: איסקופה כרמלית. רחבה ארבעה ואין גובהה עשרה, וחוצה לה רשות הרבים ולפנים הימנה רשות היחיד: ומייתי ליה. מרה"ר לאיסקופה אין כאן חיוב חטאת ואפילו אין אוגדו בידו, דהא מרשות הרבים לכרמלית מעייל, הכא דאוגדו בידו שרי ליה לכתחלה: חייב חטאת. שמעביר ארבע אמות ברה"ר, הכא דאוגדו בידו לא שרו ליה לכתחלה: נמי נגזור. לרבי יהודה דגזר שבות אף בכתבי הקדש, נגזר דילמא נפל כוליה מידו ואזיל ושקיל ליה ברשות הרבים ומייתי ליה ברגליו בתוך הבית דרך האיסקופה, וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד: וכי תימא וכו' דרך עליו. למעלה מראשו, שעקרו מרשות הרבים והוליכו דרך למעלה מראשו והניחו לסוף ארבע חייב, ואע"ג דאוירא מקום פטור לגבוה (ד) ואין בו מקום רוחב ארבעה, אלמא כיון דלא נח במקום פטור לא מהני, הכא נמי לא מהני כיון דלא נח באיסקופה, אע"ג דדריס עלה לאו הנחת גופו הוא אלא א"כ עמד לפוש: באיסקופה ארוכה. שיש לה משך גדול ברחבה מרשות הרבים עד תוך הבית, דאי נמי נפיל כוליה מידו לא אתי לידי חיוב חטאת, דלאהכי נזכר ועומד לפוש על האיסקופה והדר מעייל ליה: סתם כתבי הקדש עיוני מעייני בהו. כי מטי באסקופה, והרי עומד בכרמלית: ודילמא. נפיל כוליה לרה"ר ושקיל ליה ומעיין ביה התם ומעייל להו להדיא לבית, ולא קאי אאיסקופה מידי: מהלך כעומד דמי. הלכך ליכא למיגזר מידי, דאי נפיל כוליה ומעייל ליה, כיון דדריס על האיסקופה הרי הוא כעומד בכרמלית, ואין כאן חיוב חטאת: דא"ר יוחנן. בפ"ק דשבת (דף ו.) דזורק לאו כעומד דמי: להפוך. יריעת קלף על פניה להגין עליה שלא יעלה אבק על האותיות: לא אפשר. שאין לו בגד לפרוס: והא לא נח. ואפי' שבות ליכא: בכותל משופע. דכיון דבולט למטה נח על בליטתו:

למטה

תוספות

ואי אמרת באיסקופה הנדרסת מה לי תוך ארבע אמות מה לי חוץ לארבע אמות. משום דקאי עליה דרבה מקשי לרבה והוא הדין דהאי פירכא נמי הויא לרב יהודה דאוקי רישא כר"ש: **אלא** אמר אביי הכא באיסקופת כרמלית עסקינן. וא"ת והא לא מפליג אביי בין כרמלית לרה"ר לקמן (צט.) גבי לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר ואיבעיא להו כרמלית מאי ואמר אביי היא היא ואין לומר דדוקא בכתבי הקדש שרי הכא משום בזיון אבל בשאר מילי אסור דלקמן (דף קג.) משמע דליכא שבות כלל באיסקופה כרמלית גבי לחותכין יבלת דקאמר ולאו מי אוקימנא באיסקופה כרמלית ורה"ר לפניה וכיון דאגודו בידו אפילו שבות נמי ליכא משמע דאי הוי שבות לא הוה שרינן גבי כתבי הקדש משום לשבות דמקדש במדינה לא התירו ואור"י דגבי שתיה שייך למיגזר טפי שמא יביא אצלו וכן מחט התחובה לו בבגדו דאסרינן לצאת בה מבעוד יום שמא יצא משתחשיכה דמייתי לה אההיא דלקמן בפ"ק דשבת (דף יא:) בהנהו שייך למגזר טפי גזירה לגזירה מההיא דהכא וא"ת כיון דפריסת דספר דהכא לאו דוקא מאי איריא דנקט ספר משאר מילי ולפי ההוא לישנא דמסקינן דסתם כתבי הקדש עיוני מעיין בהו ניחא דספר הוי דווקא וי"ל דנקט ספר לאשמועינן דבראש הגג לא יגלול אצלו לאפוקי מדרבי שמעון דאמר שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקדש: **והאמר** רבא המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו חייב. פירש בקונטרס דרך עליו למעלה מעשרה שהוא מקום פטור ותימה לר"י דלמייתי מדרבא הוה ליה לאיתויי מת"ק דבן עזאי דאמר בפ"ק דשבת (דף ה:) המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב דהיינו דרך מקום פטור וע"כ שמיע ליה ההיא ברייתא דבסמוך מייתי מילתא דבן עזאי וכן קשה לקמן (צט.) גבי עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות וקאמר בגמרא הא הוציא חייב חטאת לימא מסייע לרבא דאמר המעביר חפץ כו' ופירש שם הקונטרס דמתני' נמי מיירי בעומד על הגג שלמעלה מי' דהוי כעין ההיא דרבא דאיירי במעביר דרך עליו וקשה לפירושו דגג מאן דכר שמיה דלרשות היחיד קתני במתני' ולא גג וע"ק דבפ"ק דשבת (דף ח:) גבי עומד אדם על האיסקופה כו' מסיק ובלבד שלא יטול מבעל הבית ויתן לעני ומעני ויתן לבעל הבית ואם נטל ונתן שלשתן פטורין וקאמר ליהוי תיובתא דרבא דאמר רבא המעביר חפץ כו' ומאי קושיא ה"ל למימר דרבא סבר כרבנן דבן עזאי לכך נראה לר"י לפרש דרך עליו כפי' ר"ח שפירש בפ"ק דשבת דרך עליו היינו מימינו לשמאלו דהוה סלקא דעתך דמעביר מצד ימינו לשמאלו דרך גופו דהויא חשובה כמונחת אפ"ה חייב דחשובה כמהלכת דהא מהלכת היא והשתא אתי שפיר דההיא (ה) עומד אדם על האיסקופה ודהכא ולקמן איירי שעומד במקום אחד ואינו זז ממקומו ומעביר מכאן לכאן דרך גופו ואיירי (לקמן) כגון שמשליש ארבע על ידי זריקה ולהכי לא מייתי אלא מדרבא אע"ג דידע לברייתא דבן עזאי: **הכא** לא אפשר. פי' בקונט' משום דאין לו בגד מזומן ובחנם פי' כן דאפי' יש לו מאותו טעם דאסור לגוללו אצלו אסור לפרוש שום בגד: **והא** לא נח. הוה מצי לאוקמא כר"ע דאית ליה קלוטה כמי שהונחה דמיא אלא ניחא ליה לאוקמא אפי' כרבנן ואע"ג דאם הוציא ידו מליאה פירות לחוץ אמר' בריש מסכת שבת (דף ג:) דאסור להחזירה לא דמי להכא דהתם גזרינן גופו ברה"י וידו ברה"ר אטו גופו וידו ברה"ר דאז איכא איסורא דאורייתא אי הדר מעייל לה דהרי נח אבל הכא אפי' הוה כוליה ספר התם אכתי לא נח:

נימא

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס עם תוספות

בכותל שאינו משופע למעלה משלשה גוללו אצלו למטה משלשה הופכו על הכתב:[א] רבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ וכו'(:) דבעינן הנחה על גבי משהו ואלא הא [ב] דאמר רבא [א] תוך שלשה לרבנן צריך הנחה[ג] לימא כתנאי אמרה לשמעתיה אלא [ב] כולה רבי יהודה היא וחסורי מיחסרא והכי קתני במה דברים אמורים בכותל משופע אבל בכותל שאינו משופע אפילו פחות משלשה טפחים גוללו אצלו שרבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו מאי טעמא דבעינן הנחה על גבי משהו: **מתני'** [ג] זיז שלפני חלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת: **גמ'** האי זיז דמפיק להיכא אילימא דמפיק לרשות הרבים [ה] ליחוש דילמא נפיל ואתי לאיתויי אלא דמפיק לרשות היחיד פשיטא אמר אביי לעולם דמפיק לרשות הרבים ומאי נותנין עליו דקתני [ד] כלים הנשברים: תניא נמי הכי זיז שלפני החלון היוצא לרשות הרבים נותנין עליו קערות וכוסות קיתוניות וצלוחיות ומשתמש בכל הכותל עד עשרה התחתונים ואם יש זיז אחד למטה ממנו משתמש בו ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו האי זיז היכי דמי [א] אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש ואי אית ביה ארבעה בכוליה כותל לישתמש אמר אביי [ה] תחתון דאית ביה ארבעה ועליון לית ביה ארבעה וחלונו משלימתו לד' כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור: **מתני'** [ו] עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים ברשות הרבים ומטלטל ברה"י ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות: [ז] לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברה"ר ברה"ר וישתין ברה"י וכן לא ירוק רבי יהודה אומר [ח] אף משנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק: **גמ'** מתני ליה רב חיננא בר שלמיא לחייא בר רב קמיה דרב לא יעמוד אדם ברה"י ויטלטל ברה"ר אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כר"מ

הוא

נימא כתנאי אמרה לשמעתיה. אע"ג דלא ניחא הכא לאוקמי מילתא דרבא בפלוגתא דתנאי דמתני' מ"מ ע"כ אשכחן ברייתא דפליגא עליה במסכת שבת בפ' הזורק (דף צז.) גבי הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע דקתני בברייתא תוך ג' ד"ה חייב אי נמי יש לחלק דהכא שבא החפץ מלמעלה מג' למטה לתוך ג' הוא דבעי רבא הנחה על גבי משהו אבל התם איירי שהיה החפץ תוך ג' משילא מתחת ידו להכי חשיב כמונח דהא מודה רבא דהמעביר בתוך שלשה לכמונח בקרקע דמי כדמוכח בפרק המוציא יין (שם דף פ.) והא דלא חשיבינן מתגלגל כמונח בסוף הזורק (שם דף ק.) התם איירי כשהיתה תחילת זריקה למעלה מג': **אלא** כולה רבי יהודה היא. תימה דבשבת בפרק הזורק (דף צז:) בעי למימר דסבר ר' יהודה קלוטה כמו שהונחה גבי הזורק מרה"י לרה"ר ועבר ד' אמות ברה"ר ולמסקנא דהתם ניחא דמוקי לה כגון דאמר כדנפקא לרה"ר תנוח דמסתבר טפי למימר התם קלוטה כמו שהונחה כיון שהיה דעתו ורצונו שתנוח שם אבל הכא דאין רצונו שיפול שם הספר אין לנו לומר שיהא כמונח אבל למאי דס"ד התם מעיקרא דמיחייב שתים ובאומר כל מקום שתרצה שם תנוח קשה ויש לחלק דהתם אינו מקפיד על החפץ אנה שינוח אבל הכא מקפיד ומרצונו היה חפץ שלא היה שם מונח אבל לרבא קשיא דאפי' באומר כל מקום שתרצה תנוח בעי רבא הנחה על גבי משהו דמקפיד[ו] אפילו נח על גבי משהו לא מיחייב דלא נעשית מחשבתו וצריך לומר דלמאי דס"ד התם מעיקרא לית ליה דרבא ועוד יש לומר כדפרישית לעיל[ז] דהתם כשתחילת זריקתו תוך שלשה: **ניחוש** דילמא נפיל ואתי לאיתויי. ואי דמפיק לכרמלית או לחצר שאינה מעורבת לרבא דלית ליה לקמן (צט.) גזירה לגזירה פשיטא דשרי דלא[ט] איצטריך למיתני ולאביי דגזר אסור כמו במפיק לרה"ר ועוד נראה מדמשני אביי לעולם דמפיק לרה"ר משמע דבמפיק לכרמלית או לחצר שאינה מעורבת שרי אפילו כלים שאינן נשברים ואע"ג דלקמן גזר אביי גזירה לגזירה יש לחלק כמו שפירשתי לעיל[ח] ובפרק כיצד משתתפין (לעיל דף פד.) גבי אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו דקתני זיז היוצא מן הכותל בעשרה דעלייה הוי לעלייה אפילו להניח שם כלים שאינם נשברים: **ומשתמש** בכל הכותל עד עשרה תחתונים. פי' בקונטרס אם הזיז מוטל לארכו על פני כל הכותל משתמש בכל הזיז וקשה לר"י דהיינו סיפא דקתני אם יש זיז למטה הימנו משתמש בו ומפרש ר"י דבחורין שבכותל[י] קאמר דמשתמש ולשון משתמש בכל הכותל משמע נמי כן: **אי** דלית (ג) ליה ארבע' אפי' כנגד חלונו נמי לא ישתמש. משמע מפירוש הקונט' דברחב ד' משתמש בכלים הנשברים אבל שאין רחב לא ישתמש אפי' (ד) כלים הנשברים דהוי כאילו שדי להו להדיא וקשה לר"י דכיון דאפילו ברחב ד' לא ישתמש בכלים שאין נשברין א"כ אפילו רחב מאה אמה נמי לענין שבת חשיב רחב ד' כרחב אלף ונראה לר"י דברחב ד' שרי ליתן אפילו כלים שאינן נשברים ומתני' ברחב כל שהוא והא דלא מוקי לה ברחב ד' ובכל כלים משום דסתם זיז אינו רחב ד' וכי פריך תלמודא אי דלית ביה ארבעה אפילו כנגד חלונו לא ישתמש ה"מ למיפרך אפי' בשלמטה הימנו לא ישתמש והא דלא משני ליה דבכלים הנשברים איירי היינו משום דלא מיתוקמא בהכי ע"כ מדלא שרי בשאר הכותל אלא כנגד חלונו בלבד: **תחתון** דאית ביה ד'. ק"ק דמעליון שמעינן ליה דשרינן כנגד חלונו משום דחלון משלימתו לד' ויש לומר דאיצטריך לאשמועינן בתחתון אף על גב דלא ניחא תשמישתא דהא איכא עליון למפסיק:

הוא

למטה משלשה. הגיע ראש הספר לשלשה סמוך לקרקע, הרעה סמיכתא הוא, והרי הוא כמונח: **אלא הא דאמר רבא.** בפ' הזורק במס' שבת (דף ק.): **תוך שלשה לרבנן.** דפליגי עליה דר"ע בקלוטה כמי שהונחה (א) ואמרי להזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים למטה מעשרה לא אמרינן הואיל ונקלטה בעשרה תחתונים שהן רה"ר הרי היא כמי שהונחה לחייבו, אפי' זרק למטה משלשה (ב) לא מיחייב אם עד שלא הגיע לארץ נשרף או בלעו כלב, אלא אם כן נח על גבי משהו, ואפי' לא הוי מקום ארבעה הויא הנחה, ולמעלה משלשה אם נח פטור ואפילו לר"ע, דאי מקום ארבעה הוא כרמלית הוא, ואי לית ביה ארבעה מקום פטור הוא: **נימא כתנאי אמרה לשמעתיה.** דהא תנא קמא אפילו כי לא נח נמי גזר למטה מג' משום דילמא זמנין דאין אגדו בידו, ולרבא כי אין אגדו בידו נמי כי האי גוונא דלא נח לא מיחייב אם קלטו והחזירו קודם שנח: **מתני' זיז שלפני החלון.** בולט מן הכותל, גבוה י' ורחב ד': **נותנין עליו.** בני עלייה, דרה"י הוא: **גמ' דמפיק להיכא.** להיכן בולט: **דמפיק לרה"י.** לחצר: **כלים הנשברים.** כלי חרס וזכוכית שאם נפלו ישברו, דליכא למימר[ג] דילמא אזיל ומייתי להו: **קערות וכוסות וקיתוניות.** כולם כלים הנשברים הם, דסתמייהו דחרס: **משתמש בכל הכותל.** אם הזיז מוטל לארכו אצל הכותל על פני כולו, משתמש בכל הזיז: **עד עשרה התחתונים.** כלומר כל מקום שהוא, בין סמוך לחלון מיד בין מופלג הימנו הרבה, ובלבד שלא יהא בתוך עשרה תחתונים שברשות הרבים: **למטה הימנו.** למעלה מעשרה: **משתמש בו.** בתחתון ע"פ כל הכותל, אם מונח לאורכו אצל הכותל: **האי זיז.** עליון, היכי דמי: **אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא ואפילו כנגד חלונו לא לשתמש.** נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו כדקי"ל[ד] מקום שאין בו ארבעה מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו, מיהו תשמיש תדיר לא משתרי ביה, דלא חזי לתשמישתא ושכיחי כלים למיפל לרה"ר, ואע"ג דאוקמינן בכלים הנשברים, הני מילי בדאית ביה ד' דלא שכיחי למיפל כולי האי, אבל הכא דרווחא נפלי מחזי כמאן דשדי להדיא לרשות הרבים: **חורי חלון הוא.** כלומר זוית החלון והרחבתו הוא. ולשון חורי דנקט, משום דגבי שבת שייך למימר חורי רשות הרבים כרשות הרבים וכן חורי רה"י כרה"י דמי[ה], כגון כותל הסמוכה לרה"ר ויש בה חורין פתוחין לרה"ר למטה מי"ד הוי רה"ר: **מתני' עומד אדם ברה"י.** בבית או על הגג, ושוחה ונוטל חפץ ברה"ר כאן ומניחו כאן: **ובלבד שלא יוציאנו מארבע אמותיו.** ממקום שהיה מונח בו, ואשמועי' מתניתין דלא גזרינן שמא יכניסנו אצלו: **וישתין ברה"ר.** למפיק מרה"י לרה"ר: **משנתלש רוקו בפיו.** משנתעגל ונאסף לצאת: **לא יהלך ארבע אמות עד שירוק.** דכיון דלמשדייה קאי, משאוי הוא: **גמ' מתני ליה רב כו'.** גזירה שמא יכניסנו אצלו: **ועבדת כר"מ.** דאיהו הוא דגזר שמא יביא אצלו, כדלקמן בפירקין [דף קא.] לא יעמוד ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים, שיטול מפתח ברשות הרבים ויפתח בו פתח הסמוך לרשות הרבים, שמא יכניס מפתח אצלו במקום שהוא:

מדסיפא

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פי"ג מהל' שבת הלכה טו:
כא ב מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה כא סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שנג סעיף ב:
כב ג מיי' שם הל' ז וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שנג סעיף ב:
כג ד מיי' שם וטור ש"ע שם סעיף ג:
כד ה מיי' שם הל' ו וטוש"ע שם סעיף ב:
כה ו מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה א סמג שם טור ש"ע א"ח סי' שנ סעיף א:
כו ז שם סעיף ב:
כז ח שם סעיף ג:

רבינו חננאל

מודה בן עזאי בזורק שחייב. ופרקינן זאת אומרת אין מזרקין כתבי קודש: **היה קורא בראש הגג כו'** ואוקימנא מתני' כולה ר' יהודה היא והכי קתני בד"א בכותל משופע דהא נח לפיכך הופכו על הכתב ומניחו. ואע"ג דלא התירו חכמים לכותבי ספרים להפוך יריעה על פניה. אלא אם פירש עליה בגד הכא משום [בזיון] כתבי הקודש התירו להפוך הספר על פניו **והני מילי בכותל משופע** דנח הספר עליו אבל בכותל שאינו משופע אפילו למטה מג' טפחים גוללו אצלו דברי ר' יהודה שר' יהודה אמר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו דבעינן הנחה ע"ג משהו וכן אמר רבא תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו: **[מתני'] זיז שלפני החלון כו'.** אוקימנא בזיז היוצא לרה"ר ונוטלין ממנו. דהא למעלה מי' הוא וכרה"י דמי: **ירושלמי** א"ר יוחנן זיזין וכתלים שבגהין י' ורחבין ד' מותרין לכאן ולכאן ובלבד שלא יחליף ומאי נותנין עליו דקתני כלים שבורין דאי נפלו לרה"ר לא חיישינן דלמא מעייל להו לרה"י. **תניא נמי הכי זיז היוצא כו'** ועד אין בין זיז לזיז י' אין משתמש בזיז אלא כנגד חלונו ופרשה אביי כגון דאית ביה בזיז ד' טפחים שנעשה (רה"ר) [רה"י] ועליון (דלית) [לית] ביה ד"ט וחלונו משלמתו לד' כנגד החלון שרי ליה לאשתמושי (דחודו) [דחורי] של חלון נינהו. אבל יתורין רחב הזיז דנפיק למעדיף על רוחב החלון (שכנגד החלון בלבד מותר אבל המעדיף) בהאי גיסא ובהאי גיסא אסירי: **[מתני'] הא דתנן עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר.** אוקימנא לרבנן ודלא כר' מאיר דתנן לא יעמוד אדם ברשות הרבים וכו'

מסורת הש"ס עם תוספות

א) שבת פ. ק., ב) לקמן קא., ג) שבת דף ז: ע"ש, ד) ד"ה נימא, ה) ע"א ד"ה אלא, ו) עי' תוס' שבת ז: ד"ה הלכה (ביאור הגר"א סי' שמה סק"ז ובק"נ כאן).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תוך ג' וכו' כמי שהונחה דמיא ואמרי: (ב) בא"ד למטה מג' נמי לא וכ"ה מהרש"ל: (ג) תוס' ד"ה אי דלית ביה ד': (ד) בא"ד אפילו בכלים:

גליון הש"ס

גמ' ליחוש דלמא נפיל. ע"ב דף נט ע"ב תוס' ד"ה ואפילו:

הגהות הגר"א

[א] אי דלית בי' ארבעה אפילו כנגד חלונו כו' [ותיבות שבנתים מוקפות].

הגהות וציונים

א] [מתוך הסוגיא נראה שאין כאן פסקא (גליון), ויש למחוק הנקודות שלפניהם ולאחריהם דנמשך להענין דלמעלה, וכ"ה בכת"י ודפו"ר (רש"ש, דק"ס): ב] בדפוס שאלוניקי ובכת"י נוסף על גבי משהו: ג] [צ"ל למיחש] (גליון דפוס וילנא). ובכת"י "למיגזר": ד] צ"ל דבמקפיד (דפוס ויניציאה רפ"ח): ה] צ"ל ולא (בארות המים, וכ"ה בתוס' הרא"ש):

משנת ראשונים

אלא כולה רבי יהודה היא. כלומר ולא פליגי רבנן עליה, ור"ח ז"ל פסק הלכה כרבא ושם פירשתיה בס"ד. **[הריטב"א]**

ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש. ודוקא להשתמש ע"ג בעינן ד' טפחים אבל לתלות בו נ"ל דאפילו יתד בעלמא או מסמר שרי. **[תוספות רי"ד]**

לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברשות הרבים. ירושלמי לא סוף דבר עומד ברה"י ומשתין ברה"ר אלא אפילו עומד ברה"ר ומשתין ברה"י הן מתגלגלין ויורדין לרה"ר אסור, אמר ר' יוסה הדה אמרה סילון שהוא עומד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה אין שופכים לתוכו מים בשבת מפני שמתגלגלים ויורדים. **[תוספות רי"ד]**

וכן לא ירוק. שאע"פ שכל המשקין ברביעית מחשבתו מחשבם ועושה אותם כרביעית **[מאירי]**

שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר. דהא מילתא פלוגתא דרבי מאיר ורבנן היא לקמן גבי מפתח דתנן לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים כו' דרבי מאיר אסר ורבנן שרו, וכיון דאמרינן הכא להדיא שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר שמעינן מינה דאין הלכה כרבי מאיר בזו, ואע"ג דאמרינן התם (לעיל מז.) הלכה כדברי רבי מאיר בגזרותיו לא נאמרו הכללות אלא על הרוב. **[הריטב"א]**

מאי טַעְמָא, דְּבָעֵינָן הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ, ומסקנת הגמ' שכל משנתנו היא כדעת רבי יהודה, ובכותל שאינו משופע סובר שאפילו אם הגיע הספר תוך שלשה מן הקרקע צריך שתהא הנחה על גבי משהו, וכדעת רבא. אך בשבת (צז, א) דעת רב חלקיה בר טובי שבתוך שלשה, אין צורך שיהא מונח על גבי משהו. ■ והלכה כרבא (שו"ע או"ח שנב, ב). ויש סובר, שהלכה כרב חלקיה בר טובי (ביאור הגר"א שם, ד, הביאו המשנ"ב שם, טז, וראה עוד ביאה"ל שם ד"ה גוללו).

מְשָׁנָה. נוֹתְנִין עָלָיו וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, בני העליה, כיון שנחשב רשות היחיד משום שגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים (רש"י). ולאו דוקא בזיז הבולט מחלון העליה, אלא אף בזיז הבולט מחלון הבית בקומה התחתונה מותר לתת על הזיז וליטול ממנו, אלא שכיון שמבואר בגמ' לעיל (עו, א) שחלון הבית יכול להיות אף למטה מעשרה, נקט עליה שהיא לעולם למעלה מעשרה (רש"ש, וראה תוס' יו"ט).

ואף שאין לזיז מחיצות, הוא נחשב רשות היחיד מדין 'חורי רשות היחיד', ולכן צריך שיהא סמוך לחלון, שאם לא כן אין לו דין חורי רשות היחיד (תוס' לעיל פט, ב). ■ להלכה, זיז הבולט מן הכותל, ויש בו ארבעה על ארבעה, וחלון הבית פתוח לו, נותנין עליו ונוטלין ממנו (שו"ע או"ח שמה, טז), שנחשב 'חורי רשות היחיד' (משנ"ב שם, סט. ואם הזיז אינו גבוה עשרה, ראה משנ"ב שם, י, ושו"ע שם שנג, ב, ומשנ"ב שם, ח).

גְּמָרָא. אֶלָּא דְּמַפֵּיק לְרְשׁוּת הַיָּחִיד פְּשִׁיטָא, והטעם שלא העמידה הגמ' בזיז היוצא לכרמלית וקמ"ל שלא גזרו שמא יפול לכרמלית ויבוא להחזירו, משום שלדעת רבא (להלן צט, א) שבכרמלית לא גזרו 'גזירה לגזירה', פשוט שמותר ואין בכך חידוש. ולאביי הסובר (שם) שגזרו בכרמלית 'גזירה לגזירה', אם כן אי אפשר להעמיד ביוצא לכרמלית, כי גם בזה גזרו שמא יפול ויחזיר, כמו ביוצא לרשות הרבים (תוס'). ועוד יתכן, שגם אביי מודה שלגבי זיז לא גזרו 'גזירה לגזירה' בכרמלית (תוס'), משום שלא גזרו להחשיב את כרמלית כרשות הרבים אלא בדבר השכיח, ואילו להשתמש בזיז היוצא אינו דבר שכיח (ריטב"א). ולפי זה, מה שלא העמיד אביי בזיז היוצא לכרמלית, משום שפשוט שלא גזרו בו 'גזירה לגזירה', כיון שאינו דבר שכיח (גאון יעקב), או משום שאביי רצה להעמיד משנתנו אף כדעת רבא, ולכן העמיד ביוצא לרשות הרבים ובכלים הנשברים (רשב"א; ריטב"א).

וּמְשָׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹתֶל - בזיז העובר על פני כל הכותל, משתמש בכולו אפילו שהוא רחוק מן החלון (רש"י). ואף שהוא מדין 'חורי רשות היחיד', ונתבאר לעיל (ד"ה ואף שאין לזיז, בדעת רש"י) שיכול להשתמש רק אם סמוך לחלון, יש לחלק בין כרמלית לרשות היחיד, שבזיז שהוא רשות היחיד, כיון שתשמישו מרובה, יכול להשתמש בכולו אפילו הוא רחוק מן הכותל (מרומי שדה). ואף אם יש כמה זיזים או שהזיזים עומדים סמוך לחלון ולא כנגדו, אם עומדים זה כנגד זה ולא אחד מעל השני משתמש בכולם, אך אם הם זה תחת זה, מותר להשתמש בעליון רק כנגד החלון [כמבואר בברייתא להלן] (ריטב"א). ויש מפרשים, שמה שאמרה הברייתא בכל 'הכותל' אין כוונתה לכל 'הזיז', שא"כ היה לה לומר 'בכל הזיז', אלא הכוונה בכל החורים שבכותל (תוס').

עַד עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים. ואם הזיז למטה מעשרה, אפילו אם חלון הבית פתוח בסמוך לזיז בתוך שלשה, אסור להשתמש על הזיז, כי מאחר ונוח גם לבני רשות הרבים להשתמש בו, הוא אינו בכלל 'חורי רשות היחיד' אלא כרמלית, ואסור להשתמש בו בין מרשות הרבים ובין מתוך החלון (ביאור הגר"א או"ח שנג, ד). ויש סובר שאם יש חלון סמוך לו, הוא נחשב 'חורי רשות היחיד', ומותר להשתמש בו מתוך החלון (מג"א שם, ד). ■ להלכה, אם הזיז למטה מעשרה, אסור להשתמש בו מתוך החלון [כדעת הגר"א] (משנ"ב שם, ח). ואם הוא למעלה מעשרה ובתוך שלשה טפחים לחלון, מותר להשתמש בו מתוך החלון כיון שהוא נחשב 'חורי רשות היחיד', ואפילו הוא רחוק מן החלון הרבה מותר להשתמש בו, שכל שהוא למעלה מעשרה נחשב מקום פטור (משנ"ב שם).

וּבָעֲלְיוֹן אֵין מְשָׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ, מחמת שאין בזיזו ארבעה על ארבעה [כפי שתבאר הגמ' להלן] (רש"י; תוס'), והחידוש, שאף על פי שתשמיש הזיז התחתון אינו נוח לתשמיש מחמת הזיז העליון המפסיק בינו לחלון, מכל מקום מותר להתשמש בו (תוס'). ומה שתלתה הברייתא איסור זיז העליון בתחתון, משום שכאשר יש זיז תחת זיז, הדרך הוא לעשות את הזיז העליון צר יותר, בכדי שלא יכסה ויאפיל על בעל הזיז התחתון (מהר"ל). ויש מפרשים, שהזיז העליון והתחתון הם של שני בני אדם, ולכן מותר לבעל הזיז העליון רק בחלק הנמצא מול החלון, משום שאויר הזיז התחתון עולה עד לרקיע, ונמצא העליון כמוציא כלים ששבתו בתוך ביתו לאויר חצר חבירו, וכנגד החלון מותר, משום שנעשה טפל לחלון וכדין 'חורי רשות היחיד' (ריטב"א; מאירי; רמב"ם שבת טו, ה). ■ וכן הלכה (שו"ע או"ח שנג, ב. וראה שו"ע ומשנ"ב שם פרטים נוספים).

וַאֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ נָמֵי לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ, שאמנם התירו חכמים להשתמש במקום פטור שמצידו האחד הוא רשות היחיד ומצידו השני הוא רשות הרבים, אך התירו רק תשמיש ארעי [כסידור משא על כתפו], אבל להניח בו חפצים אסור, כיון שבאופן שאין בזיז ארבעה, רוב החפצים המונחים עליו עתידים ליפול, ונראה המניח כזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, ואסור להשתמש בו אפילו בכלים הנשברים. ומשנתנו המתירה להשתמש בזיז, עוסקת בזיז רחב ארבעה ובכלים הנשברים, ואילו בכלים שאינם נשברים אסור להשתמש כלל (רש"י). ויש סוברים, שכלים הנשברים מותר להניח אפילו אם הזיז אינו רחב ארבעה טפחים, ואם הוא רחב ארבעה מותר גם בכלים שאינם נשברים, ולדעתם המשנה עוסקת בזיז שאינו רחב ארבעה שאז מותר רק בכלים הנשברים (תוס'; רשב"א). ■ להלכה, מותר להניח כלים הנשברים על זיז אפילו אם אינו רחב ארבעה טפחים, וכלים שאינם נשברים אסור אפילו אם הזיז רחב ארבעה (שו"ע או"ח שנג, ג, וראה ביאור הגר"א שם המבאר כדעת מי פסק).

מְשָׁנָה. עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, ואין חוששים שמא יכניס את החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד (רש"י), או שמא יטלטל את הכלי ארבע אמות ברשות הרבים (מאירי). ויש סובר, שדוקא אם הטלטול הוא למעלה מעשרה טפחים מותר לכתחילה לעשות כן, כיון שהוא מקום פטור, וגם הטלטול הוא פחות מארבע אמות, אך אם הוא למטה מעשרה טפחים, אסור לכתחילה לטלטל פחות מארבע אמות, מחשש שמא יטלטל ארבע אמות (רשב"א שבת ח, ב, בשם הראב"ד).

■ המשך במילואים עמ' 106

מְדַסֵּיפָא רַבִּי מֵאִיר - 'סיפא' היינו המשנה להלן (קא, א) לגבי פתיחת הדלת במפתח לעומד ברשות אחרת, שאסר רבי מאיר שמא יכניס את המפתח לרשות שהוא עומד בה (רש"י). וסבר רב חיננא, שמה שאמרה המשנה שם 'דברי רבי מאיר', כוונתה על כל הדינים שנשנו בסתמא ממשנתנו עד למשנה ההיא, ללא שֵׁם תנא האומרם (ריטב"א). ויש הסוברים, שאי אפשר לכנות את המשנה ההיא כ'סיפא' של משנתנו, מאחר והיא רחוקה הרבה ממשנתנו וכמה משניות מפרידות ביניהן, ולפיכך מפרשים, ש'סיפא רבי מאיר' הכוונה לסיפא של משנתנו 'וכן לא ירוק' וכו', שאמנם לא מפורש במשנה שרבי מאיר הוא בעל מימרא זו, אך מכיון שרבי יהודה במשנה חולק על כך, אנו מניחים שרבי מאיר בן מחלוקתו של רבי יהודה בכל מקום, הוא בעל מימרא זו (תוס'; תוס' רבינו פרץ, וראה מה שכתבנו לעיל צח, ב ד"ה רבי יהודה).

הַשְׁתִּין וְרָק חַיָּיב חַטָּאת, ודוקא לדעת רבי יהודה ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' חייבים עליה, אך לדעת רבי שמעון הפוטר בזה, גם כאן פטור, שהרי אינו צריך את השתן והרוק שיצאו מגופו (רי"ף). ואף שחייבים על הוצאה רק על דבר חשוב שדרך להצניעו, ורוק ומי רגלים שעל הארץ, אינם ראויים לכלום, אך כיון שמנקה בכך את גופו מהם, לא איכפת לנו שאינם ראויים לכלום (אבני נזר או"ח רמו, ד). ■ להלכה, לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתין או ירוק ברשות היחיד, או להיפך (שו"ע או"ח שנ, ב), ואם השתין ורק חייב [כרבי יהודה] (משנ"ב שם, ט).

מַחֲשַׁבְתּוֹ מְשַׁוָּיא לֵיהּ מָקוֹם - שמחשבתו שחשב לנקות את גופו מן השתן והרוק, גורמת לעקירתו שתיחשב עקירה חשובה, למרות שהוא מקום שאין בו ארבעה על ארבעה (רש"י; ריטב"א בשם ר"י). ואין אומרים סברא זו אלא כאשר מחשבתו יכולה להתקיים רק במקום שהוא פחות מארבעה, כגון משתין ורק, שפיו ואותו מקום אין בהם ארבעה, וכן זריקה לפי כלב שרוצה להאכיל את הכלב, או זורק לפי כבשן שרוצה לשרוף את החפץ באש, שכיון שאי אפשר למחשבתו שתתקיים אלא באופן זה, מועילה מחשבתו להחשיבו כמקום חשוב שיש בו ארבעה על ארבעה, אך שאר זריקות או הנחות כיון שיכולות להתקיים במקום שיש בו ארבעה על ארבעה, אין אומרים שמחשבתו תועיל להחשיב את המקום כאילו יש בו ארבעה על ארבעה (ע"פ תוס', תוס' רבינו פרץ). ואפילו שחיוב הוצאת משקין הוא ברביעית, מחשבתו מועילה לחייב על הרוק או על השתן למרות שאין בהם רביעית (מאירי).

אוֹ בְּפִי הַכְּבָשָׁן, ונשרפה בשלהבת (רש"י שבת קב, א), בעודה באויר (מלאכת שלמה שבת יא, ו). ואפילו שלא נחה כלל, מה שנשרפה בשלהבת זהו הנחתה. ולכן מלבד המקרה של 'נח בפי כלב', הביא רבא מקרה נוסף זה של 'בפי כבשן', לחדש שאפילו שלא נח החפץ כלל, נחשב כמי שנח וחייב (אילת השחר שבת שם).

תֵּיקוּ, וקיימא לן שכל 'תיקו' באיסורים דאורייתא, ספיקו לחומרא (רבנו חננאל). אך אם עשה כן, פטור (רמב"ם שבת יג, ג), שאין לחייב על הספק (מגיד משנה שם). ולהוציא פי אמתו לכרמלית ולהשתין שם, כיון שהוצאה לכרמלית היא מדרבנן, אפשר שספיקה לקולא ומותר אפילו לכתחילה, משום שאיסור כרמלית הוא מדרבנן וספק דרבנן לקולא (פמ"ג או"ח שנ, א"א ד, המציין לשו"ע שם שג, כג; רעק"א על המשנה, ולעיל צח, ב).

■ להלכה, לא יעמוד ברשות הרבים וישתין או יירק לרשות היחיד או לכרמלית, או להיפך, ואפילו אם מוציא אמתו לחוץ (שו"ע או"ח שנ, ב). ואם פיו ואמתו לחוץ, יש סובר שבכרמלית יש להקל (משנ"ב שם, יא, בשם ביאור הגר"א שם, ד).

הָיָה אוֹכֵל דְּבֵלָה בְּיָדִים מְסוֹאָבוֹת וְכוּ' - שהיה אוכל דבילה של תרומה שלא הוכשרה לקבלת טומאה, והכניס ידו לתוך פיו כדי ליטול אבן קטנה, ונגע בדבילה, לדעת רבי מאיר הרוק מכשיר את הדבילה לקבלת טומאה, והדבילה טמאה מחמת שנגע בה בידיים מסואבות, ש'סתם ידיים' שלא טיהרו אותן בנטילת ידיים, דינן כ'שני לטומאה' (רש"י). ויש סוברים, שאפשר להעמיד אפילו בדבילה של חולין, שכשם שהרוק נחשב משקה לענין הכשר טומאה, כך נחשב משקה לענין קבלת טומאה, וידיים הפוסלות תרומה מטמאות את הרוק, שידיים שהם 'שני' לטומאה מטמאות את הרוק שהוא משקה להיות 'ראשון', וחוזר הרוק ומטמא את הדבילה להיות 'שני' (תוס' בשם ר"י; ר"ש כלים ח, י; רמב"ם טומאת אוכלין טו, ז).

מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה, שתחילה סבר רבי יהודה ככתוב במשנתנו, שמשעה שנאסף הרוק בפיו הוא כבר נחשב משא, ואחר כך חזר בו וסבר שרק משעה שהיפכו הוא נחשב משא, כפי שעולה מדבריו במשנה בכלים (רש"י). ויש מפרשים, ש'מוחלפת השיטה' היא כשאר 'איפוך' שבש"ס, שבמשנה בכלים הוחלפו השמות, שרבי יהודה הוא הסובר שהדבלה טמאה כבר משעה שנאסף הרוק בפיו, ורבי מאיר מטמא רק אם היפכו בפיו, ודברי רבי יהודה עולים בקנה אחד עם דבריו במשנתנו (תוס' ד"ה הוא סבר; רבנו חננאל). וכיון שיש במשנה שלש שיטות, לא יכלה הגמ' לומר 'איפוך', ולכך אמרה 'מוחלפת השיטה' (תורת חיים). ■ להלכה, רוק שנאסף בפיו והיפכו ומוכן לזריקה, אל ילך ארבע אמות ברשות הרבים, וכן אל יעבור מרשות לרשות, עד שירוק (שו"ע או"ח שנ, ג, ומשנ"ב שם, יב-יד, וראה שם פרטים נוספים).

וְהָתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כֵּיחוֹ וְנִתְלַשׁ, מַאי לָאו רוֹק וְנִתְלַשׁ, שאמנם הוזכר בברייתא רק כיחו, אך כיון שרבי יהודה לא אמר 'כיחו שנתלש' אלא 'כיחו ונתלש', מסתבר שכוונתו לשני דברים, לכיחו שבדרך כלל הוא תלוש, ולרוקו שנתלש (תורת חיים).

כֵּיחַ בְּפָנֵי רַבּוֹ חַיָּיב מִיתָה, וכן אם רקק בפניו, לפי שהיה לו להסתלק משם או להבליעו בכסותו (רש"י ד"ה כיח ורק קאמרינן). ויש סובר, שחייב דוקא על כיח שמוציאו בכח מגופו, אבל על רוק בעלמא שהתאסף בפיו אין אפילו איסור, שאנוס הוא לירוק אותו (רבינו ירוחם, הובא בדרכי משה יו"ד רמב, יח, וראה אורח מישור [שם ג*] שהיתה לרבנו ירוחם גירסה אחרת בגמ'). והאיסור לירוק [רוק או כיח, ראה לעיל] אינו דוקא בפני רבו, אלא גם בפני כל אדם [ראה חגיגה (ה, א), ומסכת דרך ארץ (י)], אלא שבפני כל אדם אסור ואינו חייב מיתה, ואילו בפני רבו חייב מיתה (ערוך השלחן שם, נה). ■ להלכה, יש סובר שאם כיח או ירק בפני רבו חייב מיתה [כרש"י] (שו"ע יו"ד שם, כט). ויש סובר, שדוקא כיח, אבל יריקה מותרת [כרבינו ירוחם] (רמ"א שם, וראה ש"ך שם, מז).

רֵישָׁא רַבָּנָן וְסֵיפָא רַבִּי מֵאִיר, ואין לומר שבמשנתנו אף לחכמים אסור מחמת עצם השתיה שעוקר את המים מרשות אחת ומכניסה לגופו העומד ברשות אחרת, וכדין משתין מרשות לרשות, משום שהמקרים חלוקים, שהמשתין או הרוקק, עוקר מרשות אחת ומניח ברשות אחרת, אך העומד ברשות אחת

■ המשך במילואים עמ' 106

הוא סבר מדסיפא ר"מ רישא נמי ר"מ ולא היא סיפא ר"מ ורישא רבנן: ובלבד שלא יוציא חוץ: הא הוציא חייב חטאת לימא מסייע ליה לרבא (א) דאמר רבא המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו חייב מי קתני אם הוציא חייב חטאת דילמא אם הוציא פטור אבל אסור איכא דאמרי הא הוציא פטור אבל אסור לימא תיהוי תיובתיה דרבא דאמר רבא המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' והעבירו דרך עליו חייב מי קתני הוציא פטור אבל אסור דילמא אם הוציא חייב חטאת: לא יעמוד אדם ברה"י וכו': אמר רב יוסף [א] השתין ורק חייב חטאת והא בעינן עקירה והנחה [ב] מעל גבי מקום ד' וליכא מחשבתו משויא ליה מקום דאי לא תימא הכי הא (ג) דאמר רבא [ב] זרק ונח בפי הכלב או בפי הכבשן חייב חטאת והא בעינן הנחה ע"ג מקום ד' וליכא אלא מחשבתו משויא ליה מקום ה"נ מחשבתו משויא ליה מקום בעי רבא הוא ברה"י ופי אמה ברה"ר מהו בתר עקירה אזלינן או [ג] בתר יציאה אזלינן תיקו: וכן לא ירוק רבי יהודה אומר וכו': אף על גב דלא הפיך בה (ד) והתנן היה אוכל דבילה בידים מסואבות והכנים ידו לתוך פיו ליטול צרור רבי מאיר מטמא ורבי יוסי מטהר רבי יהודה אומר [ד] היפך בה טמא לא היפך בה טהור (ה) אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה ריש לקיש אמר לעולם לא תחליף והכא במאי עסקינן בכיחו והתניא רבי יהודה אומר כיחו ונתלש [ה] מאי לאו רוק ונתלש לא כיחו ונתלש והא תניא ר' יהודה אומר כיחו (א) שנתלש וכן רוקו שנתלש לא יהלך ד' אמות עד שירוק אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: אמר ר"ל כיח בפני רבו חייב מיתה שנאמר (א) כל משנאי אהבו מות (ו) אל תקרי למשנאי [ו] אלא למשניאי והא מינם אנים כיח [ה] ורק קאמרינן: **מתני'** (ז) [ז] לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר ברה"ר וישתה ברה"י אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה וכן בגת: **גמ'** רישא רבנן וסיפא רבי מאיר אמר רב יוסף בחפיצין שצריכין לו ודברי הכל (ח) איבעיא להו כרמלית מאי אמר אביי היא היא אמר רבא [ח] (ט) [י] היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה אמר אביי מנא אמינא לה מדקתני וכן

רש"י

מדסיפא ר"מ. הא דלא יפתח [ט] דאיירי ר"מ בהו: הא הוציא. החפץ מד' אמות חייב, אע"ג [י] דהוא עומד בגבוה [י] והגביהו למעלה מי' והעבירו לא אמרי' העברת דרך מקום פטור הוא, אלמא בתר הנחה ועקירה אזלינן והרי נטלו מתחילת ארבע והניחו לסוף ארבע: פטור אבל אסור. מדרבנן, דילמא אתי לעבורי דרך למטה מעשרה: מחשבתו. שהוא צריך לכך, משוא לה הוצאה חשובה: זרק. מתחילת ד' לסוף ד': בפי הכבשן. שקלטה שלהבת ונשרפה: בתר עקירה. מן הגוף אזלינן, והן נעקרין מן החלל של גוף וחייב, דמוציא מן הגוף שהוא רה"י [י] לרה"ר: או בתר יציאה. שיוצא מן הגוף [מ] ממנו, והרי פי אמה ברה"ר ואין כאן עקירה מרה"י: ואע"ג דלא היפך. בתמיה, דמשום תליס' לחודיה אמר ר' יהודה דאסור דלמיפק קאי ואפי' דלא היפך בה בתוך פיו: היה אוכל דבילה. של תרומה: בידים מסואבות. סתם ידים שלא נטלו הוו שניות, ופוסלות את התרומה [ס]: ר"מ מטמא. שהרי הוכשרה התרומה ברוק שבפיו: ר' יוסי מטהר. דקסבר כל זמן שהרוק בתוך פיו לאו משקה הוא, והרי הוא כגופו של אדם ואינו מכשיר: היפך. ברוק להוציאו לחוץ: טמא. דלמשדייה קאי, ומכשיר: מוחלפת השיטה. החליף ר' יהודה שיטתו וילא הימנה: לא תחליף. לא תימא מוחלפת היא, דמתני' דקאמר אע"ג דלא היפך קאי למשדיי' בכיחו עסקינן, ליחה שנתלשה מן הגוף ע"י חולי שקורין טו"ש [מ]: כיחו ונתלש. לא יהלך ד' אמות עד שירוק: מאי לאו. תרתי קתני, כיחו וכן רוקו: כדשנינן מעיקרא. מוחלפת השיטה: ([י] חייב מיתה. בידי שמים:) כל משנאי אהבו מות. תורה אמרה להאי קרא בפרשת ה' קנני: אלא למשניאי. למשניאים לעצמו [פ] באנינות: והא מינם אנים. שעל כרחו הוא, ע"י חולי או הליכה: כיח ורק קאמרינן. שרקק אותו בפני רבו, והיה לו להסתלק משם או להבליעו בכסותו: **מתני'** וישתה ברה"ר. ויושיט צוארו לרה"ר וישתה, גזירה שמא יכניס הכלי אצלו: וכן בגת. מפרש בגמ' לענין מעשר: **גמ'** רישא רבנן. לעיל אוקימנא להא דקתני עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר כרבנן דפליגי עליה דר"מ במתני' גבי מפתח ולא גזרינן שמא יכניס, והכא גזר שמא יכניס כר"מ, והא ליכא למימר דשתיית המים תהוי הכנסה כמשתין ורק דלא דמי, דהתם קא עקר מרשות זו וקא עבד הנחה לרשות זו, אבל שותה עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד ובפיו [צ] הן נחין מיד: בחפיצין הצריכין לו. אפי' רבנן מודו לגזרי' בהו, דמתוך שהוא צריך להם יכניסם אצלו, הלכך משקין הללו צריכין לו וגזרינן: כרמלית מאי. מהו שיעמוד בכרמלית וישתה ברה"י או ברה"ר: היא היא. כי היכי דלא יעמוד ברה"ר וישתה ברה"י, כך לא יעמוד בכרמלית וישתה ברה"י: היא גופה גזירה. אי דעייל לגביה כלי, ליכא אסורא דאורייתא, אלא גזירה דרבנן דלא ליתי לאפוקי מרה"י לרה"ר, ואנן ניקום וניגזור שתיה אטו הכנסת כלי: וכן בגת. לענין מעשר פירוש צריך שיכניס ראשו ורובו על הגת ועל ידי כן מותר לשתות בכל ענין והיינו כרבי מאיר:

תוספות

הוא סבר מדסיפא ר"מ כו'. פי' בקונט' סיפא ההיא דלא יפתח דאיירי בה ר"מ וק"ק דהיא רחוקה יותר מדאי ונראה לר"י דסיפא דלא ישתין ולא ירוק דפליג עליה ר' יהודה וסתם בר פלוגתא דר' יהודה ר"מ ומיהו קשה דא"כ הוה ליה למיפרך נמי בגמרא ר"מ אדר"מ למאי דגרסי' ברוב ספרים ר' מאיר מטמא וכן גרס ר"ח ולמאי דמסיק מוחלפת השיטה נמי ניחא דלא תיקשי דר"מ אדר"מ ושמא מש"ה הניח מלהקשות דר"מ אדר"מ משום דאיכא דמהפכי דרבי מאיר לדרבי יוסי [מ]:

זרק ונח ברה"ר בפי כלב כו'. אור"י דלא גרסי' ונח דונח משמע דלא נתכוין לכך כדמוכח בפ"ק דשבת (דף ה.) גבי הא דא"ר יוחנן זרק חפץ והלך ונח בתוך ידו של חבירו חייב והכא איירי במתכוין לכך ומיהו ר"ח גרים ונח דמאי למימר דונח משמע שפיר מתכוין דסתם זרק נח החפץ במקום שמתכוין אבל הלך ונח משמע שהלך בלא כוונת האדם ועוד י"ל דבפ"ק דשבת מיתורא דמימרא דייק דאיירי בלא מתכוין [נ]: **מחשבתו** משוי' ליה מקום. דוקא בכי האי גוונא דנהנה באותו מקום טפי מבמקום אחר כגון בפי כלב שיאכלנה ובפי הכבשן שתשרף שם וכן השתין ורק אבל זרק על המקלות או על שום דבר אפי' במתכוין לא אמרינן מחשבתו משויא ליה מקום: **היה** אוכל דבילה בידים מסואבות. פי' בקונט' דבילה של תרומה ור"י אומר דאפי' בשל חולין ניחא דידים הפוסלות תרומה מטמאין את הרוק שהוא משקה להיות תחילה [פ] וחוזר ומטמא את הדבילה וגם מכשירה דהוו להו חולין טמאים דפוסלין את הגוייה [ע] דמשקין כל שהוא מטמאין כדאמרינן בברכות פרק אלו דברים (דף נב.) שמא יטמאו מים אחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים וסתמא דמאחורי הכוס ליכא רביעית דבכל נטילתו ליכא אלא רביעית ובפ"ק דפסחים (דף יד:) נמי משמע שהבשר מטמא [ל] מחמת המשקין שעליו וסתמא ליכא בהו רביעית והא דקאמר' בכמה דוכתי לטמא טומאת משקין ברביעית [ס] גבי יין נסך ובנזיר [לח.] גבי עשר רביעיות היינו לפסול את הגוייה כדתנן במעילה (דף יז:) כל המשקין מצטרפין לפסול את הגוייה ברביעית אבל ליטמא ולטמא אוכלים בכל שהוא [משקין [מ]] טימאו ומטמו ורוק חשיב משקה לקבל טומאה כמו שחשוב משקה להכשיר הדבילה והשתא ההיא דחגיגה (דף כ:) ניתא נפסקה לי וקשרתיה בפה לפי מה שפירשתי ניחא אפי' ברוק של טהור וכן פי' הר"ר י"ט ניחא נפסקה לי וקשרתיה בפה ובשעה שנארג בה כדי לקבל טומאה עדיין היה רוק לח עליה שניטמא מחמת הידים וטימא את המפה שהמשקה מטמא בכל שהוא כדפרישית ולא כמו שמפרש ר"ת דאיירי ברוק של נדה כמו שפירש שם בקונטרס לפי שלא היה נראה לו להעמיד ברוק של טהור משום דלא חשיב רוק משקה לקבל טומאה דחשיב שפיר משקה כדפרישית:

רבי מאיר מטמא. אית ספרים דגרסי רבי מאיר מטהר [ל]:

קולט

א) שבת מ: ע"ש לעיל נה., ב) שבת קב., ג) כלים פ"ח משנה י, ד) [כלים ג. וש"נ], ה) [שבת קיד. מגילה כח.], ו) שבת יא. לעיל כ., ז) שבת יא:, ח) [שם: כלים ג. וש"נ], ט) [לקמן קא.], י) עי' תוס' לעיל כ. ד"ה לא, כ) שבת יג., ל) עי' תוס' לעיל כ. ד"ה לא, מ) עי' להלן בסהד"ע תתד"ה רבי מאיר (ועי' מהרש"א), נ) [וע' תוס' שבת ד: ד"ה אלא], ס) פסחים יד:, ע) לעיל פב:, פ) [עי' לא.], צ) עי' תוס' לעיל בסהד"ה הוא סבר ובמהרש"א שם.

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא כיחו וכו' והא תניא ר' יהודה אומר כיחו וכן רוקו כצ"ל ותיבת "שנתלש" נמחק:

תורה אור השלם

א) וְחֹטְאִי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת: [משלי ח, לו]

הגהות וציונים

א] "והנחה" ליתא בתוס' רי"ד ובכת"י: ב] בשבת איתא רבה (גליון): ג] בדפוס שאלוניקי "התניא רבי יהודה אומר כיחו וכן רוקו מאי לאו כיחו ורוקו שנתלש", [illegible]: ד] בשבת ומגילה שם איתא אל תקרי משנאי אלא משניאי (גליון), וכ"ה בכת"י ודפו"ר: ה] בדפוס שאלוניקי רבא אמר, וכ"ה בראשונים ובכת"י: ו] בדפוס ויניציאה רפ"ח ושאלוניקי "עומד בגג [illegible]": ז] וצ"ל שהוא ברה"י: ח] מן הגוף ליתא בכת"י, וכן בארי"ז [illegible]: ט] דבור זה אינו [illegible]: י] צ"ל מיטמא (מהרש"ל): כ] מהרש"א. בדפו"י היה כתוב "מטמא", ומהרש"ל ומהרש"א החליפו: ל] "נתלש" ליתא בד"ו [illegible]:

משנת ראשונים

ובלבד שלא יוציא חוץ. פירוש ארישא קאי דקתני עומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות ברשות הרבים. [הריטב"א]

מחשבתו משויא ליה מקום. שהרי נתכוון לנקות עצמו מן השתן ומן הרוק, וכיון דאחשביה למילתא אחריתי דחשיב [וכן התם] שהרי נתכוון להאכיל הככר לכלב או לשרפו בכבשן ועלתה בידו חשיבא הנחה, ולאפוקי היכא דלא שויא ולא אחשביה אלא להנחה או עקירה לחוד, דמשום הא לא משויא ליה מחשבתו מקום. [הריטב"א] **רבי מאיר מטמא.** הדבילה, לפי שהידים מסואבות טמאו את הרוק להיות תחלה מפני שהוא משקה, והרוק טימא את הדבילה, דראשון עושה שני בחולין. [רע"ב, כלים פ"ח מ"י] **בחפיצין שצריכין לו ודברי הכל.** כלומר דמודו רבנן בחפצים הצריכין לו במקום שהוא עומד דאסור לטלטלם כשהוא ברשות אחת והם ברשות אחרת אלא אם כן הוציא ראשו ורובו למקום שהם, וסתם כלי שהוא שותה בו כלים הצריכים לו במקומו הוא שמביאו אצלו כדי לשתות בנחת ולא בטורח. [הריטב"א] **ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה.** בכמה מקומות אמר היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה בפ"ק דשבת (דף יא:) ובפ' במה מדליקין (שם דף כא.) ובריש ביצה (דף ג.) והכא בעינן לאתויי ראיה לענין גזירה לגזירה ולא חיישינן אין לדמות גזירות חכמים זו לזו אלא במקומות שהש"ס מדמה. [תוספות, חולין קד.]

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פי"ג מהל' שבת הלכה ג סמג שם:
כט ב מיי' שם הלכה יג סמג שם:
ל ג מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שנ סעיף ב:
לא ד מיי' פט"ו מהל' טומאת אוכלין הל' ז:
לב ה טור ש"ע י"ד סי' רמב סעיף כט:
לג ו ז מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה ב סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שנ סעיף א:

רבינו חננאל

ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות דייקינן מינה ללישנא בתרא הא הוציא פטור אבל אסור נימא תהוי תיובתא דרבא דאמר המעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' אם העבירו דרך עליו חייב. ודחי רבא מי קתני בהדיא אם הוציא פטור אבל אסור אבל לעולם אימא לך אם הוציא חייב חטאת: **לא יעמוד ברה"י וישתין** כו' וכן לא ירוק מרשות לרשות. אמר רב יוסף השתין או רקק בשוגג חייב חטאת ואע"ג דלא עקר מע"ג מקום ד' דהא פיו ופי אמה שלו אין בהן ד' טפחים מחשבתו שחשב כדי לעקור מהן להנאתו משויא להו כמו שיש בו ד' טפחים וכדרבא דאמר רבא זרק ונח בפי הכלב או בפי הכבשן חייב דמחשבתו שויא לפי הכלב ולפי הכבשן [כמקום ד'] הכא נמי פיו ופי אמתו מחשבתו משויא להו כאילו מקום ד' הן. **בעי רבא הוא ברשות הרבים** ופי אמתו ברשות היחיד או הוא ברה"י ופי אמתו ברה"ר מהו בתר עקירה אזלינן ומרשות לרשות הוא או דלמא בתר יציאה אזלינן ורשות חדא היא ועלתה בתיקו. וקי"ל כל תיקו דאיסורא לחומרא. ר"י [אומר] אע"פ שנתלש רוקו בפיו כו' ואע"ג דלא אפיך ברוק נתלש נקרא (א) והתניא האוכל דבילה בידים מסואבות והכניס ידו לתוך פיו ליטול צרור ר' מאיר מטמא שכבר נכשרה ברוקו ונגע בה וידיו מסואבות ור' יוסי מטהר שאין זה הכשר ר' יהודה אמר היפך ברוקו הנה נתלש והכשיר לא היפך טהור פי' לא נתלש עדיין ואינו משקה להכשיר דתנן במכשירין פ"ו ואלו מטמאין ומכשירין זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו ורביעית מן המת ודם נדה ר' אלעזר אומר ש"ז אינה מכשרת. א"ר יוחנן מוחלפת השיטה. פי' חלוף ואומר במשנה ר' מאיר אומר היפך בו טמא ר' יהודה אומר אע"פ שלא היפך טמא ובא ר"ל ואמר לעולם לא תיפוך והא דתניא בברייתא רוקו ומשנתנו כיחו. פי' כיחו ליחה עבה שהיא כמו חתיכה. ואקשינן עליה והתניא כיחו וכן רוק שנתלש עמו. אם הלך בו ד' אמות חייב אלא מחוורתא כר' יוחנן. אמר ר"ל כיח ורק כו': **לא יעמוד אדם** ברה"י וישתה ברה"ר כו' ואמרינן רישא דקתני עומד ברה"ר ומטלטל ברה"י כר' רבנן סיפא דקתני לא יעמוד אדם כו' ר' מאיר ופריק רב יוסף בחפצין שצריכין לו לגופו ואפילו רבנן מודו דכי האי גוונא לא שרי ליה אלא מכניס ראשו ורובו למקום שהחפצין נתונים בו. **איבעיא להו כלים שצריכין לו** הזן בכרמלית מהו שיעמוד ברה"ר או ברה"י אמר אביי היא היא. כלומר אסור. רבא אמר היא גופא מרשות הרבים לרה"י גזירה היא שמא יוצא מרשות לרשות והיא איסורא דאורייתא ניקר

חשק שלמה על ר"ח א) משמע מלשונו דברייתא היא וכן לקמן בסמוך אמר והא דתניא בברייתא וצ"ע דהא משנה היא בכלים פ"ח.

וכן בגת ורבא אמר לענין מעשר וכן אמר רב ששת וכן בגת לענין מעשר [א] דתנן שותין על הגת בין בחמין ובין בצונן ופטור דברי רבי מאיר רבי אליעזר בר צדוק מחייב וחכ"א [א] על החמין חייב ועל הצונן פטור מפני שמחזיר את המותר: **מתני'** [ב] קולט אדם מן המזחילה למטה מי' טפחים ומן הצינור מכל מקום שותה: **גמ'** קולט אין אבל מצרף לא מ"ט אמר רב נחמן הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי תניא נמי הכי [ג] עומד אדם ברה"י [א] ומגביה ידו למעלה מעשרה טפחים לפחות משלשה סמוך לגג וקולט ובלבד שלא יצרף תניא אידך לא יעמוד אדם ברה"י ויגביה ידו למעלה מעשרה טפחים לפחות מג' סמוך לגג ויצרף אבל קולט הוא ושותה: מן הצינור מ"מ שותה: תנא [ד] אם יש בצינור ד' על ד' אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות: **מתני'** [ה] בור ברה"ר וחולייתו גבוה י' טפחים חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת [ג] אשפה ברה"ר גבוה י' טפחים חלון שעל גביו שופכין לתוכה מים בשבת: **גמ'** במאי עסקינן אילימא בסמוכה למה לי חוליא י' אמר רב הונא [ו] הכא במאי עסקינן במופלגת מן הכותל ארבעה וטעמא דאיכא חוליא עשרה הא ליכא חוליא עשרה קא מטלטל מרה"י לרה"י דרך רה"ר ורבי יוחנן אמר אפילו תימא בסמוכה הא קמ"ל [ג] דבור וחולייתו מצטרפין לעשרה: [ז] אשפה ברה"ר וכו': ולא חיישינן שמא תנטל אשפה והאמר [ד] רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בו לא איסור ולא היתר לא איסור דהא קיימין מחיצות לא היתר דחיישינן שמא תנטל אשפה ויעלה הים שירטון [ח] הא דיחיד הא דרבים: **מתני'** [ה] [ט] אילן שהיה מיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלים תחתיו שרשיו גבוהים מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהן: **גמ'** [ו] א"ר הונא בריה דרב יהושע [י] אין מטלטלין בו יותר מבית סאתים מ"ט

משום

וכן בגת. והאי גת מאי היא, אי רה"י וקאמר דלא יעמוד ברה"ר ויושיט לוארו בגת ויטול כלי וישתה, הא תנא ליה רישא, אלא לאו בגת כרמלית כגון שאינה גבוהה י': **שותין על הגת.** עומד על הגת ושותה, דכל זמן שלא הוליאו לחוץ לאו שתיית קבע היא, ופטור מן המעשר, בין שמזגו בחמין בין שמזגו בלונן: **מחייב.** דמזיגה שמוזגו במים משויא ליה קבע: **על החמין חייב.** דאין ראוי לחזור המותר שמקלקל היין, הלכך כי מזג ליה בחמין אדעתא למשתייה כוליה מזג ליה ומשוייא ליה מזיגת קבע, אבל מזיגת לונן לא משויי' ליה קבע דילמא שתי פורתא ומהדר, הלכך כל כמה דשתי הוי ערלי, ומתני' דקתני וכן בגת ר"מ היא, וקתני לא יעמוד ע"ג קרקע וישתה בגת בלא הפרשת מעשר אא"כ הכניס ראשו ורובו לגת: **מתני' קולט אדם מן המזחילה למטה מי' טפחים.** גגין שלהן חלקים היו וטחים בטיט, ומרזבין קטנים הרבה היו לגג להוליא המים [ז], ונותנין למטה מהם דף כנגד אורך הכותל בשיפוע וכל המרזבין שופכין עליו והוא מביא כל המים למקום אחד שלא יזיקו את הכותל, ועומד אדם ברה"ר וקולט בכלי למטה מי' טפחים מן המים היורדין מן המזחילה, וקולט דוקא כדמפרש בגמ', אבל לא יצרף פיו או כלי למזחילה שהוא בפחות משלשה סמוך לגג ואף על פי שהוא למטה מי', מ"ט דהואיל ומוטלת לאורך הכותל ובתוך ג' לגג דמיא לגג, והוי כמוליא מן הגג שהוא רה"י לרה"ר: **ומן הצינור מ"מ.** כלומר בין קולט בין מצרף, משום דצינור לעולם ארוך ויולא לרה"ר וליכא למימר לבוד, וכיון דלמטה מעשרה הוא (א) ליכא איסורא, ובגמרא מוקים לה כשאין בפיו ארבעה, ולא גזרינן אטו היכא דאית ביה ארבעה, דאי נמי אית ביה ד' כרמלית הוא דלא גבוה עשרה, ומש"ה נקט מתני' גבי מזחילה [ב] למטה מי', משום דבעי' למתני ומן הצינור מ"מ, ואי למעלה מי' לא משתרי צירוף הצינור, גזירה אטו צינור שבפיו ארבע' דקא מפיק מרה"י לרה"ר, אבל קליטה אפי' למעלה מי' נמי משתרי, דאוירא הוא מקום פטור: **גמ' מצרף** (ג). פיו או חבית למזחילה, והוי כשואב ממנה: **תניא נמי הכי.** דפחות מג' סמוך לגג כגג דמי, והמצרף משם כמצרף בגג: **עומד אדם ברה"י.** כגון בגג: **וקולט.** מן האויר מים שיורדים מגגו של חבירו, אבל לא יצרף, ובמתניתין נמי שמעתי דהכי גרסינן מן הצינור ומ"מ, ולא גרסינן מכל מקום בלא ו"ו למשרי לירוף, אלא ומ"מ כלומר מ"מ המקבלת קולט, ומצאתי בתוספתא [ג] דלירוף מותר בצינור למטה מי', ועוד הא דקאמר תנא אם יש בצינור ארבעה אסור אהיכא קאי, אי אקליטה מאי מרשות לרשות איכא, ואי אצירוף מתני' נמי אסר אפי' כשאין בו ארבעה, ואני שמעתי דאתירוצא דמתני' נמי קאי דאוקימנא בפחות מג' לגג הא לאו הכי מצרפין, ואין דרך לשון תלמוד כן לומר תנא אתירוץ אמוראים שלא הוזכר במשנה, אלא ה"ג ומן הצינור מ"מ וכו', מתני' היא, ולמטה מעשרה קאי, ולא סיפא דברייתא היא: **תנא אם יש בצינור ארבעה.** ברוחב: **אסור.** לצרף, ואע"ג דלמטה מי' הוא ולבוד נמי ליכא, אפ"ה כרמלית מיהא הוי ומפיק מכרמלית לרשות הרבים: **גמ' אי נימא בסמוכה.** שהבור סמוכה לכותל בתוך ארבעה טפחים: **למה לי חוליא עשרה.** בור גופיה רה"י ועמוק עשרה, והכי אין רשות הרבים מפסקת בינתים: **וטעמא דאיכא חוליא עשרה.** דלא מטי דלי לרה"ר: **הא קמ"ל כו'.** ומתניתין לאו כלכ"ד דמיהוי חוליא עשרה לבד מבור, אלא ה"ק בור ברה"י וחולייתו סביביו וסך הכל גבוה י' מקרקעית הבור, רה"י, וממלאין ממנה לחלון: **שופכין לתוכה.** לאשפה רה"י היא: **ולא חיישינן שמא תנטל אשפה.** ותעמוד על פחות מי', ואתי למשרי ביה נמי כמעיקרא: **במבוי.** [illegible] **שירטון.** [illegible] בלע"ז, שמעלה טיט לשפתיו ומתייבש ונעשה קרקע עולם: **מתני'** [illegible] **המיסך.** שנופו נוטה למטה מכל לדדיו סביב: **מטלטלין תחתיו.** דאמרי' לבוד, והרי יש כאן מחילה עשרה (ג): **שרשיו גבוהים.** שאין הענפים נמוכין אלא גבוהים והולכין ומגביהין לצד מיבורן: **לא ישב עליהן.** דכיון דגבוהין שלשה כאילן חשיבי, ואין משתמשין באילן: **גמ' אלא בבית סאתים.** אם היה היקיפו יותר על בית סאתים אין מטלטלין בו אלא בארבע (ד), ואפילו נטוע ממתחילה לכך דהוי מוקף לדירה: **מ"ש.** הא כל היקף שהוא מוקף לדירה אפילו עשרה כורים מותר:

קולט אדם מן המזחילה למטה מי'. כן גריס בקונטרס פי' מאויר אבל לא יצרף פיו או כלי למזחילה לפי שהמזחילה בפחות מג' סמוך לגג ואע"פ שהיא למטה מי' מ"מ ה"ל כמוליא מן הגג לרה"ר כיון דתוך ג' לגג היא: **מן** הצינור מכל מקום שותה. פירוש אפי' בצירוף כיון שהוא למטה מי' ורחוק שלשה טפחים מן הגג דליכא לבוד ובגמרא מוקי לה דלית ביה ארבעה דאי הוי ביה ארבעה היה אסור לצרף דמכרמלית לרה"ר קא מפיק וכפירוש הקונטרס מוכח בתוספתא [ה] דמתיר צירוף בצינור למטה מי' לכך נראה כגרסת הקונט' דגריס גבי מזחילה למטה מי' דאי הוי גרסי' למעלה מי' הוה משמע (ה) צינור אפילו למעלה שרי ולמטה אפי' מזחילה שריא ובתוספתא לא שרי אלא הצינור למטה אבל צינור למעלה מי' או מזחילה אפילו למטה אסור ואית דגרסי ומן הצינור ומ"מ מותר [ו] ובקונטרס הקשה על זאת הגיר' בגמרא: **לא** יעמוד אדם ברה"ר ויגביה ידו למטה מי'. כן גי' ר"ת אבל בקונטרס גרס לא יעמוד אדם ברה"י והכי פירושא לא יעמוד על גגו וילרף מגג חבירו שגבוה ממנו עשרה טפחים ולא עירבו ואתיא אפי' [ו] כר"מ דאמר גגות רשות אחת הן דבגג גבוה י' מודה ואפילו לר"ש מאי אתיא דמאי לפרושי דלצרף אסור ולהביאם [ח] לבית קאמר וקולט מותר אפילו להביאם וכגון שלא שבתו בגג חבירו דאי שבתו פשיטא דאסור להביאם לבית ומ"מ אע"ג דלא שבתו אסור לצרף ולהביאם לבית דדמי ממש דמגג לבית קא מייתי אבל ליסנא דברייתא לא משתמע כר"ש דקאמר אבל קולט הוא ושותה משמע במקומו מכלל דלירוף אפילו במקומו אסור והא דאמר בגיטין בהזורק (דף עט:) א"ר יהודה אמר שמואל לא יעמוד אדם בגגו ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו היינו להביאם לבית כדפרישית לעיל [ט] צריך לומר דאיירי כששבתו בגג דבשלא שבתו שרי כדאמ' הכא ומהר"י אומר דהתם איירי בקולט מאויר גג חבירו והכא בקולט מאויר גג שלו בסמוך לגג חבירו:

וכן

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ה מהל' מעשר הלכה טו:
לה ב ג ד מיי' פט"ו מהל' שבת הל' ג סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שנא:
לו ה מיי' שם הל' ט וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שנד סעיף א:
לז ו ז מיי' שם הל' י וטוש"ע שם סעיף ב:
לח ח מיי' פט"ז מהל' שבת הלכה כד טוש"ע א"ח סי' שנב סעיף א:

רבינו חננאל

ניקו תגדור נמי כרמלית אטו רשות הרבים גזירה לגזירה לא גזרינן. ודייק אביי מדתנן וכן בגת הגת כרמלית היא. ורבא ואמר וכן בגת לא קתני לענין שבת דלענין שבת מן הגת שרי ואע"ג דלא מעייל רישיה ורוביה התם. כי קתני וכן בגת לענין מעשר דפטור כר' מאיר דתנן שותין על הגת בין בחמין ובין בצונן ופטור דברי ר' מאיר ר' אלעזר בר צדוק מחייב. וחכ"א על החמין חייב לעשר שאינו זה עראי אלא קבוע על הצונן פטור כי עראי הוא מפני שמחזיר המותר לו בכוס. משא"כ בחמין: קולט מן מזחילה למעלה מי' טפחים ומן הצנור מכל מקום ושותה. פי' קולט מקבל ותופש מן המים היורדין מלמעלה ושותה אבל מצרף לא כלומר לערב המים היורדין מלמעלה עם המים שכבר נחו בקרקע מ"ט אמר רב נחמן הכא במזחילה פחות מג' טפחים סמוך לגג עסקינן דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי. ואלו המים שקלט מן הגג קלטם שהוא רה"י ולפיכך אינו ראשי לצרפם עם התחתונים שהם ברה"ר תניא נמי הכי כו' ותניא אידך לא יעמוד ברה"ר כו': ירושלמי סילון העומד ברשות הרבים גבוה י' ורחב ד' אין שופכין בתוכו מים שמתגלגלין ויורדין: בור ברה"ר וחולייתו וכו'. אמרינן אי בסמוכה אפי' פחות מי' טפחים כרמלית הוא [illegible]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) שבת יא: [עמ"ש שם] מעשרות פ"ד מ"ד, ב) [לעיל דף ח. ע"ש בתוספות ד"ה וזרקן], ג) [לעיל עח. שבת קמ.], ד) לעיל ח., ה) לעיל טו. סוכה כד:, ו) [סוכה כד: ע"ש], ז) עי' ב"ב נז:, ח) פ"ז ה"ה, ט) לעיל יח., י) [לעיל פט.], כ) לג. ד"ה שמואל.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומן הציור וכו' דלמטה מעשרה הוא "קולט"] ליכא איסורא: (ב) ד"ה מצרף פיו וכו' ממחק כל הדבור]: (ג) ד"ה מטלטלין וכו' מחילה עשרה שאין הענפים כל"ל ותיבת "שרשיו גבוהין" נמחק והד"א: (ד) ד"ה אלא בבית וכו' אלא בארבע אמות ואפילו: (ה) תוס' ד"ה ומן הציור וכו' הוה משמע דציור אפילו למעלה מעשרה שרי ולמטה אפי' מזחילה שריא ובתוספתא לא שרי אלא בציור למטה מעשרה וכו' למטה מעשרה אסור:

הגהות וציונים

א] בדפוס שאלוניקי ברשות הרבים (וכן בברייתא הסמוכה, ועי' תוס' ד"ה כ"ה ברש"י [illegible]. בכ"י ליתא "עומד אדם ברה"י ... ומגביה ידו למעלה... תניא אידך", וכן נראה מן התוס' ד"ה לא יעמוד שלא העמידו דבריהם אברייתא זו (דק"ס): ב] גי' רש"י בגי' קולט למטה (גליון). בדפו"י היה כתוב "גבי למטה מי'", המהרש"ל הגיה ע"י הוספת "קולט", אמנם הנוסח שלפנינו כבר מתוקן ע"פ המהרש"א. מתיבות "ולא גזרינן" עד סוף הדבור (תשע שורות) ליתא בדפוס פירוד ובכת"י: ג] רפש ברוך: ד] דפוס ויניציאה רפ"ח "ומ"מ ושותה" (ונודע"ל) ומ"מ שותה, עי' רש"י בגמ' ד"ה פיו (קולט): ה] צ"ל להביאם (באורות המים): ו] בראי ט"ס בהגהות כי אדרבה בדפו"י איתא תיבה זו ומחקה מהרש"ל ומהרש"א, ומסתמא זו היתה גם כוונת הב"ח המעתיק טעה בזה (ועי' מנחם משיב נפש): ז] נראה דאין כוונתו למחוק תחלת הדיבור לגמרי אלא כהגהת המהרש"ל בדפו"י שמעתיקו מתן המשנה (שכ"ה בדפו"י) לגמרא, וכמו שמתוקן כבר לפנינו:

משנת ראשונים

וכן אמר רב ששת וכן בגת לענין מעשר. פרש"י ז"ל וזה לשונו, כשם שהעומד ברשות הרבים ושותה ברשות היחיד אינו מותר לו לשתות אא"כ יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה כשם שאסור לו המים מותר לו להחזיר

ופרקינן אשפה המתחיתין אשפה דרבים היא שאין עשויה לפנות ואשפה דמבוי אשפה דיחיד דעבידא לאפנויי: אילן המיסך על הארץ אם אין נופו גבוה שלשה טפחים מטלטלין תחתיו. פירוש כיון שאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים חוזין להאי נוף [illegible] לכל פחות מג' כלבוד דמי והא הוי מחיצות לתחת האילן לפיכך נעשה תחת האילן רה"י ומותר לטלטל בכולו. אמר רב הונא בריה דר' יהושע אין מטלטלין בו אלא בבית סאתים כו' שרשיו

במקומו, כן בגת לענין מעשר אינו מותר לו לשתות מן היין שבגת קודם שיפריש מעשר אא"כ צונן שיתכן לו להחזיר המותר, אבל בחמין שמפסידין את היין דאי אפשר לו להחזיר המותר אסור שמוזג בחמין וקבע למעשר אסור. [הרשב"א, שבת יא:] שותין על הגת. [illegible] [פירוש הריבמ"ץ, מעשרות פ"ד מ"ד]

על החמין חייב ועל הצונן פטור. [illegible] [מאירי, שבת יא:]
ועל הצונן פטור, [illegible] [ר"ש, מעשרות פ"ד מ"ד]
מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות. [illegible] [מאירי]
דבור וחולייתו מצטרפין לעשרה. [illegible] [פיהמ"ש להרמב"ם, שבת פי"א]

שׁוֹתִין עַל הַגַּת בֵּין בְּחַמִּין וּבֵין בְּצוֹנֵן וּפְטוּר דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - שכל זמן שלא הוציאו לגת, אין השתיה נחשבת שתיית קבע אלא שתיית ארעי, ובין מזגו בחמין בין מזגו בצונן פטור מן המעשר (רש"י), שסבור רבי מאיר שאפילו אם נמזג היין בחמין, מחזירים את המותר לגת (שנות אליהו). ויש סוברים, שלדעתו אפילו אם אינו יכול להחזירו לגת פטור מן המעשר, משום ששתיה בגת נחשבת שתיית ארעי (רבנו חננאל שבת יא, ב, ורשב"א שם בשמו; רמב"ן שם, בשם 'יש מפרשים'). ויש סוברים שאם הוציא את היין מן הגת, כיון שאין דעתו להחזיר את המותר, חייב במעשר אפילו אם לא מזג את היין כלל (רבינו יהונתן; מקדש דוד מעשרות נו, ד, בדעת רש"י שבת שם).

בֵּין בְּחַמִּין - שמזג בחמין אך באופן שאינו מבשל [כגון בכלי שני], כי אם מזגו בדרך בישול, חייב במעשר משום שבישול קובע למעשר [ראה ירושלמי (מעשרות ד, א), ורמב"ם (מעשר ג, ג)] (תוס' אנשי שם מעשרות ד, ד, בשם לחם שמים. וראה חזו"א שם).

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק מְחַיֵּיב, משום שלדעתו המזיגה מחשיבה את השתיה לשתיית קבע (רש"י). ויש מפרשים, שאף רבי אליעזר בר צדוק מודה ששתיית יין על הגת נחשבת שתיית ארעי, ומכל מקום מחייב משום שחושש שאף באופן כזה שראשו ורובו בגת יצא חוץ לגת וישתה ארעי, ושתיה מחוץ לגת היא שתיית קבע המחייבת (ר"ש, ריבמ"ץ וראש מעשרות שם). ויש מפרש, שסובר שיין מזוג אין דרך להחזיר מותרו לגת, לפיכך אפילו שותה על הגת חייב במעשר (שנות אליהו שם).

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַל הַחַמִּין חַיָּיב וְעַל הַצּוֹנֵן פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲזִיר אֶת הַמּוֹתָר, שלדעתם יין המזוג במים חמים אין ראוי להחזירו לגת, פן יקלקל את היין שם, לפיכך כשמוזג בחמין הוא מוזג על דעת לשתות את כולו, ונחשבת השתיה שתיית קבע (רש"י כאן, ובשבת יא, ב), ויש מפרש, שלדעתם מזיגת חמין מחייבת משום שהבישול קובע למעשר (רמב"ם בפיהמ"ש, ובהל' מעשר ה, טז), ואינו גורס 'מפני שמחזיר את המותר' (קרן אורה).

מִשְׁנָה. קוֹלֵט אָדָם מִן הַמְּזוּחָלָה וְכוּ' - עומד אדם ברשות הרבים, וקולט בידו או בכלי מי גשמים המקלחים מפי המזחילה. ופירשה הגמ' שדוקא קליטה מותרת, אך 'צירוף' אסור, כלומר, שאסור להצמיד את פיו או את הכלי לקצה המזחילה ולקבל את המים, ואפילו שקצה המזחילה אינו גבוה עשרה טפחים מן הקרקע, משום שהמזחילה היא תוך שלשה טפחים לגג, ומדין 'לבוד' נחשבת כגג, ובקבלת האדם את המים, הוא כמוציא מן הגג שהוא רשות היחיד, לרשות הרבים (רש"י; תוס'; רשב"א), ויש מפרש, שכיון שהמזחילה היא תוך שלשה לגג, היא נחשבת 'חורי רשות היחיד' (ע"פ מאירי ורשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ג, קצד).

הצמיד פיו או כלי למזחילה וקלט את המים, חייב מן התורה (דעה המובאת במאירי; ב"י או"ח שנא, בדעת רש"י). ויש סוברים, שאסור רק מדרבנן, כיון שהמים באים מעצמם לכלי ואין כאן עקירה, ונחשב 'שנים שעשאוה' (רבינו יהונתן; בגדי ישע או"ח שם, בדעת רש"י), או משום שהמים אינם נחים אלא זוחלים והולכים ואין כאן עקירה (רמב"ם שבת טו, ג). ■ להלכה, אסור להצמיד את פיו או כלי למזחילה הסמוכה שלשה טפחים לגג. ואיסורו רק מדרבנן [כדעה שניה] (שו"ע או"ח שם, א ומשנ"ב שם, א, וביאה"ל שם ד"ה תוך שלשה).

לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - והוא הדין שמותר למעלה מעשרה, שהרי הוא מקום פטור ומותר להעביר ממנו לרשות הרבים, אלא שנקטה המשנה 'למטה מעשרה', אגב הסיפא שבצינור אפילו 'צירוף' מותר, וזה רק למטה מעשרה, אבל למעלה מעשרה אסור, גזירה משום צינור שיש בו ארבעה על ארבעה שנחשב רשות היחיד (רש"י; תוס'). ויש גורסים 'למעלה מעשרה טפחים', ולדעתם החילוק בין מזחילה לצינור הוא כאשר הם למעלה מעשרה, אך אם המזחילה היא למטה מעשרה, מותר אף לצרף ממנה [שגם בתוך שלשה לגג נחשב רשות הרבים, לפי שאין זה לבוד גמור], ונקטה המשנה 'למעלה מעשרה', משום שרק באופן זה יש חילוק בין מזחילה לצינור (ע"פ רבנו חננאל, רי"ף, ורמב"ם שבת טו, ג ומגיד משנה). ■ להלכה, גם אם המזחילה היא למטה מעשרה מותרת ממנה רק הקליטה, אבל הצירוף אסור [כדעת רש"י ותוס'] (שו"ע או"ח שנא, א, וביאה"ל שם ד"ה או למטה).

וּמִן הַצִּינּוֹר מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה, בכל דרך שהיא, בין בקליטה ובין בצירוף, מה שאין כן במזחילה, שמותר רק לקלוט אך לא לצרף (רש"י). ויש גורסים 'ומן הצינור ומכל מקום ושותה', שדין מזחילה וצינור שווים, שבשניהם הצירוף אסור והקליטה מותרת (רי"ף; רש"י ותוס' הביאו גירסא זו, מגיד משנה שבת טו, ג, שכך גרס הרמב"ם). אך בתוספתא מפורש שהצירוף בצינור מותר (רש"י ותוס'), ועוד, שאם במזחילה מותר דוקא לקלוט, כל שכן בצינור, ומה בא התנא לחדש בדין צינור (ריטב"א). ■ והלכה כדעה ראשונה (שו"ע או"ח שנא, א).

גְּמָרָא. קוֹלֵט אין אֲבָל מְצָרֵף לֹא - שאם מצרף פיו או חבית למזחילה, הוא כשואב ממנה (רש"י), אך אם אינו מצמיד, מותר אף אם קולט בתוך שלשה טפחים למזחילה (רשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ג, קצד), ואין אומרים בזה דין 'לבוד' ויחשב 'מצרף', משום שבפועל לא הוציא מרשות היחיד ממש, וחיוב הוצאה הוא רק אם מוציא מרשות היחיד ממש (ט"ז או"ח שנא, א, וראה פמ"ג שם משב"ז א, ושעה"צ שם, ה). ויש סובר, שאומרים בזה 'לבוד', ולכן אם הניחם סמוך פחות משלשה טפחים למזחילה, אף זה נחשב 'מצרף' (רבינו יהונתן). ■ להלכה, אם אינו מצמיד את פיו או את החבית למזחילה, אין זה נחשב 'מצרף' אף בתוך שלשה למזחילה [כדעה ראשונה] (שו"ע או"ח שם), והסומך על זה, בודאי לא הפסיד (ביאה"ל שם ד"ה תוך שלשה).

עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְכוּ' סָמוּךְ לְגַג וְקוֹלֵט וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יְצָרֵף, שאסור לעמוד על גגו ולצרף מים מגג חבירו (רש"י). ואפילו רבי מאיר הסובר (לעיל פט, א) שמותר לטלטל מגג לגג, מודה שכאשר אחד הגגות גבוה עשרה טפחים מגג חבירו, הטלטול ביניהם אסור (תוס'), או שהברייתות אינן עוסקות בשני גגות, אלא בחצר וגג, שרבי מאיר מודה שהטלטול ביניהם אסור (רשב"א; ריטב"א). ולדעת רבי שמעון הסובר (שם) שכל הגגות הם רשות אחת, ומותר הטלטול ביניהם אפילו באופן שגג אחד גבוה מגג חבירו עשרה טפחים, כוונת הברייתות לומר שאסור לצרף לגג ולהביא את המים לביתו, כי הגג והבית הם שתי רשויות ואסור לטלטל ביניהם, אך מותר לקלוט מים מן האויר ולהביאו לביתו, שהרי לא הוציאם מגג חבירו [ובאופן שלא שבתו המים בגג חבירו בכניסת השבת, כגון שירדו הגשמים בשבת] (תוס', והריטב"א והרשב"א הביאו פירוש זה ודחוהו).

■ המשך במילואים עמ' 106

דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לָאֲוִיר - דירה שאינה לצורך תוכה למגורים קבועים, אלא לצורך אויר שחוצה לה, לשומרי השדה המסתופפים תחתיה בדרך עראי מפני החמה (רש"י כאן, ולעיל טו, א), או לאלו הרוצים לעמוד תחת האילן לשאיפת אויר (מאירי, לעיל צט, ב).

אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, שאינה נחשבת דירה, כיון שעל כורחו הוא דר בה (רש"י לעיל טו, א), ודר בה רק בימים, אך אם דר בה אף בלילות, נחשבת דירה ומטלטלים בה אף יותר מבית סאתיים (ב"ח או"ח שנח, א, ו-שסב, א). ■ וכן הלכה (ביאה"ל שסב, א ד"ה כדי). ויש סובר, שכיון שדר בה על כורחו, אפילו אם דר בה הן בימים והן בלילות אינה נחשבת דירה, ומטלטלים בה רק עד בית סאתיים (חזו"א או"ח קי, כח ד"ה הב"ח).

דְּכֵיוָן דְּמִכֹּחַ אִיסּוּר קָאָתֵי, אֲסוּרִין, שכיון שאותו שורש עצמו נאסר מתחילה, שוב אינו יכול לבוא לידי היתר כשיגדל יותר ויוכפף לתוך שלשה, לפי שבא מכח איסור (רבינו יהונתן). ואם אחרי שעלו למעלה משלשה, ירדו למטה וחזרו ונשרשו באדמה, מותר אף לדעת רב ששת להשתמש בהם בתוך שלשה, שכיון שנשרשו באדמה, הם בטלים לה (תוס' רא"ש). ■ להלכה, שורשי אילן הבאים מלמעלה משלשה לתוך שלשה, מותר להשתמש בהם בתוך שלשה [כדעת רבה] (שו"ע או"ח שלו, ב), וכל שכן שמותר להשתמש בגזע האילן במקום הנמוך משלשה, ואפילו שהאילן גבוה מאד, כיון שחלק זה לא נאסר מעולם (משנ"ב שם, כא).

דְּנָחְתִין לְתַתַּאי - שורשים נמוכים בגובהם, שמעולם לא עלו לגובה שלשה. ואין הכוונה שורשים שהיו למעלה משלשה וירדו למטה, משום שזהו המקרה של 'לצדדין' להלן בגמ', בו נחלקו רבה ורב ששת (פרישה או"ח שלו, א).

לְצַדָּדִין, פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּה וְרַב שֵׁשֶׁת, והחידוש בזה, שכיון שבאותו שורש עצמו יש שורשים קטנים בגבהים שונים, חלקם למעלה משלשה וחלקם למטה משלשה, וחלקם שעלו למעלה משלשה ונכפפו למטה משלשה, היה מקום לומר שבאופן כזה מודה רבה שגוזרים לאסור את השורשים כולם, מחשש שיטעו ויתירו את האסור, קמ"ל (תוס' רא"ש).

וְכֵן אַנִּיגְרָא - גזע אילן העולה מתוך תעלה צרה שעומקה שלשה טפחים ויותר, ורוחבו כרוחב התעלה, כך ששני צדדיו שלאורך התעלה מכוסים בכותלי התעלה, והגזע בולט משפת התעלה פחות משלשה טפחים [ראה עמ' 196 ציור 3]. ונחלקו רבה ורב ששת מהיכן מודדים את שלשת הטפחים ביחס לחלקו העליון הבולט משפת התעלה, לדעת רבה מודדים משפת התעלה, וכיון ששם אין גובהם שלשה טפחים מותר להשתמש בו, אך לדעת רב ששת מודדים מקרקע התעלה, וכיון ששם יש גובה שלשה טפחים, אסור להשתמש גם בחלקו העליון שבתוך שלשה משפת התעלה, משום שבא מכח איסור (רש"י). והמחלוקת היא דוקא כשבא להשתמש בשני צדדי האילן שלאורך התעלה, שחלקם התחתון שבתוך התעלה מכוסה בכותלי התעלה, אבל בשני צדדיו שלרוחב התעלה, שגם חלקם התחתון שבתוך התעלה הוא מגולה, מודה רבה שכלפיהם מודדים מקרקע התעלה, ואסור להשתמש בחלקם העליון הבולט משפת התעלה, אף שהוא בתוך שלשה משפת התעלה, כיון שבצדדים אלו, שלשת הטפחים שבתוך התעלה ניכרים (תוספת שבת שלו, ח), ויש סוברים, שרבה חולק אף בזה, ולדעתו מותר להשתמש אף בצדדים שחלקם התחתון שבתוך התעלה הוא מגולה, שכשם שאפשר להשתמש בצדדי האילן המכוסים שאין גובהם שלשה, כך מותר להשתמש אף בצדדי האילן המגולים למרות שגובהם למעלה משלשה (שו"ע הרב או"ח שם, ז; אגלי טל מלאכת קוצר לא). ■ להלכה, מותר להשתמש בצדדי האילן שבתוך שלשה משפת התעלה, אף שמקרקע התעלה יש שלשה [כדעת רבה], אך דוקא בצדדים שחלקם התחתון מכוסה בכותלי התעלה, אבל בצדדים שחלקם התחתון מגולה, אסור להשתמש [כדעת התוספת שבת] (שו"ע או"ח שלו, ב, ומשנ"ב שם, כג, ושעה"צ שם, יז).

וְכֵן בְּקֶרֶן זָוִית - אילן העומד בפינה בה שני כותלי החצר נפגשים, באופן ששלשה מצדדי האילן מכוסים על ידי הכתלים, ורק צידו הרביעי מגולה, ועולה האילן פחות משלשה טפחים מעל הכתלים, לדעת רבה מודדים מראש הכתלים, וכיון שעולה האילן מעליהם פחות משלשה, מותר להשתמש שם באילן, ולדעת רב ששת אף בחלק המכוסה בכתלים מודדים מקרקע החצר, ומשם הרי גבוה יותר משלשה, ואסור להשתמש אף בחלק המגולה, שמכח איסור הוא בא (רש"י). שאם נפרש 'קרן זוית' כמשמעות הפשוטה, שרק שני צדדי האילן מכוסים, כבר התבאר אופן זה בדין הקודם של 'אניגרא', וכאן לא התחדש כלום, לכן 'קרן זוית' כאן הכוונה שהוא מכוסה משלשה צדדים, והחידוש הוא בדעת רב ששת, שאפילו באופן זה שרק צד אחד מגולה, אסר את השימוש בכולו, ובדין אניגרא החידוש הוא בדעת רבה, שאף שהאילן מוסתר רק משני צדדיו, מותר להשתמש בו בתוך שלשה משפת התעלה (ע"פ תוס' ותוס' רא"ש).

הַהוּא דִּיקְלָא דַּהֲוָה לְאַבַּיֵי וַהֲוָה סָלִיק בְּאִיפּוּמָּא - היה לאביי דקל שעלה דרך פי ארובת הגג עד פחות משלשה טפחים מעל גבי הגג (רש"י), ולאו דוקא, אלא אפילו אם היה עולה למעלה משלשה טפחים מעל גבי הגג, מותר להשתמש בגובה שפחות משלשה מהגג, כמבואר לעיל (לג, א) שמותר להשתמש באילן בגובה שפחות משלשה מהקרקע (חי' מהר"י שפירא).

אוֹ שֶׁיֵּשׁ חָלָל תַּחְתֵּיהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, ואסור אפילו אם החלל עצמו אינו גבוה שלשה אלא בצירוף השורשים, שהרי הוא יושב על השורשים מלמעלה, ונמצא שיש תחתיו שלשה טפחים (ביאה"ל שלו, ב ד"ה היו, בביאור השו"ע שם).

וְאֵין נִתְלִין בְּאִילָן וְאֵין נִשְׁעָנִין בְּאִילָן - 'נתלין' היינו שפושט זרועותיו ותופס באילן ונתלה בו (ע"פ רש"י וחי' המאירי). ■ להלכה, אין נתלין באילן בשבת (שו"ע או"ח שלו, א), וכן אין נשענים ונסמכים עליו (משנ"ב שם, ב) בכל כחו, אך אם נסמך עליו מעט, מותר (ביאה"ל שם יג ד"ה ומותר).

אֲבָל בּוֹר שִׂיחַ וּמְעָרָה וְגֶדֶר, מְטַפֵּס וְעוֹלֶה מְטַפֵּס וְיוֹרֵד, וַאֲפִילּוּ הֵן מֵאָה אַמָּה, והחידוש בזה הוא, שהטעם שאין עולים באילן בשבת אינו משום טירחה, אלא מחשש שמא יתלוש מן המחובר, ובהם לא שייך חשש זה (רש"י), או שהחידוש הוא, שלא חוששים שמא ישווה גומות (טור או"ח שלו, א, ע"פ ב"י שם, אך ראה ב"ח שם).

כָּאן מִבְּעוֹד יוֹם - שאם עלה מבעוד יום וקידש עליו היום, לא קונסים אותו שיהא אסור לרדת (רש"י). ואין לאסור זאת מחמת שמשתמש באילן בירידתו, שהרי גם אם ישאר על האילן הוא משתמש בו (ריטב"א). ודוקא אם היה בדעתו לרדת מבעוד יום, אך אם עלה על דעת לרדת בשבת, קונסים אותו ואסור לרדת עד מוצאי שבת (ב"ח שלו, ב, בדעת רש"י והטור, וראה קרבן נתנאל י, שמפרש שזו כוונת הגמ' 'כאן מבעוד יום' – שעלה על דעת לרדת מבעוד יום,

■ המשך במילואים עמ' 107

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים: [א]שרשיו גבוהין מן הארץ וכו': איתמר שרשי אילן הבאין מלמעלה משלשה לתוך שלשה רבה אמר [ב]מותר להשתמש בהן רב ששת אמר אסור להשתמש בהן רבה אמר מותר להשתמש בהן דכל פחות מג' דארעא ארעא היא רב ששת אמר אסור להשתמש בהן דכיון דמכח איסור קאתי אסורין הדמו כמשוניתא [ג]דסלקין לעילא אסורין דנחתין לתתאי שרו לצדדין פלוגתא דרבה ורב ששת וכן אניגרא וכן בקרן זוית ההוא דיקלא דהוה לאביי והוה סליק באיפומא אתא לקמיה דרב יוסף ושרא ליה אמר ליה רב אחא בר תחליפא דשרא לך כרבה שרא לך פשיטא מהו דתימא אפילו לרב ששת ביתא כמאן דמלי דמי ולישתמש בפחות מג' סמוך לגג קמ"ל תנן שרשיו גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהם היכי דמי אי דלא הדרי כיפי פשיטא אלא לאו אע"ג דהדרי כיפי לא לעולם דלא הדרי כיפי והא קמ"ל [ד]אע"ג דצידו אחד שוה לארץ: ת"ר [א]שרשי אילן שגבוהין מן הארץ ג' טפחים או שיש חלל תחתיהן ג' טפחים אע"פ שצידו אחד שוה לארץ ה"ז לא ישב עליהן לפי [ה]שאין עולין באילן ואין נתלין באילן ואין נשענין באילן ולא יעלה באילן מבעוד יום וישב שם כל היום כולו אחד אילן ואחד כל הבהמה אבל בור שיח ומערה וגדר [ב]מטפס ועולה מטפס ויורד ואפילו הן מאה אמה. תני חדא אם עלה מותר לירד ותני חדא אסור לירד לא קשיא כאן מבעוד יום כאן משחשיכה ואיבעית אימא [ו]הא והא משחשיכה ול"ק כאן בשוגג כאן במזיד ואיבעית אימא הא והא בשוגג והכא [ג]בקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי מר סבר קנסינן ומר סבר לא קנסינן. אמר רב הונא בריה דרב יהושע כתנאי [ד][ז]הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין במתנה אחת ינתנו במתנה אחת מתן ד' במתן ד' ינתנו במתן ד' מתן ארבע במתן אחת ר"א אומר ינתנו במתן ד' ור' יהושע אומר ינתנו במתנה אחת אמר לו ר"א הרי הוא עובר על בל תגרע אמר לו ר' יהושע הרי הוא עובר בבל תוסיף א"ר[א] אליעזר לא אמרו אלא כשהוא בעצמו אמר לו ר' יהושע לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו ועוד א"ר יהושע כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך כשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידך לר"א דאמר התם קום עשה עדיף ה"נ ירד לר' יהושע דאמר התם שב ואל תעשה עדיף ה"נ לא ירד דילמא לא היא ע"כ לא קאמר ר"א התם קום עשה עדיף אלא דקא[ב] עביד מצוה אבל הכא דלא עביד מצוה ה"נ לא ירד ואי נמי ע"כ לא קאמר ר' יהושע התם שב ואל תעשה עדיף (א) אלא דלא

רש"י

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר. אינה לדור בה תמיד, אלא להסתופף בה שומרי (אויר) השדה: מלמעלה מג' לתוך ג'. דלאחר שהגביהו שלשה חזרו וכפפו[ג]: דדמו כי משוניתא. כשן סלע[ד] כהר זה[ה] שמשופע לצדדין, כך יוצאין שרשין קטנים מתוך הגדולין לצדדין וכפופין לארץ מכאן ומכאן, והגדולים הולכין ומגביהין באלכסון יותר מג' כזה*: דסלקי לעילאי. הגדילים[ו] משהגביהו למעלה מג': אסורין. לדברי הכל: דנחתי לתתאי. הגדילים לראשו של צד[ז] האילן כל שלא גבה ג', וכן הקטנים היוצאין מן הגדולים בשיפולן: שרו. לדברי הכל, דאכתי לאו לכלל איסור אתו: לצדדין. השרשים הקטנים היוצאים מתוך גובהן של גדולים ומטין לארץ לתוך ג', לרב ששת אסירי דמכח איסורא אתו, לרבה שרו: וכן אניגרא. אילן היוצא מתוך חריץ קצר העשוי להוליך המים לשדות, ושני צידי האילן של צד גידודי החריץ נכנסין בגידודיו, ואם בא למדוד מצדדין שבתוך הנגר הרי הוא גבוה ג' ויותר, ואם בא למדוד מצדדיו השניים שהן מגידודי החריץ ולמעלה אין גבוה ג', לרבה (ב) למודד הגידודים שרו, דכל פחות מג' לארעא כארעא, לרב ששת מעומקו מודד, והרי גבוה ג', ומכח איסורא אתו: וכן קרן זוית. אילן העולה במקצוע שני כותלים של חצר, וג' צדדיו נכנסין בתוך המקצוע שבכותלים ואין נראה אלא צדו שמבחוץ, והולך ועולה עד למעלה לכותל פחות מג', לרבה כל פחות מג' לאו אילן הוא, דמעולם לא גבה שלשה, ולרב ששת מארעא משחינן ומכח איסורא אתו, ודוקא קרן זוית, אבל אבל כותל בעלמא מודה רבה, דהואיל ושלשת צדדיו גבוהין והרביעי שוה לארץ או לכותל לאסור אפי' צדו דשוה לכותל: דהוה סליק באיפומא. בתוך הבית היה עומד, ועולה דרך פי ארובה למעלה מן הגג פחות מג': ושרא ליה. דאינו נראה [למעלה] מן הגג ג' אפי' באחד מצדדיו: כרבה שרא לך. דאמר לא אמרי' מכח איסורא אתי, דהא הכא בתוך הבית הוא לאסור[ח] שגובהו נראה שם: כמאן דמלי דמי. וכארעא סמיכתא היא, דהא אמרן לעיל[ט] חלון שבין שני בתים למעלה מי' כמאן דמלי דמי: דהדרי כיפי. ואשמעינן דלא ישב על הכפופין[י], דאי על הגבוהין פשיטא, אכתי לא אשמעינן אלו הן משום שבות לא עולין באילן במס' ביצה (דף לו:): דצדו אחד שוה לארץ. שהקרקע גבוה בצדו האחד, מודה רבה היכא דשלשת צדדיו גבוהין מן הארץ לאסורה צד השוה לארץ: ואין ניתלין באילן. אשטנדלייר[כ]: בור ושיח ומערה. בין שיש בהן מים בין שאין בהם מים: מטפס. דנפיי"ר[ל]: מטפס ויורד. דטעמא לאו משום טירחא הוא אלא שלא יתלוש מן המחובר במתכוין[מ]: אם עלה. באילן אסור לירד, דכל דרך ירידתו הוא משתמש במחובר: עלה מבעוד יום. וקדש עליו היום, לא קנסינן ליה, ויורד: הניתנין במתנה אחת. כגון דם הבכור שנתערב בדם בכור אחר: ינתנו במתנה אחת. ועולה אותה מתנה לזה ולזה: מתן ארבע במתן ארבע. דם חטאת זו נשפך לדם חטאת זו, ינתנו ד' מתנות ועולה לזו ולזו: ינתנו במתן ארבע. דקסבר קום עשה מצוה עדיף, אע"ג דבהאי מצוה איכא נמי עבירה דעבר אבכור אבל תוסיף, אתי עשה דחטאת דכתיב (ויקרא ד) ונתן על קרנות ודחי לבל תוסיף דבכור: ורבי יהושע אומר נותנו במתנה אחת. כיון דקיימא לן[נ] כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר, הכא דלא אפשר סמכינן עלה אפילו לכתחילה ולא עברינן אבל תוסיף, ואי משום בל תגרע דחטאת, כדקאמר טעמא מוטב שיעקר בל תגרע מאליו שהוא יושב ואינו עוקר הלאו בידים מעבור על בל תוסיף שהוא עוקרו בידים: ה"נ יורד. דהך ירידה מצוה היא, דהא כל זמן שהוא יושב משתמש (ג) והרי זה תשמיש, הלכך אע"ג דהשתא משתמש תשמיש אחר כשיורד יותר ויותר עדיף משיבה שם: דקא עביד מצוה. דמקיים עשה: לא קא עביד מצוה. פורש מן העבירה הוא ע"י עבירה, אבל קיום מצוה אין כאן:

תוספות

וכן בקרן זוית. פי' בקונטרס שג' צדדיו נכנסין תוך המקצוע ואין נראה מבחוץ אלא צד רביעי ואיצטריך למימר תרוייהו קרן זוית להודיעך כחו דרב ששת ונגר דמשני צדדיו להודיעך כחו דרבה דשרי ומיהו מודה רבה בסמוך לכותל שאינו שוה לארץ אלא מצד אחד דאסור והא דנקט ברייתא בסמוך וצדו אחד שוה לארץ לא תקשי לרב ששת דלדידיה לאו דוקא נקט צדו אחד דהוא הדין משני צדדין:

מתן ד' במתן אחת. פי' עולה שהיא מתן שתים שהן ד' בבכור או בפסח אבל אין לפרש מתן ד' היינו חטאת דאם נתערבה מתן חטאת בפסח או בבכור אין להם תקנה לפי שזה למעלה מחוט הסיקרא וזה למטה[ט] וא"ת וליתי עשה [ס]ולידחי לאו דבל תוסיף וי"ל דלא דמי כלל לכלאים בציצית[י] דהכא ע"י פשיעה הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו:

ינתנו במתנה אחת. דקיימא לן[ק] כל הניתנין (ד) שנתנו במתנה אחת כפר: לא

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תוספתא פ"ב ה"י, ב) [עי' לעיל כח. מ"ש על לידין], ג) [שבת ג: וש"נ], ד) ר"ה כח: זבחים פ., ה) לשה"כ ש"א יד ד איוב לט כח, ו) [ק] ביצה דף לו:, ז) [זבחים לו:], ח) [זבחים דף לו.], ט) זבחים עט:, י) עי' ביצה ח ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' שב ואל תעשה עדיף דאי לא כו': (ב) רש"י ד"ה וכן אניגרא וכו' לרבה מודד מהגידודים ושרו דכל פחות: (ג) ד"ה ה"נ יורד וכו' שהוא יושב משתמש (והרי זה תשמיש) תא"מ ונ"ב כנ"ל: (ד) תוס' ד"ה ינתנו וכו' כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנו במתנה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מתן ד' וכו' ולידחי לאו דבל תוסיף. במהרי"ק שרש קלט כ' ועוד שהרי תוס' כתבו פרק בתרא דעירובין ז"ל ונר"ל דאין עשה דוחה לא"ת שבמקדש כלאים מיהו יש לתמוה דלא דמי דה"ע דל"ת שבמקדש אמר ולא מידמי קמיה עשה אבל גבי בל תוסיף ל"ש שם מחמת דמיך נמי בעלמא. ועל מ"מ י"ל כיון דהוי במקדש לא מלחי על"ל תוס':

רב נסים גאון

משום דהואי דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים. ואיתא בתוספתא דעירובין בפרק ב' ואיתא נמי בגמרא דעושין פסין (דף כג) כלל אמר ר' שמעון כל אויר שתשמישו לדירה כגון קרפף דיר וסהר ובית סאתים מטלטלין בתוכה וכל שתשמישו לאויר כגון בורגנין שבשדה בית סאתים אין יותר מבית סאתים אסור:

משנת ראשונים

הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין מתנה אחת ינתנו במתנה אחת. לא משמע לן שום רבותא בהך רישא, אלא מפרש ואזיל עד דאתי לפלוגתייהו דר' אליעזר ור' יהושע. ושמא אתא לאשמועינן דלא נימא דניכבי שתי מתנות אחת לשם קרבן זה ואחת לשם קרבן אחר.

עין משפט נר מצוה

לט א ב ג ד מיי' פכ"א מהל' שבת הל' ח סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף ג:
מ ה ו מיי' שם הלכה ט וטוש"ע שם סעיף א:
מא ז מיי' פ"ב מהל' פסולי המוקדשין הלכה יא:

רבינו חננאל

שרשיו גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהן בשב' שנמצא [משתמש] באילן אבל אם היו שרשיו גבוהין מן הארץ פחות מג' טפחים הרי הן כקרקע ומותר לישב עליהן. אתמר שרשי האילן הבאין למעלה מג' טפחים וחוזרין ונכפפין לתוך ג' רבה אמר מותר לישב עליהן דכל פחות מג' טפחים דארעא כארעא הוא. רב ששת אמר אסור. כיון דמכח איסורא קא אתי אסור. דמו למשוניתא. פי' א) ההוא דיקלא דהוה לבי רב ביבי בר אביי דהוה סליק באיפומא פי' היה עולה אותה תמרה עד הגג ובגג היה לול ויצא מן הלול ועלה באויר הגג והיא עכשיו ענפיה בפחות מג' לגג אתא לקמי' (דרבא) [דרב] (רב) יוסף שרא ליה לישב עליו אמר ליה רב אחא בר תחליפא הני דשרו לך כרבה שרו לך דאמר כל פחות מג' לארץ ארץ היא הכא נמי כל פחות מג' לגג גג הוא ואמרינן פשיטא מהו דתימא אפילו לרב ששת ביתא כמאן דמלי דמי [קמשמע לן]. היכי דמי אילימא דלא הדרי כיפי צריכא למימר אלא לאו אע"ג דהדרי כיפי שרו. [ומשני לעולם דלא הדרי כיפי] והא קמשמע לן דאף על גב דצידו אחד שוה לארץ אסור דתניא שרשי אילן שגבוהין מן הארץ ג' טפחים או שיש חלל כו'. תני חדא אם עלה באילן ירד והני מילי מבעו"י אבל אם עלה משחשכה אסור. איבעית אימא לעולם בשעלה משחשכה ואם בשוגג עלה בשוגג מותר לו לירד. אמר רב הונא בריה דרב יהושע כתנאי דתניא בשחיטת קדשים פ"ח הניתנין מתן ד' כו' לר' אליעזר דאמר התם קום עשה עדיף מותר לירד מן האילן לר' יהושע דאמר שב ואל תעשה עדיף עלה אסור לירד. ודחינן ממאי דלמא עד כאן לא קאמר ר' אליעזר התם דכי יהיב קא עביד מצוה אבל הכא דכי נחית מן האילן לא עביד [מצוה] הכי נמי לא ירד אבל ב) הכא דיהיב באילן עביד איסורא הכי נמי דירד.

חשק שלמה על ר"ח

א) נראה דחסר כהעתקה פי' רבינו על משוניתא ועיי' בערוך ערך משנת. ב) נראה דחסר כאן וכן צ"ל ואי נמי ע"כ לא קאמר ר"י התם שב ואל תעשה עדיף אלא דלא יהיב לא עביד איסורא אבל הכא וכו'.

הגהות וציונים

א] צ"ל אמר לו ר"א (גליון דפוס וילנא), לא נאמר בל תוסיף אלא (דפוס ויניציאה רפ"ח דפוס שאלוניקי): ב] דכי יהיב עביד מצוה, כ"ה בס"א (גליון). כ"ה בדפוס ויניציאה רפ"ח "קום עשה עדיף דכי יהיב קא עביד מצוה": ג] תכפפו (ראשונים, רש"י על הרי"ף, משנה ברורה ס"ק כ). ד] הבעל המאור העתיק "כשן סלע שבהר": ה] כ"ה בדפוס ויניציאה רפ"ב. בדפו"ר ובדפוס ויניציאה רפ"ח "הגדולים", וכ"ה בארץ ובבעל המאור. ועי' גנזי יוסף ד"ה דנחתי: ו] הגהות בארץ "הגדולים ראשן לצד האילן": ז] צ"ל אסור (בארות המים, וכ"ה בארץ): ח] דפו"ר וכת"י הכפיפה: ט] אדם שפשט איבריו (רא"ש ודפס"ט סי' א), רש"י לועז כן "להתמונג" (ע"ז ע.), ר"לפתק" (נדה סג.): י] לטפס בחזילה: כ] היא הגהת מהרש"ל, וכתמום להגיה הנוסח בדפו"ר שהיה לפניהם דאי במקום "דלא", "שב ואל תעשה עדיף (דלא) [דאין] לא יהיב לא עביד איסורא". וכבה תכון הגהת מהרש"ל ברש"י ריש ע"כ: ל] ובמהרש"ל מגיה "לרבה שרו למודד הגידודים דכל פחות". בדפו"ר וכבת"י ובארץ ליתא כלל לתיבות "למודד הגידודים". ועי' בעל המאור:

[תוספות הרא"ש, עירובין ק.] מתן ארבע במתן ארבע. במתן ארבע שהוא למטה מחוט הסיקרא שעושה ב' מתנות שהן ד', דאילו במתן ד' של חטאת שהיא למעלה במתן אחת היא למטה ומתן ד' היא למעלה, וקיי"ל שנתערבו למעלה דמתן בדמתן עם הניתנין למטה חכמים אומרים ישפכו לאמה. [הריטב"א, עירובין ק.] מתן ארבע במתן אחת. כגון דם בכור שהוא מתן אחת בדם עולה ושלמים שהם שתי מתנות שהן ארבע, ולא בדם חטאת שמתן ארבע במתנות בד' קרנות דההוא למעלה מחוט הסקרא והני למטה. [תוספות, ראש השנה כח:] לא אמרו אלא כשהוא בעצמו. פי' שעומד בפני עצמו ואינו מעורב שהרי הוא מוסיף עליו ממש אבל זה אין עיקר הזאתו אלא לעשות ארבע מתנות במי שהוא ממתן ארבע. [הריטב"א, ראש השנה כח:] לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו. הלכך כיון דיתנא באחד למה נוקקנו ליתן ארבע. [תוספות, ראש השנה כח:] ועוד אמר רבי יהושע. אפילו אם יש שם בל תוסיף כשהוא מעורב טוב לעבור בלא מעשה מעל ידי מעשה. [תוספות הרא"ש, ראש השנה כח:]

ק: המוצא תפילין פרק עשירי עירובין

דלא קא עביד איסורא. כלומר יוסב ויהיו טמון, כלומר דבר מגרע ופעמה דוחק על קרנות נעקרין מעליהן, מכל זה יסיקנו מעמים הוא שהוא מעמים בעלון: יבש. שלין כו למלוח, ולפי מחובר הוא: ביטות החמה. יפה מוכר, לעיכל פפי מעוס מרחיק מעין שהרי מיכר לכל שהוא יבש שהיו מוציא עלין, והא דקתני לקמן מעמים, שלין מיכר כין כו עין יפה ולישל מעוס מרחיק העין: קא נתרי פירי. בעמלהו בו מעמה שעברה, ואפי למכרי (ג) ביה תליסה לגם, כהי דעליה ליכא למו עליה לגם לו גזרי להיות גופה גזירה, מיהו תליסה למו תליסה נמוי:

לא קשיא הא בלחים הא ביבשים. ופ"ה והא דתנן לעיל לקרינן ביכם דפרינן והא נמרי קיימי כו' ופ"ל דכחילו שהוא נפוח שיך למעוך טפי ומעוס למיכר ביה כי מיתרי קיימי: **והאידנא** דקי"ל כר"ש בוולהו שרי. פי' ר"ח דהשתי שיתר לן לקי לגלח מעמים דשרי כל ענין אבל נחילו אין לוכוחים שם קי"ס שוס היכר לפילו בין דשיך למיעוך טפי מעוס למכיכל מילתא: ממיתני

אסי אסור לאדם שיהלך על גבי עשבים בשבת משום שנאמר [א] ואין ברגלים חוטא תני חדא מותר לילך ע"ג עשבים בשבת ותניא אידך אסור לי"ק הא בלחים הא ביבשים ואי בעית אימא הא והא בלחים ולא קשיא כאן ביומות החמה כאן ביומות הגשמים ואיבעית אימא ◦הא והא ביומות החמה ול"ק הא דסיים מסאניה הא דלא סיים מסאניה ◦ואיבעית אימא הא והא דסיים מסאניה ול"ק הא דאית ליה עוקצי הא דלית ליה עוקצי ואיבעית אימא הא והא דאית ליה עוקצי הא דאית ליה שרכא[ב] הא דלית ליה שרכא ◦והאידנא דקיימא לן כר"ש ◦כולהו שרי: ואמר רמי בר חמא אמר רב אסי ◦אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה שנאמר ואין ברגלים חוטא ואי"ר[ב] יהושע בן לוי כל הכופה אשתו לדבר מצוה הווין לו בנים שאינן מהוגנין אמר רב אויא בר חינוא מאי קראה [א] גם בלא דעת נפש לא טוב תניא נמי הכי גם בלא דעת נפש לא טוב זה הכופה אשתו לדבר מצוה ואין ברגלים חוטא ◦תנו רבנן לעולם יעשה אדם כל מצות שנאמר בהן ◦והאמר רבא הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה לי"ק כאן לדעת כאן שלא לדעת: ◦א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן[ב] כל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה הווין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן דאילו בדורו של משה כתיב ◦הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם וכתיב ◦ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשכח ואילו גבי לאה כתיב ◦ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי ◦ומבני ישיישכר ידעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל האשירים מאתים וכל אחיהם על פיהם איני והאמר רב יצחק בר אבדימי ◦עשר כללות נתקללה חוה דכתיב ◦אל האשה אמר הרבה ארבה אלו שני טפי דמים אחת דם נדה ואחת דם בתולים ◦עצבונך זה צער גידול בנים ◦והרונך זה צער העיבור ◦בעצב תלדי בנים כמשמעו ◦◦ואל אישך תשוקתך מלמד שמשתוקקת (ו) על בעלה בשעה שיוצא לדרך ◦והוא ימשל בך מלמד שהאשה מובעת בלב והאיש תובע בפה זו היא מדה טובה בנשים ◦כי קאמרינן דמרציא ארצויי קמיה הני שבע הווין כי אתא רב דימי אמר צפוזה כאבל ומנודה מכל אדם וחבושה בבית האסורין מאי מנודה מכל אדם אילימא משום דאסיר לה ייחוד אהדו נמי אסיר לה ייחוד[ב] אלא דאסירא לבי תרי במתניתא תנא מגדלת שער כלילית ויושבת ומשתנת מים בבהמה ונעשית כר לבעלה ואידך הני שבה הוא לה דא"ר חייא מאי דכתיב ◦מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו מלפנו מבהמות זו פירדה שכורעת ומשתנת מים ומעוף השמים יחכמנו זה תרנגול שמפיים ואחר כך בועל אמר רבי יוחנן אילמלא[ב] לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מהתול וגול ◦מעבלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול שמפיים ואחר כך בועל ומאי מפיים לה אמר רב יהודה אמר רב רבי קאמר לה (ג) זבינגא לך זיגא דמטו לך עד ברעיך לבתר רבי אמר לה לישמטתה לברבלתיה דההוא תרנגולא אי אית ליה ולא זבינגא לך:

מתני'

מנשה[ב]. לכמיע (משלי ו) **אנכה**[ב] נקין לממכה, ואין אחת גוזלת מלכל מבכרתו: **ועריות מיונה.** שלינו מוקק אלא לנגע וגוו[ב]: **יוצא.** מלנום אקוניק קוט"ס[ב]: **בתר הבי.** לממר בעולה שמעמנעת וכופף לממו לה לאחר: **אי אית ליה.** כמה ליקט:

איבעא שרכי הוא דליבא שרכי: ג) [ג"ל אידך (ד"ק)]. ד) [ג"ל יונתן] (גליון). ה) [ג"ל דאסירא ליהודי בהדי נברא דלאו דידה איהו נמי אסור ליהודי בהדי איתתא דלאו דידיה] (גליון). ו) יתר. מוסגר: ז) והעשבים נכנסים (דפוס שאלוניקי וכתבי האריז"ל). ח) [ג"ל תבין (גליון)]. ט) כתוב: ויראה"ש אין להוכיח **מכאן** שום היתר: י) ועי' קרבן נתנאל אות ו':

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [ע' תוס' שבת קי: ד"ה במתניתין]. ג) [ועי' ב"ק לג:, לה:]. ד) [ועי' ב"ק לג:, ע"ש]. ה) [עמוד ב"ק לג: ד"ה פרק ג' ס"ק]. ו) [עמוד קכ:, ז) ע' תוס' מגילה קף כה:]. ח) מוקין יב:, ט) נדה לא:, י) עי' תוס' שם סה: ד"ה]. ג) [תוספות מה יד: ד"ה שהיא רבה ספ"א].

רב נסים גאון

והשתא דקיימא לן כר' שמעון כולהו שרי. היינו דאמר ר' שמעון גזרו אדם משה כפא וספסל וכלבכר שלא יתכוין לעשות וחוין דקא סבר דבר שאינו מתכוין מותר ואיתא בפרק במה מדליקין (שבת קיז כב) וכבר פירשוהו בפרק כירה ואמרינן נמי דעיקר דברי ר' יהודה דבר שאין מתכוין אסור במשנת יום טוב אינהגי:

הגהות הב"ח

(ב) בגי' משתוקקת אל בעלה: (ב) שם הכי קאמר לה זבינא לך זיגא וכי שוגיא לישנוניא לכבכפיה ליה: (ג) רש"י ד"ה קף נמרי וכו' ומפי לתפרי מלפה בלח ב"ל ומפה מיט ממתק: (ד) ד"ה כפוף מממתי: (ה) ד"ה פיעות המפה ב"ל קודם ד"ה פיט:

גליון הש"ס

גמ' הא דאית ליה ביעות החמה. ב"ב לג: ובע"ז ד' ב"ב ב"ל ד"ה פיעות דמאניה. ד"ה שם ואי בעית אימא הא והא דסיים מסאניה. ב"ב ד"ה קף נמרי וכו' ומפי לתפרי מלפה בלח ב"ל ומפה מיט ממתק: ד"ה שם ואי בעית אימא הא והא דסיים מסאניה. ב"ב ד"ה קף נמרי וכו' ומפי לתפרי מלפה בלח ב"ל ומפה מיט ממתק: (ו) ד"ה ד"ה שם ואי בעית אימא הא והא דסיים מסאניה. ב"ב ד"ה קף נמרי וכו' ומפי לתפרי מלפה בלח ב"ל ומפה מיט ממתק: (ז) ד"ה כפוף מממתי: (ח) ד"ה פיעות דמאניה. ב"ב ד"ה קף נמרי וכו' ומפי לתפרי מלפה בלח ב"ל ומפה מיט ממתק:

הגהות והגה'

(א) ד"ה ואי בעית אימא הא והא דסיים מסאניה ול"ק הא דאית ליה עוקצי הא דלית ליה עוקצי ואיבעית אימא הא והא דאית ליה עוקצי הא דאית ליה שרכא הא דלית ליה שרכא והאידנא דקיימא לן כר"ש כולהו שרי: ואמר רמי בר חמא אמר רב אסי אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה שנאמר ואין ברגלים חוטא תני חדא מותר לילך ע"ג עשבים בשבת ותניא אידך אסור לי"ק הא בלחים הא ביבשים ואי בעית אימא הא והא בלחים ולא קשיא כאן ביומות החמה כאן ביומות הגשמים ואיבעית אימא הא והא ביומות החמה ול"ק הא דסיים מסאניה הא דלא סיים מסאניה ואיבעית אימא הא והא דסיים מסאניה ול"ק הא דאית ליה עוקצי הא דלית ליה עוקצי ואיבעית אימא הא והא דאית ליה עוקצי הא דאית ליה שרכא הא דלית ליה שרכא והאידנא דקיימא לן כר"ש כולהו שרי: ואמר רמי בר חמא אמר רב אסי אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה שנאמר ואין ברגלים חוטא ואי"ר יהושע בן לוי כל הכופה אשתו לדבר מצוה הווין לו בנים שאינן מהוגנין אמר רב אויא בר חינוא מאי קראה גם בלא דעת נפש לא טוב תניא נמי הכי גם בלא דעת נפש לא טוב זה הכופה אשתו לדבר מצוה ואין ברגלים חוטא תנו רבנן לעולם יעשה אדם כל מצות שנאמר בהן והאמר רבא הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה לי"ק כאן לדעת כאן שלא לדעת: ◦א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה הווין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן דאילו בדורו של משה כתיב הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם וכתיב ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשכח ואילו גבי לאה כתיב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי ומבני ישיישכר ידעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל האשירים מאתים וכל אחיהם על פיהם איני והאמר רב יצחק בר אבדימי עשר כללות נתקללה חוה דכתיב אל האשה אמר הרבה ארבה אלו שני טפי דמים אחת דם נדה ואחת דם בתולים עצבונך זה צער גידול בנים והרונך זה צער העיבור בעצב תלדי בנים כמשמעו ואל אישך תשוקתך מלמד שמשתוקקת (ו) על בעלה בשעה שיוצא לדרך והוא ימשל בך מלמד שהאשה מובעת בלב והאיש תובע בפה זו היא מדה טובה בנשים כי קאמרינן דמרציא ארצויי קמיה הני שבע הווין כי אתא רב דימי אמר צפוזה כאבל ומנודה מכל אדם וחבושה בבית האסורין מאי מנודה מכל אדם אילימא משום דאסיר לה ייחוד אהדו נמי אסיר לה ייחוד אלא דאסירא לבי תרי במתניתא תנא מגדלת שער כלילית ויושבת ומשתנת מים בבהמה ונעשית כר לבעלה ואידך הני שבה הוא לה דא"ר חייא מאי דכתיב מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו מלפנו מבהמות זו פירדה שכורעת ומשתנת מים ומעוף השמים יחכמנו זה תרנגול שמפיים ואחר כך בועל אמר רבי יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מהתול וגול ◦מעבלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול שמפיים ואחר כך בועל ומאי מפיים לה אמר רב יהודה אמר רב רבי קאמר לה (ג) זבינגא לך זיגא דמטו לך עד ברעיך לבתר רבי אמר לה לישמטתה לברבלתיה דההוא תרנגולא אי אית ליה ולא זבינגא לך:

מתני'

איבעא שרכי הוא דליבא שרכי: ג) [ג"ל אידך (ד"ק)]. ד) [ג"ל יונתן] (גליון). ה) [ג"ל דאסירא ליהודי בהדי נברא דלאו דידה איהו נמי אסור ליהודי בהדי איתתא דלאו דידיה] (גליון). ו) יתר. מוסגר: ז) והעשבים נכנסים (דפוס שאלוניקי וכתבי האריז"ל). ח) [ג"ל תבין (גליון)]. ט) כתוב: ויראה"ש אין להוכיח **מכאן** שום היתר: י) ועי' קרבן נתנאל אות ו':

חשק שלמה על רבינו חננאל

ב) בגמרא ג"ל למיכל מן המוכן אלא מעמים בלבד ומפרש רבינו חננאל דלא קא עביד איסורא אבל הכא דקא עביד איסורא הכי נמי דיורד. תני חדא אחד אילן לה ואחד אילן יבש ותניא אידך בד"א בלח אבל ביבש מותר אמר רב יהודה ל"ק כאן בשגזעו מחלוף כאן בשאין גזעו מחלוף גזעו מחלוף יבש קרית ליה אלא לא קשיא כאן ביומות החמה כאן ביומות הגשמים ביומות החמה ג) הא נתרי פירי בדליכא פירי והא קא נתרי קינסי בגדודא ד) איני והא רב אילקע לאפסטיא ואסר בגדודא ◦רב בקעה מצא וגדר בה גדר: אמר רמי בר אבא ה) אמר רב אסי אסור לאדם שיהלך על גבי עשבים בשבת משום שנאמר ו) ואין ברגלים חוטא תני חדא מותר לילך ע"ג עשבים בשבת ותניא אידך אסור לי"ק הא בלחים הא ביבשים ואי בעית אימא הא והא בלחים ולא קשיא כאן ביומות החמה כאן ביומות הגשמים ואיבעית אימא ◦הא והא ביומות החמה ול"ק הא דסיים מסאניה הא דלא סיים מסאניה ◦ואיבעית אימא הא והא דסיים מסאניה ול"ק הא דאית ליה עוקצי הא דלית ליה עוקצי ואיבעית אימא הא והא דאית ליה עוקצי הא דאית ליה שרכא ז) הא דלית ליה שרכא ◦והאידנא דקיימא לן כר"ש ◦כולהו שרי: ואמר רמי בר חמא אמר רב אסי ◦אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה שנאמר ואין ברגלים חוטא ואי"ר ח) יהושע בן לוי כל הכופה אשתו לדבר מצוה הווין לו בנים שאינן מהוגנין אמר רב אויא בר חינוא מאי קראה ט) גם בלא דעת נפש לא טוב תניא נמי הכי גם בלא דעת נפש לא טוב זה הכופה אשתו לדבר מצוה ואין ברגלים חוטא תנו רבנן לעולם יעשה אדם כל מצות שנאמר בהן ◦והאמר רבא הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה לי"ק כאן לדעת כאן שלא לדעת: ◦א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה הווין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן דאילו בדורו של משה כתיב ◦הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם וכתיב ◦ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואילו נבונים לא אשכח ואילו גבי לאה כתיב ◦ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי ◦ומבני ישיישכר ידעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל האשירים מאתים וכל אחיהם על פיהם איני והאמר רב יצחק בר אבדימי ◦עשר כללות נתקללה חוה דכתיב ◦אל האשה אמר הרבה ארבה אלו שני טפי דמים אחת דם נדה ואחת דם בתולים ◦עצבונך זה צער גידול בנים ◦והרונך זה צער העיבור ◦בעצב תלדי בנים כמשמעו ◦◦ואל אישך תשוקתך מלמד שמשתוקקת (ו) על בעלה בשעה שיוצא לדרך ◦והוא ימשל בך מלמד שהאשה מובעת בלב והאיש תובע בפה זו היא מדה טובה בנשים ◦כי קאמרינן דמרציא ארצויי קמיה הני שבע הווין כי אתא רב דימי אמר צפוזה כאבל ומנודה מכל אדם וחבושה בבית האסורין מאי מנודה מכל אדם אילימא משום דאסיר לה ייחוד אהדו נמי אסיר לה ייחוד[ב] אלא דאסירא לבי תרי במתניתא תנא מגדלת שער כלילית ויושבת ומשתנת מים בבהמה ונעשית כר לבעלה ואידך הני שבה הוא לה דא"ר חייא מאי דכתיב ◦מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו מלפנו מבהמות זו פירדה שכורעת ומשתנת מים ומעוף השמים יחכמנו זה תרנגול שמפיים ואחר כך בועל אמר רבי יוחנן אילמלא[ב] לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מהתול וגול ◦מעבלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול שמפיים ואחר כך בועל ומאי מפיים לה אמר רב יהודה אמר רב רבי קאמר לה (ג) זבינגא לך זיגא דמטו לך עד ברעיך לבתר רבי אמר לה לישמטתה לברבלתיה דההוא תרנגולא אי אית ליה ולא זבינגא לך:

מתני'

מנשה[ב]. לכמיע (משלי ו) **אנכה**[ב] נקין לממכה, ואין אחת גוזלת מלכל מבכרתו: **ועריות מיונה.** שלינו מוקק אלא לנגע וגוו[ב]: **יוצא.** מלנום אקוניק קוט"ס[ב]: **בתר הבי.** לממר בעולה שמעמנעת וכופף לממו לה לאחר: **אי אית ליה.** כמה ליקט:

משנה ראשונים

רב בקעה מצא וגדר בה גדר. כלומר מקום שמי הארץ האסר להם את הכל, וכתב הראב"ד ז"ל נראה לי כי על אותו גדר שגדר רב באותה בקעה ובאותו מקום אנו נהגים עכשיו ונאמנו לעולם על כל אילן כיון לח כיון יבש לפי שאין רוב העולם בקאין בין יבש שנגזר מהלוף ליבש שאין נגזר מהלוף. **כאן ביומות החמה. כאן ביומות הגשמים.** ביומות הגשמים קשים ונחלו לישנר ולילחלש אבל ביומות החמה רכין ונכפפין. **וידיים ד'שבטיכם.** שהיו נוכרים להם, שאם בא לפני מעונני בשליחו אינו יודע מי הוא ואפי אי הוא שנוי הוא, אבל אחם מכירים אחו שגזלחם אחו, לשון רש"י מסמלי (דברים יט). ועל דעחי, טעם וידועים שהם יודעים לשופטים, כלומר שמעלחם יודעה חכמה בה שופטים. וכלל מעלות השופטים כמלו וידועים, כי השופטים צריכין להיות אנשי יראי אלהים אנשי אמח שונאי בצע כאשר אמר יחחר, ואלה הין יודעים לשופטים מחולה כי הין הכל אופרים ראוי לה להיות שופט. **[רמב"ן, דברים א יג] ואילו נבונים לא אשכח.** נבונים מבינים דבר מחוך דבר. זו היא ששאל אחרום את רבי יוסי, מה בין וכמים לנבונים. ומפני דומה לשולחני עשיר, כשמכיאין לו יינוח ומחמא. נבון דומה לשולחני מגר. כשמביאין לו מעות לראות ראוי, וכשאין מביאין לו מחזור ומביא משלו. **[רש"י, דברים א יג] ומבני ישיישכר יודעי בינה לעתים ישראל.** ובחוגרו פירשו שהודיעם לעבר שנים ולקבוע חדשים, וזהו שאמר לדעת מה יעשה ישראל דהוה יודעי בינה לעתים לדעת העולם לחשב בחקופות המולות, וזכר ענין זה בזה המקום כי ענין המלך אליהם להחזיען עמהם כי על פי המלך הם נועשה הפבורה והקביעות כדבר חוקיה המלך, והבי יחנה פי' ענין משפטיים ודינים וכן יודעי העונים כמו שאמר לפני כל יודעי דת ודין, וכן עת ומשפט יש לו חכם, היינו ענין המלך להחזיקן עמהם על ענין הדינין. **[ר"ח, דברי הימים א יב לט] אילולא לא ניתנה תורה.** אומר רש"י והיכא שיש אליה בסוף אלמלא רוצה לומר אילו לא הוכיח הכתוב אלמלי בירייר רוצה לומר אילו היה. **[תוספות, מגילה כא.]**

אֲבָל בְּיֵבֵשׁ מוּתָּר, שאין בו לחלוח ואינו נחשב מחובר (רש"י). שהגדרת 'קוצר' היא הפסקת החיות, וכיון שאינו יונק אין כאן קצירה (מג"א שלו, א, בדעת רש"י). ויש סובר, שהגדרת 'קוצר' היא תלישת מחובר, ואף שאינו יונק נחשב קוצר, אלא שכשהוא יבש אינו נחשב מחובר (דבר אברהם א כד, יד, בדעת רש"י, ובדעת תוס' שבת קנ, ב ד"ה במחובר).

בִּימוֹת הַחַמָּה הָא נָתְרֵי פֵּירֵי, שנשארו בו פירות משנה שעברה כשהיה עדיין לח, ובעלייתו על האילן יתלשם. ואף שאין איסור מן התורה לתלוש פירות מאילן יבש, יש לגזור שלא יעלה עליו, מחשש שמא יבואו להתיר לתלוש מאילן לח שזהו איסור דאורייתא. ומה שלא גזרו שלא לעלות על אילן יבש מחשש שמא יעלה על אילן לח, משום שהאיסור לעלות על אילן לח הוא עצמו מדרבנן גזירה שמא יתלוש, ואם יגזרו על אילן יבש זהו 'גזירה לגזירה', אבל לתלוש מאילן לח הוא איסור דאורייתא, ולכן יש לגזור שלא יעלה על אילן יבש משום חשש תלישה באילן לח (רש"י, וראה תוס'). ויש שביארו, שקושיית הגמ' 'הא נתרי פירי', שיהא אסור לעלות על אילן יבש, שמא יתלוש ממנו פירות שעוקציהם לחים שאסור לתולשם מן התורה (תוס' שבת קנ, ב ד"ה במחובר, והגהות רעק"א או"ח שלו, א בדעתם, וראה רמב"ם שבת ח, ד, ו-כא, ו, מג"א שם, א ומחצית השקל שם). ■ להלכה, יש איסור תלישה באילן יבש [כתוס' בשבת] (שו"ע שם, יב), ויש חולקים [כדעת רש"י] (ביאה"ל שם ד"ה חייב, וראה שם פרטים נוספים).

רַב בְּקָעָה מָצָא וְגָדַר בָּהּ גָּדֵר - שאנשי אפסטיא לא היו בני תורה, ולא ידעו להיזהר ולהבחין בין האילנות, ובכך היו דומים לבקעה שאין לה שומר ופרוצה, ועשה להם רב סייג ותקנה לאסור שימוש בכל האילנות (רש"י). אך במקום של בני תורה, מותר לעלות ב'גדודא' (חי' המאירי). ויש סוברים, שבזמן הזה כולנו נחשבים כאנשי אפסטיא, כיון שרוב העולם בימינו אינם בקיאים להבחין בין אילן יבש שגזעו מחליף לשאין גזעו מחליף (ע"פ רשב"א וריטב"א בשם הראב"ד, ורמב"ם ומגיד משנה שבת כא, ו). ■ וכן הלכה (שו"ע או"ח שלו, א, ומשנ"ב שם א, ושעה"צ שם א, וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 1). ויש מקילים בימות החמה, שניכר לכל שהאילן יבש (משנ"ב שם).

אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת במהירות וללא שימת לב, מפני שהוא דוחק וחותך אותם בהילוכו (רבינו ישמעאל בן חכמון).

שֶׁנֶּאֱמַר וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא. שכיון שבתחילה אמר הכתוב 'גם בלא דעת נפש לא טוב', ומסיים 'ואץ ברגלים חוטא', לכן דרשו זאת כלפי הליכה על גבי עשבים בשבת, שבלא דעת עלולים לתולשם ברגליים ולחטוא, ולא דרשו זאת כלפי איסור ריצה בשבת [ראה שבת (קיג, ב)] (גאון יעקב).

תָּנֵי חֲדָא מוּתָּר לְיַלֵּךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, וְתַנְיָא אִידָךְ אָסוּר, ויש גורס, שתירוצה הראשון של הגמ' הוא, שהברייתא המתירה היא כדעת רבי שמעון (שבת מא, ב) ש'דבר שאינו מתכוין' מותר, והברייתא האוסרת היא כדעת רבי יהודה (שם) ש'דבר שאינו מתכוין' אסור (רבנו חננאל, וראה רש"ש וגמ' להלן).

כָּאן בִּימוֹת הַחַמָּה כָּאן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, שהברייתא האוסרת עוסקת בימות החמה שיש בגבעולים זרעים, ובהליכתו על העשבים הוא משיר אותם, והברייתא המתירה עוסקת בימות הגשמים, בהם אין זרעים בגבעולים (רש"י). ויש מפרשים, שבימות החמה שהעשבים נוטים להתייבש וקרובים להישבר, הליכה על גביהם אסורה, ובימות הגשמים שהעשבים לחים, הליכה על גביהם מותרת (רבינו יהונתן; מאירי). ויש מפרש להיפך, שבימות החמה העשבים רכים, ובימות הגשמים קשים ונוטים להישבר (רא"ש, וראה ב"ח או"ח שלו, ה, שאם אין טעות סופר בדברי הרא"ש, יש לומר שאינו חולק על רבינו יהונתן, אלא כל אחד פירש כפי הגידול במדינתו).

הָא דְּסָיֵים מָסָאנֵיהּ הָא דְּלֹא סָיֵים מָסָאנֵיהּ, שהברייתא האוסרת עוסקת בהולך יחף, שעלולים העשבים להידבק בין קשרי אצבעותיו, ויתלשם בהליכתו, והברייתא המתירה עוסקת בהולך במנעלים (רש"י). ויש מפרשים להיפך, שהברייתא האוסרת עוסקת בהולך במנעלים, שהעור הקשה חותך את העשבים, והברייתא המתירה עוסקת בהולך יחף, שעור הרגלים רך ואינו תולש (ע"פ מאירי ורבינו ישמעאל בן חכמון).

וְהָאִידְּנָא דְּקַיְּימָא לָן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כּוּלְּהוּ שָׁרֵי, אך רק באופן שאינו 'פסיק רישא' שיתלשו העשבים, שאם הוא 'פסיק רישא', אסור גם לרבי שמעון (סמ"ג לאוין סה). ■ להלכה, הליכה על גבי עשבים בשבת, מותרת, ואם העשבים ארוכים יזהר שלא ירוץ עליהם משום 'פסיק רישא' שיתלשו העשבים, ויתכן שאף הליכה מהירה אסורה (משנ"ב שלו, כה, וביאה"ל שם ד"ה מותר, וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 12).

עַצְבּוֹנֵךְ זֶה צַעַר גִּידּוּל בָּנִים, וְהַרְנָךְ זֶה צַעַר הָעִיבּוּר. הטעם שהקדימה הגמ' את צער גידול הבנים אף שהוא אחרי צער העיבור [הערת המהרש"א], משום שבעוד שיש לה צער גידול בנים שכבר נולדו, מקבלת הריון ונוסף לה צער עיבור, ויש לה צער משני הדברים בבת אחת (תורת חיים). או משום שהקללה של צער העיבור נאמרה לחוה אחרי שכבר נולדו לה קין והבל (גאון יעקב). ואף שצער גידול בנים שייך גם באיש [וכמבואר בגמ' (סנהדרין יט, ב)], הוא שייך יותר לאשה, שמצויה בבית ומגדלת את הבנים (מהרש"א).

אֶלָּא דַּאֲסִירָא לְבֵי תְּרֵי. ואמנם כבר קודם החטא היתה אסורה להינשא לשנים, אך כיון שלא ידעה עדיין רע, לא היה אכפת לה שאסורה (גאון יעקב, וראה קרן אורה ומשך חכמה בראשית ג, טז).

אִילְמָלֵא לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, הָיִינוּ לְמֵדִין צְנִיעוּת מֵחָתוּל וְכוּ'. שטבע הבריאה תואם במדויק לתורה, שהרי 'איסתכל באורייתא וברא עלמא' (דעת תורה [לר"י ליבוביץ] בראשית רלו). וגדול כח שכלו של האדם, שעל ידי התבוננות בבריאה היה יכול להבין מעצמו כל חכמת התורה (אור הצפון [הסבא מסלבודקה], שמות קמז). וכל זה רק 'אילמלא לא ניתנה תורה', אבל אחרי שניתנה, אי אפשר ללמוד שום דבר אלא מהתורה, ועל כן מי שאינו לומד תורה אינו יכול להיות מתוקן בדברים אלו, ולא תועיל לו התבוננות בבריאה (פניני רבינו הגרי"ז קפב, בשם הגר"ח).

וְגָזַל מִנְּמָלָה, שאינה גוזלת מאכל חברתה (רש"י). והנמלה אף שאינה גוזלת מחברתה, אך גוזלת משדות אחרים, ובודאי אין זו הדרך הנאותה [כדוגמת החסידה שלמרות שעושה חסד היא בכלל העופות הטמאים, משום שעושה חסד רק עם חברותיה], ומן התורה אנו למדים שאסור לגזול כלל (נחלת יעקב [לבעל 'נתיבות המשפט']).

מִשְׁנָה. הַדֶּלֶת שֶׁבְּמוּקְצֶה – דלת העשויה ברחבה שאחורי הבתים ואינה קבועה בצירים אלא מונחת בחלל הפתח, וכאשר עוברים בפתח מוציאים לגמרי את הדלת מהפתח. או שהדלת קבועה על צירים, אבל אינה מוגבהת מעט מהארץ כדרך הדלתות הרגילות, ולכן בפתיחתה ובסגירתה היא נגררת לארץ (רש"י). ונקטה המשנה שהדלת עשויה במוקצה, לפי ששם הדרך לעשות דלתות כאלו, אך הוא הדין בדלת מעין זו העשויה בכל מקום אחר, למרות שנכנסים ויוצאים בה תדיר (ב"י או"ח שיג, ג, בדעת רש"י) [ולפי זה דין המשנה תלוי במחלוקת תנאים, שנחלקו במקומות אחרים בדין פקק החלון ונגר הנגרר (תוספת שבת שיג, ט, אך ראה תוס' להלן ריש קב, א)]. מאידך, יש סוברים שמשנתנו עוסקת דוקא בדלת העשויה במוקצה, שהדרך לסותמה לזמנים ארוכים [של יותר משלשים יום (תוספת שבת שם)], ולכן פתיחתה וסגירתה נראות כסתירה וכבנין [ואין זה ענין לדלת מעין זו העשויות במקומות שרגילים לצאת ולהיכנס בהם תדיר, שנחלקו תנאים בדינה בסוגיות הנ"ל (כתוב שם [לראב"ד]; מלחמת ה' [לרמב"ן] וראשונים נוספים)].

אֶלָּא אִם כֵּן גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ, שהדלתות קשורות באופן שגם בפתיחתן הן גבוהות מהארץ (ראה ביאה"ל שיג, ג, שכך משמעות רש"י ורוב הראשונים).

גְּמָרָא. בִּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין וּתְלוּיִין – הקשירה והתליה האמורים כאן הם ענין אחד של חיבור הדלת למשקוף, אכן מדובר שהדלת אינה גבוהה מהארץ [וכמפורש בברייתא שהדלת נגררת, ובשונה ממקומות אחרים, ש'תליה' היינו הגבהה מהארץ], ולכן שואלת הגמ' סתירה ממשנתנו שהצריכה שתהא הדלת גבוהה מהארץ (רש"י ורשב"א).

בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם צִיר המוכיח שזו דלת גמורה, כך שאינו נראה כבונה כאשר סוגר אותה (רש"י). אכן, ההיתר הוא רק לפתוח ולסגור את הדלת בעודה תלויה על הציר, אבל אסור לעקור את הדלת מהצירים או להחזירה אליהם, משום איסור דאורייתא של סותר ובונה (רשב"א).

רָבָא אָמַר בְּשֶׁהָיָה לָהֶן צִיר, שדי בכך שניכר שהיה ציר לדלת (רש"י ומג"א שיג, ו).

■ להלכה, דלת שאינה עשויה לכניסה וליציאה תדיר [וכפי שביארו הראב"ד והרמב"ן], מותר לנעול אותה רק אם יש לה ציר, או שהיה לה ציר בעבר [כדעת רבא], אך אם מעולם לא היה לה ציר, אסור לנעול אותה אלא אם כן היא גבוהה מהארץ (שו"ע או"ח שיג, ג), על ידי קשירתה, ודי שתהיה גבוהה אפילו כחוט השערה (משנ"ב שם, ס"ק כז). ואם הדלת עשויה לכניסה ויציאה תדיר [ויש שצידד שהכוונה לכל הפחות אחת לשלשים יום (ביאה"ל שם, בשם תוס' שבת הנ"ל)], נועלים בה אפילו אם לא היה לה ציר ואינה גבוהה מהארץ (שו"ע שם), אכן, אם הדלת אינה קשורה, נחלקו הפוסקים, ויש להקל (משנ"ב שם).

מֵיתִיבִי דֶּלֶת הַנִּגְרֶרֶת וְכוּ', שבברייתא מבואר שצריכים גם קשירה וגם תליה (רש"י), ואין לפרש שמדובר בדלת ללא ציר [וכפי שתירצה הגמ' לעיל את המשנה], לפי שלשון הברייתא 'ואם לאו אין נועלים בהם' משמע שאין נועלים בהם כלל, ואפילו אם יש להם ציר (מהר"ל).

סוֹכֵי קוֹצִים וַחֲבִילִין שֶׁהִתְקִינָן לְפִרְצָה, שגם בחצר אין אדם חפץ שיהיו פרצות, ולכן הוא נראה כבונה [כל זמן שאינם קשורים ותלויים] (רשב"א).

בְּזִמַּן שֶׁקְּשׁוּרִין וּתְלוּיִין, שקשורים באופן שהם גבוהים מהארץ [וכמשמעות הפשוטה של 'תליה' שהיינו הגבהה מהארץ, כל עוד שלא מפורש להיפך שמדובר בנגררים] (רשב"א).

אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ, למרות שיש לה ציר (תוס' ד"ה דלת), שכיון שהיא מחוסרת תיקון ולא נגמרה מלאכתה, אינו נראה כפותח וסוגר דלת אלא כסותר ובונה, ובשונה מקנקן ומחצלת שנתבאר בברייתא לעיל שמותר כאשר יש להם ציר, שאף שמלכתחילה אינם עשויים לשם דלת, כיון שאינם מחוסרים תיקון אינו נראה כסותר ובונה (ריטב"א).

דְּחַד שִׁיפָּא – דלת העשויה מלוח אחד (רש"י), בשונה משאר דלתות העשויות משני קרשים (ריטב"א).

דְּלִית לֵיהּ גִּשְׁמָה – שאין לה ברירות המחברים אותה לכותל (רש"י), ויש מפרשים, שאין לה אסקופה תחתונה (רמב"ם שבת כו, ט).

■ להלכה, דלת העשויה מלוח אחד, או שאין לה אסקופה תחתונה, אין נועלים אותה אפילו אם יש לה ציר [שהלכה להחמיר כשתי הלשונות] (שו"ע או"ח שיג, ד), ואפילו עשויה לכניסה וליציאה תדיר (משנ"ב שם ס"ק ל). מאידך, יש סוברים, שהאיסור הוא רק כאשר יש בה שני חסרונות, שהיא גם עשויה מלוח אחד, וגם אין לה אסקופה תחתונה [שהלכה כשתי הלשונות להקל] (משנ"ב שם, בשם הרמב"ם), ויש להקל כדעה השניה בפתח העשוי לכניסה וליציאה תדיר (שם, וראה שם פרטים נוספים בדין דלת אלמנה קשורה).

הַאי מְדוּרְתָּא וְכוּ' מִמַּטָּה לְמַעְלָה אָסִיר. משום שעושה כדרך בנין אהל, שעושה את המחיצות תחילה ואחר כך את הגג (רש"י), והיינו כדעת רבי יהודה שדבר שאינו מתכוון אסור, שהרי אינו מתכוון לתכלית זו של עשיית אהל (רש"י ביצה לג, א, וראה בית הלוי א, א), ויש סוברים, שהאיסור הוא אף לרבי שמעון, שדבר שאינו מתכוון היינו רק כשנעשה גם דבר נוסף שלא התכוון כלל לעשותו, כגון חריץ שנעשה בגרירת ספסל, אבל כאן התכוון למה שעשה בפועל, דהיינו סידור העצים, אלא שלא עשה זאת לשם אהל (תוס' ביצה שם). ■ להלכה, אין להרכיב באופן ארעי דבר העשוי כמין אהל אלא אם עושה זאת בשינוי, שמניח את הגג ואחר כך את המחיצות (שו"ע או"ח שטו, ג ו-תקב, א, ומשנ"ב שם ושם, וראה שם פרטים נוספים).

וְכֵן בֵּיעָתָא - סידור ביצים על כלי ברזל (רש"י), והיינו בביצים גסות (רש"י ביצה לג, א), שיש בהן שיעור טפח, שהוא שיעור עשיית אהל (חזו"א או"ח נב, י).

וְכֵן פּוּרְיָא – מין מיטה מתקפלת המיועדת לנסיעות בדרכים (ראה רש"י), וכגון שיש לה דפנות שלמות כעין מחיצה (תוס' שבת קלח, א ד"ה כסא), אבל מיטה או שולחן העומדים על גבי רגלים, אין איסור בהרכבתם בשבת (טור או"ח שטו, ג, וב"י שם ע"פ ראשונים). ■ וכך נפסק להלכה (שו"ע שם, וראה משנ"ב וביאה"ל שם פרטים נוספים).

טוֹבָם כְּחֶדֶק שֶׁמְּהַדְּקִין אֶת הָרְשָׁעִים – שהאותיות ה' וח' מתחלפות זו בזו (מהרש"א).

■ המשך במילואים עמ' 107

מתני׳ ׳הדלת שבמוקצה וחדקים שבפרצה ומחצלות אין נועלין בהן אלא אם כן גבוהים מן הארץ: גמ׳ ורמינהו דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגרר בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב אמר אביי בשיש להם ציר רבא אמר כשהיה להן ציר מיתיבי דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגרר בזמן שקשורין ותלויין וגבוהים מן הארץ אפילו מלא נימא נועלין בהן ואם לאו אין נועלין בהן אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה או שיש להן ציר או שגבוהין מן הארץ רבא מתרץ לטעמיה ׳כשהיה להן ציר או שגבוהין מן הארץ

ת״ר סוכי קוצים וחבילין שהתקינן לפירצה שבחצר בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת וא״צ לומר ביו״ט תני ר׳ חייא ׳דלת אלמנה הנגררת אין נועלין בה היכי דמי דלת אלמנה איכא דאמרי דחד שיפא ואיכא דאמרי דלית ליה גשמה. אמר רב יהודה ׳האי מדורתא ממעלה למטה שרי ממטה למעלה אסיר ׳וכן ביעתא וכן קידרא וכן פוריא וכן חביתא. א״ל ההוא מינא לרבי יהושע בן חנניה חדקאה דכתיב בכו טובם כחדק אמר ליה שטיא שפיל לסיפיה דקרא דכתיב ישר ממסוכה ואלא מאי טובם כחדק כשם שחדקים הללו מגינין על הפירצה כך טובים שבנו מגינים עלינו דבר אחר טובם כחדק שמהדקין את הרשעים לגיהנם שנאמר קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברזל ופרסותיך אשים נחושה והדיקות עמים רבים וגו׳: מתני׳ לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים ברשות הרבים ויפתח ברשות היחיד אא״כ עשה מחיצה גבוה עשרה טפחים דברי ר׳ מאיר אמרו לו מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים ׳שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח רבי יוסי אומר שוק של צמרים היה: גמ׳ ורבנן אמר רבי מאיר רשות הרבים ומהדרו אינהו כרמלית ׳דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים אמר רב פפא כאן קודם שנפרצו בה פרצות כאן לאחר שנפרצו בה פרצות רבא אמר סיפא אתאן לשערי גינה והכי קאמר וכן לא יעמוד ברשות היחיד ויפתח בכרמלית ויפתח ברשות היחיד

אלא

רש״י

מתני׳ הדלת שבמוקצה. רחבה שאחורי הבתים, ומשום הכי נקט לה, משום שאין משתמשין בה תדיר ואין בעל הבית חושש לה לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה, אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש שתלויות אבל נגררות לארץ: אין נועלין בה. בשבת, משום דעביד בנין, או אפילו כשהיא תלויה ונגררת אין זה קבוע, וכשהוא מגביהה על המשקוף כיון דאינה קבועה שם מחזי כבונה: וחדקים שבפרצה. קוצים שעשאם חבילות, והתקינם לסתום בהם פרצה, ופעמים שהוא פותחה: ומחצלת. של קנים שקורין גלי״א: גמ׳ קנקן. הוא כלי שאוחזין בו מאחורי המחרישה כשהן חורשין, יש שנועלים ומעמידים אותו במקום דלת כנגד הפתח: בזמן שקשורים ותלויין. אלמא אתלייה הוא דקפיד, אבל אגבוהים מן הארץ לא קיים: בשיש להן ציר. דמוכחא מילתא דדלת גמורה היא, והרי היא קשורה ותלויה, ולא מחזי כבונה: כשהיה להם ציר. ואע״ג דהשתא ליכא, היכירא הוא דאיכא. ל״א טעמא דמתני׳ משום דחופר בארץ, וקשיא לי בגוה דא״כ מאי תרלתיה דרבא דאמר כשהיה להם ציר, כיון דהשתא ליכא הא קא עביד חריץ, ועוד אם כן כר׳ יהודה בעי לאוקומיה דאמר דבר שאין מתכוין אסור: וגבוהין. אלמא תרוייהו בעינן: דלת אלמנה. דלת שהיא אלמנה מתקוניה: דחד שיפא. עשויה מקרש אחד, דהכא ודאי מחזי כבונה ונותן קרש בכותל, שאין בה היכר דלת: גשמה. ריליי״ש, בריחים המתחברין אותה: מדורתא. היסק גדול: מלמעלה למטה. לאחוז העצים העליונים באויר ולתת תחתונים מלמטה: שרי. ביו״ט, דאין זה בנין אהלים: מלמטה למעלה אסור. לתת התחתונים תחלה לגדדין ברבוע כדרך שעושין לפני השרים, ולסדר עליונים למעלה, דהיינו כעין בנין אהל וגג, ואסור. הכי גרסי׳ מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור, וכן מצאתי בתשובת הגאונים וכן עיקר: וכן ביעתא. לסדר הביצים על הגחלים על כלי ברזל שקורין גרדי״ל, או על גבי שני עלים שמקיפין זה אצל זה, צריך לאחוז ביצים בידו על האור וחברו יתן העצים תחתיהן: וכן קדרה. כדתנן במסכת ביצה (דף לג:) אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה, ואמר רב יהודה אסור להקיף חביות תחלה להקריבן זה אצל זה ואח״כ יתן הקדרה עליהן, שזה דרך בנין, אבל יאחוז הקדרה באויר ואחר כך יקיף חביות תחתיה: וכן פוריא. מטה שנושאין שרים בדרכים, ושל פרקים היא, ויש להם עור ארוך מוקף לולאות וקושר הלולאות בארוכות המטה, וכשהוא פורקן מתיר הלולאות והעור נופל, והמתקנו ביו״ט צריך לאחוז העור שטוח מלמעלה ואח״כ יביאו הרגלים עם הארוכות ויושיבוהו תחתיו, אבל לא יושיבוהו תחלה על רגליו ואח״כ ישטח העור: וכן חביתא. כשמסדר חביות במרתף שורה על שורה. חביות של חרס הן כעין כדים גדולים. ומדנקט לרב יהודה הכא גבי מתני׳ ש״מ טעמא דמתני׳ משום בנין ולא משום חופר: חידקאה. משול כקוץ: טובם כחדק. טובים שבהם כקוצים: שפיל לסיפיה דקרא. השפל עיניך לשפלו של מקרא לסופו, תראה שלשבח הוא: ישר ממסוכה. הישרים שבנו מגינים עלינו כסוכה: מהדקין כמו ושחקת ממנה הדק (שמות ל): קומי ודושי כו׳. סיפיה דקרא והדיקות עמים: מתני׳ לא יעמוד (א) ברשות היחיד. ויטול מפתח המונח ברשות הרבים ויפתח בו פתח חנות שברשות הרבים, ואע״פ שאין ממקום מפתח לפתח ארבע אמות, גזירה שמא יכניס המפתח אצלו. וכן לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויושיט ידו למעלה (ב) גבוה מעשרה ורוחב ארבעה כגון מפתח חנות המונח על גגו ויטול שם המפתח ויפתח בה החנות והוא גבוה למעלה מעשרה, גזירה שמא יביאנה אצלו לתוך עשרה: אא״כ עשו לה מחיצה. ויעמוד בתוכה, ואסיפא קאי: פטמין. קלבים: נועלין. פתח חנותן, ועומדין ברשות הרבים, והמנעול למעלה מעשרה: צמרים. מוכרי צמר: גמ׳ ומהדרו ליה אינהו כרמלית. בתמיה, דהא ירושלים כולה כרמלית היא, שהיא כולה כחצר של רבים שלא עירבו, דהואיל ודלתותיה ננעלות בלילה מערבין את כולה: חייבין עליה. דעיר של רבים היא שאוכלוסין הרבה באין לה, אבל עכשיו דדלתותיה ננעלות לאו רשות הרבים שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה וכיון דכרמלית (ג) לית לן למיגזר שלא יעמוד בה ויפתח ברשות היחיד דילמא מייתי ליה, דאי נמי מייתי לגביה שבות בעלמא היא, וגזירה לגזירה לא גזרינן: מתניתין לאחר שנפרצו בה פרצות הוא: סיפא אתאן. רבנן אתו לאיפלוגי אשערי גינה לשער גינה שהיא כרמלית, וקאסר ר״מ לעמוד בה ולהושיט ידו על מקום גבוה עשרה ורוחב ארבעה שהוא רשות היחיד ויטול מפתח (ד) המנעול הגבוה מעשרה: לא יעמוד ברה״י. כגון בחצירו, ויושיט ידו לגנות דרך חור או סדק ויטול בו מפתח ויפתח בה מנעול מתוך הגינה, שמא ימשך המפתח אליו, ומחמיר רבי מאיר אפילו ברשויות דרבנן, וכן לא יעמוד בגינה ויושיט ידו למקום גבוה עשרה ורוחב ארבעה שהוא רשות היחיד ומפתח מונח בו ויפתח מנעול למעלה מעשרה. גינה כרמלית היא, דהויא יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה:

אלא

תוספות

מיתיבי דלת הנגררת. בלאו הכי הוה מצי לאקשויי רישא לסיפא דקרי לה נגררת וקרי לה גבוהין מן הארץ והוה מצי למימר וליטעמיך: דלת אלמנה הנגררת אין נועלין בה. פי׳ ר״י דאיירי כשיש להן ציר דאי אין להן ציר מאי איריא דלת אלמנה אפי׳ דלת אחרינא נמי:

וכן ביעתא. פי׳ בקונט׳ שמסדר ביצים על כלי ברזל שקורין גרדי״ל בלע״ז ואין נראה לר״י (ה) דלך בנין בכך שהרי כל המאכלות עשויות ככר ולא דמי לחבית׳ ופוריא דמסדר זו אצל זו ותדע שהרי היתר פשוט הוא להניח קדירה על גבי טרפי״ד (ו) ונראה לר״י לפרש שמסדר עצים או ביצים ומניח ביצה על גביהן ומה שאנו מסדרין ככר מכאן וככר מכאן וככר על גביהם או בספר ליכא איסורא אלא כשצריך לאויר שתחתיהם אי נמי לא דמי לבנין אלא כשעושה על גבי הקרקע ולא על השלחן:

עין משפט נר מצוה

מו א ב מיי׳ פכ״ו מהל׳ שבת הלכה ח סמג לאוין סה טוש״ע א״ח סי׳ שיג סעיף ג:

מז ג מיי׳ שם הל׳ ט טוש״ע שם סעיף ד:

מח ד ה מיי׳ פ״ד מהל׳ יו״ט הל׳ יד סמג לאוין עה טור ש״ע א״ח סי׳ תקב סעיף א:

מט ו מיי׳ פט״ו מהל׳ שבת הלכה א סמג לאוין סה טוש״ע א״ח סי׳ שנ סעיף א:

רבינו חננאל

הדלת שבמוקצה וחדקין שבפרצה כו׳. מקום מוקצה שאינו שוה לכרמלית וגבוה ממנה שנעשה מוקצה מן כרמלית והיא כמין דיר וסהר ועשה לאותו מקום דלת. חדקין שבפרצה כדכתיב טובם כחדק והן הקוצין שסותמין בהן הפרצה שלא ליכנס בדיר גנב או חיה רעה והמחצלאות כמשמען אין נועלין בהן אא״כ גבוהין מן הארץ: ורמינהו דלת הנגררת וקנקן הנגרר בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת ואין צריך לומר בי״ט. הנה אע״פ שאין גבוהין נועלין בהן. ופריק אביי כשיש בהן ציר. כדכתיב הדלת תסוב על צירה והיא עקב אלברוב. רבא אמר כשהיה להם ציר כלומר כיון שהיה להן ציר אין סוגרין להן בדוחק. לפיכך אין חורצין חריץ בעת שסותמין לפיכך מותר. ומותבינן עלייהו דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגרר בזמן שיש להן ציר וגבוהין מן הארץ אפי׳ כמלא נימא נועלין בהן ואם לאו אין נועלין בהן אביי מתרץ לטעמיה בשיש להן ציר או גבוהין מן הארץ. רבא מתרץ לטעמיה כשהיה להן ציר או כשהיו גבוהין מן הארץ. ת״ר סוכי קוצין וחבילי עצים שהתקינן לפרצה שבחצר [בזמן] שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת: ה״ד דלת אלמנה אמרי לה דחד שיפא. פי׳ לוח אחד כדכתיב וכפיס מעץ יעננה ומתרגמינן שיפא ואמרי לה דלית לה כשימי ויש שגורסין שיכא פי׳ שיכא שאינה נצמדת משתי צדדיה והוא מלשון צמידים דמתרגמינן שבכין. פי׳ גשמא בית קבול של ציר שהוא כמלבן אלא יורדת ומשתקעת בארץ. אמר רב יהודה האי מדורתא כו׳ שמועה זו עיקרה בי״ט וכבר פירשנוה שם בענין אין מקיפין ב׳ חביות לשפות עליה את הקדירה ואין סומכין את הקדירה בבקעת. וכן הדלת כל זה שאיסורו משום תולדות בנין וכיון שהזכיר בזה המקום סמיכת הדלת מושכת גם אלו שהן אסורין משום בנין בשבת. ואמר רב יהודה אם שינה מדרך בנין האי מדורתא ביו״ט ונתן העצים שעליה ממעלה למטה כגון שנתן עץ אחד תלוי בידו למעלה [מן] הכירה ונתן תחתיו עץ אחר עד שהגיע לכירה הרי אלו העצים נתנו בכירה שלא כדרך בנין מותר אבל אם נתן [...] עץ אחד על הכירה ואח״כ נתן על גביו [...] [המשך בסוף המסכת]

מסורת הש״ס עם הוספות

א) עי׳ תוספתא פ״ח ה״ו, ב) ביצה לב:, ג) [ערוך ערך פרש מוכרי עופות וכ״כ הרב אלפס ועי׳ רש״י ביצה כט: ד״ה פטמים], ד) לעיל ו: כב. ה) עי׳ רבינו חננאל, ו) עי׳ ערכין לב., ז) עי׳ לעיל כב ע״ב.

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה לא יעמוד אדם ברשות היחיד וכו׳ פתח החנות שברשות הרבים ואע״פ שאין ממקום המפתח עד פתח ארבע: (ב) בא״ד למעלה לרשות גבוה י״ט וכו׳ כגון שהיה מפתח החנות מונח על גגה ויטול שם המפתח ויפתח בה פתח החנות: (ג) ד״ה וכיון דכרמלית היא ליכא וכו׳ דילמא מייתי לה לאו: (ד) ד״ה סיפא וכו׳ ויטול מפתח ויפתח המנעול: (ה) תוס׳ ד״ה וכן וכו׳ ואין נראה לר״י דדרך, נ״ב כלומר שיהא דרך בנין בכך: (ו) בא״ד גבי טרפי״ד, נ״ב עיין בפ׳ תולין שבת דף קלח בתוס׳ ד״ה כל הכלים:

תורה אור השלם

א) טוֹבָם כְּחֵדֶק יָשָׁר מִמְּסוּכָה יוֹם מְצַפֶּיךָ פְּקֻדָּתְךָ בָאָה עַתָּה תִהְיֶה מְבוּכָתָם: [מיכה ז, ד]

ב) קוּמִי וָדוֹשִׁי בַת צִיּוֹן כִּי קַרְנֵךְ אָשִׂים בַּרְזֶל וּפַרְסֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה וַהֲדִקּוֹת עַמִּים רַבִּים וְהַחֲרַמְתִּי לַיי בִּצְעָם וְחֵילָם לַאֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ: [מיכה ד, יג]

הגהות וציונים

א] דפוס שאלוניקי ״בזמן שיש להן ציר וגבוהים״, ועי׳ שכתבו כגירסא זו: ב] צ״ל ״סוכי קוצים וחבילי קוצים שהתקינן״ (דפו״ר, וכ״ה ברוב הראשונים ובכת״י). ר״ח ״וחבילי עצים״: ג] בדפוס שאלוניקי נוסף ״שבפרדס״: ד] צ״ל אומות העולם (דפו״ר לפני הצנזור): ה] [נ״י ר״ה סימן ח] רב הונא (גליון): ו] ס״א רבה (גליון, ע״פ מהרש״ל): ז] דפוס שאלוניקי זוקפה, וכ״ה באו״ז ועוד: ח] רשת: ט] מוטות ברזל המחזקים את הדלת: י] דפוס שאלוניקי ״דאין זה דרך בנין אהלים״: כ] אסכלא: ל] בדפוס ויניציאה רפ״ח נוסף או הבלי: מ] בדפוס שאלוניקי נוסף השיבא, וכ״ה באו״ז: נ] צ״ל לגינה (רש״ש, וכ״ה באו״ז): ס] דפוס שאלוניקי דמחמיר, וכ״ה באו״ז: ע] ״משולש רגלים״, חצובה: פ] בצ״ל בהגהתו (בדפו״ח ט״ס שהעתיקו ״בהגהתו של שהתקינן״).

עץ אחד על חבירו ממטה ועלה למעלה הרי זה דרך בנין ואסור וכן קדירה אם אחזה בידו ומניחה אבנים תחתיה שרי ואם נותן אבנים ושפה הקדרה עליה אסור. וכן ביצים שצריך לצלותן אם אחזה העליונה בידו ונתן אחרות תחתיה שרי ואם זו על זו אסור. וכן חבית כשיבקש להשותה ולסכן יגנה מן השמרים אם אחזה תלויה ומניח אבנים תחתיה נמצאת שלא כדרך בנין שרי ואם נתן החבית על האבנים אסור וכן פוריא מפורקת לא יחבר העצים התחתונים תחלה אלא אוחז העליונים ומניח התחתונים תחת העליונים ומותר. ואם נתן התחתונים ואח״כ נתן העליונים הרי זה דרך בנין ואסור: [המשך בסוף המסכת]

משנת ראשונים

ליכא: בדפוס שאלוניקי שהיה לפניו ממשיך הנוסח הגירסא ״בזמן שקשורין וכו׳״ והיא גירסת הרא״ש, ובתוספתא הוא ״בזמן שקשורין ותלויין בגבהן״, וכ״ה בראשונים: ק] כ״ה בדפוס ויניציאה רפ״ח (והא הדפוס שהיה לפני מהרש״ל ומהרש״א) דאי נמי מייתי לה גביה שבות וכו׳:

אמר אביי בשיש להם ציר. לפתחים, דמוכחא מילתא דפתחים קבועים הם וכשנועלים באלו אינו מתכוין לבנין אלא לסגור ולפתוח לשעה. [הרשב״א] וחבילין שהתקינן לפירצה שבחצר. רבותא קאמר ואפי׳ הוא פירצה שבחצר אי לאו דקשורין ותלויים [ואין] ראשן מגיע לארץ אין נועלין בהם, דכל פרצה נראה כאלו רוצה לסותמה עד שיהא בו היכר כמו תליה, אע״ג היכר שיש הוא כבא פרצה שלא היה ציר, [אבל דלת בעלמא] קשור אע״פ שאינו תלוי. [הרשב״א] איכא דאמרי דחד שיפא. כלומר שאין בו אלא לוח אחד בלבד כי דרך דלת הדלתות לעשותם משני קרשים ולחברם יפה באומנות. [הריטב״א] חד שיפא לוח אחד והקרקע המלה שיכא מלשון כי שבבים יהיה עגל שומרון ושקעו ב׳ אחת בחבורתה ותחתיה והתחתון ושכיא ועוד החליפו ב׳ בפ״א וגרסינן שיפא בדגש ומי שגרס בנקודה [...] [ספר העיתים סימן קלב] ויש שגורסין גישמא אם היה איסקופה התחתונה שאין לה כן מי אחד מהריהון אותה אין נועלין בה בשבת. [ספר העיתים סימן קלב] כשם שחדקים הללו מגינין על הפירצה. טובים שבהם הם כחדקים שסותמים בהם את הפרצות להיותם מגינים על הפורצים וכן ישר ממסוכה כלומר שהוא מגין על בני הדור כסוכה לגינה ולא המשיל את הטובים לחדק לגנאי אלא לשבח. [מאירי] ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים. ואע״פ שהיא מוקפת חומה, מ״מ יש בחומותיה שערים גדולים כנגד השער שער ויש שער שכל א׳ מראשי המבוי מפולשים לאיזה מן השערים, ומצאנו רבים מצויים לבקוע ליכנס ולצאת בישר בלא שום עיקום. [מאירי, לעיל ו.] רבא אמר סיפא אתאן לשערי גינה. לא המחלוקת שלא היה להם אחר דכמתני׳ דאם כן הא דלמתני׳ דייקינן דקתני אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה ואילו בפתח משלשה ואין משום דאיירי בה בברייתא, דסתם גנה אם היא יותר מבית סאתיים והויא כרמלית מדרבנן לפי שלא הוקפה לדירה. [הריטב״א]

אלא אם כן עשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים דברי רבי מאיר אמרו לו מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח רבי יוסי אומר שוק של צמרים היה: תנו רבנן [א] פתחי שערי גינה בזמן שיש להן בית שער מבפנים פותח ונועל מבפנים מבחוץ פותח ונועל מבחוץ מכאן ומכאן פותח ונועל כאן וכאן אין להן לא לכאן ולא לכאן אסורין כאן וכאן וכן חנויות הפתוחות לרה"ר בזמן שהמנעול למטה מעשרה מביא מפתח מערב שבת ומניחו באיסקופה למחר פותח ונועל[א] ומחזירו לאיסקופה[ב] ובזמן שהמנעול למעלה מעשרה מביא מפתח מערב שבת ומניחו במנעול למחר פותח ונועל ומחזירו למקומו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה טפחים מביא מפתח מערב שבת ומניחו באיסקופה למחר פותח ונועל ומחזירו למקומו או בחלון שעל גבי הפתח אם יש בחלון ארבעה על ארבעה אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות מדקאמר וכן חנויות מכלל דבאיסקופת כרמלית עסקינן האי מנעול היכי דמי אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא ואי אית ביה ארבעה בהא לימא רבנן אף בזמן שהמנעול למעלה מי' מביא מפתח מע"ש ומניחו באיסקופה למחר פותח ונועל בו ומחזירו לאיסקופה או לחלון שעל גבי הפתח[ב] והא קא מטלטל מכרמלית לרה"י אמר אביי לעולם דאין בו ארבעה ויש בו לחוק ולהשלימו לד' ובהא פליגי [ג] דר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים. אמר רב ביבי בר אביי ש"מ מהא מתניתא תלת ש"מ חוקקין להשלים וש"מ הדר ביה ר"מ משערי גינה ושמעת מינה מדרבנן איתא לדרב דימי [ד] דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו: **מתני'** נגר שיש בראשו גלוסטרא רבי אליעזר[ג] אוסר ורבי יוסי [א] מתיר אמר רבי אליעזר מעשה בכנסת שבטבריא שהיו נוהגין בו היתר עד שבא רבן גמליאל והזקנים ואסרו להן ר' יוסי אומר איסור נהגו בו ובא רבן גמליאל והזקנים והתירו להן: **גמ'** בניטל באגדו כ"ע לא פליגי [ה] כי פליגי

רש"י

אלא אם כן עשו וכו'. אסיפא קאי, דהשתא כי קאי בגינה קאי ברשות היחיד ועולה עד לרקיע[ט]: **שערי גינה.** סתם מנעוליהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה, ורשות היחיד הן: **בית שער.** בית קטן ופתח הגינה פתוח בו[ס], ובשערי הגינה הסמוכין לרשות הרבים עסקינן, מדקתני סיפא וכן חנויות הפתוחות לרשות הרבים: **פותח ונועל (א) בפנים.** דבית שער רשות היחיד הוא, וכן כשהוא מחוץ: **לא לכאן ולא לכאן אסורין מכאן ומכאן.** דהמנעול רשות היחיד הוא, ואע"פ שהמפתח מונח עליו, גזר ר' מאיר שלא יעמוד ברשות הרבים ולא בגינה ויטול מפתח של רשות היחיד, שמא יביאנו אצלו לרשות הרבים או לכרמלית: **וכן חנויות.** לקמן מפרש האי וכן דבאיסקופת כרמלית בגינה[ו] קאמר. שערי חנויות פעמים שמנעוליהם גבוהין ופעמים שהן נמוכין, לפיכך נתן בהן חילוק: ([ז] **למחר פותח ומניחו על האיסקופה.** לקמיה מפרש למהכא שמעינן דהדר ביה ר' מאיר משערי גינה ולא גזר בעומד ברשות הרבים שלא יטלטל בכרמלית, דהא איסקופה כרמלית היא דרחבה ד' ואינה גבוהה י', וכשנוטל מפתח משם והוא עומד ברשות הרבים ומוליכו דרך אויר האיסקופה למנעול שעל גביו למטה מעשרה קא מטלטל מכרמלית לכרמלית, ולא גזר רבי מאיר שמא יביאנו אצלו חוץ לעובי האיסקופה): **למחר פותח ונועל וכו'.** (ב) ועל האיסקופה הוא עומד ומטלטל מפתח מאיסקופה למנעול על דרך אויר האיסקופה, דאין טלטול אלא בכרמלית: **ומחזירו למקומו.** לאיסקופה: **מניחו במנעול.** אבל לא באיסקופה, דכי ממטי ליה מאיסקופה למנעול (ג) הא מפיק מכרמלית לרשות היחיד: **למקומו.** למנעול על גביו, כגון מנעולין הללו של עץ שעושין עניים בפתחיהן ורואיהן רחבין, ובלע"ז שרדור"א: **וחכמים אומרים וכו'.** לקמן מפרש טעמא דלא משוו ליה להאי מנעול רשות היחיד: **למקומו.** לאיסקופה, או לחלון שאין בו ארבעה, דאף על גב דגבוה עשרה, מקום פטור בעלמא הוא: **שמוציא מרשות לרשות.** מאיסקופה שהוא כרמלית לחלון שהוא רשות היחיד, ואף על גב דהניחו תחילה במנעול שהוא מקום פטור לרבנן ובטל אגב כל הרשויות, כרב דימי קיימא לן דאמר בפ"ק[י] ובלבד שלא יחליפו: **מקום פטור הוא.** וכי הוי למעלה מעשרה, היכי משוי ליה רבי מאיר רשות היחיד ואסר: **ויש בו לחוק.** בתוך הדלת אלא ראש המנעול בעוביו של דלת, ולהשלים ראש[ס] המנעול לארבעה: **חוקקין להשלים.** רואין אותו כאילו חקוק: **אין חוקקין.** הלכך מקום פטור בעלמא הוא: **הדר ביה רבי מאיר משערי גינה.** ([ע] מדקא שרי לעמוד ברשות הרבים וליטול מפתח מאיסקופת כרמלית ולהוליכו דרך אוירה למנעול שלמטה מעשרה, ולא גזר שמא יביאנו אצלו לרשות הרבים, וש"מ סיפא נמי[י]) מדקא שרי לעמוד על האיסקופה כרמלית[פ] וליטול מפתח במנעול למעלה מעשרה באיסקופה כרמלית ולהוליכו דרך אוירה למנעול, ולא גזר שמא יביאנו אצלו לאיסקופה שהיא כרמלית: **וש"מ מדרבנן.** דאמרי אם יש (ד) ארבעה על ארבעה אסור ליטול מפתח מאיסקופה ולנעול במנעול שהוא מקום פטור וליטלו משם ולהניחו בחלון שהוא רשות היחיד, משום דקא מחליף מאיסקופת כרמלית לחלון שהוא רשות היחיד על ידי הנחת מקום פטור: **איתא לדרב דימי.** דאמר ובלבד שלא יחליפו: **מתני' נגר.** קבילי"א[ל] שתוחבין אותו בחור שבאיסקופה לנעול הדלת: **שיש בראשו גלוסטרא.** שראשו עבה, וראוי לבוכנא לכתוש ולשחוק בו פלפלין, ואפילו הכי דתורת כלי עליו ר"א אוסר, אלא אם כן קשור ותלוי בדלת, כדמפרש בגמרא: **ורבי יוסי מתיר.** דתורת כלי עליו משום גלוסטרא, ולא מיחזי כבונה: **גמ' בניטל באגדו.** כשהוא קשור ותלוי בחבל של קיימא, וראוי לטלטלו על ידי אותו חבל ואינו נפסק בידים: **כולי עלמא לא פליגי.** דשרי, דכיון דקשור ותלוי יפה מוכחא מלתא דלנעול קאי, ולא מיחזי כבונה:

כשאין

תוספות

מביא מפתח ומניח באיסקופה. פירש בקונטרס דמהא מדקדק דהדר ביה ר' מאיר משערי גינה ולא גזר לעומד ברשות הרבים שלא יטלטל בכרמלית דהא איסקופה כרמלית היא כדאמרינן לקמן ואין נראה לר"י דמכאן אין להוכיח דאיכא לאוקמא למחר פותח ונועל כגון שעומד על האיסקופה וכן צריך לפרש דאי ברשות הרבים קאי מאי וכן דמשמע דומיא דההוא דשערי גינה[ז] ונראה לר"י כמו שהגיה בקונטרס בפירושיו דמסיפא מוכח דהדר בה רבי מאיר משערי גינה דקתני למעלה מי' מניחו במנעול ולמחר פותח ונועל דכי קאי נמי על האיסקופה הוה ליה מכרמלית לרשות היחיד דע"כ איסקופה כרמלית היא דאי מקום פטור אמאי צריך להניח המפתח במנעול יניחו באיסקופה: **מדקאמר וכן חנויות מכלל דבאיסקופ' כרמלית.** דוכן משמע דומיא דשערי גינה ואי הויא איסקופת רשות היחיד אם כן היה מטלטל מרשות היחיד לכרמלית וכן אם היתה רה"ר היה מטלטל מרשות הרבים לכרמלית ולא הוי דומיא דשערי גינה דאסרי בכי האי גוונא: **אין חוקקין.** והוי מקום פטור והא דקאמר ומניחו באיסקופה הוא הדין ברשות הרבים אלא דסתמא לא מינטר בקרקע משום הכי לא נקיט לה: **רבי יוסי אומר איסור נהגו בו והתירו להם.** ואם תאמר והא אמרינן בנדרים בפרק ואלו נדרים (דף פא.) ובפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא.) דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם ויש לומר דהיינו כשיודעים שמותר ומחמירין על עצמן שלא ירגילו בני אדם להקל ויבאו להתיר איסור אבל אם מחמירין מחמת טעות מותר להתיר בפניהם[ח]: **כי פליגי בשאין ניטל באיגודו.** ר"י מפרש דדוקא הכא שרי משום דבראשו גלוסטרא אבל באין בראשו גלוסטרא מודה לאסור אפי' קשור בדלת וסבירא להו כרבנן דרבי יהודה בנגר הנגרר אי נמי סבירא (ה) ליה כר' יהודה דשרי בנגרר והכא איירי בקשור בעיברא דדשא דמודה רבי יהודה בשאינו ניטל באיגודו כדמוכח בסמוך ומשום הכי בעי במתניתין שיהא בראשו גלוסטרא

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה י סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שיג סעיף א:

רבינו חננאל

עליה משום רה"ר ופריק רב פפא לא אהדרו ליה ירושלים אלא לאחר שנפרצו בה פרצות יתר מעשר שהיא רה"ר. וכן שערי גינה לא יעמוד בכרמלית ויפתח ברה"י או ברה"י ויפתח בכרמלית דברי ר' מאיר. אמרו לו מעשה בשוק של פטמין כו': ת"ר פתחי גינה בזמן שיש לה שער מבפנים כו' האי מנעול היכי דמי אי דלית ביה ד' מקום פטור הוא. אי דאית ביה ד' בהא נמרו רבנן למעלה מעשרה למחר פותח ונועל בו ומחזירו לאיסקופה הא קא מטלטל מכרמלית לרה"י ופריק אביי לעולם דלית ביה ד' ויש בה לחוק ולהשלימו לד' ר' מאיר סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים ובמקום פטור הוא אמר רב ביבי בר אביי ש"מ מהא מתני' תלת כו': מתני' נגר שיש בראשו גלוסטרא רבי אליעזר אוסר ורבי יוסי מתיר בנגר הניטל באיגודו פי' הניטל באיגודו אם קשור בדלתיה בדבר שיכול להעמידו דברי הכל מותר כי פליגי

משנת ראשונים

אמרו לו מעשה בשוק של פטמים. פי' שוק של מוכרי עופות, כדאמרינן במס' יום טוב הולך אדם אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד. [ספר העיתים סימן קלג]

ושמע מינה הדר ביה רבי מאיר משערי גינה. דוקא מסיפא שמעינן לה, אבל מרישא דסיפא דקתני בזמן שהמנעול למטה מי' טפחים מביא מפתח ומניחו באסקופה למחר פותח ונועל בו ומחזירו לאיסקופה ליכא למידק ולמשמע מינה מידי, דאיכא למימר דהתם בעומד באסקופה עצמה דמטלטלי מאסקופה למנעול דהוי מכרמלית לכרמלית, אבל מסיפא דסיפא [ודאין] שמעינן לה על כרחין, דאפי' תמצא לומר דמיירי כשעומד באיסקופה עצמה מ"מ כיון דמנעול למעלה מי' ויש בו לחוק ד' וקסבר ר"מ חוקקין הר"ז עומד בכרמלית ומטלטל ברה"י. [הרשב"א]

ובלבד שלא יחליפו. ר"ל שלא יטול העומד שם מבני רה"י ויתן לבני רה"ר וכמו שאמרו שלא יטול מעני ונותן לבעל הבית או מבעל הבית ויתן לעני ולא סוף דבר ליטול מזה וליתן לזה קודם שיניחנו במקום פטור אלא אף נטל והניח במקום פטור ואח"כ נטלו משם ונתנו לזה ואפילו ברשות של סופרים [מאירי, שבת ח:]

נגר שיש בראשו גלוסטרא. הוא כעין יתד ותוחבין אותו אחר שנסגר הדלת בנקב שבאסקופה כדי להעמיד הדלת סגור, ולפעמים קושרין אותו בחבל שתחוב במסמר אחורי הדלת ביום כדי שלא יאבד ובלילה מתירין אותו וסוגרין בו, ולפעמים כשהחבל חזק וארוך תוחבין אותו בלא התר קשורו וכשהוא על דרך זה הוא קרוי ניטל באגדו, וכשתוחבין אותו בנקב האסקופה הוא כבונה אלא שקלוסטרא מתירו. [מאירי] **גלוסטרא.** דמות רמון או מרובעת וכיוצא בה ממה שמורה עליו שהוא כלי ואינו קורה בעלמא. [פיהמ"ש להרמב"ם]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תוספתא פ"ז ה"א, ב) עי' תוס' לעיל פט: רע"ב, ג) [לעיל יא: לג: שבת ז: ק. יומא יא:], ד) שבת ח: לעיל ט. עז. פה: [פז.], ה) לעיל לב:, ו) דף ט., ז) עי' בדיבור שאח"ז (מהרש"א), ח) [וע"ע תוס' פסחים דף נא. ד"ה אי אתה].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פותח ונועל מבפנים וכו' כשהוא מבחוץ הס"ד: (ב) ד"ה למחר פותח ונועל וכו' עומד ברשות הרבים ומטלטל כצ"ל ותיבות "ועל האיסקופה" נמחק[מ]: (ג) ד"ה ומניחו במנעול וכו' למנעול קא מפיק: (ד) ד"ה וש"מ מדרבנן דאמרי אם יש בחלון ארבעה: (ה) תוס' ד"ה כי פליגי וכו' אי נמי סבירא להו כר' יהודה:

הגהות וציונים

א] פותח ונועל בו (דפוס שאלוניקי, וכן בסמוך: ב] "או לחלון שעל גבי הפתח" ליתא בדפוס שאלוניקי, וכן ליתא בראשונים ובכת"י: ג] צ"ל אלעזר (גאון יעקב, רש"ש, דק"ס עי"ש): ד] בדפוס שאלוניקי נוסף דשרי, וכ"ה בכמה ראשונים וברש"י וצ"ל הפסק הנקודה אחר "דשרי" (דק"ס): ה] פתוח לו (או"ז ורש"י על הרי"ף וכת"י): ו] צ"ל כגינה (הגהת הב"ח על רש"י שברי"ף, רש"ש), וכן בכת"י כי גינה: ז] בס"א מדוייקים נמחק כל הדבור ואמת שרש"י מפרש אח"כ להיפך והוא לשון ראשון של קונטרס וחזר בו רש"י כאשר פירשו התוספות (מהרש"ל). ועי' או"ז סי' רח: ח] בדפוס שאלוניקי "ולהשלים רוחב המנעול", וכ"ה באו"ז וברש"י על הרי"ף: ט] רש"ל מ"ז (גליון). ונכתב בצדו בס"א אינו והוא לשון ראשון של קונטרס: י] "סיפא נמי" ליתא בדפו"י: כ] בדפו"י נוסף "ברשות הרבים" (ובזה תבין דברי המהרש"א): ל] קנה עץ או מתכת מחודד בראשו: מ] דפו"י "עומד על האסקופה ברשות הרבים מטלטל". ומהרש"ל הגיה כלפנינו, ועי' דק"ס:

מִדְּקָאָמַר וְכֵן חֲנוּיוֹת מִכְּלָל דִּבְאִיסְקוּפַּת כַּרְמְלִית עַסְקִינַן – ממה שהברייתא משווה בין חנויות לבין גינה, משמע שמדובר על אסקופת כרמלית (רש"י ד"ה וכן; ריטב"א). אכן, גם בלא דיוק זה מוכרח שמדובר על אסקופת כרמלית [אלא שדרך הגמ' להכריח כן מלשון הברייתא], שהרי אם היתה האסקופה רשות היחיד, היה מותר להחזיר את המפתח לחלון שיש בו ארבעה על ארבעה, שהרי מותר להחליף מרשות היחיד לרשות היחיד דרך המנעול שהוא מקום פטור, וכל שכן אם היתה האסקופה מקום פטור. ואם היתה האסקופה רשות הרבים, לא היה מתיר רבי מאיר ליטול משם את המפתח ולנעול בו, שהרי הוא מטלטל מרשות הרבים לרשות היחיד (ריטב"א. וראה עוד בתוס' ד"ה מדקאמר).

וְיֵשׁ בּוֹ לָחוֹק וּלְהַשְׁלִימוֹ לְאַרְבָּעָה, שיש עובי בדלת סמוך לראש המנעול, ואילו היו חוקקים את עובי הדלת היה שיעור ארבעה טפחים בראש המנעול והיה נחשב לרשות היחיד, ונחלקו רבי מאיר וחכמים האם כיון שראוי לחקוק ולהשלימו לארבעה נחשב לרשות היחיד, או שנדון כמות שהוא עכשיו והרי הוא מקום פטור (רש"י). והיינו דוקא במנעול של חנויות, אבל מנעול של גינה [שברישא של הברייתא], יש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים בלא חקיקה, ולדעת הכל הוא נחשב לרשות היחיד, ולכן לא נחלקו חכמים על רבי מאיר ברישא של הברייתא (ריטב"א בפי' השני).

דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, בדבר המחובר לקרקע, כגון בדלתות אלו, למרות שיש להן קצת תורת כלי [ומשום כך צריכה הגמ' ללמוד מכאן שלדעת רבי מאיר חוקקים להשלים למרות שכבר נתבאר בגמ' לעיל (יא, ב) שכך דעתו, לפי שכאן התחדש שחוקקים להשלים גם בדבר שאינו נחשב לגמרי כקרקע] (ריטב"א).

וְרַבָּנָן סָבְרֵי אֵין חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, ואם כן ראש המנעול נחשב למקום פטור (רש"י) ומשום כך מותר להניח את המפתח באסקופה, והוא הדין שמותר להניחו ברשות הרבים, שהרי מותר לטלטל ממקום פטור לרשות הרבים, אלא שהברייתא דיברה במציאות שכיחה שמניחים את המפתח במקום מסתור כגון אסקופה (תוס' ד"ה אין). ויש מפרשים שהטעם שרבנן מדברים על אסקופת כרמלית הוא אגב הסיפא, שרצו לחדש שהאיסור 'ובלבד שלא יחליפו' [המובא בהמשך הסוגיא] נאמר גם בכרמלית שאיסורו מדרבנן (רשב"א, וראה להלן ד"ה ובלבד).

■ להלכה, אין אומרים 'חוקקין להשלים', ולכן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים נחשב למקום פטור גם כאשר הוא סמוך למקום רחב שאילו היו חוקקים אותו היה בו רוחב ארבעה על ארבעה (שו"ע או"ח שמה, י).

לְכַתֵּף עָלָיו – להניח עליו את המשאות שעל כתפיהם (ע"פ רש"י לעיל ט, א).

וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ, שלמרות שגם מדרבנן מותר לטלטל מרשות הרבים למקום פטור, או מרשות היחיד למקום פטור, אבל אסרו חכמים את הטלטול מרשות הרבים לרשות היחיד [או להיפך] דרך מקום פטור, מפני חשש הרואים שיחשבו שהוציא מרשות הרבים לרשות היחיד ויבואו להתיר הוצאה בשבת (רש"י שם). והוא הדין שהאיסור של החלפה דרך מקום פטור נאמר גם ברשות דרבנן של כרמלית, שהרי בסוגייתנו מדובר על טלטול מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור (רשב"א, המובא לעיל ד"ה ורבנן; תוס' לעיל פז, ב ד"ה הכא, וראה שם שנחלקו אמוראים בכך האם איסור החלפה הוא גם ברשויות דרבנן).

■ להלכה, לא יעמוד אדם על מקום פטור ויקח חפץ מיד מי שעומד ברשות הרבים ויתננו למי שעומד ברשות היחיד, או להיפך. ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, יש אוסרים [כמבואר בסוגייתנו] ויש מתירים [כפי הדעות האחרות שבסוגיא לעיל] (שו"ע או"ח שמו, א).

מַשְׁנָה. הקדמה. משנתנו עוסקת בדין נעילת דלת על ידי בריח, והנדון הוא משום איסור בונה (רש"י וראשונים), ויש מפרשים שהנדון הוא משום איסור מוקצה (ראה להלן בשם פיהמ"ש לרמב"ם והראב"ד, וראה תוס' שבת קכו, ב ד"ה וכי).

נָגַר – כעין בריח שנועצים בחור שבמפתן הדלת כדי לנעול את הדלת, ויש לדון אם נעיצתו אסורה משום בונה מדרבנן (רש"י כאן ולהלן בסוגיא). אכן, מדאורייתא אין איסור בונה בנגר שיש בראשו גלוסטרא או בנגר הקשור בחבל (ראה ביאה"ל שיג, א). [ובנגר שאין בראשו גלוסטרא ואינו קשור לכותל, ראה להלן (קב, א) שנחלקו ראשונים האם יש בו איסור בונה מדאורייתא]. אכן בנגר המחובר למשקוף מן הצד, אין חשש של בונה כלל, שאינו דומה לבנין (מהרש"ל על טור או"ח שיג, ומובא בפרישה שם, ב). ויש מפרשים, שנגר הוא קורה ששמים על רוחב הדלת ונועצים אותה במשקוף שמשני הצדדים, והאיסור הנדון כאן הוא משום מוקצה (פיהמ"ש לרמב"ם; ערוך ערך נגר, א).

שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוֹסְטְרָא – שראשו עבה והוא ראוי למכתשת לשחיקת פלפלים, שמאחר שיש לו תורת כלי, אין נעיצתו נראית כבונה [באופנים שיתבארו להלן] (רש"י), כיון שהדבר מוכח שלא ישאירנו בקרקע לאורך זמן (רבינו יהונתן לד, ב מדפי הרי"ף). וכגון שהגלוסטרא לא נעשתה במיוחד עבור מכתשת, אבל אם התקין בו את הגלוסטרא במיוחד עבור שימוש של מכתשת, לדעת כל התנאים [שנחלקו להלן במשנה] הרי הוא כלי ומותר לסגור בו את הדלת ללא חשש (תוס' ראש"ש להלן קב, א), מאידך, יש סוברים שאין הבדל בין גלוסטרא סתם לבין גלוסטרא שהותקנה במיוחד לשם מכתשת (ביאה"ל שיג, א, בדעת הגר"א). ויש שביארו [לשיטתם שהנדון כאן הוא משום מוקצה] שגלוסטרא היא כעין כדור או ריבוע המוכיח שהנגר עשוי לשימוש כבריח ואינו סתם קורה, ולכן אין בטלטולו משום איסור מוקצה [באופנים שיתבארו להלן] (פיהמ"ש לרמב"ם).

גְּמָרָא. בְּנִטֶּל בְּאַגְדּוֹ כּוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – אם הנגר קשור לכותל בחבל חזק שניתן לטלטלו על ידו, לדעת הכל מותר, לפי שהדבר מוכיח שהנגר משמש כמנעול העשוי לפתיחה ולסגירה ואינו נראה כבונה (רש"י), ויש מפרשים, ש'ניטל באגדו' היינו שיש בראש הנגר בליטה שמטלטלים על ידה את הנגר ותולים בה את הנגר בכותל כשאר הכלים, ולכן נחשב כלי גמור ומותר להשתמש בו אפילו כשאינו מחובר כלל, שאינו נראה כבונה (תוס' רי"ד; ריטב"א). ויש מפרשים [לשיטתם שהנדון כאן הוא משום מוקצה], את טעם ההיתר של 'ניטל באגדו' שיש עליו תורת כלי, שמשום כך אין בו איסור טלטול מוקצה (ריטב"א בשם הראב"ד, וראה לעיל ראשונים נוספים הסוברים שהנדון בסוגיתנו הוא משום איסור מוקצה).

כֵּיוָן דְּיֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוֹסְטְרָא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו, ולכן נעיצת הנגר במפתן הדלת, לדעת רבי יוסי, אינה דומה למלאכת בונה (רש"י), והיינו דוקא כאשר בנוסף לגלוסטרא, קשור הנגר על ידי חבל דק [שאילו בחבל עבה, היינו ניטל באיגדו שמותר גם לדעת רבי אליעזר], ששני הדברים יחד מועילים להחשיב את הנגר ככלי (ראה תוס' לעיל קא, ב ד"ה כי; אור זרוע עירובין רט, בשם רבינו שמואל). ויש מפרשים, שלדעת רבי יוסי די בגלוסטרא להתיר אף שהנגר אינו קשור כלל (תוס' רי"ד וריטב"א לעיל קא, ב, וראה בביאורנו לעיל שם ד"ה גמרא). ■ להלכה, נגר שיש בראשו גלוסטרא, שדומה לכלי, מותר לנעול בו אם הוא קשור ואפילו בחבל דק [כדעת רבי יוסי, וכשיטת האור זרוע] (שו"ע או"ח שיג, א), ויש סוברים שדי בגלוסטרא ואפילו כשאינו קשור כלל [כדעת התוס' רי"ד] (ראה משנ"ב שם וביאה"ל שם).

מְשָׁנָה. הקדמה. משנתנו ממשיכה לעסוק בדין נגר, וגם כאן נחלקו ראשונים [כדרך שנחלקו במשנה הקודמת], שיש סוברים שהנדון בסוגיא הוא משום בונה (רש"י וראשונים), ויש סוברים שהנדון הוא משום מוקצה (תוס' שבת קכו, א ד"ה והמונח, וראה לעיל ע"א בהקדמה למשנה).

וְהַמּוּנָּח כָּאן וְכָאן אָסוּר, שלדעת תנא קמא איסורו מדאורייתא, ולכן אסור גם במקדש (רש"י כאן ובשבת קכו, א ד"ה והמונח), ויש סוברים שכיון שאינו מניחו שם באופן קבוע אין זה בונה דאורייתא (תוס' שם ד"ה והמונח), אלא איסורו משום בונה מדרבנן (ראה ריטב"א; תוס' רבינו פרץ להלן ע"ב), או משום מוקצה (תוס' שבת שם), ומכל מקום אסרוהו גם במקדש, שלא בכל מקום נאמר הכלל ש'אין שבות במקדש', אלא רק בדברים שיש בהם צורך גדול, ואינם נראים כמלאכה דאורייתא, ואינם קרובים לבוא לידי איסור תורה (ריטב"א).

גְּמָרָא. כָּל שֶׁקְּשׁוּר וְתָלוּי וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מַגִּיעַ לָאָרֶץ, אבל אם החבל ארוך מאוד ואפשר להסיר את הנגר לגמרי מהדלת, הרי הוא נדון כנגר המונח (מאירי). ויש מפרשים, שאפילו אם שני ראשיו של הנגר מגיעים לארץ, מותר, ולא אסר רבי יהודה אלא כאשר אינו קשור כלל ויכול ליטלו ולהניחו במקום אחר (רא"ש י, טו).

הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּנַגָּרִר, שמותר אפילו במדינה, אבל לא במונח [שהתיר במקדש], שלהלכה זו מלאכה דאורייתא, ולא הותרה מלאכה דאורייתא במקדש מלבד לצורך קרבן תמיד ומוסף של שבת, או שאר קרבנות ציבור, כגון מוספים של יום טוב שחל בשבת (רש"י, ע"פ אבני נזר או"ח שנא, וראה שם שרש"י חילק ביניהם משום שהם חלוקים בגדרם, שתמידין ומוספין של שבת שזמנם מלכתחילה בשבת, הם בגדר 'הותרה', ואילו מוספים של יו"ט שבמקרה חל להיות בשבת, הם בגדר 'דחויה').

■ וכך נפסק להלכה, שנגר [שאין בראשו גלוסטרא] הקשור בדלת בחבל דק או בבריח בקשר חזק שראוי לינעל בו, נועלים בו [כדעת רבי יהודה], ואפילו כאשר כולו מונח בארץ [כדעת הרא"ש], אך אם אינו קשור ויכול לשומטו ולהניחו בקרן זוית, אסור (שו"ע או"ח שיג, א).

נִקְּמוּ – שהנגר ננעץ בקרקע שתחת האסקופה (רש"י), ונראה כבונה משום שהנעיצה בקרקע יוצרת בה גומה (ט"ז או"ח שיג, ב, בביאור דברי רש"י, וראה להלן ד"ה בוכנא, מדוע אין בכך איסור דאורייתא), בשונה מאסקופה שכבר יש בה חור מוכן (ערוך השלחן שם, כא, בדעת הט"ז. וראה פמ"ג שם שצידד, שלדעת הט"ז מדובר באסקופה שאינה מחוברת לקרקע). אכן, גם בקרקע, אם כבר יש בה חור, מותר לנעוץ בו את הנגר (ט"ז שם). ויש שביארו, שהאיסור של 'נקמז' הוא גם באופן שכבר יש חור בקרקע, לפי שעצם הכנסת הנגר בקרקע דומה לבנין (אליה רבה שם, ה, וכתב שכן משמע באגודה כאן [ראה שם שכתב שהנגר 'נוגע בקרקע'] ובב"ח שם, ג). ■ להלכה, נגר שבנעיצתו עושה גומה בארץ, אסור לנעצו [כדעת רבי יהודה] (שו"ע או"ח שיג, ב), אך אם יש שם חור מוכן לכך, מותר [כדעת הט"ז] (משנ"ב שם, ובשעה"צ ציין לדברי האליה רבה הנ"ל).

בּוֹכְנָא קָאָמַרְתְּ, שכיון שעשה ידית בבריח, הרי הוא ככלי גמור ואינו נראה כבונה (רש"י). ■ וכך נפסק להלכה, שמותר לנעוץ בריח שיש לו ידית או טבעת לאחיזה בשעת הפתיחה והנעילה, אפילו אם אינו קשור כלל. אכן, נחלקו הפוסקים אם ההיתר הוא אפילו באופן של 'נקמז', שיש סוברים שאם יש בנגר ידית, מותר לנעצו אפילו כאשר הוא עושה גומה בקרקע (משנ"ב שיג, כא-כב), שאין איסור בעשיית גומה אלא כשנוטל מן העפר ונשארת גומה, אבל כשנועץ איזה דבר בעפר, שאין הגומה ניכרת, מותר [ולא אסרוה אלא כשאין בנגר ידית, שנראה כבונה] (תוספת שבת שם, ח).

הַהוּא שָׁרִיתָא וְכוּ' תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו. שכיון שרגילים לטלטלה בימות החול, אינה נחשבת למוקצה [אבל כלי שאין רגילים כלל לטלטלו, אין עליו תורת כלי ונחשב למוקצה (תוס' ד"ה ההוא)], ויש סוברים, שכלי אינו נחשב למוקצה אפילו אם אין רגילים לטלטלו בחול (ראה תוס' שבת לה, א ד"ה ואפילו, וטור או"ח שח, ב וב"י שם). ■ להלכה, כלי גדול וכבד, לא בטל ממנו שם כלי, ומותר לטלטלו (שו"ע שם), ואפילו אין דרך לטלטלו בימות החול (משנ"ב שם, ח).

וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה לְמָחָר מֵבִיא מַחֲצֶלֶת וּפוֹרֵס עֲלֵיהֶן, כיון שמבעוד יום היה בו שיעור לבוד (רש"י), שעל ידי הלבוד נחשב כאילו יש כאן אהל גמור, שמותר להוסיף עליו בשבת גם מעבר למקום הלבוד (משנ"ב שטו, יג). ויש שכתב, שיתכן שכל ההיתר הוא רק לפרוס את המחצלת על האויר שבין המוטות שנחשב כסתום על ידי לבוד, שסתימת אויר שדינו כסתום על ידי לבוד נידונת כהוספה על אהל עראי, אבל יתכן שלבוד אינו מועיל להחשיב את המקום כאהל לענין שיהיה מותר להוסיף מעבר לו [וכפי שמצינו לענין טומאה, שלבוד אינו נחשב ל'אהל']. ואף לאחר שפורס בשבת את המחצלת על מקום הלבוד, ונעשה אהל גמור, יש להסתפק האם יכול להמשיך ולפרוס מחוץ למקום הלבוד מדין 'מוסיף על אהל', שיתכן שאין היתר להוסיף אלא על אהל שהיה קיים מערב שבת ולא על אהל הנעשה בשבת, אף שנעשה בהיתר. אמנם באופן שיש חצי טפח ממשי מכאן ומכאן, יתכן שהלבוד מועיל להחשיב את המקום לאהל טפח, ובאופן שהעומד בצדדים מרובה על האויר שביניהם ודאי שנחשב לאהל טפח (חזו"א או"ח נב, ח).

הָנָּחוּ דִּבְרֵי וְכוּ' דִּבְיָמָא בָּעוּ טוֹלָא וּבְלֵילְיָא בָּעוּ אֲוִירָא וְכוּ', שכיון שהוא אהל חשוב שנעשה למטרת אהל להגן מהשמש [והוא הדין לאהל שנעשה להאהיל מפני הצינה והגשמים], אסור לעשותו למרות שהוא עשוי מגג ללא מחיצות, ולמרות שהוא אהל עראי שנעשה רק לשעות היום [ובניגוד לאהל עראי שאינו נעשה למטרת אהל, שדינו קל יותר] (ראה רא"ש ביצה ד, יא, ע"פ מג"א שטו, ז, ומשנ"ב שם, טו).

■ המשך במילואים עמ' 108

משאינו ניטל באיגודו. שהמבלֵ דק, ואם היה רופא לינקו מסם שנתקנקה ומתמירין לעיל[ה] דלמא שמתוקנה והדקין[ו] שפסילה דבעי שיהו בגוונים מן התרן נלחם לפרס אע"ג דיקיל בעמוד ע"א מחמת ע"ב מחמת מעל ע"ב מינו ניטל באיגודו אפשר שהיו רופים לינקו מתוקנה למקום ע"א מחמת מעל היה נפסק משום שהיו מרין שיהיו בגוונים מן הפרק ר"ז דף ס"ב:).

מתני' בר"ש בננגר. פירש בקונטרס לטוען בו במלויה אבל במקי דברי מוסת במקדש לית שהכל נזקקין לו נקמז מיהו. פירוש על השמש גבוהה ואין אחר ניקב על לתרן והשמש בעי שם אחר הולך על לתרן שנשמע ונוטן בקרקע ומי טפי לנוטה: **והוא** שריתא דהוו מ"ל לח בי עשרה. ומפ מתמר למתניתן בפרק במה מדליקין (שבת דף לב.) גבי מלמעלה אמר רב כר חנה שאין עושין אהלי עראי בחזוקה בימים שהן ואין צריך לומר בשבת לא מחלקו אלא לחזקה שהי אליעזר אומר אין מהפיחין בירושלים ואין צריך לומר בשבת חוכמים אומרים מהפיחין

רב נסים גאון

מאי שנעמא מהפיח על אהלי עראי הוא דשרי דמי. עיקר ויליה בני כל הכלים ניטלין בשבת (שבת קכו) דתנן בתוספתא הנחלק ר' אליעזר אומר כומן שהוא קשור ותלוי מקרקע בר ובמ' גרסי אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הלכה כר' מתיר שאין עושין אהלי עראי בחזוקה בימים שהן ואין צריך לומר בשבת לא מחלקו אלא לחזקה שהי אליעזר אומר אין מהפיחין בירושלים ואין צריך לומר בשבת חוכמים אומרים מהפיחין

רבינו חננאל

בשאינו ניטל באיגודו כגון שהיה מהלך בנמי ר' סבר כיון דיש בראשו גלוסטרא. פי' רמנה היא כמין אחיזת מאנא תורת כלי עליו ומותר לטלטלה. ור' אלעזר סבר כיון דאינו ניטל באיגודו לא משלטלינן ליה. ומפורש אין בתלמוד אי"י אמר רב יוסי מי שפתחו עושה הגר טפל לגלוסטרא האורמז עושה לגלוסטרא שפילה לגבי. איתמר נמי אי"י יוחנן קשור אע"פ שאינו תלוי תלוי תדיר הוכל כי הגלוסטרא כלי הוא: **גבי הגרר** נעליו בו במקדש אבל לא במדינ'. **והמונה** אומר שמואל במקדש בר': ת"ר איזהו מונה בגר הגרר שנועלין בו במקדש כר' אמר רב יהודה אמר שמואל מי שהיו נעליו בגוים ונכנס במדינה ומת בתוכה אין מוציאין אפי' תלוי אלא בכריות של לילה מותר כר' מנלא. **רב חננא אילקיא לטרדינא** חזייה לגבי הזה קשיר בגמי. אמר זין אינו ניטל באיגודו שאינו קשור כדרכי שיכול להשמידה. וכיון דאינו ניטל באיגודו לא ניקפה. כלומר אין מוקצין. **אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה** האומר (כיריקס) [בנקמן] משום (המיתני כבהנה (תמורה) [ומפורש] **בירושלמי** בראשי אצבעותיו ס) וכיון דסרהיבו נראה כי בהנו. אמר שמואל ואם עשה לו בית יד נעשה מוקצין. ת"ר המוצא תפילין בשוק [כל כך] שכשפתח מצא נמוש שבשבת לגבי מקום שהוא ד' אמות בכלי עליה והוא הדין **שהיא** מכוסה בדלת כמין קרשים כפופין ומשוין שיש שכעות קבועות ושכשהיה הנמוש מצלצלת ומרתיע אותה ומרחיק עיבי הפסוקה מפני הנמוש. (ועכשיו) ואי הני כיסי דארבא בהן שפת הגג הן תשיכין כאוזלים דקיל אחלי שומאה שפת. ואם אין בכל אחד מהן רחב שפת ואין בין זה הקרש לזה הקרש כ' שפחים כיון דקיל כל שחות מג' כלבהד דמי נעשר כל הקרשים כולן כאילו לבהיין הנהו הם אהל למזר בשבת מכיא מחצלת ופורס עליהן ומותיר על אהל עראי הוא ושרי: **הגך דכרי** פי' אלים והוו לרב הוא ביפמא בני שולא ובלילה בעו אוירא ואתא לקפויה דרב ואי"ל כרוך בדוייא ושייר בה טפח ושייר כה טפח (פוסק) [פוסקת] ושוויה (לירק) [בלהויה] ע"ב עצים מע"ש וליהוי הבהויא כרוכה על גבי העצים ולילי

גלוסטרא וממתירין לעיל[ה] דלמא שמתוקנה והדקין[ו] שפסילה דבעי שיהו בגוונים מן התרן נלחם לפרס אע"ג דיקיל בעמוד ע"א מחמת ע"ב מחמת מעל ע"ב מינו ניטל באיגודו אפשר שהיו רופים לינקו מתוקנה למקום ע"א מחמת מעל היה נפסק משום שהיו מרין שיהיו בגוונים מן התרן ותמיה מאי כר' יהודה לכותיה דמקשין דלמ' אוהל ניטל באיגודו לפילו עגול ובלא גלוסטרא ופילו הכי בעינהו דדקין ומתיר רבי יהודה כלמוסה הכא:

הלכה

בר"ש בננגר. פירש בקונטרס לטוען בו במלויה אבל במקי דברי מוסת במקדש לית שהכל נזקקין לו נקמז מיהו. פירש בקונטרס לטוען בו במלויה אבל במקי דברי מוסת במקדש לית שהכל נזקקין לו נקמז מיהו. פירוש על השמש גבוהה ואין אחר ניקב על לתרן והשמש בעי שם אחר הולך על לתרן שנשמע ונוטן בקרקע ומי טפי לנוטה: **והוא** שריתא דהוו מ"ל לח בי עשרה. ומפ מתמר למתניתן בפרק במה מדליקין (שבת דף לב.) גבי מלמעלה אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הלכה כר' מתיר שאין עושין אהלי עראי בחזוקה בימים שהן ואין צריך לומר בשבת לא מחלקו אלא לחזקה שהי אליעזר אומר אין מהפיחין בירושלים ואין צריך לומר בשבת חוכמים אומרים מהפיחין

רבינו חננאל

בשאינו ניטל באיגודו כגון שהיה מהלך בנמי ר' סבר כיון דיש בראשו גלוסטרא. פי' רמנה היא כמין אחיזת מאנא תורת כלי עליו ומותר לטלטלה. ור' אלעזר סבר כיון דאינו ניטל באיגודו לא משלטלינן ליה. ומפורש אין בתלמוד אי"י אמר רב יוסי מי שפתחו עושה הגר טפל לגלוסטרא האורמז עושה לגלוסטרא שפילה לגבי. איתמר נמי אי"י יוחנן קשור אע"פ שאינו תלוי תלוי תדיר הוכל כי הגלוסטרא כלי הוא: **גבי הגרר** נעליו בו במקדש אבל לא במדינ'. **והמונה** אומר שמואל במקדש בר': ת"ר איזהו מונה בגר הגרר שנועלין בו במקדש כר' אמר רב יהודה אמר שמואל מי שהיו נעליו בגוים ונכנס במדינה ומת בתוכה אין מוציאין אפי' תלוי אלא בכריות של לילה מותר כר' מנלא. **רב חננא אילקיא לטרדינא** חזייה לגבי הזה קשיר בגמי. אמר זין אינו ניטל באיגודו שאינו קשור כדרכי שיכול להשמידה. וכיון דאינו ניטל באיגודו לא ניקפה. כלומר אין מוקצין. **אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה** האומר (כיריקס) [בנקמן] משום (המיתני כבהנה (תמורה) [ומפורש] **בירושלמי** בראשי אצבעותיו ס) וכיון דסרהיבו נראה כי בהנו. אמר שמואל ואם עשה לו בית יד נעשה מוקצין. ת"ר המוצא תפילין בשוק [כל כך] שכשפתח מצא נמוש שבשבת לגבי מקום שהוא ד' אמות בכלי עליה והוא הדין **שהיא** מכוסה בדלת כמין קרשים כפופין ומשוין שיש שכעות קבועות ושכשהיה הנמוש מצלצלת ומרתיע אותה ומרחיק עיבי הפסוקה מפני הנמוש. (ועכשיו) ואי הני כיסי דארבא בהן שפת הגג הן תשיכין כאוזלים דקיל אחלי שומאה שפת. ואם אין בכל אחד מהן רחב שפת ואין בין זה הקרש לזה הקרש כ' שפחים כיון דקיל כל שחות מג' כלבהד דמי נעשר כל הקרשים כולן כאילו לבהיין הנהו הם אהל למזר בשבת מכיא מחצלת ופורס עליהן ומותיר על אהל עראי הוא ושרי: **הגך דכרי** פי' אלים והוו לרב הוא ביפמא בני שולא ובלילה בעו אוירא ואתא לקפויה דרב ואי"ל כרוך בדוייא ושייר בה טפח (פוסק) [פוסקת] ושוויה (לירק) [בלהויה] ע"ע עצים מע"ש וליהוי הבהויא כרוכה על גבי העצים ולילי

בשאינו ניטל באיגודו דמר סבר כיון דיש בראשו גלוסטרא תורת כלי עליו ומר סבר כיון דאינו ניטל באיגודו לא: **מתני'** נגר הנגרר. שקורין בלע"ז **מתני'** נגר הנגרר. שקורין בלע"ז בו במקדש. לשמש בעלמא ניטל בו במקדש. שהמבלֵ מרוץ, והמונה כאן וכאן אסור ר' יהודה אומר המונה מותר במקדש והנגרר במדינה: **גמ'** תנו רבנן איזהו נגר הנגרר שנועלין במקדש אבל לא במדינה כל שקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ רבי יהודה אומר (ו) זה אף במדינה מותר אלא איזהו נגר שנועלין במקדש אבל לא במדינה כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית אמר רב יהודה אמר שמואל [א]הלכה כרבי יהודה בנגרר אמר רבא [ב]והוא שקשור בדלת אינו והא רבי טבלא איקלע [ג]למחוא וחזא להההוא דהוה תלי בעיברא דדשא ולא אמר להו ולא מידי [ד]ההוא ניטל באיגודו הוה רב אויא איקלע לנהרדעא חזייה להההוא גברא דהוה קא קטיר בגמי אמר דין לא נטרוק. בעי רבי זירא נקמז מהו אמר רב יוסף מאי תיבעי ליה לא שמיע ליה הא דתניא [ה] נשמט אסור נקמז מותר ורבי יהודה אמר נקמז אף על פי שאינו נשמט אסור ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בנקמז ומעמא מאי אמר אביי משום דמיחזי כבונה בעא מינה רב נחומי בר יסריה מאביי עשה לו בית ד' מהו אמר ליה בוכא קאמרת אימר [ו] אמר רב נחומי בר אדא עשה לו בית יד מותר. הוהא [ז]ישרית דהוה בי רב פרת דהוה מדלו לה בי עשרה ושדו לה אדשא ולא אמר להו ולא מידי אמר תורת כלי עליה אסיתא דהות בי מר שמואל דהוה מחזקת אדרביא[ח] שרא מר שמואל למישדייה אדשא אמר תורת כלי עליה: שלח ליה רמי בר דרב אסי בביני דארבא שלח ליה הכי אמר רב אסי [ט]הני כיסי דארבא בזמן שיש בהן טפח אי נמי אין בהן טפח ואין בין זה לזה שלשה למחר מביא מחצלת ופורס עליהן מאי טעמא מוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי הנהו דכרי דהוו ליה לרב הונא דבימבא בעו טולא ובלילא בעו אוירא אתא לקמיה דרב א"ל [י]זיל כרוך בדוייא ושייר בה טפח למחר פשטוה ומוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי. [יא]אמר רב משום רבי חייא [יב]ולון מותר לנטותו ומותר לפורקו בשבת [יג]כילת חתנים מותר לפורקה ולנטותה בשבת אמר רב ששת בריה דרב אידי [יד]לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח אסור וכי אין בגגה טפח (ג) לא אמרן אלא שאין בפחות משלשה סמוך לגג טפח אבל יש בפחות משלשה סמוך לגג טפח אסור וכי אין בפחות משלשה סמוך לגג טפח לא אמרן אלא שאין בשיפועה

גמ' טפח. שמעינהו מלתיבתא דרבי חייא [טו]ולון מותר לנטותו ומותר לפורקו בשבת. פי' הרב רבי ישעיה ז"ל כשרק תולין שהוולין אינו עשוי לצל כלי שיהא חשוב אוהל אלא שמעמידין אותו כגגג הפתח לצניעות בעלמא או להגן מן השמש הרוח לשכך מחום, שאינו נקרא אוהל אלא מלמעלה, וכשהוא עושה מן הצד בעבור מחיצה כגון במחיצות שזה או בשעות הקיזי דרואי חזיב מרדכני משום בהנו, אבל לצניעות בעלמא או להגן מן הרוח והשמש מותר שאין אהל אלא מלמעלה, ע"כ לשונו ז"ל. **[הישב"ם] כילת חתנים מותר לפורקה.** נקט כילת חתנים מפני שאפי' כילות של הדיוט הן מרוחות על גבי קנוסות שיש לה ד' רגלים ויש להם גג והוי אהל מלא כילת חתנים היא ע"ג גלימין ואין ההכילה משמשת לכאן ולכאן כמין צריף ואין לה גג. **[הישב"ם]**

מסורת הש"ס עם הוספות

א) שבת קכו., **ב)** סנ, סה: מה: פ"ש, **ג)** [מוקפת פ"ש והיו ע"ש]. **ד)** שבת קלג., **ה)** סה: מה: פ"ש, **ו)** ביצה יא., **ז)** שבת קב., **ח)** מכות עו., **ט)** לק' קא., **י)** [ע"ש מוקפת שבת לב. ד"ה ותפילין].

הגהות הב"ח

(ו) גמ' כרי יהודה פומר (זב לה) פל"ח וע"ב פ"ש אף זה"ן. **(ב)** שם וכי אין בגגה טפח גמי לא פמרי. **(ג)** רשיי ד"ה מרחיק וכו' קורפי מהרי"מגמיגן בטע"ב.

הגהות וציונים

א) בדפוסי איתמר נמי אמר רב מתוסי בר' אחא אבר שמואל עשה לו; **ב)** [ניר הערוך אדרבה פי' אדרב חצי לתן] (נלע"ז); **ג)** בדפוס שאלנוקי נוסף אמר שמואל משום ר' חייא. וכיה בר"ח ובכתבי. וכמר בשבת ובכתבי. וכתב הרקיים ובכתבי. וכתב הרקיים דבא כאן בשגגה מ"ד בשיפועה: **ד)** ע"ל [כבמתני שם] דבעי זכר צריך לפרש אע"ג (מהרש"ל) **ו)** אף זה' לכן הוא בדפוסי, ומהרש"ל ונניח זה אף, הגהות שלפנינו מחוקן על פיו:

משנת ראשונים

כי שקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ. נראה לרשב"א דאפילו שני הראשים מתנדים לארץ אלא שקשור ושוי בקרקע ואי אפשר בענין אחר. כל שהוא בקשור ותלוי בקרקע נותנו לאשמעינן דאפי' אסור באשמעינן דאפי' מותר בפחות. [תוספות, שבת קכו.]

איני והא רבי מבלא אילקיא למחזא. כל הכא דאיכא איני הא דכי קדישא היא דמזמיה קדים לה והכי קאמר אינו וכי היא הוא אמר שלוני וכו'. ואיני לשון אין שהוא ענין כך בלשון הגמרא. ושם מפורשים זה להשון בענין אחר ולא שליח לן. [תלמות עולם שער שני פרק א]

שמשו אמור. היה נקר בגופר של נגר והיה מסמר יוצא ממנו ושם נקב בולת עובר כל עובי של דלת, עד שכשאדום פותח ותחב את הנגר באותו מסמר לנקב הולת העובר לצד חוץ, והוא הנקרא בשמו אסור שהוא בגין גמור. [מאירי]

והיא שכותא דתנן בי מר שמואל. הוזיק הכבד בלשונם הזקלו אותה לאל"ף, ופעמים רבים יכליעו החי"ת, תוהך (תולין ז"ס) ודמותך (ובחזים נד.), ממהוא (קדושין עג), אסוכא (סוכה עו:). ר"ל כשרק תולין שהוולין אינו עשוי לצל כלי שיהא חשוב אוהל אלא שמעמידין אותו כגגג הפתח לצניעות בעלמא או להגן מן השמש הרוח לשכך מחום, שאינו נקרא אוהל אלא מלמעלה, וכשהוא עושה מן הצד בעבור מחיצה כגון במחיצות שזה או בשעות הקיזי דרואי חזיב מרדכני משום בהנו, אבל לצניעות בעלמא או להגן מן הרוח והשמש מותר שאין אהל אלא מלמעלה, ע"כ לשונו ז"ל. **[הישב"ם] כילת חתנים מותר לפורקה.** נקט כילת חתנים מפני שאפי' כילות של הדיוט הן מרוחות על גבי קנוסות שיש לה ד' רגלים ויש להם גג והוי אהל מלא כילת חתנים היא ע"ג גלימין ואין ההכילה משמשת לכאן ולכאן כמין צריף ואין לה גג. **[הישב"ם]**

חשק שלמה על **רבינו חננאל** ס) מין מחצלאי שמקיפין סלסה ד"ש ותלוי בכיסי סה כי אי שמתם מחצלאי.

עין משפט נר מצוה

נא א ב ג מיי' פכ"ו מהל' שבת סלכה יז:
נב ד מיי' שם פכ"ו מהל' שבת סלכה ו סמג לאוין סה עושין"ש פ"ש קיומן שם סמג עשין ג וכתב שלמם שבת פרק י"ז דף ע"ז:).
נג ה ו מיי' שם פכ"ו מהל' שבת סלכה כט שמג שם עושין"ש פ"ש סי שמו סמג עשין כ:
נד ז מיי' שם עושין"ש שם סעיף ח ב ג:
נה ח מיי' שם סלכה ג עושין"ש שם סעיף יח:

בשיפועה טפח אבל יש בשיפועה טפח שיפועי אהלים כאהלים דמו [א] ואמר רב שישא בריה דרב אידי [א] סיינא שרי והתניא אסור לא קשיא הא דאית ביה טפח הא דלית ביה טפח אלא מעתה שרביב בגלימיה טפח הכי נמי דאסור אלא [ב] לא קשיא [ב] הא דמיהדק הא דלא מיהדק: **מתני'** מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה והעליון כאן וכאן אסור רבי יהודה אומר העליון במקדש והתחתון במדינה: **גמ'** תנו רבנן [ג] ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין במדינה דוחקין והעליון כאן וכאן לא יחזיר גזרה שמא יתקע ואם תקע חייב חטאת של בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר ואם החזיר חייב חטאת: **מתני'** [ג] [ד] מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה אם בתחילה כאן וכאן אסור: **גמ'** תנו רבנן רטיה שפרשה מעל גבי מכה מחזירין אותה בשבת ר' יהודה אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה למעלה דוחקה למטה [ה] ומגלה מקצת הרטיה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה מקצת רטיה ומקנח פי המכה ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח ואם מירח חייב חטאת אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה אמר רב חסדא לא שנו אלא שפירשה על גבי כלי אבל פירשה על גבי קרקע דברי הכל אסור אמר מר בר רב אשי הוה קאימנא קמיה אבא נפלה ליה אבי סדיא וקא מהדר ליה אמינא ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא מחלוקת שפירשה על גבי כלי אבל פירשה על גבי קרקע אסור ואמר שמואל הלכה כרבי יהודה אמר לי [ג] לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי: **מתני'** [ט] [ו] קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואם בתחילה כאן וכאן אסור: **גמ'** ורמינהו נימת כנור שנפסקה לא היה קושרה אלא עונבה לא קשיא הא רבנן והא ר' אליעזר לרבי אליעזר דאמר מכשירי מצוה דוחין את השבת קושרה לרבנן דאמרי אין דוחין עונבה אי רבי אליעזר אפילו לכתחילה נמי אלא לא קשיא הא [ז] רבי יהודה והא רבנן ורבי יהודה אליבא דמאן אי

רש"י

בשיפועה, מכנגד אמצעית גגה עד מקום שפפת יריעה כלה שם לא הרחיב טפח, דהוי כולה כדופן ואין כאן אהל כלל, אבל הרחיבה כל דופן ודופן באלכסונה טפח, הוי ההוא אלכסון אע"פ שהוא משופע קרוי אהל, כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר במסכת סוכה (דף יט:), כך שמעתי. וקשיא לי איזו מטה שאין ברחבה שני טפחים או ג' חסר משהו שיהיה בגגה פחות מטפח ושני שיפועיה כל אחד פחות מטפח, וי"ל שהמטה רחבה כמשפטה, ונקליטין הרבה יוצאין הימנה לשני ראשיה ועולין למעלה סדורין אחד נמוך ואחד גבוה, וקנים נתונים עליהם

מנקליטין שבראשה לנקליטין שברגליה, ופורס על המטה שתים ושלש כילות קטנות בגגה, ויריעה גדולה פרוסה סביב המטה לדפנות: **סיינא שרי.** כובע של לבד שקורין פלטרי מותר לצאת בו בשבת: **הא דאית ביה טפח.** שיוצא טפח רוחב שפתו להלן מראשו, אסיר דהוי אהל: **שרביב בגלימיה.** האריך בטליתו להלן מראשו והוציאה טפח, הכי נמי דאסור: **אלא הא דמיהדק הא דלא מיהדק.** וטעמא לאו משום אהל הוא, אלא דילמא נפיל מרישיה ואתי לאתויי, הלכך כי מיהדק וקשור[א] ברצועה תחת צוארו שרי, ואי לא אסור: **מתני'** מחזירין ציר התחתון. של דלת חלון[ב] שידה תיבה ומגדל שפתחיהן מצדיהן, דציר התחתון כל זמן שלא יצא העליון נוח להחזירו, ואין כאן בנין: **אבל לא במדינה.** גזירה שמא יתקע בגרזן או במקבות, דהויא מלאכה: **והעליון כאן וכאן אסור.** דכיון שיצא העליון, כולו נופל, והוי כבונה, וקא סבר יש בנין בכלים, ומלאכה לא הותרה אפילו במקדש: **גמ' במקדש מחזירין.** כגון שצריכין לו לדבר קרבן, כגון שהיה שם מלח או לבונה או קטורת, ואין שבות במקדש[ג]: **ובמדינה דוחקין.** אם לא יצא כולו מחור האסקופה אלא התחיל לשמט, דוחקין אותו לחור, בלע"ז אנפיינדר"א[ד]: **והעליון כאן וכאן אסור להחזיר.** דהוי בונה ממש: **שמא יתקע.** שמא יחזיקנו במקבות ובגרזן והויא מלאכה. ואתחתון במדינה קאי, דאי אעליון קאי ובמקדש הוה ליה שבות, דהך חזרה גזירה משום שמא יתקע, ואמאי מיתסר במקדש דאמר והעליון כאן וכאן אסור, והא שבות במקדש לא גזרו: **של בור ושל דות.** דהוי בנין המחובר לקרקע, חשיב בנין בכל דהו: **בור** בחפירה, **דות** בבנין בתוך[ה] הקרקע[ו], אישקדיינ"א[ז]: **מתני'** מחזירין רטיה. כהן שלקה בידו ונתן עליה רטיה מבעוד יום, והולך לעבוד עבודה בשבת או ביו"ט ונטל רטיה מעל ידו שלא תהא חוצצת בינו[ח] ובין ידו לעבודה, דחציצה פוסלת בה דבעינן ולקח הכהן[ט] וכיון דחייץ לא הוי לקיחה בכהן, מחזירה במקדש, דאי לא שרית ליה להחזירה, לא שקיל ליה מידיה וממנע ולא עביד עבודה, וזה אחד משלשה דברים האמורים במסכת ביצה[י] שהותרו סופן משום תחלתן: **אבל לא במדינה.** גזירה שמא ימרח הרטיה, ומירוח היינו (א) מוחק האמור באבות מלאכות של שבת[כ]: **אם בתחלה.** שלא היתה קשורה מבעוד יום, וכהן זה לא סלקה לצורך עבודה: **כאן וכאן אסור.** והכא ליכא למימר אין שבות במקדש, דהא ודאי האי שבות לאו צורך גבוה הוא אלא לצורך עצמו: **גמ' רטיה שפרשה.** שנפלה, ובמדינה קא מיירי. ולהכי נקט פרשה, שהרי לא נטלה מדעת: **מחזירין.** דמילתא דלא שכיחא הוא ולא גזור בה רבנן: **רבי יהודה אומר.** אם נפלה כולה אין מחזירין, אבל אם הוחלקה דוחקה [ומחליקה למכה[ל]]: **שהוא ממרח.** מחליק גומות שברטיה. מירוח חייב משום ממחק: **לא שנו.** דתנא קמא שרי להחזירה: **אלא שפרשה ע"ג כלי.** [שנפלה] על הכר או על הכסת: **ע"ג קרקע.** כלכתחילה דמי: **אבי סדיא.** נפלה לו על הכר שבמראשותיו, כמו שמתרגם מראשותיו[מ] איסדוהי: **לא סבר לה מר להא דרב חסדא.** דמוקי לפלוגתייהו בשנפלה על הכלי ואפילו הכי אסר רבי יהודה, ואמר שמואל הלכה כרבי יהודה: **לא שמיע לי.** הא דרב חסדא, דאנא סבירא לי דכי פליג ר' יהודה בנפילה על גבי קרקע, אבל בנפילה על גבי כלי מודה דהוה כהוחלקה בעלמא: **מתני'** קושרין נימא. נימת כנור של שיר הלוים לקרבן, אם נפסקה בשבת, ובגמרא מפרש טעמא דקסבר מכשירי מצוה שלא היה יכול לעשותן מאתמול, דהא היום נפסקה, דוחה את השבת, ואף על גב דקשר אב מלאכה הוא במסכת שבת (דף עג.)[נ]: **ואם בתחילה.** שלא היתה שם מעולם, דיכול לעשות מאתמול, אסור: **גמ' פלוגתא דר"א ורבנן גבי מילה** (שבת דף קל.), שר"א מתיר לחטוב עצים ולעשות פחמין בשבת לעשות איזמל למול בו: **קרבן צבור** הוי מצוה הדוחה את השבת, ושיר הוי מכשירין שהוא מכשיר, שרי: **לר' יהודה.** דאמר אפי' לכתחילה נמי. דאפי' לעשות פחמין שהוא מכשיר, שרי: **לר' יהודה.** דאמר עניבה אב מלאכה במסכת שבת (דף קיג.) אין חילוק בין עניבה לקשירה, וקושר, דקסבר מכשירי מצוה דוחין, והא דתניא עונבה רבנן דאמרי לאו מלאכה היא, וכיון דאפשר בעניבה לא מחללינן שבת: **ורבי יהודה.** דמוקמינן מתני' אליביה, וקושר אב מלאכה היא, **אליבא דמאן:**

אי

תוספות

הא דמיהדק הא דלא מיהדק. פירש בקונטרס דטעמא לאו משום אהל הוא ולפי זה מותרין אותן כובעין של לבד אע"פ שמאהיל טפח ובלבד שיהיה קשור תחת גרונו שלא יפול ואתי לאיתויי ד' אמות ברה"ר אבל ר"ח מפרש דמיהדק אסור כשהטפח היוצא מן הכובע חזק שאינו נכפף ונראה אהל ולפי זה כובעים אסורין:

והעליון כאן וכאן אסור. פי' בקונטרס דקסבר יש בנין וסתירה בכלים דעל שידה תיבה ומגדל קאמר לה בגמרא ותימה אטו מתני' כב"ש דלב"ה אין בנין וסתירה בכלים בפ"ב דביצה (דף כב.) ועוד קשה דבגמרא גבי והעליון כאן וכאן אסור שמא יתקע דחק לפרש דשמא יתקע קאי על תחתון דאי אעליון לא היה אסור במקדש דאין שבות במקדש ודוחק גדול הוא ונראה לר"י דאפילו ציר העליון הוא דרבנן דשבות גדולה כזה לא התירו במקדש וטובא אשכחן דלא התירו במקדש (ב) כגון סידור הקנים ונטילתן דאינו דוחה את השבת[כ]:

מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה. פי' בקונט' גזירה שמא ימרח אבל לשחיקת סממנין ליכא למיחש כיון דמאתמול הוה עילויה וקשה דבפרק במה אשה (שבת דף סד:) אמר אשה יוצאה בפילפל ובגרגיר מלח ואם נפל לא תחזיר ואמאי כיון דכבר הוי עילויה ויש לומר דהתם טעמא לפי שנראית כמי שמתכוון להוציא לחוץ ואתי למשרי הוצאה והר"ר יוסף פירש לשם הטעם משום שחיקת סממנים וכן יש לפרש בשמעתין ונקט רטיה לרבותא דאף על גב דאיכא למיחש לשחיקת סממנין ולמירוח אפי' הכי מחזירין במקדש:

רטיה שפירשה מחזירין אותה. וא"ת ומ"ש דאמר' גבי פילפל וגרגיר מלח נפל לא תחזיר וי"ל דהך דפילפל איירי שנפל על גבי קרקע והכא שנפל על גבי כלי כדאמר רב חסדא בסמוך ורב אשי דקאמר בסמוך לא שמיע לי לא קאי אדרב חסדא כדפירש בקונטרס אלא קאי אהלכה כר' יהודה אבל אמילתא דרב חסדא לא פליג ומודה דלא שרו רבנן אלא בכלי ועוד י"ל ההיא דגרגיר מלח אתי כרבי יהודה דאסר הכא:

אמר מר בר רב אשי הוה קאימנא קמיה דרבא. ר"ח גרס קמיה דאבא וכן נראה דל"ג קמיה דרבא דיום שמת רבא נולד רב אשי[ל]:

קושרין נימא כו' ואם לכתחילה כאן וכאן אסור. פירש בקונטרס שלא היתה שם מאתמול ור"י מפרש לכתחילה אפילו נפסקה היום ורוצה לשלשלה ולעשותה בלא קשר זהו לכתחילה:

הא

עין משפט נר מצוה

נו א ב מיי' פכ"ב מהלכות שבת הלכה לא וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שא סעיף מח:
נז ג מיי' פכ"ב שם הל' כה סמג שם טוש"ע א"ח סי' שיג סעיף ה:
נח ד מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה כז סמג שם טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף כה:
נט ה מיי' שם וטוש"ע שם סעיף כו:
ס ו מיי' פ"י מהל' שבת הלכה ו:

משנת ראשונים

שאין בשיפועה טפח. תימה א"כ למה הוא ראוי אם אין בכל השיפוע טפח, ויש לפרש כגון שהסדין הפרוס על גבי הכילה מונח על גבי קנים מרובים ולא פשטו הסדין היטב אלא תלוי למטה בין קנה לקנה כעין שורות שורות ויש בין כל קנה וקנה שיפוע ואין באותו שיפוע טפח.
[תוספות הרא"ש]

אלא לא קשיא הא דמיהדק. כובע של לבד העשוי להניחו על הראש מפני הגשמים או מפני החמה אע"פ שיש בו שפה סביב שהוא עושה צל כמו אהל מותר ללבוש ובלבד שיהא מהודק על ראשו כדי שלא יפול ויבא להביאו.
[מאירי]

והעליון כאן וכאן לא יחזיר. איכא לאסתפוקי אם מותר לדחוק בעליון במדינה מדקאמר העליון כאן וכאן לא יחזיר משמע דלדחוק מותר אף במדינה, או דילמא האי דנקט לא יחזיר בשביל מקדש נקט אבל במדינה אפילו לדחוק אסור, מדקתני ברישא במדינה דוחקין התחתון מכלל דעליון אף לדחוק אסור.
[תוספות הרא"ש]

של בור ושל דות. פי' המורה בור בחפירה ודות בבנין על גבי קרקע ואינו נ"ל דהכי אמרינן בפ' המוכר את הבית תניא אחד הבור ואחד הדות בקרקע אלא שהבור בחפירה והדות בבנין ואם בנין ע"ג קרקע הוא מה צורך לומר בקרקע פשיטא דכל בתין ע"ג קרקע הוא א"ו בנין תחת הקרקע היא.
[תוספות רי"ד]

מחזירין רטיה במקדש. רטיה היא חתיכה של בגד שפושטין עליו המשיחה לתת אותו על המכה תחת בגדו.
[פיהמ"ש להרמב"ם]

אמר לי לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. כל שמיעה שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון (לעיל כח ז) וישמע יעקב אל אביו, (שמות כד ז) נעשה ונשמע, מתרגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון (בראשית ג ח) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, (שם כז ה) ורבקה שומעת, (שם לה כב) וישמע ישראל, (שמות טז יב) שמעתי את תלונות.
[רש"י, בראשית לז כז]

אי רבי אליעזר אפילו לכתחילה נמי. לכאורה נראה דסבר ר' אליעזר עיקר שירה בכלי ושירה מעכבת את הקרבן, אי נמי סבר אינה מעכבת שמא יש לומר דסבר דמכשירי קרבן דוחין את השבת ואפי' מכשירין שאינם מעכבין דשבת נדחה לגבי קרבן להיות קרב כהלכתו.
[תוספות הרא"ש]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [שבת קלח:], ב) ביצה יא:, ג) [פסחים סה. מו"ק יב: כתובות סב: לז, ב"ב יג: קטס. סנהדרין כח: חולין נג: קב.], ד) [סוכה לג: ושם נסמן], ה) ביצה יא:, ו) ב"ב סו:, ז) ויקרא ד ה, ח) דף יא:], ט) שבת עג, י) בראשית כח יא, כ) [שבת קכב.: ומנחות לג: ועי' תוס' שם ד"ה לא סידר], ל) [קידושין עב:].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל לא וכו' ומירוח היינו ממחק האמור: (ב) תוס' ד"ה והעליון וכו' דלא התירו במקדש. נ"ב עיין בתוספות פרק המצניע שבת דף צ"ה ד"ה שלא ונפרק כל הכלים דף קכג. בסופו:

גליון הש"ס

מתני' קושרין נימא. עיין סוכה דף נ ע"ב ד"ה ורבנן:

רב נסים גאון

בשבת ואין צריך לומר ביו"ט ואיתא נמי (שם קלו) חולין את המשמרת: מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה. במס' יו"ט בפרק א' (דף יא) גרסי מאי טעמא התירו חזרת רטיה במקדש ואוקמה בכהן שעובד עבודה והיינו דאמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחילתן ואלו הן עור לפני הדריסה ותריס חנויות וחזרת רטיה במקדש קא משמע לן הותרו סופן משום תחילתן כהן דבר עבודה אין דלאו בר עבודה לא: רבי אליעזר אומר מכשירי מצוה דוחה את השבת. עיקר דבריו במס' שבת בפ' ר' אליעזר אומר אם לא הביא כלי מע"ש (דף קל) דתנן ועוד אמר ר' אליעזר כורתין עצים לעשות פחמים ולעשות כלי ברזל ותניא מילה וכל מכשיריה

הגהות וציונים

א] "אלא" ליתא בדפוס שאלוניקי, ועי' שבת קלח ע"ב הגהות וציונים אות ג שר"ש ל"ג לה: ב] נראה דצ"ל או קשור, או דהוא ר' המחלקת עי' בב"י ושו"ע (רש"ש): ג] בארו"ז נוסף של, ועי' תוספות יו"ט: ד] לדחוק, לשקע: ה] כן הגיה מהרש"ל. דפו"י "על גבי קרקע", וכן העתיקו הארו"ז והרי"ד, עי"ש. ועי' ביאור הלכה סי' תקפו: ו] מרתף: ז] צ"ל "שלא תהא חוצצת בין ידו לעבודה" (רש"ש). וכ"ה בארו"ז: ח] רש"ל (גליון). בדפוס שאלוניקי "דוחקה ומחזירה למכה": ט] בדפוס שאלוניקי נוסף כסבר עיקר שירה בכלי (ומתוס' הרא"ש נראה דלא גרס ליה ברש"י), ועי' תוספות יו"ט:

רבינו חננאל

[נדפס בסוף המסכת]

שֵׁיפּוּעֵי אֹהָלִים כְּאֹהָלִים דָּמוּ, כדעת חכמים שגם גג העשוי באלכסון נחשב אהל, אבל לדעת רבי אליעזר אינו נחשב אהל, שלדעתו שיפועי אהלים אינם נחשבים כאהלים (רש"י). ■ להלכה, שיפועי אהלים אינם נחשבים כאהלים (שו"ע או"ח שטו, ח).

הָא דְּמִיהַדַּק הָא דְּלָא מִיהַדַּק, שלעולם אין בחבישת כובע איסור משום עשיית אהל, כיון שהוא דרך לבישה (שעה"צ שא, קפז), אלא האיסור הוא לילך בו ברשות הרבים [ויש מחמירים גם בכל מקום שהוא מחוץ לעירוב (משנ"ב שם, קנד)], מחשש שמא יפול מראשו ברוח ויטלטלנו ארבע אמות באיסור, ולכן כאשר הכובע מהודק על ראשו או קשור ברצועה לצוארו מותר (רש"י, ע"פ רש"ש). אמנם אם אין לו כיפה תחת הכובע, מותר לצאת בו, שהרי אין חשש שילך ארבע אמות בגילוי הראש עם הכובע בידו (ב"י או"ח שם, מא). ■ וכך נפסק להלכה (שו"ע שם).

ויש שביארו, ש'מיהדק' היינו ששולי הכובע עשויים מחומר קשה שאינו נכפף, שנראה כאהל, ובלבישתו נראה כעושה אהל (תוס' ד"ה הא, בשם ר"ח), ולמרות שאין לו דפנות נחשב לאהל, כיון שנעשה להגן מהשמש (מג"א שא, נא). ■ להלכה, יש להחמיר גם כדעה זו, שלא לילך בו אפילו בבית (שו"ע או"ח שא, מ), ויש מקילים שאין זה נחשב אהל [כדעת רש"י הנ"ל], ואין למחות במקומות שנוהגים כן (משנ"ב שם, וראה שם פרטים נוספים).

מַתְנִי'. וְהָעֲלִיּוֹן כָּאן וְכָאן אָסוּר, שסובר התנא של משנתנו ש'יש בנין בכלים' (רש"י, וראה תוס' ד"ה והעליון, שתמוה להעמיד את המשנה כבית שמאי), או שהחזרת ציר העליון היא שבות גדולה שלא התירו אפילו במקדש (תוס' שם), או שזהו מעשה אומן שלדעת הכל יש בו איסור בונה מדאורייתא גם בכלים (תוס' רי"ד).

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הָעֲלִיּוֹן בַּמִּקְדָּשׁ, שלדעתו 'אין בנין בכלים' מהתורה ואינו אסור אלא משום שבות, ואין שבות במקדש (רבינו יהונתן לד, ב מדפי הרי"ף, וכדעת רש"י הנ"ל שהאיסור לדעת רבנן הוא משום שלדעתם 'יש בנין בכלים' מהתורה).

גְּמָרָא. וְהָעֲלִיּוֹן כָּאן וְכָאן לֹא יַחֲזִיר, ומסתבר שבמדינה אסור אפילו לדחוק [ונקטה הברייתא 'לא יחזיר', משום שבמקדש האיסור הוא רק להחזיר] (רא"ש י, טז).

וְאִם תָּקַע חַיָּיב חַטָּאת, שתקיעה במסמרים ובגרזן היא מלאכה דאורייתא (רש"י) משום מכה בפטיש, גם לדעת הסוברים שאין בנין בכלים (ראה רש"י שבת קכב, ב ותוס' רא"ש), או משום שבבנין עשוי בתקיעה בחוזק לכולי עלמא 'יש בנין בכלים' (תוס' שבת קב, ב ד"ה האי מאן; ראה רמב"ם שבת כב, כה-כו).

שֶׁל בּוֹר וְכוּ' וְאִם הֶחֱזִיר חַיָּיב חַטָּאת. ■ להלכה, ציר התחתון של שידה תיבה ומגדל שיצא ממקומו, אסור להחזירו [כדעת חכמים] שמא יתקע ויעבור על מכה בפטיש, אבל הציר העליון אסור אפילו לדחקו [כדברי הרא"ש] (שו"ע או"ח שיג, ה ומשנ"ב שם, לח. ודין בנין וסתירה בכלים, ראה שו"ע שם שיד, א ו-ז, ומשנ"ב שם ושם).

מַתְנִי'. מַחְזִירִין רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ, שחששו חכמים שאם יהיה אסור לכהן להחזיר את הרטיה [תחבושת שיש עליה משחה (פיהמ"ש לרמב"ם)], יבוא לעבוד בבית המקדש עם הרטיה שעל ידו ותיפסל עבודתו משום חציצה (רש"י כאן ובביצה יא, ב, ע"פ גמ' שם), ולכן ההיתר הוא רק לכהן הראוי לעבודה (גמ' שם). אמנם, היתר זה הוא בצירוף הכלל ש'אין שבות במקדש', ולכן לא הותר להחזיר את הרטיה אלא בתוך המקדש, אבל אם הסירה לצורך עבודה ולאחר העבודה יצא למדינה, אסור להחזירה (צל"ח שם). וההיתר להחזיר במקדש הוא גם כשהסרת הרטיה לצורך עבודה היתה קודם השבת (תוס' יו"ט).

אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה, שמא ימרח את המשחה שעל התחבושת ויעבור על איסור ממרח שהוא תולדת מלאכת ממחק (רש"י), אבל אין איסור בדבר משום רפואה בשבת [שגזרו עליה שמא ישחוק סממנים], שכיון שהיתה מונחת כבר מבעוד יום אין צריך לשחוק סממנים עבורה (תוס' ד"ה מחזירין), ויש סוברים, שהאיסור הוא גם משום חשש ממרח וגם משום רפואה בשבת (תוס' שם, בשם הר"ר יוסף).

אִם בַּתְּחִילָּה כָּאן וְכָאן אָסוּר. משום חשש ממרח ומשום רפואה בשבת (מהרש"א, ע"פ המבואר לעיל בסמוך). ואין כאן היתר של 'אין שבות במקדש', כיון שאינו עושה זאת לצורך עבודה (רש"י), או משום שיש איסורי שבות שגזרו עליהם גם במקדש משום שחששו בהם יותר שמא יבואו לידי איסור דאורייתא (רשב"א ביצה יא, ב).

גְּמָרָא. רְטִיָּה שֶׁפֵּרְשָׁה – שנפלה מעצמה [בניגוד למקרה של המשנה שהסירה בידיים], ולכן לדעת חכמים מותר להחזירה, שנפילת רטיה היא דבר שאינו מצוי, שלא גזרו בו חכמים (רש"י). ויש מפרשים, שרטיה שפרשה היינו שנפלה על גבי כלי [בניגוד למקרה של המשנה שנפלה על הקרקע], ולכן לדעת חכמים מותר להחזירה [שלאחר שנפלה על הקרקע נראית החזרתה כנתינה מחדש, ואילו בנפילה על כלי אין זו אלא החזרת רטיה שהיתה מונחת שם (ע"פ רש"י להלן ד"ה ע"ג קרקע)] (בעל המאור לה, א מדפי הרי"ף. וראה להלן ד"ה לא שמיע).

וּמְגַלָּה מִקְצָתָהּ הֶחֱזִירָהּ וּמְקַנֵּחַ פִּי הַמַּכָּה וְכוּ'. ■ וכך נפסק להלכה, שבכל אופן שבו יש איסור להסיר לגמרי את הרטיה ולהחזירה, מותר לגלות מקצתה ולקנחה ולהחזירה ולהמשיך ולגלות את מקצתה השני (שו"ע או"ח שכח, כו, וביאה"ל שם).

לֹא שָׁמִיעַ לִי כְּלוֹמַר לֹא סְבִירָא לִי – שלמרות שאני מודה לדברי שמואל שהלכה כרבי יהודה, אני חולק על דברי רב חסדא, ולדעתי בנפלה על הכלי גם רבי יהודה מודה שמותר (רש"י). ויש מפרשים, שלמרות שאני מודה לדברי רב חסדא שרבי יהודה אוסר גם כשנפלה על הכלי, אני חולק על שמואל ולדעתי הלכה כחכמים (תוס' ד"ה רטיה).

■ להלכה, רטיה שנפלה על גבי קרקע, לא יחזירנה, ואם נפלה על גבי כלי, יחזירנה [כדעת רב אשי] (שו"ע או"ח שכח, כה). ואם הסירה בכוונה, יש אוסרים [כדעת רש"י] ויש מתירים [כדעת בעל המאור], ואפשר שאם הסירה על מנת לתקן, יכול לסמוך על דעה זו (משנ"ב שם, פב).

מַתְנִי'. הקדמה. נחלקו תנאים בנוגע למצוות שמותר לחלל שבת עבורן [כגון עבודת קרבן ציבור, או ברית מילה בזמנה], האם מותר לעשות רק את המצוה עצמה, או גם את מכשיריה [הדברים הנצרכים בשביל עשיית המצוה]: לדעת רבי עקיבא, מכשירים מסוג שאפשר לעשותם מערב שבת אסור לעשותם בשבת, אף אם במקרה אירע שלא היה יכול לעשותם מערב שבת, וכגון שנפסקה נימת הכינור של הלויים בשבת עצמה. ולדעת רבי אליעזר מותר לעשותם אפילו אם בפועל היה ניתן לעשותם בערב שבת. משנתנו [למסקנת הגמ'] נוקטת דעה אמצעית, שמכשירים שהיה יכול לעשותם בפועל מערב שבת, כגון שנפסקה הנימא בערב שבת והיה יכול לתקנה מבעוד יום, אסור לעשותם בשבת, אבל מכשירים שלא היה יכול לעשותם בפועל מערב שבת, כגון שנפסקה הנימא רק בשבת, מותר לעשותם בשבת (כמבואר בסוגיא ולהלן ברש"י קג, א ד"ה אלא).

■ המשך במילואים עמ' 109

אֶלָּא מְשַׁלְשֵׁל מִלְמַטָּה, למרות שיש בכך מלאכה דאורייתא של תיקון כלי (רש"י), האסורה משום בונה או משום מכה בפטיש, שגם אם החיבור נעשה בצורה רפויה, הרי נעשה על מנת להניחו כך בקביעות (חזו"א או"ח נ, ט). ויש שכתבו להוכיח מכאן, שכל העמדת כלי על מתכונתו, כגון הפעלת שעון על ידי קפיץ, אסורה מדאורייתא (חיי אדם שבת מד, יט). אך יש שדחו את הראיה, כיון שכאן דעתו להניחו כך לעולם (חזו"א שם, וכדעתו הנ"ל, אמנם כתב, שיש בכך איסור דאורייתא מטעם אחר).

כָּאן בְּאָמְצַע כָּאן מִן הַצַּד, שכאשר הנימא נחתכת באמצע, צריכים לחברה בקשר חזק כדי שתשמיע קול נעימה כראוי, ואין די בעניבה, ובמקום שאי אפשר, מותר לעשות אפילו מלאכה דאורייתא (רש"י). ויש מפרשים, שהקשר של נימא שנחתכה באמצע אינו של קיימא, שעתידים להתירו לאחר השבת כדי שלא יעכב את קול הנעימה, ואין איסורו אלא מדרבנן, ולכן רשאי לקשרו ואין צריך לענובו (רבינו יהונתן לד, ב מדפי הרי"ף).

מַשְׁנָה. הקדמה. חיתוך יבלת מהגוף אסור מדאוריתא משום תולדת גוזז (רש"י), כדרך שאסור מדאורייתא להסיר כל דבר שדרך להסירו מהגוף (מנחת חינוך מצוה לב, הגוזז). אכן, באופן שאינו צריך את הדבר הנגזז, יש סוברים שנחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שאינו דומה לאב מלאכה, שצריך את הצמר הנגזז, מאידך, יש סוברים שנחשב למלאכה הצריכה לגופה (ראה ביאה"ל שמ, א), שלדעתם עיקר המלאכה היא הפרדת דבר מדבר, והמלאכה נעשית בשני החלקים, שזה נפרד מזה וזה נפרד מזה, וכל שצריך לתיקונו של אחד מהם נחשב למלאכה הצריכה לגופה (קהלות יעקב שבת מט).

ויש סוברים, שהחותך דבר מגוף האדם חייב משום קוצר (ראה שיטה לר"ן שבת צד, ב בשם יש מפרשים; ט"ז שלו, י), שאדם נחשב לגידולי קרקע (ט"ז שם). אולם יש סוברים שחיוב קצירה הוא רק בגידולי קרקע ורק כשצריך את הדבר הנקצר (מיוחס לר"ן שבת צד, ב) [ומה שמצינו שאדם הוקש לקרקעות, היינו רק לענייני ממון (אור שמח גירושין א, ו)].

חוֹתְכִין יַבֶּלֶת מגוף הקרבן, לפי שהיא מום הפוסל את הקרבן (רש"י; תוס' רי"ד. וראה תוס' בכורות לח, ב ד"ה וסימניך, שדנו אם עד שלא הסירוהו נחשב מום עובר או מום קבוע). ויש מפרשים, שהמשנה עוסקת בחיתוך יבלת שנמצאת על גופו של הכהן ופוסלתו מעבודה משום מום (פיהמ"ש לרמב"ם, מאירי).

גְּמָרָא. וְחָתִיכַת יַבֶּלְתּוֹ אֵין דּוֹחִין, כדעת החולקים על רבי אליעזר ואוסרים לתקן מכשירים שניתן לעשותם מבעוד יום (ראה רש"י), ואפילו במקרה שנולד מום בשבת, ולא היה יכול להסירו מבעוד יום, וכפי הכלל שאמר רבי עקיבא, שכל מכשירים מסוג שאפשר לעשותו בערב שבת אסור לעשותם בשבת, אפילו אם אירע במקרה שלא היה יכול לעשותם בערב שבת (מאירי; צל"ח פסחים סה, ב; רש"ש שם בשם הירושלמי, והיינו לדעת רבי עקיבא, אכן ראה לעיל [קב, ב, בהקדמה למשנה של קשירת נימא במקדש, ובסוגיא לעיל] שיש דעה נוספת, שכל דבר שלא היה יכול לעשותו בפועל מבעוד יום, מותר לעשותו בשבת).

דּוּמְיָא דְּהֶרְכִּיבוֹ וַהֲבָאָתוֹ וְכוּ' דְּרַבָּנָן – שמוכח שהתנא בפסחים אוסר גם במכשירים שאסורים רק מדרבנן, כיון שהיה יכול לעשותם מבעוד יום (רש"י), ולא נוח לגמ' להעמיד את שתי המשניות ביבש אלא שכאן מדובר ביד וכאן מדובר בכלי, שכיון שהתנא של מסכת פסחים אוסר גם בדרבנן, עדיף להעמידו באופן שהוא מחדש דבר שלא נשנה במשנתנו [ואילו יבש שאסור בכלי כבר שנינו במשנתנו] (רש"ש).

הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, ומיקל על נשיאתו (רש"י שבת צג, ב), אלא שנחלקו התנאים בסוגיתנו אם דין זה נאמר רק באדם, או גם בבעלי חיים המכבידים את עצמם כדי להישמט מיד הנושאם (ראה שבת צד, א). ■ להלכה, הנושא בני אדם אינו חייב מהתורה, שהחי נושא את עצמו (שו"ע או"ח שח, מא ומשנ"ב שם), והנושא בעלי חיים, חייב מדאורייתא (רמב"ם שבת יח, טז; משנ"ב שם, קנ).

דְּאָמַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא. ולכן הוצאת הבהמה מחוץ לתחום שביתתה היא איסור מדאורייתא [לדעת הסוברים שהאיסור מדאורייתא הוא גם על הוצאת בהמה וכלים מחוץ לתחום (ראה רש"י לעיל עט, ב, רמב"ן לעיל מג, א, וביאה"ל תד, א)]; וכן הליכת האדם מחוץ לתחום כדי להביא את הבהמה, אסורה מדאורייתא (ראה תורת חסד או"ח לג, א ושו"ת תורת מרדכי או"ח עו, ד).

מָתִיב רַב יוֹסֵף אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכוּ' אֵלּוּ שֶׁמְּשׁוּם שְׁבוּת וְכוּ', ומוכח שכל האיסורים הנדונים במשנה שם [הרכבתו, חתיכת יבלתו, והבאתו מחוץ לתחום] הם איסורי שבות (רש"י), וההוכחה היא מלשונו של רבי אליעזר שאמר 'אלו שמשום שבות', ומשמע שכל המקרים במשנה שווים בכך שהם דרבנן. אמנם רבי עקיבא שדן עם רבי אליעזר במשנה שם, אינו משווה בין האיסורים, שלדעתו איסור תחומין מדאורייתא (שואל ומשיב מהדו"ק ב, קמו, וראה בפיהמ"ש לרמב"ם על המשנה שם, ע"פ הירושלמי שם). ויש שכתבו, שאף לרבי עקיבא האיסור כאן הוא מדרבנן, והיינו באופן שהאדם אינו יוצא חוץ לתחום אלא מביא בהמה שנמצאת מחוץ לתחום (תורת חסד או"ח לג, א; קובץ תשובות [לגרי"ש אלישיב] ה, פז, ע"פ הסוברים כן שהובאו לעיל בסמוך).

■ להלכה, תחום אלפיים אמה מדרבנן [שלא כדעת רבי עקיבא] (ראה שו"ע או"ח תד, א). אכן, יציאה מחוץ לשנים עשר מיל, יש סוברים שאסורה מדאורייתא גם לחולקים על רבי עקיבא, ונחלקו הפוסקים אם יש להחמיר כדעה זו (ראה משנ"ב שם, ז), והוצאת בהמתו וכליו חוץ לי"ב מיל, נחלקו הפוסקים האם אסורה מדאורייתא, ויש לצרף את דעת המקילים באופנים מסויימים (ביאה"ל שם).

בְּאִיסְקוּפָּה כַּרְמָלִית וְכוּ' אֲפִילּוּ שְׁבוּת נַמִּי לֵיכָּא, כיון שגם אילו היה הספר נופל לגמרי מידו, לא היה בכך איסור דאורייתא (רש"י), ואפילו בדבר שאינו קדוש לא גזרו (תוס' לעיל צח, א ד"ה אלא), שאין גוזרים גזירה לגזירה (הגהות אשר"י שבת א, ה). ויש מפרשים, שדוקא בספרי קודש לא גזרו באופן זה, כיון שדרך הנוטלם להפסיק בין העקירה להנחה ולעיין בהם בהליכתו, וכן אין הדרך להשליכם מידו, אבל בדברי חול, גזרו גם באופן זה של אסקופה כרמלית ואגדו בידו (רשב"א לעיל צח, א, בדעת הרמב"ם). ■ להלכה, בספרי קודש מותר, ובשאר דברים אסור [כדעת הרשב"א] (רמ"א או"ח שנב, א), ויש מקילים [כדעת תוס'] (משנ"ב שם, י, וראה פרטים נוספים בשו"ע ובנושאי כלים שם).

בְּנֵי חֲבוּרָה זְרִיזִין הֵן, שהעוסקים בקדשים זריזים וחכמים (רש"י), ובדרך כלל היו דואגים שבכל חבורה יהיה לפחות תלמיד חכם אחד להורות את הלכות הפסח (רש"ש).

אי אליבא דר' אליעזר קאמר אפי' לכתחילה נמי אלא לא קשיא הא ר"ש הא רבנן דתניא בן לוי שנפסקה לו נימא בכנור קושרה ר' שמעון אומר עונבה רבי שמעון בן אלעזר אומר אף היא אינה משמעת את הקול אלא משלשל מלמטה וכורך מלמעלה או משלשל מלמעלה וכורך מלמטה ואיבעית אימא הא והא רבנן ולא קשיא כאן באמצע כאן מן הצד ואיבע"א הא והא באמצע מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן: **מתני'** [א]חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור: **גמ'** ורמינהו (א) [א] [ב]הרכיבו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין רבי אליעזר אומר דוחין [ג]רבי אלעזר ורבי יוסי בן[א] חנינא חד אמר [ג]הא והא בלחה ולא קשיא כאן ביד כאן בכלי וחד אמר הא והא ביד ולא קשיא הא בלחה הא ביבישה ולמאן דאמר הא ביד הא בכלי מאי טעמא לא אמר הא בלחה הא ביבישה אמר לך יבישה אפילו בכלי נמי שרי מ"ט איפרוכי איפרכא ולמ"ד הא בלחה והא ביבישה מאי טעמא לא אמר הא ביד הא בכלי אמר לך בכלי הא תנן אם בכלי כאן וכאן אסור ואידך הא דקתני התם משום דקא בעי איפלוגי ר' אליעזר ורבנן ואידך דומיא (ב) דהרכיבו והבאתו מחוץ לתחום קתני דרבנן ואידך הרכיבו דלא כרבי נתן [ג]דאמר החי נושא את עצמו הבאתו מחוץ לתחום [ד]כר"ע דאמר תחומין דאורייתא. מתיב רב יוסף אמר רבי אליעזר ק"ו [ה]ומה שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו שמשום שבות אינו דין שידחו את השבת אלא אמר רב יוסף הא והא ביד ושבות (ג) מקדש במקדש התירו שבות המקדש במדינה לא התירו יתיב אביי וקאמר להא שמעתא איתיביה רב ספרא לאביי [ו]היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו והא הכא דשבות דמקדש במדינה הוא ולא גזרי' דילמא נפיל ואתי לאיתויי ולא אוקימנא באסקופה כרמלית ורה"ר עוברת לפניה דכיון דאיגדו בידו אפילו שבות נמי ליכא איתיביה [ז]משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה והא הכא דשבות דמקדש במדינה (ד) ולא גזרינן שמא יחתה בגחלים אישתיק כי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל הכי אמר לי רב ספרא אמר ליה מאי טעמא לא תשני ליה [ח]בני חבורה זריזין הן ואביי [ט]כהנים זריזין הן אמרינן בני חבורה זריזין הן לא אמרינן. רבא אמר רבי אליעזר היא דאמר מכשירי מצוה דוחין את השבת ומודה ר' אליעזר דכמה דאפשר לשנויי משנינן מאי

אי אליבא דר"א קאמר. כלומר כמאן ס"ל במכשירין על כרחך כר"א ס"ל, וכיון דכר"א ס"ל אמאי הוי לכתחלה אסור: **אלא הא ר' שמעון והא רבנן.** מתני' רבנן דפליגי עליה דר"ש ואמרי קושרה, דסבירא להו כר"א בהדא דמכשירי מצוה דוחין וכו'[ה] כגון בשאי אפשר לעשות מאתמול דקתני שנפסקה לו נימא בכנורו, ופליגי עליה בשאפשר לעשות מבעוד יום, הלכך בתחילה אסור. ומעיקרא כי הוה מוקמינן לה כר' יהודה מ"מ לא שנינן הכי, משום דלא שמעינן בהדיא דאית ליה האי סברא למפלג בין אפשר לאי אפשר, וכל כמה דלא אשכח תנא דאמר הכי בהדיא מיבעיא לן סתמא דמתניתין מני: **אף היא.** אם היה עונבה או קושרה אינה משמעת את הקול, והואיל וקשירה נמי אב מלאכה היא, הא עדיפא שתשמיע את הקול, וטוב לנו לחלל את השבת בשלשולו לקיים השמעת קול שיר של לויס, מלחלל שבת בקשירה שהיא אב מלאכה ולא נקיים בה שום מצוה דלא מצי (ה) השמע קול: **משלשל מלמטה וכורך מלמעלה.** שהרי יש יתדות מלמעלה ולמטה שראשי הנימין כרוכין בהן, וכשהוא רוצה מגלגל היתד והנימא נארכת, כעין שעושין למיני כלי זמר ארפ"א[ג] למארך עד שיגיע ליתד שלמעלה וכורכה בו והרי היא כבתחלה, ומגלגלין היתד עד שמתפשטת כהלכתה ומשמעת קולה, ולרבנן עדיפא למשרי קשירה, דהא משלשל נמי אב מלאכה הוא דמתקן כלי כהלכתו, וכיון דלדמי לכתחלה מחליף ואתי נמי להתיר[ד] נימין בכנור חדש לכתחלה, הלכך קשירה עדיפא: **הא והא רבנן.** [וכדאמרן] דמכשירין שא"א מבעוד יום דוחין, והא דקתני מתניתין קושרה כשנפסקה באמצעית שאילמלי עונבה לא תשמע קולה, והא דקתני עונבה כשנפסקה בראשיה שאין צריכה שם חיזוק כל כך וסגי ליה בעניבה: **ואי בעית אימא הא והא באמצע.** הא ר"ש והא רבנן, וברייתא דקתני לא היה קושרה מדאורייתא שרי, דס"ל לר"ש מכשירין דמצוה דוחין היכא דלא אפשר להו מאתמול, ומשום גזירה הוא דגזר אמצע אטו מן הצד, אבל בעלמא דליכא למיגזר מידי דחי: **מתני' יבלת.** ורוא"ה[ה], והוא מום לתמיד שדוחה את השבת, כדכתיב (ויקרא כב) או חרוץ או (ו) יבלת. יבלת דקרא קרינן יבלת, שאין שם דבר אלא כמו חיגרת, דומיא לשבור ולא כתיב שבר, ועורת נמי לא כתיב עיורון, אבל יבלת דמתני' הוא שם דבר של המום: **חותכין יבלת.** ביד קאמר: **אם**[ו] **בכלי כאן וכאן אסור.** ואע"ג דכי עביד נמי ביד מתקן הוא, והוה ליה תולש מגדולי חיים והוי תולדה דגוזז את הצמר[ז], אפ"ה כיון דכלאחר יד קא עביד, שאין כן דרך לחותכה אלא בסכין, אין כאן אלא שבות: **ואם בכלי כאן וכאן אסור.** דאב מלאכה הוי, הואיל ואינו משנה מכמות שעושין בחול: **גמ' (ז) הרכיבו.** בפסח הבא בשבת קאמר, הרכיבו על כתיפו ברה"ר, או להביאו מחוץ לתחום: **וחתיכת יבלתו אין דוחין.** קשיא סתמא אסתמא: **הא.** דפסחים בכלי, וה"נ קאמר תנא דמתני', ור"א אפילו בכלי שרי, דס"ל מכשירי מצוה דוחין שבת, כגון מלאכה שאפשר לעשותה מבעוד יום כגון בקור המום מכשירי קרבן הוא, והקרבן דוחה השבת, ובמכשירין פליגי: **מתני' ביבישה.** ואפ"ה בכלי אסור משום דמתקן לה וענין מלאכה קא עביד, ודפסחים בלחה, ותרוייהו ביד: **אמר לך בכלי.** למה לי לאשמועינן בפסחים לאסור, הא כבר סתמינן לה הכא, ולמה ליה לתנא לסתמיה בתרי דוכתי: **ואידך.** להכי הדר תנייה התם, משום פלוגתא דרבי אליעזר לאשמועינן דאפילו בכלי שרי: **ואידך.** להכי לא מוקמינן להניא דפסחים בלחה ובכלי, דאם כן הוה ליה אב מלאכה, והתם הא לשבות הוא דאיירי: **דומיא דהרכיבו.** דלא מיתסר אלא מדרבנן, דחי נושא עצמו, ותחומין נמי דרבנן, ואפ"ה הואיל ואפשר מאתמול לא דחי: **ואידך.** הרכיבו והבאתו גופה מלאכה גמורה היא, דלא ס"ל להאי תנא בפסחים כר' נתן דאמר במס' שבת בפ' המצניע (דף צד.) חי נושא את עצמו, ובתחומין סבר לה כרבי עקיבא דאמר במס' סוטה בפ' כשם שהמים בודקין (דף כז:) תחומין דאורייתא: **א"ר אליעזר ק"ו.** התם גבי פלוגתייהו תנינן לה בפ' אלו דברים (פסחים סה:): **אלו שמשום שבות.** אלמא ת"ק משום שבות קא אסר להו, וש"מ דלאו בכלי מתוקמא: **אלא אמר רב יוסף הא והא ביד.** ומיהו מתני' ביבישה לא מוקמינן לה דאם כן אפילו בכלי שרי, אלא בלחה, וביד היינו טעמא דשרי דשבות הוא ובמקדש, שהתמידין וקרבנות צבור במקדש הם מבקרין אותן, ובפסחים היינו טעמא דאסור, דאע"ג דשבות הוא וצורך מקדש הוא, אפ"ה כיון דכל אחד ואחד מבקר פסחו ומתקנו בביתו ואח"כ מביאו למקדש, לא התירו לעבור על השבות במדינה: **להא שמעתא.** דרב יוסף: **גוללו אצלו.** דכיון דאיגדו בידו, אע"ג דאיכא שבות דילמא נפיל כוליה לרה"ר ואתי לאיתויי, ספר נמי שבות דמקדש קרי ליה שהרי קדש הוא, אלמא שבות לצורך מקדש הותר אף במדינה: **הא אוקימנא.** בריש פירקין באסקופה כרמלית וכו', דאפילו שבות ליכא למגזר, דא"נ נפיל כוליה, כי ממטי ליה לתוך הבית דרך האסקופה אין כאן חיוב חטאת: **משלשלין וכו'.** לצלותו, והוא יצלה מעצמו, ובבשר דעלמא אמרינן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום, גזירה שמא יחתה בגחלים, בפ"ק דשבת (יט:): **והא הכא.** דכל אחד צולה פסחו בביתו, וקשרי ליה נמי במדינה: **בני חבורה.** הנמנין על הפסח זריזין הן, דכל העוסקין בקדשים זריזין ותכמים, הלכך לא מחתי: **ואביי.** לאישתיק סבר כהנים זריזין הן אמרינן בכמה דוכתי, דכיון שנכנס לעבודה בידוע שלמדוהו הלכות קדש, אבל בני חבורה זריזין הן לא אמרינן, שאין לך אדם שאינו עושה פסח: **רבא אמר.** הא והא ביד כדאמר' דבכלי ליכא לאוקמי לפסחים משום מלאכה, והא והא בלחה דאי ביבשה לא מיתסר בכלי, אלא מתני' דקתני שבות דאפשר לה מאתמול מילחי מקמי מכשירי מצוה ר"א היא דפליג נמי עלה דההוא דפסחים ואמר דוחין, דאפילו אב מלאכה מידחי מקמייהו וכ"ש שבות, והא דקתני במתני' דבכלי אסור, מודה ר"א דכמה דאפשר לשנויי משנינן ליה ולא מחללינן שבתא, והיכא דלא אפשר כגון גבי איזמל דמילה אפילו אב מלאכה:

הא בלחה הא ביבישה. [מתניתין ביבישה] ואפילו הכי אסרינן בכלי דשבות גדול הוא:

יבישה אפילו בכלי שרי. ולא מסתבר להחמיר עליו כיון דאפרוכי מפריך:

ולאו אוקימנא באסקופה כרמלית. תימה דאמר' לעיל (דף צז.) גבי מלאן נכתים או כריכות מביאן פחות פחות מד' אמות אלמא שבות דמקדש במדינה התירו וי"ל דשבות כי האי גוונא ולאי שמוטלין בבזיון התירו:

מה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) פסחים סה: וסט., ב) [שם סח: רוב הסוגיא ע"ש], ג) שבת לד:, ד) [סוטה כז: וש"נ], ה) [פסחים ס:,ו] לעיל לז: [שבת ה:], ו) שבת יט:, ז) פסחים סה., ח) [שם נ. קיד: פסחים עג: שם. ביצה יח. ב"ב ג. חולין קכ.: ובשים לה.], י) עי' שבת עד ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמרא ורמינהו הרכבתו והבאתו וכו' ולא קשיא הא ביד הא בכלי: (ב) שם דומיא דהרכבתו והבאתו וכו' ואידך הרכבתו דלא: (ג) שם ושבות דמקדש במקדש: (ד) שם במדינה הוא ולא גזרינן: (ה) רש"י ד"ה אף היא וכו' דלא מצי משמעת קול: (ו) ד"ה יבלת וכו' חרוץ או יבלת יבלת הקרא קרינן יַבֶּלֶת שאינה שם דבר אלא כמו חֲגֶרֶת דומיא לשבור ולא כתיב שֶׁבֶר ועֶוֶרֶת נמי לא כתיב עורון אבל יבלת דמתניתין: (ז) ד"ה הרכבתו בפסח הבא בשבת קאמר הרכבתו על כתיפו:

רב נסים גאון

דוחין את השבת דברי ר' אליעזר ורבנן דפליגי עליה סברי כר' עקיבא דאמר מילה עצמה דאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת אבל מכשיריה דאפשר לעשותן מערב שבת אין דוחין את השבת: פלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע אתא לאשמועינן היינו מתני' דבפ' אלו דברים בפסח דוחין את השבת (פסחים דף סה) ותנן ר' אליעזר אומר דוחין אמר ר' אליעזר ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה אמר לו ר' יהושע יום טוב יוכיח. הרכיבו דלא כר' נתן דאמר חי נושא את עצמו הבאתו מחוץ לתחום כר' עקיבא דאמר תחומין דאורייתא ועיקר דברי ר' נתן בפרק המצניע (שבת דף צד) ר' נתן אומר על השחוטין חייב על חיים פטור שהחי נושא את עצמו ועיקר דברי ר' עקיבא במשנת סוטה (דף כז) בפרק כשם שהמים בודקין אותה וכבר פירשנוהו: ולא קא גזרינן שמא יחתה בגחלים איתא בסוף פרק יציאות השבת (דף יט) לא תמלא אשה קדירה עססיות כר' ואמרינן אפילו תימא בית הלל בהא מיסר אסרי גזירה שמא יחתה בגחלים:

הגהות וציונים

א] נ"א ברי"ן (גליון): ב] "וכו'" מיותר (מהרש"ל): ג] גבל: ד] דפוס שאלוניקי להטיל: ה] שומא: ו] בכת"י חותכין יבלת ביד קאמר דאי בכלי כו', ואינו דיבור חדש אלא לשון רש"י:

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"ט מהל' שבת הלכה ח סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שמ סעיף ג:
סב ב ג מיי' פ"א מהל' קרבן פסח הלכה יח סמג עשין רכג:
סג ד מיי' פ"ג מהל' שבת הלכה טו:

רבינו חננאל

ואסיקנ' אלא ל"ק הא ר"ש הא רבנן דתניא בן לוי שנפסקה לו נימא בכנורו קושרה קשר של קיימא כו'. איבעית אימא הא והא ר' שמעון ולא קשיא מתניתין באמצע ברייתי' מן הצד איבעית אימא הא והא באמצע ות"ק סבר לא גזרינן באמצע אטו מן הצד ותנא (כר"א) [דברייתא] סבר גזרינן: **מתני' חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור.** והתנן בפסח חתיכת יבלת אינה דוחה את השבת. ופרקינן מתני' ביבישה ומתני' דפסח בלחה. ואיבע"א לעולם בלחה ומתני' ביד. ומתני' דפסח בכלי. מ"ד הא ביד הא בכלי מ"ט לא אמר הא בלחה הא ביבישה. יבישה מיפרך פריכה אין צריך חתיכה. ומ"ד הא בלחה הא ביבשה מ"ט לא אמר הא ביד הא בכלי. אמר לך בכלי א"צ למיתנייה התם [הא] קתני במתני' ואם בכלי כאן אסור בין במקדש בין במדינה אסור ואידך אמר לך הא דקתני התם משום דבעי איפלוג ר' אליעזר ור' יהושע. **ואקשינן והא חתיכת יבלתו** דומיא (דהכרתו) [דהרכבתו] והבאתו מחוץ לתחום קתני מה הללו משום שבות אף חתיכת יבלת משום שבות ואי בכלי איסור מלאכה הוא. **ופרקינן** הרכיבו דלא כר' נתן דאמר החי נושא את עצמו והא דר' נתן מפורש בשבת פרק [המצניע דף צ"ד] הבאתו מחוץ לתחום כר"ע דאמר תחומין דאורייתא ומפורש (בסוכה) [בסוטה] פרק [כשם שהמים דף כ"ז] ואילו נמי איסור מלאכה נינהו. **ומותבינן איני דהני איסור מלאכה נינהו** והתנן א"ר אליעזר ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה שבת אלו שמשום שבות [וכו' א)] מיהו שבות דמקדש במקדש התירו אבל האי דפסח שבות דמקדש. [במדינה לא

חשק שלמה על ר"ח

א) נ"ל אלא אמר רב יוסף הא והא ביד מיהו שבות דמקדש וכו'.

משנת ראשונים

חותכין יבלת במקדש. מהכא משמע דכל זמן דאי' ביה יבלת בקרבן הוי מומא ופסול וכי חתיך לה איתכשר הכי אמרי' נמי גבי פסח וחתיכת יבלתו אינן דוחין, והכי תנן נמי בסוף פ' כל אלו מומין ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה וכו' והבעל גרב ובעל יבלת דמשמע שכל

זמן שהיבלת בו פסול למקדש ואם נחתכה כשר ומש"ה אין שוחטין עלי' במדינה דלא הוי מום קבוע. [תוספות רי"ד] **משום דקא בעי איפלוגי רבי אליעזר ורבנן.** אע"ג דפליגי נמי גבי מילה האמר התם דצריכי אהא דפסיק רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' עקיבא בתרווייהו. [תוספות הרא"ש] **דאמר החי נושא את עצמו.** האדם כל זמן שהנפש בתוכו והוא בחיים אין כובדו כל כך כמו שהוא אחר מותו שיצאה הנפש ממנו, וכן חתיכת הברזל כשיצאה מן האור הוא מלהטת היא קלה מפני האור שהוא הנפש שבה ונושא אותה, וכמו שארז"ל (שבת צד.) החי נושא את עצמו, ואח"כ כשתצטנן ותצא האור ממנה (בראשית לה יח) בצאת נפשה כי מתה, הנה היא כבדה כבראשונה. [רבינו בחיי, שמות לב טז] אור"י דממשכן גמרינן שלא היו נושאין דבר חי שהתחשים והאילים היו הולכים ברגליהם, והחלזון מיד היו פוצעין אותו טרם ימות דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליצליל ציבעיה. [תוספות, שבת צד.] **בני חבורה זריזין הן.** אין לנו בזה אלא מה שמנו חכמים אבל להתיר מדעתנו לזריזים מה שלא פירשו הם ז"ל זה א"א. [שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמט]

מאי היא דתניא כהן שעלתה בו יבלת חבירו חותכה לו בשיניו בשיניו אין בכלי לא חבירו אין איהו לא מני אילימא רבנן ובמקדש כיון דאמרי רבנן בעלמא משום שבות הכא מה לי הוא מה לי חבירו אלא לאו ר"א דאמר בעלמא חייב חטאת והכא אע"ג דמכשירי מצוה דוחין את השבת כמה דאפשר לשנויי משנינן לא לעולם רבנן ואי עלתה בבריסו הכי נמי הכא במאי עסקינן כגון שעלתה לו נשיכה[א] בגבו ובאצילי ידיו דאיהו לא מצי שקיל לה ואי רבנן נשקליה ניהליה ביד ותפשוט דרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר מחלוקת ביד אבל בכלי דברי הכל חייב וליטעמיך לרבי אליעזר נמי לישקליה ניהליה ביד האי מאי אי אמרת בשלמא רבי אליעזר היינו דגזר יד אטו כלי אלא אי אמרת רבנן היא נשקליה ניהליה ביד [א] ותו לא מידי: **מתני'** [ג] [א]כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש [ב]אבל לא במדינה (א) אם להוציא דם כאן וכאן אסור: **גמ'** [ג] אמר רב[ב] יהודה בריה דרבי חייא לא שנו אלא גמי אבל צלצול קטן הוי יתור בגדים ורבי יוחנן אמר לא אמרו יתור בגדים אלא במקום בגדים אבל שלא במקום בגדים לא הוי יתור בגדים ותיפוק ליה משום חציצה בשמאל אי נמי בימין ושלא במקום עבודה ופליגא דרבא דאמר רבא אמר רב חסדא [ג]במקום בגדים אפילו נימא אחת חוצצת [ד]שלא במקום בגדים שלש על שלש חוצצות פחות משלש על שלש אינן חוצצות אדרבי יוחנן ודאי פליגא אדרב יהודה בריה דרבי חייא מי נימא פליגא [ה]שאני צלצול קטן דחשיב לישנא אחרינא אמרי לה אמר רב יהודה בריה דרבי חייא לא שנו אלא גמי אבל צלצול קטן חוצץ ורבי יוחנן אמר לא אמרו חציצה בפחות משלש על שלש אלא במקום בגדים אבל שלא במקום בגדים
שלש

מה לי הוא ומה לי חבירו. וא"ת וכר' אליעזר מי ניחא והא לא שרי הכא אלא בשיניו ובמתני' שרי ביד מדקתני אם בכלי כאן וכאן אסור משמע הא ביד שרי וי"ל דגבי בהמה דליכא מיאוס לחתוך בשיניו לא הצריכו לחתוך בשיניו אלא ביד וא"ת והיכי מצינו למימר אליבא דר"א דהיכא דאפשר לשנויי משנינן והא קאמר בפרק אם לא הביא (שבת דף קל.) דמביא סכין למול אפי' דרך רה"ר אע"ג דאפשר לשנויי ולהביאו דרך גגות וקרפיפות וחצירות[ז] וי"ל דהתם מקצר דרכו לילך דרך רה"ר אבל הכא דיכול לחותכו ביד כמו בכלי מודה ר' אליעזר דמשנינן:

שעלתה לו נשיכה בגבו. תימה דלשמעינן רבותא טפי כגון שעלתה במקום שיכול הוא בעצמו ליטול ואפ"ה שרי הוא בעצמו ליטול אף על גב דלא הוי כלאחר יד ויש לומר דאי לא אשמעינן בחבירו הוי סלקא דעתך דלא שרינן לחבריה ליטול כדי שיעבוד חבירו:

הכי גרסינן[ח] ואי רבנן נשקליה ביד ותפשוט דר' אלעזר. פירוש דשמעינן מינה תרתי חדא דמכשירי מצוה[ט] לא דחו אב מלאכה ועוד שמעינן דבכלי מודו דחייב חטאת אבל השתא לא מצינו למיפשטיה ולמידק דבכלי לא משום דאב מלאכה היא דהא ביד נמי שבות הוא ולא קשרו (ו): **א"ב** ר' אליעזר. פי' כי היכי דמשנינן מאב מלאכה לשבות משנינן נמי משבות חמור לשבות הקל אלא אי אמרת רבנן למה להו לאהדורי (אלא[י]) אשבות כל דהו והקשה השר מקוצי דאמאי ניחא ליה למיעבד הרחקה לר"א טפי מלרבנן והיה נראה להפך דהא ר"א מיקל טפי ומיהו דהיא הנותנת אליבא דרבנן יש להתיר כל שבות דלא נפיק מינה חורבה כיון דאית להו דמשום הכשר לא דחינן שבת אבל ר' אליעזר דאית ליה דמכשירי' דוחה ומיהו באפשר לשנויי משנינן יש לנו לחזר אחר שבות הקל שלא יבא להתיר בלא שינוי באפשר לשנויי:
לשמעינן

מאי היא. מנא תימרא דמודי ר' אליעזר דכמה דאפשר לשנויי משנינן, דתניא כהן שעלתה בו יבלת וכו': בשיניו אין. דשבות הוא, בכלי לא, ואפי' בשיניו חבירו אין ואיהו לא, דחבירו לא מתקן ליה שפיר, והכי אמר במסכת שבת בפרק המצניע[ז] דפליגי רבי אליעזר ורבנן בנוטל צפורניו זו בזו או בשיניו שר"א מחייב חטאת וחכמים אוסרין משום שבות, ואוקימנא התם דכי מחייב ר"א בנוטל לעצמו אבל לחבירו דברי הכל פטור: מני. הא דקאמר בכלי לא ובעצמו לא: **אילימא** רבנן. דאמרי מכשירי מצוה לא דחו אב מלאכה, ואשמעינן דשבות דחו כגון בשיניו ובחבירו, וכגון שעלתה לו בשבת דלא אפשר ליה למשקליה מאתמול: כיון דאמרי רבנן. לגבי דבר הרשות דנוטל לעצמו זו בזו או בשיניו אין כאן אלא משום שבות: הכא. דקשרו בחבירו משום שבות דמקדש, לישתרי נמי לעצמו, דהא איהו גופיה נמי שבות הוא: **אלא לאו ר' אליעזר היא.** דאמר בנוטל בשיניו לעצמו דעלמא שלא למצוה דחייב חטאת, ומש"ה ה"נ כיון דאפשר בחבירו דהוי שבות לא שרינן ליה למידחי אב מלאכה ולמשקליה לנפשיה, ואע"ג דאמר ר"א מכשירי מצוה דוחין אב מלאכה, כמה דאפשר לשנויי משנינן: לעולם רבנן. דאי לר' אליעזר לא בעי שינוי, ואפילו לעצמו ואפי' בכלי שרי, ודקשיא לרבנן כיון דנוטל לעצמו נמי שבות הוא נשקליה איהו לנפשיה: **אי דעלתה לו בבריסו.** מקום שאפשר לו ליטלה בידו או בשיניו, ה"נ: הכי גרסינן ואי רבנן לישקליה ניהליה ביד ותפשוט דר"א וכו'. כלומר אי אמרת בשלמא ר"א היא ומשום שינוי, מתוקמא שפיר כמו שמתרץ לקמיה, אלא אי אמרת רבנן, וטעמא דבכלי לא משום דמכשירין לא דחו אב מלאכה ורבנן אשבות הוא דמהדרי, נהי דאיהו גופיה משני' ליה דלא אפשר למשקליה דבגבו הוא, חבירו מיהא לשמעינן דנוטלה ביד, דהא ידו נמי שבות היא, והכי שפיר למתני דשמעינן מיניה תרתי, חדא דמכשירין שבות דחו ולא אב מלאכה כדמשמע לן השתא, ועוד שמעינן מינה מדשרי ליה ביד ולא בכלי דהכי הוא כדר"א דאמר התם בפרק המצניע (שבת דף צד:) מחלוקת ביד אבל בכלי מודו רבנן דחייב חטאת, דחשבינן ליה תולדה דגוזז את הצמר שהוא תותך מן המחובר לבעלי חיים, אבל השתא לא מצינו למיפשטיה מינה ולמידק דהא (ב) בכלי לא משום דאב מלאכה הוא, דהא ביד נמי שבות הוא ולא קשרי ליה: ולטעמיך לר"א נמי. נהי דטעמא משום שנוי הוא, נשקליה ניהליה ביד דהא איכא שנוי, דמודה ר"א בנוטל לחבירו שאינו אלא שבות: **אי אמרת בשלמא ר"א.** לגבי מכשירי מצוה שבות ואיסור דאורייתא היתר משוי להו, וטעמא משום דכמה דאפשר לשנויי משנינן, כי היכי דמשנינן מאב מלאכה לשבות משנינן נמי משבות החמורה לשבות הקלה, הלכך יד חמורה משיניים דאורחיה בהכי ודומה לכלי ואיכא למגזר בה טפי יד אטו כלי: **אלא אי רבנן.** וטעמייהו משום דאב מלאכה לא מידחי, למה להו לאהדורי (אלא[י]) אשבות כל דהו: ותו ליכא. לאקשויי מידי: **מתני'** כורך עליה גמי. ואע"פ שהגמי מרפא את המכה, הואיל והשתא מיהא צורך עבודה היא, דלאו אורח ארעא שתראה מכתו עם העבודה, מכסה אותה בגמי: **אבל לא במדינה.** שמרפא בשבת, ורפואה בשבת שבות היא ואסור: **ואם להוציא** דם. שמהדקה בגמי כדי להוציא דמה: **כאן וכאן אסור.** שאין זה צורך עבודה, ועוד דהוה ליה חובל, ואב מלאכה לא משתרי לגבייהו: **גמ'** צלצול קטן. אזור קטן נאה, כמו היא חגרה בצלצול קטן[ד] דסוטה (דף ט.), ובלע"ז בנדי"ל[ט]: הוי יתור בגדים. ותניא בשחיטת קדשים בפרק שני (זבחים דף יח.) לבש שני מכנסים שני אבנטים חסר אחת או יותר אחת, או שהיתה לו רטיה על (ג) בשרו תחת בגדו ועבד עבודה, עבודתו פסולה, ויליף לה התם מקראי בני אהרן הכהנים בכהונם, כלומר בבגדי הדיוט הזוקקין להם, (ד) כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד עבודתו פסולה, דהיינו יתור בגדים: **לא אמרו.** באותה משנה יתור בגדים אלא במקום בגדים, אבל שלא במקום בגדים כגון באצבע לא הוי יתור בגדים: ותיפוק ליה. בין גמי בין צלצול משום דחייץ בין ידיו לעבודה, ואנן (ולקח בעינן[י]) ולקח הכהן וזרק הכהן בעינן דמשמע בעצמו על ידו[י] ולא ע"י אחרים: **בשמאל.** שאין עבודה כשרה בה, כדאמר בשחיטת חולין[ט] כל מקום שנאמר אצבע או (כהן[י]) [כהן] אינו אלא ימין: **אי נמי בימין שלא במקום עבודה.** כגון על גב האצבע: ופליגא. הא דר' יוחנן דאמר שלא במקום בגדים לא הוי יתור בגדים, ואפי' בגד ג' על ג' משמע דלא פסיל: **אדרבא.** (ה) דאמר במקום בגדים אפי' נימא אחת חוצצת, ואע"ג דמשום יתור בגדים ליכא למימר, דהא לאו בגד הוא, חציצה מיהא הויא, דכתיב (ויקרא ו) ומכנסי בד ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ[י]: ג' על ג' חוצצות. דכיון דבגד מקרי הוי יתור בגדים. והאי דנקט בלשון חציצה, משום דרישא איירי בנימא אחת במקום בגדים, דלא מצי למתנייה יתור בגדים דלאו בגד הוא: פחות מג' אין חוצצות. דאיידי דלא חשיב בגד, יתור בגדים אין כאן, דלאו בגד הוא, וחציצה נמי אין כאן, דשלא במקום בגדים הוא ושלא במקום עבודה: **אדר' יוחנן ודאי פליגא.** הא דרבא, כדאמרן שלא במקום בגדים ר' יוחנן לא חשיב יתור כלל אפי' בבגד גדול: **אדרב** יהודה בריה דר' חייא **מי נימא פליגא.** הא דרבא דאמר שלא במקום בגדים פחות מג' אין חוצצות, ואיהו אמר דצלצול קטן חייץ ואף על גב דלא הוי שלש על שלש: **צלצול** קטן חוצץ. משום יתור בגדים, והיינו נמי כלישנא קמא, ואין בה חילוק אלא במילתיה דר"י. והאי דנקטי לה במילתיה דרב יהודה בלשון חציצה, משום הך פלוגתא דר' יוחנן דלא מצי למתנייה משום יתור בגדים, דקאמר פחות משלש על שלש חוצץ במקום בגדים, ופחות מג' לא מצי למימר יתור בגדים אלא משום חציצה, להכי נקט לה לכולה בלשון חציצה:
שלש

עין משפט נר מצוה

סד א מיי' פ"י מהלכות כלי מקדש הלכה ט סמג עשין קעב:
סה ב מיי' פ"ח מהל' שבת הל' כה סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף כד בהגה"ה:
סו ג מיי' פ"י מהלכות כלי מקדש הלכה ו סמג עשין קעב:
סז ד ה מיי' שם הל' ח:

רבינו חננאל

התירו [א] על האיסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו הוא הכא שבות [דרבנן] (דכתבין) [דכתבי] הקדש במדינה הוא ולא גזרינן דילמא נפיל ואתי לאיתויי. אמר ליה ולאו מי אוקימנא לההיא באסקופה כרמלית והר"ר עוברת לפניה דכיון דאינדר בידו שבות נמי ליכא. איתיביה משלשלין הפסח בתנור עם חשיכה והא הכא דשבות דמקדש במדינה היא ולא גזרינן שמא יחתה בגחלים. ופריק רב יוסף בני חבורה זריזין הן לפיכך לא גזרו ואביי כהנים זריזין הם אמרי' בני חבורה זריזין הם לא אמרינן ורבא אמר ר' אליעזר לטעמיה דאמר מכשירי מצוה דוחין את השבת ומודה ר' אליעזר דכמה דאפשר לשנויי משנינן ומנא תימא דתניא כהן שעלתה לו יבלת חבירו חותכה לו (בשיש) [בשיניו] חבירו אין איהו לא. בשיניו אין בכלי לא מני אי אילימא רבנן כיון דאמרי משום שבות מה לי הוא ומה לי חבירו. אלא לאו ר' אליעזר היא דאמר בעלמא חייב חטאת כו' מתני' כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש אבל לא במדינה. א"ר יהודה בריה דר' חייא לא שנו אלא גמי אבל צלצול קטן חוצץ. ור' יוחנן אמר לא אמרו חציצה אלא במקום בגדים אבל אצבע וכל כיוצא בה שאינה מקום לבישת בגדים עליה שלש על שלש חוצצות פחות משלש על שלש אינן חוצצות. והיינו דרבא אמר רב חסדא במקום בגדים אפילו נימא אחת חוצצת שלא במקום בגדים

חשק שלמה על ר"ח

א) נ"ל דאיסקופה כו קפרא דאמר היה קורא בספר על האסקופה וכו'.

משנת ראשונים

כהן שעלתה בו יבלת חבירו חותכה לו בשיניו. דוקא היכא דאפשר קאמר וכי אומרים לו לאדם חטא כדי כר' ... בריש תמיד נשחט (פסחים דף נט.) דאתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה וקא עבדי כהנים בעשה דהשלמה ומקריבין למחוסר כפורים כפרתו כדי שיאכל פסחו וכן בפרק בתרא דעירובין (דף קג:) כהן שעלתה לו יבלת חבירו חותכה לו בשיניו אע"ג דהוי שבות. [תוספות, שבת ד.]

אכתי קשיא הא דאמרינן בשילהי מכילתין (קג:) דכהן שעלתה יבלת בידו חבירו חותכה לו בשיניו דאע"ג דאיכא איסורא דרבנן שרינן ליה כדי שיזכה חבירו לעבוד עבודתו, וי"ל דתקון כהנים לעמוד לשרת בשם ה' שאני. [הריטב"א, לעיל לב:]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [סוכה לו. וש"נ], ב) זבחים יט., ג) [פסחים עד סוף כל הענין], ד) [דף לד:], ה) [דף כב ע"ב], ו) זבחים יט., ז) שבת שם בסוף העמוד.

הגהות הב"ח

(א) במשנה ואם להוציא: (ב) רש"י ד"ה הכי גרסינן וכו' דהא דבכלי לא: (ג) ד"ה הוי יתור וכו' רטיה על מכת בשרו תחת בגדו ועבד עבודתו פסולה כצ"ל ותיבת "עבודה" נמחק: (ד) בא"ד הזוקקין להן הא כהן: (ה) ד"ה ופליגא הא וכו' דלא פסיל אדרבא הס"ד ואח"כ מ"ה דאמר רבא במקום: (ו) תוס' ד"ה הכי וכו' ה"ה אלא ר' אליעזר הס"ד:

רב נסים גאון

כיון דאמרי רבנן בעלמא משום שבות הכא מה לי הוא מה לי חברו אלא לאו רבי אליעזר היא דאמר בעלמא חייב חטאת. עיקרה במס' שבת בפ' המצניע (דף צד:) דתנן הנוטל ציפורניו כו' ר' אליעזר מחייב חטאת וחכמים אוסרים משום שבות: ודקתני כורך עליה גמי. איתא בטהרות בתוספתא מסכת כלים פ' ר' יוסי טמאה בגמי מפני שהרפואה נותנו על המכה שמוצץ הלחה. לא שנו אלא גמי אבל צילצול קטן הוי יתור בגדים טעמא דמילתא שהכהן אינו רשאי לשמש במקדש ולעשות עבודה אלא בבגדים האמורים בתורה דילמא מוסיף עליהם ותהיה עבודתו פסולה אם הוסיף עליהן ואיתא בשחיטת קדשים בפרק כל הזבחים שקבל דמן זר אונן (דף יח) לבש ב' מכנסים ב' אבנטים ב' כתונת כו' פסולה עבודתו. ותיפוק לי משום חציצה בשמאל טעמא דמילתא כי הכהן אינו רשאי לקשור על ידו דבר שיהא חוצץ בין ידו ובין כלי שרת וכן לא יהא דבר חוצץ בין ידו ובין הדם כמפורש לשם (זבחים דף כד) מה כלי שרת אין דבר חוצץ בין כלי שרת וכו' והיינו פירוקא

הגהות וציונים

א] "נשיכה" ליתא בדפוס שאלוניקי, וכן ליתא בבעל המאור והנוסח הרא"ש. עי' רש"ש ודק"ס: ב] [בזבחים איתא רבי יהודה וכ"ג כאן הגאון יעב"ץ זצ"ל (גליון דפוס ווילנא), והסדר הדורות מחק "רב" (עי' דק"ס): ג] הוקף למחיקה בש"ס ווילנא: ד] [ליתא שם] (גליון), ובא מלשון הגמרא דבכאן (דק"ס): ה] חותכה בד' צורה וארוכה: ו] דפוס שאלוניקי וכת"י "דמשמע בעצמו ולא על ידי דבר אחר": ז] "הכי גרס" בקונטרס (דפוס ויניציאה רפ"ח): ח] דפר"י דמכשירי "שבות", ועי' הלשון ברש"י:

אם להוציא דם כאן וכאן אסור. ר"ל שמהדקה בגמי כדי להוציא את דמה כאן וכאן אסור משום חובל. [מאירי] ומותר להניח צלצול בגד על גבי מכתו בשבת שהוא רך ורחב ואין מוציא דם. ס"ה מהרמ"ק. [הגהות אשרי סימן יח] **לא אמרו יתור בגדים אלא במקום בגדים.** וא"ת תיפוק לי משום חציצה, וי"ל כגון שלובש על מלבושיו בגד אחר דליכא חציצה ויתור בגדים מיהא הוי. [תוספות הרא"ש]

אֵלֵימָא רַבָּנַן וּבַמִּקְדָּשׁ, שגם רבנן מודים שמכשירי מצוה דוחים את השבת כאשר מתקיימים שני תנאים: שלא היה יכול בפועל לעשותם מבעוד יום, ושאין בהם איסור אלא מדרבנן (רש"י). ולפי סלקא דעתך זו בגמ', יש כאן דעה רביעית בדין מכשירי מצוה מסוג שאפשר לעשותו מבעוד יום, שלדעת רבי אליעזר מותר בכל מקרה לעשותם בשבת, ולדעת חכמים אסור בכל מקרה, ולדעת התנא של משנתנו מותר כאשר לא היה יכול בפועל לעשותם מבעוד יום ואפילו במלאכה דאורייתא [כמבואר לעיל (ע"א ברש"י ד"ה אלא)], ולדעת רבנן שבברייתא כאן – רק במלאכה דרבנן (גאון יעקב).

מִשְׁנָה. כֹּהֵן שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ, ואין זה דרך ארץ לעבוד במקדש כשמכתו גלויה (רש"י), אולם אין מכה זו נחשבת מום לפסול את הכהן מעבודה [שאין לנו מומים הפוסלים מלבד אלו שמנו חכמים] (חזו"א ליקוטים בכורות לז, ב).

כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי, שאף שטבעו של הגמי לרפא (רש"י), אין שבות במקדש בכל דבר שהוא לצורך עבודה (פיהמ"ש לרמב"ם; רש"י זבחים יט, א). ואין צריכים לחזר אחר תחבושת שאינה מרפאת [שמותרת גם מחוץ למקדש], לפי שדין זה ש'אין שבות במקדש' הוא בגדר 'הותרה' ולא בגדר 'דחויה', שרק באיסורי תורה מצינו ענין של דחויה, אבל באיסורים דרבנן 'הם אמרו והם אמרו', ואין טעם שרבנן יאסרו ויחזרו וידחו את האיסור (אבני נזר או"ח קיח ואגלי טל טוחן, מו [אולם מתחילה נקט שם שאין להתיר שבות במקדש ללא צורך, וכן משמע בכסף משנה בית הבחירה ח, יב]).

אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה, כיון שהגמי מרפא את המכה, ואסור מדרבנן לעסוק ברפואה בשבת (רש"י), שמא יבוא לשחוק סממנים (גמ' שבת נג, ב ורש"י שם), אבל תחבושת שאינה מרפאת, אלא רק ניתנת להגנה על מקום המכה, מותר להניחה בשבת (ירושלמי שבת ו, ב; מרדכי שבת רמב) [והאיסור בגמי הוא גם כשאין לו תחבושת אחרת, למרות שלא ניכר שכוונתו לרפואה (אגלי טל טוחן, מו)]. ויש סוברים, שהאיסור בהנחת גמי על המכה במדינה הוא גם מחשש שמא יוציא דם, ולכן אסור אפילו בתחבושת שאינה מרפאת (ראה תוס' זבחים יט, א ד"ה כורך, וטהרת הקודש שם בדעתם). ■ להלכה, אסור להניח על המכה חומר המרפא אותה, אולם מותר לחבוש אותה בתחבושת המגנה עליה [כדעת המרדכי] (שו"ע או"ח שכח, כד).

אִם לְהוֹצִיא דָּם כָּאן וְכָאן אָסוּר, לפי שעושה מעשה בידים של הידוק התחבושת כדי שיצא הדם (רש"י). עוד יש לפרש, שהאיסור הוא בגלל שכוונתו להוציא דם (רש"י זבחים יט, א). ונפקא מינא בין הביאורים, להניח חומר שטבעו לשאוב דם מהמכה מבלי ללחוץ ולהוציא את הדם בידים, שלפי הדעה הראשונה אין בו איסור מדאורייתא, כיון שהאיסור הוא רק להוציא דם על ידי מעשה, ואילו לפי הדעה השניה יש בו איסור דאורייתא, כיון שמתכוון להוצאת הדם (מג"א שכח, נג). ■ להלכה, אסור להוציא דם ממכה (שו"ע שם, מח), ולענין הנחת חומר שמוציא מעצמו את הדם, הובאו להלכה שתי הדעות (משנ"ב שם, קמז).

גְּמָרָא. הקדמה. הגמ' שלפנינו עוסקת בשני דינים חלוקים הנוגעים לבגדי כהונה: [א] דין יתור בגדים, שמכלל הדין שהכהנים בעבודתם צריכים להיות לבושים בבגדי כהונה, נכלל גם שילבשו רק את בגדי הכהונה, ובפרטי דין זה נחלקו בסוגייתנו. [ב] דין חציצה, שבגדי הכהונה צריכים להיות מונחים על בשרו של הכהן ללא הפסק דבר אחר ביניהם, ובפרטי דין זה אין חולק שאפילו חוט אחד חוצץ [מלבד זה נזכר בסוגיא דין נוסף של חציצה בין ידו של הכהן לבין העבודה].

אֲבָל צְלָצוּל קָטָן הָוֵי יִתּוּר בְּגָדִים, שכהן שלובש בשעת עבודתו בגד שלא כדינו, עבודתו פסולה [ודין יתור בגדים נאמר גם בלבישת בגד נוסף שאינו 'בגדי כהונה' אלא כגון צלצול קטן. אכן, ראה להלן (ד"ה לישנא אחרינא) בדעת הרמב"ם בזה] (רש"י), והעובד ביתור בגדים דינו כמחוסר בגדים שחייב מיתה (רמב"ם כלי המקדש י, ה).

לֹא אָמְרוּ יִתּוּר בְּגָדִים אֶלָּא בְּמָקוֹם בְּגָדִים, שהלובש בגד נוסף מעל בגדי הכהונה, עובר על יתור בגדים [שאילו הלובש את הבגד הנוסף מתחת לבגדיו, אין צורך לפוסלו מדין 'יתור בגדים', שבלאו הכי יש בו משום חציצה] (תוס' רא"ש).

וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם חֲצִיצָה, שחציצה פוסלת בין ידיו לבין העבודה שעובד (רש"י), וכן בשחיטה פוסלת חציצה בין ידו של השוחט לבין הסכין (פיהמ"ש לרמב"ם), למרות ששחיטת קדשים אינה נחשבת לעבודה, כיון שהמקור לכך שהיא צריכה להיעשות על ידי כלי הוא מהפסוק (בראשית כב, י) 'ויקח את המאכלת', דין 'קיחה' מתקיים רק כשאין חציצה (זכר יצחק ב, מה).

וקושיא זו של הגמ' שהעבודה צריכה להיפסל מדין חציצה, היא בין על רבי יוחנן שהתיר עבודה בצלצול, ובין על עצם המשנה שהתירה עבודה בגמי (רש"י). עוד יש לפרש, שהגמ' מקשה רק על רבי יוחנן ולא על המשנה (ראה רש"י זבחים יט, א ד"ה ותיפוק ליה), שהמשנה לא התירה אלא בגמי הניתן על גבי מכה, שיש לומר בו שאינו חוצץ לפי שניתן לרפואה ובטל לגוף האדם, אך רבי יוחנן התיר בכל אופן (ראה הגהות הב"ח על רש"י שם, ומהר"ם שי"ף שם).

אֲפִילּוּ נִימָא אַחַת חוֹצֶצֶת, שכך ניתנה הלכה למשה מסיני, בשונה מחציצה בטבילה שפוסלת מדאורייתא דוקא ברובו (ראה מרומי שדה ושפת אמת זבחים יט, א). ויש שביאר, שמוכרח שהקפידה תורה בבגדי כהונה גם על חציצה במיעוט, שהרי דין החציצה בהם נלמד מהנאמר בלבישת המכנסיים (ויקרא ו, ג) 'ומכנסי בד ילבש על בשרו' – שלא יהא דבר חוצץ בין המכנסיים לבשרו, וחציצה ברוב מקום המכנסיים אינה חציצה ברוב הגוף, ומצד עצמה אינה נחשבת חציצה ברוב, כיון שמצות הלבישה מתקיימת רק בצירוף כל בגדי הכהונה יחד, ואם כן בהכרח שבבגדי כהונה פוסלת גם חציצה במיעוט (אור שמח איסורי ביאה ד, ח). אכן יש שדחה, שאילו היה דין חציצה, היה הדבר תלוי ברוב הבגד ולא ברוב הגוף, כיון שיסוד דין הלבישה הוא בבגדים, שיהיו לבושים על הגוף, ולא בגופו של הכהן, שיהיה לבוש בבגדים [בניגוד לטבילה שהיא דין בגופו של הטובל]. (חי' הגרי"ז סטנסיל זבחים יט, א בשם אביו הגר"ח, שהשיב זאת לבעל האור שמח כשהרצה לפניו את חידושו הנ"ל).

שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם בְּגָדִים שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חוֹצְצוֹת, והוא הדין בבגד שלובש מעל בגדי הכהונה, ששיעורו שלש על שלש למרות שזה מקום בגדים, כיון שלא שייך בזה דין חציצה (חזו"א זבחים ג, ב).

לִישָׁנָא אַחֲרִינָא וְכוּ' אֲבָל צְלָצוּל קָטָן חוֹצֵץ – פוסל מדין 'יתור בגדים', ונקטה הגמ' לשון חציצה, אגב דברי רבי יוחנן [ואין מחלוקת בין שתי הלשונות בדעת רבי יהודה בריה דרבי חייא, אלא המחלוקת ביניהם היא רק בדעת רבי יוחנן] (רש"י). אכן, יש סוברים שלפי לשון זו לא נאמר בלבישת צלצול קטן דין יתור בגדים, שדין זה נאמר רק בלבישת בגד כהונה נוסף, כגון שלבש

■ המשך במילואים עמ' 109

מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן דְּגְמִי מַסֵּי – שהתנא שעוסק בהלכות שבת העדיף להשמיע חידוש בהלכות שבת, שגם בגמי שטבעו לרפא את המכה, מותר לחבוש במקדש (ראה רש"י כאן ובזבחים יט, א). ויש מפרשים, שהעדיף התנא ללמדנו דרך אגב ענייני רפואה, שטבע הגמי לרפא את המכה, ש'לשון חכמים מרפא' (תוס' רא"ש; תוס' זבחים יט, א).

מְשָׁנֶה. בּוֹזְקִין מֶלַח – כותשים ומפזרים מלח (רש"י), שכבר עבר כתישה, אלא שנצבר שוב כשהיה מכונס יחד, ולכן אין בכתישתו משום מלאכת טוחן דאורייתא (גאון יעקב).

עַל גַּבֵּי כֶּבֶשׁ, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחְלִיקוּ מהגשמים (רש"י), או משמנונית הבשר הזב מהמזבח (פיהמ"ש לרמב"ם).

גְּמָרָא. בּוֹזְקִין מֶלַח וְכוּ' בְּמַדִּינָה לֹא, שהשוואת פני הקרקע ותיקונה שתהא נוחה להילוך, אסורה משום מלאכת בונה (ע"פ רש"י ד"ה דלא, ורבינו יהונתן לה, א מדפי הרי"ף).

וְאִי דְּלֹא קָא מְבַטְּלֵיהּ, שכוונתו ליטול את המלח ולמלוח בו עורות קדשים (רש"י להלן), אבל אין למלוח במלח זה אברי הקרבנות, שמלח שמולחים בו את אברי הקרבנות הוא מלח קדוש, שאסור לבוזזו על הכבש לצורך הדיוט (מקדש דוד קדשים יג, וראה שם ההסבר).

קָא חֲזֵיָא ח�ֲצִיצָה, שאסור שתהא חציצה בין רגלי הכהנים לבין הכבש (רש"י). ויש לדון בשיעור חציצה זו, האם היא פוסלת בכל שהוא, או רק באופן של 'רובו ומקפיד' (שפת אמת). אכן, אם היה מבטלו, היה הופך המלח לחלק מהבנין ולא היה חוצץ (מהרש"ם א, עט).

זוֹ הוֹלֶכֶת אֲבָרִים לַכֶּבֶשׁ, שהולכת האברים להקטרתם על המזבח, היא אחת מארבע העבודות של הקרבן שצריכה להיעשות דוקא על ידי כהנים, וחציצה פוסלת בה (רש"י), ומלשון הגמ' כאן משמע שגם הולכת האברים על גבי הכבש עצמו נכללת בעבודת ההולכה, ורק נתינת האברים מהכבש לגג המזבח היא עבודת ההקטרה (מקדש דוד קדשים ה, ב, ע"פ הגמ' כאן). ויש סוברים, שעבודת ההולכה מתקיימת רק עד לחציו של הכבש [ועל זה אמרה הגמ' כאן שהיא עבודת הולכה], ואילו מחצי הכבש ולמעלה נחשב לתחילת עבודת ההקטרה [וכמשמעות הלשון הולכת אברים 'לכבש', שעד 'לכבש' זו ודאי עבודת הולכה, ואילו על גבי הכבש הדבר אינו מוחלט] (הגרי"ז סולוויצ'יק, מובא במנחת אברהם זבחים פג, ב).

בְּהוֹלֶכֶת עֲצִים לְמַעֲרָכָה דְּלָאו עֲבוֹדָה הִיא, ומדובר באופן שאינו מבטל את המלח, וכך אין פסול לא משום חציצה ולא משום הוספה על הבנין. וכיון שאינו מבטל את המלח, חזרה קושיית הגמ' למקומה, שגם במדינה יהיה מותר, ועל כן הביאה הגמ' להלן, שבמדינה מותר רק בשינוי בשולי הקופה, ואילו במקדש מותר ללא שינוי משום ש'אין שבות במקדש' (מהרש"א).

לֹא בְּסַל וְלֹא בְּקוּפָּה אֶלָּא בְּשׁוּלֵי קוּפָּה. כדי שלא יהיה כ'עובדין דחול' (רש"י כאן ועל הרי"ף). או כדי שיהא לו היכר שלא יבוא להשוות גומות (רמב"ם שבת כא, ד). והוא הדין שאסור לרדות בידו (תוס' ד"ה דרש). ■ וכך נפסק להלכה (שו"ע או"ח שיג, י). והנחת דבר שמבטלו לקרקע לתיקון החצר, אסורה משום בונה [אכן פיזור חול לצורך כיסוי רוק וכדו', שלא לשם בנין, מותרת] (משנ"ב שם, נה).

עוֹלָא אִיקְּלַע לְבֵי רַב מְנַשֶּׁה וְכוּ'. הקדמה. אסרו חכמים להשמיע קול בשבת, שמא יבוא לתקן כלי שיר (ביצה לו, ב), ונחלקו האמוראים בסוגיתנו איזה סוג של השמעת קול נכלל בגזירה זו.

דְּקָא מַחֵיל לֵיהּ לְשַׁבְּתָא, שסבר עולא שכל הולדת קול אסורה בשבת, ואפילו שלא בדרך של נעימה ושיר (רש"י), שכל זה נכלל בגזירת השמעת קול שמא יבוא לתקן כלי שיר (ב"ח או"ח שלח, א). אכן, היינו דוקא כשיש לו ענין ותועלת בקול שמשמיע, כגון שרוצה שישמעו יושבי הבית את קול נקישתו על הדלת (תשובת מהר"ם מרוטנבורג, המובאת בהגהות אשר"י).

לֹא אָסְרוּ אֶלָּא קוֹל שֶׁל שִׁיר. ■ להלכה, לא אסרו אלא קול של שיר [כדעת רבה] (שו"ע או"ח שלח, א). וכך גם המנהג (ביאה"ל שם). אכן, בכלי המיוחד להשמעת קול, יש אוסרים להשמיע קול אפילו שלא כדרך שיר, שמא יבוא להשמיע קול שיר (רמ"א שם, ומשנ"ב שם, ד), ויש מתירים (פיהמ"ש לרמב"ם, המובא בביאה"ל שם). מאידך, יש אוסרים גם קול שאינו של שיר, כל עוד הוא מתכוון להשמיעו [כדעת עולא] (ביאור הגר"א שם), אלא אם כן עושה זאת כלאחר יד (ביאה"ל שם, בדעת הגר"א).

וּמַטִּיפִין מֵימַרַק לַחוֹלֶה בַּשַּׁבָּת, בכלי העשוי לטפטוף מים (רש"י), אך אינו עשוי כדי להשמיע קול על ידי הטפטוף [שאילו בכלי העשוי לכך, יש אוסרים לדעת הכל] (ביאה"ל שלח, א, ע"פ המובא לעיל ד"ה לא אסרו).

וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּק וְכוּ' כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן עוֹשִׂין בַּחוֹל, ואפילו שמן הסתם אינו משמיע קול בדרך שיר, שהרי אין צורך בכך להברחת העופות והחיות, ומשמע כדעת עולא. אך מהמשנה (ביצה לו, א) שאסרה לטפח ולמחוא כף, אין להוכיח כעולא, שיש לומר שהאיסור הוא רק בדרך שיר (יד דוד).

■ להלכה, בשבת אין למחוא כפיים או להכות כף על ירך על מנת לעורר את השמחה או הצער, וכן אין לרקוד (שו"ע או"ח שלט, ג ומשנ"ב שם, ז. וראה שעה"צ שם, ה שתמה, שלעורר הצער אינו דרך שיר). ובשמחת תורה מותר לכבוד התורה (משנ"ב שם, ח). ואין מוחים בעושים כן בשבת, שמוטב יהיו שוגגים ולא יהיו מזידים. ויש אומרים, שבזמן הזה לא נוהגת הגזירה, שאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר, ויתכן שנהגו להקל משום כך (רמ"א שם), ואין לסמוך על זה אלא במקום מצוה (משנ"ב שם, י).

גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִטּוֹל צְרוֹר, ויזרוק לרשות הרבים על העוף להבריחו, ויעבור על איסור הוצאה (רש"י). אבל בכרמלית אין איסור, שאין גוזרים גזירה לגזירה (שפת אמת, בדעת רש"י).

■ להלכה, אין להשמיע קול עם כף היד או לרקד כדי להבריח בעלי חיים, שמא יזרוק עליהם צרור לרשות הרבים (שו"ע או"ח שלח, ד). וכלאחר יד, מותר, שיש לו היכר ע"י השינוי, ואין חשש שיבוא לזרוק צרור. ובזמן הזה שאין לנו רשות הרבים, יתכן שמותר גם כדרכו, שאין גוזרים גזירה לגזירה (משנ"ב שם, יז).

נָשִׁים הַמְשַׂחֲקוֹת בָּאֱגוֹזִים וְכוּ' דְּקָא מוֹלִיד קָלָא, על ידי הקשת האגוזים זה בזה (רש"י), ויש תועלת בקול להודיע מי הרוויח [שאם אין תועלת בקול, מותר לדעת הכל, וכמובא לעיל (ד"ה דקא מחיל)] (תשובת מהר"ם מרוטנבורג, המובאת בהגהות אשר"י).

■ המשך במילואים עמ' 109

שלש על שלש חוצצות פחות משלש אין חוצצות והיינו דרבא אמר רב חסדא לימא פליגא דרב יהודה בריה דרבי חייא שאני צלצול קטן דחשיב ולרבי יוחנן אדאשמעינן גמי לישמעינן צלצול קטן (א) מילתא אגב אורחיה קמ"ל דגמי מסי: **מתני'** בוזקין מלח על גבי כבש בשביל שלא יחליקו וממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת ומבאר הקר ביום טוב: **גמ'** רמי ליה רב איקא מפשרוניא לרבא תנן בוזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו במקדש אין במדינה לא ורמינהי חצר שנתקלקלה במימי גשמים מביא תבן ומרדה בה שאני תבן דלא מבטיל ליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי האי מלח ה"ד אי דמבטליה קא מוסיף אבנין (וכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל) ואי דלא קא מבטליה קא הויא חציצה בהולכת אברים לכבש דלאו עבודה היא ולא והא כתיב והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה ואמר מר זו הולכת אברים לכבש אלא אימא בהולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא דרש רבא חצר שנתקלקלה במימי גשמים מביא תבן ומרדה בה אמר ליה רב פפא לרבא והתניא כשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה הדר אוקים רבא אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי ברם כך אמרו משום רבי אליעזר וכשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה: ממלאין מבור הגולה: עולא איקלע לבי רב מנשה אתא ההוא גברא טרף אבבא אמר מאן האי ליתחל גופיה דקא מחיל ליה לשבתא א"ל רבה לא אסרו אלא קול של שיר איתיביה אביי מעלין בדיופי ומטיפין מיארקי לחולה בשבת לחולה אין לבריא לא ה"ד לאו דנים וקא בעי דליתער ש"מ אולודי קלא אסיר לא דתיר וקא בעי דלינים דמשתמע כי קלא דזמזומי איתיביה המשמר פירותיו מפני העופות ודלעיו מפני החיה משמר כדרכו בשבת ובלבד שלא יספק ולא יטפח ולא ירקד כדרך שהן עושין בחול מאי טעמא לאו דקמוליד קלא וכל אולודי קלא אסיר אמר רב אחא בר יעקב גזירה שמא יטול צרור ואלא הא דאמר רב יהודה אמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור מאי טעמא לאו דקא מוליד קלא וכל אולודי קלא אסיר לא דלמא אתי לאשוויי גומות דאי לא תימא הכי הא דאמר רב יהודה נשים משחקות בתפוחים אסור התם מאי אולודי קלא איכא אלא דילמא אתי לאשוויי גומות תנן ממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת במקדש אין במדינה לא מאי טעמא לאו משום דאולודי קלא ואסיר לא גזירה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו אמימר שרא למימלא בגילגלא במחוזא אמר מאי טעמא גזרו רבנן שמא ימלא לגינתו ולחורבתו הכא לא גינה איכא ולא חורבה איכא כיון דקא חזא דקא

תרו

רש"י

שלש על שלש חוצצות. ומשום יתור בגדים: לימא פליגא. הא דרבא אדרב יהודה בריה דרבי חייא דחשיב צלצול קטן יתור בגדים: שאני צלצול דחשיב. ואיכא למימר דמודה בה רבא, אבל רבי יוחנן פליג עליה, דהא עלה קאי ופליג: ולרבי יוחנן. דאמר צלצול נמי שרי: לישמעינן. תנא דמתניתין צלצול קטן דלא חייץ וכ"ש גמי: דגמי מסי. משום שבת איצטריך למתני גמי, דאף על גב דמסי שרי במקדש: **מתני'** בוזקין מלח. מפזרין ומכתתין על הכבש, מפני שחלק הוא וכשהגשמים נופלין עליו הוא מחליק. בוזקין לשון כיתות, כדאמר' בפרק ב' דיומא (דף כג:) ממאי דהאי ויפקדם בבזק מידי דמיבזק הוא, ועוד כמראה הבזק מפרש בחגיגה (דף יג:) כאור היוצא בין החרסים שצורפין בהן זהב והם נקובים וסדוקים, ולהב היוצא בנקב יש בו כמראה ירקרק או אדמדם: וממלאין מבור הגדול כו'. כך שמן, ושניהם בלשכת העזרה: בגלגל. טור"ן בלע"ז, אבל במדינה לא, וטעמא מפרש בגמרא משום שמא ימלא לגינתו ולחורבתו: ומבאר הקר בי"ט. ולא בשבת, ובגמרא מפרש מאי ניהו: **גמ'** מפשרוניא. מקום: ומרדה בה. שוטח בה: דלא מבטל ליה. וליכא משום אשויי גומות דמלאכה הוא בשבת דהוי כבנין, דמידי דחזי למאכל בהמה או לטיט החומות לא מבטיל ליה התם, אבל מלח משנדרס ברגל לא חזי ומסתמא מבטיל ליה, ובמדינה אסור: קא מוסיף אבנין. ואפילו בחול אסור להוסיף על המזבח, דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, שהבנין נמסר לדוד על ידי הנביאים שלא להוסיף ושלא לגרוע. ולית דנקטי לה משום שבת, ולא היא, דהא בכסוי הדם בשחיטת חולין (חולין פג:) דאיירי בחול הכי נמי פרכינן: הא קא הויא חציצה. בין רגליהם לכבש, ותהיה כי האי גוונא פסולה, דתנן בשחיטת קדשים (זבחים טו:) כל הזבחים שקבל דמן זר ואונן וערל יושב ועומד על גבי כלי על גבי רגל בהמה וע"ג רגל חבירו פסול, והתם יליף טעמא: בהולכת אברים לכבש דלאו עבודה היא. לעולם לא מבטל ליה, אלא לאחר דריסה מולחין ממנו עורות קדשים, ודקשיא לך הא הוי חציצה, לא תקשה, דהא דקתני בוזקין מלח, בהולכת אברים לכבש קאמר דלאו עבודה, דקא ס"ד השתא דכיון דכל הכפרה תלויה בדם, אע"ג דהקטר חלבים הוה עבודה הולכה דידהו מיהא לא חשיב: והקריב את הכל. רישא דקרא והקרב והכרעים ירחץ במים אלמא באברים קמשתעי קרא, ומדבעי כהונה שמע מינה עבודה היא: ומרדה בה. לדרוס עליה: לא בסל ולא בקופה. כדרך חול: שולי הקופה. שנשתברה ונשארו השולים: טרף אבבא. הקיש על הדלת באגרופו והשמיע קול: דקא מחיל שבתא. דקסבר כל אולודי קלא אסיר: בקול של שיר. הנשמע כעין שיר, בנעימה ובנחת: מעלין בדיופי. מעלין יין מחבית לחבית ע"י שני קנים החתוכים באלכסון, ומניח ראשין המשופעים זה כנגד זה, ונותן אחד מן הקנים בחבית ומוצץ בפיו בראש הקנה האחר מעט מן היין אליו ומסלק משם, והיין יוצא כולו מאליו. דיופי, שתי פיות: ומטיפין מיארק לחולה. כלי הוא ופיו צר, ושל מתכת הוא, ומנוקב בתחתיתו נקבים נקבים דקין, וממלא מים וסותם פיו העליון, וכל זמן שפיו סתום אין המים יוצאין בנקבים התחתונים, וכשרוצה נוטל פקק העליון והמים יוצאין בנקבים טיף אחר טיף, ונותן כלי מתכת וכופהו תחתיו, וקולן נשמע לחולה: וקא בעי לאתעורי. ע"י קול זה, ומתיראין להקיצו בידים שמא יבעית, וכיון להקיץ הוא לא בנעימה ובנחת נשמע, שהרי קול נעים מרדימו והולך, אפ"ה לבריא לא: זמזומי. ליינ"ש: לא יטפח. ידיו על לבו: יספוק. כף אל כף: ירקד. ברגל, להשמיע קול להבעית העופות: שמא יטול צרור. ויזרוק להבריח העופות: משחקות באגוזים. לגלגלן דרך דף ומכות זו את זו, כדרך שמשחקות הנשים: לאשוויי גומות. להכין דרך לגלגל האגוז: בתפוחים. נמי כה"ג: אולודי קלא. שהגלגל משמיע קול: גזרה שמא ימלא לגינתו. מתוך שממלאין בו בלא טורח, אתי להשקות בו גינתו וחורבתו בשבת:

תוספות

לישמעינן צלצול קטן. אי צלצול אסור במדינה פריך שפיר לישמעינן צלצול דבמקדש מותר ובמדינה אסור אבל נראה לר"י דצלצול שרי במדינה וקשיא דאם כן מאי פריך ומפרש ר"י דפריך הכי דליתני במתניתין כהן שלקה באצבע כורך לו צלצול בין במקדש בין במדינה ואם להוציא דם כאן וכאן אסור:

דרש רבא חצר שנתקלקלה. הלכתא כדמסיק דלא ירדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה שנשתברה ונשארו בה השוליים כדפירש בקונטרס אי נמי הופך הקופה ונותנה על שוליה דהיינו על ידי שינוי אבל ביד נראה לר"י דאסור:

הכי גרים בקונטרס אלא הא דאמר רב נשים המשחקות באגוזים כו' לא משום אשויי גומות דאי לא תימא הכי כו' ותימה תרתי דרב למה לי ומיהו י"ל דחדא מכלל חברתה איתמר ור"ת גרס הכי אלא דאמר רב יהודה נשים המשחקות באגוזים כו' לא דמשתמע קלא כי זמזומי פירוש שזורק אחד ומקבל אחד בהשמעת קול לאסור והדר קאמר ואלא הא דאמר רב יהודה נשים המשחקות בתפוחים כו' ומשני לא משום אשויי גומות והשתא תרי ענייני איסור אשמעינן ומיהו אין למחות בנשים ותינוקות דמוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין פר"ת דהלכתא כעולא דאפילו קול שאינו של שיר אסור אף על גב דשני רבה כל הני תיובתא דאקשי ליה אשנויי לא סמכינן ורב אלפס והר"ר יהודה בר ברזילי פסקו כרבה דרב אחא בר יעקב מתרץ אליביה וקאי אמימר נמי כוותיה דשרא למימלא בגילגולא במחוזא:

גזרה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו. מפרש רבינו תם דדוקא בגלגלים גדולים שממלאין הרבה מים ביחד שייך למיגזר אבל שלנו קטנים הם ולא גזרינן:

יצא

תרו בה כיתנא אסר להו: ומבאר הקר: מאי באר הקר אמר שמואל בור שהקרו עליה דברים והתירוה מיתיבי לא כל הבורות הקרות התירו אלא זו בלבד ואי אמרת שהקרו דברים עליה מאי זו בלבד אלא אמר רב נחמן בר יצחק באר מים חיים שנאמר [א] כהקיר ביר מימיה וגו' גופא לא כל הבורות הקרות התירו אלא זו בלבד וכשעלו בני הגולה חנו עליה ונביאים שביניהן התירו להן ולא נביאים שביניהן[א] אלא מנהג אבותם בידיהם: **מתני'** שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו שלא לשהות את הטומאה דברי רבי יוחנן בן ברוקה רבי יהודה אומר [א] בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה. מהיכן מוציאין אותו מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח דברי ר"ש בן ננס רבי עקיבא אומר [ב] כל מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו [ו] ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר[ב]. רבי שמעון אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך שלא התירו לך אלא משום שבות: **גמ'** אמר רב טבי בר קיסנא אמר שמואל המכנים טמא שרץ למקדש חייב [ג] שרץ עצמו פטור מאי טעמא אמר קרא [ב] מזכר ועד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה יצא שרץ שאין לו טהרה במקוה לימא מסייע ליה מזכר עד נקבה תשלחו [ג] פרט לכלי חרש דברי רבי יוסי הגלילי מאי טעמא לאו משום [ד] [ג] דלית ליה טהרה במקוה לא מי שנעשה אב הטומאה יצא [ד] כלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה לימא כתנאי שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו שלא לשהות את הטומאה דברי רבי יוחנן בן ברוקה רבי יהודה אומר בצבת של עץ מוציאו שלא לרבות את הטומאה מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר שלא לשהות קסבר המכנים שרץ למקדש חייב ומ"ד שלא לרבות קסבר המכנים שרץ למקדש פטור לא [ה] דכולי עלמא חייב והכא בהא קא מיפלגי מר סבר שהויי טומאה עדיף ומר סבר אפושי טומאה עדיף אלא כהני תנאי דתנן מהיכן מוציאין אותו כו' מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר מעזרה לא קסבר המכנים שרץ למקדש פטור ומאן דאמר מכולה עזרה קסבר חייב

אמר

תרו בה כיתנא. שורין בו פשתן בחול., ולית דגרסי בונתא, כוסמין: תרו. שורין: שהקרו עליה דברים. כשעלו מן הגולה הוצרכו לה כלקמן, ונימנו והתירוה ובטלו תקנת השבות ממנה למלאות הימנה בגלגל, ולא התירו אלא אותה לבדה. הקרו לשון קריאה (ע"י מקרה[ג]), שהביאו (א) בה ראיות לדבריהם שיש בהן כח לעקור שבות מפני דוחקן: מאי זו בלבד. היאך יקראו לשאר בורות בור הקר, הרי לא הוקרו דברים אלא על זו, ומדקתני בור הקר פשיטא דההוא לחודיה קשרי: אלא אמר רב נחמן בר יצחק. ע"י שמים חיים היתה קרי ליה בור הקר, לשון מקור, כמו כהקיר ביר מימיה, כמו שמעין מקור (מימיה[ד]) הנובע מתחדש והולך ומוסיף תמיד כך הקרה רעתה: ביר. כמו באר: נביאים שביניהם. חגי זכריה ומלאכי[ה]: מנהג אבותיהם. באותו הבור: **מתני'** כהן מוציאו בהמיינו. בשבת, ולא חיים לטלטול, דאין שבות במקדש[ו]. בהמיינו באבנטו, ואף על גב דמטמי ליה לאבנט שהוא קדוש, הכי עדיף שלא לשהות את הטומאה בעזרה לחזר אחר צבת של עץ שהיא פשוטי כלי עץ שאינה מקבלת טומאה, ובידיו לא נגע בה דלא ניטמי כהן גופיה, הלכך בהמיינו אוחזו דלא נגע ביה, ושרץ אינו מטמא במשא, והאבנט שמיטמא בשרץ אינו מטמא הכהן האוחזו, דהוה ליה אבנט ראשון לטומאה, והלכה רווחת היא בכל התלמוד שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה בלבד[ו], וגם במקרא לא מצינו טומאה לכלים ולאדם אלא מן השרץ והנבלה וכיוצא בהן שהן אב הטומאה, אבל ראשון לטומאה מטמא אוכלין ומשקין, כדכתיב (ויקרא יא) וכל כלי חרש אשר יפול מהם וגו' דהוה ליה כלי חרס ראשון לטומאה מכיון שנתלה שרץ באוירו ואף על פי שלא נגע, והכלי חוזר ומטמא מה שבתוכו, יכול אם (ב) כלים היו בתוכו יטמאו מחמת כלי ראשון, תלמוד לומר כל אשר בתוכו יטמא וסמיך ליה מכל האוכל אשר יאכל, אוכלין ומשקין מקבלין טומאה מחמת הכלי ואין כלי אחר מיטמא מחמתו, בשלהי הכל שוחטין: בצבת של עץ. שהיא פשוטי כלי עץ: שלא לרבות את הטומאה. לטמא האבנט, ונוח לו להשהותה שם ולחזור אחרי הצבת מלרבות הטומאה: מהיכן מוציאין אותו. בשבת: מן ההיכל ומן האולם. אבל בעזרה אם נמצא שם, מכסהו בסיר ומניחו עד שתחשך: כל מקום שחייבין על זדונו כרת. אם יכנס לו בטומאה, דהיינו כולה עזרה: ושאר כל מקומות. למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, לבן ננס כולה עזרה לרבי עקיבא לשכות: כופין עליו פסכתר. סיר של נחשת, לכסותו עד שתחשך למוצ"ש. סירותיו מתרגמינן פסכתרוותיה (שמות כז): ר"ש אומר. מפרש בגמרא אהיכא קאי: משלך נתנו לך. כדמפרש בגמרא: **גמ'** המכנים טמא שרץ. כלי שנטמא בשרץ: [ה] חייב. חטאת בשוגג [א] וכרת על זדונו, משום כי את מקדש ה' טמא (במדבר יט): מזכר ועד נקבה תשלחו. במקדש קאי, כדכתיב בסיפיה ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם, דומיא דזכר ונקבה אדם שיש לו טהרה בטבילה: פרט לכלי חרס. טמא, שאם הכניסו למקדש פטור: דאין לו טהרה. [ם] דכתיב (ויקרא יא) ואותו תשבורו, שאין לו טהרה אלא בשבירתו[ט]: לא. לעולם אימא לך המכניס שרץ חייב, וטעמא דכלי חרס משום שאינו ראוי למדרס ולהיותו אב הטומאה (מי שנעשה אב הטומאה), דבעינן דומיא דזכר ונקבה פעמים שהוא אב הטומאה כגון זב וזבה וטמא מת, וכן הכלים נמי הואיל וראוין ליעשות אב הטומאה כגון זכר ונקבה, כגון כלי שהוא ראוי למדרס ולמושב הזב הוי אב הטומאה ע"י מדרס של זב ומטמאין אדם וכלים כדכתיב (ויקרא טו) והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יטמא, המכניסן למקדש אפילו כשהן ראשונים כגון שנטמאו במגע הזב או נגעו במדרס הזב או בשאר אבות הטומאה חייב, יצא כלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה, שאין לך כלי נעשה אב הטומאה לטמא אדם או כלי אלא מדרס הזב כדפרישית לעיל או מגע המת, דמת אבי אבות הטומאה, כדכתיב בזאת חקת בכלי או באדם שנגע במת וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב, פי' נפש הנוגעת בו בטמא זה שנטמא במת תטמא עד הערב, והא לא מצית למימר דהאי והנפש הנוגעת בנוגע במת עצמו קאמר, דא"כ טומאת שבעה איכא, אלמא טמא מת אב הטומאה משוי ליה קרא לטמא אדם, הלכך כלי חרס אינו נעשה אב הטומאה כלל, דלמדרס לא חזי משום דנשבר ותניא בהדיא בפרק רבי עקיבא במסכת שבת (דף פד.) מדרס כלי חרס טהור, וע"י מגע [המת] נמי לא הוי אב הטומאה, דכתיב לעיל מההוא קרא וחטאו ביום השלישי[ם] וגו' וכל אשר יגע בו הטמא וגו', כל היכא דקרינן ביה וחטאו דיש לו טהרה בטבילה קרינן ביה והנפש הנוגעת תטמא, וכל היכא דלא קרינן ביה וחטאו לא קרינן ביה והנפש הנוגעת: מאן דאמר שלא לשהות קסבר. שרץ טעון שילוח מדאורייתא, הלכך לא מידחי מקמי רבוי הטומאה דאבנט: המכנים שרץ גרסינן: שהויי (ג) עדיף. מאפושי טומאה, דהא אבנט נמי מידי דקדש הוא: מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר מעזרה לא. מפקינן ליה בשבת: קסבר המכנים שרץ למקדש פטור. דלא בעינן שילוח מדאורייתא, הלכך לא מדחיא שבות מקמיה, ומהיכל ומאולם הוא דמפקינן ליה, דמשום כבוד שכינה לא העמידו חכמים דבריהם:

אמר

יצא כלי חרס שאין נעשה אב הטומאה. פירש בקונטרס דלמדרס לא חזי וגבי טומאת מת כתיב (במדבר יט) וחטאו ביום השביעי וכלי חרס לאו בר חיטוי הוא דכתיב (ויקרא יא) ואותו תשבורו:

לא דכולי עלמא חייב. ושמואל דאמר פטור אית ליה דתנאי היא וסבירא ליה כמ"ד פטור ור"ח גרס דכולי עלמא פטור וקשיא לפי' דמאי טעמא דמאן דאמר בהמיינו הא בהמיינו איכא איסורא דאורייתא להשהותו במקדש דהא אית ליה טהרה במקוה ובשרץ ליכא איסורא דאורייתא דלית ליה טהרה במקוה לכך נראה גירסת הקונטרס עיקר:

אמר

עד א ב מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הלכה כ:
עה ג מיי' פ"א מהל' מקואות הלכה ג:
עו ד מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ו:
עז ה מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' טז:

רבינו חננאל

וממלאין מים מבור הקר ביום טוב מאי בור הקר אמר רב יהודה אמר שמואל בור שהקרו עליה נביאים והתירוה ונדחו דבריו ופירש רב נחמן בור מים חיים כדכתיב כהקיר ביר מימיה כן הקרה רעתם. גופא לא כל בורות הקירות התירו אלא זו בלבד וכשעלו בני הגולה חנו עליה והתירוה ולא נביאים שביניהם התירוה להן אלא מנהג אבותיהם בידיהם: ירושל' לא כל בורות הקירות התירוהו שיהו ממלאין מהן בגלגל אלא אותה הבאר שחנו עליה בלבד: מתני' שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו שלא לשהות את הטומאה דברי ר' יוחנן בן ברוקה ר' יהודה אומר בצבת של עץ שלא לרבות הטומאה. אמר רב טוב' בר קיסנא אמר שמואל המכניס טמא שרץ במקדש חייב שרץ עצמו פטור שנאמר מזכר ועד נקבה תשלחו. פרט לכלי חרס דברי ר' יוסי הגלילי. מ"ט פטר לאו משום דלית טהרה לכלי חרס במקוה ודחינן לא טעמא דר' יוסי הגלילי מי שנעשה אב הטומאה יצא כלי חרס שאינו עושה אב הטומאה אבל השרץ הנה הוא אב הטומאה. נימא שמואל אמרה לשמעתיה כתנאי דתנן שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמינו כו'. מאי לאו בהא קמיפלגי ר' יוחנן בן ברוקה דחייש לשהייה קסבר המכניס שרץ במקדש חייב. ור' יהודה דחייש לטומאת המיינו וא' שלא לרבות את הטומאה קסבר המכניס שרץ במקדש פטור ודחינן לא כ"ע כשמואל דאמר פטור והכא בהא

משנת ראשונים

כהקיר ביר מימיה וגו'. כהקיר מן מקור ביר כמו באר אמר כמו שהבאר מימיה נובעין תמיד בלי הפסק כן הקרה רעתה. [רד"ק, ירמיהו ו ז]

שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו. פי' המהרה ולא חייש לטלטול דאין שבות במקדש ואינו נ"ל דאפי' במדינה שרי כדאמרי' בפ' משילין דאשתכח דבר אשי א"ל נקטה בציציתא. וכ"ל דכאן אלא משום טירחא יתיר' דודאי בכיחו טרוח משום דהוי גרף של רעי אבל במקדש שאין ביתו שם

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תמיד לג:, ב) [עי' תוס' סוטה כ: ד"ה לא ומוספות מנחות לה: ד"ה אין ותוס' נדה כח: ד"ה פרט], ג) [נדה כח: ע"ש], ד) [שבת פד.], ה) זבחים סב., ו) ביצה יא:, ז) ב"ק ב:, ם) [עיין פרש"י שבת פד. ד"ה לאפוקי], ט) תו"כ שמיני פרשתא ז הי"ג.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שהקרו וכו' לשון קריאה שהביאו ראיות כצ"ל ותיבות "על ידי מקרה" ותיבת "בה" נמחק: (ב) ד"ה כהן וכו' יכול אם היו כלים בתוכו: (ג) ד"ה שהויי טומאה עדיף:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה חייב חטאת בשוגג. עיין תי"ט רפ"ד דנדה ד"ה ואין חייבין:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה חייב חטאת בשוגג כו'. נ"ב הוא ע"ם דבהדיא אמרי' בתורת כהנים (פ' א"מ) דאינו אלא [חייב מלקות] בארבעים והביאו רש"י בעצמו (שם יז טז) וכ"כ הרמב"ד (בפ"ג מהלכות ביאת המקדש) וכ"ה בירושל' [נזיר פרק כ"ג]:

תורה אור השלם

א) כְּהָקִיר בַּיִר מֵימֶיהָ כֵּן הֵקֵרָה רָעָתָהּ חָמָס וָשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל פָּנַי תָּמִיד חֳלִי וּמַכָּה: [ירמיה ו, ז]

ב) מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם: [במדבר ה, ג]

רב נסים גאון

ממאי דהאי בזק מידי דמיבדרי הוא: ר' עקיבא אומר ממקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו. בתחילת משנת טהרות (כלים פרק א מ"ח) שנינו עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כיפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת ובתוספ' (שם) כל הטמאין שנכנסו משערי ניקנור ולפנים אפי' מחוסרי כפרה חייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת ואין צריך לומר טבולי יום ושאר כל הטמאים ותניא (שם) משערי ניקנור ולפנים מחנה שכינה והן הן קלעים שבמדבר: יצא כלי חרס שאין נעשה אב הטומאה. עיקרה מדכתיב (ויקרא יא) וכל

הגהות וציונים

א] ס"א ולא הם התירו להם אלא מנהג אבותיהם בידיהם (גליון וע"פ מהרש"ל שמגיה כן נוסח דפו"י ושם הנוסח "שכשעלו בני הגולה חנו עליה נביאים שביניהם והתירו להם ולא התירו להם אלא מנהג אבותיהם בידיהם" וע"ז כתב רש"ל: ולא הם התירו כו' כצ"ל, ונ"ב ס"א ולא הנביאים שביניהם, היא היא, ונראה דכוונת הגהתו לבנות שלפניו לא היה שצ"ל ולא הנביאים שביניהן התירו להם אלא וכו', וכ"ה בכת"י ודפו"ר: ב] [גי' הערוך פסקטר ומביא ראיה מן התרגום ע"ש] (גליון). ועשית סירותיו (שמות כז) תרגום ותעביד פסקטרותיה (בתרגום לפנינו "פסכתרוותיה") פי' כמין כפיפות של נחשת: ג] רש"ל מ"ז (גליון). כן ליתא בארו"ז: ד] רש"ל מ"ז: ה] צ"ל השביעי (הג"מ יצחק אייזיק חבר, וכ"ה בדפוס שאלוניקי ובכת"י:

שאינו טורח בעבור דמאיס לי' אלא כדי לטהר את העזרה הוי טירחא שלא לצורך. [תוספות רי"ד] ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר. תרגום ועשית סירותיו לדשנו (שמות כז) ותעביד פסכתרוותיה למיספי קיטמיה והוא השני במסכת תמיד (פ"ה) ושלשה דברים משמשת כופין אותו על גבי גחלים ועל השרץ בשבת ומורידין בו את הדשן מעל גבי המזבח, ואע"פ שהעזרה קדושה כמו ההיכל ובין האולם ולמזבח שאסור ליכנס שמא לא ישהה החמירו בקדושת היכל ואולם. [רבינו יהונתן לה. מדה"ר] מזכר ועד נקבה תשלחו. מאיש עד אשה לא נאמר לומר לך שלענין טומאה שוים גדולים וקטנים. מאחר שכשבניהם הם חונים סביב למשכן צריכים לשהר מתוכיהם הם הטומאה ולנקות עצמן מגע ומסס ולשמרה מטומאה גירות בטהרה. [חזקוני, במדבר ה ג]

תָּרוּ בָּהּ כֵּיתָנָא - שהיו שורים פשתן במים בימות החול (רש"י), ובשבת אסור לשרות את הפשתן מדאורייתא משום מלאכת לש, שהפשתן בשרייתו מוציא ריר הגורם להדבקת הזרעים זה בזה (זבחים צד, ב).

אָסַר לְחוּ. ■ להלכה, אסור לשאוב מים בגלגל במקום שיש חשש שישאב מים להשקאת גינתו וחורבתו, או למשרה של פשתן (שו"ע או"ח שלח, ו), כיון שמילוי המים נעשה ללא טורח (משנ"ב שם, כג). אבל במקום שאין בו גינה וחורבה או בריכת משרה של פשתן, מותר. ויש אומרים, שהאיסור הוא רק בשאיבה בגלגל גדול המוציא הרבה מים ללא טורח [כדעת תוס' לעיל ע"א] (שו"ע שם). והעיקר להלכה כדעה זו (משנ"ב שם, כד).

לֹא כָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הֻתִּירוּ אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד וְכוּ' בְּאֵר מַיִם חַיִּים, שהתירו להם למלא מים בצירוף שתי סיבות, משום שאין חשש כל כך שיבזבזו מי באר מים חיים שראויים לשתיה, להשקיית גינתו וחורבתו, ומשום צורך שתייתם של עולי הרגלים, אבל בטעם אחד אין די בשביל להתיר, ולכן הוצרכה הברייתא להוסיף ולחדש שלא כל הבורות הקרות התירו אלא זו בלבד, להשמיענו שלא די בטעם הראשון בשביל להתיר את השאיבה (תורת חיים).

מְשָׁנָה. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בַּמִּקְדָּשׁ, שאינו מטמא את האדם כשנושאו ללא שנוגע גופו בשרץ (רש"י), אבל אם נמצאה במקדש טומאה המטמאת במשא, לדעת כל התנאים יוציאנה הכהן תיכף בידו או בהמיינו, שאין טעם לחזר אחר צבת של עץ, שלא תצילנו מטומאת משא המטמאת את גופו ובגדיו (משנה למלך ביאת מקדש ג, כ).

כֹּהֵן מוֹצִיאוֹ בְּהֶמְיֵנוֹ, למרות שהשרץ מוקצה, ש'אין שבות במקדש' (רש"י), אך אין להתיר את פינוי השרץ מדין 'גרף של רעי', שהיתר זה אינו נוהג אלא בבית דירה בלבד, ולא בבית המקדש וכדו' (משנה למלך ביאת מקדש ג, כ). ויש מפרשים הטעם שלא נוהג כאן היתר 'גרף של רעי' [למרות שלדעתם היתר זה נאמר גם שלא במקום דירה], לפי שאין צורך בטלטול מאחר שיכול לכסותו ולהסתירו בפסכתר (גאון יעקב; תפארת ישראל תמיד ה בועז ג), אך בבית דירה הסתרת הרעי בכלי לא מועילה לבטל את המאיסות, וגם יש חשש שיטלו את הכלי ויתגלה הרעי ויבואו לידי מיאוס (גאון יעקב). ■ להלכה, היתר 'גרף של רעי' נאמר גם במקומות שמצויים שם בני אדם למרות שאינם 'בית דירה', כגון במבוי שהולכים בו בני אדם (משנ"ב שח, קלא). אכן במקום שאין רגל הרבים מצויה שם, לא נאמר ההיתר, ואם חושש שהתינוק יתלכלך מהרעי, יכפה עליו כלי (שו"ע שם, לד).

דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכוּ'. ומחלוקת זו האם עדיף לשהות את הטומאה או לרבות את הטומאה, נוהגת גם במוצא שרץ במקדש בימות החול, ונשנית כאן במשנתינו רק אגב ההלכות האחרות שבמשנה השייכות לפינוי השרץ מהמקדש בשבת (מהרש"א).

שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטּוּמְאָה שיש איסור לטמא את האבנט בידים (ר"י פגרלא עשה ב, ע"פ רש"י ד"ה כהן), ואיסורו מדאורייתא, שנאמר (ויקרא יב, ד) 'בכל קדש לא תגע', ונכלל בזה איסור לטמא כל דבר שיש לו קדושת הגוף, וגם דברים שיכול לטהרם על ידי טבילה במקוה כגון בגדי כהונה (ר"י פגרלא שם). ויש מפרשים, שהאיסור לרבות את הטומאה אינו משום הטומאה שמטמא את האבנט [שלדעתם איסור טומאת קדשים נוהגת רק במאכלים שאי אפשר לטהרם במקוה], אלא האיסור הוא משום טומאת מקום המקדש, שמלבד השרץ הטמא הנמצא במקדש, מוסיף הוא גם את האבנט הטמא (גאון יעקב, ע"פ תוס' ד"ה לא).

מַהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ, בשבת (רש"י), שאילו בימות החול מפנים כל דבר טומאה מכל שטח הר הבית (משנה למלך ביאת מקדש ג, כ, וראה תוס' [ב"מ כו, א ד"ה עשויין], שאף שווקי ירושלים היו מתכבדים כל יום מהשרצים, שלא יטמאו את הטהרות).

מִן הַהֵיכָל וּמִן הָאוּלָם וְכוּ', שקדושתם חמורה. והמוצא שרץ במקום זה שקדושתו חמורה, ממשיך להוציאו עד למקום שאין מצויים בו כהנים, ואינו משליכו מידו מיד כשיגיע למקום שקדושתו קלה [למרות שאילו היה נמצא בתחילה בשבת באותו מקום, היו כופים עליו פסכתר] (משנה למלך ביאת מקדש ג, כ, ע"פ ירושלמי). שכיון שאיסור הוצאת השרץ בשבת הוא משום טלטול מוקצה, כלל הוא בהלכות מוקצה, שמוקצה שבא ליד האדם בהיתר מותר להמשיך לטלטלו לכל מקום שירצה (מקדש דוד קדשים לח, ב, וראה בגדרי דין זה במשנ"ב שח, יג ו-קלז).

אכן, יזהר שלא יוציא את השרץ מחוץ לגבולות הר הבית, שבכך הוא עובר על איסור הוצאה מהר הבית הנחשב לרשות היחיד לירושלים שהיא כרמלית, או רשות הרבים [כמבואר לעיל (קא, א)], ומהר הבית לא התירו אפילו איסור הוצאה מדרבנן, כשם שלא התירו הוצאה לשרץ שנמצא מלכתחילה בהר הבית (משנה למלך שם).

וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ - שאף שמקום זה הוא בכלל העזרה, מכל מקום כיון שיש בו קדושה יתירה משאר העזרה לענין כמה דינים, גם לענין פינוי שרץ דינו כדין ההיכל והאולם [היינו, שגם במקום זה יש 'כבוד שכינה' כמותם, או שגם במקום זה נוהג חומר איסור שהיית טומאה כמותם, תלוי בשני הביאורים בגמ' בדעת רבי שמעון בן ננס] (תוס' יו"ט).

וּשְׁאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת - מהעזרה ומהלשכות לדעת בן ננס, או מהלשכות לדעת רבי עקיבא (רש"י, ע"פ משנה למלך ביאת מקדש ג, כ, בתי' הראשון), והיינו אף בלשכות הפתוחות לקודש, שלענין דיני טומאה דינם כחול [למרות שיש להן קדושה בנוגע לכמה דינים אחרים] (משנה למלך שם).

כּוֹפִין עָלָיו פְּסַכְתֵּר, כדי שלא יבואו הכהנים להיטמא בשרץ, אבל אם נמצא השרץ במקום שאין רגל כהנים מצויה שם, אין צריך לכפות עליו פסכתר (משנה למלך ביאת מקדש ג, כ, וראה לעיל ד"ה כהן, שכפיית הפסכתר מועילה גם לבטל את המאיסות).

גְּמָרָא. הַמַּכְנִיס טָמֵא שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ חַיָּיב כרת במזיד וחטאת בשוגג (רש"י כאן ובנדה לא, ב ד"ה אין), מחמת שגורם בכך ל'טומאת המקדש'. ודוקא כאשר השהה את הטומאה בשיעור השתחוואה, אכן, גם אם לא השהה את הטומאה בשיעור השתחוואה עובר משום עצם ההכנסה, אך עונשו רק מלקות ולא כרת וקרבן (מרחשת ח"א ב, יד, בישוב הגהת הגר"א כאן). ויש סוברים, שעונשו של המכניס שרץ הוא מלקות ולא כרת (הגהות הגר"א).

יָצָא כְּלִי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטּוּמְאָה, שטומאת מדרס אינה נוהגת אלא בכלים המיועדים למדרס, ולא בכלי חרס שאינם מיועדים לכך שעלולים להישבר בדריסה עליהם (רש"י), וטעם זה נוסף על דרשת רבא מהכתוב שאין כלי חרס נטמא בטומאת מדרס (ראה גמ' שבת פד, א, וקושיית רעק"א בגליון הש"ס שם ע"א), לפי

■ המשך בעמוד הבא

וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ וְכוּ'. שלענין הכנסת שרץ מודים התנאים שחייב על הכנסתו למקדש [שלא כדעת שמואל שפטור], אלא שנחלקו לענין השהיית הטומאה במקדש, עד כמה היא דבר חמור להתיר עבורה איסור שבות (רש"י). ועל אף שאין חילוק בין איסור הכנסת טומאה לבין חיוב הוצאתה, ובכל מקום שיש איסור להכניסה יש חיוב להוציאה [וכמו שהקשו תוס' על רש"י], מכל מקום ההיתר לעבור על איסורים בשביל הוצאת הטומאה אינו משום קיום מצות הוצאת הטומאה של 'וישלחו את מחניהם', אלא לצורך תיקון המקדש, וכלפי זה נחלקו התנאים האם תיקון העזרות חשוב כמו תיקון ההיכל (מרומי שדה לעיל קד, ב).

וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל קִדְרוֹן חוּצָה, ולא קבלו כהנים אחרים את הטומאה, כיון שטומאה בעזרה אינה כה חמורה עד כדי שיהא מותר לכהנים להיטמא כדי להוציאה משם (רש"י). שאסור לכהנים להיטמא בטומאת עבודה זרה ותקרובתה כשם שאסור להם להיטמא בטומאת מת, שאף שטומאת עבודה זרה אינה אלא מדרבנן, השוו אותה לטומאת מת [כפי שלמדו את טומאתה ממה שנאמר על עבודה זרה 'זבחי מתים', וכפי שהיא מיטמאה באהל כמותה] (רש"י, ע"פ גליוני הש"ס). ויש שביאר, שהטומאה שהיתה שם היתה של כלים שנטמאו במת, שהכהנים מוזהרים על טומאה זו (גאון יעקב, וכדעת הסוברים כן, וכדלהלן). ■ להלכה, מותר לכהנים להיטמא בטומאת עבודה זרה [שלא כדעת רש"י] (שו"ת חת"ס או"ח כג), ולהיטמא בכלים שנטמאו על ידי מת, נחלקו הפוסקים, ונהגו להקל (רמ"א יו"ד שסט, א).

הַכֹּל נִכְנָסִין בַּהֵיכָל לִבְנוֹת לְתַקֵּן וְכוּ'. שכל תיקון שהוא לצורך המקדש, מתיר את איסור הכניסה למקומות אלו. ולכן גם כהן טמא שנאסר באיסור חמור של 'עשה ולא תעשה וכרת' ליכנס למקדש, הרי הוא נכנס למקדש לצורך הוצאת הטומאה, שיש בכך תיקון למקדש (מרומי שדה לעיל קד, ב ומקדש דוד קדשים, לח) [אך אין לפרש שהיתר הכניסה הוא בשביל קיום מצות עשה של 'וישלחו מן המחנה', שהרי אין מצות עשה דוחה איסור עשה ולא תעשה וכרת]. וזהו בגדר 'הותרה' ולא בגדר 'דחויה', ולכן לא מוטל עליו חיוב למהר ולהשתדל למעט את שהייתו שם, אלא כל זמן שעוסק בתיקון המקדש, אינו מוזהר כלל על כניסתו (מקדש דוד שם).

אִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְוִיִּם, שכיבוד ותיקון העזרה נכלל בעבודת הלויים 'לשרת' את בית ה'. אכן, עבודה זו לא ניתנה למשוררים או לשוערים, אלא רשאי כל בן לוי לעשותה (ראה מקדש דוד קדשים, י).

וְאִידֵּי וְאִידֵּי טְהוֹרִין אֵין טְמֵאִין לֹא, שישראלים טהורים קודמים לכהנים טמאים, ואילו הברייתא דלהלן חולקת וסוברת להיפך, שכהנים טמאים קודמים לישראלים טהורים (רש"י להלן). אכן, כל זה הם 'הלכות קדימה', אבל כל שאי אפשר להיעשות על ידי אחרים, אפילו אין שם אלא ישראלים טמאים בלבד, יוציאו הם את הטומאה (גאון יעקב; גליוני הש"ס בדעת הרמב"ם).

יָכוֹל לֹא יְהוּ כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין נִכְנָסִין בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ לַעֲשׂוֹת רֵיקוּעֵי פַּחִים, שהרי כהנים בעלי מומים אסורים מדאורייתא להיכנס לפנים מהמזבח, אפילו בכניסה שלא לצורך עבודה, שנאמר (ויקרא כא, כג) 'אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא יגש', ולכן הוצרך הפסוק להתיר להם להיכנס לצורך תיקון (חי' רבינו חיים הלוי ביאת מקדש, א, טו, בדעת הרמב"ם). ויש שכתבו, שהאיסור הנדון כאן הוא משום 'ביאה ריקנית' (השגות הרמב"ן לא תעשה סט), שכל כניסה שלא לצורך עבודה, למרות שהיא נצרכת לתיקון המקדש נחשבת ל'ביאה ריקנית', וביאה ריקנית של בעל מום חמורה מביאה ריקנית של כהן כשר לעבודה, ולכן הוצרך הכתוב להתירה (חי' רבינו חיים הלוי שם בדעת הרמב"ן, שסובר שהאיסור הנלמד מהפסוק הנ"ל 'אל הפרוכת' וגו', נאמר רק על כניסת בעל מום לצורך עבודה).

אִיבַּעְיָא לְהוּ טָמֵא וּבַעַל מוּם אֵיזוֹ מֵהֶן נִכְנָס, שאף שאין איסור בכניסת האסורים למקום המקדש לצורך תיקון (וכמבואר לעיל ד"ה הכל נכנסין), מכל מקום ראוי שיכנסו הנבחרים יותר, ובזה דנה הגמ' מי הם הנבחרים יותר [שאילו לא היה היתר בעצם כניסת האסורים, פשוט שאיסורו של הטמא להיכנס חמור יותר מאיסורו של הבעל מום] (מרומי שדה לעיל קד, ב; חזו"א או"ח קיב, טו).

רַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיכָא קָאֵי, דְּתָנֵי קָאֵי וְכוּ'. והמתין רבי שמעון מלומר את דבריו עד לסיום ההלכות שיש בהן חילוק בין המקדש לבין המדינה (תוס' ד"ה אמר). ויש מפרשים, שרבי שמעון המתין עד לסיום המסכת, משום שיש בדבריו כלל הנוגע לכל דיני מסכת עירובין שהקילו בהם בכמה מקומות לצורך מצוה ושאר צרכים, כיון שדיני עירוב הם מדרבנן וניתן רשות לחכמים להקל בהם לפי הצורך (מהרש"א).

עֲנִיבָה דְּלֹא אָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת, שתיקון נימת הכינור על ידי עניבה אינה אסורה אלא מדרבנן (רש"ש לעיל קג, א, ע"פ רש"י כאן; רע"ב), והאיסור מדרבנן הוא מצד תיקון כלי, שאילו מצד מלאכת קושר מותר לכתחילה לקשור קשר עניבה בשבת (פנים מאירות ב, פו, וכמבואר בתוס' כאן ובגמ' שבת קיג, א לדעת חכמים שהלכה כמותם). ■ וכן נפסק להלכה, שבקשר עניבה אין איסור כלל משום מלאכת קושר (שו"ע או"ח שיז, ה).

הַדְרָן עָלָךְ. כתב המהרש"א (בסיום המסכת, ע"פ הירושלמי), שיש לפרש על דרך הדרש את הפסוק (משלי ג, יז) 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום', שבא ללמד את החילוק שמצינו בין עירובי תחומין לעירובי חצרות, שעירובי תחומין ניתנו רק להולך לדבר מצוה [כמבואר לעיל (פב, א)], ועל זה נאמר 'דרכיה' בלשון רבים, שעל ידי העירוב שמניח יכול לילך בדרך כפולה מהדרך הרגילה, אך הותר רק למי שהולך ל'דרכי נועם', היינו לצורך המצוות הקרויות 'נועם'. ואילו עירובי חצרות הותרו גם שלא לצורך מצוה, והטעם בזה הוא משום 'וכל נתיבותיה שלום', שירגילו כל בני החצר את נתיבותיהם וכליהם ומאכליהם עם שאר בני החצר, וירבה השלום בישראל.

המשך מעמוד קודם

שמצינו שני דינים חלוקים בקבלת טומאת מדרס, שדבר שיש לו 'דין כלי' המיועד גם לשימושים אחרים מלבד מדרס, מקבל טומאת מדרס בתורת 'כלי', ודרשת רבא מהכתוב ממעטת כלי חרס מדין זה של מדרס. אלא שיש דין נוסף, שדבר שכל ייעודו למדרס, מקבל טומאת מדרס גם כאשר אין לו 'דין כלי', ובשביל למעט כלי חרס גם מדין זה של מדרס, צריכים לטעם הנוסף שאין מייעדים כלי חרס למדרס לפי שעלול לשוברם (חי' ר' אריה לייב מאלין ב, ע).

עין משפט
נר מצוה

עח א ב ג מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' כג:

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) תוספתא דכלים פ"א ה"ט, ב) [חולין מט.], ג) [פסחים ה. וש"נ], ד) לעיל נב:, ה) [לעיל קב:], ו) חולין יג: בתקרובת אבל ע"ז עצמה אינה מטמאה באהל עי' שבת פג:, ז) מנחות כז:, ח) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה, ט) פסחים עז., י) אמור פרשה ג ה"ג, כ) ויקרא כא כא, ל) במדבר כח ב, מ) ויקרא כא כב-כג (עי' הג' הב"ח), נ) במדבר ה ב, ס) שם פסוק ג "ולא יטמאו את מחניהם".

אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו א) ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר ויוציאו את כל הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' לחצר בית ה' ויקבלו הלוים להוציא לנחל קדרון חוצה מר סבר מדאשתני בעזרה בלוים טומאה בעזרה ליכא ומר סבר עד היכא דלא אפשר בלוים מפקי כהנים השתא דאפשר בלוים תו לא מטמאי כהנים. ת"ר הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן ולהוציא את הטומאה ומצוה בכהנים אם אין שם כהנים נכנסין לוים אין שם לוים נכנסין ישראלים ואידי ואידי טהורין אין טמאין לא אמר רב הונא רב כהנא מסייע כהני דתני רב כהנא מתוך שנאמר ב) אך אל הפרוכת לא יבא יכול לא יהו כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח לעשות ריקועי פחים תלמוד לומר ג) אך חלק מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה בטהורין אין שם טהורין נכנסין טמאין אידי ואידי כהנים אין ישראלים לא איבעיא להו טמא ובעל מום איזו מהן נכנס רב חייא בר אשי אמר רב טמא נכנס דהא אישתרי בעבודת ציבור ר' אלעזר אומר בעל מום נכנס דהא אישתרי באכילת קדשים: רבי שמעון אומר וכו': רבי שמעון היכא קאי התם קאי דתנן מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר' שמעון אומר אפי' חמש עשרה אמה יכנס לפי שאין המשוחות ממצעין את המדות מפני הטועים דקאמר תנא קמא לא יכנס ואמר ליה רבי שמעון יכנס: שלא התירו לך אלא משום שבות: היכא קאי התם קאי דקאמר תנא קמא קושרה ואמר ליה רבי שמעון עונבה דלא אתי לידי חיוב חטאת שרו ליה רבנן קשירה דאתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן:

הדרן עלך המוצא תפילין וסליקא לה מסכת עירובין

רש"י

אמר רבי יוחנן. לענין עיולי כולי עלמא המכניס שרץ חייב, ולענין להוציא הנמלא בעזרה בשבת בהאי קרא פליגי: ויבאו הכהנים (א) פנימי בית ה' בהיכל ויוציאו הטומאה. ע"ז ותקרובתיה שהן מטמאין באהל: לחצר בית ה'. עזרה: ויקבלו הלוים להוציא משם לנחל קדרון. אבל כהנים אחרים לא מיטמאין, אע"פ שהיו לריכים לאנשים הרבה, אלו מוליאין מן ההיכל לעזרה ואילו משם ולחוץ לוים הוא דמיטמאין ולא כהנים, בן ננס סבר מדאשתני טומאת עזרה מכהנים ללוים, שמע מינה היכא דאיתא בעזרה לא מפקינן ליה בעבירה אלא מהדרינן אהתירא, ובשבת נמי לא דחינן שבות: טומאה בעזרה ליתא. כלומר היכא דאיתא התם לא חמירא כולי האי: דלא אפשר. בהיכל לא עיילי לוים, דאפי' כהנים אסירי למיעל אלא לעבודה, כדכתיב (ויקרא טז) ואל יבא בכל עת אל הקדש זה היכל מבית לפרוכת זה לפני ולפנים: תו לא מטמאינן לכהנים. שהרי אפשר בלוים, אבל לשהויי עד אורתא לא: מסייע כהני. דאמר לקמן כהנים טמאין עדיפי מטהורי ישראלים: אך אל הפרוכת וגו'. בבעלי מומין כתיב: רקועין. טסין של זהב, שמחפין בהן בית קדשי הקדשים מתוכו: אך חלק. כל אכין ורקין מיעוטין, כל אתין וגמין רבויין. חלק מיעט, דלמלאכה שרי לעיולי: טמא ובעל מום. אי אפשר אלא באחד מהן, איזה מהן מכניסין: דהא אישתרי בעבודת צבור. דכתיב (במדבר כח) במועדו ואפילו בטומאה, אבל בעל מום לא הותר, דתניא בתורת כהנים מום בו את לחם אלהיו לא יגש להקריב, אין לי אלא תמידין שהן קרויין לחם כענין שנאמר את קרבני לחמי לאשי, שאר קרבנות לבור מנין, ת"ל שוב לחם קרא אחרינא כתיב בתריה לחם אלהיו מקדשי הקדשים (ב), וסמיך ליה אקרא קמא דנשתמע הכי לא יגש להקריב לחם אלהיו: דהא אישתרי באכילת קדשים. מהאי קרא לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל: המשוחות. מודדי התחומין, ומציבין סימן כשהן מודדין אין ממצעין מדתן: (ג) מפני טועי המדה. שמא יטעו בה, הלכך מקצרין אותה, נמצא שעדיין התחום לא הגיע, ומי שהחשיך לו חוץ לתחום כבר נכנס בתוך אלפים ט"ו אמות כדפרישית במי שהוציאוהו (לעיל דף נב:). ל"א מפני הטועין שטועין ויוצאין וחוזרין ונכנסין, לפיכך מקצרין המודדין את התחום הסימן ומציבין בתוך התחום, שאם יצא לא עביד איסורא: יכנס. דמשלך נתנו לך, שכבר הוא בתוך תחומו, והכא אתא ר' שמעון למיתב טעמא למילתיה, דלא תימא מיקל אני באיסור שבת אלא משלו נתתי לו, והכא נקט לה משום פלוגתא דנימת כנור כדמפרש ואזיל: קושרה. בנימת כנור שנפסקה, ופליג עליה רבי שמעון לעיל ואמר בברייתא עונבה, ואמר הכא טעמא למילתיה ופליג אתנא דלעיל ואמר לא הותרו במקדש אלא שבות, ובתרתי מיפלגא מילתא דרבי שמעון, רישא במחשיך חוץ לתחום וסיפא בנימת כנור, והכי קאמר רבי שמעון לתנא קמא אע"פ שהקלתי במחשיך חוץ לתחום מחמיר אני בנימת כנור, דהתם משלך נתנו לך, אבל כאן לא התירו אלא שבות: קשירה דאתיא לידי חיוב חטאת. במדינה (ד) גזרה שמא יקשור קשר של קיימא:

תוספות

אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו. פירש בקונטרס שבא לתרץ דכולי עלמא מכניס שרץ חייב ולענין הוצאת טומאה פליגי ותימה דלכאורה אין חילוק דאי מכניס שרץ חייב הוא הדין דמוזהר להוציאו מושלחו מן המחנה דכל היכא דקרינן לא יטמאו את מחניהם קרינן וישלחו וא"כ מאי טעמא דמאן דאמר מעזרה לא ונראה דמילתא באפי נפשה היא ולא קאי לדחויי הא דקאמר לעיל כתנאי (ה) ופליג בין במכניס בין במוליא דאין חילוק כדפירשנו אלא בא לאסמוכי קרא למאן דאמר חייב ולמאן דאמר פטור:

אמר ר' שמעון יכנס. והכי קאמר ליה רבי שמעון לתנא קמא אע"פ שמיקל אני במחשיך חוץ לתחום מחמיר אני בנימת הכנור דהתם לאו קולא הוא אלא משלך נתנו לך וגם כאן לא נתנו לך אלא משלך דהיינו עניבה דהוה דבר המותר והא דנקט עד הכא משום דבעי לאסוקי מילי דבמקדש אבל לא במדינה:

הדרן עלך המוצא תפילין וסליקא לה מסכת עירובין

רבינו חננאל

בהא קמיפלגי כו'. **ואלא לימא דשמואל כי הני תנאי** דתנן מהיכן מוציאין אותו מן ההיכל כו' מאי לאו בהא קמיפלגי דר"ש דאמר מכל העזרה מוציאין אותו כו' ועמדה כתנאי. **א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו** ויבאו הכהנים פנימה בית ה' לטהר ויוציאו את כל הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' לחצר בית ה' ויקבלו הלוים להוציא אל נחל קדרון חוצה א) ר"ע סבר מדאפקו הכהנים מן ההיכל עד לחצר בית ה' מכלל דעזרה לא מקבלה טומאה. ור"ש בן ננס סבר בהיכל דלא אפשר ללוים למיעל מטמינן להו לכהנים אבל בחוצה דאפשר בלוים תו לא מטמינן להו לכהנים. **ת"ר הכל נכנסין לתקן ולבנות ולהוציא** את הטומאה כהנים לוים וישראלים מצוה בכהנים אם אין שם כהנים נכנסין לוים מצוה בלוים אם אין שם לוים נכנסים ישראלים. אמר רב הונא רב כהנא דכהנא הוא ומסייע כהני. דתני רב כהנא אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח כו'. יכול [לא] יהו כהנים בעלי מומין נכנסין לבין האולם ולמזבח לעשות ריקועין למזבח ת"ל אך חלק מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה בטהורין אין שם טהורין נכנסין טמאין ואלו ואלו כהנים [אין] אבל ישראלים לא: **איבעיא להו טמא ובעל מום** איזה מהן נכנס רב חייא בר אשי אמר רב טמא נכנס דהא אישתרי ליה עבודת ציבור. ר' אליעזר אמר בעל מום נכנס דהא אישתרי באכילת קדשים: **מתני' ר"ש אומר כל [מה] שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך.** ר"ש (אומר) התם קאי (בהא) [אהא] דתנן מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס. רבי [שמעון] אומר אפי' ט"ו אמה יכנס שאין המשוחות ממצין את המדות מפני הטועין כלומר הניחו מקום שלא הכניסוהו במקום אלפים אמה ב) אותם שמדדו התחום יתר מזה וכאילו מכלל תחומך הוא ולפיכך התירו לך שלא התירו לך אלא משום שבות גזרו זה רבנן [על] משנה זו משיב [על] שאמר ת"ק קושרין. א"ל קשירה דאתיא לידי חיוב חטאת גזרו בה רבנן עניבה היא ולא אתיא לידי חיוב חטאת אלא משום שבות הוא לא גזור בה רבנן דכל מקום שהתירו לך התירו לא מקום שבות הוא אלא מותר הם שגזרו עליו משום שבות הוא אבל במקום איסורא דאורייתא לא: הדרן עלך המוצא תפילין וסליקא לה מסכת עירובין

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ויבאו הכהנים לפנימה: (ב) ד"ה דהא אישתרי וכו' מקדשי הקדשים וגו' לא יגש כי מום בו וסמיך ליה אקרא: (ג) ד"ה המשוחות וכו' מדתן הס"ד ואח"כ מ"ה מפני הטועין מפני טועי המדה: (ד) ד"ה קשירה וכו' במדינה גזור שמא: (ה) תוס' ד"ה א"ר יוחנן וכו' כתנאי ומפליג בין מכניס למוציא דאין חילוק:

תורה אור השלם

א) וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים לִפְנִימָה בֵית יְיָ לְטַהֵר וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל הַטֻּמְאָה אֲשֶׁר מָצְאוּ בְּהֵיכַל יְיָ לַחֲצַר בֵּית יְיָ וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל קִדְרוֹן חוּצָה: [דברי הימים ב' כט, טז]

ב) אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדְּשָׁם: [ויקרא כא, כג]

רב נסים גאון

כלי חרש אשר יפול מהם מכל האוכל הרי נתברר מאלו המקראות שכלי חרש אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד מכלל שאינו נעשה אב הטומאה לפי שאב הטומאה מטמא אדם וכלים ולא מצינו כלי חרש שמטמא לא אדם ולא כלים מיכן ראייה שאינו נעשה אב הטומאה כלל והמעלה שלו אינה אלא כמעלת ולד הטומאה שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד כדאמרינן בתחילת נזיקין (ב"ק דף ב) ותניא בתורת כהנים יכול אף הכלים יהו מטמאין מאויר כלי חרס ת"ל אוכל אוכלין מטמאין באויר כלי חרס ואין הכלים מטמאין באויר כלי חרס. **ובפרק אור לארבעה עשר** (פסחים דף כ) אמרינן תני תנא קמיה דרב ששת שרץ מטמא את המשקין ומשקין מטמאין את הכלי וכלי מטמא את האוכלין ואוכלין את המשקין למדנו ג' טמאות בשרץ א"ל הני ד' הויין אמר [גוז] משקין דרישא נתברר מכל אלו הדברים כי השרץ מטמא הכלי והכלי את האוכלין והאוכלין את המשקין (חדא) [ומיהו] מדרבנן משקין נמי מטמאין כלי חרס כדאיתא בת"כ וכבר פירשנוה בפרק אלו דברים דברכות. **ואמרינן עלה** [בפסחים שם] אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא וליחזי האי תנורא כמאן דמלי טומאה ותיהוי פת ראשונה אמר ליה לא אמרינן כמאן דמלי טומאה דתניא יכול כו' והאי ברייתא שכבר הזכרנוה זהו עיקר דאין כלי חרס נעשה אב הטומאה. **ואיתא בתורת כהנים** נפש אשר תגע בכל דבר טמא ר' עקיבא אומר יכול אפילו באוכלין ומשקין ובכלי חרס יהא חייב ת"ל בבהמה מה בהמה מיוחדת שהיא אב הטומאה יצאו אלו שאינן אב הטומאה לטמא. **ובגמרא דאור לארבעה עשר דבני מערבא** (הלכה ז) גרסי הוא טמא אינו נעשה לטמא ועיקר הדבר הוא מה שהזכרנוהו: **טמא נכנס דהא אישתרי בעבודת ציבור.** בפ' א' דמסכת יומא (דף ו) גרסינן איתמר טומאת המת רב נחמן אמר היתר היא בציבור ואסיקנה כל טומאת המת בציבור רחמנא שרייה ותניא [שם ד' ז] (שמות כח) ונשא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון הוא נושא אם עון פיגול וכו' הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור. **ובמס' פסחים** בפר' אלו דברים בפסח דוחין את השבת (דף סו) גרסי' ופסח גופיה מנא לן כולי' יכול לא יהו עושין את השני אלא טמאין וכו' אלא ה"ק אינו נדחה לפסח שני אלא עושין בטומאה וציבור נמי דעביד בטומאה בטמא נפש אבל בשאר טמאות לא. **ובפ' כיצד צולין** (דף עט) שנינו נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאין והקהל טהור (יעשה) [יעשון] בטומאה בעל מום נכנס דהא אישתרי באכילת קדשים זהו מן התורה דכתיב (ויקרא כא) כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל:

סליקא לה מסכת דעירובין בסיעתא דשמיא ברוך נותן ליעף כח

חשק שלמה על רבינו חננאל א) [נראה מזה דלרבינו גרס במשנה לסיכך דר"ש סבר דמוליכין אותו מן ההיכל וכו' ולר"ש בן ננס סבר לכל מקום שהיכן וכו' וצ"ע]. ב) [אולי צ"ל מפני אותם שמדדו וכו' והוא פי' של מפני הטועין].

הגהות וציונים א) יש להוסיף דכהנא הוא (דפוס ויניציאה רפ"ח ודפוס שאלוניקי): ב) צ"ל ממצין (גליון): ג) צ"ל דכולי (דפוס שאלוניקי וכת"י): ד) בדפוס ויניציאה רפ"ח נוסף ומתקנין. ובדפוס פירוש הנוסח "מקצרין המודדין את התחום ומציבין הסימן בתוך התחום": ה) כל הדבור ליתא בדפו"ר ובכת"י, ונוסף בדפוסי ויניציאה, ועי' מהרש"א:

משנת ראשונים התם קאי דתנן מי שהחשיך חוץ לתחום. וא"ת ומאי שייך הכא, וי"ל דהכי קאמר אע"פ שהקלתי בתחום להתיר חוץ לשיעור לא להקל שלא נתנו לך אלא משלך הכא נמי לא בעי לאוקולי ולא שרינן אלא עניבה שהוא דבר המותר. [תוספות הרא"ש] **אפילו אמה אחת לא יכנס.** היה מהלך בדרך ואינו מתכוין לקנות שביתה אלא שסובר לילך ליכנס לעיר וחשכה לו קרוב לתחום וכן אפי' היה מתכוין לקנות שביתה שאין קנין שביתה למהלך אלא לעומד אפי' אמה אחת לא יכנס וכן במקומו לא קנה שביתה ואין לו אלא ארבע אמות. וי"מ בעומד וקנה שביתה, ואל יכנס פירושו שאם נראה שביתתו חוץ לאלפים אמה ונמצא שמקומו מדוד חוץ לעיר. [מאירי, לעיל נב:] **רבי שמעון אומר אפילו חמש עשרה אמה יכנס**, כיון שהיה זה אונס שרי ליה ליכנס ולא מחמירין ליה כמו שאנו מחמירין למי שיוצא חוץ לתחום שהיה לו להזהר ולתת דעתו שלא יצא, ואפי' באנסוהו נכרים יש לומר דר' שמעון נמי היה מחמיר בו משום גזירה דמי שיצא לדעת, וי"ל שהיה מתיר לו ליכנס אם לא הוציאוהו אלא י"ד אמות. [רבינו יהונתן לעיל מה:] **ואמר ליה רבי שמעון יכנס.** נראה דהלכה כר' שמעון במי שהחשיך חוץ לתחום דקיימא לן כדברי המיקל בעירוב, וכן פסק הראב"ד ז"ל. [הרשב"א, עירובין נב:]

מילואים

המשך מעמוד פב.

וטעם הדבר שבדרבנן יש ברירה, לפי שספק הוא האם אומרים 'יש ברירה', ולפיכך בדרבנן הקלו ש'יש ברירה', ובדאורייתא החמירו ש'אין ברירה', אבל כשהדבר הוא לקולא, לא אומרים בדאורייתא אין ברירה (ר"ן גיטין יב, ב מדפי הרי"ף ד"ה והלכתא). ויש שכתבו, שאין זה מדין ספק, אלא דין ודאי הוא, שמעיקר הדין אין ברירה, ולפיכך בדאורייתא אין ברירה אפילו לקולא, אלא שבדרבנן הקילו חכמים לומר יש ברירה (ע"פ ים של שלמה ב"ק ה, לב ענף יד, תוס' יו"ט פסחים ח, ב, וחזו"א דמאי טז, ו, שכך דעת התוס' כאן).

דְּאִי יֵשׁ בְּרֵירָה תִּיגַּלֵּי מִילְּתָא לְמִפְרַע דְּמִבָּעוֹד יוֹם הָוֶה נִיחָא לֵיהּ, שאף ששתק ולא גמר בלבו מבעוד יום שהוא רוצה בכך, אלא רק משחשיכה, מדין יש ברירה אנו אומרים שהוברר הדבר שהיתה דעתו לכך בשעת קניית העירוב (ע"פ רש"י כביאור הגאון יעקב, ואור זרוע קפו). כלומר, שנחשב כאילו אמר כל אחד מבני העיר בשעת קניית העירוב שיקנה לו אם ירצה בו בשבת, וכשרצה בו בשבת נחשב שרצה בו למפרע בשעת קניית העירוב, מדין יש ברירה (חזו"א דמאי טז, ח). אך אם בשעת קניית העירוב אמר או חשב בפירוש שאינו רוצה שיחול עבורו, אף שהתרצה בכך משתחשך, אין שייך לומר שהתבררה דעתו למפרע מדין יש ברירה, שהרי דעתו היתה שלא יחול (גאון יעקב).

הוֹדִיעוּהוּ וְלֹא הוֹדִיעוּהוּ קָתָנֵי, כלומר, שמה שאמרה המשנה 'שקיבל עליו מבעוד יום', לאו דוקא שקיבל עליו ממש, אלא הכוונה היא שהודיעוהו מבעוד יום, ודי בכך אף אם קיבל עליו משתחשך, משום שיש ברירה, אך אם לא הודיעוהו מבעוד יום, לא שייך לומר שהתבררה דעתו למפרע, כי הרי לא היתה לו דעת כלל (ריטב"א).

יוֹצֵא בְּעֵירוּב אִמּוֹ, כלומר, שאף אם עירבה לעצמה ולא זיכתה לו חלק בעירוב, מכל מקום מוליכתו עמה, לפי שהוא כגופה ומסתמא דעתה עליו משום שאינו יכול להישאר לבדו בלא אמו (רש"י). ומטעם זה, יוצא הוא בעירוב שלה אף שאין מערבים אלא לדבר מצוה וקטן לאו בר מצוה הוא, כי מאחר והיא עירבה לדבר מצוה, יוצא הוא בעירוב שלה כיון שאינו יכול להישאר לבדו (תוס'; תוס' רא"ש). ועוד יש לומר, שגם בקטן יש מצוה להוליכה עמו, משום חינוך (שם ושם). ולפי תירוץ זה, אינה יכולה לערב אלא בקטן בר הבנה ששייך בו חינוך (מג"א תיד, ג, הובא בשעה"צ שם, י). ויש שכתב, שגם לתירוץ זה כשאי אפשר לה להניחו, אף שאינו בר חינוך יוצא בעירובה, אלא תירוץ זה בא להוסיף, שאף באופן שיכולה להניחו בלעדיה בקלות, מכל מקום כשהוא בר הבנה ששייך בו חינוך, יוצא בעירובה (אליה רבה שם, ג, הובא בשעה"צ שם, והביא בשם התוספת שבת שם, ג, שלפי זה גם במינקת שכרוך התינוק אחריה, יוצא בעירובה).

המשך מעמוד פב:

לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, ואינו דומה לעירובי חצרות ומבואות ששיעורם הוא במזון שתי סעודות לכולם [כמבואר במשנה לעיל (פ, ב)], כי שם מטרת העירוב כדי להחשיבם כמעורבים זה עם זה שלא יאסור אחד על חבירו, מה שאין כן בעירובי תחומין, אין אחד שייך לחבירו, אלא כל אחד כשרוצה לילך חוץ לאלפיים אמה שלו, צריך לקנות שביתה לעצמו, ולפיכך צריך מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד (חי' המאירי בע"א, ט"ז או"ח תיג, א). ויש שביאר, שבעירובי חצרות ומבואות הקילו חכמים, כיון שסיבת התקנה היתה שלא יבואו להוציא לרשות הרבים, מה שאין כן עירובי תחומין שלא התירו אלא לדבר מצוה, לא רצו להקל (לבוש שם, א). ויש שביאר, שהחמירו בעירובי תחומין לפי שיש לכך אסמכתא מהתורה, מהפסוק (שמות טז, כט) 'אל יצא איש ממקומו' [כמבואר בגמ' לעיל (נא, א)] (אליה רבה שם, א).

וְזֶה וָזֶה מְהַכְּווֹנִים לְהָקֵל, שלדעת רבי מאיר, אדם אוכל בשבת יותר, משום שיש לו תבשילים מבוסמים ו'רווחא לבסימא שכיח' [כמבואר בגמ'] (רש"י), ולדעת רבי יהודה אדם אוכל בחול יותר, כיון שבשבת הוא סועד שלש סעודות ולכן אינו אוכל הרבה בכל סעודה (רש"י). ובאופן אחר יש שפירשו, שרבי מאיר היה רגיל לאכול פת בשבת יותר מבחול, לפי שהיה אוכל פת עם כל המאכלים שמלפתים בהם את הפת, ורבי יהודה היה אוכל פת בחול יותר מבשבת, לפי שהיה שבע בשבת מהתבשילים האחרים (רש"י כתובות סד, ב ד"ה מתכוונין, וכן פירשו בירושלמי ח, ב וברבינו יהונתן כז, א מדפי הרי"ף [אך לא כתבו שזה היה מנהגם של רבי מאיר ורבי יהודה עצמם]).

רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר מִכְּפָר בְּפוּנְדְּיוֹן, ושיעור זה [וכן שיעורו של רבי שמעון להלן] הוא קבוע וקצוב, אף לחולה או לזקן האוכלים פחות מכך [ושלא כדעת רבי מאיר ורבי יהודה, וכפי שיתבאר להלן על הגמ'] (ע"פ רש"י כתובות סד, ב ד"ה רבי יוחנן). ■ להלכה, שיעור שתי סעודות לאדם בינוני, יש אומרים שהוא כשש ביצים [כרבי יוחנן בן ברוקא] (שו"ע או"ח תט, ז, ושסח, ג). ויש אומרים שהוא כשמונה ביצים [כרבי שמעון] (שו"ע שסח, שם, בשם יש אומרים). ולכתחילה נכון להניח שיעור שמונה ביצים (משנ"ב שם, יב). ואם הניח מאכל שמלפתים בו את הפת, די בכך שיהא בו כשיעור שמלפתים בו פת של שתי סעודות (שו"ע תט, שם).

חֲצָיָהּ לַבַּיִת הַמְנוּגָּע, כלומר, חצי מכיכר שלימה ששיערו בה את העירוב, שיש בה שיעור של כדי סעודה. ואף שלענין עירוב סובר רבי שמעון שבכיכר יש שיעור שלש סעודות, ואם כן נמצא שבחצי כיכר יש שיעור סעודה וחצי, אין זה השיעור שמעיקר הדין, ששיעור העירוב נאמר להקל, אבל שיעור סעודה ידוע לחכמים שהוא חצי כיכר (רש"י). והביאור בזה, שבכיכר יש שלש סעודות בצמצום ושתי סעודות בריוח, ולגבי עירוב הקילו לשער לפי השיעור המצומצם (תוס' רבינו פרץ).

גְּמָרָא. וְכַמָּה מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, ושאלת הגמ' היא לפי שיטת רבי מאיר ורבי יהודה (רש"י), שהשיעור שהם אמרו, הוא לחולה או לזקן האוכלים מעט, שלהם משערים לקולא לפי שיעור מזונם בשבת או בחול, אבל לרעבתן האוכל יותר מאדם בינוני, אין משערים לפי מזונו, כי בטלה דעתו אצל כל אדם, אלא משערים כשאר אדם בינוני, וכדי לדעת שיעורו של רעבתן, שאלה הגמ' כמה הוא שיעור מזונו של אדם בינוני בסעודת שבת או חול (רשב"א וריטב"א, ע"פ הגמ' לעיל ל, ב). ושיטה זו היא משנה בכלים (יז, יא) וברייתא (לעיל שם) בשם רבי שמעון בן אלעזר, וכמבואר בגמ' לעיל (שם), אולם דעת רבי יוחנן בן ברוקה ורבי שמעון, ראה לעיל בביאורנו למשנה, שהשיעור הוא קבוע וקצוב, אף לחולה ולזקן [וזאת מלבד מה שנחלקו על רבי יהודה ורבי מאיר כמה הוא שיעור מזון שתי סעודות לאדם בינוני, וכמבואר להלן בסמוך]. ויש

שכתבו, שגם חכמים וסומכוס (במשנה לעיל כו, ב) נחלקו ביניהם בזה, שלדעת חכמים אין משערים לחולה וזקן, אלא לפי אדם בינוני, ושלא כסומכוס שאמרה הגמ' לעיל (ל, ב) שסובר כמשנה בכלים שמשערים בחולה וזקן לפי מזונם (תוס' שם ד"ה תרגומא, בתי' הראשון). ■ להלכה, לחולה ולזקן משערים לפי אכילתם [כרבי מאיר ורבי יהודה וסיעתם], ולרעבתן משערים כאדם בינוני (שו"ע או"ח תט, ז ומשנ"ב שם, ל-לא). ויש מהאחרונים שמצדדים להחמיר, שאפילו לזקן וחולה משערים כאדם בינוני [כחכמים לפי תוס'] (ביאה"ל שם).

תַּרְתֵּי רִיפְתָּא אִיכָּרֵיתָא וְכוּ' תַּרְתֵּי רִיפְתָּא נָהֳרָא פַּפְּיָתָא, ושיעורים אלו שוים לשמונה עשרה גרוגרות (תוס' לעיל פ, ב, ע"פ הגמ' שם), דהיינו שתים עשרה ביצים [אם גרוגרת היא שני שליש ביצה] (ביאור הגר"א או"ח תפו), ושלא כדעת רבי יוחנן בן ברוקה ורבי שמעון שנתנו בזה שיעורים אחרים (תוס' שם).

המשך מעמוד פד.

ואף שלבני החצר יש שתי ריעותות, זריקת גובה לחוליא, ושלשול לבור, ולבני המרפסת יש רק ריעותא אחת של שלשול, נקרא תשמיש שניהם בקשה (שעה"צ שעה, ט, והוסיף, שמכאן מוכח כדעת האוסרים בתל נמוך עשרה ומופלג ארבעה מהמרפסת, ראה המחלוקת בזה לעיל בסמוך).

כֵּיוָן דְּכִי מַלְיָא שַׁרְיָא כִּי חָסְרָא נָמֵי שַׁרְיָא, שהכלל הוא (גמ' לעיל יז, א) 'שבת הואיל והותרה הותרה'. ואפילו לדעת מי שחולק על כלל זה (שם) לענין פתח שנסתם בין שתי חצרות שעירבו ביניהן, שכל אחת מהחצרות שייכת לבעלים אחרים, כאן לגבי תשמיש בני חצר ובני מרפסת שהבור הוא דבר המשותף לשניהם, מודה הוא שכיון שהותר לבני המרפסת להשתמש בבור בבין השמשות בעודו מלא, הותר להם השימוש בו בכל השבת (ריטב"א).

אַדְּרַבָּה כֵּיוָן דְּכִי חָסְרָא אָסִירָא כִּי מַלְיָא נָמֵי אָסִירָא, שכיון שהמים הם דבר המותר בטלטול בשבת ואינם מתבטלים לבור, לפיכך אינם ממעטים את עומק הבור (תוס'). ויש שכתב, שאפילו לדעת הסובר (שם) ש'שבת הואיל והותרה הותרה', כיון שהבור עומד להתחסר מהמים, נחשב הוא כמחוסר אף בעודו מלא (ריטב"א). ויש שכתבו, שמעיקר הדין בעודו מלא מותר הוא בשימוש לבני המרפסת, אלא שכיון שעומד הוא להתחסר ולהיאסר עליהם, אסרו עליהם את השימוש בו אף בעודו מלא, גזירה שמא יחסרו המים בשבת ויבואו להשתמש בו כבתחילה (ע"פ רש"י ד"ה מתוקנין, מג"א שעה, א ומשנ"ב שם, יא). ■ וכן הוא להלכה (משנ"ב שם).

בְּטֵיבְלָא, ■ וכן הוא להלכה (משנ"ב שעה, יא). ואף שהפירות הם מוקצה, מותר להניח עליהם חפציו וליטלם משם, כיון שאין איסור לנגוע במוקצה ולהשתמש בו שלא לצורך המוקצה, ובלבד שלא יטלטל את המוקצה (תרומת הדשן סז). ויש שהתירו נגיעה במוקצה אפילו לצורך המוקצה כל זמן שאין חשש שינענע אותו (מגיד משנה שבת כה, כג, וביאור הגר"א או"ח שי, יח. וראה משנ"ב שח, יז שהביא את שתי הדעות, ושם שי, כב, שהכריע להקל).

והוא הדין אם הניח בבור פירות מתוקנים שאין דעתו להסתפק מהם בשבת, וכגון שיחדם לאוצר, דינם כפירות טבל שממעטים את עומק הבור (אליה רבה שעב, כד).

המשך מעמוד פד:

דְּכֵיוָן דִּבְתוֹךְ עֲשָׂרָה דַּהֲדֵי קָיְימִי אָסְרָן אַהֲדֵי, ואף שמבואר להלן (פח, א) ש'יש דין גזל בשבת' [כלומר, שהמשתמש ברשות שאינה שלו, אינו אוסר את השימוש בשבת על בעל הרשות], מכל מקום יכולים בני רשות הרבים לאסור את הגג שאינו שלהם, משום שתשמיש הגג אינו חשוב כל כך, וכשמשתמשים בו בני רשות הרבים בימות החול לא מקפיד עליהם בעל הגג, והרי זה כ'מיצר שהחזיקו בו רבים ברשות' שאסור לקלקלו. אבל כשעשה סולם קבוע, גילה בדעתו שחשוב בעיניו תשמיש הגג ורוצה להשתמש בו בקביעות, וסילקו מבני רשות הרבים (ריטב"א).

כְּשֶׁרַבִּים מְכַתְּפִין עָלָיו בְּכוּמְתָא וְסוּדָרָא, שרגילים בני רשות הרבים להניח עליו בימות החול את כובעיהם וסודריהם שפשטו מעליהם, כדי להתקרר מעט מהחום על ידי הרוח (רש"י). ואף שבשבת אסור לבני רשות הרבים לטלטל מרשות הרבים לגג שהוא רשות היחיד [וראה בביאורנו לעיל (ד"ה גג הסמוך) שיש סוברים שנחשב כרמלית], מכל מקום אוסרים הם על בעל הגג לטלטל מהבית לגג, משום שדי בכך שמשתמשים בני רשות הרבים בגג בשאר ימות השבוע כדי שיחשב רשות תשמישם לאוסרו על בעל הגג (חזו"א או"ח קב, יד). ויש שכתב, שגם בשבת הם מניחים שם את כובעיהם וסודריהם לצורך זה, ואין בכך איסור הוצאה מרשות הרבים לגג שהוא רשות היחיד, משום שמדובר כשסמוך לגג ישנו 'סטיו' שהוא מקום פטור, וכשעומדים בני רשות הרבים עליו, מותר להם לטלטל ממנו לרשות היחיד (פסקי הריא"ז ב, ו).

המשך מעמוד פה.

שְׁנֵי בָּתִּים וְשָׁלֹשׁ חוּרְבּוֹת בֵּינֵיהֶם, ודוקא כשאין בחורבות דיורין, וגם אין להן בעלים אחרים אלא בעלי הבתים שותפים בהן (רש"י), אבל אם היו החורבות של בעלים אחרים, היו אוסרים בעלי החורבות על בני הבתים את הטלטול לחורבות, שאף שמקום שאין בו בית דירה אינו אוסר את הטלטול בחצר או בדירה הפתוחה לו, מכל מקום אסורים לטלטל מזה לזה (תוס', ממשמעות רש"י). ויש שכתב, שאפילו אם יש לחורבות בעלים, כיון שהבעלים אינם דרים בהן מותר לבני הבתים לטלטל לתוכן, שמקום שאין בו בית דירה, כמו שאינו אוסר את הטלטול לדירה הסמוכה לו כך אינו אוסר את הטלטול לתוכו (תוס', בשם ר"י). ■ להלכה, מסתימת השו"ע משמע שמותר לטלטל אל החורבות גם כשיש להן בעלים [כדעת ר"י] (ביאה"ל שעו, ג, וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם, שמצינו סתירות בזה להלכה בדעת המשנ"ב ובדעת החזו"א).

המשך מעמוד פה:

וְכָל מָקוֹם וְכוּ' מַנִּיחִין בּוֹ שִׁתּוּף חוּץ מֵאֲוִיר מָבוֹי. אבל אין צריך להניח את השיתוף דוקא בבית שבחצר, ששיתוף מבואות אינו משום דירה, שאינו נחשב כדר במקום השיתוף, אלא הוא משום שהם שותפין בחצרות, ולכן די להניחו בחצר שהיא מקום המשתמר (רש"י). והוא הדין שאפשר להניחו בבית שבחצר (תוס' לעיל עא, ב ד"ה בפת, בדעת רש"י; ריטב"א שם; רשב"א לעיל עג, ב). ויש שסובר, שאין להניחו בבית שבחצר, שתשמישו אינו דומה לתשמיש המבוי ואינו ניכר כל כך שהניח לשם שיתוף, ודוקא

בחצר שבמבוי אפשר להניחו, שתשמישי החצר והמבוי דומים זה לזה וניכר שמניח לשם שיתוף (תוס' שם בשם ר"י, וכן תוס' לעיל סח, א ד"ה ונקני).

■ להלכה, אין צריך להניח את השיתוף דוקא בבית, אלא די שיניחנו במקום המשתמר, כגון חצר. ואויר המבוי, אינו מקום המשתמר. ואם רצה, יכול להניחו בבית [כדעת רש"י, הרשב"א והריטב"א] (שו"ע או"ח שפו, א, משנ"ב שם, ה, וביאה"ל שם ד"ה ואין).

פַּת שֶׁעָל הַשֻּׁלְחָן סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם עֵרוּב - שאף שבעל הבית שהזמינם לאכול אצלו לא הקנה להם בפירוש את הפת שעל השולחן, יכולים לסמוך עליו משום עירוב, שסתמא דמילתא כיון שהזמינם לאכול הרי זה כאילו השתתפו עמו בפת (תוס' לעיל עג, ב ד"ה בני; רשב"א שם). ויש שפירש, שמדובר בבני חבורה שקנו פת בשותפות ואוכלים ממנו יחד (מגיד משנה עירובין א, יט, בדעת הרמב"ם שם).

■ להלכה, בני חבורה שהיו מסובין לאכול וקידש עליהם היום, יכולים לסמוך על הפת שעל השולחן משום עירוב. ודוקא במסובין בבית, אבל בחצר אינם יכולים לסמוך משום עירוב. ומשום שיתופי מבואות יכולים לסמוך על הפת גם אם מונחת בחצר (שו"ע או"ח שסו, יא ומשנ"ב שם. וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 80).

המשך מעמוד פו.

ויש סוברים שבין לבית שמאי ובין לבית הלל די במחיצה עשרה טפחים, ואין צריך שיהיה בה טפח נוסף, ולבית שמאי צריך שיהיו תשעה טפחים בתוך המים וטפח אחד בולט מעל המים כדי שיהיה היכר לעומדים מעל המים, ולבית הלל די בכך שיהיה טפח מהמחיצה בתוך המים, כדי למנוע מהדלי ללכת לחלק של חבירו ולדלות משם (רי"ף כח, ב מדפיו; רשב"א; ריטב"א).

■ להלכה, בור שבין שתי חצרות שלא עירבו ביניהן, אין ממלאים ממנו בשבת אלא אם כן עשו מחיצה עשרה למעלה מן המים [כרב יהודה בדעת בית הלל], וטפח ממנה יורד בתוך המים [כיעקב קרחיאנה, וכפירוש הרי"ף]. ואם היתה המחיצה כולה בתוך המים, צריך שיהיה טפח יוצא ממנה למעלה מן המים. ויכולים גם לעשות על פי הבור קורה רחבה ארבעה טפחים, ולמלאות כל אחד בצדו [כרבה בר אבוה] (שו"ע או"ח שעו, א. וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים).

קוֹרָה אַרְבָּעָה מַתֶּרֶת בְּחוּרְבָּה שנפלו מחיצותיה [ראה ציור בעמ' 133], ושני חודי הקורה שמכאן ומכאן יורדים וסותמים, ודוקא ברחבה ארבעה טפחים, שכאשר החודים יורדים וסותמים יש רוחב ארבעה בין חלל המחיצות, אבל אם רוחבה פחות מארבעה, אין החודים יורדים וסותמים, שמחיצה העשויה למקום שאין בו רוחב ארבעה טפחים אינה נחשבת מחיצה (רש"י). ודוקא בחורבה שאין לה מחיצות, צריך שיהיה בקורה רוחב ארבעה, אבל במקום שיש לו מחיצה מצד אחד, גם אם אין בקורה רוחב ארבעה, חודה החיצון יורד וסותם, משום שמשמש מחיצה למקום שיש בו רוחב ארבעה (תוס' ד"ה קורה, בדעת רש"י). ורב יהודה סובר כרבי ישמעאל ברבי יוסי (להלן ע"ב) ש'מחיצה תלויה' מתרת, ולכן אף שחוד הקורה אינו נוגע בקרקע, מתיר מדין 'מחיצה תלויה' (רש"י).

ויש שפירשו, שהקורה אינה מתירה מדין 'מחיצה תלויה', שהרי אין כאן מחיצה כלל, אלא הקורה מתירה מדין 'פי תקרה יורד וסותם' [-שחודה של הקורה גודר את הרשות שתחתיה], ובדין זה לא נחלקו תנאים (תוס' להלן ע"ב ד"ה קורה; רשב"א; ריטב"א).

ולדעתם, גם אם חודה החיצון של הקורה משמש מחיצה למקום שיש בו ארבעה טפחים [כגון כשנשארה מחיצה אחת מלבד הקורה], אם אין בקורה רוחב ארבעה אין אומרים שחודה החיצון יורד וסותם (תוס' כאן ד"ה קורה; רשב"א; ריטב"א), שדוקא 'פי תקרה' יורד וסותם, ולא 'פי קורה', ובפחות מארבעה אינה נחשבת 'תקרה' (רשב"א; ריטב"א).

■ להלכה, דין 'פי תקרה יורד וסותם' נאמר גם בתקרה שרוחבה פחות מארבעה טפחים [ב"י (או"ח שסא ד"ה ומ"ש אבל) בדעת רש"י] (ביאה"ל שם, ב ד"ה ויש, בדעת השו"ע שם). ויש אומרים שדין זה נאמר דוקא בתקרה שרוחבה ארבעה טפחים [כדעת תוס'] (רמ"א שם), וכן הלכה (משנ"ב שם, טו, וביאה"ל שם).

המשך מעמוד פח.

ודין זה שמותר לשפוך לביב, הוא דוקא כששופך רחוק מעט מרשות הרבים והמים יוצאים לחוץ מחמת כובדם, אבל אם שופך סמוך לרשות הרבים ויוצאים מחמת כח שפיכתו, הרי זו הוצאה גמורה ואסור מדאורייתא (שו"ע הרב או"ח שנז, א; חזו"א או"ח קה, ח).

גְּמָרָא. בְּאַרְבַּע אַמּוֹת אָדָם רוֹצֶה לְזַלְּפָן על קרקע החצר כדי שלא תעלה אבק (רש"י). ומותר לעשות כן בשבת (חזו"א או"ח קג, כו, ע"פ גמ' שבת צה, א). וכיון שרוצה לזלפם, גם אם לבסוף ישפוך אותם ויצאו לחוץ לא נתקיימה מחשבתו (רש"י). ויש שפירש, שכיון שהדרך לזלפם ואינו מצוי שישפוך אותם לחוץ, לא גזרו על שפיכתם, שלא גזרו חכמים על דבר שאינו מצוי (ריטב"א בפי' שני).

המשך מעמוד פט.

הוא נאסר אלא מחמת שהוא פרוץ לבליטה (מהרש"א, מג"א שעד, ה, בביאור התוס'). ויש שכתב, שלגג עצמו אין מחיצות הואיל ומחיצות הבית מכוסות על ידי הבליטה ואינן ניכרות, ואין לגג אלא את מחיצות הבליטה, והבליטה עצמה אין לה מחיצות (חזו"א או"ח קד, ו, בביאור התוס'). ויש שכתב, שהגג עצמו ודאי נחשב לרשות היחיד, שכן אומרים 'גוד אסיק מחיצתא' גם במחיצות שאינן ניכרות, ואין הגג נאסר אלא משום שהוא פרוץ לבליטה שהיא מקום האסור, ומחיצות שאינן ניכרות אינן מפרידות בין רשויות האסורות זו על זו (שערי ציון שם בביאור התוס', וכשיטתו שהבאנו לעיל).

וּשְׁמוּאֵל אָמַר מָתָר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ דְּאַמְרִינַן גּוּד אַסֵּיק מְחִיצָתָא. בין לענין דינים דאורייתא ובין לענין דינים דרבנן (ע"פ חיי אדם שבת מז, יב, גאון יעקב, ושערי ציון ד). ויש שכתב, שאף לדעת שמואל מחיצות שאינן ניכרות אינן מחיצות מדאורייתא, ולא היקל אלא לענין חילוק רשויות, לדעת חכמים, ומשום שסובר בדעתם שמחיצות אלו הואיל והן מחלקות את הדיירים שלמטה, הרי הן מחלקות אותם גם למעלה (חזו"א או"ח קח, ב).

המשך מעמוד צ.

את הגג, שלא אמר שמואל שמחיצה שאינה ניכרת נחשבת מחיצה אלא לדעת חכמים שסוברים שהגגות חלוקים זה מזה מטעם שכשם שהדיורין חלוקים למטה כך הם חלוקים למעלה, ולפיכך גם המחיצות שלמטה מחלקות למעלה. אבל לרבי מאיר שחולק על סברא זו וסובר שהדיורין שלמטה אינם מחלקים למעלה ולפיכך כל הגגות הם רשות אחת, ודאי שאין אומרים על

המחיצות שבין הבתים שאינן ניכרות 'גוד אסיק' (חזו"א או"ח קח, ב, ולשיטתו שהבאנו לעיל [פט, א]).

וְהֲנֵי מְחִיצוֹת לְמַטָּה עֲבִידָן לְמַעְלָה לֹא עֲבִידָן. ורב שנחלק על שמואל סובר שיש להתיר אף כאשר שטח הגג הוא יותר מבית סאתיים, כיון שמחיצות הבית שלמטה נעשו לדירה, ולפיכך כאשר אומרים בהם דין 'גוד אסיק' להתיר את הגג, נחשב הגג כמוקף לדירה (רש"י להלן ע"ב ד"ה מאי שנא, תוס' רי"ד). ויש שפירשו, שטעמו של רב לפי שמחיצות הבית נעשו גם כדי לגדור את הבית וגם כדי לגדור את הגג, ולפיכך נחשב גם הגג מוקף לדירה (רשב"א, ריטב"א).

המשך מעמוד צא.

וְלֹא גָּזַר דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוֹקֵי מָאנֵי דְּהָא חָצֵר לְהָא חָצֵר, הָכִי נַמִּי לֹא גָּזְרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוֹקֵי מָאנֵי דְּבָתִּים לְחָצֵר. ולדעת רב יש לחלק, שאדם בקיא בכליו ויודע שדוקא כליו הותרו לפי שבני חצרו [האמצעית] עירבו עם בני שתי החצרות החיצוניות, ולא יבוא להוציא את כלי חבירו שדר בחצר חיצונה אחת אל החצר החיצונה השניה שלא עירבו יחד, אבל כאן שאותו אדם מותר להוציא כלים שלו ששבתו בחצר ואסור בכלים שלו ששבתו בבית, יש לגזור שאם נתיר להוציא את הכלים ששבתו בחצר יבוא להוציא אף את הכלים ששבתו בבית (רשב"א, ריטב"א). ויש שחילקו, שבשלש חצרות יודעים בני האמצעית שהיתרם להוציא אל החיצונות הוא רק מחמת שעירבו עמן, ולא יבואו להוציא את כלי בתי חיצונה אחת אל השניה שלא עירבה עמה, אבל כאן שמותר להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בתוכה בלא עירוב, יבא להוציא גם כלים ששבתו בתוך הבית (תוס' רא"ש, תוס' רבינו פרץ).

בְּכוּמְתָא וְסוּדְרָא. ששבתו בבית ובאו דרך מלבוש אל החצר, שאף שבאו לחצר בהיתר, אסור להוציאם לחצר אחרת, שכן גם בהיותם בחצר הם נחשבים כנמצאים בבית ואסור להוציאם למקום שלא עירב עם הבית (ע"פ שו"ע הרב או"ח שעב, א). ויש שפירש הטעם, שכן כלים אלו אף כאשר באו אל החצר בהיתר אינם נקראים כלי החצר אלא כלי הבית, ולפיכך אסור להוציאם לחצר אחרת (ע"פ חזו"א או"ח קד, כה).

ולפי זה, לדעת רב שגוזרים שלא להוציא כלים ששבתו בחצר אטו כלים ששבתו בבית, אם יפשוט את הכומתא והסודרא בחצר, יאסר להוציא לחצר אחרת כלים ששבתו בחצר, שכן יש לגזור שמא יבוא להוציא בידיו גם את הכומתא והסודרא, ואינו מותר להוציאם אלא כשהוא לבוש בהם (רשב"א בפי' ראשון). ויש שכתבו, שמותר להוציא כלים ששבתו בחצר גם אם פשט את הכומתא והסודרא, שכן פשיטתם בחצר היא מילתא דלא שכיחא ולא גזרו באופן זה (רשב"א בפי' שני, ריטב"א).

ולטלטל את הכומתא והסודרא שפשט מעליו, בתוך החצר עצמה שלא עירבו בה, מותר, שלא גזרו חכמים אלא להוציא מרשות לרשות, אבל לטלטל בחצר עצמה לא גזרו (רש"י שבת קל, ב, ע"פ ביאור הרש"ש והשפת אמת שם). ויש שכתבו, שאסור לטלטל את הכומתא והסודרא גם בחצר עצמה (אבן העוזר שסו, בשם עבודת הקודש לרשב"א, ודייק כן גם ברמב"ם עירובין א, א-ב). ■ **שתי הדעות הובאו להלכה** (משנ"ב שעב, טו וביאה"ל שם), **ויש שכתב להקל בדבר** (חזו"א או"ח קד, כב).

המשך מעמוד צב.

והחצר הגדולה אוסרת את הטלטול בקטנה גם לפי התנאים הסוברים (לעיל פט, א) שכל החצרות רשות אחת הן, שהרי הן רשות אחת רק לגבי כלים ששבתו בחצר, אבל לא לגבי כלים ששבתו בבית (רש"י), ולא רק שאין להוציא אל החצר הקטנה כלים ששבתו בבית, אלא אף אם כבר הוצאו אליה [בהיתר דרך מלבוש, או באיסור, כמבואר בביאה"ל (שעב, א ד"ה שמא)] אסור לטלטלם בה, כיון שלגבי כלי הבית נחשבת החצר הקטנה כחצר שנפרצה במלואה למקום האסור לה [שהיא ככרמלית שאסור לטלטל בה כלל], אף שלגבי כלי חצר נחשבות כל החצרות כרשות אחת (ע"פ תוס' לעיל פט, א ד"ה רב, וראה גאון יעקב שם שתמה מדוע התוס' לא הוכיח כן ממשנה זו).

ויש סוברים, שכיון שנפרצה למקום האסור לה רק לגבי כלי בית, אינה נחשבת כחצר שנפרצה למקום האסור לה, ומותר לטלטל בה גם את כלי הבית, וכוונת המשנה ש'קטנה אסורה' היא שאסור להוציא את כלי הבית מהבית לחצר, כיון ששתי החצרות שנפרצו זו לזו, נחשבות [לגבי החצר הקטנה שנפרצה במלואה] כחצר אחת שלא עירבה, שאף שבחצר עצמה מותר לטלטל את כלי הבית הנמצאים בה, מכל מקום אסור להוציאם מהבית לחצר (ע"פ יתרון האור על המשניות, וכע"ז בחזו"א או"ח פח, כד, וראה עוד משנ"ב שנח, פג).

גְּמָרָא. שְׁמַע מִינָּהּ מִמַּתְנִיתִין דִּיוּדְרֵי גְּדוֹלָה בְּקַטְנָה וְכוּ', שהגדולה שיש לה מחיצות המפרידות אותה מהקטנה, מושלת על הקטנה שאין לה מחיצות המפרידות אותה מהגדולה, ומכיון שכך דנים כאילו הגדולה בעצמה דרה בקטנה שטפילה לה, אבל הקטנה שאין לה מחיצות, אינה מושלת על הגדולה שיש לה מחיצות ואינה דרה בה (ריטב"א, ע"פ רש"י כאן ולהלן צג, א ד"ה ויחיד, וראה עוד תוס' רא"ש שם). ואף שמהדין של המשנה עצמה אין ראיה לכך שהקטנה טפילה לגדולה והגדולה אינה טפילה לקטנה, כיון שהטעם שמותר לטלטל רק בגדולה ולא בקטנה הוא משום שלגדולה יש מחיצות ולקטנה אין מחיצות, מכל מקום הגמ' מדייקת כן ממה שהתנא הוסיף לבאר 'מפני שהיא כפתחה של גדולה' (בית מאיר שעד, ג, ע"פ רש"י כאן, ותוס' להלן צג, א ד"ה חציו).

כֵּיצַד גְּפָנִים בַּגְּדוֹלָה אָסוּר לְזָרְעוֹ אֶת הַקְּטַנָּה, כיון שהקטנה נחשבת כחלק מהגדולה, ואסור לזרוע זרעים בקטנה אפילו אם הוא זורע אותם במרחק ארבע אמות מהגפנים [שאם היה זורע את שניהם בגדולה, היה יכול להרחיק ארבע אמות ולזרוע], כיון שכל הקטנה טפילה ונחשבת כפתחה של גדולה, ונמצא שכל מה שזרוע בה, כאילו נזרע בפתח (רש"י), אכן, כל זה דוקא כשנטע את הגפנים [בגדולה] בתוך ארבע אמות מהפתח, אבל אם הרחיק את הגפנים ארבע אמות מהפתח, מותר לזרוע זרעים בקטנה (ריטב"א בשם תוס'; ביאה"ל עט, ג ד"ה שירחיק, וראה עוד דרך אמונה כלאים ז, קג). ויש סוברים, שאם הרחיק את הזרעים ארבע אמות מהגפנים, מותר לזרוע זרעים בקטנה גם אם לא הרחיק את הגפנים ארבע אמות מהפתח (קרן אורה וביאה"ל שם בדעת הרמב"ם והשו"ע [וראה עוד להלן ע"ב ד"ה צואה]. ובשיעורי הגר"א גרבוז כתב, שלפי זה מה שאמרה המשנה 'מפני שהיא כפתחה של גדולה' אינו טעם לאיסור הקטנה, אלא להיתר הגדולה, ראה שם שדייק כן בפיה"מ לרמב"ם).

המשך מעמוד צב:

■ להלכה, צואה בגדולה אסור לקרוא קריאת שמע בקטנה, עד שירחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח [כמאירי וכב"י] (שו"ע או"ח עט, ג, וראה בביאה"ל שם ד"ה שירחיק, שתמה מדוע השו"ע לא הזכיר את דעת הראשונים שאסור לקרוא קריאת שמע בכל החצר הקטנה). צואה בקטנה מותר לקרוא קריאת שמע בגדולה בלי הרחקה כלל, אם לא מגיע לו ריח רע, אף אם רואה אותה [כדעת הרא"ש] (שו"ע שם ב-ג).

שֶׁאִלְמְלֵי אֵין מְחִיצָה מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ - שאם רוחב שתי החצרות היה שווה, היו נעשות כחצר אחת גדולה והיה מרחיק את הזרעים ארבע אמות מהגפנים וזורע, ורק בגלל שמחיצות החצר הגדולה עודפות על הקטנה נחשבת כל הקטנה כפתחה של גדולה, ואסור לזרוע בה אפילו אם מרחיק את הזרעים ארבע אמות מהגפנים (רש"י; תוס', וכשיטת הראשונים לעיל ע"א ד"ה כיצד, שאסור לזרוע בכל החצר הקטנה). ויש שלא גרס בגמ' 'מרחיק ארבע אמות', אלא ש'אלמלי אין מחיצות זורע', והיינו שאם אין לחצר הקטנה מחיצות כלל, יכול לזרוע סמוך לפתח מבחוץ כיון שהפתח משמש כמחיצה, ורק בגלל שיש לה שלש מחיצות היא נחשבת כחלק מהגדולה, ואינו יכול לזרוע בארבע אמות הסמוכות לפתח (ע"פ הגהות הגר"א, וכע"ז במאירי).

המשך מעמוד צג.

ודין זה הוא רק כששלשתם עירבו יחד (רש"י; ריטב"א), אבל אם לא עירבו יחד, כיון שאסור להם לטלטל את כלי הבתים [דהיינו האהלים שבתוך הקרפיפות] לקרפף האמצעי, אי אפשר להחשיב אותם כאילו הם דרים בקרפף האמצעי (בית מאיר או"ח שס, א). ויש סוברים ששיירא שהולכת בדרך אינה צריכה לערב, שכיון שאין האהלים קבועים להם לדירה, אין זה נחשב חילוק דירות וכאילו כולם מעורבים בבית אחד (רמב"ם עירובין א, ג, ע"פ משנ"ב שסו, יב, וראה ביאה"ל שם, ב ד"ה אבל, שתמה על סתירת דברי השו"ע בזה).

אֲמְצָעִי מְגוּפָּף וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים אֵינָן מְגוּפָּפִין וְכוּ', ואם אחד מהקרפיפות החיצוניים גדול יותר מבית סאתיים, אף שהוא עצמו אסור, מכל מקום אינו אוסר את הקרפף האמצעי כיון שיש לו מחיצות, אבל אם הקרפף האמצעי גדול יותר מבית סאתיים, שלשתם אסורים, כיון שאין להם מחיצות ונפרצו במלואם לרשות האסורה להן (רש"י). ואם הפתח ביניהם רחב יותר מעשר אמות, גם אם רק אחד מהחיצונים גדול יותר מבית סאתיים שלשתם אסורים, כיון שפתח כזה אינו נחשב כמחיצה אלא כפירצה (ב"י או"ח שס ד"ה היו ג', ע"פ ריטב"א). ויש סוברים, שאדרבה מאחר שאין מחיצה שמבדילה ביניהם, נמצא ששלשתם במקום אחד ואם כן בכל מקרה נחשבים כשיירא ונותנים להם כל צרכם (מג"א שס, ז; חזו"א או"ח קו, ב).

אִי לְהָכָא נָפְקֵי תְּלָתָא הָווּ וְאִי לְהָכָא נָפְקֵי תְּלָתָא הָווּ, ונתיר את שני הקרפיפות החיצוניים בהיקף כל צרכם (רש"י), והיינו לדעת הסוברים (ראה לעיל ד"ה נעשה) שרק הקרפף ששלשתם דרים בו מותר בהיקף כל צרכם, אבל לסוברים שכל הקרפיפות מותרים בהיקף כל צרכם כיון שהם כחצרות של הקרפף שדרים בו, הוא הדין כאן שכל הקרפיפות מותרים בהיקף כל צרכם (מג"א שס, ו; משנ"ב שם, כב).

וְהֵילְכְתָא בַּעֲיָן לְקַלָּא, והגמ' הוצרכה לפשוט לקולא אף שזה רק ספק דרבנן, וספק דרבנן לקולא, כדי ללמדנו שאף שאמרו בגמ' 'אם תמצי לומר' ששנים באמצעי אין נותנים להם כל צרכם, ובכל מקום פוסקים הלכה כ'אם תמצי לומר', מכל מקום כאן פוסקים לקולא ונותנים להם כל צרכם (רש"ש, לדעת הרמב"ם שסובר בכל מקום שהלכה כ'אם תמצי לומר').

■ להלכה, שלשה אנשים ששבתו בשלשה קרפיפות סמוכים זה לזה, והקרפיפות החיצוניים יש להם מחיצות, והאמצעי אין לו מחיצות, נעשו שיירא ונותנים להם כל צרכם בכל הקרפיפות [כהריטב"א והמאירי]. ויש סוברים, שנותנים להם כל צרכם רק בקרפף האמצעי, אבל בקרפיפות החיצונות יש להם רק בית סאתיים [כרש"י והרא"ש] (שו"ע או"ח שס, ג). ואף שעיקר ההלכה כדעה הראשונה, מכל מקום לכתחילה אין כדאי להקל (משנ"ב שם, טו). ואם באמצעי יש מחיצות ובחיצוניים אין מחיצות, אין נותנים לכל אחד אלא בית סאתיים, אבל אם שנים דרים באמצעי ובכל אחד מהחיצוניים דר אדם אחד, או ששנים דרים בכל אחד מהחיצוניים ובאמצעי דר אדם אחד, נותנים להם כל צרכם בכל אחד מהחיצוניים (שו"ע שם. וראה משנ"ב שם, כב, שלפי הדעה הנ"ל שנותנים להם כל צרכם בכל הקרפיפות, הוא הדין כאן שנותנים להם כל צרכם גם בקרפף האמצעי).

המשך מעמוד צג:

ויש מפרשים, שרב אוסר לטלטל יותר מארבע אמות בחצר רק כלים ששבתו בבית, אבל כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלם בחצר, ולא חוששים שמא יבוא לטלטל גם את כלי הבית לחצר השניה, כיון שלאחר שנפלו המחיצות אסור להמשיך ולהוציא את כלי הבתים לחצר, ודומה היא לחצר שאינה מעורבת שמותר לטלטל בה את כלי החצר (תוס'; תוס' רבינו פרץ, וראה מהרש"א, וראה ביתרון האור על המשניות שרש"י מיאן בביאור זה, משום שלשיטתו חצר שנפרצה במלואה לרשות האסורה לה רק לגבי כלי בית, אינה אסורה).

המשך מעמוד צד.

הֵיכָא דְּטִילְטֵל מִתּוֹכָהּ לְרְשׁוּת הָרַבִּים וְכוּ' דְּפָטוּר מִפְּנֵי שֶׁהִיא כַּרְמְלִית, והטעם שתוך החצר אינו רשות היחיד, כיון שמדובר כאן בחצר שנפלו מחיצותיה, וחכמים הוכיחו לרבי אליעזר שכשם שחצר זו אף שאין לה מחיצות אינה רשות הרבים כיון שהיא לא מסורה לרבים, הוא הדין שמקום המחיצות אינו יכול להיות רשות הרבים, לפי שאינם יכולים לברור דרך בעצמם (תוס'; רשב"א). ויש מפרשים, שמקום שיש לו שלש מחיצות נחשב רשות היחיד רק כשהוא סמוך לכרמלית, אבל אם הוא סמוך לרשות הרבים, אינו נחשב רשות היחיד אפילו אם יש לו שלש מחיצות (רשב"א וריטב"א בשם יש מפרשים; הגהות הרמ"ך שבת יז, ט).

■ להלכה, חצר שנפרצה במלואה או שנפרצה בפירצה שגדולה יותר מעשר אמות לרשות הרבים, מקום המחיצה נחשב כצידי רשות הרבים שדינו ככרמלית [כרבנן, לפי התי' השני של הגמ'] (שו"ע או"ח שסא, ב).

מַשְׁנָה. מוּתָּרִים בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת וַאֲסוּרִים לָעֲתִיד לָבֹא דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, שבאותה שבת הואיל והותר למקצת השבת הותר לכל השבת (רש"י). ודין 'הואיל' מתיר רק איסורים דרבנן, ואינו מתיר איסורים דאורייתא (רש"ש).

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אִם מוּתָּרִין וְכוּ', וְאִם אֲסוּרִין וְכוּ', ורבי יוסי סובר שכשם שאסורים לעתיד לבוא, כך אסורים גם היום, ולא אומרים 'הואיל והותרה הותרה' (רש"י). ומה שנחלקו אמוראים לעיל (צב, ב) בעירב דרך הפתח ונסתם הפתח, האם אומרים 'הואיל והותרה הותרה', אינו שייך למחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי במשנתנו, כיון שיתכן שרבי יוסי סובר שלא אומרים 'הואיל והותרה הותרה' רק כשאין מחיצות, אבל אם יש מחיצות ואין דיורים, אומרים 'הואיל והותרה הותרה', ויתכן שרבי יהודה סובר שאומרים 'הואיל והותרה הותרה' רק כשהמחיצה שבין החצרות נפלה, אבל לא השתנו הדיורים בחצר או בבית, אבל אם נסתם הפתח והשתנו הדיורים, לא אומרים 'הואיל והתורה הותרה' (ע"פ הגמ' לעיל יז, ב).

המשך מעמוד צד:

וללשון זו שהם נחלקו רק בפירצה שהיא גדולה יותר מעשר אמות, בהכרח שמה שאמר שמואל שהמשנה מדברת אפילו ביתר מעשר, ומשמע מדבריו שהמשנה מדברת גם על פירצה שהיא פחות מעשר אמות, נאמר רק על חצר שנפרצה ולא על בית שנפרץ, שהרי שמואל מודה שבית שנפרץ עשר אמות מותר לטלטל בו (גאון יעקב ד"ה והא דרב, וראה עוד חזו"א או"ח קז, יז).

וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי בְּיֵתֶר כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי כִּי פְּלִיגֵי בְּעֶשֶׂר, ומה שאמרו בגמ' לעיל שרב לא העמיד את המשנה כשמואל שנפרץ בקרן זוית וקירויו בארבע, משום שלפי רב גם באכסדרה אומרים 'פי תקרה', הוא רק לפי הלשון הראשון של הגמ', שרב ושמואל נחלקו באכסדרה שנפרצה יותר מעשר אמות, אבל לפי הלשון השני של הגמ' שרב מודה שאם היא נפרצה יותר מעשר אמות לא אומרים 'פי תקרה', רב היה יכול להעמיד את המשנה כשמואל, והטעם שרב לא ביאר כן, הוא משום שלא רצה להעמיד שהמשנה מדברת רק כשהפירצה היא יותר מעשר אמות (חזו"א או"ח קז, יז, וראה עוד בעל המאור לא, א מדפי הרי"ף ד"ה מתני').

■ להלכה, בית שנפרץ שלא בקרן זוית, אומרים בו 'פי תקרה' ומותר לטלטל בו, אפילו אם הפירצה היא בכל הרוח והיא יותר מעשר אמות [כרב לפי לישנא קמא לביאור התוס'] (שו"ע או"ח שסא, ב, ומשנ"ב שם, יג). ויש סוברים, שאומרים 'פי תקרה' בשתי רוחות אם יש בו שתי מחיצות סמוכות זו לזו, אבל אם יש בו רק שתי מחיצות זו כנגד זו והוא מפולש, לא אומרים בו 'פי תקרה' [כתוס'] (רמ"א שם, וראה משנ"ב וביאה"ל שם שהמחבר מסתפק בדין זה).

המשך מעמוד צה.

פרק עשירי - המוצא תפילין

מְשָׁנָה. הקדמה. פרק זה עוסק ברובו באופני היתר טלטול מרשות לרשות או ברשות הרבים, ונכון היה לקבוע מקומו במסכת שבת, אך כיון שמשנתנו עוסקת בהיתר הוצאת חפץ מחוץ לתחום, ותחומין שייכים למסכת עירובין, נקבע פרק זה כאן. ועוד, שהמשנה האחרונה של הפרק עוסקת במה שעסקנו בסוף פרק רביעי (תוס'). או משום שהפרק עוסק ברובו בדינים מדרבנן, לכך שנה התנא פרק זה כאן בעירובין שאף הם מדרבנן (ביאור הגר"א או"ח שנב, ב; מהר"ל).

הַמּוֹצֵא תְּפִילִּין, בשדה במקום שעלולות להיאבד (רש"י) או להתבזות (ריטב"א) על ידי כלבים, אך אם שמורות מכלבים והחשש רק שיגנבו, אסור להזיזן ממקומן משום שרוב הגנבים הם מישראל, ולא יזלזלו בכבודן (תוס', ע"פ הגמ' בביצה טו, א, וריטב"א ביצה שם). ובזמן הזה שגרים בין הגויים ורוב הגנבים הם גויים, מכניסן אף אם החשש הוא גניבה (ריטב"א ומאירי שם, וראה ריטב"א כאן). ודוקא אם מצאן בשדה, אך אם מצאן בעיר, אסור לטלטלן (ספר החיים [לר"ש קלוגר] או"ח שא, מב). ויש סובר שאין חילוק, ודין מצאן בעיר כדין מצאן בשדה (שו"ע הרב שם, נא).

מַכְנִיסָן, כלומר, חייב להכניסן, כדי שלא יתבזו (ריטב"א). שמן התורה אסור לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, אך בגדים ותכשיטים שלבוש ומתקשט בהם, מותר לצאת בהם, וכן המטלטל תפילין על ידי שמניחן כדרכן, הרי זה 'דרך מלבוש', ומן התורה מותר לצאת בהן, אבל חכמים גזרו שלא לצאת בהן מחשש שתיפסק הרצועה ויעבירן בידו ארבע אמות ברשות הרבים [ראה שבת (סא, א)], אלא שלצורך הצלת התפילין התירו להכניסן דרך מלבוש (רבינו יהונתן; מאירי).

והמוצא תפילין של ר"ת, שספק אם מברכים עליהן, יתכן שאסור להכניסן (פמ"ג או"ח שא א"א נג). ויש שכתב, שהספק הוא לדעת הפוסקים שמניחים תפילין של ר"ת רק מחמת הספק, אך לדעת האריז"ל שחובה להניחן כמו תפילין של רש"י [ומעלתן גדולה יותר משל רש"י], אין חילוק אם מצא תפילין של רש"י או של ר"ת (כף החיים שם, רמט, וראה באר יצחק [לרבי יצחק אלחנן ספקטור] או"ח טז).

זוג זוג. ויתכן שנקטה המשנה לשון זו בדוקא, אבל אם מצא רק תפילין של יד או של ראש לבד, אסור להכניסן, שאין דרך להניחן לבד, ואין זה דרך מלבוש (שפת אמת).

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּישָׁנוֹת, אֲבָל בַּחֲדָשׁוֹת פָּטוּר, שבישנות ניכר על ידי הקשר [בתפילין של ראש בצורת דל"ת, ובשל יד בצורת יו"ד] שהם ודאי תפילין, אבל חדשות יתכן שאינן תפילין אלא קמיע הנעשה בצורת תפילין, ואין בהם קדושה (רש"י). ואפילו אם יש בהן אות שי"ן אין ראיה כי תפילין המה, כי שמא טרח לעשות את הבתים במדויק כתפילין, אך את הקשר לא מדקדקים לעשות בקמיע כמו תפילין, או שגודל היקף הרצועה מוכיח, שבתפילין אורך הרצועה [בין הבית לקשר] הוא בגודל מתאים להיקף הראש, ואילו בקמיע עושים היקף גדול יותר, כדי שיוכל להכניסו לתליה על הצוואר (תוס' רא"ש). ותפילין חדשות, לא רק פטור להכניסן [כלשון המשנה], אלא אף אסור להכניסן, וכמבואר להלן (צז, א) בברייתא (תוס'), אך כיון שברישא נקטה המשנה 'מכניסן' בלשון חיוב, נקטה אף בסיפא 'פטור' ולא 'אסור' (ריטב"א). או משום שהוא לשון גנאי על תפילין לומר שאסור להכניסן, לכך נקטה לשון 'פטור' (גור אריה). או כדי ללמד שאף פטור מלשמור עליהן עד הלילה (גאון יעקב).

המשך מעמוד צה:

'עַל יָדְךָ' זוֹ קִיבּוֹרֶת - אבר אמצעי שבזרוע (רש"י), וזהו הבשר התפוח שבזרוע בין המרפק לכתף (רשב"א), וכל הבשר התפוח כשר להנחה (רמב"ם תפילין ב, ד; טור או"ח כז, א), ויש סובר, שכשר להניח רק במחצית הזרוע הקרובה למרפק (ב"י שם, בשם שימושא רבא), וראה עוד להלן בסמוך. ויש סוברים, שקיבורת אינה כלל בין המרפק לכתף, אלא בין כף היד למרפק, במקום הסמוך למרפק

(רשב"א, ריטב"א ותוס' מנחות [לז, א ד"ה קיבורת] בשם יש מפרשים). ומביאה הגמ' ברייתא זו להוכיח כדברי רב שמואל בר רב יצחק שיש מקום ביד לשתי תפילין, שכיון ש'על ידך' זו קיבורת, הרי יש בה מקום לשתי תפילין (מרומי שדה).

'בֵּין עֵינֶיךָ' זוֹ קְדֻקֹּד, הֵיכָא. וממה שהגמ' מבררת היכן המקום המדויק רק לגבי תפלה של ראש, ואינה מבררת היכן המקום המדויק לגבי תפלה של יד, ראיה לדעות הסוברות שכל הבשר התפוח כשר להנחה [ראה לעיל ד"ה על ידך] (ביאה"ל כז, א ד"ה בראש). ■ להלכה, מקום הנחת תפילין של יד הוא על הבשר התפוח במחצית הזרוע הקרובה למרפק, ולא על הבשר התפוח במחצית הזרוע הקרובה לבית השחי (שו"ע ורמ"א או"ח כז, א, ע"פ משנ"ב שם, ד). ויש סובר, שכל הבשר התפוח כשר להנחה (ביאור הגר"א שם ה, משנ"ב שם וביאה"ל שם), ולכתחילה יש להחמיר כדעה ראשונה (משנ"ב וביאה"ל שם).

מְקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס, ששם שורשי העיניים [דהיינו מקום כח הראיה שבמוח (לב אליהו שמות, צז)], וזהו 'בין עיניך' (רמב"ן שמות יג, טז). והוא מתחילת מקום צמיחת השערות ולמעלה, עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס (תוס' רבינו פרץ, המדייק לשון הירושלמי שכתב 'עד' מקום שמוחו של תינוק רופס; תוס' מנחות לז, א ד"ה מקום, והוכיחו ממה שאמרו כאן שמקום יש בראש להניח שתי תפילין; מרדכי שם; רא"ש הל' תפילין יט), וכל התפילין צריכות להיות מונחות בתוך מקום זה, דהיינו, שהקצה של תחילת התיתורא לא יהיה מונח למטה ממקום התחלת עיקרי השער במצחו, והקצה האחורי של התפילין לא יהיה מונח למעלה ממקום שמוחו של תינוק רופס (שו"ע הרב או"ח כז, יד). ויש סובר, ש'מקום שמוחו של תינוק רופס' הוא אותו מקום שמתחילים לצמוח בו השערות (רמב"ם תפילין ד, א, ע"פ ב"י או"ח כז, ט בביאור ראשון, ולפ"ז מה שיש מקום בראש לשתי תפילין, הכוונה אחת על יד השניה, ראה מה שהבאנו לעיל ד"ה מקום יש בראש). ■ להלכה, מקום הנחת תפילין של ראש, ממקום תחילת צמיחת השערות ולמעלה, עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס [כדעה ראשונה] (שו"ע או"ח כז, ט, וראה פרטים נוספים במשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 36-38).

וְהָכָא בְּשַׁבָּת וְכוּ' תְּפִילִּין קָמִיפְּלְגֵי וְכוּ', שלדעת תנא קמא שבת זמן תפילין, וההיתר להכניסן דרך מלבוש הוא מפני שנחשבות תכשיט כשמקיים מצוה בלבישתן, ואיסור 'בל תוסיף' גורם לזוגות נוספים להיחשב משאוי. ואילו לדעת רבן גמליאל שבת אינה זמן תפילין, וההיתר להכניס אפילו זוג אחד הוא מפני שהוא תכשיט גם כשאינו מקיים מצוה בלבישתו, ועל כן מותר להכניס אף שנים, שגם השני הוא תכשיט כמו הראשון, וכיון ששבת אינה זמן תפילין, אין בזה איסור של 'בל תוסיף', שאין כאן מצות תפילין כלל אלא הם כשאר מלבוש (רש"י). ויש מפרשים, שלדעת תנא קמא שבת זמן תפילין, ולכן אסור לו לצאת עם יותר מזוג אחד, משום שכשמניח זוג נוסף בזמן המצוה עובר על 'בל תוסיף' אף אם אינו מתכוין למצוה, ואילו לדעת רבן גמליאל שבת אינה זמן תפילין, ולפיכך עובר על 'בל תוסיף' רק אם מתכוין למצוה, וכיון שכוונתו להצלה ולא למצוה, יכול להניח זוג נוסף (תוס' ד"ה אי; רשב"א; ריטב"א).

וְהָכָא בְּמִצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּונָה קָמִיפְּלְגֵי, שקודם שמתחיל אדם בעשיית מצוה עליו לכוין לצאת ידי חובה, כלומר, שיכוין לקיים אותה כאשר ציוה ה', ונחלקו כאשר לא כיוון, האם יצא ידי חובתו (משנ"ב ס, ז, וראה שם שכתב שישנה כוונה נוספת שהיא כוונת הלב למצוה עצמה).

תַּנָּא קַמָּא סָבַר לָצֵאת [לֹא] בָּעֵי כַּוָּונָה, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר (לא) בָּעֵי כַּוָּונָה, שלדעת הכל שבת זמן תפילין, וכן דעת הכל שתפילין הן תכשיט גם כשאינו מקיים בהן מצוה, ומחלוקתם היא, שלדעת תנא קמא 'מצוות אינן צריכות כוונה', וכיון ששבת זמן תפילין, אף אם מניח תפילין להצלה הרי זה מקיים מצוה, וכשם שמקיים את המצוה אף ללא כוונה כך גם עובר על 'בל תוסיף' אפילו אם אינו מכוין למצוה, ולכן אסור להכניס יותר מזוג אחד, ולדעת רבן גמליאל 'מצוות צריכות כוונה', וכשמניח לצורך הצלה אינו מקיים מצוה, וכשם שלצאת ידי המצוה צריך כוונה, כך גם אינו עובר על 'בל תוסיף' אם אינו מכוין למצוה, וכיון שהן תכשיט יכול להכניס שני זוגות (רש"י).

ואף לדעת הסוברים שגם למאן דאמר 'מצוות אינן צריכות כוונה', אם מכוין במפורש שלא לצאת ידי חובתו אינו יוצא (רשב"ם המובא ברבינו יונה ברכות ו, א מדפי הרי"ף, ותוס' סוכה לט, א ד"ה עובר, באחד מתירוציו), כאן גם אם יכוין במפורש שלא לצאת ידי חובה, לא יועיל להתיר לדעת תנא קמא להוציא שני זוגות (קושיית תוס' רבינו פרץ), שדוקא לדעת הסוברים 'מצוות צריכות כוונה' אינו עובר ב'בל תוסיף' בלא כוונה, שלדעתם מצוה ללא כוונה אינה נחשבת מצוה, לא כן לדעת הסוברים 'מצוות אינן צריכות כוונה', אף כשמכוין שלא לצאת היא מצוה, אלא שכשמכוין במפורש שלא רוצה לצאת ידי חובה אינו יוצא משום שאין אדם יוצא ידי מצוה על כורחו, ולכן אין כוונתו זו שלא לצאת מצילתו שלא לעבור על 'בל תוסיף' (קובץ הערות ב, לג; חזו"א או"ח כט, יא).

ובגמ' שלפנינו הגירסא היא להיפך, 'תנא קמא סבר לצאת בעי כוונה, ורבן גמליאל סבר לא בעי כוונה', שלדעת הכל שבת זמן תפילין, וכן דעת הכל שתפילין הן תכשיט כשמקיים מצוה בהנחתן, ונחלקו לענין 'מצוות צריכות כוונה', לדעת תנא קמא 'מצוות צריכות כוונה' ולכן מציל רק זוג אחד, כי ממה נפשך, אם מכוין לשם מצוה, עובר על 'בל תוסיף' אם יניח שנים, ואם לא מכוין לשם מצוה, שניהם נחשבים למשא כיון שאין כאן מצוה. ולדעת רבן גמליאל 'מצוות אינן צריכות כוונה', וכיון שמקיים מצוה גם אם אינו מכוין, אין כאן 'בל תוסיף', משום שאינו עובר עליו [גם כשהוא זמן המצוה] רק אם מכוין למצוה, ולכן יכול להציל שני זוגות, שעל כל זוג אפשר לומר שבו מקיים מצוה (רש"י, ע"פ הגירסא שלפנינו, וראה בדבריו שדחה גירסא זו).

המשך מעמוד צו.

הַנַּעֲוֹר בַּלַּיְלָה רָצָה חוֹלֵץ רָצָה מַנִּיחַ, 'רצה מניח' אין הכוונה שרשאי להניחן לכתחילה, כי אנו חוששים שירדם ויפיח בהן ותפילין צריכין גוף נקי, אלא הכוונה שאם הן כבר מונחות עליו מבעוד יום אינו חייב לחולצן (תוס' רבינו פרץ; רא"ש מנחות הל' תפילין יז), שאסרו חכמים רק את ההנחה, אך אם הן כבר מונחות עליו מבעוד יום, לא הצריכוהו לחולצן (ע"פ משנ"ב ל, ה, ע"פ ב"י שם, וחזו"א או"ח ד, ב). ויש מפרשים, ש'רצה מניח' הכוונה שרשאי להניחן לכתחילה (רא"ש שם, בשם בעל העיטור הל' תפילין ו, עג, בשם הגאונים), אם ברור לו שלא ירדם (חזו"א שם). ובהנחת תפילין בלילה אינו מקיים מצוה, משום שחכמים ביטלו חובת מצות הנחת תפילין בלילה, ולכן צריך בבוקר לחזור ולברך (אפיקי מגינים כה,

ביאורים א, ע"פ רשב"א וב"ח, אך ראה דובב מישרים א קלג, ב). ■ **להלכה,** לילה זמן תפילין [כדעת רבי נתן], אך אסור להניח תפילין בלילה שמא ישכחם וישן בהם (שו"ע או"ח ל, ב, ומשנ"ב שם ד ו-יב, וראה שו"ע שם ב-ה ובמשנ"ב שם פרטים נוספים).

מִיכַל בַּת כּוּשִׁי הָיְתָה מַנַּחַת תְּפִילִּין וְלֹא מִיחוּ בָּהּ חֲכָמִים, ולהוה אמינא זו שתפילין היא מצות עשה שאין הזמן גרמא, הטעם שכל הנשים לא הניחו תפילין, ואף מיכל שהניחה רק 'לא מיחו בה חכמים' אבל לא ציוו עליה להניח, משום שתפילין צריכים גוף נקי, ונשים אינן זריזות להיזהר בזה (גאון יעקב). ויש הסובר, שאשה הלובשת תפילין עוברת על איסור 'לא יהיה כלי גבר על אשה' (תרגום יונתן דברים כב, ה).

וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹנָה הָיְתָה עוֹלָה לָרֶגֶל, ואף הקריבה עולת ראיה (מאירי), ויש סובר שהקריבה שלמי חגיגה (ר"ן סוכה י', א מדפי הרי"ף), ויש סובר שהקריבה עולת נדבה (אור זרוע ראש השנה תרכו, ותוס' כאן כתבו שנראית מביאה חולין לעזרה, ולא פירשו מה הקריבה). וצ"ע מניין זאת, הלא הגמ' הזכירה רק שהיתה עולה לרגל (שואל ומשיב קמא א, סא).

המשך מעמוד צז.

וְאִי לֹא, מַחְשִׁיךְ עֲלַיְיהוּ וּמְבִיאָן, וכל זה רק בישנות, שכיון שהיה ראוי להכניסן זוג זוג, עשו תקנה אפילו כשהן מרובות ואינו מספיק להביא את כולן קודם שקיעת החמה, שיעמוד וישמרן עד שתחשך, אבל בחדשות שלא תיקנו להכניסן, גם לא תיקנו שיעמוד וישמרן (תוס'). ויש שביאר, שבחדשות כיון שלא נגמרה מלאכתן, לא חששו להן כל כך, שהרי אפילו מקושרות כל זמן שאינו יודע שהן מן המומחה הן צריכות בדיקה, אלא שלענין הצלה לא חששו כל כך ואמרו להציל על הספק, אבל כשאינן מקושרות חששו [וטעם זה נצרך רק לדעת אבוה דשמואל שהאיסור בחדשות הוא מצד הקשירה, אבל לדעת רבא שהחשש הוא שהן קמיע, מזה הטעם גם אינו מחויב לעמוד ולשומרן] (ע"פ רשב"א; ריטב"א לעיל צו, ב).

פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, ומכאן ראיה שאף לדעת רבי יוחנן ש'חצי שיעור' אסור מן התורה, אין איסור 'חצי שיעור' בטלטול פחות מארבע אמות, ומשום ש'חצי שיעור' אסור רק באופן שיכול להצטרף לשיעור שלם, לא כן בטלטול אם עקר על מנת להוליך פחות מארבע אמות, אף אם חזר בו והוליך ארבע אמות פטור, כיון שצריך שתהיה עקירה על דעת להוליך ארבע אמות [ואף שאסור מדרבנן לטלטל פחות מארבע אמות וכדלהלן, משום בזיון התפילין התירו] (ע"פ ריטב"א שבת עד, א, וגבורת ארי יומא עד, א).

המשך מעמוד צז:

הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב, שלא יהא מונח כל כך בבזיון (רש"י), שיעלה אבק על האותיות (רש"י להלן צח, א; מאירי; אור זרוע א, ר).

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲפִילּוּ אֵין מְסוּלָּק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא כְּמִלְא מַחַט גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ, שלדעתו, יש לגזור רק אם ראשו האחד כבר נח בקרקע רשות הרבים, שדומה לאיסור תורה, לא כן אם עדיין לא נח, כיון שאינו דומה לאיסור תורה לא גזרו (רש"י להלן צח, א).

מְשׁוּם שְׁבוּת, כל איסור דרבנן הוא 'שבות' (רש"י), שבתורה נאמר 'תשבות', ללמד שאפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן, והרבה דברים אסרו חכמים משום 'שבות' (רמב"ם שבת כא, א, וראה מגיד משנה שם).

המשך מעמוד צח.

■ להלכה, הקורא בספר על איסקופה שהיא רשות היחיד, והתגלגל ראשו האחד מידו לרשות הרבים, ואפילו חוץ לארבע אמות, אם נשאר ראשו השני בידו, גוללו ומחזירו [כדעת רבה] (שו"ע או"ח שנב, א, וראה ט"ז שם, ב, וביאה"ל שם).

לֹא הִתִּירוּ לָהֶן לְהַפֵּךְ יְרִיעָה עַל פָּנֶיהָ, אֶלָּא פּוֹרֵס עָלֶיהָ אֶת הַבֶּגֶד, ומכאן יש ללמוד, שלא ילך אדם לחוץ ויניח ספר שלומד בו פתוח, אלא יפרוס עליו בגד (ראב"ן תח). ■ להלכה, כתב ירעה ורוצה להשאיר את הדיו לייבוש, אסור להופכה על פניה כדי שלא תעלה אבק, אלא יכסנו (שו"ע יו"ד רעז, א). ואל יניח ספר שלומד בו פתוח ויצא לחוץ, אלא יכסנו (ב"ח שם, א, וראה ש"ך שם, א, ונקודת הכסף שם), 'וידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד – והוא ש'ומר ד'פין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמשכח תלמודו (ש"ך שם). ודוקא כשיצא לרחוב, אבל הנכנס מחדר לחדר, או אפילו לחצר ולרחוב לזמן קצר, אין חשש בזה (ערוך השלחן שם, ב).

הָתָם אֶפְשָׁר הָכָא לֹא אֶפְשָׁר, בברייתא מדובר באופן שהוא יכול להגן על הירעה על ידי פרישת בגד, לכן אסור לו להפוך הירעה על פניה, ואילו משנתנו מדברת באופן שאין לו בגד לכך, ומשום כבוד הירעה התירו לו להופכה (רש"י). ויש סוברים, שאפילו באופן שיש לו בגד אסור לפורסו, שכשם שאסור לו לגלול אליו את הספר משום שמכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, כך אסור להוציא את הבגד מרשות היחיד לרשות הרבים לכיסוי הספר (תוס'; רשב"א).

וְהָא לֹא נָח, ואפילו איסור שבות אין באופן כזה (רש"י). ויש סובר, שיש איסור שבות באופן זה, אך משום כבוד הספר יש להתירו כשם שהתרנו באיסקופה (רבינו יהונתן). ■ להלכה, חפץ שקצה אחד שלו מתגלגל מן הגג, והגיע לאויר עשרה טפחים של רשות הרבים וקצה שני שלו בידו, אסור למושכו ולהביאו אצלו [כדעת רבינו יהונתן], ויש מקילים [כדעת רש"י] (משנ"ב שנב, טו).

בְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע - וראש הספר נח על גביו, ומחמת כן נחשב שהספר נח ברשות הרבים, ולכן אסור להחזירו לגג שהוא רשות היחיד (רש"י). ומדובר בכותל משופע שרבים מכתפים עליו [שמניחים עליו משאות], שמבואר בגמ' (שבת ח, א) שדינו כרשות הרבים, כי אם אין רבים מכתפים עליו ורוחבו ארבעה, הוא נחשב כרמלית כדין עמוד או כותל העומד ברשות הרבים הגבוה שלשה ורחב ארבעה, ואם אינו רחב ארבעה הוא נחשב מקום פטור (תוס' שבת ה, ב ד"ה בכותל ותוס' רא"ש שם). ויש סוברים, שאפילו כותל שאין רבים מכתפים עליו נחשב רשות הרבים, שכל פני רשות הרבים עד גובה עשרה טפחים נחשב רשות הרבים, ורק עמוד וכדו' העומדים ברשות הרבים בפני עצמם נחשבים כרמלית (רשב"א וריטב"א כאן; רמב"ן שם, וראה רשב"א שם). ■ להלכה, כותל משופע, נחשב רשות הרבים (שו"ע או"ח שנב, ב), אם רבים מכתפים עליו [כדעה ראשונה] (משנ"ב שם, יד), ויש סוברים, שאפילו אם אין רבים מכתפים עליו [כדעה שניה] (ביאה"ל שם ד"ה בענין).

המשך מעמוד צח:

לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְכוּ', ומבואר בגמ' להלן (צט, א) שאסור לעשות כן מדין תורה, ואם עשה כן חייב חטאת. ואסור אפילו לעמוד ברשות היחיד ולהשתין ברשות היחיד ויתגלגל השתן לרשות הרבים, או להיפך (ירושלמי, אך ראה רשב"א עבודת הקודש ג, ו). ■ וכן הלכה (ביאה"ל שנ, ב ד"ה ברשות היחיד. ואם מתגלגל לכרמלית, ראה ירושלמי שם, שו"ע שם ומשנ"ב שם, י, וביאה"ל שם, ומשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 7).

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף מְשֻׁנְּתָלֵשׁ רוּקוֹ בְּפִיו לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיָּרוֹק. ואיסורו מן התורה, שכך משמע מלשון רבי יהודה שאמר 'אף משנתלש רוקו', שבא להוסיף על דברי תנא קמא, שלא רק היורק מרשות לרשות אסור מהתורה, אלא גם אם הלך עם רוק בפיו ארבע אמות ברשות הרבים או מרשות לרשות, אסור מהתורה וחייב חטאת. ואינו דומה לכלים שאם הוציאם בפיו פטור כפי ששנינו בשבת (צב, א), משום שכלים אין דרך להוציא בפיו, אבל רוק ואוכלים דרך להוציא בפיו (ע"פ רבינו יהונתן, ומשנ"ב שנ, יד, וביאה"ל שם ד"ה ברשות הרבים).

ומלשון המשנה 'רבי יהודה אומר' ולא 'אמר רבי יהודה', משמע שתנא קמא חולק על דין זה, ולדעתו מותר לצאת עם רוק בפה [ורק כשלשון רבי יהודה הוא 'אימתי' או 'במה', הוא פירוש לדברי תנא קמא (ראה לעיל פב, א)] (ע"פ תוס' להלן צט, א ד"ה הוא סבר, וב"י שם או"ח שנ, בדעת הרמב"ם, וב"ח שם בדעת הטור שם). ויש סוברים, שתנא קמא אינו חולק על דין זה (ב"י שם, בדעת הטור שם). ■ להלכה, אסור להלך ארבע אמות ברשות הרבים כשבפיו רוק שנתלש [כדעת הב"י בדעת הטור] (שו"ע שם, ג).

גְּמָרָא. שָׁבְקֵתְּ רַבָּנָן וְעָבְדַתְּ כְּרַבִּי מֵאִיר, שנחלקו (להלן קא, א) אם מותר לעומד ברשות היחיד ליטול מפתח המונח ברשות הרבים, ולפתוח בו דלת ברשות הרבים, שלדעת חכמים מותר, ואילו רבי מאיר אוסר גזירה שמא ישכח ויכניס את המפתח לרשות היחיד (רש"י). וממה שרב אמר לרב חינא 'שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר', מוכח שהלכה במחלוקת זו כחכמים, ומה שאמרו 'הלכה כרבי מאיר בגזרותיו' (ראה לעיל מז, א), אין זה אלא על דרך הרוב (ריטב"א). ■ וכן הלכה (שו"ע או"ח שנ, א).

המשך מעמוד צט.

ומוציא ראשו לשתות ברשות אחרת, פיו נמצא ברשות בה נמצאים המים, ובכניסת המים לתוך פיו נעשתה הנחה, נמצא שהעקירה וההנחה היו באותה הרשות (רש"י). ואין לאסור מחמת מה שחוזרים המים ונבלעים במעיו הנמצאים ברשות אחרת מפיו, משום שבשתייתו את המים הם בטלים לגופו, ומחמת כן הם נחשבים כבר אז כמונחים (תוס' לעיל כ, א ד"ה לא יעמוד). או משום שהפה נחשב מקום פטור, ומותר להוציא ממקום פטור ולהניח ברשות אחרת (תוס' שם, בשם רש"י, וראה תוס' שבת יא, א ד"ה לא יעמוד אדם, ומהר"ם שם). ואף שאסרו חכמים להחליף רשויות דרך מקום פטור (ראה שו"ע או"ח שמו, א), זהו משום גזירה שמא יבוא להכניס מרשות לרשות מבלי להניח בינתיים במקום הפטור, לא כן בשותה מים כיון שאי אפשר שלא ינוחו המים בפיו מעט קודם שיבלעם, לא גזרו (שו"ע הרב שם שנ, ב).

בַּחֲפִיצִין שֶׁצְּרִיכִין לוֹ וְדִבְרֵי הַכֹּל - שכיון שהמים נצרכים לו, מודים חכמים שאסור לעמוד ברשות אחת ולשתות מהם ברשות אחרת, שמא יכניסם לרשותו (רש"י). ואף אם המים הם בסתם כלי, נחשב 'חפיצין שצריכין לו', משום שרוצה להביאו אצלו כדי לשתות בנחת ולא בטורח (ריטב"א). ויש סובר, ששתיה בסתם כלי מותרת, ולא גזרו אלא אם שותה בכלי נאה, שבאופן זה מלבד מה שהשותה צריך לקרב את הכלי לפיו, יש לו גם צורך בכלי עצמו, אבל בשתיה בכלי שאינו נאה לא גזרו אע"פ שהוא צריך לקרבו לפיו (רמב"ם בפיהמ"ש, ובהל' שבת טו, ב, ומגיד משנה שם בדעתו). ■ להלכה, לא יעמוד ברשות היחיד ויוציא ראשו לרשות הרבים וישתה שם, או להיפך, אלא אם כן יכניס ראשו ורובו למקום בו הוא שותה [כדעת רש"י], ויש סוברים, שאסור רק בשתיה בכלים נאים [כדעת הרמב"ם] (שו"ע או"ח שנ, א). והעיקר כדעה ראשונה (משנ"ב שם, ח).

המשך מעמוד צט:

מַשְׁנָה. מְמַלְּאִין הַיְמָנוּ בְּשַׁבָּת, שכיון שחוליית הבור גבוהה עשרה טפחים, והלכה היא שרשות הרבים למעלה מעשרה טפחים הוא מקום פטור, מותר לעמוד בבית ולמלאות מים מן הבור דרך החלון, כיון שהוא מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור (ריטב"א להלן בגמ'; רע"ב). ואף שיש לרבים זכות בבור, ותשמיש הרבים אוסר על בעל הבית להשתמש, מאחר ובני רשות הרבים אסורים לדלות מן הבור [אלא אם כן עושים מחיצת עשרה סביבו, כמבואר לעיל (כב, ב)], הם מסלקים עצמם משימוש בבור לגמרי לכל השבתות, ומוחלים לבעל החלון הרגיל להשתמש בו, ולכן רשאי לדלות ממנו (ריטב"א).

שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בְּשַׁבָּת, שאשפה היא רשות היחיד (רש"י להלן בגמ'; רע"ב). ודוקא מים שהם נבלעים באשפה, וכן חפצים הנשברים או שאינם מתגלגלים [ונקטה המשנה מים, שהרגילות לשפוך לאשפה מים], אך אסור להשליך דברים שיכולים להתגלגל לרשות הרבים, מחשש שמא יתגלגלו ויבוא להחזירם (ע"פ רשב"א בשם הראב"ד, ריטב"א ומאירי). ■ וכן הלכה (רמ"א או"ח שנד, ב).

גְּמָרָא. אִילֵימָא בִּסְמוּכָה לָמָּה לִי חוּלְיָא עֲשָׂרָה, שכאשר הבור סמוך ארבעה טפחים לבית, לא נוח לבני רשות הרבים להשתמש ברווח שביניהם, ונחשב מקום פטור, ועל כן מותר למלאות מן הבור לבית, אפילו אין גובה החוליא עשרה, כיון שמוציא מרשות היחיד [שסתם בור עמוק עשרה] לרשות היחיד דרך מקום פטור (ע"פ רש"י וריטב"א. וראה רבנו חננאל שנחשב כרמלית). ■ וכן הלכה (שו"ע או"ח שנד, א).

בְּמוּפְלֶגֶת מִן הַכּוֹתֶלְ אַרְבָּעָה, ואף שמחזיק את הדלי על ידי החבל שבידו, ומבואר להלן (קג, א) שלדעת חכמים [שהלכה כמותם] באופן כזה לא נחשב שהונח החפץ ברשות הרבים ומותר אפילו לכתחילה, מכל מקום אסור כיון שחוששים שמא בהעלותו את הדלי עם המים מן הבור, מחמת כובד המים יתגלגל הדלי לרשות הרבים, ונמצא שבשעה זו אין הדלי בידו, אך כשהחוליא גבוהה עשרה, מן הסתם לא יתגלגל הדלי עד לקרקע ויכול להגביהו מן האויר ולהכניסו לרשות היחיד (ריטב"א). ■ להלכה, היתר זה הוא בכתבי הקודש בלבד, משום בזיון כתבי הקודש, אך לא בדברי חולין כמו כאן (מג"א שנד, ב, ו-שנב, ד).

הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּבוֹר וְחוּלְיֵיתוֹ מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה, שהיה מקום לומר שכיון שאין החוליא חזקה ובריאה שיוכל להשתמש בה גם לדבר כבד, אינה מצטרפת לעשרה יחד עם עומק הבור להחשיבו רשות היחיד, קמ"ל (רבינו יהונתן. וראה עוד תוס' לעיל [עח, א ד"ה אלא], ובשבת [צט, א ד"ה מסיין]). ■ **להלכה,** בור וחולייתו מצטרפים לעשרה (משנ"ב שנד, ה).

וְלֹא חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא תִּנָּטֵל אַשְׁפָּה, ויעמוד גובהה על פחות מעשרה טפחים, ונמצא משליך מרשות היחיד לכרמלית (רש"י, וראה פמ"ג [או"ח שנד א"א ד] שהקשה שזו גזירה לגזירה). ויש מפרשים, שהחשש הוא שמא תינטל כל האשפה, ונמצא משליך מרשות היחיד לרשות הרבים (רבנו חננאל; רא"ש; ריטב"א. וראה רבינו יהונתן, ורש"י לעיל ח, א ד"ה זורקין).

מְשָׁנָה. מְטַלְטְלִים תַּחְתָּיו, שמדין 'לבוד' נחשב הנוף כאילו הוא מגיע עד הקרקע, ונמצא שיש כאן מחיצה סביב בגובה עשרה טפחים (רש"י). והאופן בו נחשבים הענפים למחיצה, מבואר בגמ' בסוכה (כד, ב) שהוא דוקא אם קשרם שלא ינודו ברוח, אבל אם לא קשרם, אינם יכולים להיחשב כמחיצה, לפי שמחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה אינה מחיצה.

שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן, שכאשר הם גבוהים שלשה, הם מוגדרים אילן, ואסרו חכמים שימוש באילן בשבת, גזירה שמא יתלוש ענף, ואף שגזירה זו אינה שייכת בשרשים, לא פלוג רבנן. אך כשאינם גבוהים שלשה הם מוגדרים קרקע, ומותר להשתמש בהם בשבת [כמבואר בגמ' להלן (ק, א)] (ע"פ רש"י, רבינו יהונתן ורע"ב, אך ראה ערוך השלחן או"ח שלו, יט).

גְּמָרָא. אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, אפילו אם נטעו לשם כך שישמש תחתיו לדירה (רש"י), והראיה, ממה שפירשה הגמ' להלן שהחיסרון בדירה זו שאינה עשויה לצורך תוכה, אלא לצורך שימוש חוצה לה, ולא אמרה שהחיסרון הוא רק אם לא נטעו לשם כך, משמע שאפילו אם נטעו לכך, אסור (מרומי שדה).

המשך מעמוד ק.

'כאן משחשיכה' – שעלה על דעת לרדת בשבת). ויש סוברים, שאפילו אם עלה מבעוד יום על דעת לרדת בשבת, כיון שלא עשה איסור בעלייתו, לא קונסים אותו, ומותר לרדת בשבת (ע"פ ריטב"א, ומגיד משנה שבת כא, ט, בדעת הרמב"ם). ■ **וכן הלכה** (ע"פ שו"ע או"ח שלו, א, ומשנ"ב שם, י).

וקנס זה שלא ירד עד מוצאי שבת, הוא רק לעולה על אילן, אך העולה על בהמה מותר לו לרדת בשבת, ולא קנסוהו, משום שיש בכך צער בעלי חיים (ריטב"א; רמב"ם שבת כא, ט). ■ **וכן הלכה** (שו"ע או"ח שה, יח).

הַנִּיחָנִין בְּמַתָּנָה אַחַת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּנִיתָּנִין מַתָּנָה אַחַת יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת, ואין בדין זה חידוש, ונכתב אגב מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע להלן (תוס' רא"ש; תוס' רבינו פרץ). ויש מפרשים, שיש בו חידוש, שהיה מקום לומר שיצטרך לתת שתי מתנות, אחת לשם קרבן זה ואחת לשם קרבן זה, קמ"ל שנותן מתנה אחת (תוס' רא"ש). ואף ש'אין עושים מצוות חבילות חבילות' (סוטה, ח, א), כיון שאי אפשר באופן אחר, לא יבטלו מצות נתינת הדם מחמת דין זה (ראשית ביכורים [לר"א וינברג] ליקוטים ז).

מַתָּן אַרְבַּע בְּמַתָּן אַחַת - דם חטאת שטעון ארבע מתנות, שהתערב בדם בכור הטעון מתנה אחת (רש"י). ויש מפרשים, שהכוונה לדם עולה שטעון שתי מתנות שהן ארבע, שהתערב בדם בכור הטעון מתנה אחת (תוס' וריטב"א [וכ"ה ברש"י זבחים פ, א ד"ה מתן], שאין לומר שהכוונה לדם חטאת שהתערב בדם בכור, שהרי דם חטאת ניתן למעלה מחוט הסיקרא ודם בכור למטה, והלכה כחכמים [שם עט, ב] שהניתנים למעלה שנתערבו עם הניתנים למטה ישפכו לאמה).

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִנָּתְנוּ בְּמַתָּן אַרְבַּע, ואף שעובר בכך על 'בל תוסיף' משום הדם שדינו להינתן במתנה אחת, עשה של זריקת הדם שדינו במתן ארבע דוחה לא תעשה זה (רש"י, וראה שפת אמת זבחים פ, א). ועל אף שבכל עשה הדוחה לא תעשה, צריך שיתקיים העשה בזמן עקירת הלאו [כמבואר בגמ' (ביצה ח, ב)], ואילו כאן העשה מתקיים רק אחר כל ארבע המתנות, ועל הלאו של 'בל תוסיף' עובר כבר במתנה השניה, מכל מקום כיון שכל מתנה ומתנה היא מצוה, נחשב 'בעידניה' (שושנת העמקים [לבעל הפמ"ג] ג, וראה שו"ת חתם סופר אה"ע ב, צ ד"ה ובחידושי).

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת, שכיון ששנינו (זבחים לו, ב) שכל הדמים הניתנים על המזבח החיצון, בדיעבד אם נתנם במתנה אחת כיפר, לכן כאן שמחמת איסור 'בל תוסיף' אינו יכול לתת ארבע מתנות, נותן לכתחילה מתנה אחת (רש"י; תוס'). ואילו היה הדין שאם נתן מתנה אחת לא כיפר, היה מודה רבי יהושע שיתן ארבע מתנות (מהרש"א, וראה קרן אורה שתמה שעובר על 'בל תוסיף').

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֲרֵי הוּא עוֹבֵר בְּבַל תּוֹסִיף, וכיון שהגיע לידי 'עשה דוחה לא תעשה' בפשיעה [שלא שמר על הדם שלא יתערב], לא אומרים שיבוא עשה של זריקת מתן ארבע וידחה לא תעשה של 'בל תוסיף' (תוס'), או משום שבמקדש לא אומרים 'עשה דוחה לא תעשה' [כמבואר בזבחים (צז, ב)] (רשב"א וריטב"א בשם תוס', ומהרי"ק קלט, משמו, הובא בגליון הש"ס).

לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ - שלא נאמר 'בל תוסיף' אלא כשהוא עומד בפני עצמו ואינו מעורב, אך כאן שנתינת ארבע המתנות היא בשביל הדם שצריך מתן ארבע, והדם שצריך מתנה אחת המעורב בו נזרק ממילא, אינו עובר ב'בל תוסיף' (ריטב"א ר"ה כח, ב). או שאיסור 'בל תוסיף' הוא רק באופן שמתכוין להוסיף על המצוה, אך כאן שנותן בשביל לצאת ידי הספק, אינו עובר על 'בל תוסיף' [וראה בגמ' שם שלרבי יהושע עובר על 'בל תוסיף' אף בלא כוונה כיון שהוא זמן המצוה, וראה גמ' לעיל (צו, א)] (מאירי שם).

המשך מעמוד קא.

מְשָׁנָה. לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בְּרֹאשׁ הַיָּחִיד וְיִפְתַּח בְּרֹאשׁ הָרַבִּים, גזירה שמא יוציא או יכניס את המפתח מרשות לרשות (רש"י), שאסור מדרבנן [לדעת רבי מאיר] לאדם שנמצא ברשות אחת לעשות עקירה והנחה ברשות אחרת, ויתכן עוד שבכלל הגזירה נכלל גם שאסור לעשות עקירה והנחה ברשות אחת המפתח מרשות לרשות (רש"י), ואפילו כשהוא בתוך ד' אמותיו (תוס' רא"ש; תוס' רבינו פרץ). ויש מפרשים, שהיה מקום לומר שיצטרך לתת שתי מתנות, אחת לשם קרבן זה ואחת לשם קרבן זה, קמ"ל שנותן מתנה אחת (תוס' רא"ש). ואף ש'אין עושים מצוות חבילות חבילות' (סוטה, ח, א), כיון שאי אפשר באופן אחר, לא יבטלו מצות נתינת הדם מחמת דין זה (ראשית ביכורים [לר"א וינברג] ליקוטים ז).

גְּמָרָא. אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, אפילו אם נטעו לשם כך שישמש תחתיו לדירה (רש"י), והראיה, ממה שפירשה הגמ' להלן שהחיסרון בדירה זו שאינה עשויה לצורך תוכה, אלא לצורך שימוש חוצה לה, ולא אמרה שהחיסרון הוא רק אם לא נטעו לשם כך, משמע שאפילו אם נטעו לכך, אסור (מרומי שדה).

וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כאשר המנעול נחשב רשות היחיד, כגון שהוא גבוה למעלה מעשרה טפחים (רש"י), ותחתיו יש אסקופה גבוהה שלשה טפחים המבטלת את בקיעת הגדיים [שהרי מקום שהגדיים בוקעים תחתיו, גם אם הוא גבוה עשרה טפחים, אינו נחשב לרשות היחיד], או שמדובר שהמנעול עצמו עשוי כעין מבנה גבוה עשרה טפחים ולכן הוא נחשב לרשות היחיד אף שאינו מגיע עד לארץ (תוס' לעיל פט, ב). ויש שכתבו, שכיון שיש במקום המנעול רוחב של ארבעה על ארבעה טפחים, נאמר בזה דין 'פי תקרה יורד וסותם', המועיל להחשיב את המקום לרשות היחיד למרות בקיעת הגדיים (ריטב"א להלן ע"ב).

אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְחִיצָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, שבכך נחשב המקום לרשות היחיד, ואז יהיה מותר לפתוח את המנעול במקרה השני של המשנה, שהפתח ברשות היחיד, שהרי הוא מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד (רש"י), ויש מפרשים, שגם במקרה הראשון של המשנה, שהפתח ברשות הרבים, אפשר להתיר את הטלטול על ידי מחיצה עשרה טפחים שתיעשה בצורה כזו שהיא תהפוך גם את מקום הפתח לרשות היחיד (רבינו יהונתן לד, א מדפי הרי"ף).

דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אבל לדעת חכמים אין איסור לעמוד ברשות אחת ולטלטל ברשות אחרת (כמבואר לעיל צח, ב במשנה ובגמ' וברש"י ד"ה ועבדת). ■ וכך נפסק להלכה, כדעת חכמים (שו"ע או"ח שנ, א).

בְּשׁוּק שֶׁל פַּטָּמִים וְכוּ' רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הֲוָה, ולא נחלק להלכה עם חכמים, אלא שדקדק בסיפור המאורע (חי' המאירי). ויש שכתבו, שבא לחדש שמותר אפילו שלא לצורך שבת, כמו בשוק של צמרים, שהצמר מוקצה בשבת [אבל בשוק של פטמים מוכרים גם בשר מבושל לצורך שבת] (תפארת ישראל יכין).

גְּמָרָא. יְרוּשָׁלַיִם אִלְמָלֵא דִּלְתוֹתֶיהָ נִנְעָלוֹת בַּלַּיְלָה הָיוּ חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים – אבל כיון שדלתותיה ננעלות בלילה, הרי היא נידונת כחצר משותפת שאין מטלטלים ממנה אל הבתים ולהיפך ללא עירוב חצרות (רש"י), אך אינה ככרמלית גמורה, שהרי מותר לטלטל ברחובותיה יותר מארבע אמות, ונקטה הגמ' בלשונה שירושלים היא 'כרמלית', להורות שאיסור הטלטול מהבתים לרחובות אינו אלא מדרבנן כשם שאיסור כרמלית הוא רק מדרבנן (רשב"א). ואם היו כל בני ירושלים מערבים יחד עירוב חצרות, היה מותר לטלטל בה אפילו מהבתים לרחובות (תוס' יו"ט בדפת רש"י, וכן מבואר ברש"י סוטה מא, א ד"ה מכאן, שיתכן שהיו עושים עירוב בירושלים). ויש מפרשים, שמצד ההלכה אי אפשר היה לעשות עירוב חצרות בירושלים, וכמו שמצינו לעיל (נט, א) שעיר של רבים אינה יכולה לערב יחד (פיהמ"ש לרמב"ם. ולדעת רש"י, כתב התוס' יו"ט שדין זה נאמר על רשות הרבים, ואילו ירושלים לא היתה רשות הרבים).

לְאַחַר שֶׁנִּפְרְצוּ בָהּ פִּרְצוֹת רחבות יותר מעשר אמות (רבנו חננאל), הפוסלות מדאורייתא גם מחיצה שיש בה 'עומד מרובה על הפרוץ' (משכנות יעקב או"ח קכא). ויש שכתבו, שמדאורייתא אין 'עומד מרובה' נפסל על ידי פירצה, אולם פרצות אלו היו בקרנות, ולכן נפסלה החומה מלשמש כמחיצה (בית אפרים או"ח כז), או שהפרצות היו ברוחב ט"ז אמה והמבואות עצמם היו מפולשים אליהן (חזו"א או"ח קז, ח. וראה עוד יד דוד, ודברי יחזקאל ה, יג). ■ להלכה, פירצה רחבה מעשר אמות פוסלת מחיצה רק מדרבנן (ביאה"ל שסב, י).

לְשַׁעֲרֵי גִינָּה, שהגינה נחשבת לכרמלית גם אם היא מוקפת מחיצות כתקנן, כדין כל מקום גדול יותר מבית סאתיים שאינו מוקף לדירה שנחשב לכרמלית, והדין של רבי מאיר שלא לעמוד ברשות אחת ולטלטל ברשות אחרת, נאמר גם ברשויות דרבנן (רש"י), וכפי שמדויק מלשונו במשנה, שלא התיר אלא כאשר עשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים והפך את המקום לרשות היחיד (ריטב"א).

המשך מעמוד קב.

וְשַׁיֵּיר בָּהּ טֶפַח – הַשְׁאֵר טפח מהמחצלת פרוס שיחשב אהל מבעוד יום, וכך תוכל להמשיך לפרוס את המחצלת בשבת, שמותר להוסיף על אהל בשבת (רש"י), והוא הדין שיכול להשאיר מבעוד יום מחצלת מגולגלת בשיעור טפח, שגם מחצלת מגולגלת נחשבת כאהל לכל דבר (ריטב"א בשם תוס' בדפת רש"י). אך יש סוברים שצריך דוקא לפרוס טפח מהמחצלת, ואין די להניח שם את המחצלת כשהיא מגולגלת, משום שאינה נראית כאהל, ואם כן פריסת המחצלת בשבת תיראה כעשיית אהל חדש ולא כהוספה על אהל קיים (ריטב"א בשם תוס', וכתב שכן יש לפרש גם בדפת רש"י; תוס' ראי"ש). [אכן, גם לדעה זו מחצלת מגולגלת נחשבת כאהל לענין שאסור להניחה בתחילה בשבת, אלא שאינה נראית כ'תחילת אהל' לענין שיהא מותר להוסיף עליו (מאמר מרדכי שטו, ד). ויש סוברים שלדעה זו מחצלת מגולגלת אינה אהל כלל ומותר גם להניחה בתחילה בשבת (ראה ט"ז שטו, ג ושעה"צ שם, כ)].

■ להלכה, מותר להוסיף אהל עראי על מקום שיש בו טפח מבעוד יום, ומקום הכריכה אינו מועיל לטפח (שו"ע או"ח שטו, ב). אכן, לעשות אהל לכתחילה על ידי הנחת מחצלת כרוכה, אסור (משנ"ב שם, וראה שעה"צ בטעם האיסור).

וְיִילוֹן מוּתָּר לִנְטוֹתוֹ וּמוּתָּר לְפוֹרְקוֹ בְּשַׁבָּת, שאינו נחשב אהל כיון שאינו קבוע במקומו אלא מפרקים ומרכיבים אותו תדיר, והרכבתו ופירוקו אינם אלא כפתיחת דלת וסגירת דלת (רש"י), אבל יילון התלוי בקביעות, אסור להרכיבו ולפרקו (תרומת הדשן סח, ע"פ רש"י). עוד יש לפרש טעם ההיתר ביילון, משום שלא מצינו דין אהל אלא בגג ולא במחיצה (רש"י שבת קלח, א, ע"פ שעה"צ שטו, ה בשם הגר"א שם), ואפילו כאשר היילון מונח שם בקביעות (ביאור הגר"א ושעה"צ שם). ויש שביאר טעם ההיתר ביילון, שכיון שכולו נע ונד ברוח מצויה, וגם אינו מעכב את העוברים דרך שם, אינו נקרא קבוע (ב"י שם, א, בדפת רש"י בשבת. וראה חזו"א או"ח נב, יג שתמה על הב"י, שלמרות שהיילון נע ונד כדלת, הרי קביעת דלת על צירים בשבת אסורה משום בונה). ■ להלכה, מותר לתלות יילון לפני הפתח, אף אם הוא תלוי שם בקביעות (רמ"א שם, א), שנחשב מחיצת ארעי כיון שהוא נע ונד ברוח מצויה, ואינו מעכב את העוברים שם [כדעת הב"י] (משנ"ב שם, ו).

כְּיֹלֵת חֲתָנִים מוּתָּר לְפוֹרְקָהּ וְלִנְטוֹתָהּ בְּשַׁבָּת, שאהל שאין בגגו רוחב טפח, אינו נחשב לאהל אפילו מדרבנן (רש"י) [ונחלקו אחרונים, האם היינו דוקא כשמתקינו לזמן מועט, או אפילו כשמתקינו לכמה ימים (ראה משנ"ב שטו, לה)]. ויש סוברים, שדוקא כילת חתנים מותר לנטותה ולפרקה כשהיא פחות מטפח, לפי שהיא עשויה לכך, אבל אהל שאינו עשוי לכך, אף שאין בו רוחב טפח אסור לעשותו מדרבנן (רמב"ם שבת כב, ל, ע"פ ר"ן שבת נו, ב מדפי הרי"ף).

אֲבָל יֵשׁ בְּגִנָּהּ טֶפַח אָסוּר, וכן אם הכילה מתחילה בזקיפה בקו ישר בגובה טפח, אותו הטפח נחשב כמחיצה, והכילה שמעליה נעשית כאהל (ראה שבת קלח, ב, ע"פ דרישה שטו, ד).

■ להלכה, כילת חתנים העשויה באלכסון לכאן ולכאן, ואין בה טפח בקו ישר [היינו, לא טפח שוכב בראשה, ולא טפח זקוף ברגליה, וכן אין בה טפח על ידי לבוד], מותר לנטותה ולפרקה, הואיל והיא מתוקנת לכך, אבל אהל עראי שאינו מתוקן לכך, אסור מדרבנן אפילו כשאין בו רוחב טפח [כדעת הרמב"ם] (שו"ע או"ח שטו, ח ו-יא).

המשך מעמוד קב:

קוֹשְׁרִין נִימָא בַּמִּקְדָּשׁ, עבור כינור של שירת הלויים על קרבנות ציבור שמקריבים בשבת (רש"י), שלדעת התנא של משנתנו 'עיקר שירה בכלי' [דהיינו שעיקר עבודת השירה היא הנגינה בכלים], ולכן עשיית כלי שיר או תיקונו הם בגדר 'מכשירי מצוה' (רבינו יהונתן לד, ב מדפי הרי"ף; תוס' ראי"ש; תוס' סוכה נ, ב ד"ה ורבנן, וראה הגהות וציונים מהדו' עוז והדר אות ט). אבל לדעת הסוברים ש'עיקר שירה בפה' [דהיינו שעיקר עבודת השירה היא השירה בפה], לא היו מנגנים בכלים בבית המקדש בשבת, שהנגינה אינה נחשבת עבודה שתתיר לחלל את השבת (תוס' שם, ע"פ גמ' שם), שמדרבנן אסור בשבת לנגן בכלי שיר שמא יבוא לתקנם, וכיון שהיו במקדש כלי שיר רבים וצריכים לתקנם תדיר, גזרו גם במקדש, כפי שמצינו שיש איסורי שבות שגזרו עליהם גם במקדש (תוס' שם, לדעת רב יוסף בגמ' שם). [אמנם, למסקנת הגמ' בסוכה (שם), בשיר של קרבן לכולי עלמא 'עיקר שירה בכלי', ועבודה היא הדוחה את השבת].

ובנוסף, סוברת משנתנו שהשיר מעכב את הקרבן [שנחלקו תנאים (ערכין יא, א) בדבר זה], ולכן תיקון הכלי נחשב למכשירי מצוה. עוד יש לפרש, שגם לדעת הסוברים שאין השיר מעכב את הקרבן, תיקון הכלי נחשב למכשירי מצוה כדי שיהא הקרבן קרב כהלכתו (תוס' ראי"ש), שכיון שעיקר הקרבן דוחה שבת, הותרו כל מכשיריו, כדרך שמצינו שגם הפשטת הקרבן מותרת לצורך הקטרת האימורים (מקדש דוד קדשים כה, א).

וגם אם יש שם מספיק כלי שירה הנצרכים לשירה [היינו תשע כינורות (ערכין יג, א)], מותר לתקן כינורות נוספים כרצונו, שכל דבר שאין לו שיעור למעלה שדוחה שבת, יכול לעשות בשבת כמה שירצה (שם ע"ב).

וְאִם בַּתְּחִילָּה כָּאן וְכָאן אָסוּר, לפי שהיה יכול לעשות מבעוד יום (רש"י), ולא מועיל שיקשרנו על מנת להתירו במוצאי שבת [שקשר העשוי להתיר מותר לכתחילה לעשותו לדבר מצוה], שגדר הקשר אינו תלוי במחשבת האדם, אלא בסוג הקשר, ובדרך כלל קושרים קשר כזה לקיום (ביאה"ל שיז, א).

גְּמָרָא. עוֹנְבָה – עושה קשר שניתן להתירו ביד אחת ובקלות על ידי משיכת הלולאה (ראה שבת קיא, ב). ■ להלכה, עניבה אינה נחשבת קשר ומותר לעשותה בשבת (שו"ע או"ח שיז, ה), ואפילו אם מהדקה היטב ודעתו להשאירה כך לאורך זמן (ביאה"ל שם, וראה שם במשנ"ב ובביאה"ל פרטים נוספים).

המשך מעמוד קג:

שתי כותנות או שני אבנטים, או כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול, ואילו הפסול בצלצול קטן הוא דין נוסף, כעין דין חציצה [ומדויקת לשון הגמ' כאן שהפסול בצלצול הוא משום שהוא חוצץ], ואף שלבישת הצלצול היא שלא במקום בגדים ואינה חוצצת בפועל בין גופו לבשרו, נאמר בזה דין חדש, שלא תהא לבישה אחרת על בשרו חוץ מבגדי כהונה. [ונמצא לפי דעה זו, שיש שלשה דינים חלוקים: א. דין חציצה הרגיל בין בשרו לבגדיו, הפוסל אפילו בנימא אחת. ב. דין חציצה שנתחדש כאן, שלא תהא לבישה אחרת על בשרו [ובזה דעת רבי יוחנן להלן ששיעורו של שלש על שלש]. ג. דין יתור בגדים, שנאמר רק על לבישת בגד כהונה נוסף] (חי' הגרי"ז סטנסיל זבחים יט, א, בדעת הרמב"ם כלי המקדש י, ח-ט).

המשך מעמוד קד.

דִּלְמָא אָתֵי לְאַשְׁווֹיֵי גּוּמּוֹת, לצורך המשחק (רש"י), שיש לחוש שהשחוק ישכיח מהם ששבת ויבואו להשוות גומות בכוונה, ויעברו על איסור גם לדעת רבי שמעון המתיר דבר שאינו מתכוון (תוס' שבת קמא, א ד"ה דילמא). ■ להלכה, אין משחקים באגוזים וכדו' על הקרקע, שמא יבוא להשוות גומות (שו"ע או"ח שלח, ה), ואפילו על גבי קרקע מרוצפת, שלא חילקו בין קרקע לקרקע (משנ"ב שם). אך על שולחן או על שטיח וכדו' מותר, שלא שייך בזה השוואת גומות (רמ"א ומשנ"ב שם).

מְמַלְּאִין מִבּוֹר הַגּוֹלָה וְכוּ' בַּמְּדִינָה לֹא וְכוּ' מִשּׁוּם דְּאוֹלוֹדֵי קָלָא וַאֲסִירִי, שיש תועלת בהשמעת הקול שישמעו אחרים ויבואו לדלות (תשובת מהר"ם מרוטנבורג המובאת בהגהות מיימוני שבת כג, ג, וראה שם הסבר נוסף).

פירוש בהיר וצח
משולב על סדר הגמרא
מיוסד ע"פ רש"י והראשונים ז"ל
בשפה ברורה ונעימה

עירובין

עולם התלמוד

ההפניות באותיות אלו: [א] הן למדור ה'עיונים'
המופיע במהדורה המלאה של 'שפה ברורה'

תלמוד בבלי עוז והדר המבואר
שפה ברורה
יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה עוז והדר

©
כל הזכויות שמורות
ממלכת התורה "עוז והדר"
Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New Square, N.Y. 10977

היות ומושקע במהדורה חדשה מפוארת זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל עפ"י הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית מספר זה, וכן אין לתרגם או לאחסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס, בביאורים במקורות ובכל ההוספות. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הפצה והזמנות:
'היכלי תורה'
בארץ ישראל: טלפון (02)9924603 פקס(03)5435884
בארה"ב: Fax.(718)437-3514 Tel.(718)437-0054
באירופה: Tel. 44-20-8806-0176

נדפס על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת

נדפס בארץ ישראל
Printed in E. ISRAEL

מהדורה שלישית – שנת תש"פ

הארות והערות יתקבלו בברכה
בת.ד. 9359 בית שמש פקס: 03-5423180
editor@oz-vehadar.com

לתרומות והנצחות: 845-406-9099
oiz@oizusa.com
PO Box 340 Monsey NY 10952

תלמוד בבלי "עוז והדר" המבואר
שפה ברורה

יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה 'עוז והדר'

בנשיאות הגאון רבי יהושע לייפער שליט"א
מו"ץ בשיכון סקווירא ובמאנסי יע"א
מייסד ונשיא מכון "עוז והדר"

ראש בית המדרש ועורך ראשי
הרב מנחם מנדל פומרנץ

עורכי הביאורים במסכת עירובין

הרב שמואל חיים חדש
עורך אחראי וראש המערכת

הרב אלעד אברמצ'יק
הרב שמחה אולמן
הרב ישראל גד בוים
הרב אברהם בריסק
הרב מאיר גריינר
הרב יוסף גולדשמידט
הרב מרדכי דוד גרוסגליק
הרב נתנאל זילבר
הרב דוב יערי
הרב ישראל כהן

הרב רן יוסף לב
הרב אלעזר לוי
הרב דוד מושקוביץ
הרב אברהם מישקין
הרב יצחק מרמרוש
הרב אפרים סגל
הרב משה סובל
הרב יואל סלומון
הרב מרדכי פופוביץ
הרב שמואל פורטנוי

הרב עקיבא פרוינדליך
הרב נתנאל צלמון
הרב נפתלי קראוס
הרב עמיר רביב
הרב שרגא רוזנטל
הרב יעקב רוזנקרנץ
הרב שמעון שוולב
הרב רפאל שטלברג
הרב יתם ישראל שילוני
הרב יצחק שינפלד

מבקרים:

הרב יאיר אנסבכר
הרב מנשה דייטש
הרב מתתיהו הוכברגר
הרב שמעון וויס
הרב משה זייברט
הרב ישראל יעקבי
הרב עדי כהן
הרב רן יוסף לב
הרב מרדכי ליברמנש

הרב פנחס לייטנר
הרב סער מיזל
הרב משה פריד
הרב אלחנן פרידמן
הרב פנחס פרידמן
הרב מיכאל קליין
הרב חזקיה צבי קנר
הרב אברהם קסטלניץ
הרב מנחם מנדל קרויזר

הרב שלמה רוזנבאום
הרב אברהם משה רוזנבוים
הרב חיים רוזנטל
הרב חסדיאל שופק
הרב מתתיהו שטיגל
הרב יהונתן שינדלר
הרב מנשה שנייבוים
הרב אליהו שנקר
הרב דוד שפירא

חברי המערכת:

הרב ישראל זייברט
הרב לייביש לסקר
הרב יעקב מרדכי סופר

הרב משה פישביין
הרב משה פלדמן
הרב יצחק אביגדור קלוגמן

הרב יצחק קפלר
הרב ישראל רכניצר
הרב שמעון שפיצר

נָבְרָא אֲנַבְרָא קָא רָמֵית - וכי אתה מקשה מדברי אמורא אחד על דברי אמורא אחר, שאתה מקשה מדברי רבי יהושע בן לוי על דברי שמואל, ובאמת חולקים הם בדבר זה, **מָר** - שמואל **סָבַר דַּפְלִיגִי** - שנחלקו רבי יהודה וחכמים בדין זה[א], ולכן נקט בדבריו 'הלכה', **וּמָר** - ורבי יהושע בן לוי **סָבַר, דְּלָא פְּלִיגִי** - שלא נחלקו רבי יהודה וחכמים בדין זה, ורבי יהודה בא לפרש את דברי חכמים.

★

הגמרא חוזרת לדון בכלל שאמר רבי יהושע בן לוי: גּוּפָא - נחזור לעצם דברי רבי יהושע בן לוי ונבארם, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבִּי יְהוּדָה** את דבריו בלשון **'אֵימָתַי' וּבלשון 'כָּמָּה** דברים אמורים' **בְּמִשְׁנָתֵינוּ, אֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי חֲכָמִים** ולא לחלוק עליהם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** כשאמר רבי יהודה לשון **'אֵימָתַי', בָּא לְפָרֵשׁ** את דברי חכמים, **וּכשאמר** לשון **'כָּמָּה** דברים אמורים', **בָּא לַחֲלוֹק** על דברי חכמים[ב].

הגמרא מקשה בין לדברי רבי יהושע בן לוי ובין לדברי רבי יוחנן ממשנה: מראורייתא גזלן פסול לעדות[ג], ויש שאינם נחשבים גזלנים מראורייתא, אבל חכמים החשיבו אותם לגזלנים ופסלו אותם לעדות. וכל הפסולים המובאים במשנה שמביאה הגמרא, אינם פסולים אלא מדרבנן[ד].

מקשה הגמרא: וְכי כשאמר רבי יהודה לשון **'אֵימָתַי' לְפָרֵשׁ הוּא, וְהָא תָּנֵן** - והרי שנינו במשנה (סנהדרין כד:): **וְאֵלּוּ הֵן הַפְּסוּלִים** לעדות[ה]. **הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא** - חתיכות של עצמי משמשקים בהם באופן שהמנצח במשחק חבירו נותן לו מעות[ו], **וַחֲוָה בְּרִיבִית**[ז], **וּמְפַרְחֵי יוֹנִים** - שמפריחים יונים, ומתנים שמי שתקדם יונתו להגיע למקום מסוים, יתן לו חבירו מעות[ח]. **וְסוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית** - והעושים סחורה בפירות שביעית[ט]. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי** נפסלים משחק בקוביא ומפרחי יונים, **בְּזְמַן שֶׁאֵין לוֹ** [-לאדם זה שורצים לפוסלו] **אוּמָּנוּת** אחרת שהוא עוסק בה, **אֲבָל הִיא** - שאינו עוסק רק בקוביא או בהפרחת יונים, שאז הוא פסול משום שאינו עוסק בישובו של עולם[י]. **אֲבָל** אם **יֶשׁ לוֹ אוּמָּנוּת** אחרת **שֶׁלֹּא הִיא** - חרץ משלחן בקוביא ולהפריח יונים, **הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר** לעדות, שמחמת הממון שהוא נוטל מחבירו כשהוא מנצחו, אינו נפסל, שמותר לו ליטול ממון זה, כיון שאסמכתא [כלומר, התחייבות שאדם מתחייב ותולה אותה באיזה דבר, והוא סומך על כך שלבסוף לא יתחייב בה] קונה[יא]. **וְתָנֵי עֻלָּהּ בְּבְרַיְיתָא** - ושנינו בברייתא שבאה לפרש את דברי המשנה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין שֶׁאֵין לוֹ אוּמָּנוּת אֶלָּא הִיא, וּבֵין שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוּמָּנוּת שֶׁלֹּא הִיא, הֲרֵי זֶה פָּסוּל**, משום שאסמכתא אינה קונה, ואינו קונה את המעות, ונמצא שהוא נוטל מעות שאינן שלו[יב]. ומוכח שחכמים חולקים על רבי יהודה בדין זה, וסוברים שאף מי שיש לו אומנות אחרת פסול[יג], ואף על פי שבא רבי יהודה לחלוק על דברי חכמים, אמר את דבריו בלשון 'אימתי'.

מתרצת הגמרא: באמת רבי יהודה בא לפרש את דברי חכמים, **וְהָהִיא** - ואותה ברייתא שאמרה שאף כשיש להם אומנות אחרת פסולים הם, אינה דעת חכמים שבמשנה, אלא בשיטתו **דְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן הִיא**[יד], שהוא סובר שאסמכתא אינה קונה[טו]. **דְּתָנְיָא** - ששנינו בברייתא, שנים שהיו יושבים, וראו אדם אחד בא, והתווכחו היושבים אם האדם הבא הוא נזיר[טז], ואמר אחד מהיושבים, הרינו נזיר אם יתברר כדברי שאדם זה נזיר הוא, והשני אמר הריני נזיר אם יתברר כדברי שאדם זה אינו נזיר[יז], ושניהם אמרו כן מספק, שאינם יודעים בבירור אם הוא נזיר או לא[יח], **וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה מְשׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן, לְעוֹלָם,** אף לאחר שנתברר כדברי אחד מהם, **אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר**, ואף לא מי שנתברר כדבריו, **לְפִי שֶׁאֵין נְזִירוּת אֶלָּא לְהַבָּאָה** - שלא חלה נזירות אלא כשהוא מקבל אותה עליו בפירוש ובבירור, אבל אם הוא מקבלה על הספק, לא חלה הנזירות[יט], **אֲלָמָּא** - ומוכח שסובר רבי טרפון, **שִׁעְיוּרָן דְּמִסְפְּקָא לֵיהּ** - שהוא מספוק באדם שבא **אִי** - אם **נָזִיר הוּא, אִי לָא נָזִיר הוּא, לָא מְשַׁעְבְּדִי נַפְשַׁיְיהוּ** - אינו מחייב את עצמו בנזירות על הספק[כ], **הָכָא נָמֵי** - אף כאן במשחק בקוביא, **בֵּיוָן דְּלָא יָדַע אִי קָנֵי אִי לָא קָנֵי** - כיון שאינו יודע אם ינצח או לא ינצח[כא], **לָא נָמַר וּמָקָנֵי** - אינו גומר בדעתו להתחייב לתת לחבירו את המעות[כב]. ולעולם, כשאמר רבי יהודה לשון 'אימתי', אינו בא לחלוק על דברי חכמים, ודעת חכמים שבברייתא שאמרו שאסמכתא אינה קונה, אינה דעת חכמים שבמשנה, אלא דעת רבי טרפון היא, שסובר שאסמכתא אינה קונה.

הדרן עלך חלון

פרק שמיני - כיצד משתתפין

משנה משנתנו מלמדת שכאשר רבים מבני העיר רוצים ללכת בשבת למקום אחד שהוא חרץ לתחום העיר, יכול אדם אחד להניח עירוב תחומין בשביל כולם.

כֵּיצַד מְשַׁתְּתְּפִין בְּעֵירובי תְּחוּמִין. המערב לרבים, **מָנִיחַ אֶת הַחֲבִית** עם מזון[כג] בריחוק עד אלפיים אמה[כד] **מִן** העיר **וְאוֹמֵר הֲרֵי זֶה לָכֶל** אחד **מִבְּנֵי עִירִי** שצריך עירוב זה, **וְהֵיינוּ לָכֶל מִי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל** לנחמו **אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה** לשמח חתן וכלה.

וְכָל שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו מִבְּעוד יוֹם לסמוך על עירוב זה, **מוּתָּר** לו ללכת. ואם קיבל עליו לסמוך על העירוב אלא **מִשְׁתַּחֲשֵׁךְ** [לאחר כניסת השבת], **אָסוּר** לו לצאת חוץ לתחום העיר, משום **שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁתַּחֲשַׁךְ**[כה], לפי שהשביתה נקנית בכניסת השבת.

★

גמרא אָמַר רַב יוֹסֵף, אֵין מְעָרְבִין אֶלָּא לְרַבָּה מְצוּיָה - לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב אלא לדבר מצוה[כא].

מקשה הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן רב יוסף, **תְּנִינָא** - כן שנינו במשנתנו [**לְכָל מִי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל** [ולנחם] **אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה** [לשמח חתן וכלה]', ומשמע שאין מערבים אלא לדבר מצוה.

מתרצת הגמרא: מֵהָכָא דְּתֵימָא - היה מקום לומר **אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא קָתָנֵי** - נקט דוגמאות הרגילות יותר, אבל הוא הדין שמערבים לדבר רשות, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב יוסף שאין מערבים אלא לדבר מצוה בלבד.

★

שנינו במשנתנו: וְכָל שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו מִבְּעוד יוֹם מותר. משמע שמאחר שקניית השביתה חלה בכניסת השבת, אם באותה השעה עדיין לא גמר בדעתו לסמוך על העירוב, שוב אינו מועיל מה שמחליט על כך לאחר כניסת השבת. **וּמִכאן מקשה הגמרא: שְׁמַעְתָּ מִינַּהּ** - משמע **שֵׁאֵין 'בְּרִירָה'** - דבר שאינו מבורר כעת ומתברר לאחר זמן אינו יכול להיחשב כמבורר מתחילתו, **דְּאִי יֵשׁ 'בְּרִירָה'**, כיון שאחרי כניסת השבת נתרצה לסמוך על העירוב **תֵּינֵיקֵי מִיקְּתָא** - יתברר הדבר **דְּמֶרֶע דְּמִבְּעוד יוֹם הֲוָה נִיחָא לֵיהּ** - היה נוח לו, ויחול העירוב למפרע גם עבורו. וקשה, שהרי עירובי תחומין אינם אלא מדרבנן, ולא מסתבר שאפילו בדרבנן אין 'ברירה'[כב].

א. **שישנואל** סבר כדעת רבי יוחנן (לעיל נמ"ב), שכשאמר רבי יהודה 'במה דברים אמורים', הוא חולק על דברי תנא קמא, ורק כשאמר 'אימתי' בא לפרש את דברי תנא קמא. ולדבריו שמואל המשנה לעיל שאמרה שצריך להודיע, מדברת בין בחצר הפתוחה למבוי אחד, ובין בחצר הפתוחה לשני מבואות. ב. **כתבי** התוספות בסוכה (מ: ד"ה שמא), שאין כוונת רבי יוחנן שבכל מקום שאמר רבי יהודה במה דברים אמורים, בא לחלוק על תנא קמא, אלא יש מקומות שאמר רבי יהודה במה דברים אמורים אף שבא לחלוק על דברי תנא קמא, ויש מקומות שאמר רבי יהודה במה דברים אמורים, ובא לפרש את דברי תנא קמא. ג. **שדרשו** (סנהדרין מ:) ממה שנאמר (שמות כג ז) 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס', שלא תשים רשע לעד, ואל תשים חמס לעד, וחמס היינו גזלן. ד. **רשי"י** (ד"ה ספסלין) וביראו התוספות בסנהדרין (כה: ד"ה וחלן), שפשוט כך לא מנתה המשנה גזלנים יחד עם שאר הפסולים המנויים במשנה, וכדברי רש"י ותוספות כתבו רוב הראשונים בסנהדרין שם, אמנם ראה ביד רמ"ה (עם ד"ה וחלן) שפירש באופן אחר. ה. **רשי"י** (ד"ה ספסלין). ובסנהדרין (כה: ד"ה וחלן) כתב, שכל אלו פסולים בין לעדות ובין לדון. ו. **רשי"י** בראש השנה (כה. ד"ה קוביא). ובסנהדרין (כה:) אמרו 'המשחק בקוביא אלו הן המשחקים בספסלים', ופירש רש"י שם (ד"ה ספסלין), שהם שברי עצים. וראה בפני משה על הירושלמי (פאה סוגיא ס"ק ו מעמ"נ), שמשמע מדבריו, שמשחקים בקוביא הם המשחקים בעצמות, אלא שנכלל בזה גם משחקים בספסלים שהם שברי עצים. ז. **וְחַוָּה** ביבור מדע משחק בקוביא פסול לעדות. ח. **רשי"י** (ד"ה ממון), מדברי הגמרא בסנהדרין (כה:). וביראו רש"י, שכיון שאינם מכוונים ובקיאים בטורח ועצור בני אדם, אינם חסים על חבריהם מלהפסידם ממון. ובסנהדרין (כה: ד"ה שלהן) פירש רש"י, שכיון שאינם עסוקים ביישובו של עולם, אינם בקיאים בטיב דינים ומשא ומתן, ואינם יראי חטא. ט. **ואף** שהוא נוטל מעות שאינן שלו, אינו פסול לעדות מדאורייתא, שמדאורייתא גזלן הוא רק החוטף מיד אחר, ומשחק בקוביא אף שחכיזתו אינו חייב לתת לו את המעות, ואינו רוצה לתת לו את המעות, מכל מקום אינו חוטף את המעות, אלא חבירו נותן לו את המעות, ואינו נחשב גזלן אלא מדרבנן. רש"י בראש השנה (כה. ד"ה וחלן). והתוספות בסנהדרין (כה: ד"ה וחלן) כתבו, שאינו פסול מדאורייתא, כיון שאינו יודע שהוא עושה איסור דאורייתא במה שהוא נוטל את המעות. י. **וסברה** הגמרא, שדעת חכמים האמורים בברייתא, היא דעת תנא קמא שבמשנה, ומשום כך הקשתה שמוכח שרבי יהודה חולק על תנא קמא אף שאמר את דבריו בלשון 'אימתי'. יא. **כלומר** בשיטתו של רבי טרפון, כמו שאמר רבי יהודה בשמו. יב. **היינו** אף אסמכתא שהוא תולה אותה בדבר שאינו בידו. יג. **כך** מבואר בר"ש (ד"ה וחלן), והיינו שכל אחד מהם רוצה לקבל עליו נזירות ואומר אם אכן יתברר כדברי הריני נזיר. יד. **כן** מבואר בדברי הגמרא בסמוך 'דמספקא ליה אי נזיר אי לא נזיר הוא'. טו. **לשון** הפלאה, מורה על פירוש בבירור. ומבואר ברש"י בסנהדרין (כה: ד"ה וחלן), שרבי טרפון למד את דבריו ממה שנאמר בנזירות (במדבר ו ב) 'איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר', ולמד מכך שאין הנזירות חלה אלא באופן של כי יפליא, כלומר שהוא מפרש ומבאר את דבריו. וראה בעיוני הפשט להלן אין ניתן ללמוד מדין זה שנלמד מפסוק, לענייניים אחרים. טז. **ואף** שהדבר שבו הוא תולה את ההתחייבות בנזירות, אינו בידו, לא אמר רבי טרפון שמחמת הספק הוא גומר בדעתו להתחייב. רש"י בסנהדרין (כה: ד"ה וחלן). יז. **שאף** משחק בקוביא הוא תולה בדבר שאינו בידו, והרי זה דומה לדין של רבי טרפון. יח. **שתי** סעודות לכל אחד (לקמן ע"ב). יט. **ויכלו** ללכת בשבת ארבעת אלפים אמה חוץ לגבול העיר, והיינו אלפיים אמה מהעיר עד מקום עירובו, ועוד אלפיים אמה נוספות, שהרי העירוב מתיר לו אלפיים אמה לכל רוח. כ. **וגם** בבין השמשות אין להניח עירוב, ובריעבד, אם הניח בבין השמשות, נחלקו ראשונים אם מועיל (ראה ביאור הלכה סי' שמו ד"ה ויש). כא. **רשי"י** (ד"ה וחלן). ומשמע שאפילו אם עירב בכר לדבר מצוה אסור לו לצאת לדבר רשות, אבל הטור (סי' שמו) כתב שלאחר שעירב לדבר מצוה יכול ללכת אף לדבר רשות. כב. **וכמו** שמשמע לעיל (נ:) [שהגמרא שואלת, מי הוא התנא שאפילו בדרבנן אין לו ברירה]. תוספות (ד"ה שמע). וכן הסיקה

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אָשֵׁי, מה ששנינו 'קיבל עליו מבעוד יום' אין הכוונה שצריך שיקבל עליו ממש מבעוד יום אלא **הוֹדִיעוּהוּ וְלֹא הוֹדִיעוּהוּ קָתָנֵי,** כלומר, אם הודיעו לו מבעוד יום שחבירו מניח עירוב לכל בני העיר, די בכך, אף על פי שלא נתרצה לסמוך עליו אלא משתחשך, משום שיש 'בירה', ואומרים שהובהר שכבר קודם זמן קניית העירוב דעתו היתה לכך, אבל אם לא הודיעו לו עד שחשכה, לא שייך שיועיל מדין 'בירה', שהרי לא ידע כלל על הנחת העירוב ואין מקום לומר שדעתו היתה עליו.

★

הגמרא דנה לגבי קטן, שבענין עירובי תחומין, נגרר אחר אמו: אָמַר רַב אַסִּי, קָטָן בֶּן שֵׁשׁ שנים[כג] [וכל שכן למטה מזה] **יוֹצֵא בְּעֵירוּב אִמּוֹ,** שאם עירבה לעצמה, אף שלא זיכתה לו חלק במזון העירוב וגם לא עירבה עבורו[כד], מכל מקום נקבע תחומו כתחום אמו, לפי שהוא נידון כגופה, מאחר שהוא כרוך אחרי אמו ואינו יכול בלעדיה.

מֵיתִיבִי - הקשו על רב אסי, שנינו בברייתא, **קָטָן שֶׁצָּרִיךְ לְאִמּוֹ יוֹצֵא בְּעֵירוּב אִמּוֹ, וְשָׁכַב גדל קצת וְאֵין צָרִיךְ לְאִמּוֹ, אֵין יוֹצֵא בְּעֵירוּב אִמּוֹ,** אלא צריך להניח עירוב נפרד עבורו. **וְתַנֵּי נָמֵי** - ושנינו במשנה **גַּבֵּי סוּכָּה**

(סוכה כח.) **כִּי הַאי גַּוְונָא** - כעין זה, **קָטָן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְאִמּוֹ חַיָּיב בְּסוּכָּה** מדין חינוך. **וְהַיְינוּ תָּבָה** - ועיינו אמוראים (שם כח:) בדין המשנה ושאלו, **וְאֵיזֶהוּ קָטָן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְאִמּוֹ. אָמְרֵי דְּבֵי** [-בבית מדרשו של] **רַבִּי יַנַּאי,** 'אינו צריך לאמו' היינו **כָּל שֶׁנִּגְמָּלָה** [-שעושה צרכיו] **וְאֵין אִמּוֹ מְקַנַּחְתּוֹ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר, כָּל שֶׁעֲנִיעוֹר [מְשָׁנָתוֹ] וְאֵינוֹ קוֹרֵא 'אִימָּא'** כדי שחבוא אליו.

הגמרא מפסיקה את הקושיא ותמהה: אִימָּא סָלְקָא דַּעְתָּךְ - וכי עלה בדעתך שכל שקורא 'אימא' כשניעור משנתו נחשב כ'צריך לאמו', הלא ילדים **נָמֵי קָרוּ** - גם כן לעתים קוראים 'אימא' כשמתעוררים משנתם.

הגמרא מגיהה את הדברים שהובאו בשם ריש לקיש: אֶלָּא אֲמַר אמור **כָּל שֶׁעֲנִיעוֹר מְשָׁנָתוֹ וְאֵינוֹ קוֹרֵא 'אִימָּא אִימָּא'** - שאינו צועק 'אימא אימא' ללא הפסקה עד שהיא באה אליו.

הגמרא מבררת מהו הגיל, בו מתקיימים השיעורים של רבי ינאי וריש לקיש, ובזה מסיימת את הקושיא על רב אסי: וְכַמָּה - ובן כמה הוא הילד שנפנה ואין אמו מקנחתו ואינו קורא 'אימא אימא' כשמתעורר. **מְשִׁיבָה הגמרא: כְּבַר אַרְבַּע** או **כְּבַר חֲמֵשׁ**[כה], כל אחד לפי חריפותו[כו]. ומבואר על כל פנים שמבן חמש ודאי נחשב 'אינו צריך לאמו' ואינו יוצא בעירוב אמו. ומכאן סתירה לדברי רב אסי שאמר שקטן בן שש יוצא בעירוב אמו.

הגמרא בביצה (שם) שהלכה היא שבנידונים דאורייתא אין 'בירה' אבל בדרבנן יש 'בירה'. ובטעם החילוק שבין דרבנן לדאורייתא, מבואר בר"ן (ניסין כה. ד"ה והלכתא טעמא) שמאחר שספק הוא אם יש בירה, ספק דרבנן לקולא וספק דאורייתא לחומרא.

כג. **והיינו** כל שנתו השישית. מאירי (ד"ה ונענין פיסקו). כד. **מאירי** (ד"ה קטן). כה. **והיינו** שמתחילת שנתו החמישית ודאי אינו צריך לאמו.

כו. **שיעור** של זה בן ארבע או בן חמש נכון גם לפי שיטת רבי ינאי וגם לפי ריש לקיש, ואף שהם חלוקים ביניהם אם הגיל של 'אינו צריך לאמו' נקבע על פי 'נפנה ואין אמו מקנחתו' או על פי 'ניעור ואינו קורא אימא אימא', מכל מקום שני השיעורים האלו הם בכבן ארבע או כבן חמש. חידושי הב"ח (ד"ה כבר).

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוֹשָׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, אכן מבן חמש צריך לערב עליו בנפרד, וגם רב אסי סובר כך, **וּכְי תֵּימָא רַב אַסִּי,** שקטן בן שש יוצא בעירוב אמו, מדובר **בְּגוּן שֶׁעֵירַב עָלָיו אָבִיו עֵירוּב וְאִמּוֹ עֵירְבָה עָלָיו עֵירוּב לְעַצְמָהּ, דְּאִפְּיֵיהּ בַּר שֵׁשׁ נְמֵי בְּצַוְותָא דְּאִמֵּיהּ נָיְחָא לַיְיהּ** - שאפילו בן שש, אף שאינו בגדר 'צריך לאמר', מכל מקום בחבורת אמו נוח לו יותר מאשר בחבורת אביו, ולכן אמרו חכמים שעירוב אמו הוא שקונה לו ולא עירוב אביו.

הגמרא מקשה על כל האמוראים המוזכרים לעיל: מֵיתֵיבִי, שנינו בברייתא, **קָטָן,** כל עוד **שֶׁגָּדְרוּ לְאִמּוֹ, יוֹצֵא בְּעֵירוּב אִמּוֹ** שמניחה לעצמה. **[וְכַמָּה** - עד מתי נחשב צריך לאמר]. **מבארת הברייתא: עַד** שיהא **בֶּן שֵׁשׁ** שנים.

הגמרא דוחה מכח הברייתא את דברי רבי יהושע בר רב אידי: תִּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוֹשָׁעַ בַּר רַב אִידִי תִּיוּבְתָּא - הסתירה מברייתא זו לדברי רב יהושע בן רב אידי היא סתירה גמורה ונדחתה שיטתו. שהרי אמר שמבן חמש אין הקטן יוצא בעירוב אמו וצריך לזכות לו עירוב נפרד, ואילו בברייתא מבואר שעד בן שש יוצא בעירוב אמו[א].

הגמרא שואלת האם יש מכאן סתירה גם לרב אסי: לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב אַסִּי - האם נאמר שברייתא זו היא גם סתירה לרב אסי, שאמר שקטן בן שש יוצא בעירוב אמו, ואילו בברייתא נאמר שרק 'עד' בן שש יוצא בעירובה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב אַסִּי, כוונת הברייתא **לְעַד וְעַד בְּכָךְ,** שגם בן שש הוא בכלל הדין האמור, וכדברי רב אסי[ב].

הגמרא שואלת האם יש סתירה מהברייתא לדברי רבי יוחנן ורבי יאשיה לקיש: לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, שאמרו לעיל (ע"ב) ש'אינו צריך לאמר', היינו כל שנפנה ואין אמו מקנחתו או שאינו צועק 'אימא אימא' כשמתעורר, ושיעורים אלו מתאימים לקטן בן ארבע או בן חמש, ואילו בברייתא מבואר שעד בן שש נחשב כ'צריך לאמר' ויוצא בעירובה.

מתרצת הגמרא: לָא קָשְׁיָא, הָא דאמרו רבי יוחנן וריש לקיש הוא **דְּאִיתֵיהּ אֲבוּהֵי בְּמָתָא** - כשאביו של הילד נמצא עמו בעיר, שאז, כבר מבן ארבע או מבן חמש, אין הילד כורון כל כך אחר אמו אלא נכנס ויוצא עם אביו, ואינו נקרא 'צריך לאמר', **הָא** - והברייתא, שמבואר בה שעד בן שש נחשב צריך לאמר, מדברת **בְּדְלָא אִיתֵיהּ אֲבוּהֵי בְּמָתָא** - כשאין אבי הילד נמצא בעיר[ג], שאז הוא כורון אחר אמו עד בן שש. ובזה מתורצת גם הקושיא הראשונה על רב אסי (ע"ב), שמה שנאמר שבן ארבע או בן חמש נחשב כאינו צריך לאמר, מדובר כשאביו בעיר, ודברי רב אסי אמורים כשאין אביו בעיר.

★

למדנו לעיל (משנה פא:) שאין אדם מניח עירובי תחומין עבור חבירו אלא מדעתו. הסוגיא דלהלן תדון על הדינים המיוחדים שנאמרו בענין זה לגבי אדם שמניח עירובי תחומין עבור אנשי ביתו.

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, **מֵעֵרֶב אָדָם** עירובי תחומין **עַל יְדֵי** - בשביל **בָּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים** וכן **עַל יְדֵי עֲבָדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין דַּרְעָתָן בֵּין שֶׁלֹּא דַּרְעָתָן** - אף אם מתנגדים לכך[ד]. **אֲבָל אֵינוֹ מֵעֵרֵב לֹא עַל יְדֵי עֲבָדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים [וְלֹא] עַל יְדֵי בָּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּם**[ה].

הגמרא מביאה ברייתא דומה שמרחיבה יותר: תָּנְיָא אִידָךְ - שנו עוד בברייתא אחרת, **לֹא יְעָרֵב אָדָם עַל יְדֵי בָּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְעַל יְדֵי עֲבָדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּן. אֲבָל מְעָרֵב הוּא עַל יְדֵי עֲבָדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים וְעַל יְדֵי בָּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים בֵּין דַּרְעָתָן וּבֵין שֶׁלֹּא דַּרְעָתָן.**

והטעם שיכול לערב בשביל עבדו ושפחתו הכנענים' **מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן בְּיָדוֹ** - גופם קנוי לו ולכן יכול הוא לקבוע היכן תהיה שביתתם. **וְכוּפִין שֶׁיְּעָרְבוּ** לעצמם **וְיָעִיר עֲלֵיהֶם רַבָּן** לרוח אחרת, **יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן** אבל מה שעירבו לעצמם, אינו עירוב, **חוּץ מִן הָאִשָּׁה** שקונה לה העירוב שהניחה לעצמה ולא מה שהניח בעלה עבורה, **מִפְּנֵי שֶׁאִשָּׁה יְכוֹלָה לְמֶחוֹת** ולומר שאינה רוצה בעירוב שהניח בשבילה בעלה.

הגמרא תמהה על סיום דברי הברייתא: אִשָּׁה מַאי שְׁנָא - במה אשה שונה מעבד עברי ובנו ובתו הגדולים, הלא גם הם יכולים למחות.

משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה, כוונת הברייתא, **אִשָּׁה וְכָל דְּדָמֵי לַהּ** - וכל מי שדומה לה, והיינו גם עבד עברי ובנו ובתו הגדולים.

הגמרא מקשה סתירה בדברי הברייתא: אָמַר מָר - נאמר בברייתא, 'וכולן שעירבו ועירב עליהם רבן יוצאין בשל רבן **חוּץ מִן הָאִשָּׁה מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לְמֶחוֹת', וּמדוקדק **הָעֲמָא** שאין קונה לה העירוב שהניח בעלה, משום **דְּמָחֵי** - שהיא נחשבת כמוהה בו, **הָא סְתָמָא נָפְקָא בְּרַעֲיָיהּ** - אבל בסתם, כשלא אמרה כלום וגם לא עירבה לרוח אחרת, יוצאת בעירוב שהניח בעלה עבורה. וקשה, **הָא קָתָנֵי רֵישָׁא** - הרי שנינו ברישא, שלא יערב אדם בשביל בנו ובתו הגדולים ובשביל עבדו ושפחתו העברים ובשביל אשתו **'אֶלָּא מִדַּעְתָּם', מַאי לָאו** - וכי אין כוונת הברייתא בזה **דְּאָמְרֵי אֵין** - שהם אומרים 'כך', כלומר מודיעים בפירוש שנוח להם בעירוב. וקשה שהרי מדיוק מהסיפא, שאפילו אם לא אמרה האשה כלום קונה לה העירוב שהניח בעלה.

מתרצת הגמרא: לָא, אין כוונת הרישא שצריך שיאמרו 'כך', **וּמַאי** - ומהו ששנינו **'אֶלָּא מִדַּעְתָּם',** הכוונה היא, **דְּאִשְׁתֵּיכוּ** - ששתקו, ששתיקתם מתפרשת כהסכמה, ולא בא התנא אלא **לְאַפּוֹקֵי הֵיכָא דְּאָמְרֵי לָא** - להוציא בזה מהאופן שהתנגדו בפירוש ואמרו 'לא'.

הגמרא מקשה על כך: הָא - והרי שנינו **'וְכוּפִין שֶׁיְּעָרְבוּ וְיָעִיר עֲלֵיהֶן רַבָּן יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן', וְקָתָנֵי לְגַבֵּי זֶה 'חוּץ מִן הָאִשָּׁה' דְּלָא נָפְקָא** - שאין האשה וכיוצא בה יוצאים בעירובו אם הניחו הם לרוח אחרת. ומוכח שאפילו כשאשה שותקת אינה יוצאת בעירוב שהניח בשבילה בעלה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, בֵּינוֹן שֶׁיְּעָרְבוּ לרוח אחרת **אֵין לָךְ מִיחוּי גָּדוֹל מִזֶּה,** שמעשיהם מוכיחים שאין רצונם בעירוב שהניח עבורם, אבל לעולם אם שתקו וגם לא עירבו לרוח אחרת, קונה להם העירוב שהניח בשבילם.

★ ★ ★

משנה **המשנה מברכת מהו שיעור המזון שמניחים לשם עירובי תחומין: כַּמָּה הוּא שִׁיעוּרוֹ** של עירוב תחומין. **מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** מאלו שמניחים עבורם.

ושיעור מזון סעודה אחת הוא **מְזוֹנוֹ** של אדם **סְעוּדוֹת** יום **חוֹל וְלֹא** צריך שיהיה שם מזון **סְעוּדַת שַׁבָּת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** הוא שיעור המספיק **לִסְעוּדַת שַׁבָּת וְלֹא** צריך להרבות במזון עד שיהיה ראוי **לִסְעוּדַת יוֹם חוֹל. וְזֶה וְזֶה מִתְכַּוְּונִים לְהָקֵל** בדיני עירוב ולקבוע שיעור סעודה לפי הסעודה הקטנה מבין אלו שאדם רגיל לאכול, אלא שרבי מאיר סבר שבשבת אדם אוכל יותר, כי מתוך שיש לו תבשילים ערבים הוא מרבה באכילת פתי, ולכן משער לפי סעודת יום חול, ורבי יהודה סבר שבסעודה של שבת אדם אוכל פחות, שמאחר שבשבת אוכל שלש סעודות, אינו אוכל הרבה בכל סעודה, ולפיכך משער לפי סעודת שבת.

שיטות נוספות: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, מזון שתי סעודות הוא כשיעור **(מ)כְּבֵיצָה**[ו] הנמכרת בְּמטבע בשם **פּוּנְדְיוֹן מֵאַרְבָּע סְאִין בְּסֶלַע** - כשארבע סאים

א. **ואי** אפשר לפרש שכוונת הברייתא שקטן יוצא בעירוב שמערבת עליו אמו במיוחד [ומלמדת הברייתא שאם הניח לו אביו לצפון ואמו לדרום, בחבורת אמו נוח לו יותר], שהרי בברייתא נאמר 'עד בן שש', ומשמע עד שנה ובן שתים ושלש עד בן שש יוצא בעירוב אמו, וכמו שלגבי בן שנה ובן שתים ודאי הכוונה שיוצא בעירוב שמניחה אמו לעצמה אף שאינו מזכה לו, כן גם לגבי בן ארבע ובן חמש כוונת הברייתא כן, שיוצא אף שלא עירבו עבורו. רש"י (ד"ה מיפיק). לקמן, בתירוץ הקושיא על רבי יוחנן וריש לקיש, מחלקת הגמרא ששיעור 'אינו צריך לאמר' אינו שוה בכל מקום, שאם אין אביו בעיר, עד בן שש נחשב 'צריך לאמר', אבל אם אביו בעיר, מבן ארבע או חמש נחשב 'אינו צריך לאמר', ולכאורה צ"ב זו יש ליישב גם את הקושיא על רב יהושע בר רב אידי, שאם שאמר שמבן ארבע או חמש צריך לערב בשבילו בנפרד, מדובר כשאביו בעיר, ומה שנאמר בברייתא שעד בן שש נחשב 'צריך לאמר' ויוצא בעירוב שהיא מניחה לעצמה, מדובר כשאין אביו בעיר. אך יש לדחות שלא ניתן להלק בן בשיטת רב יהושע בר רב אידי, משום שאם היה סובר שיש לחלק בזה, וראי שהיה מתרץ כן את הקושיא על רב אסי, ואומר שרב אסי דיבר באופן שאין אביו בעיר ולכן גם בן שש נחשב 'צריך לאמר', ומזה שנדחק להעמיד את דברי רב אסי באופן שעירבו עליו אביו ואמו, מוכח שאינו סובר כחלילו הנזכר. רש"י (ד"ה עד בן שש) (ומהרש"א (ד"ה עד בן שש) ותוספות הרא"ש (ד"ה מיפיק) בשם). שהרי דרך הש"ס כשמזכירים מנין שנים לפעמים הכוונה לשנים שלמות ולפעמים הכוונה לתחילת השנה, וכנ"ל, כשאומרים 'בן חמש' יתכן לפרש שהשלים חמש שנים מלאות, ויתכן לפרש שנשלמו לו ארבע שנים ונכנס לשנתו החמישית. ולפי זה אין כאן שום סתירה, שיש לומר שמה שאמרו רבי יוחנן וריש לקיש [ודברי רב יהושע בר רב אידי מוסבים על דבריהם] שבן ארבע או בן חמש אינו נחשב צריך לאמר, היינו חמש שנים שלמות, ועד שנכנס לשנתו השישית נחשב 'צריך לאמר', והוא שאמרו בברייתא, שעד שהוא בן שש נקרא 'צריך לאמר', וכוונת הברייתא להתחיל השנה השישית. והשאיר בצריך עיון.

ב. **הגמרא** לא רצתה לתרץ שהברייתא מדברת באופן שאביו עמו בעיר ורב אסי סובר באופן שאין אביו בעיר, וכדרך שמחלקת הגמרא לקמן, משום שלפי זה על כרחך היינו צריכים לומר שיש מחלוקת בין רב אסי לבין רבי יוחנן וריש לקיש, שהרי לשיטת רבי יוחנן וריש לקיש מוברחים להעמיד את הברייתא דווקא באופן שאין אביו בעיר. תוספות (ד"ה עד).

ג. **הריטב"א** (ד"ה ומתמן) הוסיף שכן הוא גם מסתבר, שמדובר שאין אביו בעיר, שאם לא כן מדוע אמו היא זו שמערבת, וכן בדברי רבי יוחנן וריש לקיש גם כן מסתבר שמדובר שאביו בעיר, שהרי בדבריהם נאמרו לגבי חיוב חינוך קטן למצות סוכה, ורק אביו הוא שחייב בחינוך (שיל כט).

ד. **הנמען** שיכול לערב לבנו ובתו בעל כרחם, לפי שאין מערבים אלא לדבר מצוה (לעיל ע"ב), ומאחר שהוא רוצה לחנך אותם, אמרו חכמים שיכול לערב עליהם בעל כרחם. רשב"א (ד"ה מעבד). ובעבדו ושפחתו הכנענים הטעם לפי שגופם קנוי לו (בית"פ לקמן).

ה. **נתבאר** לעיל (ע"ב) שכאשר אדם מניח עירובי תחומין בשביל חבירו צריך להודיעו מבעוד יום, אולם בענין עבדו ושפחתו העברים, בנו ובתו הגדולים ואשתו אפילו אם לא הודיעם אלא לאחר כניסת השבת יוצאים בעירובו. רש"י (ד"ה אלא) (ומהש"א בשם ר"ח ור"מ מפונטייז"ש ס"ס כ"ג). והטעם, לפי שבני ביתו רגילים אצל בעל הבית ומן הסתם נוח להם בעירובו, ורק אם אמרו בפירוש שאין נוח להם אין זה עירוב, כדלקמן. שפת אמת (ד"ה ולא אמרה).

ו. **כך** פירשו התוספות (ד"ה מאי) שדברי הברייתא הבאים מוסבים רק על עבד ושפחה.

ז. **ע"פ** רבינו יהונתן (ד"ה מזונו). והיינו שאין ריבוי האכילה של מאכלים ערבים מצד עצמו יכול לגרום לקביעה של שיעור עירוב גדול יותר, שאין שיעור העירוב נקבע אלא לפי אכילת פת, שהוא עיקר הסעודה.

ח. **מהרש"ל**.

של חטים נמכרות בסלע, והיא כיכר של חצי קב[ט], שהרי בארבע סאים יש עשרים וארבעה קבים, ובסלע יש ארבעים ושמונה פונדיונים[י], נמצא עשרים וארבעה קבים נמכרים בארבעים ושמונה פונדיונים, ובפונדיון אחד ניתן לקנות חצי קב.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שיעור שתי סעודות הוא **שְׁתֵּי יְדוֹת לְכָבָד מְשֻׁלָּשׁ לָקֵב** - שני שלישי כיכר, כאשר גודל הכיכר הוא כזה שיש שלש כיכרות כאלה לקב. והיינו ששיעור סעודה אחת הוא אחד חלקי תשע מהקב.

בדרך אגב מבארת המשנה שיעורים נוספים התלויים בשיטות רבי יוחנן בן ברוקה ורבי שמעון לגבי גודל כיכר שבה שיערו שתי סעודות של עירוב.

חֲצִיָּיה של כיכר הוא שיעור **לַבַּיִת הַמְנוּגָּע**, שאם שהה אדם בבית המנוגע שיעור זמן המספיק לאכילת חצי כיכר, הבגדים שעליו נטמאים[יא], **וַחֲצִי חֲצִיָּה** של כיכר הוא שיעור **לְפַסּוֹל אֶת הַגְּוִיָּה** [-הגוף], שגזרו חכמים שאדם האוכל מאכלים שנטמאו בשיעור חצי סעודה, נפסל גופו לתרומה עד שיטבול[יב].

★

גמרא **הגמרא מבארת מהו השיעור של שתי סעודות בינוניות לפי רבי מאיר ורבי יהודה**[יג]. **שואלת הגמרא:** **וְכַמָּה** הוא **מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת** בינוניות לשיטת רבי מאיר ורבי יהודה[יד]. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, תַּרְתֵּי רִיפְתָּא אֵיכְרְיָיתָא** - שני לחמים של איכרים, שהם עובדי האדמה בחרישה בשוורים[טו], וכשהולכים לעבודתם לשדה רגילים לקחת עמם לחמים גדול מסוים, ושני לחמים כאלה הם מזון שתי סעודות לענין עירוב. **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר, תַּרְתֵּי רִיפְתָּא נְהַר פַּפְּיָתָא** - שני לחמים שרגילים לאפות במקום בשם נהר פפא[טז].

הגמרא מבררת האם ההלכה כרבי מאיר או כרבי יהודה[יז]: **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לְרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבָּא, אָבוּךְ** [-אביך] **מָאן** [-כאיזו שיטה] **סְבִירָא לֵיהּ**, כרבי מאיר או כרבי יהודה, שהלכה היא בידינו בעירוב שמשערים לכל אחד כפי מזונו, ואם בא אדם לשער בעצמו, באיזו סעודה ישער, בשל שבת או בשל חול.

אמר רב יוסף בנו של רבא, אבי **דְּרַבִּי מָאִיר סְבִירָא לֵיהּ**, שמשערים לפי סעודת יום חול, שהיא סעודה קטנה יותר משל שבת.

אמר רב יוסף, **אֲנָא נַמִי** - אני גם כן **דְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לִי**, שסעודת חול קטנה יותר משל שבת ובה משערים מזון העירוב, **דְּאִי** - שהרי אם **דְּרַבִּי יְהוּדָה** שסעודת שבת היא סעודה קטנה יותר, **קָשְׁיָא הֵא דְּאָמְרֵי אֵינְשֵׁי** - קשה ממה שרגילים האנשים לומר **רַוְוחָא לְבִסְימָא שְׁכִיחַ** - המעיים מתרווחים לפנות מקום לדבר מתוק, וכיון שבשבת יש לאדם מאכלים ערבים, ודאי שהוא מרבה באכילתו יותר מאשר ביום חול שאז הוא אוכל מאכלים פשוטים.

★

שנינו במשנתנו: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, מכאן בפונדיון מארבע סאין בסלע, רבי שמעון אומר שתי ידות לככר משלש לקב.

הגמרא מביאה בריייתא המתייחסת לדברי משנתנו: תָּנָא בברייתא, **וְקִרּוֹבִים דְּבָרֵיהֶן** של רבי יוחנן בן ברוקה ורבי שמעון **לִהְיוֹת שָׁוִין.**

הגמרא תמוהה: מִי דָּמֵי - וכי יש דמיון בין דבריהם, והלא לפי השיעור **דְּרַבִּי יוֹחָנָן** יש **אַרְבַּע סְעוּדָתָא לְקַבָּא** - סעודות לקב[יט], ולפי השיעור **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** יש **תֵּשַׁע סְעוּדָתָא לְקַבָּא** - סעודות לקב[כ].

מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב חִסְדָּא, רבי יוחנן בן ברוקה לא אמר ששיעור הכיכר [שיש בה שתי סעודות] הוא חצי קב, אלא שהיא כיכר הניקנית מן החנווני בפונדיון בזמן שארבע סאים של חטים נמכרים בסלע, ואמנם לפי חשבון זה המחיר של חצי קב חטים הוא פונדיון, אך זהו המחיר ששילם החנווני עבור חצי קב חטים, אבל כשהוא מוכר כיכרות לחם, נוסף על מחיר זה שכר הטירחה בטחינה ואפייה, כך שבסופו של דבר אם באת לשער כמה חטים יש בכיכר הנמכרת בפונדיון **צָא מֵהֶן שָׁלִישׁ לַחֲנְוָנִי** - תוציא מחצי קב חטים, שקנה החנווני בפונדיון, שליש כשכרו, ונמצא שהוא מוכר בפונדיון כיכר העשויה משני שלישי חצי קב שזהו שליש קב.

מקשה הגמרא: וְאַבָּתְּי - ועדיין אין דברי רבי שמעון ורבי יוחנן בן ברוקה קרובים זה לזה, **דְּ[אֲ]מַר** - שלרבי שמעון יש **תֵּשְׁעָה** סעודות לקב **וְ[אֲ]מַר שֵׁית** - ולרבי יוחנן בן ברוקה שש סעודות לקב[כא].

הגמרא מתרצת באופן אחר: [וְאֶלָּא צריך לומר **בְּאִידָךְ** - כמימרא אחרת] **דְּרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר, צָא מֵהֶן חֻמְצָה לַחֲנְוָנִי** - תוציא מחצי קב חטים שקנה חנווני בפונדיון מחציתם לשכרו, ונמצא שמוכר בפונדיון כיכר העשויה מרבע קב חטים.

שואלת הגמרא: וְאַבָּתְּי - ועדיין **לְמַר** - לרבי שמעון יש **תֵּשַׁע** סעודות לקב **וְ[אֲ]מַר תְּמָנֵי** - ולרבי יוחנן בן ברוקה יש שמונה סעודות לקב[כב].

משיבה הגמרא: הֵיינוּ דְּקָאָמַר בברייתא, **וְקִרּוֹבִים דְּבָרֵיהֶם לִהְיוֹת שָׁוִין**, ששיעוריהם קרובים אף שיש הבדל מועט ביניהם.

הגמרא מקשה סתירה בין שתי המימרות של רב חסדא: על כל פנים **קָשְׁיָא דְּרַב חִסְדָּא אַדְּרַב חִסְדָּא** - שתי המימרות של רב חסדא שהובאו לעיל קשות אחת על השניה, שבראשונה אמר, 'צא מהן שליש לחנווני', ובשניה אמר, 'צא מהן מחצה לחנווני'.

מתרצת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, הָא דְּקָא יָהֵיב בַּעַל הַבַּיִת צִיבֵי - במימרא הראשונה מדובר שבעל הבית נותן לחנווני עצים להסקת התנור לצורך האפייה, שאז אין החנווני משתכר אלא שליש, **הָא דְּלָא יָהֵיב בַּעַל הַבַּיִת צִיבֵי** - ובמימרא השניה מדובר שאין בעל הבית נותן עצים, והחנווני משתמש בעצים שלו, ואז משתכר מחצה.

★

שנינו במשנתנו: חֲצִיָּה לַבַּיִת הַמְנוּגָּע וַחֲצִי חֲצִיָּה לְפַסּוֹל אֶת הַגְּוִיָּה.

ט. זהו השיעור לפי פשטות המשנה, וכמו שנבאר בסמוך, אבל הגמרא תקשה על זה ותפרש את המשנה באופן אחר. י. **שכאה** היא ששה קבים, ולארבע סאים עשרים וארבע קבים. רש"י (ר"ש ככר). יא. **ביצד**, שני פונדיונים למה, שש מעות לדינר, ארבעה דינרים לסלע. נמצא ארבעים ושמונה פונדיונים לסלע. רש"י (ר"ש ככר). יב. **אדם** הנכנס לבית המנוגע [בית שהרבה בנגע צרעת] נטמא לאלתר, כמו שכתוב (ויקרא יד מו) 'והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא עד הערב', והוא הדין לבגדים וכלים הנכנסים לבית בפני עצמם, שהם נטמאים מיד, אולם בגדים שאדם לובש בהם אינם נטמאים אלא לאחר שישהה בבית כדי אכילת פרעה, שנאמר (שם יד מז) 'והאוכל בבית יכבס את בגדיו', ופירשו בתורת כהנים (מצורע פ"ג ה"ח) שלא מדובר באוכל ממש אלא בשוהה כדי אכילה אף על פי שלא אכל. רש"י (ר"ש שם). כפי שנתבאר במשנה, לדעת רבי יוחנן בן ברוקה, הכיכר הנקנית בפונדיון יש בה שיעור שתי סעודות, אם כן חציה הוא שיעור סעודה אחת, וזהו שנאמר כאן 'חציה לבית המנוגע', שזמן השהייה בבית המנוגע הוא זמן אכילת חצי כיכר שהוא שיעור סעודה. וגם לרבי שמעון, אף שהכיכר של שליש הקב שיערו בה יש בה שלש סעודות, אין זה אלא לגבי עירוב, שהקילו חכמים בעניינו, אבל באמת שיעור סתם סעודה [לפי רבי שמעון] הוא חצי כיכר כזו, וזהו שנאמר כאן גם בייחס לשיטת רבי שמעון 'חציה לבית המנוגע'. ולפיכך בכל מקום בש"ס שיעור סעודה נקרא 'פרס' [ושיעור זמן הסעודה נקרא 'כדי אכילת פרס'], על שם ששיעורו בכיכר פרוסה, והיינו חצי כיכר. רש"י (שם). יג. **טעם** הגזירה, לפי שחששו שאדם יאכל מאכלים טמאים, ובעודם בתוך פי ישתה משקה של תרומה, וכשיגע המשקה באוכל יטמא, והתורה אסרה לטמאות תרומה. ולכן גזרו חכמים שהאוכל מאכלים טמאים לא יהיה רגיל בתרומה כלל. וזהו אחד משמונה עשר דבר שגזרו בעליית חנניה (שבת יד.) על פי רש"י (שם יג: ושולן נג: ד"ה שבחול). אמנם קשה, מדוע גזירה זו נאמרה רק לגבי שיעור של חצי פרס [שהוא שיעור שתי ביצים לפי רבי שמעון], או ביצה וחצי לפי רבי יוחנן בן ברוקה, כמו שייתבאר בגמרא], והלא אפילו בכזיעה של אוכל טמא מטמאה אחרים. ותירץ בתוספות הרא"ש (ר"ש שם) שאין אדם צמא לשתות עד שיאכל שיעור שתי ביצים, ולכן אין לגזור בכבייצה של אוכל טמא שמא ישתה משקה של תרומה [ראה פני יהושע (שבת יד. ד"ה שבחול) שביאר שהתחשש היה דווקא משום שיבוא לשתות משקה של תרומה, ולא משום שיוסיף לאכול אוכל של תרומה, משום שיש אומרים (שפתים יח:) שאין אוכל טמא פוסל אוכל של תרומה אלא מדרבנן אבל משקים של תרומה נפסלים מדאורייתא]. יד. **רש"י** (ר"ש ומשנה) [אבל לרבי יוחנן בן ברוקה ורבי שמעון, כבר נתבאר השיעור במשנה]. טו. **עיקר** הדין של הגמרא טעון ביאור, שהרי כבר נתבאר במשנה שלפי רבי מאיר ורבי יהודה שיעור הסעודה לענין העירוב נקבע בכל אחד ואחד לפי מזונו שהוא רגיל לאכול [אם ביום חול ואם בשבת], ומדוע חזרות כעת הגמרא ושואלת כמה הוא מזון שתי סעודות. וביארו המפרשים, שגם לאחר המבואר במשנה עדיין יש צורך לברר מהו השיעור של הסעודה הבינונית לסתם אדם, ושתי סיבות לכך: א. בגמרא לעיל (ב:) מבואר שמה שאמרו שמשערים לכל אחד כפי מזונו לא אמרו אלא להקל, שאדם האוכל פחות מהרגיל, וכגון זקן או חולה, די לו בסעודה המועטת שהוא אוכל בדרך כלל, אמנם אדם האוכל יותר מהרגיל [ר'עבתן'] בטלה דיעתו אצל כל אדם ודינו שמעירב בסעודה בינונית, ואם כן צריך לברר מהו השיעור של הסעודה הבינונית, דוו היא שאלת הגמרא כאן [ריטב"א (ר"ש מתני')]. ב. גם בסתם אדם, שאינו לא חולה או זקן ולא רעבתן, ישנן שתי דרכים לקבוע שיעור סעודתו, הדרך הראשונה, כפי שהוא עצמו מכיר שיעור סעודתו, לרבי מאיר ביום חול ולרבי יהודה בשבת, והדרך השניה, שאינו נוקק לבדוק בעצמו מהו בדיוק כמות האוכל הנצרך בשבילו אלא מערב כפי הסעודה הבינונית של כל אדם [חדושי הב"ח (ר"ש שם)]. רש"י ורישב"א (ר"ש ומשנה) פירשו ששאלת הגמרא היא בין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה, וכמו שפירשנו בדברי הגמרא, וכיון שהגמרא בתשובתה אינה מחלקת בין שיטותיהם מוכח שאין מחלוקת ביניהם לגבי שיעור הסעודה הבינונית של כל אדם [חדושי הב"ח (שם)]. אולם צריך ביאור, שלכאורה גם בזה יש מקום למחלוקתם, אם לשער לפי הסעודה הבינונית שבשבת או שביום חול. וצריך לומר שהסעודה הבינונית של יום חול לרבי מאיר שוה לסעודה הבינונית של שבת לרבי יהודה, ולא נחלקו אלא באדם הבא לשער לפי עצמו [כגון חולה או זקן, ודאה לעיל]. שבזה קבע רבי מאיר שצריך כפי מזונו בחול, לפי שרוב פעמים יש בכך קולא, ולכן אף אם אדם מסוים מרבה באכילתו בחול יותר משבשבת, מכל מקום כבר נקבע הדין כפי מזונו בחול, ולרבי יהודה משערים לפי מזונו לשבת, שסובר שיש בכך קולא ברוב פעמים [חדושים וביאורים (ר"ש מתני')]. טז. **רש"י** (ר"ש ומשנה) ומצודת ציון (ירמיהו יד ז). יז. **ראה** בתוספות (נזיר ז: ד"ה מגנב) שהוא שיעור שמונה עשרה גרוגרות ההוא יותר מחשע ביצים. יח. **ומשמע** שפשוט לגמרא שאין הלכה לא כרבי יוחנן בן ברוקה ולא כרבי שמעון. תוספות (ע: ד"ה מגנב). יט. **כמו** שנתבאר במשנה. כ. **ששיעור** סעודה אחת הוא שליש כיכר כשיש שלש כיכרות בקב. כא. **שכפי** שנתבאר הכיכר ששיעור בה מזון שתי סעודות, היא שלישית הקב, ונמצא שכל סעודה היא שישית הקב. כב. **שכפי** שנתבאר הכיכר ששיעור בה מזון שתי סעודות, היא רבע הקב, ונמצא שכל סעודה היא שמינית הקב.

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה על משנתנו: תָּנָא בברייתא, **וְחֵצִי חֵצִי חֲצִיָּה** [-שמינית] של כיכר שבה שיערו התנאים מזון העירוב [כל אחד כשיטתו] הוא שיעור מאכל הראוי **לְסַמָּא מִזְמֵאת אוֹכְלִין**, ונמצא שלרבי יוחנן בן ברוקה שיעור זה הוא שלשת רבעי ביצה ולרבי שמעון ביצה[א]. שהרי נתבאר לעיל (פב:) שלרבי יוחנן בן ברוקה שיעור הכיכר הוא רבע קב, והן שש ביצים [שקב הוא עשרים וארבע ביצים], ולרבי שמעון, כיכר היא שליש הקב, שהן שמונה ביצים.

שואלת הגמרא: וְתָנָא דִּידָן מַאי טַעְמָא לָא תָּנֵי - ותנא שלנו [של משנתנו] מדוע לא שנה שיעור **טוּמְאַת אוֹכְלִין**, והלא כיון שהתחיל להזכיר שיעורים המחושבים לפי חלק מסוים של הכיכר, 'חציה לבית המנוגע, וחצי חציה לפסול את הגורייה', היה לו להמשיך 'וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין', כדרך שממשיכה הברייתא.

מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּלָא שָׁוֵו שִׁיעוּרַיְיהוּ לְהָדָדֵי - משום שאין השיעורים שווים, כלומר השיעור של טומאת אוכלין אינו שוה בדיוק לחצי שיעור של פסול גורייה [ואינו שוה בדיוק לרבע שיעור של בית המנוגע][ב], אלא יש אומרים קצת פחות ויש אומרים קצת יותר, כדלהלן. ואם היה שונה התנא 'חצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין', דבריו היו לא מדויקים.

הגמרא מביאה מקורות לתירוץ האמור: דְּתָנְיָא בברייתא, **בָּמֶה** הוא **שִׁיעוּר חֲצִי פָּרָם** לפסול את הגורייה מתרומה באכילת מאכלים טמאים. הן **שְׁתֵּי בֵיצִים** בינוניות **חֶסֶר קִימְצָא** [-מעט], **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**. שהרי פרס [שהוא שיעור סעודה לבית המנוגע] הוא שישית הקב, כמו שנתבאר בדברי רבי שמעון במשנתנו[ג], וקב הוא עשרים וארבע ביצים, ולפי זה פרס הוא ארבע ביצים, וחצי פרס הוא שתי ביצים בדיוק, אלא שרבי יהודה סובר שכשאמרו שיש בקב עשרים וארבע ביצים, שזהו השיעור המסור לנו מזמן משה רבינו, שיערו זאת לפי ביצים קטנות יותר מהביצה הבינונית המצויה בזמן התנאים[ד], ולכן אם נמדוד את הקב לפי הביצים המצויות בזמן רבי יהודה נמצא בו קצת פחות מעשרים וארבע ביצים, ולפי זה שיעור חצי פרס הוא מעט פחות משתי ביצים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, חצי פרס הוא **שְׁתֵּי בֵיצִים שׁוֹחָקוֹת** - מרווחות, שכל ביצה נמדדת בתוספת מועטת, שכן ביצים שמיערו בזמן משה היו גדולות יותר מהביצה הבינונית שבזמן התנאים, וכן **שִׁיֵּער רַבִּי** כלי מידה בשיעור סאה אחת שהובא לפנינו, והיו מוחזקים בו שהוא מדוקק מימות הראשונים[ה], ומצא למנין קבים שבו יותר מעשרים וארבע ביצים לקב, ולפי זה שיעור פרס הוא יותר מארבע ביצים, וחצי פרס הן **שְׁתֵּי בֵיצִים וְעוֹד. וְכָמָּה** הוא שיעור **'וְעוֹד'**. זהו **אֶחָד מֵעֲשָׂרִים בְּבֵיצָה**, כלומר על כל ביצה יש להוסיף אחד חלקי עשרים ממנה, שזהו ההפרש בין הביצים שבזמן משה [שהיו גדולות יותר] לביצים שבזמן התנאים[ו].

הגמרא מסיימת את ראייתה ששיעור טומאת אוכלין אינו שוה לחצי שיעור פסול גורייה. ממשיכה הגמרא: וְאִי"ו נָבֵי טוּמְאַת אוֹכְלִין תָּנָא בברייתא, **רַבִּי נָתָן וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ, בְּבֵיצָה שֶׁאָמְרוּ** שזהו שיעור של טומאת אוכלין, מודדים אותה **בְּמוֹהּ וְכֻלֵּיפְתָּהּ** - בביצה עם קליפתה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּמוֹהּ בְּלֹא קְלִיפְתָּהּ** - ביצה מבושלת בלי קליפתה. ומבואר מתוך הדברים שלכל השיטות אין שיעור טומאת אוכלין שוה לחצי שיעור פסול גורייה, שכן לפי רבי נתן ורבי דוסא שיעור טומאת אוכלין הוא בכביצה עם קליפתה בדיוק, ואין זה מתאים לחצי שיעור של פסול גורייה לשום שיטה המבוארת בברייתא לעיל, שלפי רבי יהודה [בברייתא לעיל] חצי שיעור פסול גורייה הוא ביצה חסר קימצא [והוא פחות מהשיעור המדויק של ביצה עם קליפתה], ולרבי יוסי היא ביצה שוחקת בקליפתה [והוא יותר מהשיעור הנ"ל], ולרבי היא ביצה בקליפתה ועוד תוספת. וגם לפי חכמים [בברייתא כאן], ששיעור טומאת אוכלין הוא כביצה בלא קליפתה, אין זה שוה לחצי שיעור של פסול גורייה [מהשיעורים המבוארים בברייתא לעיל], שלפי רבי יהודה חצי משיעור פסול גורייה הוא כביצה עם קליפתה פחות קימצא, והוא יותר מכביצה בלא קליפתה[ז], וכל שכן שאין זה מתאים לפי רבי יוסי ורבי, שלדבריהם חצי שיעור של פסול גורייה הוא יותר מכביצה עם קליפתה. ומשום כך לא שנה התנא של משנתנו 'וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין', שאין זה מדויק, וכמו שנתבאר[ח].

הגמרא מבארת שהברייתא המשערת שיעור חצי פרס בשתי ביצים אינה מוסכמת לכל התנאים: אָמַר רַבְרַבִי בַּר פַּפָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, בברייתא זו ששיערה חצי פרס בשתי ביצים [עם שינוי מועט, שלרבי יהודה הוא קצת פחות ולרבי יוסי ורבי הוא קצת יותר] היא **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים** ששיעור חצי פרס לפסול הגורייה הוא **כְּבֵיצָה וּמֵחֲצָה שׁוֹחָקוֹת. שואלת הגמרא: וְאַמַּאי** - ומי הם **חֲכָמִים. ומשיבה:** הוא **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה**, שסובר במשנתנו (פב:) שפרס הוא שמינית הקב, והן שלש ביצים, וחצי פרס היא ביצה וחצי [ואילו רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא סוברים כרבי שמעון במשנתנו, שפרס הוא שישית הקב והן ארבע ביצים, וחצי פרס הן שתי ביצים].

הגמרא מקשה שאין צורך בדברי רב חסדא: פְּשִׁיטָא שלדברי רבי יוחנן בן ברוקה שיעור 'חצי חציה' הוא כביצה וחצי, וכפי שביאר רב חסדא עצמו (לעיל פב:) את דבריו במשנתנו.

מתרצת הגמרא: אכן פשוט שלפי רבי יוחנן בן ברוקה עיקר השיעור הוא כביצה וחצי, אמנם רב חסדא **שׁוֹחָקוֹת אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן** - בא להשמיע שיש לשער בביצים שוחקות, כלומר שיש להוסיף מעט על כל ביצה[ט].

★

הגמרא מביאה מעשה ברבי שבדק כמה ביצים יש בסאה ודנה לגביו: בְּי אָתָא - כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר, שִׁיגֵּר בּוּנְיוֹם** - איש בשם בוניוס שלח **לְרַבִּי, מוֹדֶנָא דְּקוּנְדֵּים** - סאה בשם קונדים **דְּמָן נְאוּסָא** - ממקום בשם נאוסא, והיו מוחזקים בה שהיתה מדוייקת מימות הראשונים, **וְשִׁיעֵר רַבִּי מָאתַן וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה בֵּיצִין** - ובדק אותה רבי ומצא שיש בה מאתים ושבע עשרה ביצים.

הגמרא מבררת באיזה סוג סאה מדובר, שכן סאה [וכן כל שאר המידות, כמו קב ולוג] היא מידה שהיתה יודעה כבר מתקופת דור המדבר, וכשבאו ישראל לירושלים הגדילו כל המידות והוסיפו עליהן חמישית, כך שסאה ירושלמית שוה לסאה מדברית בתוספת חמישית, וכשבאו לציפורי חזרו והגדילו את המידות שנית והוסיפו עליהן עוד חמישית. כך שלמעשה קיימים שלש סוגי סאה: סאה מדברית, ירושלמית וציפורית. **שואלת הגמרא: הָא קָאָה** - סאה זו שהובאה בפני רבי **דְּהֵיכָא** - של איזה מקום היא, **אִי דְּמִדְבָּרִית** - אם היא סאה מדברית, הלא **מָאָה אַרְבָּעִים וְאַרְבַּע** ביצים **הָוְיָא** [-היא צריכה להיות], שהרי סאה היא ששה קבים, וקב ארבע לוגים, ולוג ששה ביצים, הרי עשרים וארבע ביצים לקב, ומאה ארבעים וארבע לסאה, ואילו בסאה של רבי היה מאתים ושבע עשרה ביצים. **וְאִי דִּירוּשְׁלָמִית**, שיש בה תוספת של חמישית בייחס לסאה המדברית, אם כן **מָאָה שִׁבְעִים וְשָׁלֹשׁ** ביצים **הָוְיָא**, שהרי אחד חלקי חמש ממאה ארבעים וארבע ביצים הן עשרים ושתע ביצים חסר חומש, וזו היא התוספת שיש להוסיף על מאה ארבעים וארבע ביצים של סאה מדברית, כך שבסך הכל יוצא מאה שבעים ושלש ביצים [פחות חומש ביצה, והגמרא לא דקדקה בהפרש קטן זה], ואילו בסאה של רבי היה מאתים ושבע עשרה ביצים. **וְאִי צִפּוֹרִית**, שיש בה תוספת של חמישית בייחס לסאה הירושלמית, **מָאתַיִם וְשִׁבְעָה** ביצים **הָוְיָין**, שהרי אחד חלקי חמש ממאה שבעים ושלש ביצים של הסאה הירושלמית הן קצת יותר משלשים וארבע ביצים[י], וזו היא התוספת שיש להוסיף על מאה שבעים ושלש ביצים, כך שבסך הכל יוצא מאתים ושבע ביצים בקירוב[יא], ואילו בסאה של רבי היו מאתים ושבע עשרה ביצים. נמצא שהשיעור של רבי אינו מתאים לא לסאה מדברית, לא לירושלמית ולא לציפורית.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם דְּצִיפּוֹרִית שיש בה מאתים ושבע ביצים, **וְאַיְיתֵי חֲלָתָא שְׁדֵי עֲלַיְיהוּ** - והבא שיערו חלתה ותוסיף עליהן. כלומר, סאה זו שהובאה לפני רבי היתה סאה ציפורית בתוספת שיעור חלתה, וכשיטתו חלתה תעמוד על סאה, ושיעור חלה הוא אחד מעשרים וארבע[יב].

א. **אף** שבהרבה מקומות בש"ס נאמר בפשטות ששיעור טומאת אוכלין הוא ככביצה, כתבו התוספות (ד"ה וחצי) שכל זה אינו אלא לפי רבי שמעון, אבל רבי יוחנן בן ברוקה חולק על כך. ב. **אבל** שיעור פסול גורייה שוה בדיוק לחצי שיעור של בית המנוגע. ג. **במשנתנו** נחלקו רבי שמעון ורבי יוחנן בן ברוקה, אם 'פרס' הוא שישית הקב או שמינית הקב, ורבי יהודה וכן שאר התנאים שבברייתא כאן, סוברים כרבי שמעון, שפרס הוא שישית הקב שהן ארבע ביצים. ואף שבמשנתנו מבואר שלרבי יהודה יש שיטה בפני עצמה, ואינו סובר לא כרבי שמעון ולא כרבי יוחנן בן ברוקה, אלא שמשערים את הסעודה לפי אכילת אדם בשבת, אין זה אלא לענין שיעור סעודת העירוב, אבל לגבי שיעור סעודה לבית המנוגע [שהוא 'פרס'] וכן לגבי שיעור חצי פרס לפסול את הגורייה, מודה רבי יהודה לרבי שמעון, כמו שמוכח כאן. תוספות (לעיל פ: ד"ה פחות) ורש"י (ד"ה מסתברא כאן, וכן ראה ברש"י בשבת (עו. ד"ה ממשם ואילך) ובתוספות (ד"ה ומיהו), תשמשמע שגודל הביצים השתנה מעט מזמן דור המדבר עד תקופת התנאים. ויש לעיין, שודאי אין כל התרגולות מטילות ביצים בגודל שוה, ובכל זמן יש ביצים גדולות יותר ויש קטנות יותר. וכל השיעורים הם לפי הביצה הבינונית, כמבואר במשנה בכלים (פ"ד מ"ו). ה. **ריטב"א** (ד"ה קונטרס). ו. **ברש"י** בשבת (עו. ד"ה ממשם ואילך) ובתוספות (ע"ב ד"ה שבעים) מבואר שדברי רבי יוסי הן שיטה אחת, אמנם ברש"י בסוגייתנו (ד"ה כמוס) משמע שיתכן שיש איזה הבדל ביניהם. ז. **רש"י** (ד"ה מסתברא) והטעם לפי ש'פחות קימצא' הוא הפרש קטן מאוד. ח. **והתנא** של הברייתא ששנה כן, אפשר שלא הקפיד על תוספת זו מוסכ' דיוק מעט. ט. **מעט** הדבר נראה כפי שנתבאר לעיל בשיטת רבי יוסי ורבי, שהביצים שבתקופת התנאים נתקטנו לעומת הביצים שבדור המדבר, ולכן יש להוסיף מעט על ביצה. י. **ריטב"א** (ד"ה קונטרס). יא. **המספר** המדויק הוא 34.56 ביצים. והאת בהתחשב עם כך שמספר המדויק של ביצים בסאה ירושלמית אינו 173 אלא 172.8, כמו שנתבאר לעיל [שהן מאה שבעים ושלש ביצים פחות חומש]. יב. **המספר** המדויק הוא 207.36. יג. **החלה** שפרישים מן העיסה אין לה שיעור אך שיעור חלתה פטר את העיסה, ומדרבנן הוא שפורישים אחד מעשרים וארבע מן העיסה, כדי שיזהיה בה שיעור מתנה לכהן. רמב"ם (פרוש"מ פ"ט מלכות ה"ב,ג).

דוהה הגמרא: חֲלָתָא בָּמָה חַוְיִין - כמה הוא שיעור חלה של מאתים ושבע ביצים [דהיינו כמה הוא אחד חלקי עשרים וארבע ממאתים ושבע], הן **תַּמְנֵי** - שמונה ביצים בקירוב[יד], וכשתוסיף שמונה על מאתים ושבע[טו] **אַסְתֵּי בְּצַר** **יָהּ** - עדיין הוא פחות ממאתים ושבע עשרה ביצים ששיער בהן רבי.

הגמרא חוזרת מהתירוץ הקודם ומתרצת באופן אחר: אין מדובר כאן בתוספת שיעור חלה **אֶלָּא אַיְיתֵי וְעוֹדוֹת דְּרַבִּי שָׁדֵי עֲלַיְיהוּ** - אלא תביא ותוסיף על כל ביצה [שבמנין מאתים ושבע ביצים שבסאה ציפורית] תוספת 'עודו', ששיער רבי ומצא שנתקטנו הביצים כך שהביצה של דור המדבר שוה בגודלה לביצה שבתקופת התנאים בתוספת 'עודו', ושיעור 'עודו' הוא אחד חלקי עשרים של ביצה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, הָנֵי יָהּ טָפֵי - ייצא בסך הכל יותר ממאתים ושבע עשרה ביצים, שהרי התוספת שצריך להוסיף על מאתים ושבע ביצים, שהיא אחד חלקי עשרים מהן, הן קצת יותר מעשר ביצים[טז], וגם מה שאמרנו שיש בסאה ציפורית מאתים ושבע ביצים, אין זה מדויק, ובאמת יש בה קצת יותר[יז], ואם כן בסך הכל יוצא שהן יותר ממאתים ושבע עשרה ביצים[יח].

מתרצת הגמרא: כֵּינָן דְּלָא הָוֵי כְּבֵיצָה לָא חָשִׁיב לֵיהּ - כיון שאין בתוספת הפרש זה שיעור ביצה שלמה, לא החשיב אותה רבי וחשב רק את מספר הביצים השלמות, שהן מאתים ושבע עשרה.

★

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בשיעורי סאה ומבררת את דבריה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, כשבאו ישראל לירושלים הגדילו כל המידות כך **שְׁאָה יְרוּשָׁלְמִית יְתֵירָה עַל מִדְבָּרִית שְׁתוּת** - שישית, והיא שישית 'מלבר' ['מבחוץ'], כלומר, שהתוספת נמדדת בייחס למנין הנוצר לאחר ההוספה, והיינו שישית מהסאה הירושלמית, אבל בייחס לסאה המדברית היא תוספת של חמישית, וכשבאו לציפורי חזרו והגדילו את המידות שנית **וְהַמִּידָה שֶׁל** סאה **צִיפּוֹרִית יְתֵירָה עַל יְרוּשָׁלְמִית שְׁתוּת** - שישית 'מבחוץ', שהיא חמישית משיעור הסאה הירושלמית. **נִמְצֵאת שֶׁל צִפּוֹרִית יְתֵירָה עַל מִדְבָּרִית שְׁלִישִׁית**[יט].

מבררת הגמרא: מה **שנינו** 'נמצאת ציפורית יתירה על מדברית שלישי', **שְׁלִישׁ דְּמַאן** - של איזו מידה מהמוזכרות כאן. **אִילֵּימָא** - אם תאמר שהיא **שְׁלִישׁ דְּמִדְבָּרִית** - של סאה מדברית, אי אפשר לומר כן, **מִבְּדֵי** - שהרי **שְׁלִישׁ דְּמִדְבָּרִית שְׁתֵּי מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים וְתֵשַׁע** - ארבעים ושמונה ביצים, שהרי בסאה מדברית יש מאה ארבעים וארבע ביצים, **אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה** ביצים, שהרי ציפורית יש מאתים ושבע ביצים[כ] ובמדברית מאה ארבעים וארבע, נמצא שההפרש הוא יותר משליש של מדברית.

הגמרא מנסה לפרש באופן אחר: וְאֶלָּא שְׁלִישׁ דִּירוּשְׁלְמִית. **דוהה הגמרא: שְׁלִישׁ דִּידָהּ כַּמָּה הָוֵי, חֲמִשִּׁין וּתְמָנְיָא נָבֵי תְּלָתָא** - חמשים ושמונה ביצים פחות שליש ביצה, שהרי בסאה ירושלמית יש מאה שבעים ושלש ביצים[כא], **וְאִיפּוֹ עוֹדְפָא שְׁתֵּין וּתְלָתָא** - ואילו ההפרש בין ציפורית למדברית הוא ששים ושלשה ביצים.

הגמרא מנסה לפרש באופן אחר: וְאֶלָּא שליש **דְּצִיפּוֹרִי.** **דוהה הגמרא: שְׁלִישׁ דִּידָהּ כַּמָּה הָוֵי, שִׁבְעִין נָבֵי חֲדָא** - שבעים פחות אחד, והיינו ששים ותשע ביצים, שהרי בסאה ציפורית יש מאתים ושבע ביצים[כב], **וְאִיפּוֹ עוֹדְפָא** - ואילו ההפרש בין ציפורית למדברית הוא **שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ** ביצים.

הגמרא מביאה תירוץ חדש: אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה הָכִי קָאָמַר - כך היא כוונת התנא, **נִמְצֵאת מָאָה שֶׁל צִיפּוֹרִי יְתֵירָה עַל מִדְבָּרִית קָרוֹב לְשְׁלִישׁ שֶׁלָּהּ**, שהשליש של ציפורית היא ששים ותשע וההפרש בין ציפורית למדברית הוא ששים ושלש, והרי זה קרוב לזה, **וּשְׁלִישׁ שֶׁלָּהּ** שהיא ששים ותשע **קָרוֹב לְמֶחֱצָה דְּמִדְבָּרִית** שהוא שבעים ושתים בביצים[כג], שהרי סאה מדברית יש בה מאה ארבעים וארבע בביצים.

רבינא מקשה ומפרש באופן אחר: מְתֻקָּיף לָהּ - הקשה **רָבִינָא, מִידֵּי קָרוֹב קָרוֹב קָתָנֵי** - וכי שנינו בברייתא שדבריה נאמרו בקירוב עד שנוכל לפרש שיש בחשבון המבואר בה חוסר דיוק כל כך משמעותי. **אֶלָּא אָמַר רָבִינָא, הָכִי קָאָמַר** התנא במה ששנה 'נמצאת של ציפורית יתירה על מדברית שלישי', **נִמְצֵאת שְׁלִישׁ שֶׁל צִיפּוֹרִי בְּעוֹדוֹת שֶׁל רַבִּי** - שליש של סאה ציפורית המשוערת בתוספת 'עודו' שמצא כה רבי, ששיער אותה במאתים ושבע עשרה ביצים, והשליש שלה היא שבעים ושתים ושליש ביצה **יְתֵירָה עַל מֶחֱצָה שֶׁל** סאה **מִדְבָּרִית שְׁלִישׁ בֵּיצָה**, שהרי סאה מדברית היא מאה ארבעים וארבע ביצים[כד] ומחציתה הן שבעים ושתים ביצים[כה].

★

נאמר בתורה (במדבר טו יט, ב) 'וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַה'. **רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ.** והיא מצות עשה להפריש חלק מהעיסה, והוא הנקרא 'חלה'. **החלה היא כתרומה לכל דבריה, שניתנת לכהן ואסורה באכילה לזרים.** החלק המופרש אין לו שיעור מן התורה[כו], אבל העיסה אינה מתחייבת בהפרשה אלא אם כן יש לה שיעור מסוים. **הגמרא מביאה ברייתא המבררת שיעור המחויב בחלה: תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר (במדבר טו כ) 'רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם',

---

יד. **המספר** המדויק הוא 8.64 [207.36/24], וכתב רש"י (ד"ה כמה) שהגמרא לא דקדקה בתוספת של קצת יותר מחצי ביצה [0.64]. טו. **החשבון** המדויק הוא 216=8.64+207.36. טז. **10.368** [10.368=207.36/20]. יז. **207.36**, וכמו שנתבאר במקומו. יח. **והיינו** 217.728 ביצים.

יט. **הגמרא** בסמוך מפרשת מאמר זה. כ. **כמו** שמבואר בגמרא לעיל. כא. **ראה** לעיל, שמספר המדויק של ביצים בסאה ירושלמית הוא מאה שבעים ושלש פחות חומש, ולפי זה השליש היא קצת פחות מחמשים ושמונה פחות שליש [והיינו 57.6, והיינו חמשים ושמונה פחות שתי חמישיות] והגמרא לא דקדקה בהפרש קטן זה. וראה בדקדוקי סופרים שיש דפוסים וכן בראשונים שלא גורסים 'עכי תלתא' [-פחות שלישן]. כב. **המספר** המדויק הוא 207.36 ולפי זה השליש היא 69.12 ביצים. כג. **מה** שאמר 'ושליש שלה קרוב למחצה דמדברית', אינו המשך הפירוש, שהרי בדבריו לעיל [שאמר 'נמצאת סאה של ציפורי יתירה על מדברית קרוב לשליש שלה'] כבר נתבארו כל דברי הברייתא, אלא שהוא פירוש נוסף לברייתא, על פי רש"ש (פסוס ד"ה עג). **מה** שאמר רבי ירמיה 'ושליש שלה', צריך לומר שדבר זה רמזו ב'שליש' האמורה בברייתא, אבל תמוה, היכן מוכח בברייתא 'מחצה', ויש לומר שגם זה רמז במילה 'שליש' שבברייתא, משום שחציו של מספר זהו שליש של אותו המספר 'מלבר', כלומר אחרי שנוסף חצי על המספר השלם יהיה שם שלש חצאים, ונמצא שהחצי הזו היא שליש מהמספר הסופי, והיינו שליש 'מלבר' [-מבחוץ]. על פי תוספות (ד"ה עג) ומהרש"א (פסוס עג). כד. **והיינו** כשמשערים אותה בביצים גדולות שהיו בדור המדבר [ונמצא שמספר הביצים שבסאה הציפורית משוער כאן לפי ביצים הקטנות שבזמן רבי, ומספר הביצים שבסאה המדברית משוער לפי ביצים גדולות יותר]. כה. **לכאורה** קשה, כיצד ניתן לפרש כל זה בכוונת הברייתא, שאין פשטות לשונה מורה כן כלל. וביארו התוספות (ד"ה עג) שאכן פירוש זה רמז בדבריה, שהמילה 'שליש' שבברייתא מוסבת על שלשה עניינים נפרדים, והיינו, **שליש** של ציפורית [בוודאיות של רבי] יתירה על שליש מדברית [והיינו חצי מדברית, ונקראת 'שליש' לפי שאחרי שנוסף חצי על השלם יהיה שם שלש חצאים, ונמצא שהחצי הזו היא שליש מהמספר הסופי, והיינו שליש 'מלבר'] **שליש** ביצה. יש לעיין, שהרי נתבאר לעיל שהסאה הציפורית הנמדדת לפי הביצים שבדורו של רבי, אינה 217 ביצים בדיוק אלא 217.728 ביצים, ושליש שלה זהו 72.576 ביצים. ולפי זה ההפרש בין שליש שלה לחצי מדברית היא 0.576 ביצה, כלומר יותר מחצי ביצה, ומדוע אמרה הברייתא שההפרש הוא שליש ביצה. ופירשו התוספות (ד"ה ושליש) שהחשבון של הברייתא אינו מיוסד על המספר המדויק של ביצים שבסאה ציפורית אלא על קבלת רב דימי שאמר ששיער רבי במאתים ושבע עשרה ביצים, ולא דקדק בתוספת של פחות מביצה [0.728 ביצה]. ושליש של מאתים ושבע עשרה הוא שבעים ושתים ושליש ביצה בדיוק. כו. **אבל** מדרבנן יש לה שיעור של אחד מעשרים וארבע. רמב"ם (מכולים פ"ה ה"ט, ופסוס שם).

ומשמע שחיוב חלה הוא כשתלושו **בְּדֵי עִיפּוּתֵיכֶם**. **וְכַמָּה** שיעור **עִיפּוּתֵיכֶם**, **בְּדֵי עִיסַּת הַמִּדְבָּר** - שהיו לשים במדבר. **וְכַמָּה עִיסַּת הַמִּדְבָּר**, זו כמות העיסה שהיו עושים מהמן, ושיעור המן בכל יום הוא 'עומר' (שמות טז יח), ושיעור העומר ידוע מִדִּכְתִיב (שם טז לו) 'וְהָעֹמֶר עֲשִׂירִת הָאֵיפָה הוּא', ו'איפה' היא שלשה סאים[א], וסאה ששה קבים, וקב ארבעה לוגים, הרי שאיפה היא שבעים ושנים לוגים, ועשירית האיפה היא שבעה לוגים וחומש הלוג[ב], **מִכָּאן אָמְרוּ שִׁבְעָה רְבָעִים** של קב, והיינו שבעה לוגים **קָמָּח וְעוֹד** 'ועוד', היינו חמישית הלוג] **חֲיָיבֶת בְּחַלָּה, שְׁהֵן שִׁשָּׁה** רבעים [-לוגים] **שֶׁל** מידה **יְרוּשָׁלְמִית**, שכן בירושלים הוסיפו שישית על המידות[ג], כך שבעה וחומש לוגים מדבריים שוים לששה לוגים ירושלמיים[ד], **שְׁהֵן חֲמִשָּׁה** רבעים [-לוגים] במידה **שֶׁל צִיפּוֹרִי**, שגם בציפורי הוסיפו עוד שישית על המידות, כך ששישה לוגים ירושלמיים שוים לחמשה לוגים ציפוריים. **מִכָּאן אָמְרוּ, הָאוֹכֵל** בכל יום **כְּמִדָּה זוֹ** [שהיתה יורדת מן השמים לכל איש] **חֲרֵי זֶה בְּרִיא** לפי שאוכל כל צרכו, **וּמְבוּרָךְ** לפי שאינו אוכל יותר מדאי[ה], **וְהָאוֹכֵל יָתֵר עַל כֵּן** הרי זה **רַעֲבָתָן**[ו], **וְהָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכָּאן** הרי זה **מְקוֹלָּל בְּמֵעַיו**[ז] שאין בו כח לאכול.

★ ★ ★

משנה בני חצר שלא עירבו אסורים להוציא מרשותו של אחד לרשותו של השני, וכן מרשותו של אחד לרשות המשותפת, משום שהיא שייכת גם לשני. המשנה דנה לגבי אופנים, בהם מותר להוציא מרשותו של אחד לרשות המשותפת, משום שאין תשמישה נוח לבעלי הרשות השניה, והיא נידונת כשייכת לבעלי הרשות הראשונה בלבד.

אֲנָשִׁי חֲצֵר - אנשים הדרים בבתים שפתחיהם פתוחים לחצר, **וְאַנְשֵׁי מִרְפֶּסֶת** - אנשים הדרים בעליות שפתחיהן פתוחים למרפסת[ח], **שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵירְבוּ** ביניהם[ט], ויש בחצר עמוד סמוך למרפסת, ובין אנשי החצר ובין אנשי המרפסת משתמשים בו בימי חול. **כָּל** שֶׁעמדו זה **גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**, הרי הוא שיך **לַמִּרְפֶּסֶת**, משום שבני המרפסת משתמשים בו בנוחיות ואילו בני החצר, בקושי, ולכן בשבת בני המרפסת מותרים להשתמש בו, אבל בני החצר אסורים[י]. ואם גובה העמוד **פָּחוֹת מִכָּאן** [-מעשרה], הרי זה **לַחֲצֵר**[יא].

ובדומה לכך אם יש בחצר **חוּלְיַית הַבּוֹר**, והיינו אדמה שנטלו בחפירת הבור והקיפו בה את פי הבור מסביב, **וְהֶפְלֵּג, שֶׁהֵן גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים**, כיון שתשמישם נוח לבני המרפסת הרי הם **לַמִּרְפֶּסֶת**, ובני המרפסת מותרים להשתמש על גביהם ולא בני החצר, ואם גובהם **פָּחוֹת מִכָּאן**, הרי הם **לַחֲצֵר**. **בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּחוּלִיָּה שֶׁהִיא סְמוּכָה** למרפסת, שאז כל שהיא גבוהה עשרה, תשמישה נוח לבני המרפסת והיא שייכת להם, **אֲבָל בְּחוּלִיָּה מְוּסָּלֶגֶת** מהמרפסת, **אֲפִילּוּ** אם היא **גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**, הרי היא **לַחֲצֵר**, משום שבאופן זה אין השימוש בה נוח לבני המרפסת. **ומבארת המשנה: וְאֵיזוֹ הִיא סְמוּכָה, כָּל שֶׁאֵינָהּ רְחוֹקָה אַרְבָּעָה טְפָחִים** מהמרפסת.

★

גמרא הגמרא דנה לגבי אופנים שונים של מיקום רשות נוספת וכגון תל או עמוד וכדומה] בייחס לשתי חצירות. קיימות שלש חלוקות של אופני השימוש ברשות הנוספת: א. תשמיש קל ונוח. ב. תשמיש קשה משום שהמקום ההוא גבוה מדי. ג. תשמיש קשה משום שהמקום ההוא נמוך מדי. תשמיש נוח נקרא בלשון הגמרא 'פתוח', על שם ששימושו נוח כפתח זה שהוא נוח להכנס. תשמיש קשה במקום גבוה נקרא 'זריקה', ותשמיש קשה במקום נמוך נקרא 'שלשול'.

הגמרא מביאה כמה אופנים שלא חל ספק בדינם אם בני שתי החצירות מותרים להשתמש ברשות השלישית או אסורים.

פְּשִׁיטָא שאם השימוש ברשות השלישית הוא **לָזֶה בְּפֶתַח וְלָזֶה בְּפֶתַח** - נוח לבני שתי החצירות, **הֵיינוּ** דין של **חַיָּון שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת**, שאם יש בכותל שבין שתי חצירות חלון בתוך עשרה טפחים מהקרקע, יכולים לערב ביחד ויכולים לערב כל חצר בפני עצמה, כמו ששנינו לעיל (עט:), ואם לא עירבו ביחד, שתי החצירות אסורות להעלות חפצים על עובי החלון ולהורידו ממנו אם יש במשטח העובי שיעור של ארבעה על ארבעה טפחים[יב].

וכן פשוט שאם אופן השימוש ברשות השלישית עבור שתי החצירות הוא **לָזֶה בְּזָרִיקָה וְלָזֶה בְּזָרִיקָה**, והיינו, שרשות זו שהיא בין שתי החצירות קשה להשתמש בה בין מחצר זו ובין מחצר זו, משום שלשתיהן היא גבוהה עשרה טפחים ואינם יכולים להשתמש אלא בזריקה[יג], **הֵיינוּ** דין של **בּוֹתֵל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת**, ששנינו לעיל (עט:), שאם יש כותל גבוה עשרה טפחים בין שתי חצירות אסור להוריד פירות מראש הכותל לאחת החצירות. והטעם, שמאחר שהשימוש ברשות זו קשה לשתי החצירות במידה שוה, הרי היא שייכת לשתיהן בשוה, ודינה כדין חצר משותפת שהיא אסורה.

וכן פשוט שאם אופן השימוש ברשות השלישית עבור שתי החצירות הוא **לָזֶה בְּשָׁלְשׁוּל וְלָזֶה בְּשָׁלְשׁוּל**, כלומר, שקשה להשתמש ברשות זו בין מחצר זו ובין מחצר זו, משום שלשתיהן היא עמוקה עשרה טפחים מתחת לפני הקרקע ואינם יכולים להשתמש בה אלא על ידי שמשלשלים לתוכה את הכלים על ידי חבלים וכדומה, **הֵיינוּ** דין של **חֲרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת**, שאם יש חריץ עמוק עשרה טפחים בין שתי חצירות, כיון שתשמישו שוה לשתיהן, אסורים בו, שהרי אמר רב נחמן (לעיל עט:), חריץ שבין שתי חצירות, עמוק מזו עשרה ולזו שוה לארץ [והיינו עמוק פחות מעשרה[יד]], נותנים אותו לזו ששוה לארץ, משום שמשתמש בו בנחת, ומבואר מתוך זה שאם לשתי החצירות תשמישו בנחת או לשתיהן תשמישו בקשה, שתיהן אסורות בו.

וכן פשוט שאם השימוש ברשות השלישית הוא **לָזֶה בְּפֶתַח וְלָזֶה בְּזָרִיקָה**, כגון שחצר אחת גבוהה וחצר שניה נמוכה, ותל ביניהן, לראשונה הוא שוה לארץ ולשניה גבוה עשרה, שלזו ששוה לארץ תשמישו בנחת ולזו שגבוה עשרה תשמישו בקשה, **הֵיינוּ** דין **דַּרְגָּה גַּר רַב הוּנָּא אָמַר רַב נַחְמָן** (שם), כותל שבין שתי חצרות, צדו אחד גבוה עשרה טפחים וצדו השני שוה לארץ[טו], נותנים אותו לחצר שהוא שוה לה לארץ, משום שעבורם תשמישו בנחת ואילו עבור החצר השניה תשמישו בקשה, וכל שלזה בנחת ולזה בקשה, נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת.

וכן פשוט שאם השימוש ברשות השלישית הוא **לָזֶה בְּפֶתַח וְלָזֶה בְּשָׁלְשׁוּל**, כגון שחצר אחת גבוהה מהתל עשרה טפחים, ואינה משתמשת עליו אלא בשלשול, והחצר השניה שוה לגובה התל ומשתמשת בו בנחת, **הֵיינוּ דְּתָנֵי שִׁיזְבִי אָמַר רַב נַחְמָן** (לעיל עט:), שחריץ שבין שתי חצירות, עמוק מזו עשרה ולזו שוה לארץ, נותנים אותו לזו ששוה לארץ, משום שמשתמשת בו בנחת.

הגמרא דנה לגבי אופן שדינו לא נתבאר: רשות שלישית שממוקמת באופן שתשמישה **לָזֶה בְּשָׁלְשׁוּל וְלָזֶה בְּזָרִיקָה**, וכגון חצר זו גבוהה מהתל עשרה, ומשתמשת עליו על ידי שלשול, והחצר השניה נמוכה ממנו עשרה, ומשתמשת עליו בזריקה, **מַאי** - מהו הדין, האם כיון ששתיהן תשמישו בקשה הרי הן שוות בו ואוסרות זו על זו, שהרי נתבאר לעיל שגם שלשול וגם זריקה תשמישים קשים הם, או שמא לגבי זריקה נחשב שלשול כתשמיש בנחת, ואם כן התל מותר לזו שבשלשול ואסור לזו שבזריקה אם לא שיערבו ביניהן.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה: אָמַר רַב, שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין, משום ששתיהן משתמשות בו בקשה, **וְשְׁמוּאֵל אָמַר, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָזֶה שֶׁבְּשָׁלְשׁוּל**, שהחצר שלהם מותרת בו והחצר השניה אסורה, משום **שֶׁלָּזֶה** שבשלשול **תַּשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת**[טז] **וְלָזֶה** שבזריקה **תַּשְׁמִישׁוֹ בְּקֹשִׁי, וְכֹל הוּא שֶׁבָּא לָזֶה בְּנַחַת תַּשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת**.

הגמרא מביאה ראיה לשמואל ממשנתנו: אֲנָשֵׁי חֲצֵר וְאַנְשֵׁי מִרְפֶּסֶת שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵירְבוּ ביניהם, **כָּל שֶׁהתל** שבחצר **גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**, הרי הוא שייך **לַמִּרְפֶּסֶת**, אבל אם הוא **פָּחוֹת מִכָּאן**, שייך **לַחֲצֵר**. **הגמרא** מבארת את סברתה, לפיה יש ראיה מהמשנה. **הָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַאי 'מִרְפֶּסֶת'**,

---

א. **כמבואר** בספר יחזקאל (מה יג, יח), שאיפה היא עשירית הכור. וידוע שכור הוא שלשים סאים, נמצא שאיפה היא שלשה סאים. רש"י (ע"פ כלי). ב. **וחומש** הלוג היא ביצה וחומש ביצה, שהרי לוג היא שש ביצים. ובסך הכל שיעור חלה היא ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה. כל המידות המוזכרות כאן הן מידות נפח (ולא משקל). ג. **גמרא** לעיל (פ"ח). והיא שישית ביחס למידה החדשה [שלאחר ההוספה]. אבל ביחס למידה הישנה היא חמישית. ד. **שהרי** ששה מדבריים שוים לחמשה ירושלמיים, ונשאר לנו עוד לוג וחומש שהן ששה חמישיות לוג, והן שוות לחמשה חמישיות של לוג ירושלמי, והיינו עוד לוג ירושלמי שלם, וסך הכל הם ששה לוגים ירושלמיים. רש"י (ע"פ שם). ה. **ובתוב** (משלי יג כה) 'ובטן רשעים תחסר'. רש"י (ע"פ ותפוקך). כלומר, כל מה שהם אוכלים אינו מספיק למלאות תאוותם. ו. **מרפסת**, הוא משטח ארוך לאורך הבנין והרבה פתחי עליות [-דירות בגובה הבנין] פתוחים לו. וכל בני העליות יוצאים בסולם אחד לחצר ומסנה יוצאים לרשות הרבים. ז. **אבל** עירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, שאם לא כן וראי אסור להם להשתמש בתל ועמוד. רש"י (ע"פ ר"ירוש"). ח. **ובדובור** שהעמוד רחב ארבעה על ארבעה טפחים למעלה, שאם לא כן מקום פטור הוא, ואחד זה ואחד זה מותרים להשתמש בו. ריטב"א (ע"פ כלי). ט. **שאם** אין שם ארבעה על ארבעה, הרי זה מקום פטור, ודראי מותר להשתמש בו.

י. **רש"י** (ע"פ ותוספ). יא. **רש"י** (לעיל עט:, ע"פ שם). יב. **וכל** שנמוך מעשרה טפחים נחשב כשוה לארץ. יג. **והיינו**, ביחס לזו שבזריקה נחשב תשמישו בנחת. יד. **גם** רב מודה לשמואל שהתשמיש של זריקה קשה יותר משלשול, אלא שלדעתו כלל זה שיכל שתשמישו לזה בנחת ולזה בקשה נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת' לא נאמר אלא באופן שתשמישו של אחד מהם בנחת ממש [והוא שנקרא בלשון הגמרא 'פתח'] ולא באופן שתשמישו קשה בעצם אלא שהוא בנחת ביחס לתשמיש של החצר השניה. רש"י (נקמן שם: ד"ה והא מני).

טו. **הגמרא** בספר יחזקאל (מה יג, יח), שאיפה היא עשירית הכור. וידוע שכור הוא שלשים סאים, נמצא שאיפה היא שלשה סאים. רש"י (ע"פ כלי). ב. **וחומש** הלוג היא ביצה וחומש ביצה, שהרי לוג היא שש ביצים. ובסך הכל שיעור חלה היא ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה. כל המידות המוזכרות כאן הן מידות נפח (ולא משקל). ג. **גמרא** לעיל (פ"ח). והיא שישית ביחס למידה החדשה [שלאחר ההוספה]. אבל ביחס למידה הישנה היא חמישית. ד. **שהרי** ששה מדבריים שוים לחמשה ירושלמיים, ונשאר לנו עוד לוג וחומש שהן ששה חמישיות לוג, והן שוות לחמשה חמישיות של לוג ירושלמי, והיינו עוד לוג ירושלמי שלם, וסך הכל הם ששה לוגים ירושלמיים. רש"י (ע"פ שם). ה. **ובתוב** (משלי יג כה) 'ובטן רשעים תחסר'. רש"י (ע"פ ותפוקך). כלומר, כל מה שהם אוכלים אינו מספיק למלאות תאוותם. ו. **מרפסת**, הוא משטח ארוך לאורך הבנין והרבה פתחי עליות [-דירות בגובה הבנין] פתוחים לו. וכל בני העליות יוצאים בסולם אחד לחצר ומסנה יוצאים לרשות הרבים. ז. **אבל** עירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, שאם לא כן וראי אסור להם להשתמש בתל ועמוד. רש"י (ע"פ ר"ירוש"). ח. **ובדובור** שהעמוד רחב ארבעה על ארבעה טפחים למעלה, שאם לא כן מקום פטור הוא, ואחד זה ואחד זה מותרים להשתמש בו. ריטב"א (ע"פ כלי). ט. **שאם** אין שם ארבעה על ארבעה, הרי זה מקום פטור, ודראי מותר להשתמש בו.

י. **רש"י** (ע"פ ותוספ). יא. **רש"י** (לעיל עט:, ע"פ שם). יב. **וכל** שנמוך מעשרה טפחים נחשב כשוה לארץ. יג. **והיינו**, ביחס לזו שבזריקה נחשב תשמישו בנחת. יד. **גם** רב מודה לשמואל שהתשמיש של זריקה קשה יותר משלשול, אלא שלדעתו כלל זה שיכל שתשמישו לזה בנחת ולזה בקשה נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת' לא נאמר אלא באופן שתשמישו של אחד מהם בנחת ממש [והוא שנקרא בלשון הגמרא 'פתח'] ולא באופן שתשמישו קשה בעצם אלא שהוא בנחת ביחס לתשמיש של החצר השניה. רש"י (נקמן שם: ד"ה והא מני).

הַיְינוּ **גַּבֵּי עֲלִיָּיה** - אנשים הדרים בעלייה, שהיא גבוהה מהמרפסת הרבה, **וּמַאי קְרוּ לָהּ** - ומדוע קוראים לזה **מִרְפֶּסֶת**, משום **דְּקָלְקְלֵי** - שהם עולים לדירותיהם **בְּמִרְפֶּסֶת** [ציור א][א], והתל שגבוה עשרה, נמוך הוא עשרה מהחלונות של העלייה, ובני העלייה משתמשים בשלשול[ב] ובני החצר בזריקה, ושנינו שהוא שייך למרפסת **אִלְּמָא** - מוכח **שֶׁכֵּל שֶׁלָּזֶה בְּשִׁשָּׁה וְכָל שֶׁלָּזֶה בִּזְרִיקָה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָזֶה שֶׁבְּשִׁשָּׁה**, כשמואל. וקשה לרב.

מתרצת הגמרא: יש לפרש **בְּדַאֲמַר רַב הוּנָא** (לקמן) שמה ששנינו בסיפא ׳למרפסת׳, היינו **לְאוֹתָן הַדְּרִים בְּמִרְפֶּסֶת**, שפתחי עליותיהם יוצאים למרפסת ממש, **הָכָא נָמֵי** - גם ברישא יש לפרש שהתל שייך **לְאוֹתָן הַדָּרִין בְּמִרְפֶּסֶת**, שפתחיהם פתוחים למרפסת ממש. והתל שזה לגובה המרפסת, או שהוא נמוך או גבוה ממנה פחות מעשרה [ציור ב], ולכן שייך למרפסת ולא לחצר, שהרי לבני המרפסת תשמישו בנחת[ג] ולבני החצר, בקושי.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שמדובר בדרים במרפסת, **אֵימָא סֵיפָא** ששנינו בה, שאם התל **פָּחוֹת מִכָּאן** [-מעשרה] הרי הוא **לֶחָצֵר, וְאֶמְצָעִי** [-ומדוע], והרי סתם מרפסת אינה גבוהה כל כך, ואין הפרש גובה של עשרה טפחים בין המרפסת לתל, ואם פתחי העליות יוצאים למרפסת ממש, נמצא שבני המרפסת משתמשים בתל זה בנחת, ואם כן תשמישו **לָזֶה בָּפָתַח וְלָזֶה בָּפָתַח הוּא** - נוח לבני החצר ונוח לבני המרפסת, והדין נותן ששניהם יאסרו בו.

מתרצת הגמרא: מַאי - מה הפירוש **׳לֶחָצֵר׳**, הכוונה היא שהתל שייך **אַף לֶחָצֵר**, כלומר, שתי הרשויות שולטות בו **וְלכֵן שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין.**

הגמרא מביאה סיוע לתירוץ זה: הָכִי נָמֵי מְסַתְּבְּרָא, שהכוונה ׳אף לחצר׳ ושניהם אסורים ומדובר בדרים במרפסת, **מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** [שהתל שגבוה עשרה שייך למרפסת], **בְּקָמוּכָּה** למרפסת, **אֲבָל בְּמוּסָּלָּת** [-רחוקה], **אֲפִילּוּ** שהוא **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** שאינו נוח לבני החצר, הרי זה **לֶחָצֵר**, משום שתשמישו קשה לבני המרפסת. **ושואלת הגמרא: מַאי ׳לֶחָצֵר׳, אִילֵימָא** - אם תאמר רק **לֶחָצֵר, וְשָׁרֵי** - ומותר להם, קשה, **אֲמַאי**, והרי **רְשׁוּתָא דְּתַרְוַיְיהוּ הוּא** - רשות של שניהם היא. שאף אם מדובר בעליות גבוהות עשרה מהמרפסת, מכל מקום תשמישו קשה לשניהם בשוה, לחצר בזריקת גובה עשרה, ולעליה בזריקת משך ההפלגה ובשלושלו למטה, ואף לשמואל, ששלשול לגבי זריקת גובה תשמיש נוח הוא, כאן, שיש גם שלשול וגם זריקת משך ההפלגה, שוים הם לזריקת גובה של החצר[ד]. ומדוע נותנים את הרשות לחצר. **אֶלָּא מַאי ׳לֶחָצֵר׳**, היינו **׳אַף לֶחָצֵר׳, וְשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין**, וכיון שמוכרחים לומר כן אף לפי שמואל, **הָכָא נָמֵי** לפי רב אין לתמוה **דְּ׳מַאי ׳לֶחָצֵר׳** שברישא, היינו **׳אַף לֶחָצֵר׳, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. שָׁמַע מִינָּה.**

הגמרא מקשה על רב [שסובר שלזה לוריקה ולזה בשלשול, שניהם אסורין]: תָּנַן, חוּלְיַית הַבּוֹר - אדמה שהקיפו בה את פי הבור, **וְהַסָּלָע** שבחצר, **שֶׁהֵן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, לַמִּרְפֶּסֶת, פָּחוֹת מִכָּאן, לֶחָצֵר.** וסוברת הגמרא כעת, ש׳מרפסת׳, היינו בני העלייה, שהיא גבוהה מהמרפסת הרבה, ולפי זה לבני החצר הוא בזריקה [כיון שחוליית הבור והסלע גבוהים למעלה מעשרה] ולבני המרפסת שימושם בשלשול [כיון שהם מופלגים בגובה יותר מעשרה], ונותנים לבני המרפסת, ומוכח שכל שלזה בשלשול ולזה בזריקה נותנים אותו לזה שבשלשול, וקשה לרב.

דוחה הגמרא: אֲמַר רַב הוּנָא, ׳למרפסת׳, היינו **לְאוֹתָן הַדְּרִים בְּמִרְפֶּסֶת**, שפתחי עליותיהם יוצאים למרפסת ממש. ותשמישם בחוליית הבור והסלע הגבוהים עשרה, בנחת, ואילו לבני החצר תשמישם בקושי, ולכן נותנים אותם למרפסת.

מקשה הגמרא: תַּנְּחֵם [-מיושב הדבר] לגבי **סֶלַע** שאם הוא גבוה עשרה, תשמישו נוח לבני המרפסת, שהרי משתמשים על גביו, וגובהו שוה להם. אבל לגבי **בּוֹר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** - מה ניתן לומר. שתשמישו שרולים מים שבקרקעיתו, וסתם בור עמוק לפחות עשרה טפחים[ה], ואם כן אף לדרים במרפסת צריך שלשול של לפחות עשרה טפחים, ומוכח שכיון שלבני החצר תשמישו בזריקה [מעל החוליה], נותנים את הבור לבני המרפסת, שמשתמשים בשלשול[ו]. והיינו כשמואל ולא כרב.

מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, הָכָא בְּבוֹר מְלֵאָה מַיִם, וְתַשְׁמִישׁ הַבּוֹר עָמֹק כְּעֵין[ז], ואין הפרש של עשרה בין המרפסת לפני המים, ותשמיש הבור נוח לבני המרפסת[ח].

מקשה הגמרא: וְהָא חָסְרָא - והרי המים נחסרים בשבת על ידי שנדלים מהבור, וכאשר גובה המים יירד, תשמיש הבור יהיה בשלשול לבני המרפסת, ובאופן זה הם אסורים בו לפי רב.

הגמרא מנסה לתרץ: בֵּינוֹן דְּכִי מָלְיָא שָׁרְיָא - כיון שכאשר הבור מלא, מותר, **כִּי חָסְרָא נָמֵי שָׁרְיָא** - אף כאשר יחסרו המים, מותר[ט].

דוחה הגמרא: אֲדַרְבָּה, בֵּינוֹן דְּכִי חָסְרָא אֲסִירָא - כיון שכאשר נחסרים המים אף בני המרפסת אסורים בו, אם כן **כִּי מָלְיָא נָמֵי אֲסִירָא** - גם כאשר הבור מלא יש לאסור עליהם[י].

הגמרא מתרצת באופן אחר: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, הָכָא בְּבוֹר מְלֵיאָה פֵּירוֹת עֲמֻקִּינָן, ואין הפרש עשרה בין המרפסת לפירות העליונים, ותשמיש הבור נוח לבני המרפסת. **מקשה הגמרא: וְהָא חָסְרִי** - והרי הפירות עלולים להיות נחסרים בשבת, ומה ההבדל ביניהם למים. **מתרצת הגמרא: בְּטִיבְלָא** - מדובר בטבל, שאסור בטלטול. ולכן מותרים בני המרפסת להשתמש בבור[יא].

הגמרא מסיימת לתירוץ זה: דַּיְקָא נָמֵי דְּקָתָנֵי - כן מדויק גם ממה ששנינו ׳חוליית הבור והסלע, ומשמע **דְּוַמְיָא דְּסֶלַע** - שבענין הבור מדובר באופן הדומה לסלע, שכמו שסלע הוא קבוע ואינו נחסר, כן גם בבור מדובר באופן שאינו נחסר, והיינו בבור מלא פירות טבל. **מסיימת הגמרא: שָׁמַע מִינָּה** - אכן משמע כן.

שואלת הגמרא: וְלָמָּה לִי לְמֵיתְנָא - לשנות במשנה **בּוֹר, וְלָמָּה לִי לְמֵיתְנָא סֶלַע**, הלא די להזכיר רק סלע, כיון שאף בבור תשמישו על גביו[יב].

ציור א

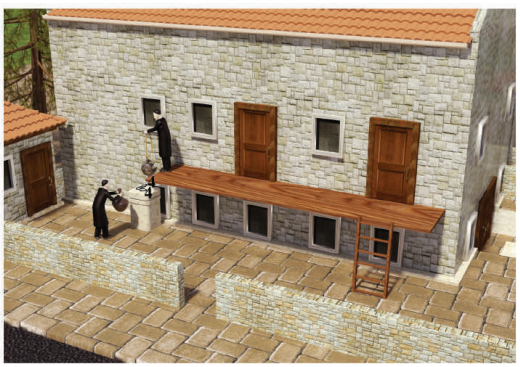
ציור ב

א. **חוכחת** הגמרא כאן אינה אלא לפי שמואל, שהרי שיטת רב (לקמן סא.), שאין אדם אוסר על חבירו דרך האויר, וכל שהתל מופלג ארבעה טפחים מבני העליות, ודאי שאינם אוסרים על בני החצר. תוספות (ד"ה הכי). ב. **ריטב"א** (ד"ה המקלקלי). ג. **ובירושלמי** אף לפי רב שנותנים את הבור לבני המרפסת. ד. **שכיון** שהוא דבר שאינו ניטל בשבת, הרי הוא כמעט. תוספות (ד"ה מיון). וכמבואר בגמרא לעיל (ע:). ה. **שאלה** זו קשה רק לפי מה שהעמידו בבור מלא פירות טבל. אבל אם היינו מפרשים שמדובר בבור מים, אכן היה בכך חידוש, שאף שתשמישו לבני המרפסת בשלשול ולבני החצר בזריקה, נותנים אותו לבני המרפסת, וכדברי שמואל. ומכח שהעמידו שכיון שהעמידו שכיון בבור ובין בסלע תשמישם על גבם, מדוע הוצרך התנא להזכיר את שניהם. ואף שלא היה יכול לשנות רק ׳בור׳ ולא לשנות ׳סלע׳, שאם כן היינו אומרים שמדובר בבור סתם, ולכן הוצרך לשנות ׳סלע׳, ולגלות בזה שגם בבור מדובר כעין זה, שהוא מלא פירות טבל ומשתמשים על גביו. אבל על כל פנים, די היה לתנא לשנות רק ׳סלע׳, ואין צורך להזכיר ׳בור׳. רש"י (ד"ה ומ"מ).

משיבה הגמרא: צְרִיכָא. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן - שאם היה משמיע רק לגבי **חָצֵר**, היינו אומרים שדווקא סלע מותר לבני המרפסת משום **דְּלֵיכָּא לְמֵיגְזַר** - שאין בזה מקום לשום גזירה, **אֲבָל בְּבוֹר** מלא פירות טבל **לֵיגְזוֹר** - יש לגזור ולאסור להשתמש בו מחשש **דִּמְנִין דְּמַיְיתֵי פֵּירוֹת מְתוּקָנִין** - שלפעמים יהיה הבור מלא בפירות מתוקנים, שכיון שהם ניטלים בשבת אין היתר לבני המרפסת להשתמש מעל גביהם, ויבואו לידי איסור. **מסיימת הגמרא: צְרִיכָא** - אכן צריך לשנות את שניהם.

הגמרא מביאה ראיה לרב [שכל שלוה בשלשול ולוה בוריקה, שניהם אסורים]:

תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, **אַנְשֵׁי חָצֵר** - אנשים הדרים בבתים הפתוחים לחצר, **וְאַנְשֵׁי עֲלִיָּיה** - אנשים הדרים בעליות שמעל החצר, **שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵירְבוּ** ביניהם, **אַנְשֵׁי חָצֵר מְשַׁתְּפִין בָּעֲשָׂרָה** טפחים **הַתַּחְתּוֹנִים,** כגון שיש זיז בולט מהכותל בתוך עשרה טפחים התחתונים, אנשי החצר מותרים להשתמש בו, שלגביהם הוא כ'פתח'[1], ואנשי העלייה אסורים להשתמש בו, לפי שלגביהם תשמישו ב'שלשול'. **וְאַנְשֵׁי עֲלִיָּיה מְשַׁתְּפִין בָּעֲשָׂרָה** טפחים **הָעֶלְיוֹנִים,** שאם יש זיז הבולט מהכותל בתוך עשרה טפחים העליונים, כלומר, בתוך עשרה טפחים הסמוכים לעלייה, אנשי העלייה מותרים להשתמש בו, לפי שמקום זה סמוך להם, ותשמישם בו ב'פתח', ואילו בני החצר אסורים להשתמש בו, לפי שתשמישם בו בזריקה. **מבארת הברייתא: בֵּיצַד, זִיז הַיּוֹצֵא מִן הַכּוֹתֶל,** כל שהוא **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה,** הרי הוא **לְחָצֵר,** וכל שהוא **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** הרי הוא **לְעֲלִיָּיה**[2]. ומשמע, שדווקא 'עשרה התחתונים' ו'עשרה העליונים' מותרים [זה לבני החצר וזה לבני העלייה], **הָא** דְּבֵינֵי בֵינֵי - אבל כל מה שבין 'עשרה התחתונים' ל'עשרה העליונים', שתשמישו לבני החצר בזריקה ולבני העלייה בשלשול, הרי הוא **אָסוּר** לשניהם. ומוכח כדברי רב.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, הָכָא בְּכוֹתֶל גבוה **תְּשָׁעָה עָשָׂר** טפחים **עַסְקִינַן,** [ו]**זִיז יוֹצֵא מִמֶּנּוּ.** ובאופן זה אינו קיים כלל מקום שבין עשרה התחתונים לבין עשרה העליונים, ולא ניתן להביא שום ראיה לגבי המחלוקת של רב ושמואל, שהרי אין מדובר כלל באופן שלזה תשמישו בזריקה ולזה בשלשול. וכשהזיז **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה,** הרי הוא **לְזֶה** [-לבני החצר] **בְּפֶתַח וְלָזֶה** [-לבני העלייה] **בְּשִׁשָּׁה,** וכאשר הוא **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה,** הרי הוא **לְזֶה** [-לבני העלייה] **בְּפֶתַח וְלָזֶה** [-לבני החצר] **בְּזָרִיקָה**[3].

ו. **וחיינו** שתשמישו נוח להם. ז. **הגמרא** סוברת כעת שמרובר בעלייה גבוהה הרבה, ולפי זה 'למעלה מעשרה' אין הכוונה למעלה מעשרה מהקרקע, שאם היה כן, נמצא שהברייתא מדברת אף בזיז המופלג יותר מעשרה מהעלייה [ועם כל זה הוא שייך לבני העלייה], וזה לא יתכן, שהרי שנינו בברייתא זו 'אנשי עלייה משתמשים בעשרה העליונים', ומבואר שאין להם אלא עשרה טפחים העליונים בלבד, ולא יותר. אלא הפירוש 'למעלה מעשרה', היינו למעלה מתחילת הטפח העשירי שמתחת לעלייה, כלומר, כשתמדוד מן העלייה ולמטה עשרה, שם הוא הטפח העשירי, שכל שלמעלה ממנו, לעלייה, משום ששימושם בו בנוחות. רש"י (ע"פ זך). ח. **ומדובר** בזיז שיש בו לפחות ארבעה על ארבעה טפחים, שאם לא כן, הרי הוא נידון כמקום פטור, ומותר לבני שתי הרשויות להשתמש בו. רש"י (ע"פ פטחנ).

תָּא שְׁמַע - בוא ושמע קושיא על שמואל מהמשנה להלן (פז:) ששנינו בה, שאם היה עומד סמוך לים או לנהר, וגזוזטרא רחבה הרבה בולטת מן הבית מעל המים והיא גבוהה עשרה מן המים[א], אסור לשאוב בשבת מים מהים ולהעלות על גבה, לפי שהים הוא כרמלית[ב], והגזוזטרא רשות היחיד[ג], ואסור להכניס מכרמלית לרשות היחיד[ד], וכדי להתיר לשאוב ממנה בשבת, צריך לחקוק בה חור שיהיה בו ארבעה על ארבעה טפחים ויעשה מחיצות בגובה עשרה טפחים סביב הגזוזטרא או סביב החור, או מעליו או מתחתיו [ציור א], ורואים את המחיצות כאילו הן נמשכות ויורדות עד לתהום, וכל מה שבתוכן נעשה רשות היחיד[ה], ומשלשל דלי לים וממלאנו ומעלהו לגזוזטרא, ונמצא ממלא בתוך רשות היחיד. ואם היו **שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ**, כלומר שהיו שם בית ועלייה של שני דיירים, ולכל אחד מהם היתה גזוזטרא בולטת מעל המים, ולא היו הגזוזטראות מכוונות זו מעל זו, אלא משוכות זו מכנגד זו בתוך ארבעה טפחים[ו], **וְעָשׂוּ הָעֶלְיוֹנָה** הגזוזטרא **הַתַּחְתּוֹנָה** את החור והמחיצה, **וְלֹא עָשׂוּ** אותם **הַתַּחְתּוֹנָה**, וכדי שיוכלו בני התחתונה לשאוב מים בשבת, צריכים הם לזרוק את הדלי שלהם דרך העליונה, ולשלשלו למים ולשאוב [ציור ב], **שְׁתֵּיהֶן** - דיירי שתי הגזוזטראות **אֲסוּרוֹת** במילוי המים בשבת, משום שלשניהם בעלות על השימוש בחור[ז], ואינם מותרים לשאוב **עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ** אלו עם אלו. עד כאן דברי המשנה. ומבואר במשנה שאף שבני העליונה יכולים להשתמש בחור על ידי שלשול בלבד, ואילו בני התחתונה בכדי להשתמש בחור נזקקים לזריקה ושלשול, לא נחשב תשמיש בני העליונה נוח מתשמיש בני התחתונה, אלא שניהם שוים, ולכן אם לא עירבו אוסרים אלו על אלו. ואם כן קל וחומר לחלן שבין שתי חצירות שבני חצר אחת משתמשים בו בשלשול ובני חצר שניה משתמשים בו בזריקה בלבד, שלא נחשב השימוש בשלשול נוח מהשימוש בזריקה ואם לא עירבו הם אוסרים אלו על אלו, וקשה על שמואל שאמר, שנותנים השימוש למשתמשים בשלשול כיון שתשמישו נוח מהמשתמשים בזריקה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַדָּא בַּר אָהֲבָה, המשנה עוסקת, **בְּבָאִין בְּנֵי תַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ עֶלְיוֹנָה** - שבני הגזוזטרא התחתונה אינם משתמשים בחור דרך זריקה, אלא עולים בסולמות לגזוזטרא העלינה בכדי **לְמַּאוֹת** משם מים מבעד לחור [ציור ג], ואם כן דיירי שתי הגזוזטראות משתמשים בחור דרך שלשול, ולכן הם אוסרים אלו על אלו.

אביי מתרץ תירוץ אחר: אַבָּיֵי אָמַר, בְּגוֹן דְּקָיְימִין בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה דְּהֶדְדֵי - חבירתה [ציור ד], שהואיל ואין ביניהם עשרה טפחים, אין כאן חילוק רשויות, לפיכך אף ששימושה של העליונה בנחת בשלשול בלבד, ושל התחתונה בקשה, שיש לתחתונה מקצת זריקה עם השלשול, אוסרים הם זה על זה, ואין מכאן קושיא על שמואל שסובר שבכל אופן שתשמישו של האחד נוח מחבירו נותנים את השימוש לזה שתשמישו נוח יותר, שכן הטעם שהם אוסרים זה על זה אינו מפני שנחשב השימוש בחור נוח לשניהם בשוה, אלא מכיון שאין חילוק רשות ביניהם, לא יתכן שיהיה מקום נוסף הסמוך לשניהם שיהיה מותר בשימוש לזה ואסור לזה, ואפילו אם השימוש במקום ההוא, לאחד על ידי פתח ולחבירו על ידי זריקה. וכל מה שנתבאר לעיל (פג:) שרשות שלישית הסמוכה לשתי רשויות, ששימושו של אחד בה בנחת ואחד בקשה, נותנים אותה לזה שבנחת, הוא רק כששתי הרשויות חלוקות זו מזו על ידי גובה של עשרה טפחים, כמו חצר ועלייה, או שתי חצירות המובדלות זו מזו עשרה טפחים בגובה קרקעיתן, או שישנה מחיצה של עשרה טפחים ביניהן או חריץ שעמוק עשרה טפחים, אולם כשאין ביניהן חילוק רשות, אוסרים זה על זה בכל ענין.

ממשיך אביי ומבאר, ואם יקשה לך, מדוע נקט התנא בדווקא שאת החור והמחיצות עשו לעליונה ולא לתחתונה [ולא להיפך, שעשאום לתחתונה ולא לעליונה], ולדעת רב הדבר מובן, שבמשנתנו מדובר באופן שיש בין שתי הגזוזטראות עשרה טפחים, ומשמיענו התנא שאפילו שלעליונה התשמיש בחור בשלשול בלבד, ואילו לתחתונה התשמיש בזריקה ושלשול, אין נותנים את השימוש בחור לעליונה[ז], אולם לדעת שמואל שמדובר באופן שאין בין שתי הגזוזטראות עשרה טפחים, והטעם שאוסרים זה על זה, מפני שאין ביניהם

ציור א

ציור ב

ציור ג

ציור ד

א. **גזוזטרא** היא מרפסת בולטת באויר, ורצפתה עשויה מנסרים המונחים על שתי קורות היוצאות מקיר העלייה. רש"י (ד"ה שתי - סלפטון). ב. **כמבואר** בשבת (ו:). ומבואר שם שכרמלית היא רשות בפני עצמה, ואינה לא רשות הרבים ולא רשות היחיד. ג. **שהרי** יש בה רוחב ארבעה טפחים וגובה עשרה טפחים מהים, וכאמור שהיא גבוהה הרבה ורחבה הרבה. ד. **רש"י** (שם, ולחלן פז: ד"ה אם). ואף שהיא מחיצה תלויה שאינה מגעת למים, קלא היא שהקילו חכמים במים, כמבואר לעיל (יג). רש"י (שם), והטעם שצריך שיהיה בחור ארבעה על ארבעה, הוא כדי שיהיה בחלל המחיצות ארבעה על ארבעה, לפי שמחיצות שאין ביניהן חלל ארבעה על ארבעה טפחים אינן נחשבות מחיצות. תוספות יו"ט (פ"א מ"ח) ע"פ רש"י (לעיל פו. ד"ה קונים). ה. **רש"י** (ד"ה ג' נוחעפלום). ומה שכתב ששתי הגזוזטראות בתוך משך ארבעה טפחים זו לזו, משום שרק באופן זה נאמר הדין של המשנה דלהלן ששתיהן אסורות, שיד שניהם שולטת בעליונה, אולם אם התחתונה מופלגת מן העליונה ארבעה טפחים, וכשרוצה בעל התחתונה להשתמש בעליונה, הוא צריך לזרוק את הדלי שלו באויר למרחק של ארבעה טפחים וגם לגובה עשרה טפחים, אין הוא אוסר על חבירו, שתשמיש מופלג כזה, אינו נחשב תשמיש לאסור. ע"פ משנה ברורה (סי' שפ ס"ק מג) [ומה שהוסיף רש"י לבאר שגזוזטראות אינן מכוונות זו למעלה מזו, אלא משוכות זו מזו, משום שהגמרא באה להקשות ממשנה זו על שמואל שאמר, שזה בזריקה וזה בשלשול נותנים לזה שבשלשול, ולפיכך בהכרח לפרש שהתחתונה משתמשת בזריקה, ודוחה רק באופן שאינן מכוונות זו כנגד זו, אולם אם הן מכוונות, אין התחתונה יכולה להשתמש על ידי זריקה, רק על ידי העמדת סולם, ואז שימוש שתיהן שוה, ששתיהן משתמשות על ידי שלשול. ע"פ לשון הזהב (פז: ד"ה ויותר)]. ו. **וכגון** ששניהם השתתפו בעשיית המחיצה, וכפי שהעמידה הגמרא להלן (שם). [ואם לא כן, אין העליונה נאסרת, וכמבואר שם]. רש"י (ד"ה שתיהן). ז. **ע"פ** תוספות (ד"ה לא).

חילוק רשויות, לא היה לתנא לנקוט דווקא האופן שעשו לעלינה ולא לתחתונה, שהרי אין הטעם שאסורים מפני שימושיהם אלא מפני שמעורבים ברשות, ואין מקום לחלק בין אם עשו לעלינה או לתחתונה. התירוץ לכך, שאילו היה נוקט שהחור בתחתונה היינו טועים בטעמו, ולכן **לֹא מִיבָּעְיָא** קָאָמַר - הוא נקט במשנה בדרך 'אין צריך לומר', **לֹא מִיבָּעְיָא** - אין צריך לומר שאם **עָשׂוּ** חור ומחיצה **לָמַּתַּחְתּוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה, הָאֲסִירִי** - שהם אסורים, שגם בלא הטעם שאין בהם חילוק רשויות אוסרים זה על זה, **הָכָא הָכִּי נָמֵי עֲשָׂרָה דַּהֲדֵי הֲווֹ יְתִבִי** - שמכיון ששיתפין סמוכות ועומדות בתוך עשרה טפחים מזו לזו בגובה הכותל, וגם בתוך ארבעה טפחים מזו לזו במשך הכותל[ח], וגם שימושם בחור שוה, ששניהם משתמשים בו על ידי שלשול, לכן הן **אָסְרָן אַהֲדָדֵי** - אוסרות זו על זו, **אֶלָּא אִפְּיךְ** אם **עָשׂוּ** חור ומחיצה **לָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה**, שבאופן זה **לָמָּא דְּעָתָךְ אֲמִינָא** - היה עולה בדעתך לומר, **יָוֵן דְּלָוֶה** - לדר בעלינה השימוש **בָּנָחַת**, על ידי שלשול, **וְלָוֶה** - לדר בתחתונה השימוש **בָּקְשָׁה** - במקצת זריקה ושלשול, **לֵיתְבֵיהּ** - ניתן את זכות השימוש בחור **לָוֶה שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בָּנָחַת**, כלומר לעלינה, הואיל ותשמיש התחתונה קשה במקצת מתשמיש העלינה, **קָא מַשְׁמַע לָן** - לכך השמיענו התנא, **שְׁצִיַּין דְּבָעוּ עֲשָׂרָה יְתֵירִין** - שהואיל ושתיהן עומדות בתוך עשרה טפחים זו מזו, **אָסְרָן אַהֲדָדֵי** - הן אוסרות השימוש בחור זו על זו משום שהן רשות אחת, ואף שמצד השימוש לא היו ראויות לאסור זו על זו.

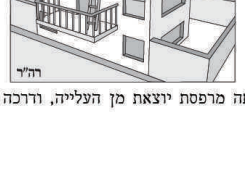

אביי מביא ראיה לתירוצו: כִּי הָא - כמו **דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, גַּג הַפָּסוּחַ לָרְשׁוּת הָרַבִּים**, שלא היה מוקף בחצר מכל צידיו, אלא בצד אחד שלו עוברת רשות הרבים [ציור ה' בנספחים], והגג גבוה עשרה טפחים מרשות הרבים[ט], והיתה מרפסת יוצאת מן העלייה, ודרכה היו עולים לגג, ויש ממנה לגג פחות מעשרה טפחים וכן ממנה לרשות הרבים'.

צָרִיךְ הגג **סוּמָּם קָבוּעַ** שיעלה מהמרפסת לגג[י], **לְהַתִּירוֹ** לטלטל ממנו לעלייה ומן העלייה אליו, שעל ידי העמדת סולם קבוע, מגלים בני העלייה דעתם שנוח להם להשתמש בגג, ומסלקים את הגג משימושם של בני רשות הרבים[יא]. ומשמע מדברי שמואל, **שסּוּמָּם קָבוּעַ, אֵין** - אכן מועיל להתיר, אבל **סוּמָּם עֲרַאי, לֹא** מועיל להתיר, שהואיל והוא עומד לסלקו הרי הוא כמסולק. **מַאי טַעְמָא** - מה הטעם שבלא סולם קבוע אין בני העלייה רשאים להשתמש בגג, הרי הם משתמשים בגג בנחת, על ידי המרפסת שהיא בתוך עשרה לגג, ואילו בני רשות הרבים משתמשים בו בקשה, שהרי הוא גבוה מהם עשרה טפחים, וצריכה זכות השימוש בגג להיות של בני העלייה[יב]. **לָאו** - האם אין הטעם בזה **מִשּׁוּם דְּבָעוּ עֲשָׂרָה דַּהֲדֵי הֲווֹ יְתִבִי אָסְרָן אַהֲדָדֵי** - מאחר שהמרפסת היא בתוך עשרה טפחים לרשות הרבים, אוסרים בני רשות הרבים עליה את שימושי הגג, משום שאין ביניהן חילוק רשות[יג], וכמו כן יש לנו לומר בענייננו, שכיון שהגזוזטרא התחתונה בתוך גובה עשרה טפחים מהגזוזטרא העליונה, היא אוסרת השימוש בחור על הגזוזטרא העליונה, אף ששימושה של זו בשלשול בלבד, ושל זו בזריקה ושלשול.

הגמרא דוחה את ראייתו של אביי: לָתְקִיף לָהּ - הקשה **רַב פָּפָּא** על אביי, **וְדִלְמָא** - שמא הטעם שבני רשות הרבים אוסרים את הגג על בני העלייה, אינו משום שהמרפסת בתוך עשרה טפחים לרשות הרבים, **אֶלָּא** משום שמרובר **בְּשָׁרְבִים מְבַתְּפֵי עֲלָיו בְּכוּמְתָּא**[יד] **וְסוּדְרָא** - שבני רשות הרבים רגילים בימות החול להניח על הגג את כובעיהם וסודריהם[טו], והרי זה תשמיש נוח, ומחמת תשמישם זה הם אוסרים את הגג, אבל לולא תשמישם בנחת לא היה הגג נאסר לבני העלייה אף שבני רשות הרבים בתוך עשרה טפחים למרפסת[טז].

הגמרא מביאה אופן של שתי רשויות שמשתמשות ברשות שלישית ואינם אוסרים זה על זה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,

---

ח. **כמו** שמעמידים בגמרא להלן (פסח), משום שאם הן רחוקות זו מזו ארבעה טפחים אין התחתונה אוסרת, שאין אדם אוסר על חבירו בתשמיש מופלג כזה שצריך לדרוך דלי באויר ארבעה טפחים. רש"י (ד"ה גג) ותוספ' (ד"ה לפי). אבל הרי"ף (ד"ה ועלמא) הקשה על פירוש רש"י, ופירש שמדובר אפילו באופן שהגזוזטראות מופלגות זו מזו ארבעה טפחים, שהגם שהתחתונה צריכה זריקת הפלגה גדולה ושלשול גדול מכל מקום אוסרת היא על העליונה כיון ששתיהן בתוך עשרה זו מזו.

ט. **כסתם** גג שכך הוא גובהו. רש"י (ד"ה גג). י. **רש"י** (ד"ה צריך, וד"ה לתיר) הוסיף על האמור בגמרא, שהיתה גם מרפסת שיוצאת מהעלייה, שממנה עולים לגג, ומהגג למרפסת יש פחות מעשרה טפחים, ונימוקו, שהואיל ואביי מביא מכאן ראיה לדבריו, צריך שישות דין זה לדין שתי גזוזטראות, שישנן שם שלושה רשויות, הגזוזטרא העליונה, התחתונה, והחור שעליו דנים [וכן במהלך הסוגיא כתב רש"י, שהנידון של הסוגיא הוא לגבי רשות שלישית הסמוכה לשתי רשויות], ואילו בענייננו מוכרכות רק שתי רשויות, הגג ורשות הרבים, לכן הוסיף, שגם כאן ישנן שלושה רשויות, רשות הרבים, המרפסת והגג. ע"פ פרוי בעתו (כרכ"י ד"ה כוומתא) והערות הגרש"ז ברורייתא על תירוצי המאירי (מס' 136). יא. **כך** ביאר בתוספות רבינו פרץ (ד"ה גג) את דברי רש"י (ד"ה לתיר), וכך משמע בריטב"א (ד"ה ולמדנו). ואף שברש"י כתוב שהסולם הוא מהעלייה לגג, נראה שלכך נתכוין [וייתכן את הסולם לעלייה ולא למרפסת, משום שהיא טפילה לעלייה והיא חלק ממנה]. שהרי הוא עצמו כתב (ד"ה לפי) שמהמרפסת עולים לגג, ואין יוצא הסולם מהעלייה לגג. יב. **והרי** זה דומה למה שנתבאר לעיל (פסח:) 'לזה בפתח ולזה בזריקה', שפירושו, שזה משתמש בו בתוך עשרה טפחים, וזה למעלה מעשרה טפחים, ונתנים את השימוש לזה שמשתמש בפתח, שהוא בנידונינו בעל העלייה. רש"י (ד"ה לפי). יג. **כתב** רש"י (ד"ה לפי) שמרפסת הנזכרת כאן, יש לה מעקה סביב, אלא שפתוחה לרשות הרבים ברוחב של עד עשר אמות (ע"פ תוספ' שלמה כרכ"י שם), שאם אין לה מעקה, הרי היא כרמלית, שהרי היא בתוך עשרה טפחים לרשות הרבים, ואסור לטלטל ממנה לגג גם על ידי סולם קבוע, שהרי הגג הוא רשות היחיד, מפני שהוא גבוה עשרה טפחים מרשות הרבים, ואסור לטלטל מכרמלית לרשות היחיד. יד. **מוגבעת** רכה כמלוא הראש ואינה עולה למעלה מהראש. הערוך (ערך כמתא). טו. **כדרך** בני אדם עייפים בימות החמה, שמסיירים את הכובע והסודר מראשיהם עד שתפיח הרוח בהם. רש"י (ד"ה כוומתא). וראה בתוספות רי"ד (ד"ה יש) שביאר [לפי דרכו], שעל הנחת משא בעל הגג מקפיד ומונע מזה כדי שלא יזוק גגו, אבל על כומתא וסודרא שהן דברים קלים אינו מקפיד. טז. **כתב** רש"י (ד"ה כוומתא), אף שאמרו בשבת (ח.) עמוד של תשעה טפחים רחב ארבעה העומד ברשות הרבים, נידון כרשות הרבים, ואם זרק דבר מרשות הרבים מתחילת ארבע אמות לסוף ארבע אמות ונח על העמוד, חייב משום מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, ומשמע שדווקא אם הוא גבוה תשעה טפחים הוא נידון כרשות הרבים, משום שנוח לכתף עליו, אולם יותר מתשעה לא, וכיצד אמרו כאן שאף יותר מתשעה רואים לכיתוף. משום ששם כוונת הגמרא לכיתוף של משאות כבדים, שאין הדרך לכתפם רק בגובה של תשעה טפחים, אולם כאן מדובר בכיתוף של כובעים וסודרים, ולאלו ראוי גם גובה של עשרה טפחים. עוד כתב, אף שבענין שתי חצירות אמרו לעיל (עג.), לזה בפתח ולזה בזריקה וכותל ביניהם גבוה עשרה טפחים, נותנים אותו לבעל הפתח, שמשתמש בו בנחת, ולא לזה שמשתמש בו בזריקה, והרי זה שמשתמש בו בזריקה הוא משום שהכותל גבוה מקרקעו עשרה טפחים [ראה ברש"י שם (ד"ה לפי פחות - הכותל)], ואין אמר רב פפא כאן שיכולים בני רשות הרבים להשתמש באופן נוח גם בגובה עשרה להנחת כומתא וסודרא. יש לחלק, לפי שעשימוש של בני חצר בכותל אינו להנחת כומתא וסודרא [שאינם עייפים מחמת הדרך, וגם יכולים להניח את כובעיהם וסודריהם בבתיהם], אלא להנחת כלים כבדים, ואלו אינם נוחים להניחם על כותל שגבוה עשרה, מה שאין כן בני רשות הרבים שמשתמשים גם בהנחת כובעיהם, הוא להם שימוש בנחת. עוד הוסיף, שיש שפירשו את דינו של רב נחמן בגג שגובהו פחות מעשרה טפחים [ראה בהמשך ההגרה בשם התוספות והריטב"א שפירשו כן], אך דחה את דבריהם, משום שאם הוא פחות מעשרה טפחים, הרי הוא כרמלית, שכל רשות שרחבה ארבעה ואינה גבוהה עשרה בסמוך לרשות הרבים היא כרמלית, ולא יועיל להתירו הסולם שמעמידים בני העלייה [אך ראה בראשונים הנזכרים שתירצו קושיא זו]. עוד הביא רש"י, שיש שפירשו מה שנאמר לעיל 'בגו עשרה דהדדי', מוסב על הגג, שאף שהוא גבוה עשרה טפחים מרשות הרבים [בפירוש רש"י], אולם אינו משוך מרשות הרבים עשרה טפחים, ולפי שבני רשות הרבים סמוכים לגג בתוך משך עשרה טפחים, לפיכך הם אוסרים אותו על בעל העלייה. גם שיטה זו דוחה רש"י, לפי שלא מצינו שהכמים שיערו 'עשרה טפחים' בשבת רק לגבי שיעור גובה ולא בשיעור משך, ולעומת זאת שיעור 'ארבעה טפחים' הוא שנאמר על משך.

בּוֹר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, ויש לכל חצר כותל שמפריד בינה לחבירתה, וביניהן עובר שביל [התשיך לשתיהן[א]] ובאמצע השביל בור מים, ואין פתח בכותלי החצירות לשביל[ב], והן ממלאות מהבור דרך חלונות הפתוחים לו משתי החצירות, והבור **מוּפְלָגֶת** [-רחוק] **מִכֻּתְלָהּ זֶה** של חצר זו **אַרְבָּעָה** טפחים, **וּמִכֻּתְלָהּ זֶה אַרְבָּעָה** טפחים, ומאחר שאינם יכולים להשתמש בבור אלא בהפלגת אויר של ארבעה טפחים, אין זה נחשב תשמיש ואינו אוסרים זה על זה[ג], אלא **זֶה מוֹצִיא** מכותל החצר עד לבור, **וְזֶה** [-חתיכת עץ[ד]] **עַל שֶׁהוּא**[ה], **וּמְמַלֵּא** דרך חלונו, **וְזֶה מוֹצִיא וְזֶה עַל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא** [ציור א]. והוצאת הזיז אינה אלא להיכר בלבד, כדי שלא יבואו להקל ולהשתמש בלא עירוב ברשות של שנים שמשתמשים שם שימוש גמור, ולפיכך הצריכו גם כאן תיקון מועט[ו]. **וְרַב יְהוּדָה דִּידֵיהּ** [-עצמו] **אָמַר, אֲפִילּוּ קָנְיָא** - קנה, שאין בו היכר כל כך, מועיל ולא צריך דווקא זיז[ז].

ציור א

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת אֶת דִּינוֹ שֶׁל רַב יְהוּדָה: אָמַר [ל]**יהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הָא דְּרַב יְהוּדָה דְּשָׁמוּאֵל הִיא** - זה שאמר רב יהודה שהחצירות צריכות תיקון מועט כדי לדלות מהבור בשבת, למד זאת מרבו שמואל[ח], **דְּאִי דְּרַב** - שאם תרצה לומר שלמד זאת מרב [שגם היה רבן], לא תוכל לומר כך, **דְּהָא** - שהרי **אָמַר** רב, **אֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר** - דרך תשמיש מופלג כזה, שצריך לזרוק דלי באויר למרחק של ארבעה טפחים, ולדעת רב, אין צריך היכר כלל ואפילו לא של קנה.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת אֶת דִּבְרֵי אַבָּיֵי, שֶׁרַב יְהוּדָה לָמַד אֶת דִּינוֹ מִדִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְדִשְׁמוּאֵל מַהֵיכָא - מאיזה דין של שמואל עלה בדעתו של אביי לומר שלמד רב יהודה את דינו[ט]? **אִילֵימָא** - אם נאמר שלמדו **מֵהָא** - מדין זה שלמדנו [לגבי מ:]**, שְׁתֵּי גְּוִונְדָּאוֹת** [-מרפסות] של שני דיירים, העומדות מעל ים, **זֹ[י] מַמְלָה מִזּוֹ**, ואינן מכוונות זו על זו אלא משוכות זו לכאן וזו לכאן, וכדי שיהיה מותר להעלות אל הגזוזטרא מים מהים צריך לעשות חור בריצפתה ולהעמיד סביבו מחיצה[יא], ודיירי שתי הגזוזטראות **עָשׂוּ** בשותפות[יב] **מְחִיצָה** לְחוֹר שבגזוזטרא **הָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ** חור **וּמְחִיצָה** בַּגְּזוּזְטְרָא **הַתַּחְתּוֹנָה**, וכדי שיוכלו דיירי התחתונה לשאוב מים בשבת, צריכים הם לזרוק את הדלי שלהם דרך העליונה, ולשלשלו למים ולשאוב, **שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת** - דיירי שתי הגזוזטראות אסורים למלא מים בשבת דרך החור שבגזוזטרא העליונה, מכיון שלשניהם בעלות על השימוש בחור והוא כחצר של שני אנשים, **עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ** דיירי שתי הגזוזטראות עירוב חצירות.

יוֹצֵאת מִן הָעֲלִיָּיה שֶׁתַּחְתֶּיהָ מֵעַל רְשׁוּת הָרַבִּים, צָרִיךְ בעל העלייה להעמיד **סוּמָּם קָבוּעַ** מהגזוזטרא לגג, כדי **שֶׁתְּהֵא** - את הגג לטלטל ממנו לעלייה ומן העלייה אליו, שעל ידי העמדת סולם קבוע, מגלה בעל העלייה דעתו שנוח לו להשתמש בגג, ומסלק את הגג משימושם של בני רשות הרבים, אבל בלא העמדת סולם, אוסרים בני רשות הרבים את שימוש הגג עליו, ואף ששימושם בו אינו אלא דרך אויר, שזורקים עליו את חפציהם מרחוק, שכן סתם כתלים הסמוכים לרשות הרבים נעוצים לפניהם יתדות ואבנים [כדי שיתחככו בהם עגלות וקרונות ולא יתחככו בכתלים ויזיקום[יג]] ובני רשות הרבים מתרחקים מהם בעל כרחם, הרי שסובר שמואל שגם שימוש שעל ידי אויר מצריך תיקון, על כך נשיב שמדין זה אי אפשר לרב יהודה ללמוד את דינו, משום שיש לדחות, **דִּילְמָא** - שמא טעמו של שמואל שהצריך תיקון להתיר הגג, הוא **כְּדְרַב פָּפָּא** - כפי שדחה רב פפא (לעיל ד:), שבני רשות הרבים משתמשים בגג להנחת כובעיהם וסודריהם, והרי זה תשמיש גמור, ולא תשמיש על ידי זריקה[יד].

אֲמַר מבארת הגמרא, אביי אכן שמע שרב יהודה אמר את דינו על דינו של שמואל, ובודאי שרב יהודה למד את דינו שלו **מֵהָא** - מדין זה של שמואל שאמר **זֶה מוֹצִיא וְזֶה עַל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא, וְזֶה מוֹצִיא וְזֶה עַל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא**, שמדויק מכך, **מַעֲמָא דְּאַפִּיק** - דווקא משום שהוציא זיז מותר הוא לדלות מן הבור, **הָא לָא אַפִּיק** - אבל אם לא הוציא זיז, **אָמְרִינַן** - אנו אומרים, **אָדָם אוֹסֵר** רשות **עַל חֲבֵירוֹ** אף כאשר שימושו בה **דֶּרֶךְ אֲוִיר**, ואינו רשאי לדלות מן הבור, ומוכח מכך ששמואל סובר שבכדי להתיר שימוש ברשות כזו צריך תיקון, ובשיטתו הצריך רב יהודה לעשות תיקון על ידי קנה. וכשאמר אביי שרב יהודה למד את דינו מדינו של שמואל, בא להשמיענו, שרב יהודה שמתיר בקנה לא בא לחלוק על שמואל שהצריך זיז, אלא לפרש את דבריו, שלא נתכוין דווקא לזיז, מכך שהסתפק שמואל בזיז כל שהוא ולא הצריך שיהיה רחב ארבעה טפחים, משמע שגם קנה מועיל[טו].

★

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת מִנַּיִן שֶׁרַב סוֹבֵר שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְדִרַב מַהֵיכָא - וזה שאמר אביי שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, מאיזה דין של רב למד זאת אביי. **אִילֵימָא** - אם נאמר שלמדו **מֵהָא** - מדין זה שלמדנו [לגבי מ:]**, שְׁתֵּי גְּוִונְדָּאוֹת** [-מרפסות] של שני דיירים, העומדות מעל ים, **זֹ[י] מַמְלָה מִזּוֹ**, ואינן מכוונות זו על זו אלא משוכות זו לכאן וזו לכאן, וכדי שיהיה מותר להעלות אל הגזוזטרא מים מהים צריך לעשות חור בריצפתה ולהעמיד סביבו מחיצה[יא], ודיירי שתי הגזוזטראות **עָשׂוּ** בשותפות[יב] **מְחִיצָה** לְחוֹר שבגזוזטרא **הָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ** חור **וּמְחִיצָה** בַּגְּזוּזְטְרָא **הַתַּחְתּוֹנָה**, וכדי שיוכלו דיירי התחתונה לשאוב מים בשבת, צריכים הם לזרוק את הדלי שלהם דרך העליונה, ולשלשלו למים ולשאוב, **שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת** - דיירי שתי הגזוזטראות אסורים למלא מים בשבת דרך החור שבגזוזטרא העליונה, מכיון שלשניהם בעלות על השימוש בחור והוא כחצר של שני אנשים, **עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ** דיירי שתי הגזוזטראות עירוב חצירות.

א. **מִשְׁנָה** ברורה (סי' שנו ס"ק יג). ולכאורה הוא ע"פ שיטת רש"י להלן (ל"ה ע"ב) וראה הערה שם.

ב. **שאם** היה פתח. הרי שתי החצירות משתמשות בו בנחת בדרישת הרגל, והיה אסור להם למלא מהבור ללא עירוב. משנה ברורה (סס ס"ק יח).

ג. **ע"פ** רש"י (ל"ה ע"ב מסכת) כלומר, מה שגזרו חכמים על טלטול ברשות ששייכת לשני בני אדם, הוא רק כשמשתמשים שם שימוש גמור, אבל שימוש על ידי זריקה באויר אינו נחשב שימוש. אולם אם הבור אינו מופלג ארבעה טפחים, הרי משתמשים בו שתי החצירות בנחת, והרי זה כמו בור שחציו בחצר זו וחציו בחצר זו, שרשות שניהם שולטת בו, ואוסרים זה על זה. ודינו כמו שאנינו להלן (סג:) 'בור שבין שתי חצירות [חציו בזו וחציו בזו] אין ממלאין ממנו בשבת [שכל אחד אוסר על חבירתן עד שיערבו, או עד שיעשו מחיצה תלויה בבור', וכמבואר להלן (סה:). רש"י (ל"ה ע"ב) בשם רבינו יצחק. ד. **כך** עץ הוציא זיז. רש"י (שבת ד: ל"ה ע"ב). ה. **הרשב"א** (ל"ה ב"ח) דייק מכך שלא אמר שמואל 'אפילו זיז כל שהוא', שבא להשמיענו שדווקא כל שהוא, כלומר שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, לפי שאם יש בו ארבעה על ארבעה טפחים הוא נידון כחלון עצמו שהוא רשות היחיד ואין בכך היכר. אבל הריטב"א (ל"ה ב"ח) כתב, שיש אומרים שלאו דווקא כל שהוא, ואדרבה, אם הוא גדול יותר בודאי שמועיל, מפני שיש בו יותר היכר, ושכן נראה מלשון רש"י [ראה רש"י (ל"ה ע"ב מסכת)]. ו. **ותועלת** ההיכר היא, כדי שישאל על ענייני ויאמרו לו. חידושי הר"ן (שבת ד: ל"ה ע"ב). וכיוצא בזה מצינו בשבת (שם), שהתיר רב הונא למלא מים בשבת מהים לספינה על ידי הנצת הצמיד זיז מהספינה מעל המים, משום היכר [ציור ב ה"א], ואף שהים הוא כרמלית והספינה היא רשות היחיד, ואסור לטלטל מכרמלית לרשות היחיד, אך מאחר שמרדדים את אויר הכרמלית מקרקע הים [שהמים אינם נחשבים כקרקע אלא כאויר] ואויר כרמלית הוא רק עד עשרה טפחים (שבת יז:) ולמעלה מכך נחשב מקום פטור, נמצא שמקום מילוי המים שהוא למעלה מעשרה טפחים מהקרקע, אין בו שום איסור, אך משום שהמים מכסים את קרקעית הים נוראה שממלא מכרמלית, תיקנו חכמים שיוציא זיז מהספינה כדי שיהיה היכר בין זה לשאר כרמלית. רש"י (ל"ה ע"ב). ז. **לפי** שלשון 'כל שהוא' שהזכיר בדברי שמואל, יכול להתפרש שבא להוציא משיעור גדול, אולם שיעור מועט צריך [כמו שאמרו לעיל (ס.) לענין שיתופי מבואות ש'משהו' הכוונה טפח], לכך אמר רב יהודה, שאפילו קנה שאין בו שיעור טפח, דיו כדי לעשות היכר. ע"פ רשב"א (ל"ה ע"ב). אבל הריטב"א (ל"ה ע"ב) העיר על דבריו, שמכך שרב יהודה שינה מ'זיז' ל'קנה', משמע שבא להשמיע בגופו של הדבר ולא בשיעורו, שזיז משמעו דבר קבוע, ורב יהודה משמיענו שאפילו קנה שניתן שם באופן ארעי לפי שעה, מועיל.

ח. **מה** שהתרגץ אביי לומר זאת, אף שרב יהודה עצמו הביא בתחילת דבריו את דברי שמואל רבו, ומובן מכך שלמד את דינו ממנו, משום שעתה סבורה הגמרא שאביי לא שמע את תחילת דבריו של רב יהודה שאמר בשם שמואל [וכמבואר בסמוך]. ע"פ דברי רש"י (ל"ה ב"ח ומסמוכ"ל).

ט. **הגמרא** סבורה עתה שאביי לא שמע את דינו של רב יהודה 'אפילו קנ"א' ביחד עם דבריו בשם שמואל 'זה מוציא זיז כל שהוא וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא', וכפי שהוכחנו בגמרא לעיל [שאם כן שמואל אומר במפורש שצריך תיקון, וברור הוא שמדברי שמואל אלו היה לרב יהודה ללמוד את דינו, ואין מקום לשאול 'ודשמואל מהיכא'], אלא אביי שמע את דברי רב יהודה בפני עצמם, 'אמר רב יהודה, בור מים שבין שתי חצירות, מופלגת ארבעה מכאן ומכאן, זה מוציא קנה כל שהוא וממלא וזה מוציא קנה כל שהוא וממלא', ואמר על כך אביי, שרב יהודה למד דינו מדברי שמואל, ולפיכך שואלת הגמרא, מאיזה דין של שמואל למד רב יהודה את דינו. רש"י (ל"ה ב"ח ותמסמוכ"ל). י. **וראה** לעיל (סה:) ציור ח). יא. **עי'** פי רש"י (שבת ה: ל"ה ע"ב מסכת), שפת ו. ל"ה סיכת ל"ה סיכת). יב. **בתחי"ח** סברה הגמרא שבני רשות הרבים משתמשים בגג למשאות כבדים, ובאלו אין דרכם להתקרב לכתלים, אלא זורקים אותם על הגג מרחוק [בגון אותם הנושאים משאות על מקל שעל כתפיהם, כשורצים לתקן את משאם, עושים זאת על ידי הגג]. ודחתה הגמרא, שהשימוש בגג הוא לצורך הנחת כובע וסודר, שהם דברים קלים, והדרך להתקרב לכותל כשמניחים אותם, ואין כאן שימוש על ידי אויר. תוספות (ל"ה ב"ח ומסמוכ"ל).

יג. **עי'** רש"י (ל"ה ע"ב מסכת). ועולה מדבריו, שכפי שנתקבלה השמועה מתחילה בבית המדרש, היה נראה שרב יהודה בא להוסיף על דברי שמואל, שלא צריך זיז אלא אפילו קנה מועיל, ואביי השמיענו, שרב יהודה לא בא להוסיף על דברי שמואל, אלא לפרש את דבריו. יד. **דין** זה הובא לעיל (סה:) ונתבאר שם באורכה. ועיקרי הדברים הם, שגזוזטרא [-מרפסת] שהיא מעל ים, אסור לשאוב אליה מים מן הים בשבת, משום שהגזוזטרא היא רשות היחיד והים כרמלית, ואין מטלטלים מכרמלית לרשות היחיד. אולם אם חקק חור ד' על ד' בגזוזטרא [שהוא שיעור חלל של רשות היחיד] והקיפו במחיצת עשרה טפחים, רשאי לשאוב, משום שרואים את המחיצה כאילו היא נמשכת ויורדת עד התהום, ונמצא שהוא שואב ברשות היחיד. טו. **ראה** בגמרא להלן (סה:).

וְאָמַר רַב הוּנָא אָמַר [-בשם] **רַב, לֹא שָׁנוּ** - לא נשנה דין זה, שאף בני הגזוזטרא העליונה שהיא גבוהה מהגזוזטרא התחתונה עשרה טפחים[יט], אסורים בשימוש בחור אף שהם משתמשים בו על ידי שלשול הדלי בלבד, ואילו התחתונים משתמשים בו על ידי זריקת הדלי למעלה אל הגזוזטרא העליונה ושלשולו, **אֶלָּא** באופן שהגזוזטרא התחתונה **סְמוּכָה** לעליונה בתוך ארבעה טפחים במשך הכותל[כ], שאז שימוש דיירי התחתונה בחור על ידי הזריקה נחשב אף הוא תשמישי[כא], **אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת** ומשוכה[כב] התחתונה מהעליונה **אַרְבָּעָה** טפחים, **עֶלְיוֹנָה מוּתֶרֶת וְתַחְתּוֹנָה אֲסוּרָה**, לפי שלדיירי הגזוזטרא התחתונה אין שימוש בחור שבגזוזטרא העליונה אלא על ידי זריקת הדלי לגזוזטרא העליונה במשך אויר ארבעה טפחים, זהו שימוש באויר ואינו נחשב תשמיש, ואין הם אוסרים על דיירי הגזוזטרא העליונה להשתמש בחור. ומדברי רב אלו יש ללמוד שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, על כך נשיב שאין ללמוד מדבריו אלו שכך דעתו גם לענין בור שבין שתי חצירות, משום שיש לדחות, **הָתָם שָׁאנֵי הָכָא** - שמא שונה הדבר כאן, **דְּבֵינוֹן דְּזָרְקָה** - לדרים בגזוזטרא התחתונה, השימוש בחור הוא **בְּזָרִיקָה** של הדלי באויר למשך ארבעה טפחים ולגובה עשרה טפחים **וְשָׁפְשׁוּף** הדלי לים, **וְאִילּוּ לָזֶה** - לדרים בגזוזטרא העליונה, השימוש בחור הוא **בְּשָׁפְשׁוּף חָזְדִיחָה** [-בלבד] של הדלי לים בלא זריקה כלל, **לָזֶה בְּזָרִיקָה וְלָזֶה בְּפָתָח דְּמֵי** - דומה הוא למקום שהשימוש בו לדייר אחד על ידי פתח, ואילו לדייר שני השימוש בו על ידי זריקה[כג], שהדין הוא שנותנים את השימוש בו לזה שמשתמש על ידי פתח, משום שזה משתמש בו בנחת וזה בקשה[כא], וכמו כן בשתי גזוזטראות, יש ליתן השימוש בחור לעליונה שתשמישה בנחת ולא לתחתונה שתשמישה בקשה, אולם בבור שבין שתי חצירות ששניהם שוים בהשתמשם בו בהפלגת ארבעה טפחים, אפשר שסובר רב שהם אוסרים זה על זה.

מסקנת הגמרא מנין שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר: אֲפִילּוּ יש להוכיח שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, **מַהָא** [-מזה] **דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב,** אם יש **שְׁנֵי בָּתִּים, וְשָׁלֹשׁ חֲזָרוֹת בֵּינֵיהֶם,** באופן ששתים מהן כל אחת סמוכה לבית אחד בלבד, ואילו החזרה השלישית ממוצעת וסמוכה לשני הבתים [ציור ג][כב], ומחיצותיהן של החזרות פרוצות זו לזו[כב], ואין דרים בהם[כד], וגם אין להן בעלים אחרים אלא בעלי בתים אלו[כה], ויש חלונות בבתים שפתוחים לחזרות, **זֶה** - בעל הבית הראשון **מְשָׁתַּמֵּשׁ בָּאֶמְצָעִי שֶׁלּוֹ** - בכל החזרה הסמוכה לו [ואינה סמוכה לבית חבירו] ואפילו למרחוק[כו], **עַל יְדֵי זְרִיקָה** דרך חלון ביתו[כה], **וְכֵן זֶה** - בעל הבית השני **מְשָׁתַּמֵּשׁ בָּאֶמְצָעִי שֶׁלּוֹ** - בחזרה הסמוכה לו [ואינה סמוכה לבית חבירו] ואפילו למרחוק, **עַל יְדֵי זְרִיקָה** דרך חלון ביתו[כה], אבל בחזרה הסמוכה לבית חבירו לא ישתמש על ידי זריקה מבעד לפירצה שבין החזרות עד לתוך החזרה הסמוכה לבית חבירו, הואיל ויש לחבירו בחזרה הסמוכה לו שימוש נוח בסמוך לחלונו על ידי שלשול. ואף שבימי החול כל אחד משתמש אף בחזרה הסמוכה לבית חבירו על ידי שזורק דרך אויר מבעד לפירצה שבין החזרות, אין שימושו זה אוסר את חבירו מלהשתמש בה, מכיון שלרחוק אין בחזרה זו שימוש אלא על ידי אויר, ואין אדם אוסר על חבירו דרך אויר[כה], ולכן חבירו יכול להשתמש בכל החזרה הסמוכה לביתו, אף בחלקה הרחוק שאין לו בו שימוש אלא על ידי זריקה.

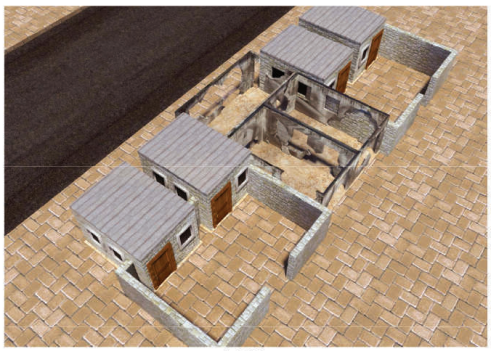

ציור ג

טז. **כן** הוא לדעת רב, כמבואר ברש"י (ד"ה אלא) בסמוכה. וראה בגמרא לעיל (סב:) בדעת שמואל.

יז. **וראה** להלן (סה.) ציור א). יח. **ולדעת** רב (לעיל סג:), באופן שהשימוש לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורים. יט. **בד'** לשון 'הפלגה' הנזכר בגמרא, משמעו מרחק במשך ולא בגובה, וכמו ששנינו במשנתנו (לעיל סג:) 'כמה דברים אמורים בסמוכה, אבל במופלגת' וכו'. רש"י (ד"ה אלא) בסמוכה).

כ. **בגון** חצר אחת נמוכה ואחת גבוהה, וביניהן תל גבוה עשרה מזו, ושוה לקרקעה של זו. כא. **במבואר** בגמרא לעיל (סג:). כב. **כמפורש** בגמרא להלן (פה:) שהן עומדות כחצובה [-כשלושת רגלי קנקן]. על פי רש"י (סה ד"ה המפלגי וד"ה לו). כג. **יותר** מעשר אמות. משנה ברורה (סי' שפו ס"ק עח). כד. **רש"י** (ד"ה ובן) [שאילו היו גרים שם, היה אסור לזרוק לתוכם בלא עירוב]. כה. **רש"י** (שם). כלומר שכל בעלי הבתים שותפים בשלושת החזרות, אך אם יש להם בעלים אחרים, גם אם אינם דרים בהן, אסור לזרוק לשם ולטלטל בתוכן. תוספות (ד"ה שני שם) בדעת רש"י. אולם הביאור התוספות שר"י נחלק עליו, ולדעתו מדובר כאן גם באופן שיש לחזרות בעלים אחרים, אלא שלא דרים בהן. כו. **שבחֻלְקָה** הרחוק ממנו אינו יכול להשתמש על ידי שלשול אלא רק על ידי זריקה. כז. **ובן** יכול להשתמש בחלקה הקרוב אליו על ידי שלשול. כח. **ואף** שהחזרה הסמוכה לו פרוצה לחזרות האחרות, אינה נאסרת, לפי שאין לו בה בימות החול תשמיש גמור בפתח פתוח מביתו לתוכה אלא משתמש בה דרך חלון בלבד, שאין פירצה אוסרת רק כשיש לו שם שימוש גמור על ידי פתח. רש"י (ד"ה זה). כט. **מורש"י** (ד"ה זה) נראה שזו הוכחת הגמרא שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. [נאין לדחות את ראיית הגמרא כמו שדחו לעיל, שאפשר שהטעם שמותר כל אחד להשתמש בחזרה הסמוכה לו, משום שתשמישו נוח משל חבירו, כמו שכתב רש"י (ד"ה זה) [וכפי שהחבאר], ולא משום שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, לפי שאם היה תשמיש על ידי אויר נחשב תשמיש לאסור על חבירו, היה אוסר לדעת רב גם באופן שמשתמש חבירו בשלשול, והוא כמו 'לזה בזריקה ולזה בשלשול', שאסור לדעתו. ע"פ תוספות לעיל (סה. ד"ה פוה)]. אבל הריטב"א (ד"ה ולזה) בסמוכה ולמ"ל) כתב שהוכחת הגמרא היא מדברי רב להלן (פ"ב) שאם שלושת החזרות עומדות בשורה זו אחר זו [ראה ציור שם], האמצעית מותרת, מאחר ששניהם משתמשים בה בדרך אויר, ומוכח שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר.

וְהָאֶמְצָעִי אָסוּר - והחורבה הממוצעת בין שני הבתים וסמוכה אליהם וחלונותיהם פתוחים אליה, אסורה בשימוש לשני בעלי הבתים, משום שהם משתמשים בה על ידי שלשול, ואוסרים זה על זה[א].

הגמרא דנה בדברי רב. מספרת הגמרא: יָתִיב - ישב **רַב בְּרוֹנָא, וְקָאָמַר אָמַר** - ואמר את שמועתו זו של רב, ושמע זאת רבי אליעזר. **אָמַר לֵיהּ** [-לו] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**[א] לרב ברונא, **בַּר בֵּי רַב** - תלמיד בית המדרש[ב], וכי **אָמַר רַב הָכֵי** - כך, שהחורבה האמצעית אסורה. שרבי אליעזר היה סבור ששלשת החורבות עומדות בשורה, זו אחר זו [ציור א], ונמצאת האמצעית מופלגת כולה משני הבתים, שיש בינה לבתים הפסק אויר של החורבות הסמוכות לבתים [-חורבות א ג], ומכך שרב אסרה, מוכח שסובר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, והטעם שהחורבות הסמוכות לשני הבתים מותרות, משום שתשמישה של כל אחת מהן קשה לבית המרוחק ממנה, שמשתמש בה דרך זריקה מרחוק [דרך הפירצות שבחורבות] ונותנים את זכות השימוש לבית הסמוך לה, ששימושו בה בנחת, משמשתמש בה בדרך שלשול. **אָמַר לֵיהּ** רב ברונא לרבי אליעזר, **אֵין** - אכן אמר רב שהאמצעית אסורה. אמר לו רבי אליעזר לרב ברונא, **אֲחֲוֵי לִי אוּשְׁפִּיזֵיהּ** - הראה לי את בית מלונו של רב, שאוכל לשאלו על כך. **אַחֲוֵי לֵיהּ** - הראה רב ברונא לרבי אליעזר. **אָתָא** - בא רבי אליעזר **לְמָחֲזֵיהּ דְּרַב** - לפני רב, **וַאֲמַר לֵיהּ** לרב, וכי **אָמַר מָר**[ג] **הָכֵי** - כך, שהאמצעית אסורה. **אָמַר לֵיהּ** רב לרבי אליעזר, **אֵין** - כן.

רבי אליעזר מקשה לרב: אָמַר לֵיהּ רבי אליעזר לרב, הכיצד מתיר מר לכל אחד מבעלי בתים אלו להשתמש בחורבה הסמוכה לו, משום ששימושו בה קל מהשימוש של בעל הבית המרוחק, **וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר** (לעיל סג:) שמקום שהשימוש בו **זֶה בְּשֶׁלְשׁוּל וְלֹא זֶה בִּזְרִיקָה, שְׁגִיהֵן אֲסוּרִין** להשתמש בו[ד], הרי שאף על פי ששימושו של זה המשתמש בזריקה קשה משל חבירו המשתמש בשלשול, לא מתירים בו את השימוש שאפילו למשתמש בשלשול, כיון שאף לו אין השימוש שם בנחת ממש כבפתח, וכמו כן כאן, אף על פי שבעל הבית הסמוך לחורבה משתמש בה יותר בנחת מכפי שמשתמש בה בעל הבית הרחוק, אולם מאחר שלשניהם אין בה שימוש בנחת כמו בפתח, צריכים שניהם להיאסר להשתמש בה.

רב מתרץ: אָמַר לֵיהּ רב לרבי אליעזר, **מִי סָבְרַתְּ הָךְ וַיְמֵי כְּשׁוּרָה** - וכי סבור אתה ששלשת החורבות עומדות בשורה זו אחר זו, ונמצא שהחורבות החיצונות מפסיקות בין הבתים לאמצעית, ושניהם משתמשים בה דרך אויר, ומתוך כך עלה בדעתך שאני סובר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, והוקשה לך שגם החורבות הסמוכות יאסרו. **לָא כֵּן**, אלא **הָךְ וַיְמֵי כַּחֲצוּבָה** - שהיו לשלשתן סמוכות לבתים, כגון ששלשתן סמוכות זו לזו כשלשת רגלי קנקן, באופן ששתים מן החורבות כל אחת מהן סמוכה לבית הצמוד אליה, והשלישית שהיא בצידן של השתים, מגיעים קצותיה עד כותלי שני הבתים [ציור ב], לפיכך השתים מותרות, מפני שבעל הבית המרוחק יכול להשתמש בחורבה הסמוכה לחבירו רק דרך אויר, ואין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, והשלישית פתוחים אליה, אסורה בשימוש לשני בעלי הבתים, משום שהם משתמשים בה על ידי שלשול, ואוסרים זה על זה[ב].

★

הגמרא חוזרת לדינו של שמואל המובא לעיל (ע״ב) **ששימוש דרך אויר אוסר ואין בעל חצר ראשי למלא מים לחציריו מבור שבינו לחצר חבירו[ג] ללא עשיית תיקון להיכר על ידי הוצאת זיז, ומבררת את דעתו בדין כיתוף על מקום שאינו רחב ארבעה העומד בין רשות הרבים לרשות היחיד. מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לָרָבָא, לֵימָא** - האם נאמר, **שְׁמוּאֵל** שאמר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, **לֵית לֵיהּ הָךְ דִּינְאִי** - אינו סובר כרב דימי. **דְּאִי אָתָא רַב דִּימִי** - שכאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ** רוחב **אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** טפחים העומד בין רשות הרבים לרשות היחיד[ד], **מוּתָּר לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים וְלִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַתֵּף עָלָיו** - להניח את משאם עליו כדי לתקנו על כתפיהם[ה], **וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ** - שלא יטלו בני רשות הרבים את המשאות שהניחו שם בני רשות היחיד, וכן בני רשות היחיד לא יטלו את מה שהניחו שם בני רשות הרבים[ו]. והרי למקום פחות מארבעה טפחים אין שיעור 'מקום' והוא כאויר סתם, והנחה עליו אינה נחשבת 'הנחה'[ז], ורב דימי התיר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד להניח עליו משאם בלא לעשות שום תיקון, ולכאורה שמואל שאמר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר[א] חולק על רב דימי, ומצריך תיקון על ידי הוצאת זיז[ב] כדי שיוּפַר לבני רשות הרבים ורשות היחיד להניח עליו משאם[ג].

משיבה הגמרא: הָתָם - שם בדינו של רב דימי שמדובר ברשות היחיד ורשות הרבים, הן **רְשׁוּיוֹת** שאיסור ההוצאה מזו לזו הוא **דְּאוֹרַיְיתָא** - מן התורה, ואילו **הָכָא** - בדינו של שמואל, שמדובר ברשויות היחיד, הן **רְשׁוּיוֹת** שאיסור ההוצאה מזו לזו הוא **מִדְּרַבָּנָן** בלבד[ד], **וְחָכָמִים עָשׂוּ חִיזּוּק לְדִבְרֵיהֶם** שאסור להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, **יוֹתֵר מִמַּה** שעשו חיזוק לאיסור **שֶׁל תּוֹרָה** להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים, כיון שהאיסור של התורה להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים ידוע, ולכן לא יבואו להיכשל בו אם יהיה מותר לכתף על מקום פחות מארבעה שבין רשות הרבים לרשות היחיד, אבל האיסור של חכמים להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד אינו ידוע כל כך, ולכן אם יהיה מותר למלא מים לחציריו מבור שבינו לחצר חבירו ללא שום תיקון להיכר, יש לחשוש שמתוך כך יבואו להוציא מרשות שלו לרשות חבירו[ה].

★

הגמרא מקשה על דברי רב שאמר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, מדבריו בענין אויר רשות הרבים. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לָרָבָא, מִי אָמַר רַב הָכֵי - כך, שבעל בית ראשי להשתמש בחורבה הסמוכה לו בדרך זריקה ואין

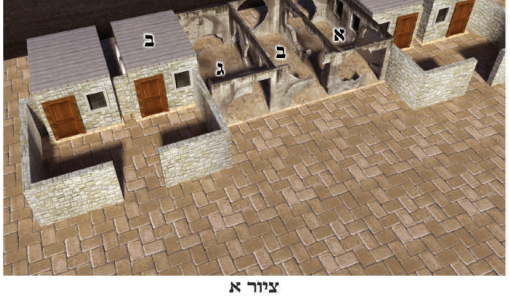

ציור א

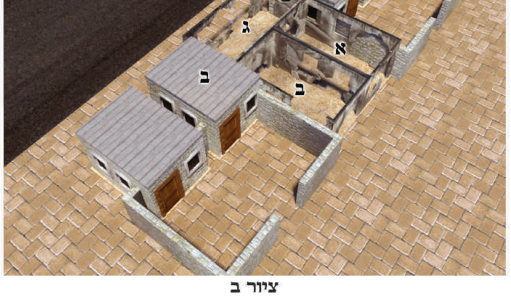

ציור ב

א. **גירסת** הגהות וציונים (כתב גליון) 'אלעזר' [ויש למצוא סמך לדבריו, שבסדר הדורות, לא נזכר אמורא בשם אליעזר]. ב. **ע״פ** רש״י (סוכה כו. ד״ה כשעשים). ג. **בערוך** (ערך מר - הגי״ה) פירש 'מר' מלשון אדנות. ד. **ראה** בתחילת הסוגיא (לעיל סג:), שם נתבארו הדברים בהרחבה. ה. **אלא** באופן שהחורבות עומדות בשורה, זה משתמש בסמוך לו וזה משתמש בסמוך לו [אבל בסמוך לחבירו לא ישתמש, כיון שלחבירו יש בה שימוש בשלשול], ובאמצעית משתמשים שניהם, כיון שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. על פי רש״י (ד״ה ממה, ד״ה מי, ד״ה לא). [וראה עוד לשון רש״י המובא באור זרוע (הל׳ שיתופין סי׳ קכ), והובא בהגהות וציונים (כתב״י ד״ה לא)]. אמנם הרשב״א (עבודת הקודש מיא מחיצות, שער ג סי׳ ט) כתב, שאם החורבות עומדות בשורה, לדעת רב כולן אסורות על שני הבתים, כמו מקום 'לזה בשלשול ולזה בזריקה'. וראה שם באיזה אופן אמר רב שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, ובאיזה אופן הוא מודה שאסור. ו. **אף** שהתשמיש שם רק בדרך זריקה. ז. **וחוא** ניכר לעצמו, כגון שהוא גבוה שלושה טפחים [ראה להלן (שם) ציור א]. ואילו היה רחב ארבעה על ארבעה, היה נקרא רשות לעצמו, והיא כרמלית, והיה אסור לטלטל ממנו לרשות הרבים ולהיפך או ממנו לרשות היחיד ולהיפך, אבל עכשיו הוא נקרא 'מקום פטור'. רש״י לעיל (שם. ד״ה מקום). ח. **על** פי רש״י (שבת יח. ד״ה וחוא, כ״ק נ:, ד״ה נמצפן).

ט. **שאף** שמן התורה אין בכך איסור [שלא אסרה תורה אלא לעקור דבר מרשות הרבים גמורה ולהניחו ברשות היחיד גמורה, או להיפך, ואילו כאן עוקר ממקום פטור או שמניח במקום פטור], אסרוהו רבנן משום הטועים שילמדו מזה להתיר הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, בלא הפסק באמצע. רש״י (לעיל ט. ד״ה ומ״ל). י. **אלא** תשמיש גרוע. רשב״א (ד״ה לימא) בשם רש״י. יא. **אף** שהוא תשמיש גרוע. תוספות (ד״ה לימא) בדעת רש״י. יב. **דהיכר** שלא יבואו להוציא מרשות הרבים לרשות היחיד, ולהיפך. יג. **כלומר**, אף איסור הוצאה בפתח מחצר שלו לחצר משותפת לו ולחבירו [או מחצר שלו לחצר של חבירו], הוא מדרבנן בלבד. יד. **תוספות** (ד״ה לימא).

בעל הבית השני אוסר עליו דרך אויר, **וְהָא אִיתְּמַר** - נאמר בבית המדרש, **שְׁנֵי בָּתִּים** של אדם אחד **מִשְּׁנֵי צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, רָבָה בַּר רַב הוּנָא אָמַר** בשם **רַב, אָסוּר לְזָרוֹק מִבַּיִת זֶה לָזֶה, וְשְׁמוּאֵל אָמַר, מוּתָּר לְזָרוֹק מִזֶּה לָזֶה.** הרי שרב שאסר לזרוק דבר מבית לבית דרך רשות הרבים אף שהוא עובר ברשות הרבים למעלה מעשרה טפחים[טו], סובר שבני רשות הרבים אוסרים השימוש באוירה, הגם שאין להם שימוש בו, ורק משום שהאויר שלהם, נחשב הדבר כמשתמש בחצר המשותפת, כמו כן יש לו לאסור במקום שמשתמש חבירו על ידי אויר[טז]. **מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ** רבא לרבינא, **לָאו מִי אוֹקְימְנָא דְּמַדֵּי חַד זְמַתֵּי חַד** - וכי לא העמדנו דין זה באופן שבית אחד גבוה והשני נמוך, וחוששים שמא יזרוק מן הנמוך לגבוה, ואז **זִימְנִין דְּמִנַּגְדָּא וְנָפֵיל** - פעמים שהדבר הנזרק לא יגיע לבית הגבוה ויתגלגל ויפול לרשות הרבים, **וְאָתֵי לְאֵיתְוַיֵי** - ויבוא להביאו, ויטלטלו ארבע אמות ברשות הרבים[יז] או יכניסו לרשות היחיד[יח], אולם אם גובה שני הבתים שוה, שאז אין חשש שיתגלגל לרשות הרבים[יט], אכן מותר לזרוק מזה לזה[כ], משום שאין אויר רשות הרבים אוסר.

* * *

משנה המשנה עוסקת בעירובי חצירות, שאמרו חכמים שחצר שיש בה כמה בתים, אסור להם להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר[כא], אלא אם כן יעשו עירוב, שיתן כל אחד מבני החצר פת, ויניחו הכל בבית אחד, שאז נחשבים כולם כדרים באותו בית שהניחו בו את העירוב. ועתה דנה המשנה מה נחשב בית לענין עירוב. ושני דינים תלויים בכך: א. שכל שאינו נחשב בית, אינו אוסר על בני החצר, ואינו צריך לתת פת לעירוב כדי להתיר להם להוציא ולהכניס מבתיהם. ב. שכל שאינו נחשב בית, אי אפשר להניח בו את העירוב.

הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ [-עירובי חצירות שגבו מכל בתי החצר] **בְּבֵית שַׁעַר** - בית קטן שלפני שער החצר, ששומר הפתח יושב שם[כב], וכן אם נותן את עירובו ב**אַכְסַדְרָה** - מעין חצר מקורה שלפני פתח הבית, **וּמִרְפֶּסֶת** - עלייה ארוכה העומדת בחצר, ובה פתחים הרבה לכל הדיורים שבעלייה, שהיו עושים מרפסת אחת ארוכה לפני פתחי העלייה, וכולם עולים בסולם אחד למרפסת, ודרך המרפסת נכנסים לבתים שבעלייה[כג], **אֵינוֹ עֵירוּב**, כיון שהם מקומות שאינם ראויים לדירה[כד]. **וְהָדַר שָׁם** - בבית שער אכסדרה ומרפסת, **אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו** - על הדר בחצר לטלטל בחצר[כה]. אבל **בֵּית הַתֶּבֶן** - בית שנותנים שם תבן, **וּבֵית הַבָּקָר** - בית שעומדים שם בקר, **וּבֵית הָעֵצִים** - בית שנותנים שם עצים, **וּבֵית הָאוֹצָרוֹת** - בית שנותנים שם תבואה, שנמצאים בחצר, אם נתן שם את הפת של העירוב, **הֲרֵי זֶה עֵירוּב.** ואם השאילם בעל הבית לאחר לגור בהם[כו], **הֲדַר שָׁם, אוֹסֵר** על בעל הבית לטלטל בחצר[כז].

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר[כח], **אִם יֵשׁ שָׁם** [-בבית שהשאיל לאחר בחצר[כט]] **תְּפִיסַת יָד שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** - מקום מיוחד לבעל הבית להניח שם דברים, **אֵינוֹ אוֹסֵר** - אין השואל אוסר על בעל הבית לטלטל בחצר[ל], מפני שתפיסת ידו של בעל הבית נחשב כמו שהוא גר עמו בבית אחד, וכל החצר היא של בעל הבית[לא].

★

גמרא **הגמרא מביאה מימרא בענין מקום הנחת עירוב חצירות ושיתוף מבוי, ושואלת על כך שדבר זה כבר שנוי במשנתנו: אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַדַּר שָׁם אֵינוֹ אוֹסֵר** על שאר בני החצר לטלטל בחצר, **הַנּוֹתֵן** שם **אֶת עֵירוּבוֹ, אֵינוֹ עֵירוּב,** שאם מקום

טו. **שהרי** הזריקה המדוברת במחלוקת רב ושמואל, היא בזריקה מעל עשרה. על פי רש"י (ד"ה ואמרי) ומאירי (ד"ה ואם). וראה גם ברמב"ם (פכ"ה מעט"ש ה"ט) שכתב, 'למעלה מעשרה'. טז. **על** פי רש"י (ד"ה שני) ותוספות (ד"ה ומי). יז. **הבתים** (מצרי לפסוי הפת ס"ק ט"ו). יח. **ממבוי** ריא"ז (ד"ה שני). וכן משמע לשון הרשב"א (מנחת קנאות פ"ג קס). יט. **ואפילו** אם אין שני הבתים עומדים זה כנגד זה, רשב"א (ד"ה ולענין). כ. **רש"י** בסוכה (ג: ד"ה נפיק). ובביאר, שדין זה הוא בין אם נמצא הבית שער סמוך לפתח החצר מבחוץ, ובין אם הוא סמוך לפתח החצר מבפנים. ומבואר בגמרא, שדין זה הוא דווקא בבית שער של חצר של רבים.

כא. **רש"י** (מס ד"ה מנפחת). כב. **רש"י** (מס ד"ה ופתח). ובית שער, אף אם הוא בית גמור שיש לו ארבע מחיצות, כיון שרבים עוברים דרך שם, אינו ראוי לדירה. עפ"י רש"י (מס). כג. **אף** אם לא עירב עמו. שכיון שאינם מקומות הראויים לדירה, אין רשות הדר בהם נחשבת לכלום, ואינו נחשב כדר בחצר. רש"י (מס). כד. **שאף** בתים אלו נחשבים בית, ונמצא שיש כמה בתים שהתחתן לחצר. ואף שבתים אלו עושים אותם מעגלי אילנות ומקנים, ואינם בתים של קבע, אף על פי כן הם נחשבים בית לכל דבר. רבינו יהונתן (ד"ה ומלכו). כה. **דברי** רבי יהודה דברי הכל הם, ואין מי שחולק עליו בזה. רבינו יהונתן (ד"ה נפיק). כו. **כתב** הגאון יעקב (ד"ה ופלג) שנראה בדברי רש"י, שרבי יהודה מדבר באותו אופן שדברה המשנה קודם, ואומר שמי שהשאיל לחבירו בית התבן בחצר, אם יש תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר. ורבינו יהונתן (ד"ה פרש), שרבי יהודה לא מדבר כמה שדברה המשנה קודם, אלא אומר שיש אופן שגם בית גמור, שאינו מאחד הבתים המוזכרים במשנה, מי שדר בו אינו אוסר, והוא שיש תפיסת יד של בעל הבית באותו בית. כז. **ומה** שאמרו במשנה שהנותן את עירובו בבית שער, אינו עירוב, אין זה אלא בבית שער של חצר של רבים. רש"י (ד"ה פוק). והטעם שהמניח עירובו בבית שער של יחיד, עירובו עירוב, כיון שהחזון איש (סי' ט סק"ג), שאף שבית שער אינו ראוי לדירה, כיון שהניחו שם את העירוב, עקרו את דיורתן וקבעוה באותו בית שער, ושוב אינו בית שער, אלא הבית עצמו. אבל בבית שער של רבים, אי אפשר לומר כן, שכיון שרבים עוברים עליו, ודאי אינו מקום דירה. כח. **שהטעם** שעירוב מתיר לטלטל בחצר, הוא משום דירה, כלומר, שהוא מתשיב את כל בני החצר כדרים בבית אחד, ועל ידי כך נחשבים כל הבתים בבית אחד, ולכן אין העירוב מתיר רק אם הוא מונח במקום שהוא ראוי לדירה. אבל שיתוף, אינו מתיר משום דירה, כלומר, שאינו עושה את כל הבתים בבית אחד, אלא הוא מתשיב את כל החצירות בחצר אחת, ולכן אין צריך להניחו דווקא במקום הראוי לדירה. ואין צריך אלא שיניחוהו במקום המשתמר. רש"י (ד"ה שיתוף). כט. **היינו** מה שדייקה הגמרא מהמשנה שמניחים שיתוף בבית שער. ל. **שבאה** חבריתא לומר שאין מניחים את השיתוף אלא בחצר ששייכת לאותו מבוי, ולא בחצר ששייכת למבוי אחר. אבל אין צריך להניח את השיתוף דווקא באויר החצר, אלא אף בבית שעומד בחצר שפתוחה למבוי אפשר להניחו. כן פירשו התוספות (לעיל סה: ד"ה בפת) והרשב"א (לעיל עב: ד"ה כלומר), בדברי רש"י (ד"ה כאלו). אבל התוספות (לעיל סה. ד"ה ומקנן, עב. ד"ה בפת) פירשו, ששיתוף צריך להניח דווקא בחצר שבמבוי, ולא בבית. לא. **כתבו** התוספות והרשב"א (לעיל עב: ד"ה בני), שאף אם הפת שייכת לבעל הבית אחד שהזמינם לאכול אצלו, סומכים על הפת משום עירוב. ואף על גב שאינו מקנה להם פת שעל השולחן בפירוש, כיון שהזמינם לאכול עמו ויכולים הם לאכול מהפת כמה שירצו, יש להם זכות בפת, והרי זה כמו שנשתתפו כולם בפת. לב. **רשב"א** (עם ד"ה כלומר) על פי פירוש רש"י (ריפ פרט). שמסתמא דעתם לסמוך על הפת בין משום עירוב, ובין משום שיתוף. אבל לפירוש התוספות, ששיתוף מבוי צריך להניח דווקא בחצר ולא בבית, אמר שמואל שמועיל רק משום עירוב. לג. **גאון** יעקב (ד"ה ופלג). וביאר, שמה שאמר שעירובי חצירות אין מניחים אלא בבית, אין צריך ללמוד מבריית, שדבר זה אנו למדים מהמשנה, שאמרה שאי אפשר להניח את העירוב בבית שער אכסדרה ומרפסת, אלא שהביא לו אביי ראיה מבריית, למה שאמר ששיתוף מבוי אפשר להניח אף בחצר.

אחרת[לד], **וְשִׁיתּוּפֵי מְבוֹאוֹת** אפשר להניח אף **בְּחָצֵר שֶׁבָּאוּתוֹ מָבוֹי** שמשתתפים בו, ואין צריך להניח דווקא בבית[לה], אבל לא בחצר שבמבוי אחר.

★

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם יֵשׁ שָׁם תְּפִיסַת יָד וכו' של בעל הבית אינו אוסר. **שואלת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי** - מהו **תְּפִיסַת יָד. משיבה הגמרא: כְּגוֹן חֲצֵירוֹ שֶׁל** אדם הנקרא **נָבָל[לו] בּוּנָיִים**, שהיה עשיר, ומשאיל[לז] בתים שבחצירו לאחרים, ומתוך עושרו היו לו הרבה כלים, והיה מניחם בכל הבתים שבחצר.

מספרת הגמרא: בֶּן בּוּנָיִים תלמידו של רבי היה[לח], **אָתָא לְמַתְיֵהּ דְּרַבִּי** - בא לפני רבי לבית המדרש, **אֲמַר לֵיהּ** רבי ליושבים לפניו, **פָּנוּ מָקוֹם לָבֶן מַאָה כָּאן** - לאדם שיש לו מאה מנה, כלומר פנו לו מקום חשוב שעשיר הוא[לט]. **אֲתָא אִינִישׁ אָחֲרִינָא** - בא לפני רבי אדם אחר, **אֲמַר לֵיהּ** רבי ליושבים לפניו,

---

לד. **ביאר** רבינו יהונתן (ד"ה דמנח), ששני דברים השמיענתנו הברייתא, שצריך להניח את העירוב דווקא בבית, ועוד שצריך שבית זה יהיה דווקא בחצר זו שמערבים אותה, ולא בית שבחצר אחרת.

לה. **כן** מבואר מדברי רש"י (ד"ה כפלגר), וראה בהערות לעיל. לו. **על** פי הב"ח והמהרש"ל (מכמ"ע שלמ"ה, ד"ה תפיסת).

לז. **רש"י** (ד"ה בוניים). נקרא אדם זה 'בונייס בן בונייס', וגורסים בגמרא בהמשך 'כי אתא' וכו'.

לח. **המהרש"ל** (מכמ"ע שלמ"ה, פרש"י ד"ה בוניים) כתב ההגהות אשרי (פי' ו), שהוא הדין למשכיר.

לט. **ובמסורך** יבואר הביא גירסא שכתב רש"י, שתלמידו של רבי היה ובא לפניו לבית המדרש. מדוע כיבד רבי עשירים.

פְּנֵי מָקוֹם לָבֶן מְאתַיִם מָנֶה, כלומר מקום חשוב יותר[א], שסבר רבי שהוא עשיר גדול יותר מבן בנוניים. **אָמַר** לְפָנָיו רַבִּי [-לפני רבן] **רַבִּי** יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, **רַבִּי**, אֲבִיו שֶׁל זֶה [-של בן בנוניים, שהוא בנוניים] יֵשׁ לוֹ אֶלֶף קִפְּינוֹת בַּיָּם, וְנִגְנָדִן אֶלֶף עֲיָירוֹת בְּגִבְשָׁה, שעשיר גדול הוא מאוד. **אָמַר** לוֹ רבי, לְכְשֶׁתַּגִּיעַ אֲצֶל אָבִיו אֱמוֹר לוֹ, אַל תְּשַׁגְּרֵהוּ [-תשלחהו] בְּכֵלִים [-בבגדים] הַלָּלוּ לְפָנַי, שאינו נראה בהם עשיר כל כך. **אומרת הגמרא: רַבִּי** הָיָה מְכַבֵּד עֲשִׁירִים[ב], וכן **רַבִּי עֲקִיבָא** הָיָה מְכַבֵּד עֲשִׁירִים[ג], שיש לכבדם על מה שהם עושים צדקה לעניים, דִּכְדָרַשׁ - כמו שדרש **רַבָּא בַּר מָרִי**, מה שנאמר (תהלים סב ב) יְשַׁע עוֹלָם לְפָנַי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יְנַצְּרוּהוּ[ד], אֵימָתַי יֵשֵׁב עוֹלָם לְפָנַי אֱלֹהִים - מתי מתקיים העולם, בְּזְמַן שֶׁחֶסֶד וֶאֱמֶת מַן - שיש בו עשירים שגומלים חסד ומזמנים מזונות לעניים[ה], והם יְנַצְּרוּהוּ - שומרים על העולם[ו].

★

הגמרא חוזרת לבאר מהי תפיסת יד, ומבארת באופן אחר: רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר, אפילו אם אין לבעל הבית שם אלא דבר שאינו חשוב, כְּגוֹן יָתֵד שֶׁל מַחֲרֵישָׁה [-כלי העשוי כסכין שבו עושים את החריץ של התלם בחרישה], הרי זו תפיסת יד, ואינו אוסר עליו[ז].

הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין תפיסת יד: אָמַר רַב נַחְמָן, תָּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל - בבית מדרשו של שמואל שנו ברייתא זו, אם יש לבעל הבית בבית השואל דָּבָר הַנִּיטָּל - שמותר לטלטלו בְּשַׁבָּת, **אוֹסֵר**, שהשואל על בעל הבית לטלטל בחצר, שאין זו תפיסת יד, כיון שיכול השואל ליטלם ולהשליכם לחוץ[ח]. ואם יש לבעל הבית שם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִיטָּל - שאסור לטלטלו בְּשַׁבָּת, השואל **אֵינוֹ אוֹסֵר** על בעל הבית לטלטל בחצר, כיון שזו היא תפיסת יד. **מביאה הגמרא ברייתא כדברי רב נחמן: תָּנָא נָמֵי הָכִי** - וכן שנינו בברייתא, אִם יֵשׁ לוֹ - לבעל הבית בבית השואל טָבָל - פירות שלא נילוו מהם תרומות ומעשרות[ט], או שֵׁשׁ לוֹ שם עֲשָׁשִׂית - חתיכה גדולה של ברזל[י], וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִיטָּל בְּשַׁבָּת, הרי זו תפיסת יד, **וְאֵינוֹ אוֹסֵר** - ואין השואל אוסר על בעל הבית לטלטל. אבל אם יש לו שם רק דבר הניטל בשבת, אין זו תפיסת יד.

★ ★ ★

משנה המשנה דנה, **במי שיש לו בית בחצר, ואינו דר שם בשבת, אם הוא אוסר לְטַלְטֵל בחצר: הֲפָנִיתָ** את **בֵּיתוֹ** בערב שבת[יא], **וְהָלַךְ** [-להיות בשבת] **בְּעִיר אַחֶרֶת, אֶחָד** [-בן] **נָבְרִי וְאֶחָד** [-ובן] **יִשְׂרְאֵלִי, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר** על שאר בני החצר לטלטל בחצר, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**, שסובר שאף דירה שאין בעליה נמצאים בה, נחשבת דירה ואוסרת את שאר בני החצר מחמת חלקה בחצר[יב]. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר**, שדירה שאין דרים בה אינה נחשבת דירה שיהיה לה חלק בחצר. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נָבְרִי** שהניח את ביתו והלך לעיר אחרת, **אוֹסֵר** על שאר בני החצר לטלטל בחצר, שאף שדירה שאין דרים בה אינה נחשבת דירה, יש לחוש שמא יבוא בשבת[יג], אבל **יִשְׂרְאֵלִי** שהלך לעיר אחרת, **אֵינוֹ אוֹסֵר** על שאר בני החצר, **שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ יִשְׂרְאֵלִי לָבֹא בְּשַׁבָּת**, כיון שהוא נמצא חוץ לתחומי[יד]. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִפִּילּוּ הֵנִיחַ בֵּיתוֹ** וְהָלַךְ לְשָׁבוּעוֹת אֲצֶל בֵּיתוֹ[טו], שיכול הוא לבוא בשבתי"ו, **אֵינוֹ אוֹסֵר**[יז], שמסתמא היה בדעתו להיות שם כל השבת, והטיח את דעתו מביתו, וכיון שדעתו היתה שלא לחזור, אין לנו לחשוש שיחזור[יח].

★

גמרא הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת זו: **אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שאפילו אם הלך לשבות אצל בתו שבאותה העיר אינו אוסר, **וְאַף** רבי שמעון לא אמר שאינו אוסר, אלא **דַּוְקָא** כשהלך לשבות אצל **בִּתּוֹ,** שאדם רגיל לדור אצל חתנו, **אֲבָל** אם הלך לשבות אצל **בְּנוֹ, לָא** אמר רבי שמעון שאינו אוסר, שההולך לדור אצל בנו, אינו מטיח דעתו מביתו, מחשש שתהיה לו מריבה עם כלתו, ויצא מבית בנו[יט]. **דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי** - שרגילים בני אדם לומר, **נָבָּח דְּךָ בַּלָּבָּא** - כלב זכר, כלומר, שחתנך מריב עמך, **עוּל** - יכול אתה להיכנס לביתו[כ], אבל אם **נָבַח דְּךָ גּוּרְיֵיתָא** - כלבה נקבה, כלומר, שיש לכלתך מריבה עמך, **פּוֹק** - צא מבית בנך.

★ ★ ★

משנה כל החצירות רשות אחת הן[כא], שכלים ששבתו בחצר אחת, מותר להוציאם לחצר אחרת, גם אם לא עירבו שתי החצירות, אבל כלים ששבתו בתוך הבית, אסור להוציאם לחצר אחרת שלא עירבה עם החצר ששבת בה הכלי. והמשנה דנה בבור שעומד בשתי חצירות, אם מותר למלאות ממנו מים בכלי ששבת בביתו[כב].

בּוֹר מים **שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת,** וחציו בחצר זו וחציו בחצר זו [ציור א], ולא עירבו שתי החצירות יחד, **אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת**[כג], לפי שהבור הוא רשות משותפת לשתי החצירות, והוא מכניס מרשות של שניהם לרשותו[כד]. **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ** [-לבור] **מְחִיצָה גְּבוֹהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים,** שהיא מחלקת את הבור בין שתי החצירות, וכל אחד מבני החצר ממלא ממלא מחצי הבור שברשותו[כה]. ומחיצה זו, אפשר לעשות **בֵּין מִלְּמַטָּה** בבור[כו], **וּבֵין מִתּוֹךְ אוֹגְנוֹ**

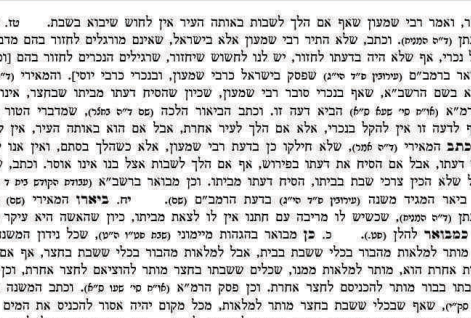

ציור א

א. **שאף** בין האנשים החשובים, יש מקומות חשובים יותר, ואמר רבי שיכבדוהו וירוממוהו בין אנשים גדולים, לפי כבוד עשרו. רש"י (ד"ה פנה). ב. **כתב** הבן יהוידע (ד"ה ויכ), שאף שרבי עקיבא קדם לרבי, כתבה הגמרא קודם שרבי היה מכבד עשירים, משום שמה שרבי כיבד עשירים, יש בו חידוש גדול יותר, שאף שהיה לו עושר גדול והיה נשיא הוא ואבותיו, אף על פי כן כיבד עשירים.

ג. **פשטות** הפסוק היא, שביקש דוד על עצמו, שישב לעולם לפני אלוקים, והחסד והאמת שעשה, יהיו מזומנים לנצרו. רש"י (מהלשם שם ח). ד. **ויש"** הוא מלשון מזונות. רש"י (ד"ה ינצרוהו). ה. **רש"י** (מהלשם שם ח) מבאר שהכוונה היא, שביקש דוד שיהיו עשירים שגומלים חסדים טובים. וכעין זה פירש המהרש"א (מ"ח ד"ה בשבת), שישב לפני אלוקים, בזמן שהם גומלים חסדים טובים. ו. **שיעול'** הם העשירים, שנתן להם העולם הזה, ישבו לפני אלוקים, ועל ידי שיעולים הם העשירים, העולם שהסד והאמת שעשו העשירים לפני אלוקים, כלומר בזכות דיינים ומומחים, משום שחסד ואמת שהם עוסקים בהם עם הבריות, הוא מזומן [ש'מן' הוא מלשון מזונות] לשמור אותם. ז. **רש"י** בשבת (קכג: ד"ה יתמן). ז. **רבינו** יהונתן (ד"ה כגון). וכן הוא בהגהות ויצינים בדברי רש"י (ד"ה כגון). ח. **שאסור** לטלטלם בשבת, משום שאינם ראוים לאוכלם, שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת, כמבואר במסכת שבת (לב:). ט. **רש"י** לעיל (מ. ד"ה לפנים). וכן משמע מפשטות לשון הטור (ס"א סי' שפח). שרק אם הלך בערב שבת אינו אוסר, אבל אם הלך בשבת, אוסר. אולם המגן אברהם (שם סק"ק) כתב, שאף אם הלך מביתו בשבת, אינו אוסר. י. **ביאר** הגאון יעקב (ד"ה נכרי), שלא אמר רבי יהודה שישראל שהלך לעיר אחרת אינו אוסר, אלא כשהלך חרץ לתחום, שאינו יכול לבוא בשבת, אבל אם הוא בתוך התחום, אף רבי יהודה מודה שאוסר. אבל נכרי, אף אם הוא יכול לבוא באותו יום, אינו אוסר. שדירת נכרי אינה דירה, ואינו אוסר אלא משום גזירה, ולא אסרו אלא כשהוא שם [כמבואר לעיל (סב:)]. יא. **מבואר** ברש"י לעיל (סב: ד"ה לפחי), שיש לחוש שמא אף אחר שיבוא בשבת, ישמיטו לטלטל בחצר. וכתב התפארת ישראל (יכין ס), שהנכרי אוסר רק אם התרחק מביתו עד מרחק של הליכת יום אחד, שיכול הוא לבוא בשבת זו, אבל אם הוא מרוחק יותר מותר [כמבואר לעיל (סב:) לרבי מאיר]. יב. **מאירי** (ד"ה ומכל). שאינו יכול לבוא בשבת משום איסור תחומין, ומבואר בדבריו, שאם הלך לשבות במקום אחר בתוך התחום, אוסר. יג. **בגמרא** יבואר מדוע אמרה המשנה דווקא אצל בתו. יד. **ואף** אם הלך לשבות אצל בתו בחצר סמוכה, אינו אוסר. מאירי (ד"ה ומכל), ומגיד משנה (מיימוני פ"ל ה"ח). טו. **רבי** שמעון סובר כרבי יהודה, שדירה שאין דרים בה אינה אוסרת, וכא להלוק על רבי יהודה שאמר שרק אם הלך הישראל לעיר אחרת, שאינו יכול לבוא בשבת, אז אינו אוסר, אבל אם הלך לשבות באותה העיר, שיכול הוא לבוא בשבת הוא אוסר, ואמר רבי שמעון שאף אם הלך לשבות באותה העיר אין לחוש שיבוא בשבת. טז. **רבינו** יהונתן (ד"ה ממנים). וכתב, שלא התיר רבי שמעון אלא בישראל, שאינם מודגלים לחזור בהם מדבריהם, אבל נכרי, אף שלא היה בדעתו לחזור, יש לנו לחשוש שיחזור, שרגילים הנכרים לחזור בהם [וכדברי מבואר בר"מ (שיטמ"ק פ"ל סי"ג) שפסק בישראל כרבי שמעון, ובנכרי כרבי יוסי]. והמאירי (ד"ה ממנה) הביא בשם הרשב"א, שאף בנכרי סובר רבי שמעון, שכיון שהסיח דעתו מביתו שבחצר, אינו אוסר [והרמ"א (סי' שפח סי"ח) הביא דעה זו. וכתב הביאור הלכה (שם ד"ה ואפילו) שמדברי הטור נראה, שאף בדעה זו אין להקל בנכרי, אלא אם הלך לעיר אחרת, אבל אם הוא באותה העיר, אין להקל]. יז. **כתב** המאירי (ד"ה ממנה), שלא חילקו כן בדעת רבי שמעון, אלא כשהלך בסתם, ואין אנו יודעים מהי דעתו, אבל אם הסיח את דעתו בפירוש, אף אם הלך לשבות אצל בנו אינו אוסר. וכתב, שנראה שכל שלא הכין צרכי שבת בביתו, הסיח דעתו מביתו. וכן מבואר ברשב"א (בשטמ"ק פ"ל ד סי' ט), וכן ביאר המגיד משנה (שיטמ"ק פ"ל סי"ג) בדעת הרמב"ם (שם). יח. **ביארו** המאירי (שם) ורבינו יהונתן (ד"ה ממנים), שכשיש לו מריבה עם חתנו אף לו לצאת מביתו, כיון שהאשה היא עיקר הבית. יט. **כמבואר** להלן (פט:). כ. **כן** מבואר בהגהות מיימוני (שפח פט"ו ה"ט), שכל נידון המשנה הוא אם מותר למלאות מהבור בכלי ששבת בבית, אבל למלאות מהבור בכלי ששבת בחצר, אף אם הבור רשות אחרת הוא, מותר למלאות ממנו, שכלים ששבתו בחצר מותר להוציאם לחצר אחרת, וכן המים ששבתו בבור מותר להכניסם לחצר אחרת. וכן פסק הרמ"א (סי"ח שם). וכתב המשנה ברורה (שם סק"ע"ו), שאף שבכלי ששבת בחצר מותר למלאות, מכל מקום יהיה אסור להכניס את המים לבית, שהמים שבתו בבור שהוא חצר אחרת, ואסור להכניסם לבית. כא. **היינו** שאסור למלאות מהבור בכלי ששבת בבית, כמבואר בהערה לעיל. כב. **רש"י** (ד"ה לחי). ויותר מפורש הוא בדבריו לעיל (סה. ד"ה בור), שכתב שרשות שניהם שולטת בבור, וכל אחד אוסר על חבירו. וביאר החזון איש (סי"ט קנ סק"ו), שכיון שהמים מעורבים הם, הרי זה נחשב ששניהם משתמשים בכל הבור, ואין לומר שכל חצר החלק המסמך אליה הוא רק שלה ואין לחצר השניה חלק בו [והרי זה כשתול שבין שתי חצירות שרשות שתי החצירות שולטת בו, ואסור להכניס מהכותל לחצר]. אמנם רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס (בשיל יב:) כתב, שהאיסור למלאות מהבור, הוא משום שהמים מעורבים, ואף אם הוא ממלא בחלקו, הרי הוא ממלא מים ששבתו בחצר אחרת [וכן כתב הלשון הזהב (בכ"ש ד"ה ואף)]. וראה בחזון איש (שם סי"ג יג) שתמה על דבריו. כג. **לפי** הביאור שהחסרון בבור שבין שתי חצירות הוא משום הרשות המשותפת, מחיצה זו מועלת לסלק את חלק בני החצר השני ממחלק הבור

- בחלל הבור[ד]. אבל מחיצה שמעל הבור אינה מועלת[ה]. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, נחלקו בית שמאי ובית הלל, היכן צריך לעשות מחיצה זו, **שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, צריך להניח את המחיצה דווקא **מִלְּמַטָּה** בבור, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, שאפשר להניחה אף **מִלְּמַעְלָה**.

רבי יהודה חולק וסובר שאין צריך כלל מחיצה בבור: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא תְהֵא מְחִיצָה הנעשית בתוך הבור, **גְּדוֹלָה** [-מועילה יותר] **מִן הַכּוֹתֶלְ שֶׁבְּיָנֵיהֶם** - שבין שתי החצירות, שהוא עובר גם על הבור, ואף מחיצה העוברת מעל הבור מתרת[ט].

★

גמרא הגמרא מבארת **מה הם 'למטה' ו'למעלה' שנאמרו במשנה: אָמַר רַב הוּנָא**, מה שאמרו בית שמאי שצריך להניח את המחיצה **מִלְּמַטָּה**, היינו **מִלְּמַטָּה מִמָּשׁ**, שצריך להניחה בתוך הבור עד סמוך למים [ציור ב][ט], אמנם אין צריך שתגיע המחיצה במים[יא], ומה שאמרו בית הלל שאפשר להניח את המחיצה **מִלְּמַעְלָה**, היינו **מִלְּמַעְלָה מִמָּשׁ**, אפילו גבוה הרבה מעל המים, שאם רוצה יכול להניחה סמוך לשפת הבור [ציור ג], **וְזֶה וְזֶה בָּבוֹר**, כלומר, שאף לבית הלל שיכול להניחה סמוך לשפת הבור, מכל מקום צריכה היא להיות בתוך חלל הבור. **וְרַב יְהוּדָה אָמַר, מִלְּמַטָּה**, היינו **מִלְּמַטָּה מִן הַמַּיִם** - מתחת למים, שצריך לעשות מחיצה עשרה טפחים תחובה בקרקעית הבור [ציור ד][יב], **וּמִלְּמַעְלָה**, היינו **מִלְּמַעְלָה מִן הַמַּיִם** - מעל המים סמוך למים [ציור ב], אבל מחיצה הרחוקה מהמים, אף בית הלל מודים שאינה מועלת[יג].

הגמרא מבארת את דעת רב יהודה: אָמַר לֵיהּ [-שאל] **רַבָּה בַּר רַב חָנָן לְאַבָּיֵי, הָא** - דבר זה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, שֶׁמִּלְּמַטָּה מִן הַמַּיִם** שנאמר במשנה, היינו **מִלְּמַטָּה מִמָּשׁ**, שצריך להניח את המחיצה בתוך הבור עד סמוך למים [ציור ב][יב], **דְּמַאי שְׁנָא מִלְּמַטָּה מִמָּשׁ דְּלָא** - שבמה שונה מחיצה הנתונה בגובה סמוך למים, שאמר רב יהודה שלדעת בית שמאי אינה מועלת, משום **דַּעֲרִיבֵי מַיָּא** - שהמים מעורבים מתחת למחיצה, ואין הפסק המחיצה ניכר במים[יד], ולכן אף שיש מחיצה אסור למלאות משם, והרי כשהמחיצה **לְמַטָּה מִן הַמַּיִם**, בקרקעית הבור, **נַמִּי** - גם כן **הָא עֲרִיבֵי מַיָּא** - הרי המים מעורבים מעל המחיצה ואין המחיצה ניכרת שם, שהמים מכסים אותה[טו]. **אָמַר** לֵיהּ - השיב לו אביי, **לָא שָׁמְיָא לָךְ** - וכי לא שמעת **הָא** - דבר זה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר** [-בשם] **רַב, וְמִטּוּ בָּהּ** - ויש אומרים שאמר כן **מְשׁוּם** - בשם **רַבִּי חִנְיָא**[טז], **שִׁבְרִיךְ שָׁיְרָאוּ רַאשָׁן שֶׁל הַקָּנִים** העליונים שמהם עשויה המחיצה, **לְמַטָּה מִן הַמַּיִם**[טז], **מֵהָכָא**[טז].

וְתוּ - עוד הקשה רבה בר רב חנן לאביי, **הָא** - דבר זה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, שֶׁמִּלְּמַטָּה** שנאמר במשנה, היינו **מִלְּמַטָּה מִן הַמַּיִם** סמוך למים, גם כן קשה, **דְּמַאי שְׁנָא מִלְּמַטָּה מִמָּשׁ דְּלָא** - שבמה שונה מחיצה הנתונה בחלל הבור רחוק מהמים שאמר רב יהודה שאף לדעת בית הלל אינה מועלת, משום **דַּעֲרִיבֵי מַיָּא** - שהמים מעורבים ואין הפסק המחיצה ניכר במים, והרי כשהמחיצה **לְמַטָּה מִן הַמַּיִם** סמוך למים, **נַמִּי** - גם כן **הָא עֲרִיבֵי מַיָּא** - הרי המים מעורבים ואין הפסק המחיצה ניכר במים[יז]. **אָמַר לֵיהּ** - השיב לו אביי, **לָא שָׁמְיָא לָךְ** - וכי לא שמעת **הָא דְּתָנֵי** - ברייתא זו ששנה **רַבָּנַן קַרְחִינָאָה, שֶׁצְּרִיךְ שֶׁיְּשַׁקֵּעַ** את **רֹאשֵׁי הַקָּנִים** התחתונים של המחיצה **בַּמַּיִם, מֻפָּח**[יז].

מקשה הגמרא: וְאַלָּא, הָא - דבר זה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, קוֹרֶה אֲרֻבָּה מֻתֶּרֶת בְּחוּרְבָּה**, שבית שחרב ואין בו עכשיו מחיצות כדין רשות היחיד[יח], ונשארה בו קורה שהיא רחבה ארבעה טפחים תחובה מכותל לכותל, מותר לטלטל תחתיה, שאנו רואים את החור של עובי הקורה בשני צדדיה כאילו

ציור ב

ציור ג

ציור ד

שסמוך לחצר. ולפירוש רבי עקיבא איגר שהחסרון הוא מצד שממלא ממים ששבתו בחצר אחרת, מחיצה זו מועלת שיחשבו המים שבכל חלק בבור כאילו לא נתערבו בהם מים מחלק החצר האחרת, ואף שאחר שעשו מחיצה עדיין המים מעורבים, קולא הוא שהקילו חכמים במים, שאחר שעשו מחיצה, יחשב כאילו המים אינם מעורבים [כמבואר לעיל (מג.)], לגבי תחומין, שמחיצה מועילה במים, לומר שמים אלו לא באו מחוץ לתחום, אף שהם מעורבים עם המים שחוץ לתחום]. כד. **ואף** על פי שאין המחיצה מגיעה למים, אנו אומרים גוד אחית מחיצתא, כלומר שאנו רואים כאילו מגיעה המחיצה עד לקרקעית הבור. ואף שבכל מקום אין אומרים גוד אחית מחיצתא, קולא הוא שהקילו חכמים במים, שיאמרו בהם גוד אחית. רש"י (ד"ה מים). ובשבת (קפ.) מבואר, שרק ביבשה מחיצה תלויה [-מחיצה שאינה מגיעה לקרקע, אלא עומדת באוויר] אינה מועלת כיון שבקיעת הגדיים מבטלת את המחיצה, אבל במים, אין מה שיכול את המחיצה, שבקיעת הגדים, כיון שאינם נראים, אינה מבטלת את המחיצה. וכתב הרשב"א (שם ובפ' [ס]ח). שמצד הדין אף בקיעת דגים מבטלת מחיצה, וזהר הקולא שהקילו חכמים במים, שבקיעת דגים לא תבטל את המחיצות [וראה בחזון איש (פ"ח סי' ס"ק ק"ו) שביאר באופן אחר, שמחיצה תלויה אף בלא השטם של בקיעת גדיים אינה מחיצה, ורק במים הקילו שתחשב מחיצה]. כה. **שלא** הקילו חכמים שמחיצה תלויה תחשב כמחיצה במים, אלא במחיצה שנראית כמפסיקה במים. רש"י (שם). וכוונתו היא, שצריך שיהיה ניכר שנעשתה המחיצה בשביל להפסיק במים, כמו שכתב להלן (מז. ד"ה שנים). כו. **שכבר** שאין צריך דווקא מחיצה שעוברת בתוך הבור, אלא גם מחיצה שעל הבור, שלא ניכר שבאה להפסיק במים, אף היא מתירה. כז. **תנצם** שנקט רב הונא בלשונו למטה ממש' שמשמעו שמשפיל המחיצה הרבה, אף שאין כוונתו אלא למטה משפת הבור העליונה ויכול להניחה בגובה ובלבד שתהיה סמוכה למים, ביאר הריטב"א (ד"ה ויש), שהוא משום שרב הונא בא לשלול, שאין לפרש שלמעלה היינו מעל הבור, ולמטה הוא רק למטה משפת הבור, אלא למטה ממש, כלומר למטה בתוך הבור, ואחר שאמר שלמטה אין פירושו למטה משפת הבור, בא לפרש שאין לומר שלמטה הוא למטה מהמים, ולמעלה הוא למעלה מהמים אך צריך שיהיה סמוך למים, אלא למעלה הוא למעלה ממש, שהוא למעלה בבור, אפילו רחוק מהמים. כח. **רש"י** (ד"ה למטה ממש). [והיינו כמו שסברה הגמרא בהוה אמינא, אבל למסקנת הגמרא, צריך שתיכנס המחיצה במים טפח. כן מבואר ברש"י (ד"ה למעלה מן) שכתב, שלמטה של רב הונא, הוא למעלה של רב יהודה, ולרב יהודה הסיקה הגמרא שצריך שתיכנס המחיצה במים טפח. וכן כתב בפירוש הגאון יעקב (ד"ה ומ"ם)]. כט. **רש"י** (ד"ה למעלה מן). ולפי מה שהבינה הגמרא עכשיו את דברי רב יהודה, אף אם המים גבוהים הרבה יותר מעשרה טפחים, די שיעשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים. והתוספות (ד"ה למ"ד) סוברים, שאין צריך שתגיע המחיצה לקרקעית הבור, אלא די שיעשה מחיצה עשרה טפחים ולהעמידה בתוך המים. ל. **כן** מבואר ברש"י (ד"ה מ"ם), וכן כתבו בפירוש התוספות (ד"ה דעריבי). וכתבו, שאין לפרש כפשוטו, שכיון שהמים באים מצד לצד אסור למלאות משם, שאם זה היה טעם האיסור, לא היה מועיל תירוץ הגמרא שצריך שתבלוט המחיצה טפח מחוץ למים, שהרי אף אם יעשה שם מחיצה של ברזל לכל עומק הבור, יעברו מים מצד לצד. [וראה ברשב"א (ד"ה מקקת) שפירש את קושיית הגמרא באופן אחר, ומבואר בדבריו, שאם היו עושים מחיצה לכל עומק הבור, לא היו נחשבים המים מעורבים]. ורבינו חננאל (ד"ה מפני) [וכן הביאו התוספות (מג. ד"ה הכא)] בשם ריצב"א (ד"ה הכא) פירש, שהחסרון בעריבי מיא הוא, שיש לנו לחוש שיעמלא מחצי הבור שייך לחצר האחרת. לא. **שהרי** יש פעמים שהמים עמוקים יותר מעשרה טפחים, ובמשנה מבואר שרי במחיצה עשרה טפחים. רש"י (ד"ה מפני). לב. **ביאר** הגאון יעקב (ד"ה מ"ם), שלא בא רב יהודה לבאר את דעת בית שמאי, שהרי אף בית הלל מודים שיכול לעשות מחיצה למטה מן המים, ובא לבאר איך צריך לעשות מחיצה זו [וראה בהערה להלן], אם לרב יהודה, סוברים בית הלל שאפשר לעשות מחיצה גם למטה]. לג. **בתוספות** (ד"ה קנים) מבואר, שראשי הקנים שצריכים להיראות מחוץ למים, הם חוץ מעשרה הטפחים שצריכה המחיצה להיות בתוך המים, שצריך היכר של מחיצת עשרה במים [וכן להלן בבית הלל, צריך טפח אחד משוקע במים מלבד העשרה טפחים שחוץ למים]. אבל הרי"ף פירש, שכל המחיצה היא עשרה טפחים, וטפח אחד ממנה יוצא חוץ למים [וכן להלן לבית הלל די שישארו תשעה טפחים חוץ למים]. ותמהו הרשב"א (ד"ה ויכ) והריטב"א (ד"ה ותענת), לדעת התוספות, מדוע לא נזכר אותו טפח במשנה. לד. **רש"י** (ד"ה שיקפקו) פירש, שצריכה המחיצה להגיע עד קרקעית הבור, שצריכה המחיצה להבדיל לכל גובה המים, ולמעלה מהמים טפח[יח]. אבל התוספות (ד"ה ניתץ) פירשו, שדי שתהא המחיצה שקועה במים עשרה טפחים, ואף שהמים עמוקים יותר מעשרה טפחים, ותחת המחיצה המים מעורבים, די במה שיש היכר עשרה טפחים. לה. **כתב** הגאון יעקב (ד"ה ומ"ם) שקושיא זו היה יכול להקשות אף לרב הונא לדעת בית שמאי, אלא הקשה כן לרב יהודה, משום שעסק בדברי רב יהודה. ועוד שלרב יהודה קושיא זו היא בדעת בית הלל שהלכה כמותם, ולרב הונא אין זה אלא בדעת בית שמאי. לו. **ונמצא** שלרב יהודה, לבית שמאי צריך לעשות מחיצה לכל עומק הבור, ולבית הלל, די שתהיה המחיצה ניכרת במים. רש"י (ד"ה שיקפקו). התוספות (שם) פירשו, שבין לבית הלל ובין לבית שמאי, אין צריך רק שתהיה המחיצה ניכרת במים, אלא שלבית הלל די בהיכר של טפח במים, ולבית שמאי צריך היכר של עשרה טפחים במים. ומדברי התוספות והריטב"א (ד"ה ומקקת) נראה, שלבית הלל צריך להיות היכר של עשרה טפחים מעל המים, ואין מועיל אם יעשה מחיצה שנעשתה במים כבית שמאי. אבל ברשב"א (ד"ה ומ"ם) נראה, שאמרו בית הלל שדי בכך שטפח אחד משוקע במים, אבל אפשר גם לשקע יותר במים, ואפילו אם כל המחיצה חוץ מטפח משוקעת במים כבית שמאי, גם כן מועילה המחיצה. ולרב הונא, לבית הלל אין צריך אפילו היכר מחיצה במים, אלא רק מחיצה שנעשתה כדי לחוץ במים. ולבית שמאי, צריך מחיצה הניכרת במים. לז. **והיא** פרוצה לרשות הרבים. תוספות (להלן ע"ב ד"ה קורה).

הוא יורד עד הקרקע, ונמצא המקום שתחת הקורה מוקף מחיצה [ציור ה][לח]. וְרַב נַחְמָן אָמַר בשם רַבָּה בַּר אֲבוּהּ,

ציור ה

לח. **שחקורה** הרי היא כחקרה, ואנו אומרים שפי החקרה יורד וסותם עד לקרקע. וכתב רש"י (ע"פ קוקס), שדין זה אינו אלא לדעת רבי ישמעאל ברבי יוסי (להלן פ"ג), שסובר שמחיצה תלויה מתרת אף לא במים. עוד כתב רש"י (שם), שצריך שתהיה הקורה רחבה ארבעה טפחים, משום שאין מחיצות מועילות למקום שהוא פחות מארבעה טפחים[לט].

קוֹרָה רחבה **אַרְבָּעָה** טפחים, הנתונה על רחבה על גבי בור[א] שבין שתי חצירות [ציור א], **מְתָּרֶת בָּמַיִם** - מתירה למלאות מים מהבור, שאנו רואים את חודי עובי הקורה, משני הצדדים כאילו הם יורדים עד קרקעית הבור. ומקשה הגמרא מדברי רבה בר אבוה[ב], לרב יהודה שסבר שאין מחיצה מתרת בבור, אלא אם כן ניכרת המחיצה במים, אין מתרת הקורה, והרי אף אם הקורה תועיל משום מחיצה, **הָא קָא אָזֵיל דָּלֵי אֵידָךְ גִּיסָא וּמֵיתֵי** - הרי הולך הדלי תחת הקורה עד לצד השני של הבור, שהוא רשות חבירו, ומביא משם מים, שהרי אין דבר המפסיק במים בין שני חלקי הבור[ג]. **מתרצת הגמרא: קִים לֵיהּ דְּרַבָּנָן** - בקיאים היו החכמים, וידעו **דְּאֵין דָּלֵי מְהַלֵּךְ** בבור **יוֹתֵר מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים**, וכיון שהקורה רחבה ארבעה, אין הדלי מגיע לחלק חבירו, ונמצא שהמים חלוקים בבור ואין אחד ממלא מרשות חבירו.

מקשה הגמרא: תַּחַת הַקּוֹרָה מִיהָא - מכל מקום **הָא עֲרֵיבִי עֲיָא** - הרי המים מעורבים, ואין היכר מחיצה במים שתחלק ביניהם לחלקו[ד], ולרב יהודה אסור למלאות אלא אם כן המחיצה ניכרת במים[ה]. **מתרצת הגמרא: אֶלָּא**, מה שהקורה מתרת במים, הוא **כְּשׁוּם דְּכָל הוּא שֶׁהַמַּיִם חֲכָמִים בָּמַיִם** - קולא מיוחדת היא שלא הקילו כן אלא במים[ו], שאף אם אין המחיצה ניכרת במים, מותר למלאות מים מהבור, וכמו שאמר רב הונא שלביית הלל די להניח את המחיצה אפילו גבוהה הרבה מן המים [ובלבד שתהא בתוך הבור], ונחזו דברי רב יהודה שהצריך שתהא המחיצה שקועה בתוך המים[ז]. וכמו שמצינו שהקילו במים שמחיצה תלויה מתרת בהם, **דְּרַבָּנָא מִינְיֵהּ** - כמו ששאל **רַבִּי טַבְלָא מָרֵיהּ**, **מְחִיצָּה תְּלוּיָה** שאינה מגיעה לקרקע, **מַהוּ שֶׁתְּחשֹׁב** מחיצה **וְתָתִיר** לטלטל **בְּחוּרְבָּה** [ציור ב], **וְאָמַר לֵיהּ** - והשיב לו רב, **אֵין מְחִיצָּה תְּלוּיָה מַתֶּרֶת אֶלָּא בַּמַּיִם** [ציור ג], משום שֶׁכָּל **הוּא שֶׁהַמַּיִם חֲכָמִים בַּמַּיִם**, אבל בחורבה לא.

*

שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא תָהָא מְחִיצָּה גדולה מן הכותל שביניהם. והיינו שאין צריך לעשות עוד מחיצה בתוך חלל הבור. **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי יְהוּדָה** שמיקל כל כך במחיצה תלויה, וסובר שהכותל המפריד בין החצירות ועובר מעל שפת הבור מתיר למלאות מהבור, **בְּשִׁיטַּת רַבִּי יוֹסֵי אָמְרָהּ** להלכה זו, **דְּאָמַר** רבי יוסי, **מְחִיצָּה תְּלוּיָה מְתֶרֶת אֲפִילּוּ בְּיַבָּשָׁה**[ח], ולפיכך גם במים אין צריך מחיצה בתוך הבור שנעשתה בשביל המים. **דְּתָנַן** [פוסח מז.], **הַמְשַׁכֵּר** סוכה **מִלְּמַעְלָה** מֻתֶּרֶת, שהחל בעשיית הדפנות למעלה סמוך לסכך, והמשיך וירד כלפי מטה[ט], **בְּזְמַן שֶׁגְּבוֹהוֹת** המחיצות **מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**, שהוא השיעור שגדיים יכולים לעבור שם [ציור ד], **פְּסוּלָּה**, שהגדיים מעכבים מלראות את המחיצה כאילו היא יורדת לארץ. ואם הוא אורג **מִמַּטָּה לְמַעְלָה**, שהחל מהקרקע כלפי מעלה, **אִם גְּבוֹהוֹת** המחיצות **עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּשֵׁרָה**, אף שאין הדפנות

ציור א

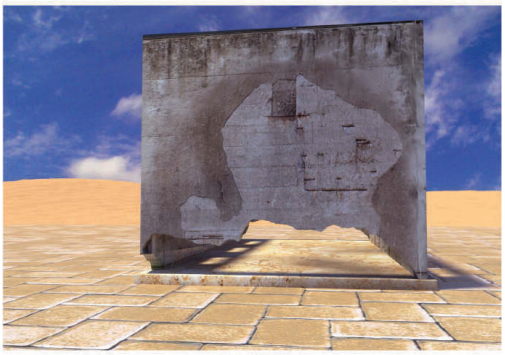
ציור ב

ציור ג

ציור ד

א. **הרמב"ם** (מיזמון פ"ג ה"כ) כתב, שהקורה נתונה על פי הבור. אבל הרשב"א (מנחת פקודים שנה ג סי' ט) כתב, שצריכה הקורה להיות בתוך חלל הבור. וביאר הגאון יעקב (פוף ד"ה אלא) שסבר הרשב"א, שכיון שהקורה אינה מתרת אלא משום שהקילו במים [וכמו שתאמר הגמרא בסמוך], צריך שתהיה ניכרת שנעשתה בשביל לחצוץ במים. ב. **פירשו** הרשב"א (ע"פ ד"ה וכל מקום) והריטב"א (שם ד"ה ופקפק), שהקשו על דברי רב יהודה מדברי רבה בר אבוה, משום שהיה זקן הרבה יותר ממנו[א] [וראה בלשון הזהב (שם ד"ה אלא) שביאר על דרך רש"י (לעיל ע"א ד"ה קורה)] שהקורה מתרת משום מחיצה תלויה, שקושייתו היתה מדברי רב יהודה עצמו, שאמר שקורה מתרת בחורבה, והביאה הגמרא, שרב נחמן בא לחלוק עליו ואמר שקורה אינה מתרת אלא בבור ולא בחורבה, אבל רב יהודה מודה לדברי רב נחמן. וביאר שזהו הטעם שהביאה הגמרא את דברי רב יהודה [וכדבריו משמע בדברי הראב"ד שהביא הרשב"א (שם)], שפירש שרב יהודה מודה לדברי רב נחמן]. ג. **כן** פירשו התוספות (ד"ה שם) לדעת רש"י, שלא הקשה אלא לדעת רב יהודה, שהוא מצריך שיהיה הפסק בין חלקו לחלק חבירו, אבל לרב הונא שאין צריך אלא שיהיה היכר קצת לא קשה. ולפירוש רבינו חננאל (בשם הגאונים לעיל ע"א), שהחסרון בעירובי מיא, הוא משום שהדלי הולך לחלק של חבירו, קושייתו ברורה יותר, שכיון שסבר רב יהודה שיש לנו לחוש שלא ילך הדלי לחלק הבור של חבירו, אם כן גם בקורה יש לנו לחוש לכך, ואין מתרת הקורה [וראה בהערה להלן שרבינו תם פירש את קושיית הגמרא באופן אחר]. ד. **פירש** הרשב"א (לעיל מח. ד"ה משום), שהקילו במים משום שהוא טורח גדול לעשות מחיצה גמורה, וכיון שהוא דבר הנצרך, ומצוי תדיר, הקילו בו, והחשיבו את המחיצה כאילו היא מחיצה גמורה. ה. **רש"י** (ד"ה אלא) וכתב, שגורסים בתירוץ הגמרא 'אלא', כלומר שהטעם שקורה מתרת, אין זה משום שאין הדלי מהלך יותר מארבעה טפחים, אלא משום שקל הוא שהקילו במים, שאין צריך כלל היכר במים. ו. **ביארו** התוספות (ד"ה שם) [וכן מבואר גם ברש"י (ד"ה מחיצה)], שסברה הגמרא, שאם רבי יהודה לא סובר כרבי יוסי, אזי משום שהקילו חכמים במים בלבד, לא היה מתיר רבי יהודה אף במחיצה שלא נעשתה בשביל המים. ז. **רש"י** (ד"ה ממשלשל) כתב, ש'ממשלשל' הוא טרי"ר בלע"ז, שפירושו הוא ענין ארינגה. וכן פירש התפארת ישראל (פוסח פ"ט אות מז) שהוא מלשון שלשלת עבות. והיינו שהוא אורג את המחיצה, אבל רש"י בסוכה (שם ד"ה ממשלשל) פירש, שהוא מלשון הורדה, שכל דבר שהוא עושה מלמעלה ללמטה נקרא שלשול.

מגיעות לסכך [ציור ה]. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשֵׁם** שֶׁאִם הוּא אוֹרֵג **מִלְּמַטָּה לְמַטָּה, לְמַעְלָה לְמַעְלָה** דִּי במחיצות **עֲשָׂרָה** טפחים, **בְּךָ** אם הוא אוֹרֵג **מִלְּמַטָּה לְמַטָּה**, דִּי במחיצות **עֲשָׂרָה** טפחים, ואף אם אין המחיצות מגיעות לארץ, שמחיצה תלויה מתרת בסוכה.

ציור ה

דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא - מה שאמרנו שרבי יהודה אמר את דבריו בשיטת רבי יוסי, אין זה נכון, כיון ש**לֹא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. ומבארת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה לֹא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי**, משום **שֶׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה** שמחיצה תלויה מתרת, **אֶלָּא בְּעֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת**, כלומר בחצירות שאסור לטלטל ביניהם כיון שלא עירבו, שאין צריך שם מחיצה אלא מִדְּרַבָּנַן, **אֲבָל בְּסוּכָּה** שצריך שם מחיצה מִדְּאוֹרַיְיתָא, **לֹא** אמר רבי יהודה שתועיל מחיצה תלויה. **וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי** שמחיצה תלויה מועילת, **אֶלָּא בְּסוּכָּה, דְּאֵיזוֹר עֲשָׂה הוּא** - שאין בה אלא איסור עשה[ח], **אֲבָל בְּשַׁבָּת דְּאִיזּוֹר סָקִילָה הוּא**[ט], **לֹא אָמַר** רבי יוסי שתועיל מחיצה תלויה[י]. **אומרת הגמרא: וְאֵם תֹּאמַר**, מאחר שרבי יוסי לא אמר שמחיצה תלויה מתרת אלא בסוכה, ולא בשבת, אם כן **אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה** [שתביא הגמרא בסמוך] **שֶׁנַּעֲשָׂה בְּצִיפּוֹרִי**, שסמכו על מחיצה תלויה בשבת, **עַל פִּי מִי נַעֲשָׂה** אותו מעשה, והרי רבי יוסי הוא היה ראש של ציפורי, וכל בני העיר נוהגים על פי דבריו[יא]. אין זו ראיה, שיש לומר, שאותו מעשה **לֹא עַל פִּי רַבִּי יוֹסֵי** נעשה, **אֶלָּא** מעשה זה היה אחר שנפטר רבי יוסי, **וְעַל פִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי יוֹסֵי נַעֲשָׂה** מעשה זה.

ומביאה הגמרא את המעשה שנעשה בציפורי: דְּכִי אֲתָא - שכשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר, פַּעַם אַחַת שָׁכְחוּ וְלֹא הֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה** מן הבית שבו היה מונח לבית הכנסת **מִבְּעוֹד יוֹם** של ערב שבתי, **לְמָחָר** [-בשבת] **פָּרְסוּ סָדִין עַל הָעַמּוּדִים** שהיו שם, **וְהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וְקָרְאוּ בּוֹ**; וסדינים אלו לא הגיעו לארץ, אלא היו מחיצות תלויות, וסמכו בני ציפורי על מחיצה תלויה להביא את הספר תורה לבית הכנסת, והיה זה רק איסור דרבנן, שבית הכנסת היה באותה חצר של הבית שהיה בו הספר תורה, אלא שלא עירבו כל בני החצר יחד, והיה אסור לטלטל מהבית לבית הכנסת, וכיון שהיו שם סדינים ליד מחיצות החצר, שיחד עם מחיצות החצר יצרו כעין מבוי קטן ברוחב שאפשר להלך בו מהבית שהיה הספר תורה שם עד בית הכנסת, יכלו להביא את הספר תורה. ושאר הבתים לא אסרו לטלטל בין אותם מחיצות, כיון שלא היו פתוחים לבין אותם מחיצות[יב].

שואלת הגמרא: איך יתכן **שֶׁפָּרְסוּ** סדינים כדי לעשות מחיצות בשבת, וכי **לָכָתְחִילָּה מִי שָׁרֵי** - האם מותר לעשות מחיצה מתחילתה בשבת בלא שיהיה שם התחלה של בנין מערב שבת, **וְהָא** - והרי אף שנחלקו תנאים (שבת קכח:) אם מותר להוסיף תוספת ארעי על אהל בשבת, מכל מקום **הָכָל מוֹדִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי** כולו **בַּשַּׁבָּת**[יג], ועשיית המחיצות הרי היא ככלל עשיית אהל[יד]. **מתרצת הגמרא:** לא היה המעשה שפרסו מתחילה בשבת, **אֶלָּא מְצָאוּ סָדִינִין** שכבר **פְּרוּסִין** היו **עַל הָעַמּוּדִים**, וסמכו עליהם שיחשבו כמחיצות על אף שלא הגיעו לארץ אלא תלויות היו, **וְהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וְקָרְאוּ בּוֹ.**

הגמרא מביאה עוד תנא שהיקל הרבה במחיצה תלויה במים: אָמַר רַבָּה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אָמְרוּ דָּבָר [-דין אחד] **אֶחָד**, ששניהם מקילים הרבה בדיני מחיצות במים[טו]. **ומבארת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה, הָא דַּאֲמַרְתָּן** - מצינו שהוא מיקל הרבה במים, במה שאמר במשנה, שאף הכותל שעובר על הבור מתיר למלאות מהבור. **רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא**, גם כן מצינו שהוא מיקל הרבה במים, **(דתנן) [דְּתַנְיָא]**[טז] - ששנינו בברייתא, **רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, גְּזוּזְטְרָא** - בליטה בקיר כעין מדף, שבולטת מהבית ועומדת מעל המים, **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת**[יז] אף אם אין בה מחיצות,

---

ח. **שאם** אינה סוכה, האוכל או הישן שם מבטל מצות עשה של 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (ויקרא כג מב). ט. **שהמהדה"ש** שבת מתחייב סקילה. ואף שלמלאות מבור זה שנמצא בין שתי חצירות אין בו איסור סקילה, כיון שאין זה אלא איסור דרבנן, מכל מקום כל מה שתיקנו חכמים, כעין דאורייתא תיקנו, וכיון שבאיסור רשויות דאורייתא, לא אמר רבי יוסי שמחיצה תלויה מתרת, כך גם באיסור רשויות דרבנן, אין מחיצה תלויה מתרת. רש"י (ד"ה אבל בשבת). י. **שהמבינו** את הספרי התורה בבית. מפני הנכרים. רש"י (קוסט נח: ד"ה אלא). יא. **רש"י** (ד"ה ועל פי שמכירין). יב. **עשיית** אהל קבוע בשבת היא תולדה של מלאכת בונה (שבת קלג:), אבל עשיית אהל ארעי אסורה רק מדרבנן, שגזור שלא לעשות אף אהל ארעי בשבת, גזירה שמא יבוא לעשות אהל קבוע (רמב"ם שבת פכ"ג הכ"ז).

ונחלקו רבי אליעזר וחכמים, אם אסרו בגזירה זו גם להוסיף תוספת ארעי על אהל, שחכמים סוברים שמותר להוסיף תוספת ארעי על אהל, ומשום כך אם היה שם טפח מהאהל פרוס מערב שבת, מותר לפרוס את כולו בשבת, ורבי אליעזר סובר שאף תוספת ארעי אסור לעשות בשבת. יג. **רש"י** (ד"ה שאין עושין). שכיון ששניהם אמרו קולא גדולה, אמרו ששניהם אמרו דבר אחד, שוראי המיקל בזה מיקל גם בזה, ואף שאין הלכות אלו שיכות זו לזו כלל. יד. **הוגה** על פי הגליון. טו. **היינו** שהגזוזטרא יש בה ארבע אמות בכל צד, אבל אם אין בה ארבע אמות בכל צד, אף אם יש בה ששת השוה לארבע אמות על ארבע אמות, אינה מתירה למלאות, כמבואר בסמוך, שצריך שיהיה מהגזוזטרא בכל צד של הנקב עשרה טפחים.

חוֹקֵק גָּה באמצעה נקב של **אַרְבָּעָה** טפחים **עַל אַרְבָּעָה** טפחים [ציור א], **וּמַמָּלֵא** מהמים שתחת הגזוזטרא[א]. שכל אמה יש בה ששה טפחים, ובארבע אמות יש עשרים וארבעה טפחים, ונמצא שחוץ מהארבעה טפחים שחקק באמצע, נשארו עשרה טפחים בכל צד, ועשרה טפחים אלו אנו רואים אותם כאילו הם נכפפים למטה ועומדים סביב הנקב[ב], כמו מחיצה תלויה [ציור ב], ושוב אנו אומרים גוד אחית[ג], היינו משוך והורד את המחיצות כלפי מטה, ורואים כאילו מחיצות אלו מגיעות עד המים, ועל ידי כך נחשבים המים שתחת הנקב לרשות היחיד, ומותר להכניס מהם לגזוזטרא[ד]. הרי שרבי חנניא בן עקביא מיקל הרבה במים.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבה **לְרַבִּי** חנניא בן עקביא **לָא הֵיא** - ושמא אין כל אחד מהם סובר את הדין שאמר השני, אלא **עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם** - שם, בבור שבין שתי חצרות שמחיצה תלויה מועילה, **אֲבָל** בזוז **וְגוּד לָא** - אבל במקום בכך שאנו אומרים **גּוּד אַחֵית מְחִיצְתָּא, אֲבָל** בזוז **וְגוּד לָא** - אבל במקום שצריך לומר גם שרואים את מה שסביב הנקב כאילו הוא נכפף ועומד סביב הנקב, וגם אחר כך לומר שרואים כאילו המחיצות מגיעות עד המים, באופן כזה לא אמר רבי יהודה להתיר לסמוך על מחיצה כזו ולמלאות מהמים. **וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא הָתָם** - שם, בגזוזטרא, **אֶלָּא בְּיָמָּה שֶׁל טְבֶרְיָא**[ה], **הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ אוֹגָנִים** - שפה גבוהה סביב המים, **וְעֲיָירוֹת** [-מקומות חוץ לעיר שמקיפים אותם מחיצה לשמור בהם עצים][ו] **מְקִיפוֹת אוֹתָהּ**, ועל ידי כך כולה מוקפת מחיצה, ויש בזה קצת היכר של דבר המתיר, ואף שעדיין היא כרמלית, שהרי היא מקום של יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, מכל מקום כיון שמה שאסרו להכניס מכרמלית לרשות היחיד, הוא כדי שלא יטעו להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, והיא כיון שיש לה מחיצות, יש קצת היכר שאינה רשות הרבים, לכן הקילו שאף תיקון קל כזה שצריך לומר גם כוף וגם גוד מועיל בה, **אֲבָל בְּשְׁאָר מַיְמוֹת** שאינם מוקפים מחיצה, **לָא** אמר רבי חנניא בן עקביא שמחיצה שאינה עשויה למים מועלת.

אָמַר אַבָּיֵי, וְדִבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָא שאומרים גם כוף וגם גוד, אם **הָיְתָה** הגזוזטרא **סְמוּכָה לַכּוֹתֶל בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים**, כלומר שהיא מרוחקת מהכותל קצת פחות משלשה טפחים, אין צריך שתהיה ארבע אמות על ארבע אמות, אלא **צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא אוֹרְכָּהּ** שמקביל לכותל **אַרְבַּע אַמּוֹת, וְרוֹחְבָּהּ** די שיהיה **אַחַד עָשָׂר** טפחים **וְמַשֶּׁהוּ**, ויחקוק באמצע אורכה בשפתה סמוך לחלל שבין הגזוזטרא לכותל טפח ומשהו לרוחב הגזוזטרא, וארבעה טפחים באורכה, שיחד עם הפחות משלש טפחים שבין הגזוזטרא לכותל, יהיה הנקב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים [ציור ג], ורואים אנו את הנקב מוקף מחיצות, מחיצה אחת הרי היא כותל הבנין, ושאר המחיצות הן על ידי שרואים את הגזוזטרא כאילו היא נכפפת סביב הנקב, וההעשרה טפחים שנשארו ברוחבה הרי הם מחיצה גמורה, ובצדיה שאין כנגד הנקב אלא רוחב טפח ומשהו בגובה עשרה טפחים בכל צד[ז], כיון שהיא עומדת בפחות משלשה טפחים מהכותל, אומרים שם לבור, וכמו שנסתם במחיצה עד הכותל, ויש שם מחיצה ארבעה טפחים [ציור ד].

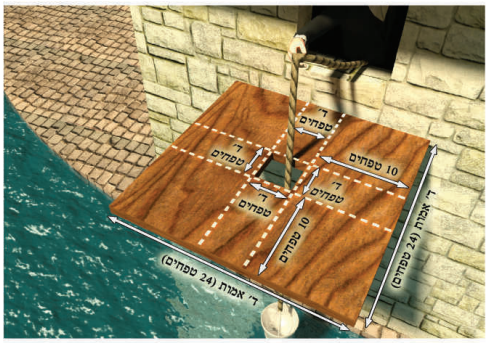

ציור א

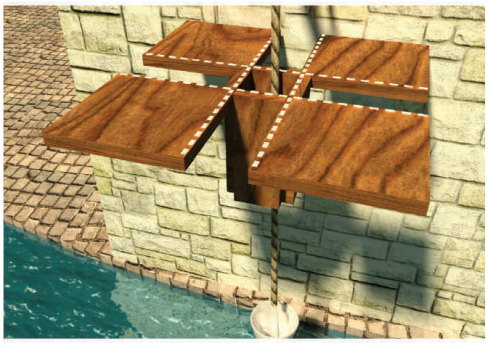
ציור ב

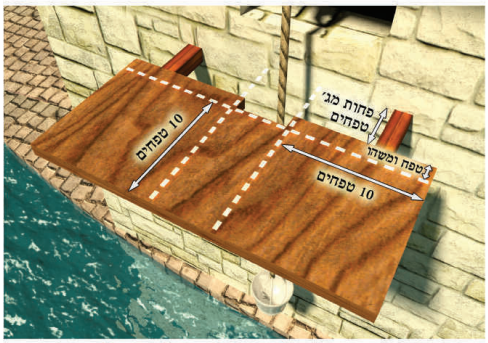

ציור ג

ציור ד

א. **מבואר** ברש"י (ד"ה מוקק), שדין זה הוא אף כשאין לגזוזטרא מחיצות. ואם יש לה מחיצות, אף אם אין בה ארבע אמות מותר למלאות בה מהמים, כיון שאומרים גוד אחית, ורואים את מחיצות הגזוזטרא, כאילו הן יורדות עד המים, כמבואר במשנה להלן (פז:)[ח]. ב. **כתב** הגאון יעקב (ד"ה ומשנה), שודאי מדאורייתא לא ניתן לעשות מחיצה על ידי כוף, אלא שרבי חנניא בן עקביא, התיר כן רק באיסור דרבנן להכניס מים מכרמלית לרשות היחיד, והתיר גם במקום שאין מחיצה, כל שיש שם היכר, שאם תכפוף את סביבות הנקב יהיה שם מחיצה. ג. **אבל** פחות מארבע אמות על ארבע אמות, אינו יכול לעשות בה נקב ולמלאות, שבכדי שנחשיב כאילו המחיצות יורדות, צריך שיהיה כאן דין מחיצה, ואין מחיצה פחותה מעשרה טפחים. ואף להניח עשרה טפחים מכל צד ולעשות נקב קטן פחות מארבעה טפחים אינו יכול לעשות, משום שאין מחיצה נחשבת מחיצה אם היא משמשת למקום שאין בו ארבעה טפחים בין המחיצות. רש"י (ד"ה מוקק). ד. **שהרי** כך היה המעשה, שהתיר כן לאנשי טבריא, כמבואר להלן (ע"ב). רש"י (ד"ה אלא). ה. **רש"י** (בעל' יח. ד"ה קרפף). ו. **ואף** שיש שם אחד עשר טפחים ומשהו, אין מועיל להיות מחיצה לנקב, אלא הטפח ומשהו שכנגד הנקב, אבל שאר העשרה טפחים, אף אחד שנכפפה המחיצה אינם מועילים, שהרי הם מעבר למחיצה האמצעית של הכותל, שאחר שכופפנו אותה, הרי היא עומדת בשפת הנקב. רש"י (ד"ה סיפוק סמוכה).

וְאִם הָיְתָה זְקוּפָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִיא שָׁם נִסָּר זָקוּף כְּנֶגֶד הַכּוֹתֶל, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא גּוֹבְהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרוֹחְבָּהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְשֵׁנִי מְשֻׁלָּשִׁין, וּמְעֻמֶּדֶת כְּשֶׁגּוֹבַהּ הַנִּסָּר עוֹמֵד מִקְּבִיל לְגוֹבְהוֹ שֶׁל כּוֹתֶל, וְרָחְבוֹ שֶׁל נִסָּר מִקְּבִיל לְאָרְכּוֹ שֶׁל כּוֹתֶל, רְחוֹק מִן הַכּוֹתֶל אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְהֵרִי לָנוּ שְׁתֵּי מְחִיצוֹת, מְחִיצַת הַכּוֹתֶל, וְהַמְּחִיצָה הַשְּׁלִימָה שֶׁכְּנֶגֶד הַכּוֹתֶל [ציור ה], וְעוֹד שְׁתֵּי מְחִיצוֹת שֶׁמִּן הַצְּדָדִים נַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי שֶׁאָנוּ רוֹאִים כְּאִילּוּ נִכְפַּף בְּכָל צַד טֶפַח וּמַשֶּׁהוּ לְצַד הַכּוֹתֶל, וְנִמְצָא שֶׁבְּכָל צַד רֹאשׁ הַנִּסָּר הַמְכוּפָּף רָחוֹק מֵהַכּוֹתֶל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, שֶׁהוּא לְבוּד, וְהֵרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם מְחִיצָה עַד הַכּוֹתֶל, וְנִמְצָא שֵׁשׁ שָׁם נֶקֶב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים מוּקָף בִּמְחִיצוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים [צִיּוּר ו][ז].

אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אִם הָיְתָה הַגְּזוּזְטְרָא עוֹמֶדֶת בָּקֶרֶן זָוִית, שֶׁיֵּשׁ לָמֶיהָ שְׁתֵּי מְחִיצוֹת גְּמוּרוֹת, וְהִיא עוֹמֶדֶת זְקוּפָה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה גּוֹבְהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרוֹחְבָּהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וּשְׁנֵי מְשֻׁלָּשִׁין, וּמְעֻמֶּדֶת שֶׁיִּהְיֶה רָחְבָּהּ מִקְּבִיל לְכוֹתֶל אֶחָד רָחוֹק מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְעוֹבְיָהּ רָחוֹק מֵהַכּוֹתֶל הַשֵּׁנִי פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, שֶׁהוּא לְבוּד [ציור ט], וְנִמְצָא שֵׁשׁ כָּאן מְחִיצָה שֶׁל חֲמִשָּׁה טְפָחִים וּמַשֶּׁהוּ, סְמוּכָה לְכוֹתֶל אֶחָד, וּרְחוֹקָה מֵהַכּוֹתֶל הַשֵּׁנִי אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְאָנוּ רוֹאִים אֶת הַנִּסָּר כְּאִילּוּ טֶפַח וּמַשֶּׁהוּ הַנּוֹתֵר נִכְפָּף לְצַד הַכּוֹתֶל, וּמַגִּיעַ עַד פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה מֵהַכּוֹתֶל, שֶׁהוּא לְבוּד, וְנִמְצָא שֵׁשׁ כָּאן חֲלַל שֶׁל אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, מוּקָף בְּאַרְבַּע מְחִיצוֹת [צִיּוּר י][ח].

ז. **וְיכוֹל** הוּא לְפָתוֹחַ חֹלֶן בְּכוּתְלוֹ, וְלִמְלֹאוֹת מַיִם דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב. רש"י (ע"ב סיפא זקופה). וְרִבֵּינוּ חֲנַנְאֵל (ע"ב סיפא) פֵּירֵשׁ בְּאוֹפֶן אַחֵר, שֶׁהָיְתָה זְקוּפָה הֵיכִנוֹ שֶׁהָיְתָה הַגְּזוּזְטְרָא נְתוּנָה בֵּין אַרְבַּע מְחִיצוֹת, שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְאָמַר אַבָּיֵי, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה גְּזוּזְטְרָא זוֹ, גְּדוֹלָה שִׁשָּׁה טְפָחִים וּשְׁנֵי מְשֻׁלָּשִׁין עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים וּשְׁנֵי מְשֻׁלָּשִׁין [צִיּוּר ז], שֶׁאַחַר שֶׁיְּחַקְּקוּ בָּהּ נֶקֶב שֶׁל אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים יִשָּׁאֵר בָּהּ עוֹד טֶפַח וּמַשֶּׁהוּ בְּכָל צַד לְעַמִּידַת רַגְלַיִם [צִיּוּר ח], וְאַף שֶׁרּוֹחַב הַהֶרְגֵּל הוּא טֶפַח (כְּמוּבָא בְּסִימָן שס"ג), בַּגְּזוּזְטְרָא שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת עַל הַמַּיִם, וְהוּא יָרֵא לַעֲמֹד שָׁם, צָרִיךְ מַשֶּׁהוּ יוֹתֵר מִטֶּפַח. וּבְיאֵר הַמְאִירִי (ע"ב סיפא), שֶׁבַּגְּזוּזְטְרָא גְּדוֹלָה, אַף שֶׁאֵין לָהּ מְחִיצוֹת, אֵין צָרִיךְ חֹרֶן מִמָּקוֹם הַנֶּקֶב רַק עֲשָׂרָה טְפָחִים לְכָל צַד בִּשְׁבִיל הַמְּחִיצוֹת, מִשּׁוּם שֶׁהַגְּזוּזְטְרָא גְּדוֹלָה הִיא, וְאַף שֶׁאָנוּ רוֹאִים אֶת כָּל צִידֵי הַנֶּקֶב כְּאִילּוּ הֵם נִכְפָּפִים, מִכָּל מָקוֹם לֹא הוּפְקַע תִּשְׁמִישׁ הַגְּזוּזְטְרָא, אֲבָל בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין שָׁם מָקוֹם אַחֵר חֹרֶן מֵהַנֶּקֶב, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְכָל הַפָּחוֹת טֶפַח אֶחָד בְּכָל צַד לְדַרְיְסַת הָרֶגֶל.

ח. **כֵּן** פֵּירֵשׁ רש"י (ע"ב סיפא עומדת), וְרִבֵּינוּ חֲנַנְאֵל (ע"ב סמ"ג כה טוש"ע) פֵּירֵשׁ עַל פִּי דַּרְכּוֹ, שֶׁאָמַר שֶׁאִם הָיוּ שָׁם שְׁנֵי כְּתָלִים, וְהוּא עֲשׂוּיָה שָׁם גְּזוּזְטְרָא, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ תְּקָרָה שְׁנֵי טְפָחִים וּשְׁנֵי מְשֻׁלָּשִׁין לְכָל צַד מִלְּבַד הַנֶּקֶב שֶׁמְּמַלֵּא בּוֹ, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְכָל כּוֹתֶל שֶׁבַּגְּזוּזְטְרָא מָקוֹם שֶׁל טֶפַח וּמַשֶּׁהוּ לַעֲמֹד שָׁם.

ציור ה

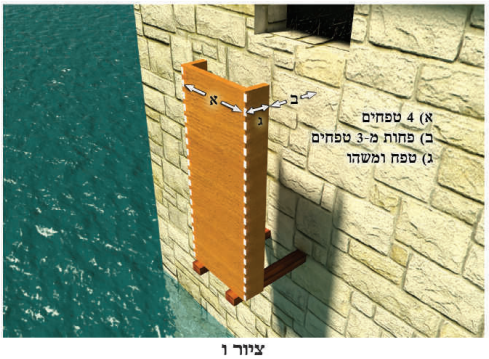

ציור ו

ציור ז

ציור ח

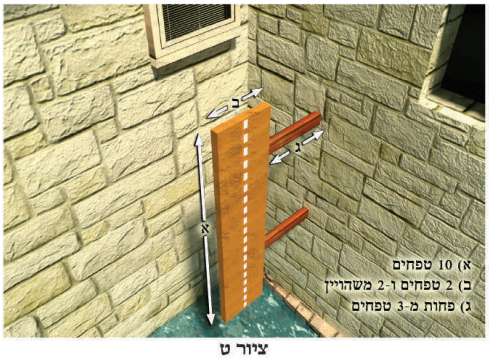

ציור ט

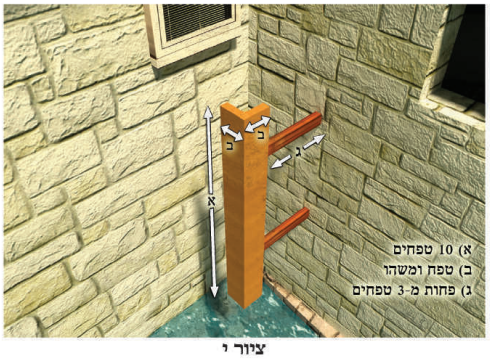

ציור י

שואלת הגמרא: וְאֶלָּא, מאחר ואם יש שם כותל, אמר אביי שדי שתהיה הגזוזטרא רוחב אחד עשר טפחים, **הָא דְּתָנְיָא** - מה ששנינו בברייתא, **רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, גְּוּזְמָרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת חוֹזֵק בָּהּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וּמְמַלֵּא**, אבל בפחות מארבע אמות על ארבע אמות, אי אפשר לחקוק בה ולמלאות, **הֵיכִי מָשְׁכַּחַת לָהּ** - היכן מוצא אתה דין זה. **משיבה הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְאַסְתָּא** - שצריך לעשות ממנה כעין מכתשת, כלומר שאין שום כותל סמוך לה, שצריך לעשות את הנקב וכל מחיצותיו מהגזוזטרא עצמה [ציור יא][ט].

* * *

משנה המשנה ממשיכה לדון במקומות שיש בהם מים, **אם מותר להכניס מים מהם לחצר: אֵמַת הַמַּיִם** [-חפירה המוליכה מים מהנהר] **שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר**, ונכנסת תחת מחיצות החצרי בצד אחד ויוצאת בצד אחר, **אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת**, שאף שהיא תוך מחיצות החצר, הרי היא כרמלית[יא], ואסור להכניס מכרמלית לרשות היחיד[יב], **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה מְפָחִים** בתוך שפת האמה **בַּבְּגִינָה וּבְיָצִיאָה** [ציור יב][יג][יד]. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צריך לעשות לה מחיצות בתוך שפתה, **אֶלָּא הִכּוֹתָל שָׁעַל גַּבָּהּ** [שהוא הכותל המקיף את החצר כולן] **תְּיהוֹן מְשׁוּם מְחִיצָה** [ציור יג], ותתיר למלאות ממנה. שמחיצה תלויה מתרת במים אף אם אין ניכר שנעשתה המחיצה בשביל המים. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּאֵמָה שֶׁל הֵעִיר אֲבֶל, שֶׁהִיתָה עוֹבֶרֶת בֵּין הַחצרות, וְהָיוּ מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה עַל פִּי זְקֵנִים בַּשַּׁבָּת**[טו]. **אָמְרוּ לוֹ**, הטעם שמלאו מאמת המים זו בשבת, לא היה משום שסמכו על הכותל משום מחיצה, **אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵם הָיָה בָּהּ עֲשִׂירוֹר** שבו היא חולקת רשות לעצמה, שרק כאשר יש שיעור של עשרה טפחים גובה ברוחב ארבעה טפחים הרי זו רשות לעצמה, אך בפחות מכך, אין המים חולקים רשות לעצמם להיות כרמלית, אלא הם נחשבים כחלק מהרשות שהם בה[טז], וכיון שאמה זו עוברת בחצר שהיא רשות היחיד, הרי היא חלק מרשות היחיד.

*

גמרא הגמרא מביאה ברייתא, **שכה מבוארים יותר דברי המשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵמַת הַמַּיִם שֶׁעוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר, אִם עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה בַּבְּגִינָה, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה בַּיְּצִיאָה, אוֹ שֶׁעָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה בַּיְּצִיאָה, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה בַּבְּגִינָה, אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת**, שכיון שהיא מחוברת למים שחוץ לחצר בצד אחד, נעשית כולה כרמלית. **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה עֲשָׂרָה מְפָחִים בַּיְּצִיאָה וּבַבְּגִינָה**, שבכך נחשב חלק האמה שבחצר כמו שאינו מחובר עם האמה שחוץ לחצר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צריך לעשות לה מחיצות בתוך שפתה, אלא **הַכּוֹתֶל שֶׁעָלֶיהָ נֶחְשָׁב לָהּ תֵּירוֹן מְשׁוּם מְחִיצָה**, והיא כרמלית מכרמלית לרשות היחיד[יד], **אֲבָל לְצָפּוֹרִי**, והיא עוברת בין החצרות, **וְהָיוּ מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת עַל פִּי הַזְּקֵנִים. אָמְרוּ לוֹ**, וכי **מִשָּׁם** אתה מביא **רְאָיָה** לדבריך, הלא שם הטעם שמלאו ממנה בשבת, הוא **מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָיְתָה עֲמוּקָה עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחְבָּהּ אַרְבָּעָה טפחים**[טז], ומשום כך לא חלקה רשות לעצמה, אלא נחשבה לחלק מהרשות שהיא בו.

*

הגמרא מביאה דין נוסף באמת המים: תָּנְיָא אִידָךְ - בברייתא אחרת שנינו, **אֵמַת הַמַּיִם הָעוֹבֶרֶת בֵּין הֶחָפּוֹזוֹת**, כלומר שיש בתים משני צדי האמה, ויש בהם חלונות שדרכם ממלאים מים מהאמה [ציור יד], **פָּחוֹת מֵשָׁלְשָׁה** טפחים[יז] **מִשָּׁלְשָׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא**, אך אם יש **שְׁלֹשָׁה** טפחים, **אֵין מְשָׁלְשָׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא.**

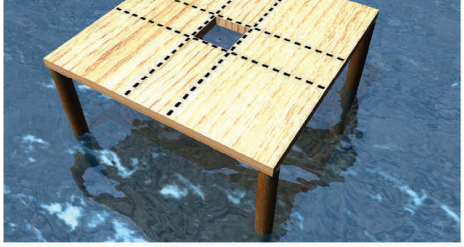

ציור יא

ציור יב

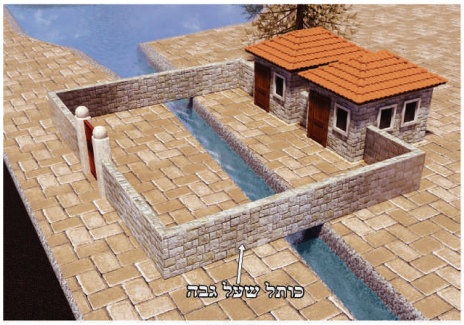

ציור יג

ציור יד

ט. **שצריך** לראות את הגזוזטרא כאילו היא נעשית חלל של ארבעה על ארבעה טפחים, מוקף בכל צידיו במחיצה גבוהה עשרה טפחים, והוא דמיון צורת מכתשת. י. **ריטב"א** (ד"ה מאי). יא. **רש"י** (ד"ה אמת, וכתב עפו לה כמשפט), שהטעם שנחשבת כרמלית כיון שהיא מחוברת למים שחוץ לחצר. וכן כתב רבינו יהונתן (ד"ה אמת), שהיא נחשבת כרמלית כיון שהיא באה מכח כרמלית, שהנהר שהיא באה ממנו הרי הוא כרמלית. וביאר הלבוש (סי' שנו ס"ו) שאף שכל מה שבתוך מחיצות רשות היחיד לעולם אינו חולק רשות לעצמו, אלא הוא חלק מהחצר, אמה זו, כיון שהמים שהיו בשבת חוץ לחצר נכנסים לחצר בשבת, ואתם מתעכבים שם, אלא חוזרים ויוצאים חוץ לחצר, לכן אינה נחשבת חלק מרשות היחיד, אלא אם כן עשו לה היכר שתהיה חלק מרשות היחיד[יב]. **אבל** לטלטל בחצר אין לאסור, אף שהיא פרוצה במלואה לאמת המים שהיא כרמלית, משום שדין זה אינו אלא כשאמת המים גבוהה עשרה טפחים כמבואר בגמרא, ואם כן שפת האמה עצמה משמשת כמחיצה בין החצר לאמה. רשב"א (לעיל יב. ד"ה וכ"ת). יג. **שכיון** שיש לה מחיצות, המחלקות אותה מהחלק שחוץ לחצר, הרי היא רשות לעצמה, ודומה כמו שהיא מתחילה בחצר זו. רש"י (ד"ה עפו לה כמשפט). ודווקא המחיצה שבתוך שפת האמה מועילה להתיר, אבל מחיצת החצר שעוברת על פני האמה, אינה מועלת, שאין מחיצה תלויה מתרת במים, אלא כשניכר שנעשתה בשביל המים. יד. **השיעור** המבואר כאן, גובה עשרה ורוחב ארבעה, אינו השיעור הרגיל שבו נעשית רשות 'כרמלית', שכל דבר ברשות הרבים רחב ארבעה טפחים, אם אך גבוה או עמוק שלשה טפחים, הרי זה רשות 'כרמלית', אמנם כאן כיון שיש באמה מים, אינה נעשית כרמלית אלא כשהיא עמוקה עשרה טפחים. וביאר המאירי (ד"ה ממלאין), שהטעם, שכל שהוא גבוה שלשה או עמוק שלשה הוא כרמלית, הוא משום ששלשה טפחים הוא השיעור שבני רשות הרבים דורסים עליו, ולכן עד שיעור זה הוא בטל לרשות הרבים, אבל אם יש שם מים, כל שאין שם עשרה טפחים בני אדם דורסים עליו, ולכן רק גבוה עשרה טפחים אינו בטל לרשות הרבים. טו. **בלשון** שלא היתה עמוקה עשרה, או אף אם היתה עמוקה עשרה, אך לא היתה רחבה ארבעה, כל שיחסר אחד משני אלו אינה נחשבת האמה רשות לעצמה. טז. **ומיד** תפרש הגמרא על מה דברה הברייתא.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טפחים, **מְשַׁשָּׁשׁ דְּלִי וּמְמַלְּאָ. אֵין מְשַׁשָּׁשׁ דְּלִי וּמְמַלְּאָ.** מברית הגמרא: **בַּמֶּה עֲסָקִינַן** - באיזה דבר עוסקת הברייתא, שעל זה אמרה שרק אם יש שם פחות משלושה או ארבעה טפחים מותר למלאות, **אִילֵימָא** - אם נאמר שהברייתא עוסקת **בְּאַמַּת הַמַּיִם גּוּפָהּ** - בשיעור הרוחב של אמת המים עצמה, שחכמים סוברים, שאם היא רחבה שלשה טפחים, הרי היא כרמלית, ואסור להכניס ממנה לבית שהוא רשות היחיד[יז], וכן שמעון בן גמליאל סובר שאינה כרמלית אלא אם היא רחבה ארבעה טפחים, אם כן קשה, **וְאֶלָּא הָא** [-דבר זה] **דְּבֵי אַתָּא** - שכשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, שֵׁאֵין עֲרֻכָּלִית פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעָה** טפחים, כלומר שרק מקום שיש בו ארבעה טפחים הרי הוא חולק רשות לעצמו להיקרא 'כרמלית', **לֵימָא** - האם נאמר **שְׁבַתְּנַאי אֲמְרָהּ לְשָׁמָעְתָּיהּ** - ששמועה זו שאמר, מחלוקת תנאים היא, שהרי חכמים אמרו שדי שיהיה באמה שלשה טפחים כדי שתהיה כרמלית, **אֶלָּא**, ודאי הברייתא עוסקת **בָּאַגָּפֶיהָ** - ברוחב גדות האמה, שהאמה רחבה ארבעה טפחים, והרי היא כרמלית[יח], והנידון כמה שיעור יהא ברוחב האגפים הוא לענין זה שיהיה מותר **לְהַחֲלִיק**, כלומר למלאות מים מהאמה, על ידי שיוציא את הדלי מהבית וניניחנו באגפים, ויטלנו משם לאמה, וימלא את הדלי ושוב יניחנו על האגפים, ומשם יכניסו לבית, שכדי שיהא מותר להחליף צריך שמקום האגפים יהיה 'מקום פטור'[יט], ובכך נחלקו, שחכמים אמרו, שרק אם הם רחבים פחות משלשה טפחים הם מקום פטור[כ], ורבן שמעון בן גמליאל אמר, שכל שהם פחות מארבעה טפחים הם מקום פטור[כא].

מקשה הגמרא: איך ניתן לפרש שהברייתא מדברת לענין להחליף, **וְהָא** - והרי **בְּנֵי אַתָּא** - כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** שהוא מקום פטור[כב], שעומד בין רשות הרבים לרשות היחיד, **מוּתָּר** גם **לְבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד** וגם **לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְהַתֵּת עָלָיו** את משאם[כג], **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ** להכניס מרשות לרשות דרך שם, ואיך ניתן לפרש שהברייתא אמרה שמותר להכניס מן המים שבאמה לרשות היחיד דרך אגפיה שהוא מקום פטור, והלא אסור להכניס מרשות לרשות דרך מקום פטור[כד]. מתרצת הגמרא, **הָתָם** - שם, בדברי רבי יוחנן, מדובר שהמקום פטור עומד בין **רְשׁוּת הָאוֹרְיְיתָא**, כלומר, שהוא עושה דרך המקום פטור, דבר שאם היה עושהו שלא דרך מקום פטור, היה עושה איסור דאורייתא, ולכן אסרו חכמים לעשות כן גם דרך מקום פטור[כה],

---

יז. **אבל** אם היא מקום פטור, מותר להכניס משם לבית. וכתב המאירי (ד"ה מא) שאף שיש בתים משני צדי האמה, אין בזה איסור מחמת מה שהוא רשות משותפת לכמה בתים, משום שלא נאמרה ההלכה של עירובי חצרות, אלא ברשות היחיד, ולא במקום שאינו רשות היחיד. עוד כתב, שאף אם נאמר שגם במקום שאינו רשות היחיד צריך לערב, יש לומר שמדובר באופן שעירבו ונשתתפו.

יח. **וגדות** האמה גבוהים מהארץ יותר משלשה טפחים, שמקום שאינו גבוה שלשה טפחים, הרי הוא כחלק מהקרקע, כמבואר בשבת (מ.)[ז].

יט. **שמקום** פטור מותר להכניס ולהוציא ממנו בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד. ומבואר ברש"י (ד"ה אפס, וכן בשבת ו. ד"ה אפס), שכיון שאינו רחב ארבעה, אינו חשוב רשות לעצמו, ובטל אצל הרשות שלצדו, בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד.

כ. **ואם** הם יותר משלשה טפחים, ופחות מארבעה טפחים, אף שאינם כרמלית, שהרי אין כרמלית פחותה מארבעה טפחים, מכל מקום אף מקום פטור אינם, אלא הם רשות בפני עצמם. רש"י (ד"ה אפס), וכתב הגאון יעקב (ד"ה בפנפיה), שאינו יודע מהי רשות זו, שהרי כיון שאינה כרמלית, אזיה רשות היא. ולכאורה יש לומר שכוונת רש"י היא, שמקום זה נחשב מקום פטור, שמותר לטלטל בכולו [ואינו ככרמלית שאסור לטלטל בה אלא פחות מארבע אמות], אלא שהוא מקום בפני עצמו שאינו בטל לכרמלית שלצדו.

כא. **ר'חנן** מביאה הגמרא את דברי רב דימי, שמקום פטור הוא כל שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, וביאר רש"י (ד"ה מא) שאף שיש בתים משני צדי האמה, אין בזה איסור מחמת מה שהוא רשות משותפת לכמה בתים, משום שלא נאמרה ההלכה של עירובי חצרות, אלא ברשות היחיד, ולא במקום שאינו רשות היחיד. עוד כתב, שאף אם נאמר שגם במקום שאינו רשות היחיד צריך לערב, יש לומר שמדובר באופן שעירבו ונשתתפו.

יח. **וגדות** האמה גבוהים מהארץ יותר משלשה טפחים, שמקום שאינו גבוה שלשה טפחים, הרי הוא כחלק מהקרקע, כמבואר בשבת (מ.)[ז].

יט. **שמקום** פטור מותר להכניס ולהוציא ממנו בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד. ומבואר ברש"י (ד"ה אפס, וכן בשבת ו. ד"ה אפס), שכיון שאינו רחב ארבעה, אינו חשוב רשות לעצמו, ובטל אצל הרשות שלצדו, בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד.

כ. **ואם** הם יותר משלשה טפחים, ופחות מארבעה טפחים, אף שאינם כרמלית, שהרי אין כרמלית פחותה מארבעה טפחים, מכל מקום אף מקום פטור אינם, אלא הם רשות בפני עצמם. רש"י (ד"ה אפס), וכתב הגאון יעקב (ד"ה בפנפיה), שאינו יודע מהי רשות זו, שהרי כיון שאינה כרמלית, אזיה רשות היא. ולכאורה יש לומר שכוונת רש"י היא, שמקום זה נחשב מקום פטור, שמותר לטלטל בכולו [ואינו ככרמלית שאסור לטלטל בה אלא פחות מארבע אמות], אלא שהוא מקום בפני עצמו שאינו בטל לכרמלית שלצדו.

כא. **ר'חנן** מביאה הגמרא את דברי רב דימי, שמקום פטור הוא כל שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, וביאר רש"י (ד"ה מא), שאין לומר שדברי רב דימי הם מחלוקת תנאים, שחכמים שאמרו שרק פחות משלשה הוא מקום פטור אינם סוברים כרב דימי, אלא אף חכמים סוברים שבכל מקום פחות מארבעה טפחים הוא מקום פטור, ולא אמרו שצריך להיות פחות משלשה, אלא בשהמקום פטור עומד סמוך לכרמלית, שכיון שכרמלית אינה רשות חשובה, אין המקום פטור שלצדה בטל אצלה אם יש בו שלשה טפחים, ולכן אסור להוציא ולהכניס ממנה למקום פטור. והמאירי (ד"ה מא) כתב, שאף לחכמים כל שאין שם ארבעה טפחים, מותר להוציא ולהכניס ממנו לאמה, ורק להחליף מהאמה לרשות היחיד דרך האגפים אסור כל שיש באגפים יותר משלשה טפחים [וראה בחזון איש (סי' קנ ס"ק נב) שנקט ברש"י כדבר פשוט כמו שכתב המאירי].

כב. **היינו** כשהוא גבוה יותר משלשה טפחים, כמבואר בשבת (מ.).

כג. **היינו** שמניחים שם את משאם, וטוענים אותו משם על גבם.

כד. **קושיית** הגמרא היא בין מדברי חכמים ובין מדברי רבן שמעון בן גמליאל, שהרי שניהם אמרו שמותר להכניס מרשות לרשות דרך מקום פטור, ולא נחלקו אלא כמה הוא השיעור של מקום פטור.

כה. **שלא** יאמרו שהוא מכניס ומוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ויבואו להתיר הוצאה בשבת גם לא דרך מקום פטור. רש"י (לעיל ט. ד"ה ופלגה).

אבל הָכָא - כאן בברייתא, מדובר שהמקום פטור עומד בין **רְשׁוּיוֹת דְּרַבָּנָן**, בין רשות היחיד לכרמלית, שאף אם יוציא שלא דרך המקום פטור, אינו עושה אלא איסור דרבנן, שהוא מוציא מכרמלית לרשות היחיד, ולא אסרו חכמים לעשות כן דרך מקום פטור.

מקשה הגמרא: וְהָא - והרי **רַבִּי יוֹחָנָן**, במקום שהוא עושה הוצאה דרך מקום פטור **בִּרְשׁוּיוֹת דְּרַבָּנָן**, שההוצאה מרשות אחת לחברתה אינה אסורה אלא מדרבנן, כגון להוציא מחצר לחצר[א], **נָמֵי** - גם כן **אָמַר** שאסור להחליף דרך מקום פטור **(דתניא) [דְּתָנַן]** (לעיל עז.): **בּוֹתֵחַ שֶׁעוֹמֵד בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת**, והוא **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחַב אַרְבָּעָה** טפחים, החצירות שמשני צדיו **מְעֹרָבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעֹרָבִין אֶחָד** - עושים עירוב חצירות כל חצר בפני עצמה, ואינם יכולים לערב כולם יחד כחצר אחת[ב]. ואם **הָיוּ בְּרֹאשׁוֹ** [-של הכותל] **פֵּרוֹת, אֶחָד עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין, וְאֶחָד עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין**[ג]. ואם **נָפְרַץ הַכּוֹתֶל**, אם הפירצה היא **עַד עֲשָׂרָה אַמּוֹת, מְעֹרָבִין שְׁנַיִם** - יכולים לעשות שני עירובין, שכל חצר יכולה לערב לעצמה, **וְאִם רָצוּ מְעֹרָבִין אֶחָד** - יכולים לעשות עירוב אחד, שיהיו שתי החצירות רשות אחת, **מֻפְלֶגֶת שֶׁפִּירצָה** עד עשר אמות **הוּא בְּפֹתֵחַ**[ד], אבל **יוֹתֵר מִכָּאן** - אם הפירצה היא יותר מעשר אמות, אין זה פתח, אלא פירצה, ונמצא שאין מחיצה מפרדת בין החצירות, והרי הם חצר אחת, **וּמְעֹרָבִין** עירוב **אֶחָד** לשתי החצירות, **וְאֵין מְעֹרָבִין שְׁנַיִם** - ואין יכולים לעשות כל חצר עירוב לעצמה. **וְהַוֵינַן בַּהּ** - ונשאנו ונתנו בדברי המשנה, ושאלנו, אם **אֵין בּוֹ** [-בכותל] רוחב **אַרְבָּעָה** טפחים, **מַאי** - מה דינו, **וְאָמַר רַב**, שאינו רשות בפני עצמו, אלא **אַוִּיר שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת** [היינו שתי החצירות שבשני צדיו] **שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, וְלֹא יְהֵא בּוֹ** גם את הדברים הנמצאים מעל גביו, אפילו **מְלֹא נִיקְא** - כרוחב השערה[ה], וכל שכן שאסור להוציא ולהכניס ממנו לחצירותו[ו]. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ מְעַלִּין לְכותל מִכָּאן** [-מצד זה] **וְאוֹכְלִין** שם, **וַאֲפִילּוּ מְעַלִּין מִכָּאן וְאוֹכְלִין**, שמה שהוא בטל לשתי החצירות, אינו להחמיר אלא להקל. **וְאַדְּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ** - ואמרנו שדבר זה שאמר רבי יוחנן, לשיטתו אמרו, **דְּכִי אֲתָא** - שכשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, מְקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** שהוא עומד בין רשות הרבים לרשות היחיד [ציור א], **מוּתָּר** גם **לְכַבֵּן**

ציור א

רְשׁוּת הָרַבִּים, וְגַם **לְבָנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְכָתֵף עָלָיו** את משאותיהם, **וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ** להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד דרך שם. וממה שהביאו מדינו של רבי יוחנן שאסור להחליף מרשות היחיד לרשות הרבים דרך מקום פטור סיוע ומקור לדברי רבי יוחנן עצמו לדין זה של כותל שבין שתי חצירות, הרי מוכח מכך שרבי יוחנן אסר להחליף דרך מקום פטור גם במקום שההוצאה שלא דרך המקום פטור אינה אלא מדרבנן[ז]. **מתרצת הגמרא: הָהִיא** - אותה מימרא של רבי יוחנן לענין כותל שבין שתי חצירות, **זְעִירִי אָמְרָה** בשם רבי יוחנן, שהוא סובר שרבי יוחנן אוסר להחליף גם ברשויות דרבנן, אבל רב דימי סובר, ששם מתיר רבי יוחנן גם להחליף מחצר לחצר.

שואלת הגמרא: וְזְעִירִי שאמר שרבי יוחנן אוסר להחליף גם ברשויות דרבנן, **מַשְׁיָא הָא** - קשה ברייתא שהביאה הגמרא לעיל, לגבי אמת המים העוברת בחצר, שאמרה שבפחות משלשה או ארבעה טפחים מותר לשלשל הדלי ולמלאות מהאמה שהיא כרמלית לרשות היחיד, והוכרחה הגמרא לפרש שהברייתא דנה ברוחב האגפים, ומבואר שברשויות דרבנן מותר להחליף דרך מקום פטור. **מתרצת הגמרא: וְזְעִירִי מוֹקֵים לָהּ** - מעמיד את הברייתא, שהיא מדברת **בְּרוחב אַמַּת הַמַּיִם גּוּפָהּ** - עצמה, שחכמים סוברים שכל שיש בה שלשה טפחים, הרי היא כרמלית, ואסור להכניס ממנה לבית, וכרבן שמעון בן גמליאל סובר שרק כשיש בה ארבעה טפחים היא כרמלית, **וְאִכָּא** לפי זה, ההלכה שאמר **רַב דִּימִי** בשם רבי יוחנן שאין כרמלית פחותה מארבעה טפחים, **תַּנָּאֵי הִיא** - מחלוקת תנאים היא, שכן לחכמים אף אם יש בה שלשה טפחים כרמלית היא ואסור למלאות ממנה[ח].

הגמרא מקשה על זעירי שפירש שהברייתא מדברת ברוחב האמה עצמה, ואמרה שאם אינה רחבה כשיעור כרמלית מותר למלאות ממנה. מקשה הגמרא: וְתֵיתֵי - ותחשב אמת המים זו אפילו כשאין בה שיעור כרמלית, **כִּי חוֹרֵי דְּכַרְמְלִית** - כחורים הסמוכים לכרמלית, ומחמת כך תחשב אף היא לכרמלית, כמו כותל הסמוך לרשות הרבים, ויש בו חור, שנחשב החור כרשות הרבים, ואף אמה זו, כיון שקודם שנכנסה לעיר היא גדולה ויש בה שיעור כרמלית, אף לאחר שהתמעטה משיעור זה תחשב כרמלית מדין חור[ט]. **מתרצת הגמרא: אֲבָיֵי בָּר אֲבִין וְרַב חֲנִינָא בַּר אֲבִין דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, אֵין דִּין חוֹרֵי לְכַרְמְלִית**, שכרמלית אינה אסורה אלא מדרבנן, ולא החמירו חכמים עד כדי כך לאסור גם את החורים הסמוכים לה. **תירוץ נוסף: רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** - אף אם תאמר שֵׁשׁ דִּין **חוֹרֵי לְכַרְמְלִית, הָנֵי מִילֵּי** - דברים אלו אינם אלא **בְּכַמּוּהָ** - כשהכרמלית סמוכה לחור[י], **הָכָא** - וכאן מדובר **בְּמוּסָּקֶת** - שהמקום שיש בו שיעור כרמלית הוא רחוק מהמקום שאנו דנים עליו שיחשב כחורי[יא].

★

הגמרא חוזרת לברייתא שנחלקו בה חכמים ורבן שמעון בן גמליאל, ומביאה פירוש נוסף בברייתא[יב]: רַבִּינָא אָמַר, מה שנחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בברייתא בשיעור הרוחב אם הוא שלשה או ארבעה, אינו לא האמה עצמה ולא האגפים, אלא **בְּגוֹן דְּעָבֵד לָהּ גִּיסְקֵי אֲסוּהָ** - מדובר שעשה מוצאות בפי האמה בכניסה וביציאה[יג], כלומר שעשה בתוך האמה מחיצה משני חלקים, וכל חלק סמוך לכותל האמה, והניח בין החלקים רווח שבו יהיו המים עוברים, ואמרו חכמים שאם אותו רווח הוא פחות משלשה,

---

א. **שבן** התורה, כיון ששניהם רשות היחיד הם, מותר להוציא מחצר לחצר, ורק חכמים אסרו להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, כדי שלא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

ב. **שכיון** שאין פתח בין שתי החצירות, אינן יכולות לערב יחד. ודין זה הוא בין אם הכותל רחב ארבעה, ובין אם אינו רחב אלא משהו, ולא אמרו שהוא רחב ארבעה, אלא לדין הנוסף המבואר במשנה, לגבי ראש הכותל. רש"י (לעיל עז: ד"ה מאן).

ג. **ומבואר** במשנה (לעיל עז:) שאסור להוריד פירות מהכותל למטה. וביארה הגמרא (לעיל עח.), שלרבי שמעון שאמר (לעיל שם), שכל החצירות הם רשות אחת, ומותר להוציא ולהכניס מחצר לחצר, יש לפרש שלא אמרה המשנה שאסור להוריד מהכותל לחצר, אלא שאסור להוריד ולהכניס מהכותל לבתים. וביאר רש"י (לעיל עז: ד"ה מאן), שראש הכותל הוא רשות היחיד בפני עצמו, שאינו בטל לאף אחת מהחצירות, ולכן אסור להוציא ולהכניס ממנו לבתים. וכתב רבינו יהונתן (לעיל עז: ד"ה ופשיט) שבראש הכותל מותר לטלטל בכולו, שהרי הוא כרשות היחיד שאין לו בעלים שמותר לטלטל בכולו. ד. **ופתח** אינו מבטל את המחיצה, ונמצא שיש מחיצה גמורה בין החצירות, ואין אנו רואים אותם כחצר אחת, ומשום כך יכולה כל חצר לערב לעצמה, אך כיון שיש פתח בין החצירות יכולות שתי החצירות גם לערב יחד.

ה. **ביאר** רבינו יהונתן (שם), שכיון שיש בו שתי רשויות, כל דבר שהוא מזיז בו, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות. ואין זה דומה לרשות הרבים, שמותר לטלטל שם פחות מארבע אמות, משום שכל הארבע אמות רשות אחת, אבל כאן רשות שתי החצירות שולט בכל טפח. והוסיף התוספות יום טוב (פ"ח מ"ט קו ע"ב), שאין זה דומה לרשות שאינה מעורבת שמותר לטלטל בתוכה, משום ששם כל בני החצר שותפים הם בכל החצר, וכל חלק בחצר שייך לכל השותפים, אבל כאן, אינם שותפים בכותל, אלא כל הכותל בטל לשניהם, ואנו רואים, כאילו כל הכותל הוא של חצר זו, וכולו גם של חצר זו, וכל שהוא מזיז בו, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות. ו. **רש"י** (ד"ה ולא חש) ומבואר בגמרא לעיל (עז.), שאף שמקום פטור העומד בין רשות היחיד לרשות הרבים, שהוא בטל לשתי הרשויות, מותר להכניס ולהוציא ממנו לשתי הרשויות, ורק להחליף אסור, מכל מקום סבר רב, שבכותל שבין שתי חצירות, שהוא איסור דרבנן, אסור, מפני שהכמים עשו חיזוק לדבריהם, יותר ממה שעשו לאיסורי תורה. ונמצא שנחלקו רב ורב דימי אם ברשויות דרבנן הקילו יותר או החמירו יותר, שרב דימי אמר שהקילו יותר, והתירו אף להחליף, ורב סבר שהחמירו יותר ואסרו אף את השלטול במקום פטור עצמו. ז. **רש"י** (ד"ה מאי, ופשיטא), וכן מבואר ברי"ף (ד"ה ומכסקן) ומבואר ברא"ש (ד"ה ופשיטא), שלא יכלה הגמרא לדחות שבאמת דברי רבי יוחנן שאמר לענין מקום פטור שבין רשות היחיד לרשות הרבים, אינם שייכים לענין כותל שבין שתי חצירות, ובכותל שבין שתי חצירות מתיר רבי יוחנן אף להחליף מחצר לחצר דרך הכותל, כיון שמדברי רבי יוחנן שאמר שאלו מעלים מכאן ואלו מעלים מכאן, משמע שרק לעלות מהחצר לכותל מותר, אבל להחליף מחצר לחצר דרך הכותל אסור. ח. **ומבר** זעירי, שלא אמר רבי יוחנן דבר זה. ט. **רש"י** (ד"ה ומיהו) ורבינו חננאל (ד"ה ופקיקין) פירש, שקושיית הגמרא היא בין לזעירי ובין לרב דימי, ומקשה, שהחלונות יחשבו כחורי כרמלית, ויהיה מותר להכניס מים מהאמה לחלונות. י. **בגון** חור שבכותל הסמוך לקרפף גדול יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, שהוא כרמלית. רש"י (ד"ה כמוכסה). יא. **מבואר** ברשב"א (ד"ה וכן אסור), שדין זה הוא אף ברשות הרבים ורשות היחיד, שכל שאין החורים סמוכים לרשות, אינם אסורים. עוד כתב הרשב"א, שאף במקום שהאמה סמוכה למקום שיש בו שיעור כרמלית, גם כן אינה נחשבת כחורי כרמלית, שכיון שאי אפשר לאסור את כולה משום חורי כרמלית, לא חלקו בזה חכמים והתירו את כולה. והרמב"ן (ד"ה אפי') כתב, שלשון הגמרא מורה, שבמקום שאמת המים סמוכה לכרמלית, הרי היא חורי כרמלית, אך הביא את דברי הרשב"א שלא חלקו חכמים והתירו גם בסמוך לכרמלית. יב. **רש"י** ורשב"א (ד"ה ופשיטא). יג. **רש"י** (ד"ה ופשיטא), וכתב המשנה ברורה (סי' שנ סק"ט), שנראה שאין צריך לעשות כן משני צדדים, שכיון שבצד אחד יש שם מחיצה גמורה על ידי לבוד, הרי היא כלשון יש שנכנסה לחצר, שמבואר לעיל (ע.) שדי בגיפופים כדי להתיר למלאות ממנה. וראה בחזון איש (או"ח סי' קנ סכ"ב) שדקדק ממה שכתב רש"י 'כבכניסה וביציאה', שצריך לעשות מחיצה כזו גם בכניסה לחצר וגם ביציאה, ואם עשה רק בצד אחד, לא הועיל ואסור למלאות ממנה.

שם לבור [ציור ב][יד], והרי זה כמו שיש מחיצה לכל רוחב האמה ומותר למלאות ממנה, אבל אם הרווח הוא יותר משלשה טפחים, שאין אומרים שם לבור, אסור למלאות ממנה[טו], ורבן שמעון בן גמליאל אומר, שאם הרווח הוא פחות מארבעה טפחים אומרים שם לבור. **וְאָזְדוּ רַבָּנָן דְּתַנָּאֵי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמְרֵי** - והלכו בזה חכמים לשיטתם ורבן שמעון בן גמליאל לשיטתו, שנחלקו בברייתא (לעיל ע.) מהו השיעור שאומרים בו לבור, שלחכמים אין אומרים לבור רק באויר פחות משלשה, ולרבן שמעון בן גמליאל אומרים לבור גם באויר פחות מארבעה.

★ ★ ★

משנה **גְּזוּזְטְרָא** [-כעין דף הבולט מרשות היחיד] **שֶׁהִיא** עומדת **לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם**, ויש באמצעה נקב ארבעה על ארבעה טפחים[טז], שדרכו ממלאים מהמים, **אֵין מְמַלְּאִין הַימֵּנָּה בַּשַּׁבָּת**, לפי שהגזוזטרא רשות היחיד היא[יז], והמים כרמלית הם[יח], ואסור להכניס מכרמלית לרשות היחיד, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ** סביב כל הגזוזטרא או סביב הנקב, **מְחִיצָה** שהיא **גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים**, שמחיצה זו מחשיבה את המים שתחת הגזוזטרא רשות היחיד.

ומחיצה זו אפשר לעשותה **בֵּין מִלְּמַעְלָה** מהגזוזטרא, **וּבֵין מִלְּמַטָּה** - כשהיא מחוברת לגזוזטרא מתחתיה[יט], ורואים את המחיצה כאילו היא יורדת ומגיעה עד המים [ציור ג][כ].

וְכַמָּה שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת הקרובות זו לזו במשך אורכו של הכותל[כא], שעומדות **זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ**, שגזוזטרא אחת גבוהה יותר, **וְעָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה** מחיצה סביב הנקב, **וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה**, ובני התחתונה רגילים למלאות מים דרך הנקב שבעליונה [ציור ד][כב], **שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת** למלאות, התחתונה אסורה כיון שאין מחיצה בנקב שלה, והעליונה אסורה מחמת התחתונה שאף היא משתמשת בנקב שלה, ונמצאת העליונה משמשת שתי רשויות, **עַד שֶׁיַּעֲרִבוּ** יחד, ואז יהיה מותר למלאות דרך הנקב שבעליונה[כג].

★

גמרא אומרת הגמרא, **מַתְנִיתִין** - משנתנו שאמרה שגזוזטרא שעל המים אסור למלאות בה אלא אם כן עשו לה מחיצה, היא **דְּלָא כְּחַנָּנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא, דְּתַנְיָא** - ששנינו בברייתא, **חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, גְּזוּזְטְרָא**

ציור ב

ציור ג

ציור ד

יד. **כתב** התוספות שבת (פי' שנ סק"ו), שאף שאין אומרים לבור אלא כשיש אויר בין שני הדברים שרוצים לחבר אותם על ידי לבור, מכל מקום כשיש מים בין שני הדברים שרוצים לחבר אותם גם אומרים לבור; כיון שמים אינם מבטלים מחיצות.

טו. **וביאר** רש"י (ד"ה ואזדו [מומס]), שאסור למלאות מהאמה, כיון שהמקום שיוצאים המים הוא יותר משלשה טפחים, שאין אומרים בו לבור, ופירצה הוא. וקשה, אף כשהרווח הוא יותר משלשה טפחים, שאין אומרים שם לבור, מכל מקום כיון שכל פחות מעשר אמות מוגדר כפתח ולא כפירצה [כמבואר לעיל (ו:)], אם כן אמת המים זו, אף שאין אומרים שם לבור, מכל מקום נאמר שהרווח יחשב כפתח, ונצריך היה מותר למלאות מהאמה. וכתב התוספות שבת (פי' שנ סק"ו), שבתוך המים לא שייך פתח, ולכן כל שאין אומרים בו לבור, הרי זו פירצה ואסור למלאות מהאמה. וראה ברש"ש (ד"ה ושניהן) שרצה לפרש, שבכל צד של האמה, היו כמה יציאות למים, והיו מחיצות בין היציאות, שאם יצטרפו כל היציאות, שבכל אחת מהם יש יותר משלשה טפחים, יהיה שם פרוץ מרובה על העומד, שאינה מחיצה כלל, ולכך אף בפחות מעשר אינו נידון כפתח. אך כתב שמדברי רש"י (ד"ה ואזדו [מומס]) נראה, שבכל צד היה רק מקום אחד ליציאת המים.

טז. **רש"י** (ד"ה ששה [מומס]), שאם אין בנקב ארבעה על ארבעה טפחים, אף אם יעשו מחיצה סביב הנקב, יהיה אסור למלאות שם, כיון שאין מחיצה למקום שהוא פחות מארבעה על ארבעה טפחים, כמבואר ברש"י לעיל (סו. ד"ה קונים). יז. **ראה** בעיוני הפשט לעיל (ע"ב) מדוע נחשבת הגזוזטרא רשות היחיד. יח. **רש"י** לעיל (סה: ד"ה וכן) כתב שאין גורסים 'וכן'. וביאר הריטב"א (ד"ה ואין [מומס]), שדין זה דין חדש הוא, ואינו שייך לדין המבואר במשנה קודם לכן. אבל התוספות (סה. ד"ה ha שמש) כתבו שרבינו חננאל גרס 'וכן'. וביאר הריטב"א, שסברו, שאמרה המשנה, שכשם שבגזוזטרא אחת אם לא עשו לה מחיצות אסור למלאות ממנה, כך בשתי גזוזטראות ולא עשו בתחתונה, אסורות למלאות ממנה ושתיהן אסורות.

יט. **שאינן** רחוקות אחת מהשניה יותר מארבעה טפחים, כמבואר בגמרא (שם).

כ. **שיורקים** היו בני התחתונה את הדלי שלהם על מחיצות העליונה, ויורד לנקב ומשלשל הדלי בחבל ומושך ועולה.

כא. **רש"י** (ד"ה זו) כתב, שהמשנה מדברת 'אפילו זו שלא כנגד זו', ומבואר בדבריו, שהמשנה מתפרשת בין אם הגזוזטרא התחתונה עומדת בתוכון תחת העליונה, ובין אם אינה עומדת תחתיה, אלא עומדת בצדה נמוך יותר ממנה. ולעיל (סה: ד"ה שמש) פירש את המשנה, רק באופן שאין התחתונה מכוונת תחת העליונה, אלא היא עומדת בצדה נמוכה ממנה. ולפי פירוש זה, הטעם ששתיהן אסורות, הוא משום שאף לתחתונה יש חלק בנקב של העליונה, כמבואר בגמרא (שם), שעשו את המחיצה בשוחפות [שאם לא כן ודאי הנקב שיך לעליונה, ואף אם התחתונה משתמשת שם אינה אוסרת], וכיון ששתי החצירות משתמשות

שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע אַמּוֹת חוֹקֶק בָּהּ באמצעה נקב של אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טפחים, וְטָמְאָה מהמים, שכל אמה יש בה ששה טפחים, ובארבע אמות יש עשרים וארבעה טפחים, ונמצא שחוץ מהארבעה טפחים שחקק באמצע, נשארו שם עשרה טפחים בכל צד, ועשרה טפחים אלו אנו רואים אותם כאילו הם נכפפים למטה ועומדים סביב הנקב[בב], כמו מחיצה תלויה, ושוב אנו אומרים גוד אחית, ורואים כאילו מחיצות אלו מגיעות עד המים, ונמצא שהמים שתחת הנקב רשות היחיד הם, ומותר להכניס מהם לגזוזטרא[בג]. הרי שסבר שמותר למלאות בגזוזטרא, אף אם אין בה מחיצה[בד].

הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן שביאר את שיטת רבי חנניא בן עקביא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם [בשם] רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, לֹא הִתִּיר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא למלאות מים בגזוזטרא שהיא ארבע על ארבע אמות, אֶלָּא בְּיַסָּה שֶׁל טְבֶרְיָא - בים כנרת, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ אוֹגְנִים - שפה גבוהה סביב למים, וַעֲיָירוֹת וְקַרְפֵּיפוֹת [-מקומות חוץ לעיר שמקיפים אותם מחיצה, ושומרים שם עצים][בה] מְקִיפוֹת אוֹתָהּ, ועל ידי כך כולה מוקפת מחיצה. ואף שעדיין היא כרמלית, שהרי היא מקום גדול יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, מכל מקום כיון שלא אסרו להכניס מכרמלית לרשות היחיד, אלא כדי שלא יטעו להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, והיא כיון שיש לה מחיצות, יש קצת היכר שאינה רשות הרבים, לכן הקילו שאף תיקון קל כזה שצריך לומר גם כוף וגם גוד מועיל בה[בו], אֲבָל בְּשְׁאָר מַיְמוֹת שאינם מוקפים מחיצה, לֹא התיר רבי חנניא בן עקביא בגזוזטרא שאין בה מחיצה.

הגמרא מביאה דברים נוספים שהיקל בהם רבי חנניא בן עקביא, ומבארת אותם: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, שֶׁלֹּשָׁה דְּבָרִים הִתִּיר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא לְאַנְשֵׁי מְבָרְיָא. א. מְמַלְּאִין מַיִם מְזוּזְמָרָא בְּשַׁבָּת. ב. וְמוֹכְנִין בָּעֲצָה - והתיר להם להטמין את פירותיהם בפסולת של קטניות[בז], אף אם לקטו אותם בשדה בהשכמה, כשעדיין הטל עליהם, ואין הטל שעליהם מכשיר את הפירות לקבל טומאה. ג. וּמְסַתְּפְגִין בַּאֲוִנְטִית - והתיר להם להתנגב בשבת בבגד שרגילים להתנגב בו אחר הרחיצה, שאין חוששים שיבוא לסחוט.

ומבארת הגמרא: מְמַלְּאִין מַיִם מְזוּזְמָרָא בְּשַׁבָּת, היינו הָא דַּאֲמַרַן - דבר זה שאמרה הגמרא קודם, שגזוזטרא שעל המים אם היא גדולה ארבע על ארבע אמות, מותר למלאות בה מהמים, גם אם אין בה מחיצה. **מבררת הגמרא את הדין השני:** וְמוֹכְנִין בָּעֲצָה מַאי הִיא - מה היה צריך להתיר להם. **משיבה הגמרא:** דְּתָנְיָא, הַשָּׁכִים בבוקר לְהָבִיא פִּסּוֹלֶת תבואה מהשדה[בח], כדי להטמין בו פירות, אִם מביא את הפסולת דווקא בבוקר בְּשֶׁבִּיל שֶׁאז יֵשׁ עָלָיו [-על הפסולת] עדיין טַל, שעדיין לא התייבש הטל, שרוצה להטמין את הפירות, דווקא בפסולת שיש עליו טל, הֲרֵי הוּא בְּכִי יוֹתֵן' (ויקרא פ"ו ה"ה), כלומר, הוכשרו הפירות לקבל טומאה[בט], וְאִם הסיבה שהוא משכים ליקח את הפסולת בבוקר, הוּא בְּשֶׁבִּיל שֶׁלֹּא יִבָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ, ואינו רוצה להטמין את הפירות דווקא בפסולת שיש עליו טל, אֵינוֹ בְּכִי יוֹתֵן, כלומר לא הוכשרו הפירות לקבל טומאה[ל]. וְהתיר רבי חנניא בן עקביא לאנשי טבריא להטמין גם בפסולת שיש עליו טל, משום שֶׁהָעָם [-באופן הרגיל, כשלא פירשו דבר אחר]

בנקב, הרי הוא כרשות שעומדת בין שתי חצירות, שכל חצר אוסרת על השניה להשתמש בו. ומבואר לעיל (פג:), שכל רשות שבין שתי חצירות, אם חצר אחת משתמשת באותו רשות בקושי, וחצר אחת משתמשת שם בנחת, כגון שלחצר אחת הוא גבוה יותר מעשרה טפחים, או שהוא נמוך יותר מעשרה טפחים, נותנים את היתר השימוש לחצר שמשתמשת בו בנחת. ונחלקו שם בגמרא ברשות ששתי החצירות משתמשות בו בקושי, אלא שלחצר אחת התשמיש שם קשה יותר, כגון שלחצר אחת הוא נמוך מעשרה טפחים, והיא משתמשת שם על ידי שהיא מורידה לשם דברים, ולחצר אחרת הוא גבוה מעשרה טפחים, והיא משתמשת שם על ידי שהיא זורקת לשם דברים, שיותר קל להוריד דברים לשם, מלזרוק דברים לשם. שרב אמר, ששתי החצירות אסורות שם, ולשמואל נותנים רשות זו לחצר שמשתמשת שם יותר בנחת, ולדעת רב מובנת המשנה כאן, שמשום כך שתיהן אסורות, שאף שלהחתונה השימוש שם קשה יותר מהעלינה, כיון שהם צריכים לזרוק את הדלי לשם, מכל מקום כיון ששתיהן משתמשות שם בקושי, שאף החצר העלינה משתמשת בנקב כדי למלאות מהמים, שאופן השימוש בו הוא על ידי שמורידים בו דלי, ובאה המשנה לומר, שאף גזוזטרא שהיא נמוכה יותר, אם היא משתמשת בנקב, היא אוסרת על העלינה, שכיון ששתיהם משתמשות שם בקושי, אין נותנים אותו למי שמשתמשת יותר בקל. אבל לדעת שמואל הקשתה הגמרא (לעיל פה:), מדוע אסורה העלינה, הלא כיון שמשתמשת יותר בקל מהתחתונה, ניתן לה את הנקב. ותירץ רב אדא בר אהבה, שהמשנה מדברת באופן שבני התחתונה באים בסולם לגזוזטרא העלינה ומשתמשים שם בנקב, שאף הם משתמשים בנקב שלא על ידי דריקה. ואביי פירש, שהמשנה מדברת באופן שאין העלינה גבוהה עשרה טפחים יותר מהתחתונה, וכיון שהם עומדים בתוך עשרה טפחים, אין הם נחשבים לשתי רשויות, אלא רשות אחת הם, והשמיענתנו המשנה, שכל שהם רשות אחת, אף שרשות אחת משתמשת שם יותר בקל, אין נותנים לה רשות זו, אלא שניהם שולטים שם ואוסרים זה על זה. **ש"ך** (ס"ק כב) **הביאה הגמרא ברייתא זו** [ראה ציור שם]. כתב הגאון יעקב (לעיל ע"פ ד"ה ואיכסי), שודאי מדאורייתא לא ניתן לעשות מחיצה על ידי כוף, אלא שרבי חנניא בן עקביא התיר כן רק באיסור דרבנן להכניס מים מכרמלית לרשות היחיד, והתיר גם במקום שאין מחיצה, כל שיש שם היכר, שאם תכפוף את סביבות הנקב יהיה שם מחיצה. כג. **אבל** פחות מארבע אמות על ארבע אמות, אינו יכול לעשות בה נקב ולמלאות, שאין מחיצה פחותה מעשרה טפחים. ואף להניח עשרה טפחים מכל צד ולעשות נקב קטן יותר מארבעה טפחים אינו יכול לעשות, משום שאין מחיצה נחשבת מחיצה, כשאין חלל של ארבעה טפחים בין המחיצות. רש"י (לעיל ע"פ ד"ה קופק). כד. **כתבו** התוספות (ד"ה מתני'), שאף שבסמוך תבאר הגמרא, שלא התיר כן חנניא בן עקביא, אלא בימה של טבריא, מכל מקום מוכח שהמשנה חולקת עליו, משום שהמשנה לא חילקה ואסרה בכל מים אם אין שם מחיצה, וגם בימה של טבריא. כה. **רש"י** (לעיל יח. ד"ה קנקפן). כו. **רש"י** (לעיל ע"פ ד"ה מחיצתן). כז. **היינו** הגבעולים של הקטניות, אחר שהוציאו מהם את הקטניות. כח. **היינו** שיבולי התבואה, אחר שהוציאו את התבואה מהם. כט. **נאמר** בתורה (ויקרא פ"ו ה"ב) 'וכי יֵתֵּן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם', שאין הפירות מקבלים טומאה, אלא אם כן ניתן עליהם משקה קודם שנגע בהם הטומאה. ודרשו בבבא מציעא (נב:), ש'כי יתן', נכתב בלא האות וא"ו, שמשמעותו הוא שהוא עצמו יתן מים על הפירות, ומצד שני הפסוק נקרא 'כי יותן', שאף אם המים מעצמם נפלו על הפירות, גם כן הוכשרו לקבל טומאה. אלא בא הפסוק לומר, שכל שניתנו המים מעצמם, באופן שהוא דומה לנתינה שהוא נותן מים על הפירות, דהיינו כשנותן לו במים שניתנו על הפירות, הוכשרו הפירות לקבל טומאה, אבל אם לא נוח לו במים שעל הפירות, לא הוכשרו לקבל טומאה. ואמרו, שאם הוא משכים ליטול את הפסולת בבוקר, משום שנוח לו שיהיה הטל על הפירות, הרי זה בכי יותן, כלומר, הרי זה ככלל הכי יותן שנאמר בפסוק, שאף אם ניתנו המים מעצמם, הוכשרו לקבל טומאה. ל. **כך** מתפרשת הגמרא לרש"י (ד"ה ומסתפגין). וראה במאירי (ד"ה כבר) שהביא שיש שפירשו את הגמרא לענין הטמנה בשבת בדבר המוסיף הבל.

אַנְשֵׁי מָבְרִיא, שבעלי מלאכה הם, **כְּמִי שֶׁלֹּא וְכָמֵל מְמַלַּאכְתּוֹ דָּמֵי** - מה שהם מלקטים את הפסולת בבוקר, הוא משום שלא יבטלו ממלאכתם, ולא משום שהם רוצים דווקא בפסולת שיש עליו טל[א].

מבררת הגמרא את הדין השלישי: וּמִסְתַּפְּגִין בַּאֲלוֹנְטִית מַאי הִיא - מה היה צריך להתיר להם. **משיכה הגמרא: דְּתָנְיָא**, **מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוֹנְטִית** בשבת וּיום טוב אחר הרחיצה[ב], ואין חוששין שמא יסחט, **וְכֵן יָחִין** של המרחץ, **וְלֹא יִסְכְּרֶנָּה לְאוֹלְיָירִין** - לבלנים, **מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׁוּדִין עַל אוֹתוֹ דָּבָר** - על סחיטה. וכן לא יביאנה לביתו, שיש לחשוש, שמא בדרך ישכח ויסחט. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף מְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ**[ג], ואין צריך להניחה בחלון, ואין חוששים שישכח ויסחט. הרי שהיה מקום לומר שאסור להסתפג באלונטית, כדי שלא יסחוט, וזה התיר להם רבי חנניא[ד].

★

שנינו במשנה שעל ידי מחיצה סביבות הנקב שבמזוזטרא מותר למלאות מן המים. הגמרא דנה אם המחיצה מתירה גם לשפוך מהמזוזטרא למים: אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ - לא נשנה דין זה שמחיצה תלויה מתרת בגזוזטרא, **אֶלָּא** שיהיה מותר **לְמַלּאוֹת** מהמים ולהכניס לגזוזטרא, **אֲבָל לְשַׁפּוֹךְ** שופכים בנקב מהגזוזטרא למים, **אָסוּר**, כיון שהמים מוליכים את השופכים מחוץ למחיצות הגזוזטרא, ונמצא שהמים הולכים מכותו לכרמלית[ה].

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לַהּ - הקשה **רַב שִׁיזְבִי** על רבה בר רב הונא, **וְכִי מַה בֵּין זֶה לְחֵצר** שהיא פחותה מארבע אמות, שאמרו במשנה בסמוך, שאם יש שם **עוּקָה** - גומא שהיא מחזקת סאתיים[ו], מותר לשפוך בה מים בשבת, ושנינו בברייתא, שאף אם נתמלאה הגומא מים קודם שבת, מותר לשפוך בה בשבת, ואף שהמים שהוא שופך עכשיו יוצאים מכותו לרשות הרבים, ואם כן ודאי אין לאסור אם יוצאים המים מכותו לכרמלית[ז]. **מתרצת הגמרא: הֲנֵי תֵּימֵי** - המים שבגומא עשויים להיות כלים, על ידי שיבלעו בארץ[ח], ולכן כשהוא שופך מים בחצר, כוונתו היא שיבלעו המים בחצר ולא יצאו לחוץ, ואף אם יוצאים המים לרשות הרבים, לא נתקיימה מחשבתו בכך, ולא אסרו כוחו בדבר שאינו מתכוין[ט]. **וְהֲנֵי לָא תֵּימֵי** - והמים שנתת מחיצות הגזוזטרא, לעולם אינם כלים, ולא יתכן שישארו השופכים שהוא שופך במקומם, וודאי כוונתו היא שיצאו המים מחוץ למחיצות[י].

הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רבה בר רב הונא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי - יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, לָא תֵּימֵי** - אל תאמר שמה שהתירה המשנה במחיצה תלויה, **לְמַלּאוֹת הוּא דְּשָׁרֵי** - שרק למלאות ולהכניס מהמים לגזוזטרא התירו, אבל **לְשַׁפּוֹךְ** מהגזוזטרא למים **אָסוּר, אֶלָּא לְשַׁפּוֹךְ** מהגזוזטרא למים **נָמֵי שָׁרֵי** - גם כן התירו[יא]. **אָמַר** - ושאל על כך **רַב שִׁיזְבִי, פְּשִׁיטָא** - הלא פשוט הוא דין זה ולמה הוצרך רבה בר רב הונא להשמיענו, שהרי **הֵינוּ עוּקָה** - הוא הדין המבואר במשנה, שחצר שיש בה גומא, מותר לשפוך בה שופכים. **ותירצה הגמרא:** שהוצרך רבה בר רב הונא להשמיענו דין זה, **דְּאִי דְּתֵימֵי** - שממה תאמר, שאין זה דומה לחצר שיש בה גומא משום דְּהֲנֵי תֵּימֵי - שהמים שבגומא עתידים להיות כלים, ואין כוונתו שיצאו השופכים לחוץ, **וְהֲנֵי לָא תֵּימֵי** - והמים שנתת הגזוזטרא אינם כלים, וודאי כוונתו שיצאו מחוץ למחיצות, **קָא מַשְׁמַע לָן** - השמיענו רבה בר רב הונא, שאין הדבר כן, אלא אף בגזוזטרא אין כוונתו שיצאו המים לחוץ[יב].

★

שנינו במשנה: וְכֵן שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ וכו' למעלה מזו, ועשו מחיצה רק לעליונה שתיהן אסורות. **הגמרא דנה מתי אוסרת התחתונה על העליונה: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שהתחתונה אוסרת על העליונה למלאות, **אֶלָּא בְּמוּסָּכָה** - באופן שהגזוזטרא התחתונה אינה רחוקה מהעליונה יותר מארבעה טפחים במשך אורך הכותל [ציור א], **אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת** - אם התחתונה רחוקה מהעליונה יותר מארבעה טפחים[יג], הגזוזטרא **הָעֶלְיוֹנָה מוּתֶּרֶת** למלאות מהנקב, ואין בני התחתונה אוסרים עליה, כיון שאינם יכולים להשתמש בנקב, אלא אם יזרקו את הדלי מרחק של ארבעה טפחים באויר. **וְרַב מָתְנְיָה** - ומה שאמר רב, לשיטתו אמר זאת, **דְּאָמַר רַב** (לעיל פה:), **אֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר**, כלומר שאדם שמשתמש ברשות מסוימת רק על ידי שהוא זורק שם דברים במרחק של ארבעה טפחים, אינו אוסר על חבירו שמשתמש שם בלא זריקה. ואף כאן, כיון שבני התחתונה אינם משתמשים שם אלא על ידי זריקת הדלי למרחק של ארבעה טפחים, ובני העליונה משתמשים שם בלא הרחקה, אין בני התחתונה אוסרים עליהם.

★

א. **כך** מתפרשת הגמרא לדברי רש"י (ד"ה אנשי). וראה בעיוני הפשט מה שהקשו הראשונים על פירושו. ב. **הֵינוּ** אחר רחיצה בצונן, המותרת בשבת ויום טוב. רש"י (ד"ה מסתפג). והֵינו כדעת רבי יהודה (מגה שם) שהלכה כמותו. ג. **הֵינוּ** ביום טוב שהותרה בו מלאכת הוצאה, יכול להביאה כדרכו, ובשבת, שאסור לטלטל ברשות הרבים, יכול להביאה דרך חצרות וקרפפות, לדעת רבי שמעון (לקמן פט.) שכל הנגות החצירות והקרפפות רשות אחת הם, ומותר לטלטל ביניהם. ריטב"א (ד"ה מסתפג). ד. **שכיון** שאלונטית היא בגד שאינו מקפיד אם יהיה ספוג בו מים, אין לחוש שיסחטנו, ביאור הגר"א (פר"ח סי' שמ"ו). ה. **וגזרו** חכמים שלא תיעשה הוצאה מכותו, כדי שלא יבוא לעשות הוצאה זו בעצמו. רש"י (לקמן פ"ב ד"ה שפוכה). ו. **וראה** להלן בסוף העמוד, מדוע צריך שתהיה מחזקת סאתים. ז. **הקשה** הגאון יעקב (ד"ה מתקיף), מהי הקושיא מחצר, הרי בחצר הטעם שהתירו הוא משום שיש שם גומא שמחזקת סאתים, אבל בגזוזטרא הרי אין כאן גומא. וביאר החזון איש (פר"ח סי' קנ ס"ק ס), שכל המים שסביב המים שתחת מחיצות הגזוזטרא, נחשבים כמחיצות למים שתחת הגזוזטרא, ומים אלו הרי הם כנתונים בגומא. ואף שאי אפשר ליתן שם עוד מים, מכל מקום הרי זה כגומא מלאה מים שמותר לשפוך עוד מים בתוכה. ותירוץ הגמרא הוא, שכיון שלעולם המים שתחת הגזוזטרא אינם כלים, אין זה כגומא. ח. **רש"י** (ד"ה תימי). והריטב"א (ד"ה ומקשה) והוסיף, שרוב הפעמים נבלעים שם המים במקומם, ואינם יוצאים לרשות הרבים, ואין דעתו שיצאו המים לרשות הרבים. ט. **כיון** שאף אם היתה כוונתו שיצאו המים לרשות הרבים אינו עובר בכך על איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, שהרי הוא שופך את המים ברשות היחיד, ורק מכוחו יוצאים המים לרשות הרבים, לכן לא אסרו חכמים לשפוך את המים בחצירו כשאינו מתכוין שיצאו לרשות הרבים. רש"י (ד"ה מתקיף). י. **לפי** ביאור החזון איש (ראה הערה לעיל), היינו שכיון שלא כלים שם המים, אין תחת המחיצות יכול להיחשב כגומא, להתיר לשפוך שם. יא. **ואין** זה דומה לחצר שאין בה ארבע אמות שלא התירו אלא אם כן עשו בה גומא שיש בה סאתים, כיון שחצר אם אין בה גומא, אינו רוצה שישארו השופכים בחצר, כדי שלא ילכלכו את חצירו, וכיון שנח לו ביציאת המים לכן רק כשיש שם גומא, שלא איכפת לו שיכנסו המים בגומא ויכלכו שם, מותר, אבל גזוזטרא, שאין לו שום צורך שיצאו המים חוץ למחיצות הגזוזטרא, הרי היא כחצר יותר מארבע אמות, שאינה צריכה גומא. רש"י (ד"ה פחים). יב. **כך** מתפרשת הגמרא לרש"י (ד"ה ותירצה) ולתוספות (ד"ה הכי), אבל הרשב"א (ד"ה הכי) והריטב"א (ד"ה שפיטין) פירשו, שללשון זה, אין כלל איסור להוציא לכרמלית בכוחו, ומה שאמרה הגמרא 'קא משמע לן' פירושו הוא, שהשמיענו רבה בר רב הונא, שאף שהמים שתחת הגזוזטרא אינם כלים, מותר לשפוך שם, כיון שאין איסור להוציא בכוחו לכרמלית. אך תמה הריטב"א, שהיה לגמרא לפרש ולומר, קא משמע לן שלא גזרו כוחו לכרמלית. יג. **רש"י** (ד"ה במוסכת). וכתב שמשמע שיש מפרשים, שמסוכנת היינו שההתחתונה נמוכה פחות מעשרה טפחים מהעליונה [ציור ב], ומופלגת היינו שהיא רחוקה ממנה עשרה טפחים. אך כתב שאין לפרש כן, שלשון הפלגה בכל הש"ס אינו מורה על גבוה יותר, אלא על רחוק יותר. ועוד שהרי רב אמר

ציור א

ציור ב

הגמרא מביאה מימרא של אמוראים, ומקשה עליהם ממשנתנו, ומתוך כך מתבאר הדין האמור במשנה: **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי חִיָּיא, וְכֵן יוֹסֵף אָמַר** דבר זה בשם **רַבִּי אוֹשַׁעְיָא**, אדם שיש בצד ביתו חורבה ששייכת לאדם אחר, שאינו משתמש בה, והוא רגיל להשתמש בה בימי החול, לענין שבת **יֵשׁ גְּזֵל בָּשַׁבָּת וְחוּרְבָּה מֻחְזֶרֶת לְבְעָלִים. הגמרא מבארת מימרא זו ושואלת: הָא גּוּפָא קָשְׁיָא** - דבר זה מצד עצמו קשה הוא, שמבינה הגמרא, שיש גזל בשבת, היינו שמותר לגזול בשבת רשות ולהשתמש בה, שאף רשות שהוא משתמש בה שלא כדין, כיון שהוא משתמש בה, קנה אותה בגזילתו והרי היא כרשותו, ומותר לו להכניס משם לביתו. ומשום כך מקשה, **אֲמַרְתְּ יֵשׁ גְּזֵל בָּשַׁבָּת, אַלְּמָא קָנְיָא** - הרי שהמשתמש בשבת ברשות שלא כדין, קנה אותה ונחשבת כרשותו, ואמרת גם **וְחוּרְבָּה מֻחְזֶרֶת לְבְעָלִים**, שמשמע שעל כרחו מחזיר הוא את החורבה לבעליה, שלענין שבת אינה נחשבת כרשותו, אלא כרשות בעליה, **אַלְּמָא** - הרי ש**לֹּא קָנְיָא**[ה]. **מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר** - כך הוא פירוש המימרא, **יֵשׁ דִּין גְּזֵל בָּשַׁבָּת**, כלומר שדין השבת גזילה נהגו ברשויות שבת, **בֵּיצַד, דְּחוּרְבָּה** על כרחו הוא **מֻחְזֶרֶת** אותה **לְבְעָלִים**, שאסור לו להשתמש שם בשבת.

אָמַר רַבָּה, וּמוֹתְבִינַן אַשְׁמְעָתִין - ויש לי להקשות על דברי, ממשנתנו, ששנינו בה, **וְכֵן שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ לְמָטָּה מִזּוֹ וְכוּ'**, שאם עשו מחיצה רק לעליונה שתיהן אסורות, שאף בני העליונה אסורים למלאות, משום שבני התחתונה אוסרים עליהם, **וְאִי אָמְרַתְּ יֵשׁ דִּין גְּזֵל בָּשַׁבָּת**, וכל שמשתמש ברשות אחרת בלא רשות, אינו אוסר, **אֲמַאי** - מדוע שתיהן **אֲסוּרוֹת**, והרי בני התחתונה משתמשים שם שלא כדין, והיה להם לבני העליונה להיות מותרים בה. וממה שלא שנינו כך, מוכח שלא כדברי אלא שאין גזל בשבת, וכיון שרגילים בני התחתונה להשתמש בעליונה, אוסרים עליה. **מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** - כאן במשנה במה מדובר, **בְּגוֹן שֶׁעָשׂוּ** את **הַמְּחִיצָה** בגזוזטרא העליונה **בְּשׁוּתָּפוּת**[ו], שבני התחתונה משתמשים שם מהדין.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי - אם אכן עשו את המחיצה בשותפות, מדוע אמרו במשנה שרק כשעשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות, הרי **כִּי עָשׂוּ** - כשעשו **לַתַּחְתּוֹנָה נָמֵי** - גם כן, כיון שהם שותפים במחיצה אוסרים הם זה על זה. **מתרצת הגמרא: בְּיָון דְּעָשׂוּ** מחיצה **לַתַּחְתּוֹנָה, נָפְיָא לְיַּהּ דְּעָתָּהּ** - גילו בזה בני התחתונה את דעתם, **דְּאָנָא בַּהֲדָךְ לָא נֵיחָא לִי** - שאין נוח להם להשתמש יחד עם העליונה בשבת, וסילקו עצמם ממחיצת העליונה, שהרי לא עשו את המחיצה אלא כדי להתיר למלאות בשבת, ואם באו להתיר למלאות בשבת, ודאי התכוונו להסתלק מהעליונה.

* * *

משנה המשנה דנה מתי מותר לשפוך מים לחצר, אף אם יוצאים המים לרשות הרבים: חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת על ארבע אמות[ז], **אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מַיִם בָּשַׁבָּת**, שכיון שהמים מקלקלים את החצר, שהם עושים את עפר החצר לטיט, השופכם שם רוצה שיצאו לרשות הרבים[ח], **אֲבָל אִם הָיָה שָׁוֶה פֹּה עוֹקֶה** - גומא שהיא **מְחֻזֶּקֶת סָאתַיִם**[ט], **מִן הַנָּקֵב וּלְמַטָּה** [-שהחלל שלה מחזיק סאתיים]. וגומא זו יכול לעשותה **בֵּין מִבַּחוּץ** - ברשות הרבים סמוך לחצר, **וּבֵין מִבִּפְנִים** - בתוך החצר [ציור ג]. **אֲבָל שֶׁכְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מִבַּחוּץ, צָרִיךְ לְקַמּוֹר** - לכסות את הגומא, כדי שתהיה מקום פטור, ויפלו המים למקום פטור [ציור ד][י], וכשהוא עושה אותה **מִבִּפְנִים, אֵין צָרִיךְ לְקַמּוֹר** - לכסות את הגומא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, בִּיב [-חפירה שעשויה להוציא את השופכים מהחצר] **שֶׁהוּא קָמוּר** - מכוסה במשך **אַרְבַּע אַמּוֹת בָּרְשׁוּת הָרַבִּים** - אחר שהוא יוצא מהחצר לרשות הרבים, **שׁוֹפְכִים לְתוֹכוֹ מַיִם בָּשַׁבָּת** [ציור ה][יא].

ציור ג

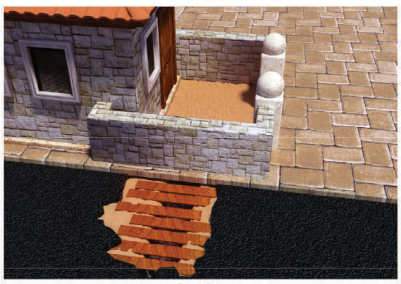

ציור ד

ציור ה

לעיל (פב:), שכל רשות ששנים משתמשים שם, ושניהם משתמשים שם בקושי, אלא שלאחד הוא יותר קל, שאחד משתמש שם על ידי זריקה לגובה, ואחד משתמש בשלשול ללמטה מעשרה, שניהם אסורים, ואם כן אף אם התחתונה נמוכה יותר מעשרה טפחים, שתיהן צריכות להיות אסורות, אף שהתחתונה משתמשת שם רק על ידי זריקה. ועוד, שהרי ממשנה זו מקשה הגמרא לעיל (שם:) על דברי שמואל שחולק על רב וסובר שגם ששנים משתמשים ברשות אחת בקושי, נותנים את הרשות למי שמשתמש שם יותר בקל, ותירץ שם אביי, שהמשנה מדברת כשאין העליונה גבוהה עשרה טפחים מהתחתונה. ואם רב עצמו אמר שהמשנה מדברת כשעליונה אינה גבוהה עשרה טפחים מהתחתונה, מה הקשתה הגמרא על שמואל, ומה בא אביי לתרץ[ז]. **יד. כתב** הפרי מגדים (פרי מגדים אפ"ת אפ קס"ו), שאף אם לא עשו את המחיצה בשותפות, אלא עשו לבדם ויש לבני התחתונה רשות להשתמש שם, הרי הם אוסרים עליהם. **טו. רש"י** (לפנ"ז ע"ב ד"ה ולמיקץ). וביאר שאין לומר שלא אמרה המשנה רק כמה צריך להיות אורך החצר, אבל לא נתנה שיעור ברוחב החצר, שהרי אם כן אף ארבע אמות ברוחב משהו מותר לשפוך שם מים, ואין לזה טעם. **טז. ואף** שהוא אינו מוציאם לרשות הרבים, אלא הם יוצאים מכוחו לרשות הרבים, אסור חכמים לשפוך בחצר, כדי שלא יבוא להתיר לשפוך לרשות הרבים. רש"ש (לפנ"ז ע"ב ד"ה פשוט). וכתב הגאון יעקב (ד"ה ונפ"ש) שמדברי הרשב"א (מנחת יקותיאל פסחי ג סי' ו) נראה, שלא חששו שיבוא לומר שמותר לשפוך ברשות הרבים, אלא חששו שמתוך שהוא חס על חצירו שלא תתקלקל יבוא לשפוך ברשות הרבים. ובגמרא מבואר מדוע כשהחצר גדולה יותר מארבע אמות מותר לשפוך בה מים [וראה בתוספות רבינו פרץ (ד"ה ופלג), שפירש שלרבה ורבה בגמרא (לפנ"ז ע"ב), הטעם שבפחות מארבע אמות אינו משום שהוא רוצה שיצאו לרשות הרבים, אלא שהוא שופכם בכוח, והם יוצאים לרשות הרבים מיד, והרואה אומר שהוא שופכם לרשות הרבים]. **יז. שהוא** חצי אמה על חצי אמה בגובה שלשת חומשי אמה. רמב"ם (שבת פט"ו הט"ו). ובגמרא מבואר מדוע בשיש שם גומא שמחזיקת סאתיים מותר לשפוך שם. **יח. רש"י** (ד"ה מן). וביאר הרשב"א (ד"ה מאי). שרצתה המשנה לומר, שאם יש כיסוי על הגומא, ויש בכיסוי נקב שבו נכנסים המים, אין די שתהיה הגומא מחזיקה סאתיים עם מקום הכיסוי, אלא צריך שמהנקב ולמטה, כלומר בלי מקום הכיסוי, תחזיק הגומא סאתיים. ורבינו יהונתן (ד"ה מן) פירש, שגומא זו יש בה נקב שבו יוצאים המים מהגומא ונשפכים לרשות הרבים, ואמרה המשנה שלא יעשה נקב זו בשולי הגומא, אלא יעשה אותו בראש הגומא, שהגומא בחלק שמהנקב ולמטה תהיה מחזקת סאתיים. **יט. רש"י** (ד"ה אלא). ומבואר בדבריו, שגומא זו אין בה ארבעה על ארבעה טפחים, שהרי אם יש בה ארבעה על ארבעה טפחים, אף אם היא מכוסה אינה מקום פטור אלא כרמלית, ואם כן צריך לומר, שקודם שכיסה אותה היתה הגומא חלק מרשות הרבים, שאינה עמוקה מרשות הרבים שלשה טפחים, שאם היא עמוקה יותר משלשה טפחים, אף בלא שיכסנה מקום פטור הוא[ח]. **כ. שארבע** אמות הוא השיעור שבו נבלעים וכלים סאתיים מים [שזו הכמות שרגילות בני אדם להשתמש ביום, כמבואר בגמרא], ולכך מותר לו לשפוך, כיון שלא יצאו המים

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵפִילּוּ אם ביב זה עובר **בְּגַג אוֹ** בְּחָצֵר שהם ארוכים **מֵאָה אַמָּה**, והביב עובר לכל אורך החצר, **לֹא יִשְׁפּוֹךְ** מים **עַל פִּי הַבִּיב**, כלומר שלא יעמוד על שפת הביב וישפוך בתוכו[נא], **אֶלָּא שׁוֹפֵךְ הוּא לַגַּג, וְהַמַּיִם יוֹרְדִין** מעצמם **בַּבִּיב**, כלומר לצינור החקוק בגג, שבו יוצאים המים לרשות הרבים[נב].

חוזרת המשנה לדין השני ברישא שחצר הפחותה מארבע אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת: הֶחָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה [-חצר מקורה ופתוחה שלפני הבית] **מְצֻמְצָמִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת**, שאם אין בחצר ארבע אמות, ויש אכסדרה בצדה ובצירוף שניהם יש ארבע אמות, מותר לשפוך שם מים, אף אם אין שם גומא.

וְכֵן[נג] **שְׁתֵּי דְיוֹטָאוֹת** - עליות, שעומדות **זוֹ בְּנֶגֶד זוֹ**, וחצר שאין בה ארבע אמות פתוחה לפניהן, **וּמְקֻצָּתָן**[נד] **עֲשׂוּיוֹ עוּקָה** - גומא בחצר, **וּמְקֻצָּתָן לֹא עֲשׂוּיוֹ עוּקָה**, **אֶת** [-אלו] **שֶׁעֲשׂוּיוֹ עוּקָה, מוּתָּרִין** לשפוך שם מים בשבת, **וְאֶת** [-ואלו] **שֶׁלֹּא עֲשׂוּיוֹ עוּקָה, אֲסוּרִין** לשפוך שם מים[נה].

*

גמרא **הגמרא מבארת מדוע אסרו לשפוך רק בחצר שאין בה ארבע אמות. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא** - מהו הטעם של הדין האמור במשנה שלא אסרו לשפוך אלא בחצר שאין בה ארבע על ארבע אמות. **משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהִסְתַּפֵּק** [-להשתמש] עד **שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּכָל יוֹם**[נו], בְּחצר שיש **אַרְבַּע אַמּוֹת, אָדָם רוֹצֶה לְזוֹקְפָן** - להזותם על פני כל החצר, כדי לשקע את עפר החצר שלא יעלה[נז], וכיון שרצונו הוא שילכו המים על כל החצר ולא יצאו לחוץ, אף אם יצאו אין בכך איסור, כיון שהוא אינו מתכוין לכך[נח],

---

לרשות הרבים. ואף אם יצאו לרשות הרבים, כיון שרוב ימות השנה רגילים המים להיבלע שם ולא לצאת לרשות הרבים, אף הוא כשהוא שופך שם אין כוונתו שיצאו המים לרשות הרבים, ולא אסרו חכמים שיצאו המים לרשות הרבים כשאינו מתכוין לכך. שהרי אף אם כוונתו היתה לכך גם כן אינו אסור מהתורה שהרי הוא אינו שופך לרשות הרבים, אלא רק בכוחו יוצאים המים לרשות הרבים, ואין זה אסור אלא מדרבנן, ולא אסרו כשאינו מתכוין. רש"י (ד"ה שופכים). וכתבו התוספות (ד"ה כיצד), שלפי זה, אין די שיהיה הביב ארוך ארבע אמות, אלא צריך שיהיה בביב שטח שיעולה לשיעור של ארבע על ארבע אמות. והביאו שרשב"ם פירש, שאסור לשפוך בביב משום שיחשדו אותו שהוא שופך את המים לרשות הרבים, אבל כשהוא מכוסה ארבע אמות ברשות הרבים, הרואה את המים יוצאים מהביב, אינו סבור שיצאו המים מהחצר. וכתבו התוספות שבגמרא מוכח כפירוש רש"י [וראה בגאון יעקב (ד"ה לפי שלמעלה) שכתב ליישב את דעת הרשב"ם]. כא. **ביאור** רש"י (ד"ה לֹא), שאף שיש שיעור שיכולים המים להיבלע, מכל מקום כיון שהוא שופך בתוך הביב, הולכים המים בכוח לרשות הרבים, והרואה את המים יוצאים, אומר ששפך את המים ממוך לרשות הרבים כדי שיצאו לרשות הרבים, ויאמר שמותר אף ברשות הרבים. ולהלן (ע"ב ד"ה פה) פירש רש"י, שחכמים אסרו משום שסברו שלא התירו בחצר שיש בה ארבע אמות, אלא משום שהוא מקום שראוי לזוקף שם מים, ואין לו רצון שיצאו המים לרשות הרבים, אבל ביב שהוא מקום שאין מזלפים שם מים, ודאי כוונתו היא לשפוך ולא לזקף, ונמצא שהוא שופך בכוונה לרשות הרבים. ומבואר שאין האיסור משום שהרואה יסבור שהוא שופך לרשות הרבים, אלא שבאמת דעתו היא לשפוך ברשות הרבים. וביאר הגאון יעקב (לגאון ע"ב ד"ה פה) את דברי רש"י בשני אופנים [ודבר זה תלוי כיצד יש לפרש את מחלוקת רבה ורבי זירא בגמרא], אופן אחד, שישנם שני טעמים מדוע אסור לשפוך בביב, ושניהם תלויים באותו דבר. שמבואר בגמרא שסברו חכמים שאין טומכים על כך שיבלעו המים בארץ ולא יצאו לרשות הרבים, ומשום כך אף בביב אין אומרים שישארו כל המים בביב, אלא חוששים שיצאו לרשות הרבים, ובזה יש שני טעמים לאסור, גם שכיון שאין דעתו לזוקף רצונו שיצאו לרשות הרבים, וגם משום שהרואים מים יוצאים מחצירו יאמרו שמותר לשפוך מים ברשות הרבים. ובאופן אחר ביאר הגאון יעקב, שדבר זה תלוי במחלוקת רבה ורבי זירא בגמרא, שלרבה הטעם הוא משום שהרואים יאמרו שמותר לשפוך מים לרשות הרבים, ולרבי זירא הטעם הוא משום שרצונו הוא שיצאו המים לרשות הרבים. ומכל מקום כתב התזון איש (סי' קנ ס"ק כה), שבחצר שהיא רואיה לזילוף, אף שהמים יוצאים לרשות הרבים, לא גזרו משום שהרואים יאמרו שמותר לשפוך מים לרשות הרבים, שכיון שהוא רוצה לזלף מה שהמים יוצאים אין זה נקרא כלל הוצאה. כב. **רש"י** (לגאון ע"ב ד"ה ממנו). כג. **פֵּירוּשׁ** רש"י (ד"ה דיוטאות), דברי המשנה הללו אינם שייכים לדברי המשנה שקודם לכן, ומבואר ברבינו יהונתן (ד"ה ומקצתן), שלפירוש זה אין לגרוס במשנה 'וכן' [וכן במשנה שבירושלמי אין גורסים 'וכן'][1]. כד. **כתב** הריטב"א (לגאון ע"ב ד"ה וכן), שהיה מתאים יותר שתאמר המשנה 'ועשתה אחת מהן', ולא 'מקצתן עשרו', אלא שיש פעמים שאין התנא מדקדק בכך. כה. **ומבואר** בגמרא, שדין זה אינו אלא כשלא עירבו שתי העליות יחד, ואינם שופכים את המים בחצר, אלא הם שופכים את המים בעלייה, והמים יורדים מהעלייה לחצר. ואותה עלייה שלא עשתה גומא, חששו שכיון שהגומא שעשתה העלייה השניה רחוקה ממנה, לא ירצו בני עלייה זו לשפוך את המים בעלייה, שיחששו שירדו המים לחצר ויקלקלו אותה, ויוציאו כלים מהבית עד שפת הגומא כדי לשפוך שם את המים. כו. **וְרחוּצת** ידיו ורגליו, ולרחיצת כליו, רבינו יהונתן (ד"ה ממנו). כז. **שהרי** המשנה מדברת בימות החמה, כמבואר להלן (ע"ב), שאז רגיל הענף לעלות, וצריך לזלף עליו מים כדי לשקעו. רש"י (ד"ה ואסור). כח. **רש"י** (ד"ה אחים). שכיון שאף כשהוא מתכוין שיצאו המים לרשות הרבים, אינו עובר על איסור הוצאה מדאורייתא, כיון שאינו שופך את המים ברשות הרבים, ורק בכוח שפיכתו יוצאים המים לרשות הרבים, לא אסרו חכמים לשפוך כשאינו מתכוין שיצאו לרשות הרבים. וביאר הריטב"א (ד"ה פתחים), שאף אם הוא שופך את המים ממוך לרשות הרבים, ודאי דעתו היא שיתפשטו המים בחצר ולא יצאו לרשות הרבים. ובאופן אחר כתב, שכיון שאין הדרך לשפוך שם מים כדי שיצאו לרשות הרבים, אלא כדי שישארו בחצר וישקעו את האבק, לא אסרו חכמים לשפוך מים בחצר כזו, אף כשהוא שופכם ממוך לרשות הרבים.

אבל בחצר שיש בה **פָּחוֹת מֵאַרְבָּע** אמות, אינו נותן שם את המים כדי שישקעו את הפסח, אלא כדי **לְשׁוֹפְכָן**[א], ורצונו הוא שלא ישארו המים בחצר, **וְאִי דְּעָבִיד עוּקָּה** - ואם עשה גומא בחצר, שהיא מחזקת סאתיים, **שָׁרֵי** - מותר לו לשפוך שם מים, כיון שאז אין רצונו שיצאו המים לרשות הרבים, אלא רוצה הוא שילכו המים לגומא[ב], **וְאִי לָא** עשה גומא, **אָסוּר** לו לשפוך שם מים, שכיון שרצונו הוא שיצאו המים לרשות הרבים, אסרו לו חכמים לשפוך בחצר, כדי שלא יבוא להתיר לשפוך ברשות הרבים[ג].

טעם אחר מביאה הגמרא: רַבִּי זֵירָא אָמַר, בְּאַרְבָּע **אַמּוֹת תְּיֵימֵי** - כלים סאתיים מים, שהם נבלעים שם בארץ, ואין לו צורך שיצאו המים לרשות הרבים, אבל בחצר שיש בה **פָּחוֹת מֵאַרְבָּע אַמּוֹת, לָא תְּיֵימֵי** - לא כלים שם סאתיים מים, ורצונו הוא שיצאו המים לרשות הרבים[ד].

שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲפָר אַבָּנֵי, אֲרִיךְ וְקָמֵין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ - יש הבדל בין הביאורים בחצר שהיא ארוכה וצרה. כלומר, שהיא שוה בשטחה לחצר של ארבע על ארבע אמות, אבל ארוכה ורחבה אינם שוים, כגון שיש בה שמונה אמות על שתי אמות, שלרבה אסור לשפוך שם, שכיון שאין בה ארבע על ארבע אמות בריבוע, אינה ראויה לזילוף[ה], ולרבי זירא מותר לשפוך שם, כיון שיכולים להיבלע שם סאתיים מים.

הגמרא רוצה להביא ראיה לרבי זירא מהמשנה: תָּנַן שנינו במשנתנו, **הַחָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה מְצֻמְצָמִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת,** שחצר שאין בה ארבע אמות, ויש אכסדרה [-חצר מקורה ופתוחה שלפני הבית] בצדה, וביחד יש בהם ארבע אמות, מותר לשפוך שם מים אף אם אין שם גומא. והבינה הגמרא, שאכסדרה זו עומדת מחוץ לחצר, בסמוך לאחת מפינות החצר, שאף בצירוף האכסדרה אין בחצר צורת ריבוע של ארבע על ארבע אמות, אלא שיש שם שטח שיש בו שיעור של ארבע על ארבע אמות, **וּבָשְׁלָמָא לְרַבִּי זֵירָא נִיחָא** - לדברי רבי זירא שביאר הטעם שצריך ארבע אמות שבכך נבלעים המים, המשנה מובנת, שאין צריך רק שיהיה שם שיעור של ארבע על ארבע אמות, שאפילו אינה מרובעת מכל מקום יש בה שיעור כדי בליעת המים. **אֶלָּא לְרַבָּה** שביאר שטעם ארבע אמות הוא משום שבכך ראויה החצר לזילוף, **קַשְׁיָא,** שהרי חצר שאינה מרובעת אינה ראויה לזילוף, ומכך שמועיל צירוף האכסדרה לחצר אף שאינה מרובעת מוכח שאין הטעם משום זילוף. **דוחה הגמרא: תַּרְגְּמָא רַבִּי זֵירָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּה** - פירש רבי זירא את המשנה לפי דעת רבה, שהמשנה מדברת **בְּאופן שֶׁהָאַכְסַדְרָה מְהַלֶּכֶת עַל פְּנֵי כָּל הֶחָצֵר כּוּלָּהּ,** וכגון שיש בחצר שתי אמות על ארבע אמות, והאכסדרה סמוכה לה בצד אחד לכל אורך הצד, ובאכסדרה יש עוד רוחב של שתי אמות, שיחד יש שם ריבוע של ארבע על ארבע אמות, ומה שמועיל הצירוף הוא משום שעתה ראויה החצר לזילוף.

הגמרא רוצה להביא ראיה לדברי רבה מבריימתא: תָּא שְׁמַע, ששנינו בברייתא, **חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵין שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בְּשַׁבָּת.** וממה שלא אמרה הברייתא רק חצר שאין בה ארבע אמות, אלא הדגישה ואמרה ארבע אמות על ארבע אמות, מוכח שאין די בשיעור כדי שיהיה בו שטח של ארבע אמות על ארבע אמות, אלא צריך שתהיה החצר מרובעת[ו], **וּבָשְׁלָמָא לְרַבָּה** שביאר שטעם ארבע אמות הוא משום שבכך ראויה החצר לזילוף, **נִיחָא** - מובנת הברייתא, שרק כאשר היא מרובעת ראויה היא לזילוף, **אֶלָּא לְרַבִּי זֵירָא** שטעם ארבע אמות הוא שבכך נבלעים המים, **קַשְׁיָא,** שמבואר בברייתא, שאין די בשיעור של ארבע אמות. **דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ רַבִּי זֵירָא** - יש לרבי זירא לתרץ ולומר, **הָא מָנֵי** - ברייתא זו בשיטת מי היא הולכת, בשיטת **רַבָּנָן הִיא,** שאמרו במשנה, שביב אף שיש בו ארבע אמות, שראויים המים להיבלע בו, אסור לשפוך בו בשבת, והם ודאי סוברים שמה שמותר בחצר יותר מארבע אמות, הוא משום שחצר כזו ראויה לזלף בה, ומשום כך אסר בביב, כיון שאינו מקום שמזלפים בו, **וּמַתְנִיתִין** - והמשנה שלא הצריכה שתהא החצר מרובעת דווקא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא,** שאמר שאף בביב שיש בו ארבע אמות מותר לשפוך בו, שהוא סובר שהטעם הוא משום שבארבע אמות נבלעים סאתיים מים, ולא משום שצריך מקום שראוי לזילוף[ז].

שואלת הגמרא: וּמַאי דּוּחְקֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא - וכי איזה הכרח היה לרבי זירא לפרש שהטעם של המשנה הוא משום שבארבע אמות כלים סאתיים מים ולכך גם בחצר ארוכה וצרה מותר לשפוך, **וְלֶאוֹקְמַהּ לְמַתְנִיתִין** - ולהעמיד את המשנה **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,** ולא לפרש שהטעם הוא משום שבארבע אמות הוא מקום שראוי לזילוף, ולהעמיד את המשנה שיש צורך שתהא החצר מרובעת, וכחכמים[ח]. **מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר רָבָא, מַתְנִיתִין קְשִׁישְׁתֵּיהּ** - המשנה היתה קשה לרבי זירא, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** - מדוע נקט התנא בלשונו **חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה** מארבע אמות, שלשון זה משמע שעיקר החסרון הוא מה שיש בה פחות משיעור זה של ארבע על ארבע אמות, אבל אם יש בה שיעור זה, אף אם אינה מרובעת מותר, **לֵיתְנֵי** - היה לו לשנות **חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת**[ט], שמשמע שאם אינה מרובעת, שאין בה צורה של ארבע על ארבע אמות, אפילו יש בה שטח שיש בו שיעור של ארבע אמות על ארבע אמות אסור לשפוך בה, **אֶלָּא לָאו שָׁמַע מִינָּהּ** - אלא ודאי מוכח מכך, **דְּהַמשנה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא. מסיקה הגמרא: שָׁמַע מִינָּהּ** - אכן מוכח כן מהמשנה[י].

שואלת הגמרא: וְהָא מְדַקְדֵּק - והרי מכך שהסיפא של המשנה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** אמרה, מוכח שהרישא **לָאו** [-לא] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** אמרה. **מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: בּוּדְקָהּ** - כל המשנה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, וַחֲסוּרֵי מִיחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי** - ויש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵין שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בָּשַׁבָּת, הָא** - אבל אם יש בה שיעור של **אַרְבַּע אַמּוֹת,** אף אם אינה מרובעת, **שׁוֹפְכִין** בה מים, כיון שהוא שיעור שכלים בו סאתיים מים, **שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, בִּיב הֶחָמוּר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** לאחר שהוא יוצא מהחצר, **שׁוֹפְכִין לְתוֹכוֹ מַיִם בָּשַׁבָּת,** שכיון שהמים כלים בשיעור זה של ארבע אמות, אין כוונתו שיצאו המים לרשות הרבים.

★

שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, בִּיב הֶחָמוּר כו' ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת, וחכמים אומרים שלא ישפוך על פי הביב, אבל יכול הוא לשפוך לגג, והמים יורדים לביב[יא]. **אומרת הגמרא: מַתְנִיתִין** - משנתנו שאמרה שלחכמים מותר לשפוך מים על הגג, אף שהם יורדים לביב ויוצאים לרשות הרבים, היא **דְּלָא כְּדַעַת חֲנַנְיָא, חֲנַנְיָא, חֲנַנְיָא אוֹמֵר, אֲפִילּוּ גַּג גָּדוֹל מֵאָה אַמָּה, לֹא יַשְׁפּוֹךְ** בו מים בשבת, **לְפִי שֶׁאֵין הַגַּג עָשׂוּי לְבַלּוֹעַ אֶלָּא לְהַלָּחָה,** כלומר שאין המים שנשפכים בגג, רגילים להיבלע בגג, אלא רגילים הם ללקח חרן לגג דרך צינורות הקבועים בגג שיצאו בהם המים[יב].

★

הגמרא דנה אם מותר לשפוך בחצר ביבות הגשמים בלא גומא, ורוצה לדמות דין זה לביב: תָּנָא - שנינו בברייתא, **בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שחצר שאין בה ארבע אמות אסור לשפוך בה מים אלא אם כן עשו בה גומא[יג], **בִּימוֹת הַחַמָּה,**

א. **בדברי** רש"י (ד"ה פחות) נראה, שחצר שאין בה ארבע אמות, אינה ראויה כלל לזילוף. ופירוש הריטב"א (ע"א ד"ה פחות), וכן ד"ה פחות), שחצר שיש בה ארבע על ארבע אמות, חצר חשובה היא, ומשתמשים בה בדרך כבוד, ורוצה שלא יעלה שם אבק, אבל חצר פחותה מארבע אמות, אינה ראויה לתשמיש בדרך כבוד, ואין רגילים לזלף בה, וודאי כוונתו שיצאו המים לרשות הרבים, וכתב, שאסורו חכמים לשפוך שם מים אף בדרך זילוף, שכיון שאין רגילים לזלף שם, ודאי כוונתו היא שיצאו המים לרשות הרבים. אבל הרשב"א (ע"א ד"ה פחות), פירש, שכל חצר ראויה לזילוף, אלא שחצר שיש בה ארבע אמות, ראויה לזילוף של סאתיים מים בכל יום, ואילו חצר שאין בה ארבע אמות, אינה ראויה לזילוף של סאתיים, וכיון שאדם עשוי להשתמש בסאתיים מים בכל יום, ודאי כוונתו שיצאו חלק מהמים לרשות הרבים, ולכן אסור לו לשפוך שם כלל אם לא עשה גומא.

ב. **רש"י** (ד"ה פחות). ובתוספות רבינו פרץ (ד"ה אלא), פירש, שלדעת רבה האיסור הוא משום שהרואה את המים יוצאים, אומר שמותר לשפוך מים לרשות הרבים. ומה שאמר רבה שארבע אמות ראויים לזילוף פירושו הוא, שכיון שהם ראויים לזילוף, השופך שם מים אינו זורקם בכוח, אלא מזלף הוא מעט מעט ואין המים יוצאים לרשות הרבים, אבל בפחות מארבע אמות שאינו רוצה לזלף הוא שופך את המים בכוח ויוצאים הם לרשות הרבים.

ג. **שאם** לא יצאו תתקלקל חצירו שיעשה הטפר שבתאיצר לטיט. רבינו יהונתן (ד"ה ומפני). ד. **לפרוש** רש"י והריטב"א (ד"ה ומפני), כיון שאין בה ארבע על ארבע אמות בריבוע, אין משתמשים בה תשמיש של כבוד, ואין הדרך לזלף בה. והרשב"א שביאר שחצר שאין בה ארבע אמות, אינה ראויה לזילוף של סאתיים מים, פירש כאן (ד"ה ומפני), שכיון שאינה מרובעת אין אויר רב שולט בה, ואינה ראויה לזילוף. ה. **שהרי** אף אם היתה אומדת הברייתא רק ארבע אמות, היינו יודעים שהכוונה היא לארבע אמות על ארבע אמות, שהרי אם לא כן, לא נתנה הברייתא שיעור כמה יהיה רוחב ארבע אמות אלה, ואם כן השיעור הוא אפילו בכל שהוא, ואין בזה טעם שארבע אמות ברוחב כל שהוא יהיו מותרים, ופחות מכך יהיה אסורים, כמו שפירש רש"י (ד"ה פחות מכאן). וראה בהערות לעיל (ע"א ד"ה מפני).

ו. **ולא** נחלקו רבה ורבי זירא בדין, ששניהם מודים שלחכמים הטפח הוא משום שחצר של ארבע אמות ראויה לזילוף, ולרבי אליעזר בן יעקב הטפח הוא משום שארבע אמות הוא השיעור שבו כלים סאתיים מים, ונחלקו רק אם לפרש את המשנה בשיטת חכמים או בשיטת רבי אליעזר בן יעקב. תוספות רבינו פרץ (ד"ה אלא) ורבינו יעקב (ד"ה מפני מתניתין הסתמא).

ח. **שבדי** הכרח להעמיד את המשנה כרבי אליעזר בן יעקב, יש לנו להעמיד משנה שנאמרה סתם, כחכמים. תוספת רבינו פרץ (ד"ה ומפני).

ט. **כתב** בהגהות הגר"א, שתיבות 'של ארבע אמות' נמחקות, שלא שאל רבי זירא מדוע לא נכתב במשנה ארבע אמות על ארבע אמות, אלא מדוע נכתב במשנה 'שהיא פחותה' ולא נכתב בה 'שאין בה'. וברש"י (ד"ה ומפני) הגירסה היא 'שאינה ארבע אמות'.

י. **בזמן** המשנה נגות הבתים היו עשויים בצורה 'שרה', ולא בשיפוע, וכדי שלא יכנסו מי הגשמים בבתים, היו שתים את הגג במעזיבה, וחוקקים בגג צינורות שבהם יצאו המים, ואף שופכים היו שופכים בנגגות כדי שיצאו דרך צינורות אלו. יא. **שכבר** שאף לדעת חכמים שהטעם הוא משום שחצר שיש בה ארבע אמות ראויה לזילוף, אין זה אלא בחצר שהמים נבלעים בה, שכיון שהמים נבלעים בה, וגם היא ראויה לזילוף התירו, אבל גג שאינו בולע, אלא כל המים יוצאים ממנו לא התירו חכמים. וכתב החזון איש (סי' קנ ס"ק כח), שאף חכמים לא נחלקו על חנניא אלא בגג, שאף שהמים יוצאים ממנו, מכל מקום הוא בולע קצת, אבל חצר המרוצפת בינין, שאינו בולע כלל, אף חכמים מודים שאסור לשפוך שם.

יב. **רש"י** (ד"ה ומפני). וכתבו התוספות (ד"ה אלא) שלדברי רש"י, הטעם שלא הביאה הגמרא ברייתא זו לעיל כשעסקה בחצר, הוא משום שרצתה להקשות על ברייתא זו מהדין של ביב האמור במשנה. והביאו שרבינו חם פירש, שהברייתא לא מדברת על חצר, אלא מדברת על ביב, ואמרה שלא אמרו חכמים שאסור לשפוך בתוך הביב, אלא בימות הקמה, אבל בימות הגשמים יכול לשפוך אף בתוך הביב. והריטב"א (ד"ה

אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹנֶה [-חוזר ושופך] **וְאֵינוֹ נִמְנָע** מלשפוך שם, אף אם אין שם גומא. **מברית המגרא: מַאי מַעֲמָא, אָמַר רָבָא**, בימות הגשמים, כיון שאף בלא מים אלו חצירו מטונפת מחמת הגשמים, **אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּטָּלְטְלוּ מַיִם בְּמָקוֹמָן**, כלומר שאין לו רצון שיצאו המים חוץ לחצר, ולא איכפת לו אם ישארו במקומם ויבלעו בחצר. **אָמַר לֵיהּ** [-שאלו] **אַבָּיֵי** לרבא, **וַהֲרֵי שׁוֹפְכִין** שהוא שופך בביכי"ן, **דְּאָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּבָּלְעוּ**, שאין לו רצון שיצאו לרשות הרבים, **וְקָתָנֵי** - ואמרו חכמים במשנה **שֹׁלֹא יִשְׁפּוֹךְ** אותם בביכ. **אָמַר לֵיהּ** - השיב לו רבא לאביי, **הָתָם** - שם בימות הגשמים האמורים בברייתא, **דְּמַאי נִיחוּשׁ לֵיהּ** - לאיזה דבר יש לנו לחשוש שמחמתו נאסור עליו לשפוך מים בחצר, **אִי מִשּׁוּם קְלָקוּל חֲצִירוֹ** - אם תאמר שנאסור עליו משום שרצונו שיצאו המים חוץ לחצר כדי שלא יקלקלו את חצירו, **הָא מֵילְּקָלָא וְקָיְימָא** - הרי חצירו מקולקלת היא כבר מחמת הגשמים, ונודעי אין לו צורך שיצאו המים חוץ לחצר, **וְאִי** - ואם תאמר שנאסור עליו **מִשּׁוּם גְּזִירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ צְנוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי מְקַלֵּחַ מַיִם** בשבת, ויבואו לומר, שמותר לשפוך מים בחצר אף בימות החמה, או שיבואו לומר שמותר לשפוך אף לרשות הרבים"ת, כיון שבימות הגשמים **הָתָם צְנוֹרוֹת מְקֻלָּחִים** [-שופכים מים] **הֵם**, אין לחוש לכך, שהרואה מים יוצאים מחצירו, יסברו שמי גשמים הם"ע. אבל שופכים שהוא שופך לביב, אף שאינו צריך שיצאו לרשות הרבים, יש לחוש שהרואה את השופכים יוצאים ברשות הרבים, יחשוב ששפכם כדי שיצאו לרשות הרבים[ת] ויאמר שמותר לשפוך ברשות הרבים עצמה"ע.

הגמרא מביאה שרב נחמן ואבי נחלקו בפירוש דברי הברייתא: אָמַר רַב נַחְמָן, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אם יש לו בחצר **עוּקָה** [-גומא] **שַׁמַּחֲזִיק סְאָתַיִם, נוֹתְנִין לוֹ** - מותר לו לשפוך עד **סְאָתַיִם**"ו, **וְאִם** העוקה **מַחֲזִיק** רק **סְאָה נוֹתְנִין לוֹ** - מותר לו לשפוך עד רק **סְאָה, וּבִימוֹת הַחַמָּה**, אם יש שם עוקה **שַׁמַּחֲזִיק סְאָתַיִם, נוֹתְנִין לוֹ** - מותר לו לשפוך עד אפילו **סְאָתַיִם**, ואם העוקה מחזיק רק **סְאָה, אֵין נוֹתְנִין לוֹ כָּל עִיקָּר** - אסור לו לשפוך כלל. ומה שאמרה הברייתא שבימות הגשמים שופך ושונה, היינו שבימות הגשמים אין צריך שיהיה שם גומא מחזקת סאתיים, אלא אף אם הגומא מחזקת פחות מסאתיים, שופך וחוזר ושופך בחצר עד שישפוך כמידת הגומא"ת.

הגמרא מברית מה ההבדל בין ימות החמה לימות הגשמים. שואלת הגמרא: בִּימוֹת הַחַמָּה נָמֵי - גם כן אם יש שם עוקה **מַחֲזִיק סְאָה, נִיתְּיב לֵיהּ סְאָה** - נתיר לו לשפוך שם סאה, ומדוע אוסרים עליו לשפוך כלל. **משיבה הגמרא: גַּזְרָה דִּלְמָא אָתֵי לֵיהּ סְאָתַיִם** - שמא יבוא לשפוך שם סאתיים. **שואלת הגמרא: אִי הָכִי** - אם כן שטעם האיסור בימות החמה הוא משום גזירה שמא ישפוך שם סאתיים, **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים** שכאשר מחזיק העוקה סאה מותר לו לשפוך רק סאה, **נָמֵי לִיגְזוֹר** - גם כן נאסור עליו אף לא סאה משום גזירה שמא ישפוך שם סאתיים. **משיבה הגמרא: הָתָם** - שם, בימות הגשמים, **מַאי נִיחוּשׁ לֵיהּ** - לאיזה דבר יש לנו לחשוש שמחמתו נגזור עליו שלא ישפוך שם אפילו כמידת הגומא, **אִי מִשּׁוּם קְלָקוּל [חֲצִירוֹ]** - אם תאמר שנאסור עליו משום קלקול חצירו, **הָא מֵילְּקָלָא וְקָיְימָא** - הרי חצירו מקולקלת היא כבר מחמת הגשמים, וודאי אין לו צורך שיצאו המים חוץ לחצר, **וְאִי** - ואם תאמר שנאסור עליו **מִשּׁוּם גְּזִירָה שֶׁמָּא** ישפוך שם יותר ממדת הגומא, ויצאו המים לרשות הרבים והרואים את המים לצאת **יֹאמְרוּ צְנוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי מְקַלֵּחַ מַיִם** בשבת, ויבואו להתיר לשפוך ברשות הרבים, אין לחשוש לכך, כיון שבימות הגשמים **הָתָם צְנוֹרוֹת מְקֻלָּחִין** [-שופכים מים] **הֵן**, ואם כן הרואה מים יוצאים מחצירו, יאמר שמי גשמים הם. ומכל מקום לא התירו לו בימות הגשמים לשפוך שם מים יותר ממידת הגומא. **אָמַר אַבָּיֵי**, כיון שבימות הגשמים אין טעם לאסור עליו לשפוך מים, **הֲלָכָךְ** - משום כך יש לומר, שהתנא שבברייתא מתיר לשפוך בימות הגשמים **אֲפִילּוּ כּוֹרִים**, גם אם אין שם גומא בחצר[ת].

★

שנינו במשנה: וְכֵן שְׁתֵּי דִּיוֹקָאוֹת זוֹ בְּנֶגֶד זוֹ, וחצר לפניהן, ורק בני עלייה אחת עשו גומא, רק זו שעשתה גומא מותר לה לשפוך שם. **הגמרא דנה באיזה אופן מדברת המשנה: אָמַר רָבָא**, מה שאמרה המשנה שבני העלייה שלא עשו גומא אסור להם לשפוך שם מים, מדובר **אֲפִילּוּ כשעֵירְבוּ** שתי העליות יחד[כא]. **אָמַר** - שאל **(לֵיהּ[כב]) אַבָּיֵי, מַאי טַעֲמָא, אֵילֵימָא** - אם נאמר שהטעם הוא **מִשּׁוּם נְפִישָׁא דְּמַיָּא** - ריבוי המים, שכיון ששתי בתים שופכים שם מים, וכל אחד מהם משתמש בסאתיים, נמצא שהם משתמשים בארבע סאים מים, ואסור לשפוך שם רק סאתיים, **וְהָתַנְיָא** - והרי שנינו בברייתא, שאין צריך דווקא לעשות גומא בחצר, אלא **אֲפִילּוּ** - הדין שוה בין אם עשה בחצר גומא, **וְאֲפִילּוּ** - ובין אם נתן שם **גִּיסְטְרָא** - כלי חרס שנסדק, ונתן שם חצי מהכלי לקבל את המים[כג], או שעשה שם **בְּרֵיכָה** - חריץ רחב[כד], **וַעֲרִיבָה** - וכן אם נתן שם ספינה קטנה שהמים נכנסים לתוכה. **וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַלְּאוּ** [-הגומא או הגיסטרא או הבריכה או העריבה] **מַיִם מֶעֶרֶב שַׁבָּת, שׁוֹפְכִין לְתוֹכָן מַיִם בָּשַׁבָּת**, ואף על פי שהמים יוצאים ממנה לרשות הרבים, שכיון שהמים שבגומא עשויים לכלות ולהיבלע בארץ, כשהוא שופך אין לו צורך שיצאו המים חוץ לחצר, אלא דעתו היא שיבלעו המים בגומא. הרי שחצר שיש בה גומא, דעת השופך היא שיבלעו המים בגומא, ואם כן גם חצר ששתי עליות פתוחות לה, די לה בגומא אחת שהיא מחזקת סאתיים, כיון שדעת השופך היא שיבלעו המים במקומם[ת].

משיבה הגמרא: אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר - אלא מה שנאמר בשם רבא בפירוש המשנה על כרחך כך נאמר, **אָמַר רָבָא**,

---

(נד) הביא בשם הראב"ד, שברייתא זו מדברת על כל המשנה, גם על חצר וגם על ביב. וביאר, שמשום כך הביאה הגמרא ברייתא זו כאן ולא כשעסקה בדין חצר. יג. **רש"י** (ד"ה ואי) ג"כ. וביאר, שכשאומרים 'שופכים' סתם, הכוונה היא למים ששופכים בביב, שהמים ששופכים בחצר, אינם נקראים שופכים, כיון שפעמים אדם רוצה לשפוך מים בחצר כדי לולוף את החצר, שאז הוא משתמש בהם כמים ולא כשופכים, אבל בביב, כל המים שהוא שופך שם הם מי שופכים. יד. **שיטה מקובצת** בשם **ריטב"א** מתכוין שיצאו המים לרשות הרבים, ויאמרו שכשם שמותר לשפוך בצינור היוצא מהחצר לרשות הרבים, כך מותר לשפוך לרשות הרבים עצמה. טו. **ביאר** הריטב"א (ד"ה אבל), שבימות הגשמים, גם שלא בשעת הגשמים הצינורות מקלחים מים, שמי הגשמים יורדים בצינורות גם אחר שפסקו הגשמים. טז. **לפירוש** הראשון של הגאון יעקב בביאור מחלוקת רבה ורבי זירא, טעם זה הוא בין לרבה ובין לרבי זירא. ושני טעמים יש לאסור לשפוך בביב, טעם אחד, שכיון שאינו ראוי לזילוף דעתו שיצאו המים לרשות הרבים, ועוד טעם שהרואה יאמר שמותר לשפוך מים לרשות הרבים בשבת. ולפירושו השני, טעם זה אינו אלא לרבה, אבל לרבי זירא אין הטעם משום הרואה אלא משום שאין הביב ראוי לזילוף, וכוונתו היא שיצאו המים לרשות הרבים. יז. **כתבו** התוספות (ד"ה ממזיק), שהוא הדין שיכול לשפוך שם אף יותר מסאתיים. שאם לא כן, אין חילוק בין שהוא שמחזקת סאתיים, לגומא שמחזקת סאה, שבשניהם הדין שוה שמותר לשפוך רק כמידת הגומא, אלא ודאי בגומא מחזקת סאתיים, מותר לשפוך אף יותר מסאתיים. וביאר הריטב"א (ד"ה ומאי) שהטעם שנקט רב נחמן סאתיים, הוא משום שמן הסתם אין אדם משתמש ביותר מסאתיים, ורצה לומר שיכול לשפוך שם כמה שהוא צריך. וכתב הקרבן נתנאל (פרי ג' סוף ס), שמדברי הרא"ש נראה, שאף שהתיר רב נחמן כשיש שם גומא מחזקת סאתיים לשפוך אף יותר מסאתיים, אין זה אלא בימות הגשמים אבל בימות החמה אסור לשפוך יותר מסאתיים. אבל הביא שהטור (פרי עמ) לא חילק והתיר גם בימות החמה לשפוך יותר מסאתיים, וכתב הקרבן נתנאל, שסבר הטור, שאם לא התיר רב נחמן לשפוך יותר מסאתיים אלא בימות הגשמים, היה לרב נחמן לחלק בין ימות הגשמים לימות החמה גם בגומא מחזקת סאתיים, ולא רק בגומא שאינה מחזקת סאתיים. והטעם בזה מבואר בריטב"א, שכיון שאין זה מצוי שאדם משתמש ביותר מסאתיים ביום, לא גזרו בזה חכמים. ובדברי רבינו יהונתן (ד"ה שם) מבואר טעם נוסף, שלא אמרו חכמים שצריך לעשות שם גומא רק כדי שתזכיר לו הגומא שהוא שבת, ואסור לו לשפוך מיד לרשות הרבים, וכיון שעשה שם גומא יכול לשפוך אף יותר מסאתיים. אמנם המאירי (ד"ה ממזיק) פירש, שבגומא מחזקת סאתיים אמר רב נחמן שמותר לשפוך שם רק סאתיים ולא יותר. והריטב"א הביא פירוש זה בשם רש"י, והקשה על כך ממה שמבואר בסמוך שגומא שנתמלאה מים מערב שבת, מותר לשפוך שם בשבת. וכתב המאירי, שאביי שחולק על רב נחמן, חולק עליו בין בימות הגשמים ובין בימות החמה, וסבר שבימות הגשמים אף אם אין שם כלל גומא מותר לשפוך אפילו כור ואפילו כורים, ועוד נחלק עליו, שבימות החמה אם יש שם גומא מחזקת סאתיים מותר לשפוך שם אפילו כור ואפילו כורים, וכתב שהלכה כאביי. יח. **רש"י** (ד"ה ממזיק). והיינו לפירושו (בסה פעמים נעמ) שהברייתא דיברה בחצר, אבל לרבינו חם שהברייתא דיברה בביב ולא בחצר, הבריייתא התירה בימות הגשמים בביב בכל אופן, ורב נחמן אמר שבחצר בימות הגשמים אף אם הגומא אינה מחזקת סאתיים, מותר לשפוך בחצר כמידת הגומא. יט. **והוסיף** רש"י (ד"ה ממזיק), שאף אין לומר שהוא ילמוד מכך היתר לשפוך לרשות הרבים, כיון שיודע הוא שכשהוא שופך בחצר, לא מתקיימת מחשבתו, במה שהם יוצאים לרשות הרבים, ואינו סבור לומר שיהיה מותר לו לשפוך לרשות הרבים, שאז מתקיימת מחשבתו. שאין אנו חוששים שיבואו הרואים לומר שמותר לשפוך לרשות הרבים, אלא משום שאנו חוששים שיאמרו שהשופך מתכוין שיצאו לרשות הרבים, אבל הוא יודע שאינו מתכוין שיצאו לרשות הרבים, ולא יבוא להתיר לשפוך לרשות הרבים. כ. **ראיש** (פרי ט). אבל בדברי הריטב"א (ד"ה ממזיק) נראה, שלא התיר אביי רק כשיש שם גומא בחצר, אלא שאמר שאף אם יש שם גומא שאין בה סאתיים, בימות הגשמים שופך שם אפילו כור ואפילו כוריים. ומבואר בכל הראשונים שאביי בא לחלוק על רב נחמן. אמנם המגיד משנה (בפה פעי"ט שס"ו) ביאר בדעת הרמב"ם (פט ה"י) שסבר, שאביי בא לפרש את דברי רב נחמן, שמה שאמר רב נחמן שבימות הגשמים אם יש גומא מחזקת סאתיים שופך בה סאתיים, אין זה דווקא סאתיים, אלא אפילו כור ואפילו כוריים. ואם כן אף לאביי, בימות הגשמים רק אם יש גומא סאתיים מותר לשפוך אפילו כור ואפילו כוריים, ואם אין הגומא סאתיים, מותר לשפוך רק כמדתה, ובימות החמה אם אינה מחזקת סאתיים, אסור לשפוך כלל, ואם היא מחזקת סאתיים, מותר לשפוך שם סאתיים. כא. **שאין** הטעם בכמונה משום שתחשוש שמא יבואו להוציא כלים מהעלייה לחצר שאינה מעורבת, אלא אף כשעירבו, אסור להם לשפוך שם. כב. **המהרש"ל** מוחק תיבה זו. כג. **ודווקא** כלי שנסדק, מתיר לשפוך שם מים בחצר, שכיון שאינו ראוי לתשמיש אחר, הרי הוא קבוע שם לקבל את המים, והרי הוא כגומא שבחצר, אבל אם יש שם כלי שלם שראוי לתשמיש אחר, אף אם המים נכנסים בתוכו, אינו מתיר לשפוך בחצר. רש"י (ד"ה ניקפוץ). כד. **בעין** בריכה העשויה לגדל דגים. רש"י (ד"ה בריכה).

מה שאמרה המשנה שבני העלייה שלא עשו גומא אסור להם לשפוך שם מים, **לֹא שָׁנוּ** - לא נשנה רק זה, **אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא עֵירְבוּ** שתי העליות יחד[א], **אֲבָל עֵירְבוּ** שתי העליות יחד, **מוּתָּרִין** אף בני העלייה שלא עשו גומא לשפוך שם מים.

שואלת הגמרא: וְכִי לֹא - וכשלא **עֵירְבוּ** שתי החצירות יחד, **מַאי טַעְמָא לֹא** - מהו הטעם שאלו שלא עשו גומא אסור להם לשפוך[ב]. **משיבה הגמרא: אָמַר רַב אָשֵׁי, גְּזֵירָה דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוקֵי מִמַּאנֵי דְּבָתֵּים לְהָתָם** - שמא יבואו בני עלייה זו שלא עשו גומא להוציא כלים מלאים מים מהבתים לשפת הגומא של בני העלייה השניה כדי לשפוך בה[ג].

הדרן עלך כיצד משתתפין

פרק תשיעי - כל גגות

פרק זה דן בדיני רשויות שאין תשמישן תדיר בבתים, כמו גגות חצירות וקרפיפות, האם יש בהם חילוק רשויות בבתים, וממילא אסור לטלטל מזה לזה, או לא. וכן יתבארו בו דיני בתים וחצירות שנפרצו לרשות אחרת, האסורה להם בטלטול[ד].

משנה משנה זו דנה **האם מותר לטלטל מגג של אדם אחד לגג של אדם אחר או לא: כָּל גַּגּוֹת שֶׁל חָצִיר רְשׁוּת אֶחָת הֵן**, ומותר לטלטל כלים ששבתו בגג של אדם אחד לגג של אדם אחר, ואפילו אם לא עירבו ביניהם[ה], **וּכְלָבֵד שֶׁלֹּא הָא גַּג גָּבוֹהַּ מֵחבירו עֲשָׂרָה** טפחים **אוֹ נָמוּךְ** מחבירו **עֲשָׂרָה** טפחים[ו], שאם אחד הגגות חלוק מן השאר בגובה עשרה טפחים אסור לטלטל מזה לזה[ז]. **אלו דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.**

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מן הגגות הוא **רְשׁוּת בְּפָנֵי עַצְמוֹ**, ולפיכך אם לא עירבו דיירי הבתים אלו עם אלו אסורים הם לטלטל אף מגג לגג[ח].

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֶחָד [-בין] **גַּגּוֹת** העיר, **וְאֶחָד חֲצֵירוֹת** העיר, **וְאֶחָד קַרְפֵּיפוֹת** [-מקום המוקף מחיצות שלא לצורך דירה[ט]] העירי, **כּוּלָּם רְשׁוּת אַחַת הֵן**, ומותר לטלטל אפילו מגג של אדם אחד לחצר של אדם אחר, או לקרפף[י]. אמנם אין הדברים אמורים אלא **כְּשֶׁעֵינָן בַּלַּיִם שֶׁשָּׁבְתוּ לְתוֹכָן** - ששהו בזמן כניסת השבת בגג או בחצר או בקרפף, שאז מותר לטלטלם בשבת מזה לזה, **וְלֹא כְּשֶׁעֵינָן בַּלַּיִם שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת** - ששהו בבית בכניסת השבת, והביאום לאחר מכן בשבת לחצר[יא], שכלים אלו אסור לטלטלם לחצר אחרת לדעת הכל, אלא אם כן עירבו דיירי חצר זו עם דיירי החצר השניה[יב].

★

גמרא הגמרא מבררת את סברת רבי מאיר האוסר לטלטל מגג לגג כשהלוקים בגובה עשרה טפחים: **תָּנֵי** [-ישבו] **אֲבַיֵּי בַּר אַבִּין וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר אַבִּין, וְיָתֵיב אֲבַיֵּי גַּבֵּיהוּ** - וישב אביי עמם, **וְיָתֵיבִי וְקָאָמְרִי** - וישבו אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין והקשו, **בְּשֶׁלָּמָּא רַבָּנַן** - שיטת חכמים שבמשנה, האוסרים לטלטל מגג לגג, מבוארת היא, **סָבְרִי** - לפי שהם סוברים **שֶׁכֻּלָּם שֶׁהֵיזִּירִין חֲלוּקִין לְמָטָּה**, כלומר, כשם שהדירות שלמטה חלוקות בין דייר לדייר, שכל אחד מהם יש לו רשות בפני עצמו, ואסור לטלטל מדירה לדירה בלא עירוב, **דְּהֵיזִּירִין חֲלוּקִין לְמַעְלָּה** - כך חלוקות הרשויות בין הגגות שמעל הבתים, שכל גג נידון כמו הדירה שמתחתיו, ואין לטלטל מגג לגג בלא עירוב.

אֶלָּא רַבִּי מֵאִיר המתיר לטלטל מגג לגג, אך אוסר לטלטל כשיש ביניהם גובה עשרה טפחים, **מַאי קָסָבַר** - מה היא סברתו, **אִי קָסָבַר** - אם הוא סובר **שֶׁכֻּלָּם שֶׁהֵיזִּירִין חֲלוּקִין לְמָטָּה הֵיזִּירִין חֲלוּקִין לְמַעְלָּה**, אם כן **אַמַּאי** [-מדוע] הוא סובר **שְׁרֵשׁוֹת אַחַת הֵן** לטלטל מזה לזה בלא עירוב. **וְאִי קָסָבַר** - ואם הוא סובר **שֶׁאֵין** הדיורין **חֲלוּקִין** למעלה, משום **דְּכֻלָּ**ן הנמצא בגובה **לְמַעְלָּה מֵעֲשָׂרָה** טפחים **רְשׁוּת אַחַת הִיא**, ולפיכך נידונים כל גגות העיר כרשות אחת[יג], אם כן, **אֲפִילּוּ** אם **גַּג גָּבוֹהַּ** מחבירו **עֲשָׂרָה** טפחים **וְגַמּוּד** מחבירו **עֲשָׂרָה** טפחים **נָמֵי** - גם כן יש לדונם כרשות אחת, שהרי מכל מקום שניהם עומדים למעלה מעשרה טפחים מהקרקע.

אָמַר לָהּ - להם [לאביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין] **אֲבַיֵּי, לֹא שָׁמְעַתָּ לְכוּ הָא** - וכי לא שמעתם דין זה **דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, כָּל מָקוֹם שֶׁאָתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת** שעומדות כל אחת בפני עצמה, **וְהֵן רְשׁוּת אַחַת**, ששתיהן רשות היחיד, אלא שאחת מהן גבוהה מחבירתה עשרה טפחים, **כְּגוֹן עַמּוּד** העומד בחצר **שֶׁבְּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה** טפחים **וְרָחָב אַרְבָּעָה** טפחים, **אֲסוּר לָהָתָּה עָלָיו** - אסור לאדם העומד בחצר להניח את משאו על העמוד, כדי שיוכל להעמיסו על כתפו בקלות, כלומר, שאסור לטלטל מן החצר לעמוד או להיפך, אף ששניהם רשות היחיד הם, **גְּזֵירָה מִשּׁוּם תָּלּ** [-גבעה קטנה] העומד **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, וגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה, שדינו כרשות היחיד, ואסור מן התורה לטלטל מרשות הרבים לאותו תל, ולפיכך אסרו חכמים לטלטל מן החצר לעמוד שבתוכה, כדי שלא יבואו להתיר לטלטל מרשות הרבים לתל העומד בתוכה[יד].

ומשיקיר אביי ואומר להם, **הָכָא נָמֵי** - אף כאן במשנתנו, טעם הדבר שאוסר רבי מאיר לטלטל מגג לגג כשיש ביניהם גובה עשרה טפחים, **גְּזֵירָה מִשּׁוּם תָּלּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, שאם יתירו לאדם לטלטל מגג נמוך לגג גבוה יש לחוש שיבוא לטלטל מרשות הרבים לתל העומד בתוכה.

סָבוּר מִינַּהּ - סברו אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין להבין מתוך דברי אביי, שגזירה זו של רבי מאיר נאמרה **אֲפִילּוּ בְּמַהֲתֶּשֶׁת** [-כלי שטוחנים בהם].

א. **ביארו** התוספות (ד"ה לֹא) שכשלא עירבו, ודאי אף אלו שעשו גומא אסור להם לשפוך לתוך הגומא שעומדת בחצר, שהרי הם מוציאים מהעליה שלהם לחצר שאינה מעורבת, ומותר להם רק לשפוך מים בעליה שלהם, אף שיוציאם המים לחצר. שמה שיורדים המים לחצר, אין בכך איסור, אף שהיא חצר שאינה מעורבת, שלא אסרו חכמים אלא כשיוצאים המים לרשות הרבים [או במים שעוברים תחת הגזוזטרא, שאף שכרמלית הם, כיון שפעמים מיד אחר הגזוזטרא עוברים המים ברשות הרבים, אסרו בכל גזוזטרא, כמבואר לעיל (פט:)], ולא כשהם יוצאים לחצר שאינה מעורבת, ובסמוך תבאר הגמרא מדוע אלו שלא עשו גומא, אסור להם לשפוך מים בעליה שלהם, מחמת שיוצאים המים לחצר.

ב. **כלומר**, מדוע אסור להם לשפוך מים בעליה שלהם, והרי אין איסור במה שיורדים המים אחר כך לחצר שאינה מעורבת (מהרש"ל פשט"ב לעיל). ג. **ביארו** התוספות (פט:), שבני העליה האחת עשו את הגומא סמוכה לעליתם, והיא רחוקה מבני העליה האחרת, וכיון שהיא רחוקה מהם יש לחוש שיוציאו את המים בכלים לשפת הגומא, ולא ירצו שירדו המים לחצר, כדי שלא תתקלקל. ד. **מאחר** ופרק זה עוסק רבות בדיני מחיצות הבתים והגגות וכדומה, נבאר כאן בקצרה כמה הלכות במחיצות. שנינו לעיל (ב.), 'אמר רבי חייא בר אשי אמר רב, שיעוורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני', ונתבאר שם (ב:) בגמרא, ש'מחיצין' הכוונה היא ל'גוד' ו'לבוד' ו'דופן' עקומה', ופירש רש"י שם (ד"ה מחיצין), ש'גוד' הכוונה היא למה שמצינו בכמה מקומות בש"ס שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא' או 'גוד אחית מחיצתא'. והיינו, באופן שיש מחיצה של עשרה טפחים שאינה אחוכה היא לגבי הענין הנצרך, כגון למחיצות שבת או סוכה, אזי באופן שהמחיצה אינה מגיעה עד לשיעור הראוי אומרים בה 'גוד אסיק מחיצתא', דהיינו, משוך והעלה את המחיצה עד למעלה [אמנם אין אומרים בה 'גוד אסיק' באופן שראש המחיצה מגולת, אך אם הגג בולט מעל גבי המחיצה אין אומרים בזה 'גוד אסיק']. ובאופן שהמחיצה גבוהה מדי ואינה מגיעה עד לקרקע, אומרים 'גוד אחית מחיצתא', דהיינו, משוך והורד את המחיצה למטה [ונחלקו תנאים באופן שיש גדיים הבוקעים מתחת המחיצה האם מתבטלת היא משום כך או לא]. הלכה נוספת במחיצות היא 'לבוד', ופירש רש"י שם 'לשון לבוד כמו סניף, דבר קצר שהוסיפו עליו והארכיהו', והיינו באופן שיש רווח פתוח משלשה טפחים בין קרות המחיצה, או בין המחיצה לקרקע או לתקרה, אזי אומרים בזה דין 'לבוד', להאריך את המחיצות כאילו סותמות את החלל. דין נוסף במחיצות הוא 'פי תקרה יורד וסותם', שפעמים שלדברי תקרה העומדת על גבי עמודים, ואין מחיצה תחתיה כלל, ומכל מקום דנים אנו מקום זה כסתום במחיצה, על ידי שרואים באילו פי התקרה יורד למטה [אמנם אין אומרים דין זה אלא בגג ששוה ולא בגג משופע]. וכתב רש"י במסכת סוכה (ו: ד"ה גוד) שדין זה נכלל בהלכה למשה מסיני של 'גוד אחית מחיצתא', אך הרבה ראשונים חולקים בזה, וסוברים שהוא דין בפני עצמו. ה. **לפי** שאין תשמיש הגגות תדיר כל כך כמו תשמיש הבתים, לפיכך אין בהם חילוק רשויות. רש"י (ד"ה כל). כתב המאירי (ד"ה אמר), שהיתר טלטול זה נאמר אף באופן שיש מחיצת עשרה טפחים המפסיקה בין גג לגג, ובלבד שיהא במחיצה פתח בין גג לגג. ו. **בתוספות** יום טוב (פ"א מ"ח) תמה, מדוע הזכירה המשנה לכפול הדברים 'שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה', הרי הכל ענין אחד הוא, שאם גג אחד גבוה מחבירו עשרה טפחים ממילא חבירו נמוך הימנו עשרה. ותירץ, שפעמים שאין בית אחד נמוך מחבירו, אלא שעומד הוא בעמק, ולפיכך נמצא שגגו נמוך מגג חבירו (ד"ה ופלגה).

ז. **ביארו** התוספות (ד"ה גַּג), שכשלא עירבו, ודאי אף אלו שעשו גומא אסור להם לשפוך לתוך הגומא שעומדת בחצר, שהרי הם מוציאים מהעליה שלהם לחצר שאינה מעורבת, ומותר להם רק לשפוך מים בעליה שלהם, אף שיוציאם המים לחצר. שמה שיורדים המים לחצר, אין בכך איסור, אף שהיא חצר שאינה מעורבת, שלא אסרו חכמים אלא כשיוצאים המים לרשות הרבים [או במים שעוברים תחת הגזוזטרא, שאף שכרמלית הם, כיון שפעמים מיד אחר הגזוזטרא עוברים המים ברשות הרבים, אסרו בכל גזוזטרא, כמבואר לעיל (פט:)], ולא כשהם יוצאים לחצר שאינה מעורבת, ובסמוך תבאר הגמרא מדוע אלו שלא עשו גומא, אסור להם לשפוך מים בעליה שלהם, מחמת שיוצאים המים לחצר. ב. **כלומר**, מדוע אסור להם לשפוך מים בעליה שלהם, והרי אין איסור במה שיורדים המים אחר כך לחצר שאינה מעורבת (מהרש"ל פשט"ב לעיל). ג. **ביארו** התוספות (פט:), שבני העליה האחת עשו את הגומא סמוכה לעליתם, והיא רחוקה מבני העליה האחרת, וכיון שהיא רחוקה מהם יש לחוש שיוציאו את המים בכלים לשפת הגומא, ולא ירצו שירדו המים לחצר, כדי שלא תתקלקל. ד. **מאחר** ופרק זה עוסק רבות בדיני מחיצות הבתים והגגות וכדומה, נבאר כאן בקצרה כמה הלכות במחיצות. שנינו לעיל (ב.), 'אמר רבי חייא בר אשי אמר רב, שיעוורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני', ונתבאר שם (ב:) בגמרא, ש'מחיצין' הכוונה היא ל'גוד' ו'לבוד' ו'דופן' עקומה', ופירש רש"י שם (ד"ה מחיצין), ש'גוד' הכוונה היא למה שמצינו בכמה מקומות בש"ס שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא' או 'גוד אחית מחיצתא'. והיינו, באופן שיש מחיצה של עשרה טפחים שאינה אחוכה היא לגבי הענין הנצרך, כגון למחיצות שבת או סוכה, אזי באופן שהמחיצה אינה מגיעה עד לשיעור הראוי אומרים בה 'גוד אסיק מחיצתא', דהיינו, משוך והעלה את המחיצה עד למעלה [אמנם אין אומרים בה 'גוד אסיק' באופן שראש המחיצה מגולת, אך אם הגג בולט מעל גבי המחיצה אין אומרים בזה 'גוד אסיק']. ובאופן שהמחיצה גבוהה מדי ואינה מגיעה עד לקרקע, אומרים 'גוד אחית מחיצתא', דהיינו, משוך והורד את המחיצה למטה [ונחלקו תנאים באופן שיש גדיים הבוקעים מתחת המחיצה האם מתבטלת היא משום כך או לא]. הלכה נוספת במחיצות היא 'לבוד', ופירש רש"י שם 'לשון לבוד כמו סניף, דבר קצר שהוסיפו עליו והארכיהו', והיינו באופן שיש רווח פתוח משלשה טפחים בין קרות המחיצה, או בין המחיצה לקרקע או לתקרה, אזי אומרים בזה דין 'לבוד', להאריך את המחיצות כאילו סותמות את החלל. דין נוסף במחיצות הוא 'פי תקרה יורד וסותם', שפעמים שלדברי תקרה העומדת על גבי עמודים, ואין מחיצה תחתיה כלל, ומכל מקום דנים אנו מקום זה כסתום במחיצה, על ידי שרואים באילו פי התקרה יורד למטה [אמנם אין אומרים דין זה אלא בגג ששוה ולא בגג משופע]. וכתב רש"י במסכת סוכה (ו: ד"ה גוד) שדין זה נכלל בהלכה למשה מסיני של 'גוד אחית מחיצתא', אך הרבה ראשונים חולקים בזה, וסוברים שהוא דין בפני עצמו. ה. **לפי** שאין תשמיש הגגות תדיר כל כך כמו תשמיש הבתים, לפיכך אין בהם חילוק רשויות. רש"י (ד"ה כל). כתב המאירי (ד"ה אמר), שהיתר טלטול זה נאמר אף באופן שיש מחיצת עשרה טפחים המפסיקה בין גג לגג, ובלבד שיהא במחיצה פתח בין גג לגג. ו. **בתוספות** יום טוב (פ"א מ"ח) תמה, מדוע הזכירה המשנה לכפול הדברים 'שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה', הרי הכל ענין אחד הוא, שאם גג אחד גבוה מחבירו עשרה טפחים ממילא חבירו נמוך הימנו עשרה. ותירץ, שפעמים שאין בית אחד נמוך מחבירו, אלא שעומד הוא בעמק, ולפיכך נמצא שגגו נמוך מגג חבירו (ד"ה ופלגה).

ח. **כך** הוא לשון הרמב"ם בפירוש המשניות (פ"ע מ"ג) [ומקומות המוקפים כותלים ואינן עשויים לדירת אדם, והם הנקראים קרפיפות]. ובתפארת ישראל (פס יכין פ"ח מ"ז) כתב, שהם חצירות שאחוררי הבתים [שהיו מוקפות מחיצות שלא לצורך דירה]. ט. **כשאינן** גדולים יותר משיעור בית שהאויר. רש"י (ד"ה ר' שמעון). שאם הקרפף גדול יותר משיעור בית שהאויר אסור לטלטל בו יותר מארבע אמות אפילו בקרפף אחד, שהרי דינו ככרמלית, ואין רבי שמעון דן גג וחצר וקרפף כרשות אחת אלא באופן שדינם כרשות היחיד, ולא באופן שדינם ככרמלית. מאירי (ד"ה וחכמים). י. **טעם** הדבר, לפי שכל אלו שוים בכך שאין משתמשים בהם באופן תדיר כבתים. רש"י (ד"ה ר' שמעון). עוד כתב, שלדברי רבי שמעון מותר לטלטל אפילו מחצר אחת של רבים לחצר אחרת בלא עירוב, ולשיטתו, לא הוצרכו חכמים לתקן דין עירובי חצירות אלא כדי שיוכלו להוציא את כלי הבתים לחצירות, ולא משום היתר טלטול מחצר לחצר. כתב המאירי (ד"ה וחכמים), שרבי שמעון מיקל יותר מרבי מאיר בשני דברים. האחד, שרבי מאיר אינו מתיר לטלטל מגג לגג כשיש ביניהם הפרש גובה עשרה טפחים, ואילו רבי שמעון מתיר בזה [שהרי הוא מתיר אף מגג לחצר, שבהכרח יש ביניהם יותר מעשרה טפחים]. והשני, שרבי מאיר אינו מתיר אלא לטלטל מגג לגג או מחצר לחצר או מקרפף לקרפף, ואילו רבי שמעון עושה את שלשתם כרשות אחת, ומותר לטלטל מזה לזה. יא. **והיינו** באופן שעירבו דיירי החצר אלו עם אלו, והוחזר להם על ידי כך להוציא את תפצי הבתים לחצר. רש"י (ד"ה אלא). יב. **פוסקא** זו שבסיום המשנה נאמרה בין על דברי רבי שמעון ובין על דברי רבי מאיר, שאף רבי מאיר הסובר שכל גגות העיר רשות אחת הן לא אמר כן אלא לענין כלים ששבתו בגג, ולא לענין כלים ששבתו בתוך הבית. תוספות (ד"ה לא) [פ"ה ד"ה כלאים]. יג. **ברש"ש** (פ"ה מ"ו) העיר, שרש"י במשנה (ד"ה גג) כתב שעם אחר בדברי רבי מאיר, שפאחר והגגות אין תשמישם תדיר אין בהם חילוק רשות, ונעם זה מועיל אף לענין חצירות וקרפיפות, כמבואר להלן בגמרא שלדברי רבי מאיר מותר לטלטל אף מחצר לחצר ומקרפף לקרפף [אך לא ממגג לחצר או קרפף], ואילו הטעם של הגמרא שיכל למעלה מעשרה רשות אחת היא, אינו מועיל אלא להיתר הטלטול בגגות, אך לא להצירות וקרפיפות. יד. **כלומר**, שיחשוב הרואה ראמר, הלא חצר זה נשפכ כרשות הרבים, שהרי אין מכניסין מתוכו לבית ולא מן הבית לתוכו, ואפילו הכי מעלין מן החצר אל העמוד ומורידין ממנו לחצר, הכי נמי אם יהיה תל או עמוד גבוה עשרה ברשות הרבים, אף על פי שאסור להוציא ולהכניס ממנו לרשות היחיד, אבל מותר הוא ברשות הרבים עצמו להעלות מרשות הרבים על העמוד. והוא אינו יודע שאין דומין זה לזה, לפי שהחצר גם הוציא אלא הוא רשות היחיד, אף על פי שאין מכניסין ממנו לבתים, ומשום הכי היה ראוי להעלות מן החצר לעמוד, מה שאין כן מרשות הרבים לעמוד שהוא רשות היחיד גמור. רבינו יהונתן (ד"ה ופלגה).

וַאֲפִילּוּ בְּגִיגִית [-קערה גדולה], העומדים ברשות היחיד וגבוהים עשרה טפחים ורחבים ארבעה, שאסור לטלטל מרשות היחיד אליהם או מהם לרשות היחיד משום גזירה זו. **אָמַר** לָהּ **אַבָּיֵי, הֵכִי אָמַר מָר** - כך אמר מורי רבה בר נחמני[יט], **לָא אָמַר רַבִּי מֵאִיר** לאסור משום גזירה זו, **אֶלָּא** רק **בְּעָמוּד וְאַמַּת הָרֵיחַיִם** [-הבנין שעליו מושיבים את הריחיים] העומדים ברשות היחיד, **הוֹאִיל וְאָדָם קוֹבֵעַ לָהֶן מָקוֹם** בחצירו. דהיינו, שמאחר וקבועים במקומם דומים הם לתל הקבוע ברשות הרבים, ולפיכך אסר רבי מאיר לטלטל מהם לרשות היחיד, שמא יבואו לטלטל מרשות הרבים לתל הקבוע בתוכה שהוא רשות היחיד, אבל מכתשת או גיגית שאין להם מקום קבוע אינם דומים לתל ברשות הרבים, ולפיכך לא גזר בהם רבי מאיר.

הגמרא מקשה על דברי אבוי: כיצד ניתן לפרש שטעמו של רבי מאיר במשנתנו הוא משום גזירת תל ברשות הרבים, **וְהָרְתַנְיָא** מצינו לגבי **בּוֹתֶל** שֶׁעומד **בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, דְּקָבוּעַ** הוא במקומו, וגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה[יט], ולפיכך הדין נותן שיגזור רבי מאיר שלא לטלטל מן החצר לכותל, **וְאַף** על פי כן **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** (נחמיה ה:יג), **בָּשְׁתִּימְצֵי לְזוֹטָר** - כשתדקדק בדברי התנאים במשנה תמצא שיש לומר, **שֶׁלְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** כל הַגָּגִין [-גגות] שבעיר הם **רְשׁוּת לָעֲצָמָן**, ומותר לטלטל מגג של אדם אחד לגג של חבירו, וכן כל **הַחֲצֵירוֹת** הם **רְשׁוּת לָעֲצָמָן**, וכן כל **הַקַּרְפֵּיפוֹת רְשׁוּת לָעֲצָמָן**. כלומר, שכשם שאמר רבי מאיר במשנה שכל גגות העיר רשות אחת הן ומותר לטלטל מגג לגג בלא עירוב, כך הוא סובר אף לגבי חצירות וקרפיפות[יט], שכל החצירות רשות אחת הן לטלטל מחצר לחצר, וכן כל הקרפיפות רשות אחת הן לטלטל מקרפף לקרפף, אלא שאינו מתיר לטלטל מגג לחצר או קרפף[יט].

מדייקת הגמרא: מַאי - מה היא כוונת דברי רב יהודה, **לָאו** - האם אין לומר שכוונתו היא **דְּשָׁרֵי לְטַלְטוֹלֵי דֶּרֶךְ בּוֹתֶל** - שרבי מאיר מתיר לטלטל מחצר לחצר מעל הכותל העומד בין שתי החצירות, ואינו גוזר משום תל ברשות הרבים[יט]. ויש להוכיח מכאן שטעם הדבר שאוסר רבי מאיר לטלטל מגג גבוה לגג נמוך אינו משום גזירת תל, אלא טעם אחר יש בדבר[כ].

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לָא - אין רבי מאיר מתיר לטלטל מחצר לחצר דרך גג הכותל, אלא מתיר הוא **לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא** מחצר לחצר **דֶּרֶךְ פְּתָחִים** שיש בכותל, שבאופן זה אין מקום לגזור כלל, אבל אם בא לטלטל דרך גג הכותל אינו רשאי לעשות זאת.

*

שנינו במשנה: וְחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשיטת חכמים: אִיתְּמַר - נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לענין גג הפרוץ במלואו לגג אחר[כא], לשיטת חכמים האוסרים לטלטל מגג לגג בלא עירוב, האם מותר על כל פנים לטלטל באותו הגג כולו או לא. **רַב אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** [-בגג הפרוץ לחבירו] **אֶלָּא בְּאַרְבָּע אַמּוֹת** בלבד, שכן הוא הדין בכל רשות שנפרצה במלואה לרשות אחרת האסורה לה בטלטול[כב]. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ**, לפי שאומרים בזה 'גוד אסיק מחיצתא', דהיינו שדנים את המחיצות העומדות בין הדירות למטה כאילו עולות למעלה ומפסיקות בין גגו של האחד לגגו של רעהו, ונמצא שאין הרשות פרוצה במלואה למקום האסור לה בטלטול[כג].

הגמרא מבארת את סברות מחלוקתם: בְּאופן שיש לבתים **מְחִיצוֹת הַגּוּבְרוֹת**, דהיינו, שאין הבתים מחוברים זה לזה, אלא יש הפסק אויר ביניהם, והעומד על הגג רואה את מחיצות הבית שמתחתיו [ציור א]. **דְּכוּתְלֵי עֲלְמָא לָא פְּלִיגִי** עולות ומפסיקות בין הגגות, ועל כן מותר לטלטל בכל גג בפני עצמו[כד]. **כִּי פְּלִיגִי** - אך האופן שנחלקו בו רב ושמואל הוא **בְּמְחִיצוֹת שֶׁאֵינָן נִיכָּרוֹת**, דהיינו, באופן שהבתים מחוברים זה לזה והעומד על הגג אינו רואה את מחיצת הבית שבין הדיורין מתחתיו [ציור ב][כה]. **רַב אָמַר אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** [-בגג כזה] **אֶלָּא בְּאַרְבָּע אַמּוֹת**, משום ד**לָא אֲמָרִינַן** באופן כזה 'גוד אסיק מְחִיצָתָא', שהרי המחיצות אינן ניכרות ואי אפשר להעלותן. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ** [-בכל הגג], משום **דַּאֲמָרִינַן** 'גוד אסיק מְחִיצָתָא', אף שאין המחיצות ניכרות.

הגמרא מקשה על דברי רב ממשנתנו: תָּנַן - שנינו במשנה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מגגות העיר הוא

ציור א

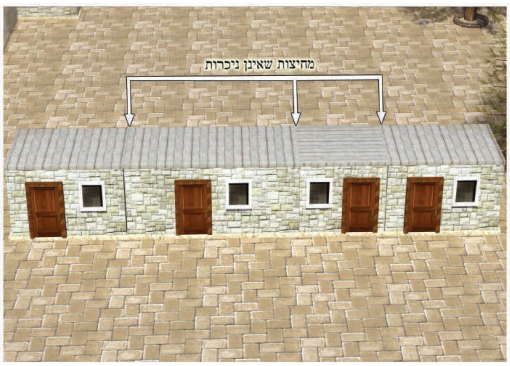

ציור ב

טז. **רבינו חננאל** (ע"י פטנר). **שכן** הוא שיעורו של כותל בסתם. ריטב"א (ע"י והפ), וראה להלן בהערה את דברי התוספות בזה. יז. **שהרי** אף החצרות אין תשמישן מיוחד לכל אדם בפני עצמו כתשמיש הבית, אלא משותפות הן לכולם, דרומות בזה לגגות. רש"י (ע"י תפלימוס). עוד כתב (ע"י וקרפיפות), שהיתר הטלטול מקרפף לקרפף הלורי בגדולו של הקרפף, שאם יש בו עד שיעור בית סאתים מותר לטלטל בכולו, אבל אם יש בו יותר מבית סאתים אין מטלטלים בו אלא בארבע אמות, ומכל מקום מותר לטלטל מקרפף לקרפף, שתי אמות בזה ושתי אמות בזה. יח. **שהרי** אף מגג לגג אינו מתיר לטלטל כאשר יש ביניהם הפרש גובה עשרה טפחים, וכל שכן מגג לחצר. רש"י (ע"י תפלימוס). עוד כתב (ע"י וקרפיפות), שאין רבי מאיר מתיר לטלטל מקרפף לחצר, לפי שאינם דומים זה לזה, שהחצירות הן רשות של כמה שותפים, ואילו הקרפף הוא של אדם יחיד. ובתוספות רי"ד (ע"י וקרפיפות) תמה עליו, שהרי אסור לטלטל מחצר לקרפף אף באופן שהחצר היא של אדם יחיד ולא של שותפים. ולפיכך פירש שטעם איסור הטלטול מחצר לקרפף הוא משום שאין תשמישם דומה זה לזה, שהחצר תשמישה קבוע יותר מקרפף, שעיקר תשמישו של אדם הוא בחצר שלפני הבתים, אבל קרפף אינו עומד לשימוש באופן קבוע [ואף רש"י עצמו פירש כן להלן (ז: ע"י תפלימוס)], וכבר תמה עליו המהרש"א (בחי' ע"י וקרפף) שסותר לדבריו כאן]. יט. **לָא** נתבאר בגמרא באיזה אופן היה לרבי מאיר לאסור לטלטל מחצר לחצר דרך כותל, האם רק כשנוטל מן החצר ומניח על גבי הכותל, ולאחר מכן נוטל מן הכותל ומניח בחצר השניה, או אפילו באופן שמעביר מחצר לחצר מעל גבי הכותל בלא להניח עליו. אמנם מדברי התוספות אש"ש (פ"ח סי' קנ ס"ק יט) מבואר, שאף באופן שמעביר מעל גבי הכותל בלא להניח עליו יש לאסור [וכן יש קצת משמעות משיטת הראב"ד, המובאת בדברי הרשב"א להלן (ז: ע"י תמם)]. כ. **יכולה** היתה הגמרא לדחות שמדובר בכותל שאינו רחב ארבעה טפחים, שבאופן כזה אין גזרים בעמוד ברשות היחיד [לפי שאף אם יכתף על תל ברשות הרבים שאינו רחב ארבעה טפחים אינו עובר על איסור]. תוספות (ע"י מלא). כא. **שכן** סתם גגות אין מחיצת עשרה ביניהם. מאירי (ע"י יפ). כב. **והרי** זה כעמוד העומד ברשות הרבים

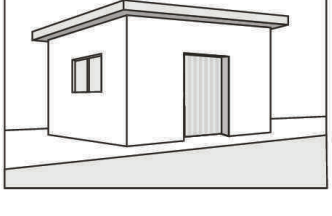

המובאת בדברי הרשב"א להלן (ז: ע"י תמם)].

כג. **וְאַף** על פי כן **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** (נחמיה ה:יג), **בָּשְׁתִּימְצֵי לְזוֹטָר** - כשתדקדק בדברי התנאים במשנה תמצא שיש לומר, **שֶׁלְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** כל הַגָּגִין [-גגות] שבעיר הם **רְשׁוּת לָעֲצָמָן**, ומותר לטלטל מגג של אדם אחד לגג של חבירו, וכן כל **הַחֲצֵירוֹת** הם **רְשׁוּת לָעֲצָמָן**, וכן כל **הַקַּרְפֵּיפוֹת רְשׁוּת לָעֲצָמָן**. כלומר, שכשם שאמר רבי מאיר במשנה שכל גגות העיר רשות אחת הן ומותר לטלטל מגג לגג בלא עירוב, כך הוא סובר אף לגבי חצירות וקרפיפות[יט], שכל החצירות רשות אחת הן לטלטל מחצר לחצר, וכן כל הקרפיפות רשות אחת הן לטלטל מקרפף לקרפף, אלא שאינו מתיר לטלטל מגג לחצר או קרפף[יט].

כד. **כִּי פְּלִיגִי** - אך האופן שנחלקו בו רב ושמואל הוא **בְּמְחִיצוֹת שֶׁאֵינָן נִיכָּרוֹת**, דהיינו, באופן שהבתים מחוברים זה לזה והעומד על הגג אינו רואה את מחיצת הבית שבין הדיורין מתחתיו [ציור ב][כה]. **רַב אָמַר אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** [-בגג כזה] **אֶלָּא בְּאַרְבָּע אַמּוֹת**, משום ד**לָא אֲמָרִינַן** באופן כזה 'גוד אסיק מְחִיצָתָא', שהרי המחיצות אינן ניכרות ואי אפשר להעלותן. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ** [-בכל הגג], משום **דַּאֲמָרִינַן** 'גוד אסיק מְחִיצָתָא', אף שאין המחיצות ניכרות.

כה. **הגמרא מקשה על דברי רב ממשנתנו: תָּנַן** - שנינו במשנה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מגגות העיר הוא

רְשׁוּת יָחִיד - סברה הגמרא עתה, שכוונת המשנה היא שכל גג הוא רשות בפני עצמו לענין כך שמותר לטלטל בכולו. ועל כן היא מקשה, **בְּשֶׁלָּמָא שְׁמוּאֵל נִיחָא** - דברי המשנה מבוארים הם לשיטת שמואל, הסובר שאף חכמים מודים שמותר לטלטל בכל גג בפני עצמו. **אֶלָּא לְשִׁיטַת רַב** הסובר שאין מטלטלים בהם אלא בארבע אמות, **קַשְׁיָא** - יקשה, כיצד יתבארו דברי המשנה שכל גג הוא רשות לעצמו.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי בֵּי רַב - אמרו בישיבתו של רב **מְשָׁמֵיהּ דְּרַב**[א], אין כוונת המשנה שכל גג הוא רשות לעצמו להקל, שיהא מותר לטלטל בכולו, אלא להחמיר, **שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה.** כלומר, שאף על פי שמודה רב שמותר לדברי חכמים לטלטל ארבע אמות בגג, מכל מקום אין לטלטל שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג אחר, לפי שכל גג הוא רשות לעצמו, ונמצא מוציא מרשות לרשות[ב].

הגמרא מקשה עוד על דברי רב מברייתא: וְהָא [-והרי] **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי הֲוִינַן בְּבָבֶל הָוָה אָמְרִינַן** - כאשר היינו בבבל היינו אומרים כך, **בִּי רַב מְשָׁמֵיהּ דְּרַב אָמְרִי** - בישיבתו של רב היו אומרים משמו **שֵׁאֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** [-בגג הפרוץ לחבירו, לדברי חכמים] **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְהָנֵי דְּבֵי שְׁמוּאֵל תָּנוּ** - ואילו בישיבתו של שמואל הביאו ברייתא שבה מבואר כשיטת רבם, כדי להקשות ממנה על דברי רב, וכך נאמר בה, **אֵין לָהֶן** - לכל אחד מבעלי הגגות, **אֶלָּא** את **גָּגָן** - הגג שלו בלבד. מבררת הגמרא, **מַאי** - מה היא כוונת הברייתא **שֶׁאֵין לָהֶן אֶלָּא** את **גָּגָן, לְאוֹ** - האם אין הכוונה בזה **דְּשָׁרֵי לְטַלְטוֹלֵי בְּכוּלֵּיהּ** - שמותר לכל אחד מבעלי הגגות לטלטל בכל גגו, כשיטת שמואל, ושלא כדברי רב?

מתרצת הגמרא: וְכִי אֲיְמָא מַתְנִיתִין - וכי הקושיא מן הברייתא חזקה יותר מן הקושיא שהקשינו לעיל מהמשנה, **דְּאוֹקֵימְנָא** - שהרי העמדנו את דברי המשנה 'כל אחד ואחד רשות לעצמו' לענין כך **שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה, הָכָא נָמֵי** - אף כאן בברייתא יש לפרש את כוונת הדברים 'אין להן אלא גגן' באופן כזה, שלא יטלטלו **שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה.**

הגמרא מביאה את דברי רב יוסף על שיטתו של שמואל: אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא שָׁמְיָא לִי הָא שְׁמָעְתָּא - לא שמעתי הלכה זו שאמר שמואל, שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא' אף במחיצות שאינן ניכרות.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי תלמידו, **אַתְּ אֲמַרְתְּ נִיהָלָּן** - אתה אמרת לנו שמועה זו משמו של שמואל[ג], **וְאַהָא אֲמַרְתְּ נִיהָלָּן** - ועל משנה זו אמרת לנו את דינו, שכן שנינו (לעיל לה.) שאם יש **גַּג גָּדוֹל הַמְסוּחָף לְגַג קָטָן,** והגג הגדול עודף על הקטן משני צידיו, ופתחים זה לזה בלא מחיצה ביניהם [ציור א], הגג **הַגָּדוֹל מוּתָּר** בטלטול, אפילו לשיטת רב הסובר שחכמים אוסרים לטלטל בגג הפרוץ לגגות אחרים, לפי שדנים אותו כמוקף מחיצות מדין 'גוד אסיק מחיצתא', וכאילו יש לו מחיצות משני צידי הפירצה לגג הקטן [ציור ב], ולפיכך אין אנו דנים זאת כ'פירצה' אלא כ'פתח', והרי זה כשתי חצירות שיש פתח ביניהם שאינן אוסרות זו על זו[ד]. **וְהגג הַקָּטָן אָסוּר** בטלטול, שהרי הוא פרוץ במלואו לגג הגדול[ה].

וממשיך אביי בדבריו לרב יוסף רבו: וַאֲמַרְתְּ לָן עָלָּהּ - ואמרת לנו על משנה זו, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ** חכמים שהגג הקטן אסור בטלטול, **אֶלָּא** באופן **שֶׁיֵּשׁ הִיזּוּרִין עָלָיו זֶה וְהִיזּוּרִין עָלָיו זֶה,** כלומר, שדיירי הבתים דרים ומשתמשים בשני הגגות, ומהלכים בכל שעה מזה לזה, ולפיכך אי אפשר 'להעלות' את המחיצה התחתונה שבין הבתים למטה כדי שתשמש כמחיצה בין הגג הגדול לקטן, משום **דְּהָווּ לָהּ הָא דְּקָטָן מְחִיצָה נְדָרֶכֶת** - שכן מחיצה זו של הגג הקטן נדרסת על ידי העוברים ושבים מעליה [ציור ג],

ציור א

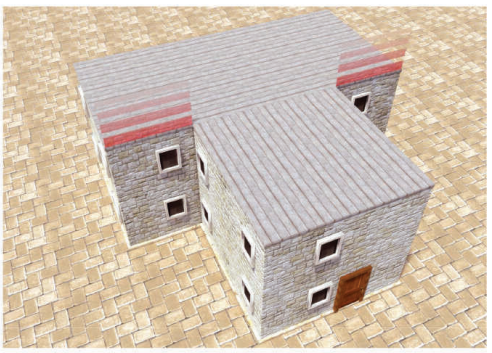

ציור ב

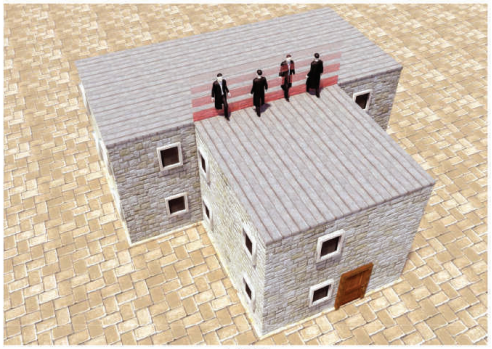

ציור ג

א. **כתב** בתוספות רי"ד (ע"ב פא:), שיכולה היתה הגמרא לתרץ את הקושיא על רב בפשיטות, ולומר שהמשנה עוסקת באופן שיש בין הבתים מחיצות הניכרות, שבזה מודה רב שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא', ולפיכך כל גג הוא רשות לעצמו לטלטל בכולו, אלא שהעדיפה הגמרא לתרץ 'שלא יטלטל שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג זה', שתירוץ זה כולל את כל האופנים. ב. **אף** שכלל הוא בידינו 'רב תנא ופליג', מכל מקום אין מניחים משום כך מלהקשות על רב מברייתא, אלא שלפעמים מתרצת הגמרא כן, כשאינה מוצאת תירוץ אחר. ריטב"א (ע"ב פא:). ג. **רב** יוסף חלה ושכח תלמודו [והיה אביי תלמידו מזכירו מה ששנה מפיו, כמבואר במסכת נדרים (סד:)]. רש"י (ע"ב פא).

ד. **מדובר** באופן שהגג הקטן אינו רחב יותר מעשר אמות, שזה הוא שיעור 'פתח', אבל אם רחב הוא יותר משיעור זה דנים את הפתח כ'פירצה', אף שיש לגג הגדול מחיצות [ר'גיפופי'] משני צידי הגג הקטן. רש"י (להלן לה. ד"ה הגתות). וכמו כן צריך שיהיו מחיצות הגג הגדול שמשני הצדדים עודפות על רוחבו של הגג הקטן [כדי שיהיה 'עומד מרובה על הפרוץ'], או שיש בהם ארבעה טפחים במקום אחד, שאם לא כן אין זה נידון כ'פתח' אלא כ'פירצה', מאירי (ע"ב ופ"ב). ה. **אף** על פי שגם הגג הקטן נידון כמוקף מחיצות מדין 'גוד אסיק מחיצתא', מכל מקום אין דנים כאילו יש מחיצה בינו ובין הגדול [נשמע הדבר יבואר להלן בגמרא], ונמצא שהוא פרוץ במלואו לגדול

ואין אומרים ׳גוד אסיק׳ במחיצה הנדרסת, **אֲבָל** אם **אֵין דְּיוּרִין עָלָיו וְהָא וְעָלָא**, דהיינו, שאין דיירי הבתים דרים ומשתמשים בגגות, ואינם עוברים מגג לגג, **שָׁנְיָהֶן מוּתָּרִין** - אף הגג הקטן מותר בטלטול, שכן דנים את המחיצה התחתונה שבין הבתים כאילו עולה וחוצצת בין הגגות, ונמצא שהגג הקטן אינו פורץ לגדולי.

מתבאר מדברי שמואל, שאומרים דין ׳גוד אסיק מחיצתא׳ גם במחיצה שאינה ניכרת, שהרי עוסק הוא בגגות המחוברים זה לזה׳, ואין המחיצה התחתונה שבין הבתים ניכרת לעומדים על הגגות, ואף על פי כן סובר שמואל שבאופן שאין בני אדם דורסים מעל מחיצה זו אומרים בה דין ׳גוד אסיק׳.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, אני לא אמרתי לכם את דינו של שמואל באופן כזה, אלא **אֲנָא הָכֵי אֲמָרִי לָכוּ** - אני כך אמרתי לכם, **לָא שָׁנוּ** חכמים שהגג הגדול מותר בטלטול, **אֶלָּא** באופן **שֶׁיֵּשׁ מְחִיצָה** גמורה **עַל זֶה וּמְחִיצָה** גמורה **עַל זֶה**, כלומר, שיש מחיצה בפועל סביב לשני הגגות מכל צידיהם, חוץ ממקום חיבורם שבו אין מחיצה ביניהם [ציור ד]ה, **דְּגָדוֹל מִשְׁתָּרֵי בְּגִינְפּוֹקֵי** - שבאופן כזה הגג הגדול ניתר על ידי המחיצות שיש לו משני צידי הגג הקטן, שמשום כך דנים את הפירצה שבינו לגג הקטן כ׳פתח׳, ואילו הגג הקָּטָן **נִפְרָץ בְּמִלּוֹאוֹ** למקום האסור לו, ולפיכך נאסר בטלטולו. **אֲבָל** אם **אֵין מְחִיצָה** גמורה **לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל זֶה** - לא על הגג הקטן ולא על הגדול, **שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין**, לפי שאין הפירצה שביניהם נראית כ׳פתח׳יא.

שאל אביי לרב יוסף רבו: וְהָא דְּיוּרִין אִמַּרְתְּ לָן - והרי הזכרת לנו בדבריך אז ענין ׳דירה׳, דהיינו שהדיר תלוי אם דרים אנשים על הגגות או לא, ואילו לפי דבריך עתה אין הדין תלוי בדיירים אלא במחיצות.

השיב רב יוסף לאביי: אִי אֲמָרִי לָכוּ דְּיוּרִין - אם הזכרתי בדברי אז ענין ׳דירה׳, **הָכֵי אֲמָרִי לָכוּ** - כך אמרתי לכם, **לָא שָׁנוּ** חכמים שהגג הגדול מותר בטלטול לדיירי ואילו הגג הקטן אסור לכולם, בין לדיירי ובין לדיירי הגג הגדול, **אֶלָּא** באופן **שֶׁיֵּשׁ מְחִיצָה** קבועה וקיימת **הָרְאוּיָה לְדִירָה עָלָיו וְהָא** - על הגג הגדול, **וּמְחִיצָה הָרְאוּיָה לְדִירָה עָלָיו וְהָא** - על הגג הקטן, שעל ידי מחיצה זו גילו דיירי שני הגגות את דעתם שחפצים הם להשתמש בגגותיהם, ובזה הדין הוא **דְּגָדוֹל מִיּשְׁתָּרֵי בְּגִינְפּוֹקֵי** - שהגג הגדול ניתר על ידי המחיצות שיש לו משני צידי הגג הקטן, **וְאִילּוּ** הגג **הקָּטָן נִפְרָץ בְּמִלּוֹאוֹ** למקום האסור עליו בטלטול, ועל כן הוא נאסר לגמרי, בין לדיירי הגג הקטן ובין לדיירי הגג הגדוליב. **אֲבָל** אם **יֵשׁ מְחִיצָה הָרְאוּיָה לְדִירָה עָלָיו** הגג **הַגָּדוֹל, וְאֵין מְחִיצָה הָרְאוּיָה לְדִירָה עָלָיו** הגג **הַקָּטָן**, אזי **אֲפִילּוּ** הגג הקָּטָן **שָׁרֵי** - מותר בטלטול **לְבָנֵי** הגג **הגָּדוֹל**, ולא לבני הגג הקטן. **כְּאִי טַעֲמָא** - מה הוא טעם הדבר, **דְּיָנִין דְּלָא עֲבִיד מְחִיצָה** - מאחר שלא עשו בני הגג הקטן מחיצה הראויה לדירה על גגם, **סָפְּקוּ סָלְקוּ נַפְשַׁיְיהוּ מֵהָכָא** - סילקו את עצמם מלהשתמש בגגם, ומחלו את השימוש בו לבני הגג הגדוליג.

הָהוּא - כמו הדין **דַּאֲמַר רַב נַחְמָן, עֲשָׂה** אחד מבני הבתים **סוֹלָם קָבוּעַ** לעלות בו **לְגָגוֹ**, ושאר דיירי הבתים לא עשו סולמות קבועים לגגותיהם, **הוּתַּר** אותו אדם להשתמש **בְּכָל הַגָּגִין כּוּלָּן**, לפי שגילו דיירי כל הבתים את דעתם שמסתלקים הם מגגותיהם, ומחלים את השימוש בהם לאותו אדם שעשה סולם קבוע לגגוד[ב].

הגמרא מביאה דין נוסף כעין דינו של רב נחמן: אָמַר אַבָּיֵי, אדם **שֶׁבָּנָה עֲלִיָּיה עַל גַּבֵּי בֵּיתוֹ**, והקיף את כל גגו במחיצות לצורך עלייה זו, **וְעָשָׂה לָהּ פֶּתַח דֶּקֶה אַרְבָּעָה**טו - ועשה במחיצות העליה פתח קטן ברוחב ארבעה

שמאחר ואין לו ׳גיפופי׳ משני צידי הפתח אין דנים זאת כ׳פתח׳ אלא כ׳פירצה׳[ז] ולפיכך אוסרים בני הגג הגדול על בני הגג הקטן. ה. **כתב** המאירי (ד״ה ומזמן), שלפיכך הוצרך שמואל להתמיד ב׳מחיצה נדרסת׳, לפי שמפשטות דברי המשנה היה נראה שטעם הדבר שאין אומרים ׳גוד אסיק׳ במחיצה שבין הגגות הוא משום שהיא ׳מחיצה שאינה ניכרת׳, מאחר והגגות מחוברים זה לזה, ושלא כדברי שמואל הסובר שאומרים ׳גוד אסיק׳ גם במחיצה שאינה ניכרת, ועל כן הוצרך שמואל לפרש שאין הטעם משום כך, אלא משום ׳מחיצה נדרסת׳. ו. **שאם** לא כן אי אפשר לעבור מזה לזה. ח. **בהרש״א** (בכ״ע ד״ה שם מתפ״ח) תמה, מדוע הוצרכה הגמרא לומר שיש מחיצה אף על הגג הקטן, הרי אין מחיצה זו מועילה להתירו, שאף כשאין עליו מחיצות בפועל הוא נידון כמוקף מחיצות מדין ׳גוד אסיק׳, ואף על פי כן נאסר בטלטול משום שנפרץ במלואו לגג הגדול. וכתב, שיתכן שכוונת הגמרא לומר בזה חידוש, שאף על פי שהוא מוקף מחיצות ממש מכל מקום אינו ניתר בהם. ובשפת אמת (ד״ה ס״ל) כתב, שלמסקנת הגמרא להלן מיושבת קושיא זו, שכן מבואר שם שאם יש מחיצות רק על הגדול ולא על הקטן מותרים בני הגדול להשתמש אף בגג הקטן, שכן דנים אנו כאילו מחלו בני הגג הקטן את רשותם לבני הגג הגדול, ולפיכך הוצרכה הגמרא לומר שיש מחיצה אף על הקטן, שבאופן כזה מותרים בני הגדול בגגם בלבד ולא בגג הקטן. עוד כתב המהרש״א, שאף לגבי הגג הגדול לא היתה הגמרא צריכה לומר שהוא מוקף מחיצות מכל צדדיו, אלא די בכך שיהיו לו מחיצות נמורות משני צידיו של הגג הקטן, שעל ידי כן נידונית הפירצה שביניהם כ׳פתח׳, ואילו שאר המחיצות ייעשו מדין ׳גוד אסיק מחיצתא׳. ט. **ומדובר** באופן שכותלי הגג הקטן נכנסים בתוך שטחו של הגג הגדול [ציור ה], שאם לא כן ניתר אף הגג הקטן במחיצות של הגג הגדול העומדות משני צידי הפתח, מדין ׳ארוה מבחוץ ושוה מבפנים׳, וכמבואר בסוגיות הגמרא לעיל (ע:). תוספות (ד״ה וקטן). י. **במהרש״א** (בכ״ע ד״ה שם מתפ״ח) תמה, מדוע הוצרכה הגמרא לומר שבאופן שאין מחיצה לא על זה ולא על זה שניהם אסורים, הרי אפילו אם שני הגגות מוקפים מחיצות מכל צדדיהם, ורק במקום שבו עורף הגג הגדול על הגג הקטן משני צידיו אין מחיצה, די בזה לאסור את שני הגגות, לפי שהם פרוצים זה לזה ואין ניכר ׳פתח׳ ביניהם. יא. **שאין** הפירצה שביניהם נידונית כ׳פתח׳ אלא באופן שיש מחיצות בפועל על הגגות, שאז ניכר שיש פתח לגג הגדול בין ה׳גיפופי׳ שמשני צידי הגג הקטן, אבל כאשר אין מחיצות על הגגות אלא שדנים את המחיצות שבין הבתים כאילו ׳עולות׳ על הגגות מדין ׳גוד אסיק׳, אין ה׳גיפופי׳ מועילים לעשות ׳פתח׳ לגג הגדול, מאחר שאין זה פתח ניכר, ואין דרך אנשים לעשות פתח באופן כזה. רש״ל (ד״ה מפני) כתב הרשב״א (ד״ה שם) בשם הראב״ד, שסתם מחיצה אינה פתוחה מעשרה טפחים, ולפיכך אף כאן יש לפרש את דברי רב יוסף שאין הגג הגדול מותר בטלטול אלא אם כן יש מסביבו מחיצות בגובה עשרה טפחים. אמנם ברישב״א (ד״ה שם מתני׳ ואין דיורין) כתב בשם יש מפרשים שדי במחיצה כל שהיא, מאחר וניכרת היא לעינים. יב. **ובעלי** הגג הקטן הוא נאסר משום שנפרץ במלואו, ולבעלי הגג הגדול הוא אסור מאחר והקיפוהו בעליו במחיצה וגילו דעתם שאינם מסתלקים מגגם. רש״י (ד״ה פקו). יג. **ונמצא** ששני הגגות נידונים כרשותם של בני הגג הגדול, ומותרים הם לטלטל בשניהם, ואילו בני הגג הקטן אסורים לטלטל אפילו בשלהם. יד. **יש** הגורסים ׳ארבע׳, אך אין זה מתיישב בפירוש הגמרא, שכן ׳ארבע׳ הוא לשון נקבה וניתן לאומרו רק לגבי אמות, ואילו כאן הסוגיא עוסקת בטפחים [כמתבאר מדברי הגמרא לעיל (סה:)], שסתם ׳רקה׳ שיעורה ברוחב ארבעה טפחים], שהם לשון זכר, ונופל בהם הלשון ׳ארבעה׳. וראה עוד בהערה להלן.

ציור ד

ציור ה

טפחים, בצד הפונה לגגות שכניו [ציור ו], **הוּתַּר** לו לטלטל בשבת **בְּכָל הַגַּגִּין כּוּלָּן**, ואפילו לשיטת חכמים האוסרים לטלטל מגג לגג, שמאחר ועשה פתח לצד הגגות האחרים גילה דעתו שחפץ הוא להשתמש בהם, ומכיון שבעלי הגגות האחרים לא עשו כן גילו דעתם שהם מוחלים לו את השימוש בגגותיהם, ולפיכך נידונים כל הגגות כעומדים ברשותו של בעל העליה[ג].

אָמַר רָבָא, פְּעָמִים שֶׁהַדַּקָּה גורמת **לְאֵיסּוּר**, כלומר, פעמים שעל ידי עשיית הדקה נאסר עליו לטלטל מגגו לגגות שכניו, אף לשיטת רבי מאיר המתיר לטלטל מגג לגג, **וְהֵיכִי דָּמֵי** - ובאיזה אופן יהיה הדין כן, **דַּעֲבִידָא לַהֲדֵי תַּרְבִּיצָא דְּבֵיתֵיהּ** - אם עשה את הפתח בעלייתו לצד גינתו, ואילו את המחיצה הפונה לצד גגותיהם של שכניו השאיר סתומה [ציור ז], **דְּאָמְרִינַן** - לפי שאומרים אנו שגילה דעתו בזה,

ציור ו

ציור ז

לְמַעוֹרֵי תַּרְבִּיצָא הוּא דַּעֲבִידָא - שעשה פתח זה כדי לצפות משם לעבר גינתו לשומרה, אך לא עשה הפתח כדי להשתמש בגגותיהם של שכניו, ונמצא שסילק עצמו מהם[א], ועל כן אסור לו לטלטל מגגו לגגותיהם אפילו לשיטת רבי מאיר[ב].

★

הגמרא מביאה כמה ספיקות בשיטת חכמים שבמשנה: נתבאר לעיל (פט.) שלדברי רב לא התירו חכמים לטלטל בגג העומד בין הגגות [בלא מחיצות ביניהם], לפי שפרוץ במלואו למקום האסור עליו בטלטול. ועתה מביאה הגמרא כמה ספיקות לשיטתו בדיני טלטול מגג כזה למקומות אחרים. **בָּעֵי** [-נסתפק] **רַבִּי בָּר חָמָא**, אדם החפץ לטלטל **שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג** שלו העומד בין הגגות, **וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּעֲמוּד** של אדם אחר העומד בסמוך לו ברשות הרבים, גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה [ציור א], **מַהוּ** - מה הדין בזה, האם הגג והעמוד נידונים כרשות אחת, ולפיכך מותר לטלטל מזה לזה, כפי שרשאי אדם לטלטל ארבע אמות בגג אחד[ג], או שהם נידונים כשתי רשויות שונות, ולפיכך אסור לטלטל מזה לזה, כפי שאסרו חכמים לטלטל שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג אחר[ד].

הגמרא מקשה על ספיקו של רבי בר חמא: אָמַר רַבָּה, מַאי קָא מְבַעְיָא לֵיהּ - וכי מסופק היה אם מותר לטלטל מכרמלית לרשות היחיד, הרי ודאי אסור לעשות כן, ומאחר וגג [בין הגגות] נידון ככרמלית[ה], ואילו עמוד זה רשות היחיד הוא[ו], אם כן פשוט הדבר שאסור לטלטל מזה לזה[ז].

אומרת הגמרא: וְרַבִּי בָּר חָמָא אַגַּב חוּרְפֵיהּ לָא עַיְּינָה בָּהּ - בגלל חריפותו מיהר רבי בר חמא, ולא עיין כל הצורך באיזה אופן יש לשאול שאלה זו, ואכן ודאי אין מקום להסתפק בדין טלטול מגג לעמוד, **אֶלָּא הָכִי קָמְבַעְיָא לֵיהּ** - כך היתה כוונתו להסתפק, אדם המטלטל **שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג** שלו העומד בין הגגות, **וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּאַכְסַדְרָה** [-מקום לפני הבית שיש לו תקרה על גבי עמודים] השייכת לאדם אחר [ציור ב], **מַהוּ** - מה דינו[ח].

ומבארת הגמרא את צדדי הספק: מִי אֲמְרִינַן - האם אומרים, **דְּכֵוָן דְּלָא חֲזֵי לְדִירָה וְלָא הֲאֵי חֲזֵי לְדִירָה חֲדָא רְשׁוּתָא הִיא** - מכיון שגם הגג וגם האכסדרה אינם ראויים לדירה נידונים הם כרשות אחת, ולפיכך מותר לטלטל שתי אמות בזה ושתים בזה[ט], **אוֹ דִילְמָא** - או שמא יש לומר, **דְּכֵוָן דְּמִגַּג לְגַג אָסִיר** - שמאחר ולשיטת חכמים אסור לטלטל מגג לגג, כיון שכל אחד מהם שייך לאדם אחר, **מִגַּג לְאַכְסַדְרָה נָמֵי אָסִיר** - מטעם זה אסור לטלטל אף מגג לאכסדרה, שהרי יש חילוק בעלים ביניהם[י].

הגמרא מביאה ספק נוסף בענין זה: בָּעֵי [-נסתפק] **רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי**, אדם המטלטל **שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג** שלו העומד בין הגגות, **וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּחוּרְבָה** [-בית חרב] של אדם אחר, שהיא פרוצה לרשות הרבים ונידונית ככרמלית [ציור ג], **מַהוּ** - מה דינו, האם יש לדון את שניהם כרשות אחת, מאחר ודין שניהם ככרמלית, ולפיכך מותר לטלטל שתי אמות בגג ושתי אמות בחורבה, או לטלטל בו אלא בארבע אמות בלבד ככרמלית[יא].

ציור א

ציור ב

ציור ג

א. **אף** על פי שהוא יכול לילך דרך פתח זה גם לגגות שכניו, מכל מקום מאחר ועשה הפתח לצד גינתו ולא לצד גגות שכניו גילה דעתו שעשאו רק לצורך שמירת גינתו ולא לצורך השתמשות בגגות שכניו. גאון יעקב (לעיל פט: ד"ה אמר רפ"ו). ב. **אבל** טלטול יותר מארבע אמות ודאי אסור לשיטת רב, שהרי לדבריו אפילו בגג אחד שבתוך הגגות אסרו חכמים לטלטל יותר מארבע אמות, לפי שפרוץ הוא במילואו לשאר הגגות האסורים עליו בטלטול, ודינו ככרמלית שאין מטלטלים בה אלא בארבע אמות. ג. **יסוד** הספק בזה, מה הוא טעם הדבר שאסור לטלטל מגג לגג [אפילו שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג זה], האם משום שרשות הדיירים החלוקים למטה בבתים עולה למעלה ומחלקת אף את הגגות, וממילא יהא מותר לטלטל מגג לעמוד, שהרי בעמוד אין דרים אנשים למטה, או שטעם איסור הטלטול מגג לגג הוא משום חילוק רשויות, שכל אחד מהם שייך לאדם אחר, ואם כן אף מגג לעמוד יש לאסור מטעם זה. תוספות רבינו פרץ (ד"ה שם). ד. **אף** שמן התורה דינו כרשות היחיד, מכל מקום מאחר והוא פרוץ במלואו לשאר הגגות האסורים עליו בטלטול נתנו לו חכמים דין כרמלית, שהרי לא התירו לטלטל בו אלא בארבע אמות בלבד ככרמלית. ה. **שכן** גבוה הוא עשרה טפחים ורחב ארבעה. ו. **ראה** הערה להלן אם כוונת הגמרא להסתפק באופן שמטלטל מגג הבית לתוך האכסדרה, או באופן שמטלטל מגג הבית לגג האכסדרה. ז. **ואין** דינם דומה לדין טלטול מגג לגג האסור לשיטת חכמים, לפי ששם יש אנשים הדרים בבתים שתחת הגגות, ולפיכך עולה רשותם למעלה ומפרידה בין הגגות, אבל אכסדרה אין דרים בה. רש"י (ד"ה מגג). אף אם נידונים הם כרשות אחת מכל מקום אינו דומה לטלטל בהם יותר מארבע אמות, שהרי רשות זו כרמלית היא [מאחר וגדולה יותר מבית סאתיים, או מאחר ואין לה מחיצות, וכמבואר בהערה להלן], ואסרו חכמים לטלטל בכרמלית יותר מארבע אמות. ח. **כלומר**, יסוד הספק בזה הוא מדוע אסור לטלטל מגג לגג לדברי חכמים, אם הטעם הוא משום שחלוקת הדיירים בבתים למטה גורמת לחלוקת הגגות למעלה יש להתיר לטלטל מגג לאכסדרה, לפי שאין בה דיורים למטה, אך אם טעמם של חכמים הוא משום שכל גג שייך לאדם אחר יש לאסור אף מגג לאכסדרה, שאף היא שייכת לבעלים אחרים. על פי דברי רש"י (ד"ה מגג ד"ה לא).

שמאחר ויש ביניהם חילוק בעלים נידונים הם כשתי רשויות, ואין לטלטל מזה לזה כללי.

הגמרא תמהה על ספיקו של רב ביבי בר אביי: אָמַר לו **רַב חָנָּא** לרב ביבי בר אביי, **אֲוֹ הֵינוּ דְּרַבִּי בָּר חָמָא** - האם אין זה אותו הספק שנסתפק רבי בר חמא לענין טלטול שתי אמות בגג ושתי אמות באכסדרה, ומדוע הוצרכת לשוב ולהסתפק בענין זה.

אָמַר לו **רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי** לרב כהנא, **וְכִי מֵאַחַר אַתְּאִי וְנָצְאִי** - וכי מפיו של אדם אחר באתי וחלקתי. כלומר, האם סבור אתה שכוונתי לבוא ולקנתר באותה שאלה שנשמעה ככר בבית המדרש מפיו של רבי בר חמא. ודאי אין הדבר כן, אלא אני סובר שיש לחלק בין אכסדרה לחורבה, לפי **שֶׁאַכְסַדְרָה לֹא חֲזָיָא** [-אינה ראויה] **לְדִירָה**, ואילו **חוּרְבָּה חֲזָיָא** [-ראויה] **לְדִירָה**, ולפיכך אין ללמוד את דין החורבה מדין האכסדרה[א].

מקשה הגמרא: וְכִי מֵאַחַר דַּחֲזָיָא לְדִירָה - מאחר וחורבה זו ראויה היא לדירה, אם כן, **מַאי קָמְיַבְּעֵיָא לֵיהּ** - במה נסתפק רב ביבי בר אביי, הרי פשוט הדבר שאין דינה דומה לדין גג שבין הגגות שאינו ראוי לדירה, וממילא יש לאסור לטלטל מגג לחורבה.

מתרצת הגמרא: אִם תֵּימְצֵי לוֹמַר קָאָמַר - כוונת רב ביבי בר אביי היתה לשאול בדרך 'אם תרצה לומר'. **אִם תֵּימְצֵי** [-תרצה] לפשוט את ספיקו של רמי בר חמא, **וְלוֹמַר** שמותר לטלטל מגג לאכסדרה, מכל מקום עדיין יש מקום לומר שאין דין חורבה דומה לדין אכסדרה, שהרי **אַכְסַדְרָה לֹא חֲזָיָא** [-אינה ראויה] **לְדִירָה**, וקרובה היא להיות כגג, ולפיכך נידונית היא כרשות אחת עמו ומותר לטלטל מזה לזה, אבל **חוּרְבָּה חֲזָיָא** [-ראויה] **לְדִירָה** על ידי תיקון מועט, ואינה דומה לגג, ולפיכך אסור לטלטל מזה לזה. **אוֹ דִילְמָא** - או שמא יש לומר, שאף על פי שהחורבה ראויה לדירה מכל מקום מותר לטלטל מגג לחורבה, **דַּהֲשְׁתָּא מִיהָא לֵית בָּהּ דִּיּוּרִין** - שהרי עתה מכל מקום אין דרים בה אנשים, ולפיכך נידונית היא כרשות אחת עם הגג, ומותר לטלטל מזה לזה.

מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ - יעמדו שאלות אלו במקומן, לפי שלא נפשטו.

★

הגמרא מביאה מחלוקת בין רב לשמואל בדיני גגות: נחלקו רב ושמואל בדין טלטול ב**גַּגֵּין הָשְׁווּין** - הרבה גגות העומדים יחד בגובה שוה, שאין בהם גג הגבוה מחבירו עשרה טפחים, **לְשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר**, הסובר שכל גגות אלו נידונים כרשות אחת, ואינם אוסרים זה על זה[ב], וכן נחלקו בדין טלטול ב**גַּג הָעוֹמֵד יְחִידִי** ואינו פורץ לגגות אחרים, אפילו **לְשִׁיטַת רַבָּנָן**, שאף הם מודים שגג יחידי נידון כרשות אחת, מאחר שאין מי שיאסור עליו.

רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּן - בכל הגגות השוים, לשיטת רבי מאיר, או בכל הגג היחידי, אפילו לשיטת חכמים, שמאחר והכל נידון כרשות אחת מותר לטלטל בכולה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** - בגגות שוים לרבי מאיר או בגג יחידי אפילו לחכמים, **אֶלָּא בְּאַרְבַּע** אמות בלבד[ג].

נתבאר לעיל (פט.) שנחלקו רב ושמואל בשיטת חכמים האוסרים לטלטל מגג לגג, האם מותר על כל פנים לטלטל בכל גג [העומד בין הגגות] בפני עצמו או לא. דעת רב היא, שמאחר וכל אחד מן הגגות נפרץ במלואו לגגות אחרים האסורים עליו בטלטול נאסר אף הוא ואין לטלטל בו אלא בארבע אמות בלבד. ואילו דעת שמואל היא, שדנים את המחיצות שבין הבתים כאילו עולות וחוצצות בין הגגות [מדין 'גוד אסיק מחיצתא'], ונמצא שכל גג מוקף מחיצות ואינו פורץ למקום האסור לו, ועל כן מותר לטלטל בו.

מקשה הגמרא סתירה בין מחלוקת רב ושמואל בסוגייתנו למחלוקתם לעיל: שכן שנינו במחלוקתם כאן, **רַב אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּן** - בכל הגגות השוים לרבי מאיר, או בגג יחידי אפילו לחכמים, לפי שהכל נידון כרשות אחת.

קָשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב - יש להקשות סתירה בדברי רב, שהרי לעיל אמר שאסור לטלטל בגג העומד בין הגגות לדעת חכמים, משום שנפרץ במלואו לשאר הגגות. ומבואר מדבריו, שאין 'מעלים' את המחיצות שבין הבתים למטה לחרץ בין הגגות למעלה. ואם כן, מטעם זה היה לו לאסור הטלטול אף בגגות השוים לרבי מאיר, או בגג יחידי אפילו לחכמים, שאף על פי שאין הם פרוצים לגגות האסורים עליהם בטלטול[ד], מכל מקום מאחר ואינם מוקפים במחיצות נמצא שהם פרוצים לרשות הרבים והחצירות שמסביבם[ה], ומדוע מתיר רב את הטלטול בהם[ו].

מתרצת הגמרא: הָתָם - שם, לגבי גג בין הגגות, סובר רב שאין 'מעלים' את המחיצות התחתונות שבין הבתים, משום **דְּלָא מֵינַצְּרָא מְחִיצָתָא** - אין המחיצות הפנימיות שבין הבתים ניכרות לעומדים על הגגות, לפי שהם מכוסים על ידי הגגות. אבל **הָכָא** - כאן, לענין מחיצות החיצונות של גגות השוים לרבי מאיר או גג יחידי אפילו לחכמים, **מֵינַצְּרָא מְחִיצָתָא** - ניכרות מחיצות החיצונות של הבתים לאלו העומדים על הגג, ולפיכך מודה רב שאומרים בזה 'גוד אסיק מחיצתא', ודנים את הגגות כמוקפים מחיצות[ז], ועל כן מותר לטלטל בהם.

עתה מבררת הגמרא את שיטתו של שמואל: שנינו במחלוקתם של רב ושמואל כאן, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** - בגגות שוים לרבי מאיר או בגג יחידי אפילו לחכמים, **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד. **קָשְׁיָא דְּשְׁמוּאֵל אַדְּשְׁמוּאֵל** - לכאורה יש להקשות סתירה בדברי שמואל, שהרי לעיל במחלוקתו עם רב [בדין גג שבין הגגות לשיטת חכמים] הוא סובר שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא' אפילו במחיצות שבין הבתים שאינן ניכרות לעומדים על הגג, וכל שכן שיש לו לומר דין זה במחיצות החיצונות של הבתים שניכרות הן, ואם כן מדוע הוא סובר שאסור לטלטל בגגות השוים לרבי מאיר או בגג יחידי אפילו לרבנן[ח].

מתרצת הגמרא: הָתָם - שם, לענין גג שבין הגגות לשיטת חכמים, **לָא חֲזֵי** - אין שיעורו של הגג **יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם**, כיון שדנים את המחיצות שבין הבתים כאילו עולות למעלה ומפרידות בין גג לגג, ונמצא שכל גג נידון לעצמו, ומאחר ואין בו שיעור בית סאתיים מותר לטלטל בכולו[ט]. אבל **הָכָא** - כאן, לענין גגות השוים לרבי מאיר או גג יחידי אפילו לחכמים, **חֲזֵי** שיעור כל הגגות יחד **יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם**, שהרי דנים את כל הגגות כרשות אחת לשיטת רבי מאיר, ואין מפסיקים במחיצות בין זה לזה[י], ומאחר ויש כאן רשות אחת שהיא גדולה יותר מבית סאתיים אסור לטלטל בה אלא בארבע אמות בלבד. ואף על פי שדנים אנו גגות אלו כאילו מוקפים הם מחיצות חיצונות מסביב, שהרי 'מעלים' אנו את מחיצות הבתים למעלה מדין 'גוד אסיק מחיצתא', מכל מקום אין להתיר לטלטל בהם כדין קרפף שיש בו יותר מבית סאתיים המוקף מחיצות, לפי שאין מתירים לטלטל בו אלא כשהוקף מחיצות לצורך דירה, ואילו **הָנֵי מְחִיצוֹת לָמָּה עֲבִידִין לְמֶעְבַּד לָא עֲבִידִין** - אלו המחיצות של הבית אכן נעשו לצורך דירה, אך רק עבור אלו הדרים למטה בבתים, ולא לצורך דירה בגגות, **וְהָוֶה** - ונמצא שדין גגות אלו הוא **כְּקַרְפַּף יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם** המוקף מחיצות, **שֶׁלֹּא הוּקַּף בהן לְצורך דִּירָה**, **וְהדין** הוא **שֶׁכָּל קַרְפַּף יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם שֶׁלֹּא הוּקַּף לְדִירָה אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע** אמות בלבד, ולפיכך סובר שמואל שאין מטלטלים בגגות שוים לרבי מאיר או בגג יחידי אפילו לדעת חכמים[יא], אלא בארבע אמות בלבד.

★

הגמרא מביאה מחלוקת בין רב לשמואל בענין טלטול בספינה: אִיתְּמַר - נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לענין דין טלטול ב**סְפִינָה**. **רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ**, אפילו אם גדולה היא יותר מבית סאתיים[יב]. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע** אמות בלבד.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת: רַב אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ,

---

ט. **כתבו** התוספות (ד"ה אלא), שנראה מדברי רש"י שהוא מפרש את ספיקו של רב ביבי בר אביי לענין טלטול מן הגג אל תוך החורבה ולא לענין טלטול מגג הבית לגג החורבה. אמנם התוספות עצמם אינם מפרשים כן, אלא מבארים שאף בזה הספק הוא לענין טלטול מגג הבית לגג החורבה. ומדברי תוספות הרא"ש (ד"ה שמע) משמע שמפרש אף בדעת רש"י כן. י. **רש"י** (ד"ה וכי). אמנם במאירי (נסמך לפט: ד"ה ואמ"כ) גרס 'וכי מאחר אתא ונצאי', וביאר שכוונתו בתיבת 'מאחר' היתה כמו 'מאחור', דהיינו שכעס על רב כהנא שהיה צעיר ממנו לימים על שחשד בו שהוא חוזר על שאלתו של רמי בר חמא, ועל כן אמר 'וכי מאחר אתא ונצאי', דהיינו, וכי רב כהנא זה שהוא צעיר ממני בא ומקנתר עלי בהלכה. יא. **כלומר**, אף אם נאמר שמותר לטלטל מגג לאכסדרה, היינו לפי שדומים הם בכך ששניהם אינם ראויים לדירה, אבל חורבה אינה דומה לגג, שהוא אינו ראוי לדירה והיא ראויה, ולפיכך יש לאסור לטלטל מזה לזה. יב. **אין** כוונת הגמרא שנחלקו בדעת רבי מאיר בדווקא, אלא אף בדעת רבי שמעון נחלקו כן, אלא שבתוך דברי רבי מאיר נכללים דברי רבי שמעון לענין זה. ועוד, שמאחר והגמרא עוסקת במחלוקתם של רבי מאיר וחכמים לא חששה להזכיר את דברי רבי שמעון. רשב"א (ד"ה גג). יג. **מאחר** שכל הגגות נידונים כרשות אחת לרבי מאיר, ואינם אוסרים זה על זה, ובגג יחידי לחכמים פשוט הדבר שהרי אינו נפרץ לגג אחר כלל. יד. **כלומר**, יסוד החילוק הוא ששם מדובר במחיצות הפנימיות שבין בית לבית, ומחיצות אלו אינן ניכרות לעומד על הגג, לפי שהגג מכסה אותן, אבל כאן מדובר במחיצות החיצונות של הבנין כולו, ומחיצות אלו ניכרות הן לעומדים על הגג [באופן שאין הגג בולט לחוץ מעל המחיצות]. טו. **שכן** אין מצוי הדבר שיהא בגג אחד שבין הגגות שיעור של יותר מבית סאתיים. טז. **ומפתבר** הדבר שבצירוף כמה גגות יחדיו יש בהם יותר משיעור בית סאתיים. ובגג יחידי לשיטת חכמים צריך בהכרח להצמיד בגג גדול, שיש בו שיעור יותר מבית סאתיים בפני עצמו, כעין גגות השוים לרבי מאיר. רש"י (נסמך ד"ה פחם). יז. **לפי** שמחיצותיה הוקפו לצורך דירה. רש"י (ד"ה מוקף).

דְּהָא אִיכָּא מְחִיצָתָא - שהרי מוקפת היא מחיצות, ומקום המוקף מחיצות לצורך דירה מותר לטלטל בכולו, אף אם גדול הוא יותר מבית סאתיים. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ** [-בספינה הגדולה מבית סאתיים] **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת**, לפי שמחיצות אלו של הספינה **לְהַבְרִיחַ מַיִם עֲשׂוּיוֹת**, כלומר, הן נעשו כדי לעצור בעד המים שלא יציפו את הספינה, ולא לצורך דירה, ונמצא שספינה זו היא כ'קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה', שדינו ככרמלית, שאין מטלטלים בו אלא בארבע אמות בלבד[א].

הגמרא מבררת כשיטת מי נוקטים להלכה במחלוקת זו: אָמַר לֵיהּ רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף לְשְׁמוּאֵל, הֵילְכְתָא כְּוָותָךְ אוֹ הֵילְכְתָא כְּרַב - האם הלכה כמותך, שאין לטלטל בספינה זו אלא בארבע אמות בלבד, או שהלכה כדברי רב שמותר לטלטל בכולה. **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב חייא בר יוסף, **הֵילְכְתָא כְּרַב** - ההלכה היא כדברי רב, שמותר לטלטל בכולה[ב].

הגמרא מביאה אופן שבו מודה רב שאין לטלטל בספינה אלא בארבע אמות: אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, וּמוֹדֶה רַב לִשְׁמוּאֵל, שֶׁאִם בָּפְאָה [-הספה] לספינה **עַל פִּיהָ**, באופן שקרקעית הספינה עומדת עתה למעלה כגג, **שֶׁאֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ** - על גבה, **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד.

מבררת הגמרא: בָּפְאָה לָמַאי - לצורך מה הפכה לספינה זו על פיה, **אִילֵּימָא** - אם תאמר שהפכה כדי **לְדוּר תַּחְתֶּיהָ**, דהיינו, שקרקעית הספינה תשמש לו כגג מעל ראשו, אם כן מדוע מודה רב לשמואל שאין מטלטלים על גבה אלא בארבע אמות בלבד, וכי **מַאי שְׁנָא** - מה שונה דין ספינה זו **מִגַּג יְחִידִי** שאין גגות סביבותיו, שסובר רב (לעיל ע"א) שמאחר ואומרים דין 'גוד אסיק מחיצתא' במחיצות החיצונות של הבנין, ממילא דנים את הגג כאילו הוקף מחיצות לצורך דירה [אף שלא הוקף לצורך דירה למעלה אלא למטה], ולפיכך מותר לטלטל בו אף לשיטת חכמים, ואפילו אם גדול הוא יותר מבית סאתיים, ואם כן גם בספינה זו יש לומר כן, שמאחר וכפאה כדי לדור תחתיה נידונות מחיצות הספינה כאילו עשאן לדירה, ומעתה יש לומר בהן דין 'גוד אסיק מחיצתא' ולהתיר את הטלטול אף על גבה, אפילו אם גדולה היא יותר מבית סאתיים.

מבארת הגמרא: אֶלָּא כוונת רב חייא בר יוסף היא, שמודה רב לשמואל באופן **שֶׁכְּפָאָהּ** לספינה זו על פיה כדי **לְזוֹקְתָהּ** - לטוחה בזפת, שעל ידי כפיה זו ביטל את מחיצותיה מתורת דירה, שהרי אין הספינה עומדת עתה לדירה כלל, לא מעליה ולא מתחתיה, ונמצא, שאף שאומרים אנו במחיצות אלו דין 'גוד אסיק מחיצתא' ודנים את גגה כאילו הוא מוקף מחיצות, מכל מקום אין דנים אותו כהוקף לצורך דירה, ולפיכך אין לטלטל בו [אם גדול הוא יותר מבית סאתיים] אלא בארבע אמות בלבד[ג].

הגמרא מביאה דעה נוספת על איזה ענין שאל רב חייא בר יוסף את שמואל אם הלכה כמותו או לא: רַב אָשֵׁי מָתְנִי לַהּ אַפַּפְּנִיָּה - רב אשי היה שונה את שאלת רב חייא בר יוסף לשמואל 'הילכתא כוותך או הילכתא כרב', ואת תשובת שמואל על כך 'הילכתא כרב', על מחלוקתם של רב ושמואל לענין ספינה, אם מותר לטלטל בכולה או רק בארבע אמות. **וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּא מָתְנִי לַהּ אַאַכְסַדְרָא** - היה שונה שאלה ותשובה זו על מחלוקתם של רב ושמואל לענין אכסדרה.

הגמרא מביאה את המחלוקת של רב ושמואל לענין אכסדרה: דְּאִיתְּמַר - שכך נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לענין **אַכְסַדְרָה** [-תקרה העומדת על גבי עמודים][ד] **בְּבִקְעָה**, ואין לאכסדרה מחיצות כלל, אלא פרוצה היא מארבע רוחותיה לבקעה שהיא כרמלית[ה]. **רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ** - בכל האכסדרה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע** אמות בלבד.

הגמרא מבארת את סברות מחלוקתם: רַב אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ, משום **דְּאָמְרִינַן 'פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם'**, כלומר, ישנה הלכה למשה מסיני[ו], שדנים את התקרה של האכסדרה כאילו יורדת כלפי מטה ונעשית כמחיצה[ז], ולפיכך יש לדון באכסדרה זו כאילו מוקפת היא במחיצות מכל צדדיה ואינה פרוצה לבקעה, ומותר לטלטל בכולה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת**, לפי שהוא סובר ד**לָּא אָמְרִינַן 'פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם'**, מאחר והאכסדרה פרוצה מכל רוחותיה, וסובר שמואל שאין אומרים דין 'פי תקרה יורד וסותם' אלא באופן שיש לפחות מחיצה אחת בפועל, שאז אומרים דין 'פי תקרה' בשלושת המחיצות האחרות[ח].

★

הגמרא שבה לדון במחלוקת רב ושמואל: נתבאר לעיל (ע"ב) שנחלקו רב ושמואל בדין גגות השוים לרבי מאיר[ט], או גג יחיד אפילו לדעת חכמים, האם מותר לטלטל בכל שטחם, או שאין לטלטל בהם אלא בארבע אמות בלבד. ועתה מבררת הגמרא את שיטת רבי מאיר לדברי רב.

מקשה הגמרא: וְרַב אַיְּיבָא דְּרַבִּי מֵאִיר - לרב, הסובר בשיטת רבי מאיר שמותר לטלטל בכל הגגות השוים, אף אם גדולים הם יותר מבית סאתיים, מאחר שעל ידי דין 'גוד אסיק' הם נידונים כמוקפים מחיצות לצורך דירה, אם כן מן הדין שיתיר רבי מאיר אף **לְיטַלְטֵל מִגַּג** [-מגגות השוים] **לְחָצֵר**, ומדוע מבואר בדברי הגמרא שרבי מאיר אוסר את הטלטול מגג לחצר[י].

מתרצת הגמרא: טעם הדבר שאוסר רבי מאיר לטלטל מגג לחצר, **גְּזֵירָה מִשּׁוּם דָּבָר יַצְחָק בַּר אַבְדִּימִי**, שאמר (לעיל פט.) שלדברי רבי מאיר אסור לטלטל ממקום גבוה עשרה טפחים למקום נמוך, אף ששניהם עומדים ברשות היחיד, לפי שיש לחוש שמא יבואו לטלטל מתל גבוה עשרה טפחים שברשות הרבים [הנידון ברשות היחיד] אל רשות הרבים, ונמצאו מוציאים מרשות לרשות. ומטעם זה אוסר רבי מאיר אף לטלטל מגג לחצר, שהרי הגג גבוה מן החצר יותר מעשרה טפחים[יא].

עתה מבררת הגמרא את שיטת חכמים לדברי שמואל. מקשה הגמרא: וּשְׁמוּאֵל אַיְּיבָא דְּרַבָּנַן - לשמואל הסובר בשיטת חכמים שאסור לטלטל בגג יחידי, אם גדול הוא יותר מבית סאתיים, מאחר שאינו נידון כמוקף מחיצות לצורך דירה, אם כן **נִיטַלְטֵל מִגַּג לָחָצֵר** - מן הדין היה שיתירו חכמים לטלטל מגג שיותר מבית סאתיים לקרפף שיותר מבית סאתיים, שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, שהרי מאחר ואוסרים בה לטלטל בגג זה מוכח שדנים אותו ככרמלית, והרי הוא רשות אחת עם הקרפף, ומדוע מבואר בדברי הגמרא להלן (שם.) שחכמים אוסרים את הטלטול מגג לקרפף אפילו בתוך ארבע אמות[יב].

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא בַּר עוּלָּא, טעם הדבר שאוסרים חכמים אליבא דשמואל לטלטל מגג יותר מבית סאתיים לקרפף יותר מבית סאתיים, הוא משום **גְּזֵירָה שָׁמָא יִפְתַּח חָגָב.** כלומר, שמא תתחסר מדת הגג מבית סאתיים, ויקצרו אף את הבית שתחתיו כמדת הגג, ונמצא שעתה גג זה נידון כרשות היחיד[יג], ואסור לטלטל הימנו לקרפף שיש בו יותר מבית סאתיים הנידון ככרמלית, אך לא ישימו דיירי הבית ליכם לזאת, וימשיכו לטלטל מן הגג לקרפף כבתחילה, ולפיכך אסרו חכמים את הטלטול מגג לקרפף בכל ענין.

שבה הגמרא ומקשה: אִי הָכִי - אם כן, שאוסרים חכמים לטלטל מגג לקרפף משום גזירה, **מִקַּרְפַּף לְקַרְפַּף נָמֵי לָא יְטַלְטֵל** - היה להם לאסור אף את הטלטול מקרפף שיש בו יותר מבית סאתיים לקרפף אחר שיש בו יותר מבית סאתיים, אפילו בתוך ארבע אמות[יד], **דִּילְמָא מֵיפְתְּחִית וְאָתֵי לְטַלְטוֹלֵי** - משום שיש לחוש שמא יפתח שיעורו של אחד מהם מבית סאתיים, ויהא נידון כרשות היחיד, אך לא יידעו האנשים מכך וימשיכו לטלטל ממנו לקרפף אחר הגדול מבית סאתיים, ונמצאו מוציאים מרשות היחיד לכרמלית[טו].

מתרצת הגמרא: הָתָם - שם, לגבי טלטול מקרפף לקרפף, אין לחוש שמא יפחת אחד מהם ויבואו לטלטל, משום **דְּאִי מֵיפְתְּחִית מֵינְכְּרָא לֵיהּ מֵיפְתָּא** - שאם יפחת אחד מהם יהא הדבר ניכר, ולא יבואו לטלטל מזה לזה, לפי שמקופים הם במחיצות, ומקום המוקף במחיצה ניכר לכל כשהוא נפחת משיעורו. אבל **הָכָא** - כאן, לגבי טלטול מגג לקרפף, **אִי מֵיפְתְּחִית לָא מֵינְכְּרָא מֵיפְתָּא** - אם יפחת הגג אין הדבר ניכר, לפי שאין על הגג מחיצות, ומקום שאינו מוקף מחיצות אין הדבר ניכר אם נפחת משיעורו, ויסברו האנשים שעדיין גדול הוא יותר מבית סאתיים, וימשיכו לטלטל ממנו לקרפף, ולפיכך אסרו חכמים את הטלטול מגג לקרפף בכל ענין[טז].

★

הגמרא מבארת את שיטות התנאים במשנה: אָמַר רַב יְהוּדָה, בְּשֶׁתְּמָצָא אוֹמֵר - כשתדקדק בדברי התנאים במשנה (לעיל פט.) ותעמוד על סוף דבריהם תמצא שכך יש לומר. **דְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** שבמשנה **נָגְעוּ רִאשׁוֹת שֶׁעֲצָמָן** - כל גגות העיר הם רשות אחת בפני עצמה, ומותר לטלטל מגגו של ראובן לגגו של שמעון, וכן כל **חֲצֵירוֹת** העיר הם **רְשׁוּת שֶׁעֲצָמָן**, ומותר לטלטל [כלים שבשתו בחצרן] מחצר של יחיד לחצר של יחיד אחר, וכן מחצר של רבים לחצר של רבים, אפילו אם לא עירבו ביניהם[יז],

---

א. **אמנם** באופן שגודלה של הספינה פחות מבית סאתיים, מודה שמואל שמטלטלים בכולה, שהרי מוקפת היא מחיצות, אף שלא נעשו המחיצות לצורך דירה. תוספות (לעיל ע"ב ד"ה פחמלין). ב. **ודחו** עושים את גגה ישר ולא בשיפוע. רש"י (לעיל פב. ד"ה פחמלין). ג. **כמבואר** במסכת שבת (יז:), שכל בקעה היא כרמלית. ד. **כן** היא דעת רוב ההראשונים, למעט הרמב"ם. ראה בענין זה בסוגיית הגמרא להלן (פג:). ה. **אכסדרה** זו עומדת תקרתה על גבי ארבעה עמודים, והיו מניחים קורה בין עמוד לעמוד, ועל הקורות היו מסדרים את הנסרים של התקרה, ואותן הקורות נקראות 'פי תקרה'. רש"י (ד"ה פחמלין). ו. **ולפיכך** נקטה הגמרא את מחלוקתם באכסדרה העומדת בבקעה דווקא, לפי שסתם אכסדראות סמוכות למחיצות של בית או חצר, ונמצא שיש להן לפחות מחיצה אחת, ובאופן כזה מודה שמואל שאומרים דין 'פי תקרה יורד וסותם' בשאר המחיצות, אבל אכסדרה העומדת בבקעה אין לה מחיצות כלל, ובזה סובר שמואל שאין אומרים 'פי תקרה' מארבע רוחות. רש"י (ד"ה פחמלין). ז. **היינו** גגות שהם בגובה שוה, שאין בהם גג הגבוה או נמוך מחבריו עשרה טפחים. ח. **שהרי** כך אומר רב יהודה להלן בסמוך 'לדברי רבי מאיר גגין רשות לעצמן' (פג:), חצירות רשות לעצמן', ההיינו, שאין לטלטל מזה לזה. ט. **שהרי** כך אומר רב יהודה להלן (פג:) 'לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת', קרפפות רשות אחת הן', ההיינו שאינם מתירים לטלטל אלא מגג לחצר ולא מגג לקרפף. י. **ביון** שמוקף הוא מחיצות מדין 'גוד אסיק', ואף על פי שאינו מוקף לצורך דירה אין בכך כלום, שהרי אין בו שיעור בית סאתיים. יא. **שהרי** אסור לטלטל יותר מארבע אמות בקרפף הגדול מבית סאתיים. יב. **כמבואר** בדברי רב יהודה להלן (פג:), שלדברי חכמים נידונים הקרפיפות כרשות לעצמם, ומותר לטלטל מזה לזה.

וכן כל קַרְפִּיפוֹת העיר הם רְשׁוּת הָעֲצָמָן, ומותר לטלטל מקרפף של אדם זה לקרפף של אדם אחר[א][N].

דִּבְרֵי חֲכָמִים שבמשנה, גַּגִּין וַחֲצֵירוֹת רְשׁוּת אַחַת הן, ומותר לטלטל מחצר לחצר או מגג לחצר[ב], ואפילו מגג של אדם יחיד לחצר של רבים[ג] [שיש לו שותפות בה[ד]], אבל לא מגג של אדם אחד לגג של אדם אחר[ה]. וְקַרְפִּיפוֹת רְשׁוּת אַחַת הֵן, ומותר לטלטל מקרפף לקרפף[ו], אבל לא מגג או חצר לקרפף[ז][ח].

דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, כּוֹזֵן - גגות חצירות וקרפיפות, רְשׁוּת אַחַת הֵן, ומותר לטלטל מזה לזה[ט].

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לשיטת רב לעיל (פט.), וראיה מברייתא אחרת לשיטת רב יהודה כאן: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב - שנינו בברייתא כשיטת רב, הסובר (לעיל פט.) שחכמים אינם מתירים לטלטל בגגות השוים אלא בארבע אמות בלבד[י]. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה - וכן שנינו בברייתא כדברי רב יהודה, הסובר שלרבי שמעון גגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן.

הגמרא מפרשת את הדברים: תַּנְיָא בברייתא כְּוָותֵיהּ דְּרַב, שכך שנינו, כָּל גַּגּוֹת הָעִיר רְשׁוּת אַחַת הֵן, ולפיכך מותר לטלטל מגג לגג, וְאֵסוּר מברייתא אחרת וְלְהַוְרִיד חפצים מִן הַגַּגִּין לֶחָצֵר וּמִן הֶחָצֵר לַגַּגִּין, לפי שיש ביניהם הפרש גובה של עשרה טפחים, ויש לחוש שאם נתיר לטלטל באופן כזה יבואו לטלטל מתל העומד ברשות הרבים. וַכְּלִים שֶׁשְּׁבָתוֹ בֶּחָצֵר בכניסת השבת מוּתָּר לְטַלְטְלָן בשבת בְּכָל הֶחָצֵר, אפילו אם לא עירבו דיירי החצר בינם לבין עצמם[יא], וכן כלים ששהו בכניסת השבת בַּגַּגִּין מוּתָּר לְטַלְטְלָן בשבת בְּכָל הַגַּגִּין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵהָא גַּג גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים אוֹ נָמוּךְ עֲשָׂרָה משאר הגגות. אלו דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מן הגגות הוא רְשׁוּת הָעֲצָמוֹ, ולפיכך אסור לטלטל מגג לגג, אפילו שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג זה. וְכמו כן אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ [-בכל גג לעצמו] אֶלָּא בְּאַרְבַּע אמות בלבד, לפי שכל גג פרוץ במלואו לשאר הגגות שאסורים עליו בטלטול. מבואר מדברי הברייתא כשיטת רב לעיל, שלדברי חכמים אסור לטלטל אפילו בכל גג בפני עצמו[יב].

עתה מביאה הגמרא ברייתא שבה מבואר כדברי רב יהודה בסוגייתנו: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה. אָמַר רַבִּי, כֵּיצַד הֵיוּ מְעָרְבִין? זוֹמְרִים תּוֹרָה אַצֵּל רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמָקוֹם שֶׁשָּׁם תְּקוֹעַ, הֵיוּ מְעָרְבִין בְּשבת שֶׁחָל לִסְוֹךְ בּוֹ וַאֲלוּנְטִית [-מגבת] לְהִסְתַּפֵּג בה[יג], מִגַּג לְגַג, וּמִגַּג לְחָצֵר, וּמֵחָצֵר לְחָצֵר, וּמֵחָצֵר לְקַרְפֵּף, וּמִקַּרְפֵּף לְקַרְפֵּף אַחֵר, עַד שֶׁהֵיוּ עוֹנִין אַצֵּל הַמְּעָרְבִין שֶׁהֵיוּ רוֹחֲצִין בּוֹ[יד]. כלומר, שהיו מעבירים את השמן והאלונטית [שבשבת בגג] דרך גגות חצירות וקרפיפות עד למעיין, כדי שלא להעבירם דרך מקום האסור בטלטול. מתבאר מברייתא זו כדברי רב יהודה בסוגייתנו, שלשיטת רבי שמעון גגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן, ולפיכך מותר לטלטל מזה לזה.

וממשיכה הברייתא ומביאה את דברי רבי יהודה המביא ראיה לשיטת רבי שמעון: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּשֶׁעָת הַסַּכָּנָה[טו], שגזרה המלכות על קיום התורה והמצוות, וְהֵיוּ מְעַלִּין סֵפֶר תּוֹרָה [בשבת בחצר] מֶחָצֵר לְגַג, וּמִגַּג לְחָצֵר אחרת, וּמֵחָצֵר זו לְקַרְפֵּף, כדי לְקָרְאוֹת בּוֹ שם בסתר. ויש להוכיח מכך כשיטת רבי שמעון, שגגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן, ולפיכך הותר לטלטל מזה לזה.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי יהודה, אֵין שָׁעַת הַסַּכָּנָה רְאָיָה - אין אתה יכול להביא ראיה ממעשה זה לשיטת רבי שמעון, לפי שיתכן שלא התירו לעשות כן אלא בשעת הסכנה.

*

שנינו במשנה: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֶחָד גַּגִּין וְכוֹ', ואחר חצירות ואחר קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדעת רבי שמעון: אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שגגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן, ומותר לטלטל מזה לזה, וְהוּא - אמנם לא אמר רבי שמעון את דינו[טז], אלא כְּשֶׁאָמַר עֵירְבוּ דיירי כל חצר בינם לבין עצמם, שאז אסורים הם להוציא את חפצי בתיהם אל החצר, באופן כזה מותר לטלטל חפצים ששבתו בחצר האחת לחצר האחרת, אבל גגות וקרפיף, אֲבָל אם עֵירְבוּ דיירי כל חצר לעצמם, שאז רשאים הם להוציא את כלי בתיהם לחצר, ולא עירבו החצירות אלו עם אלו, לָא - אינם רשאים לטלטל מחצר לחצר אפילו את הכלים ששבתו בחצרות, דְּגָזְרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוֹקֵי מֵאנֵי דְּבָתִּים לֶחָצֵר - לפי שיש לחוש שיבואו להוציא מחצר לחצר גם את הכלים ששבתו בבתים, ודבר זה אסור אף לדעת רבי שמעון[יז].

וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, מותר לטלטל לשיטת רבי שמעון מחצר לחצר [או לגג וקרפף]. בֵּין אם עֵירְבוּ דיירי החצרות בינם לבין עצמם וּבֵין שֶׁלֹּא עֵירְבוּ, ואין לחוש שמא יבואו להוציא את כלי הבתים לחצר האחרת[יח].

וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כשיטת שמואל, שהרי כך אמר לו רבי יוחנן לרב, מִי לְחָשָׁךְ - מי לחש באזניך לחלק בדעת רבי שמעון, ולומר שאינו מתיר הטלטול באופן שלא עירבו דיירי החצר בינם לבין עצמם, אין הדבר כן, אלא מתיר הוא לטלטל בגגות חצירות וקרפיפות בֵּין אם עֵירְבוּ דיירי כל חצר לעצמם, וּבֵין שֶׁלֹּא עֵירְבוּ[יט].

הגמרא מקשה על שמואל ורבי יוחנן: מַתְקִיף לַהּ [-הקשה] רַב חִסְדָּא, לְשִׁמּוּאֵל וּלְרַבִּי יוֹחָנָן הסוברים שרבי שמעון מתיר לטלטל מחצר לחצר אפילו אם עירבו דיירי כל חצר לעצמם, יש לתמוה, הרי מאחר ועירבו דיירי כל חצר לעצמם נמצא שכלי הבתים מצויים בחצירות, ואסור לטלטלם לחצר אחרת לדעת הכל, ואם כן, כיצד ניתן להתיר לטלטל את הכלים ששבתו בחצר לחצר אחרת, הרי יתמהו על כך הבריות, וְיֹאמְרוּ, כיצד יתכן הדבר שיש שְׁנֵי כֵלִים בְּחָצֵר אַחַת, זֶה [-ששבת בחצר] מוּתָּר לטלטלו לחצר אחרת, וְזֶה [-ששבת בבית] אָסוּר לטלטלו לחצר אחרת.

מתרצת הגמרא: רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר כשיטתו במקום אחר, דְּאָמַר גָּזַר - שאינו גוזר במקרה הדומה לזה. דְּתָנֵן - שכך שנינו (לעיל מה:), לענין שלשה בני אדם שיש לכל אחד מהם תחום של ארבע אמות בלבד[כ], שגזרה המלכות על קיום מדרה שמואל שאין אומרים בה דין 'גזר אטיק מחיצתא', ונמצא שהגגות פרוצים למקום האסור להם, ולפיכך אין מטלטלים בהם אלא בארבע אמות.

א. **אם** יתירים הם על בית שאתיים מותר לטלטל מזה לזה רק בתוך ארבע אמות, ואם אין בהם אלא בית שאתיים מותר לטלטל בהם לטלטול גמור. רש"י (לעיל פט. ד"ה מפלח). ב. **שכן** חכמים אינם סוברים את גזירתו של רבי מאיר, האוסר לטלטל ממקום גבוה לנמוך משום חל ברשות הרבים. רש"י (ע"פ לעיל מה:). ג. **לפי** שלא אסרו חכמים לטלטל מרשות של יחיד לרשות של רבים אלא לענין בתים שתשמישם תדיר, ולפיכך אסור לטלטל מבית של אדם יחיד לחצר של רבים (שנראה הדבר כמטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים, שהרי אנשים רבים משתמשים בחצר, ואף שדינה כרשות היחיד), אבל גג שאין תשמישו תדיר אין דינו ככית לענין זה, ולא גזרו בו חכמים. רש"י (ע"פ לעיל מה:). ד. **רש"י** (לעיל ה: ד"ה וכן). ובתוס"י על הרי"ף הגירסא היא 'ומטלטל ממנו לחצר שיש לו חלק בה, שפתח הבית פתוח בה'. ה. **שכן** דעת חכמים היא שדין הגגות כדין הבתים שתחתיהם, לענין כך שחלוקת הבעלים גורמת איסור לטלטול מזה לזה. ו. **ואפילו** הם של שני אנשים, שכן דעת חכמים היא שאין חילוק בעלים אוסר לטלטל אלא בבתים וגגות. רש"י (ע"פ קרפיפות). ז. **ואפילו** הם של אדם אחד. ואין זה דומה לטלטול מגג לחצר שהתירוהו חכמים, שכן גג וחצר תשמישם שוה, אבל חצר וקרפף אין תשמישם שוה. רש"י (ע"פ קרפיפות). ח. **טעם** הדבר שהוצרך רב יהודה להשמיענו שלדברי רבי שמעון כולם רשות אחת הם, אף ששנינו במפורש במשנה 'רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן', לפי שהיה מקום לפרש בדברי רבי שמעון שכל אחד מהם הוא רשות בפני עצמו, גגות לעצמם, חצירות לעצמם, וקרפיפות לעצמם, ולפיכך הוצרך רב יהודה להשמיענו שאין הדבר כן, אלא זה היא שיטתו של רבי מאיר [שכל אחד מהם רשות בפני עצמו], אבל לדברי רבי שמעון כולם רשות אחת, ומותר לטלטל מזה לזה. רש"י (ע"פ לעיל פט. ד"ה מפלח). ט. **לפי** שהוא סובר שאין אומרים 'גזר אטיק מחיצתא' במחיצות שאינן ניכרות, ולפיכך אין 'מעלים' את מחיצות הבתים שיחזרו בין הגגות, שהרי אין מחיצות אלו ניכרות לאנשים העומדים על הגג, ונמצא שכל גג נפרץ במלואו לשאר הגגות האסורים עליו בטלטול [שכן חכמים אוסרים לטלטל מגג של אדם אחד לגג של אדם אחר, כפי שאסרו לטלטל מבית של אדם אחד לבית של אדם אחר]. י. **שהוא** גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה, ודינו כרשות היחיד, והמטלטל ממנו לרשות הרבים חייב חטאת. יא. **רש"י** (ע"פ מוקה). והוסיף, שכמו כן מותר לטלטל אף לחצר אחרת [שכן כל החצירות לאכול, וקראו חכמים על רבי אחת הן]. יב. **בהגהות** מלא הרועים (ד"ה ואין) תמה, כיצד יפרש שמואל [הסובר שלדברי חכמים מותר לטלטל בגג שבין הגגות], את דברי הברייתא שאין מטלטלים בו אלא בארבע אמות. וכתב, ששמואל יעמיד את הברייתא באופן שיש דיורים על הגגות, ונמצא שהמחיצה שבניהם נדרסת על ידי העוברים ושבים [כפי שנתבאר בדברי הגמרא לעיל (פט:) לרב יוסף], ובאופן כזה אם אין דיורים אלא בגג אחד, אין מחיצה שבינו לבין הגגות האחרים נדרסת, ומותר לטלטל מגג זה לגגות האחרים. יג. **ראה** סוגיית הגמרא במסכת שבת (קמ:) לענין חשש שחיטה בהשתמשות באלונטית בשבת. יד. **ומעיין** זה חמי טבריא הוא. רבינו יהונתן (ד"ה פב) [נגראה, שהוקשה לו כיצד הותר להם להחזיק בשבת. ועל כן פירש שהיה זה בחמי טבריא, שמותר להחזיק בהם בשבת, כמבואר בשולחן ערוך (שי"ח סי' שכ ס"ח)]. טו. **בירושלמי** (פ"ש ה"ח) הגירסא היא 'בשעת השמד'. טז. **וכן** הוא הדין לחכמים, ראה הערה להלן. יז. **כפי** שאמר במשנתינו 'אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית'. יח. **אמנם** לא אמר כן שמואל אלא בדעת רבי שמעון, אך מדרה הוא לרב שחכמים נחולקים בזה, כמבואר בסוגיית הגמרא להלן (פ"ג). וברש"י שם (ד"ה ויבנן). יט. **נתבאר** ענין 'מי לחשך' לפי פירוש הרשב"ם המובא בתוספות (ד"ה מי). אמנם רש"י כתב שאין גורסים תיבות אלו. ובתוספות (שם) הביאו עוד את פירוש רבינו תם, המפרש שכוונת רבי יוחנן היא לומר 'מי השמיעך הלכה כרבי שמעון בין עירבו ובין לא עירבו'. ולא ביארו את כוונת הדברים. ובתוספות הרא"ש (ד"ה ויבנן) כתב, שלפירושו זה צריך לומר שרבי יוחנן אינו סובר כשמואל אלא כרב [ומה שנאמר בגמרא 'וכן אמר רבי יוחנן' היינו כדברי רב], ולפיכך הקשה רבי יוחנן לשמואל, מי השמיעך לומר שהלכה כרבי שמעון בין עירבו ובין שלא עירבו, הרי אין רבי שמעון מתיר אלא בשלא עירבו. ובמהרש"ל (פנים' שם) דחה פירוש זה, שאין מתיישב הלשון 'וכן' [שהרי הוא סמוך לדברי שמואל ולא לדברי רב]. ועוד, שלהלן בסמוך מקשה רב חסדא 'לשמואל ורבי יוחנן יאמרו' וכו', ומשמע ששיטת שניהם אחת היא, וכן להלן (פ:) מקשה הגמרא 'מי אמר רבי יוחנן הכי' [שרבי שמעון מתיר אפילו בעירבו], ומוכח מכך שהוא סובר כשמואל. ולפיכך כתב בביאור דברי רבינו תם שאכן רבי יוחנן מודה לשמואל, אלא שאמר לו 'מי השמיעך חידוש זה, שאינו אלא כנובאה', וכעין דברי הגמרא לעיל (פ:) 'אין אלו אלא דברי נביאות'. עוד כתבו התוספות (שם), שיש הגורסים 'וכן אמר רבי יוחנן מלחשך', וביארו שתיבה זו היא כינוי לרבי יוחנן, על שם המעשה שהוא נולד מלחש. וכוונתם לדברי הגמרא במסכת יומא (שם:), שאמו של רבי יוחנן כשהיתה מעוברת הריחה דבר מאכל ביום הכיפורים ונתכוננה, אך לאחר שלחשו באוזניה שיום הכיפורים הוא, הועיל הדבר ולא הוזרעה לאכול, וקראו חכמים על רבי יוחנן את המקרא (ישעיה ג ה) 'בטרם אצרך בבטן ידעתיך' [ואילו אשה אחרת שלחשו באוזניה ולא הועיל הדבר, הוזרעה לאכול ביום הכיפורים, יצא ממנה רשע פומבי]. כ. **שהיו** ישנים בדרך בשעת בין השמשות, ולפיכך לא קנו שביתה שלא אלפיים אמה במקומם, אלא נתנו להם חכמים ארבע אמות בלבד, וכמבואר בדברי המשנה לעיל (מג:).

ועומדים השנים החיצונים במרחק שמונה אמות זה מזה, ואילו האמצעי עומד ביניהם, שהדין בזה הוא שהאמצעי מותר בטלטול עם כל אחד מן החיצונים, בשתי אמות המשותפות לו עם כל אחד[כא], וכן הם מותרים עמו, אך השנים החיצונים אסורים בטלטול זה עם זה, כיון שאין ארבע אמותיהם משותפות כלל. **וְאָמַר** על כך **רַבִּי שִׁמְעוֹן, לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה** - לְמַה יש לדמות דין שלשה בני אדם אלו, **לְשָׁלֹשׁ חֲצֵירוֹת** העומדות זו על יד זו, **הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ** - שיש פתח בין החצר הראשונה לשניה, ובין השניה לשלישית, **וּפְתוּחוֹת חצירות** אלו אף **לָרְשׁוּת הָרַבִּים**, דהיינו, שכל אחת מהן יש לה פתח בפני עצמה לרשות הרבים [ראה ציור][כב], **וְעֵירְבוּ** - הניחו עירובי חצירות, **שְׁתֵּי**

חֲצֵירוֹת הַחִיצוֹנוֹת עִם החצר **הָאֶמְצָעִית**, אך לא עירבו השתים החיצונות זו עם זו, **הֵיא** - החצר האמצעית, **מוּתֶּרֶת** לטלטל **עִמָּהֶן** - מתוך החצירות החיצונות ואליהן, **וְהֵן** - החצירות החיצונות, **מוּתָּרוֹת** לטלטל **עִמָּהּ** - מתוך החצר האמצעית ואליה, **וּשְׁתֵּי** החצרות **הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרִין זוֹ עִם זוֹ**, כלומר, אסור להוציא חפץ מן החצר החיצונה האחת ולהעבירו דרך החצר האמצעית אל החצר החיצונה השניה, לפי ששתי החצרות החיצונות לא עירבו זו עם זו. ולפיכך אף לגבי שלשה בני אדם הדין כן, שמאחר ותחומם של השנים החיצונים מובלע עם תחומו של האמצעי, רשאים הם להשתמש עמו בשתי האמות המשותפות לשניהם, אך החיצונים אינם מותרים זה עם זה, לפי שאין תחומם משותף כלל.

מבואר מדברי רבי שמעון, שאף על פי שהחצירות החיצונות אסורות זו עם זו, מכל מקום מותר לטלטל מכל אחת מהן לאמצעית, **וְלֹא גָּזַר דִּילְמָא אֲתֵי לְאַפּוּקֵי מָאנֵי דְּהָא חָצֵר לְהָא חָצֵר** - ואינו גוזר לאסור בזה שמא יבואו להוציא את כלי החצר החיצונה האחת אל השניה דרך האמצעית, **הָכָא נָמֵי לֹא גָּזְרִינַן דִּילְמָא אֲתֵי לְאַפּוּקֵי מָאנֵי דְּבָתֵּים לֶחָצֵר** - ואף כאן יש לומר שהוא מתיר לטלטל את הכלים ששבתו בחצר לחצר אחרת, ואינו חושש שמא יבואו להוציא לשם אף את הכלים ששבתו בבתים[כג].

הגמרא מקשה על שיטת רב: מָתִיב [-הקשה] **רַב שֵׁשֶׁת**, שנינו במשנתינו (לעיל פט.), **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֶחָד גַּגּוֹת אֶחָד חֲצֵירוֹת וְאֶחָד קַרְפֵּיפוֹת רְשׁוּת אַחַת הֵן, לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכָן וְלֹא לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת.** כלומר, שאף רבי שמעון המתיר לטלטל מגג לחצר וקרפף אינו מתיר זאת אלא לגבי כלים ששבתו באותם מקומות, ולא לגבי כלים ששבתו בבית. **אִי אָמְרַתְ בְּשֶׁלָּמָא דְּעֵירְבוּ** - דברי רבי שמעון מיושבים הם אם תאמר שהוא עוסק באופן שעירבו דיירי החצר בינם לבין עצמם, וכשיטת שמואל ורבי יוחנן, **דְּהֵיינוּ דְּמַשְׁכְּחַתְ לָהּ מָאנֵי דְּבָתֵּים בֶּחָצֵר** - שלפיכך מצויים כלי הבתים בחצר, שהרי העירוב מתירם בטלטול מן הבתים לחצר, ועל כן הוצרך רבי שמעון לפרש שאין הוא מתיר לטלטל לחצר אחרת או לגג וקרפף אלא את הכלים ששבתו בחצר, ולא את הכלים ששבתו בבית והובאו בשבת לחצר על ידי העירוב. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְ** - אבל אם תאמר כדברי רב, שרבי שמעון עוסק רק **בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא עֵירְבוּ** דיירי החצר בינם לבין עצמם, אם כן **הֵיכִי מַשְׁכְּחַתְ לָהּ מָאנֵי דְּבָתֵּים בֶּחָצֵר** - כיצד יתכן שיהיו כלי הבתים מצויים בחצר, הרי מאחר ולא עירבו דיירי הבתים בינם לבין עצמם אין הם רשאים לטלטל מבתיהם אל החצר, ומדוע הוצרך רבי שמעון לומר שאסורים הם לטלטל לחצר אחרת את הכלים ששבתו בבתים והובאו בשבת לחצר.

מתרצת הגמרא: הוּא - רב ששת, **מוֹתִיב לָהּ** - הקשה קושיא זו על דברי רב, **וְהוּא** - רב ששת עצמו, **מְפָרֵק לָהּ** - תירץ את קושייתו, שכוונת דברי רבי שמעון 'ולא לכלים ששבתו בתוך הבית' היינו **בְּבוּמְתָא וְסוּדְרָא** - כובע וסודר. דהיינו, שאף לדברי רב, שרבי שמעון עוסק בחצר שלא עירבו בה, מכל מקום הוצרך לאסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית לחצר אחרת, לענין בגדים שאדם לובש בביתו ויוצא עמהם לחצר דרך מלבוש, ופעמים שהוא פושטם ומניחם בחצר, ועל כך אמר רבי שמעון שאף על פי שמותר לטלטל כלים ששבתו בחצר למקום אחר, מכל מקום אסור לטלטל את אותם בגדים ששבתו בבית והוציאום לחצר דרך מלבוש.

כא. **שכן** מוכרחים אנו לכל אחד מן החיצונים ארבע אמות לצד שעומד חבירו [דהיינו, שכל אחד מהם עומד בסוף ארבע אמותיו], ואילו לאמצעי מודרים אנו שתי אמות לכל צד [דהיינו, שהוא עומד באמצע ארבע אמותיו], ונמצא שיש לו שתי אמות משותפות עם כל אחד מן החיצונים. כב. **בציור** הדבר שצריך שיהא לכל אחת מהן פתח לרשות הרבים, שאם רק הראשונה פתוחה לרשות הרבים והפנימיות עוברות דרכה כדי להכנס וליצא, אזי אף אם עירבה החיצונה לעצמה מכל מקום אם לא עירבו הפנימיות עמה הרי הן אוסרות אף אותה, לפי שיש לדון הכל כחצר אחת. רש"י (לעיל מז: ד"ה שמוזמן).

הגמרא מנסה להביא ראיה מברייתא לשיטת רב ומקשה על שמואל: תָּא שְׁמַע - בוא ושמע ראיה לדברי רב, הסובר שאין רבי שמעון מתיר לטלטל מחצר לחצר אחרת אלא באופן שלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם. שנינו בתוספתא[א] (פ"ו ה"ו), **אֲנָשִׁי חָצֵר וַאֲנָשֵׁי מִרְפֶּסֶת**, כלומר, כאשר דרים בחצר אחת דיירים רבים, חלקם דרים בקומה התחתונה ובתיהם פתוחים לחצר, וחלקם דרים בקומה העלונה ובתיהם פתוחים למרפסת, וממנה הם יורדים בסולם אל החצר[ב], הדין בזה הוא שהחצר והמרפסת נידונים כשתי רשויות שונות, ואסור לטלטל מזו לזו, אלא אם כן עירבו דיירי החצר עם דיירי המרפסת. ובאופן **שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵירְבוּ** יחזירו, אך עירבו דיירי החצר לעצמם ודיירי המרפסת לעצמם[ג], **כָּל** דבר העומד בחצר **שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** מקרקעית החצר, כגון עמוד או תל, מותר **לִבְנֵי הַמִּרְפֶּסֶת** להשתמש בו, ולבני החצר אסור, שמאחר ועמוד זה סמוך למרפסת יותר מלחצר ונוח להם להשתמש בו הוא נידון כרשותם [ציור ג][ד]. אבל אם גובהו **פָּחוֹת מִכָּאן** - משיעור זה, כלומר, שאין בו עשרה טפחים, הרי זה שייך גם **לִבְנֵי הַחָצֵר**, ומאחר ולא עירבו יחזירו הם אוסרים זה על זה להשתמש בו[ה].

ומוסיפה הברייתא ואומרת, **בָּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** - באיזה אופן נאמר דין זה, שדנים אנו את החצר והמרפסת כשתי רשויות שונות, ואסור לטלטל מזו לזו, כ**שֶּׁהָיוּ אֵלּוּ שָׁם רַבִּים וְאֵלּוּ שָׁם רַבִּים**, כלומר, שהיו דרים אנשים רבים בחצר ואנשים רבים בעליות הפתוחות למרפסת, **וְעֵירְבוּ אֵלּוּ** [-דיירי החצר] **לְעַצְמָן, וְאֵלּוּ** [-דיירי העליות] **לְעַצְמָן**, אך לא עירבו אלו עם אלו, שבאופן כזה מותרים הדרים בחצר להוציא את חפציהם מן הבתים לחצר, וכן מותרים דיירי העליות להוציא חפציהם מן העליות אל המרפסת. **אוֹ שֶׁהָיוּ** החצר והמרפסת **שָׁם** אנשים **יְחִידִים**, כלומר, שהיה בית אחד בחצר ועליה אחת במרפסת, **שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה אֵין צְרִיכִין** דיירי החצר **לְעָרֵב** לעצמם, וכן אין צריכים דיירי המרפסת לערב לעצמם, כיון שבכל אחד מהם אין אלא רשות אחת[ו].

א. **תוֹסִיפְתָּא** הברייתא הובאה גם לעיל (פג:) במשנה, אבל ההמשך אינו מובא אלא בתוספתא.

ב. **נוֹחֲתִין** רב ושמואל לעיל (פה.) באיזה אופן עוסקת המשנה שם [אשר נתבאר בה כעין המבואר בתוספתא המובאת כאן], לדעת רב מדובר באופן ש'אנשי מרפסת' דרים באותה קומה שבה נמצאת המרפסת [והיא גבוהה מן החצר עשרה טפחים], דהיינו, שכל חדר מחדריהם פתוח אל המרפסת, וכשרוצים ליצא לחוץ יוצאים הם תחילה מחדריהם אל המרפסת, ומשם יורדים אל החצר [ציור א]. אמנם דעת שמואל היא, ש'אנשי מרפסת' דרים בעליה הגבוהה מן המרפסת, אלא שתחילה הם עולים מן החצר אל המרפסת [העומדת בגובה עשרה טפחים מן החצר], ולאחר מכן הם ממשיכים לעלות ממנה אל העליות [ציור ב]. ולהלן תבואר הסוגיא כפי שיטת רב, שכך היא ההלכה, וכך מפרש רש"י בסוגיין. וראה עוד בהערה להלן לענין 'פחות מכאן לחצר'.

ג. **וּבְאוֹפֶן** כזה מותרים דיירי העליות לטלטל במרפסת, וכן מותרים דיירי הבתים לטלטל בחצר, ואף שדיירי העליות יורדים דרך הסולם לחצר, מכל מקום אין הם אוסרים על בני החצר כשלא עירבו עמם, שכן נתבאר בדברי הגמרא לעיל (פג:) ש'סולם' יש עליו לעתים דין 'פתח' ולעתים דין 'מחיצה', והכל להקל, דהיינו, שאם לא עירבו דיירי הבתים והעליות אלו עם אלו אין הם אוסרים זה על זה, לפי שדנים אנו את הסולם 'כמחיצה' לענין זה [אבל אם חפצים בני החצר לערב עם בני המרפסת רשאים הם לעשות זאת, שכן לענין זה נידון הסולם כ'פתח'], רש"י (ע"ש ופ"ש).

ד. **וְהֵיינוּ** כפי הכללים שנתבארו בדברי הגמרא לעיל (פג:), שכאשר יש עמוד [או כל דבר אחר כיוצא בזה] העומד בין שתי רשויות שונות, הדין בזה כך הוא, שאם שתי הרשויות שוות לענין השימוש בעמוד זה, כגון ששתיהן משתמשות בו בקלות, או ששתיהן משתמשות בו בקושי, דנים אנו עמוד זה כעומד ברשות שניהם, ולפיכך הם אוסרים זה על זה, אם לא עירבו ביניהם, אבל אם רשות אחת סמוכה אליו יותר, ויכולה להשתמש בו בקלות, ואילו הרשות השניה רחוקה יותר, ואינה יכולה להשתמש בו אלא בקושי, אזי 'נותנים' אותו לאותה הרשות הסמוכה אליו, והיא מותרת להשתמש בו, והשניה אסורה. ומדובר כאן באופן שעמוד זה סמוך לבני המרפסת בתוך ארבעה טפחים, שאם לא כן אף הם אינם יכולים להשתמש בו בקלות, וכמבואר בדברי הגמרא לעיל (פד:).

ה. **כֵּן** פירש רש"י (ד"ה פחות), על פי דברי הגמרא לעיל (פד:). אמנם יש לציין שרש"י מפרש כאן לפי שיטת רב לעיל (פג:), הסובר שכוונת המשנה 'פחות מכאן לחצר' היינו 'גם לחצר' ושניהם אסורים [והיינו כפי שיטתו, שהובאה בהערה לעיל, ש'אנשי המרפסת' דרים בקומת המרפסת, ואינם גבוהים מן החצר אלא כדי עשרה טפחים, ונמצא, שכאשר יש בחצר עמוד שאינו גבוה עשרה טפחים, נוח להשתמש בו בין מן החצר ובין מן המרפסת, ולפיכך רשות שניהם עליו ואוסרים זה על זה], אמנם דעת שמואל שם אינה כן, אלא הוא מפרש כפשוטו, שכאשר העמוד אינו גבוה עשרה טפחים 'נותנים' אותו לרשות דיירי החצר בלבד, שרק הם רשאים להשתמש בו, ואילו דיירי המרפסת אסורים להוציא לשם [והיינו כפי שיטתו לעיל, ש'אנשי המרפסת' דרים בעלייה ולא במרפסת, דהיינו שהם גבוהים מן החצר יותר מעשרה טפחים, ונמצא שכאשר יש בחצר עמוד שאינו גבוה עשרה טפחים אין נוח להשתמש בו אלא לבני החצר בלבד, ולפיכך נותנים אותו להם ולא לבני העליה].

ו. **וּמֵאי** הצריכו חכמים לערב עירובי חצירות, אלא באופן שדרים כמה אנשים בחצר אחת, שהמטלטל מביתו לחצר מוציא מרשות של יחיד לרשות של שותפים, ודומה הדבר במקצת למוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

ציור א

ציור ב

ציור ג

ורשאים הם להוציא את כלי הבית לחצר ואת כלי העליה למרפסת. ובשני אופנים אלו אסרו חכמים לטלטל מן החצר למרפסת בלא עירוב, אפילו את הכלים ששבתו בחצר או במרפסת, שמעיקר הדין אין איסור לטלטלם מזה לזה, מאחר וחצר ומרפסת רשות אחת הן, מכל מקום כיון שכלי הבתים מצויים בחצר וכלי העליה במרפסת, חששו חכמים שאם נתיר להם לטלטל את הכלים ששבתו בחצר אל המרפסת יבואו לטלטל גם את הכלים ששבתו בבית [והוציאום לחצר] אל המרפסת, או שיוציאו את הכלים ששבתו בעליה [והוציאום למרפסת] אל החצר, וכבר זה אסור לעשותו, שהרי לא עירבו דיירי החצר עם דיירי המרפסת, ולפיכך אסרו חכמים לטלטל מזה לזה אף את הכלים ששבתו בחצר או במרפסת.

אֲבָל אם **הָיוּ** החצר והמרפסת **שֶׁל רַבִּים**, דהיינו, שדרים אנשים רבים בחצר וכן דרים אנשים רבים בעליות הפתוחות למרפסת, **וְשָׁכְחוּ** אותם האנשים **וְלֹא עֵירְבוּ** אפילו בינם לבין עצמם, מעתה אין לחוש שיטלטלו את כלי הבית למרפסת או את כלי העליות לחצר, שהרי אסורים דיירי החצר להוציא את כלי הבית אפילו לחצר, מאחר ולא עירבו בינם לבין עצמם, וכמו כן אסורים דיירי העליות להוציא את כלי העליות אפילו למרפסת, ולפיכך הדין בזה הוא **שֶׁגַּג וְחָצֵר וְאַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת כּוּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵן**, ומותר לטלטל מזה לזה את הכלים ששבתו באחד מהם, אבל לא את הכלים ששבתו בבית. ומאחר ומצינו לרבי שמעון (לעיל סט.) ששובר שגגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן, וכעין המבואר בדברי הברייתא כאן, לפיכך מסתבר לומר שאף ברייתא זו כדברי רבי שמעון היא.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן להוכיח מדברי הברייתא כשיטת רב ושלא כשמואל: מדייקת הגמרא, **מַאי** - טעם הדבר שמתירה הברייתא לטלטל מן החצר למרפסת את הכלים ששבתו בהם, ואינה חוששת שמא יוציאו לשם אף את כלי הבתים, משום **דְּ"לֹא עֵירְבוּ** דיירי החצר בינם לבין עצמם, וכן לא עירבו דיירי המרפסת בינם לבין עצמם, **הָא עֵירְבוּ** - אבל אם עירבו בינם לבין עצמם, ולא עירבו דיירי החצר עם דיירי המרפסת, **לָא** הותר לה לטלטל מחצר למרפסת או להיפך, אפילו את הכלים ששבתו בהם, לפי שיש לחוש שמא יוציאו לשם אף את כלי הבתים והעליות, וכדברי רב הסובר שלא התיר רבי שמעון לטלטל מחצר לחצר אלא באופן שלא עירבה כל חצר לעצמה, ושלא כדברי שמואל הסובר שרבי שמעון מתיר בכל ענין.

דוחה הגמרא: אין להכיח מברייתא זו כשיטת רב, לפי שאפשר לפרשה אף כשמואל ורבי יוחנן, **וּמַאי** - ומה היא כוונת רבי שמעון באומרו 'כל זמן שהן של רבים ושכחו ו**לֹא עֵירְבוּ**', כוונתו ש**לֹא עֵירְבוּ** **הַחֲצֵירוֹת בְּחֲבֵי הֲדֵי** - זו עם זו, **הָא חָצֵר וּבָתִּים עֵירְבוּ** - אבל דיירי הבתים שבתוך כל חצר עירבו בינם לבין עצמם, ואף על פי כן מתיר רבי שמעון לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר אחרת, ואינו גוזר שמא יבואו להוציא לשם אף את כלי הבית[ג].

מקשה הגמרא: **וְהָא לָא עֵירְבוּ קָתָנֵי** - והרי שנינו בברייתא 'ושכחו ולא עירבו', ומשמע מכך שלא עירבו דיירי החצר כלל, אף לא בינם לבין עצמם[ד].

מתרצת הגמרא: **מַאי** - מה היא כוונת רבי שמעון באומרו ש**לֹא עֵירְבוּ**, ש**לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ** יחד כל החצירות שבמבוי[ה], ולענין זה אכן לא עירבו כלל, אך אין הברייתא עוסקת בעירוב שבין דיירי כל חצר לעצמם, לפי שאין חילוק דין בזה, אלא בין אם עירבו לעצמם ובין אם לא עירבו מותרים הם לטלטל מן החצר למבוי את הכלים ששבתו בחצר[ו].

הגמרא מתרצת את שיטת שמואל ורבי יוחנן באופן נוסף: וְאִבָּעֵית אֵימָא - ואם תרצה אמור תירוץ אחר, שאכן כוונת דברי רבי שמעון בברייתא שמותר לטלטל מחצר לחצר רק באופן שלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם, ומכל מקום אין להוכיח מכך כשיטת רב, לפי **שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּרַבָּנַן קָאָמַר דְּ"הוֹאִיל** - לשיטת חכמים אמר דברים אלו, וכך אמר להם, **דְּ"דִידְי** - לשיטתי, **לֹא שָׁנָא** אם **עֵירְבוּ** דיירי כל חצר בינם לבין עצמם, **וְלֹא שָׁנָא** אם **לֹא עֵירְבוּ**, לעולם מתיר אני להם לטלטל מחצר למבוי את הכלים ששבתו בחצר, לפי שסובר אני שרשות אחת הם, ואיני חושש שמא יבואו להוציא לשם אף את הכלים ששבתו בבית. **אֶלָּא דְּ"דִידְכוּ** - אך לשיטתכם, שמחמירים אתם יותר ממני בדין זה, מכל מקום אין לכם לאסור אלא באופן שעירבו דיירי כל חצר לעצמם, שאז יש מקום לחשוש שאם נתיר להם לטלטל למבוי כלים ששבתו בחצר יבואו להוציא לשם אף כלים ששבתו בבית, אבל **אוֹדוּ לִי מִיהַת** - הודו לי מכל מקום, **דְּהֵיכָא דְּ"לֹא עֵירְבוּ** - שבאופן שלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם, יהיו מותרים לטלטל כלים ששבתו בחצר למבוי, לפי שהחצר והמבוי **רְשׁוּת אַחַת הֵיא**[ז]. **וְעַל כָּךְ אָמְרוּ** **לֵיהּ רַבָּנַן** - השיבו לו חכמים, **לָא** - אין הדבר כן, שאף שמודים אנו לך שגג וחצר ואכסדרה ומרפסת רשות אחת הן, מכל מקום חולקים אנו עליך לענין קרפף ומבוי, וסוברים אנו שחצר וקרפף או מבוי **שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת הֵן**, ואסור מעיקר הדין לטלטל מזו לזו, אף במקום שאין חשש שמא יוציאו לשם את כלי הבית.

★

הגמרא מנסה שוב להביא ראיה לשיטת רב: תָּא שְׁמַע - בוא ושמע ראיה לדברי רב, הסובר שרבי שמעון אינו מתיר לטלטל מחצר לחצר אחרת או לקרפף אלא באופן שלא עירבו דיירי הבתים שבחצר בינם לבין עצמם. שנינו בברייתא, **חָמֵשׁ חֲצֵירוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ, וּפְתוּחוֹת אַף לְמָבוֹי**, כלומר, שכל אחת מחצירות אלו יש לה פתח לחצר הסמוכה לה וכן פתח למבוי[ח], **וְשָׁכְחוּ כּוּלָּם** [-כל דיירי החצרות] **וְלֹא עֵירְבוּ יחדיו**[ט], **אָסוּר לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא** כלים

ז. **שכן** מצינו לעיל (מט.) לגבי שלש חצירות הפתוחות זו לזו, ועירבו דיירי החיצונות עם דיירי האמצעית, אך לא עירבו דיירי החיצונה האחת עם דיירי החיצונה האחרת, שחכמים אוסרים לטלטל מן החיצונות לאמצעית, אף ששירבו עמה, משום שחוששים שמא יבואו לטלטל מחיצונה אחת לחיצונה אחרת. ח. **שאינו** נוגד לגבי שלש חצירות, אלא מתיר לטלטל מן החיצונות לאמצעית, ולפיכך סובר שמואל שאף לגבי טלטול מחצר לחצר לא גזר רבי שמעון שמא יוציא לשם את כלי ביתו. ט. **סברה** הגמרא עתה, שכוונת דברי הברייתא היא שלא עירבו כלל, אף לא דיירי כל חצר בינם לבין עצמם. י. **דהיינו** אף מחצר לחצר [שכן כל החצירות רשות אחת הן], שאילו היתה הכוונה רק באותה חצר ששבתו בה, אם כן מדוע נקטה הברייתא דווקא 'כלים ששבתו בחצר', הרי אף בכלים ששבתו בבית הדין כן, שמותר לטלטלם באותה החצר [אם הוציאם לשם בשוגג, או דרך מלבוש, גאון יעקב (ד"ה ולפ"ז)]. אלא בהכרח הכוונה היא שמותר לטלטלם אף לחצר אחרת, אלא שאסור לטלטלם למבוי. תוספות (ד"ה ולפ"ז). יא. **סברה** הגמרא עתה, שכוונת הברייתא היא שאסור לטלטלם בתוך המבוי אפילו כלים ששהו בו כבניסת השבת, לפי שמבוי שלא נשתתפו בו דינו כמרפלית.

ב. **טעם** הדבר שניזדמנים כרשות אחת רק באופן שלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם, מתבאר בדברי הגמרא בסמוך. יג. **נמצא** לפי פירוש זה שאין כוונת רבי שמעון ליתן טעם להיתר הטלטול משום שלא עירבו, אלא כוונתו לומר חיזוק, שאפילו באופן שעירבה כל חצר לעצמה ולא עירבו החצרות אלו עם אלו, ויש בכל אחת מן החצרות דיירים מרובים המוציאים את חפצי בתיהם לחצר, והיה מקום לגזור שמא מתוך ריבוי הדיירים לא יזהרו ויבואו להוציא את כלי בתיהם לחצר האחרת, מכל מקום מותרים הם לטלטל כלים ששבתו בחצר האחת לחצר האחרת. רש"י (ד"ה ש). יד. **שכן** לשון 'לא עירבו' לגמרי משמע. רש"י (ד"ה ואפ"ה). טו. **בלומר**, לא עירבו כל החצרות שבמבוי יחדיו, שעיירוב כזה מכונה בשם 'שיתוף' [אמנם אף 'שיתוף' מכונה לעתים 'עירוב', וראה להלן בהערה בענין זה]. טז. **לשיטת** שמואל ורבי יוחנן, הסוברים שרבי שמעון אינו חושש שמא יבואו להוציא למבוי אף את הכלים ששבתו בבית. יז. **ואין** לחוש שמא יבואו להוציא לשם אף את כלי הבתים, שהרי מאחר ולא עירבו בינם לבין עצמם אינם רשאים לטלטל מן הבתים לחצר.

הגמרא שבה לדון בדברי הברייתא: אָמַר מָר - שנינו לעיל בדברי חכמים בברייתא, 'וְכָמּוֹהוּ אָסוּר'. סברה הגמרא עתה שכוונת הדברים היא שאסור לטלטל בתוך המבוי, אפילו כלים ששהו בו בכניסת השבת. **מבררת הגמרא:** לֵימָא - האם נאמר שברייתא זו מְסַיְּיעָא לֵיהּ [-מסייעת לן] לְרַבִּי זֵירָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב, מְבוֹי שֶׁאֵין נִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ, כלומר, שלא עשו דיירי החצרות שבו 'שיתופי מבואות'[יח], אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אפילו את הכלים ששבתו בתוכו, אֶלָּא בְּאַרְבָּע אַמּוֹת בלבד.

דוחה הגמרא: אֵימָא - אמור בדברי הברייתא כך, 'וְלָמּוֹהוּ אָסוּר'. כלומר, שאסרו חכמים להוציא מן החצר אל המבוי, אך לא אסרו לטלטל בתוך המבוי את הכלים ששבתו בתוכו.

מקשה הגמרא: אם כן הֵיכִי דָּמֵי - הרי זה הדין שנתבאר כבר ברישא של הברייתא, שכך אמרו שם חכמים 'אסור להכניס ולהוציא מחצר למבוי'.

מתרצת הגמרא: מַשְׁנֶה יְתֵירָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ - הוצרכה הברייתא להשמיענו דין זה פעם נוספת, מַהוּ דְּתֵימָא - שאילו היתה משמיעה זאת רק ברישא היה מקום לומר, כִּי פְּלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - באיזה אופן נחלקו חכמים על רבי שמעון בברייתא, הֲנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּעֵירְבוּ - הדברים אמורים רק באופן שעירבו דיירי כל חצר לעצמם, שאז מצויים כלי הבתים בחצרות, ולפיכך אוסרים חכמים לטלטל מן החצר למבוי אפילו כלים ששבתו בחצר, שמא יבואו להוציא לשם אף את כלי הבתים[יט]. אֲבָל הֵיכָא דְּלֹא עֵירְבוּ - באופן שלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם, מוֹדוּ לֵיהּ - מודים חכמים לרבי שמעון שמותר לטלטל מן החצר למבוי, לפי שרשות אחת הן, שהרי באופן כזה אין לחוש שיוציאו למבוי את כלי הבתים, שכן אסורים הם להוציא אותם אף אל החצר. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ - לפיכך הוצרכה הברייתא להשמיענו פעם נוספת שחכמים אוסרים לטלטל מן החצר למבוי, כדי ללמדנו שאוסרים הם בזה בין באופן שעירבו דיירי כל חצר לעצמם ובין באופן שלא עירבו, מאחר והם סוברים שחצר ומבוי הן שתי רשויות שונות, ואין לטלטל מזו לזו בלא עירוב[כ].

הגמרא מקשה סתירה בשיטת רבי יוחנן: אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשֵׁי,

---

יח. **דהיינו** על ידי שמניחים כולם מזון משותף באחת מן החצרות, ובכך נידונות כל החצרות כאחת, ומותרות לטלטל מן החצר למבוי, או במבוי עצמו.

יט. **ומה** שאמרו חכמים בברייתא 'ושכחו כולם ולא עירבו', היינו 'לא נשתתפו', וכפי שנתבאר בדברי הגמרא לעיל. רש"י (ל"ח מזו).

מִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי - כיצד יתכן שאמר רבי יוחנן (לעיל 65ב) שהלכה כדברי רבי שמעון, שחצרות נידונות כרשות אחת לטלטל מזו לזו, אפילו באופן שעירבו דיירי כל חצר לעצמם, **וְהָא** [-והרי] **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** 'הֲלָכָה כְּמָתָם מִשְׁנָה', כלומר, שכאשר יש במשנה דין הנשנה בסתם ללא חולקים, ובלא הזכרת שם התנא[א], יש לנקוט כן להלכה, **וּתְנַן** - ושנינו לעיל (עז:), שכאשר יש **בּוֹתֶךְ** שָׁעוֹמד **בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת**, שהוא **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה** טפחים, **וְיֵשׁ בּוֹ רוֹחַב** של **אַרְבָּעָה** טפחים, הוא חוצץ בין החצירות, ולפיכך דיירי כל חצר **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** - שני עירובין, כלומר, דיירי כל חצר מערבים לעצמם, **וְאֵין מְעָרְבִין** עירוב **אֶחָד** יחדיו[ב]. ואם **הָיוּ** מונחים **בְּרֹאשׁוֹ** של הכותל **פֵּירוֹת, אֶזֵּי** - דיירי החצר האחת, **עוֹלִין** לראש הכותל **מִכָּאן** - מצידו האחד, **וְאוֹכְלִים** שם את הפירות, **וְאֶזֵּי** - דיירי החצר השניה, **עוֹלִין** לראש הכותל **מִכָּאן** - מצידו השני, **וְאוֹכְלִים** שם את הפירות, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹרִידוּ** אלו ואלו את הפירות **לְמַטָּה** לחצר.

מבואר מדברי המשנה, שאסור לטלטל מחצר אחת לאחרת, ולפיכך אסור להוריד את הפירות מראש הכותל אל החצירות שלמטה. ומאחר ומשנה זו נשנית בסתם, בלא חולקים, יש לנקוט כן להלכה לדברי רבי יוחנן. ונמצא שיש להקשות סתירה בדבריו, שמצד אחד הוא פוסק כרבי שמעון שחצירות רשות אחת הן, ומותר לטלטל מזו לזו, ומאידך הוא פוסק כ'סתם משנה' שאסור לטלטל מחצר לחצר. ואמנם, אילו היה סובר רבי יוחנן שלא התיר רבי שמעון לטלטל מחצר לחצר אלא באופן שלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם, ניתן היה ליישב הקושיא, ולומר שהמשנה שם עוסקת באופן שעירבו דיירי החצרות לעצמם, ולפיכך אוסרת היא לטלטל מן הכותל אל החצרות. אבל מאחר וסובר רבי יוחנן שרבי שמעון מתיר לטלטל מחצר לחצר בכל ענין, אפילו כשעירבו דיירי כל חצר לעצמם, אם כן יש לתמוה מדוע אין המשנה מתירה את הטלטול מראש הכותל אל החצירות[ג].

השיב רב אשי לרבינא: מַאי - מה היא כוונת המשנה 'ובלבד שלא יורידו **לְמַטָּה**', **לְמַטָּה לָבָתִּים**. כלומר, אכן מותר להוריד פירות מראש הכותל אל החצירות שלמטה, ואין המשנה אוסרת אלא ליטול מראש הכותל ולהוליך לתוך הבתים[ד], שכן לדעת הכל אין לטלטל מחצר לבית באופן שלא עירבו יחדיו[ה].

שב רבינא והקשה לרב אשי, כיצד יתכן לפרש את דברי המשנה לענין שלא יורידו למטה לבתים, **וְהָא תָּנֵי** - והרי שנה **רַבִּי חִיָּיא** משנה זו בברייתו של שסידר, וכך שנה בה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא זֶה** [-בן החצר האחת] **עוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ** בקרקעית החצר **וְאוֹכֵל**, וְכן לא יהיה **זֶה** [-בן החצר השנית] **עוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ וְאוֹכֵל**, כלומר, שאין המשנה מתירה את אכילת הפירות אלא בראש הכותל בלבד, אך אסורים הם להוריד למטה אף לחצר, ולא רק לבתים.

אָמַר לֵיהּ רב אשי לרבינא, **וְכִי רַבִּי לֹא שָׁנָאתָ** - מאחר שרבי לא שנה את המשנה באופן כזה, אלא כתב סתם 'ובלבד שלא יורידו למטה', אם כן **רַבִּי חִיָּיא** שסידר את הברייתא, שהוא תלמידו של רבי, **מְנַיִן לֵיהּ** לפרש שכוונת המשנה היא שלא יורידו לחצר, הרי יתכן לפרשה לענין שלא יוליכו לבתים[ו].

★

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין חורבה שבין שתי חצירות: אִתְּמַר - נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לגבי **שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת** שבכל אחת מהן יש כמה בתים, **וְיֵשׁ חוֹרְבָה** [-בית חרב] **אַחַת** העומדת **בֵּינֵיהֶם** - בין שתי החצירות[ז]. וחצירות אלו **אַחַת** מהן **עֲרֵיבָה**, כלומר, דיירי הבתים שבאותה חצר עירבו בינם לבין עצמם, **וְאַחַת** מהן **לֹא עֲרֵיבָה** - לא עירבו דיירי הבתים לעצמם. ונחלקו אמוראים האם מותר לטלטל מחצרות אלו אל החורבה, או לא.

אָמַר רַב חוּנָא, נוֹתְנִין אוֹתָהּ [-את החורבה] **לְחָצֵר זוֹ שֶׁלֹּא עֲרֵיבָה.** כלומר, שמותרים דיירי החצר שלא עירבו בינם לבין עצמם להוציא כלים

א. **רבי** סידר את המשניות, וכאשר ראה דברי חכם וישרו בעיניו לא הזכיר את שם אומרו עליהן, כדי שלא יהיה דין זה נשנה מפיו של יחיד, שבאופן כזה לא יפסקו הלכה כמותו, אלא שנאן בסתם, שיהיה הדבר נראה כאילו נשנו מפי המרובים ויעשו כן. רש"י (פסחים ג: ד"ה מתם). ב. **אף** כשאין הכותל רחב ארבעה טפחים הדיין כן, שמאחר ורחב כל שהוא וגבוה עשרה טפחים הרי זו מחיצה המותמת בין החצירות, ולא נקטה המשנה שרחב ארבעה טפחים אלא משום הסיפא, שדנים בה את ראש הכותל כרשות נפרדת, ודין זה אינו שייך אלא כשיש בו רוחב ארבעה טפחים. רש"י (לעיל עז: ד"ה מתני'). ג. **וכך** הוא פירוש דברי המשנה, 'אלו עולין מכאן' ומורידים למטה 'ואוכלין' בחצרם, 'ובלבד שלא יורידו למטה' לבתים. תוספות הרא"ש (ד"ה ומפני). ד. **ברש"י** (ד"ה ולמטה) כתב, שיש הגורסים 'ובלבד שיהא זה עומד במקומו ואוכל', ולגירסא זו 'במקומו' היינו בראש הכותל. ה. **אף** שמצינו פעמים רבות שהברייתא מפרשת דברים שלא נתבארו במשנה, ואין אומרים בזה 'יכי רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו', מכל מקום בענין כזה היה לו לרבי לפרש שכוונת המשנה היא שלא יורידו אפילו לחצר, ומאחר ולא פירש כן יש לומר שאינו אוסר אלא לטלטל לבתים. רשב"א (ד"ה ויכי). ו. **אין** חילוק בדבר אם חורבה זו שייכת לבעלי החצירות או לאדם אחר, שכן סוגיא זו היא כשיטת רבי שמעון, הסובר שאין חילוק רשויות אלא בבתים, אבל בשאר מקומות [כגון גגות חצירות וקרפיפות] מותר לטלטל מזה לזה אף כששייכים הם לשני בני אדם. רש"י (ד"ה ומודים). עוד כתב, שמדובר כאן באופן שאין חורבה זו פורצה לרשות הרבים [שאם לא כן אסור לטלטל בה לדעת הכל]. ז. **אבל** את הכלים שבשתו בבית אינם רשאים להוציא אפילו אל החצר, מאחר שלא עירבו בינם לבין עצמם. ח. **שהובאה** בדברי הגמרא לעיל (65ב). ט. **בלומר**, לא מצינו לרב שאומר במפורש מה יהא הדין בשתי חצירות הסמוכות זו לזו, אחת עירבה ואחת לא עירבה, אלא מצינו שהוא אומר הדין באופן ששתיהן עירבו, שכך אמר רב לעיל (65ב) 'הלכה כדברי שמעון [שמותר לטלטל מחצר לחצר או גג או קרפיף], והוא שלא עירבו, אבל עירבו לא, דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר'. אלא שנקטה הגמרא באופן כזה שאחת עירבה ואחת לא עירבה, שאפילו אם נאמר שמודה רב בזה שמותרים דיירי החצר שלא עירבה לטלטל את כליהם [שמבחר בחצר] אל החצר שעירבה, שכן מאחר והם לא עירבו בינם לבין עצמם אין כלי בתיהם מצויים בחצר, ואין לחוש שמא יוציאום לחצר האחרת [וכמו כן אין לחוש שמא מתוך השתמשותם בחצר האחרת הם יביאו את כלי הבתים של החצר האחרת אל חצרם, שכן אין דרך אדם להשתמש בכלים של אחרים], מכל מקום ודאי סובר רב שדיירי החצר שעירבה אינם רשאים לטלטל אל החצר שלא עירבה, שאין הם עירפים משתי חצירות שעירבו שאסור לטלטל מזו לזו, ואם כן ודאי הוא אוסר אף את הטלטול מחצר שעירבה אל החורבה. על פי דברי רש"י (ד"ה ומודים). ובתוספות (ד"ה מאני) כתבו, שאכן יכול היה חייא בר רב להוכיח את דבריו משתי חצירות שעירבו, אלא לפיכך נקט באופן ששתיהן עירבו ואחת לא עירבה שכן באופן זה אנו עוסקים עתה לענין שתי חצירות וחורבה ביניהם. י. **ומאחר** שאין הדבר מצוי שיוציאו את כלי הבתים לחורבה הרי זה ככלל 'מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן'. רשב"א (ד"ה ומפני). יא. **בלומר**, מצינו לרב שסובר ששתי חצירות שעירבו כל אחת לעצמה אוסר לטלטל מזו לזו, ואם כן, לענין שתי חצירות ששתיהן עירבו ואחת לא עירבה, אפילו אם תדחוק ותאמר שרב מתיר את הטלטול מן החצר שלא עירבה לחצר שעירבה, מאחר ואין כלי הבתים מצויים בחצר שלא עירבה, מכל מקום ודאי הוא אוסר את הטלטול מן החצר שעירבה אל החצר שלא עירבה, ועל כן אף כאן יש לו לאסור את הטלטול מן החצר שעירבה אל החורבה. רש"י (ד"ה ומודים). וראה ביאור הדברים בהרחבה בהערה לעיל.

דומים זה לזה, משום דְּהָתָם - שם, לגבי טלטול מחצר שעירבה לחצר שלא עירבה, בֵּינוֹן דְּמַנְּטְרֵי מָאנֵי דְּבָתֵּים בְּחָצֵר - מאחר שכלי הבתים משתמרים בחצר, רגילים הם להוציא כלים רבים מן הבית אל החצר, ולפיכך לָא שָׁרוּ בְּהוּ רַבָּנָן - לא התירו בזה חכמים את הטלטול מחצר לחצר, משום שחששו דְּאָתֵי לְאַפּוּזֵי - שיבואו להוציא לחצר האחרת אף את כלי הבתים, אֲבָל בְּחוֹרְבָה לָא מְנַטְרֵי - אין כלי הבתים משתמרים בחורבה, ולפיכך התירו חכמים להוציא לשם את הכלים ששבתו בחצרות, ולא חששו שמא יוציאו לשם אף את הכלים ששבתו בבתים.

★ ★ ★

משנה משנה זו עוסקת בדיני גג גדול הסמוך לקטן, וכן בדיני חצר גדולה הסמוכה לקטנה: גַּג גָּדוֹל הַסָּמוּךְ לְגַג קָטָן, ופתוחים הם זה לזה בלא מחיצה ביניהם [ציור א][יב], ולא עירבו בעלי הגגות זה עם זה, הַגָּדוֹל מוּתָּר - בני הגג הגדול רשאים להעלות אליו את כלי ביתם[יג], ואין בני הגג הקטן אוסרים עליהם, לפי שיש לגג הגדול כעין מחיצות משני צידי הפירצה לגג הקטן[יד], והן מועילות לדון אותה כ'פתח'[טו]. וְהַקָּטָן אָסוּר - אך בני הגג הקטן אסורים להעלות אליו את כלי ביתם, שהרי פרוץ הוא במלואו אל הגג הגדול, שהוא רשות האסורה להם בטלטול[טז].

חָצֵר גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְרְצָה לְחָצֵר קְטַנָּה[יז] הסמוכה לה [ציור ג][יז], ועירבו דיירי כל אחת מן החצירות בינם לבין עצמם, אך לא עירבו אלו עם אלו, גְּדוֹלָה מוּתֶּרֶת - דיירי החצר הגדולה רשאים להוציא את כלי בתיהם אל החצר, ואין דיירי החצר הקטנה אוסרים עליהם, שמאחר ויש לגדולה מחיצות משני צידי הקטנה אין הפירצה נידונית כלפיה אלא כ'פתח', וְקַטָּנָה אֲסוּרָה - דיירי החצר הקטנה אסורים להוציא את כלי בתיהם אל החצר, לפי שהיא פרוצה במלואה למקום האסור עליהם בטלטול. ומכל מקום אין הקטנה אוסרת על הגדולה מִפְּנֵי שֶׁהִיא נירונית כְּפִתְחָהּ שֶׁל הַגְּדוֹלָה[יח].

★

גמרא הגמרא מבררת מדוע הוצרכה המשנה לכפול הדינים לענין גג וחצר: מַה לִּי קָמִיתְנֵי תַּרְתֵּי - מדוע צריך לשנות את הדין שנתבאר במשנה בשני אופנים, הן לגבי גג גדול הסמוך לקטן והן לגבי חצר גדולה הסמוכה לקטנה, הרי די היה לכאורה באחד מהם, וממנו היינו לומדים אף לענין השני.

מבארת הגמרא: לִשְׁיטַת רַב, הסובר (לעיל פט.) שאין אומרים דין 'גוד אסיק מחיצתא' לענין מחיצות הגג אלא באופן שהמחיצה התחתונה של הבית ניכרת לעומדים על הגג[יט], קָתָנֵי גַּג דּוּמְיָא דְּחָצֵר - לפיכך שונה המשנה את הדין בשני אופנים, כדי לדמות את הגג לחצר, מַה חָצֵר מְנַכְּרָא מְחִיצָתָא - כשם

יב. **שיעור** מחיצות אלו הוא 'משהו' מכאן ומכאן, או מצד אחד ארבעה טפחים. רבינו יהונתן (ל"ב נג). יג. **והיינו** כשהבית והגג שייכים לאדם אחד. ריטב"א (ל"ב פא ע"ב). יד. **שכן** דנים את מחיצות הבית כעולות למעלה מדין 'גוד אסיק'. [ציור בן]. טו. **והיינו** באופן שאין הפירצה רחבה יותר מעשר אמות [שאם גדולה היא משיעור זה אינה נידונית כ'פתח']. רש"י (ל"ב ונגזיל). טז. **והיינו** באופן שכל אחד מן הגגות שייך לאדם אחר. ריטב"א (ל"ב פא ע"ב). יז. **יש** הגורסים 'חצר קטנה שנפרצה לגדולה', ראה הגהות וציונים. יח. **טעם** הדבר שנקטה המשנה לגבי גגות בלשון 'גג גדול סמוך לקטן', ואילו לגבי חצירות נקטה 'חצר גדולה שנפרצה לקטנה', לפי שבין חצירות ישנה מחיצה בפועל, אלא שהמשנה עוסקת באופן שנפרצה מחיצה זו, אמנם על הגגות אין מחיצה כלל, אלא שדנים אנו אותם כמוקפים מדין 'גוד אסיק'. אחרונים. יט. **מפשטות** לשון המשנה משמע, שהתיבות 'מפני שהיא כפיתחה של גדולה' באות לפרש את טעם הדבר שהחצר הקטנה אסורה. אמנם הדבר תמוה, שהרי לכאורה אין טעם איסור הקטנה משום שהיא כפיתחה של גדולה, אלא משום שנפרצה במלואה למקום האסור עליה בטלטול. ולפיכך ביארנו שכוונת המשנה לפרש שטעם הדבר שהחצר הגדולה מותרת הוא משום שאין ה'פירצה' נידונית כלפיה אלא כ'פתח', שהרי יש לה מחיצות משני הצדדים. וכן משמע מדברי המאירי, שכתב (ל"ב וע) 'וכן חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת להוציא לה כלי הבתים, אם עירבה לעצמה, ואין פרצת הקטנה אוסרת עליה, שאינה אלא כפתח, הואיל ואינה יתירה, אבל קטנה אסורה להוציא לה מן הבתים שלה, שהרי נפרצה במלואה למקום האסור לה, הואיל ולא עירבה עמה'. ומשמע מדבריו, שכוונת המשנה בתיבות אלו היא לפרש את טעם היתר החצר הגדולה, ואילו טעם איסור החצר הקטנה הוא משום שנפרצה במלואה למקום האסור לה.

ציור א

ציור ב

ציור ג

שהחצר מחיצותיה ניכרות, שהרי יש לה מחיצות בפועל[כ]. **אַף גַּג נָמֵי מְנַכְּרָא מְחִיצְתָּא** - אף גג זה שעוסקת בו המשנה צריך שיהיו לו מחיצות ניכרות. כלומר, שאף על פי שאין לו מחיצות בפועל, אלא דנים את מחיצות הבית שתחתיו כאילו 'עולות' ומקיפות את הגג, מדין 'גוד אסיק מחיצתא', מכל מקום אין אומרים כן אלא באופן שהמחיצה החיצונית של הבית ניכרת לעומדים על הגג, אבל באופן שהגג בולט מעל המחיצה ואין היא ניכרת לעומדים עליו אין דנים את הגג כמוקף מחיצות, ואז אסור לטלטל את כלי הבית אפילו אל הגג הגדול[כא].

וְלֶאֱשְׁמוּעִינַן הסובר (סס) שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא' אף באופן שאין המחיצות ניכרות, קתני **גַּג דּוּמְיָא דְּחָצֵר** - אף לשיטתו שונה המשנה את דינה בשני אופנים כדי לדמות גג לחצר, **מָה חָצֵר דְּקָא דָּרְסֵי לָהּ רַבִּים** - כשם שהחצר דורסים בה אנשים רבים, **אַף גַּג נָמֵי דְּקָא דָּרְסֵי לֵיהּ רַבִּים** - אף גג זה שעוסקת בו המשנה דורסים בו רבים. כלומר, מדובר באופן שהולכים אנשים רבים בין שני הגגות, ובזה מודה שמואל שהמחיצה שבין הבתים אינה עולה וחוצצת בין הגגות, לפי שמחיצה נדרסת היא, ועל כן אסור לטלטל כלים ששבתו בבית אל הגג הקטן שמעליו, שכן פרץ הוא במלואו אל הגג הגדול. אבל אם לא היו אנשים דורסים שם היתה המחיצה שבין הבתים עולה וחוצצת בין הגגות [אף שהיא 'מחיצה שאינה ניכרת'], ומותר היה לדיירי הבתים שלמטה לטלטל את כליהם אל הגג שמעליהם.

נמצא, שכל אחד מן האמוראים מדייק מדברי המשנה כשיטתו. רב מדייק הימנה שמחיצה שאינה ניכרת אין עליה שם מחיצה, ואילו שמואל מדייק שדווקא מחיצה הנדרסת אינה מחיצה, אבל מחיצה שאינה ניכרת יש עליה שם מחיצה.

*

הגמרא מביאה דינים נוספים שיש ללמוד מדברי המשנה: יָתִיב - ישבו יחד **רַבָּה וְרַבִּי זֵירָא וְרַבָּה בַּר רַב חָנָן, וְיָתִיב אַבָּיֵי נַבֵּיהּ** - וישב אביי אצלם, **וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי** - וישבו אלו האמוראים ן-רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן] ואמרו, **שְׁמַע מִינָּהּ מְמַתְנִיתִין** - יש ללמוד מדברי המשנה 'מפני שהיא כפיתחה של גדולה', **שְׁדֵיוּרֵי** החצר **הַגְּדוֹלָה** מושלים **בָּאֳכָזָה, וְאֵין דִּיּוּרֵי** החצר **הַקְּטַנָּה** מושלים **בָּאֳכָזָה.** כלומר, שדיירי החצר הקטנה נמשכים אחר החצר הגדולה ונידונים כמותה, אך דיירי החצר הגדולה אינם נמשכים אחר החצר הקטנה[ל].

ועתה הם מפרשים כמה חילוקי דינים היוצאים מכך לענין כלאים וגט ותפילה: בֵּיצַד, אם יש **גַּגִּים** נטועים **בְּחצר הַגְּדוֹלָה, אָסוּר לִזְרוֹעַ אֶת** החצר **הַקְּטַנָּה** בזרעים, משום דין כלאים, שמאחר והקטנה נגררת אחר הגדולה דנים כאילו הגפנים שבגדולה נטועים גם בקטנה, ולפיכך אסור לזרוע בה זרעים[לב]. **וְאִם זָרַע** בה, **הַזְּרָעִין אֲסוּרִין** משום כלאים.

כ. **שאם** לא כן אינה נידונית כרשות היחיד, שהרי לא שייך שם דין 'גוד אסיק מחיצתא'. כא. **שכן** כל מקום שאינו מוקף מחיצות אינו בכלל 'רשות היחיד'. רש"י (ג"ז קף). כב. **ואפילו** אם מרחיק ארבע אמות מן הגפנים שבגדולה אסור לזרוע בקטנה, אף על פי שבגדולה עצמה מותר להרחיק ארבע אמות מן הגפנים ולזרוע. וטעם הדבר הוא, לפי שכל החצר הקטנה נידונית כמו הפתח של החצר הגדולה [ותוך הפתח נידון כבפנים. תוספות רבינו פרץ (ג"ז ז'ויוף)], ונמצא שלעולם אין הזרעים שבקטנה נידונים כרחוקים ארבע אמות מן הגפנים שבגדולה. רש"י (ג"ז קפמו). וכתב על כך הריטב"א (ג"ז קף) בשם תוספות [אינם לפנינו], שכוונת רש"י היא באופן שהגדולה נטועה בגפנים עד פתחה, שאז אפילו אם מרחיק ארבע אמות בתוך הקטנה אין הדבר מועיל לו, שכן כל החצר הקטנה נידונית כעומדת בפתח הגדולה. אבל אם החצר הגדולה אינה נטועה כולה בגפנים, ויש בין הגפנים לפתח ארבע אמות, באופן כזה מותר לזרוע בקטנה, כשם שמותר לזרוע בגדולה באותו מקום [ואף על פי שהקטנה נידונית כפתח הגדולה, מכל מקום הפתח עצמו הוא מקום שמותר בזריעה, שכן רחוק הוא ארבע אמות מן הגפנים].

ואילו **הַגְּפָנִים** שבגדולה **מוּתָּרִין** הם, ואינם נאסרים מחמת הזרעים שבקטנה, מאחר והפתח שביניהם נידון לגבי החצר הגדולה כמחיצה, המפסקת בינה ובין הקטנה.

ואם יש **גְּפָנִים** נטועים **בְּחצר הַקְּטַנָּה, מוּתָּר לְזרֹעַ** לכתחילה **אֶת** החצר **הַגְּדוֹלָה**, אפילו בתוך ארבע אמות לגפנים שבחצר הקטנה, לפי שהפתח שביניהם נידון כמחיצה לגבי החצר הגדולה[א].

ועתה הם מפרשים את הדין היוצא מכך לענין גט: אִשָּׁה העומדת **בְּחצר הַגְּדוֹלָה** וזרק לה בעלה **גֵּט בְּחצר הַקְּטַנָּה**, ושתיהן שלה, הרי זו **מְתֻגָּרֶשֶׁת**. ואפילו לדעת הסובר שאין האשה מתגרשת על ידי זריקת גט בחצרה אלא באופן שעומדת בתוך החצר[ב], מכל מקום מאחר ועומדת בחצר הגדולה הרי זה כאילו עומדת אף בקטנה, שהרי הקטנה נגררת אחר הגדולה.

אבל אם **הָאִשָּׁה** עומדת **בְּחצר הַקְּטַנָּה** וזרק לה בעלה **גֵּט בְּחצר הַגְּדוֹלָה, אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת**, מאחר והגדולה אינה נגררת אחר הקטנה, ואילו האשה שבקטנה אינה נמשכת אחר הגט שבגדולה, לפי שהאשה היא הקונה את הגט ולא הוא קונה אותה[ג].

וכמו כן הם מפרשים כמה חילוקי דינים היוצאים מכך לעניני תפילה: צְבוּר העומד **בְּחצר הַגְּדוֹלָה וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר** עומד **בְּחצר הַקְּטַנָּה**, הרי אלו **יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן** על ידי שליח ציבור זה, מאחר ושליח הציבור העומד בקטנה נגרר אחר הציבור שבגדולה, והרי הוא כעומד עמהם באותו מקום.

אבל אם **הַצִּיבּוּר** עומד **בְּחצר הַקְּטַנָּה** ואילו **שְׁלִיחַ הַצִּיבּוּר** עומד **בְּחצר הַגְּדוֹלָה, אֵין** הם **יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן** על ידי שליח ציבור זה, שהרי אין החצר הגדולה נגררת אחר הקטנה, ואילו הציבור שבקטנה אינו נגרר אחר שליח הציבור שבגדולה שכן אין הרבים נמשכים אחר היחיד[ד], ונמצא שאין שליח הציבור עומד בתפילה יחד עם הציבור.

וכן הוא הדין לענין צירוף עשרה למנין, שאם עומדים **תִּשְׁעָה** אנשים **בְּחצר הַגְּדוֹלָה וְיָחִיד בָּקְּטַנָּה** הרי אלו **מְצָטָרְפִין** יחדיו למנין של עשרה, שכן היחיד שבקטנה נמשך אחר התשעה שבגדולה. אבל אם **תִּשְׁעָה** אנשים עומדים **בְּחצר הַקְּטַנָּה וְאֶחָד בָּגְּדוֹלָה אֵין** הם **מְצָטָרְפִין** למנין של עשרה, שכן היחיד שבגדולה אינו נמשך אחר התשעה שבקטנה[ה], ואף התשעה אינם נמשכים אחר היחיד, מאחר ואין הרוב נגרר אחר המיעוט.

וכן יש בזה חילוקי דינים לענין אמירת דבר שבקדושה במקום שאינו נקי: שאם יש **צוֹאָה בְּחצר הַגְּדוֹלָה אֲסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע** גם **בְּחצר הַקְּטַנָּה**, לפי שהיא נגררת אחר הגדולה, ודנים כאילו יש צואה אף בקטנה[ו]. אבל כשיש **צוֹאָה בְּקְּטַנָּה מוּתָּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּגְּדוֹלָה**[ז], שאין היא נגררת אחר הקטנה[ח].

הגמרא מביאה את קושייתו של אביי על דינים אלו: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן, אם כדבריכם שהחצר הקטנה נגררת אחר הגדולה לעניין כלאים, ולפיכך כשיש גפנים נטועים בגדולה אסור לזרוע בכל החצר הקטנה, ואין די בהרחקת ארבע אמות, **אִם כֵּן מְצִינוּ מְחִיצָה** הגוררת **לְאֵיסּוּר**, **שֶׁהרי אֵיקְּלַע** [-אילן] **אֵין מְחִיצָה** כלל בין הקטנה לגדולה היו שתיהן נידונות כחצר אחת, והיה בעל הקטנה **מֻרְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת** מן הגפנים שבגדולה **וְזוֹרֵעַ** את חצרו[ט], **וְאֵיפּוֹ הַשָּׁתָא** - ועתה, שיש מחיצות בחצר הגדולה סביב הפתח, נידונית החצר הקטנה כעומדת כולה בפתחה של הגדולה, **וְאַמַּאי הִיא** בזריעה בכל ששתה. ודבר זה תמוה הוא, שהרי על ידי מחיצה זו ראויות היו החצרות ליחלק זו מזו, וכיצד יתכן שהיא גוררת שתהא החצר הקטנה נידונית כעומדת בתוך הגדולה[י].

הגמרא מביאה את דברי האמוראים שאמרו את הדינים שנתבארו לעיל, המנסים ליישב את קושייתו של אביי, ולהוכיח שאכן יש מחיצה הגוררת לאיסור[יא]: אָמַר [**לֵיהּ**] **רַבִּי זֵירָא לְאַבָּיֵי, וְכִי לֹא מְצִינוּ מְחִיצָה לְאִיסּוּר, וְהָא תָּנֵן** - והרי שנינו במשנתינו (לעיל ע"ח.) **הָצַר גְּדוֹלָה שֶׁבְּפִרְצָה לְקְּטַנָּה, הַגְּדוֹלָה מוּתֶּרֶת** בטלטול מן הבתים שבה לחצר, **וְהחצר הַקְּטַנָּה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא** נידונית **כְּפָתְחָהּ שֶׁל הַגְּדוֹלָה. וְאִיפּוֹ הִשְׁוָה אֶת גִּיפּוּפָהּ**, כלומר, אם היה בעל החצר הגדולה בונה מחיצות בתוך חצרו משני צידיה, עד שהיה מיצר את רוחבה כמידת רוחב החצר הקטנה [ראה ציור], היתה החצר הגְּדוֹלָה **נַמִּי אֲסוּרָה** בטלטול, שכן מעתה אין לה מחיצות מצידי הפתח, אלא פרוצה היא במלואה אל החצר הקטנה, ונמצא שהוספת המחיצות גורמת לאסור את החצר הגדולה.

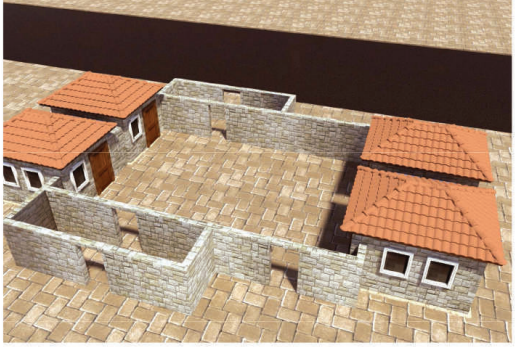

אָמַר לֵיהּ אביי לרבי זירא, אין להוכיח משם ש'יש מחיצה לאיסור', משום **דְּהָתָם סְיָפּוּק מְחִיצוֹת הוּא** - שם, הוספת המחיצות לחצר הגדולה מסלקת את המחיצות הקודמות שהיו לה, ומעתה הרי היא נעשית חצר אחת עם הקטנה, ובאופן כזה וראי יתכן שתוספת מחיצה תגרום לאיסור, אבל כיצד יתכן שהוספת מחיצות תגרום לאיסור בלא סילוק המחיצות הקודמות.

אָמַר לֵיהּ רָבָא[יב] **לְאַבָּיֵי, וְכִי לֹא מְצִינוּ מְחִיצָה לְאִיסּוּר, וְהָא אִתְּמַר** - והרי נאמר דין בבית המדרש,

---

א. **וכמבואר** במסכת כבא בתרא (סג.), שבאופן שיש מחיצה בין שתי חצירות רשאי כל אחד מבעלי החצירות לזרוע או לנטוע בסמוך לגדר. רש"י (ד"ה גפנים). עוד כתב, שגם כאשר יגדלו הזרעים שבחצר הגדולה אין הם אוסרים את הגפנים שבחצר הקטנה, אף שדנים אנו את הזרעים שבגדולה כאילו נמצאים גם בקטנה, לפי שכשעת נטיעת הגפנים בחצר הקטנה עדיין לא היו זרעים בחצר הגדולה, והיתה נטיעתם בהיתר, ולפיכך לא אסרו אותם חכמים משום כלאים. וכמעשה המובא במסכת מנחות (פו:), באדם שזרע זרעים בכרם חבירו, ואסרו חכמים את הזרעים והתירו את הגפנים. וביארה הגמרא, שמן התורה אין אסור משום כלאים בכרם אלא כשזורע בו מין זרעים הנקראים 'קנבוס' או 'לוף' [שיש להם שורש ואין זרעם כלה, או משום שחלויים בהם אשכולות כעין כרם. רש"י (שם ד"ה פסק)], ואילו זרעיות שאר זרעים בכרם אינה אסורה אלא מדרבנן, וקנסו את הזורע שעבר איסור, ולא את בעל הגפנים שלא עשה איסור כלל. ואף כאן, מאחר וזרעו את החצר הגדולה בהיתר [שהרי אינה נגררת אחר הקטנה] לא קנסו חכמים לאסור את הקטנה, אפילו אם שתי החצירות של אדם אחד הן, וכל שכן באופן שכל חצר היא של אדם אחר, שאין לקנוס את בעל הקטנה, שהרי הגפנים שלו קדמו לזרעים של הגדולה[יא]. ב. **שנינו** במסכת גיטין (מז.) 'הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצירה הרי זו מגורשת'. ונחלקו האמוראים שם (שם:) האם צריך שתעמוד בתוך ביתה או חצירה ממש או לא. רש"י (ד"ה בחצר). ג. **רש"י** (ד"ה בחצר). וכפיין זה כתב בתוספות רבינו פרץ (ד"ה בחצר), שמאחר והאשה היא העיקר והגט טפל לה, אין אומרים שהחצר הגדולה שהגט בתוכה תשלוט בחצר הקטנה שהאשה עומדת בה. ד. **כדאמר**, אם אינם בקראים בתפילה אינם יוצאים ידי חובתם כלל, ואפילו אם כולם בקיאים אינם יכולים לענות אחריו קדיש וקדושה, מאחר ואין מנין במקום שבו עומד הש"ץ, אבל אם יש עמו עשרה אנשים, מוציא הוא ידי חובה אף את אלו שאינם עומדים עמו. משנה ברורה (סי' נה ס"ק נו). ה. **רש"י** (ד"ה אין). וברשב"א (ד"ה פיפוי) כתב 'שהצבור שהן יוצאין ידי חובתן הן העיקר, ולא השליח שהוא המוציא'. ו. **ואף** באופן שעומדים חמשה אנשים בחצר הקטנה וחמשה בחצר הגדולה אינם מצטרפים למנין עשרה. ומה שנקטה הברייתא שדווקא כשיש תשעה בקטנה ואחד בגדולה אינם מצטרפים, לא נקטה כן אלא בשיש רישא. תוספות (ד"ה פשפש). וברשב"א (ד"ה פשפש) כתב, שטעם הדבר שנקטה הגמרא בסיפא 'תשעה בקטנה ויחיד בגדולה' כדי להשמיענו שאפילו באופן כזה אין מצטרפים, אף על פי שהרוב במקום אחד, שמאחר והם עומדים בחצר הקטנה, אין הם גוררים אחריהם את היחיד שבחצר הגדולה. ז. **מבואר** במסכת ברכות (כה:), שאסור לקרוא קריאת שמע [וכן כל דברי תורה או דברים שבקדושה] כנגד צואה. וטעם הדבר, משום שנאמר (דברים כג טו) 'והיה מחניך קדוש'. ח. **ואין** מועיל בזה להרחיק ארבע אמות בתוך החצר הקטנה, לפי שכולה נידונית כפתחה של גדולה, אבל אם הצואה רחוקה ארבע אמות מן הפתח של הגדולה מותר לקרוא קריאת שמע בקטנה, וכפי שנתבאר לעיל (ע"ח) לענין כלאים. ריטב"א (ד"ה פשפש נגמלתי). אמנם במאירי (ד"ה פשפש) הביא שיש הסוברים שמועילה הרחקת ארבע אמות אף בקטנה [וכן פסק בשולחן ערוך (או"ח סי' עט ס"ג). ובביאור הלכה שם (ד"ה שיחקק) תמה עליו שהוא נגד שיטת רש"י והרשב"א בסוגייתנו]. ט. **אמנם** צריך לזה שלשה תנאים: א. שירחיק ארבע אמות מן הצואה. ב. שלא יראנה בעיניו. ג. שאין ריח במקום מעידתו. ריטב"א (ד"ה פשפש תמה עליו שהוא נגד שיטת רש"י והרשב"א בסוגייתנו). והוסיף, שכל זה לפי שיטתו במסכת ברכות שאין הפסק מחיצה מועיל לענין ריח, אך מקצת מרבותיו הצרפתים חולקים בזה, וסוברים שמחיצה אפילו בתוך ארבע אמות לצואה, כאילו היתה שם מחיצה, ובלבד שלא תעמוד הצואה כנגד עיניו [וכן משמע מדברי רש"י (ד"ה מיפה), שכתב 'דגבי גדולה כמחיצה היא, ולא מציא קטנה מקלקלא לה בשום מידי']. י. **כתב** המאירי (ד"ה פיפוי), שכל אלו הדינים נאמרו רק באופן שהחצר הקטנה נפרצה במלואה לגדולה, אך אם יש 'גיפופי' גם לקטנה, הדיינו שלא נפרצה במלואה, אזי כל אחת מן החצירות היא רשות לעצמה ואין שום צירוף מזו לזו. יא. **שכן** הוא הדין אפילו בחצר הגדולה עצמה, שמותר להרחיק ארבע אמות מן הגפנים ולזרוע [באופן שיש שתים עשרה אמה בין הגפנים לכותל, וכדין 'מחול הכרם' המבואר בדברי הגמרא להלן (נג.)]. יב. **והם** רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן. וראה להלן בסמוך לענין קושייתו של 'רבא', שיש לגרוס שם 'רבה'. יג. **כתבו** התוספות (ד"ה פשפש) שרבינו תם גרס 'רבה', שהרי רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן אמרו יחדיו (לעיל ע"ח.) 'שמע מינה דיורי גדולה בקטנה' וכו', ועל שלשתם בא אביי והקשה 'אם כן מצינו מחיצה לאיסור', ועתה באים הם ליישב את שיטתם ולהוכיח ש'יש מחיצה לאיסור', ותחילה השיב רבי זירא לאביי, ולאחר מכן רבה, ולבסוף [להלן (נג.)] רבה בר רב חנן, ואם כן, בהכרח צריך לגרוס כאן 'רבה' ולא 'רבא'.

סִיכָּךְ אדם **עַל גַּבֵּי אַכְסַדְרָה** [-רחבה מקורה שלפני הבתים[א]] **שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּצִימִין** [-עמודים], הרי זו **כְּשֵׁרָה** למצות סוכה. כלומר, אכסדרה זו שתי דפנות יש לה לאורכה, כמבוי מפולש[ב], ובדופן השלישית והרביעית קבועים עמודים ברוחב טפח בקרני הזויות [ציור א], ואם הניח סכך מעליה כשירה היא למצות סוכה, שכן יוצא אדם ידי חובתו בסוכה שיש לה שתי דפנות שלימות ודופן שלישית ברוחב טפח[ג].

ועתה הוא מפרש כיצד ניתן לדייק ממימרא זו ש'יש מחיצה לאיסור': וְאִיפּוֹךְ הַשְּׁנָיָה את **פְּצִימֶיהָ**, כלומר, אם הוסיף מחיצות חדשות לידּ המחיצות הראשונות, ונמצא שעתה ה'פצימין' עומדים בין המחיצות הראשונות לחדשות, ואינם ניכרים עוד בתוך האכסדרה [ציור ב], הרי סוכה זו **פְּסוּלָה**, שכן מעתה אין לה אלא שתי דפנות בלבד. ואם כן מצינו כאן מחיצה האוסרת, שאילו לא היה מוסיף את המחיצות השניות היתה הסוכה כשירה, ועתה על ידי הוספת המחיצות נפסלה[ד].

אביי דוחה את הוכחת רבא: אָמַר לְךָ אַבָּיֵי לרבא, אין להוכיח משם ש'יש מחיצה לאיסור', שכן **דִּידִי** - לשיטתי, סוכה זו **כְּשֵׁרָה** היא, אפילו אם השוה את פצימיה, מאחר ואני סובר שאפילו אכסדרה שאין לה מחיצות כלל כשרה למצות סוכה, לפי שדנים אותה כמוקפת מחיצות מדין 'פי תקרה יורד וסותם'[ה], ונמצא שאין הוספת המחיצה גורמת איסור. ואפילו **דְּדִידָךְ** - לשיטתך, שחולק אתה עלי בדין זה, וסובר שאין אומרים באכסדרה זו 'פי תקרה יורד וסותם'[ה], ופסולה היא למצות סוכה, מכל מקום אין להוכיח משם ש'יש מחיצה לאיסור', שכן **סִיפּוּק מְחִיצוֹת הִיא**, כלומר, הוספת המחיצות בין העמודים גורמת לסלק את המחיצות הראשונות ואת העמודים, ואין לאכסדרה זו מעתה אלא את שתי המחיצות החדשות, ולפיכך פסולה היא למצות סוכה, אבל הוספת מחיצות בלבד בלא סילוק המחיצות הראשונות אינה גורמת לאיסור כלל.

רבה בר רב חנן מביא הוכחה ש'יש מחיצה לאסור': אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר רַב חָנָן לְאַבָּיֵי, וְכִי לָא מְצֵינוּ מְחִיצָה לְאִיסּוּר, וְהָתַנְיָא - והרי שנינו בברייתא, **בַּיִת שֶׁחֲצָיוֹ מְקוֹרֶה** - מכוסה בגג, **וְחֲצָיוֹ אֵינוֹ מְקוֹרֶה**, אם יש **גְּפָנִים** הנטועים **בָּאן** - תחת הקירוי, **מְזוֹתְרִין לָהֶן זֵרוּעַ** זרעים **בָּאן** - בחצי השני שאינו מקורה, ואין צריך להרחיק בין הזרעים לגפנים משום כלאים, לפי שאומרים בזה 'פי תקרה יורד וסותם', דהיינו, שדנים את סוף התקרה כאילו יורד וחוצץ בין הגפנים לזרעים.

ועתה הוא מבאר כיצד יש לדייק מכאן ש'יש מחיצה לאיסור': וְאִי סָפוֹת אֶת קֵרוּיוֹ אֲסוּר - ואם הוסיף וקירה את כל הבית, עד שהיו הזרעים עומדים אף הם תחת התקרה, יש בזה איסור כלאים, שכן עתה אין מחיצה המפסיקה בין הגפנים לזרעים, וחייב להרחיק ביניהם ארבע אמות. ואם כן מצינו מחיצה האוסרת, שעל ידי הוספת התקרה חל איסור כלאים.

אביי דוחה את ההוכחה: אָמַר לֵיהּ אביי לרבה בר רב חנן, אין להוכיח משם ש'יש מחיצה לאיסור', משום **דְּהָתָם סִיפּוּק מְחִיצוֹת הוּא** - שם גורמת הוספת התקרה לסלק את מחיצת 'פי תקרה' שהיתה מתחילה בין הגפנים

א. **רמב"ם** בפירוש המשנה (מעשיות פ"ג מ"ו). וברש"י במסכת יומא (יח: ד"ה מפסילה) כתב 'פרוזדור שלפני בתים'. וכאן מדובר באכסדרה שהיא מקורה בחלקה, וסיכך בחלק שאינה מקורה.

ב. **רש"י** (ד"ה סיכך). וראה להלן בהערה דעת התוספות בזה. ג. **נתבאר** דברי הגמרא לפי פירוש רש"י (ד"ה סיכך). הסובר שמדובר באכסדרה שיש לה שתי דפנות זו כנגד זו, כמבוי מפולש. אמנם בתוספות (ד"ה סיכך) תמהו על פירושו, לפי שמשמע מדברי הגמרא במסכת סוכה (יח:) שאפילו אביי המקיל בדיני סיכוך על גבי אכסדרה [משום 'פי תקרה יורד וסותם'] אינו מכשיר במבוי מפולש. ולפיכך פירשו באופן אחר, שמדובר באכסדרה שיש לה שתי דפנות 'כמין גמה', כלומר, סמוכות זו לזו, כגון אחת לצד מזרח והשניה לצד דרום, ואילו לצד מערב וצפון יש עמוד ברוחב טפח [ציור ג], ובאופן כזה הסוכה כשירה היא, אך אם יוסיף על עובי הדפנות עד שלא יהיו העמודים ניכרים, תיפסל הסוכה [ציור ד].

ד. 'פי תקרה יורד וסותם' היינו באופן שיש מבנה בעל גג ישר, או שיש בראשו קורות בין עמוד לעמוד, דנים את חוד הגג או הקורות כאילו הוא ממשיך ויורד כלפי מטה וסותם את החלל כמחיצה. ולהלן (פג:-פד.) עוסקות הסוגיות בהלכה זו. כתב רש"י (ד"ה למיזל), שסתם אכסדרה עומדת על עמודים, ויש קורות למעלה בין עמוד לעמוד, שעליהן מניחים את תקרת האכסדרה, וקורות אלו מרובעות הן, ולפיכך ניתן לומר בהם דין 'פי תקרה יורד וסותם'. ובתוספות רבינו פרץ (ד"ה סיפוק) הוסיף, שקורות אלו יש בהן רוחב טפח ולפי שהוא סובר שבפחות מטפח אין אומרים דין 'פי תקרה'].

ה. **כמבואר** בסוגיית הגמרא להלן (פד.). ו. **וגג** זה ישר הוא. רש"י (ד"ה פניו). והוצרך לזה, לפי שבגג משופע אין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם'.

ציור א

ציור ב

ציור ג

ציור ד

לזרעים, ונמצא, שסיבת האיסור היא משום סילוק מחיצה ולא משום הוספת מחיצה, אך לא מצינו שהוספת מחיצה לבדה תגרום לאיסור בלא סילוק מחיצה אחרת.

רבא מביא הוכחה ש'יש מחיצה לאיסור': שָׁלַח לֵיהּ רָבָא קושיא **לְאַבָּיֵי, בְּיַד** [-על ידי] **רַב שְׁמַעְיָה בָּר זְעִירָא**, וכי **לֹא מְצִינוּ מְחִיצָה** שגורמת **לְאִיסּוּר, וְהָתַנְיָא** - והרי שנינו בברייתא, **יֵשׁ בְּמְחִיצוֹת הָעֲרֵם לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר**, כלומר, פעמים שמחיצות הכרם גורמות היתר בדיני כלאים, ופעמים שהן גורמות איסור. **ומאחרת הברייתא:** מחיצה להקל **בְּיָצִיד, בָּרֹם הַנָּסוּךְ** בגפנים **עַד עֶשְׂרִים** [-גוף] **הַמְּחִיצָה**, דהיינו, שהגפנים סמוכים ודבוקים למחיצה, רשאי הוא להיות **זוֹרֵעַ** זרעים **מִבַּחוּץ** [-מגוף] **הַמְּחִיצָה וְאֵילָךְ** לצד חוץ, ואינו צריך להרחיק ארבע אמות מן הגפנים, שכן המחיצה מפסיקה ביניהם לעניין דין כלאים[ח]. ונמצא שמחיצה זו להקל היא באה, **שֶׁהֲרֵי אִילּוּ אֵין שָׁם מְחִיצָה** חייב היה **לְהִיוֹת מֻרְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת** מן הגפנים **וְזוֹרֵעַ**, כדין הרחקת זרעים מכרם. **וְזֶה הוּא** האופן שבו מצינו שבאו **מְחִיצוֹת הָעֲרֵם לְהָקֵל** בדין כלאים.

ממשיכה הברייתא לבאר: וּמחיצה לְהַחְמִיר בְּיָצִיד, הֵיכָן הכרם **מְשׁוּךְ** [-רחוק] **מִן הַכּוֹתֶל** שיעור **אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה**, דהיינו, שיש שטח ריק של אחת עשרה אמה בין הגפנים למחיצת הכרם[ט], **לֹא יָבִיא זֶרַע לָשָׁם** - אסור לו לזרוע זרעים בין הכרם למחיצה. ונמצא שמחיצה זו להחמיר היא באה, **שֶׁהֲרֵי אִילְמָלֵי** [-אילו] **אֵין מְחִיצָה** לכרם כלל, היה רשאי להיות **מֻרְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת** מן הגפנים **וְזוֹרֵעַ**, ואילו עתה אינו רשאי לזרוע אפילו בריחוק אחת עשרה אמה מן הגפנים. **וְזֹאת** האופן שבו מצינו שבאו **מְחִיצוֹת הָעֲרֵם לְהַחְמִיר** בדין כלאים. ומבואר מדברי הברייתא, ש'יש מחיצה להחמיר', ושלא כדברי אביי.

אביי דוחה את ההוכחה: אָמַר לֵיהּ אביי, **וְלֵימָא לָךְ** - ולשיטתך, שסובר אתה להוכיח משם ש'יש מחיצה לאיסור', **אוֹתְבֵן מִמַּתְנִיתִין** - היה לך להקשות עלי ממשנה[י], **דְּתָנַן** - שכך שנינו במסכת כלאים (פ"ד מכלאים ה"ב-ג), **כֶּרֶם הָעֲרֵם** [-שטח ריק שבתוך הכרם], **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, צריך שיהא בה שיעור **עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת**, כדי להתיר לזרוע בה זרעים [בהרחקת ארבע אמות מן הגפנים], **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, די בכך שיהא בה **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה.**

מְחוֹל הָעֲרֵם [-שטח ריק שסביב הכרם][יא], **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, צריך שיהא בו **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה**, כדי להתיר לזרוע בו [בהרחקת ארבע אמות מן הגפנים], **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, די בכך שיהא בו **שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה.**

ועתה מפרשת המשנה את הדברים: וְאֵיזוֹ הִיא עֲרֵם הָעֲרֵם, עֲרֵם שֶׁחָרַב - שחרבו הגפנים שבאמצע הכרם, ונותר שם שטח ריק המוקף גפנים מכל צדי. **אִם אֵין שָׁם** מקום פנוי של **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** על שש עשרה אמה[יב], **לֹא יָבִיא זֶרַע לָשָׁם** - אסור לזרוע זרעים בכל השטח הריק[יג]. שמאחר ויש גפנים הנטועים מסביב לשטח זה צריך להותיר להן ריווח ארבע אמות לכל צד, כפי השיעור הנצרך לעבודתן[יד], ואמות אלו נידונות ככרמים עצמם. ואם לא נותרו שם עוד שמונה אמות על שמונה אמות באמצע, בטלות אמות אלו לכרמים שבצדדים [שכן כאשר מחלקים שטח זה לשני הצדדים, אין בכל אחד מן החלקים ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא שיעור חשוב לזרוע בו שיח[טו]], ומעתה נידון כל השטח הפנוי ככרם, ואסור לזרוע בו זרעים אפילו בטפח אחד. אבל אם **הָיוּ שָׁם** בין הכרמים **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** פנויות מגפנים, **נוֹתֵן הוּא לוֹ** [-לכל כרם] ארבע אמות **בְּדֵי** שיעור **עֲבוֹדָתוֹ, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר** - את שמונה האמות הנותרות באמצע, שהרי אפילו באופן שנחלקן לכרמים שבצדדים יש בכל אחד מן החלקים שיעור חשוב של ארבע אמות, ולפיכך אינן בטילות לשם ומותר לזרוען [ציור ז][טז].

וְאֵי זוֹ הִיא מְחוֹל הָעֲרֵם, שטח ריק שיש מסביב לכרם, **בֵּין הָעֲרֵם לָגָּדֵר, שֶׁאִם אֵין שָׁם** ריווח של **שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה**[יז] **לֹא יָבִיא זֶרַע לָשָׁם**[יח], אבל אם **הָיוּ שָׁם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה נוֹתֵן לוֹ** [-לכרם] ארבע אמות **בְּדֵי** השיעור הנצרך **לְעֲבוֹדָתוֹ, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר** - את שמונה האמות הנותרות.

נמצא, שכבר נתבאר במשנה דין זה של 'מחול הכרם', שהמחיצה שסביב הכרם גורמת להחמיר בדין כלאים, ולפיכך טוען אביי לרבא שלא היה לו להקשות עליו מברייתא אלא מדברי המשנה.

ועתה ממשיך אביי ומישב את קושיית רבא: אֶלָּא הָתָם - שם לענין 'מחול הכרם', **לְאוֹ הֵינוּ טַעְמָא** - אין טעם האיסור משום מחיצת הכרם, שכן לא מצינו מחיצה האוסרת, אלא יש לאסור שם מסברא, **הָכָל אַרְבַּע אַמּוֹת** הסמוכות **לְגַבֵּי הָעֲרֵם** נצרכות **לַעֲבוֹדַת הָעֲרֵם**, ולפיכך נידונות כמו הכרם עצמו, ואילו ארבע האמות הסמוכות **לְגַבֵּי דְּלָא מְזָרְעָן** - מאחר ואינן ראויות לזריעה, שכן החרישה בהן מזיקה את הכותל[יא], **אַפְקְרוּהוּ מָרֵיהּ** - בעל הכרם מפקירן ומבטלן למחיצה, ואינן מצטרפות אל האמות שבאמצע. **דְּבֵינִי בֵינֵי** - ואלו האמות שנותרו באמצע, **אִי אִיכָּא אַרְבַּע חֲשִׁיבָן** - אם יש בהן שיעור ארבע אמות חשובות הן כשדה לעצמן, ואינן בטלות לכרם, ולפיכך מותר לזרוע בהן, **וְאִי לָא** - אך אם אין בהן שיעור ארבע אמות, **לָא חֲשִׁיבָן** - אינן חשובות לעצמן, אלא בטלות כלפי הכרם[יב], ולפיכך אסור לזרוע בהן [ציור ח][יט].

★

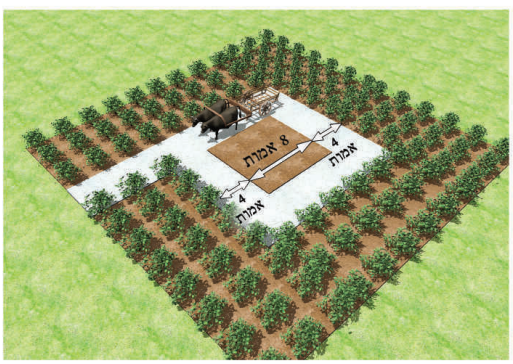

ציור ה

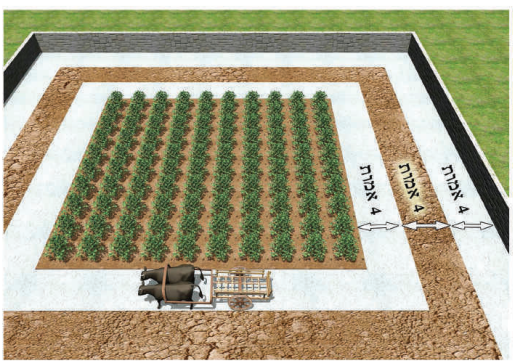

ציור ו

ז. **כְּיוֹצֵר**, ציוה רבא לרב שמעיה בר זעירא להקשות לאביי קושיא זו. רש"י (ד"ה ניתן). ח. **וְאֵיזוֹ** היא מחיצה העשויה מקנים. מאירי (ד"ה יש). ט. **וכ'** שכן בשיש פחות משיעור זה. רש"י (ד"ה ניתן). י. שיעור 'אחת עשרה אמה' אינו מדויק, אלא הכוונה פחות משתים עשרה אמה, וכמתבאר מדברי הגמרא להלן בסמוך. יא. **מעם** הדבר יתבאר בדברי הגמרא להלן. יא. **שכן** קושיא מדברי המשנה חזקה היא יותר מקושיא מברייתא. רש"י (ד"ה מחול). יב. **'מחול'** היינו 'סביב', כעין מחולות [הנעשים בעיגול סביב]. רש"י (ד"ה מחול). יג. **או** באופן שחרב הכרם על פני כל רוחבו, ונותרו גפנים משני צידיו [ולא מארבעה צדדים]. רש"י (לעיל ג: ד"ה שמכן). יד. **היינו** כשיטת בית הלל שהובאה לעיל במשנה, ולשיטת בית שמאי צריך עשרים וארבע אמות. טו. **אפילו** בטפח אחד. רש"י (ד"ה שמכן). טז. **זה** הוא השיעור הנצרך למעבר שור עם כליו לצורך חרישה. רש"י (ד"ה ניתן). יז. **כְּיוֹצֵר**, אף שארבע אמות הוא שיעור חשוב לצורך זריעת שדה, מכל מקום צריך שיהיה באמצע שטח של שמונה אמות, שאם לא כן יבטל כל אחד מן הכרמים שבצדדים את השטח הסמוך אליו, שאין בו ארבע אמות, ונמצא שאין כאן מקום הראוי לזריעה כלל. אבל כשיש שמונה אמות באמצע, אפילו אם יתחלק השטח שבאמצע לכרמים שבצדדים, מכל מקום יישאר בכל אחד מן החלקים ארבע אמות, שהוא שיעור חשוב לזריעת שדה, ועל כן אינו בטל לכרם. יח. **נתבאר** דין 'קרחת הכרם' לשיטת בית הלל, הסוברים ששיעורו שש עשרה אמה. אמנם דעת בית שמאי היא ששיעורו עשרים וארבע אמות. וכתב רש"י (לעיל ג: ד"ה ופס) לבאר את שיטתם בשני אופנים: האופן האחד, שהם סוברים ששיעור חשיבות שדה הוא שמונה על שמונה אמות [ולא ארבע על ארבע כשיטת בית הלל], ונמצא, שמלבד מה שצריך ליתן ארבע אמות לכל צד כדי עבודת הכרם, צריך שיוותרו באמצע שש עשרה אמה, כדי שיהא בהם כדי חלוקה של שמונה אמות לכל צד, אבל בפחות משיעור זה בטלות אמות אלו אל הכרמים שבצדדים, לפי שאין בהן חשיבות, ולפיכך אסור לזרוע ב'קרחת הכרם' עד שיהא בה שיעור עשרים וארבע אמות. האופן השני, שהם סוברים שהשיעור הנצרך לעבודת הכרם הוא שמונה אמות, ונמצא, שצריך ליתן שמונה אמות לכל צד כדי עבודת הכרם, ולאחר מכן צריך שיוותרו באמצע עוד שמונה אמות, כדי שיהא בהם כדי חלוקה של ארבע אמות לכל צד, ובסך הכל עשרים וארבע אמות. יט. **בשיטת** בית הלל לעיל, ולשיטת בית שמאי צריך שש עשרה אמה. כ. **טעם** הדבר מבואר בהמשך דברי אביי, להלן בסמוך. כא. **שכן** על ידי החרישה נעשה העפר תיחוח [-רך], והכותל נופל, אם אין תחתיו קרקע חזקה, וכמו ששנינו במסכת בבא בתרא (יח:), 'מרחיקין את הזורעים' וכו'. רש"י (ד"ה פיון). כב. **ו'לשיטת** בית שמאי שיעור 'מחול הכרם' הוא שש עשרה אמה, והיינו על פי אחד משני הטעמים שהובאו לעיל בהערה

הגמרא מביאה דין נוסף היוצא מדין 'דיורי גדולה בקטנה': אָמַר רַב יְהוּדָה, שָׁלֹשָׁה קַרְפֵּיפוֹת [-שטחים פתוחים שהוקפו במחיצות[נ] העומדים **זֶה** בְּצַד **זֶה**, כגון שהיו שלשה אנשים מהלכים בדרך, ועשה כל אחד מהם קרפף לדור בו, אך לא הקיפו במחיצות גמורות של 'שתי וערב', אלא עשה מחיצה של 'שתי' בלבד, דהיינו, שהעמיד עמודים סביב [באופן שאין ריוח שלשה טפחים בין עמוד לעמוד], או שעשה מחיצה של 'ערב' בלבד, דהיינו, שהקיף חבלים סביב עד לגובה עשרה טפחים [באופן שאין אויר שלשה טפחים בין חבל לחבל]. ומחיצות גרועות כאלו מועילות לעשות את השטח שבתוכן כרשות היחיד רק באופן שאין בו יותר מבית סאתיים, אלא אם כן דרים שם שלשה בני אדם, הנקראים בשם 'שיירא', שאז רשאים הם להקיף במחיצות כאלו אפילו שטח גדול ביותר[נא].

ובאופן שהיו שלושת הקרפיפות פתוחות זו לזו, **וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים מְגוּפָפִים**, כלומר, הקרפיפות החיצונים היו רחבים מן הקרפף שבאמצע, ועשו להם מחיצות משני צידי הפתח שבינם לאמצעי, ואילו הקרפף **הָאֶמְצָעִי אֵינוֹ מְגוּפָף**, כלומר, שהיה פרוץ במלואו לשני הקרפיפות שמצידיו [ציור ז][נב], ואדם **יָחִיד** דר **בָּזֶה** - בקרפף האחד, וכן אדם **יָחִיד** דר **בָּזֶה** - בקרפף השני, וכן בשלישי[נג], **נַעֲשָׂה** הקרפף האמצעי **כְּאֵילּוּ** דרה בו **שַׁיָּרָא** של שלשה בני אדם, שהרי נתבאר לעיל (נה.) שהדרים בחצר הגדולה המגופפת נידונים כדרים אף בחצר הקטנה שאינה מגופפת, וממילא יש לדון את השנים הדרים בצדדים כאילו דרים עם השלישי בקרפף האמצעי[נד], **וְעַל כֵּן נוֹתְנִין לָהֶן כָּל צוֹרְכָן**[נה], דהיינו, שדנים את כל השטח המוקף שבקרפף האמצעי כרשות היחיד, אפילו אם גדול הרבה[נו], כל שצריכים הם לשטח זה[נז].

(וְהַאי[נא]) אבל אם היה הקרפף **הָאֶמְצָעִי מְגוּפָף וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים אֵינָן מְגוּפָפִין**, כלומר, שהיה הקרפף האמצעי רחב יותר מן הקרפיפות החיצונים, והיו לו מחיצות משני צידי הפתחים שהיה פתוח בהם לקרפיפות החיצונים, ואילו הם היו פרוצים במלואם לאמצעי [ציור ט], **וְאָדָם יָחִיד** דר **בָּזֶה, וְכֵן יָחִיד בָּזֶה [וְיָחִיד בָּזֶה], אֵין נוֹתְנִין לָהֶם אֶלָּא בֵּית שֵׁשׁ** סאין, שני סאין לכל קרפף. שהרי אין כאן שלשה אנשים הדרים בקרפף אחד, שאף על פי

בשם רש"י: האחד, שבית שמאי סוברים שאין חשיבות לשדה בפתוח משמונה אמות, ונמצא שיש ליתן ארבע אמות שאינן נזרעות לצד הגדר, וארבע אמות לצד הכרם כשיעור עבודתו, ועוד שמונה אמות באמצע שבהן יש שיעור חשיבות שדה בפני עצמן ולא יתבטלו לגבי הכרם, ובסך הכל שש עשרה אמה. והשני, שבית שמאי סוברים ששיעור עבודת הכרם הוא שמונה אמות, ונמצא שיש ליתן ארבע אמות לצד הגדר ושמונה אמות לצד הכרם, ועוד ארבע אמות באמצע שיהא בהם שיעור חשיבות שדה. כג. **בדרך** כלל משמש שם 'קרפף' למקום שהוקף מחיצות שלא לשם דיורה, וכמו במשנה שבתחילת הפרק (לעיל פט.), אמנם כאן עוסקת הסוגיא במקומות שהוקפו לשם דיורה, וכפי שיבואר להלן. כד. **וגתבארו** דינים אלו לעיל בפרק ראשון (מז:). כה. **כתב** הרשב"א (ד"ה ושמעתין) שסוגיא זו כולה עוסקת באופן שכוחלי הקרפף שאינו מגופף נכנסים לתוך כוחלי הקרפף המגופף [ציור ח], שאם לא כן נידונים ה'גיפופי' של הקרפף הרחב כמחיצות גם לקרפף הצר, מדין 'נראה מבחוץ ושוה מבפנים' [ראה ביאור הענין בסוגיית הגמרא לעיל (פ:)]. ומכל מקום לא ציירנו כן בכל הציורים, כדי שלא לבלבל את המעיין]. כו. **בגליון** הוסיף 'ויחיד בזה', וכן הגיה המהרש"ל להלן. וברש"ש (ד"ה שלשה) כתב שאין צריך לזה, שכן דרך הגמרא לחסר את הפעם השלישית. כז. **מתבאר** מדברי הגמרא שדיירי החצר הגדולה נידונים כאילו הם דרים אף בקטנה. ובריטב"א (נשל"מ לד. ד"ה ג"מ) תמה על כך, שהרי לעיל (סה) פירש רש"י (ד"ה ויוכיח) שדיירי הגדולה מושלים בחצר הקטנה ומושכים אותה אצלם, והיינו לכאורה שדיירי הקטנה נידונים כדרים בגדולה. וכתב שצריך לומר שהכל ענין אחד, שמאחר והקטנה נגררת אחר הגדולה, ממילא דנים את דיר הגדולה כאילו הם דרים בקטנה, אך אינם נידונים כאדם היוצא מביתו לחצרו [שהוא מקום אחר], אלא כאילו הם גוררים את הקטנה לתוך חצרם ואז נכנסים לתוכה. כח. **והיינו** באופן שעירבו אלו עם אלו. רש"י (ד"ה ויחיד), שאם לא כן אוסרים החיצונים זה על זה. תוספות רבינו פרץ (ד"ה נעשה). כט. **כן** היא שיטת רש"י (ד"ה ויחיד), שאין נותנים להם כל צרכם אלא בקרפף האמצעי, שמאחר והחיצונים נידונים כדרים באמצעי נמצא שיש בו שיירא של שלשה בני אדם, אבל בחיצונים אין דר בכל אחד מהם אלא אדם אחד, ולפיכך אין נותנים להם אלא בית סאתיים. אמנם ברישב"א (ד"ה ג"מ) הביא בשם 'אחרים' [ובכך שכן דעת הרשב"א], שמאחר ונאמר בגמרא בסתם 'נותנים להם כל צרכם' הכוונה בזה גם לקרפיפות החיצונים, שאף להם הותר היקף כל צרכם. וטעם הדבר, שמאחר ויש שיירא של שלשה בני אדם הדרה בקרפף האמצעי, מותרים אף החיצונים על ידה, לפי שנידונים כחצר של הקרפף האמצעי. ל. **וביבד** שלא יהא שטח של בית סאתיים שאין בו כלים, כמבואר לעיל בפרק ראשון (מ:). רשב"א (ד"ה ג"מ). לא. **בהגהות** הב"ח הביא שיש המוחקים תיבה זו.

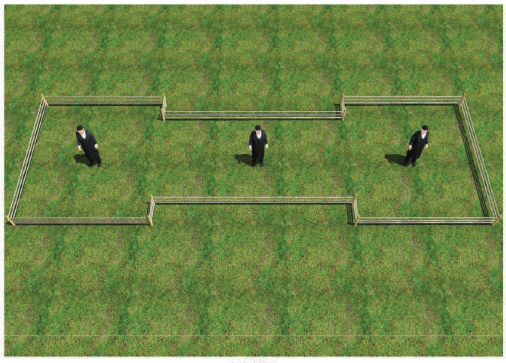

ציור ז

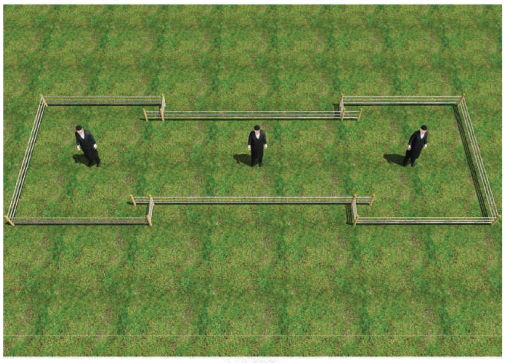

ציור ח

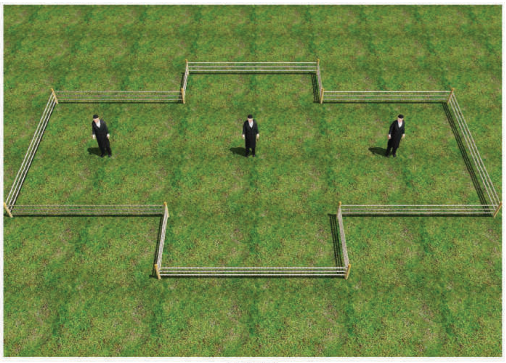

ציור ט

שהאמצעי נידון כאילו דר גם בחיצונים, מכל מקום עדיין אין דרים בכל אחד מן הקרפיפות הללו אלא שני אנשים, ואילו באמצעי דר אדם אחד בלבד, ולפיכך אין נותנים לכל אחד מהם אלא בית סאתיים בלבד[לב].

הגמרא מביאה ספיקות בדין זה: אִיבָּעֲיָא לְהוּ - נסתפקו בני הישיבה, באופן שהקרפף האמצעי מגופף והחיצונים אינם מגופפים, ויש אדם **אֶחָד** הדר **בָּזֶה** - באחד הקרפיפות החיצונים, **וְאָדָם אֶחָד** דר **בָּזֶה** - בקרפף החיצון השני, **וּשְׁנַיִם** דרים **בָּאֶמְצָעִי, מַהוּ** - מה יהא הדין בזה.

ומבארת הגמרא את צדדי הספק: האם יש לדון את הקרפיפות החיצונים כאילו דרים בכל אחד מהם שלשה בני אדם, שהרי **אִי לָאו דְּהָכָא נָפֵיק תְּלָתָא הָווּ** - אם ייצאו השנים האמצעים לקרפף החיצון האחד יש כאן שלשה אנשים הדרים בקרפף אחד, **וְאִי לָאו דְּהָכָא נָפְקִי תְּלָתָא הָווּ** - וכמו כן אם יצאו השנים האמצעים לקרפף החיצון השני יהיו בו שלשה אנשים, כלומר, מאחר והאמצעים שולטים בשני הקרפיפות החיצונים יש לדון אותם כאילו הם דרים בשניהם[לג], ונמצא שבכל אחד מן החיצונים דרים שלשה אנשים, ועל כן יש להתירם אפילו אם גדולים הם מבית סאתיים[לד]. **אוֹ דִילְמָא** - או שמא יש לומר שאין מקילים כל כך לדון את האמצעים כאילו דרים הם בכל אחד מן הקרפיפות החיצונים, ואף אין דנים אותם כאילו דרים רק באחד מהם, כדי להתיר לכל הפחות קרפף חיצון אחד בהיקף יותר מבית סאתיים, אלא אומרים אנו דְּחַד **דְּהָכָא נָפֵיק** - שאחד מן הדרים באמצעי יוצא לקרפף חיצון אחד, **וְחַד דְּהָכָא נָפֵיק** - ואילו האדם השני הדר בקרפף האמצעי יוצא אל הקרפף החיצון השני[לה], ונמצא שבכל אחד מן הקרפיפות החיצונים אין דרים אלא שני אנשים, וממילא אין נותנים לכל קרפף אלא בית סאתיים בלבד[לו].

הגמרא מביאה ספק נוסף בענין זה: וְאִם תֵּימְצִי לוֹמַר - ואם תרצה לפשוט הספק הקודם, ולומר דְּחַד **דְּהָכָא נָפֵיק וְחַד דְּהָכָא נָפֵיק** - שאחד יוצא לכאן ואחד לכאן, כלומר, שדנים את השנים האמצעים כאילו נחלקים וכל אחד מהם דר בקרפף חיצון אחר, מכל מקום עדיין יש להסתפק באופן שדרים **שְׁנַיִם בָּזֶה** - באחד הקרפיפות החיצונים, **וּשְׁנַיִם בָּזֶה** - בקרפף החיצון השני, **וְאָדָם אֶחָד** דר **בָּאֶמְצָעִי, מַהוּ** - מה יהא הדין באופן כזה, האם נאמר דְּהָכָא - שכאן **וְדַאי** יש קרפף שדרים בו שלשה אנשים, שהרי **אִי לָאו דְּהָכָא נָפֵיק תְּלָתָא הָווּ** - אם ייצא האמצעי לקרפף החיצון האחד יהיו דרים בו שלשה אנשים, **וְאִי לָאו דְּהָכָא נָפֵיק תְּלָתָא הָווּ** - וכן אם יצא האמצעי לקרפף החיצון השני יהיו דרים בו שלשה, וממילא יש להתיר את שני הקרפיפות החיצונים בהיקף כל צרכם, או לכל הפחות להתיר את אחד מהם[לז]. **אוֹ דִילְמָא** - או שמא יש לומר, **אֵימַר דְּהָכָא נָפֵיק וְאֵימַר דְּהָכָא נָפֵיק** - אולי ייצא האמצעי לכאן ואולי ייצא לכאן, ומאחר ואין אנו יודעים לאיזה מן החיצונים ייצא אין נותנים היקף יותר מבית סאתיים אפילו לאחד מן הקרפיפות.

מסיקה הגמרא: וְהָלְכְתָא בָּעֲיָן דְּקוּלָּא - להלכה, נוקטים אנו בשתי השאלות להקל, שבין באופן שיש אדם אחד בקרפף האמצעי ושני אנשים בכל אחד מן הקרפיפות החיצונים, ובין באופן שיש שנים באמצעי ואחד בכל חיצון, דנים את שני הקרפיפות החיצונים כאילו דרים בהם שלשה בני אדם, ומותרים בהיקף כל צרכם.

★

הגמרא מביאה דין בעניני מחיצות: אָמַר רַב חִסְדָּא,

לב. **ואם** אחד מן הקרפיפות החיצונים יש בו יותר מבית סאתיים, הוא אסור והאחרים מותרים. אבל אם האמצעי יש בו יותר מבית סאתיים כולם אסורים, שכן החיצונים פרוצים במלואם לרשות האסורה עליהם. רש"י (ל"פ ופ"ן). לג. **כלומר**, יש לחלות שהיתה דעת האמצעים מבעוד יום להשתמש בכל אחד מן החיצונים ולקנות בו שביתה. ריטב"א (ל"פ ופפנ"ח). לד. **אבל** האמצעי אינו מותר אלא בהיקף בית סאתיים, שמאחר ואין החיצונים שולטים בו נמצא שאין דרים שם שלשה בני אדם. והיינו לשיטת רש"י בסוגיא, אבל לשיטת הרשב"א נידון האמצעי כחצר של החיצונים, ומותר אף הוא בהיקף כל צרכו [וכפי שנתבאר בהערה לעיל]. משנה ברורה (סי' שם ס"ק סג). לה. **שכן** מסתבר לומר שהשנים הדרים באמצעי חפצים להיחלק ולדור כל אחד מהם בקרפף חיצון אחר, שבאופן כזה יהיו שני דיירים בכל קרפף חיצון, ויהיה להם מקום מרווח לתשמישיהם, אך אילו ידורו שני האמצעים באחד מן הקרפיפות החיצונים יהיו דרים שם שלשה אנשים, בעוד שבחיצון האחר לא ידור אלא אדם אחד. רש"י (ל"פ ופ"ן).

גֵּידוּד [-גבשושית][א], תל קטן] בגובה **חֲמִשָּׁה** טפחים, **וְעֶלְיוֹ** יש **מְחִיצָה** בגובה **חֲמִשָּׁה** טפחים **אֵין מְצָטָרְפִין.** כלומר, באופן שיש חצר שקרקעיתה גבוהה חמשה טפחים מקרקע החצר הסמוכה לה, והוסיפו על אותו גובה מחיצה של חמשה טפחים [ציור א], אין ה'גידוד' מצטרף עם המחיצה לחרץ בין החצרות[ב], **עַד שֶׁיְּהֵא** ההפסק שבין החצרות **אוֹ בּוֹר אוֹ גֵּידוּד,** דהיינו שתהיה קרקעית החצר העלינה גבוהה עשרה טפחים מקרקעית החצר התחתונה [ציור ב][ג], **אוֹ בּוֹר בְּתוֹךְ גֵּידוּד,** דהיינו ששתי החצירות עומדות בקרקע שוה, ויש ביניהן מחיצה בגובה עשרה טפחים.

הגמרא מקשה על דברי רב חסדא מברייתא: מֵיתִיבִי - הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, **שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת** העומדות **זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְהַחֲצֵר הָעֶלְיוֹנָה גְּבוֹהָה מִן** החצר **הַתַּחְתּוֹנָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גֵּידוּד** בגובה **חֲמִשָּׁה** טפחים **וְעֶלְיוֹ מְחִיצָה** בגובה **חֲמִשָּׁה** טפחים, **מְעָרְבִין** דיירי חצרות אלו **שְׁנַיִם** - שני עירובין, דהיינו שכל חצר מערבת לעצמה, **וְאֵין מְעָרְבִין** עירוב **אֶחָד** יחדיו, לפי שיש ביניהם מחיצה של עשרה טפחים שאין בה פתח. אבל אם היה גובה המחיצה שביניהם **פְּחוּתָה מִכָּאן** - פחות מעשרה טפחים, **מְעָרְבִין** שתי החצירות עירוב **אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם.** שכן באופן כזה הן נידונות כחצר אחת, וחייבות לערב יחדיו כדי שלא יאסרו זו על זו. מתבאר מדברי הברייתא, ש'גידוד חמשה ומחיצה חמשה' מצטרפים, ושלא כדברי רב חסדא.

מתרצת הגמרא: אָמַר רְבָא, מוֹדֶה רַב חִסְדָּא בְּחצר הַתַּחְתּוֹנָה, שכלפיה יש לדון 'גידוד חמשה ומחיצה חמשה' כמחיצה אחת של עשרה טפחים, **הוֹאִיל וְהִיא רוֹאָה פְּנֵי עֲשָׂרָה.** כלומר, מאחר ודיירי החצר התחתונה רואים לפניהם מחיצה ניכרת של עשרה טפחים, על ידי צירוף הגידוד והמחיצה, לפיכך היא מועילה לחרץ ביניהם ובין החצר העלינה, ולא אמר רב חסדא ש'גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפים', אלא כלפי דיירי החצר העלינה, שאינם רואים לפניהם אלא מחיצה של חמשה טפחים בלבד, ולפיכך דנים אותם כאילו אין מחיצה בינם ובין החצר התחתונה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי - אם כן, שכוונת הברייתא ש'גידוד חמשה ומחיצה חמשה' מצטרפים להיות מחיצה רק לחצר התחתונה ולא לעלינה, מדוע נקטה הברייתא ששתי החצרות 'מערבין שנים ואין מערבין אחד', הרי הדין נותן שהחצר **הַתַּחְתּוֹנָה תְּעָרֵב שְׁנַיִם,** כלומר, תוכל לערב לעצמה ולא יאסרו עליה דיירי העלינה, מאחר שיש מחיצה בינה ובין העלינה, **וְלֹא תְּעָרֵב** התחתונה עירוב **אֶחָד** עם העלינה, מאחר ואינה פתוחה אליה. אבל לגבי החצר **הָעֶלְיוֹנָה** הדין נותן שהיא **לֹא תְּעָרֵב** כלל, **לֹא** עירוב **אֶחָד** עם התחתונה, מאחר ואין התחתונה פתוחה לה, **וְלֹא שְׁנַיִם** - ואף לא תערב העלינה לעצמה, שהרי כלפיה אין מצטרף הגידוד עם המחיצה, ונמצא שהיא פרוצה לתחתונה בלא מחיצה, ואוסרים עליה דיירי התחתונה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא, בְּגוֹן שֶׁהָיְתָה החצר **הָעֶלְיוֹנָה מְגוּפֶפֶת עַד עֲשָׂר אַמּוֹת.** כלומר, הברייתא עוסקת באופן שהיה לחצר העלינה מחיצת עשרה טפחים מעל ה'גידוד חמשה', ובאמצע המחיצה היה כעין פתח שרוחבו עד עשר אמות, ובאותו פתח לא הניחו על הגידוד מחיצת עשרה טפחים אלא חמשה בלבד [ציור ג]. ולפיכך שתי החצירות מערבות לעצמן, ואינן אוסרות זו על זו, שהרי לגבי החצר התחתונה נידונית העלינה

ציור א

ציור ב

ציור ג

א. **הערוך** (ערך גד ה). ב. **ואף** על פי שגם 'גידוד' מועיל כמחיצה מדין 'גוד אסיק מחיצתא' [שהרי תל שהוא גבוה עשרה טפחים נידון כמוקף מחיצות, וכמבואר בדברי הגמרא לעיל (פו:)], מכל מקום אין ה'גידוד' והמחיצה יכולים להצטרף יחדיו, כשאין בכל אחד מהם שיעור עשרה טפחים הנצרך לגובה מחיצה, ולפיכך נאסרות החצרות בטלטול. אם פרוצות הן זו לזו במלואן ולא עירבו יחדיו. ג. **טעם** הדבר ש'כולה בגידוד' עדיף על 'גידוד חמשה ומחיצה חמשה', לפי שכאשר 'כולה בגידוד' משתמשים דיירי החצר העלינה בחצרם עד שפת הגידוד, ורואים את הפרש הגובה של עשרה טפחים שיש בינם ובין החצר התחתונה, ונמצא שהיא מחיצה הניכרת. אבל כשיש 'גידוד חמשה ומחיצה חמשה' אין דיירי החצר העלינה יכולים להשתמש בחצרם עד שפת הגידוד, שכן המחיצה מונעת בעדם מלהשתמש שם, ומכילא אינם רואים את הפרש הגובה של עשרה טפחים שיש בינם ובין החצר התחתונה, ונמצא שהיא מחיצה שאינה ניכרת. רש"י (ד"ה מהיכי). ד. **וכפי** שנתבאר לעיל בפרק שביעי, שבאופן שיש כותל גבוה עשרה טפחים בין שתי חצרות אינן יכולות לערב יחדיו, אלא כל אחת מערבת לעצמה. ואם יש באותו כותל פתח או חלון [שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים], אזי אם רצו דיירי החצרות רשאים הם לערב זה עם זה, ואם אינם רוצים בכך יכולים לערב כל חצר לעצמה. אמנם אם יש בכותל שביניהם פירצה שהיא רחבה יותר מעשר אמות, או שאין מחיצה כלל בין החצרות, חייבים הם לערב יחדיו, ואם לא עשו כן אוסרים הם זה על זה.

כסתומה לגמרי[ה], ואילו כלפי עצמה נידונית העלינה כחצר המוקפת מחיצה עם פתחי.

שבה הגמרא ומקשה: אִי הָכִי - אם כן, שהבריייתא עוסקת באופן שהחצר העלינה מוקפת מחיצת עשרה טפחים מעל הגידוד, **אֵימָא סֵיפָא** - אמור ובאר את הסיפא של הברייתא, בה שנינו שאם גובה המחיצה שעל הגידוד הוא **פָּחוֹת מִכָּאן** - פחות מחמשה טפחים, **מְעָרְבִין שְׁתֵּי חַצֵרוֹת עִירוּב אֶחָד, וְאֵין** רשאים להיות **מְעָרְבִין שְׁנַיִם**, מאחר ואין מחיצת עשרה המפסקת ביניהם. ומדוע, הרי נתבאר שיש לחצר העלינה מחיצה גמורה של עשרה טפחים מעל גבי הגידוד, למעט פתח של עשר אמות באמצע[ו], ולפיכך הדין נותן ד**אִי בָּעֵיָא חַד תְּעָרֵב אִי בָּעֵיָא תְּרֵי תְּעָרֵב** - שאם ירצו דיירי החצירות יערבו ביניהם עירוב אחד, מאחר ויכולים להם להצטרף על ידי הפתח שבמחיצה, אך אם לא ירצו לערב יחדיו, תוכל כל חצר לערב לעצמה, שכן יש ביניהם מחיצה גמורה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר רִיחַ הָרְבָּא, בְּגוֹן שֶׁנִּפְרְצָה החצר **הַתַּחְתּוֹנָה בְּמִלּוֹאָהּ עֶלְיוֹנָה**. כלומר, מדובר באופן שהחצר התחתונה אין ברוחבה אלא אותן עשר אמות שבגגר פתחה של העלינה [ציור ד], ונמצא שאם אין שם מחיצה בגובה עשרה טפחים הרי החצר התחתונה פרוצה במלואה לעלינה, ואוסרים דיירי העלינה על דיירי התחתונה[ז], כדין 'חצר גדולה שנפרצה לקטנה' שהגדולה מותרת והקטנה אסורה, אלא אם כן עירבו החצרות זו עם זו. וזו היא כוונת הברייתא 'פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים'.

ציור ד

שבה הגמרא ומקשה: אִי הָכִי - אם כן, שהחצר התחתונה אינה רחבה אלא כנגד פתחה של עלינה, הדין נותן שהחצר **הַתַּחְתּוֹנָה חַד תְּעָרֵב** - תהא צריכה לערב עירוב אחד עם דיירי העלינה, **תְּרֵי לָא תְּעָרֵב** - אך לא תוכל לערב שני עירובין, כלומר, לערב לעצמה בלא העלינה, שכן דיירי העלינה אוסרים עליה. אבל החצר **הָעֶלְיוֹנָה, אִי בָּעֵיָא תְּרֵי תְּעָרֵב** - אם תרצה תערב שני עירובין, כלומר, תערב לעצמה[ח], שהרי אין החצר התחתונה אוסרת עליה, מאחר ויש לה מחיצות עשרה משני צידי הפתח, **וְאִי בָּעֵיָא חַד תְּעָרֵב** - ואם תרצה תערב עירוב אחד עם דיירי התחתונה, שהרי יש פתח ביניהם. ומדוע אם כן נקטה הברייתא לגבי שתי החצרות 'מערבין אחד ואין מערבין שנים'.

מתרצת הגמרא: אֵין, הָכִי נָמֵי - אכן כך הוא הדבר, שרשאים דיירי העלינה לערב לעצמם, **וְכִי קָתָנֵי** - ומה ששנינו בברייתא **'פָּחוֹת מִכָּאן מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם'**, אין הכוונה על החצר העלינה, אלא **אֲתָחְתּוֹנָה**, שאינה רשאית לערב לעצמה מאחר והיא פרוצה במלואה לעלינה, אבל דיירי העלינה שיש להם 'גיפופי' משני צידי הפתח רשאים לערב לעצמם אם ירצו[ט].

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב חסדא בענין 'גידוד חמשה ומחיצה חמשה': **דְּרַשׁ מָרֵימָר, גִּידּוּד חֲמִשָּׁה וּמְחִיצָה חֲמִשָּׁה מְצָטָרְפִין** זה לזה, להיות נידונים כמחיצה אחת של עשרה טפחים, אפילו לגבי החצר העלינה[י].

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: אֲשְׁכְּחֵיהּ [-פגש] **רָבִינָא לְרַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, אֲמַר לֵיהּ** - שאל אותו, **תְּנֵי מָר מִידֵּי בְּמְחִיצָה**[יא] - האם שנה מר איזו ברייתא בדין צירוף 'גידוד חמשה ומחיצה חמשה'.

אֲמַר לֵיהּ רב אחא בריה דרבא לרבינא, **לָא** - אין בידי ברייתא בענין זה[יב].

מסיקה הגמרא[יג]: וְהִלְכָתָא, גִּידּוּד חֲמִשָּׁה וּמְחִיצָה חֲמִשָּׁה מְצָטָרְפִין[יד].

*

הגמרא מבררת דין כותל שבין שתי חצרות שנפל: בָּנַי [-נסתפק] **רַב הוֹשַׁעְיָא, דַּיְּרִין הֲבָאֵין בְּשַׁבָּת** - דיירים שנוספו לחצר בשבת, **מַהוּ שֶׁיֵּאָסְרוּ** את הטלטול על דיירי החצר הראשונים. כגון שהיו שתי חצרות סמוכות זו לזו וכותל ביניהן, ועירבה כל חצר לעצמה, ונפל הכותל שביניהן בשבת, ונמצא שעתה דרים כולם בחצר אחת, האם אוסרים הם זה על זה, כיון שלא עירבו דיירי החצר האחת עם דיירי החצר השניה, או שמאחר והיו מותרים בטלטול בכניסת השבת, בעוד שהיה הכותל עומד על תילו, שוב אינם נאסרים לאותה שבת.

הגמרא מנסה לפשוט הספק ממשנתנו: אֲמַר רַב חִסְדָּא, תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (לעיל 35) **'חֲצַר גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְרְצָה לַקְּטַנָּה, הַגְּדוֹלָה מוּתֶרֶת וְהַקְּטַנָּה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּפָתְחָהּ שֶׁל גְּדוֹלָה'.** סבר רב חסדא שהמשנה עוסקת באופן שנפרץ הכותל שביניהן ביום השבת, והיו דיירי כל חצר מותרים לטלטל בחצרם בכניסת השבת, ואף על פי כן אוסרת החצר הגדולה על הקטנה. ואם כן, יש לפשוט מכאן שדיורים הבאים בשבת אוסרים זה על זה[טו].

דוחה הגמרא: אֲמַר רַבָּה, אֵימָר - יתכן לומר שהמשנה עוסקת באופן שכבר **מִבְּעוֹד יוֹם נִפְרְצָה** החצר הגדולה לקטנה, ולפיכך היא אוסרת עליה, שכן לא הותרה הקטנה בטלטול בכניסת השבת, אבל אילו נפרץ הכותל בשבת היו שתיהן מותרות לטלטל בחצרותיהן.

אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, **לָא תֵּימָא**[טז] **מָר אֵימָר** - אל יאמר הרב 'שמא' נפרצה הגדולה לקטנה מבעוד יום, **אֶלָּא וַדַּאי** צריך אתה לומר **שֶׁמִּבְּעוֹד יוֹם** היא **נִפְרְצָה**, אבל אם נפרץ הכותל בשבת אין הגדולה אוסרת על הקטנה, מאחר והותרה כבר בכניסת השבת. **דְּהָא מַר הוּא דְּאָמַר** - שהרי כך אמרת לנו, **בָּעֵי מִינַּיהּ** [-שאלתך] **מָרֵב הוֹנָא, וְבָעֵי מִינַּיהּ** [-ושאלתך] **מָרֵב יְהוּדָה, עֵירֵב** בערב שבת **דֶּרֶךְ הַפֶּתַח, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח** בשבת, **אוֹ נִסְתַּם הַדֶּרֶךְ חַיָּוון** מערב שבת, **וְנִסְתַּם הַחַיָּוון** בשבת, **מַהוּ** - מה הדין בזה. כלומר, שתי חצרות הסמוכות זו לזו, ויש כותל בגובה עשרה טפחים ביניהן, ובאותו כותל יש פתח או חלון[יז], הדין בזה שרשאים דיירי שתי החצרות לערב יחדיו, אם ירצו, שכן יש חיבור ביניהם על ידי הפתח או החלון[יח]. אבל אם אין

ה. **שאף** במקום הפתח רואה התחתונה מחיצת עשרה טפחים בינה ובין העלינה, חמשה טפחים של הגידוד, ועוד חמשה טפחים של המחיצה. ו. **ואנחם** מצד עצמה רשאית היתה החצר העלינה לערב עם התחתונה, שהרי יש לה פתח במחיצה שבינה ובין התחתונה, אבל מצד החצר התחתונה אין הן יכולות לערב יחדיו, לפי שהעלינה נידונית לה כסתומה לגמרי. רש"י (ל"פ מנחם). כתב בתוספות רי"ד (ל"פ קנין), שלפי אוקימתא זו יש לפרש את דברי הברייתא 'או שיש בה גידוד חמשה ומחיצה חמשה' רק לענין עשר האמות של הפתח, והחידוש בזה הוא שאף על פי שלפני העלינה יש כאן פתח מכל מקום כלפי התחתונה הכל סתום, ולפיכך אין החצרות יכולות לערב יחדיו. ז. **ובחברה** צריך לומר שלגבי פתח זה כתבה הברייתא 'פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים', ולא לגבי שאר המחיצה [שכן בפתח זה עוסקת הרישא של הברייתא 'או שיש בה גידוד חמשה ומחיצה חמשה', שהרי בשאר ההיקף יש מחיצה עשרה, וממילא גם הסיפא עוסקת באותו פתח בלבד]. רש"י (ל"פ שם). ח. **אך** דיירי התחתונה אינם אוסרים על העלינה, שהרי העלינה לא נפרצה במלואה, לפי שיש לה 'גיפופי' של מחיצת עשרה טפחים משני צידי הפירצה. ט. **מאחר** ונקטה הברייתא בלשון 'מערבין שנים' על אופן שבו כל חצר מערבת לעצמה, משתמשת עתה הגמרא בלשון זו לענין שתערב החצר העלינה לעצמה, אף על פי שאין החצר התחתונה יכולה לערב לעצמה. י. **ואף** שאין דיירי החצר העלינה רואים ביניהם מחיצה נכרת של עשרה טפחים, מכל מקום מאחר ואם יעמדו על גבי ראש המחיצה ויביטו למטה יראו את החצר התחתונה בעומק של עשרה טפחים, לפיכך מועילה מחיצה זו אף להם, להפריד בינם ובין החצר התחתונה. רבינו יהונתן (ל"פ מנחם). יא. **הב"ח** גורס 'אמר אמימר מידי בגידוד חמשה ובמחיצה חמשה', וראה בזה בהערה להלן בסמוך. יב. **לְבָאוּרָה** יש לתמוה, מדוע הביאה הגמרא מעשה זה, הרי מאחר ואמר רב אחא שאין בידו ברייתא בענין זה, נמצא שאין אנו לומדים מכאן מאומה. וברש"ש (ל"פ ס"ק) ציין לדברי הגמרא לעיל (36:), שגם שם מצינו לכאורה כעין זה, ששאל רב אחא בריה דרב אויא לתלמידי רב אשי אם אמר רבם איזו הלכה בצורת הפתח. ואמרו לו שלא אמר כלום. אמנם הוסיף וציין להדרי הרא"ש שם (פי' יד) שהוא מפרש את דברי הגמרא באופן אחר [ולפירושו יש נפקא מינה במעשה שם]. הב"ח, אינו גורס 'אמר ליה תני מר מידי במחיצה', אלא כך הוא גורס 'אמר אמימר מידי בגידוד חמשה ובמחיצה חמשה', ולדבריו מיושבת קושיא זו, שכוונת רבינא בשאלתו היתה האם אכן נכונה השמועה שאמימר סובר ש'גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפים', והשיב לו רב אחא בריה דרבא שאין אמת בשמועה זו. בתוספות רי"ד (ל"פ ושבמפס) מפרש, שהמשך דברי הגמרא להלן בסמוך 'והלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפים', הם מדברי רב אחא בריה דרבא, שכך השיב לו לרבינא על קושיתו, אף שאין בידי ברייתא בענין זה, אבל מכל מקום יש קבלה בידי ש'גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפים'. ולדבריו, מבואר טעם הדבר שהביאה הגמרא מעשה זה כאן. אך צ"ע. יג. **ראה** בהערה לעיל, שנחלקו הראשונים אם פסק הלכה זה הוא המשך דברי רב אחא בריה דרבא לרבינא או שהוא מדברי הגמרא. יד. **כתב** הריטב"א (ל"פ ופלקע - פמס), שלמסקנת הגמרא ש'גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין' 'יתבארו דברי הברייתא כפשוטם, שבאופן שיש בין החצרות גידוד חמשה ומחיצה חמשה הרי זו מחיצה גמורה בלא פתח, ולפיכך 'מערבין שנים ואין מערבין אחד', ואילו באופן שיש מחיצה הפחותה משיעור זה נמצא שהחצרות פתוחות זו לזו, ולפיכך 'מערבין אחד ואין מערבין שנים', ואין צריך מענה להעמיד את הגדולה במגופפת עד עשר אמות, וכן אין צריך לומר שהקטנה פרוצה במלואה לגדולה. טו. **אלא** שבמשנתנו אין נאסרים אלא דיירי החצר הקטנה, מאחר ונפרצו מחיצותיהם לגמרי, ואילו דיירי החצר הגדולה מותרים, שכן נותרו להם 'גיפופי' משני צידי המחיצה, אבל באופן שבו הסתפק רב הושעיא לא נותרה מחיצה כלל בין החצרות, ולפיכך הדין נותן שיהיו אסורות שתיהן אסורות. טז. **בריי"ף** גורס 'לא לימא', וראה הגהות וציונים. יז. **והפתח** או החלון מקצתם בתוך עשרה טפחים, וכמו כן, רוחב החלון הוא ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, שכן בפחות משיעור זה אין החצרות יכולות לערב יחדיו, כמבואר לעיל בתחילת פרק שביעי. יח. **אמנם** רשאים הם גם לערב כל חצר לעצמה אם ירצו, ואינם חייבים לערב אלו עם אלו, שכן יש מחיצה המפסיקה ביניהם, ואין פירצה מבטלת מחיצה אלא כשרחבה יותר מעשר אמות.

פתח או חלון ביניהם אינם יכולים לערב יחד, אלא כל חצר מערבת לעצמה. ובאופן שהיה פתח או חלון ביניהם ועירבו יחד בערב שבת, ונסתם הפתח או החלון בשבת, יש להסתפק האם בטל העירוב שביניהם ואסורים לטלטל מחצר אחת לשניה[יט], או שמאחר והותר הטלטול בתחילת השבת שוב אינו נאסר. **וְאָמַרְַ֖ לִ֑י** רב הונא ורב יהודה על ספק זה, **'שַׁבָּת֙ בֵּינ֣וֹן שֶׁהוּתְּרָ֔ה הוּתָּ֖רָה'**. כלומר, מאחר והותרו החצרות בטלטול מזו לזו בכניסת השבת, שכן היה ביניהם פתח או חלון, הותרו לכל אותה השבת, ואף אם נסתם בשבת הפתח או החלון אין העירוב בטל, ורשאים הם להמשיך ולטלטל מחצר לחצר.

נמצא, שרבה קיבל מרב הונא ורב יהודה שאומרים 'שבת כיון שהותרה הותרה'. ולפיכך אף בענין משנתנו יש לומר כן, שאילו נפרצה החצר הגדולה לקטנה בשבת לא היתה אוסרת עליה, שהרי מותרת היתה בכניסת השבת[כא], אלא בהכרח שהמשנה עוסקת באופן שנפרץ הכותל שביניהן מערב שבת[כב].

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה: אִתְּמַר - נאמרה מחלוקת בבית המדרש, בענין **בּוֹתֵל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת שֶׁנָּפַל** בשבת, ולא היה מתחילה פתח או חלון ביניהן, ועל כן לא עירבו יחדיו מערב שבת, אלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם. **רַב אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** - בכל אחד מן החצרות, **אֲפִילּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת**, שמאחר ונפרצו החצרות זו לזו בטל העירוב שהניחו דיירי כל חצר לעצמם מערב שבת, ואוסרים הם אלו על אלו, ולפיכך אינם רשאים לטלטל את כליהם מן הבתים לחצר, או אף בתוך החצר עצמה[כג], אלא בארבע אמות בלבד[כד]. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,**

יט. **דרך** ראש הכותל, או דרך חורין וסדקין. רש"י (ד"ה מסו).

כ. **בכנגחת** יהודה (פסחים), (פ"ל ח, ד"ה ופתח) גרס 'לאמרי'.

כא. **יש** לתמוה, שהרי לכאורה נכונים הם דברי אביי, שלא היה לו לרבה לומר 'אימר מבעוד יום נפרצה' אלא 'ודאי מבעוד יום נפרצה', שאם לא כן היתה אף הקטנה מותרת מדין 'כיון שהותרה', ואם כן, מה סבר רבה שאמר 'אימר'. וביאר בשו"ת רע"א (מי ס), שרבה הסתפק שמא יש לחלק בין 'נסתם הכותל' לבין 'חצר גדולה שנפרצה לקטנה', שכן ב'נסתם הכותל' לא נוספו דיירים חדשים בחצרות, ובאופן כזה אכן היה פשוט לרבה שאומרים 'כיון שהותרה הותרה', אבל ב'חצר גדולה שנפרצה לקטנה' מאחר ודנים כאילו נוספו דיירים בכל חצר, סבר רבה שיתכן שאין אומרים בזה 'כיון שהותרה', וכפי שנתבאר חילוק זה בדברי הגמרא לעיל (ע:), שלדברי רבי יצחק אין אומרים 'כיון שהותרה' כשנוספו דיירים בשבת. אמנם אביי סבר שאין לחלק בזה, ולפיכך טען לרבה שאין לו לומר 'אימר' אלא 'ודאי' [וראה שם עוד במסקנת דבריו שדחה יישוב זה, שכן הוא סובר שאף בכותל שבין שתי חצרות שנפל אין כאן הוספת דיורים, מאחר ובני החצר האחת אינם רשאים להשתמש בחצר האחרת, ונמצא שאין מקום לחלק בין כותל שנפל לבין כותל שנסתם].

כב. **ואף** על פי שהכל מודים שמותר לטלטל כלים ששבתו בחצר, אף באופן שלא עירבו דייריה אלו עם אלו, אין הדברים אמורים אלא בחצר רגילה שאין בה אלא רשות אחת, אבל כאן יש שתי חצרות שהן שתי רשויות, ונפרצה כל אחת מהן למקום האסור לה, ולפיכך אוסרות הן זו על זו. רש"י (ד"ה כיון).

כג. עוד כתב, שאף שנוקטים אנו להלכה שכל חצרות רשות אחת הן, ומותר לטלטל מחצר לחצר [את הכלים ששבתו בהן] אף אם לא עירבו דיירי החצרות אלו עם אלו, ואם כן לכאורה אין כאן אלא רשות אחת, מכל מקום אוסר רב לטלטל כאן מחצר לחצר, מאחר ומדובר באופן שעירבו דיירי כל חצר לעצמם, ורב סובר כשיטתו (לעיל נ:) 'הלכה כרבי שמעון, והוא שלא עירבו', דהיינו, שרק באופן שלא עירבו דיירי כל חצר לעצמם מתיר רבי שמעון לטלטל את הכלים ששבתו בחצר לחצר אחרת, אבל כשעירבו לעצמם, שעתה מצויים כלי הבתים בחצר, אסור לטלטל מחצר לחצר, שמא יכואו להוציא לשם אף את הכלים ששבתו בבתים.

כד. **מעצו** של רב האוסר את החצרות בטלטול, משום שאינו סובר את הכלל של 'כיון שהותרה הותרה', ולפיכך אין מועיל מה שהיו החצרות מותרות בטלטול בכניסת השבת. רש"י (ד"ה כן).

זֶה מְטַלְטֵל עַד עִיקַּר מְחִיצָה, וְזֶה מְטַלְטֵל עַד עִיקַּר מְחִיצָה. כלומר, רשאים דיירי כל חצר להוציא את כליהם מן הבתים לחצר, עד המקום שבו עמדה המחיצה מתחילה[א], שמאחר והותר להם הטלטול שם בכניסת השבת, שוב אין נאסרים בו לאותה שבת[ב].

הגמרא מפרשת היכן נתבארה שיטתו של רב: וְהָא דְּרַב - דין זה שהובא בשמו של רב, ש'כותל שבין שתי חצרות שנפל אין מטלטלים בו אלא בארבע אמות', **דְּאָמַר אִתַּמַּר** - לא אמרו רב במפורש, **אֶלָּא מִסְּלָקָא אִתַּמַּר** - אלא מכלל מעשה למדנו שכך הוא סובר[ג]. **דְּרַב וּשְׁמוּאֵל הֲווּ יָתְבֵי בְּהָהוּא חֲצַר** - יושבים היו בחצר אחת בשבת, **נָפַל גּוּדָּא דְּבֵינֵי בֵּינֵי** - נפל הכותל שבין אותה חצר לחצר הסמוכה לה, ולא עירבו החצרות זו עם זו. **אָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל** לתלמידיו, **שְׁקוֹלוּ וְזִילוּ הָכָא נְגִידוּ בָּה** - קחו טלית ופרסו אותה שם, במקום שבו עמדה המחיצה. **אַהֲדְרִינְהוּ רַב לְאַפֵּיהּ** - החזיר רב את פניו לצד אחר, להראות שאינו מסכים עם דברי שמואל, אלא הוא סובר שיש לאסור לטלטל את הטלית בתוך החצר[ד]. **אָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל** לתלמידיו, **אִי קָסָבַר אַבָּא** - אם מקפיד רב בענין זה[ה], **שְׁקוֹלוּ הֲטֵיוֹנֵיהּ וְקַטְרוּ בָּהּ** - קחו את אבנטו וקשרו בו את הטלית למחיצה, כלומר, שתסתייע עשיית המחיצה על ידי רב בעל כרחו, ובלשון בדיחותא אמר כן.

הגמרא מבררת מדוע הוצרך שמואל לפרוס טלית: וְשָׁמוּאֵל, מַאי טַעְמָא לָא - מדוע הוצרך לפרוס טלית בתורת מחיצה, **הָא אָמַר** - הרי הוא סובר, ש'**מְטַלְטֵל עַד עִיקַּר מְחִיצָה, וְזֶה מְטַלְטֵל עַד עִיקַּר מְחִיצָה**', שמאחר והיתה המחיצה קיימת בכניסת השבת הותרה כל אחת מן החצרות בטלטול לאותה שבת, ומה צורך יש עתה במחיצה אחרת.

משיבה הגמרא: שְׁמוּאֵל עֲבַד דְּצָנְעִינְהוּ בְּצִלְמָא - שמואל עשה כן רק בשביל צניעות גרידא, שיוכלו דיירי כל חצר להשתמש בחצרם בלא שיראו אותם דיירי החצר השניה.

עתה מבררת הגמרא את שיטת רב: וְרַב, אִי קָבְרָא לֵיהּ דְּאַסְיָר - אם הוא סובר שאסור לטלטל בחצר לאחר נפילת הכותל, **לֵימָא לֵיהּ** - היה לו לומר כן לשמואל במפורש, ומדוע לא גילה את דעתו אלא ברמז, שהחזיר את פניו לצד אחר.

משיבה הגמרא: אַתְרֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל הֲוָה - היה זה במקום רבנותו של שמואל, ואין ראוי הדבר שיאסור רב את אשר התיר שמואל שהוא רב העיר.

שבה הגמרא ושואלת: אִי הָכִי מַאי טַעְמָא אַהֲדְרִינְהוּ לְאַפֵּיהּ - אם כן, מה הוא טעם הדבר שגילה רב את דעתו על כל פנים ברמז, בכך שהחזיר את פניו לצד אחר.

משיבה הגמרא: דְּלָא נִימְרוּ בְּשְׁמוּאֵל קָבְרָא לֵיהּ - כדי שלא יאמרו הרואים שרב סובר כזה כשמואל, ומתיר לטלטל בחצרות אלו בלא מחיצה ביניהם (**וְהָדַר בֵּיהּ מִשְּׁמַתְיֵיהּ**[ה]).

* * *

משנה משנה זו עוסקת בדין חצר שנפרצה לרשות הרבים: חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים במלואה[ו], **הַמְּבָנִים מְתוּכָּהּ** [-מתוך החצר] **לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לְתוֹכָהּ** [-לתוך החצר], **חַיָּיב**[ז], לפי שהיא נידונית כרשות הרבים[ח]. אלו **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.**

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, המטלטל **מִתּוֹכָהּ** [-מתוך החצר] **לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכָהּ, פָּטוּר,** שמאחר ונפרצה לרשות הרבים שוב אין היא נידונית כרשות היחיד, אך מכל מקום אסור לכתחילה לטלטל הימנה לרשות הרבים, אפילו בתוך ארבע אמות, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא** [-החצר] נידונית **כְּבָרְמְלִית.**

ולפיכך המטלטל ממנה בין לרשות היחיד ובין לרשות הרבים פטור, אלא שחכמים דנו אותה ככרמלית[ט], ואסרו לטלטל ממנה בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד[י].

*

גמרא הגמרא מבררת את טעמו של רבי אליעזר: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וכי **מִשּׁוּם דְּגָזְרָה** החצר **לִרְשׁוּת הָרַבִּים הִיא** [-הרי היא נעשית] **רְשׁוּת הָרַבִּים** בעצמה, והרי אין רשות לרבים להלך בה[יא].

מתרצת הגמרא: אֵין - אכן כן, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבַר לַהּ** - סובר כשיטתו, **דְּתַנְּיָא** בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, רְבָבִים שֶׁבָּרְרוּ דֶּרֶךְ לָעֲצָמָן,** כלומר, שנטלו לעצמם דרך בתוך שדה של אדם אחר, **מַה שֶּׁבָּרְרוּ בָּרְרוּ** - זכו בדרך זו להלוך בה, ואין בעל השדה רשאי לגודרה ולמנוע את מעבר הרבים שם. וממילא יש לפרש שאף המשנה עוסקת באופן כזה, שמאחר ונפרצה החצר לרשות הרבים החלו רבים להלך בה, ולפיכך סובר רבי אליעזר שנעשית החצר כרשות הרבים לכל דבריה, והמטלטל ממנה לרשות היחיד חייב. אמנם דעת חכמים היא שאין הרבים רשאים לבורר לעצמם דרך בשדה של אדם אחר, ועל כן הם סוברים שאף אם רבים עוברים בחצר זו שנפלו מחיצותיה אין היא נידונית משום כך כרשות הרבים.

שבה הגמרא ומקשה: אֵינִי - וכי כך הוא הדבר, שלדברי רבי אליעזר רשאים הרבים ליטול להם דרך בשדה של אדם אחר, **וְהָאָמַר** [-והרי אמר] **רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְהוּא** [ש'רבים שבררו דרך לעצמן מה שבררו בררו'] נאמר רק באופן **שֶׁאָבְדָה לָהֶן** [-לרבים] **דֶּרֶךְ בָּאוֹתוֹ שָׂדֶה.** כלומר, שהיתה דרך הרבים עוברת מתחילה בשדה של אדם אחר, ואבדה אותה הדרך, ואין ידוע היכן היתה עוברת, באופן כזה הדין הוא שאם בררו להם הרבים איזו דרך לעבור באותה שדה זכו בה, אף שאינם יודעים אם היתה זו דרכם מתחילה, ואין בעל השדה רשאי למונעם מכך[יב]. אבל באופן שלא היתה להם דרך בשדה זו מעולם, אינם רשאים לבורר לעצמם דרך בה, ויכול בעל השדה לסלקם משם. ואם כן עדיין יש לתמוה על שיטת רבי אליעזר במשנתינו, מדוע הוא סובר שחצר שנפרצה לרשות הרבים נידונית כרשות הרבים.

וממשיכה הגמרא בקושייתה: וְכִי תֵּימָא - ואם תרצה לומר, **דְּהָכָא נָמֵי** - שאף משנתינו עוסקת באופן כזה, **בְּגוֹן שֶׁאָבְדָה לָהֶן** [-לרבים] **דֶּרֶךְ בָּאוֹתָהּ חָצֵר,** כלומר, שיש ויכוח בין בני רשות הרבים לבעל החצר שנפרצה היכן היתה עומדת מחיצת החצר במקורם לכן, שבני רשות הרבים מרחיבים את שטח רשות הרבים לתוך החצר במקצת, ואילו בעל החצר טוען שמחיצת החצר היתה עומדת באותו מקום שבני רשות הרבים מהלכים שם עתה, ועל כך אומר רבי אליעזר שאם קבעו הרבים את מקום המחיצה בתוך החצר חלה קביעתם, ומעתה השטח שהם עוברים בו נידון כרשות הרבים גמורה, אף שלטענת בעל החצר שטח זה שלו הוא[יג]. על כך מקשה הגמרא, כיצד ניתן לפרש כן, **וְהָאָמַר** [-והרי אמר] **רַבִּי חֲנִינָא, עַד מָקוֹם מְחִיצָה מַחְלוֹקֶת,** כלומר, שנחלקו חכמים על רבי אליעזר לענין ששטח החצר כולה עד מקום המחיצה, אם יש לדונו כרשות הרבים או כרמלית, אבל לענין מקום המחיצה מודים הם לרבי אליעזר שהוא נידון כרשות הרבים. ומתבאר מכך, שלדברי רבי אליעזר נידונית החצר כולה כרשות הרבים, ואם כן, כיצד ניתן לפרש את טעמו משום ש'אבדה להם דרך', והרי אין בני רשות הרבים דנים עם בעל החצר אלא על מקום המחיצה, אבל לגבי שאר החצר מודים הם לו שרשותו היא, ומדוע סובר רבי אליעזר שיש לדון את החצר כולה כרשות הרבים.

מתרצת הגמרא: אֵל תֹּאמַר בִּדְבָרֵי רַבִּי חֲנִינָא עד מקום מחיצה מחלוקת, **אֶלָּא אֵימָא** - אמור כך, **עַל מְקוֹם מְחִיצָה מַחְלוֹקֶת,** כלומר, שמחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים היא רק לענין מקום המחיצה, שעל כך דנים בני רשות

א. **וחייבו** דווקא לענין כלים ששכחו בבתים, שנאמרו בכניסת שבת בטלטול לחצר האחרת, ולא הותר לטלטלם אלא באותה חצר, ולפיכך אף בשנפלה המחיצה אין לטלטלם אלא עד המקום שבו היתה עומדת מתחילה, אבל כלים ששכחו בחצר מותר לטלטלם בכל ששת החצרות, בין קודם נפילת המחיצה ובין לאחר נפילתה, שכן דעת שמואל היא (לעיל נה.) שלדברי רבי שמעון (שהלכה כמותו) מותר לטלטל מחצר לחצר כלים ששכחו בהם, אפילו באופן שעירבו דיירי כל חצר בינם לבין עצמם, ואין לחוש שמא יבואו להוציא לחצר האחרת את הכלים ששכחו בבתים. רש"י (ד"ה זה). ב. **ברוב** מקומות שכותבת הגמרא את הלשון 'לאו בפירוש אמר אלא מכללא איתמר', כוונתה לדחות את הראיה מן המעשה, שכן פעמים רבות ניתן לפרש מעשה אחד בכמה אופנים, ולפיכך ישנם מקומות שהגמרא אומרת 'מאן דחזא סברי וכו', כלומר, שהוראה טעה ללמוד הלכה מן המעשה, אך לא פירש הענין כהוגן. וישנם מקומות שהגמרא שואלת 'ואי מכללא מאי', כלומר, מה מקום יש לחלוק בדבר זה ולפרש המעשה באופן אחר. אמנם בסוגיא זו אין הגמרא דוחה את הראיה מן המעשה, ואף אינה מקשה 'ואי מכללא מאי' (וראה שפתי חכמים למסכת ברכות (פ. ד"ה לחם) שכתב, 'בקצת מקומות בש"ס פריך הש"ס ואי מכללא מאי, ובקצת מקומות לא פריך'). ג. **כתב** רש"י (ריפמוח ס: ד"ה ומהיכא), ששמואל היה מכנה את רב בשם 'אבא' מאחר והיה קשיש ממנו, והכוונה בזה כמו 'נשיאי ורבי', אמנם ברשב"ם (פסחים קיט: ד"ה אבא) כתב, ש'אבא' הוא שמו של רב, אלא שמשום כבוד היו קוראים אותו בבבל 'רב', כשם שהיו קוראים לרבי יהודה הנשיא בארץ ישראל בשם 'רבינו'. ד. **מאירי** (לעיל נה: ד"ה ונענין - ונמצי). והוסיף, שיש המפרשים שרצה לקשור המחיצה באבנטו של רב כדי שתעמוד בתוקף, לפי שרב מצדיק שתהיה המחיצה קבועה, ומטעם זה החזיר את פניו. אך כתב שאין צריך לפרש כן. ה. **במהרש"ל** (ד"ה אי קסבר) כתב שאין לגרוס תיבות אלו, שמשמעותם היא שאמרו שרב חזר בו משמותרו, ואי אפשר לומר כן, שהרי רב לא אמר זאת בשום מקום, אלא שמכלל מעשה זה אנו למדים שכך היא שיטתו.

ו. **או** בפירצה שהיא רחבה יותר מעשר אמות. רש"י (ד"ה חצר שנפרצה). אמנם בתוספות (לעיל נה: ד"ה חייב) כתבו, שהמשנה עוסקת דווקא באופן שנפרצה המחיצה במלואה, ואף נפרצו ראשי שתי המחיצות הסמוכות לה מהצדדים, וכתב בקרן אורה (ד"ה חצר) שבירושלמי (פ"א) מבואר כדברי התוספות. ז. **אם** עשה כן במזיד בידעים והתראה חייב סקילה, ואם אין עדים או התראה חייב כרת, ואם עשה כן בשוגג חייב חטאת. ח. **בגמרא** להלן בסמוך יבואר מדוע סובר רבי אליעזר שיש לדון אותה כרשות הרבים גמורה. ט. **דהיינו,** שלדברי רבי אליעזר נידונית החצר כרשות הרבים גמורה, ולפיכך המטלטל משם לרשות היחיד חייב, אמנם מדברי חכמים יש להוכיח שנחלקו עליו בענין זה, שהרי נקטו בדבריהם שהמוציא מן החצר לרשות הרבים 'פטור', ויש לדייק מדבריהם שמכל מקום אסור לעשות כן, ואילו היו חכמים כדעת רבי אליעזר שהחצר נידונית כרשות הרבים לכל דבריה, אם כן היו מתירים לכתחילה לטלטל ממנה לרשות הרבים אחרת, אלא בהכרח שהם סוברים שמן התורה אין החצר נידונית לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים, ולפיכך המטלטל ממנה לרשות הרבים או לרשות היחיד פטור, אלא שחכמים נתנו עליה דין כרמלית להחמיר, ואסרו לטלטל ממנה בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד. על פי דברי רש"י (ד"ה פטור). י. **ואף** בתוך החצר אין לטלטל אלא בארבע אמות, כדין כרמלית. רבינו יחונתן (ד"ה ורבי יהודה ומכמיס). יא. **וכ"ש** הוא בידינו, שכל דרך שאינה מסורה לרבים אין לה דין רשות הרבים, אף באופן שהיא סלולה ורחבה, וכמבואר בדברי הגמרא לעיל (נב:). **מאירי** (לעיל נה: ד"ה ונענין - ונמצי). יב. **ויפה** כח רבים מכח יחיד, שהיחיד שאבדה לו דרך בשדה חבירו לא יבורר מעצמו, אלא אז בכית דין אז ברשותו של בעל השדה, אבל הרבים הם כבית דין, שכן אם מי מהם יתבע בעל השדה לדין. רשב"ם (בבא בתרא ק. ד"ה כשמפנים).

הרבים עם בעל החצר היכן היתה עומדת המחיצה מתחילה, ובזה סובר רבי אליעזר ש'רבים שבררו דרך לעצמן מה שבררו בררו', אבל לענין החצר כולה מודה רבי אליעזר לחכמים שאין היא נידונית כרשות הרבים.

הגמרא מביאה אופן נוסף בביאור מחלוקת רבי אליעזר וחכמים: וְאֵיבָעֵית אֵימָא - ואם תרצה אמור אופן אחר בביאור מחלוקתם. שאכן מקום המחיצה ניכר, ואין בני רשות הרבים טוענים ששלהם הוא, ואף על פי כן סובר רבי אליעזר שיש לדון מקום זה כרשות הרבים[יג]. **וּבְדִין צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים** קָמְיְפַּלְגִי - נחלקו רבי אליעזר וחכמים, דהיינו, מקומות ברשות היחיד הסמוכים לרשות הרבים, ובני רשות הרבים משתמשים בהם. **דְּרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר** סָבַר, **צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים כִּרְשׁוּת הָרַבִּים דָּמוּ** - הם נידונים, ולפיכך דנים גם את מקום המחיצה כרשות הרבים, מאחר ורבים עוברים שם בדרך הילוכם[יד]. **וְרַבָּנָן סָבְרִי, צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לָאו כִּרְשׁוּת הָרַבִּים דָּמוּ** אלא ככרמלית.

מקשה הגמרא: וְלֵיפְלוֹג בְּצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים בְּעָלְמָא[טו] - היה להם לרבי אליעזר וחכמים לחלוק בסתם דין 'צידי רשות הרבים', ומדוע נחלקו בדין זה דווקא לגבי חצר שנפרצה לרשות הרבים[טז].

מתרצת הגמרא: אִי אִיפְּלִיגוּ בְּצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים בְּעָלְמָא - אילו היו נחלקים ב'צידי רשות הרבים' סתם, **הָווּ אָמְרִינַן** - היינו אומרים, **כִּי פְּלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר** - אימתי חולקים חכמים על רבי אליעזר בדין 'צידי רשות הרבים', וסוברים שאינם נידונים כרשות הרבים אלא ככרמלית, **הֲנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאִיכָּא חִיפּוּפֵי** - דברים אלו אמורים רק באופן שיש יתידות או אבנים גדולות המפסיקות בינם ובין רשות הרבים[יז], שבזה סוברים חכמים שאין הצדדים נידונים כרשות הרבים עצמה, לפי שאין העוברים ושבים רגילים להכנס לשם בדרך הילוכם, **אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָּא חִיפּוּפֵי** - אבל במקום שאין הפסק בין רשות הרבים ל'צידי רשות הרבים', כמו במשנתינו העוסקת בחצר שנפרצה לרשות הרבים, שבני רשות הרבים עוברים בדרך הילוכם על מקום הכותל, **אֵימָא מוֹדוּ לֵיהּ** - סבורים היינו לומר שמודים חכמים לרבי אליעזר שמקום הכותל נידון כרשות הרבים, **קָא מַשְׁמַע לַן** - לפיכך משמיעה לנו המשנה שאין הדין כן, אלא אף באופן כזה סוברים חכמים ש'צידי רשות הרבים' אינם נידונים כרשות הרבים אלא ככרמלית.

הגמרא מקשה על שני האופנים שנתבארו במחלוקת רבי אליעזר וחכמים: נתבאר עד עתה, שלדעת הכל לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על שטח החצר עצמה, אלא רק על מקום המחיצה, שלדברי רבי אליעזר יש לדון אותו כרשות הרבים, מדין 'רבים שבררו' או מדין 'צידי רשות הרבים', ואילו לדברי חכמים יש לדון אותו ככרמלית. ועל כך מקשה הגמרא כיצד ניתן לפרש כן, **וְהָא 'מְתוּכָּה' קָאָמַר** - והרי במשנתינו אמר רבי אליעזר שהמכניס 'מתוכה' של החצר לרשות היחיד או מרשות היחיד לתוכה חייב, ומשמע מכך שהוא דן את החצר כולה כרשות הרבים, ולא רק את מקום המחיצה.

מתרצת הגמרא: אכן לא נחלק רבי אליעזר אלא לענין מקום המחיצה, **וְאֵידֵי דְּאָמַר רַבָּנָן מְתוּכָּה אָמַר אֵיהוּ נָמֵי מְתוּכָּה** - ואגב כך שנקטו חכמים בלשון 'מתוכה' נקט אף רבי אליעזר בלשון זו[יח].

שבה הגמרא ומקשה: וְרַבָּנָן - לכאורה יש לתמוה על שיטת חכמים, שהרי **אָמַר** להם **רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר 'צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים', וּמַהֲדְרוּ לֵיהּ אֵינְהוּ** - ואילו הם השיבו לו 'מְתוּכָּה'. כלומר, מאחר ומודה רבי אליעזר שתוכה של החצר נידון ככרמלית, ולא אמר את דבריו אלא לענין 'צידי רשות הרבים', דהיינו מקום הכותל, אם כן מדוע השיבו לו לענין טלטול מתוך החצר.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ - כך אמרו לו **רַבָּנָן 'דְּרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר, מִי לָא קָא מוֹדֵית לָן** - וכי אין אתה מודה לנו **הֵיכָא דְּמַיְילָא** אדם **מְתוּכָּה** של החצר **לִרְשׁוּת הָרַבִּים**, וכן אם טלטל **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכָהּ, דְּפָטוּר הוּא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא** נידונית כ**כַּרְמְלִית**[יט], אם כן, **צִידֵי נָמֵי לָא שָׁנֵא** - אף מקום המחיצה שהוא 'צידי רשות הרבים' אין דינו חלוק בזה, ויש לך להודות שהוא נידון ככרמלית ולא כרשות הרבים.

וְעַל כָּךְ השיב להם **רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר**, שאין לדמות את תוך החצר למקום המחיצה, שכן **הָתָם** - שם, בתוך החצר, **לָא קָא דָּרְכֵי לֵיהּ רַבִּים** - אין הרבים עוברים שם, ולפיכך אינו נידון כרשות הרבים, אבל **הָכָא** - כאן, במקום המחיצה, **קָא דָּרְכֵי לֵיהּ רַבִּים** - הולכים בני רשות הרבים, ולפיכך הוא נידון כרשות הרבים.

* * *

משנה משנה זו עוסקת בדין חצר או בית שהיו מחיצותיהם שלימות בכניסת השבת, ונפרצו לאחר מכן בתוך השבת, וכן במבוי שהיה מתוקן בכניסת השבת ונתקלקל באמצעה.

חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה בשבת **לִרְשׁוּת הָרַבִּים**[טי] **מְשָׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ** - משני צדדים[כ], **וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ** בשבת **מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתָיו, וְכֵן מָבוֹי שֶׁנִּשְׁבַּר** בשבת **קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיָיו**[כא] **מוּתָּרִים** הם בטלטול **בְּאוֹתוֹ שָׁבָּת**, מאחר והותרו במקצתה, **וְאֲסוּרִים לְעָתִיד לָבֹא** - לשבת הבאה, עד שיתקנום. אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**[כב].

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם מוּתָּרִין בְּטלטול לְאוֹתוֹ שָׁבָּת מוּתָּרִין גַּם לָעָתִיד לָבֹא - לשבת האחרת, **וְאִם אֲסוּרִין לָעָתִיד לָבֹא** - לשבת האחרת, **אֲסוּרִין** אַף **לְאוֹתוֹ שָׁבָּת**[כג].

*

גמרא **הגמרא מבררת מדוע נקטה המשנה שנפרצה החצר משני צדדים: בְּמַאי עָסְקִינַן** - באיזה אופן עוסקת המשנה, **אִילֵימָא** - אם נאמר שנפרצה החצר **בְּפִירְצָה** שהיא רחבה עד **עֲשָׂר** אמות[כד], אם כן יש לתמוה, **מַאי שְׁנָא** - מה שונה הדבר, שאם נפרצה החצר רק **מֵרוּחַ אַחַת** אין היא נאסרת בכך, משום **דְּאָמְרִינַן פִּיתְחָא הוּא** - לפי שאנו אומרים שאין זו 'פירצה' אלא 'פתח', **מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת נָמֵי פִּיתְחָא הוּא** - הרי מטעם זה יש להתיר אף באופן שנפרצה החצר משתי רוחות, שמאחר וכל פירצה אינה רחבה יותר מעשר אמות אין אלו 'פרצות' אלא 'פתחים', ואין החצר נאסרת בכך[כה]. **וְאֶלָּא** נאמר שהמשנה עוסקת באופן שנפרצה החצר **בְּיֶתֶר מֵעֲשָׂר** - בפירצה שהיא רחבה יותר מעשר אמות, **אִי הָכִי** - אם כן, מדוע הוצרכה המשנה לומר שנפרצה החצר משני צדדים, הרי **אֲפִילּוּ** אם נפרצה **מֵרוּחַ אַחַת נָמֵי** - גם כן יש לאוסרה.

מבארת הגמרא: אָמַר רַב, לְעוֹלָם יש להעמיד את דברי המשנה **בְּפִירְצָה** שהיא רחבה עד **עֲשָׂר** אמות, ולפיכך אין החצר נאסרת אם נפרצה רק מצד אחד, שכן אין זו 'פירצה' אלא 'פתח', ומכל מקום ישנו אופן שהחצר נאסרת אם נפרצה משני צדדים,

---

יג. **גם** בתירוץ זה סוברת הגמרא את דברי רבי חנינא, שאין הנידון בין בעלי החצר לבין בני רשות הרבים אלא על מקום המחיצה בלבד. יד. **ואף** ששטח זה של בעל החצר הוא, ואין הרבים טוענים שהיה מקום זה שלהם מתחילה, מכל מקום כלל הוא ביידינו 'מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו' (ב"ק נג:). רי"טב"א (ב"ב ט ע"ב). טו. **הב"ח** מגיה 'דעלמא', וכן להלן בסמוך.

טז. **בתוספות** (ב"ב ושם) תמהו, מה קושיא היא זו, הרי יתכן לומר שאין חכמים חולקים על דין 'צידי רשות הרבים' בכל מקום, אלא רק כאן לענין מקום מחיצה, שמאחר ושטח זה שייך לבעל החצר אין הוא בכלל 'צידי רשות הרבים', שהרי 'רשות היחיד' הוא. ותירצו התוספות, שכל 'צידי רשות הרבים' עומדים הם בקרקע רשות היחיד, שכן היא הדרך בארם הבא לבנות בית בחצרו, שאין הוא בונה עד סוף תחומו ממש, אלא כותש מעט לתוך שלו ובונה, ונמצא שנותר לו שטח מועט בין חצרו ובין רשות הרבים, ואותו מקום נקרא 'צידי רשות הרבים'.

יז. **שכך** היתה דרכם להניח יתידות או אבנים בסמוך לכותל, כדי שלא יזיקוהו הקרונות העוברים ברשות הרבים, ואותו ריווח שבין היתידות לכותל נקרא בשם 'צידי רשות הרבים'. רש"י (ב"ב שם). וברי"ט"א (ב"ב שם) כתב בשם רבותיו, שאין כוונת הגמרא בתיבת 'חיפופי' לאיזה הפסק שיש בין רשות הרבים לצידי רשות הרבים, אלא שבכל מקום שיש כותל ברשות היחיד מתרחקים הימנו בני רשות הרבים, כדי שלא 'יחופר' [-יתחככו] בו, ונמצא שיש שטח ריק בסמוך לכותל, והוא הנקרא 'צידי רשות הרבים', אבל כשאין כותל ברשות היחיד, הולכים בני רשות הרבים לכל רוחב הדרך, עד לגבול רשות היחיד ממש.

יח. **אגב** אין כוונת תיבת 'מתוכה' שאמר רבי אליעזר שזה לכוונת תיבת 'מתוכה' שאמרו חכמים, שכן לדברי חכמים הכוונה היא מתוך החצר כולה [ובכללים בזה אף את מקום המחיצות], ואילו לדברי רבי אליעזר הכוונה היא רק מתוך מקום המחיצה. גאון יעקב (ב"ח ס"ב - סה"מ). יט. **מבואר** מדברי הראשונים במשנתנו שלא גרסו תיבות אלו, ראה הגהות וציונים. וראה להלן בהערה שנחלקו הראשונים האם המשנה עוסקת באופן שנפרצה החצר לרשות הרבים או למבוי. כ. **להלן** (ב"ב יתבאר בגמרא איזה צדדים נפרצו. כא. **כתב** רש"י (ב"ב שם ושעיה"ג) שיש לגרוס 'שניטלה קורתו או לחיו' בלשון יחיד, ולא 'קורותיו או לחייו' בלשון רבים. וכתבו על כך התוספות (לעיל ח. ד"ה קוניסיו) שהרין עמו, שאף על פי שהמשנה עוסקת פעמים בשיטת רבי יהודה, הסובר (לעיל ו:) שיש מבוי שאינו ניתר אלא בשתי קורות או שני לחיים [כשיש לו שני בתים משני צידי רשות הרבים], מכל מקום אין צריך לגרוס במשנה 'שניטלו קורותיו או לחייו', שהרי די בכך שתינטל קורה אחת או לחי אחד בכדי לאסור את המבוי. כב. **כתב** רש"י (ב"ב שם), שהמשנה עוסקת בחצר שנפרצה לרשות הרבים [ומבואר מדבריו שלא גרס במשנה 'לרשות הרבים', ולפיכך הוצרך לפרש זאת]. אמנם התוספות (ב"ב שם - סה"מ) כתבו בתירוצם השני שהמשנה עוסקת בחצר שנפרצה למבוי או לחצר אחרת. ובקרן אורה (שם) תמה עליהם, שכן מדברי הגמרא לקמן (שם) משמע שהמשנה עוסקת בחצר שנפרצה לכרמלית. כג. **הגמרא** להלן (שם) מפרשת שכוונת רבי יוסי להחמיר יותר מרבי יהודה, ולומר שכשם שאסורים לשבת אחרת כך אסורים גם לאותה שבת. כד. **וגותרו** 'ניפופי' משני הצדדים, כמו בסתם פירצה [שאם נפרץ הכותל במלואו אזי אוסרת הפירצה אף בפחות מעשר אמות]. ריטב"א (ב"ב שם). כה. **וכברה** הגמרא עתה, ש'חצר שנפרצה משתי רוחותיה' היינו בשני צדדים זה כנגד זה, כגון שיש פירצה אחת בצד מזרח והשניה בצד מערב [ובאופן כזה אכן אין החצר נאסרת בשתי פרצות, אם כל אחת מהן אינה רחבה יותר מעשר אמות]. רש"י (ב"ב משם).

וְכֵן גַּגּוֹן שֶׁנִּפְרְצָה בְּקֶרֶן זָוִית - בפינת החצר. כלומר, שאין המשנה עוסקת באופן שנפרצו בחצר שתי פרצות בשתי רוחות זו כנגד זו, כגון פירצה אחת במזרח והשניה במערב, אלא שנפרצה בה פירצה אחת התפוסת שני צדדים, כגון בקרן מזרחית דרומית [ציור א], ובאופן כזה אוסרת הפירצה את החצר אף אם אינה רחבה יותר מעשר אמות, שכן אי אפשר לדון אותה כ׳פתח׳, משום **דְּפִיתְחָא בְּקֶרֶן זָוִית לָא עֲבְדֵי אִינָשֵׁי** - שאין דרך האנשים לעשות פתח בקרן זוית[א].

★

שנינו במשנה: וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתָיו.

מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא - מדוע שונה הדבר, שאם נפרץ הבית רק **מֵרוּחַ אַחַת** [-מצד אחד] מותר לטלטל בו, משום **דְּאָמְרִינַן ׳פִּי תְּקֵרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם׳**, כלומר, שדנים את קצה הגג כאילו יורד וסותם את המחיצה שנפרצה[ב], אם כן מטעם זה כשנפרץ הבית **מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת נָמֵי לֵיתֵי** - גם כן יש לומר **׳פִּי תְּקֵרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם׳** את שתי המחיצות שנפרצו[ג].

מתרצת הגמרא: אָמְרִי דְּבֵי רַב מְשַׁמְיָה דְּרַב - אמרו בני ישיבתו של רב בשם רב, **גַּגּוֹן שֶׁנִּפְרַץ** הבית משתי רוחותיו **בְּקֶרֶן זָוִית, וְקֵירוּזוֹ׳** של הבית עומד **בַּאֲלַכְסוֹן, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר** - שבאופן כזה אי אפשר לומר **׳פִּי תְּקֵרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם׳**. כלומר, המשנה עוסקת בתקרה משופעת שאין אומרים בה ׳פי תקרה׳[ד], ומעתה נידון הבית כמו חצר, שאם נפרץ בעשר אמות מרוח אחת, או אפילו משתי רוחות זו כנגד זו, מותר היה לטלטל בו, לפי שהפרצות נידונות כפתחים, אבל מאחר והמשנה עוסקת בבית שנפרץ בקרן זוית, דהיינו, שיש בו שתי פרצות בשתי רוחות הסמוכות זו לזו, אי אפשר להתיר הפרצות מדין ׳פתח׳, לפי שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית, ועל כן נאסר הבית בטלטול בשבתות הבאות.

הגמרא מביאה דעה נוספת בביאור האופן שבו עוסקת משנתנו לגבי חצר ובית שנפרצו: וְשַׁמּוֹאֵל אָמַר, הרישא של המשנה ׳חצר שנפרצה משתי רוחותיה׳, עוסקת **אֲפִילּוּ** בפירצה שהיא רחבה **יֶתֶר מֵעֲשָׂר** אמות[ה].

מקשה הגמרא: אִי הָכִי - אם כן, אפילו אם נפרצה החצר רק **מֵרוּחַ אַחַת נָמֵי** - גם כן יש לאסור לטלטל בה, שכן פירצה שהיא רחבה יותר מעשר אמות אינה נידונית כפתח, ומדוע הוצרכה המשנה לומר שנפרצה החצר משני צדדים.

מתרצת הגמרא: אכן לא הוצרכה המשנה לומר כן משום חצר, שהרי אף כשנפרצה מצד אחד היא נאסרת, אלא שנקטה המשנה כן **מְשׁוּם בַּיִת,** שאינו נאסר אלא באופן שנפרץ משני צדדים[ו].

שבה הגמרא ומקשה: וְבַיִת גּוּפֵיהּ תְּקַשֵׁי - ולגבי בית עצמו יש להקשות, **מַאי שְׁנָא** - מדוע שונה הדבר, שאם נפרץ הבית רק **מֵרוּחַ אַחַת** מותר לטלטל בו, משום **דְּאָמְרִינַן ׳פִּי תְּקֵרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם׳**, אם כן, מטעם זה אף בשנפרץ **מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת נָמֵי נֵיתֵי** - גם כן יש להתיר משום **׳פִּי תְּקֵרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם׳**.

וְתוּ - ועוד יש להקשות, **מִי אִית לֵיהּ לְשַׁמּוֹאֵל** - וכי שמואל סובר את דין **׳פִּי תְּקֵרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם׳, וְהָא אַתְּמַר** - והרי נאמרה מחלוקת אמוראים לגבי **אֲכַסַּדְרָה** [-תקרה העומדת על גבי עמודים] **שֶׁבַּבְּקָעָה**, שאין לה מחיצות כלל [ראה להלן ציור ה], מה דינה לגבי טלטול בשבת. **רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ,** לפי שאומרים בה ׳פי תקרה יורד וסותם׳, וממילא היא נידונית כמוקפת מחיצות מכל צדדיה, ורשות היחיד היא. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד, לפי שאין אומרים בה ׳פי תקרה׳, ועל כן אינה נידונית כרשות היחיד אלא ככרמלית. מבואר מדברי שמואל שאינו סובר לדין ׳פי תקרה יורד וסותם׳, ואם כן קשה לשיטתו מדוע נקטה המשנה בית שנפרץ משתי רוחותיו, הרי אף אם לא נפרץ אלא מצד אחד נאסר לטלטל בו, מאחר והוא מעמיד את המשנה בפירצה שהיא רחבה יותר מעשר אמות, שאינה נידונית כ׳פתח׳.

מתרצת הגמרא: הָא לָא קָשְׁיָא - קושיא זו [השניה] אינה קשה, לפי שלא נחלק שמואל על דין ׳פי תקרה׳ לגמרי, אלא **כִּי לֵיתֵי לֵיהּ** - אימתי אינו סובר לדין זה, רק **בְּאופן** שצריך לעשות **אַרְבַּע** מחיצות על ידי דין ׳פי תקרה׳, כגון לגבי אכסדרה בבקעה שאין לה מחיצות כלל, **אֲבָל בְּאופן** שצריך לעשות רק **שָׁלֹשׁ** מחיצות על ידי דין ׳פי תקרה׳, ובדופן הרביעית יש מחיצה כהלכתה, **אִית לֵיהּ** - הוא סובר לדין זה, ומודה שאומרים ׳פי תקרה יורד וסותם׳ כדי להשלים את שאר שלושת המחיצות.

שבה הגמרא ומקשה: אמנם נתיישבה הקושיא השניה, שאכן שמואל סובר את דין ׳פי תקרה׳, **אַךְ מִכָּל מָקוֹם קָשְׁיָא** - עדיין קשה הקושיא הראשונה, שמאחר ובית שנפרץ מרוח אחת אומרים בו דין ׳פי תקרה׳ להתירו, אם כן אף בנפרץ משתי רוחותיו יש להתירו מטעם זה[ז].

א. **ו׳פיתח׳** נידונית הפירצה כאילו היא רחבה יותר מעשר אמות, או כסותל שנפרץ במלואו. ריטב״א (לעיל ע״ח ד״ה נמצאת). ב. **נחלקו** הראשונים בגדר דין ׳פי תקרה יורד וסותם׳. דעת רש״י במסכת סוכה (יט. ד״ה ומשלימין), שדין זה נכלל ב׳הלכה למשה מסיני׳ של ׳גוד אחית מחיצתא׳, כלומר, ש׳פי תקרה׳ נחשב כמחיצה. אמנם דעת התוספות בסוגייתנו (לעיל ע״ח ד״ה כמאן, ובמקום נוסף), ש׳פי תקרה׳ מתיר משום שהוא דומה לפתח [ולא משום ׳מחיצה׳]. ומטילא אינו שייך להלכה של ׳גוד אחית׳ שנאמרה במחיצה]. וכתב בקהילות יעקב (סי׳ ו סק״ב), שיש חילוק למעשה בין השיטות, לענין מקום שאומרים בו דין ׳פי תקרה׳ ועוברים שם גדיים, לדעת רש״י ש׳פי תקרה׳ מועיל משום מחיצה אזי מבטלים הגדיים את שֵׁם ה׳מחיצה׳, אמנם לדעת התוספות שהוא משום ׳פתח׳ אין חסרון במה שעוברים שם, שהרי אדרבה, עיקרו של פתח הוא כדי שיהא ניתן לעבור דרכו. ג. **לענין** בית אין הגמרא מבררת אם הפירצה רחבה יותר מעשר אמות או לא, כמו לעיל (ע״ח), לענין חצר, שכן שם טעם ההיתר משום ׳פתח׳, והיתר זה אינו מועיל אלא עד רוחב עשר אמות, אבל כאן רוצה הגמרא להתיר מדין ׳פי תקרה יורד וסותם׳, והיתר זה מועיל אף בפירצה שהיא רחבה מעשר אמות [משא״כ בחצר אי אפשר לומר ׳פי תקרה׳, מאחר ואין לה תקרה]. על פי דברי התוספות (לעיל ע״ח ד״ה מפי). ובתוספות רבינו פרץ (ד״ה וקן) הוסיף בזה, שאי אפשר להעמיד את המשנה בבית שנפרץ ברוחב עשר אמות [בקרן זוית] כמו לגבי חצר, שאם כן יש לתמוה מדוע הוצרכה המשנה לשוב ולשנות דין זה לגבי בית, אחר שלא נתחדש בו אלומה, אלא בהכרח שמדובר בפירצה הרחבה יותר מעשר אמות, וטעם ההיתר הוא משום ׳פי תקרה יורד וסותם׳. ד. **כן** פירש רש״י (ד״ה אמרי), ש׳קירוי באלכסון׳ היינו שהגג משופע ואין לו ׳פה׳. אמנם לא נתבאר ברבריו מדוע אין אומרים בגג כזה ׳פי תקרה יורד וסותם׳, שהרי מכל מקום יש לו קצה. ובפסקי תרי״ד (ד״ה וקן) כתב, שגג משופע יורד באלכסון חוץ לכותלי הבית, ועל כן אין לומר בו ׳פי תקרה יורד וסותם׳. והביא דבריו הריטב״א (ד״ה וקיימיין) [ציור ב]. ובארחות חיים (כתב, סי׳ שסג סק״ס) הבין מדבריו שאין חילוק בין גג ישר למשופע, אלא בין גג המסתיים בשוה לכותלים לגג היוצא חוצה להם, אלא שהרגילות היא שגג ישר מסתיים בשוה לכותלים וגג משופע יוצא לחוץ. ולפיכך נקטה הגמרא ׳קירוי באלכסון׳, וכתב, שנמצא לפי זה שגג משופע שאינו בולט מחוץ לכותלים אומרים בו דין ׳פי תקרה׳. אמנם בפתחא דזוזא (סי׳ שסג סק״ל ד״ה ותני) כתב, שאין כוונת הרי״ד לחלק בין גג הבולט לחוץ לבין גג שאינו בולט, אלא החילוק הוא בין גג ישר למשופע, שבגג משופע אין אומרים ׳פי תקרה יורד וסותם׳ אפילו אם אינו בולט מן הכותלים לחוץ, לפי שהמחיצה הנוצרת על ידי ׳פי תקרה׳ של גג משופע, נמשכת אף היא בשיפוע, ומסתיימת ברוחות מקום משאר כותלי הבית, ונמצא שיש פירצה בין מחיצה זו לבין שאר הכותלים, ועל כן אין הבית נידון כמוקף בארבע מחיצות. ה. **כ׳סוכר,** לשיטת שמואל שנוסקת המשנה בין בפירצה שהיא רחבה יותר מעשר אמות, ובין בפירצה שאינה רחבה מעשר אמות [שכן נקט בלשון ׳אפילו׳ יותר מעשר]. תוספות (ד״ה ומשמיה). אף כשהפירצה רחבה יותר מעשר אמות מתיר רבי יהודה לטלטל בחצר זו באותה השבת, לפי שאינה רשות הרבים גמורה. תוספות רבינו פרץ (ד״ה ומשמיה). ו. **שאי׳׳ו** נפרץ רק ברוח אחת הרי זה נידון כסתום משום ׳פי תקרה יורד וסותם׳, ולדעת רב אין מסתבר לומר שנקטה המשנה חצר שנפרצה משני צדדים רק משום בית. או שהוא סובר שאילו היתה הפירצה רחבה מעשר אמות לא היה רבי יהודה מתיר לטלטל בחצר אפילו באותה שבת. תוספות (ד״ה ומשמיה). ז. **ואי** אפשר לומר ששמואל יעמיד את

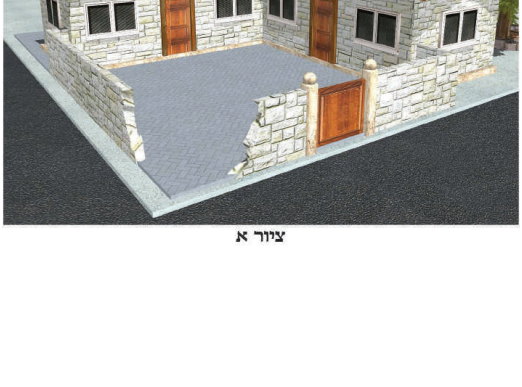

ציור א

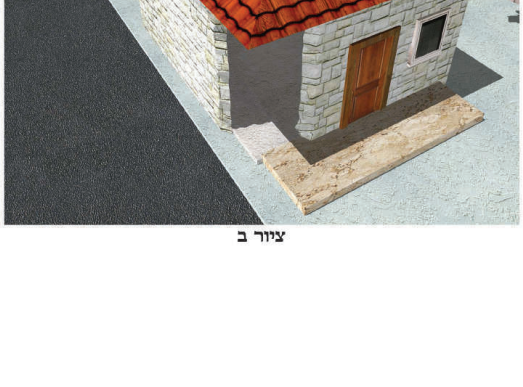

ציור ב

מתרצת הגמרא: דְּאָמְרִי בֵּי רַב מַשְׁמִיהּ דְּרַב - כשם שתלמידי רב אמרו משמו של רב, שאת דברי המשנה 'בית שנפרץ משתי רוחותיו' יש להעמיד **גְּגוֹן שֶׁנִּפְרַץ** הבית **בְּקֶרֶן זָוִית**, וְכמו כן הם אמרו לענין **עֵירוּיוֹ** של הבית, שאף על גב שבמשנה לא מפורש דבר בענינו מכל מקום צריך להעמיד שהוא אינו עשוי כסתם תקרות אלא **בָּאֲכְסַדְנִין**[ה], **הָכָא נַמִּי** - אף כאן בשיטת שמואל, יש להעמיד **גְּגוֹן שֶׁנִּפְרַץ** הבית **בְּקֶרֶן זָוִית**[ו], וְכן שנפרץ **עֵירוּיוֹ** של הבית **(בארבע) [בְּאַרְבָּעָה']** - ברוחב ארבעה טפחים.

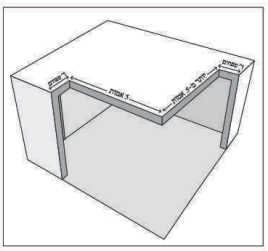

כלומר, כותלי הבית נפרצו בקרן זוית משני צדדים, חמש אמות זו[ועוד] מעט] מכאן וחמש אמות מכאן[ז], ותקרת הבית נפרצה אף היא לאורך פירצת הכתלים, ברוחב ארבעה טפחים [ציור ג [ב]], ונמצא עתה, שכדי לסתום את הפירצה צריך לומר דין 'כל תקרה יורד וסותם' בארבעה מקומות[ח], וכיון שלשיטת שמואל אין אומרים 'כל תקרה' אלא בשלשה מקומות לפיכך נאסר לטלטל בבית זה[יג][נ].

הגמרא מבארת בשיטת רב ושמואל מדוע אינם סוברים זה כדעת זה: שְׁמוּאֵל לָא אָמַר כְּרַב, שהמשנה עוסקת בבית בעל תקרה משופעת, ומטעם זה אין אומרים בה 'כל תקרה', משום **דְּאָלְכְסוֹן לָא קָתָנֵי** - אין מפורש במשנה שהיתה תקרת הבית עשויה באלכסון, ולפיכך מסתבר לומר שהיא עוסקת בבית בעל תקרה ישרה, כפי שהיו סתם בתים שבזמנם[יד].

וְרַב לָא אָמַר בְּשְׁמוּאֵל, שהמשנה עוסקת בבית ש'קירויו בארבעה', דהיינו, שיש לו ארבע פיות שצריך לסותמם, לפי שהוא סובר שאף **אֵם** נאמר **בָּן**, מכל מקום ניתן לומר בכל ארבעת הפיות 'כל תקרה יורד וסותם', דהא **הָוְיָא לַיהּ** - שהרי בית זה הוא כמו **אַכְסַדְרָה** העומדת בבקעה, שאינה מוקפת מחיצות כלל, ויש לה ארבע פיות שצריך לסותמם [ציור ה], ואף על פי כן אומרים בכולם 'כל תקרה יורד וסותם'. **וְרַב לָטַעְמֵיהּ** - ורב סובר בזה כשיטתו, **דְּאָמַר, אַכְסַדְרָה מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ**, מאחר ואומרים 'כל תקרה יורד וסותם' בכל ארבעת המחיצות.

הגמרא מביאה את מחלוקת רב ושמואל בדין אכסדרה בבקעה ומבארת את סברותיהם: דְּאִיתְּמַר - שכן נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לגבי **אַכְסַדְרָה** העומדת **בַּבְּקָעָה**, ואינה מוקפת מחיצות כלל. **רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין מִמֶּנָּה אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת.**

מבארת הגמרא: רַב אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ, מאחר והוא סובר **דְּאָמְרִינַן 'כָּל תְּקָרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם'** אפילו באורב מחיצות. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֵין מְטַלְטְלִין מִמֶּנָּה אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת**, לפי שלדעתו **לָא אָמְרִינַן 'כָּל תְּקָרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם'** באורב מחיצות.

מביאה הגמרא מחלוקת באיזה אופן נחלקו רב ושמואל באכסדרה: יש אומרים, **בְּפִירְצָה** שרוחבה עד **עֲשָׂר** אמות, **כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** - לא נחלקו רב ושמואל, אלא הכל מודים שאומרים בה 'כל תקרה יורד וסותם' אפילו באורב מחיצות[נ]. **כִּי פְּלִיגִי** - באיזה אופן נחלקו, **בְּפִירְצָה** שרוחבה **יָתֵר עַל עֲשָׂר** אמות[טו], שלרב אומרים בה דין 'כל תקרה', ולשמואל אין אומרים.

וְאִיבָּעֵא דְּאָמְרִי - ויש אומרים, **בְּפִירְצָה** שרוחבה **יָתֵר** מעשר אמות, **כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** - לא נחלקו רב ושמואל, אלא הכל מודים שאין אומרים בה 'כל תקרה יורד וסותם', **כִּי פְּלִיגִי** - אימתי נחלקו, **בְּפִירְצָה** שרוחבה **עֲשָׂר** אמות, שלדברי רב אומרים בה דין 'כל תקרה', ואילו לשמואל אין אומרים, ולפיכך אסור לטלטל שם[טז].

הגמרא מביאה דינים שאמרו רב יהודה ורבה בר אבוה, ומבררת אם ניתן להעמידם אף כדעת שמואל: וְהָא - ודין זה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה,**

ציור ה

המשנה בתקרה העומדת באלכסון, כרב, ומשום כך אין אומרים בה 'כל תקרה יורד וסותם', שאם כן היה צריך לאסור הטלטול אף באופן שנפרץ הבית רק מצד אחד, שהרי שמואל מעמיד את המשנה בפירצה שהיא רחבה יותר מעשר אמות, שאי אפשר להכשירה מדין 'פתח'. רש"י (ד"ה מ"מ).

ה. **ולפיכך** אין אומרים בה דין 'כל תקרה יורד וסותם'. **כלומר**, כשם שרב העמיד את המשנה ב'אוקימתא', אף שאין משמע כן מפשטות דברי המשנה, כך יש להעמיד באופן מסוים אף לשיטת שמואל. ריטב"א (ד"ה ופלכין - סמ"ע). ו. **רש"ש** (פנ"י ד"ה וקיקיון). וראה הגהות וציונים. וכן כתב הריטב"א (ד"ה ופלכין - סמ"ע) בשם רש"י. יא. **ראה** בהערה להלן בענין זה. יב. **וכגון** שנפרצו הכתלים בקרן זוית צפונית מזרחית, חמש אמות בצד מזרח, ומעט יותר מחמש אמות בצד צפון [וכצירוף שניהם רחבה הפירצה יותר מעשר אמות, ואינה נידונית כ'פתח'], וכן נפרצה התקרה שעליהם לכל אורך פירצת הכתלים ברוחב ארבעה טפחים [שבפחות משיעור זה אין צריך לומר 'כל תקרה' כדי לסתום פירצת הרוחב שבכל צד, אלא די לסתום פירצת האורך של חמש אמות שבכל צד. ריטב"א (ד"ה ופלכין - סמ"ע)], ונמצא עתה שכדי לסתום את הפרצות על ידי 'כל תקרה יורד וסותם', צריך לעשות ארבע מחיצות: האחת, מחיצה ברוחב ארבעה טפחים היוצאת מחצי המחיצה שנותרה בצד מזרח, לכיוון מערב. השנית, מחיצה ברוחב חמש אמות [פחות ארבעה טפחים. גאון יעקב (ד"ה ויקיוין)], המתחילה מסוף המחיצה הקודמת, לכיוון צפון. השלישית, מחיצה ברוחב מעט יותר מחמש אמות [פחות ארבעה טפחים. גאון יעקב (שם)], המתחילה מסוף המחיצה הקודמת, לכיוון מערב. והרביעית, מחיצה ברוחב ארבעה טפחים, המתחילה מסוים המחיצה הקודמת, לכיוון צפון, עד לחצי המחיצה שנותרה בצד צפון. על פי דברי רש"י (ד"ה וקיקיון). יג. **אמנם** כל זה הוא באופן שנפרץ הבית משני צדדים, אך אם נפרץ רק מצד אחד ניתן להכשיר הפירצה על ידי מחיצת 'כל תקרה', אפילו אם נפרצה התקרה ברוחב ארבעה טפחים לכל אורך הכותל [שהוא אורך יותר מעשר אמות], שכן אין צריך לעשות כאן אלא שלש מחיצות של 'כל תקרה', שתים קצרות ברוחב ארבעה טפחים ואחת ארוכה לכל אורך הכותל [ציור ד [ב]].

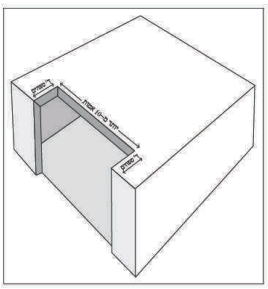

ובשלש מחיצות מודה שמואל שאומרים 'כל תקרה יורד וסותם', ונמצא עתה שכדי לסתום את הפרצות על ידי 'כל תקרה יורד וסותם', צריך לעשות שלש מחיצות: האחת, מחיצה ברוחב ארבעה טפחים היוצאת מחצי המחיצה שנותרה בצד מזרח, לכיוון מערב. השנית, מחיצה ברוחב חמש אמות [פחות ארבעה טפחים. גאון יעקב (ד"ה ויקיוין)], המתחילה מסוף המחיצה הקודמת, לכיוון צפון. השלישית, מחיצה ברוחב מעט יותר מחמש אמות [פחות ארבעה טפחים. גאון יעקב (שם)], המתחילה מסוף המחיצה הקודמת, לכיוון מערב. יד. **אף** ששמואל מעמיד את המשנה גם כן ב'אוקימתא', שנפרץ הקירוי ברוחב ארבעה טפחים, מכל מקום יש לומר שזה נכלל בדברי המשנה 'בית שנפרץ', דהיינו, שנפרצו הכתלים והתקרה עמהם. על פי דברי רש"י (ד"ה ס"ג). טו. **שכיון** שהיא רחבה יותר מעשר אמות אי אפשר להחשיבה כפתח. ריטב"א (ד"ה כי פליגי מיפוק). טז. **והיינו** באופן שנפרץ הכותל במלואו, שאם עדיין נותר ממנו מעט [ואינו בקרן זוית] הרי זה פתח ומותר לטלטל שם. ומעתה יש ללמוד, שגם בפירצה יותר מעשר שמודה בה רב שלא אומרים 'כל תקרה', מדובר באופן כזה שלא נותר מאומה מהכותל. ונמצא, שרק כאשר יש 'תרתי לגריעותא' מודה רב שלא אומרים 'כל תקרה': א. שהפירצה רחבה יותר מעשר אמות. ב. שלא נותר מאומה מן הכותל. ריטב"א (ד"ה כי פליגי בפנ"י) בשם הרז"ה.

קוֹרָה שהיא רחבה **אַרְבָּעָה** טפחים, הרי זה **מַתִּיר**[א] את הטלטול **בְּחוּרְבָּה**. כלומר, חוּרבה שנפרצה לרשות הרבים ונאסרה בטלטול, אם יש בתוכה קורה ברוחב ארבעה טפחים העומדת על יתידות [ציור א], מותר לטלטל תחת הקורה, לפי שדנים את ארבעת צדדי הקורה כאילו יורדים למטה וסותמים, ונמצא שהמקום שתחת הקורה מוקף מחיצות[ב]. וְכן דין זה **שֶׁרַב נַחְמָן אָמַר** בשם **רַבָּה בַּר אֲבוּהּ**, **קוֹרָה** ברוחב **אַרְבָּעָה** טפחים, הרי זה **מַתִּירִי** את הטלטול **בָּמַיִם**. כגון בור העומד בין שתי חצרות, חציו בחצר האחת וחציו בחצר השניה, ולא עירבו החצרות זו עם זו, אוסרים הם זה על זה לדלות מים מן הבור. אך אם מונחת קורה ברוחב ארבעה טפחים מעל הבור באמצעו [ציור ב], רשאים שניהם לשאוב מים מן הבור, שכן דנים את צדדי הקורה כאילו יורדים ועושים מחיצות בתוך הבור[ג]. **וְגַזְ** - כשיטת מי אמרו אמוראים אלו את דיניהם, האם כרב או כשמואל.

מבארת הגמרא: לְחַךְ לִישָׁנָא דְּאַמְרַת - לפי הדעה הסוברת שבפירצה שהיא **בְּרוּחַב עֶשֶׂר** אמות **לֹא פְּלִיגִי** - לא נחלקו רב ושמואל, אלא הכל מודים שאומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם' אפילו מארבעה צדדים, ניתן להעמיד את דברי רב יהודה ורבה בר אבוה **בְּקוּרָה** שאורכה **עֶשֶׂר** אמות, **וְאַפְּשׁוּ** כזה יהיו דבריהם **כְּדִבְרֵי הַכֹּל** - בין כשיטת רב ובין כשיטת שמואל. אבל **לְחַךְ לִישָׁנָא דְּאַמְרַת** - לפי הדעה הסוברת שרוב ושמואל **בְּפִירְצָה** שרוחבה **עֶשֶׂר** אמות **פְּלִיגִי** - נחלקו, כלומר, שלדברי שמואל לעולם אין אומרים 'פי תקרה' בארבעה צדדים, אם כן בהכרח שדברי רב יהודה ורבה בר אבוה [הסוברים שאומרים 'פי תקרה' מארבעת צדדי הקורה] הם כְּשִׁטַּת **רַב** בלבד ולא כשמואל.

הגמרא מבררת האם אביי ורבא נחלקו במחלוקתם של רב ושמואל: לֵימָא - האם יש לומר, **שְׁאַבַּיֵי וְרָבָא בְּפַלּוּגְתָּא** [-במחלוקת] **דְּרַב וּשְׁמוּאֵל קָמִיפַּלְגִי** [-נחלקו]. **דְּאִיתְּמַר** - שכך נאמרה הלכה בבית המדרש. אדם **שִׂכְיָתֵהּ** - הניח סכך **עַל גַּבֵּי אַכְסַדְרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּצִימִין** - עמודים קבועים במחיצותיה, ויש פחות משלשה טפחים בין עמוד לעמוד[ד], הרי זו **כְּשֵׁירָה**, שמאחר ואין אויר שלשה טפחים בין עמוד לעמוד דנים את הריוח שבין העמודים כסתום, מדין 'לבור', ונמצא שסוכה זו יש לה מחיצות מכל צדדיה. אבל אם **אֵין לָהּ פְּצִימִין** - עמודים, נחלקו אמוראים בדינה. **אַבַּיֵי אָמַר, כְּשֵׁירָה. וְרָבָא אָמַר, פְּסוּלָה**. ומבארת הגמרא את סברות מחלוקתם. **אַבַּיֵי אָמַר** סוכה זו **כְּשֵׁירָה** היא, משום שהוא סובר **(אמר) ר[אַמְרִינָן] 'פִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם'**, כלומר, שדנים את הקורות העליונות של האכסדרה כאילו יורדות למטה, ונמצא שיש כאן מחיצות מכל הצדדים. **וְרָבָא אָמַר** סוכה זו **פְּסוּלָה** היא, לפי שהוא סובר ד**לֹא (אמר) [אַמְרִינָן] 'פִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם'**, ונמצא שסוכה זו אין לה מחיצות.

ומעתה מבררת הגמרא, **לֵימָא** - האם יש לומר, **שְׁאַבַּיֵי** סובר **כָּרַב**, שאומרים 'פי תקרה' אפילו בארבעה צדדים, **וְאִילּוּ רָבָא** סובר **בְּשִׁמּוּאֵל** שאין אומרים 'פי תקרה' בארבעה צדדים.

מבארת הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא דִּשְׁמוּאֵל לֹא פְּלִיגִי - בשיטת שמואל אכן לא נחלקו אביי ורבא, אלא הכל מודים שהוא פוסל סיכוך המונח על אכסדרה שאין לה פצימין, מאחר והוא סובר שאין אומרים דין 'פי תקרה' בארבע רוחות. ולפיכך בהכרח שאביי סובר כרב ולא כשמואל[ה]. **כִּי פְּלִיגִי** - אמנם באיזה אופן נחלקו אביי ורבא, **אֲפִילּוּ תֵּימָא דְּרַב** - בשיטת רב'. **אַבַּיֵי** מכשיר סיכוך שעל גבי אכסדרה, **כְּשִׁיטַת רַב** שמתיר לטלטל באכסדרה בבקעה משום 'פי תקרה יורד וסותם'. **וְאִילּוּ רָבָא** סובר, **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַב הָתָם** - שלא אמר רב שם, לגבי אכסדרה בבקעה, להתיר לטלטל בה בשבת מדין 'פי תקרה', **אֲבָל** משום **דְּהָנֵי מְחִיצוֹת** - שאלו הקורות העליונות של האכסדרה [שעל ידם נעשות המחיצות של 'פי תקרה'], **לָאו כְּאַכְסַדְרָה עֲבִידִי** - לצורך האכסדרה נעשו, ולפיכך הן נחשבות כמחיצות גמורות להתיר טלטול בשבת, **אֲבָל הָכָא** - כאן, לענין סוכה, **דְּהָנֵי מְחִיצוֹת לָאו עֲסוּקָה עֲבִידִי** - שאלו הקורות העליונות של האכסדרה לא נעשו לשם מצוות סוכה, **לֵימָא** יקל רב לומר בה 'פי תקרה יורד וסותם', ואם כן אין לה דפנות ופסולה היא[ו].

*

שנינו במשנה: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵם מוֹתֶרִין לאותו שבת מותרין לעתיד לבא, ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותו שבת.

הגמרא מבררת את כוונת דברי רבי יוסי: אִיבָּעֵיָא לְהוּ - נסתפקו בני הישיבה, האם כוונת **רַבִּי יוֹסֵי לְמֵאֲמַר**, דהיינו, שכשם שאסורים לעתיד לבא כך אסורים אף לאותה שבת, **אוֹ** שמא כוונתו **לְהַתִּיר**, ולומר שכשם שמותרים לאותה שבת כך מותרים לעתיד לבא'.

הגמרא פושטת את הספק: אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, כוונת רבי יוסי היא **לְמֵאֲמַר** אף בשבת זו, כשם שאסור לעתיד לבא. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, שכוונת רבי יוסי היא **לְמֵאֲמַר**.

ומביאה הגמרא ראיה לכך מברייתא: תַּנְיָא נָמֵי הָכִי - אכן שנינו כך בברייתא, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרִין** הם בטלטול **לֶעָתִיד לָבֹא** - בשבתות הבאות, **כָּךְ אֲסוּרִין** הם אף **לְאוֹתוֹ שַׁבָּת**.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים כיצד לפסוק במחלוקת התנאים שבמשנתנו: אִיתְּמַר - נאמרה מחלוקת בבית המדרש, כיצד יש לפסוק במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי במשנתנו, לגבי חצר או בית שנפרצו משתי רוחות, או מבוי שניטלה

ציור א

ציור ב

א. **לְעֵילָּ** (סו:) הגירסא היא 'מתרת'. ב. **טעם** הדבר שצריך שיהא ברוחב הקורה ארבעה טפחים, כדי שיהיה בין המחיצות שנוצרו על ידי 'פי תקרה' חלל של ארבעה טפחים, שכן מחיצה השווה׳ה לחלל שאין בו ארבעה טפחים אין עליה שם מחיצה. רש״י (לעיל סו. ד״ה קורה). אמנם בתוספות (שם ד״ה קורה) נחלקו עליו, והזכיחו שקורה שרוחבה פחות מארבעה טפחים אין אומרים בה 'פי תקרה יורד וסותם' אף כאשר יש בחלל המחיצות רוחב ארבעה. ג. **לְעֵילָּ** (סו:) הגירסא היא 'מתרת'. ד. **כן** פירש רש״י בסוגייתנו (ד״ה שם), ש'פצימין' הם עמודים שאין ביניהם ריוח של שלשה טפחים. אמנם לעיל (פג. ד״ה פיקן) פירש רש״י באופן אחר, שיש לסוכה זו שתי דפנות לאורכה כמין מבוי מפולש, ובדובון השלישית והרביעית קבועים עמודים בקרני הזויות. וכתב בתוספות רבינו פרץ (ד״ה פיקן), שמסוגיית הגמרא לעיל נראה שהפירוש הוא כדברי רש״י שם, ולא כמו שפירש כאן. אמנם בתוספות הרא״ש (ד״ה שש) כתב, שמסוגיית הגמרא במסכת סוכה (שם), משמע כמו שפירש רש״י כאן. ה. **כן** היא הגירסא במסכת סוכה (שם:), וכן להלן. ו. **והדברים** קל וחומר, אם לענין שבת סובר שמואל שאין אומרים 'פי תקרה' באכסדרה, אף שהקורות העליונות שלה [שעל ידן נעשות המחיצות של 'פי תקרה'] נעשו לצורך האכסדרה, כל שכן שאין אומרים דין זה לגבי סוכה, שהרי קורות האכסדרה לא נעשו לשם מצוות סוכה. רש״י (ד״ה שלא שנפרצו). ז. **כלומר**, אין הכרח שרבא סובר כשמואל ולא כרב, כפי שסברה הגמרא מתחילה, אלא יכול הוא לפרש דבריו אף לשיטת רב, לפי שיש לחלק בין שבת לסוכה. רש״י (ד״ה כן). ח. **ואף** שאין צריך לעשות את המחיצות לשם מצוות סוכה [אלא את הסיכוך בלבד], מכל מקום אין מקילים כל כך להחשיב את 'פי התקרה' כמחיצה ממש, אלא באופן שהונחה התקרה לשם מצוות סוכה. על פי רש״י (ד״ה שלא שנפרצו) ורידב״א (ד״ה שלא שנפרצו). כתב המאירי (ד״ה ויתן), שטעם הדבר שאין אומרים בסכך עצמו 'פי תקרה יורד וסותם' [אף שנעשה לשם סוכה], לפי שבנין עראי הוא, ואילו 'פי תקרה' אומרים דווקא בתקרה קבועה. ט. **אמנם** אם יש לאכסדרה פצימין [-עמודים] שאין ביניהם ריוח של שלשה טפחים, מועילים הם להיות דופן לסוכה אף על פי שלא נעשו לשם סוכה, לפי שהם כמחיצה סתומה מדין 'לבור' [ומחיצה מדין 'לבור' היא כמחיצה גמורה ממש, שאין צריך לעשותה לשם סוכה]. רש״י במסכת סוכה (עה. ד״ה ומפולשת). י. **הקשה** בתוספות הרא״ש (ד״ה פיצימין), כיצד יתכן לומר שכוונת רבי יוסי להתיר את הטלטול אף בשבתות הבאות, וכי משום שהיה למבוי לחי או קורה בשבת אחת ונפלו יהיה המבוי מותר לעולם בלא לחי וקורה. עיין שם מה שכתב ליישב בזה בדוחק, ובשפת אמת (ד״ה פיצימין) כתב ביישוב קרוב זה, שסברה הגמרא שלא נחלק רבי יוסי על רבי יהודה לגבי חצר או בית שנפרצו, אלא רק לגבי מבוי שניטלה קורתו או לחיו, ובזה הוא סובר שאכן תיקנו חכמים לעשות במבוי לחי או קורה פעם אחת בלבד להיכר, ואם נפלו לאחר מכן לא הצריכו לעשותם שנית.

קורתו או לחיו. **רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף אָמַר** בשם רבי[א], **הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי**, שאסורים הם אף לאותה שבת. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה**, שמותרים הם בטלטול בשבת שבה נפרצו.

הגמרא מקשה סתירה בדברי שמואל: וּמִי אָמַר שְׁמוּאֵל הָכִי - האם אמר שמואל כך, שיש לפסוק הלכה כרבי יהודה במשנתנו, **וְהָתְנַן** - והרי שנינו (לעיל פט:), **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאין מערבין עבור אדם ללא ידיעתו, **בְּעֵירוּבֵי תְּחוּמִין**, שיש בהם גם הפסד לאדם, שאף על פי שהוא נשכר בכך שיכול לילך יותר מאלפיים אמה לצד שהניחו לו את העירוב, מכל מקום הוא מפסיד בכך שיש לו פחות מאלפיים אמה לצד האחר[יב], **אֲבָל בְּעֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת** שיש בהם רק ריווח בלא הפסד כלל **מְעָרְבִין** לאדם **בֵּין דַּעְתּוֹ בֵּין שֶׁלֹּא דַּעְתּוֹ, לְפִי שֶׁזִּכִּין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.**

וְעַל דברי המשנה הללו **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר** [בשם] **שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה**, שמותר לערב עירובי חצירות עבור אדם שלא בידיעתו, **וְלֹא עוד** - ולא זו בלבד, **אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבִּי יְהוּדָה בְּעֵירוּבִין, הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. וְאָמַר לֵיהּ רַב חָנָא בַּגְדָּתָאָה** [-מן העיר בגדד[יג]] **לְרַב יְהוּדָה**, האם **אָמַר שְׁמוּאֵל** שהלכה כרבי יהודה **אֲפִילּוּ בְּמִבּוֹי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו קוֹרָתוֹ אוֹ לְחָיָיו**, שמותר לטלטל בו באותה שבת. **וְאָמַר לֵיהּ** רב יהודה, **בְּדִינֵי עֵירוּבִין** של חצירות ותחומין בלבד **אֲמָרָהּ לֵיהּ** שפסק שמואל הלכה כרבי יהודה, **וְלֹא בְּדִינֵי מְחִיצוֹת**, ולפיכך אין הלכה כמותו במבוי שניטלה קורתו או לחיו, שהוא מדיני מחיצות.

מתבאר מכך, ששמואל אינו פוסק במשנתנו כרבי יהודה, וזה סותר למה שנאמר לעיל בשמו שהלכה כרבי יהודה במשנתנו.

מתירצת הגמרא: אָמַר רַב יִגְנָן, לְדִידִי מֵיפְרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל - לי פירש שמואל ענין זה, שאין סתירה בין הדברים, לפי שכל אחת מן המימרות נאמרה באופן אחר. **בְּאן** שפסק שמואל הלכה כרבי יהודה במשנתנו, מדובר **בִּשְׁנִפְרְצָה** החצר **לְכַרְמְלִית**, שבזה סובר שמואל להתיר הטלטול בחצר לאותה שבת, שכן אפילו אם יוציאו בשגגה מן החצר לכרמלית אין בכך איסור תורה. ואילו **בְּאן** שאמר שמואל שאין הלכה כרבי יהודה, מדובר **בְּשֶׁנִּפְרְצָה** החצר **לִרְשׁוּת הָרַבִּים**, שבזה סובר שמואל שיש לאסור בה את הטלטול אף לאותה שבת, לפי שיש לחוש שמא יוציאו בשגגה מן החצר לרשות הרבים, ויעברו על איסור תורה.

* * *

משנה משנה זו עוסקת בדין טלטול ברשות הרבים תחת בית או גשר, וכן בעשיית עירוב במבוי מפולש: הַבּוֹנֶה עֲלִיָּיה [-קומה נוספת] **עַל גַּבֵּי שְׁנֵי בָתִּים** העומדים משני צידי רשות הרבים [ציור ג], **וְכֵן גְּשָׁרִים הַמְפוּשָּׁשִׁים** - הפתוחים תחתיהם למעבר בני אדם מצד אחד לצד שכנגדו, ויש שם מחיצות משני הצדדים הנותרים [ציור ד], **מְטַלְטְלִין תַּחְתֵּיהֶן** [-תחת העלייה או הגשר] **בְּשַׁבָּת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**[יד]. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין**[טו].

המשנה מביאה מחלוקת נוספת בין רבי יהודה לחכמים: וְעוֹד דין **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מְעָרְבִין לְמִבּוֹי הַמְפוּשָּׁשׁ** - ניתן לעשות 'שיתופי מבואות'[טז] אף במבוי שהוא פתוח משני צדדים, הואיל ויש לו מחיצות משני צדדיו הנותרים[יז]. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין**[יח].

*

גמרא הגמרא מבררת מה הוא טעמו של רבי יהודה ברישא: אָמַר רַבָּה, לֵית - אל תאמר, **דְּהֵיְינוּ טַעְמָא** - שזה הוא טעמו **דְּרַבִּי יְהוּדָה** המתיר לטלטל ברשות הרבים תחת עלייה או גשרים, **מְשׁוּם דְּקָא סָבַר** - לפי שהוא סובר **שִׁשָּׁתֵי מְחִיצוֹת** שיש למקום מועילות הן להחשיבו כרשות היחיד מִדְּאוֹרַיְיתָא[יט], **אֶלָּא** טעמו של רבי יהודה הוא **מְשׁוּם דְּסָמְכָה שִׁי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם**, ודנים את קצה העלייה או הגשר כאילו יורד למטה כמחיצה, ונמצא שאותו מקום שתחת העלייה או הגשר מוקף בארבע מחיצות, ועל כן מותר לטלטל בו, אך אם לא היה שם 'פי תקרה' אלא שתי מחיצות בלבד, לא היה רבי יהודה מתיר לטלטל באותו המקום.

אביי מקשה על רבה מברייתא שמוכח ממנה שרבי יהודה סובר 'שתי מחיצות דאורייתא': אִיתֵּיבֵיהּ [-הקשה] **אַבָּיֵי** לרבה. שנינו בברייתא, **חָתַר עַל בֵּן** - חידוש גדול מזה **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**[כ], **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָתִּים מְשָׁנֵי צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים**, זה מול זה, והוא חפץ לטלטל מן הבית השני, **עוֹשֶׂה לְחִי** אחד **מֵאָן** - מצידו של בית אחד, **וְלֶחִי** נוסף **מֵאָן** - מצידו

ציור ג

ציור ד

יא. **כן** מתבאר מדברי התוספות (ד"ה ומשום), שמימרא זו בשם רב נאמרה, וכן גרס הב"ח.

יב. **ענין** 'עירובי חתומין' הוא קביעת שביתה מערב שבת במקום מסוים, כדי שיוכל לילך משם בשבת אלפיים אמה לכל רוח. כגון אדם הדר בעיר, ושאי הוא להלך בשבת את העיר כולה, אפילו אם גדולה היא הרבה [שכן כל העיר נידונית לו כארבע אמותן], ועוד אלפיים אמה מחומת העיר והלאה לכל רוח. אך אם הוא רוצה לילך שלושת אלפים אמה מחומת העיר לצד מזרח, צריך להניח מערב שבת עירובי תחומין במרחק אלף אמה מן העיר לצד מזרח, ובכך הוא קונה שביתה באותו מקום, ורשאי לילך משם עוד אלפיים אמה לצד מזרח, שהם שלושת אלפים אמה מחומת העיר. אך מאידך אינו רשאי מעתה לילך לצד מערב אלא אלף אמה בלבד [שכן יש לו ממקום שביתתו אלף אמה לצד מערב עד לחומת העיר, ומחומת העיר המערבית יש לו עוד אלף אמה לצד מערב]. וראה לעיל פרק חמישי [מדף ס. ואילך] בענינים אלו. **רש"י** במסכת יבמות (סג, ד"ה בגמליאם) בפירושו השני. ובפירושו הראשון פירש, 'בעל אגדה'.

יג. **בעל** המקרא שבקצה העליה או הגשר יורד וסותם את שני הצדדים הפתוחים [ונמצא המקום מוקף בארבע מחיצות]. רש"י (ד"ה עב). וראה להלן בסמוך את דברי הגמרא בענין זה.

יד. **טעמו** של רבי יהודה משום ש'פי התקרה' שבקצה העליה או הגשר יורד וסותם את שני הצדדים הפתוחים [ונמצא המקום מוקף בארבע מחיצות], ויש לו להתיר לטלטל בכל רשות הרבים שיש בתים משני צידיה, שהרי הבתים נעשים לה כמחיצות, אף אם אין שם עליות או גשרים. ומעתה הדבר שנקט אף היתר הטלטול תחת עלייה או גשר דווקא, יבואר להלן בהערה. כ. **בתחילת** הברייתא שם מבואר שרבי יהודה מתיר לטלטל תחת גשרים או רשות הרבים מקורה [שיש לומר בהם 'פי תקרה יורד וסותם'], ולאחר מכן ממשיכה הברייתא ואומרת 'יתר על כן אמר רבי יהודה', שאפילו ברשות הרבים גמורה, שאין שם תקרה שנוכל לומר בה 'פי תקרה יורד וסותם', מכל מקום מתיר רבי יהודה לטלטל שם, אם יש שתי מחיצות משני צידי רשות הרבים. רש"י (ד"ה ימכה).

כא. **נידון** לדעת רבי יהודה כמבוי שיש לו שלש מחיצות, שמותר לטלטל בו מן התורה. אמנם כשם שמבוי בעל שלש מחיצות אסור לטלטל בו מדברי חכמים עד שיתקנו בלחי או קורה מן הצד הרביעי, כן הדין במבוי בעל שתי מחיצות לרבי יהודה, שאסור לטלטל בו מדרבנן עד שיתקן את שני הצדדים האחרים בלחיים או קורות. ספסקי רי"ד (ד"ה ופותח). יח. **'שאין'** למבוי תועלת בשיתוף, עד שיוכשר בצורת פתח ולחי'. מאירי (ד"ה ושוב), וכן כתב בתפארת ישראל (פ"ש מ"ב, יפין פות סה). ביתר ביאור, שלדעת חכמים צריך לעשות במבוי מפולש צורת הפתח באחד מראשי המבוי, ועל ידי כך נידון המבוי כאילו יש לו שלש מחיצות, ואז מותר מן התורה לטלטל בו, אלא שחכמים אסרו לטלטל אף במקום המוקף בשלש מחיצות, לפי שעדיין הוא דומה לרשות הרבים, ולענין כך מועיל להניח קורה בראשו השני של המבוי להיכר [וכפי שמתקנים סתם מבוי בעל שלש מחיצות שאינו מפולש]. יט. **בלימור**, מהלכה למשה מסיני, וכפי ששנינו לעיל (ב.) 'שיעורוך חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני', והיינו, ששיעור המחיצות הנדרש כדי לעשות רשות היחיד הוא 'הלכה למשה מסיני'. רש"י (ד"ה לפי[שיטת]). מאחר וסובר רבי יהודה שדי בשתי מחיצות מן התורה, ממילא יש לו להתיר לטלטל בכל רשות הרבים שיש בתים משני צידיה, שהרי הבתים נעשים לה כמחיצות, אף אם אין שם עליות או גשרים. ומעתה הדבר שנקט את היתר הטלטול תחת עלייה או גשר דווקא, יבואר להלן בהערה. כ. **בתחילת** הברייתא שם מבואר שרבי יהודה מתיר לטלטל תחת גשרים או רשות הרבים מקורה [שיש לומר בהם 'פי תקרה יורד וסותם'], ולאחר מכן ממשיכה הברייתא ואומרת 'יתר על כן אמר רבי יהודה', שאפילו ברשות הרבים גמורה, שאין שם תקרה שנוכל לומר בה 'פי תקרה יורד וסותם', מכל מקום מתיר רבי יהודה לטלטל שם, אם יש שתי מחיצות משני צידי רשות הרבים. רש"י (ד"ה ימכה).

כב. **ענין** 'עירובי תחומין' הוא קביעת שביתה מערב שבת במקום מסוים, כדי שיוכל לילך משם בשבת אלפיים אמה לכל רוח. כגון אדם הדר בעיר, ושאי הוא להלך בשבת את העיר כולה, אפילו אם גדולה היא הרבה [שכן כל העיר נידונית לו כארבע אמותן], ועוד אלפיים אמה מחומת העיר והלאה לכל רוח. אך אם הוא רוצה לילך שלושת אלפים אמה מחומת העיר לצד מזרח, צריך להניח מערב שבת עירובי תחומין במרחק אלף אמה מן העיר לצד מזרח, ובכך הוא קונה שביתה באותו מקום, ורשאי לילך משם עוד אלפיים אמה לצד מזרח, שהם שלושת אלפים אמה מחומת העיר. אך מאידך אינו רשאי מעתה לילך לצד מערב אלא אלף אמה בלבד [שכן יש לו ממקום שביתתו אלף אמה לצד מערב עד לחומת העיר, ומחומת העיר המערבית יש לו עוד אלף אמה לצד מערב]. וראה לעיל פרק חמישי [מדף ס. ואילך] בענינים אלו. **רש"י** במסכת יבמות (סג, ד"ה בגמליאם) בפירושו השני. ובפירושו הראשון פירש, 'בעל אגדה'.

כג. **בעל** המקרא שבקצה העליה או הגשר יורד וסותם את שני הצדדים הפתוחים [ונמצא המקום מוקף בארבע מחיצות]. רש"י (ד"ה עב). וראה להלן בסמוך את דברי הגמרא בענין זה.

כד. **נקטה** המשנה 'עליה על גבי שני בתים', לפי שיש בזה חידוש בדברי רבי יהודה, שאף שמחיצות הבתים עשויות בשביל תוכן ולא לצורך חוצה להן [כמבואר במסכת סוכה (יט:)], מכל מקום הוא סובר שהן מועילות להתיר את הטלטול בין בית לבית. ונקטה המשנה 'עשרים המפולשים' כדי להשמיענו חידוש בדברי חכמים, שאף על פי שהמחיצות נעשו לצורך הגשר, מכל מקום הם סוברים שאין הן מועילות להתיר את הטלטול ביניהן. תפארת ישראל (פ"ש מ"ב, יפין פות כ). טז. **בביאור** ענין זה ראה בהקדמה למסכת, וכן במשנה לעיל (פסוף).

יז. **בלימור**, מבוי שיש לו שתי מחיצות

השני של אותו הבית [ציור ה][כא], **אוֹ** שעושה **קוֹרָה מִבָּאן וְקוֹרָה מִבָּאן**, וְעל ידי כך **גּוֹשֵׁשׁ וְנוֹתֵן בָּאֶמְצַע** - הוא רשאי לשאת חפצים מבית אחד ולתתם בבית השני, באופן שמטלטל בין הלחיים או הקורות. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יהודה, **אֵין מְעָרְבִין** את **רְשׁוּת הָרַבִּים בְּתוֹךְ**, כלומר, אין די בלחיים או קורות אלו כדי לתקן את רשות הרבים להתיר הטלטול בה.

מתבאר מדברי הברייתא, שלשיטת רבי יהודה די בשתי מחיצות כדי לדון את המקום שבתוכן כרשות היחיד מן התורה[כב], ושלא כדברי רבה הסובר שטעמו של רבי יהודה במשנתנו הוא משום 'פי תקרה יורד וסותם'.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רבה לאביי, **מְהֵיהוּא אין** - אכן מאותה ברייתא יש להוכיח שלדברי רבי יהודה די בשתי מחיצות מן התורה כדי לעשות רשות היחיד, אבל **מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ** - ממשנתנו אי אפשר ללמוד זאת, לפי שניתן לפרש שטעמו של רבי יהודה המתיר לטלטל תחת גשר או עלייה הוא משום דין 'פי תקרה יורד וסותם'[כג].

רב אשי מביא ראיה לדברי רבה מהמשנה: אָמַר רַב אָשֵׁי, מַתְנִיתִין נָמֵי דְּיָקָא - אף ממשנתנו יש לדייק כדברי רבה, שטעמו של רבי יהודה ברישא הוא משום 'פי תקרה יורד וסותם', ולא משום 'שתי מחיצות דאורייתא'. **מִדְּקָתָנֵי** - ממה ששנינו בסיפא, **'וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מְעָרְבִין בְּמָבוֹי הַמְפוּשָּׁק, וְחַכָּמִים אוֹסְרִין'. אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא** - דברי המשנה מבוארים הם, אם תאמר שטעמו של רבי יהודה ברישא הוא **מִשּׁוּם דְּקָא סָבַר שְׁתֵּי תְקָרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם**, ואילו טעמו בסיפא הוא משום שסובר 'שתי מחיצות דאורייתא', **הַיְינוּ דְּקָתָנֵי** - לפיכך נשנה דינו של רבי יהודה בסיפא בלשון **'וְעוֹד** אמר רבי יהודה', ללמדנו שלא רק באופן שניתן לומר 'פי תקרה יורד וסותם' מתיר רבי יהודה את הטלטול, אלא בכל מקום שיש שתי מחיצות מתיר רבי יהודה לטלטל שם מן התורה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** - אבל אם תאמר, שגם ברישא טעמו של רבי יהודה הוא **מִשּׁוּם דְּקָא סָבַר 'שְׁתֵּי מְחִיצוֹת דְּאוֹרַיְיתָא'**, ואף בלא דין 'פי תקרה יורד וסותם', **מַאי 'וְעוֹד'** - מדוע נקטה המשנה בסיפא בלשון 'ועוד אמר רבי יהודה', הרי אין כאן דין חדש, שכבר נתבאר דין זה ברישא[כד].

מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ - אכן יש להוכיח מכך שטעמו של רבי יהודה ברישא הוא משום 'פי תקרה', וכדברי רבה[כה].

הדרן עלך כל גגות

פרק עשירי - המוצא תפילין

פרק זה עוסק בדיני הוצאה מרשות לרשות וטלטול ברשות הרבים בשבת[כו].

משנה משנתנו דנה בדרך הכנסת תפילין מרשות הרבים לרשות היחיד לצורך הצלתן מאובדן ובזיון: הַמּוֹצֵא תְּפִילִּין בשבת במקום שעלולות להאבד, כגון בשדה מחוץ לעיר, **מְכָנִיסָן** למקום המשתמר כדי להציל על ידי שמניחן **זוֹג** אחר **זוֹג**, כלומר, מניח זוג תפילין, של יד בזרועו ושל ראש בראשו, כדרך הנחתן בחול, ולאחר שהכניסן חוזר ועושה כן, עד שיציל את כל התפילין שמצא[כז]. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שְׁנַיִם שְׁנַיִם** - שני זוגות בכל פעם[כח]. **בָּזֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שחייב להכניסן, **בְּתְפִילִּין יְשָׁנוֹת**, שניכר בהן הקשר העשוי כמין שם 'שדי'[כט], ובודאי תפילין הן ויש בהן קדושה, ואסור להשאירן בבזיון, **אֲבָל בְּחֲדָשׁוֹת פָּטוּר** מלהכניסן, שמא אין זה אלא קמיע שנעשה בצורת תפילין[ל]. **מְצָאָן צְבָתִים אוֹ קְרִיכוֹת** - קשרים קשרים, הרבה תפילין קשורות יחד, **מְחֻשָּׁךְ עֲלֵיהֶן** - ממתין ושומר עליהן עד שתחשך, **וְאֵז מְבִיאָן** כולן יחד[לא].

ציור ה

כא. **רש"י** (לעיל ז: ד"ה ומיהא). כב. **לכאורה** קשה, מדוע הוצרך אביי להוכיח מברייתא שרבי יהודה סובר 'שתי מחיצות דאורייתא', הרי יכול היה להוכיח כן מן הסיפא של המשנה, בה נאמר שלדברי רבי יהודה 'מערבין למבוי המפולש', ואף על פי שאין בו 'פי תקרה יורד וסותם'. תירצו התוספות (ד"ה מיהא) שמן המשנה למה להוכיח שרי בשתי מחיצות אלא לענין מבוי [שאינו רשות הרבים בגמרא], אך מן הברייתא ניתן להוכיח שרי בזה אף ברשות הרבים בגמרה. והרשב"א (ד"ה מיהא) צידד לתרץ, שמן המשנה אין הוכחה, לפי שניתן לפרש שהיא עוסקת במבוי מקורה, שניתן לומר בו 'פי תקרה יורד וסותם', ולפיכך הוכיח אביי מן הברייתא העוסקת ברשות הרבים שאינה מקורה. כג. **נמצא** שלמסקנת הדברים נחלקו רבנן ורבי יהודה בשני ענינים, ברישא של המשנה נחלקו האם אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' במקום שיש לו שתי מחיצות, ואילו בסיפא נחלקו האם די בשתי מחיצות מן התורה כדי לעשות רשות היחיד, או שצריך שלש מחיצות. וכתב על כך בעל המאור (ד"ה ויכין), שברישא הביא התנא את מחלוקת רבי יהודה וחכמים לענין עלייה וגשרים, כדי להשמיענו את כוחם של חכמים, שאף שהיה מקום להתיר בזה מדין 'פי תקרה יורד וסותם' מכל מקום אין הם מתירים הטלטול שם. ואילו בסיפא נקט התנא מבוי מפולש כדי להודיענו את כוחו של רבי יהודה, שאף שאי אפשר לומר שם 'פי תקרה', מכל מקום מתיר רבי יהודה לטלטל שם משום 'שתי מחיצות דאורייתא'. כד. **ואכן** היה ראוי לקבוע פרק זה במסכת שבת, בדיני הוצאה, ונקבע כאן משום שבמשנתנו מבואר אופן שמותר להוציא חפץ מחרץ לחתום, והלכות תחומין נתבארו במסכת זו. וכן משום האמור בסוף הפרק (לעיל קד:) 'מקום שהתירו לך חכמים וכו', שהגמרא מבארת שהדברים מכוונים למה ששנינו לעיל (עב:) 'מי שהחשיך חוץ לתחום'. תוספות (ד"ה מיהא). כה. **אסור** מן התורה להוציא בשבת משא מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, וכן אסור להעביר ארבע אמות ברשות הרבים, אולם איסור זה נאמר רק על 'משא', אבל בגדים ותכשיטים אינם בכלל זה, לפיכך כל מלבוש שאדם מוציא בדרך לבישה, וכן תכשיטים שמתקשט בהם, מותר. ערוך השלחן (סי"ח סי' שמ ס"ק). אף המטלטל תפילין על ידי שמניחן כדרכן הרי זה 'דרך מלבוש', ואין בו איסור מן התורה. ואף שחכמים גזרו שלא לצאת בתפילין לרשות הרבים בשבת [שמא תיפסק הרצועה ויעבירן ארבע אמות ברשות הרבים (שבת סה:)]. לצורך הצלתן התירו את הדבר. רבינו יהונתן (ד"ה ומיהא). וחייב לעשות כן ולהכניסן לעיר, משום שאסור להשאירן בבזיון, ומדובר שמצאן במקום שעלולות לבוא לידי איבוד או בזיון, כגון על ידי כלבים, ואף שעד עתה לא נתבזו. רש"י (ד"ה ומיהא) ותוספות יו"ט (פ"ו מ"ג) בביאור דבריו. מבואר בגמרא (שבת טו:) שלא התירו בזה אלא בכדי לשמרן מכלבים, אבל אם המקום שהן מונחות שמור מכלבים אסור להזיזן ממקומן בשביל לשמרן מגנבים, כיון שרוב גנבים מישראל הם ולא יזלזלו בהן. תוספות (ד"ה מכניסן) וריטב"א (שבת טו:). רש"י (ד"ה מכניסן) כתב שמכניסן 'לעיר ולבית', ופירש בשושנים לדוד (ד"ה מכניסן) שצריך להביאן למקום שישתמרו בו, ולכן בעיר של ישראל, שהתפילין משתמרות אף ברחובה, מביאן העירה ולא התירו להכניסן לבית, ובעיר של גוים מכניסן הביתה. כו. **זוג** בראש וזוג בזרוע, כלומר שמניח שתי תפילין של ראש בראשו, ושתי תפילין של יד בזרועו. רש"י (ד"ה זוג) ואמת ליעקב (קמינקא, פרש"י ד"ה זוג) בביאור דבריו. וראה שם מה שתמה על לשון רש"י. ובגמרא יתבאר במה נחלקו תנא קמא ורבן גמליאל. כז. **קשר** התפילין של ראש הוא כצורת דל"ת, וקשר התפילין של יד כצורת יו"ד, וביחד עם השי"ן הכלולות על התפילין עצמן הרי שלוש האותיות ש' ד' י', רבינו יהונתן (ד"ה פשטות) וטור (סי"ח סי' לב סע"ב). כח. **רבן גמליאל** ומחולק לארבעה כתים, ובליטה בצורת 'שי"ן' בציורו. תוספות הרא"ש (ד"ה אלא) ואין קדושה אלא בתפילין שנעשו כהלכתן לשם תפילין, והואיל ובקמיע אין קדושת תפילין אסור לחלל שבת בשבילו אפילו באיסור דרבנן. רש"י (ד"ה אלא) ועל פי הקשר אפשר להכיר אם תפילין הן, מפני שאת קשר הקמיע אין אדם טורח לעשות כקשר של תפילין, משום שהקשר אינו מגוף הקמיע, ואינו מדקדק באיזו דרך יקשרו, ועוד, שקמיע נועד להלייה על הצואר, ואילו קשר תפילין מהדקים על הראש, והוא אינו רחב דיו כדי לתלותו בצוארו. תוספות הרא"ש (שם). מפורש בברייתא (לעיל ע:) שתפילין חדשות אסור להכניסן, והמשנה אמרה רק ש'פטור', מפני שבתפילין ישנות יש חיוב להכניסן, ואגב שאמרה בישנות ש'מכניסן', אמרה בחדשות שפטור מכך. ריטב"א (ד"ה פטור) וכן **בגמרא** (שבת נו:) יתבאר מה הם צבתים ומה הן כריכות, ומדוע שנוה דין המוצא זוגות תפילין רבים, שמחשיך כדרכן הרי זה 'דרך מלבוש', ואין זוג זוג, מדין המוצא זוגות מעטים. ובחדשות שיחכן שקמיע הן, פטור לגמרי, ואין צריך אפילו להחשיך. משנה ברורה (סי' שב ס"ק קנו).

וּבְסָפְנָה, שמתיירא מלסטים ואינו יכול להמתין שם, **מְכָּאן** בכגדו שלא יהיו מוטלים כל כך בבזיון[א], **וְהוֹלֵךְ לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, המוצאן בשעת הסכנה **נוֹתְנִין לַחֲבֵרוֹ** העומד בסמוך לו, **וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ** וכן הלאה, וכל אחד יעבירן פחות מארבע אמות[ב], **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְחָצֵר** של העיר, כלומר למקום המשתמר הראשון שמגיע אליו, ומכניסן לשם[ג]. **וְכֵן בָּנוֹ** שנולד בשדה בשבת, **נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, וְאֵפִילּוּ** הם **מֵאָה** אנשים[ד], עד שמגיע לבית. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נוֹתֵן אָדָם חֲבִית לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ**, ומותר להביאה כך **אֲפִילּוּ** אל **מְחוּץ לַתְּחוּמִים**[ה], כגון שיביאוה בהעברה מיד ליד עד סוף התחום [אלפיים אמה], ושם ימסרוה לאנשים ששבתו מחוץ לתחום ותחזום מובלע בתחומם של מביאי החבית, והם יוציאוה לשם, שהרי מותר להם להלך בתוך תחומם[ו]. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים, **לֹא תְהֵא** - אסור להוליך חבית **יוֹתֵר מִדַּאי בְּעֲלָיָה**, כלומר, להוציאה מהתחום שבו מותר לבעליה ללכת[ז].

★

גמרא הגמרא מבררת מיהו התנא ששנה את משנתנו. נאמר במשנה שלדעת תנא קמא מכניס זוג בכל פעם. **מדייקת הגמרא: אֶחָד אִין** - כן, אבל **טְפֵי** - להכניס יותר מזוג אחד **לֹא** - אינו רשאי[ח]. **שואלת הגמרא: אֵימָא תָּנֵי סֵתָם** - האם יש לומר שמשנתנו נשנתה בסתם **דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאִי** - שאם היא **כְּרַבִּי מֵאִיר**, יקשה, **הָאֲמַר** - הרי אמר, **לוֹבֵשׁ כָּל מָה שֶׁיִּכּוֹל לְפָשְׁטוֹ וְעוֹטֶה כָּל מָה שֶׁיִּכּוֹל לְעָטְפוֹ** ולובש בגדים רבים זה על זה, **וְהָתָנֵן** - שכן שנינו במשנה העוסקת בהצלת רכוש מדליקה בשבת (שבת קכ:), **וְלֹשֶׁם לוֹבֵשׁ כָּל מָה שֶׁיִּכּוֹל לְפָשְׁטוֹ וְעוֹטֶה כָּל מָה שֶׁיִּכּוֹל לְעָטְפוֹ** - לחצר הסמוכה לבית שנפלה בו דליקה, **מוֹצִיא כָּל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ** הנצרכים לו באותה שבת, **וְלוֹבֵשׁ כָּל מָה שֶׁיִּכּוֹל לְפָשְׁטוֹ וְעוֹטֶה כָּל מָה שֶׁיִּכּוֹל לְעָטְפוֹ**, וכך מוציאם לחצר, אף שאין רגילות ללבוש כך. הרי שבדרך לבישה מתיר רבי מאיר הצלת בגדים יותר מן הרגילות, וכמו כן יש לומר שהוא יתיר להציל כמה תפילין יחד על ידי הנחתן, אף שאין רגילות לעשות כך[ט].

הגמרא מבררת מנין שהתנא במשנה שם הוא רבי מאיר. שואלת הגמרא: וְהַמִּשְׁנֶה הַהִיא השנויה **סְתָמָא, מַמַּאי** - מנין לך **דְּרַבִּי מֵאִיר הִיא**[י]. משיבה **הגמרא: דְּתָנֵי עֻלָּא** - משום ששנינו עליה במפורש בברייתא, **לוֹבֵשׁ וּמוֹצִיא וּפוֹשֵׁט, וְלוֹבֵשׁ וּמוֹצִיא וּפוֹשֵׁט, אֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.**

הגמרא חוזרת לדון מיהו התנא במשנתנו: אֲמַר רָבָא, אֲפִילּוּ תֵּימָא - אפילו אם תאמר שזהו **רַבִּי מֵאִיר**, אפשר ליישב את שתי המשניות כך, **הָתָם** - בהצלת בגדים, כשמצילם **דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁוֹ, דְּחוֹשׁ שָׁווּהּ רַבָּנָן** - כלבישת הבגדים בחול עשו חכמים את היתר לבלותם, **וְהָכָא** - בהצלת תפילין, כשמציליך **דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁוֹ, דְּחוֹשׁ שָׁווּהּ רַבָּנָן** - כלבישתן בחול עשו חכמים את היתר הצלתן. דהיינו, **הָתָם** - בהצלת בגדים, **דְּבָחוֹשׁ נָמֵיהּ דְּבַעֲנִי לְבִישׁ** - שביום חול רשאי אדם ללבוש מהם כמה שירצה, **דְּעָנְגָן הָאֲלָהּ** בשבת **נָמֵי שָׁרוּ לֵיהּ** - התירו לו **רַבָּנָן** לעשות כן ולצאת עמם אף שאין רגילים ללבוש כך, אבל **הָכָא** - בתפילין, **דְּבָחוֹשׁ נָמֵי זוֹג אֶחָד אִין כָּפֵי לֹא** - שגם בחול מניח זוג אחד בלבד ולא יותר[יא], **דְּעָנְגָן הָאֲלָהּ** בשבת **נָמֵי, זוֹג אֶחָד אִין כָּפֵי לֹא** - רק את התפילין של קיום המצוה התירו להכניסי"ב, אך יותר מזה לא התירו אפילו לצורך הצלהיג.

שנינו במשנה: רָבָן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שְׁנַיִם שְׁנַיִם. הגמרא מבארת מדוע התיר רבן גמליאל הצלת שני זוגות דווקא. **שואלת הגמרא: מַאי קָסָבַר** - מה סובר רבן גמליאל, שהתיר הצלת שני זוגות, אך לא יותר, **אִי קָסָבַר** - אם הוא סובר **שַׁבָּת זְמַן תְּפִילִּין הוּא**, ולכן התפילין נחשבות תכשיטיז, **זוֹג אֶחָד אִין, טְפֵי לֹא** - היה צריך להיות מותר משום כך להציל רק זוג אחד, אך לא יותר מקיום המצוה, וכדעת תנא קמא[יב]. **וְאִי קָסָבַר שַׁבָּת לָאו זְמַן תְּפִילִּין הוּא**, אך כיון שבימי החול התפילין הן תכשיט, גם בשבת הן תכשיט ולא משא, ומותר אף התורה להוציאן בדרך מלבושיז, ורק מדרבנן אסור משום שאין רגילות להניחן בשבתיז, **וּמְשׁוּם הָאֲלָהּ דְּרַךְ מַלְבּוּשׁ שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנָן** - לצורך הצלתן התירו לו חכמים להכניסן בדרך מלבוש, אם כן **אֲפִילּוּ טְפֵי נָמֵי** - אפילו יותר משני זוגות היה צריך להתיר משום כך, אף שאין דרך להניח אלא אחד.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם - באמת **קָסָבַר** רבן גמליאל **שַׁבָּת לָאו זְמַן תְּפִילִּין הוּא, וְכִי שָׁרוּ** - ואולם מה שהתירו **רַבָּנָן לְעָנְגָן הָאֲלָהּ** להכניסן **בְּדֶרֶךְ מַלְבּוּשׁ**, הוא רק **בְּמָקוֹם הַתְּפִילִּין**, שבהיותן שם תכשיט הן לו, אבל במקום שאינו ראוי להנחתן אינן תכשיטיכא, מפני שבולטות יותר מדי והרי הן כמשאכב. **שואלת הגמרא: אִי הָכִי, זוֹג אֶחָד נָמֵי אִין** - עדיין קשה מה שהקשינו לעילכג, שיהיה מותר להניח רק זוג אחד שמניחו במקום הראוי, **וּטְפֵי** - יותר מזוג אחד **לֹא**, מפני שאינן במקומן, ואיך התיר רבן גמליאל שני זוגות. **משיבה הגמרא: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, מְקוֹם יֵשׁ בְּרֹאשׁ לְהָנִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי תְּפִילִּין**, ולכן שתי התפילין שיניח שם תכשיט הן, שמשתיהן מונחות במקום הראוי להן[כד].

מקשה הגמרא: בתפילין **דְּרֹאשׁ**, אבל תפילין **דְּיָד מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** בטעם היתר הצלת שתים יחד[כה]. **מתרצת הגמרא:** יש לפרש זאת **בְּדֶרֶךְ הַזֹּנֶא, דְּאָמַר רַב הוֹנָא, פְּעָמִים שֶׁאָדָם בָּא מִן הַשָּׂדֶה וְהַבֵּיתָה וְתֵפִילִּין עַל רֹאשׁוֹ, וּבשביל שיוכל לעשות כן מֻנָּח תפילין מֻרְאֹשׁוֹ** כדי שלא יניחה עליהן[כו], **וְקוֹשְׁרָן בְּזְרוֹעוֹ** לצד התפילין של יד, הרי שגם בזרוע דרך להניח שתי תפילין.

א. **והאמור** כאן במשנה הוא בין בזוג יחידי ובין בצבתים וכריכות. רש"י (לעיל ט: ד"ה מכן).

ב. **השיעור** שאסרה התורה להעביר חפץ ברשות הרבים הוא ארבע אמות (שבת ט:), ופחות מכן מותר, אבל לטלטל את החפץ פחות מארבע אמות שוב ושוב וכך להעבירו למרחק גדול יותר, אסור מדרבנן (רש"י שבת מג. ד"ה קון). והעברת חפץ למרחק גדול על ידי כמה אנשים שמעבירים אותו בזה אחר זה פחות מארבע אמות, אף שאינה אסורה מן התורה, לא התירו חכמים לעשות כן אלא במקום הדחק, כגון כאן, משום ולזול השבת (כמבואר להלן (ט:)). רמב"ם (שבת פרק ט"ו ה"ט-יט), וערוך השלחן (או"ח סי' שמה סעי' ט"ו-כ) בביאור דברי"ו.

ג. **בהכנסת** התפילין לחצר ביד, שלא בדרך לבישה, אין איסור העברה מרשות לרשות, משום שמורבר במשנה באופן שפתח החצר פונה לכרמלית, ומותר מן התורה לטלטל מרשות הרבים אליה ומכנה לרשות היחיד (שבת ח:), ורק מדרבנן אסור, וכאן התירו משום הצלת התפילין, אבל אם החצר פתוחה לרשות הרבים אסור להכניסן אליה, שהוא איסור תורה. תוספות (ד"ה לוקח) ורי"ד (לעיל ט: ד"ה שתי[ן]), וראה שלחן ערוך הרב (או"ח סי' שפ סעי"ב) שתירץ באופן אחר.

ד. **ואף** על פי שטלטולו מיד ליד לא טוב לתינוק, לא התירו אלא בדרך זו. להלן (ט:).

ה. **אסור** לאדם לצאת בשבת מחוץ לתחום, שהוא אלפיים אמה סביב מקום שביתתו, כגון סביב העיר ששבת בה, מלבד איסור יציאת האדם מתחום שביתתו, אסור גם להוציא את חפציו מתוך לתחום שביתתם, ואף ביום טוב, שהוצאה מרשות לרשות מותרת בו, מכל מקום הוצאה מחוץ לתחום אסורה (פסחים ט:), ורבי יהודה במשנתנו סובר שיש אופן שמותר להוציא חפץ מתחום שביתתו, ולהלן (ט:) יתבאר במה מדובר וכמה נחלק על חכמים.

ו. **בשם** שבהעברת חפץ ברשות הרבים על ידי נתינתו מיד ליד, התירו רק משום מצוה או במקום הדחק (כהצלת תפילין מבזיון ותינוק שנולד בשדה[ז]), כך גם לענין הוצאה מחוץ לתחום בדרך זו, התירו רק באופנים אלו, כגון כאשר אדם צמא עומד מחוץ לתחום ואינו יכול להיכנס, וצריך להביא את חברי המים אליו, אבל באופנים אחרים אסור. מאירי (ל"ה ל"ו יהודה ור"ח ועוד[ז]).

ז. **שאף** לאחר אסור להוציאה מתחום שביתת בעלים, כי תחום החפץ הוא כתחום בעליו (שבת ט:), לכן אם לא הניח בעליה עירוב תחומין (שהנחתו מתירה לאדם לצאת מתחום העיר וללכת עד אלפיים אמה מעבר למקום שהניח את עירובן) אסור להוציאה מן התחום, ואם עירב, מותר להביאה עד היכן שמותר לבעליה ללכת.

ח. **כמבואר** בהערה לעיל (ע"ח), העברת תפילין מרשות לרשות בדרך מלבוש אסורה מדרבנן, ורק לצורך הצלתן התירוה.

ט. **אף** שבדרך כלל סתם משנה היא דברי רבי מאיר (לעיל ט:), עי"ש ריטב"א (ד"ה ומסיק), ועוד.

י. **חכמים** אסרו על האדם להציל את רכושו מן הדליקה בשבת, שמא מתוך בהיזותו על ממונו ישכח היכבה (שבת קכ:), ולא התירו להציל אלא כמה דברים, השנויים במשנה (שבת פרק יט"ו-כ"ב), ואף באלו התירו רק את הנוהגים מהבית לחצר, אך להוציא לרשות הרבים לא התירו אפילו בדרך לבישה. ונחלקו רבי מאיר ורבי יוסי (שבת קכ:) בענין הבגדים, לדעת רבי יוסי התירו להציל על ידי לבישה רק את שמונה עשר הכלים שדרך ללבשם ביחד, ולדעת רבי מאיר מותר להציל אפילו בגדים רבים בלבישתם זה על זה. טעמו של רבי יוסי שאוסר זאת, הוא מחשש שמא מתוך טרדתו בהצלה יצא עמם לרשות הרבים ויעבור על איסור דרבנן [והוצאת מלבושים מרשות לרשות על ידי לבישתם באופן שאין רגילות כלל ללבשם, נקרן שתי תגרות זו על זו, אסורה מדרבנן משום שנראה כמשא. ראה בית יוסף (או"ח סי' שב סל"ו), ערוך השלחן (שם סק"ט-קו) ומשנה ברורה (שם סק"ל), שנחלקו בזה הראשונים וכן היא שיטת רש"י (שבת נט: ד"ה קמ"ל), ורבי מאיר אינו חושש לכך. ר"ן (שבת קכ: ד"ה ופשיטא), ותוספות רע"א (שבת פט"ו מ"ב) ושער הציון (סי' שב סק"ס) בביאור דבריו].

יא. **ואמנם** בדליקה התירו רק להוציא מהבית לחצר, שהיא רשות היחיד, ואילו כאן הניחו הוא להכניס את התפילין דרך רשות הרבים. אולם כיון שהכמים אסרו להציל רכוש מדליקה אפילו לחצר, והתירו זאת בדרך מלבוש, ואנו רואים שכאשר התירו הוצאה בדרך זו משום הצלת ממון, התירוה לגמרי אפילו בבגדים רבים, יש לומר, שגם בתפילין מאחר שמשום כבודן ראוי להתיר להציל בדרך לבישה [אף שבדרך כלל אסרו לצאת בהן לרשות הרבים], ראוי להתיר בהצלה זו אפילו הרבה יותר. ריטב"א (ד"ה ומסיק).

יב. **אף** שכלל בידינו ששתם משנה היא דברי רבי מאיר (לעיל ט:), אבל הרי גם משנתנו היא סתם משנה, ומוכח ממנה שלא כמו המשנה שבמסכת שבת, על כן יש לתלות אחת מהן בתנא אחר. ריטב"א (ד"ה ומסיק).

יג. **שזו** היא הצורה, ואינו רשאי להוסיף עוד, משום איסור 'בל תוסיף', שנאמר (דברים יג, א) 'כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות, לא תוסף עליו'. תורת חיים (ד"ה וזוג).

יד. **התנא** ששנה את משנתנו סובר ששבת זמן תפילין היא (כמבואר להלן), והואיל והנחתן היא מצוה וגם בלא צורך הצלה מניחים תפילין בשבת, הן נחשבות תכשיט, ומן התורה מותר לצאת בהן לרשות הרבים, ורק חכמים אסרו זאת שמא יבא לחלצן ולהעבירן ארבע אמות ברשות הרבים (שבת סה:), ולצורך הצלתן מבזיון התירו. רש"י (ד"ה זוג ור"ח שם), ורקן אורוה (ד"ה שבת) בביאור דבריו.

טו. **יכולים** היו להתיר אף יותר מזוג אחד, כי גם המניח שני זוגות ויוצא עמהם נחשב שמניחם 'דרך מלבוש' ואין בזה איסור מן התורה, וגם אין בזה איסור 'בל תוסיף' לדעת רבא באופן שאינו מתכוין לשם מצוה (כמבואר בגמרא להלן, וראה מהרש"א (בפרש"י ד"ה מ"ק), אבל חכמים שהתירו להכניס את התפילין דרך רשות הרבים בשביל להציל, התירו זאת רק כדרך הנחתן בחול, דהיינו כדרך מצותן, שהוא זוג אחד [שהוא רשבת זמן תפילין], זוג אחד הוא מצוה. ולכן הוא הכשיט ממש], ולא יותר מזה. ורבן גמליאל סובר ששבת אינה זמן תפילין, ולכן תפילין אינן תכשיט ממש אלא רק 'דרך מלבוש', ולפיכך טוב יותר להתיר להעביר ברשות הרבים שני זוגות בכל פעם כדי למעט בהילוך עמהם. ע"פ קרן אורה (ד"ה תפילין).

טז. **ומותר** מן התורה לצאת בהן לרשות הרבים, ורק מדרבנן אסור, ומשום הצלה התירו, כמבואר בהערה לעיל.

יז. **שנתבארה** לעיל בסמוך.

יח. **רש"י** (סנהדרין פח. ד"ה מלבוש), יט. **כמבואר** בהערה לעיל שהוצאה של ידי לבישה שלא כדרך אסורה מדרבנן. ועוד, שלפי הדעה ששבת לאו זמן תפילין חכמים אסרו אף להניחן בבית, שמא יצא עמהן לרשות הרבים ויבא לשלטלן בידו ארבע אמות. רש"י (שם ד"ה לעולם) ותוס' (שם ד"ה לעולם תיפוק), חזון איש (או"ח סי' ז סק"ס). כ. **המקום** הראוי להנחת תפילין, שלא כל הראש כשר לכך, אלא ה'קרקפת' בלבד, כמבואר להלן. רש"י (ד"ה במקום).

כא. **ואף** בשבת, שבכל מקום שניניחן אין בהן מצוה, אינן תכשיט אלא במקומן.

כב. **מחוץ** למקום הנחתן הראש גבוה והתפילין בולטות יותר מדי, והמקום הראוי להנחתן הוא במקום הנמוך שבראש, כמבואר להלן. רש"י (ד"ה במקום) ותוספות רבינו פרץ (ד"ה כי) בדעתו. והתוספות (ד"ה וכי) פירשו שאינן נקראות מלבוש אלא כשמניחן במקום שהרגילות להניחן בו בחול.

כג. **רש"ש** (ד"ה ל) כד. **ולהלן** יתבאר כיצד אין בזה איסור 'בל תוסיף'. מדברי הגמרא דקדק ר"י (בפוסקי ד"ה מקום) שיש לגדולן של התפילין שיעור ידוע, ששתי תפילין במלואות את כל מקום הנחת התפילין בראש, שאם לא כן אין אמרו שיש בו מקום להניח שתי תפילין, הלא יש תפילין גדולות ויש קטנות. והביא בשם מדרש שגודלן הוא שתי אצבעות, כשיעור הציון (סוכה ט:). וכתב הריטב"א (ד"ה ומכאן) על פי דבריו, שאין לעשות את התפילין קטנות משתי אצבעות ולא גדולות מארבע אצבעות, וראה בית יוסף (או"ח סי' לב סמ"ק) שהביא שיטות שונות בזה, וביאר מדוע לא נהגו כן.

כה. **שהרי** לא כל הזדוע ראויה להנחת תפילין, אלא ה'קיבורתו' בלבד, כמבואר להלן.

כו. **אבור** להניח משא על התפילין, ראה פרטי הדינים בגמרא (ק"מ קס:).

מקשה הגמרא: אֵימַר דְּאָמַר - יכולים אנו לומר שמה שאמר **רַב הוּנָא** הוא רק שמותר לעשות כן כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא דֶּרֶךְ בְּזָיוֹן**[כה], אולם שמקום זה **רָאוּי** למצות הנחת תפילין **מִי** - האם הוא **אָמַר**. ואם אין המקום ראוי אין זה תכשיט. **מתרצת הגמרא: אֶלָּא** יש לבאר גם בזה **דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, שְׁמָקוֹם יֵשׁ בְּרֹאשׁ שֶׁרָאוּי לְהָנִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי תְפִילִּין, וְהָכָא נָמֵי - גם בזה יש לומר מָקוֹם יֵשׁ בְּיָד שֶׁרָאוּי לְהָנִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי תְפִילִּין.**

אגב שהזכר גודל מקום הנחת התפילין, מביאה הגמרא ברייתא המפרשת היכן הוא: תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, מה שנאמר (דברים ו ח) **'וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ', זוֹ קִיבּוֹרֶת** - הבשר הגבוה שבאמצע הזרוע[כו]. **'וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ' (שם) זוֹ קָדְקֹד. מבררת הגמרא: הֵיכָא** - היכן הוא הקדקד. **משיבה הגמרא: אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי נָאנַי,** זהו **הַמָּקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל תִּינוֹק** בשנתו הראשונה **רוֹפֵס** - רך[כז].

הגמרא מבררת במה נחלקו תנא קמא ורבן גמליאל. שואלת הגמרא: אֵימָא בְּדָרֵב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק קָמִיפַּלְגִי - האם יש לומר שתנא קמא ורבן גמליאל נחלקו בדברי רב שמואל בר רב יצחק, **דְּתָנָא קַמָּא אַיִת לֵיהּ** - אינו סובר **כְּדָרֵב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק,** אלא לדעתו בראש וביד יש מקום לזוג תפילין אחד בלבד, ורק אחד נחשב תכשיט, ולכן התיר להציל רק אחד, **וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל אִית לֵיהּ** - סובר **כְּדָרֵב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק,** ולכן התיר להציל שני זוגות בפעם אחת.

דוחה הגמרא: לָא, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לֵיהּ** - כולם מודים וסוברים **כְּדָרֵב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, וְהָכָא בְּשַׁבָּת זְמַן תְּפִילִּין קָמִיפַּלְגִי** - ונחלקו האם שבת זמן תפילין, **דְּתָנָא קַמָּא שַׁבָּת זְמַן תְּפִילִּין הוּא,** ואמנם התפילין שמניח לקיום המצוה תכשיט הן, ומשום הצלה התירו את הכנסתן, אולם לא התירו משום כך להניח יותר מזוג אחד, כי תפילין נוספות מלבד המצוה אינן תכשיט לדעתו. **וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל שַׁבָּת כָּאן וְזְמַן תְּפִילִּין הוּא,** אך הוא סובר שתפילין נחשבות תכשיט גם כשאין בהנחתן מצוה[ל], ומאחר ששני הזוגות מונחים במקום הראוי להם, התירו להצילם ביחד[לא].

הגמרא מפרשת את מחלוקתם באופן נוסף: וְאֵיבָעֵית אֵימָא - ואם תרצה תוכל לפרש באופן אחר, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** - תנא קמא ורבן גמליאל מודים **שַׁבָּת זְמַן תְּפִילִּין הוּא,** וכן הם מודים שכשאין בהנחתן מצוה הן אינן תכשיט, **וְהָכָא בְּמִצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּונָה קָמִיפַּלְגִי** - ומחלוקתם היא האם בשביל לקיים מצוה צריך להתכוין לשם מצוה[לב], **תָּנָא קַמָּא שַׁבָּת** שכדי **לְצֵאת** ידי חובה **בָּעֵי** - צריך **כַּוָּונָה,** ולכן מכל מקום אסור להציל בשבת יותר מזוג אחד, משום שאם יתכוין לשם מצוה יעבור באיסור 'בל תוסיף' על הזוג הנוסף[לג], ואם לא יתכוין לא תהיה כאן מצוה כלל ושני הזוגות לא יחשבו תכשיט אלא משא. **וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל שַׁבָּת** שבשביל קיום מצוה **לָא בָּעֵי** - אין צריך **כַּוָּונָה,** אולם על איסור 'בל תוסיף' עוברים רק בכוונה[לד]. לכן לדעתו צריך אדם להציל שני זוגות, ואף שכוונתו היא להצלה ולא למצוה[לה], מכל מקום גם בלי כוונה הרי הוא מקיים מצוה באחד הזוגות, ושניהם נחשבים תכשיט, משום שעל כל אחד מהם יש לומר שהוא זה שמקיים בו את המצוה, ואינו עובר באיסור 'בל תוסיף' בזוג הנוסף, משום שאינו מתכוין לשם מצוה[לו].

כה. **שבנהג** בזיון הוא להניח עליהן חבילה, ולכן מותר לו להניחן שלא במקומן ולשמרן שם. רש"י (ע"ח מנחת).

כו. **ה'זרוע'** היא היד בין המרפק לכתף, וה'קיבורת' היא הבשר התפוח ששם [ראה ציור]. כי פירוש המילה 'קיבורא' הוא קיברן, וה'קיבורת' הוא שמו של הבשר המקובץ שבזרוע. ובשהתפילין מונחות שם והמרפק צמוד לצלעות הרי הן מונחות כנגד הלב, כמו שדרשו (מגילה כז:) מהכתוב (דברים יא יח) 'ושמתם את דברי אלה על לבבכם וגו' וקשרתם אותם לאות על ידכם'. **ותוספות** ותוספות הרא"ש (ע"ח ירק). כט. **ובוונת** הגמרא שמקום הנחתן נמשך עד סוף המקום שמותר של תינוק רופס. והוא מתחיל מתחילת מקום צמיחת השערות, ומגיע עד גובה הראש. רא"ש (הל' תפילין סי' יט). ל. **נמצא** שתנא קמא ורבן גמליאל חולקים בשני דברים: א. האם שבת זמן תפילין או לא. ב. האם תפילין שאין בהנחתן מצוה נחשבות תכשיט. רש"י (ע"ח מגה פשיטות ה"פשוטן" ד"ה ת"ק ע"ח) בביאור דבריו. ויש להבין מה שייכים שני עניינים אלה זה לזה. וביאר הגאון יעקב (ע"ח ס"ח) שתנא קמא ורבן גמליאל קיבלו מרבותיהם שהמוצא תפילין מכניסן דרך לבישתן, ועל כן תנא קמא, שסבר ששבת זמן תפילין הוא, סבר שחטאם שהתירו להציל הוא שגם בלא צורך הצלה מניחן בשבת, ולא התירו את ההצלה אלא כפי מצותן ולא יותר, ורבן גמליאל שסבר ששבת אינה זמן תפילין, הבין מתוך היתר הצלתן שתפילין נחשבות תכשיט גם שלא במקום מצוה, שהרי בשבת אין בהן מצוה. וראה מהרש"א (שם) שהקשה, מדוע תלתה הגמרא את מחלוקתם בענין 'שבת זמן תפילין', היה לה לומר שלדברי הכל זמן תפילין היא, ונחלקו רק האם תפילין שלא במצותן תכשיט הן, או לא. והניח בקושיא. וראה בעיוני הפשט פירוש נוסף שכתב רש"י. לא. **ואין** בהצלת שני הזוגות איסור 'בל תוסיף' לדעת רבן גמליאל, שכן מאחר שאין כלל מצוה בהנחתן בשבת, אין כאן איסור 'בל תוסיף'. ואף לדעת תנא קמא ששבת זמן תפילין, לא היתה לחכמים מניעה להתיר הצלת שני זוגות מצד איסור זה, מפני שיכולים היו לומר שהמצילן לא יתכוין לשם מצוה, וכך לא היה עובר באיסור, כמבואר להלן. רש"י (ע"ח מגה פשיטות ה"פשוטן" ד"ה כ"ג, וד"ה וכיון), מהרש"א (פנים"א ד"ה ת"ק). לב. **קודם** שמתחיל אדם בעשיית מצוה צריך להתכוין לצאת ידי חובתו בעשייתה, ואם לא התכוין לא יצא ידי חובתו. משנה ברורה (סי' ם סק"ו-ח). אמנם, אף לשיטת הסובר שאין צריך כוונה, היינו שיוצא ידי חובתו גם בלי כוונה, אולם גם לדעתו צריך אדם לכוין כדי לקיים מצוה מן המובחר, כמו שאמר רבי אליעזר בן צדוק 'עשה דברים לשם פעלם' (פנים"א שם), ולא יהיה מאותם שנאמר עליהם (ישעיה כט יג) 'ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה'. ביאור הגר"א (שו"ת סי' ם ס"ק), משנה ברורה (סי' ם שם). מלבד כוונה זו יש כוונה נוספת, והיא כוונת הלב למצוה עצמה, וכגון בברכת המזון לכוין לבו למה שמוציא מפיו ולא לההרהר אז בדבר אחר, אך בכוונה זו אין מחלוקת, ולדברי הכל לכתחילה צריך לכוין, ובדיעבד יצא ידי חובתו גם בלי כוונה. משנה ברורה (שם). לג. **לפי** תירוץ זה אדם עובר ב'בל תוסיף' רק אם הוא מתכוין לשם מצוה, בין לתנא קמא ובין לרבן גמליאל. רש"י (ע"ח מ"ק וד"ה וכיון), אמנם, הכוונה שעל ידה עובר ב'בל תוסיף' אינה כוונה 'לצאת ידי חובת המצוה', שהרי הוא יודע שבאמת אין הוא מצווה בזה, אלא כוונה שעושה זאת לשם מצוה, כלומר שיחשב לו דבר זה למצוה ולשם השם. חזון איש (פו"ח סי' סט ס"ק יח). לד. **רש"י** (ע"ח וכיון). בטעם החילוק בין קיום מצוה לעבירת 'בל תוסיף' יש לבאר, שסתם עשיית מצוה עניינה הוא לשם המצוה, ולכן אין צריך כוונה בשביל לצאת ידי חובה, אולם אין לומר שמעשה מצוה מכוון בסתם לעבור על איסור 'בל תוסיף', ועל כן אם לא התכוין העושה לכוונה זו, אינו עובר. ע"פ שפת אמת (גליון מגה כה: ד"ה רפ"ג). וראה מה שנתבאר בזה באגרות משה (פו"ח סי' יג ענף ז). לה. **פשטות** כוונת המציל תפילין היא להציל ולא לשם מצוה, ראה לשון הרשב"א (ע"ח מגה) 'זה שאין מתכוין לצאת אלא להציל'. וכן כתב רש"י (ע"ח וכיון) 'זה לא נתכוין'. לו. **וראה** בעיוני הפשט מה ההכרח שלפי תירוץ זה לדברי הכל תפילין שאין בהנחתן מצוה אינן תכשיט, ופירוש נוסף שכתב רש"י על פי גירסא נכונה יותר.

פירוש המחלוקת באופן נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא, דְּבָעֵי מֵאִיר - תנא קמא ורבן גמליאל שניהם סוברים שבשביל לצאת ידי חובת המצוה אין צריך כוונה. **וְהָכָא בְּעָבוּר מְשׁוּם עֲבַד תּוֹסְיְפִי** - ומחלוקתם היא האם העושה מעשה בלי כוונה לשם מצוה עובר על איסור 'בל תוסיף', **דְּתָנָא קָמָא סָבַר**, כשם שבשביל לצאת ידי חובת המצוה אין צריך כוונה, כך גם כדי **לֶעָבוּר מְשׁוּם עֲבַד תּוֹסְיְפִי לָא בָּעֵי** - לא צריך **כַּוָּונָה**, ולכן אמנם המניח שני זוגות לא יעבור על איסור שבת, משום ששניהם נחשבים כשיטה אולם הוא יעבור על 'בל תוסיף', אף על פי שלא התכוין למצוה. **וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר**, אף שבכדי לצאת אין צריך כוונה, כדי **לֶעָבוּר מְשׁוּם עֲבַד תּוֹסְיְפִי בָּעֵי כַּוָּונָה**, ואם אינו מתכוין אינו עובר[ב], ולכן מותר להציל שני זוגות, ששניהם כשיטה אחת, ואינו עובר ב'בל תוסיף' הואיל ואינו מתכוין לשם מצוה[ג].

פירוש נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אִי דְּסָבְרִי לָהּ - אם היו כולם סוברים **דְּשָׁבַת זְמַן תְּפִילִּין**, ודאי **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֶא לֶעָבוּר בָּעֵי כַּוָּונָה וְלָא בָּעֵי**, **לֶעָבוּר כַּוָּונָה** - לדעת הכל המניח תפילין בשבת היה מקיים את המצוה גם בלי כוונה, כי מצוות אינן צריכות כוונה, והמניח שני זוגות תפילין בשבת בלי כוונה היה עובר ב'בל תוסיף'[ד], כי המוסיף על המצוה בזמנה עובר באיסור זה גם בלי כוונה. אבל באמת הן תנא קמא והן רבן גמליאל סוברים ששבת לאו זמן תפילין, **וְהָכָא בְּלֶעָבוּר שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ קָמִיפְלָגִי** - ומחלוקתם היא במוסיף על המצוה שלא בזמנה בלי כוונה[ה]. **תָּנָא קָמָא סָבַר**, אף שלא בזמנה **לֶא בָּעֵי כַּוָּונָה** לשם מצוה כבדי לעבור ב'בל תוסיף', משום שגם מצוה שנעשית שלא בזמנה ובלי כוונה נקראת 'מצוה', והעושה אותה ומוסיף על מצות התורה עובר באיסור זה, ולכן אסור להניח יותר מזוג אחד, ואף בשבת שאינה זמן המצוה. **וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר** שבשביל **לֶעָבוּר שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ בָּעֵי כַּוָּונָה**, כי העושה מצוה שלא בזמנה בלי כוונה למצוה אין במעשיו כל רמז ושייכות למצוה, ואינו נקרא 'עושה מצוה', ולפיכך אין זו תוספת במצוה' ואינו עובר ב'בל תוסיף'[ו].

הגמרא דוחה פירוש זה. מקשה הגמרא: אִי הָכֵי, לדעת **רַבִּי מֵאִיר** [תנא קמא שבמשנתנו[ז]] **זוּג אֶחָד נָמֵי לֶא** - גם זוג אחד יהיה אסור להציל, כיון שגם בו יש תוספת על המצוה, שמוסיף יום למצות תפילין, שלא נצטוה בה אלא בחול, והוא מוסיף לה גם את יום השבת. **וְיוּדּ** יקשה, לדעת הנ"ל קמא הסובר שבכדי לעבור על 'בל תוסיף' אין צריך כוונה כלל, **הַיְינוּ דְּשַׁמְעִינְהוּ** [-שמעינן עצרת] **בְּסוּכָּה** אף בלי כוונת מצוה, **וְקָתָנֵי** משום 'בל תוסיף'[ח], שמוסיף יום לשבעת ימי מצות סוכה, והלא בחוץ לארץ, שהיום השמיני הוא ספק שמיני ספק שביעי אנו יושבים בו בסוכה לכתחילה[ט]. אלא מוכח מכאן שהעושה מצוה שלא בזמנה בלי כוונה למצוה אינו נחשב מוסיף על המצוה, ולכן ישיבתנו בסוכה בשמיני מותרת, שאנו מכוונים לקיים מצות סוכה רק באם זהו באמת היום השביעי, אבל אם שמיני הוא איננו מכוונים למצוה[י].

מסיקה הגמרא: אֶלָּא מְתַנְיָתְהָא - דבר ברור הוא[יא] **דְּבָשַׁבָּתוֹת מְעַיְּקְרָא** - מה שתירצנו בתחילה, שהמחלוקת היא האם שבת זמן תפילין או לא[יב].

מאחר שהסיקה הגמרא שתנא קמא סובר שבת זמן תפילין, מבררת הגמרא מיהו תנא הוּ. שואלת הגמרא: וְתָנֵי שַׁבָּתָא הֵיכָא - ומי הוא התנא ששמעת שהוא סובר **שַׁבָּת זְמַן תְּפִילִּין**, ותעמיד את משנתנו כשיטתו[יג]. **משיבה הגמרא: רַבִּי עֲקִיבָא, דְּתָנֵיא** בברייתא, נאמר במצות תפילין (שמות יג, ט) **'וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים וְיָמִימָה'**[יד], ומתיבת **'יָמִים'** אנו למדים שזמן תפילין הוא רק בימים **וְלֹא בְּלֵילוֹת**, ומכיון שנאמר **'מִיָּמִים'** האות מ"ם באה ללמד שרק מקצת הימים הם זמן תפילין, **וְלֹא כָּל הַיָּמִים**, ובאה למעט **פָּרָט לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים**, שאין מניחים בהם תפילין[טו]. **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֶא נֶאֱמַר 'חוּקָּה' זוֹ** בפסוק שהוזכר. **אֶלָּא נֶאֱמַר פֶּסַח בְּלֶבַד**, שבו עוסקת הפרשה לפני כן[טז], ולא לענין מצות תפילין המוזכרת בפסוק הקודם לזה. הרי שלדעת רבי עקיבא גם לילה ושבת הם זמן תפילין, הואיל והכתוב לא מיעט אותם[יז].

הגמרא מקשה על הברייתא: וְאֶלָּא הָא דְּתָנֵן - מה ששנינו במשנה המונה את המצוות שהעובר עליהן במזיד חייב כרת (כריתות ב), **מצות קרבן הַפֶּסַח ומצות הַמִּילָה** הן **מִצְוֹת עֲשֵׂה**, כלומר, שאינן כשאר חיובי הכריתות המנויים שם, שכולם מצוות לא תעשה, ואילו שתי אלו הן מצוות עשה, ולפיכך אם שגג בהן אינו מביא קרבן חטאת[יח]. **לֵימָא** - האם נאמר שמשנה זו היא **דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאִי** - שכן אם נאמר שהיא **כְּרַבִּי עֲקִיבָא**, יקשה, הרי **עֵינוֹ דְּמוֹקֵי לַהּ** - שהוא מעמיד את ענין ה'חוקה' **בְּפֶסַח**, נמצא ש**'לָאו' נָמֵי אִיכָּא** - יש בקרבן פסח גם איסור לא תעשה, ולא רק מצות עשה, מאחר שנאמר בו **'וְשָׁמַרְתָּ'**, ולשון **'שמירה'** היא אזהרת לאו, **כְּדְרַבִּי אַבָּיִן** - כמו שאמר רבי אבין **אָמַר רַבִּי אִילְעַאי, דְּאָמַר רַבִּי אַבִּין אָמַר רַבִּי אִילְעַאי, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** לשון **'הִשָּׁמֶר' שָׁם 'וְ'אַל'** באיסור, **אֵינוֹ אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה** - איסור זה נחשב אזהרת לא תעשה[יט], ואין אמרה המשנה שהפסח הוא מצות עשה.

מתרצת הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא - אפילו אם תאמר שמשנה זו היא **כְּרַבִּי עֲקִיבָא**, אפשר לתרץ ולומר שרק אזהרת **'הִשָּׁמֶר' דִּלְאו** - שמזהירה על דבר שלא לעשותו[כ], נחשבת **לְאו**, אבל אזהרת **'הִשָּׁמֶר' דַּעֲשֵׂה** - שמזהירה לעשות דבר, כגון לעשות פסח, נחשבת מצות **עֲשֵׂה**[כא] ונמצא שאין סתירה בין שיטת רבי עקיבא למשנה זו.

הגמרא מקשה על מה שאמרה שרבי עקיבא הוא הסובר ש'שבת זמן תפילין': וְסָבַר - וכי אפשר לומר שסובר **רַבִּי עֲקִיבָא שַׁבָּת זְמַן תְּפִילִּין הִיא, וְהָתַנְיָא**

א. **וכן** סוברים שניהם ששבת זמן תפילין הוא, ושתפילין נחשבות תכשיט אף כשאין בהן מצוה, וכמו שפירש רש"י (לעיל כח: ד"ה ומיבן) בתירוץ הגמרא הקודם על פי הגירסה השניה. ב. **בתמם** החילוק בין קיום מצוה, שאין צריך כוונה, לעבירת 'בל תוסיף', שצריכה כוונה, ראה מה שנתבאר לעיל (כח:) בתירוץ הקודם בדעת רבן גמליאל, בשם השפת אמת. ג. **ונחלקו** בזה משום ששבת זמן תפילין הוא, אבל שלא בזמן המצוה אף תנא קמא מודה שצריך כוונה כדי לעבור ב'בל תוסיף'. רשב"א (ד"ה ואיבעיא). בביאור טעם החילוק בין בזמנה לשלא בזמנה יש לומר, שבזמן המצוה סתם מעשה מצוה הוא לשם מצוה, ולכן סובר תנא קמא שעובר על 'בל תוסיף' אף בשלא התכוין למצוה, אבל שלא בזמן המצוה אין המעשה נחשב מעצמו למעשה מצוה, ולכן אם לא התכוין אינו עובר. ע"פ חתם סופר (ד"ה לא - שלמעלן, ד"ה ומסתפק). ד. **ולכן** אם היינו סוברים ששבת זמן תפילין הוא, היה אסור לדעת הכל להציל יותר מזוג אחד, משום איסור 'בל תוסיף'. ה. **במוסיף** על המצוה בכוונה לשם מצוה הכל מודים שעובר ב'בל תוסיף' אף שלא בזמנה, אלא שנחלקו בערשה בלי כוונה. ו. **כתוב** בתורה (במדבר יט ב) 'את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות, לא תוסף עליו', ולכן רק העושה מעשה שהוא תוספה על דבר ה' עובר באיסור זה, אבל העושה מצוה שלא בזמנה ושלא בכוונת מצוה אין זה 'מוסיף על הדבר', כי אין מה שיחשיב את מעשהו להוספה על דבר ה'. אגרות משה (או"ח ח"ד סי' יב). ז. **ואף** על פי שאין כאן מצוה, נחשבים שני הזוגות לתכשיט, כיון שתפילין נחשבות תכשיט אף כשאין בהן מצוה [כבשני התירוצים הקודמים]. בטעם החילוק בין בזמן המצוה לשלא בזמן המצוה ראה מה שנתבאר לעיל בשם החתם סופר. בביאור דעת תנא קמא לפי תירוץ זה, כתב המרומני סדיה (ד"ה אבל), שזה הראי לא עלה על הדעת שיהיה איסור 'בל תוסיף' בכל עשייית מצוה שלא בזמנה בלא כוונה, שאם כן הרי אסור לשבות מלאכה אפילו רגע אחד בימי החול, שהרי מוסיף על מצות השביתה בשבת, וכדומה, אלא כוונת הגמרא היא דווקא לענין דבר שאם אין בו מצוה יש בו חשש איסור, כגון הנחת תפילין בשבת [ראה בית יוסף (או"ח סוף סי' נט) שהסתפק האם התורה אסרה את הנחתן בשבת או רק פטרה ממנה, וראה שלחן ערוך (או"ח סי' לט ס"ב) שהנחתן אסורה משום הלזות בשבת], ושינה בסוכה בשמיני עצרת [שהיא ללזות ביום טוב], ומשום האיסור שבדבר יש מקום לומר שאף בסתם ודאי שכוונת הערשה כן היא לשם מצוה, ובזה אמרה הגמרא שלדעת תנא קמא העושה בסתם עובר על איסור 'בל תוסיף'. ח. **כוונת** הגמרא היא להקשות על תנא קמא, ונקטה 'רבי מאיר' מאחר שלעיל (כח:) הצמיד רבא את משנתנו כרבי מאיר, אף כי במסקנא (לעיל ג"ע) משמע שלא רבי מאיר שנה את משנתנו. רשב"א (ד"ה לפ"ז). ט. **סדין** העובר על לא תעשה שבתורה, שלוקה (מכות יג:). וכן נראה מספר החינוך (מלוה מנב) שכוונת הגמרא לדין מלקות ממש. אולם מהרמב"ם (סנהדרין פ"ט ה"ט) [שלא מנה איסור זה בין האיסורים שחייבים עליהם מלקות] נראה שאין לוקים על איסור 'בל תוסיף', משום שהוא 'לאו שבכלליות' [לאו הכולל עניינים רבים, שאין לוקים עליו (שם פ"ח ה"ג-ז)], ולשיטתו צריך לפרש שקושיית הגמרא היא שילקה מכת מרדות [מלקות מדרבנן]. מנחת חינוך (שם מנה מנב). י. **בחוץ** לארץ חובה לישב בסוכה ביום השמיני, משום החשש שמא יום זה הוא היום השביעי של סוכות [בזמן שהיו מקדשים את החודש על פי הראייה לא היו יושבי הגלויות הרחוקות מירושלים יודעים בבירור באיזה יום יחולו המועדים, והיו עושים שני ימים יום טוב מפני הספק. ואף על פי שעתה נקבע החודש על פי החשבון והדבר ידוע בכל המקומות, תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שביידיהם ולכן הדין לנהוג יום נוסף במקומו עומד. רמב"ם (קידוש החודש פ"ה ה"ט-יז)], אולם גם בארץ ישראל אמרו (ירושלמי סוכה פ"ה ה"ב) שמי שסוכתו ערוכה עליו בשמיני עצרת מקדש בביתו ואוכל בסוכתו, הרי שמקובלני ביידינו שאין לוקים על ישיבה בסוכה שלא בזמנה, ואף ישובים בה לכתחילה. ואין לומר שחכמים תיקנו בן בשמיני עצרת משום שיש שם בידם לעקור דבר מן התורה, שהרי כח זה ניתן להם רק בהוראת 'שב ואל תעשה' (ביצה ה.), ואילו הישיבה בסוכה היא 'קום עשה'. תוספות רבינו פרץ (ד"ה ושוב). יא. **כלומר**, שיכתבנו בסוכה היא בתנאי, שאם יום זה הוא השביעי, אנו מתכוונים לשם מצוה, ואם לא, איננו יושבים בה אלא בסוכה העשויה לצל, ולכן היא מותרת. רש"י (ד"ה ושתהו) ותחם סופר (סוכה סי' ג' ס"ק ג' ס"ק ל). יב. **רש"י** (מעילה טו: ד"ה ס"ל). יג. **רש"י** (ד"ה ס"ל ושתהו) והרשב"א (ד"ה אלא) כתב שמסקנת הגמרא היא שאפשר לתרץ ככל התירוצים שנאמרו לעיל, מלבד האחרון. יד. **וגמרא** היה מקובל להלכה ששבת אינה זמן תפילין, ולכן היא מברדת מיהו בעל דעת יחזיד זו, שנשנתה במשנתנו, לשון החזד (ד"ה ומסתפק). טו. **פסוק** זה כתוב בסוף פרשת 'קדש לי', שהיא אחת מארבע הפרשיות המותחות בבתי התפילין, והוא סמוך לפסוק (שמות יג ט) 'והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך', משמעות 'שמירת החוקה' האמורה בתפילין היא לשמור להניחן רק בזמנן, ולחלקן בהגיע הלילה, שאינו זמן המצוות לדעה זו (מנחות נט:), ולכן היו בני ארץ ישראל מברכים לאחר תליצת התפילין 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו לשמור חוקיו' (מכתם מד:). תוספות (ד"ה ומסתפק), בית יוסף (או"ח סי' כט ס"ק). טז. **וחכתוב** מורה לעשות פסח בכל שנה ושנה, כי 'מימים ימימה' מתפרש לפי רבי עקיבא כתרגומו, 'מזמן לזמן' (מתוקמת שמות שם), כלומר, משנה לשנה ['ימים' פירושו שנה (רש"י ותוספות ביצה ה: ד"ה ימים) (ראה ירושלמי פסחים פ"ט ה"ג)], דהיינו שמור לעשות פסח בכל שנה. רש"י (ד"ה ס"ל) ממשנה לו: ד"ה ס"ל). יז. **רבי** יוסי הגלילי מודה לרבי עקיבא שפסוק זה נאמר על פסח, אלא שהוא סובר שנאמר גם לענין תפילין, ורבי עקיבא סובר שלא נאמר אלא לענין הפסח. אמת ליעקב (קמיע"ק, ד"ה ממ"ש). יח. **העובר** במזיד על אחת משלשים ושש העבירות המנויות במשנה שם, חייב כרת [ואם היתה התראה יש מהן שחייב עליהן מיתת בית דין (רש"י כריתות ב, ד"ה לב)], ואם שגג בהן חייב חטאת. יוצאות מן הכלל פסח ומילה שלא נאמרה בהן אזהרת לא תעשה, ולכך אף שהמבטלן חייב כרת, אין מביאים חטאת על שגגתן, שאין החטאת באה אלא על איסור לא תעשה שיש בו כרת, ולא על מצות עשה, מפני שנאמר בה (ויקרא ד ג) 'אשר לא תעשינה'. יט. **כלומר**, לשונות אלו שוים ללשון 'לֹא', דעיוני שנאמר בלשונות אלו נידון כמצות לא תעשה (קצות"ש סוף הסוגיה סח:), ואם הוא איסור שיש בו מעשה העובר עליו חייב מלקות, כדין העובר על איסור לא תעשה שיש בו מעשה (מכות יג:). רש"י (מכות לו: ד"ה השמרו). כ. **כגון** 'השמר לך פן תכרות ברית לישב הארץ' וגו' (שמות לד יב), 'השמר לך פן תנקש אחריהם' וגו' (דברים יב יג), ו'השמר בנגע הצרעת' (שם כד ח) שהיא אזהרה שלא לקצוץ סימני צרעת. כא. **והעובר** עליו אינו חייב מלקות. רש"י (מכות שם). אמנם, מלבד החלוקה בין 'אזהרת עשה' ל'אזהרת לא תעשה', לא בכל מקום שנאמרה לשון 'שמירה' זו היא אזהרה [לעשות דבר או שלא לעשותו], וכגון מה שנאמר בפרשת הפסח (שמות יג כג-כה) 'ושמרתם את הדבר הזה', 'ושמרתם את העבודה הזאת', ולכן לא הקשתה הגמרא מפסוקים אלו. ראה בתוספות יו"ט (כריתות פ"ג ה"ב).

- והלא שנינו בברייתא, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**, **יָכוֹל** - שמא תאמר **שִׁנַּיחַ אָדָם תְּפִילִּין בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר** - מלמדנו הכתוב (שמות יג ט) **'וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ'**, שמצות תפילין נאמרה רק **בְּמִי שֶׁצְּרִיכִין אוֹת** - בימים שבהם כדי לעשות היכר שהם מחזיקים בתורת ה' צריכים ישראל להעמיד על עצמם אות, **וְאֵצוּ** מכלל זה **אֵין** - שבתות וימים טובים, **שֶׁהֵן גּוּפָן אוֹת** בין ה' לישראל, ואין בהם צורך באות נוסף[כ].

הגמרא חוזרת בה, ומעמידה את שיטת משנתנו ששבת זמן תפילין, כתנא אחר: אָלָּא הָאי תָּנָא - תנא זה **הוּא** שסובר שבת זמן תפילין, **דְּתָנֵי** בברייתא, **הַיָּשׁוֹר בָּלָּה**, ומכיון שאינו ישן אין הוא צריך לחשוש שמא יפיח בתפילין[כב], **רָצָה חוֹזֵר** אותן, אך אם **רָצָה** להניחן **יָנִיחַ**, ואין זה כמוסיף על המצוה, משום שגם לילה זמן תפילין הוא[כג] **הֶבְרֵי רַבִּי נָתָן.**

יוֹנָתָן הַקִּיטוֹנִי[כד] **אוֹמֵר, אֵין מְנִיחִין תְּפִילִּין בָּלָּה** כלל, משום שלילה אינו זמן תפילין[כה]. **מַתְקִיף הַגְּמָרָא: מַדְּלָּא** - מזה שהלילה **דְּעֵת תָּנָא קַמָּא** [רבי נתן] **זְמַן תְּפִילִּין** הוא, ומוכח שאינו סובר כרבי יוסי הגלילי שהכתוב 'מִיָּמִים יָמִימָה' ממעט לילות ממצות תפילין, אלא הוא מעמיד כתוב זה בעניין פסח, ודאי לדעתו **שֶׁבֶּת נָמֵי זְמַן תְּפִילִּין** היא, כי גם אותה אינו ממעט מכתוב זה.

דוחה הגמרא: הֵיכָא דְּאִירָא לֵיהּ - אולי רבי נתן אכן סובר **שַׁלָּלָּה זְמַן תְּפִילִּין הוּא**, משום שאינו דורש 'מִיָּמִים יָמִימָה' בתפילין, אבל **שֶׁבֶּת לָאו זְמַן תְּפִילִּין הוּא**, משום הדרשה מ'וְהָיָה לְךָ לְאוֹת'. **הָהֵא שְׁמַעְתִּינָן לֵיהּ** - שהרי שמענו **לְרַבִּי עֲקִיבָא** שסובר כן, **דְּאָמַר לַיְלָה זְמַן תְּפִילִּין הוּא**, משום שהוא מעמיד את 'מִיָּמִים יָמִימָה' בפסח, אבל **שֶׁבֶּת לָאו זְמַן תְּפִילִּין הוּא**, משום שנתמעטה מ'לְאוֹת', ויתכן שגם התנא ששנה ברייתא זו סובר כך.

הגמרא חוזרת בה, ומעמידה שיטה זו כתנא אחר: אָלָּא הָאי תָּנָא הוּא שסובר שבת זמן תפילין, **דְּתָנֵי** בברייתא, **מִיכָל בַּת כּוּשִׁי** [-שאול][כו] **הָיְתָה מְנַחַת תְּפִילִּין, וְלָא מִיחוּ בָּהּ חֲכָמִים**, אף כי מעשה זה נראה כתוספת על דברי התורה[כז], שפשטה נשים ממצוות עשה התלויות בזמן[כח]. וכמו כן **אִשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹנָה** בן אמיתי הנביא **הָיְתָה עוֹלָה לָרֶגֶל** ומביאה עולת ראייה[כט], **וְלָא מִיחוּ בָּהּ חֲכָמִים**, אף שעלייה לרגל היא מצות עשה התלויה בזמן[לוח]. **מַדְּיֵיקַת הַגְּמָרָא: מִדְּלָּא** - ממה שלא **מִיחוּ בָּהּ חֲכָמִים** במיכל, **אָלָּמָּא קָסְבְרִי** - מוכח שלדעתם תפילין **מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא** [-שלא הזמן גורם לה שתבוא[לא] **הֵיא**, אלא נוהגת בכל עת, גם בלילה וגם בשבת, כי אילו לא היתה נוהגת באחד מהם, הרי היה לה זמן קבוע ונשים היו פטורות ממנה, והיו חכמים מקפידים שאשה לא תניח תפילין[לב] לא[לג], ועל כרחך שמצות תפילין נוהגת תמיד, וגם נשים חייבות בה, ולכן לא מיחו במיכל[לג].

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא - ואולי התנא בברייתא זו **סָבַר לָהּ** [-סובר]

כב. **להגהת** תפילין צריך גוף נקי ואסור להפיח כשהן עליו [כלומר, צריך להזהר אז שלא תצא ממנו רוח מלמטה. רמב"ם (תפילין פ"ד הכ"ו)]. ולכן אסרו חכמים לישן בתפילין, שמא יפיח בהן בשנתו. שבת (מט.). ורש"י (שם ד"ה שב). וראה ברש"י ובתוספות (שם ד"ה שב) טעמים נוספים לאיסור השינה בתפילין.

כג. **אוֹתָם** אין מניחים תפילין בלילה, משום שחכמים גזרו על הנחתן בלילה שהוא זמן שינה, שמא ישכח ויישן בהן, ויפיח בשנתו. ומה שאמר רבי נתן שאם רצה רשאי להניחן בלילה, מתבאר על פי דברי רב אשי ורבינא (מנחות לה.), שהלכה היא שלילה זמן תפילין, אך 'אין מורין כן', כלומר, השואל אם מותר להניח תפילין בלילה מורים לו שאסור מדרבנן מחשש שינה והפחה [ראה רש"י (שיטה מקובצת שם) בענין 'הלכה ואין מורין כן']. אולם היודע מעצמו שכך היא ההלכה, ונזהר שלא לישן, מותר לו להניח תפילין בלילה במקום שאין רואה, והיינו שמותר להניחן לכתחילה, אך לא בפני אחרים, אלא אם כן יסביר את מעשהו כמעשה היחיד כגון שיאמר שמניחן כדי לשמרן [ע"פ דרישה (טור או"ח סי' לז ס"ק ב) בדעת הרא"ש (הל' תפילין סי' ח) בביאור גירסת הספרים במנחות (לה.)]. וזו היא גם כוונת רבי נתן, שאם אדם בוטח בעצמו שלא יישן עם התפילין, רשות בידו להניחן לכתחילה, משום שהלכה היא שלילה זמן תפילין, אלא שאין מורין כן. חזון איש (או"ח סי' ד סק"ג) בדעת רש"י. וראה פירוש אחר בעניני הפשט. כד. **בספקי** הרי"ד (ד"ה ונתנן) גרס 'יונתן הקטרוני'. ו'קטרון' הוא שם מקום (שופטים ט ו), וכגמרא (מעלה ו.) מבואר היכן הוא. כה. **והמניחן** בלילה עובר על אזהרת התורה 'ושמרת את החוקה וגו' מימים' [ולא בלילות, כמבואר בברייתא לעיל], וזהו איסור 'עשה' לדעת רבי אלעזר [שסובר 'השמר דעשה עשה'], ואיסור 'לאו' לדעת רבי יוחנן [שסובר 'השמר דעשה לאו']. מנחות (לה.). בענין מתי צריך להלוץ את התפילין כשמגיע הלילה, ראה מנחות (לה.) שנחלקו בזה תנאים.

כו. **כּוּשִׁי** שאמות (מל"ב יג ח) על הכתוב 'כוש בן ימיני' (בראשית י ו), 'כי כוש שמו, והלא שאול שמו, אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו'. ופירש רש"י (מל"ב שם ד"ה משונה) 'משונה במעשיו' היינו שהיה צדיק גמור. וביארו האחרונים, שמיכל נקראה כאן בכינוי זה, משום שאף מיכל, כאביה, היתה משונה לשבח במעשה הנחת התפילין, כבושי המשונה בעורו.

כז. **רש"י** (ד"ה ולא) ותוספות (ד"ה ולא) ותוספות (ד"ה ואלא) בשמו. כח. **קידושין** (כט:). כט. **תוספות** (ד"ה מיכל) ומאירי (ד"ה כגון). נאמר בתורה (דברים טז יג) 'שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא יראה את פני ה' ריקם', והיא מצות הראייה, שנצטוינו להיראות לפני ה' בעזרה בשלשת הרגלים, ולהקריב אז קרבן עולה. הנקרא 'עולת ראייה'. ועוד נצטוינו ברגלים במצות החגיגה (שמות כג יז), שקיבוץ האדם שלמים בבואו להיראות לפני ה', ונקראים 'שלמי חגיגתי'. בשתי מצוות אלו לא נצטוו אלא הזכרים, אולם במצוה השלישית שנצטוו ברגלים, שהיא מצות השמחה (דברים טז יד), המחייבת להקריב קרבן שלמים נוסף הנקרא 'שלמי שמחה', גם נשים חייבות. רמב"ם (מגילה פ"ג ה"ג). בשביל קיום מצות השמחה אין האשה צריכה אלא לעלות לירושלים, אך אינה צריכה להכנס לעזרה [כפי שמחייבת מצות הראייה], ואף לא להר הבית, ואדרבה, נשים אינן נכנסות לעזרה שלא לצורך [ראה רש"י ותוספות (קידושין נ:) ד"ה ובין]. רשב"א (ד"ה מלמלך). ל. **ואף** מפורש בתורה (שמות כג יז) 'שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'". לא. **רש"י** (קידושין כט. ד"ה שהזמן). לב. **מפני** שנראית כמוסיפה על המצוות, שכיון שאינה מחויבת בזה, היא נראית כמוסיפה על עצמה מצוה שלא נצטוותה בה בתורה. רש"י (ד"ה ולא) [בשם ר"ת], ורשב"א (ד"ה מלמלך) בשמו, וקרני ראם (מגילה פרק שני נג.) בביאור דעת רש"י. אמנם, יש לחשוש לזה רק כאשר האשה מתכוונת בעשייתה לשם מצוה [וכגון בתפילין, שבוודאי אין מניחים אותן אלא לשם מצוה (מהרש"ל (מגילה פרק שני ד"ה מיכל)], אבל אשה המקיימת מצות עשה שהזמן גרמא בלי כוונה לשם מצוה, כגון שאוכלת בסוכה עם בעלה ובניה, ודאי אינה נראית כמוסיפה, שכן מסקנת הגמרא (לעיל לא. ושם כח:) היא שאין איסור 'בל תוסיף' בעשיית מצוה שלא בזמנה בלי כוונה לשם מצוה, והואיל ואשה אינה מחויבת במצוות אלו, עבורה הן תמיד 'שלא בזמנן'. תוספות (ד"ה מיכל) בביאור דעת רש"י. לג. **וְקַשְׁיָא**, אם כן למה אמרה הברייתא שלא מיחו בה, שמשמע שהיא לא עשתה כשורה אך חכמים לא מחו בה, הלא היא באמת חייבת, וכדין עשתה. ועוד, מדוע רק מיכל הניחה תפילין, והלא כל הנשים חייבות בתפילין, וביאר הגאון יעקב (ד"ה מלמלך), שאף הסובר שתפילין אינה מצוה שהזמן גרמא, ונשים חייבות בה, מודה שלמעשה נשים אינן מניחות תפילין, מפני שאינן יכולות להיזהר בהן כראוי בנקיות [ולכן לא מפורש בגמרא בשום מקום שיש מחלוקת האם נשים חייבות בתפילין או פטורות, כי אף לדעת הסובר שמן התורה חייבות, למעשה אינן מניחות]. ולכן אם אנו אומרים שנשים חייבות מן התורה בתפילין ורק משום הזירות בנקיות אינן מניחות, ומיכל החזיקה בדין התורה ונזהרה והניחה, מובן מדוע לא מיחו בה על זה, אבל אילו היו פטורות מן התורה, הלא היו חכמים מוחים בה משום שנראית כמוסיפה על מצות התורה, ולכן הוכיחה הגמרא מהברייתא שדעת חכמים היא שמצות תפילין אינה תלויה בזמן, ולפיכך היא נוהגת גם בנשים.

רַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר, אף על פי שמצות סמיכה על הקרבן[א] אינה נוהגת בנשים[ב], **נָשִׁים סוֹמְכוֹת** - סמיכת נשים על קרבן היא **רְשׁוּת,** כלומר שרשאיות הן לסמוך אם רצו, ואין איסור בדבר, וכמו כן בכל המצוות שנשים פטורות מהן, רשות בידן לקיימן[ג]. ובאמת סובר תנא זה ששבת אינה זמן תפילין, ולכן תפילין היא מצות עשה שהזמן גרמא, וחכמים לא מיחו במיכל משום שרשות בידה להניחן.

הגמרא מוכיחה את ביאורה בברייתא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - שאם לא תאמר כך, אלא תבאר שחכמים הניחו לה לקיים מצות תפילין משום שאין זו מצות עשה שהזמן גרמא, עדיין יקשה מה שנאמר בברייתא, **'אִשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹנָה הָיְתָה עוֹלָה לָרֶגֶל וְלֹא מִיחוּ בָּהּ', מַאי אִיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר** - וכי יש מי שסובר שעלייה לרגל **לְאו מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ הִיא. אֶלָּא** ודאי **קָסָבַר** התנא בברייתא זו, שאף שנשים פטורות ממצות עלייה לרגל **רְשׁוּת** בידן לקיימה, **הָכָא נָמֵי** - גם בהנחת תפילין, אף שאינן מצוות בה, **רְשׁוּת** בידן לקיימה.

הגמרא חוזרת בה ומעמידה שיטה זו בברייתא אחרת: אֶלָּא הָאי תַּנָּא הִיא, דְּתָנֵי[ג], הַמּוֹצֵא תְּפִלִּין בשבת במקום שעלולות להאבד, כגון בשדה, **מַכְנִיסָן** למקום המשתמר כדי להצילן על ידי שמניחן זוג אחר זוג כדרך שלובשן בחול, וחולצן וחוזר ומניח זוג אחר ומכניסו, עד שיציל את כל התפילין שמצא, **אֶחָד** [-בין] **הָאִישׁ וְאֶחָד** [-ובין] **הָאִשָּׁה** שמצאו תפילין עושים כך, וכן **אֶחָד** תפילין **חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד יְשָׁנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בֶּחֲדָשׁוֹת** לחלל שבת בשבילן, כי לדעתו יש לחשוש שמא אין זה אלא קמיע שנעשה בצורת תפילין, ואין בו קדושת תפילין[ד], **וּמַתִּיר** רק **בִּתְפִלִּין יְשָׁנוֹת,** שניכר בהן הקשר העשוי כקשר תפילין, ובודאי תפילין הן ויש בהן קדושה[ה].

מדייקת הגמרא: עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי - לא נחלקו **אֶלָּא בֶּחֲדָשׁוֹת וִישָׁנוֹת,** שרבי יהודה אוסר בחדשות, ורבי מאיר מתיר בין בחדשות ובין בישנות, **אֲבָל בְּאַשָּׁה לָא פְּלִיגִי** - לא נחלקו, אם כן לדברי שניהם אשה שמצאה תפילין צריכה להכניסן בדרך לבישה, **שָׁמַע מִינַּהּ** - מוכח שלדברי שניהם תפילין **מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא הוּא,** אלא נוהגת בכל עת וגם בשבת, **וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּיבוֹת,** ומכיון שהן חייבות בהנחת תפילין, הרי זו 'דרך מלכוש' גם לנשים, ודין האשה בהצלת תפילין בשבת שוה לדין האיש. ומשנתנו הסוברת 'שבת זמן תפילין' נשנתה כשיטת רבי מאיר ורבי יהודה[ו].

שואלת הגמרא: וְדִילְמָא - ואולי התנא ששנה ברייתא זו **סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר נָשִׁים סוֹמְכוֹת רְשׁוּת,** ולדעתו אף שנשים פטורות מתפילין, רשאיות הן להניחן, והנחתן נחשבת 'דרך לבישה' לאשה[ז], אך אין הוא סובר ששבת זמן תפילין? **משיבה הגמרא: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** - אין לך כלל להעלות בדעתך כן, כי **וְדאי לָא רַבִּי מֵאִיר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי וְלָא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי.**

הגמרא מבארת מנין שרבי מאיר אינו סובר כרבי יוסי: לָא רַבִּי מֵאִיר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּתָנַן במשנה, **אֵין מְעַבְּרִין** - אין בית דין מוזהרים למנוע **אֶת הַתִּינוֹקוֹת מִלְּהִתְקַטֵּן** בשופר ביום טוב של ראש השנה[ח], משום שיש לחנכם ולהרגילם למצוות. **מדייקת הגמרא:** דווקא את הקטנים לא מעכבים, **הָא** - אבל את **הַנָּשִׁים מְעַבְּרִין** מלתקוע, ואף שאין בזה חילול יום טוב[ט], מאחר שמצוה זו היא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ממנה הרי הן נראות כמוסיפות על דברי התורה[י]. **וְהרי סָתָם מַתְנִיתִין** - משנה השנויה סתם בלי שם התנא, היא דברי **רַבִּי מֵאִיר,** הרי שרבי מאיר אוסר לנשים לקיים מצוות שפטורות מהן.

הגמרא מבארת מנין שגם רבי יהודה אינו סובר כרבי יוסי: וְלָא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּתָנֵי[יא] בתורת כהנים, נאמר בתחילת פרשיות הקרבנות (ויקרא ו ג) **'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וּבסמוך** לזה נאמר (שם ו ז) **'וְקָמְצוֹ** יָדוֹ עַל ראשׁ הָעֹלָה', מכאן שרק **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין** ידיהם על קרבנותיהם, **וְאֵין בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל סוֹמְכוֹת** על קרבנותיהן, וכיון שמעינן הכתוב, אסור להן לסמוך, מפני שנראות כמוסיפות על מצוות התורה. **רַבִּי יוֹסֵי וְרַבָּנַן אוֹמְרִים,** אף שלא נאמרה בהן סמיכה, **נָשִׁים סוֹמְכוֹת** - סמיכת נשים על קרבן **רְשׁוּת** היא בירדן. **וְכֻלְּהוּ סָיְפָא מָנֵי** - מה שנשנה סתם בתורת כהנים[יב] הוא דברי **רַבִּי יְהוּדָה,** הרי שגם רבי יהודה חולק על רבי יוסי.

וכיון שהברייתא של 'המוצא תפילין' אינה כרבי יוסי, מוכרחים לומר כפי שביארנו, שטעמה הוא משום שאשה חייבת בתפילין, ולכן למסקנת הגמרא רבי מאיר ורבי יהודה הם הסוברים ששבת זמן תפילין היא, ומשנתנו נשנתה בשיטתם.

*

הגמרא מבררת אם צמר תכלת הנמצא בשוק, כשר לציצית: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַמּוֹצֵא צמר צבוע בצבע **תְּכֵלֶת, בַּשּׁוּק,** אם הוא עשוי כ**ְשִׁשּׁוּת** - חתיכות צמר שעדיין לא נטוו לחוטים אלא רק נצבעו ונסרקו[יג], **פָּסוּל** למצות תכלת, לפי שחוששים שמא לא נצבעו לשם ציצית. אבל אם כבר נעשו כ**חוּטִין,** הרי הם **כְּשָׁרִין,** שאין לחשוש לכך. **מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא** המוצא **שְׁזוּרוֹת** שפסולות, משום **דְּאָמְרִינַן, אַדַּעְתָּא דְּגָלְיְמָא צָבְעִינְהוּ** - שמא צבען על דעת לארוג מהם טלית ולא לשם ציצית[יד], אם כן כשמוצא **חוּטִין, נָמֵי נֵימָא, אַדַּעְתָּא דְּגָלְיְמָא טָווּינְהוּ** - גם כן נאמר שמא טוואם על דעת לארוג מהם טלית, ולא לשם ציצית[טו]. **מתרצת הגמרא:** רבי אלעזר הכשיר רק בחוטים **בְּשָׁזוּרִים**[טז], שוודאי צבעם טוואם ושזרום לשם ציצית, ואין רגלות לארגם בבגד.

מוסיפה הגמרא להקשות: שְׁזוּרִים נָמֵי נֵימָא אַדַּעְתָּא דְּגָלְיְמָא - **עֲיֵיפִינְהוּ** - גם בחוטים שזורים נאמר שכפלם ושזרם כדי להטילה בשפת הטלית ששם הדרך להטילם. **מתרצת הגמרא:** רבי אלעזר הכשיר רק **בְּחוּטִין מְשֻׁפָּכִין** - חתוכים לצורך עשיית הציצית. שאם היה בדעתו לעשות מהם טלית, לא היה חותכם, משום **דְּכוּלֵּי הַאי וַדַּאי לָא טָרְחִי אִינָשֵׁי** - שאין אדם טורח כל כך לחתוך חוטים על מנת לעשות מהם שפה לבגד, שהרי יצטרך לחזור ולקשרם כדי להטילם בשפת הבגד. ומכך שחוטים אלו חתוכים, מוכח שנצבעו נטוו ונשזרו לשם מצות ציצית.

הגמרא מוכיחה ממשנתנו שאדם עשוי לטרוח אף שלא לשם מצוה. מקשה הגמרא: אָמַר רָבָא, האם ניתן לסמוך על כך שאין אדם טורח לחתוך חוטים עבור שפת הבגד, והרי גם לגבי תפילין יש לומר, **וְכִי אָדָם טוֹרֵחַ לַעֲשׂוֹת קְמִיעַ בְּמִין תְּפִלִּין,** והיה צריך להכשיר תפילין הנמצאות. ואין הדין כן, **דְּתָנַן** (לעיל נה:), **בָּזֶה הַכְּרָכִים אֲמוּרִים** שהמוצא בשבת תפילין במקום שעלולות להאבד מכניסן זוג זוג, **בִּתְפִלִּין יְשָׁנוֹת,** שניכר ברצועות שלהן שהיה בהן קורס לכן קשר של תפילין[יז] וברור שנעשו כמצותן ויש בהן קדושה[יח], **אֲבָל בֶּחֲדָשׁוֹת** שאין ברצועותיהן רושם של קשר, **פָּטוּר** מלהכניסן, לפי שיש לחשוש שמא אין אלו תפילין אלא קמיע שאין בו קדושה ואין מחללים שבת להצילו. ומוכח שאף בתפילין שיש טירחה בעשייתן, יש לחשוש שמא עשאן אדם לצרכו וטרח בהן. ואם כן גם בחוטי ציצית מופסקים יש לחשוש שמא אדם טרח לעשותם באופן זה, אף שהיתה כוונתו להטילם בבגדו[יט].

אָמַר רַבִּי זֵירָא לְאַהֲבָה בְּרִיה, פּוֹק תְּנִי לַהּ - צא ושנה להם לתלמידים שנתקשו בדברי רבי אלעזר, שיש בידי ברייתא שמפורש בה כדבריו, וכטעם שנתפרשו שאין אדם טורח כל כך. ששנינו בברייתא, **הַמּוֹצֵא תְּכֵלֶת בַּשּׁוּק,** אם מצא **שְׁזוּרוֹת** הרי הם **פְּסוּלִין,** אבל אם מצא **חוּטִין מְשֻׁפָּכִין, כְּשֵׁירִין, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם טוֹרֵחַ** לתחכם כדי לחזור ולקשרם בשפת הבגד.

מקשה הגמרא: אָמַר רָבָא, וכי **מִשּׁוּם דְּתָנֵי לַהּ אַהֲבָה בְּרִיה דְּרַבִּי זֵירָא** - וכי משום שאהבה בנו של רבי זירא שנה לברייתא זו, **בֵּיצִי תָּלָא לַהּ** - נחשב הדבר כאילו תלה בה נזמים לפיותה[כ]. כלומר, האם נתן בה טעם כל כך עד שיהיה בכוחה לסתור משנה מפורשת[כא], **וְהָתְנַן** במשנתנו, **בָּזֶה הַכְּרָכִים אֲמוּרִים בִּישָׁנוֹת, אֲבָל בֶּחֲדָשׁוֹת פָּטוּר,** ומוכח ממשנתנו שחוששים אף לטירחה שלא לצורך מצוה, והרי מבואר ממשנתנו דלא כרבי אלעזר, ודלא כהברייתא. **מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, טָרַח וְלָא טָרַח** - הנידון אם אדם טורח בדבר שלא לשם מצוה או לא, **תַּנָּאֵי הִיא** - הרי זו מחלוקת תנאים, **דְּתָנֵי** בברייתא, **הַמּוֹצֵא תְּפִלִּין** בשבת, מושלכים בשדה במקום שנאבדים, **מַכְנִיסָן** לעיר **זוג זוג עַד שֶׁתִּמְסְיים** להכניס את כולם, **אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה,**

א. **מצות** סמיכה האמורה בקרבן יחיד היא שיסמוך בעל הקרבן את שתי ידיו על ראש הבהמה בעזרה חיה. סמיכה זו נעשית בשתי ידיו ובכל כוחו, ובשעת הסמיכה הוא מתודה את הענין שעבורו מביאו (ואם קרבן שלמים הוא, אומר דברי שבח בשעת הסמיכה). רמב"ם (מעשה הקרבנות ג"ע ט"ו, ט"ז, י"ג - ט"ו).

ב. **שנאמר** בתחילת פרשיות הקרבנות (ויקרא ו ג) 'דבר אל בני ישראל', ובסמוך לזה נאמרה מצות סמיכה (שם ו ז), מכאן שבני ישראל סומכים ולא בנות ישראל, ולכן אשה מביאה קרבן אך קרבנה אינו טעון סמיכה. ברייתא (שם). ג. **הניחון** שבברייתא זו והדינים שבה מבוארים במשנה לעיל (נה:).

ד. **מן** התורה מותר להוציא תפילין מרשות לרשות בשבת ב'דרך מלבוש', אך חכמים גזרו שלא לצאת בהן לרשות הרבים שמא יבוא להעבירן בידו ארבע אמות (שבת סה:), ורק לצורך הצלתן התירו את הדבר. רבינו יהונתן (לעיל נה. ד"ה המוצא), וכיון שאין קדושה אלא בתפילין שנעשו כהלכתן ולא בקמיע, אסור לחלל את השבת אפילו באיסור דרבנן בשביל להציל תפילין חדשות, שאינן אלא ספק תפילין. רש"י (לעיל נה. ד"ה אבל), ובאמת המשנה אמרה רק ש'פטור', ובברייתא נאמר ש'אוסר', אך זו היא גם כוונת המשנה, ורק אגב שאמרה בשינוי ש'מכניסן', כלומר שחייב להצילן, אמרה בתחילת שפטור מכך. ריטב"א (לעיל נה. ד"ה ממשנתנו).

ה. **מכיון** שאף הן מניחות תפילין לעיתים, כגון מיכל בת שאול, ולכן גם אשה מצילה תפילין בדרך לבישה. רשב"א (ד"ה אבל נחמן). ז. **בדעת** רבן גמליאל במשנתנו, שאף ששבת אינה זמן תפילין, הן נחשבות תכשיט גם בשבת, ומהתורה מותר להוציאן בדרך מלבוש, וחכמים אסרו זאת, ורק לצורך הצלתן התירו, כמבואר לעיל (שם:). ח. **ואף** שלגדולים הדבר אסור מדרבנן. ראה עיוני הפשט (ס"ק ט).

ט. **ראה** עיוני הפשט. י. **מחלוקתם** נתבארה בעיוני הפשט לעיל. יא. **'תורת** כהנים' הן הברייתות שנאמרו על חומש ויקרא, וקרויות כך על שם שבחומש זה מצויות הלכות הקרבת הקרבנות. יב. **הדרך** היא שלאחר שצובעים את הצמר, סורקים אותו כעין לשונות ארוכות, כדי לטווותו. רש"י (שבת מה. ד"ה נסותם). יג. **השזירה** היא כפילת החוטים לעשותם עבים. הגהות יעב"ץ (ד"ה שיעשאום).

יד. **פירוש,** קשר הדומה לאות דל"ת בתפילין של ראש, וקשר הדומה לאות יו"ד בשל יד. טו. **רש"י** (ד"ה נסתם). ועוד הביא פירוש נוסף, שכיפי הם מרגליות. טז. **ע"פ** רש"י בכתובות (סה: ד"ה סיפי).

יז. **כאשר** במשנתנו (לעיל נה.). יח. **ואמנם** המשנה אמרה רק ש'אוסר', ובברייתא נאמר ש'פטור', אך זו היא גם כוונת המשנה, ורק אגב שאמרה בשינוי

אֶחָד חֳדָשׁוֹת, וְאֶחָד יְשָׁנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בָּחֳדָשׁוֹת, מִפְּנֵי שִׁיּוּשׁ לְחֹשוּשׁ שֶׁמָּא טָרַח בְּעשִׂיָּתָן אַף שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ מִצְוָה. וּמַתִּיר בְּיָשָׁנוֹת שֶׁכְּשֶׁירְתָן מוֹכִיחַ שֶׁנַּעֲשׂוּ כַּהֲלָכָתָן. אֲלָמָּא מַר [-רבי יהודה] **סָבַר טָרַח אֵינָישׁ** - אדם עשוי לטרוח אף שלא לשם מצוה, **וּמַר** [-ורבי מאיר] **סָבַר לָא טָרַח אֵינָישׁ** שלא לשם מצוה, ומכך שטרח יש להוכיח שהדבר נעשה לשם מצוה.

(שיט"ר עצב"ר קִימָן)[א] **הגמרא** מוכיחה מברייתא **שלדברי הכל אין אדם טורח שלא לשם מצוה: וְהָתַנְיָא דְּתָנֵי אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אֵלּוּ הֵן יְשָׁנוֹת שמותר להכניסן בשבת, כֹּל שֶׁנֵּשׁ בָּהֶן רְצוּעוֹת, וּמְקוּשָּׁרוֹת** כעין אותיות דל"ת ויו"ד. ואלו הן **חֳדָשׁוֹת** שאסור להכניסם בשבת, כל **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רְצוּעוֹת וְלֹא מְקוּשָּׁרוֹת.** הרי מבואר שטעם האיסור בחדשות אינו משום חשש קמ"ע אלא מפני שאסור לקשרם בשבת מפני שקשר התפילין קבוע תמיד ואינו עשוי להתירו, ויש איסור תורה בקשירתו[ב]. אבל **הָכוֹתֵי עָלְמָא** - לדברי הכל **לָא טָרַח אֵינִישׁ** - אין אדם טורח בדבר שלא לשם מצוה.

מקשה הגמרא: מדוע אי אפשר להכניס בשבת תפילין שאינן קשורות, **וְלֵיעַנְבִּינְהוּ מִינַּעֲנָב** - ויעשה עניבה ברצועות התפילין, במקום הקשרים. **מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁעֲנִיבָה פְּסוּלָה בָּתְּפִילִּין,** ואינה נחשבת כקשירה, ואסור ללבוש ולהכניס תפילין שאינן קשורות[ג]. **אֲבָל אָמַר,** אין להוכיח מהברייתא שעניבה פסולה בתפילין, כי **רַבִּי יְהוּדָה** האוסר להכניס תפילין שאינן מקושרות, **לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר עֲנִיבָה, קְשִׁירָה מְעַלְּיָיתָא הִיא** - עניבה היא בכלל קשר גמור, שחייבים עליו משום מלאכת קושר[ד]. **מקשה הגמרא:** הרי מדברי אביי יש לדייק **מֵעַתָּה** שלדברי רבי יהודה אי אפשר לענוב תפילין בשבת, הוא רק משום **דַּעֲנִיבָה, קְשִׁירָה מְעַלְּיָיתָא הִיא** - הרי היא כקשר גמור, **הָא לָאו הָכִי** - אבל אם לא כן, **עֲנִיב לְהוּ** - היה ראשי לענוב את רצועות התפילין, ולצאת בהן ידי מצותן. וקשה, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמֵיהּ דְּרַב, מֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא** - צורת עשייתו נאמרה בהלכה למשה מסיני, שצריך לעשותו בצורת אותיות דל"ת ויו"ד[ה], וכן לעשות בבית של ראש אות ש"ן. **וְאָמַר רַב נַחְמָן, וְגוֹיֵיהֶן** - גוי האותיות, כלומר, היכר האותיות העשויות בקשר, צריך לפנות **לָבָן** - כלפי חוץ[ו]. ואם כן היאך אמר אביי שרשאי לעשות עניבה ברצועות התפילין, והרי אין בעניבה צורת אותיות דל"ת ויו"ד[ז]. **מתרצת הגמרא:** שאביי הכשיר באופן **דַּעֲנִיב לְהוּ בְּצִיץ קְשִׁירָה דִּידְהוּ** - שעושה את העניבה שלהם בצורת האותיות, כפי שהיה עושה אם היה קושרם.

★

הגמרא מבארת **היתר לקיחת תפילין מאדם שאינו מומחה: אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב, הַזּוֹקֵק הרבה** זוגות **תְּפִלִּין מִמִּי שֶׁאֵינוֹ** יודע לנו כמומחה, כדי לחזור ולמכרם, וברצונו לברר את כשרותם, **בּוֹדֵק שְׁתַּיִם שֶׁל יָד** - פרשיות של יד, **וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ** - ופרשיות של תפילין אחד של ראש[ח], **אוֹ** שיבדוק **שְׁתַּיִם שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד**[ט], ועל ידי כך שבדק פרשיות משלש בתים החוזרות הסופר שכתבם כמומחה, ואין צריך לבדוק את שאר התפילין.

מקשה הגמרא: מהו טעמו של רב, **מַה נַּפְשֶׁךָ, אִי** - אם דבר ברור הוא שכל אדם הקונה כמה תפילין בכרך אחד, בודאי **מֵהֵד גַּבְרָא קָא זָבֵין** - קונה **תְּפִלִּין אוֹ שֶׁל שָׁלֹשׁ שֶׁל יָד, אוֹ שֶׁל שָׁלֹשׁ שֶׁל רֹאשׁ,** ועל ידי כך יחזקו כל הפרשיות שכתב סופר זה בכשרות, בין של יד ובין של ראש, ומדוע צריך לבדוק גם פרשיות של יד וגם של ראש. **אִי** - ואם תאמר שיתכן ואדם המוכר תפילין **מִתְּרֵי תְּלָתָא נַּבְרֵי זָבֵין** - קונה אותם משנים או שלשה סופרים, **כָּל חַד וְחַד** - כל אחד ואחד, כלומר כל תפילין ותפילין **לְבַעֲיֵי** - יהיו צריכים פרשיותיהן **בְּדִיקָה** בפני עצמן, כי שמא הסופר שכתב את התפילין שנבדקו ונמצאו כשירות, אינו הסופר שכתב את שאר התפילין. **מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם הדבר ברור שמֵחַד נַּבְרָא זָבֵין, וּבְעִינַן דְּמִיתְמַחֵי** - וצריך להחזיק את הסופר כמומחה הן **בְּשֶׁל יָד** - בכתיבת פרשיות של יד **וְהֵן בְּשֶׁל רֹאשׁ**[י].

מקשה הגמרא: אִינִי - האם כך הוא הדין כמו שאמר רב, **וְהָא תָּנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, בָּתְּפִלִּין** - בבדיקת תפילין, שניקנו ממי שאינו מרוחק כמומחה, **בּוֹדֵק שָׁלֹשׁ שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ. ומבררת הגמרא: מַאי** - מה היא כוונת הברייתא, **לָאו** - האם אין הביאור שבודק **אוֹ שֶׁל שָׁלֹשׁ שֶׁל יָד אוֹ שֶׁל שָׁלֹשׁ שֶׁל רֹאשׁ,** ואין צריך לבדוק גם של יד וגם של ראש, ושלא כדברי רב. **מתרצת הגמרא: לָא** הדין שצריך לבדוק אם עשה את צורות האותיות כהלכתן. משנה ברורה (סי' ס"ג ס"ק כ"ה). **ומכל** מקום אין צריך בדיקת פרשיות של שלש בתים מכל סוג, לפי שבדיקת בית האחד מצטרפת לבדיקות שני הבתים של הסוג השני ונעשה הכל אחד ונמצא שהתחזק בשלשה תפילין. אחרונים. **ו. וכמו** שאנינו בברייתא ביכמות (פד:), לגבי אשה שנישאה לאדם ומת ואחר כך נישאה לאדם נוסף ומת, שלדעת רבי החזקה אשה זו שהוגרגת בעליה ואסורה להנשא לאדם נוסף. ורבן שמעון בן גמליאל חולק שם וסובר שרק בשלש פעמים יש חזקה. **ז. פסקי** הרי"ד (ס"י מפלח). **ח. יש** גורסים 'זוזי זוזי', או 'זוזי זוגי'. הגהות וציונים [אך פירוש כל הגירסאות שונה]. **ט. רבינו** יהונתן (שם: ס"י מפלח).

א. **הד"ש** עשויה בקשר שקושר רצועת תפילין של ראש אחת לצפון ואחת למזרח כמין ד"ת. רש"י (פסח סכ, ס"י פסח). והאות יו"ד עשויה ברצועות תפילין של יד. רש"י (ס"י אלפסי) על פי הריטב"א (ס"י קנט). וראה גם רש"י (מנחות לה: ס"י קמ - סי' אלפסי). **ב. שאין** לעשות את אות ש"ן בדפנות התיצעות בין הבתים של התפילין [של ראש], אלא בדופן הבית התיצעה כדי שתהיה ניכרת כלפי חוץ. רש"י (ס"י לב). **ג. אין** הכוונה שבודק פרשה אחת של תפילין של ראש, שבתפילין של ראש ארבעה פרשיות וצריך לבדוק בכל ארבעת הפרשיות של בית אחד של תפילין. **ד. וצריך** לבדוק אם דקדק הסופר בהן בחסירות ויתירות. רש"י ותוספות (מנחות מב: ס"י אפילין) והרא"ש (אלפסי אפילין סי' לג). **והוא**

המשתמר'. **מתרצת הגמרא: אָמַר רַב, לֹא קָשְׁיָא הָא** - המשנה עוסקת **בְּמָבָּנָת גּוֹיִם** שגזרו על ישראל שלא להניח תפילין, ואם ימצאוהו כשתפילין בידו, יהרגוהו. ולכן בכל הדינים שהוזכרו במשנה, בין המוצא זוגות אחדים של תפילין ובין המוצא תפילין מרובות, בשעת הסכנה מכסן כדי שלא יהיו מוטלים בבזיון, ומשאירם במקומם[י]. **וְהָא** - והברייתא ששנינו בה שיולך את התפילין פחות פחות מארבע אמות, עוסקת **בְּמָבָּנָת לְמָטֵּים** גוים, שהמוצא צבתים או כריכות וירא להחשיך בשדה מפני סכנת הליסטים ששם, מוליכן פחות פחות מארבע אמות, ולא ישאירם בשדה כדי שהליסטים לא יבזום.

י. **וצ"ל** ידי הילוכו באופן זה אינו עובר על איסור תורה, לפי שלא העביר ארבע אמות בבת אחת. יא. **רש"י** (עטלן ג"ע ד"ס ממ"ח). וכפי הפירוש השני שכתב עליו שהוא העיקר.

אבי מקשה על תירוצו של רב: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב, בְּמַאי אוֹקֵימְתָּא לְמַתְנִיתִין - במה העמדת ובארת את משנתנו, **בְּמְצָרֶת** עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים [-גוים] שגזרו שלא להניח תפילין, אם כן **מַיְיתָא סֵיפָא** - אמור ובאר את הסיפא של המשנה, ששינו **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, בשעת הסכנה אינו מכסה את התפילין, אלא **נוֹתְנָן לַחֲבֵירוֹ** העומד בסמוך לו, **וַחֲבֵירוֹ לַחֲבֵירוֹ** וכן הלאה, וכל אחד מהם יעבירן פחות מארבע אמות, עד שיגיעו למקום המשתמר. ושקלה, שאם מדובר בסכנה של גזירה על הנחת תפילין, הרי **מִכָּל שֶׁכֵּן** שבאופן זה שנותן לחבירו וחבירו לחבירו, **דְּאִיכָּא** בזיון **מִיתָא** - שישמע הדבר ויתפרסם יותר ויוודע לגוים ויהרגוהו.

מתרצת הגמרא: חַפּוּרֵי מִיחַפְרָא וְהָכֵי קָתָנֵי - יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמכסן והולך לו, **בְּסָכָנַת עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים** שגוזרו על התפילין, **אֲבָל בְּסָכָנַת לִיסְטִים** גוים, שיש לחשוש שיבזו את התפילין אם ימצאום, **מוֹלִיכָן פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת**[א] ומכניסם למקום המשתמר[ב]. ועל דין זה שנוסף במשנה, שנינו **שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **וְאוֹמֵר, נוֹתְנָן לַחֲבֵירוֹ וכו'** ואין הוא עצמו רשאי להוליכם פחות פחות מארבע אמות[ג][נ].

מבררת הגמרא: בְּמַאי מְקַמִיפְּלָגִי - במה נחלקו תנא קמא ורבי שמעון. **רַב** [-תנא קמא] **סָבַר**, שלהכניס את התפילין על ידי שיוליכם בעצמו **פָּחוֹת** פחות **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עֲדִיף** מאשר להכניסם על ידי כמה בני אדם כשאחד מעבירם לשני וכן הלאה, **דְּאִי אָמְרַתְּ נוֹתְנָן לַחֲבֵירוֹ וַחֲבֵירוֹ לַחֲבֵירוֹ, אַוְשָׁא מִלְּתָא דְּשָׁבְתָּ** - יתפרסם הדבר ויהיה בכך זלזול בכבוד השבת[ד]. **וְשֶׁר** [-רבי שמעון] **סָבַר** שלהכניס את התפילין על ידי **שֶׁנּוֹתְנָן לַחֲבֵירוֹ** וחבירו לחבירו, **עֲדִיף** מלהוליכם פחות פחות מארבע אמות, **דְּאִי אָמְרַתְּ מוֹלִיכָן פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת,** יש לחשוש, **זִימְנִין דְּלָאו אַדַּעְתֵּיהּ וְאָתֵי לְאִתְעוֹיֵינְהוּ** - שפעמים שלא ישים אל לבו ויבא להוליכם **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** ויחלל את השבת באיסור תורה. מכיון שמוליכם פעמים רבות כל פעם פחות מארבע אמות, יש לחשוש שמא פעם אחת יטעה ולא ישים לבו שהעביר מרחק רב מדי. אבל כשמוליך את התפילין על ידי כמה בני אדם, וכל אחד מוליך את החפץ בתוך ארבע אמותיו, אין לחשוש לכך, שמכיון שיש שם הרבה אנשים, כל אחד יזכיר לחבירו ולא יבואו לידי מכשול[ה].

★

שנינו במשנה: וְכֵן בָּנוֹ הנמצא בשדה וצריך להכניסו לבית, נותנו לחבירו וחבירו לחבירו.

שואלת הגמרא: בָּנוֹ, מַאי בָּעֵי הָתָם - מה עושה שם בנו, וכיצד הגיע לשדה בשבת[ו]. משיבה הגמרא, **דְּכִי מְנַשֵּׁה תִּנָּא**, שמדובר **בְּשֶׁיָּדְעוּ אָמּוֹ בָּשָׂדֶה** בשבת, וצריך להכניסו לעיר, מפני שהאויר שבשדה קשה לתינוק[ז]. ונותנו לחבירו וחבירו לחבירו ואפילו הם מאה אנשים עד שמגיע לבית. **מבררת הגמרא: וְמַאי** - מה החידוש בכך שהתירו להכניסו **אִפִּילּוּ הֵן מֵאָה** אנשים המעבירים את התינוק מאחד לחבירו. **מתרצת הגמרא:** שהחידוש הוא **דְּאַף עַל גַּב דְּקָשְׁיָא לֵיהּ יְדָא** - שקשה לו לתינוק שיטלטלוהו מיד ליד, **אִפִּילּוּ הָכְי הָא עֲדִיפָא** - אופן זה של הכנסה מהשדה לבית על ידי אנשים רבים עדיף מאשר יטלטל את בנו התינוק בעצמו פחות פחות מארבע אמות, שמא ישכח ויעביר ארבע אמות ברשות הרבים, וכפי שנתבאר לעיל.

★

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נוֹתֵן אָדָם חֻבַּת לחבירו וחבירו לחבירו, ומותר להביאה בדרך זו אפילו חוץ לתחום, הגמרא מבארת מדוע לא עוברים בכך על איסור תחומין.

מקשה הגמרא: וְלַיְתֵי לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה - וכי אין רבי יהודה סובר **לָהּ דְּתָנוּ** (פיסא ט.) שלגבי איסור תחומין דין **הַכְנָסָה וְהַבָּלָעִים, עֲרֵבֵי הַבָּלָעִים** - כפי דין בעליהם. כלומר, שהשואל או לוקח בהמה או כלים מחבירו ביום טוב, אינו יכול להוליכם אלא למקום שבעליהם רשאים ללכת[ח], מפני שדין הבהמה והכלים שווה לדין בעליהם, ואם בעליהם עירבו למזרח, השואל מהם את הבהמה או הכלים אינו יכול להוליכם למערב, וכן להיפך. ושקלה, כיצד אמר רבי יהודה שעל ידי שיתן את החבית מחבירו לחבירו יכול להוציאה מחוץ לתחום.

מתרצת הגמרא: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם לֵוִי סָבָא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כאן במשנה, במה מדובר, **בְּמָצָרֶן** - שמערה את המים **מַחֲבִית** של חבירו **לַחֲבִית** שלו. כלומר, שמוליכים את המים עד שמגיעים לסוף תחומה של החבית הראשונה, ושם מעבירים את המים לחבית אחרת ונושאים אותה עד סוף תחומה, וכך עושים תמיד עד שמגיעים המים למקומו של האדם הצריך להם. וכל פעם שיוצאים המים חוץ לתחום, יוצאים הם בחבית השייכת לאדם שרשאי להלך למקום ההוא[ט]. ואף שהמים יוצאים חוץ לתחום שביתתן[י], משנתנו היא רבי יהודה, **וְרַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר, מַיִם אֵין בָּהֶם מַמָּשׁ** - אין הם חשובים לקנות שביתה אצל בעליהם הראשונים, אלא כל אדם מותר להוליכן כרגליו, ולכן אף אם יוציאם חוץ לתחום שביתת בעליהן הראשונים, אין בכך איסור. **הָתָנַן** - וכפי ששנינו בסיום המשנה בביצה (סה) שאשה ששאלה מחברתה ביום טוב מים, כדי לעשות עיסה או כדי ליתנם בתבשיל, **רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר בָּמַיִם** שלא חל עליהם איסור תחומין[יא]. כלומר, שהאשה ששאלה מים, מותרת להוליך את עיסתה או תבשילה עד מקום שהיא עצמה מותרת ללכת, **מִפְּנֵי שֶׁמַּיִם אֵין בָּהֶן מַמָּשׁ** ולא קנו שביתה אצל הבעלים, ואינם אוסרים מלהוליך את העיסה או התבשיל חוץ לתחומה של הבעלים [שהיא השכנה שהשאילה אותם].

במשנה נחלקו חכמים על רבי יהודה ואמרו לו שאסור להוציא את החבית מחוץ לתחום שמותר לבעליה ללכת. מבררת הגמרא: ולפירוש זה שדברי רבי יהודה נאמרו במערה מחבית לחבית, **מַאי** - מה הפירוש בדברי חכמים **שֶׁלֹּא תְהֵא זוֹ יותר** מרגלי בעליה, הרי אין לפרש שהכוונה לחבית, שהרי בזה גם רבי יהודה מודה ואף הוא לא התיר להוליך את החבית חוץ לתחום [אלא לערות את המים לחבית אחרת]. **מתרצת הגמרא:** כוונת חכמים **שֶׁלֹּא יְהֵא הַהֶךְ מָה שֶׁבָּזוֹ,** כלומר, שלא יוליך את המים שבתוך החבית, למקום רחוק **יוֹתֵר מֵרַגְלֵי הַבַּעֲלִים** - יותר מהמקום שהבעלים מותרים ללכת. וחכמים לשיטתם במשנה בביצה (סה) שהאשה ששאלה מחברתה ביום טוב, מים כדי להוסיף לתבשיל או לעיסה, הרי דין העיסה או התבשיל שאסור להוליכו אלא למקום ששתי הנשים מותרות ללכת, לפי שלשתיהן יש חלק בעיסה או בתבשיל[יב].

הגמרא מקשה: אִימַּר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ - מה שיכולים אנו לומר, ששמענו **לְרַבִּי יְהוּדָה** שמים אין בהם ממש, הוא רק **הֵיכָא דְּבָלְעִינְן בְּעֵיסָה** - במקום שהמים נבלעו בתוך העיסה ואינם ניכרים בפני עצמם, אבל **הֵיכָא דְּאִיתְּנְהוּ בְּעֵינַיְיהוּ** - שהמים עומדים בפני עצמם, **מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ** - האם שמעת שיאמר כן שמים אין בהם ממש, הרי **הָשְׁתָּא** - מעתה יש לתמוה, שאם **בְּקַדִּירָה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לָא בָּטְלִי** - שאין המים בטלים וכפי שיתבאר להלן, וכי **בְּעֵינַיְיהוּ בָּטְלִי** - כשהמים בפני עצמם נאמר שיהיו בטלים. אלא בהכרח שלא אמר רבי יהודה שמים אין בהם ממש אלא בעיסה ותבשיל שהמים בלועים בתוכם. **הָתָנְיָא** - שכך שנינו בברייתא **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַיִם וְמָלֵא בַּשְּׁלִין בְּעֵיסָה,** מפני שאינם ניכרים בה, ודינם כדין העיסה ורשאים להוליכם ביום טוב עד מקום שבעלת העיסה יכולה ללכת, **וְאֵין** הם **בְּמֻלָּין** כשנתונים **בַּקְּדֵירָה, מִפְּנֵי רוֹתְחָה** הנשפוך מהם, וניכר בקדירה[יג]. ואם השאילה מים לשכנתה כדי שתשים בקדירתה, הרי הקדירה כרגלי שתיהן ואין להוליכה אלא למקום ששתיהן יכולות ללכת.

לאחר שנדחו דברי ריש לקיש בשם לוי סבא, ואי אפשר להעמיד את המשנה שרבי יהודה כשיטתו בביצה. הגמרא מתרצת את דברי רבי יהודה שהתיר את טלטול החבית חוץ לתחום, באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא הָכָא במשנתנו שרבי יהודה התיר לטלטל מים חוץ לתחום על ידי שיעבירו חבית מאדם לחבירו, **בְּחֻבִּית שֶׁקִּנְּתָה שְׁבִיתָה זְמַן שֶׁאֵם קָנוּ קְנוּ שְׁבִיתָה עָסְקִינַן** - מדובר בחבית שקנתה שביתה אצל בעליה וכשמעבירה מאדם לאדם אכן מוציאה חוץ לתחומה, אלא שהמים לא קנו שביתה מפני שמילאם היום ממעין הנובע או מנהר הנמשך[יד], ואף שאינו רשאי להוציא את החבית חוץ לתחום בפני עצמה, כאן שהחבית

א. **בגמרא** יש כאן נקודותיים וכן בסמוך לאחר תיבת וכו', אך יש למחוק כיון שאין כאן הפסק. **והמעם** שדין זה נשנה בדרך של 'חיסורי מחסרא', מפני שמבואר בשבת (קנב:) שהמשנה לא רצו לגלות את ההיתר של הולכת חפץ פחות פחות מארבע אמות, לפי שחששו שמא מתוך כך יבואו לטלטל אף יותר מארבע אמות בבת אחת. תוספות יום טוב (פ"י מ"ח). ב. **פירשנו** על פי רש"י (ד"ה ממקום) בלשון שני, שכתב עליו שהוא העיקר, ושלפי לשון זה אין צורך להגיה את גירסת הגמרא. וראה בעיוני הפשט שהובא ביאור נוסף שכתב רש"ש. ג. **על** פי רש"י (ד"ה ממקום). וכן כתב במשנה ברורה (סי' שמט ס"ק יג) בביאור דברי הגמרא. והזלזול הוא שמכיון שנשמע הדבר לרבים, יש חילול השם בדבר בעיני עמי הארץ השומעים, שסוברים שיש בכך חילול שבת. רבינו יהונתן (פס: ד"ה וקן). ה. **ערוך** השלחן (סו"ס סי' שמט ס"ק יב). **וכנגן**, שאם אחת הנשים הניחה עירוב תחומין לסוף אלף אמה לצפון ואחת הניחה עירוב לסוף אלף אמה לדרום, אין יכולים להוליך את העיסה או התבשיל אלא עד אלף אמה לצפון ואלף לדרום, שהוא השיעור ששתי הנשים יכולות ללכת לשם. יג. **וכיום** שנתמלאו היום ממעין הנובע או מנהר המושך, הרי הן כרגלי כל אדם, וכפי ששנינו בברייתא לעיל (מז:).

ט. **רש"י** (ד"ה ממקום) על פי מה שביאר דבריו בבכורות המים (שם). י. **שהמים** היו שייכים לבעלים הראשונים, וכשיוצאים חוץ לתחום על ידי הרבה בני אדם, הרי הם יוצאים חוץ לתחום שבעליהם היה רשאי להלך בו. יא. **חכמים** נחלקו על רבי יהודה, כפי ששנינו במשנה (פסא ט.), וכפי שיתבאר להלן. יב. **ובגמ'**, שאם אחת הנשים הניחה עירוב תחומין לסוף אלף אמה לצפון ואחת הניחה עירוב לסוף אלף אמה לדרום, אין יכולים להוליך את העיסה או התבשיל אלא עד אלף אמה לצפון ואלף לדרום, שהוא השיעור ששתי הנשים יכולות ללכת לשם. יג. **וכיום** שנתמלאו היום ממעין הנובע או מנהר המושך, הרי הן כרגלי כל אדם, וכפי ששנינו בברייתא לעיל (מז:).

מלאה מים מותר להוציאה, מכיון שהמים לא קנו שביתה והנושאם רשאי להוליכם לכל מקום שהוא רשאי ללכת, אף את החבית מותר להוציא, **דְּבָטְלָה חָבִית לְגַבֵּי מַיִם** מפני שהמים הם העיקר והחבית טפילה אליהם. **דְּתָנַן** (שבת נג:) לגבי החיוב על מלאכת הוצאה, **הַמּוֹצִיא** מרשות היחיד לרשות הרבים, את האדם **הַחַי** שאין חיוב על הוצאתו כיון שהוא נושא את עצמו[יד], כשהוא מוטל **בַּמִּטָּה** שחייבים על הוצאתה כשהיא בפני עצמה, **פָּטוּר** לא רק על הוצאת האדם אלא **אַף עַל הַמִּטָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּטָּה מְטַיָּילָה לוֹ** - לאדם המוטל בה, שהרי מוציאה רק עבורו. וכן **הַמּוֹצִיא אוֹכְלִין** שהם **פְּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר** שאין חייב בו על הוצאתם[טו], כשאוכלים אלו מונחים **בְּכֶלִי**, שהוא דבר שחייבים על הוצאתו כשהוא בפני עצמו, **פָּטוּר** לא רק על הוצאת האוכלים אלא **אַף עַל** הוצאת **הַכֶּלִי, מִפְּנֵי שֶׁהַכֶּלִי מְטַיֵּל לוֹ** - לאוכל, מפני שלא הוציא את הכלי אלא עבור האוכל[טז]. ואף במשנתנו כיון שעיקר הצורך של ההולכה חוץ לתחום היא בשביל המים, החבית בטלה למים, ומותר להוליכה למקום שמותר להוליך את המים. וחכמים במשנה חולקים על רבי יהודה וסוברים שגם באופן זה, אין להוליך את החבית יותר מרגלי בעליה, מכיון שאין היא בטלה לגבי המים[יז].

★

הגמרא מקשה על עיקר התירו של רבי יהודה להוליך חבית מחוץ לתחום על ידי העברתה מאדם לאדם: מָתִיב רַב יוֹסֵף, שנינו בברייתא **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּשְּׁעִירָא** שחנתה בבקעה ואין להם מים, מפני צערם התירו להם חכמים[יח], **שנוֹתְנִין אָדָם חָבִית לַחֲבֵירוֹ וַחֲבֵירוֹ לַחֲבֵירוֹ** ויוציא את המים חוץ לתחום עד שיביאם לאנשי השיירה. ומדייק רב יוסף, **בַּשְּׁעִירָא אִין** - כן, כלומר, בשיירא שמרובים הם שצריכים למים, הקילו להתיר להוליך את המים באופן זה, אבל **שְׁאָר בַּשְּׁעִירָא, לָא** הקילו חכמים ואסור להוציא את החבית חוץ לתחום. ושקשה, שבברייתא מבואר שרק בשיירא הקילו, ואילו במשנה התיר רבי יהודה אף שלא בשיירא. **מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף כִּי תָּנֵן נָמֵי בְּכִתְנִיתִין** - גם מה ששנינו במשנתנו שרבי יהודה מתיר להוליך את החבית חוץ לתחום **בַּשְּׁעִירָא תְּנַן** - שנינו כן דוקא בשיירא. ומדובר בחבית שקנתה שביתה ומים שלא קנו שביתה [כתירוץ רבא לעיל]. ולגבי שיירא התירו לומר שהחבית תתבטל למים שלא קנו שביתה, ומותר להוציאה חוץ לתחום. וחכמים אסרו להוציא את החבית חוץ לתחום אף באופן זה. אבל שלא בשיירא, אף לדברי רבי יהודה לא התירו להוליך את החבית חוץ לתחומה, ואין אומרים שתתבטל למים שבתוכה.

אביי מתרץ את קושיית רב יוסף באופן אחר: אַבָּיֵי אָמַר, בַּשְּׁעִירָא, מותר להביא להם מים [על ידי שיעביר חבית מאדם לאדם] **אֲפִילּוּ בְּחָבִית שֶׁקָּנְתָה שְׁבִיתָה וּמַיִם שֶׁקָּנוּ שְׁבִיתָה** ומוציאם כעת חוץ לתחומם, שלא אמרו איסור תחומים באופן זה[יט]. אבל **שְׁאָר בַּשְּׁעִירָא** מותר להביא מים בחבית **שֶׁקָּנְתָה שְׁבִיתָה, וּמַיִם שֶׁלֹּא קָנוּ שְׁבִיתָה**, שמכיון שהמים לא קנו שביתה, בטלה החבית אליהם ויכול להוליכם אפילו חוץ לתחום, וכתירוצו של רבא לעיל. ומשנתנו שהתיר בה רבי יהודה להעביר חבית עם מים אפשר להעמידה אפילו שלא בשיירא, כפי שמשמע מפשטות לשון המשנה שלא חילקה בכך[כ].

רב אשי מבאר את משנתנו באופן אחר: רַב אַשֵׁי אָמַר הָכָא במשנתנו **בְּחָבִית דְּהֶקְפֵּר עֶקְרִינָן וּמַיִם דְּהֶקְפֵּר עֶקְרִינָן** - מדובר שהחבית והמים הם הפקר, ולכן אין הם קונים שביתה וכל אדם יכול להוליכם למקום שהוא רשאי ללכת, ולכן יכול להעביר את החבית חוץ לתחום על ידי אדם שרשאי ללכת לשם. **שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא:** ומאחר וביארנו את המשנה בחפצי הפקר, **מַאן אָמְרוּ** לוֹ - מי אלו שחולקים על רבי יהודה וסוברים שחבית ומים של הפקר קונים שביתה במקומם ואסור להוליכם חוץ לתחומם. **מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא, דְּאָמַר** שכל **חֶפְצֵי הֶקֵּפֵר קוֹנִין שְׁבִיתָה** במקום שבו הם עומדים בכניסת השבת, אף שאין להם בעלים המכוונים להקנות להם שביתה זו. ולפיכך אם זכה בהם אדם בשבת אינו רשאי לטלטלם יותר מאלפיים אמה לכל רוח, אפילו אם הניח עירובי תחומין לצד מסוים[כא]. **וּמַאי** - ומהו פירוש הדברים שאמר רבי יוחנן בן נורי **"לֹא תְהַלֵּךְ זוּ יוֹתֵר מֻרְגָּלַי הַבְּעָלִים"**, הרי מאחר והחבית ומים של הפקר, אין להם 'בעלים'. **אֶלָּא** פירוש דבריו, **שֶׁלֹּא יְהֵא חָבִית** חבית **וּמַיִם אֲפִילּוּ** אפילו שהם של הפקר, **יוֹתֵר מִכַּלַּיִם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בָּעָלִים**, שכשם שכלים שיש להם בעלים אין רשאים להוליכם יותר מאלפיים אמה ממקום שביתת בעליהם, כך חבית של הפקר לא תהלך יותר מאלפיים אמה ממקום שביתתה.

★ ★ ★

משנה במסכת שבת (ו.) שנינו ארבע רשויות לענין שבת, רשות היחיד, רשות הרבים, כרמלית, ומקום פטור. מהתורה אסור להוציא או להכניס בשבת חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, וחכמים אסרו גם הוצאה או הכנסה מרשות היחיד או רשות הרבים לכרמלית. במשנתנו יתבארו אופנים שמותר להכניס מרשות לרשות, ואופנים שגזרו בהם חכמים על אף שאין בהם איסור תורה, שמא יגיע לאיסור תורה.

הָיָה קוֹרֵא בְּסֵפֶר קדוש[כא] **עַל הָאִיסְקוּפָה** - מפתן הכניסה לבית[כב], **וְנִתְגַּלְגֵּל** קצה **הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ** לרשות הרבים, וקצהו השני תפוס בידו, **גּוֹלְלוֹ** - מחזיר את קצה הספר **אֲצָלוֹ** - מחזיר את קצה הספר אליו[כג].

הָיָה קוֹרֵא בספר **בְּרֹאשׁ הַגַּג** - שהוא רשות היחיד, **וְנִתְגַּלְגֵּל** קצה **הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ** לאויר רשות הרבים, וקצהו השני תפוס בידו, **עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָעֲשָׂרָה טְפָחִים** סמוך לקרקע רשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ** - מחזיר את קצה הספר **אֲצָלוֹ** לראש הגג, כיון שאויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים אינו נחשב רשות הרבים[כד]. אך **מִשֶּׁהִגִּיעַ לָעֲשָׂרָה טְפָחִים** סמוך לקרקע רשות הרבים, אסור לגוללו אליו, אלא **הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתֵפוֹ** - שהאותיות יהיו כלפי הכותל, כדי שלא יהא מוטל בבזיון כל כך. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אֵין מְסוּפָּק** - מרוחק קצה הספר **מִן הָאָרֶץ אֶלָּא טְפָחִים** - כלשהו, שלא נח ברשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֲצָלוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם מונח קצה הספר **בָּאָרֶץ עַצְמוֹ** - ברשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֲצָלוֹ**, כיון **שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר** האסור רק **מִשּׁוּם שָׁבוּת** - מדרבנן[כה], **הָעוֹמֵד** באיסורו **בְּפָנֵי** כבודם של **בְּתֵּי הַקְּדוֹשׁ**, שחכמים ביטלו את גזירתם במקום כבוד ספרי הקודש, והתירו להחזירו אצלו.

★

גמרא שנינו במשנה, **היה קורא בספר על האיסקופה, ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו. הגמרא מבררת באיזה איסקופה מדובר. מבררת הגמרא: הָאי** - זו **הָאִיסְקוּפָה, הֵיכִי דָּמֵי** - באיזה אופן מדובר, **אִילֵּימָא** - אם נאמר שמדובר **בְּאִיסְקוּפָה** שהיא **רְשׁוּת הַיָּחִיד** - שגבוהה עשרה טפחים ורחבה ארבעה על ארבעה טפחים, **וְלָמָּה** - ולפניה עוברת **רְשׁוּת הָרַבִּים**, ולשם התגלגל קצה הספר, **לָא גָּזְרִינַן** - ואיננו גוזרים לאסור להחזירו אליו, מחשש **דִּילְמָא נָפֵיל** - שמא יפול כולו לרשות הרבים, **וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי** - ויבוא להביאו חזרה אליו לאיסקופה שהיא רשות היחיד, והא חייב חטאת על כך[כו],

יד. **כשׁוֹבר** שהוא מקל את עצמו על נושאיו ונושא את עצמו. רש"י בשבת (נג: ד"ה אפילו). טו. **שיעור** החיוב להוצאת אוכלין הוא כגרוגרת, כמבואר במסכת שבת (שם:). טז. **מאירי** (שבת נג: ד"ה ואפילו). יז. **רש"י** (ד"ה כשיראין) וכפי שביארו דבריו הרשב"א (ד"ה כי) והריטב"א (ד"ה ומים). יח. **רש"י** (ד"ה כשיראין) ועל פי ביאור הרש"ש בדבריו. יט. **ולדברי** אביי חכמים הקילו שתתבטל החבית למים אפילו שלא בשיירא, ומאידך, בשיירא לא אמרו איסור תחומין כלל, ובכך חלוק הוא על רב יוסף שאמר שלא הקילו חכמים בזה אלא בשיירא. רש"ש (שם) בדעת רש"י. כ. **כפי** שנינו בברייתא (לעיל מה:). כא. **כל** ספריהם היו עשויים בגלילה, כעין ספר תורה שלנו. רש"י (ד"ה סיפי). כב. **בגמרא** יתבאר אם איסקופה זו היא רשות היחיד או כרמלית. כג. **ביון** שראשו האחד בידו, אין הגלילה נחשבת כעקירה מרשות הרבים. וכפי שיתבאר בגמרא (לקמן נז:). רש"י (ד"ה גוללו). כד. **יחבוט**. הגהות הב"ח (שם ס). כה. **בגין** זה, שאף כשהגיע קצהו האחד לרשות הרבים, כיון שתופס קצהו האחר בידו ברשות היחיד, אין איסור מהתורה להחזירו, ורק מדבריהם אסור, שמא יפול כולו לרשות הרבים ויבוא להחזירו. רש"י (ד"ה מגוש).

מָנֵי - כשיטת מי נשנתה, כשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר** בסוף המשנה, **שַׁבָּל דָּבָר שֶׁהוּא** אסור רק **מִשּׁוּם שְׁבוּת** [-מדרבנן], **אֵינוֹ עוֹמֵד** האיסור **בִּפְנֵי כְּבוּד הַתּוֹרָה, וְכיון** שהספר מוטל בבזיון, מותר להחזירו לאיסקופה[א].

שׁוֹאֵלת הגמרא: אֵימָא - אמור את **הַסֵּיפָא** של המשנה, היה עומד בראש הגג, ונפל קצה הספר לרשות הרבים, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם **אֵין מַכּוֹפִין** - מרוחק הספר **מִן הָאָרֶץ** - מקרקע רשות הרבים, **אֶלָּא כְּמֵלֹא הַחוּט** - כלשהו, **גּוֹלְלוֹ אֲצֵלוֹ** לראש הגג, אך אם נח ברשות הרבים, אסור להחזירו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם נח קצה הספר **בָּאָרֶץ** - בקרקע רשות הרבים **עַצְמָהּ, גּוֹלְלוֹ אֲצֵלוֹ** לראש הגג. וקשה, שנמצא **שְׁרִישָׁא** - תחילת המשנה, שיכול להחזירו לאיסקופה, **וְסֵיפָא** - סוף המשנה, שיכול להחזירו לראש הגג, דברי **רַבִּי שִׁמְעוֹן** הם, שכל שאיסורו מדרבנן, מותר במקום בזיון ספרי הקודש[ב], **וְאֵילוּ מְצִינְתָא** - הדין האמצעי, המתיר להחזירו רק אם לא הגיע לקרקע רשות הרבים, דברי **רַבִּי יְהוּדָה** הם, ודוחק הוא שבאמצע שיטת רבי שמעון מובא שיטת רבי יהודה[ג]. **מַשִּׁיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אֵין** - אכן, **רֵישָׁא וְסֵיפָא** הם כשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן**, ואילו **מְצִינְתָא** כשיטת **רַבִּי יְהוּדָה** היא[ד].

הגמרא מביאה פירוש אחר, שאף הרישא כרבי יהודה: רַבָּה אָמַר, לעולם הרישא שיטת רבי יהודה היא, הסובר שלא התירו שבות משום כבוד כתבי הקודש, **וְהָכָא** - כאן שהתירו להחזיר את הספר לרשות היחיד, **בְּאֵיסְקוֹפָה הַגְּדֵרָה עֲסָקִינַן** - מדובר במפתן בית שעוברים בו הרבה אנשים, **וּמְשׁוּם** שיש **בְּזָיוֹן** גדול **לְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ** המונחים במקום שעוברים שם רבים[ה], **שָׁרוּ רַבָּנָן** - התירו חכמים להחזירם לרשות היחיד, ולא גזרו שמא יפול כולו לרשות הרבים ויחזירו אליו ויתחייב חטאת[ו].

הגמרא מקשה על רבה מבריית'א: אִיתְּיבֵיהּ - הקשה לו **אֲבָיֵי** לרבה, שנינו בריית'א על הרישא, שאם הספר התגלגל **בְּתוֹךְ אַרְבָּע אַמּוֹת** מהאיסקופה, שלא עבר ארבע אמות ברשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֲצֵלוֹ** - מחזירו אליו, אך אם התגלגל **חוּץ לְאַרְבָּע** אמות, וכדי להחזירו צריך להעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, אף שצידו האחד בידו, אסור להחזירו אליו, אלא **הוֹסִיפוּ** ומניחו **עַל הַכְּתֵפוֹ** - האותיות יהיו כלפי הקרקע. **וְאִי אָמְרַת** - ואם אתה אומר **שְׁבָּאֵיסְקוֹפָה הַגְּדֵרָה** על ידי רבים **עֲסָקִינַן** - מדובר במשנה[ז], והטעם שהתירו להחזירו הוא משום בזיון גדול של כתבי הקודש, **מַה לִּי** - מה ההבדל אם התגלגל **לְתוֹךְ אַרְבָּע אַמּוֹת** מהאיסקופה, **וּמַה לִּי** אם התגלגל **חוּץ לְאַרְבָּע אַמּוֹת** מהאיסקופה, הרי כיון שקצה אחד בידו, אין כאן איסור מן התורה[ח].

אביי מפרש את המשנה באופן אחר: אֶלָּא אָמַר אֲבָיֵי, מה שהתירו להחזיר את הספר לאיסקופה, אינו משום בזיון הספרים, אלא משום **דְּהָכָא** במשנה **בְּאֵיסְקוֹפָה בָּרְמְלִית עֲסָקִינַן** - מדובר, והיינו שרחבה ארבעה על ארבעה טפחים, אך אינה גבוהה עשרה טפחים[ט], והבית שהוא רשות היחיד לפנים הימנה, **וְרֹאשׁוֹת הָרַבִּים עוֹבְרֶת לְפָנֶיהָ,** ולשם התגלגל הספר, וגם אם יתגלגל כל הספר לרשות הרבים, אין איסור תורה להחזירו לכרמלית, ועל כך שנינו בבריית'א לחלק בין אם התגלגל בתוך ארבע אמות או חוץ לארבע אמות, שכשהתגלגל **לְתוֹךְ אַרְבָּע אַמּוֹת** מהאיסקופה, **דְּאִי נָפִיל וּמֵיתֵי לַיהּ** - שגם אם יפול כולו לרשות הרבים ויביאו חזרה אליו, **לָא אָתֵי** - לא יבוא **לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת,** כיון שאינו מכניס אלא מרשות הרבים לכרמלית, משום כך **שָׁרוּ לַיהּ רַבָּנָן** - התירו לו חכמים להחזירו אליו, כאשר קצה הספר בידו. אך כשהתגלגל **חוּץ לְאַרְבָּע אַמּוֹת** ברשות הרבים, **דְּאִי מֵיתֵי לַיהּ** - שאם יפול כל הספר לשם ויביאו חזרה אליו, **אָתֵי** - יבוא על ידי כך **לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת,** משום מעביר ארבע אמות ברשות הרבים[י], משום כך **לָא שָׁרוּ לַיהּ רַבָּנָן** - לא התירו לו חכמים להחזירו אף כשאוחז את קצה הספר בידו. והיינו כרבי יהודה, שלא התיר איסור דרבנן גם במקום בזיון כתבי הקודש[יא].

מקשה הגמרא: אִי הָכִי - אם כך, שהאיסור להחזירו הוא שמא יחזירו גם כשיפול לגמרי ברשות הרבים, ויבוא לידי חיוב חטאת[יב], מדוע אסרו להחזירו רק כשהתגלגל חוץ לארבע אמות, כשהתגלגל **בְּתוֹךְ אַרְבָּע אַמּוֹת נָמֵי** [-גם כן] **נָגְזַר** שלא יחזירו, מחשש **דִּילְמָא מֵצֵיְיל** [-שמא יכניסו] **מִרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד** שלפנים מהאיסקופה, ויתחייב חטאת[יג]. **וְכִי תֵּימָא** - ואם תאמר ליישב, **דְּעַיְּנִין דְּמִפְקְקָא בָּרְמְלִית** בין עקירתו ברשות הרבים להנחתו ברשות היחיד, **לַיתְ לָן הָכָא** - אין בזה איסור תורה. אין לומר כן, כיון שקשה **וְהָאָמַר רָבָא, הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ** ברשות הרבים **מִתְּחִלַּת אַרְבַּע אַמּוֹת לְסוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו** - מעל ראשו, שגבוה למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור[יד], **חַיָּיב** חטאת, כיון שלא נח במקום הפטור, ואף כאן, אם יכניס מרשות הרבים לרשות היחיד דרך כרמלית, יהא חייב מהתורה[טו], ויש לאסור כשאוחז צידו האחד בידו, שמא יפול כולו ויכניסו לביתו.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כאן במשנה במה מדובר, **בְּאופן** שהָאֵיסְקוֹפָה - מפתן הבית **אַרוּכָה, דְּאַדְּהָכִי וְהָכִי** - עד שיעבור את כולה ויגיע לבית, **מִידָּכַּר** - יזכר ששכח הוא, ולא יכניס את הספר מיד לרשות היחיד, אלא יעמוד לנוח באיסקופה, ואף אם אחר כך יכניסו לרשות היחיד, לא יעבור על איסור תורה.

הגמרא מתרצת באופן נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא - ואם תרצה תוכל לתרץ, **לָעוֹלָם** מדובר **בְּאֵסְקוֹפָה שֶׁאֵינָהּ אֲרוּכָה, וּמה** שלא חוששים שמא יכניס את הספר לביתו אף כשיפול כולו לרשות הרבים, משום **שֶׁסְּתָם כְּתֵבֵי הַקֹּדֶשׁ עֲיוּנֵי מְעַיְּנִין בָּהֶן** - הדרך הוא שמעיינין בהם תמיד, **וּכשעומד לעיין בהם, מֻנָּח לְהוּ** - נמצא שמניחם[טז], ולכך לא חוששים שיעביר את הספר ישירות מרשות הרבים לרשות היחיד, משום שכשיעמוד באיסקופה כדי לעיין מניחו בכרמלית, וכשימשיך בדרכו ויניחו ברשות היחיד, הרי עוקר מכרמלית ומניח ברשות היחיד.

מקשה הגמרא: וְלֵיחוּשׁ דִּילְמָא מֵעַיְּנִין בָּהֶן - עדיין יש לחוש שמא יעיין בהם **בְּרְשׁוּת הָרַבִּים,** ויסיים שם את עיונו בהם[יז], **וְצָיְיל לְהוּ בְּהָךְ גַּוְונָא** - ושוב יכניסם ישירות **לִרְשׁוּת הַיָּחִיד,** כלי לשהות בכרמלית[יח]. **מתרצת הגמרא: הָא** מַנִּי - משנתנו כשיטת מי היא, כשיטת **בֶּן עַזַּאי הִיא, דְּאָמַר מְהַלֵּךְ בְּעוֹמֶד דָּמֵי** - אדם שמהלך נחשב כעומד בכל פסיעה ופסיעה, ונמצא שעקר מרשות הרבים והניח בכרמלית, ושוב עקר מכרמלית והניח ברשות היחיד.

מקשה הגמרא: וְדִילְמָא וָרִיךְ לְהוּ מְזָרָק - עדיין יש לחוש שמא יזרוק את כתבי הקודש מרשות הרבים לרשות היחיד[יט], **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** (שבת ו:), **מוּדָּה בֶּן עַזַּאי בְּזוֹרֵק** חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד דרך כרמלית, חייב, כיון שלא נח בכרמלית. **מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר אֲהֲבָה, זֹאת אוֹמֶרֶת** - מבריית'א זו יש להוכיח, **שֶׁאֵין מְזָרְקִין** [-אסור לזרוק] **כְּתֵבֵי הַקֹּדֶשׁ,** כיון שבזיון הוא, ולכן אין לחוש לכך[כ].

*

שנינו במשנה: הָיָה קוֹרֵא בְּרֹאשׁ הַגַּג וכו' ונתגלגל הספר מידו וכו', משהגיע לעשרה טפחים, הופכו על הכתב. הגמרא מקשה מבריית'א על דין זה. **מקשה הגמרא: וְמִי שָׁרֵי** - וכי מותר להניח ספר הפוך על גבי הכתב, **וְהָתַנְיָא** בבריית'א[כא], **כּוֹתְבֵי סְפָרִים** - ספרי תורה, **תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת, לֹא הָיְתָה לָהֶן לְהַפּוֹךְ** את היריעה **עַל פָּנֶיהָ** - שהאותיות יהיו לכיוון השולחן, כדי שלא יעלה אבק על האותיות, **אֶלָּא פּוֹרֵס עָלֶיהָ אֶת הַמַּגָּד** לכסותה. **מתרצת הגמרא: הָתָם** - בכותבי ספרים, **אֲפָשָׁר** להם לכסות בבגד, **אֲבָל הָכָא** - כאן, כשהתגלגל הספר מידו, **לָא אֲפְשָׁר** לו לכסותו בבגד, כיון שאין לו בגד מזומן[כב], **וְאִי לָא אַפְיךְ** - ואם לא יהפכנו, **אֵיכָא בְּזָיוֹן כְּתֵבֵי הַקֹּדֶשׁ טָפֵי** - יש יותר בזיון לכתבי הקודש מאשר כשיהא מונח על הכתב, ולכן צריך להופכו על הכתב.

שנינו במשנה: שאם הגיע הספר לעשרה טפחים סמוך לקרקע, **הוֹסִיפוּ עַל הַכְּתֵפוֹ.** הגמרא מבררת מדוע לא יחזירנו אליו. **שואלת הגמרא:** מדוע אסור להחזירו, **וְהָא** [-והרי] **לָא נָח** הספר ברשות הרבים[כג], ואין בהחזרתו אליו שום איסור[כד]. **מתרצת הגמרא: [אָמַר רָבָא],** במשנה מדובר **בְּכוֹתֵל מְשׁוּפָּע,** ובולט צידו התחתון כלפי רשות הרבים, והספר מונח על שיפועו שדינו כרשות הרבים, ולכך אסרו רבנן להחזירו אף שלא נח בקרקע[כה].

הגמרא מקשה על רבא מהסיפא. מקשה הגמרא: [אָמַר לַיהּ אֲבָיֵי לְרבא], בְּמַאי אוֹקֵימְתָּא לְמַתְנִיתִין - באיזה אופן העמדת את משנתנו, **בְּכוֹתֵל מְשׁוּפָּע** והספר נח על שיפועו, **אַרִישָׁא** - אמור את **הַסֵּיפָא** של המשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם **אֵינוֹ מַכּוֹפִין** [-מרוחק] הספר **מִן הָאָרֶץ אֶלָּא כְּמֵלֹא הַחוּט,** כל שלא נח על קרקע רשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֲצֵלוֹ** לראש הגג, אבל אם הוא נח על הקרקע אסור להחזירו אליו. ואם מדובר בכותל משופע, קשה מדוע כשלא נח על הקרקע מתיר רבי יהודה להחזירו אליו, **וְהָא נָח לַיהּ** - והרי הספר נח על שיפוע הכותל, שנחשב רשות הרבים. **מתרצת הגמרא: מִיחַסְּרָא** - יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, **וְהָכִי קָתָנֵי** - וכך יש לשנות בה, **בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאסור לגוללו אצלו, **בְּכוֹתֵל מְשׁוּפָּע** והספר נח על שיפועו, **אֲבָל**

א. **ואילו** לרבי יהודה, הרי רק אם הספר לא נוגע בקרקע רשות הרבים יכול להחזירו אליו, משום שבאופן זה אין לחוש שיבוא להתיר להחזירו אף כשיפול כולו מידו, שהרי אינו נוגע כלל בקרקע רשות הרבים, אך אם הגיע קצה הספר לקרקע רשות הרבים, אסור מדרבנן להחזירו אליו, גזירה שמא יבוא להתיר אף כשיפול כולו מידו. רש"י (ד"ה כדי). ב. **ובוודאי** התנא לומר, שדין הרישא אינו מוסכם, אלא מחלוקת תנאים הוא. ריטב"א (בסה"). ג. **רש"י** (ד"ה סלקוסקופא). אמנם רבינו חננאל (ד"ה ופיסא) כתב, שהחשש הוא שמא ידרס הספר ברגלי העוברים שם. ד. **מה** שאין כן במציעתא, שהספר נפל מראש הגג, שאינו מקום הילוך לרבים, אין זה בזיון כל כך אם ישאר מונח שם, וגזרו שמא יתיר גם כשיפול כולו מידו. ה. **רש"י** (ד"ה סלקוסקופא). והמאירי (לעיל ו: ד"ה ומפי) הוסיף, שדווקא אם היא גבוהה למעלה משלושה ושאין עליה תקרה. ו. **ואינו** אלא איסור דרבנן, כמבואר במסכת שבת (נ:). ז. **שהיכתבו** בכרמלית אינה נחשבת הנחה, אלא אם יעמוד שם כדי לנוח, כמבואר במסכת שבת (ס:). רש"י (ד"ה וכיון). ח. **רש"י** (ד"ה מפסק). וראה בהגר"ע שהביא גירסה 'ונחת להו'. ט. **רבינו חננאל** (ד"ה ופיסא). י. **שהרי** תמיד כשהולך מניח רגל אחת ועוקר את השניה, באותו זמן נחשב כעומד, והחפץ שנושא איתו נחשב כמונח. יא. **ראה** מסכת סופרים (פ"ג ס"ו). יב. **ובוודאי** התנא לומר, שדין הרישא אינו מוסכם, אלא מחלוקת תנאים הוא. ריטב"א (בסה"). **רש"י** (ד"ה ומפי) כתב, שהחשש הוא שמא יתיר גם כשיפול כולו מידו. יג. **רש"י** (ד"ה ואיבעית) [בגיל ו: ד"ה ומפי] הוסיף, שדווקא אם היא גבוהה למעלה משלושה טפחים. יד. **רש"י** (ד"ה סלקוסקופא). והמאירי (בגיל ו: ד"ה ומפי) הוסיף, שדווקא אם היא גבוהה למעלה משלושה ושאין עליה תקרה. טו. **רבינו חננאל** (ד"ה ופיסא). טז. **שהרי** תמיד כשהולך מניח רגל אחת ועוקר את השניה, באותו זמן נחשב כעומד, והחפץ שנושא איתו נחשב כמונח. יז. **ראה** מסכת סופרים (פ"ג ס"ו). יח. **רש"י** (ד"ה ואיבעית) [בגיל ו: ד"ה ומפי] הוסיף, שדווקא אם היא גבוהה למעלה משלושה ושאין עליה תקרה. יט. **ואינו** אלא איסור דרבנן, כמבואר במסכת שבת (נ:). כ. **שהיכתבו** בכרמלית אינה נחשבת הנחה, אלא אם יעמוד שם כדי לנוח, כמבואר במסכת שבת (ס:). רש"י (ד"ה וכיון). כא. **רש"י** (ד"ה כותבי ספרים). וראה בהגר"ע שהביא גירסה 'ונחת להו'. כב. **שהרי** תמיד כשהולך מניח רגל אחת ועוקר את השניה, באותו זמן נחשב כעומד, והחפץ שנושא איתו נחשב כמונח. כג. **ראה** מסכת סופרים (פ"ג ס"ו). כד. **רש"י** (ד"ה ואיבעית) [בגיל ו: ד"ה ומפי] הוסיף, שדווקא אם היא גבוהה למעלה משלושה ושאין עליה תקרה. כה. **רש"י** (ד"ה סלקוסקופא). והמאירי (בגיל ו: ד"ה ומפי) הוסיף, שדווקא אם היא גבוהה למעלה משלושה ושאין עליה תקרה.

בְּכוֹתָל שֶׁאֵינוֹ מְשׁוּפָּע, ואין הספר נח עליו, אם הגיע ראשו לְמַעְלָה [-גבוה יותר] **מְשֻׁפָּע** טפחים מקרקע רשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֲצִלּוֹ** - מחזירו לראש הגג, אך אם הגיע **לְמַטָּה** [-נמוך יותר] **מְשֻׁפָּע** טפחים סמוך לקרקע, נחשב כמונח ברשות הרבים, ואסור להחזירו, אלא **הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתֵב** - שהאותיות יפנו לכיוון הכותל.

הגמרא מבארת לפי זה את שיטת רבי יהודה החולק על תנא קמאא: ומה ששנינו בהמשך המשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסוּפָּק מִן הָאָרֶץ וכו'** אלא כמלא החוט, גוללו חזרה אליו, היינו משום שלא די בזה שנחשב כמונח ברשות הרבים, אלא **הֲבָיינָן** - שאנו צריכים כדי לאסור להחזירו, **הֲנָחָה עַל גַּבֵּי כֻּשָּׁהוּ** - מקום מסוים, שרק באופן זה אם יפול כולו ויחזירו יתחייב חטאת, אך כל שעומד באויר אין איסור מהתורה להחזירו, וכשצידו אחד תפוס בידו מותר להחזירו.

התבאר שנחלקו תנא קמא ורבי יהודה האם כדי לחייב חטאת צריך הנחה על מקום מסוים. הגמרא מקשה מכך על דברי רבא במקום אחר: וְאֶלָּא הָא [-דבר זה] **דְּאָמַר רָבָא**, שחפץ הנמצא **בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ** טפחים סמוך לקרקע, **לְשִׁיטַת רַבָּנָן** החולקים על רבי עקיבא, וסוברים שחפץ שנכנס לאויר הרשות אינו נחשב כמונח על הקרקע, אף אם הגיע לתוך שלושה סמוך לקרקע[ב], אלא **צָרִיךְ הַנָּחָה** על גבי משהו[ג]. **לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמְרָהּ לְשַׁמְעָתֵיהּ** - האם נאמר שכמחלוקת תנאים אמר את דבריו, והם רק לשיטת רבי יהודה, אך לתנא קמא אין צריך הנחה על גבי משהו, והלא בפשטות אמר את דבריו לפי כולם.

הגמרא חוזרת בה, ומפרשת את המשנה באופן אחר: אֶלָּא, נוֹקְּמָהּ - כל המשנה **כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְחָסוּרֵי מִיכְתָּבְרָא** - יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, **וְהָכִי קָתָנֵי** - וכך יש לשנות בה, **בָּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שכשהגיע לתוך עשרה טפחים סמוך לקרקע אסור להחזירו, דווקא **בְּכוֹתָל שֶׁאֵינוֹ מְשׁוּפָּע** - העשוי בשיפוע, שהוא צר למעלה ומתרחב כלפי מטה, והספר נח על שיפועו, **אֲבָל בְּכוֹתָל שֶׁאֵינוֹ מְשׁוּפָּע, אֲפִילּוּ** אם הגיע **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים** סמוך לקרקע, **גּוֹלְלוֹ** חזרה **אֲצִלּוֹ, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסוּפָּק** [-מדרחק] **מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מְלֹא הַחוּט** [-כלשהו], **גּוֹלְלוֹ אֲצִלּוֹ. ומבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא** - מה הטעם שכשאינו נוגע בקרקע מותר להחזירו, משום **הֲבָיינָן** - שאנו צריכים כדי לחייב, **הֲנָחָה עַל גַּבֵּי כֻּשָּׁהוּ** - דבר מסוים, וכל שלא נח, אף אם יפול כולו ויחזירו אליו, אינו אסור מהתורה, ולכך לא אסרו חכמים להחזירו כשצידו האחד תפוס בידו[ד].

* * *

משנה זיז מאבן או עץ שבולט מהכותל **קְפָנִי הַחַיָּון** של העליה[ה], והוא גבוה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, ורחב ארבעה על ארבעה טפחים, **נוֹתְנִין** [-מותר לתת] **עָלָיו** חפצים מהבית, **וְכֵן נוֹטְלִין** [-מותר לקחת] **מִמֶּנּוּ** חפצים ולהכניסם לבית **בַּשַּׁבָּת**[ו], כיון שנחשב רשות היחיד.

*

גמרא שנינו במשנה, שמותר להוציא ולהכניס חפצים לזיז שלפני החלון. הגמרא מבררת לאיזה רשות פונה הזיז. שואלת הגמרא: לְמַאי זִיז [-זיז זה] **דְּמַפֵּיק לְהֵיכָא** - לאיזה רשות הוא יוצא, **אִילֵּימָא דְּמַפֵּיק** - אם נאמר שהוא יוצא **לִרְשׁוּת הָרַבִּים**, קשה, מדוע מותר להוציא אליו חפצים, **לֵיחוּשׁ דִּילְמָא נָפֵיל** - הרי יש לחשוש שמא יפלו החפצים לרשות הרבים, **וְאָתֵי לְאִיתְעוֹיֵי** - ויבוא להביאם חזרה לרשות היחיד, ויתחייב חטאת. **אֶלָּא** נאמר **דְּמַפֵּיק** - שהזיז יוצא **לִרְשׁוּת הַיָּחִיד**, קשה, **פְּשִׁיטָא** - פשוט הוא שמותר להניח עליו ולהטיל ממנו[ז].

משיבה הגמרא: אֲמַר אַבָּיֵי, מדובר **דְּאִית בֵּיהּ** [-שהזיז יוצא **לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאַי** [-ומהו] **עָלָיו מְקַטְרְגִי** - שכותב במשנה, היינו דווקא **בָּלִים הַנִּשְׁבָּרִים** - כלי חרס או זכוכית שישברו בנפילתם מהזיז, ואף אם יפלו לרשות הרבים לא יחזירם, אבל כלים שלא ישברו בנפילתם, אסור להניחם על הזיז או ליטלם ממנו, שמא יפלו לרשות הרבים, ויכניסם בשוגג לרשות היחיד.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לפירושו של אביי: תָּנְיָא נָמֵי הָכִי - שנינו כך גם בברייתא, **זִיז שֶׁפְּנֵי הַחַיָּון, הֵיצִיא** ובולט מהכותל **לִרְשׁוּת הָרַבִּים, נוֹתְנִין עָלָיו** בשבת **קְעָרוֹת** שמגישים בהם אוכל, **וְכוֹסוֹת** ששותים בהם, או **קִיתוֹנִיּוֹת** - כדים שמגישים בהם משקה, **וְצַלּוֹחִיּוֹת** שאוכלים בהם, שעשויים מחרס, וממה שנקטה הברייתא כלים אלו, משמע שרק כלים כאלו שעשויים לישבר בנפילתם, מותר להניח על הזיז, אבל כלים שלא ישברו אין להניחם על הזיז, וכאביי.

הברייתא מביאה דינים נוספים לגבי זיז: וְמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הזיז, אף אם נמשך לאורך כל **הַכּוֹתֶל**, ואף אם הוא נמוך הרבה מחלונו[ח]. אולם רק אם מגיע **עַד עֲשָׂרָה** טפחים **הַתַּחְתּוֹנִים** - הסמוכים לרשות הרבים, כלומר, שהוא גבוה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, אך אם אינו גבוה מקרקע רשות הרבים עשרה טפחים, אסור להשתמש בו. **וְאִם יֵשׁ זִיז אֶחָד לְמַטָּה מִמֶּנּוּ** - מהזיז העליון, **מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ** - בתחתון כולו, **וּבְעֶלְיוֹן אֵין מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ** - כנגד כל הכותל, **אֶלָּא** רק בחלק **שְׁכֶנֶגֶד חַלּוֹנוֹ**[ט].

הגמרא מבררת את דין הברייתא שדין הזיז שונה כשיש זיז תחתיו. שואלת הגמרא: הָאי זִיז - זיז זה העליון, ששנינו שמותר להשתמש בו רק כנגד חלונו, **הֵיכִי דָּמֵי** - באיזה אופן מדובר, **אִי דְּלֵית בֵּיהּ** - אם כשאין בו **אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים, הרי **מְקוֹם פְּתִיחַת הוּא, וַאֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ נָמֵי לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ** בזיז באופן קבוע[י], כיון שהכלים המונחים עליו עשויים ליפול לרשות הרבים, ונראה כאילו משליכם בידים לרשות הרבים[יא]. **וְאִי אִית בֵּיהּ** - ואם יש בזיז **אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים, מדוע רק כנגד החלון מותר להשתמש, הרי זה רשות היחיד, **וּכְבוֹלֵיהּ** - בכל הזיז שכנגד כל **הַבּוֹתֶל לֵישְׁתַּמֵּשׁ**, מה בכך שיש עוד זיז תחתיו.

משיבה הגמרא: אֲמַר אַבָּיֵי, זיז **הַתַּחְתּוֹן**, מדובר **דְּאִית בֵּיהּ** [-שיש בו] **אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים[יב], **וְעֶלְיוֹן** מדובר **דְּלֵית בֵּיהּ** [-שאין בו] **אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים, **וְחַלּוֹנוֹ מַשְׁלִיכְתּוֹ** - משלים את הזיז **לְאַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים[יג], ולכן **כְּנֶגֶד הַחַיָּון** שיש שם ארבעה על ארבעה טפחים, **מִשְׁתַּמֵּשׁ** - מותר להניח עליו כלים או ליטלם ממנו, כיון **דְּחוֹרֵי חַיָּון הוּא** - זוית החלון והרחבתו[יד], אך **דַּהֲאי גִּיקָא וְדַהֲאי גִּיקָא** - המשך הזיז שנמשך לצד זה של החלון ולצדו השני, **אָסוּר** להשתמש, כיון שאין בו ארבעה על ארבעה.

* * *

משנה משנתנו עוסקת בדין הוצאה מרשות לרשות ובדין טלטול ארבע אמות ברשות הרבים[טו].

המשנה מחדשת שמותר לטלטל חפץ ברשות אחת כשהמטלטל עומד ברשות אחרת: עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בבית או על הגג ומתכופף **וּמְטַלְטֵל** חפץ ממקום למקום **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, ואין חוששים שמא יכניס את החפץ לרשות היחיד ויעבור על איסור הוצאה מרשות לרשות[טז]. וכן עומד אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל** חפץ **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**, ואין חוששים שמא יוציא את החפץ לרשות הרבים[יז]. **וּכְלָבָד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת**, כלומר, אם הוא עומד ברשות היחיד ומטלטל חפץ ברשות הרבים, אזי היתר הטלטול הוא רק בתנאי שלא יעבירנו ארבע אמות מהמקום שהוא מונח בו[יח].

המשנה מביאה את דין השתנה ורקיקה מרשות אחת לרשות אחרת לענין הוצאה מרשות לרשות. ואת דין רוק הנאסף בפה, לענין העברתו ארבע אמות ברשות הרבים: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כיון שמרציא את השתן מרשות לרשות. **וְכֵן לֹא יָרוֹק** מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך[יט]. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף מְשֻׁנְּתָּשׁ** - משנאסף[יט] **רוּקוֹ בְּפִיו** ועומד להוצאה מפיו[יט], **לֹא יְהַלֵּךְ** ברשות הרבים **אַרְבַּע**

א. **בגמרא** יש כאן סימן של סיום ענין, ולפי זה ההמשך הוא ענין חדש המתחיל בציטוט מהמשנה. אולם מתוך הסוגיא נראה שהכל המשך אחד [וכפי שביארנו]. גליון (הגר"ש). וכן כתב הרש"ש (ד"ה ומשני). ב. **והנפקא** מינה היא, שאם החפץ שנמוך מרשות הרבים לרשות היחיד נשרף לפני שהגיע לקרקע או שבלעו כלב, אינו חייב. רש"י (ד"ה מקום). ג. **ובאופן** זה אין צריך שיהא מונח על גבי מקום ארבעה טפחים, אלא די בהנחה על מקום כלשהו [כיון שסמוך הוא לקרקע רשות הרבים הרחבה הרבה, ונחשב כמונח עליהן]. רש"י (ד"ה מקום). ד. **רע"ב** (פ"י מ"ט). והרשב"ם (ב"ב נט: ד"ה זה) פירש, נסר או ראש קורה. ה. **רש"י** (ד"ה ניתנין). וראה בעיוני יהושע הפשט ההכרח לפרש כן. ו. **הוצרך** לכתוב גם שמותר ליטול היתמו, משום שיש בזה חידוש נוסף להיתר, על פי המבואר בגמרא שמדובר בכלים הנשברים, אבל בכלים שאינם נשברים לא רק בהנחתם יש לחוש שמא יפלו לרשות הרבים, אלא גם בנטילתם יש לחוש שמא יפלו לרשות הרבים וירבו להחזירם, ורק כלים הנשברים מותר. אדרת אליהו (ע"ק, ד"ה ומשני). ז. **היינו** דווקא אם הזיז התחתון גבוה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, אבל אם הוא בתוך עשרה טפחים אסור להשתמש בו כלל, ובעליון מותר להשתמש בכולו. רש"י (ד"ה למטה). ח. **ומה** שהתירה הגמרא להניח על הזיז כלים הנשברים, היינו בזיז שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים, שאינו אלא חשש שמא יפלו, אך בזיז קטן שקורב לודאי שיפלו, לא התירו. רש"י (ד"ה לא). וראה עוד בעיוני הפשט בזה. ט. **אחת** מל"ט מלאכות היא הוצאה מרשות לרשות (שבת פב:), במלאכה זו נאסרה הוצאה

אֲמוֹת עַד שֶׁיָּרוֹק[יב], שמאחר ורוק הנאסף בפה להוצאה מהפה הוא עומד, הרי הוא נחשב למשא, ואם יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים יתחייב חטאת[יג].

★

גמרא **שנינו במשנה, 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים'. הגמרא מביאה שיש שגרסו את המשנה באופן שונה: מָתְנֵי לַהּ** - שנה לו **רַב חִינְנָא בַּר שָׁלְמְיָא לְחַיָּא בַּר רַב, קַמֵּיהּ דְּרַב** [-כשלמדו לפני רב] את דין משנתנו, **לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִטַּלְטֵל** חפץ **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, גזירה שמא יטעה ויכניס את החפץ לרשות היחיד, ולא שנה לו רב חיננא כדברי משנתנו שהתירה לעשות כן ואמרה 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים'. **אָמַר לַהּ** חייא בר רב לרב חיננא, **שַׁבָּקְתָּ רַבָּנָן וְאַבְּדְתָּ בָּרְבֵי מָאִיר** - הנחת את שיטת חכמים [תנא קמא במשנתנו] שהלכה כמותם, ופסקת כרבי מאיר שגזר כעין גזירה זו במשנה להלן (קפ.), והיינו שאסר על העומד ברשות היחיד ליטול מפתח המונח ברשות הרבים ולפתוח בו דלת ברשות הרבים, גזירה שמא ישכח ויכניס את המפתח לרשות היחיד[יד].

יג. **ואף** ששנינו בשבת (נה.) שהמוציא מרשות לרשות כשהחפץ בפיו, פטור, שם מדובר במוציא בפיו כלי וכדומה, שאין הדרך בכך, אבל רוק ואוכלים שהרגילות היא להוציאם בפה, חייב. רבינו יהונתן (ל"א עב:). מלשון המשנה 'רבי יהודה אומר' ולא 'אמר רבי יהודה' משמע שתנא קמא חלק על רבי יהודה [על פי רשב"ם ב"ב (קסב. ד"ה מסק)], וסבר שרוק הנמצא בפה, אף משנתלש אינו נחשב למשא. וכן כתבו התוספות להלן (פט. ד"ה הוא) שתנא קמא חלק על רבי יהודה. אולם הטור (פ"ו סי' שנ) פסק כרבי יהודה, וביאר בבית יוסף (פס) שלדעת הטור לא חלק תנא קמא על רבי יהודה ולכן פסק כמותו.

יד. **כך** שנינו במשנה שם, 'לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים, ברשות הרבים ויפתח ברשות היחיד וכו', דברי רבי מאיר', וכוונתו היא שלא יעשה כן אף באופן שאין איסור של העברת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, גזירה שמא יכניס את המפתח אליו. רש"י (לקמן קפ. ד"ה לפי) שתנא קמא חלק על רבי יהודה. אולם הטור

מבארת הגמרא: הוּא [-רב חיננא] **סָבַר, מְדָקְדְּקָא** - כשם שהסיפא, כלומר, המשנה לקמן (קפ) לגבי פתיחת דלת במפתח ברשות אחרת, **רַבִּי מֵאִיר** שנה אותה, ואמר שיש לחשוש שמא יכניס את המפתח לרשות שעומד בה, **רַיְשָׁא נַמִּי** - גם משנתנו **רַבִּי מֵאִיר** שנה אותה, ולכן גרס בה 'לא יעמוד' ומחשש שמא יכניס את החפץ לרשות שעומד בה[א]. **מסיקה הגמרא: וְלָא הִיא** - אין זה כמו שסבר, אלא **כְּיָקָא** - המשנה לקמן לגבי מפתח, **רַבִּי מֵאִיר** שנה אותה, **וְרַיְשָׁא** - ומשנתנו היא שיטת **רַבָּנָן** החולקים עליו וסוברים שאין חוששים שמא יכניס את החפץ לרשות שעומד בה, ולכן יש לגרוס במשנתנו 'עומד אדם'.

★

שנינו במשנה: 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים וכו', **וּבְלֶבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא** את החפץ **חוּץ** מארבע אמות'.

דין המשנה 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים' עוסק אף באדם העומד על גג בית הגבוה עשרה טפחים מרשות הרבים[א], ובאופן זה מסתבר שכאשר מטלטלו הוא מגביהו מעל עשרה טפחים באויר רשות הרבים[ב], כלומר, במקום פטור[ג]. ואמרה על כך המשנה 'ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות'.

הגמרא דנה האם ניתן ללמוד ממשנתנו מה הדין כשהוציאו חוץ מארבע אמות ובין העקירה להנחה עבר החפץ במקום פטור, לענין חייב חטאת. מאוחדרת המשנה 'ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות'. מדייקת הגמרא: הָא - הרי שאם אכן **הוֹצִיא** את החפץ בשוגג חוץ לארבע אמות, **חַיָּיב חַטָּאת**[ד], וכיון שדין המשנה 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים' עוסק אף בעומד על גג הבית והגביה את החפץ למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור, נמצא שאף באופן זה אם הוציאו חוץ מארבע אמות, חייב חטאת. והטעם בזה הוא, משום שחייב מעביר ארבע אמות ברשות הרבים הוא על עקירת החפץ בתחילת ארבע אמות והנחתו בסופן, ואם כן אין טעם לפוטרו מחמת שעבר החפץ במקום פטור בין העקירה להנחה.

הגמרא מברירת האם לפי זה ניתן להביא ראיה ממשנתנו לדין דומה שאמר רבא: לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ - האם נאמר שניתן להביא ראיה מדין זה לדינו של **רָבָא, דְּאָמַר רָבָא** (שבת יב:), **הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ** ברשות הרבים **מִתְּחִילַּת אַרְבַּע** אמות **לְסוֹף אַרְבַּע, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עֶלְיוֹ** - מעל ראשו, מעל עשרה טפחים[ה], **חַיָּיב** חטאת, ואף שבין העקירה להנחה עבר החפץ באויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור, וזה כמבואר במשנתנו לגבי מעביר ארבע אמות כאשר הוא עומד על גג הבית[ו]. **דוחה הגמרא: כִּי קָתָנֵי** - וכי שנינו במשנה **אִם הוֹצִיא חַיָּיב חַטָּאת**', הלא הוא רק דיוק מלשון המשנה, ואם כן **דִּילְמָא** - שמא יש לדייק כך, **'אִם הוֹצִיא, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר'**, כלומר, פטור מחטאת אבל אסור לעשות כן לכתחילה, שמא יטעה ויעביר את החפץ ארבע אמות למטה מעשרה מבלי להגביהו מעל עשרה טפחים'.

הגמרא מביאה לשון אחרת בשמועה זו: אִיכָּא דְּאָמְרִי - יש שאמרו שמועה זו באופן אחר. יש לדייק מאוחדת המשנה 'ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות', **הָא הוֹצִיא** - הרי שאם העבירו ארבע אמות והגביהו מעל עשרה טפחים באויר רשות הרבים, **פָּטוּר אֲבָל אָסוּר**'. **מבררת הגמרא: לֵימָא תֵּיתֵי דְּרַבָּה תֵּיתֵי דְּרַבָּא, דְּאָמַר רַבָּא, הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ** ברשות הרבים **מִתְּחִילַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עֶלְיוֹ** - מעל ראשו, למעלה מעשרה טפחים, **חַיָּיב. אומרת הגמרא:** אין להקשות כל על רבא, **מִי קָתָנֵי** - וכי שנינו במשנה **אם הוציא אֲבָל אָסוּר**, הלא רק דייקנו כך מלשון המשנה, ואם כן **דִּילְמָא** - שמא יש לדייק כך, **אִם הוֹצִיא חַיָּיב חַטָּאת**, וכדברי רבא. נמצא שלא ניתן לדייק ממשנתנו לחייב או לפטור מחטאת, באופן שהעביר ארבע אמות ועבר החפץ במקום פטור, וממילא גם לא ניתן להביא ראיה או להקשות על דינו של רבא.

★

שנינו במשנה: 'לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וכו' וישתין ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתין ברשות היחיד, וכן לא ירוק'. **הגמרא דנה מה הדין אם שגג והשתין או רק: אֲמַר רַב יוֹסֵף**, עמד ברשות היחיד **וְהִשְׁתִּין וְרָק** את רוקו ברשות הרבים, או להיפך, **חַיָּיב חַטָּאת**[ז]. **מקשה הגמרא: וְהָא בָּעֵינַן** - והרי כדי להתחייב על הוצאה מרשות לרשות צריך שתהא **עֲקִירָה וְהַנָּחָה מֵעַל גַּבֵּי מָקוֹם אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים, שהוא מקום חשוב[ח], **וְלֵיכָּא** - ואילו כאן לא נעקרו מי הרגלים והרוק ממקום שיש בו ארבעה טפחים, שהרי נעקרו מגופו. **מתרצת הגמרא: מַחֲשַׁבְתּוֹ** - הצורך שלו לעקור את המי רגלים והרוק מגופו, **מָשְׁוֵינַן לֵיהּ מָקוֹם** - עושה את גופו למקום חשוב, ונותנת למעשה ההוצאה חשיבות של מלאכה לעקירה היא מעל מקום שיש בו ארבעה טפחים.

הגמרא מוכיחה את תירוצה: דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - שאם לא תאמר כך, כיצד תפרש **הָא דְּאָמַר** [-את דבר זה שאמר] **רָבָא** (שבת קכ), **זָרַק** חפץ בתחילת ארבע אמות ברשות הרבים **וְגַו בְּסוֹפוֹ בְּפִי הַכֶּלֶב אוֹ בְּפִי הַבְּהֵמָה**, כלומר שנשרף בעודו באויר הכבשן עד ירי השלהבת[ט]. **חַיָּיב חַטָּאת**. ויש לתמוה, **וְהָא בָּעֵינַן** - והלא צריך שתהא **הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מָקוֹם אַרְבָּעָה** טפחים שהוא מקום חשוב, **וְלֵיכָּא** - ופי הכלב ושלהבת הכבשן הרי אין בהם ארבעה טפחים. **אֶלָּא שַׁמָּחֲשַׁבְתּוֹ** - הצורך שהכלב יאכל את מה שזרק לפיו וכן רצונו שהחפץ שזרק לכבשן ישרף בשלהבת, **מָשְׁוֵינַן לֵיהּ מָקוֹם** - עושה את פי הכלב או השלהבת למקום חשוב, **הָכָא נַמִּי** - גם כאן במשתין ורק את רוקו מרשות לרשות, **מַחֲשַׁבְתּוֹ מָשְׁוֵינַן לֵיהּ מָקוֹם** - הצורך בעקירתם מגופו עושה את גופו למקום חשוב.

★

הגמרא דנה בענין אדם העומד ברשות היחיד ומשתין ברשות הרבים ופי אמתו ברשות הרבים, האם חייב או פטור: בָּעֵי רָבָא, הוּא עומד **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** ומשתין ברשות הרבים, **וּפִי הָאַמָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מַהוּ** - מה דינו, האם **בְּתַר עֲקִירָה אָזְלִינַן** - האם הקובע הוא מקום עקירת המי רגלים והינו חלל גופו, ונמצא שעקרם מגופו העומד ברשות היחיד והניחם ברשות הרבים וחייב, **אוֹ בְּתַר יְצִיאָה אָזְלִינַן** - או שהקובע הוא מקום יציאת מי הרגלים מהגוף, והינו פי אמתו שהוא ברשות הרבים, ונמצא שהעקירה והנחתה הן ברשות אחת ופטור[י]. **תֵּיקוּ** - תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה[יא].

★

שנינו במשנה: וְכֵן לֹא יָרוֹק מרשות היחיד לרשות הרבים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וכו'** אף משנתלש [-נאסף] רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות ברשות הרבים, עד שירוק. **הגמרא דנה בדעת רבי יהודה, באיזה אופן רוק הנמצא בפה אינו נחשב עוד לחלק מהגוף**[יב]. **תמהה הגמרא:** וכי לרבי יהודה מיד שנתלש רוקו של אדם בפיו, מאחר ולהוצאה הוא עומד הוא כבר נחשב כמאא ואסור לילך עמו ארבע אמות ברשות הרבים, **אֲף עַל גַּב דְּלָא תֵּיפוֹךְ בָּהּ** - אף שלא הפך את הרוק בפיו לעוקרו ממקומו כדי להוציאו, **וְהָתַנְיָן** - והרי שנינו במשנה (כלים פ"ג מ"ג) בענין רוק שבפה אם יש עליו תורת משקה להכשיר פירות לקבל טומאה, **הָיָה אוֹכֵל דְּבֵילָה** - תאנה יבשה של תרומה **בְּיָדָיו מְסוֹאָבוֹת** - סתם ידים כמות שהן בלא נטילת ידים[יג] שגזרו חכמים עליהן להיות שניות לטומאה, וממילא הן מטמאות את התרומה[יד], **וְהֶבְנִים** את **יָדוֹ** הטמאה **לְתוֹךְ פִּיו** כדי **לִיטוֹל** משם **צְרוֹר** - אבן קטנה, ונגע בידו בדבילה, **רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא** את הרוק. ב. עקירתו ממקומו בפה. איסוף הרוק נקרא במשנה 'רוק שנתלש'. עקירת הרוק נקראת בברייתא 'להלן 'הפך ברוק'', והינו שהפך את הרוק מצד לצד בפיו ועקרו ממקומו כדי להוציאו. סוגייתנו דנה בדעת רבי יהודה האם יש צורך בשני השלבים כדי שהרוק לא יחשב עוד לחלק מהגוף, או די בשלב אחד והינו האיסוף. במשנתנו ההבדל להלכה אם רוק נחשב כחלק נפרד מהגוף, הוא לגבי הוצאה בשבת מרשות לרשות, והינו שאם אינו חלק מהגוף הוא משא ואסור להוציאו מרשות לרשות אף בעודו בפה. ישנו הבדל נוסף לענין טומאה, שאם אינו חלק מהגוף הוא משקה ומכשיר אוכלים לקבל טומאה, ואם הוא חלק מהגוף אינו נחשב משקה ואינו מכשירים לקבל טומאה [אין אוכל מקבל טומאה אלא אם כן ניתכו עליו אחד משבעה משקים אלו, יין, דבש, שמן זית, חלב, טל, דם ומים. מכשירין (פ"ו מ"ו). וכיון שהרוק הוא תולדת מים (שם פ"ה מ"ט), לכן אם אינו חלק מהגוף, הוא משקה ומכשיר אוכלים לקבל טומאה]. הגמרא להלן מקשה סתירה בדברי רבי יהודה משיטתו בשנתנו לגבי הוצאת רוק בשבת מרשות לרשות, לשיטתו במשנה בכלים (פ"ה מ"י) לגבי הכשר אוכלים לקבל טומאה על ידי רוק. יג. **כלומר**, ידים שהסח דעתו מלשומרן שלא תינגעה בטומאה, ולא ידים טמאות ממש שידע שנגע בהן בטומאה. יד. **ישנן** שלש דרגות בטומאה: א. אבי אבות הטומאה [טומאת מת]. ב. אב הטומאה. ג. ולד הטומאה. אב הטומאה מטמא אדם וכלים אוכלים ומשקים לעשותם בנעניתם בר ראשון לטומאה (כלים פ"א מ"ו). ולד הטומאה מטמא רק אוכלים ומשקים (פ"ח מ"ג). הדרגה השניה נקראת 'אב הטומאה', לפי שממנה נולדות טומאות אחרות הנקראות ולדות הטומאה, שאב הטומאה הנוגע באדם וכלים, אוכלים ומשקים, עושה אותם 'ראשון לטומאה', ומאכל או משקה הנוגע בראשון נעשה שני, והנוגע בשני נעשה שלישי, והנוגע בשלישי נעשה רביעי. מאכל חולין מקבל טומאה להיות ראשון ושני, אך אם נגע בשני אינו נעשה שלישי, ותרומה שנגעה בשני נעשית שלישי.

א. **רש"י** (ד"ה סב, ושעל גב): ד"ה שומעת). ב. **על** פי ריטב"א (ד"ה לימא). ג. **אויר** רשות הרבים דינו כרשות הרבים עד עשרה טפחים, אך למעלה מעשרה הוא מקום פטור. משנה (שבת קפ). מותר להוציא חפצים ממקום פטור לרשות הרבים ולרשות היחיד, וכן להכניס משם לתוכו, וכן אין שם איסור העברת ארבע אמות. ד. **ובמה** שכתב 'ובלבד שלא יוציא', בא התנא להשמיענו שיחזר מלעשות כן, כיון שהוא איסור תורה ויש בו חיוב חטאת. ריטב"א (ד"ה סב). ה. **רש"י** (שבת נ:, ד"ה ועקר). ו. **דחיית** הגמרא שיש לדייק מהמשנה 'אם הוציא פטור אבל אסור' שייכת רק לענין מעביר ארבע אמות למעלה מעשרה, אבל המעביר ארבע אמות למטה מעשרה וראי חייב חטאת. ז. **ולכך** לא אמר התנא 'אם הוציא חייב חטאת', לומר שיחזר בו לכתחילה אבל אין בו חיוב חטאת. ריטב"א (ד"ה לימא). ח. **כמבואר** בשבת (ז.). ראה רש"י (שם ד"ה ומעל). והוא משום שאין רגלות להניח חפץ על מקום שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, ומן הסתם גם במשכן היה כך. תוספות (שם ד"ה והא). ט. **שאם** נח בקרקעית הכבשן, אין זה חידוש, כי יש כאן הנחה גמורה. י. **לא** די ברצון המוציא לעקור או להניח, אלא צריך שתהיה לו הנאה ממה שהחפץ נעקר או נח דווקא שם, כגון בזריקת מאכל בפי כלב או זורק חפץ בפי הכבשן שיש לו הנאה באכילתו או מהחפץ שנשרף שם, וכן השתין ורק יש לו הנאה שמנקה את גופו על ידי הוצאת המי רגלים והרוק. אבל זורק על מקלות וכדומה שאין לו הנאה מכך, אין אומרים שהחשיבתו עושה את המקלות למקום חשוב. תוספות (ד"ה משמשתין). יא. **הרמב"ם** (שבת פ"ו ה"ג) פסק 'היה עומד ברשות זו ופי אמה ברשות שניה והשתין בה, פטור'. אבל אסור לעשות כן. שלחן ערוך (סרמ"ה סי' שנ ס"ק כ). יב. **רוק** הנמצא בפה כמצבו הרגיל נחשב לחלק מהגוף, ופשוט שרוק שיצא מהפה אינו חלק מהגוף. ישנו מצב של רוק בעודו בפה שעומד להוציאה. ויש בזה שני שלבים: א. איסוף

הדבילה שבפיו, משום שהרוק שנאסף בפיו בשעת הלעיסה[יט] הוא משקה והכשיר את הדבילה לקבל טומאה, והיא נטמאה מידו[כ]. **וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר**, כי לדעתו כל עוד שהרוק בפה, אינו נחשב משקה אלא הוא חלק מגופו של האדם, ואם כן לא הוכשרה הדבילה לקבל טומאה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִיפַּף בָּהּ** - אם הפך את הרוק מצד לצד בפיו ועקרו כדי להוציאו, **טָמֵא** - טמאה הדבילה, כיון שהרוק נעשה משקה והכשיר את הדבילה לקבל טומאה, וכשהכניס ידו לפיו נטמאה הדבילה מידו, אבל **לֹא הִיפַּף בָּהּ** - אם לא הפך את הרוק בפיו, **טָהוֹר** - הדבילה טהורה, כיון שהרוק לא נעשה משקה ולא הוכשרה הדבילה לקבל טומאה. מוכח ששיטת רבי יהודה היא שדווקא רוק שנעקר ממקומו אינו נחשב עוד לחלק מהגוף, ואילו במשנתנו סובר רבי יהודה שהרוק אינו נחשב לחלק מהגוף כבר משנאסף. **מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹחֶקֶת הַשִּׁיטָה** - רבי יהודה חזר בו מדבריו במשנתנו וסובר שדווקא אם היפך ברוק לא ילך עמו ארבע אמות ברשות הרבים[כא].

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תַּחֲלִיף ותאמר שרבי יהודה חזר בו מדבריו במשנתנו, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** - וכאן במשנתנו במה אנו עוסקים, **בְּכִיחוּ** - בליחה שנתלשה מגופו לפיו מחמת חולי השיעול, שאף שלא היפך בה עומדת היא להוצאה מפיו, ומשום כך אמר רבי יהודה שכבר משנאספה בפיו, נחשבת למשא. **מקשה הגמרא על תירוצו של ריש לקיש: וְהָתַנְיָא** - והלא שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּיחוּ וְנִתְבַּשֵּׁל לֹא ילך** ארבע אמות עד שירוק, **מַאי** - מה היא כוונת הברייתא, **לָאו רוֹק וְנִתְבַּשֵּׁל** - האם אין כוונתה לשני דברים, כלומר, שאם הזדמן לו בפיו כיח או רוק שנאסף בפיו, לא ילך ארבע אמות עד שירוקו? נמצא שאף ברוק אמר רבי יהודה שאין צריך בו היפוך, וחוזרה הסתירה מדבריו האמורים במשנתנו למה שאמר במשנה בכלים. **מתרצת הגמרא: לָא**, אין כוונת הברייתא לשני דברים, אלא כוונתה לדבר אחד, כלומר, **כִּיחוּ וְנִתְבַּשֵּׁל** לא ילך עמו ארבע אמות ברשות הרבים ואף שלא היפך בו, אבל ברוק דווקא אם היפך. **מקשה הגמרא: וְהָא תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּיחוּ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְכֵן רוֹקוֹ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיְּרוֹק**, הרי שאף ברוק לא מצריך רבי יהודה היפוך. **אֶלָּא מְחַנְּורְתָּא בְּרַשָּׁנִינַן מֵעִיקָּרָא** - אלא ברור שעלינו לחזור לתירוצו של רבי יוחנן, שרבי יהודה חזר בו מדבריו במשנתנו.

★

לאחר שעסקה הגמרא בדין כיח לענין הוצאה בשבת, מביאה הגמרא מאמר העוסק בכיח לענין כבוד רבו: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אדם שהשתעל והעלה **כֵּיחַ בְּפָנֵי רַבּוֹ, חַיָּיב מִיתָה** בידי שמים, **שֶׁנֶּאֱמַר** בין הדברים שאומרת התורה על עצמה, **לֹא מִשָּׁנֵאתִי אֲהֲבוּ מָוֶת**[כב] (משלי ח לו)[כג], **אַל תִּקְרֵי (לֹא) מִשָּׂנֵאתִי אֶלָּא (לֹא) מֵעֲנִיאתִי**[כד], כלומר, הפסוק אינו עוסק בשנואי התורה עצמם, אלא במי שמשניא את התורה על אחרים[כה], ואומרת התורה, אלה המשניאים אותי על ידי דברים מאוסים ששייכת בהם אגינות דעת[כא], אהבו מות, כלומר, אוהבים הם את המות ומאבדים את נפשם[כב], והיינו הכח בפני רבו, שעושה דברים מאוסים בפני רבו ועל ידי כן מזלזל בתורה[כג] ומתחייב מיתה. **שואלת הגמרא: וְהָא מְיַנֵּם אֲנַס** - והלא הוא אנוס להשתעל, והכיח בא לפיו על כרחו על ידי חולי או צינה. **משיבה הגמרא: כֵּיחַ וְרָק אֲמַרִינַן** - כשרוק את הכיח בפני רבו נאמרו דבריהן, שעל כך אינו אנוס, שהיה לו לרוק אותו אחר שהסתלק מלפני רבו או להבליעו בכסותו[כה].

★ ★ ★

משנה משנתנו דנה באדם העומד בשבת ברשות אחת ומושיט צואתו לרשות אחרת ושותה שם, ומבארת את האופן האסור בזה והמותר בזה: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיַשְׁקֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים על ידי שיושיט צואתו לרשות הרבים, גזירה שמא יכניס אליו את הכלי ויתחייב חטאת[כו]. וכן לא יעמוד אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁקֶה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**, שמא יוציא אליו את הכלי, **אֶלָּא אִם כֵּן הָבְנִים רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה**, שאז אין לחשוש שיכניס או יוציא את הכלי, כי זהו היכר להזכירו שהיום שבת[כז].

המשנה מביאה דין נוסף שיש היתר לאיסורו על ידי הכנסת ראשו ורובו: וְכֵן גַּפַּת, כלומר, גם לענין איסור שתיה מיין שבגת כאשר אדם עומד מחרץ לגת ומושיט צוארו לגת כדי לשתות מהיין שבו, צריך שיהיה ראשו ורובו בגת, כפי שיבואר בגמרא[כט].

★

גמרא שנינו במשנה: 'לֹא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים' וכו', גזירה שמא יכניס אליו את הכלי, הגמרא תמהה על כך מהאמור בגמרא לעיל על המשנה הקודמת: לעיל (פא:) שנינו במשנה, 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים', וביארה הגמרא שהיא דעת רבנן הסוברים שאין לחשוש שמא יכניס את החפץ לרשות שעומד בה, וחולקים בזה על רבי מאיר הסובר לקמן (קג:) שאסור לאדם העומד ברשות אחת, ליטול מפתח הנמצא ברשות אחרת ולפתוח שם דלת, גזירה שמא יכניס את המפתח אליו, ומאחר ששנינו במשנתנו שלא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, גזירה שמא יכניס אליו את הכלי, משמע שמשנתנו סוברת כרבי מאיר. **תמהה הגמרא: רֵישָׁא** - המשנה הקודמת היא שיטת **רַבָּנָן** החולקים על רבי מאיר, **וְסֵיפָא** - ומשנתנו היא שיטת **רַבִּי מֵאִיר**, הרי זהו דוחק לומר ששנו שתי משניות זו אחר זו וסתמו אחת כרבנן ואחת כרבי מאיר[ל]. **משיבה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּחַפִּיצִין שֶׁצְּרִיכִין לוֹ וְדִבְרֵי הַכֹּל** - בחפצים שהוא צריך אותם אף חכמים מודים שאסור לאדם העומד ברשות אחת לטלטלם ברשות אחרת, גזירה שמא יכניסם אליו, ולכן במשנתנו העוסקת בענין שתיה, כיון שהוא צריך את המשקים כדי לשתותם, אף חכמים מודים שיש לגזור שמא יכניסם אליו[לא], ונמצא שאף הסיפא היא כשיטת רבנן.

★

הגמרא מסתפקת האם האיסור לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות אחרת הוא גם כשרשות אחת מהן היא כרמלית[לב]: אִיבָּעֵיָא לְהוּ: הסתפקו בני הישיבה, **בַּרְמְלִית מַאי** - מה הדין בכרמלית, האם גם בה גזרו שלא יעמוד אדם בכרמלית וישתה ברשות היחיד או ברשות הרבים וכן להיפך, אף שאיסור ההוצאה בה הוא רק מדרבנן, או שאסרו כן רק ברשות היחיד וברשות הרבים שאיסורם מן התורה. **אָמַר אַבָּיֵי, הֵיא הֵיא** - כמו שאסרו לגבי רשות הרבים ורשות היחיד לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות אחרת, כך הדין גם בכרמלית שאסור לעמוד בה ולשתות ברשות הרבים ורשות היחיד. **אָמַר רָבָא, הרי הֵיא גּוֹפָא גְּזֵירָה** - האיסור להכניס מרשות הרבים או מרשות היחיד לכרמלית ולהיפך אינו אלא גזירה דרבנן, ואם כן אפילו אם אכן יכניס את הכלי, יהיה איסורו רק מגזירה דרבנן, **וַאֲנַן גְּזֵירָה לְגְזֵירָה** - וכי נעמוד ונגזור שלא יעמוד ברשות היחיד או רשות הרבים וישתה בכרמלית, שמא יכניס את הכלי אליו, והרי זו גזירה לגזירה[לג]. **אָמַר אַבָּיֵי, מִנָּא אֲמִינָא לַהּ** - מנין למדתי לומר שגם בכרמלית גזרום שמא יביאנו אצלו, **מִדְּקָתָנֵי** - ממה ששנינו במשנתנו

אמנם אם נגעה בשלישי אינה נעשית רביעי, אך קודש נעשה אף רביעי אם נגע בו שלישי, כמבואר בטהרות (פ"א מ"ג-ד). [יט] חכמים גזרו טומאה על סתם ידים שתהיינה שניות לטומאה (שבת יד:), וממילא הן ממאמת אוכלים ומשקים של תרומה לעשותם שלישי. טעם הגזירה הוא משום שידים עסקניות הן ונוגעות בבשרו ובמקום הטינופת, וגנאי הוא לתרומה ונמאסת היא על אוכלים כשנוגע בה בידים כאלו. רש"י (שם יד. ד"ה מקנקנים). [כ] טו. **רמב"ם** (פרוש המשניות כלים פ"ח מ"ו). טז. **חידושי המאירי** (ד"ה ומ"ש). [כא] יז. **הסתבר** יותר לגמרא לומר שמה שנקשה הברייתא 'ונתלש', כוונתה בזה לרוק שנתלש, כי אם היתה כוונתה לכיח, לא היה לה לומר 'כיחו ונתלש' אלא 'כיחו שנתלש'. ועוד, שסתם כיחו תלוש הוא, ואין צורך לומר עליו 'ונתלש'. תורת חיים (ד"ה מאי). יח. **פסוק** זה מסיים את הפרק בו הובאו דבריה של התורה, שבאותו פרק (שם ח כב) נאמר, 'וה' קנני ראשית דרכו', ופירושו, שאומרת התורה, הקב"ה ברא אותי קודם בריאת העולם. יט. **תוקן** על פי הגהות רצינוים. כ. **שאם** לא כן למה כתב 'משנאני', היה לו לכתוב 'שונאני', אלא רמז בזה שכוונתו למשניאים את התורה על אחרים. אדרת אליהו (ד"ה ומ"ש). כא. **עַל** פי רש"י (ד"ה ומ"ש) שכתב 'למשניאים דעתי באגינות' (ראה הגהות וציונים). כב. **עַל** פי מצודת דוד (שם). כג. **שהרב** המלמד, הוא התורה עצמה. פירוש רבינו ישמעאל בן חכמון (ד"ה ומ"ש). כד. **רש"י** (שבת יח. ד"ה ומ"ש). [כה] החשש הוא שמא יעקור את הכלי מתחילה על דעת להכניסו, שאם החשש הוא שאחר שעקר את הכלי כדי לשתות, ימלך להכניסו, אין בזה חיוב חטאת אלא איסור דרבנן, כיון שלא היתה עקירה משעה ראשונה על מנת להכניסו, כמבואר בשבת (ה:). ריטב"א (שבת כ. ד"ה ומ"ש). כה. **שפת** אמת (שבת יח. ד"ה ומ"ש). כו. **בגמרא** דנו אביי ורבא אם דין זה נאמר לענין שבת או לענין מעשר, כלומר, לענין שתיית עראי מיין שבגת בלא לעשרו. כז. **לבאורה** היה ניתן לומר שאף משנתנו היא כשיטת חכמים ומודים הם לדין משנתנו שאסור לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות אחרת, ולא מחמת גזירה שמא יכניס את הכלי לרשות שעומד בה, אלא מחמת שתיית המים עצמה שהיא הכנסה מרשות לרשות, שהרי עוקר את המים מרשות אחת ומניחם בגופו העומד ברשות אחרת, וכמו בעומד ברשות היחיד ומשתין או רק את רוקו לרשות הרבים שמחדיר המים בזה שאסור. אך אין לומר כן, כיון שבמשתין או רק את רוקו, המי רגלים והרוק יוצאים מגופו העומד ברשות אחת ונתים ברשות אחרת, ונמצא שעקר ברשות אחת והניח ברשות אחרת, אבל העומד ברשות אחת ושותה ברשות אחרת, הלא פיו נמצא ברשות שהוא שותה בה, ומיד כשהמים נכנסים לפיו נעשתה הנחה, ונמצא שהעקירה והנחתה היא ברשות אחת. רש"י (ד"ה ומ"ש). כח. **כרמלית** היא מקום שאינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים, והוא מקום שרחב ארבעה על ארבעה טפחים ואין לו מחיצות עשרה, ואינו משפיע להילוך רבים, וכגון ים ושדה וכדומה שאין עוברים בהם רבים. וכן מקומות ברשות הרבים שאינם נוחים להילוך, כגון בין חניות הסוחרים, כמבואר בגמרא שבת (ו:). מן התורה מותרת ההוצאה מרשות היחיד ורשות הרבים לכרמלית ולהיפך, אך חכמים גזרו בכרמלית שיהא אסור להוציא ולהכניס ממנה לרשות היחיד ולרשות הרבים או להיפך, שמא יטעו ויבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים שהן רשויות דאורייתא, וכן גזרו בה שתהא כרשות הרבים לענין שאסור להעביר בה חפץ ארבע אמות. כט. **נאמר** בפסוק (ויקרא יט ג) 'ושמרתם את משבתותי', ודרשו בגמרא (מו"ק ה:) מפסוק זה, 'עשו משמרת למשמרתי', כלומר, חכמים מצווים לעשות משמרת לתורה, על ידי שיגזרו גזירות שמרחיקות את האדם מאיסור תורה. ריש לקיש מדרשה זו 'עשו משמרת למשמרתי' ולא משמרת למשמרתי' והיינו שלא יגזרו גזירות כדי לחזק גזירות אחרות. רש"י (פסחים ג: ד"ה והמפיק).

'וְכֵן בָּנֹת', ועל כרחנו צריכים אנו לומר שהגג היא כרמלית וכגון שמחיצותיה גבוהות משלשה ועד עשרה טפחים, כי אם אינן גבוהות שלשה והיא רשות הרבים או שהן גבוהות עשרה והיא רשות היחיד, וכוונת המשנה לומר שלא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים או להיפך, הלא כבר שמענו זאת מתחילת המשנה 'לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד', אלא ודאי היא כרמלית[א]. וחידשה המשנה בדין זה שלא יעמוד אדם ברשות הרבים ויושיט את צוארו לגת שהיא כרמלית וישתה מהיין, לפי שגם בכרמלית גזרו[ב]. **וְרַבָּא אָמַר**, אין ראיה מתיבות 'וכן בגת' שגזרו גם בכרמלית, כיון שהן לא נאמרו לענין שבת, אלא **'עֲנָנִין** שתיית עראי מהיין שבגת בלי להפריש **מַעֲשֵׂר. וְכֵן אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, 'וְכֵן בָּנֹת' 'עֲנָנִין מַעֲשֵׂר.**

הגמרא מביאה את המשנה בה נאמר דין גת לענין מעשר[ג]: דְּתָנַן במשנה (מעשרות פ"ד מ"ד) העוסקת בדין שתיית עראי ושתיית קבע לענין חיוב מעשר. **שׁוֹתִין עַל הַגַּת**, כלומר, רשאי אדם לעמוד בתוך הגת ולשתות מהיין קודם שירד לבור שעדיין לא נגמרה מלאכתו, **בַּיִן** אם מזג את היין **בְּמַיִם חַמִּין וּבַיִן** אם מזגו **בְּצוֹנָן** - במים צוננים[ד], **וּפְטוּר** מן המעשר, שכל זמן שלא הוציא את היין מחוץ לגת אין זו שתיית קבע אלא שתיית עראי[ה], **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק מְחַיֵּיב** במעשר אם מזגו במים [בין חמים ובין צוננים], משום שלדעתו המזיגה במים מחשיבה את השתיה לקבע ולא מועילה עמידתו בגת להחשיבה כעראי. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִים, עַל הַחָמִין** - אם מזג את היין במים חמים, **חַיָּיב** במעשר, כי המזיגה במים חמים מוכיחה שבדעתו לשתות את כל היין שמזג, שהרי אם לא ישתה את הכל לא יוכל להחזיר את הנותר לגת, כיון שהמים החמים מקלקלים את היין, ולכן נחשבת מזיגתו מזיגה של שתיית קבע. **וְעַל הַצּוֹנָן** - אולם אם מזג את היין במים צוננים, **פָּטוּר** ממעשר, **מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲזִיר אֶת הַמּוֹתָר**, כלומר, יתכן שישתה מעט ויחזיר את הנותר לגת, ולכן כל מה שהוא שותה נחשב כשתיית עראי.

מעתה, משנתנו ששנינו בה 'וכן בגת' וביאר רבא שדין זה אמור לענין מעשר, כך ביאורה, כמו שלענין שבת לא יעמוד אדם ברשות אחת וישתה ברשות אחרת אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, כי בהושטת הצואר בלבד יש לחשוש שמא יביא את הכלי לרשות שעומד בה, כן אף בגת לענין מעשר, לא יעמוד אדם מחוץ לגת וישיט צוארו לגת וישתה בלא לעשר[ו], אלא אם כן הכניס ראשו ורובו לתוך הגת, כי בהושטת הצואר בלבד, יש לחשוש שמא יוציא את היין מחוץ לגת וישתה, ושתיתו שם היא שתיית קבע שחייבת במעשר, ונמצא ששותה טבל[ז]. וכיון שלא חילקה משנתנו באופן מזיגת היין, משמע שאם הכניס ראשו ורובו, מותר בין בחמין בין בצונן וכשיטת רבי מאיר[ח].

* * *

משנה בזמנם היו גגות הבתים ישרים [לא בשפוע] והיתה עליהם שכבת טיט. בקצה הגג הפונה לרשות הרבים היו מרובים קטנים [-נקבים] רבים, שדרכם היו המים יוצאים מהגג. מתחת לשפת הגג היה קבוע, בשיפוע לאורך הקיר, כעין מרזב הנקרא 'מזחילה'[ט]. המים שיצאו מהנקבים היו נאספים במזחילה וממנו היו מקלחים לרשות הרבים[י]. בדרך כלל, היה פי המזחילה שממנו מקלחים המים, סמוך לשפת הגג פחות משלשה טפחים[יא], ולכן המזחילה נחשבת מחוברת לגג והיא נחשבת לרשות היחיד כדין הגג.

יש שלא היו משתמשים במזחילה להוצאת המים מהגג, אלא הגג היה מעט משופע באופן שכל המים היו נגרים למקום אחד בקצה הגג[יב] ושם היו מתקינים מרזב ['צינור' בלשון המשנה] שקצהו האחד בגג וקצהו השני [שדרכו מקלחים המים] בולט לאויר רשות הרבים לפחות שלשה טפחים מהגג[יג], כדי להרחיק את קילוח המים מהקיר כמה שיותר[יד].

משנתנו עוסקת באדם שעומד ברשות הרבים והוצה לקלוט מי גשמים היוצדים מגג הבית ומקלחים לרשות הרבים: קוֹלֵט אָדָם מי גשמים המקלחים **מִן הַמְּזוּחָלָה**, כשהוא עומד ברשות הרבים וקולט את המים בידו או בכלי כשהם בגובה של **מַמָּה מֻעֱשָׂרָה טְפָחִים** [ציור א [ב"ק]יה, ואולם אסור להצמיד את פיו או את הכלי לקצה המזחילה ולקבל שם מים[טו], גם אם קצה המזחילה אינה גבוהה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים. והטעם משום שהמזחילה נחשבת רשות היחיד[טז] כמו הגג, שהרי היא סמוכה לגג [שהוא רשות היחיד] בפחות משלשה טפחים[יז], והרי זה כמוציא מים מרשות היחיד ומביאם לרשות הרבים שבה הוא עומד[יח].

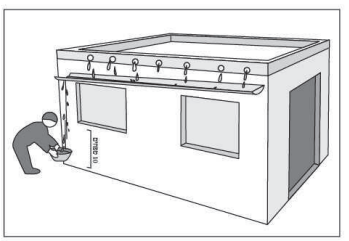

המשנה ממשיכה: וְזֶמֶן הֲצִינּוֹר שפיו מרוחק מהגג שלשה טפחים, **מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה**, כלומר אם פי הצינור נמצא בתוך עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, מותר אף לצרף, כלומר להצמיד את פיו או את הכלי לפי הצינור ולקבל כך את המים [ציור ב [ב"ק]יט. והטעם שכיון שפי הצינור מרוחק מהגג שלשה טפחים ומעלה, וגם הצינור עצמו אינו רחב ארבעה טפחים, נחשב פי הצינור מקום פטור, ומותר להוציא ממקום פטור לרשות הרבים[כ]. אולם אם פי הצינור נמצא מעל עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, מותר לקלוט מים מהאויר כמו במזחילה, אבל אסור להצמיד את פיו או את הכלי לפי הצינור ולקבל ממנו את המים, משום שחכמים חששו שמא יהיה הצינור רחב ארבעה טפחים ודינו רשות היחיד ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים[כא].

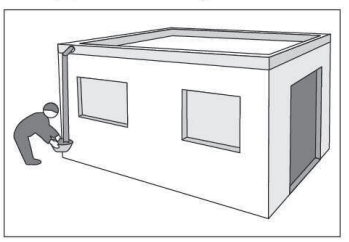

*

א. **פירות** שלא נגמרה מלאכתם, מותר מן התורה לאכול מהם בלי לעשר, וחכמים אסרו לאכול מהם אכילת קבע והתירו אכילת עראי. רמב"ם (מעשר שני פ"ג ה"ט). מקום עשיית היין יש בו מקום שבו דורכים את הענבים ובור שאליו זורם היין היוצא מהדריכה. גמר מלאכת היין הוא ביירידתו לבור, וכל עוד היין נמצא במקום הדריכה, מותר לשתות ממנו שתיית עראי מבלי לעשרו, כיון שלא נגמרה מלאכתו. רש"י (שבת פ"ו: ד"ה לענין). ב. **בזמנם** היה היין חזק מאוד, והיו מוסיפים מים ליין כדי שיוכלו לשתות, פעולה זו נקראת 'מזיגת היין'. ראה רש"י (כתובות נ: ד"ה אין - הכא). ג. **אך** אם הוציא את היין מהגת, הרי שאין בדעתו שאם ישאר לו יין בכוסו יחזירנו לגת, לכן נחשבת שתייתו שתיית קבע וחייב במעשר אף שלא ירד היין לבור ולא נגמרה מלאכתו [דעתו להחזיר את הנשאר היא סיבה להחשיב את השתיה כשתיית עראי, כמבואר בשיטת חכמים בסמוך]. רש"י (שבת פ"ו: ד"ה לענין). ד. **מדין** שותה בגת שפטור ממעשר כיון שהיא שתיית עראי. ה. **רש"י** (ד"ה פטו), תוספות (לעיל פ"ט ד"ה הקן)[ז]. ו. **כך** משמע ברש"י (ד"ה קולטן) וכן הוא במאירי (ד"ה ומפ שמחכה). ז. **מאירי** (שם) [ראה ציור א]. המים הנגרים מן הנהרות, וכן המעיינות הנובעים הנגרים על הארץ, נקראים 'זוחלין' [ראה עדויות (פ"ו מ"ג), שבת (פכ:)], והוא מלשון 'זוחלי עפר' (דברים לג: כז) שפירושו נחשים ושרצים הנגררים על הארץ, לכן נקרא המקום שיורדים בו המים, מזחילה. רמב"ם (פירוש המשניות). מאירי (לעיל פ"ט: ד"ה המשקה בהרפיסים). ח. **ו'לא** רצו שהמים ישפכו מהגג למטה, משום שבאופן זה היו המים נגרים על הכותל ומזיקים אותו. רש"י (ד"ה קולטן). ט. **תוס'** (ד"ה ש"מ) מ"ו). י. **כך** מבואר להלן בגמרא, והטעם משום 'לבור' [-מחובר, דהיינו זה למדנו מהלכה למשה מסיני שכיון שהוא החוק פחות משלשה טפחים מהגג נחשב הדבר כאילו הגג מתארך ומגיע עד המזחילה [על פי רש"י (סוכה ד: ד"ה פחות מעשרה)]. יא. **מאירי** (ד"ה ומפ שמחכה). יב. **רש"י** (ד"ה ומן) [ראה ציור ב]. ההבדל שהתבאר בין המזחילה ובין צינור אינו אלא משום שכך היה בזמנם, אבל מזחילה שפיה רחוק שלשה טפחים מהגג דינה כדין צינור, וצינור שפיו סמוך לגג בפחות משלשה טפחים דינו כדין מזחילה. רבינו יהונתן (על אבות פ"ב מ"ח ד"ה קולטן). יג. **רשב"א** (ד"ה ומן). יד. **ואף** שהמזחילה היא סמוכה לגג בפחות משלשה טפחים ואם כן המים שבמזחילה נחשבים שהם ברשות היחיד [כמבואר להלן], אך כיון שהוא אינו מצוף אף הכלי למזחילה אלא קולט את המים מהאויר וכשהמים באויר אינם נחשבים שהם ברשות היחיד, לכן מותר לקלוט אותם מהאויר. ופשיטא שמותר לקלוט מהמזחילה כשהיא בגובה יותר מעשרה טפחים, שהרי למעלה מעשרה טפחים מרשות הרבים אינו רשות הרבים אלא מקום פטור. ומה שנקטה משנתנו 'למטה מעשרה טפחים' הוא משום הדין שבסיפא שהוא רק באופן של פחות מעשרה טפחים. רש"י (ד"ה ומן). טו. **רש"י** (ד"ה קולטן). משמעות לשון רש"י שהאיסור הוא בדווקא להצמיד את הפה או הכלי לפי המזחילה, אבל כשאינו מצמיד את פיו אלא רק מקריב את פיו למזחילה במרחק של פחות משלשה טפחים מותר. וכן כתב הרשב"א (בפירושו שצירופו האסור הוא דווקא כשמחבר את ידו למזחילה. ואף שבמרחק של פחות משלשה טפחים אומרים לבור והרי הוא כמחובר, מכל מקום כתב הפמ"ג (פר' שפת מ"ז פק"ח), בשם הלבוש, שלא אומרים לבור באופן זה שתחשב ידו מחוברת למזחילה, והוסיף שלדבריו אין הבדל בין יד לכלי ובשניהם מותר. ובשם הט"ז כתב, שכיון שקולט מן האויר אין כאן עקירה מעל גבי מקום ד' על ד'. ובשער הציון (שם פק"ח) חמה ע"ז שטעם זה מועיל רק שלא לחייבו חטאת אבל לא להתיר לכתחילה, והיינו שמבואר במשנה בשבת (ב.) שבהוצאה מרשות לרשות הנחה בלא עקירה אסורה מדרבנן. אולם המאירי (ד"ה ומפ שמחכה) ורבינו יהונתן (על אבות פ"ב מ"ח ד"ה קולטן) כתבו שגם לקרב את היד למרחק של פחות משלשה טפחים לפי המזחילה ולקלוט שם מים אסור. ובשלחן ערוך (סי' שפ"ו ס"ק ח) פסק כדעת רש"י הנ"ל. טז. **גם** אם אינה רחבה ארבעה טפחים. ריטב"א (ד"ה קולטן). יז. **רש"י** (ד"ה קולטן) כתב שדין המזחילה דומה לדין הגג, ולהלן (ד"ה ומן) משמע שהוא מדין לבור וכן כתב רבינו יהונתן (ד"ה ומן), והריטב"א (ד"ה קולטן) כתב, שכיון שהדרך להעמיד המזחילה על פני כל הגג תוך ג' לגג, הרי המזחילה טפילה לגג ונחשבת כגג עצמו, ודינה כרשות היחיד. יח. **רש"י** (ד"ה קולטן), לכאורה משמע שיש בזה חיוב תורה שהרי מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן כתב הבית יוסף (סי' שפ"ו) בדעת רש"י. אולם הרמב"ם (שבת פט"ו ה"ב) כתב שאין חיוב חטאת על כך משום שהמים זורמים כל העת ואינם נחים, ואין כאן עקירה, וכן כתב רבינו יהונתן (על אבות פ"ב מ"ח ד"ה ומניץ עיון). והביה"ל (סי' שפ"ו ד"ה וגן) כתב בשם הבנדרי ישע (שם ד"ה ש) שמגן בר"ש אין הכרח לומר שהאיסור מן התורה, שהרי רש"י כתב 'יהוי כמוציא מן הגג שהוא רשות היחיד לרשות הרבים', וכוונתו שנראה כמוציא. יט. **רש"י** (ד"ה וקולטן). והוסיף שיש שגרסו במשנתנו 'ומן הצינור ומכל מקום שותה' ולדבריהם פירוש המשנה שמכל מקום מותר לקלוט, ולא כתבה משנתנו שמותר לצרף, ורש"י הרבה לדחות פירוש זה. כ. **ואמנם** אם היה פי הצינור רחב ארבעה על ארבעה טפחים, היה נחשב לכרמלית והיה אסור מדרבנן ליטול ממנו מים ולהניחו לרשות הרבים. רש"י (ד"ה ומן). כא. **רש"י** (ד"ה ומן) ותוספות (ד"ה ומניץ), והוסיף שכאשר פי הצינור למטה מעשרה טפחים לא חששו חכמים לכך, משום שגם אם יהיה פי הצינור רחב ארבעה טפחים דינו כמרזב ואיסור הוצאה ממנו לרשות הרבים אינו אלא מדרבנן.

גמרא הגמרא דנה בענין קליטת מים מהמזחילה. שנינו במשנה: קולט אדם מן המזחילה [שפיה גבוה] פחות מעשרה טפחים [מקרקע רשות הרבים].

מדייק הגמרא: קוֹלֵט אִין, אֲבָל מְצָרֵף לֹא, כלומר המשנה התירה דווקא לקלוט מים המקלחים מהמזחילה לאחר שהגיעו לאויר, אבל לא התירה לצרף את פיו או את הכלי לפי המזחילה ולקבל ממנה את המים [ציור ג ב"ק]. **מברר הגמרא: מַאי מַעֲמָא** - מדוע צירוף אסור. **אָמַר רַב נַחְמָן, הָכָא** - כאן במשנתנו, **בְּמַזַּחֲיֵלָה** הקבועה בקיר הבית **פְּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ כְּמוֹךְ לָגֹּג עָסְקִינַן, דְּכָל פְּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ כְּמוֹךְ לָגֹּג גַּג הֲמֵי** - דינו כדין הגג, כלומר רשות היחיד, ואם יצמיד לה כלי ויקבל המים, נמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

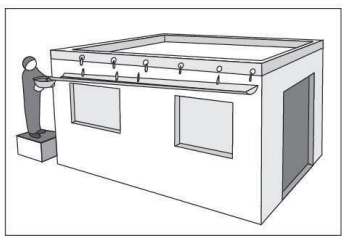

הגמרא מביאה ראיה לדין זה מברייתא: תַּנְיָא נָמֵי הָכִי - וכך גם שנינו בברייתא, שעוסקת בשני בתים של שני בני אדם צמודים זה לזה, אלא שגג של אחד הבתים גבוה מהגג הסמוך לו. ומדובר שבעלי הבתים לא עשו עירובי חצירות ולכן אסור להוציא חפץ מגג חבירו ולהביאו לגגו[כב]. **עוֹמֵד אָדָם** [בעליו של הבית הנמוך] **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כלומר על גגו וּמַגְבִּיהַּ יָדוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** עד שידו מגיעה **לְפָחוֹת מִשָּׁלֹשׁ סְמוּךְ לַגָּג, וְקוֹלֵט** את המים הנשפכים מגג חבירו [ציור ד ב"ק]. **וּבְלֹא שֶׁלֹּא יְצָרֵף** את ידו לגג ויקבל ממנו את המים[כג]. וזו ראיה לרב נחמן שצינור הסמוך לגג פחות משלשה טפחים דינו כגג, והמצרף ידו לשם כמצרף לגג. **תַּנְיָא אִידָךְ** - שנינו בברייתא אחרת, **לֹא יַעֲמוֹד אָדָם** [בעליו של הבית הנמוך] **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** כלומר על גגו, **וְיַגְבִּיהַּ יָדוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים לְפָחוֹת מִשָּׁלֹשׁ כְּמוֹךְ לָגֹּג וְיִצְרֵף** את ידו או את הכלי לגג ויקבל את המים. **אֲבָל קוֹלֵט הוּא** מהאויר את המים הנשפכים מהגג **וְשׁוֹתֶה.**

הגמרא דנה באופן ההיתר לצרף כלי לצינור. שנינו במשנה: מִן הַצִּינּוֹר המרוחק מהגג שלשה טפחים **מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה,** בין אם קולט מהאויר ובין אם מחבר את הכלי לפי הצינור. **תָּנָא** - שנינו בברייתא, **אִם יֵשׁ בְּצִינּוֹר אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אִסּוּר** לצרף את הכלי לפי הצינור ולקבל משם מים, אף אם פי הצינור נמצא בתוך עשרה לקרקע רשות הרבים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לָרְשׁוּת,** שהרי הצינור כרמלית, והוא מוציא מים מכרמלית לרשות הרבים[כד].

★ ★ ★

משנה משנתנו עוסקת בדליית מים מבור הנמצא ברשות הרבים לתוך בית העומד בסמוך לו, וכן בהשלכת אשפה מהבית לאשפה העומדת ברשות הרבים:

בּוֹר מים הנמצא **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** סמוך לבית **וְחוֹלְיָיתוֹ** [-תלולית העפר שעל שפת הבור] **גְּבוֹהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים** מקרקע רשות הרבים, משלשלים דלי מֵחָזוּן הבית **שֶׁעַל גַּבְיוֹ** [על גבי הבור] לתוכו **וּמַמְלְאִין הֵימֶנּוּ עֲשָׂבֶת** ומכניסים את הדלי עם המים לבית, משום שהבור הוא רשות היחיד ומותר להכניס מרשות היחיד לרשות היחיד[כה]. **אֲשָׁפָה** הנמצאת **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** סמוך לבית **שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, חָזוּן שֶׁעַל גַּבָּיו** [-על גבי האשפה] **שׁוֹתְכִין אֶת תּוֹכָהּ** [מהחלון לאשפה] **מַיִם עֲשָׂבֶת,** כיון שהאשפה גבוהה עשרה הרי היא רשות היחיד כמו הבית[כו].

★

גמרא הגמרא דנה במילוי מים בשבת מהבור דרך החלון. שנינו במשנה: בור ברשות הרבים וחוליותיו גבוה עשרה טפחים, חלון שעל גביו ממלאים ממנו בשבת. **מקשה הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינַן** - באיזה אופן מדברת המשנה. **אִי לֵימָא בְּסָמוּכָה** - אם נאמר שהבור וחוליותיו סמוכים לבית בפחות מארבעה טפחים, **לָמָּה לִי חוּלְיָא עֲשָׂרָה** - מדוע צריך שהחוליה תהיה גבוהה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, הלא אף אם חוליית הבור אינה גבוהה עשרה טפחים, מכל מקום הבור הוא רשות היחיד כיון שמן הסתם הוא עמוק עשרה טפחים, ונמצא שהוא מכניס מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים אינה מפסיקה ביניהם, שכיון שהמרחק שבין הבור לבית הוא פחות מארבעה הרי שהוא מקום פטור, ומותר להעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור[כז].

מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב הוּנָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - משנתנו עוסקת **בְּמוּקְלָגֶת מִן הַכּוֹתֶל אַרְבָּעָה** - בבור וחולייתו הרחוקים מקיר הבית ארבעה טפחים, **וְעָמְקָא דְּאִיקָּא חוּלְיָא עֲשָׂרָה** - והטעם שמותר לדלות מים מהבור ולהכניסם לבית דווקא משום שחוליית הבור גבוהה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, באופן שהדלי עם המים יוצא מהבור שהוא רשות היחיד, ועובר ברווח שבין הבור לבית. ואף שהריווח הוא ארבעה טפחים מכל מקום כיון שהדלי עובר למעלה מעשרה הרי זה מקום פטור, ונמצא מכניס את הדלי מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור[כח]. **הָא לֵיכָּא חוּלְיָא עֲשָׂרָה** - אבל אם לא היתה חוליית הבור גבוהה עשרה מקרקע רשות הרבים, אסור לדלות מים מהבור בשבת, שהרי **קָא מְטַלְטֵל** את הדלי עם המים **מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד** [-הבור] **לִרְשׁוּת הַיָּחִיד** [בהיתן] **דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים** - הריווח שבין הבור לבית שעד עשרה טפחים נחשב לאויר רשות הרבים[כט].

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אין צורך להעמיד את המשנה בבור המרוחק מקיר הבית ארבעה טפחים, משום **שֶׁאֲפִילּוּ תֵּימָא בְּסָמוּכָה** - שהבור סמוך לבית בפחות מארבעה טפחים, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** - משנתנו מחדשת **דְּבוֹר וְחוֹלְיָיתוֹ מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה** - שאף אם הבור בלי החוליה אינו עמוק עשרה טפחים, מכל מקום אם יש עשרה טפחים מקרקעית הבור עד סוף החוליה, נעשה הבור רשות היחיד.

★

שנינו במשנה: אֲשָׁפָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וכו' גבוהה עשרה טפחים חלון שעל גבה שופכין לתוכה מים בשבת. **הגמרא דנה בזריקת מים לאשפה בשבת. שואלת הגמרא: וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּנָּטֵל אֲשָׁפָה** ויהיה גובהה פחות מעשרה טפחים

כב. **תוספות** (ד"ה לֹא יעמוד). כג. **הברייתא** נקטה שגג חבירו גבוה מגגו עשרה טפחים, משום שבפחות מעשרה טפחים שיטת רבי מאיר (לעיל מ"ב ע"ב) שמותר לטלטל מגג של חבירו לגגו אף שלא עירבו בעלי הבתים, וכשגג אחד גבוה עשרה טפחים מגג חבירו גם לרבי מאיר אסור לטלטל מזה לזה [אבל לשיטת חכמים במשנה שם, שאסור לטלטל מגג לגג בלי עירובי חצירות, הדין בברייתא אמור גם כשגג חבירו אינו גבוה מגגו עשרה טפחים]. תוספות (שם) והוסיפו שהיה אפשר לומר שהברייתא יכולה לסבור אף כרבי שמעון המתיר לטלטל מגג לגג בלי עירובי חצירות. אלא שכוונת הברייתא שלא יצרף את ידו ויקח מים ויכניסם לביתו, וצריך לומר לפ"ש שהמים לא שבתו בין השמשות בגג חבירו ולכן מותר לקולטם מהאויר ולהכניסם לבית, ואף על פי כן בשקולט את המים על ידי צירוף אסור להכניסם לבית, מפני שנחשב הדבר כמכניס חפץ מגגו של חבירו לביתו שאסור בשלא עירבו. אמנם כתבו שלא משמע בברייתא שהכניסם להכניסם לבית אלא לשתותם על הגג, ואם כן צריך לומר שהברייתא אינה סוברת כרבי שמעון. כד. **פירוש** הסוגיא: קלישה לעולם מותרת אפילו במזחילה [שפיה סמוך לגג פחות משלשה טפחים] אפילו למעלה מעשרה טפחים, וצירוף במזחילה אסור אפילו בפחות מעשרה טפחים. אבל בצינור [שפיו מרוחק מהגג שלשה טפחים], צירוף מותר רק אם אינו רחב ארבעה טפחים ופיו למטה מעשרה טפחים, אבל למעלה מעשרה טפחים אסור אפילו שאין בו ארבעה לעבור על איסור הנצאה מרשות לרשות. רמב"ם (פ"י שבת ה"ל ופ"ש ומ"ת) כתב שהרמב"ם חולק על רש"י וסובר שלעולם לא יתכן איסור תורה כיון שהמים אינם נתים, וכן שאם הצינור אינו רחב ד' מותר אפילו למעלה מעשרה טפחים [כשהוא רחוק שלשה מן הגג. ביה"ל (שם ד"ה שלשה)]. כה. **גמרא** מבואר מה החידוש בדין זה ובדין שאחריו. כו. **כתבו** הרשב"א (מגיה"ק ומיט מיים שלים) והריטב"א (ד"ה ופחות) - הטעם), שהתנא נקט מים משום שהם נבלעים באשפה ואינם מתגלגלים הלאה, והוא הדין שברי כלים ודברים מאוסים שאין לו ענין בהם, שאף הם יתגלגלו לרשות הרבים אין חשש שיטלם מרשות הרבים ויניחם באשפה ונמצא מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד. ושיש חשש שיבא להחזיר את החפצים לאשפה ונמצא מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד. כז. **רע"ב** (פ"י מ"ז). הקשה הריטב"א (ד"ה ופח ופתן) שמקושיית הגמרא מדוע יש צורך בחוליה שגבוהה עשרה, משמע שאף אם גובה החוליה פחות משלשה טפחים, מכל מקום אויר רשות הרבים פחות מארבעה טפחים דינו מקום פטור, והלא מבואר בשבת (ו.) שתל ברשות הרבים שאינו רחב ארבעה טפחים נחשב למקום פטור רק אם גבוה שלשה טפחים. ותירץ שתל פחות משלשה טפחים דורסים עליו בני רשות הרבים ולכן דווקא כשהוא גבוה שלשה טפחים נחשב למקום פטור, אבל רווח שבין בור וכותל פחות מארבעה טפחים אין בני רשות הרבים דורסים שם כלל ולכן אף בגובה פחות משלשה טפחים נחשב למקום פטור. ובשם התוספות תירץ שכוונת הגמרא להקשות מדוע יש צורך בחוליה גבוהה עשרה הרי די אם במקום הרווח שבין הבור לכותל יגביה את הקרקע שלשה טפחים ויחשב למקום פטור. אבל כתב שדוחק לפרש כך בלשון הגמרא. כח. **בית** יוסף (סי' שמ"ה ד"ה ומ"ש ופח). כט. **הכסף** הריטב"א (ד"ה ופח), מדוע אסרו במקום שהרווח בין הבור לכותל הוא ארבעה טפחים, וחוליית הבור אינה גבוהה עשרה, הלא הדלי שעובר ברווח הזה 'אגוד בידו' כלומר מחובר לידו באחיזתו מתגלגל הדלי, ומבואר להלן בגמרא (קג.) שבאופן זה אין כאן הנחה ברשות הרבים, ומותר אף לכתחילה. והוסיף, שאף שיש מרבותינו שמיישבים סוגיא זו לפי שיטת רבי עקיבא לעיל (ו.) שסובר ש'קולטה כמי שהונחה', שחפץ המגבה באויר הרי הוא כאילו נח באותו מקום, מכל מקום דוחק הוא להעמיד את הסוגיא כרבי עקיבא שהרי אין הלכה כמותו. ותירץ שדרך המשלטל דלי מלמעלה כשמוציא הדלי מן הבור ומשכו להביאו אצלו שהוא נח באמצע האויר, ולפעמים הדלי מתגלגל ונופל, ואם יארע כך ברווח שבין הבור לכותל והדלי יפול, מחמת כובדו הוא מרפה מאחיזתו בחבל ואין זה נחשב עוד שאוגדו בידו, ולכן צריך שהרווח יהיה מקום פטור, או שהחוליה תהיה גבוה עשרה, שאין מצוי שהדלי יפול מגובה כזה לקרקע של רשות הרבים ולא יתפוס בו שוב בחזקה ויחשב אוגדו בידו, קודם שינוח על הקרקע.

ובאופן זה דינה כרמלית, או שתינטל לגמרי ויהיה המקום רשות הרבים וימשיך לזרוק לתוכה, ונמצא מוציא מרשות היחיד לכרמלית[ל] או לרשות הרבים[לא], **וְהָאֹמֵר רַבִּין בַּר רַב אַדָּא אָמַר** בשם **רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֶׂה בְּמָבוֹי אֶחָד** סתום, כלומר רחוב שבראשו האחד מחיצה של חצירות הבתים, ובני החצירות יוצאים דרך המבוי לרשות הרבים הנמצא בראשו השני. בשני צידי הרחוב יש מחיצות, והיינו **שָׁצִידוֹ אֶחָד בָּלָה לָגֶם** ושפת הים גבוהה עשרה טפחים, **וְצִידוֹ אֶחָד בָּלָה לַאֲשָׁפָה** הגבוהה עשרה טפחים [ציור ה][לב], **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי** ושאלוהו האם דינו כדין מבוי סתום שהתירו לטלטל בו על ידי לחי או קורה ביציאה לרשות הרבים. **וְלֹא אָמַר בּוֹ לֹא אִיסּוּר וְלֹא הֶיתֵּר,** כלומר רבי לא אסר לטלטל בו אך גם לא התיר. **מבארת הגמרא: הֶיתֵּר לֹא אָמַר בּוֹ** - רבי לא רצה להתיר לטלטל בו, **דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּנָּטֵל הָאַשָּׁפָה** ותתבטל המחיצה שמצד זה, **וְנִמְצָא הַיָּם שִׁירְטוֹן** - או שהים יתרחק כרוחב פרסה או יותר[לג], על ידי שהים יעלה לשפתו טיט ורפש ויתייבש ויתבטלו המחיצות של הים[לד]. אך גם **אִיסּוּר לֹא אָמַר בּוֹ, דְּהָא קָנְיְמִין מְחִיצוֹת** - שהרי עתה המחיצות קיימות. ואם כן מדוע במשנתנו לא חשש רבי שמא תינטל האשפה ותעשה כרמלית, ותאסר שפיכה לאשפה בשבת.

מתרצת הגמרא: לָא סָשְׁיָא, הָא - רבי חשש שמא תינטל האשפה שהיתה **דְּיָחִיד** - של אדם אחד והיא אמנם עשויה להינטל, אבל **הָא** - משנתנו עוסקת באשפה **דְּרַבִּים** שאין הדרך לפנותה.

★ ★ ★

משנה המשנה מבארת דין טלטול תחת האילן: אִילָּן שֶׁהָיָה מֵיסַךְ עַל הָאָרֶץ - שענפיו נוטים למטה מכל צדדיו סביב עד סמוך לארץ, ובאמצעו נוצר חלל בגובה עשרה טפחים[לה][ה], **אִם אֵין** קצה **נוֹפוֹ** [-ענפיו ועלין] **גְּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים,** ונחשב כמחובר לארץ משום דין לבוד [ציור ז], **מְטַלְטְלִים תַּחְתָּיו,** שהענפים נחשבים כמחיצה[ו], והרי זה כרשות היחיד המוקפת מחיצות שמותר לטלטל בתוכה.

המשנה מבארת דין ישיבה על שרשי אילן: שָׁרָשָׁיו יוצאים מן הקרקע **וּגְבוֹהִים מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** [ציור ח], **לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן** במקום גובהם, שנחשבים כאילן שאסרו חכמים להשתמש בו[לו]. אבל כשנמוכים משלשה טפחים, הרי הם כקרקע ומותר לישב עליהם[לוו].

★

גמרא הגמרא מגבילה את ההיתר לטלטל תחת האילן: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ [-תחת אילן זה] יותר מארבע אמות, כשהשטח שתחת האילן **יָתֵר מִבֵּית קָאתַיִם** [-מקום הראוי לזריעת סאתיים][לח], ואף כשנטעו לשם תשמיש שתחתיו[לט]. **שואלת הגמרא: מַאי מַעֲמָא** אין מטלטלים בו, והרי כל היקף מחיצות לשם דירה אף גדול ביותר[מ], רשות היחיד גמור הוא ומותר לטלטל בכולו, ולא נאמר איסור טלטול ביותר מבית סאתים אלא בגינה וקרפף, שהם אינם מוקפים לשם דירה, כמבואר במשנה לעיל (יח.).

ל. **משמעות** רש"י (ד"ה ולא מישקין), שהרי כתב 'שתעמוד על פתות מעשרה' ואם כן הרי היא כרמלית. והקשה הפמ"ג (פר' שמ' פ"פ שק"ד), מדוע אסרו לזרוק לאשפה שמא תנטל ותהיה כרמלית הלא זו גזירה לגזירה. וכתב ליישב בדוחק. לא. **רבינו** יהונתן (ד"ה וקן). לב. **רש"י** (ד"ה כמבוי). והריטב"א (לעיל ח. ד"ה מפ לתמהין) הביא שיש מפרשים שמשני צידי המבוי כגון מזרח ומערב, היו מחיצות גמורות [אלו מחיצות של החצירות הפתוחות למבוי זה], ובצפון ובדרום גם היו מחיצות, האחת היתה ים והשניה אשפה גבוהה עשרה טפחים [ציור ז]. ובני החצירות רצו לטלטל במבוי ללא תקון כל שהוא סגור מארבעת צדדיו. אך כתב שהלשון צדו אחד ים משמע יותר כפירוש רש"י. לג. **כך** מבואר בריטב"א (ד"ה ומשפה) שהחשש הוא שאחת משתי המחיצות [הים או האשפה] שיתבטלו. ורבינו חננאל (ח. ד"ה ומצו אימתא) כתב שהחשש הוא שמא תינטל האשפה וגם יעלה הים שרטון, ואז יהיה המבוי מפולש משני צידיו לרשות הרבים, וצריך תיקון שיוכלו לטלטל בו. לד. **מג"א** (סי' שמ ס"ק נ), והוא על פי פירוש רש"י (ד"ה שירטון ת. ד"ה וימצא). אך הקשה על שיטת רש"י, וכי מה בכך שהים יתרחק הרי ישארו מחיצות במקום שהים נמצא שם עכשיו. וכתב המג"א (שם) שבגלל קושיא זו נטה המגיד משנה (שבת פי"ו ה"י) מפירושו של רש"י וכתב שהחשש הוא שמא יטלטלו מהמבוי למקום שנשאר רפש וטיט, שאפילו שאותו מקום הוא מוקף מחיצות, אך כיון שהמבוי פתוח לבית סאתיים [חמשים אמה על מאה אמה] שלא הוקף לדירה, דינו כאילו הוא פתוח לכרמלית וצריך תיקון. ולענין הלכה אם חוששים שמא יעלה הים שירטון הדבר תלוי בגירסת הגמרא לעיל (ח.) ולרש"י (שם ד"ה לתמהין) והרא"ש (שם ס' ח) חוששים לכך, ולגירסת הרי"ף והרמב"ם לא חוששים לכך. לה. **תוספות** יום טוב (פ"י מ"ח) ע"פ דברי רש"י (ד"ה מעלעלין). וראה עיוני הפשט מה דינו כשאין בגובהו עשרה, וכן אם רק בחלקו גבוה עשרה. לו. **משנה** (פסח לט:). ובגמרא שם מבואר משום גזירה שמא יתלוש. לז. **רבינו** יהונתן (ד"ה ויש). וכתב עוד, שאף שהגזירה היא משום שמא יתלוש וזה אינו שייך בשרשים אף כשגבוהים משלשה, מכל מקום לא חילקו חכמים בזה ואסרו כל תשמיש שבאילן, ואף היכן שאין חשש שמא יתלוש. לח. **בדין** קרפף יותר מבית סאתים המבואר במשנה לעיל (כג.), וכמה פעמים במסכת זו. לט. **רש"י** (ד"ה לגפנא). ולמד לפרש כן, ממה שפירשה הגמרא בתירוץ שאין כאן חסרון אלא משום שתשמישה לאויר, ולא חילקה בין נטע בתחילה לכך או לא, אם כן משמע שאין חסרון הרי ישארו מחיצות במקום שהים נמצא שם עכשיו. וכתב המג"א (שם) שבגלל קושיא זו נטה המגיד משנה (שבת פי"ו ה"י) מפירושו של רש"י וכתב שהחשש הוא שמא יטלטלו מהמבוי למקום שנשאר רפש וטיט, שאפילו שאותו מקום הוא מוקף מחיצות, אך כיון שהמבוי פתוח לבית סאתים [חמשים אמה על מאה אמה] שלא הוקף לדירה, דינו כאילו הוא פתוח לכרמלית וצריך תיקון. ולענין הלכה אם חוששים שמא יעלה הים שירטון הדבר תלוי בגירסת הגמרא לעיל (ח.) ולרש"י (שם ד"ה לתמהין) והרא"ש (שם ס' ח) חוששים לכך, ולגירסת הרי"ף והרמב"ם לא חוששים לכך. לה. **תוספות** יום טוב (פ"י מ"ח) ע"פ דברי רש"י (ד"ה מעלעלין). וראה עיוני הפשט מה דינו כשאין בגובהו עשרה, וכן אם רק בחלקו גבוה עשרה. לו. **משנה** (פסח לט:). ובגמרא שם מבואר משום גזירה שמא יתלוש. לז. **רבינו** יהונתן (ד"ה ויש). וכתב עוד, שאף שהגזירה היא משום שמא יתלוש וזה אינו שייך בשרשים אף כשגבוהים משלשה, מכל מקום לא חילקו חכמים בזה ואסרו כל תשמיש שבאילן, ואף היכן שאין חשש שמא יתלוש. לח. **בדין** קרפף יותר מבית סאתים המבואר במשנה לעיל (כג.), וכמה פעמים במסכת זו. לט. **רש"י** (ד"ה לגפנא). ולמד לפרש כן, ממה שפירשה הגמרא בתירוץ שאין כאן חסרון אלא משום שתשמישה לאויר, ולא חילקה בין נטע בתחילה לכך או לא, אם כן משמע שאין חסרון הרי ישארו מחיצות במקום שהים נמצא שם עכשיו. וכתב המג"א (שם) שבגלל קושיא זו נטה המגיד משנה (שבת פי"ו ה"י) מפירושו של רש"י וכתב שהחשש הוא שמא

ציור ה

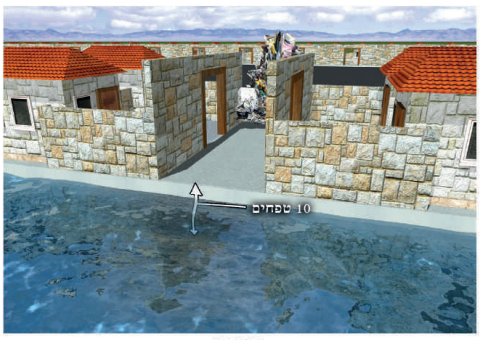

ציור ו

ציור ז

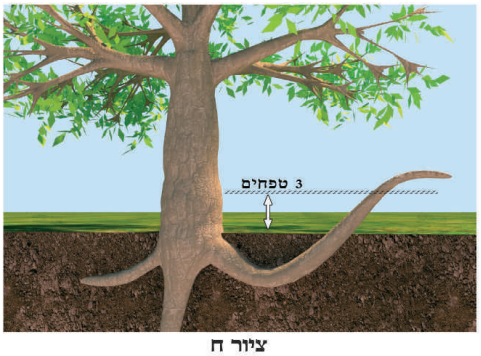

ציור ח

מבארת הגמרא: מֻשָּׁם דְּהָנֵי דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לָאֲוִיר - שנעשית בשביל האויר שחוצה לה, לצורך שמירת השדה שסביבותיה[א], ואינה דירה גמורה הנעשית לצורך תשמישים שבתוכה, וְכָל דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לָאֲוִיר אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ כששטחה יָתֵר מִבֵּית קָאתַיִם[ב].

★

שנינו במשנה: הוּ שָׁרְשָׁיו וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ וכו', לֹא יֵשֵׁב עליהן:

הגמרא מביאה מחלוקת בדין החלק הנמוך שבשרשים הגבוהים משלשה: אִיתְּמַר, שָׁרְשֵׁי אִילָן היוצאים מן הקרקע הַבָּאִין מִלְּמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה תְּחוֹתָיו שָׁלֹשָׁה, כלומר, שהחלק הגבוה שבהם הוא למעלה משלשה טפחים מהקרקע[ג] והזורים ויורדים לפחות משלשה [ציור א][ג]. רַבָּה אָמַר, מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בחלק שבתוך שלשה לקרקע. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. **מבארת הגמרא טעמם:** רַבָּה אָמַר מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, משום דְּכָל פְּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה הֲוַאי לָא - הנמצא סמוך לקרקע בפחות משלשה טפחים, אֲרַבְעָא הֵיא - דינו כקרקע, ולכך מותרים בשימוש. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, דְּבֵינַיְיהוּ אִיפּוֹר קָאָתֵי - כיון שהם עצמם היו אסורים בתחילה, האיך יהיו מותרים כשגדלים יותר, הרי הם באים מכח איסור וְאַסּוּרֵי[ד], אף שעתה הם נמוכים.

הגמרא מביאה אופנים נוספים התלויים במחלוקת זו: דְּתָנוּ בְּתוֹשְׁבֵי[ה] - שרשים הדומים בגדילתם כשן סלע שבהר[ה], שהגדולים עולים מהקרקע באלכסון ליותר משלשה, ומצידיהם יוצאים שרשים קטנים היורדים לצד הקרקע [ציור ב]. כך דינם, דְּסָלְקִין לְצַיְלָא - החלקים הגבוהים משלשה, וְאָסוּרִין לדברי הכל. דְּנָחְתִין לְתַתֵּי - החלק הנמוך בתחילת השרשים הגדולים, בקצה הסמוך לאילן, וכן הקטנים היוצאים מהמקומות הנמוכים שבגדולים, שָׁרוּ - מותרים לדברי הכל. לְצַדָּדִין - הקטנים היוצאים מהמקומות הגבוהים שבגדולים שבגדולים ויורדים לפחות משלשה, פְּלוּגְתָּא - דינם תלוי במחלוקת דְּרַבָּה וְרַב שֵׁשֶׁת, שבתחילה ביציאתם מהגדולים היו במקום האסור, ואף שעתה הם סמוכים לקרקע, אסורים לרב ששת, שבאו מכח איסור. ולרבה מותרים, שסמוכים לקרקע בתוך שלשה[ו].

וְכֵן אילן הגדל בתוך אֲגוּדָּא - תעלה צרה העשויה להולכת מים לשדות, ואין בגובהו שלשה משפת התעלה, וכיון שהאילן רחב כרוחב התעלה, שני צידיו שבצד כותלי התעלה מכוסים בכתלים, ורק משפת התעלה ומעלה מגולה הוא מכל צדדיו [ציור ג]. וכשמודדו בצידיו הגלויים מודד מקרקעית התעלה והרי גובהו שם שלשה טפחים ויותר, וכשמודד בצידיו המכוסים הרי מודד משפת התעלה ואין שם שלשה. הרי דינו תלוי במחלוקת זו, שלרבה שאינו אוסר מחמת שבא מחמת איסור נמדד משפת התעלה ושם הוא סמוך לקרקע ומותר[ו], ולרב ששת האוסר בבא מחמת איסור נמדד מקרקעית התעלה ומשם הוא גבוה שלשה, ואף החלק שמעל התעלה, אסור, אף שהוא נמוך, משום שגדל ובא מכח הצדדים שבתוך התעלה, ששם אסור הוא.

וְכֵן הגדל בְּקֶרֶן זָוִית של החצר, ושלשה צידיו מכוסים בכותלי הזוית [ציור ד][ז], ומראש הכתלים ומעלה אין בו יותר משלשה, וכשמודדו בצידו הגלוי מודדו מהקרקע והרי גובהו שלשה ויותר, וכשמודדו בצידיו המכוסים מודדו מראש הכתלים והרי גובהו משם פחות משלשה. וגם זה תלוי במחלוקת, שלרבה נמדד מראש הכתלים ושם הוא בתוך שלשה ומותר, ולרב ששת נמדד מקרקע החצר ומשם הרי גובהו שלשה ויותר, ומכח איסור בא, ואסור אף בחלקו העליון[ז]. **הגמרא מביאה מעשה בדין זה:** הַהוּא דִּיקְלָא - מעשה בדקל דַּהֲוָה לְאַבָּנֵי - שהיה לאבני נטוע בביתו, וַהֲוָה לֵיהּ בְּאִיפּוּמָא - והיה עולה דרך ארובה שבגג, אך לא עלה מעל הגג שלשה טפחים [ציור ח]. אֲתָא לְקַמֵּיהּ

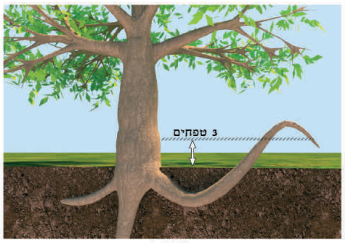

ציור א

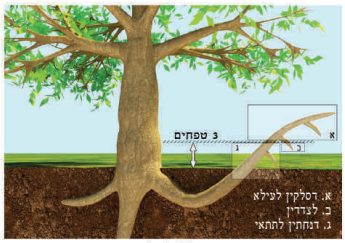

ציור ב

ציור ג

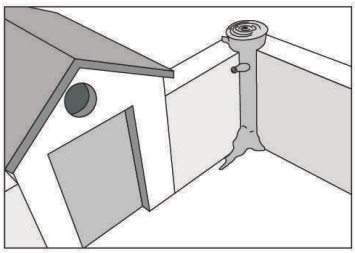
ציור ד

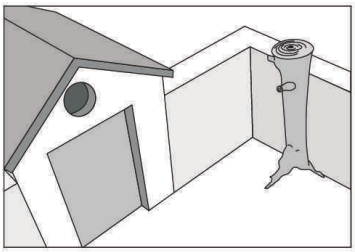
ציור ה

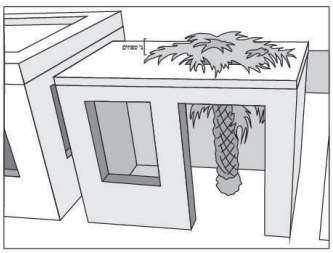

ציור ו

א. **רש"י** (ד"ה משום, לעיל כב. ד"ה וכל). או שנעשתה עבור הורצים לעמוד בה לשאוף אויר. מאירי (לעיל לט: ד"ה משום השמש). ב. **שכן** שנינו בברייתא לעיל (כג.), כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר, כל אויר שתשמישו לדירה, כגון דיר וסהר מוקצה וחצר, אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים מותר, וכל דירה שתשמישה לאויר כגון בורגין שבשדות, בית סאתים מותר, יתר מבית סאתים אסור, שכיון שדירה זו אינה עשויה לצורך עצמה, לדור בתוכה, כי אם לצורך האויר התיצוני, אין זה נחשב כהיקף גמור לדירה, שהרי על כרחו הוא דר שם, שאינו צריך לה אלא להגן מפני החמה ולא את הדיורים בה, וכל מקום שלא הוקף לדירת אדם, החמירו בו חכמים כשהוא גדול מבית סאתים להיות נידון ככרמלית. ע"פ רש"י (עז. ד"ה משום). ג. **ובחוץ** זה לדברי הכל אסור שזינו כאילן. וכן לא נחלקו בחלקים הנמוכים שלא גדלו מתוך החלק הגבוה שבשורש, שהם מותרים לדברי הכל כמבואר בסמוך. ד. **רבינו** יהונתן (ד"ה וכן). ה. **רש"י** (ד"ה ממון). ו. **אף** על גב שאופן זה דומה הוא לגמרי למחלוקתם לעיל, מכל מקום צריך להשמיענו, שלא נאמר שעד כאן לא התיר רבה אלא בשהמקום הנמוך הולך ומתרחק מהגבוה האסור, אבל באופן זה שיש שרשים נמוכים וגבוהים סמוכים זה לזה במקום אחד, אף רבה יאסור משום גזירה שאם יתירו להשתמש בנמוכים יבואו להשתמש אף במקום הגבוה הסמוך להם, ולזה השמיענו שאף בזה התיר רבה. תוספות הרא"ש (ד"ה ממון). ז. **אולם** הצדדים המגולים בתוך התעלה, אסורים בשימוש מעל שלשה מקרקעית התעלה אף לרבה. משנה ברורה (סי' שלו סעיף סק"ז). אולם האגלי טל (מנחת קלמן סל"ח) כתב, שמשפת התעלה עד גובה שלשה טפחים, מותר האילן כולו אף שני צדדיו המגולים בתוך התעלה. ח. **רש"י** (וכן קרן). אף שמשמעות 'קרן זוית' הוא שמכסה שני צדדים, פירש רש"י שכאן מדובר ששלשת צדדיו מכוסים, שאם לא כן, אין שום חידוש בדין זה, שהרי אילן בקרן זוית דומה ממש לאילן באגיגרא, ששניהם מגולים בשני צדדים ומכוסים בשני צדדים. אבל עתה יש חידוש בכל אחד, בדין אגיגרא החידוש הוא בשיטת רבה המתיר, שהגם ששני צדדי האילן מגולים בחלקם הגבוה, מכל מקום מתיר רבה השימוש בחלקים הנמוכים. ובדין קרן זוית החידוש הוא בשיטת רב ששת האוסר, שהגם שרק צד אחד מגולה מכל מקום אסר כולו. תוספות ותוספות הרא"ש (ד"ה וכן). וראה עיוני הפשט פירוש נוסף שפירש בתוספות הרא"ש. ט. **וכל** שנחלקו הוא דווקא באילן הגדל בקרן זוית, אבל אילן הגדל סמוך לאמצע הכותל שלא בקרן זוית, שאינו מכוסה אלא בצידו האחד [ציור ה], מודה בו רבה, שהואיל ומגולה הוא בשלשת צדדיו וגובהו נראה שם, הרי הוא ככל האילנות, וכולו אסור אף בחלק העליון של צידו הסמוך לכותל. רש"י (ד"ה וכן קרן).

דְּרַב יוֹסֵף - בא אביי לפני רב יוסף לשאלו דין ראש אילן זה, האם יש למדוד רק גובהו שמעל הגג, ושם אינו גבוה שלשה ומותר. או שיש למדרו מתחתיתו בקרקע, ומשם הינו גבוה שלשה ואסור. **וְשָׁרָא לֵיהּ** - ורב יוסף התירו לו, משום שאינו מגולה שלשה מעל הגג אף בצד אחד. **אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בַּר תַּחְלִיפָא** לאביי, אין היתר זה לדברי הכל, אלא **דְּשָׁרָא לָךְ** - רב יוסף שהתיר לך רק **בְּרַבָּה שָׁרָא לָךְ**, אבל לרב ששת האוסר שבא מכח איסור, אף בזה יאסור, כיון שגדל ובא מכח האילן האסור. **שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא** שאינו מותר אלא לדעת רבה שאינו אוסר מחמת שבא מכח איסור, ולא לרב ששת כיון שבא מכח איסור, ולמה הוצרך לבאר זאת. **משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא** - שמא תאמר שבאופן זה **אֲפִילּוּ דָּבָר** ששת אין מודדים האילן מתחתיתו שבקרקע הבית, **דַּיְיתָא בְּמָאן דְּאָמַר** - שהבית נחשב כאילו מלא, וכולו מעובי הקרקע הוא[א] ונחשב האילן העומד בתוכו כטמון בקרקע, **וְיוּדֵה** רב ששת שמותר **לְמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגָּג, מָא מְשַׁמַּע לָן** רב אחא שאף בזה אוסר רב ששת, ולא התורי אלא לשיטת רבה.

הגמרא מקשה לרבה: תָּנֵן במשנתנו, **שָׁרָיָו וְגִבּוֹהַן מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, לֹא יַשֵּׁב עֲלֵיהֶם.** **מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי** - במה מדובר, **אִי דְּלָא חָדְרֵי (כיפי) [וְיָיפֵי][ב]** שאין השרשים חוזרים ונכפפים לתוך שלשה, אלא גדלים עדיין גבוה, **פְּשִׁיטָא** שאסורים ולמה הוצרכה המשנה להשמיעו. **אֶלָּא** - אלא על כרחך מדובר **אַף עַל גַּב דַּחְדְרֵי (כיפי) [וְיָיפֵי]** - שהשרשים חוזרים ונכפפים לתוך שלשה, והשמיענו התנא שאסור לישב אף על החלקים הנמוכים שבהם, וקשה לרבה שהתיר בזה. **מתרצת הגמרא: לֹא** - אין להוכיח שבמשנה מדובר שהשרשים חוזרים ונכפפים, אלא **לְעוֹלָם דְּלָא חָדְרֵי (כיפי) [וְיָיפֵי]** - שאינם חוזרים ונכפפים, **וְהָא קָא מְשַׁמַּע לָן, שֶׁאַף עַל גַּב דַּצְיִידוּ אֶחָד** של השורש **שָׁוֶה לָאָרֶץ**, שהקרקע מצד זה עולה כנגד השורש בסמוך אליו, אף על פי כן אסור לישב עליו, אף על צד זה הסמוך לקרקע.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת דיני עליה באילן: תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁרָשָׁיו אִילָן שֶׁגִּבּוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ שֶׁגִּשׁ חֵלֶל תַּחְתֵּיהֶן ונמצאו השרשים בגובה **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** מן הארץ, **אַף עַל פִּי שֶׁצִּיְּדוּ הָאֶחָד** של השורש **שָׁוֶה לָאָרֶץ** [ציור ז][ג], **הֲרֵי זֶה לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן. לְפִי** שגזרו חכמים **שֶׁאֵין עוֹלִין**

ציור ז

בְּאֵילָן, וְאֵין נוֹתְנִין בְּאֵילָן - שאסור להישען בפישוט זרועותיו על האילן[ד], **וְאֵין נִשְׁעָנִין** בגבו **בְּאֵילָן**[ה].

מוסיפה הברייתא: וְאַף לֹא יָצָא בְּאֵילָן מִבָּעוֹד יוֹם וְיָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, אף שאינו משתמש באילן אלא בישיבתו עליו.

ותשמישים אלו אסורים **אֶחָד** [-בין] **בְּאִילָן וְאֶחָד** [-ובין] **בְּכָל הַבְּהֵמָה**, שגם בה אסרו חכמים להשתמש בשבתה[ו]. **אֲבָל בּוֹר, שִׂיחַ** - חפירה ארוכה וצרה[ז], **וּמְעָרָה וְגָדֵר, מְטַפֵּס** בהם **וְעוֹלֶה וּמְטַפֵּס וְיוֹרֵד**, ואין איסור בכך[ח], **וַאֲפִילּוּ הֵן מָאָה אַמָּה**, שטורח מאד בעלייתו וביריתו, לא אסרו. שלא גזרו באילן ובבהמה אלא משום שמא יתלוש, ולא משום טירחה[ט].

*

הגמרא מביאה סתירה בין הברייתות, כמי שעלה באילן[י] אם ירד או לא: תָּנֵי חֲדָא - בברייתא אחת שנינו, **אִם עָלָה** באילן **מִזְּתָר יָרַד** בשבת[יא], **וְתָנֵי חֲדָא** - ואילו בברייתא אחת שנינו, **אֲסוּר יָרַד**, משום שבעצם ירידתו מהאילן משתמש הוא בו תשמיש נוסף על מה שהשתמש בישיבתו עליו[יב]. **הגמרא מיישבת הסתירה: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן**, בברייתא המתירה, מדובר שעלה **מֵרֹאשׁ יוֹם**, ולא הספיק לרדת עד שנכנסה השבת, שלא עשה איסור בעלייתו, לא קנסוהו ומותר לרדת. **כָּאן**, בברייתא האוסרת, שעלה **מִשֶּׁחֲשֵׁכָה** - משנכנסה שבת, שעשה איסור בעלייתו, וקנסוהו.

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא - ואם תרצה תיישב כך. **הָא וְהָא** - בברייתא זו ובזו מדובר שעלה **מִשֶּׁחֲשֵׁכָה, וְלֹא קַשְׁיָא, כָּאן** בברייתא המתירה, שעלה **בְּשׁוֹגֵג**, ולא קנסוהו, **כָּאן** בברייתא האוסרת, שעלה **בְּמֵזִיד**, ולכן קנסוהו. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא הָא וְהָא** - בזו ובזו מדובר שעלה **בְּשׁוֹגֵג** ואכן בריתות חלוקות הן, **וְהָכָא בְּקָנְסוּ שׁוֹגֵג אֲטוּ מֵזִיד קָמְיְפְלֵגִי** - נחלקו הברייתות האם קנסו את השוגג מתוך שקנסו את המזיד[יג]. **מַר סָבַר, קָנְסִינַן** אף את השוגג מחמת המזיד, שאם יתירו לשוגג, יש לחשוש שיעלה במזיד ויאמר שוגג הייתי[יד], **וּמַר סָבַר, לֹא קָנְסִינַן** השוגג מחמת המזיד, וזה שעלה בשוגג מותר לירד.

ביאור נוסף במחלוקת הברייתות: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, כְּתַנָּאֵי - דין זה תלוי במחלוקת שבמשנה (משניות פ.). המבארת דין נתינת הדם על גבי המזבח כשנתערבו דמי קרבנות זה בזה[טו]. **הַנִּיתָּנִין בְּכַתֶּפְנָה אַחַת** - דם קרבנות שדינם במתנה אחת על המזבח, **שְׁנִתְעָרְבוּ בְּדָם** קרבנות **הַנִּיתָּנִין** אף הם **בְּכַתֶּפְנָה אַחַת**, כגון דם בכור, שנתערב בדם בכור אחר[טז], **נִתְּנוּ** מכל הדם המעורב **בְּכַתֶּפְנָה אַחַת**, שבזה יוצא ידי חובת זריקה של שני הקרבנות[יח].

ואם נתערבו דמים של קרבנות שדינם **בְּמַתָּן אַרְבַּע**, בדמים של קרבנות שאף הם **בְּמַתָּן אַרְבַּע**, שדם חטאת זו התערב בדם חטאת אחרת[יז], **נִתְּנוּ** מכל הדם המעורב **בְּמַתָּן אַרְבַּע** כדינם, ובזה יצא ידי חובת זריקה של שני הקרבנות.

ואם נתערבו דמים של קרבנות שדינם **בְּמַתָּן אַרְבַּע**, כגון חטאת[יח], שנתערבו בניתנים **בְּמַתָּן אַחַת**, כגון בכור, שאם יתן מהתערובת מתנה אחת ממצא שחיטה מהקרבן שדינו במתן ארבע, ואם יתן ארבע מתנות נמצא שהוסיף על הקרבן שדינו במתנה אחת[יט], **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נִתְּנוּ בְּמַתָּן אַרְבַּע**, שהמצוה של זריקת הדם כראוי בקרבן שדינו לזרוק ארבע כוחה גדול, ואף שיש בה צד איסור במה שמוסיף על מתנות הדם של הבכור, מכל מקום דוחה העשה את איסור בל תוסיף[כ]. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, יִתְּנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת,**

התירוץ הקודם בגמרא, שלדברי הכל בשוגג מותר לירד, צריך לומר שאחי הברייתות נשנו בשיטת רבי יהודה שלא קנסו, ע"פ דברי המצפה איתן בשבת (ג: ד"ה ואיבעיית). כך. **רשב"א** (נתיון נג. ד"ה ומיהו). כג. **נתינת** הדם על המזבח אינה שוה בכל הקרבנות, יש קרבנות שנתינת דמם בזריקה אחת או המזבח כנגד היסוד, כגון בכור ומעשר בהמה וקרבן פסח, ויש שנתינת דמם בארבע צדדי המזבח, על ידי שזורקים הדם על שתי זויות זו כנגד זו, ומתפשט לכל ארבעת הצדדים, ונקראים שתי מתנות שהם ארבע, כגון עולה ושלמים ותודה ואשם, ויש שזורקים הדם בארבע זריקות נפרדות, מתנה אחת בכל קרן מארבע קרנות המזבח, כגון חטאת. כה. **באן** פירש רש"י (ד"ה מתן), שהתערבו הדמים בכוס אחד. וראה בזבחים (פ:), שפירוש זה שייך רק לפי ההוה אמינא שם אך למסקנת הסוגיא מדובר שנתערבו הכוסות [כלומר, שאינו יודע באיזה כוס הם קרבן זה ובאיזה זה חבירו]. כה. **לאבורה** אין חידוש בדין זה. אלא שהובא כאן כדי להביא את מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע בסמוך. ואפשר שבא להשמיענו שלא נאמר שצריך לתת שתי מתנות, אחת לשם קרבן זה ואחת לשם קרבן השני, תוספות הרא"ש (ד"ה אליעזר). כו. **רש"י** (ד"ה מתן). וכן דייק הלחם משנה מדברי הרמב"ם (פסולי המוקדשין פ"ג ה"ח), וביאור שם שמדובר כגון שהיו הדמים משתי חטאות [כגון שדם אחד הוא מחטאת שבאה על שאכל חלב בשוגג, ודם אחד הוא מחטאת שבאה על שאכל דם בשוגג והרי הם שתי קרבנות חלוקים]. אולם בזבחים (פ. ד"ה מתן) פירש רש"י 'מתן ארבע במתן ארבעי' שהכוונה לניתנים שתים שהם ארבע, כגון דם עולה ודם שלמים שנתערבו, שדין שתיהן בשתי מתנות שהן ארבע. כז. **רש"י** (ד"ה ניתנו במתן, ד"ה ונתן). אולם בזבחים (ס: ד"ה מתן - תמני) פירש, שהתערבו בדם עולה או שלמים, וכן כתבו התוספות כאן (ד"ה מתן) ובזבחים (ס: ד"ה מתן), שלא יתכן לפרש כאן 'מתן ארבע' בדם חטאת הניתנת בארבע ממש, שנתערבה בבכור, משום שזהו עירוב דמים תחתונים בעליונים [כלומר, שהחטאת מתנותיה במזבח למעלה מחוט הסיקרא והבכור מתנותיו למטה] שפסולים ונשפכים לאמת המים שבעזרה [לדעת חכמים (פח ע"ב)]. וראה חשק שלמה (בכורים ד"ה ומנמני) יישוב לדברי רש"י כאן. כח. **ואם** יזרוק עובר על 'בל תוסיף' ואם פוחת עובר על 'בל תגרע' שאסור להוסיף או לגרוע ממצות התורה שנאמר (דברים יג, א) 'כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם וגו' לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו'.

א. אבל על האילן עצמו שמגולה בתוך הבית, לא השתפק אביי, שלדברי הכל אין משתמשים בו, ששם גובהו נראה ואינו מכוסה. רש"י (ד"ה כיפופי). יא. **מתוך** שיש בו חורשן ומלא הבל. רש"י (שבת קנ. ד"ה כמלוי). ומצינו סברא זו לעיל (עט:), בענין חלון בכותל שבין שני בתים שאף כשהוא גבוה מעשרה יכולים לערב יחד, שחלל הבית נשחב כמאן דמלי דמי ונמצא כאילו החלון סתום לקרקע הבית, ויחשב כפתח בין הבתים לחברם לרשות אחת. רש"י (ד"ה דמלי). יב. **הוזה** ע"פ דקדוקי סופרים. יג. **האומן** הא' שבברייתא הוא, שגוף השורש מגיע עד הארץ ללא חלל תחתיו, והאופן הב', שיש חלל תחת השורש וגוף השורש אינו מגיע לארץ אך אינו גבוה שלשה טפחים מהקרקע אלא על ידי החלל שתחתיו. והשמיענו הברייתא, שבין שנשרש בארץ ובין שלא נשרש, אף שהקרקע שתחתיו עולה עד סמוך לציר האחד, כל ששאר צדדיו גבוהים שלשה, אסור. חמד משה (סי' עט קונ"ג). יד. **רש"י** (ד"ה ואין) [ע"פ אוצר לעזי רש"י], תירגמי המאירי (ד"ה ואין). טו. **רבינו** יהונתן (ד"ה נשענין), והריטב"א (ד"ה אין) פירש, 'נתלין' הוא כשאדם נסמך על צדו, 'נשענין' הוא כשנשען שם על גביו או על כרסו. ואף שבאופנים אלו שאינו עולה באילן אין חשש שמא יתלוש, מכל מקום גזרו אף בהם, שמא יעלה ויתלוש. רבינו יהונתן (ד"ה נשענין). טז. **גזירה** שמא בזמן שורוכב ומשתמש בה יתחוך זמורה מן המחובר כדי להנהיגה, וחייב משום תולש שהוא תולדה למלאכת קוצר, ביצה (לו:) ורש"י שם (ד"ה שמא יחתוך). משנה ברורה (סי' שב ס"ק סג). יז. **רש"י** (ב"ק ז: ד"ה תחילין) ע"פ הגמרא שם. יח. **בין** יש בהם מים בין אין בהם מים. רש"י (ד"ה בור). כלומר שמותר אף שאין בזה צורך גמור כשתיה. שלא כהרמב"ם (שבת פכ"ג ה"ב) הסובר שאינו מותר אלא לצורך גמור, מעשה הרקח (עמ' שמ"ב ס"ב). יט. **להלן** בגמרא מבואר, שיש לומר, שעל הצד שלא אסרו ירידתו, לא די שמותר לירד אלא אף מחויב הוא לירד, כדי לקצר זמן השתמשותו באילן. וכן כתב באגלי טל (מלאכת קוצר סל"ב) וראה ביאור הגאון יעקב (ד"ה בזה). כ. **רש"י** (ד"ה ס"ל). ובתירוצי המאירי (ד"ה ואיבעיא) כתב, 'פורש' מן העבירה על ידי עבירה אחרת גדולה הימנה בשעתה והיא שמשתמש יותר באילן בירידתו', כלומר, שפורש מעבירה זאת שיושב ומשתמש באילן, על ידי שיורד מהאילן ובשעת הירידה הזו שימוש גדול יותר באילן ועבירה גדולה יותר. כא. **נחלקו** בזה רבי מאיר ורבי יהודה בגיטין (נב:), לדעת רבי מאיר קנסו ולדעת רבי יהודה לא קנסו [ולפי

ויוכשר גם דם הניתנים במתן ארבע, משום שבדיעבד די במתנה אחת[כה], וכאן אף לכתחילה, כדי שלא לעבור על בל תוסיף.

המשנה מביאה משא ומתן שהיה בין רבי אליעזר לרבי יהושע: אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, האיך יתן הכל במתנה אחת, **הֲרֵי** בכך שנותן מהקרבנות שדינם בארבע מתנות רק מתנה אחת, **הוּא עוֹבֵר עַל** איסור **'בַּל תִּגָּרַע'**, שמגרע ממתנות שאמרה התורה לתת[כו]. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**, ולדבריך, **הֲרֵי** בכך שהוא נותן ארבע מתנות מקרבן שטעון רק מתנה אחת **הוּא עוֹבֵר בְּבַל תּוֹסִיף. אָמַר** לו **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא אָמְרוּ** איסור בל תוסיף **אֶלָּא כְּשֶׁהוּא כְּעַצְמוֹ** - כשהדם הניתן במתנה אחת לבדו ונותנו במתן ארבע, אבל כשנותנו במתן ארבע מפני דם הניתן במתן ארבע שמעורב בו, וממילא נוסף מתנות גם בדם הצריך רק אחת, אינו עובר[כז]. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**, גם במה שנותן רק מתנה אחת אינו עובר על בל תגרע מחמת הקרבנות הטעונים ארבע, כיון שאף **לֹא נָאֲמַר 'בַּל תִּגָּרַע' אֶלָּא כְּשֶׁהוּא כְּעַצְמוֹ**, אבל כשנותנו במתנה אחת, מפני דם שבמתנה אחת המעורב בו, אינו עובר על בל תגרע[כח].

רבי יהושע ממשיך לבאר שיטתו: וְעוֹד טעם לדבריו **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּשֶׁנָּתַתָּ** ארבע מהדם המעורב, **עָבַרְתָּ עַל בַּל תּוֹסִיף וְעָשִׂיתָ כַּיּוֹצֵא בְּיָדְךָ**, שנתת בידים שלש מתנות יתירות מדם שדינו במתן אחת, אבל **כָּשֶׁלֹּא נָתַתָּ** מהדם אלא אחת, אכן **עָבַרְתָּ עַל בַּל תִּגָּרַע** על הניתן במתן ארבע, **וּמכל** מקום **לֹא עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדְךָ** אלא בשב ועל תעשה, ויותר טוב לעבור בשב ואל תעשה, ולא בקום ועשה[כט].

עתה מבארת הגמרא איך תלוי נידון סוגייתנו במחלוקת התנאים: הרי שנחלקו במי שמחויב במצוה שאינו יכול לקיימה בלא שיעשה גם איסור. ולפניו אחד משני אפשרויות, או לעשות את המצוה בקום ועשה, ואז גם יעבור את האיסור בקום ועשה שהוא חמור, או לעשות את המצוה בשב ואל תעשה, ואז גם יעבור על האיסור רק בשב ואל תעשה שהוא קל. רבי אליעזר סבר, שמצוה שהיא בקום ועשה כוחה גדול, ויעשנה אף שגם את האיסור יעבור בקום עשה. ורבי יהושע סבר, שיעשה המצוה בשב ואל תעשה, כדי שאף האיסור שיעשה עמה יהיה בשב ואל תעשה הקל. ואף כאן בעלה באילן שעליו לעשות אחד משני המעשים, או לירד מהאילן כדי שלא להמשיך ולהשתמש בו על ידי ישיבתו עליו, אלא שבכך עושה איסור שמשתמש בו שימוש חדש, או להימנע מלהשתמש באילן בירידתו, אף שנמצא שעל ידי כך ימשיך בישיבתו עליו, **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר הָתָם** שמעשה מצוה שבקום **עֲשֵׂה, עָדִיף** - כוחו גדול[לב] ויעשהו על אף צד האיסור שבו, **הָכָא נָמֵי** - גם כאן, אומרים לו קום ועשה מצוה שיפסיק השתמשותו באילן **וְיֵרֵד**, אף שיש גם צד איסור שבירידתו משתמש הוא באילן, מכל מקום זה עדיף משישב שם כל היום. **וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר הָתָם**, שהמצוה שהיא בשב **וְאַל תַּעֲשֵׂה, עָדִיף**, משום שבזה אף האיסור נעשה רק בשב ואל תעשה, **הָכָא נָמֵי** - גם כאן, ימשיך בשימוש באילן על ידי ישיבתו שם, שהוא איסור בשב ואל תעשה, **וְלֹא יֵרֵד** ויעשה איסור בקום ועשה[לג].

דוחה הגמרא שאין הנידונים דומים: דִּילְמָא לֹא הִיא - שמא אין הדבר כן, שאין דין עלה באילן תלוי במחלוקת זו, **שַׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם** בתערובת דם שהמעשה שהוא בקום **עֲשֵׂה עָדִיף**, אף שעובר גם איסור בקום עשה, **אֲבָל** שם **הָכָא עָבִיד** - שהוא מקיים בזה **מִצְוָה** של נתינת הדם, **אֲבָל הָכָא דְּלֹא עָבִיד** במעשהו זה **מִצְוָה**, ואינו אלא פורש מאיסור על ידי עשיית איסור אחר, **הָכִי נָמֵי** - אכן יתכן שגם הוא יסבור ש**לֹא יֵרֵד**, כדי שלא יעבור איסור בקום עשה. **וְאִי נָמֵי** אפשר לדחות להיפך, **שַׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם** בתערובת דם שהמעשה שהוא ב**שֶׁב וְאַל תַּעֲשֵׂה עָדִיף, אֲבָל** באופן

כט. **כמו** ששנינו בזבחים (ו:) 'כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר'. רש"י (ד"ה וכל) ותוספות (ד"ה ימתנו). ל. **אף** שאמרו לעיל (ו:) 'כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר', מכל מקום עובר כשמגרע מהמצוה. לא. **ואף** שכבר אמר רבי יהושע לעיל, שאין כאן כלל בל תגרע, שאין בל תגרע אלא כשהוא בעצמו, מכל מקום הוסיף כאן הטעם שאין עושה מעשה בידים. וכך היא כוונתו, שאפילו אם נאמר שיש בל תוסיף ובל תגרע כשהוא מעורב, עדיף לעבור בלא מעשה מלעבור על ידי מעשה. תוספות הרא"ש (ד"ה מ: ד"ה ומעתה), סיכום סברות המחלוקת ראה בעיוני הפשט. לב. **כן** הוא הלשון בחידושי המאירי (ד"ה כמצוה), 'שקום עשה יש לו יפוי כח גדול'.

דְּלָא קָא עָבִיד אִיסּוּרָא - שבזה שנמנע מלתת ארבע מתנות לקרבן המחויב בהם, אינו עושה איסור, ואיסור בל תגרע ועקירת העשה של נתינת הדם נעשים מאליהם, **אֲבָל הָכָא** ביושב על האילן **דְּקָא עָבִיד אִיסּוּרָא** אף בלא מעשה נוסף, שבישיבתו שם משתמש במחובר, **הָכִי נָמֵי** - אכן יתכן שבזה גם הוא יסבור **דְּרַבָּה**.

הגמרא מביאה סתירה נוספת בדין השתמשות באילן: תָּנֵי חֲדָא - בברייתא אחת שנינו: **אֶחָד** [-כין] **אִילָן לַח, וְאֶחָד** [-וכין] **אִילָן יָבֵשׁ** שאין בו לחלוחית, שכבר אינו יונק מהקרקע[א], אין עולים בו בשבת. **וְתַנְיָא אִידָךְ** - ואילו באחרת שנינו: **בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאין עולים באילן, **בְּלַח, אֲבָל בְּיָבֵשׁ מוּתָּר**, שאינו נחשב כמחובר ולא גזרו בו[ב]. **מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, לָא קָשְׁיָא, כָּאן** - הברייתא האוסרת, **בְּאִילָן שֶׁגָּזְעוֹ מֻחְלָּף** - שעל אף יבשותו עדיין יש בו לחלוחית, ויש בכוחו לשוב ולצמוח, ונחשב כאילן לח ואסור. **כָּאן** - הברייתא המתירה, **בְּשֶׁאֵין גִּזְעוֹ מֻחְלָּף** - שיבש לגמרי. **הגמרא דוחה תירוץ זה: כשגִּזְעוֹ מֻחְלָּף, יָבֵשׁ קָרֵית לֵיהּ** - וכי יבש אתה קורא לו, והרי אם בכוחו להתחדש ולחזור ולצמוח הרי לח הוא, ואם כן לא יתכן לפרש 'יבש' שבברייתא בשגזעו מחליף.

מתרצת הגמרא באופן אחר: אֶלָּא לָא קָשְׁיָא, כָּאן - הברייתא המתירה, **בֵּימוֹת הַחַמָּה** שאז שאר האילנות מרציאים עלים, ואילן זה שאינו מוציא עלים, ניכר לכל שיבש, ואין חשש מראית עין שיטעו להתיר באילן לח. **כָּאן** - הברייתא האוסרת, **בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים**, שאז גם שאר האילנות בלא עלים, ואינו ניכר בין לח ליבש וכולם נדמים כיבשים[ג], ויש חשש מראית העין. **מקשה הגמרא על תירוץ זה:** והרי אף **בֵּימוֹת הַחַמָּה, הָא נְתָרֵי פֵּירֵי** - הרי על ידי עלייתו וירידתו באילן נושרים פירות הנמצאים בו משנה שעברה, ואף שיבש הוא ואין בו משום תלישה[ד], עדיין יש לאסור, שמפני גובהו ניכר לרואים שמשיר פירות[ה], ושמא יבואו לתלוש אף מאילן לח[ו]. **מתרצת הגמרא:** ברייתא זו שאינה חוששת לכך, מדברת **דְּלֵית לֵיהּ פֵּירֵי** - שאין פירות באילן.

מקשה הגמרא: וְהָא קָא נְתָרֵי קִינְסֵי - והרי אף כשאין בו פירות, נושרים ממנו קיסמים כשעולה בו, ומשום כך יש לאסור. **מתרצת הגמרא:** ברייתא זו מדברת **בְּגַדּוּדָה** - גזע אילן שנשרו כל ענפיו, ואין נושר ממנו כלום. **שואלת הגמרא: אִינִי** - האם כך הוא שמותר להשתמש בגדודה, **וְהָא רַב אִיקְּלַע** [-הזדמן] **לְאַפְסַמְיָא** [-שם מקום] **וְאָמַר גַּדּוּדָה. מתרצת הגמרא:** אכן מותר לעלות בגדודה, **וְרַב** שאסר לבני אפסתיא, **לֹא מֵעִיקָּרָא הָדִין אָסַר, אֶלָּא בְּקָצָה מָצָא וְגָדַר בָּהּ גָּדֵר**, כלומר, ראה אותם שאינם בני תורה ואינם יודעים להזהר, כבקעה שהיא פרוצה ללא שומר[ז], ויבואו להתיר אף בשאר אילנות, ועל כן גדר להם לאסור אף בגדודה.

★

הגמרא מביאה דין נוסף שאסרו משום תלישה בשבת: אָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא אָמַר רַב אַסִּי, אָסוּר לָאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בַּשַּׁבָּת, שמא יתלשם ברגליו[ח], **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי יט ג), **'וְאֶץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא'** - הממהר ברגלים חוטא[ט], שפעמים שבהליכה בלבד נקרא חוטא, כגון זה שבהליכתו תולש עשבים בשבת[י].

הגמרא מביאה סתירת הברייתות בדין זה: תָּנֵי חֲדָא - בברייתא אחת שנינו, **מוּתָּר לְיַלֵּךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בַּשַּׁבָּת, וְתַנְיָא אִידָךְ** - ואילו באחרת שנינו,

---

א. **שויית** הרדב"ז (שו"ת הגאונים שערי תשובה סימן ס"ג). **רש"י** (ד"ה יבש). ורבינו חננאל (ד"ה אין) פירש, שיבש מותר מפני שאין בו עלים שעלולים לנשור על ידי עליית באילן. ג. **ריטב"א** (ד"ה לח). ד. **כך** פירש רש"י (ד"ה בימות - הגהות מהר"ם), שהחשש הוא משום מראית עין. ורבינו חננאל (ד"ה אין) פירש, שבימות הגשמים יש בו עלים ומשירים בעלייתו, ובימות החמה אין בו עלים ומותר [ונראה כוונתו, שאף שיבש האילן, מכל מקום בימות הגשמים אין עליו נושרים מעצמם, אבל בימות החמה כשיבש האילן אף עליו מתיבשים ונושרים מעצמם]. ה. **כתבו** התוספות בשבת (קנ: ד"ה מפאניה) שכן מוכח בחולין (קכה:), שכשיבשו הפירות לגמרי הן ועוקציהן, כלומר, שאף מקום חיבורן באילן יבש, אין בהם איסור תלישה בשבת מהתורה. וראה להלן פירוש התוספות בקושיית הגמרא כאן. ו. **תוספות** (ד"ה לח). ז. **ואף שאמנם** אין אנו נוהגים שלא יעלה ביבש משום חשש שיטעו להתיר לעלות אף בלח, היינו, משום שאף איסור עליה בלח אינו אלא משום גזירה שמא יחלוש, ואין גזירות גזירה לגזירה. אבל כשתולש פירות בעלייתו, אף שאין בזה איסור תלישה מהתורה שהרי יבש הוא, מכל מקום יש לנו לגזור משום תלישה בלח שהיא איסורה מהתורה. רש"י (ד"ה קקטפו). והריטב"א (ד"ה לפ) וכן ברש"י לעיל (ו. ד"ה קקטפו) כתבו, שמשום שהיו עמי ארצות ומזלזלין בגזרות חכמים ובמצות, הוצרך לגזרו להם גדר ולאסור. ט. **וביאור** פשוטו של מקרא הוא, ש'המהמהר ברגלים ללכת אל המקום אשר נשאו לבו, הנה לחוטא יחשב, כי מהרהר להתבונן תחילה פן יבא מזה דבר פשע'. מצודת דוד (משלי יט ב). י. **אין** בהליכה על העשבים משום משתמש במחובר, שלא אסרו אלא באילן ולא בעשבים רכים, כמו שכתב הרמ"א (או"ח סי' שלו ס"ח) בשם הגהות אשרי שלא אסרו להשתמש ביורק המחובר, וכמבואר לעיל (נ:) שאף בקנים הרכים לא נאסר להשתמש בהם. יא. **רש"י** (ד"ה בימות - הגהות מהר"ם). ורבינו יהונתן (ד"ה בימות החמה) פירש טעם האיסור בימות החמה, שאז העשבים נוטים ליבשות ועלולים להישבר, אבל בימות הגשמים העשבים עשירים יותר לחים ואינם נשברים. והרא"ש (סי' יב, תוספות הרא"ש ד"ה לפ) פירש להיפך, בימות הגשמים העשבים קשים ונוטים להישבר ולהיחלש ואסור, אבל בימות החמה הם רכים ונכפפים ומותר. וכתב הב"ח (או"ח סי' שלו ס"ח), שאין כאן מחלוקת במציאות, אלא שכל אחד מפרש כפי הגידול במדינתו. וראה קרבן נתנאל (פאה ג). בשיטור גירסת הגמרא בין פירוש רש"י ורבינו יהונתן לפירוש הרא"ש.

יב. **רש"י** (ד"ה סיים וד"ה לפ סיים). ורבינו ישמעאל בן חכמון (ד"ה בימות). וד"ה בימות קקטף עמ' קקף עמ') כתב שיש מפרשים להיפך, שכשנתיבל מעלים לרגליו יש חשש תלישה משום שעור המעלים קשה הוא, ואסור, וכשאין מעלים ברגליו מותר, משום שכף הרגל רכה היא. וגם בחידושי המאירי (ד"ה אין נלע) הביא יש מפרשים אלו, וכתב שפירושו זה הוא העיקר. יג. **וכך** שנינו בברייתא (שבת כב:), רבי שמעון אומר, גורד אדם מטה כסא ושפסל, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. יד. **כתבו** הרשב"א (ד"ה מאי) והריטב"א (ד"ה ומפקיעין) והטור (או"ח סי' שלו) שמה שהותר במסקנא למה דקיימא לן כרבי שמעון, אינו אלא כשאינו 'פסיק רישיה' [כלומר, כאדם האומר אחתוך ראש בהמה זו ואיני רוצה שתמות, שכיון שאי אפשר שלא תמות, הרי זה כמי שהתכוין לעשותה, והוא הדין בכל מקום שמחמת מעשיו ודאי הוא שתיעשה מלאכה, אף שאינו מתכוין לכך, חייב] שיתלשו עשבים, שהרי רבי שמעון מודה בפסיק רישיה (שבת עה. ושלו מקומות) שגם אם אינו מתכוין אסור. טו. **ראה** הגהות וציונים שממה שאמרה הגמרא 'ואמר' בוא"ו נראה ששתי ההלכות הנלמדות מהפסוק 'ואץ' וגו' נאמרו על ידי אמורא אחד, ועל כן יש לגרוס בשתיהם בשוה"ן, או רמי בר אבא כגירסת הדקדוקי סופרים, או רמי בר חמא כמו שכתב הרש"ש (ד"ה ואמר) שהיא גירסת הרא"ש. טז. **נקט** לשון 'דבר מצוה' ולא אמר 'חשמיש' סתם, משום שבא לחדש שאף כשכוונתו לשם קיום מצות ענוה לשלם לה חובתו, ולשם מצוה פריה ורביה, אסור לכופה. הגהות יעב"ץ (ד"ה לכופה). יז. **כמו** 'ראיתיך המלאכים' (כתובות יז ע"ב) ובתרגום 'דחזיקר'. רבינו יהונתן (ד"ה לכופה). יח. **תשביץ** נקרא 'רגלים', כמו שנאמר (שופטים ה ג) בסיסרא שכאשר נס ברגליו מהמלחמה וסר לאהל יעל, 'בין רגליה כרע נפל שכב', ומבואר ביבמות (קג.) שלשון 'רגליה' שבמקרא זה מדבר בתשמיש שישימשה יעל עמו, שנתכוונה לייגעו על ידי כך, ותוכל להורגו. ע"פ רש"י (ד"ה בינלעט). יט. **בפתח** עינים (ד"ה ויתן) הוכיח מכמה מקומות ש'אינם מהוגנין' האמור כאן היינו רשעים, ושכן היא כוונת רש"י (ד"ה נפל) במה שפירש 'לא טובים הבנים' [שכן בא לפרש את לשון הפסוק 'נפש לא טוב' שממנו נלמד בסמוך ענין זה]. כ. **אמנם** אין עצה זו מועילה תמיד, שאם תתעבר בבעילה ראשונה תלד נקיבה, מכל מקום אם יעשה כך קודם הדבר שיהיו בניו זכרים. ערוך לנר (מה: ד"ה ושטו). כא. **נדה** (נד:). ועיין בריקאנטי (ויקרא יב ג) בטעם הדבר.

הגמרא מביאה הנהגה המביאה לבנים מהוגנים: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל אִשָּׁה שֶׁתּוֹבַעַת בַּעֲלָהּ לְדָבָר מִצְוָה**, שמתאוה למצוה להביא בנים[כב], **הֲוֵיוֹן לָהּ** - וזכה שיהיו לה **בָּנִים שֶׁאֲפִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיוּ כְּמוֹתָן.**

הגמרא מבארת מה מעלת בנים אלו יותר מדורו של משה: דְּאִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּתִיב (דברים ו יג), שאמר משה לישראל 'הֲבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים שֶׁבְּשִׁבְטֵיכֶם' - בחרו מכל שבט אנשים למנותם דיינים בעלי שלש מעלות אלו, א. חכמים, ב. נבונים, שמבינים דבר מתוך דבר, ג. ידועים, מוכרים לכם כהגונים לשופטים. **ולבסוף כְּתִיב** (שם ט טו), **'וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיֹדְעִים'**, הרי שמצא רק בעלי שתי מעלות, חכמים וידועים, **וְאִילּוּ בְּנוֹתֵינוּ לֹא אָשָׁה** - לא מצא. **וְאִילּוּ נָבִי אָמֵה כְּתִיב** (בראשית ל טז), **'וַתֵּצֵא אָמָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ'**, שיצאה לקראת יעקב ותבעה אותו לדבר מצוה. **וּמצינו** שמביאה זו נולד ישששכר שמבניו היו נבונים, **דִּכְתִיב** (דברי הימים א׳ יב נג) **'וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מָה יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם'**[כג], כלומר שמשישכר היו בעלי בינה מה שלא היו בשאר שבטים[כד].

הגמרא מבררת האם אכן ראוי לאשה לתבוע בעלה לדבר מצוה. מקשה הגמרא: אִינִי - האם כך הוא שמעלה היא לאשה שתובעת בעלה, **וְהָאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִימִי, עָשָׂר קְלָלוֹת נִתְקַלְּלָה חַוָּה, דִּכְתִיב** (בראשית ג טז), **'אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ'**. מבארת הגמרא לשונות הקללה שבפסוק זה, **'הַרְבָּה אַרְבֶּה' אִילּוּ שְׁנֵי מִפֵּי דָמִים** שבהם צער לאשה, **אַחַת דָּם נִדָּה וְאַחַת דָּם בְּתוּלִים**[כה]. **'עִצְּבוֹנֵךְ' זֶה צַעַר גִּידּוּל בָּנִים** שיש לאשה יותר מלאיש[כו]. **'וְהֵרֹנֵךְ' זֶה צַעַר הֲעִבּוּר**, שסתם עוברות חולות הן[כז]. **'בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים' כְּמַשְׁמָעוֹ**, שמצטערת בלידה. **'וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ' מְלַמֵּד**[כח] **שֶׁהָאִשָּׁה מְשׁוּקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ** [-מתאוה לתשמיש] **בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא דֶּרֶךְ**, שאז מתאוה לו יותר[כט]. **'וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ' מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה תּוֹבַעַת** לתשמיש **בָּעָל**, ומתביישת לתבוע בפה. **וְהָאִישׁ תּוֹבֵעַ בְּפֶה**, ובזה הוא מושל בה, שהכל תלוי ברצונו ותאותו ולא בה[ל]. מוסיף רב יצחק בר אבדימי, שאף שדבר זה נמנה בין הקללות שנתקללה חוה, מכל מקום זו [-מה שמתביישת לתבוע] **הִיא מַדָּה טוֹבָה בָּנָשִׁים**[לא]. מעתה מקשה הגמרא, אם כן שמדה טובה היא, איך אמר רבי יוחנן שהתובעת לתשמיש זוכה לשכר.

מתרצת הגמרא: כִּי קָאָמְרִינַן - מה שאמר רב יוחנן שזוכה לשכר, אינו כשתובעת בפה, **אֶלָּא דְּקָרְצָיָא אַרְצוּיֵי קָמִיהּ** - שמראה לפני בעלה דברי ריצוי וחיבה[לב] ומבין שמתאוה היא לתשמיש.

הגמרא דנה במנין העשרה קללות. שואלת הגמרא: הָנֵי שְׁבַע הֲוֵינַן - והרי אלו הקללות שנמנו אינן אלא שבע, ורב יצחק אמר 'עשר קללות נתקללה חוה'. **משיבה הגמרא: כִּי אָתָא רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר**, יש עוד שלש קללות שנתקללה, ואלו הם, א. **עִטּוּפָהּ** בראשה **כְּאֵבֶל**[לג], שמתביישת לצאת בשיער מגולה. ב. **וְהָנֵי** [-מופרשת] **מַכָּתָ אָדָם** שאינו בעלה, כמפורש להלן. ג. **וַחֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין**, שאין דרכה לצאת לחוץ, כמו שנאמר (תהלים סח יג), 'כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה'[לד].

מבררת הגמרא: מַאי מְנוּדָּה מַכַּת אָדָם - במה היא מרוחקת משאר אנשים יותר משהאיש מרוחק מהנשים. **אִילֵּימָא** - אם נאמר **מְשׁוּם דְּאָסִיר לָהּ לְיִחּוּד** עם איש, הרי **אִיהִי נַמִי אָסְרָה לֵיהּ לְיִחּוּד** - גם לאיש אסור להתייחד עם אשה[לה], ואם כן אין האשה מרוחקת בזה יותר מהאיש. **מבארת הגמרא: אֶלָּא** בכך מרוחקת היא יותר, **דַּאֲסִירָא לְבֵי תְּרֵי** - להינשא לשני אנשים, שאחר שנישאה לאיש שוב אסורה היא לכל, אבל האיש נושא הרבה נשים[לו].

הברייתא מונה שלש כללות נוספות: בְּמָתְנִיתָא תָּנָא - בברייתא שנינו שנתקללה במה שמְגַנְדֶּלֶת שְׂעָר בְּלֵילִית - שדלה, וכן שׁוֹשֶׁבֶת וּמְשַׁתֶּנֶת מַיִם בְּבֶהֱמָה - כפרידה שכורעת ומשתנת, וכן שְׁנַעֲשֵׂית כֶּר לְבַעְלָהּ - שהוא למעלה בשעת תשמיש.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ - והאחר [-רב דימי], מדוע לא מנה שלשה אלו. **משיבה הגמרא:** משום שסובר הָנֵי [-אלו] **שִׁבְחָא הוּא לָהּ** ולא קללות. שמה שמגדלת שיער, אינו אלא כששערה סתור, אבל כשהוא קלוע נוי הוא לה[לז]. ומה שישובת ומשתנת, דרך צניעות הוא ואין בזה טורח. ובזה שנעשית כר לבעלה, נוח הוא לה שטירחתו מרובה מטירחתה.

הגמרא מביאה ראיה ששבח הוא במה שיושבת ומשתנת: דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא, מַאי דִּכְתִיב (שיר השירים ה יא) **'צַחְצָחוֹת מֵהָרִים עַל מִדְבָּר'**[לח], כלומר, מלמדנו[לט] הכורא הנהגות טובות, על ידי חכמה שנתן בבעלי חיים להתנהג בהם, ואנו נחכים מהם[מ]. ומפרש לאלו בעלי חיים התכוין הכתוב, **'סַחְלָּפְנוּ מִבָּהֳמוֹת'**, זו **פִּרְידָה** [-פרידה] **שְׁכוֹרַעַת וּשְׁתָּנָת מַיִם** בדרך צניעות[מא]. **'וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכָּמָנוּ'**[מב], **זֶה תַּרְנְגוֹלְתָּא** שְׁמַפְגֶּרֶת בדברי חיבה לפני תשמיש **וְרַק אַחַר כָּךְ בּוֹעֵל.**

מימרא נוספת בענין זה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִילְמָלֵא לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה הָיִינוּ לְמֵידֵי צְנִיעוּת מֵחָתוּל[מג], שאינו מטיל צואתו בפני אדם, ומכסה אותה[מד]. **וּלהתרחק מִגַּזָּל מִנְּמָלָה**, שאוגרת מאכלה בקיץ, ובחורף יש לה כל צורכה ואין אחת גוזלת מחבירתה לצורך מאכלה[מה]. **ולהתרחק מִן הָעֲרָיוֹת מִיּוֹנָה**, שאין הזכר נזקק אלא לבת זוגו[מו], והנקבה אינה מקבלת עליה אלא זכר המיוחד לה[מז]. **וְדַרְכָּהּ אֶרֶץ** [-הנהגת תשמיש] **מִתַּרְנְגוֹל**[מח], **שְׁמַפְגֶּרֶת** בדברי חיבה **וְרַק אַחַר כָּךְ בּוֹעֵל.**

מבררת הגמרא: וּמַאי - במה **מְכַפֶּיהָ לָהּ. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, הולך סביב התרנגולת ופורש כנפיו, **וְהָכִי קָאָמַר לָהּ** - ובזה מראה שאאילו כך אומר לה, **זְבִינְנָא לָיְךְ זִינָא דְּקִטּוֹ לָיְךְ עַד דְּרָעָיְךְ** - אקנה לך מלבוש ארוך המכסה רגליך[מט]. **לְמָתָא הָכִי** - לאחר שבועל מנענע וכופף ראשו כנגדה, לאות התנצלות על שאינו יכול לקיים הבטחתו, ונשבע **וְאָמַר לָהּ, לִישְׁמָטֵיתִיהּ לְבַרְבַּלְתָּיהּ דְּהַהוּא תַּרְנְגוֹלָא** - מקלל עצמו שתשתמט ותיפול הכרבולת שבראשי[נ], **אִי אִית לַיהּ וְלָא זְבִינְנָא לָיְךְ** - אם יש לי במה לקנות לך מה שהבטחתיך ואיני קונה[נא].

* * *

כב. **אינה** זוכה לשכר זה אלא כשכוונתה למצוה להוליד בנים, שבזה היא דומה ללאה שהתכוונה לבנים. אבל כשעושה לשם תאוה, אינה זוכה לשכר. מאירי (ב״י סי׳ ס״ו) וגאון יעקב (ד״ה דמצלי).

כג. **ובאור** שפשוט של מקרא הוא, 'מבני ישששכר יודעי בינה לעתים' שיודעים לתת עצה בכל עת ועת לפי הענין הנצרך בו. 'ראשיהם מהאחים וכל אחיהם על פיהם' מתנהגים על פי עצתם. ע״פ רש״י (דברי הימים שם).

כד. **והטעם** שהפסוק העוסק במיוחס הדיינים לא הזכיר את הנבונים שהיו משכט ישששכר, לפי שהיו מתעטים בכסות ביחס לשאר השבטים. תורה תמימה (דברים שם).

כה. **אף** על גב שגם באיש הוזכר 'צער גידול בנים' לגבי יעקב אבינו (שבת פט:), מכל מקום האיש שאינו מצוי כל כך בבית אין צערו גדול כצער האשה. וכן אמרו ביבמות (סג:), שהנשים מגדלות את הבנים. מהרש״א (ב״ב י״ט ומהנך), כסא רחמים על אבות דרבי נתן (פ״ט מ״ו ד״ה מלמד). כו. **הגמרא** הוסיפה בקללה זו תיבת 'מלמד', משום שמקללה זו נלמד דין, שחייב לפוקדה בתשמיש כשיוצא לדרך, כמבואר ביבמות (שם). כסא רחמים על אבות דרבי נתן (פ״ט מ״ו ד״ה מלמד). [וכן בקללת 'ואל אישך תשוקתך' נלמד דין שאין ראוי לאשה לתבוע בפה. אך באבות דרבי נתן (שם) לא גרס תיבת 'מלמד' בקללה זו]. כז. **רש״י** (יומא שם: ד״ה בשעת). כח. **רש״י** וחזקוני (בראשית ג טז).

כט. כן פירש הרא״ם (שם) ומיישב בזה קושית הרמב״ן (שם). ל. **ופירש** הר״ן (ד״ה דמצלי), שאף מה שאמרה לאה לייעקב 'אלי תבוא', לא היה תביעה בפה, שלא תבעה את התשמיש, אלא היה זה דברי ריצוי ופיוס שיסור לאהלה. והתורת חיים (ד״ה כי) והגאון יעקב (ד״ה דמצלי - סלמ״ון) פירשו, שלאה תבעה בפה לייעקב, אלא שכוונתה היתה רק לשם שמים להרבות שבטים, כמו שכתבו התוספות (פוסק סב. ד״ה לכן), [והוסיף הגאון יעקב, שאצל האבות והאמהות היה יצר הרע בטל מהם לגמרי, והיו כאדם וחוה לפני החטא, ולא היה חסרון במה שתבעה בפה לשם מצווה]. לא. **שהאבל** דרכו לכסות ולעטוף ראשו בבגדו, כמבואר במועד קטן (כא:). לב. **אלו** הן העשרה מנאם רב יצחק, אלא שהתלמיד שהביא דבריו לא סיים דבריו לפרשם, או ששכחם. בן יהודע (ד״ה כי).

לג. **במבואר** קידושין (פ:). לד. **כך** הוא מדין התורה, אבל רבינו גרשום אסר לישא שתי נשים, ועשה חרם על כך, והתקבל בקהילות אשכנז. שולחן ערוך (אבה״ע סי׳ א ס״ו). גם שלש קללות אלה לא באו לה אלא אחר החטא. אבל לפני שחטאו ואכלו מעץ הדעת היו מובדלים מיצר הרע, כנאמר (בראשית ג כב), 'והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו', ולא היתה אסורה לבני הרי, וכן לא היתה עטופה, ולא חבושה שלא לצאת מביתה. שכל אלה לא נאמרו אלא כנגד יצר הרע. גאון יעקב (ד״ה כי). וראה מה שכתב בזה הקרן אורה (ב״ב ס״ה). לה. **ליילית** היא שד שיש לו פרצוף אדם ויש לו כנפים. רש״ר (נדה מה: ד״ה ומזמן). לו. **בן** יהודע (ד״ה ומגדלת). לז. **פשוטו** של מקרא בא להוכיח בני האדם שיתנהגו ביושר על פי התכמה שלמדם הקדוש ברוך הוא יותר מבעלי חיים. וכן פירש המצודת דוד (משלי לה ח), 'הלא המקום למד אותנו דעת יותר מבהמות הארץ ויותר מעוף השמים יחכמנו, ואם בהם אין מי שיעשוק משל רעהו לו שכן האדם שתנגו ד' דעה שאין ראוי לו לעשוק משל רעהו'. לח. **ו׳סלפנו׳** הוא כמו 'מאלפנו' באל״ף. אבן עזרא (שם).

לט. **רש״י** (ד״ה מבהמות). אולם התורת חיים (ד״ה ומבהמות) כתב, שודאי אין דעת להבהמות ולעופות [ועיין שם שהוכיח זאת מכמה קושיות], אלא שהקדוש ברוך הוא טבע בהם דרך צניעות והנהגה מגזל כדי שבני האדם ילמדו מהם מוסר. מ. **וראה** בבן יהודע (ד״ה ומעוף) שכתב לבאר מדוע נקרא תרנגול 'עוף השמים' אף שאינו מעופף באויר השמים. מא. **אבל** מצינוהו תורה שמלמדת אותנו מדות והנהגות טובות. אין אנו למדים מוסר מבעלי חיים, משום שבהם יש גם מדות רעות ואנו עלולים ללמוד מהם גם מדות אלו. ויש לנו ללמוד הנהגות טובות מהתורה שאין בה אלא מדות טובות. בן יהודע (ד״ה מלמדנו) [ועיין שם שמפרש מדות הרעות שיש בבעלי חיים אלו המנויים כאן]. מב. **רש״י** (ד״ה מעופות). ורבינו חננאל (ד״ה ס״ו) פירש, שאין התחול בועל אלא במקום סתר. וכן פירש הערוך (ערך מעט ב) בפירושו הראשון, שהתחתל צונע בתשמיש. מג. **רש״י** (ד״ה וגזל), מהרש״א (יומא ט: ד״ה ד״ה לקח). וביאור שם, שלכן אמר המסוק (מסלי ו ו) 'לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם', שהעצל יש לו ללמוד מהנמלה, שאפילו העצל שבנמלים אינו סומך על של חבירו כדי שלא יבוא לידי גזילה, והאדם העצל אינו חושש לכך אלא סומך על של חבירו, וגם אם לא יתן לו יקח בחזקה. מד. **רש״י** (ד״ה ועופות). מה. **רבינו** חננאל (ד״ה ס״ו). מו. **רבינו** חננאל (ד״ה ס״ו), פירש, שמקלל עצמו שתחול ישמותו את ראשו.

משנה משנה זו עוסקת **בתנאים הנדרשים לסגירת דלת עראית בשבת: הַדֶּלֶת שֶׁבְּמוּקְצֶה** - דלת של רחבה שאחורי הבית שאינה מחוברת לכותל, או שתלויה בו וננעדת בארץ[א], וְכֵן **חֲדָקִים** - חבילי קוצים **שֶׁנִּתַּן בְּפַרְצָה** לסותמה, וְכֵן **מַחֲצְלוֹת** של קנים הנתונות בפתח לסוגרו, **אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן** בשבת[ב], שבאינם מחוברים כלל בונה ממש הוא, ואף בקשורים כיון שאינם קבועים נראה כבונה כשמגביהם על המשקוף לנעול[ג]. **אֲבָל אִם בָּן** קשורים **וְגִבּוֹהִים מִן הָאָרֶץ** כל שהוא[ד], שיש היכר ששייכים לפתח זה ואינו נראה כבונה.

★

גמרא **הגמרא מקשה סתירה בין המשנה לברייתא:** במשנה מבואר שאין נועלים בדלתות שאינן קבועות אלא כשהדלת מחוברת וגבוהה מן הארץ, **וּרְמִינְהוּ**, שנינו בברייתא, **דֶּלֶת הַנִּגְרֶרֶת וְהַחֲצָלִית הַנִּגְרֶרֶת וְנַגְנָן** [-ידית מחרשה] **הַנִּגְרָר** המשמשים לסגירת פתח, **בְּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין** אל הבנין **וְראשיהן** העליונים **תַּלְוִיין** באויר **נוֹעֲלִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב** הקל, אף שאין קציהן התחתונים גבוהים מן הארץ. **מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי**, דברי הברייתא אמורים **בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם קְנֵה צִיר**, שהציר מוכיח שדלתות גמורות הם[ה], ולכן די בקשורים ותלויים ואין צורך שיהיו גבוהים מן הארץ. **רָבָא אָמַר**, אף אם עתה אין להם ציר, **דֵּי בְּכָךְ שֶׁהָיָה לָהֶן** קודם לכן **צִיר**, וריישומו עדיין ניכר בהם, ומוכיח שמשמשים כדלת.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, **דֶּלֶת הַנִּגְרֶרֶת וְהַחֲצָלִית הַנִּגְרֶרֶת וְנַגְנָן הַנִּגְרָר, בְּזְמַן [שקשורין ותלויין] (שֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר) וּגְבוֹהִים מִן הָאָרֶץ אֲפִילּוּ מִלֹּא נִימָא נוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאִם לָאו אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן**, הרי שאין היתר לנעול בדברים הללו עד שיהיו גם גבוהים מן הארץ וגם בעלי ציר.

מיישבת הגמרא: אֲבָל מְתָרֵץ לָמֵד מֵהָכָא - לשיטתו, **וְרָבָא מְתָרֵץ לָמֵד מֵהָכָא**: **אֲבָל מְתָרֵץ לָמֵד מֵהָכָא** [ו], אין כוונת הברייתא להצריך ציר וגבוהים מן הארץ יחדיו, אלא **אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר אוֹ שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ. רָבָא מְתָרֵץ לָמֵד מֵהָכָא**, כוונת הברייתא שדי **בְּשֶׁהָיָה לָהֶן צִיר אוֹ שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ.**

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, סוֹבֵי [-שיחי'] **קוֹצִים וַחֲבִילִּין** של קוצים[ז] **שֶׁהִתְקִינָן** [סתימת] **פִּרְצָה שֶׁהָאֵשׁ** [ו]**מַזִּיקָה**, **בְּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין וְתָלוּיִין נוֹעֲלִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב.**

הגמרא מביאה דין נוסף הנוגע לסוגיא זו: תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, דֶּלֶת אַלְמָנָה [-אלמנה מתיקוניה] **הַנִּגְרֶרֶת** על הארץ, **אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ** אף כשיש לה ציר[ח]. **שואלת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי** - באיזה אופן נחשבת **דֶּלֶת אַלְמָנָה. משיבה הגמרא: אִיכָּא דְּאָמְרִי, חָדָד שִׁיקָּא** - עשויה מקרש אחד בלבד שלא ככל דלתות העשויות מכמה נסרים, ואינה נראית כדלת, ולפיכך נראה כבונה כשנועל בה. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דֶּלֶת לֵיהּ נָשְׁמָה** - שאין בה בריחים[ט].

★

הגמרא מביאה מימרא נוספת העוסקת בדיני בנין ביום טוב: אָמַר רַב יְהוּדָה, הָאי מְדוּרְתָּא - מדורה זו, שדרך הכנתה בסידור עצים בריבוע סביב וכיסוי החלל מלמעלה בעצים נוספים, נתינתם ביום טוב **מִמְּעָלָּה לְמַטָּה** באחיזת העלינים באויר והכנסת התחתונים תחתם, **שְׁרֵי** - מותרת, אבל **מִמַּטָּה לְמַעְלָּה** בסידור עצים על הארץ והנחת העליונים עליהם, **אֲסִיר** - אסורה, שיוצר דפנות וגג ודומה לבנין אהלי. **וְכֵן הַדִּין בְּבֵיצָתָא** - ביצה, שהרוצה לצלותה על הגחלים מניחה על גבי רשת גודרי עצים, וביום טוב יאחז הביצה באויר ויתחב המעמידים מתחתיה, ולא להיפך. **וְכֵן בְּקִידְרָא** - העמדת קדרה מעל האש בהצבתה על גבי שתי חבישת משני צידיה, שביום טוב יאחז את הקדרה באויר ויניח החבישת מתחתיה. **וְכֵן בְּפוּרְיָא** - מטה המורכבת ממסגרת בעלת רגלים ויריעת עור נקשרת על המסגרת בלולאות[י], שהבאים להרכיבה[יא] יאחזו את העור שטוח באויר, ולאחר מכן יכיאו את המסגרת ויחברום. **וְכֵן בַּחֲבִיתָא** - הצבת שורות חביות במרתף, אין לסדרן בהנחת אחת על שתים ממטה למעלה, אלא יאחזו העלינה באויר ויניחו התחתונות תחתיה.

★

הגמרא מביאה דברי אגדה בענין חדקים [קוצים] המשמשים לסתימת פירצה: אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, חֲדָקָאֵי דְּקָרְתֵּיב בְּכוּ - בנבואה על ישראל (מיכה ז ד) **'טוֹבָם כְּחָדָק'**, כלומר, טובים שבהם כקוצים. **אָמַר לֵיהּ** רבי יהושע בן חנניה, **שַׁפְיָא** - שוטה. **שְׁפִיל לְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא** - השפל ענינך להמשך הפסוק ותיוכח שהוא עוסק בשבח ישראל ולא בגנותם, **דְּכְתִיב** שם **'יָשָׁר מִמְּסוּכָה'**, כלומר, הישרים שבהם מגינים עליהם כגדר קוצים. **וְאֶלָּא** אם תשאל **מַאי** - מה אם כן כוונת המלים **'טוֹבָם כְּחָדָק'**, זו הכוונה, **כְּשֵׁם שֶׁחֲדָקִים הַלָּלוּ מְגִינִין עַל הַפִּירְצָה כָּךְ טוֹבִים שֶׁבָּנוּ מְגִינִים עָלֵינוּ**[יב]. **דִּבֵּר אַחֵר** - ביאור נוסף ב**'טוֹבָם כְּחָדָק'**[יג], **שֶׁטּוֹבִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מְחַדְּקִין**[יד] **אֶת הָרְשָׁעִים** [-אומות העולם][טו] **לָגֵיהִנֹּם**, כפי **שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואה על אחרית הימים (ישעיה ד יג) **'קוּמִי דְוִשִׁי בַּת צִיּוֹן כִּי קַרְנֵךְ אָשִׂים בַּרְזֶל וּפַרְסֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה וְהַדִיקוֹת עַמִּים רַבִּים** וגו', הרי שיהדקו ישראל את האומות.

★ ★ ★

משנה משנה זו עוסקת בעמידה ברשות אחת ושלטול ברשות אחרת, כבמשנה **לעיל** (פ.), **ומביאה בזה מחלוקת: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם** בשבת **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** ויטול מפתח מרשות הרבים **וְיִפְתַּח בּוֹ** חנות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**[טז], וכן לא יעמוד **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** ויטול מפתח מרשות היחיד **וְיִפְתַּח בּוֹ** דלת **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**[יז], גזירה שמא יביאנו אל מקום עמידתו ויעביר מרשות לרשות, **אֲבָל אִם עָשָׂה** העומד ברשות הרבים **מְחִיצָה** סביבו **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**[יח], שנמצא אף הוא ברשות היחיד[יט], **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ** חכמים, **מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּפֻּמִים** - מוכרי בשר **שֶׁהָיָה בְּרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין** בעמדם ברשות הרבים חנויות[יט] שמנעולן למעלה מעשרה, **וּמַגִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בֶּחָלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח** שרשות היחיד היה[כ], ולא חששו שיורידוהו לרשות הרבים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים** - מוכרי צמר **הָיָה**, ולא של פטמים[כא].

גמרא **הגמרא דנה האם נאמרה המחלוקת שבמשנה ברשויות דאורייתא דווקא או גם ברשויות דרבנן. מקשה הגמרא: וְרַבָּנָן** איך השיבו כן, **אָמַר רַבִּי מֵאִיר** שיש לגזור **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** דאורייתא, **וּמַהֲדְרִי אֵינָהוּ** - והשיבוהו הם שמצינו שהתירו בירושלים **שֶׁכָּרְמֶלִית** היא[כב], וכי תשובה היא, והלא יתכן שרק במקום שהעברת המפתח אל מקום עמידתו אסורה מדאורייתא גזרו שלא לפתוח, ולא כשאיסור ההעברה עצמו הוא מדרבנן. **מביאה הגמרא מקור לכך שירושלים ככרמלית: דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יְרוּשָׁלַיִם, אַלְמָלֵא דִּיתוֹתֶיהָ נִגְעָלוֹת בָּעֲלִיָּה** היו **חַיְּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים**, אבל עתה שנגעלות דינה ככרמלית.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, שני דינים היו לירושלים במרוצת השנים, **לְאַן** - המימרא של רבי יוחנן עוסקת בדינה **קוֹדֶם שֶׁנִּפְרְצוּ בָּהּ פְּרָצוֹת**, וכיון שהיו שעריה נעולים היתה ככרמלית, **וּלְאַן** - דין משנתינו אמור **לְאַחַר שֶׁנִּפְרְצוּ בָּהּ פְּרָצוֹת**[כג], ולפיכך היה דינה כרשות הרבים, והשיבו חכמים לרבי מאיר בכעין דברויו. **הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַבָּא אָמַר**, לעולם ירושלים ככרמלית, ורבי מאיר גזר גם בכרמלית[כד], **וְרַבָּנָן** - הראיה מירושלים **אִתְּאָן** - באה **לְהוֹכִיחַ** את דין **שַׁעֲרֵי גִיבְּה** שבכרמלית[כה], ודברי רבי מאיר שבמשנה חסרים[כו], **וְהָכִי קָאָמַר** - וכך יש להוסיף עליהם, **וְכֵן לֹא יַעֲמוֹד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** ויטול מפתח מתוך הגינה **וְיִפְתַּח** בו את מנעול הגינה **שֶׁבְּכַרְמְלִית**, ואף לא יעמוד **בְּכַרְמְלִית** ויטול מפתח מרשות היחיד **וְיִפְתַּח** בו מנעול **שֶׁבִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**[כז],

---

א. ודלת רגילה לא עשו לה מפני שאין תשמישה קבוע. **ב. רש"י** (ד"ה אין). וראה בדבריו להלן (ד"ה שהביא פירוש נוסף, שהאיסור משום חופר, ודחוהו). **ג. ברייתא** בגמרא. **ד. כך** גרסו ר"ח (ד"ה ומוקפקן) ותוספות רבינו פרץ (ד"ה מיתיבי). ודייק כן רבינו פרץ מלשון רש"י 'אלמא תרוייהו בעינן'. וכתב, שלגירסא 'בזמן שקשורין ותלויין וגבוהים מן הארץ' הקושיא תמוהה, שאף אביי ורבא מודים שצריך שיהיו גבוהים מן הארץ כשאין בהם ציר או היכר ציר. **ה. כתב** הריבמ"ץ (מצפה איתן קמא עמ' קפ"ו סע"ב) ששיחי קוצים מחוברים מבריית'א ולפיכך ניתן לנעול בהם גם בלא לקשרם זה לזה כבחבילין. **ו. ברייתא** זו כתוב רק קשורין ותלויין ולא 'נגררין', ומשמע משמעות ה'תלויין' שגם בגהוין מן הארץ, ולכן מותר. ומדובר כשאין ציר. רשב"א (ד"ה סוכי). **ז. שאלת"א** כן הלא בלאו הכי אין נועלין בה. תוספות (ד"ה לפי). **ח. המחברים** את נסרי הדלת. רבינו ירוחם (נתיב יב חלק ט"ו). **ט. הנושה** אהל קבע בשבת ויום טוב חייב משום בונה, ורבנן גזרו גם בעראי אם מקרים עשיית הדפנות לגג, אבל במקרים את הגג או עושה גג לבדו מותר. משנה ברורה (סי' שמ"ו סק"ל"ח). **י. דיני** פוריא וחביתא ונוגעים גם לשבת, שלא כשלשת ההלכות הקודמות שעסקו בדיני ביישול ביום טוב. והטעם שכתב רש"י (ד"ה וכן פוריא) 'יום טוב' משום שהתימרה של רב יהודה נשנתה לגבי יום טוב. **יא. היינו** כשדרכה להיות רפויה, ומותר להרכיבה (עי' ט"ז או"ח סי' שי"ח סק"ב). **יב. וכבשל** הענין במלים 'ישר' ממסוכה', לומר שישרים שבנו מגינים עלינו כגדר קוצים. **יג. בחילוף** חי"ת בה"א, שהאותיות חי"ת וה"א מתחלפות הן בצורת כתיבתן והן במבטא. מהרש"א (ח"א ד"ה ומאי בה"א). **יד. כמו** 'ושחקת ממנה הדק' (שמות ל ל"ו). רש"י (ד"ה יפכו). ומשמע דהיינו שישחקום דק, כביאורו (ויקרא פ"ו יג) על פסוק זה. והערוך (ערך חזק ג) ופרץ (ערך פרק ג) ביאר זאת מלשון הידוק ודחיקה בכח. **טו. ר"ח** (ד"ה טוב). **טז. אף** כשאין ממקום המפתח לדלת אחרבע אמות [ואין לאסור משום מעביר ארבע אמות ברשות הרבים]. **יז. היינו** שנוטל המפתח מגג החנות, וגם המנעול גבוה עשרה ורחב ארבעה, ושניהם רשות היחיד. ואסר רבי מאיר מחשש שיורידו המפתח אל מקום עמידתו למטה מעשרה שהוא רשות הרבים. **יח. אבל** ברישא שעומד ברשות היחיד לא תועיל עשיית מחיצה סביבו, שבלאו הכי נמצא ברשות היחיד. **יט. יחוד'ר** אדם אצל פתח הרגיל אצלו ולוקח ממנו עופות, והוא שלא יוכור שם דמים וסכום מנין'. רמב"ם (פרק"ח יט"ו טוש"ע סי"ב סי"ג). והיו הפתחים מוכרים גם בשר מבושל, ולכן נפתחו חנויות אלו בשבת. תפארת ישראל (פתח ט). **כ. תפארת** ישראל (פתח טו). **כא. רבי** יוסי מהחכמים החולקים על רבי מאיר היה. ונחלק על יתר החכמים באיזה שוק היה המעשה. רבינו יהונתן (ד"ה ומעשה). **כב. לא** כרמלית היא אלא רשות היחיד, שלתחותיה נגעלות, אלא שכיון שחלוקה לבתים רבים ולא עירבו בה דינה כחצר שלא עירבה שאסור לטלטל ממנה לבתים, ובזה שוה לכרמלית. רשב"א (ד"ה ומיהו). **כג. של** יותר מעשר אמות. ר"ח (ד"ה ואפילו). **כד. שכאן** ראו צורך לגזור גם בדרבנן, כעין דברי אביי שאליבא דחכמים. **כה. היינו** בגינה בת יותר מבית סאתים, שכשלא הוקפה לדירה כרמלית היא כמבואר לעיל (פו.), ואף שלדעתם מותר גם ברשות הרבים כרלעיל (פה:), ראיה מצאו רק על כרמלית. רבינו שמואל (מועד קטן ג"ב ע"ב סי' ל"ח). **כו. רבינו** יהונתן (ד"ה ומפתח). **כז. בגון** שגבוה עשרה ורחב ארבעה.

אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה העומד בכרמלית ופותח ברשות היחיד[א] **מְחִיצָה** סביבו **גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים**, שנמצא עומד ברשות היחיד, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ** לו **חֲכָמִים**, **מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּפֻּנִים שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם** שככרמלית היא[ב], **שֶׁהָיוּ נוֹצְלִין** בו בשבת חנויות[ג], **וּמְנִיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בְּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח** רשות היחיד, **וְנוֹתְנִין אֶת הַפֶּתַח** שברשות היחיד היה, הרי שלא חששו שיורידוהו לכרמלית. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שׁוּק שֶׁל צָפָרִים הָיָה.**

★

הגמרא מביאה בריייתא **הָא** מובא נידון **ז�ֹה** ולומדת ממנה כמה דברים: **תָּנוּ רַבָּנָן, פְּתָחֵי שַׁעֲרֵי גִינָּה** המבדילים בינה לבין רשות הרבים[ד], **וְהַגִּינָּה** כרמלית[ה], **וְדֶרֶךְ** מנעולי גינות להיות גבוהים עשרה ורחבים ארבעה[ו] ורשות היחיד הם[ז], **בְּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בַּיִת שַׁעַר** - בית קטן סביב הפתח **מִבַּפְנִים** - מצד הגינה, **פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּפְנִים**, שגם הוא וגם פעולתו ברשות היחיד, **וּבִזְמַן שֶׁהַבַּיִת שׁוֹעֵר מִבַּחוּץ** - מצד רשות הרבים, **פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּחוּץ**, ששם רשות היחיד, וכשיש להן בית שער **מִבָּאן וּמִבָּאן, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בָּאן וָבָאן.** אבל כשאין **לָהֶן לֹא לָבָאן וְלֹא לָבָאן**, ושער הגינה לבדו מפריד בין הכרמלית לרשות הרבים, **אֲסוּרִין** בפתיחה **מִבָּאן וּמִבָּאן**, גם כשהמפתח מונח מעל למנעול ובטלטולו לפתוח בו אין העברה מרשות לרשות, שחוששים שיורידנו אל מקום עמידתו ברשות הרבים או בכרמלית[ח]. **הברייתא מביאה אופן נוסף:** **וְכֵן חֲנֻיּוֹת הַפְּתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים**[ט], **בְּזְמַן שֶׁהַפַּנְעוֹל לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה** ודינו כסרמלית[י], **מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה** - מפתן הדלת הגבוה שלשה ורחב ארבעה ואף הוא כרמלית, **וְלָמָּחָר** עומד על האיסקופה[יא] **וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל** במפתח **וּמַחֲזִירוֹ לְאִיסְקוּפָה**, שכל טלטולו רק בכרמלית. **וּבִזְמַן שֶׁהַפַּנְעוֹל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** ורשות היחיד הוא, אסור להעביר אליו מפתח מהאיסקופה, שמטלטל מכרמלית לרשות היחיד, אלא **מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה** - על גבי המנעול, **וְלָמָּחָר** עומד על האיסקופה **וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל** בו **וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ**, ואין חוששים שיורידנו למקום עמידתו בכרמלית[יב], **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף בִּזְמַן שֶׁהַפַּנְעוֹל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה** הכרמלית, **וְלָמָּחָר** נוטלו משם אל המנעול **וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל** בו[יג], **וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ** שככרמלית **אוֹ** מניחו **בַּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח** שאינו רחב ארבעה טפחים ומקום פטור הוא[יד]. **וְאִם** יֵשׁ **בַּחַלּוֹן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אָסוּר** להניחו בו אחר הנעילה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת**[טו].

הגמרא מבארת את **המחלוקת** במנעול **גבוה** למעלה **מעשרה. מדייקת הגמרא:** **מִדְּקָאָמַר** - מכך שאמרה הברייתא **'וְכֵן חֲנֻיּוֹת'** והשוותה אותם לגינה, **מִכְּלָל** - משמע **דְּבְאִיסְקוּפָּת בָּרְמְלִית עָסְקִינַן** - שמדובר בחנויות שאיסקופתן גבוהה שלשה ורחבה ארבעה וכרמלית היא כגינה[טז]. **מקשה הגמרא: הָאי מַנְעוּל** - מנעול החנויות הפתוחות לרשות הרבים **הֵיכִי דָּמֵי** - כמה מרובה, **אִי דְּלֵית בֵּיהּ** - אם אין בו **אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים, **מְקוֹם פָּטוּר הוּא**, ומדוע אסר רבי מאיר לטלטל את המפתח מהאיסקופה אל המנעול, והלא מותר לטלטל מכל רשות אל מקום פטור, **וְאִי אִית בֵּיהּ** - ואם יש בו **אַרְבָּעָה**, וכשהוא גבוה מעשרה רשות היחיד הוא, **בְּהָא קָיְמָא רַבָּנָן** - וכי בזה יתכן שיאמרו רבנן **'אַף בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה וְלָמָּחָר פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ וּמַחֲזִירוֹ לְאִיסְקוּפָה אוֹ לַחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח', וְהָא קָא מְטַלְטֵל** את המפתח **מֵהאיסקופה שהיא כַּרְמְלִית לְמנעול שהוא רְשׁוּת הַיָּחִיד.**

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם דְּאֵין בּוֹ - בעומק המנעול לבדו **אַרְבָּעָה** טפחים, **וּמכל** מקום **יֵשׁ בּוֹ** - בעובי הדלת, כדי **לַחוּק וּלְהַשְׁלִימוֹ** - את מקום המנעול **לְאַרְבָּעָה, וּבְהָא פְּלִיגִי** - ובזה נחלקו, **דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים** - רואים את המקום שניתן לחקוק כאילו הוא חקוק בכדי להשלים את מקום המנעול לשיעור רשות היחיד, ואסור לטלטל אליו מכרמלית, **וְרַבָּנָן סָבְרֵי, אֵין חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים**, ומאחר ובמנעול עצמו אין ארבעה טפחים מקום פטור הוא ומותר לטלטל אליו מכרמלית[יז].

הגמרא מפרטת את החידושים העולים מהברייתא: אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ מֵהָא מַתְנִיתָא תְּלַת - מברייתא זו יש ללמוד שלשה דברים. **שְׁמַע מִינָּהּ** - מדברי רבי מאיר יש ללמוד **שחוֹקְקִין לְהַשְׁלִים**, שמטעם זה אסר לטלטל מפתח מהאיסקופה אל המנעול כאמור. **וּשְׁמַע מִינָּהּ** - ועוד יש ללמוד ממה שהתיר רבי מאיר לעומד על איסקופת כרמלית ליטול מפתח מעל מנעול רשות היחיד ולא חשש שיביאנו אליו[יח], **שֶׁהֲרֵי בֵּיהּ** - חזר בו **רַבִּי מֵאִיר** ממה שאסר זאת **בְּשַׁעֲרֵי גִינָּה** שכרמלית היא, ולסוף דעתו יש לאסור רק בעומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים או להיפך. **וְשָׁמַעְתָּ מִינָּהּ מֵהֲרֵיהֶן** - ועוד יש ללמוד מכך שאסרו רבנן להעביר מפתח מהמנעול שהוא מקום פטור לחלון רשות היחיד משום שהגיע לשם מאיסקופת כרמלית, **אֵיתָא לְדַרַב דִּימִי** - שנכון דינו של רב דימי, **דְּכִי אֲתָא** - שכשבא **רַב דִּימִי אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, מְקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** ומקום פטור הוא, **מוּתָּר** הן **לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים** וְהֵן **לִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְהַתָּפֵחַ עָלָיו** - להניח עליו משאותיהם ולחזור ולתחם על שכמם, שמותר להעביר מכל הרשויות אליו וממנו אליהן, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ** - שלא יעבירו משם לרשות היחיד חפץ שהגיע מרשות הרבים או להיפך, בכדי שלא יאמרו שהעבירוהו מרשות לרשות ויבואו להתיר העברה גמורה בלא הנחה במקום פטור באמצע. ולמדנו כאן שגם בחפץ שהגיע מכרמלית למקום פטור גזרו שלא להעבירו לרשויות אחרות[יט].

★ ★ ★

משנה **משנה זו ושלאחריה עוסקות בנעיצת יתד בחור שבמפתן [איסקופה], אימתי אסור משום שנראה כבונה ובאלו אופנים מותר[כ]: גֶּבֶר** - יתד הנתקע בחור שבמפתן הדלת לנעילתה **שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְקְרָא** - חלק עבה הראוי לשחוק בו פלפלין, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר[כא] אוֹסֵר** לנעול בו בשבת, שנראה כבונה כל עוד אין הגבר קשור ותלוי ומוכח שעומד לנעילה, **וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר**, לפי שנראה ככלי וניכר שאין בדעתו להותירו שם באופן קבוע[כב]. **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, אוכיח כדברי, **מַעֲשֶׂה בְּבֵית הַפְּנֶסֶת שֶׁבְּטְבֶרְיָא שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ הֶיתֵּר** בדבר זה מחוסר ידיעה, **עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְקִנִים וְאָסְרוּ לָהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** לא כך היה המעשה, **אלא אִיפּוּךְ בָּהֲגוּ בּוֹ וּבָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהִתִּירוּ לָהֶן**[כג].

★

גמרא **הגמרא** מבארת **באיזה** אופן **נחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי. מחלוקת הגמרא:** **בְּגֶבֶר שֶׁל בְּאֵגוּדְנָא** - בגבר הקשור בחבל חזק שאפשר להגביהו בו מן הארץ, **בּוֹ'** - **יֵשׁ עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** - אין רבי יוסי ורבי אליעזר חולקים שמותר לנעול בו, שכיון שקשור ותלוי יפה מוכח שעומד לנעילה ואין הנחתו בחור נראית כבנייה, **כִּי פְּלִיגִי** - באיזה אופן נחלקו,

---

א. **עיין** הערה לעיל (ע"ש) בטעם שביאר רש"י עצה זו רק על הסיפא. ב. **היינו** חצר של רבים שדינה כעין כרמלית, כדלעיל (ע"ש). ג. **שהיתה** פתיחתן בהיתר כדלעיל במשנה. ד. **מהדיוקי** שבהמשך הברייתא 'וכן חנויות' יש ללמוד ששערי הגינה פתוחים לרשות הרבים כדלתות החנויות. שזו. ה. **שלא** הוקפה לדירה. ו. **ולפיכך** לא חלקה בהם הברייתא כבמנעולי חנויות להלן. ז. **ובמנעול** המגיע עד לקרקע, שאין תחתיו בקיעת גדיים המבטלת את הרשות. תוספות הרא"ש (ע"ש במעמ"צ פאסיפס הפלמון). ח. **שנפתחתו** בהיתר כדלעיל במשנה. ט. **'איזו** היא כרמלית, תל שיש בו ארבעה על ארבעה וגבהו משלשה ועד עשרה'. רמב"ם (פפ"ח מ"ל"ז). י. **כן** פירש רש"י (ע"ש במעמ"צ פופפ ועפ"ז). אבל במוסגר בסוגריים פירש שעומד ברשות הרבים. וכתבו התוספות (ע"ש מפפ"ז) שזהו בו רש"י מדברי הירושלמי המוסגרים. ועיין בעיוני הפשט על דברי רב ביבי בהמשך. יא. **לְהלָן** לומדת הגמרא מכאן שרבי מאיר חזר בו ממה שגזר בתחילה גם ברשויות דרבנן. יב. **לְהלָן** יתפרש טעמם של רבנן להתיר את הטלטול מכרמלית למנעול שלמעלה מעשרה. יג. **'איזהּ** הוא מקום פטור, מקום שיש בו פחות מארבעה על ארבעה וגבהו שלשה עד לרקיע'. רמב"ם (פפ"ח מ"ז).

יד. **ואינו** מוציא ממש, משום שלדעתם המנעול נחשב למקום פטור כדלהלן, ואין כל איסור בהעברה מכרמלית אליו ולא ממנו לרשות היחיד. אלא שמדרבנן גזרו על כך מחשש שיבוא להעביר, כדלהלן. טו. **היינו** כדברי רש"י לאחר שחזר בו, כמבואר בהערות לעיל. ועיין עיוני הפשט. שז. **ואף** שרב דימי אמר דבריו רק ברשויות דאורייתא כמבואר לעיל (שז), ובזה מתבארת הברייתא שם, סובר הוא שהברייתא כאן חולקת ואוסרת גם ברשויות דרבנן. תוספות (לעיל שז: ד"ה מכפ). יז. **כשהיתה** מחובר לדלת בחבל [ובאופנים מסוימים גם כשמחובר לבריח] ומוכח שעומד לנעילה, וכן כשיש עליו תורת כלי [שראוי למלאכה אחרת] ויש היכר שאינו מבטלו שם לעולם, אין נעיצתו בחור נראית כבנייה. ונחלקו התנאים במשניות אלו האם יש בהיכר תורת כלי ללא קשירה או בקשירה ללא תורת כלי, ומה הם הפרטים הנדרשים לקשירתו. ופירוט האופנים והיניהם מופיע בטבלה שבעיוני הפשט להלן (קכ). יח. **הגאון** יעקב (ע"ש נעג) והרש"ש (ע"ש נפו) כתבו שיש לגרוס 'רבי אלעזר', והוא רבי אלעזר בן שמוע חבירו של רבי יוסי, שרבי אליעזר הגדול לא היה מביא ראיה ממעשה רבן גמליאל חבירו. וכן הגירסא ביבמות (פו:). יט. **רבינו** יהונתן (ע"ש וז' יוסי סכנ).

כ. **משנה** זו ושלאחריה עוסקות בנעיצת יתד בחור שבמפתן [איסקופה], אימתי אסור משום שנראה כבונה ובאלו אופנים מותר: גֶּבֶר - יתד הנתקע בחור שבמפתן הדלת לנעילתה שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְקְרָא - חלק עבה הראוי לשחוק בו פלפלין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר לנעול בו בשבת, שנראה כבונה כל עוד אין הגבר קשור ותלוי ומוכח שעומד לנעילה, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר, לפי שנראה ככלי וניכר שאין בדעתו להותירו שם באופן קבוע. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אוכיח כדברי, מַעֲשֶׂה בְּבֵית הַפְּנֶסֶת שֶׁבְּטְבֶרְיָא שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ הֶיתֵּר בדבר זה מחוסר ידיעה, עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְקֵנִים וְאָסְרוּ לָהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לא כך היה המעשה, אלא אִיפּוּךְ בָּהֲגוּ בּוֹ וּבָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהִתִּירוּ לָהֶן.

כא. **אִם כֵּן עָשָׂה** העומד בכרמלית ופותח ברשות היחיד מְחִיצָה סביבו גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, שנמצא עומד ברשות היחיד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ חכמים, מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּפֻּנִים שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם שככרמלית היא, שֶׁהָיוּ נוֹצְלִין בו בשבת חנויות, וּמְנִיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בְּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח רשות היחיד היה, וְנוֹתְנִין אֶת הַפֶּתַח שברשות היחיד, ואסור לטלטל אליו מכרמלית, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שׁוּק שֶׁל צָפָרִים הָיָה.

כב. **הגמרא מביאה** בריייתא **הָא** מובא נידון **זֹה** ולומדת ממנה כמה דברים: **תָּנוּ רַבָּנָן, פְּתָחֵי שַׁעֲרֵי גִינָּה** המבדילים בינה לבין רשות הרבים, **וְהַגִּינָּה** כרמלית, **וְדֶרֶךְ** מנעולי גינות להיות גבוהים עשרה ורחבים ארבעה ורשות היחיד הם, **בְּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בַּיִת שַׁעַר** - בית קטן סביב הפתח **מִבַּפְנִים** - מצד הגינה, **פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּפְנִים**, שגם הוא וגם פעולתו ברשות היחיד, **וּבִזְמַן שֶׁהַבַּיִת שׁוֹעֵר מִבַּחוּץ** - מצד רשות הרבים, **פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּחוּץ**, ששם רשות היחיד, וכשיש להן בית שער **מִבָּאן וּמִבָּאן, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בָּאן וָבָאן.** אבל כשאין **לָהֶן לֹא לָבָאן וְלֹא לָבָאן**, ושער הגינה לבדו מפריד בין הכרמלית לרשות הרבים, **אֲסוּרִין** בפתיחה **מִבָּאן וּמִבָּאן**, גם כשהמפתח מונח מעל למנעול ובטלטולו לפתוח בו אין העברה מרשות לרשות, שחוששים שיורידנו אל מקום עמידתו ברשות הרבים או בכרמלית[כא]. **הברייתא מביאה אופן נוסף:** **וְכֵן חֲנֻיּוֹת הַפְּתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים**, **בְּזְמַן שֶׁהַפַּנְעוֹל לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה** ודינו כסרמלית, **מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה** - מפתן הדלת הגבוה שלשה ורחב ארבעה ואף הוא כרמלית, **וְלָמָּחָר** עומד על האיסקופה **וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל** במפתח **וּמַחֲזִירוֹ לְאִיסְקוּפָה**, שכל טלטולו רק בכרמלית. **וּבִזְמַן שֶׁהַפַּנְעוֹל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** ורשות היחיד הוא, אסור להעביר אליו מפתח מהאיסקופה, שמטלטל מכרמלית לרשות היחיד, אלא **מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה** - על גבי המנעול, **וְלָמָּחָר** עומד על האיסקופה **וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל** בו **וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ**, ואין חוששים שיורידנו למקום עמידתו בכרמלית[יא], **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף בִּזְמַן שֶׁהַפַּנְעוֹל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה** הכרמלית, **וְלָמָּחָר** נוטלו משם אל המנעול **וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל** בו[יב], **וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ** שככרמלית **אוֹ** מניחו **בַּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח** שאינו רחב ארבעה טפחים ומקום פטור הוא[יג]. **וְאִם** יֵשׁ **בַּחַלּוֹן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אָסוּר** להניחו בו אחר הנעילה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת**[יד].

הגמרא מבארת את המחלוקת במנעול גבוה למעלה מעשרה. מדייקת הגמרא: **מִדְּקָאָמַר** - מכך שאמרה הברייתא **'וְכֵן חֲנֻיּוֹת'** והשוותה אותם לגינה, **מִכְּלָל** - משמע **דְּבְאִיסְקוּפָּת בָּרְמְלִית עָסְקִינַן** - שמדובר בחנויות שאיסקופתן גבוהה שלשה ורחבה ארבעה וכרמלית היא כגינה[טו]. **מקשה הגמרא: הָאי מַנְעוּל** - מנעול החנויות הפתוחות לרשות הרבים **הֵיכִי דָּמֵי** - כמה מרובה, **אִי דְּלֵית בֵּיהּ** - אם אין בו **אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים, **מְקוֹם פָּטוּר הוּא**, ומדוע אסר רבי מאיר לטלטל את המפתח מהאיסקופה אל המנעול, והלא מותר לטלטל מכל רשות אל מקום פטור, **וְאִי אִית בֵּיהּ** - ואם יש בו **אַרְבָּעָה**, וכשהוא גבוה מעשרה רשות היחיד הוא, **בְּהָא קָיְמָא רַבָּנָן** - וכי בזה יתכן שיאמרו רבנן **'אַף בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מֵבִיא מִפְתֵּחַ מֵעֲרָב שֶׁבָּת וּמְנִיחוֹ בְּאִיסְקוּפָה וְלָמָּחָר פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ וּמַחֲזִירוֹ לְאִיסְקוּפָה אוֹ לַחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח', וְהָא קָא מְטַלְטֵל** את המפתח **מֵהאיסקופה שהיא כַּרְמְלִית לְמנעול שהוא רְשׁוּת הַיָּחִיד.**

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם דְּאֵין בּוֹ - בעומק המנעול לבדו **אַרְבָּעָה** טפחים, **וּמכל** מקום **יֵשׁ בּוֹ** - בעובי הדלת, כדי **לַחוּק וּלְהַשְׁלִימוֹ** - את מקום המנעול **לְאַרְבָּעָה, וּבְהָא פְּלִיגִי** - ובזה נחלקו, **דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים** - רואים את המקום שניתן לחקוק כאילו הוא חקוק בכדי להשלים את מקום המנעול לשיעור רשות היחיד, ואסור לטלטל אליו מכרמלית, **וְרַבָּנָן סָבְרֵי, אֵין חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים**, ומאחר ובמנעול עצמו אין ארבעה טפחים מקום פטור הוא ומותר לטלטל אליו מכרמלית[טז].

הגמרא מפרטת את החידושים העולים מהברייתא: אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ מֵהָא מַתְנִיתָא תְּלַת - מברייתא זו יש ללמוד שלשה דברים. **שְׁמַע מִינָּהּ** - מדברי רבי מאיר יש ללמוד שחוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, שמטעם זה אסר לטלטל מפתח מהאיסקופה אל המנעול כאמור. **וְשָׁמַע מִינָּהּ** - ועוד יש ללמוד ממה שהתיר רבי מאיר לעומד על איסקופת כרמלית ליטול מפתח מעל מנעול רשות היחיד ולא חשש שיביאנו אליו[יז], **שֶׁהֲרֵי בֵּיהּ** - חזר בו **רַבִּי מֵאִיר** ממה שאסר זאת **בְּשַׁעֲרֵי גִינָּה** שכרמלית היא, ולסוף דעתו יש לאסור רק בעומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים או להיפך. **וְשָׁמַעְתָּ מִינָּהּ מֵהֲרֵיהֶן** - ועוד יש ללמוד מכך שאסרו רבנן להעביר מפתח מהמנעול שהוא מקום פטור לחלון רשות היחיד משום שהגיע לשם מאיסקופת כרמלית, **אֵיתָא לְדַרַב דִּימִי** - שנכון דינו של רב דימי, **דְּכִי אֲתָא** - שכשבא **רַב דִּימִי אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, מְקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** ומקום פטור הוא, **מוּתָּר** הן **לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים** וְהֵן **לִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְהַתָּפֵחַ עָלָיו** - להניח עליו משאותיהם ולחזור ולתחם על שכמם, שמותר להעביר מכל הרשויות אליו וממנו אליהן, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ** - שלא יעבירו משם לרשות היחיד חפץ שהגיע מרשות הרבים או להיפך, בכדי שלא יאמרו שהעבירוהו מרשות לרשות ויבואו להתיר העברה גמורה בלא הנחה במקום פטור באמצע. ולמדנו כאן שגם בחפץ שהגיע מכרמלית למקום פטור גזרו שלא להעבירו לרשויות אחרות[יט].

★ ★ ★

משנה **משנה זו ושלאחריה עוסקות בנעיצת יתד בחור שבמפתן [איסקופה], אימתי אסור משום שנראה כבונה ובאלו אופנים מותר[כ]: גֶּבֶר** - יתד הנתקע בחור שבמפתן הדלת לנעילתה **שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְקְרָא** - חלק עבה הראוי לשחוק בו פלפלין, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר[כא] אוֹסֵר** לנעול בו בשבת, שנראה כבונה כל עוד אין הגבר קשור ותלוי ומוכח שעומד לנעילה, **וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר**, לפי שנראה ככלי וניכר שאין בדעתו להותירו שם באופן קבוע[כב]. **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, אוכיח כדברי, **מַעֲשֶׂה בְּבֵית הַפְּנֶסֶת שֶׁבְּטְבֶרְיָא שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ הֶיתֵּר** בדבר זה מחוסר ידיעה, **עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְקֵנִים וְאָסְרוּ לָהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** לא כך היה המעשה, **אלא אִיפּוּךְ בָּהֲגוּ בּוֹ וּבָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהִתִּירוּ לָהֶן**[כג].

★

גמרא **הגמרא** מבארת **באיזה** אופן **נחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי. מחלוקת הגמרא:** **בְּגֶבֶר שֶׁל בְּאֵגוּדְנָא** - בגבר הקשור בחבל חזק שאפשר להגביהו בו מן הארץ, **בּוֹ'** - **יֵשׁ עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** - אין רבי יוסי ורבי אליעזר חולקים שמותר לנעול בו, שכיון שקשור ותלוי יפה מוכח שעומד לנעילה ואין הנחתו בחור נראית כבנייה, **כִּי פְּלִיגִי** - באיזה אופן נחלקו,

בָּשָׂאינוּ נִיטָּל בְּאֵיזֶהוּ - בקשור בחבל דק שאם יגביהנו בו יפסק, דָּמָר [-רבי יוסק] סָבַר, בֵּינִן דְּיָשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו ומוכח שאינו מבטלו שם ולכן מותר לנעול בו[א], וְמָר [-רבי אלעזר] סָבַר, בֵּינִן דְּאֵינוֹ נִיטָּל בְּאֵיזֶהוּ הרי הוא כאינו קשור ואין היכר שעומד לנעילה, וְלֹא התירו לנעול בו, ותורת כלי אינה מתרת.

* * *

מתני׳ משנה זו עוסקת בנגר ללא גלוסטרא[א] נֶגֶר הַמַּגְרֵר - יתד הנתקע בחור שבמפתן הדלת לנעילתה, וקשור אל הדלת בחבל ארוך המניחו להגרר בארץ ומתוך כך אינו נראה כקשור, אין הנועל בו בונה ממש מפני שהוא קשור, אלא שאסור מדרבנן מפני שאין הקשירה ניכרת ונראה כבונה, ולכן נוֹעֲלִין בּוֹ בְּמֻקְדָּשׁ שלא גזרו שם על השבות[ב], אֲבָל לֹא בְּמְדִינָה - בשאר המקומות, וְנגר הַמּוּזָּח - שאינו קשור כלל, כָּאן וְכָאן - בין במדינה ובין במקדש אָסוּר, שבונה דאורייתא הוא[ג]. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מונח ואינו קשור אסור רק מדרבנן, וקשור ונגרר מותר לגמרי, ולפיכך הַמּוּזָּח ששבות הוא מוּתָּר בְּמֻקְדָּשׁ, וְהַנֶּגֶרֶר גם בְּמְדִינָה.

*

גמ׳ הגמרא מביאה ברייתא המפרשת במה נחלקו התנאים: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ נֶגֶר הַנֶּגֶרֶר שֶׁנּוֹעֲלִין בּוֹ בְּמֻקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בְּמְדִינָה, כָּל שֶׁקָּשׁוּר אל הדלת וְראשו אחד תָּלוּי וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מַגִּיעַ לָאָרֶץ[ד], שאף שראשו אחד תלוי נראה כבונה מפני ראשו המגיע לארץ, ואסור במדינה מדרבנן[ה]. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זֶה [-הקשור] אַף בְּמְדִינָה מוּתָּר[ו], אֲלָא אֵיזֶהוּ נֶגֶר שֶׁאֵינוֹ קשור מדרבנן ולכן נוֹעֲלִין בּוֹ בְּמֻקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בְּמְדִינָה, כָּל שֶׁאֵינוֹ נֶגֶר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְלֹא תָּלוּי, וּבעת פתיחת הדלת שׁוֹמְטוֹ - מסלקו מן החור וּמֵנִיחוֹ בְּקַרְקַע זָיִת.

הגמרא מביאה פסק הלכה במחלוקתם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּנֶגֶרֶר, שכיון שקשור נועלים בו גם במדינה[ז]. אָמַר רָבָא, וְהוּא שֶׁקָּשׁוּר בְּדֶלֶת עצמה[ח], אבל בקשור אל המזוזה או אל הבריח אסור לנעול בו גם לרבי יהודה[ט]. מקשה הגמרא: אֵינִי - האם כך הוא, וְהָא רַבִּי סָבְלָא אִיקְּלַע [-הזדמן] לְמָחוֹזָא, וַחֲזָא לְהָהוּא דַּהֲוָה תָּלֵי בְּעִיטְרָא דְּדַלְתָּא - וראה נגר שהיה קשור ותלוי בבריח הדלת ושימש לנעילתה, וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִי - ולא אמר להם כלום, ואם גם רבי יהודה אוסר לנעול בו היה לו למחות. מתרצת הגמרא: הָהוּא נִיטָּל בְּאֵיזֶהוּ חָזֵי - אותו נגר היה קשור בחבל חזק שניתן היה להגביהו בו, ובזה מותר גם כשקשור אל הבריח, ודברי רבא שקשירה לבריח אינה מתירה נאמרו בקשור בחבל רפה שאם יגביהוהו בו יקרע[י].

הגמרא מביאה אופן אסור נוסף: רַב אַוְיָא אִיקְּלַע לְנַהַרְדָּעָא, חֲזַיֵיהּ דַּהֲוָה קָא קָמִיר בְּנֶגֶר - ראה אדם שקשר נגר אל הדלת בגמי, אָמַר, דַּיִן לֹא נָטְרוֹק - בנגר זה אסור לנעול אף שקשור אל הדלת, שהגמי חלוש וכמי שאינו הוא[יא].

*

הגמרא דנה מה דין נגר הנענע בקרקע עצמה: בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, נְקָמְז מַהוּ - מה דין איסקופה שחור הנגר גֶּרֶל ונעשה מפולש, וכשנועץ בו את הנגר עובר וננעץ בקרקע[יב][יג], האם חמור מהננעץ באיסקופה לבדה. **פושטת הגמרא:** אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי תִּיבְעֵי לֵיהּ - מדוע הסתפק, לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ הָא דְּתַנְיָא - וכי לא שמע את הברייתא ואת פסיקת שמואל, ששניהן בברייתא, נקוע החבל וְנִשְׁמְטוֹ הנגר מהדלת אָסוּר לנעול בו, אבל נְקָמְז מוּתָּר, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נְקָמְז אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָט אָסוּר[יד], וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּנְקָמְז. ונפשטה האיבעיא לאיסור. **שואלת הגמרא:** וְתַסְמָא מַאי

- ומדוע אסור לנעול בנקמז. **משיבה הגמרא:** אָמַר אַבָּיֵי, מִשּׁוּם דְּמִיחֲזֵי כְּבוֹנֶה - נעיצה בקרקע נראית כבניה יותר מנעיצה באיסקופה, ולכן אסור מדרבנן.

*

הגמרא דנה מה דין נגר שהתקינו לוֹ בית יד: בָּעָא מִינֵּיהּ רַב נַחְמָנִי בַּר זַבְדָּנָה מֵאֲבָּיֵי, עֶשָׂה לוֹ לנגר שאינו קשור כלל בְּיַת יָד באמצעיתו ככלי גמור, מַהוּ, האם מותר לנעול בו אף שאינו קשור או לא. **פושטת הגמרא:** אָמַר לֵיהּ, בּוּקְנָא קָאֲמַרְתְּ - האם כוונתך לנגר הדומה לעֲלֵי שכותשים בו חטים ותבלינים, ודאי שמותר לנעול בו[טו]. **הגמרא מביאה מימרא נוספת בזה: אִיתְּמַר, אָמַר רַב נַחְמָנִי בַּר אַדָּא, עֶשָׂה לוֹ** לנגר שאינו קשור בְּיַת יָד, מוּתָּר.

*

הגמרא מביאה דין היתר נעילה בבלים גדולים, ללמדנו שאינם מוקצה: הָהוּא שָׁרִיתָא דַּהֲוָה בֵּי רַבִּי פְּדָת - קורה כבדה היתה בבית רבי פדת, דַּהֲוָה מְדַלֵּי לֵהּ בֵּי עֲשָׂרָה וְשָׁדֵי לֵהּ אַדְּשָׁא - שהיו עשרה אנשים מרימים ומשליכים אותה על המפתן לנעילת הדלת, וְלָא אָמַר לְהוּ וְלָא מִידִי - לא אמר להם כלום כשעשו כן בשבת, וְאָמַר בטעם שתיקתו, שתּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ, לפי שראויה לישיבה[טז], ולכן אינה מוקצה[יז]. הָהִיא אִסְתָּא דַּהֲוַת בֵּי מָר שְׁמוּאֵל - אותה מכתשת שהיתה בבית מר שמואל, דַּהֲוָה מַחֲזֶקֶת אַדְרִיבָא - שהיתה מחזקת לתך חטים שהם חצי כור[יח], שָׁרֵא מָר שְׁמוּאֵל לְמֵישְׁדְיֵיהּ אַדַּשָּׁא - התיר שמואל להשליכה על המפתן לנעילת הדלת בשבת, וְאָמַר בטעם ההיתר שתּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ.

*

הגמרא מביאה מימרות בדיני פריסת אהל עראי בשבת[יט]: שָׁלַח לֵיהּ רָמֵי בַּר וְחִזְקִאל לְרַב עַמְרָם, נִימָא לָן מָר שׁוב מְהֵלָּיִן מִיַּיתֵי מַטְּלָיְיתָא - מאותן שמועות מעולות דַּאֲמַרְתָּ לָן בעבר מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אַפֵּי אודות שימוש בשבת בִּכְיפֵי דְּאַרְבָּא - אוהלים של ספינות, שהיה דרכם לנערץ כמה קורות במרחק חצי אמה זו מזו בשני דופני הספינה וכפופות כקשת מדופן אל חברתהּ[יט], ובעת הצורך פורסים עליהן יריעות להגן מן החמה ומן הגשמים. שָׁלַח לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב אַפֵּי, הָנֵי כִּיפֵי דְּאַרְבָּא, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בֶּהָן - ברוחב אחת הקורות פֶּתַח, אִי נַמִי - או אפילו אֵין בֶּהָן פֶּתַח וּמכל מקום אֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה טפחים[כ] וכמחוברות הן מדין לבוד[כא], וממילא יש טפח עומד מבעוד יום, לְמָחָר [-בשבת] מֻתָּר מֶחֱצָלַת וְסוֹרֵג עֲלֵיהֶן ואין איסור עשיית אהל. **מפרש רב אסי: מַאי מַעֲמָא** - מהו טעם ההיתר, **מוֹסִיף עַל אָהֳלֵי עֲרַאי הוּא**[כב] ולא עושהו מתחילה, שהטפח שמבעוד יום נחשב לאהל, וְשָׁפִיר דָּמֵי - ומותר להוסיף עליו. **מביאה כן הגמרא גם בשם רב: הָנְהוּ דְּקָרֵי** - אותם אילים דַּהֲווּ לֵיהּ לְרַב הוּנָא, דְּבִיסְמָא בְּעוּ טוֹלָא - שביום הוצרכו לצל מפני השרב, וּבְלֵילְיָא בְּעוּ אֲוִירָא - ובלילה היו זקוקים לנשיבת אויר, והיו מסככים עליהם ביום ומסירים בלילה. **אָתָא לְמַיְּמַר דְּרַב** - בא רב הונא אל רב לשאלו מה יעשה בשבת. אָמַר לֵיהּ, זִיל קְרוֹךְ בּוּדְיָיא - לך מבעוד יום וגלול שם מחצלת שֶׁעֲזִיר בָּהּ - והותר בה פֶּתַח פרוס, מלבד הגלול[כג], וְלָמְחָר פַּשְׁטָהּ - פתח את גלילתה, וּמוֹסִיף עַל אָהֳלֵי עֲרַאי הוּא וְשָׁפִיר דָּמֵי.

*

הגמרא מביאה אופני פריסת יריעה מותרים נוספים: אָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי חִיָּיא, וְיוֹתֵן הנפרס למסך בפתח לצניעות מוּתָּר לְמָנְעוֹתוֹ וּמוּתָּר לְפָרְקוֹ בְּשַׁבָּת, שאין איסור עשיית אהל בדבר שאינו קבוע אלא בנפרס לגג ולא במחיצה מן הצד[כד][כה].

רבי חייא מפרט אופן מותר נוסף: בֵּיתָא חֲתָנֵים - כילה משופעת מאמצע המיטה אל שני צידיה ודרך לפורסה במיטת חתנים[כו], מוּתָּר לְפָרְקָהּ וְלָמְנוֹתָהּ

א. **ולפיכך** אין להתיר לנועל בו מדין כלי. ב. **איסורים** דרבנן מכוונים 'שבות'. ובמקדש לא גזרו רבנן איסורים כמבואר בפסחים (פה.). ומכאן ועד סוף המסכת עוסקות המשניות בחילוקים שבין המקדש למדינה באיסורי שבות. ג. **רש״י**, והתוספות (שבת קכ. ד״ה ומשוח) סוברים שאין כזה חשש בונה אלא איסור מוקצה מדרבנן. ד. **ובכו״כ** תלוי באויר מותר לנעול גם במדינה ואף מדרבנן, כבמשנה לעיל (קג.). ה. **אף** שגם בשאר מגיעים לארץ מתירים חכמים במקדש בקשור כמפורש ברש״י במשנה (ד״ה נגר, והמוזח), ונקוט חכמים בברייתא אופן זה שהלה בראשו האחד באויר ללמד שאפילו באופן זה אסור במדינה. תוספות (שבת קכו. ד״ה שקשור). ו. **ואף** באינו תלוי כלל, שרבי יהודה מתיר במדינה בכל האופנים שהתירו חכמים במקדש, ובזה התירו חכמים במקדש כמבואר בהגהה לעיל. ז. **דקדק** לומר 'בנגרר' ללמד שרק בזה הלכה כמותו, אבל במה שהתיר במקדש גם באינו קשור כלל אין הלכה כן, מפני שבונה דאורייתא הוא, ומלאכות דאורייתא לא הותרו במקדש. רש״י (ד״ה שנוטל). ח. **שמובא** בבירור שעומד לנעילה. ט. **אין** כותב רבא שבקשור אל המזוזה אין הלכה כרבי יהודה המתיר, אלא רצונו לומר שבזה לא התיר גם רבי יהודה. תוספות (לעיל קג: ד״ה מי). י. **עיין** טבלה מפורטת בעיוני הפשט. יא. **ולכן** אסור לנעול בו אף בשקשור אל הדלת, שלא ככל חבל שבקשור אל הדלת מתיר רבי יהודה גם באינו ניטל באינגדי. ריטב״א (ד״ה ולכן). יב. **רש״י** (ד״ה נקמז). והיינו באופן שבנגר רגיל מותר, או בהיה לו גלוסטרא או בקשור. יג. **בתוספות** הרא״ש (ד״ה נמשמט) הקשה על רש״י ממשמעות הברייתא ש'נשמט' ו'נקמז' מאותו ענין ופירש 'נקמז' באופן אחר, עיין עיוני הפשט.

יד. **הקשה** בתוספות הרא״ש (ד״ה עפה) מה הספק בעשה בידים, והלא רק בגלוסטרא שלא לכך נעשתה נחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי (קג:), אבל בעשאה בידים יסכימו שניהם שמותר. ויישב בדעת רש״י שאיבעיא זו תוזרת על 'נקמז' החמור, מה הדין בעשה לנגר בית יד. והבית יוסף (סי׳ שיג ס״ק) כתב שלדעות הנקטות בדעת רש״י שבגלוסטרא צריך קצת קשירה [עיין עיוני הפשט בתחילת העמוד] מובן, שהאיבעיא כאן באינו קשור כלל ועשה בית יד בידים. טו. **אבל** מה שראויה לנעילה אינו יוצר תורת כלי אלא תורת בנין. רש״י (שבת קכו: ד״ה כי פ״ג). טו. **ואין** דין זה דומה ל'חלתא' שאסרה הגמרא בשבת (לח.), בטלטול מפני שאין דרך בה לטלטלה, שקורה זו היו רגילים לטלטל גם בחול לצורך הנעילה, תוספות (ד״ה חלתא). יז. **חלתך** חמשה עשר סאין והסאה ששה קבין והקב ארבעה לוגין והלוג ששה ביצים, הרי שבלתך אלפיים מאה ששים ביצים. ולפי זה יוצא שגובהה של המכתשת היה כאמה וקוטרה כאמה ושמינית לערך. יח. **עיירית** אהל קבע תולדת בונה היא. וגזרו חכמים שלא לעשות אהל עראי גזירה שמא יעשה קבוע. ובמוסיף על אהל עראי לא גזרו. רמב״ם (שבת פכ״ג הכ״ו). יט. **ולכן** מכונות 'כיפי'. רש״י. כ. **אפי״ו** כשרוב במקום אחד הספרש פחות משלשה טפחים. משנה ברורה (סי׳ שטו ס״ק יג). כא. **אויר** פחות משלשה טפחים נחשב מהלכה למשה מסיני כאילו אינו יש חיבור בין הקורות, והוא 'לבוד'. גמרא לעיל (ז: וכו״ע ד״ה נהרא). כב. **שו״תן** ערוך (שו״ת סי׳ שטו ס״ק). כג. **רש״י** (ד״ה ולגן, מוסב) שפה קלת. ד״ה ומשוח). כד. **עמוד** אחד ניצב בראש המיטה ואחד למרגלותיה [ומכונים 'עקליטים'] ועליהם מוט, ועליו פרוסה יריעה ושני ראשיה נופלים אל שני הצדדים, ובדרך כלל אין במוט זה רוחב טפח. אבל שאר כילות נפרסות על ארבעה עמודים שבארבעת פינות המיטה [ומכונים 'קינוסין'] וממילא יש בגגן יותר מטפח.

בָּשָׁבָּת, שלרוב אין לה גג טפח ולכן אין איסור אהל. **הגמרא מתנה זאת בכמה דברים: אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, לָא אֲמָרָן** - לא אמרנו שמותר **אֶלָּא** כְּשֶׁאֵין **בְּגַגָּהּ טֶפַח, אֲבָל יֵשׁ בְּגַגָּהּ טֶפַח אֲסוּר**[כה]. **וְכִי** [-ואף כאשר] **אֵין בְּגַגָּהּ טֶפַח, לָא אֲמָרָן** שמותר **אֶלָּא** כְּשֶׁאֵין מתרחבת **בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** גובה **סְמוּךְ לַגָּג** עד רוחב **טֶפַח**, שהשיפוע חד מאד, ולכן נידונת כדופן בלא גג, **אֲבָל** אם **יֵשׁ** בה **בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סְמוּךְ לַגָּג** רוחב **טֶפַח, אֲסוּר**, שעל ידי לבוד נחשב כיש בגג טפח. **וְכִי אֵין בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סְמוּךְ לַגָּג טֶפַח נָמֵי** - גם, **לָא אֲמָרָן אֶלָּא** כְּשֶׁאֵין

כה. **היינו** כשיש בצירוף המוט והיריעה יחד טפח. אבל כשבמוט לבדו יש טפח וקבוע מבעוד יום אהל הוא ומותר להוסיף עליו בשבת.

בְּשִׁיפּוּעָהּ של הכילה מכל צד ורוחב **מַתָּה**, **אֲבָל** אם **יֵשׁ** **בְּשִׁיפּוּעָהּ** לכל צד רוחב **מַתָּה**[א], אסור לפורסה, **שֶׁשִּׁיפּוּעֵי אֲהָלִים כְּאֹהָלִים** דָּמוּ - הרוחב שבשיפוע האהלים נחשב כגג ואהל[ב][ג], והרי כאן אהל טפח.

★

הגמרא דנה באיזה **כּוֹבַע לָבֵד מוֹתר לצאת**[ד] **בשבת: וְאָמַר רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, קַיְינָא** - כובע לבד[ה], **שָׁרֵי** - מותר לצאת בו בשבת. **מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא אַסְיָא** - **מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא** - הברייתא האוסרת עוסקת **דְּאִית בֵּיהּ** - שיש ברוחב שוליו **טֶפַח** ומאהיל על פניו ולבישתו היא עשית אהל[ו], ועצם לבישתו אסורה ולא רק היציאה בו, **וְהָא** - הממרא של רב שישא המתירה עוסקת באופן **דְּלֵית בֵּיהּ** - שאין בשוליו **טֶפַח**, ואין כאן אהל. **מקשה הגמרא: אֶלָּא מַעֲתָּה** שלבישת בגדים המאהילים על אויר טפח אסורה בשבת, **שָׁרֵיבִ בְּגָלִימָיהּ** - משך את הטלית שעל ראשו עד להלן מפניו **טֶפַח, הָכִי נָמֵי דְּאָסוּר** - גם יהיה אסור, והלא פשוט שמותר! **אֶלָּא** ודאי אין איסור אהל בלבישת בגדים כלל[ז], ולא נאסרה בברייתא חבישת הכובע, אלא היציאה בו לרשות הרבים מחשש שתפילנו הרוח מראשו ויטלטלנו ארבע אמות ברשות הרבים. ואת התמיהה על רב שישא מהברייתא יש ליישב, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** - דברי רב שישא המתיר לצאת בו אמורים **בְּהָיְיהַדָּק** - כשהכובע מהודק אליו[ז] ואין חשש שיפול, **וְהָא** - הברייתא האוסרת עוסקת **בְּלָא מְיַהֲדַק** - באינו מהודק, ויש חשש שיפול ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים[ח].

★ ★ ★

משנה משנה זו עוסקת **בחילוק בין המקדש למדינה בדין החזרת צירי דלתות בשבת: מְחֲזִירִין צִיר הַתַּחְתּוֹן** של דלת כלי שנשמט ממקומו[ט] לתוך הנקב המיועד לכך **בְּמִקְדָּשׁ**[י], שאיסור החזרתו מדרבנן[יא] ואין שבות במקדש, **אֲבָל לֹא בְּמְדִינָה** - שאר המקומות, ואסרו אף כשעושה זאת בידיו, גזירה שמא יתקענו בחוזק בגרזן ופטיש ויתתייב מראורייתא[יב]. **וְהַחזרת** הציר **הֶעֱלְיוֹן, כֵּן וְכֵן** - במדינה ובמקדש **אָסוּר**, שכשנשמט ציר זה נופלת הדלת כולה והמשיכה למקומו חייב מדאורייתא[יג], ולפיכך אסור גם במקדש. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין בכלים בנין דאורייתא כללי[יד], אלא שהשבת ציריהם העליונים אסורה מדרבנן גזירה שמא יתקענו בפטישי[טו], והשבת ציריהם התחתונים מותרת לגמרי, ולפיכך מותר להחזיר את הציר **הֶעֱלְיוֹן בְּמִקְדָּשׁ, וְאת הַתַּחְתּוֹן** אף **בְּמְדִינָה**.

★

גמרא הגמרא **מביאה ברייתא המחלקת בזה בין כלים למחובר: תָּנוּ רַבָּנָן, צִיר דֶּלֶת שִׁדְּתָהּ תֵּיבָה וּמִגְדָּל** התחתון שנשמט, **בְּמִקְדָּשׁ מַחֲזִירִין** אותו למקומו, **וּבִמְדִינָה** אסור להחזירו, אולם כשמתחיל להשמט **הוֹחֲקִין** אותו חזרה לתוך הנקב שלא יצא, שבזה אין גם איסור דרבנן. **וְציר הֶעֱלְיוֹן** שנשמט, **כֵּן וְכֵן לֹא יַחֲזִיר**, שבנין גמור הוא. וטעם איסור החזרת ציר תחתון במדינה, **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע** אותו בגרזן ופטיש. **וְאִם** עבר **וְתָקַע חַיָּיב חַטָּאת**. ואת צירייהם **שֶׁל** מכסה **הַבּוֹר וְשֶׁל** מכסה **הַדּוּת**[טז] **וְשֶׁל** דלת **הַיְּצִיעָה**[יז] המחוברים לקרקע **לֹא יַחֲזִיר**, אף בציר התחתון ובמקדש, **וְאִם** עבר **וְהֶחֱזִיר חַיָּיב חַטָּאת**, שבמחובר לקרקע יש בונה דאורייתא גם במעשה כל שהוא.

★ ★ ★

משנה משנה זו עוסקת **בחילוק בין המקדש למדינה בדין החזרת רשיה שהוסרה מעל המכה: מְחֲזִירִין רְשָׁיָה בְּמִקְדָּשׁ** - מותר הכהן להחזיר בשבת תחבושת עם משחה[יח] על מכה שבידו, כשהסירה לצורך עבודה במקדש[יט], שאיסור החזרתה מדרבנן ובמקדש לא גזרו[כ], **אֲבָל לֹא בְּמְדִינָה** - שאר המקומות[כא], גזירה שמא ימרח את המשחה שעליה[כב]. **וְאִם** לא היתה שם רשיה ובא להניחה בשבת **בְּתְחִילָּה**[כג] **כֵּן וְכֵן** - במדינה ובמקדש **אָסוּר**, שרק לצורך המקדש התירו שבות, והנחת הרשיה צורך הכהן היא.

★

א. **היינו** כשרוחב תחתית הכילה מקצה לקצה טפחים. והקשה רש"י איך יתכן שאין ברוחבה שני טפחים, והלא נעשית לכסות את המיטה והמיטה רחבה יותר. ותירץ שמדובר בהציב כמה נקליטים זה לצד זה, אחד גבוה ואחד נמוך, ופרס על כל נקליט גבוה כילה, ומשפפרס יורדת את הנמוך וכך מכסות את כל המיטה, ומסביב למיטה פרס ידיעה לדופן. ובזה נאמר שכל שאין צד אחד של כל כילה רחב טפח מתחר לפורסן בשבת. ובשבת (קמ: ד"ה לא) פירש שאין כילת חתנים מכסה את כל המיטה ועשויה רק לנוי. ב. **ואף** שמשופעים, שסוגייתנו סוברת כדעה (סוכה יט:) ששיפועי אהלים כאהלים דמי.

ג. **בתחילה** סבורה הגמרא שהניח הוא להיתר בעצם החבישה, ובמסקנא מכריעה שהניחן הוא להיתר לצאת בו. ד. **לבד** עשוי מצמר שאינו טווי (רמב"ם כלאים ט"ו ט"ו), וכובשים אותו ונעשה קשה.

ה. **ואף** שאין לו דפנות, כיון שעשוי להגן מפני החמה נחשב אהל עראי, מגן אברהם (סי' שפ ס"ק נ).

ו. **שרייר** מלבוש הוא. חידושי המאירי (סוכה יט.). ז. **ברצונה** הקשורה לצוארו. רש"י. והשולחן ערוך (סי' שפ סמ"ק) פסק שהוא הדין במהודק היטב מעצמו. ח. **היינו** בדלת ניצבת, ששיכית בה מציאות של ציר תחתון ועליון. ט. **נשתשרבו** לפותחו לצורך העבודה, כגון שהיתה בו קטורת וכדומה. רש"י (ב"ב כג:). י. **שכיון** שקל להשיבו ודלת כלי היא אין זה בנין. יא. **לדעת** תנא זה שייכת מלאכת בונה גם בכלים, בבנין גמור. יב. **שבנין** גמור הוא. יג. **אור** זרוע (סי' פי' ר"ן). יד. **ויתחייב** משום מכה בפטיש, שגמר כלי הוא. טו. **הדות** הוא בנין בתוך הקרקע, ובולט קצת על פניה. ביאור הלכה (סי' תקפז ד"ה ואם). טז. **בנין** נמוך אצל הבית מציר או מאחוריו. רשב"ם (ב"ב סג. ד"ה בשפת). יז. **רמיה** היא תחיכת בגד שמורחים עליו משחה לתת על המכה. רמב"ם (פרק"ח מהלכות מ"ע). יח. **שחציצה** פוסלת בכהן, כדלהלן (קג:). יט. **ואף** שצורך עצמו הוא התירו סופו (החזרתה) משום תחילתו (הסרתה לצורך עבודה), שאם לא נתיר לו להחזירה לא יסירנה ולא יעבוד. כ. **והוא** הדין במקדש אם לא היסירה לצורך עבודה. כא. **היינו** כשהיתה עליה משחה מאתמול, שאם מרח בשבת חייב מדאורייתא. כב. **דווקא** נפלה מאליה, אבל הסירה בידים אסור להשיבה במדינה כמפורש בהמשך הברייתא. ביאור הלכה (סי' שכח סכ"ו ד"ה ומגלח). כג. **שנתחילת** רשיה אינה שכיחה ולא גזרו בה. כד. **ככבת** וכו' וכדומה. כה. **לדעת** תנא זה מכשירי מצוה דוחים שבת, כפי שיתבאר בגמרא. וכן סובר כאמן דאמר (סוכה ב:) עיקר שירה בכלי, שלהסוברים עיקר שירה בפה ודאי לא הותרה מלאכה דאורייתא לצורך תיקון הכלי. תוספות יו"ט (פ"ג מ"ב). כו. **והוא** הדין במקדש בשאינו לצורך שירת הלויים. כז. **לגבי** מכשירי מילה (שבת קכ). והחולקים עליו שם הם רבנן המוכרים כאן. כח. **שירת** הלויים ניתנת במכשירי המצוה של מעשה הקרבנות. ואף שהשירה מכשיר והכנור רק מכשיר דמכשיר, רבי אליעזר מתיר גם בזה.

וְאִי אָמְרַתְּ - ואם לשיטתו **דְּרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר דְּאָמַר**, הסובר שדוחים את השבת, **אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה נָמֵי** - תותר קשירת נימא אפילו בתחילה ולא רק בנקרעה בשבת, שאחי שיטות הן במכשירי מצוה, רבי אליעזר המתיר אף באפשר לעשותם מאתמול ורבנן האוסרים אף באי אפשר, ומשנתנו המחלקת ביניהם כדעת מי היא.

מיישבת הגמרא: אָמַר לעולם אין משנתנו כרבי יהודה, והסתירה בין המשנה לברייתא **לָא קַשְׁיָא, הָא** - הברייתא האוסרת לקשור **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שבברייתא דלהלן, **וְהָא** - משנתנו המתירה **כְּרַבָּנָן** שבברייתא זו, המחלקים בין אפשר לעשותו מאתמול לבין אי אפשר[נ], **דְּתָנְיָא, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** שמגנגנים בו בעזרה, **קוֹשְׁרָהּ**, שמכשירי מצוה דוחים שבת, אבל לקבוע בו נימא מתחילה אסור, שאפשר לעשותו מאתמול. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, עוֹנְבָהּ - יקשרנה בקשר עניבה המותר, שאין מכשירים דוחים שבת[נא]. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף הִיא אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַקּוֹל** כבתחילה על ידי עניבה וקשירה, ולכן אינו קושרה, **אֶלָּא** מתקנה כדרכו, **מְשַׁלְשֶׁלֶת** ומתיר את הנימא בגלגול יתדות הכנור **שִׁמְּמָטָּה** - צדו התחתון **וְכוֹרְכָהּ** את **קֻנְדָּס** על יתדותיו **שִׁמְּמָטָּה** - צדו העליון, ומגלגלן למתחה כראוי[נב], **אוֹ** להיפך, **מְשַׁלְשֶׁלֶת** בגלגול היתדות **שִׁמְּמָטָּה וְכוֹרְכָהּ** את קצה על היתדות **שִׁמְּמָטָּה**[נג].

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא - המשנה והברייתא כְּרַבָּנָן שבברייתא זו המתירים במכשירי מצוה שאי אפשר לעשותם מאתמול, **וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן** - משנתנו עוסקת בנקרעה הנימא **בְּאֶמְצַע** הכנור, שצריכה מתיחה חזקה ועניבה לא תועיל לה, ולכן התירה לקושרה, **כָּאן** - הברייתא עוסקת בנקרעה **מִן הָצַד**, שדיה במתיחה קלושה, ולכן כתבה לענוב ולא לקשור.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא - המשנה והברייתא עוסקות בנקרעה **בְּאֶמְצַע**[נד], והמשנה כרבנן והברייתא כרבי שמעון, ואף רבי שמעון מודה שמעיקר הדין מכשירי מצוה דוחים שבת, אלא **שָׁנָה** - רבי שמעון **כָּבֵד גְּזֵרִינַן** מן האמצע אטו מן הצד, שאם נתיר לקשור כשנקרעה באמצע יקשרו גם בנקרעה מן הצד ולא יבינו שחלוקים המה זה מזה, **וְשָׁנָה** - רבנן **קַל לֹא גְּזֵרִינַן**, ומתירים לקשור בנקרעה באמצע.

* * *

משנה משנה זו עוסקת **בחילוק שבין המקדש למדינה בדין חיתוך יבלת בשבת:**

חוֹתְכִין בשבת **יַבֶּלֶת** [-בליטת בשרן][נה] **בְּמַקֵּדָה**, כשנמצאה על כבש העומד להקרבה בו ביום, וכל עוד לא הסירה מום היא[נו], והוא שיחתוך בידו, שמתקן כלאחר יד הוא[נז] ומדאורייתא מותר ואין שבות במקדש, **אֲבָל לֹא בְּמַדִּינָה**[נח], שמכל מקום איסור דרבנן הוא. **וְאִם** בא לחתוך **בְּכֵלִי, כָּאן וְכָאן** - במדינה ובמקדש **אָסוּר**, שגזרו דאורייתא הוא[נט], ומלאכה גמורה לא הותרה במקדש.

*

גמרא **הגמרא מקשה סתירה ממשנה בפסחים למשנתנו: וּרְמִינְהוּ** - והקשו, שנינו במשנה (פסחים סה:), **הֲרֵבֵיבוּ** של שה הפסח על הכתף כשקרב בשבת **לְהַביאו** לעזרה דרך רשות הרבים, **וְהֵבִיאוּ מְחִין לָתְחוֹם**[ס] **וְחַתִּיכַת יַבֶּלֶת, אֵין חוֹתְכִין** שבת. **רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר, חוֹתְכִין**[סא]. הרי שלסתם משנה אסור לקצוץ יבלת בשבת לצורך הקרבה, ואילו משנתנו התירה.

הגמרא מביאה בתחילה שני תירוצים. אומרת הגמרא: רַבִּי יוֹסֵי (בן) [בַּרְבִּי] חֲנִינָא תירצו זאת בשני אופנים, ואין ידוע מי אמר כל תירוץ, **חַד אָמַר, הָא וְהָא** - שתי המשניות עוסקות **בְּיבלת לַחָה** שהיא חלק מהגוף והחותכה נחשב לגוזז, **וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן** - משנתנו המתירה עוסקת בחותכה **בְּיָד** שכלאחר יד הוא, ובמדינה אסור מדרבנן ובמקדש שהותרה בו השבות מותר[סב], **כָּאן** - המשנה בפסחים האוסרת עוסקת בחותכה **בִּכְלִי** כדרכו, שגזרו דאורייתא הוא ואסור גם במקדש[סג]. **וְחַד אָמַר, הָא וְהָא**

א. **בגמרא** לקמן (קד.) מובא טענו של רבי שמעון לאיסור הקשירה והיתר העניבה. ב. **דרך** הנימים להיות מגולגלים על יתדות ששתי קצות הכנור, ונמתחים על ידי סיבוב היתדות. ג. **ומעמם** של רבנן, שכיון שבין כך מחלל שבת מוטב לחללה בצורת תיקון מאשר בצורה שבה בונים כנור בתחילה, שלא יקלו בבניית כנורות. ד. **ובנקרעה** בצד אוסרים גם רבנן לקשור כבתירוץ הקודם. ה. **היינו** בשינוי מהדרך הרגילה. רש"י (שבת קנג: ד"ה כלאחר). והדרך לחתכה בסכין. ו. **וכן** במקדש כשאינו צורך הקרבה בשבת. ז. **מלאכת** גוזז היא בעניינים שדרך לגזזו או לתלוש מגופו או מבהמה וכו, וכן יבלת דהיא מותרות והדרך ליטול אותה. מנחת חינוך (מצוה לג מוסך שבת יב אות ח). ח. **לחלן** תדון הגמרא האם הרוכסן השה והבאתו מתוך לתחום (מצוה לג מוסך שבת יב אות ח). אסורים דאורייתא הם או דרבנן. ט. **רבי** אליעזר לשיטתו המוזכרת בסוגיא הקודמת שמכשירי מצוה דוחין את השבת. י. **על** הגזזות וציוצים. יא. **ואף** שהיה יכול להסירה מאתמול, ובשאר הדרינים לא הותרה שבות כזו גם במקדש, תיתוך יבלת ביד שבות קלה היא ולא גזרו עליה במקדש כלל. לחם משנה (קרבן שמח פ"ל הי"ח). יב. **ובמורש** גם במשנתנו שבכלי אסור. ורבי אליעזר החולק ומתיר לשיטתו שמכשירי מצוה דוחים שבת גם במלאכות דאורייתא וגם כשאפשר היה לעשותם מאתמול. יג. **רש"י** (פסחים סה: ד"ה ובא ופת"ש). ובזה חלוקים שני התירוצים, האם הותרה שבות הסרת יבלת במקדש כשהיה יכול לחתכה מאתמול. יד. **רש"י** (פסחים שם). והטעם שבכלי אסור משום שמתקן את הבהמה בצורה שנראית כעשיית מלאכה. טו. **ואף** על פי כן אסור במדינה, שכאן ראו חז"ל לגזור גזירה לגזירה, יבישה אטו לחה ויד אטו כלי. שפת אמת (פסחים סה: ד"ה ובפת"ש). טז. **הגאון** יעקב (ד"ה ר' [שמעון]) הסתפק האם כוונת הגמרא שאין בזה אפילו שבות ומכילא מותר גם במדינה, או ששבות קלה היא ולכן מותרת במקדש אף שהיה יכול לעשותה מאתמול, אבל במדינה אסור. יז. **החרכבה** על כתף האדם הותרה איסור דרבנן משום שחי נושא את עצמו [וסובר תנא זה שגם בעל חי נושא את עצמו ולא רק האדם, כדעת רבי נתן (שבת נה:). תוספות ר"ת (פסחים פ"ו מ"ח)]. והבאתו מתוך לתחום משום שתחומין דרבנן. ומכל מקום אסור חכמים לעשותם לפי שהיה אפשר לעשותם מערב שבת. יח. **ברייתא** בשבת (קנ:). יט. **משנה** בסוטה (כ:). כ. **רב** יוסף סובר שאין להעמיד את משנתנו ביבישה, שלדעתו אין יכולה יבישה נחשבת כמחוברת לגוף כלל ומותר לקצצה בכלי, כסברת מאן דאמר הא והא בלחה. כא. **והסתפק** הגאון יעקב (ד"ה [אלא] מה הוא דעת רב יוסף בכלי ויבישה, האם פחות משבות היא ומותרת גם במדינה לצורך המקדש או שבות ואסורה. כב. **בספר** הנשעה בגליון בספר תורה שלנו. רש"י (שעל פי: ד"ה ופת"ש).

כג. **בגמרא** לקמן (קד.) מובא טענו של רבי שמעון לאיסור הקשירה והיתר העניבה. כד. **דרך** הנימים להיות מגולגלים על יתדות ששתי קצות הכנור, ונמתחים על ידי סיבוב היתדות. כה. **ומעמם** של רבנן, שכיון שבין כך מחלל שבת מוטב לחללה בצורת תיקון מאשר בצורה שבה בונים כנור בתחילה, שלא יקלו בבניית כנורות. כו. **ובנקרעה** בצד אוסרים גם רבנן לקשור כבתירוץ הקודם. כז. **היינו** בשינוי מהדרך הרגילה. רש"י (שבת קנג: ד"ה כלאחר). והדרך לחתכה בסכין. כח. **וכן** במקדש כשאינו צורך הקרבה בשבת. כט. **מלאכת** גוזז היא בעניינים שדרך לגזזו או לתלוש מגופו או מבהמה וכו, וכן יבלת דהיא מותרות והדרך ליטול אותה. מנחת חינוך (מצוה לג מוסך שבת יב אות ח). ל. **לחלן** תדון הגמרא האם הרוכסן השה והבאתו מתוך לתחום (מצוה לג מוסך שבת יב אות ח). אסורים דאורייתא הם או דרבנן. לא. **רבי** אליעזר לשיטתו המוזכרת בסוגיא הקודמת שמכשירי מצוה דוחין את השבת. לב. **על** הגזזות וציוצים. לג. **ואף** שהיה יכול להסירה מאתמול, ובשאר הדרינים לא הותרה שבות כזו גם במקדש, תיתוך יבלת ביד שבות קלה היא ולא גזרו עליה במקדש כלל. לחם משנה (קרבן שמח פ"ל הי"ח). לד. **ובמורש** גם במשנתנו שבכלי אסור. ורבי אליעזר החולק ומתיר לשיטתו שמכשירי מצוה דוחים שבת גם במלאכות דאורייתא וגם כשאפשר היה לעשותם מאתמול. לה. **רש"י** (פסחים סה: ד"ה ופת"ש). ובזה חלוקים שני התירוצים, האם

וְהָא חָכָא - והרי כאן **דְּשָׁבוּת דְּמִקְדַּשׁ בָּמְדִינָה הוּא** - ששבות מקדש הוא מפני קדושת הספר ונמצא במדינה, ואף על פי כן התירו לגוללו, **וְלָא גָּזְרִינַן דִּילְמָא נָפֵיל אֲתֵי לְאִיתּוּיֵי** - ולא גזרים שמא יפול מידו לגמרי ויגביהנו[כג]. הרי ששבות מקדש מותרת במדינה[כד]. **דהה אבי את קושייתו בתמיהה: וְלָא אוֹקְימְנָא** - וכי לא העמדנו שם (פת.) משנה זו **בְּאַסְקוּפָּה עֲרֻמָּלִית**[כה] **וּרְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבֶרֶת לְפָנֶיהָ, דְּבֵינוֹן דְּאִיגַּרוּ בָּרִיר** - שקצה הספר אחוז בידו, **אֲפִילּוּ שָׁבוּת נָמֵי לֵיכָּא** - אין אפילו שבות, שגם בנפל כולו לרשות הרבים אין בהגבהתו לכרמלית אלא שבות[כו], ועתה שאיגודו בידו אין בו אפילו שבות[כז]. אבל כשיש איסור שבות לא הותרה שבות מקדש במדינה.

אִיתֲיבֵיהּ - הקשה עוד רב ספרא לאביי, שנינו במשנה בשבת (יט:), **מְשַׁלְּשְׁלִין אֶת הַמַּפָּח לַתְּגוּר** לצלותו בערב שבת **עִם חֲשִׁיכָה**[כח], שלא כשאר בשר שאסרו רבנן להניחו בתנור בשעה זו. וקשה, **וְהָא הָכָא** - והרי כאן **דְּשָׁבוּת דְּמִקְדַּשׁ בָּמְדִינָה** היא, שאף שהצלית צורך מקדש, בירושלים נעשית ולא במקדש, ומכל מקום מתירים לשלשלו לתנור, **וְלָא גָּזְרִינַן** - ולא גזרים כבשאר בשר מחשש **שָׁמָּא יַחְתֶּה בָּגָחָלִים.** הרי ששבות מקדש מותרת במדינה, ומאידך, מה שאסרו במדינה לצורך המקדש אסרו אף במקדש[כט]. **מספרת הגמרא:**

אִישְׁתִּיק - שתק אביי, שלא היה בידו להשיב. **כִּי אֲתָא לָקֳמֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף** - כשהזדמן אביי אצל רב יוסף, **אֲמַר לֵיהּ** - אביי לרב יוסף, **הָכִי** [-כך] **אֲמַר לֵי רַב סַפְרָא**, ולא השבתי לו. **אֲמַר לֵיהּ** רב יוסף, **מַאי טַעְמָא לָא תְּשַׁנֵּי לֵיהּ** - מדוע לא תתרץ לו **שִׁבְחֵי הַחֲבוּרָה** צולי הפסח **זְרִיזִין הֲן**, שכל העוסקים בקדשים זריזים וחכמים, ולכן לא גזרו שמא יחתו, אבל לעולם לא הותרה שבות מקדש במדינה. **מבארת הגמרא:** וְטַעְמוֹ של **אֲבָיֵי** שלא תירץ כך לרב ספרא, **כַּהֲנִים זְרִיזִין הֲן אָמְרִינַן** - מן הידוע אצלנו שכהנים זריזים ודבר זה ניתן להאמר[ל], אבל **גַּבֵּי חֲבוּרָה זְרִיזִין הֲן לָא אָמְרִינַן**, שכל ישראל מקריבים פסח ואין כולם זריזים.

הגמרא מביאה תירוץ רביעי לחלק בין המשניות: רָבָא אָמַר, לעולם עוסקות שתיהן בבלת לחה ובבא לקצצה ביד[לא], ומשנתנו המתירה לחתכה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא דְּאָמַר** במשנה בפסחים שמותר, שלדעתו **מַכְשִׁירֵי מִצְוָה הוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.** וְהטעם שאוסר במשנתנו לקצצה בכלי אף שלשיטתו דוחים מכשירים גם מלאכות דאורייתא, **מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּכָמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹיֵי מְשַׁנִּינַן** - שיש לשנות בצורת המלאכה ככל האפשר, ומאחר וניתן לקצוץ את הבלת ביד אסור לקצצה בכלי[לב].

כג. **ודעת** רב ספרא כמאן דאמר הא והא בלחה ששבות יבלת הותרה במקדש בכל אופן, ואין חילוק בין במקדש לבין במדינה לצורך המקדש, וסובר שספר וכל המשניות דלעיל שוות לשבות זו. גאון יעקב (ר"י פיטיסיה יט). כד. **ואף** שסוגייתנו במכשירין שאפשר לעשותם מאתמול, ולכן אמר רב יוסף שאינם דוחים שבת במדינה, ואת הספר אי אפשר להגביה מאתמול, שרים הם בכך שמלאכה גמורה אינה נדחית אצלם. גאון יעקב (שם). אמנם דבריו צריכים ביאור, שחילוק גדול יש בין שני הנידונים. כה. **כגון** שגבוהה שלשה טפחים ורחבה ארבעה על ארבעה. כו. **וגם** אם יעבירנו משם לרשות היחיד לא יתחייב חטאת. כז. **ומכל** מקום לא הותר לגללו אצלו אלא בכתבי הקודש, אבל בשאר ספרים אסור גם בזה. רמ"א (סי' שנ ס"ו). כח. **היינו** מבעוד יום בסמוך לחשיכה. כט. **גאון** יעקב (ר"י פיטיסיה מנלנלן). ל. **שאין** הכהן עובד עד שילמדוהו הלכות עבודה. לא. **רבא** סובר שאין להעמיד את המשנה בפסחים בכלי מפני שמפורש בה שמדובר באיסורי שבות, וכן אין להעמיד את משנתנו ביבישה משום שבזה היתה מתירה לתחוך גם בכלי וכדלעיל. לב. **והתירו** של רבי אליעזר להביא אימל לצורך מילה בשבת דרך רשות הרבים (שבת קנ). אמור בשאי אפשר להביאו באותה מהירות בהיתר. עפ"י רש"י (ר"י פיטיסיה נפ) ותוספות (נקמן ס"י ד"ה מס). טבלת סיכום התירוצים והטעמים ראה בעיוני הפשט.

שואלת הגמרא: מַאי הֲיָא - היכן מצינו בדעת רבי אליעזר חילוק בין אפשר לבין אי אפשר לשנות. **משיבה הגמרא:** מכאן המקור, **דְּתַנְיָא, כֹּהֵן שֶׁעָטָתָה בוֹ נַעֲלַיִם, חֲבֵירוֹ חוֹתְכָה לוֹ בְּשִׁינָיו** בשבת ומכשירו לעבודה **מְדִייקֵת הַגְּמָרָא מהבריתא: בְּשִׁינָיו אִין** - רק בשיניו מותר לחתכה, אבל **בְּכֵלִי לָא**א. ודיוק נוסף, **חֲבֵירוֹ אִין** - גם בשיניים מותר רק לחבירו, אבל **אִיהוּ** - בעל היבלת עצמו, **לָאב**[א].

עתה מוכיחה הגמרא שהברייתא רבי אליעזר היא, ושגם לדעתו אין איסורי תורה נדחים כשאפשר לשנות לאיסור דרבנן. מבררת הגמרא: מַנְיָג - כדעת מי בריייתא זו, **אִילֵימָא** - אם נאמר **שֶׁכֵּן** שהרי **רַבָּנָן** החולקים על רבי אליעזר[ג], **וְהִיא** היא עוסקת **בַּמִּקְדָּשׁ**, קשה, **מִין הָאֲמוּרִי רַבָּנָן בְּעַלְמָא** - בשאר מקומות [במשנה (שבת מ:)] לגבי קוצץ צפרניו בידיו או בשיניו לצורך רשות] שאיסורו **מְשׁוּם שְׁבוּת, הָכָא** - כאן במקדש שהותרה בו השבות, **מָה לְיָ** יקצצנה **הוּא מָה לְיָ חֲבֵירוֹ**, ויהא מותר לקצוץ אף לעצמו. **אֶלָּא לָאו** - אלא ודאי הבריייתא **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, **דַּאֲמַר בְּעַלְמָא** - במשנה שם בקוצץ לעצמו בידיו או בשיניו לצורך רשות **חַיָּיב חַטָּאת**[ד], ובקוצץ לחבירו מודה שאסור רק מדרבנן, **וְהָכָא** - כאן בכהן בעל יבלת מודה שיקצצנה חבירו בשיניו ששבות היא ולא הוא עצמו שאיסורו מדאורייתא, **אַף עַל גַּב** שסובר **דְּמַכְשִׁירֵי מִצְוָה דוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת** גם בדאורייתא, ועל כרחך טעמו משום **שִׁבְּמָה דְּאִשְׁכַּח לְשַׁנּוֹיֵי מִשְּׁנִינַן** - ככל שאפשר לשנות מאיסור דאורייתא לדרבנן אנו משנים. ומכאן המקור לדברי רבא שגם לרבי אליעזר יש לשנות כשאפשר.

דוחה הגמרא: לָא, לְעוֹלָם לרבי אליעזר אין צורך לשנות, ובריייתא זו שהתירה כן לחבירו של בעל היבלת לקצוץ **כְּרַבָּנָן** הסוברים שנטילתה ביד עצמו שבות כבידי חבירו, **וְהָטַעַם** שלא כתבה שיקצצנה בעל היבלת עצמו בשיניו, **אִי עַלְתָה בְּבֵרִיסוֹ** שיכול להגיע לשם בידיו או בשיניו, **הֵכִי נָמֵי** - היתה אכן מורה שיקצצנה בעצמו, אלא **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּגוֹן שֶׁעָטָתָה לוֹ נְשִׁיכָה** [-יבלת]ה **בְּגַבּוֹ וּבְאֶצְבְּעֵי יָדָיו** - מרפקיו, **דְּאִיהוּ לָא מָצֵי לְמִקְטְלַהּ** - שהוא אינו יכול לטילה בשיניו, ולכן נקטה את ההיתר בחבירו[ה].

הגמרא שבה להוכיח שהברייתא כרבי אליעזר וללמוד ממנה שיש לשנות כשאפשר. מקשה הגמרא: וְאִי - ואף אם נקבל שהברייתא כ**רַבָּנָן** הסוברים שאין מכשירים דוחים איסור דאורייתא ולכן לא התירה ליטלה בכלי, הן אמנם שהכהן עצמו לא הוזכר משום שאין בידו להגיע אל היבלת, מכל מקום חבירו **נְשָׁקֵיהּ נְיהֵיהּ בָּיד** - יִתֵּר לו ליטלה בידו, ששבות היא כבשיניו[ו], ואילו היתה כותבת כן היינו למדים שני דברים, הראשון שמכשירין דוחים רק שבות ולא דאורייתא[ז], ולימוד נוסף היה בידינו, שהנוטל יבלת בכלי חייב מדאורייתא גם לרבנן, **וְאַבמצעות** לימוד זה **תִּפְשׁוֹט דְּרַבִּי אֶלְעָזָר**, נלמד ממנה שדברי רבי אלעזר נכונים, **דַּאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מֻתָּלוֹקֶת** רבי אליעזר ורבנן בדרגת איסור הקוצץ צפרניו היא רק בקוצץ **בְּיָד, אֲבָל בִּכְלִי דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב** מדאורייתא, שהחותך מן החי כדרכו בחול תולדת גוזז היא[ח]. אבל עתה שהתירה רק בשיניו ולא בידו אי אפשר ללמוד זאת, שכיון שלא התירה את הקציצה ביד האסורה מדרבנן על כרחך אין באי הזכרת פרט מסוים בה הוכחה שאיסורו מדאורייתא. וקשה איפוא מדוע לא התירה לחבירו ליטלה בידו, שבזה היינו לומדים את הלימודים הנזכרים. אלא ודאי הטעם שהברייתא לא התירה לו ליטלה ביד מפני שאינה כשיטת רבנן אלא כרבי אליעזר, וסובר הוא שאין שבת נדחית באיסור חמור כשאפשר לשנות לאיסור קל.

חוזרת הגמרא ומקשה על המוכיח שהברייתא רבי אליעזר: וְלֵימָא כְּוָתֵיךְ - וגם לשיטתך שלרבי אליעזר יש לשנות לאיסור קל כשאפשר, והברייתא כשיטתו, קשה אותה קושיא, **לְרַבִּי אֶלְעָזָר נְמֵי לֵיתֵי נְיהֵיהּ בָּיד** - אף לרבי אליעזר יבלתו בשיניו שגם ביד אסור. **שֶׁהכוצץ** יבלתו בשיניו בעצמו מתכוון את העור כראוי, אבל חבירו אינו מתכוון כראוי בקציצה בשיניו. ג. **וּבְעַלְתָּה** בו היבלת בשבת. אבל בעלתה בערב שבת אסור לחתכה בשבת לדעתם כיון שהיה אפשר מאתמול. מהרש"א (פרש"י ד"ה ולימא). ד. **והוא** הדין ליבלתו. ה. **נראה** שצריך לומר 'יבלת', והמעתיקים טעו בשל הלשון בשבועות (מז:) 'שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו'. ושמא כתבה הגמרא בעצמה לשון זו אגב הלשון שם הגם שאינה מדויקת. רש"ש (ד"ה כגון). ו. **וביבלת** שבגבו אינו יכול ליטול גם בידו. גאון יעקב (ד"ה כל) בביאור דברי רש"י. ז. **היינו** ביבלת שבגבו. ולכן הוזכר חבירו בלבד, אף שביבלת שבאצילי ידיו יכול גם הוא לתלשה ביד השניה. גאון יעקב (שם). ח. **אבל** אם הבריייתא כרבי אליעזר עולים הדברים יפה כפי שיתבאר. ט. **כפי** שהנוגע לומדים ממנה גם עתה. י. **הן** משום שדרך ליטלה ביד יותר מאשר בשיניים, והן מפני שדומה יותר לנטילה בכלי. יא. **ואף** שרבי אליעזר מיקל ומתיר במלאכה דאורייתא כשאי אפשר לשנות ולדרבן אסור לעבור על מלאכה דאורייתא כשאפשר בשבות, שלרבי אליעזר יש חשש שאם נתיר שבות חמורה כשאפשר בקלה יתירו גם בדאורייתא כשאפשר בשבות, אבל לרבנן שאיסור דאורייתא אינו ניתר כלל לצורך מכשיריו אין צורך להחמיר בשבות אחת יותר מבחבירתה. חשר מקוצי (כפתפות פ"ש ס"ק ס"ג). יב. **באופן** שלא נעשה בעל מום, ואף לא בעל מום עובר. ע"פ חזון איש (ס"ד סי' ג אות טו ד"ה כמהרש"ם). יג. **בין** עשב [קני סוף], וכשהוא יבש הרי הוא רפואה למכה. כמבואר בשבת (קמ:). וראה מה שכתב בזה באליה רבה (סי' שכח ס"ק טו). יד. **גזירה** שמא ישחוט סממנים [-מיני עשבים] בשבת (שבת נג:) ויעבור על מלאכת טוחן שהיא אחת מל"ט המלאכות האסורות בשבת (שם נג:), והיינו רק למי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך בכריא, אבל אם נחלה כל גופו או שנפל למשכב, אף שאין בו סכנה מותר לעשות לו רפואה. שולחן ערוך (שם סי' שכח ס"ק ס"ג).

א. **לְהַן** תדייק הגמרא מהבריייתא 'בשיניו' שגם ביד אסור. ב. **שהקוצץ** יבלתו בשיניו בעצמו מתכון את העור כראוי, אבל חבירו אינו מתכון כראוי בקציצה בשיניו. ג. **ובעלתה** בו היבלת בשבת. אבל בעלתה בערב שבת אסור לחתכה בשבת לדעתם כיון שהיה אפשר מאתמול. מהרש"א (פרש"י ד"ה ולימא). ד. **והוא** הדין ליבלתו. ה. **נראה** שצריך לומר 'יבלת', והמעתיקים טעו בשל הלשון בשבועות (מז:) 'שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו'. ושמא כתבה הגמרא בעצמה לשון זו אגב הלשון שם הגם שאינה מדויקת. רש"ש (ד"ה כגון). ו. **וביבלת** שבגבו אינו יכול ליטול גם בידו. גאון יעקב (ד"ה כל) בביאור דברי רש"י. ז. **היינו** ביבלת שבגבו. ולכן הוזכר חבירו בלבד, אף שביבלת שבאצילי ידיו יכול גם הוא לתלשה ביד השניה. גאון יעקב (שם). ח. **אבל** אם הבריייתא כרבי אליעזר עולים הדברים יפה כפי שיתבאר. ט. **כפי** שהנוגע לומדים ממנה גם עתה. י. **הן** משום שדרך ליטלה ביד יותר מאשר בשיניים, והן מפני שדומה יותר לנטילה בכלי. יא. **ואף** שרבי אליעזר מיקל ומתיר במלאכה דאורייתא כשאי אפשר לשנות ולדרבן אסור לעבור על מלאכה דאורייתא כשאפשר בשבות, שלרבי אליעזר יש חשש שאם נתיר שבות חמורה כשאפשר בקלה יתירו גם בדאורייתא כשאפשר בשבות, אבל לרבנן שאיסור דאורייתא אינו ניתר כלל לצורך מכשיריו אין צורך להחמיר בשבות אחת יותר מבחבירתה. חשר מקוצי (כפתפות פ"ש ס"ק ס"ג). יב. **באופן** שלא נעשה בעל מום, ואף לא בעל מום עובר. ע"פ חזון איש (ס"ד סי' ג אות טו ד"ה כמהרש"ם). יג. **בין** עשב [קני סוף], וכשהוא יבש הרי הוא רפואה למכה. כמבואר בשבת (קמ:). וראה מה שכתב בזה באליה רבה (סי' שכח ס"ק טו). יד. **גזירה** שמא ישחוט סממנים [-מיני עשבים] בשבת (שבת נג:) ויעבור על מלאכת טוחן שהיא אחת מל"ט המלאכות האסורות בשבת (שם נג:), והיינו רק למי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך בכריא, אבל אם נחלה כל גופו או שנפל למשכב, אף שאין בו סכנה מותר לעשות לו רפואה. שולחן ערוך (שם סי' שכח ס"ק ס"ג).

★ ★ ★

משנה משנה זו עוסקת בדין חבישת מכה בגמי במקדש ובמדינה בשבת: פֹּהֵן שֶׁעָקָה בְּאֶצְבָּעוֹיב, **כּוֹרֵךְ** בשבת **עָלֶיהָ** [-על מכתו] **גֶּמִי**יג לכסותה בשעת עבודתו **בַּמִּקְדָּשׁ**, ואף שהגמי מרפא, וחכמים אסרו לעשות רפואה בשבת שלא במקום סכנה [אם לא נחלה בכל גופו][יד], מכל מקום כיון שאין דרך ארץ שתיראה מכתו בשעת העבודה, הותרה שבות [-גזירה שגזרו חכמים כדי שלא יבוא לעבור על מלאכת שבת האסורה מן התורה] במקדש[טו], **אֲבָל לֹא** יכורך בשבת על מכתו **בַּמְּדִינָה** - מחוץ למקדש[טז], שהרי אסרו חכמים כל רפואה בשבת. **וְאִם** מהדק את הגמי על מכתו כדי **לְהוֹצִיא דָּם** מהמכה, **בֵּין וְכֵן** - במדינה ובמקדש **אֲסוּרִי**יז, כיון שאין בזה צורך עבודה, ועוד שיש בזה איסור תורה, ואיסורי תורה לא הותרו במקדש[יח].

★

גמרא בסוגיא זו שלפנינו תדון הגמרא בשלשה דינים הנוגעים לעבודות הכהנים במקדש. א. דין חציצה בין יד הכהן לכלי שרת. ב. דין חציצה בין גוף הכהן לבגדי כהונה. ג. דין כהן הלובש בגדים נוספים מלבד בגדי הכהונה שמחויב בהם.

שנינו במשנה, כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש. הגמרא מביאה מחלוקת האם רק כריכת גמי הותרה במקדש: אָמַר רַב יְהוּדָה דְּבְרִיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, לֹא שָׁנוּ היתר זה לכרוך על מכה שבאצבעו במקדש, **אֶלָּא גֶּמִי**, שאינו בגד, **אֲבָל** לכרוך **צַלְצוּל קָטָן** - תגורה קטנה ונאה, **הֲוֵי יִתּוּר בְּגָדִים**, וכהן העובד במקדש כשהוא לבוש יותר מהבגדים שמחויב בהם, עבודתו פסולה[יט], ואף בימי החול אסור לכרוך צלצול על מכתו.

דעה חולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא אָמְרוּ דין **יִתּוּר בְּגָדִים אֶלָּא** במוסיף **בְּגַד בְּמָקוֹם** העומד **לְבְלִיטַת בְּגָדִים** [-בגדי כהונה][כ], **אֲבָל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם בְּגָדִים**, כגון על אצבעו, **לֹא הֲוֵי** - אין בכך משום **יִתּוּר בְּגָדִים**, ורשאי הכהן לכרוך על אצבעו גם צלצול.

הגמרא מקשה על ההיתר לכרוך גמי או צלצול על אצבעו: וְתִיפּוֹק לֵיהּ - והלא מלבד דין יתור בגדים, יש לאסור כריכת גמי וצלצול על אצבעו **מִשּׁוּם חֲצִיצָה** בין יד הכהן לכלי שרת שבו עושה הכהן את עבודות הקרבנות[כא], ואיך התירה המשנה לכרוך על אצבעו גם [נלפי רבי יוחנן אף צלצול][כב].

מתרצת הגמרא: דין משנתנו [דברי רבי יוחנן] אמור, באופן שלקה הכהן **בְּיָד שֶׁמֵּאל** שאין עבודה כשירה בה[כג], ולא שייך בה פסול חציצה. **אִי נְמֵי** - אופן נוסף שאין בו חציצה, שלקה אף **בַּיָּמִין, וְשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם עֲבוֹדָה** - אין אליעזר תתיר לחבר הכהן ליטלה בידו, שנטילת יבלת ביד החבר גם לדעתו איסור דרבנן היא, וכיון ששינה מהמלאכה דאורייתא שבנטילתה בכלי, ומדוע התירה לו ליטלה רק בשיניו. ולא הועלת כלום בהעמדת הבריייתא כרבי אליעזר. **מיישבת הגמרא: הָאי מַאי** - וכי מה קושיא היא, **אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלֹּא** - אם נאמר שהברייתא כ**רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** מובן, שהטעם שהתיר לחבר ליטלה רק בידו ולא בשיניו **הַיְינוּ** משום **דְּגָזַר** על נטילתה **בְּיָד אַטו** נטילתה **בִּכְלִי** האסורה מדאורייתא, שכשם שיש לשנות מדאורייתא לדרבנן כך יש לשנות משבות חמורה לקלה, ונטילת היבלת ביד חמורה מנטילתה בשיניים, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** - אבל אם תאמר **שֶׁרַבָּנָן הִיא** הסוברים שאין שבות במקדש וממילא אין מקום לחלק בין איסורים דרבנן[כא], **נְשָׁקֵיהּ נְיהֵיהּ בָּיד** - יותר לחבר ליטלה בידו ולא רק בשיניו. אלא ודאי הבריייתא כרבי אליעזר ויש ללמוד ממנה שבמקום האפשר יש לשנות לאיסור קל. **מסיימת הגמרא: וְתוּ לָא מִידִי** - ויותר אין לדון בזה, שודאי כן הוא.

★ ★ ★

משנה משנה זו עוסקת בדין חבישת מכה בגמי במקדש ובמדינה בשבת: פֹּהֵן שֶׁעָקָה בְּאֶצְבָּעוֹיב, **כּוֹרֵךְ** בשבת **עָלֶיהָ** [-על מכתו] **גֶּמִי**יג לכסותה בשעת עבודתו **בַּמִּקְדָּשׁ**, ואף שהגמי מרפא, וחכמים אסרו לעשות רפואה בשבת שלא במקום סכנה [אם לא נחלה בכל גופו][יד], מכל מקום כיון שאין דרך ארץ שתיראה מכתו בשעת העבודה, הותרה שבות [-גזירה שגזרו חכמים כדי שלא יבוא לעבור על מלאכת שבת האסורה מן התורה] במקדש[טו], **אֲבָל לֹא** יכורך בשבת על מכתו **בַּמְּדִינָה** - מחוץ למקדש[טז], שהרי אסרו חכמים כל רפואה בשבת. **וְאִם** מהדק את הגמי על מכתו כדי **לְהוֹצִיא דָּם** מהמכה, **בֵּין וְכֵן** - במדינה ובמקדש **אֲסוּרִי**יז, כיון שאין בזה צורך עבודה, ועוד שיש בזה איסור תורה, ואיסורי תורה לא הותרו במקדש[יח].

★

גמרא בסוגיא זו שלפנינו תדון הגמרא בשלשה דינים הנוגעים לעבודות הכהנים במקדש. א. דין חציצה בין יד הכהן לכלי שרת. ב. דין חציצה בין גוף הכהן לבגדי כהונה. ג. דין כהן הלובש בגדים נוספים מלבד בגדי הכהונה שמחויב בהם.

שנינו במשנה, כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש. הגמרא מביאה מחלוקת האם רק כריכת גמי הותרה במקדש: אָמַר רַב יְהוּדָה דְּבְרִיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, לֹא שָׁנוּ היתר זה לכרוך על מכה שבאצבעו במקדש, **אֶלָּא גֶּמִי**, שאינו בגד, **אֲבָל** לכרוך **צַלְצוּל קָטָן** - תגורה קטנה ונאה, **הֲוֵי יִתּוּר בְּגָדִים**, וכהן העובד במקדש כשהוא לבוש יותר מהבגדים שמחויב בהם, עבודתו פסולה[יט], ואף בימי החול אסור לכרוך צלצול על מכתו.

דעה חולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא אָמְרוּ דין **יִתּוּר בְּגָדִים אֶלָּא** במוסיף **בְּגַד בְּמָקוֹם** העומד **לְבְלִיטַת בְּגָדִים** [-בגדי כהונה][כ], **אֲבָל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם בְּגָדִים**, כגון על אצבעו, **לֹא הֲוֵי** - אין בכך משום **יִתּוּר בְּגָדִים**, ורשאי הכהן לכרוך על אצבעו גם צלצול.

הגמרא מקשה על ההיתר לכרוך גמי או צלצול על אצבעו: וְתִיפּוֹק לֵיהּ - והלא מלבד דין יתור בגדים, יש לאסור כריכת גמי וצלצול על אצבעו **מִשּׁוּם חֲצִיצָה** בין יד הכהן לכלי שרת שבו עושה הכהן את עבודות הקרבנות[כא], ואיך התירה המשנה לכרוך על אצבעו גם [נלפי רבי יוחנן אף צלצול][כב].

מתרצת הגמרא: דין משנתנו [דברי רבי יוחנן] אמור, באופן שלקה הכהן **בְּיָד שֶׁמֵּאל** שאין עבודה כשירה בה[כג], ולא שייך בה פסול חציצה. **אִי נְמֵי** - אופן נוסף שאין בו חציצה, שלקה אף **בַּיָּמִין, וְשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם עֲבוֹדָה** - אין

טו. **רש"י** (ד"ה כותך). שבות במקדש הותרה, משום שצריכי המקדש נעשים על ידי כהנים, וכהנים זריזים הם, ואין לחוש שיבואו לידי עבירה. כסף משנה (פ"א מהל' שבת ה"ג). ורק בשעת עבודה ומשום שיש בזה צורך עבודה, אבל אם אין בה צורך, אסור. כי לא אמרו 'אין שבות במקדש' אלא לצורך גבוה ולא לצורך עצמו. ע"פ רש"ש (לעיל קנ: ד"ה ופלג). טז. **וכן** במקדש שלא בשעת עבודה אסור, כי רק לצורך עבודה הותרה שבות במקדש. יז. **מרש"י** (ד"ה ואם) משמע שעיקר החילוק הוא אם הוא מהדק אם הגמי את הגמי שהוא מהדקו. הדקדק המגן אברהם (סי' שכח ס"ק נג) מדבריו, שרק אם עשה מעשה כדי להוציא דם כגון שהידק גמי על מכה, עובר באיסור תורה, אבל אם הניח דבר שמושך מעצמו דם, אינו עובר על איסור תורה, כי הוא לא עשה כלום, ועיין שם שכתב שמרש"י בובחים (עט. ד"ה ופלג) לא משמע כן. יח. **בובחים** (עז. ד"ה ואי) למדה הבריייתא דין זה מהפסוק (ויקרא ו ג) 'בגדי אהרן הכהנים' שרק 'הכהנים בכיהנם' כשרים לעבודה, והיינו כשלובשים בגדים כדינם לכלי שרת שעשה יותר. יט. **וכגון** שלבשם על בגדי הכהונה פוסלת, שנאמר (ויקרא ו ד) ולבשם תחתיהם שבעודתו פסולה כלאו הכי משום חציצה בין הבגד לבשרו. תוספות הרא"ש (ד"ה ופלג). כ. **עבודות** הקרבן שם שחיטה קבלה הולכה זריקת הדם על גבי המזבח, שחיטה אינה חשובה עבודה בגמרה וכשירה בזר (זבחים יז:). ועבודות אלו נעשות על ידי כלי שרת דזוקא [ולענין סכין השחיטה נחלקו הראשונים (לפי תוס' זבחים מ. ד"ה פחות) אם צריך להיות כלי שרת, או שכשר בכלי חול]. וחציצה בין יד הכהן לכלי שרת שעשה עושה את העבודות פוסלת, שנאמר (ויקרא ו ד ה) לגבי עבודת קבלת הדם מן הקרבן הנשחט 'ולקח הכהן', שתהא לקיחה בעצמו של כהן. וכן נאמר (שם ח ו ט) לגבי זריקת הדם 'ויזרק הכהן'. רש"י (ד"ה ופשוט). כא. **משנה** (זבחים טו:). כדעת חכמים שהחולקים על רבי שמעון, ולמדו כן משום שדרשו כל מקום שנאמר כהונה או אצבע, אינו אלא ימין. גמרא (שם כה:).

המכה בכף ידו שבה מחזיק בכלי שרת, אלא על גב אצבעו שאינה נוגעת בכלי שרת, ולא שייך שם פסול חציצה[כב].

הגמרא מביאה דעה נוספת החולקת על רבי יוחנן. אומרת הגמרא: וְסָלְקָא **דַּעְתָּךְ** - ורבי יוחנן שאמר שאין יתור בגדים פוסל שלא במקום בגדים, חולק על רבא, **דְּאָמַר רַבָּא אָמַר רַב חִסְדָּא**, כהן שיש לו דבר על בשרו, אם הוא **בְּמָקוֹם בְּגָדִים** [-בגדי כהונה], **אֲפִילּוּ** אינו אלא **נִימָא** [-שערה או חוט] **אַחַת חוֹצֶצֶת** בין בגדי כהונה לבשרו ועבודתו פסולה[כג], ואם הוא **שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם בְּגָדִים**, שלא שייך לפסול עבודתו משום חציצה בין גופו לבגדי כהונה, אם כרך שם בד שיש בו **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות, **חוֹצְצוֹת** - נחשב בגד ועבודתו פסולה מצד יתור בגדים[כד]. **פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות, **אֵינָן חוֹצְצוֹת** - אינה פוסלת מצד יתור בגדים, שאינו בגד.

הגמרא מבררת אם רבא חולק גם על רב יהודה בריה דרבי חייא. אומרת הגמרא: **אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן** - על רבי יוחנן הסובר שאין פסול יתור בגדים אלא במקום בגדים, ומשמע גם בגד שיש בו שלש על שלש אצבעות, **וְדַאי פְּלִיגָא** - ודאי רבא חולק, שהרי לרבא בגד שיש בו שלש על שלש פוסל משום יתור בגדים גם שלא במקום בגדים. אבל עדיין יש לדון, **אַדְּרַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא מִי נִיכָּא פְּלִיגָא** - האם רבא חולק גם על רב יהודה בריה דרבי חייא הסובר שצלצול קטן פוסל משום יתור בגדים הגם שאין בו שלש על שלש, וסובר שאינו בגד ואינו פוסל.

אומרת הגמרא: אין הכרח שרבא חולק על רב יהודה בריה דרבי חייא, משום ד**שַׁאנִי צַלְצוּלָּ קָטָן דַּחֲשִׁיב** - שונה צלצול קטן משאר בגדים, שאף שאין בו שלש על שלש, כיון שעשוי לנוי הוא חשוב ונחשב ככבד, וגם רבא הסובר שרק בגד שיש בו שלש על שלש פוסל משום יתור בגדים, יתכן שיודה בצלצול קטן שפוסל.

הגמרא מביאה גירסא אחרת: לְיֹשָׁנָא אַחֲרִינָא, אָמְרֵי הָהּ - יש ששנו מחלוקתם בלשון אחרת, **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, לָא שָׁנוּ** היתר זה לכרוך על מכתו במקדש **אֶלָּא נָמֵי**, שאינו בגד, **אֲבָל צַלְצוּלָּ קָטָן** כיון שבגד הוא הרי הוא **חוֹצֵץ** - פוסל עבודתו משום יתור בגדים[כה], ואסור לכרוך בו.

דעה חולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אין בצלצול שכורך על מכתו כדי לפסול עבודתו משום יתור בגדים כיון שאין בו שלש על שלש, **שֶׁלֹּא אָמְרוּ** דין פסול **חֲצִיצָה בְּדָבָר הַפָּחוּת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֶלָּא** אם הוא **בְּמָקוֹם בְּגָדִים**, ששם חוצצת אפילו נימא אחת ופוסלת עבודתו, **אֲבָל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם בְּגָדִים** שמצד חציצה לא שייך לדון,

---

כב. **בהידושי** תחם סופר (סוכה מג. סוגיית לעגולן) העיה, שלשון המשנה 'כורך' משמע שמסובב את הגמי סביב אצבעו, ונמצא שגם בפנימיות ידו יש גמי, ואם כן מה הועילה הגמרא בתירוצה שלקה בגב ידו ולא בכף ידו, סוף סוף הגמי הולך סביב אצבעו. כג. **חציצה** בין בגדי כהונה לגופו פוסלת, שנאמר (ויקרא ו ג) 'ומכנסי בד ילבש על בשרו'. גמרא (זבחים יט.). ופוסלת עבודתו. רמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"ו). ואף שלענין טבילה במקוה, רק חציצה על רובו ומקפיד עליה פוסלת מן התורה, מכל מקום לענין בגדי כהונה אפילו נימא אחת חוצצת ופוסלת, משום שכך ניתנה ההלכה למשה מסיני

[ודין חציצה הוא הלכה למשה מסיני, כמו שמבואר לעיל (ז:)]. גאון יעקב (ד"ה כפשוטו). כה. **וגקט** רבא לשון 'חציצה' אגב תחילת דבריו שנימא אחת במקום בגדים תוצצת, שיתור בגדים אין בזה כיון שאינה בגד, ופוסלת רק מצד חציצה. כה. **אף** שהפסול הוא מצד יתור בגדים ולא מצד חציצה, נקטה הגמרא לשון 'חציצה', מפני שרבי יוחנן החולק עליו אמר דבריו בלשון זו, והטעם שרבי יוחנן נקט לשון זו, מפני שאמר פחות משלש על שלש חוצץ במקום בגדים, ופחות משלש על שלש אינו פוסל אלא משום חציצה, שאין יתור בגדים בפחות משלש על שלש. רש"י (ד"ה כפשוטו).

שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ חוֹצְצוֹת - פוסלות משום יתור בגדים[א], **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ** על שלש **אֵין חוֹצְצוֹת** - אין פוסלות משום יתור בגדים, משום שאין בהם שיעור בגד. וצלצול קטן כיון שאין בו שלש על שלש אינו בגד ואינו פוסל משום יתור בגדים.

אומרת הגמרא: וְהֵיכִי דָּמֵי - ושיטת רבי יוחנן היא כשיטתו **דְּרָבָא אָמַר רַב חִסְדָּא** (לעיל קג:), שבמקום בגדים אפילו נימא אחת חוצצת, ושלא במקום בגדים, שלש על שלש פוסלות, פחות משלש על שלש אינן פוסלות. אלא שרבי יוחנן יצא בדבריו לחלוק על רב יהודה בריה דרבי חייא שפסל צלצול שלא במקום בגדים, ואילו רבא אמרה כמימרא בפני עצמה[ב].

הגמרא מבררת האם רבא חולק על רב יהודה בריה דרבי חייא: לָיְמָא - האם נאמר שהמימרא של רבא שבגד שאין בו שלש על שלש אינו פוסל משום יתור בגדים, **פְּלִיגָא** - חולקת על המימרא **דְּרַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא**, שאמר שצלצול קטן פוסל משום יתור בגדים, אף שאין בו שלש על שלש[ג]. **אומרת הגמרא:** אין להוכיח כן מדברי רבא, מפני ד**שַׁאנֵי צַלָּצוּלֵי קְטָנֵי דְּחָשְׁיִי** - שונה צלצול קטן משאר בגדים שהוא חשוב, וגם רבא יודה שנחשב בגד אף שאין בו שלש על שלש ויפסול משום יתור בגדים.

מקשה הגמרא: וְלִדְבֵי יוֹחָנָן המתיר לכרוך בצלצול קטן, **אַדְאָמְרִינַן גָּמְיָ** - עד שהשמיענו התנא שכריכה בגמי במקדש מותרת, **לִישְׁמְעִינַן צַלָּצוּלֵי קְטָנֵי** - ישמיענו שכריכה בצלצול קטן מותרת, ואין בכך משום יתור בגדים, והיינו יודעים שכל שכן כריכה בגמי מותרת[ד]. **מתרצת הגמרא:** התנא **מִיפְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ** - אגב דרכו בכל המסכת לעסוק בהלכות שבת, **קָא מַשְׁמַע לַן** - השמיענו גם כאן דין בהלכות שבת[ה], **דְּגָמְיָ כָּמֵי** [-מרפא], ואף שרפואה אסורה בשבת, מותר לכרוך בו מכה במקדש משום שאין שבות במקדש[ו].

* * *

משנה משנה זו מביאה היתרים נוספים שנהגו במקדש: בּוֹזְקִין מָלֵחַ - מפרדים מלח ומפזרים[ז] אותו **עַל גַּבֵּי בָּצָע** המזכח בשבת, **בְּשַׁבָּתוֹ שֶׁאֵין** יַחֲלִיקוּ הכהנים העולים בו לראש המזבח, שעל ידי הגשמים הנופלים על כבש המזבח הוא מחליק[ח]. ואין בכך משום אשוויי גומות משום מלאכת בונה[ט].

היתר נוסף: וְזַלָּאִין מים **מִבּוֹר הַגּוֹלָה וּמִבּוֹר הַגָּדוֹל** שבלשכת העזרה[י] **בַּגָּלְגַּל** העשוי להעלות את הדלי שבו שואבים מים על ידי חבלים אף **בְּשַׁבָּת**[יא]. וכן התירו למלא מים בגלגל **מִבְּאֵר הַקָּר** - מבאר הקרוי 'הקר' שהיה מחוץ למקדש[יב], **בְּיוֹם טוֹב** בלבד ולא בשבת. אבל משאר בארות אסור למלא בגלגל בשבת ויום טוב[יב].

*

גמרא שנינו במשנה, בוזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו. הגמרא מקשה על כך מברייתא: רַבִּי יְהוּדָה - הקשה לו **רַב אִיקָא מִפְּשְׁרוֹנְיָא** [-שם מקום] **לְרָבָא, תָּנֵן** - שנינו במשנתנו, **בּוֹזְקִין מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ בְּשַׁבְּיל שֶׁלֹּא יַחֲלִיקוּ**, וממה שקבע התנא היתר זה בכבש המזבח יש לדייק, **בְּמַקְדָּשׁ אִין** - רק במקדש הותר זאת, אבל במקום משופע **שַׁבְּדַּרְגָה, לֹא** - אסור לבזוק מלח בשבת כדי שלא יחליקו ההולכים בו[יג]. **וְרַמְיָנְהִי** - וקשה על כך ממה ששנינו בברייתא, **חֲצַר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמֵימֵי גְּשָׁמִים**, וקשה לילך בה, **מֵבִיא** בשבת **תֶּבֶן וּמְרַדֶּה** [-שוטח] **בָּהּ**, הרי שמותר אף במדינה.

מתרצת הגמרא: משנתנו עוסקת במלח והברייתא בתבן, **וְשַׁאנֵי תֶּבֶן** - שונה תבן ממלח משום **דְּלֹא מְבַטֵּל כֵּיהּ** - אינו מבטלו להיות שם לעולם, אלא עתיד ליטלו להשתמש בו לצורך מאכל בהמה או לטיט, על כן אין בהשטחתו בקרקע החצר משום השוואת גומות שאסורה משום מלאכת 'בונה'[יד], ולכך גם במדינה הותר. אבל מלח אינו ראוי לשימוש לאחר דריסת רגלי ההולכים ומבטלו שם, לפיכך במדינה אסור לשוטחו מפני שמשום גומות ונחשב כבונה[טו], ורק במקדש הותר לפזרו.

הגמרא מבררת האם מבטל את המלח על גבי הכבש: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, הַאי מַלָּח - מלח זה שהותר לפזר במקדש על הכבש **הֵיכִי דָּמֵי** - במה מדובר, **אִי דְּמִבְטֵל לֵיהּ** - אם מבטלו שישאר תמיד על הכבש, **קָא מַזְסִיף אַבְנָיו** - מוסיף הוא על גובה הכבש **(וְכָתִיב** בציווי דוד לשלמה על בנין המקדש (דברי הימים א' כח יט) **'הַכֹּל בִּכְתָב מִיָּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל** כֹּל מְלָאכוֹת הַתַּבְנִית', כלומר כל תבנית המקדש נמסרה לי מהנביאים ואין לשנותה[טז]), וגם בחול אסור[יז], **וְאִי דְּלָא קָא מְבַטֵּל לֵיהּ** - ואם אינו מבטלו להיות שם תמיד, אלא דעתו ליטלו משם, אף שמצד תוספת על הבנין אין בו, אבל **קָא הָוְיָא חֲצִיצָה** - חוצץ הוא בין רגלי הכהנים לכבש ופוסל עבודתם[יח].

משיבה הגמרא: לעולם אינו מבטל את המלח על הכבש[יט], ולכן אין בכך משום תוספת על הבנין, ואל תקשה שאם כן יש בכך חציצה בין רגלי הכהנים לכבש, משום שמשנתנו מדברת במפזרו רק **בִּשְׁעַת הוֹלָכַת אֲבָרִים לְמַטָּה** להקטירם בראש המזבח, **דְּלָאו עֲבוֹדָה הִיא**, כיון שאינה באה לצורך כפרה[כ], ולכך אין חציצה פוסלת בה[כא].

מקשה הגמרא: וְלָא - וכי אין הולכת אברים לכבש נחשבת עבודה, **וְהָא כְּתִיב** בפרשת עולה (ויקרא ו ב) **'וְהַקֹּרֵב אֶת עֹלַת הַבֹּקֶר וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה, וְאָמַר מַר, 'וְהקריב הכהן' זוֹ הוֹלָכָת אֲבָרִים לַמַּטָּה**[כב], הרי שטעונה כהונה ואם כן עבודה היא, וחזרת השאלה מדוע אין המלח שעל הכבש חוצץ ופוסל את העבודה. **מיישבת הגמרא: אָלָּא אֲמַר** [-אמורי], שההיתר לפזר מלח על הכבש הינו רק **בִּשְׁעַת הוֹלָכַת עֲצֵי לַמַּעֲרָכָה**[כג], **דְּלָאו עֲבוֹדָה הִיא** המחייבת כהונה, ועל כן אין חציצה פוסלתה[כד].

*

הגמרא חוזרת לדון בהיתר שטיחת תבן בחצר שנתקלקלה במי גשמים: דְּרַשׁ רַבָּה[כה], **חֲצַר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמֵימֵי גְּשָׁמִים מֵבִיא** בשבת **תֶּבֶן וּמְרַדֶּה בָּהּ.** כשסיים דרשתו[כו] **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, וְהָתַנְיָא** בברייתא, **בְּשֶׁהוּא מְרַדֵּה** - שוטח התבן, **אֵינוֹ מְרַדֵּה לֹא בִּשְׁפִיכָה מִפֶּל וְלֹא בְּשפיכה מקוּפה** כבחול, שמא מתוך כך לא ירגיש ויבא להשוות גומות[כה], **אֶלָּא** מרדה **בְּשׁוֹלֵי קוּפָּה** - קופה שנשברו דפנותיה ונשארו שוליה מביא עליה תבן ומפזרן, ששינוי הוא, ויזכור שלא להשוות גומות.

הַדָּר אוֹקֵים רָבָא אֲמוֹרָא עִלָּויָא - חזר רבא והעמיד 'אמורא' [-בעל קול חזק] כדי שישמיע לרבים את דבריו[כז], **וְדָרַשׁ, דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתִּי לְפָנֶיךָ** והובן

א. **אבל** חציצה אין כאן כיון שאינו לא במקום בגדים ולא במקום עבודה. ונקט רבי יוחנן לשון 'חציצה' אגב חזרתו לדבריו שעסקו בחציצה בין בגדי כהונה לבשר הכהן. רש"י (לעיל קג: ד"ה פלגי - תמלין). ב. **כך** מבואר מהמשך דברי הגמרא שציצאה לדון האם רבא חולק על רב יהודה בריה דרבי חייא, ואילו לגבי רבי יוחנן לא יצאה הגמרא לדון כן [כמו שמבואר כן ברש"י (בסוגיתנו יט. ד"ה ופסלת) ותוס' (לעיל קג: ד"ה פלגי)], ומוכרח משאלת הגמרא 'ולרבי יוחנן וכו'. ג. **אבל** על רבי יוחנן לא יצאה הגמרא לדון אם נחלק על רב יהודה בריה דרבי חייא, משום שדבריו נאמרו כדי לחלוק עליו, ולכן בודאי סובר שצלצול קטן אינו חוצץ. מה שאין כן דברי רבא שנאמרו כמימרא בפני עצמה, דנה הגמרא אם נחלק על רב יהודה בריה דרבי חייא. רש"י (בסוגיתנו יט. ד"ה פלגי), וכמו שנתבאר בהערה הקודמת. ד. **עי"ש** רש"י בהבחים (יט. ד"ה דגמי), והיינו, שאין הביאור ב'מילתא אגב אורחיה' כאן בכבכל הש"ס, להיידוש הבא דרך אגב, אלא כוונת הגמרא שבהר החנא חידוש ברישי שבת שכן רגילים עסקו בכל המסכת. תורת חיים (ד"ה פלגי מתמתמין). ה. **רש"י** (ד"ה פלגי מתמתמין). ו. **בצר** דרומו של המזבח היה כבש ארוך שלשים ושתים אמות ורחב ט"ו אמה, ויורד בשיפוע מגובה המזבח [שהיה גבוה עשר אמות. גמרא (זבחים נה:)] ועד לרצפת העזרה, ובו היו הכהנים עולים לצורך עבודת הקרבנות שבראש המזבח. גמרא (זבחים סב:-סג:). ז. **רש"י** (ד"ה בוזקין). אמנם הרמב"ם (פרק"מ פ"א מ"י) פירש, שסיבת ההחלקה היא עקב שמנונית הבשר הזובה על גבי הכבש, כי את הבשר היו צורבים על גבי הכבש, כמו שמבואר במסכת מנחות (כא:). ח. **בגמרא** להלן יבואר מדוע אין בזה משום אשוויי גומות. ט. **ובמדינה** אסור משום הולדת קול [שהשימוש בגלגל משמיע קול. ויש הסוברים שכל הולדת קול, אף קול שאין בו נעימות כזמר, אסור להשמיע בשבת], או משום גזירה שמא יבא למלאות ולהשקות את גינתו. גמרא. י. **עי'** שם שהיה מקור למים חיים. וראה בגמרא להלן (ע"ב) בטעם הדבר שנקרא כן. יא. **'באר'** נקרא מקום שיש בו מים נובעים, מה שאין כן 'בור' הוא מקום מים מכונסים. על כן בור הגולה ובור הגדול נקראו 'בור' משום שמימיהם היו מכונסים, אבל בבר הקר שהיה בו נביעת מים חיים, נקרא 'באר'. תוספות (ד"ה ומזלאין). יב. **טעם** ההיתר יתבאר בגמרא (לקמן ע"ב). וכן יתבאר (שם) מדוע רק מבאר זו התירו. יג. **רש"י** (ד"ה ולא) ורבינו יהונתן (ד"ה ומפיק) על פי דברי הגמרא בשבת (פג:) 'היתה לו בבית חזי"ו אם הוא בכלל אב וטמאה [-ושתמה] חייב משום בונה'. וראה באבני נזר (סוי"ד סי' כט אות ו-ז) שם הוא בכלל אב מלאכת בונה, או רק תולדה. יד. **בשו"ת** ערוך הרב (סוי' שיג סק"ד) כתב, שאינו משוה גומות ממש, אלא נראה באילו הוא מתכוין להשוות פני הקרקע. טו. **ולא** רק תבנית המקדש בכלל זה, אלא גם תבנית הכלים, כמו שמבואר בבכורות (יח:) לגירסת השיטה מקובצת שם. וכן מבואר ברש"י בערכין (ו: ד"ה גלגל). טז. **יש** שפירשו שהאיסור בפיזור דבר שמבטלו במקדש הוא רק בשבת ומשום בונה, ואינו נכון, שהרי במסכת חולין (פה:) לענין מצות ציצית הדם במקדש אמרה גם כן הגמרא, שאסור לשפוך בעזרה עפר לכסות בו הדם ולבטלו משום שמוסיף על הבנין, ושם אין מדובר בשבת אלא בחול. רש"י (ד"ה קא). יז. **כמפורש** במשנה בזבחים (עו:). ולומדת הגמרא (שם כה:) פסול חציצה זו מפסול חציצה שבין כלי השרת לעצמן של כהן הפוסלת עבודתו. יח. **והיו** משחמשים בו אחר כך למליחת עורות קדשים. רש"י (ד"ה קא). יט. **ואינה** דומה להולכת הדם למזבח כדי לזרקן, שהיא באה לצורך כפרה והשוהה עבודה ולכן חציצה בין רגלי הכהנים ולכבש פוסלתה. כ. **שאף** שהקטרת האיברים על גבי המזבח עבודה גמורה היא ונעשית בכהן דווקא, סברה הגמרא שכיון שאינה באה לכפר אין הולכתם נחשבת עבודה גמורה. רש"י (ד"ה פסולכת). כא. **שכתב** שבתחילת הפסוק כתוב 'והקרב הכהנים יקחו במים והקריב' וגו', מבואר שמדובר באברים. רש"י (ד"ה והקריב), ואין לומר שכוונת הפסוק על הקרבה על גבי המזבח, שכן ענין זה כבר אמור בהמשך הפסוק 'והקטיר המזבחה'. רש"י בחגיגה (ט: ד"ה זו). כב. **בבוקר** עורכים עצים בראש המזבח, ומערכת גדולה של אש שנאמר (ויקרא ו ה) 'ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר'. וזה מלבד המצוה להעלות שני גזרים של עץ עם תמיד של שחר על עצי המערכה. ע"פ הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ג ה"ט). כג. **לָא** משלו דרש, אלא הביא את הברייתא לדעיל שהתיזה ולא הזכירה שהתיהר הוא רק על ידי שיניו. והברייתא שמפנה הקשה לו רב פפא, היא בברייתא אחרת. תוספות הרא"ש (ד"ה דגמי). כד. **ראה** רש"י (זבחים נה: ד"ה ממלח). כה. **רמב"ם** (פרה אפ"ו ה"ל) ומאירי (ד"ה אלא). ואין התחשש מצד התבן, שהלא את התבן אינו מבטלו מן המחם, ואם אינו מבטלו אין בו משום אשוויי גומות, אלא התחשש הוא שמא יבא להשוות גומות בחול וכיוצא בו. מאירי (שם). כו. **בימי** האמוראים היה נהוג שבעת הדרשה עמד ליד הרב הדורש אדם בעל קול חזק והשמיע דבריו לרבים, והוא הנקרא בפי חז"ל 'אמורא'. רש"י (בכורות טו. ד"ה מבלגן, מועדות קו. ד"ה בתלפיה).

מהם שמותר לפזר תבן בשבת ללא שינוי, **טָעוּת הֵן בְּיָדַי. בָּרָם** [-אבל] **דָּבָר אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**[כו], **וְכֻלָּהוּא מֻרְבֶּה** בשבת תבן בחצר, **אֵינוֹ מְרַבֶּה לֹא בָּסָל וְלֹא בְּקוּפָּה אֶלָּא בְּשׁוֹלֵי קוּפָּה.**

★

שנינו במשנה: מְמַלְּאִין מִבּוֹר הַגּוֹזָּה וכו׳ בגלגל.

סוגיא זו עוסקת באיסור שאסרו החכמים להשמיע קול בשבת[כז], **והנה בדין קול שאין בו נעימות, ומביאה ראיה לנידון ממשנתנו. מספרת הגמרא: עוֹלָא אִיקְּלַע** [-נזדמן] **לְבֵי** [-לבית] **רַב מְנַשְּׁיָה** בשבת. **אֲתָא הָהוּא גַּבְרָא טָרַח אַבַּבָא** - בא אדם והקיש על הדלת באגרופו והשמיע קול, **אֲמַר** עולא, **מַאן הַאי** - מי העושה כן בשבת, **לֵיתֵיהּ הָכָא מֵחֵילּ לֵיהּ שָׁבְתָּא** - יתחלל גופו על שחילל שבת, שלדעת עולא כל השמעת קול בשבת אסורה משום מוליד קול[כח]. **אֲמַר לֵיהּ רַבָּה** לעולא, **לָא אִכְּרוּ אֶלָּא** בקול **שֶׁל שִׁיר** - הנשמע כעין של שיר בנעימות ובנחת, שבזה יש לגזור שמא יבא לתקן כלי שיר, אבל הקשה על דלת מותרת.

הגמרא מקשה על רבה: אִיתֵיבֵיהּ [-הקשה] **אַבָּיֵי** לרבה, שנינו בברייתא, **מַצָּלַיִן** יין מחבית **בְּרִיסְקִי** - על ידי צינור השואב נוזלים מן החבית לאחר מציצה מועטת[כט], **וְכַמַּיִם** מים **מֵמֵיאָרָן** [-כלי המטיף מים[לא]] על כלי מתכת הפוך להשמיע קול **לְצוּרַת חוֹלָה בְּשַׁבָּת**[ל]. ויש לדייק, **לְחוֹלָה אִין** - רק לצורך חולה הותר בשבת להטיף מים המשמיעים קול, אבל **לְצוּרַךְ בְּרִיא לָא. הֵיכִי דָּמֵי** - במה מדובר, **לָאו דְּגִים וְקָא בָּצֵי דְּלִיתְעֵר** - האם לא בחולה הישן ורוצה לעוררו לאישו מקול טפטוף המים שלא יבעת, ולצורך זה אינו מטפטף בנעימות ובנחת[לא], ואף על פי כן אסור הדבר לצורך בריא, **שְׁמַע מִינַּהּ אוֹלְודֵי קָלָּא אָסִיר** - מוכח מכך שהולדת קול אסורה בשבת, ולכן גם השמעת קול שאין בו נעימות אסורה.

דוחה הגמרא: לָא - אין ראיה מברייתא זו שהשמעת קול שאין בו נעימות אסורה, כי מדובר בחולה **דְּתֵירֵי** [-עֵרֵי] **וְקָא בָּצֵי דְּלֵיגֵים** - וחפץ להרדימו, שבזה מטפטף את המים בנחת ובנעימה **הַמְשַׁתַּתֵּא בֵּי קָלָּא דְּזַמְּוזֵי** - כדי שישמע כקול מצלתיים וירדם, ולכן אסור בבריא.

מקשה הגמרא עוד: אִיתֵיבֵיהּ אביי לרבה, שנינו בברייתא, **הַמְשַׁפֵּר פֵּירוֹתָיו מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת** שלא יאכלוהו, **וְכֵן הָרוֹצֶה לְשַׁמֵּר מִפְּנֵי הַחֲיָה, מְשַׁפֵּר בְּדָרְכּוֹ בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָמָּפֵק** - יכה כף של כף כדי להבריח את העופות והחיות, **וְלֹא יָמָּפֵק** - יכה בידו על לבו, **וְלֹא יָרַקֵּד** ברגליו להשמיע קול להרחיק **בְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן עוֹשִׂין בַּחוֹל. מַאי מַשְׁמָע** אסור, **לָאו דְּקַמּוֹלֵיד קָלָּא** - האם לא מפני שמוליד קול, ויש ללמוד שכָּל **אוֹלְודֵי קָלָּא אָסִיר**, אף אם אין בו נעימות.

מיישבת הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, השמעת קול שאין בו נעימות מותרת, וטעם איסור פעולות אלו, **גְּזֵירָה שָׁמָּא** מתוך שעושה כמנהגו בחול **יִמְתֹּךְ עֲרוּר** [-אבן] ויזדרז לרשות הרבים כדי להבריחם[לב].

הגמרא מקשה עוד על רבה: וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נָשִׁים הַמְשַׁחֲקוֹת בָּאֲגוֹזִים - מגלגלות אגוזים על גבי דף לקלוע זה בזה, משחקן אסור בשבת. **מַאי טַעְמָא, לָאו דְּקָא מוֹלִיד קָלָּא** - האם לא מפני הקול הנוצר מקליעת האגוזים זה בזה, ויש ללמד מזה, **שֶׁכָּל אוֹלְודֵי קָלָּא אָסִיר**, אף שאין בו נעימות. **מיישבת הגמרא: לָא** - אין ראיה מדברי רב שהשמעת קול שאין בו נעימות אסורה, שיתכן שהטעם שאסר רב לשחק באגוזים הוא מחשש **דִּלְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת** - שמא יישוו גומות בכדי להכין דרך לאגוזים להתגלגל, ולא יעכבם תל עפר או גומא.

הגמרא מוכיחה שטעם האיסור הוא מחשש אשוויי גומות ולא משום השמעת קול: דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - שאם לא תאמר כן, **הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה נָשִׁים הַמְשַׁחֲקוֹת בְּקְלִיעַת תַּפּוּחִים** זה בזה כבאגוזים, משחקן **אָסוּר** בשבת, **הָתָם** - שם בתפוחים **מַאי אוֹלְודֵי קָלָּא אִיכָּא** - איזו השמעת קול קיימת, והלא אין בפגיעתם כל קול, **אֶלָּא** ודאי טעם איסור משחקים אלו **דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת**[לג], ואין ללמוד מהם לדין השמעת קול.

הגמרא מקשה על רבה ממשנתנו: תָּנַן - שנינו במשנתנו, **מְמַלְּאִין מִבּוֹר הַגּוֹזָּה וּמִבּוֹר הַגָּדוֹל בַּגָּלָּל בְּשַׁבָּת**, ויש לדייק, **בְּמַדְיְנָה לָא. מַאי טַעְמָא** במדינה אסור, **לָאו מִשּׁוּם דְּאוֹלְודֵי קָלָּא וַאֲסִיר** - האם לא מפני הקול הנוצר בפעולת הגלגל[לד] האסור בשבת, הרי שגם השמעת קול שאין בו נעימות אסורה.

מתרצת הגמרא: לָא - אין ראיה ממשנתנו שקול שאין בו נעימות אסור, כי הטעם שאסרה המשנה לשאוב מים על ידי גלגל במדינה, הוא **גְּזֵירָה שָׁמָּא** מתוך שהשאיבה בגלגל אין בה טורח **יָמָּא** בו **לְגִינָּתוֹ וְלִחוּרְבָתוֹ**[לה] וישקה את הזרעים והנטיעות שבהן בשבת, ויתחייב משום מלאכת זורע[לו].

הגמרא מביאה שמועה בשם אמימר המגבילה איסור זה: אֲמִימַר שָׁרֵא לְמֵימְלָא בְּגִיגְלָּא בְּמָחוֹזָא - אמימר התיר לדלות מים בגלגל במחוזא [-שם עיר], **וְאָמַר** בטעם ההיתר, **מַאי טַעְמָא גְּזִירוּ רַבָּנָן** איסור לדלות מים בגלגל, מחשש **שָׁמָּא יָמָּא לְגִינָּתוֹ וְלִחוּרְבָתוֹ, הָכָא** - כאן במחוזא **לָא גְּזִינָּה אִיכָּא וְלָא חוּרְבָּה אִיכָּא** - אין לא גינה ולא חורבה, ולא גזרו אלא במקום גינות וחורבות[לז]. **אומרת הגמרא: מֵיתִי** הָכָא **חֲזָא** - כיון שראה אמימר דְּקָא האם לא מפני שמוליד קול, ויש ללמוד שכָּל **אוֹלְודֵי קָלָּא אָסִיר**, אף אם אין בו נעימות.

כו. **צריך** עיון, במה שאמר רבא שאמרו כן בשם רבי אליעזר, שהרי רב פפא אמר לרבא כן בשם סתם ברייתא. מגדי חיים (ס״ח לכלם). כח. **איסור** השמעת קול בשבת הובא במשנה בביצה (לו:) ולא מטפחין ולא מספקין, ופירשה שם הגמרא שאיסורם מדרבנן שגזרו שמא יתקן כלי שיר. ומאותו הטעם נאסרה גם השמעת הקול שבסוגייתנו. כמבואר ברמב״ם (שבת פכ״ג ה״ז). והאיסור הוא רק בהשמעת קול על ידי עשיית מעשה, אבל שירה [-ציפצוף] בפה מותרת. רמ״א (סי״ח סי׳ שכ ס״ק ס״ק) ומשנה ברורה (סק״ק). וראה באור שמח (שבת פכ״ג ה״ח) שלדעת עולא ואביי בסוגיין, שאיסור השמעת קול הוא משום מוליד קול [ראה הערה להלן], אין צריך לטעם של גזירה שמא יתקן כלי שיר. כט. **והרי** זה דומה לאיסור הולדת ריח (פיסה כג.) או הולדת אש מן המים (שם נג.) שאסורים מדרבנן [משום שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה מדאורייתא. רש״י (שם כג. ד״ה דקמוליד). אור שמח (שם). ל. **שם** הצינור ׳דיופי׳ מורכב משתי פלים ׳דורי׳ ׳פי׳, כלומר צינור בעל שתי פיות. וכך היא צורתו ואופן פעולתו, נוטלים צינור ומכופפים את שני ראשיו למטה כשאמצעו נותר למעלה, ושכשבא לשאוב על ידו יין משקע קצהו האחד בתוך חבית היין ואת השני בתוך הכלי אליו רוצה שיעבור היין, באופן שחלק הצינור הנוטה מאמצעו לכיוון הכלי הריק יכיל כמות גדולה יותר מאשר חלקו הנוטה אל החבית, ומוציך בפיו בקצה חלק הצינור הריקן עד שמלא את כל הצינור יין ומניחו, ועל ידי כן נשאב כל היין שבחבית דרך הצינור לכלי הריקן. לא. **בלי** העשוי ממתכת הוא ופיו צר, ונקבים זעירים בתחתיתו, וממלאו מים, וכשסותם פיו העליון אין המים יכולים לצאת מן הנקבים שבתחתיתו, וכשמסיר הכיסוי, יוצאים המים דרך הנקבים טיף אחר טיף. רש״י (ר״ח ומיפיק״ן). לב. **בשבת** אמת (ר״ח שמ״ב) דן האם מדובר בחולה שיש בו סכנה [כמו שדייק כן מדברי רבינו חננאל], או שמדובר בחולה שאין בו סכנה. אלא שאם מדובר בחולה שאין בו סכנה יש להבין מדוע הותר לעבור בשבילו על איסור שבות מדרבנן, עיין שם שהאריך בזה. וראה בשולחן ערוך (או״ח סי׳ שכח ס״ו) ומפרשיו, איזה איסורי דרבנן מותר לעבור עבור חולה שאין בו סכנה. לג. **שקוּל** נעים מרדים ובוראי שאינו מעורר. לד. **רש״י** (ר״ח שמ״ב) [והרמב״ם (שבת פכ״ב ה״ט) ביאר, שהחשש שיזרוק אבן ארבע אמות ברשות הרבים]. בשבת אמת (ר״ח שמ״ב) העיר, שאם כן היה לגמרא לומר ׳שמא יזרוק צרור׳, ולא ׳שמא יטול צרור׳. לכך רצה לפרש [לולא דברי רש״י] שהחשש הוא שמא יטול צרור המחובר לקרקע ויתלשנו. לה. **רב** עצמו לא אמר אלא את המימרא הראשונה ׳נשים המשחקות באגוזים אסור׳. ורב יהודה בא לבאר, שלא נאמר שטעמו משום שמוליד קול, ואינו אסור אלא באגוזים המשמיעים קול ולא בתפוחים, אלא גם בתפוחים אסור, משום שטעם האיסור הוא מחשש של אשוויי גומות שזה שייך גם בתפוחים. גאון יעקב (ר״ח שם). וראה מה שכתבו בזה התוספות (ר״ח שכ). לו. **בסמכת** תמיד (ג:) מבואר שכשהיו מעלים את הכיור בגלגל [כדי שלא יפסלו מי הכיור בלינה], אם יעבור עליהם עמוד השחר, היו משקעין את הכיור בבור על ידי גלגל, וכפי שנתבאר לעיל בהערה]. היה נשמע קול גדול ששמעו אותו עד ירושלים. לז. **הצורך** במים לחורבתו מבואר על פי דברי התוספות במועד קטן (ג. ד״ה ונעקור), שגינה היא מקום זרעים, וחורבה היא מקום שהיו בו אילנות וההתייבשו, וחרשו, ונטעו שם נטיעות. מגדים חדשים (ר״ח שמ״ב). לח. **רבינו** יהונתן (ר״ח שמ״ב) הוסיף, שיש לחשוש גם שמא ימלא יותר ממה שצריך לו לשתות, וישקה מן המותר את הזרעים והנטיעות שבגינתו וחורבתו. וכן משמע מדברי התוספות (ר״ח גומה) שכתבו, שלפי דברי הגמרא עתה, שהחשש הוא שמא ימלא לגינתו ולחורבתו, האיסור הוא רק בגלגל גדול, אבל למלאות בגלגל קטן לא גזרו. לט. **התוספות** (ר״ח ומיפיק) הוכיחו מדברי אמימר שדעתו כדעת רבה שרק קול נעים בקול השיר נאסר, שאם היה דעתו כדעת עולא שאסר כל הולדת קול, אין מקום להתיר לשאוב בגלגל במחוזא שאין בה גינות וחורבות, שהרי הוא מוליד קול. השפת אמת (ר״ח שמ״ב) הקשה, שלדברי אמימר שבמקום שאין בו גינה או חורבה מותר למלאות בגלגל, אם כן מהו ההיתר המיוחד ששנינו במשנה שבמקדש התירו למלאות מים בגלגל, והלא במקדש אין לא גינה ולא חורבה, וגם במדינה באופן זה מותר, ותירץ, שאולי אמימר סובר כעולא שהאיסור בהעלאת גלגל הוא משום השמעת קול, ולכך גם במקום שאין בו גינה או חורבה אסור במדינה, ורק במקדש התירו. ומה שהתיר אמימר להעלות גלגל במקום שאין גינה וחורבה, הוא רק בגלגל שאינו משמיע קול וכי לא כל הגלגלים משמיעים קול בשעה שמעלים על ידם את דלי המים. כי גם עולא מודה שיש לחוש שמא ימלא לגינתו ולחורבתו, אלא שעולא הוסיף לאסור בגלגל המשמיע קול גם במקום שאין בו גינה או חורבה.

תָּרוּ מָה בֵּיתְגָּנָאא - היו ממלאים מים על ידי הגלגל ושורים בו פשתן בחול, **אֲסַר לְהוּ** לשאוב בגלגל בשבת.

★

שנינו במשנה: וּמְבָּאֵר הַבָּאר ביום טוב.

הגמרא מפרשת מהו 'באר הקר' ומדוע הותר לשאוב ממנו בגלגל ביום טוב.

מברירת הגמרא: מַאי בְּאֵר הַבָּאר - מה פשר השם 'באר הקר'. **משיבה הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, בּוֹר שֶׁהַקְּרוּ** [-קראו] **עֲלָיו דְּבָרִים**, כלומר שהביאו ראיות לדבריהם שיש להם כח לעקור שבות מפני הדחק[ב], **וְהִתִּירוּהוּ** - ונותר בה ההיתר לדורות.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבֵי - הקשו בני הישיבה קושיא על שמואל, שנינו בברייתא, **לֹא מִכָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ** לשאוב בגלגל ביום טוב, **אֶלָּא מִזּוֹ בִּלְבָד. וְאִי אָמְרַתְ שֶׁבְּאר הקר' נקראת כך משום שֶׁהִקְּרוּ דְּבָרִים עָלֶיהָ, מַאי זוֹ בִּלְבָד** - איך קוראים לשאר בורות 'בור הקר', והלא לא הוקרו דברים אלא על זו בלבד, ומכיון ששנינו במשנה שהתירו למלאות בגלגל מבאר הקר, פשוט שכוונת המשנה שרק היא הותרה ולא שאר בארות, ומדוע הוצרכה הברייתא לומר שלא כל הבורות הקרות התירו, ונדחו דברי שמואל.

מבארת הגמרא ביאור אחר: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, 'באר הקר' נקראת כך מפני שהיא **בְּאֵר** הנובעת **מַיִם חַיִּים,** ר'הקר' מלשון 'מקור', וכפי **שֶׁנֶּאֱמַר** בתוכחה לאנשי ירושלים (ירמיה ו ז), **'כְּהָקֵיר בֵּירָ מֵימֶיהָ** [-כמקור מי הבאר] **וגו' בֵּן הֵקֵרָה רָעָתָהּ',** כלומר, כמו מי הבאר שנובעים תמיד בלי הפסק, כך רעת אנשי ירושלים נובעת תמיד, שמוסיפים ומחדשים בה[ד]. וחידשה הברייתא שאף שיש בארות רבות הנובעות מים חיים, מכל מקום לא התירו לשאוב מים בגלגל ביום טוב אלא רק ממעיין אחד מסוים.

הגמרא מביאה פרטים נוספים אודות היתר שאיבה מבאר הקר: גּוּפָא - נבאר את דברי הברייתא שהובאה בסמוך, **לֹא מִכָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא מִזּוֹ בִּלְבָד. וְכִשֶּׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה** מבבל לארץ ישראל בזמן בית שני, **חָנוּ עָלֶיהָ** [-בסמוך לה] ביום טוב בעלותם לרגל[ה] והוצרכו למים, **וְנִבְיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן** שהם חגי זכריה ומלאכי, **הִתִּירוּ לָהֶן,** ונשאר הדבר בהתירו שממלאין ממנו ביום טוב, אך לא למדו מהיתר זה על שאר בורות. **וְלֹא נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן** בלבד התירום, **אֶלָּא** כך נהגו אף אבותיהם[ו], **ותפסו מִנְהָג אֲבוֹתָם בִּידֵיהֶם.**

★ ★ ★

משנה משנה זו תמשיך לעסוק באיסורי שבות שהותרו במקדש, ותדון אם ומתי מותר להוציא בשבת שרץ מת שנמצא במקדש, מבלי לחשוש לאיסור מוקצה בשבת[ז]. אגב כך תעסוק המשנה באופן בו מוציאים את השרץ.

שמונה שרצים האמורים בתורה[ח], יש להם לאחר מותם דין אב הטומאה[ט]. אב הטומאה שנגע באדם או בכלים, באוכלים או במשקים, מטמא אותם. ומה שנטמא על ידי השרצים נעשה ראשון לטומאה [ונקרא גם 'ולד הטומאה'], ואינו מטמא אלא אוכלים ומשקים[י]. אמנם פשוטי כלי עץ [בלי עץ שאין להם בית קיבול] אינם מקבלים טומאה כלל[יא].

ישנם אבות הטומאה [כגון נבלת בהמה] המטמאים את האדם הנושאם בטומאת משא, אולם שרץ מת אינו מטמא אלא במגעַ[יב].

שרץ מת שנמצא במקדש, חובה על הכהנים להוציאו מיד ללא שהות[יג]. אלא שביד אסור להוציאו, שעל ידי כן יטמא הכהן[יד], וגורם לכך שאדם טמא יצמא במקדש, ויש בזה איסור כרת[טו]. וישנם שני אופנים האיך יוציאו הכהן: א. באבנטו של הכהן, וללא שהות. והחסרון בדרך זו הוא שכלי קודש נטמא[טז]. ב. ימתין עד שימצא פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, ויוציאו על ידם, ובכך ימנע טומאת כלי קודש, והחסרון בדרך זו שמשהה את הטומאה במקדש.

המשנה מביאה מחלוקת באיזה דרך עדיף להוציא את השרץ שנמצא במקדש[יז]: שֶׁרֶץ מת[יח] **שֶׁנִּמְצָא בְּמִקְדָּשׁ** בשבת, **הַכֹּהֵן מוֹצִיאוֹ** ואינו חושש לאיסור מוקצה, שאין שבות במקדש[ב], ומוציאו **בְּהֶמְיֹנוֹ** [-אבנטו][יט] כדי שלא יטמאנו השרץ[כ]. ואין ממתין עד שיוכל להוציאו בצבת של עץ שאינו מקבל טומאה, אלא צריך להוציאו מיד באבנטו כדי **שֶׁלֹּא יֶשְׁהוֹת אֶת הַטּוּמְאָה,** אף על פי שעל ידי כך נטמא האבנט שהוא כלי קודש[כא]. **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה.**

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לא יוציאנו אלא **בְּצִבְתָּא** [-מלקחיים[כב]] **שֶׁל עֵץ** שאינו מקבל טומאה, וכדין פשוטי כלי עץ, אבל לא באבנט שמקבל טומאה, כדי **שֶׁלֹּא יֶחֱרְבוּת אֶת הַטּוּמְאָה** ולטמאות כלי קודש שלא לצורך, אף שגורם בכך לשיהוי השרץ במקדש[כב].

המשנה חוזרת לדון בעיקר ההיתר להוציא שרץ מן המקדש בשבת. בית המקדש נחלק לשני מקומות עיקריים, ההיכל וההעזרה[כג]. ההיכל מחולק לשלשה מקומות, זה לפנים מזה: א. החלק הפנימי, שהוא קודש הקדשים, ונקרא בשם דביר[כד]. ב. החלק החיצון שלפני קודש הקדשים, ונקרא בשם היכל[כה]. ג. האולם, שהיה בעין בית שער לפני הקודש[כו]. ולפעמים נקראים כולם יחד בשם היכל[כז]. והעזרה גם היא היתה מחולקת לשלשה מקומות: א. בין האולם למזבח. ב. עזרת הכהנים. ג. עזרת ישראל[כח].

המשנה מביאה מחלוקת תנאים מאיזה מקום מותר להוציא את השרץ בשבת: מֵהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ - את השרץ בשבת בלא לחוש לאיסור מוקצה, **מִן הַהֵיכָל**[כט], **וּמִן הָאוּלָם**[ל], וכן מהעזרה **מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ,** שבמקומות אלו אין זה כבוד השכינה שנמצא שם שרץ מת. אבל אם נמצא בעזרת כהנים או בעזרת ישראל, אין מוציאים אותו בשבת, שלא הותר איסור מוקצה באופן זה. **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס**[לא].

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהִנְכְנְסוּ אליו בטומאה **חֲיָבִין עַל זְדוֹנוֹ** [-אם נכנסו במזיד] **כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ** [-אם נכנסו בשוגג] **חַטָּאת, מִשָּׁם מוֹצִיאִין אוֹתוֹ** בשבת בלא לחוש למוקצה, כלומר מכל מקום בעזרה [וכל שכן באולם ובהיכל] שנמצא בו שרץ, מוציאים אותו בשבת.

וּבְשֶׁאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת שנמצא שם שרץ [כגון בהר הבית לרבי עקיבא,

---

א. **ויש** גורסים 'בונתא', והיינו כוסמין. רש"י (ד"ה תרו פה). ב. **שהרי** שנינו במסכת עירובין (ס"ה מ"ט) 'שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין'. ועל כאר זו הביאו ראיות שמפני הדחק יכולים לבטל איסור שבות שיש עליו, אף שאינם גדולים בחכמה ומנין מאלו שאסרו. ולהלן בגמרא יבואר הדחק שהיה להם שהצרכו להתירו. רש"י (ד"ה שקקרו) פירש 'שקרו' הוא מלשון קריאה. אמנם המאירי (מגיד קנ: ד"ה ומפלפלין) פירש, שהוא מלשון מקור, מלשון הפסוק (ירמיהו ו ז) 'כהקיר ביר מימיה' שפירושו כמו באר שמימיו נובעים תמיד, והיינו שנשאו ונתנו עליו הרבה כמים הנובעים ממעיין המתגבר. ג. **בן** הוא ה'קרי' של פסוק זה, וה'כתיב' הוא 'בור', וכן משמעו. ד. **על** פי רש"י ורד"ק (ירמיהו שם). ה. **עי"ם** הרמב"ם והרע"ב (פ"א מ"י"ב). ו. **רבינו** יהונתן (ד"ה ומכוה). בראש משביר (ד"ה ולפ) מבאר, שהנביאים התירוה לשעתם שהיו אז בדוחק, אך לא אמרו היתר זה לדורות, ומה שנהגו כן לדורות הוא משום שמנהג אבותיהם בידיהם על ידי שהתירו להם הנביאים. בהגהות יעב"ץ (ד"ה ולפ) כתב, שלא הנביאים ממש תיקנו כן, אלא שמנהג אבותם בידם, ואם אינם נביאים, בני נביאים הם (שמות פו:). ועל כן נקרא מנהג נביאים. ז. **כן** ביאר רש"י (ד"ה ספק), שהנידון כאן הוא מצד איסור מוקצה. אולם התוספות רי"ד (ד"ה שרץ) הקשה עליו, שהרי מבואר בביצה (ה:) שמותר להוציא מן הבית בשבת עכבר מת מדין גרף של רעי [חכמים התירו לטלטל כל דבר המאוס, וזה הוא הנקרא בכל מקום גרף של רעי. רמב"ם (שבת פכ"ג ה"ט)]. ולכן פירש, שכאן היה מקום לאסור מצד טירחה שלא לצורך, שהרי אינו מוציאו מפני שמאוס בעיניו, אלא כדי לטהר את בית המקדש, ולכן הוצרכו להיתר זה שאין שבות במקדש. אבל מצד איסור מוקצה לא היה מקום לאסור. והגאון יעקב (ד"ה שרץ) כתב ליישב שיטת רש"י, שאין להתיר טלטול השרץ מצד גרף של רעי, משום שיכול לכסותו בפסכתר [כמבואר בהמשך המשנה]. ודווקא בתוך ביתו התירו טלטול גרף של רעי, מפני שגם לאחר כיסויו עדיין מאוס הוא בעיניו שהדבר נמצא בביתו, וגם הוא חושש שמא יסלקו את הכיסוי משם, מה שאין כאן במקדש, שמצד המאיסות לבד היה די בכיסויו, וכל הצורך להוציאו הוא רק מצד הטומאה, ולכן הוצרכו להיתר. שאין שבות במקדש. ח. **ויקרא** (פ' שמיני כו - לג). ט. **רמב"ם** (פתיחה לפירוש המשניות פ"ד ה"ג). י. **רמב"ם** (טומאת מת פ"א ה"ז). ודווקא אדם וכלים מטמאים מן התורה מטמא אוכלין ומשקים אחרים, אבל אוכלים ומשקים אינם מטמאים מן התורה כלל. רמב"ם אבות הטומאות (פ"ו ה"ב). יא. **רמב"ם** (כלים פ"ב ה"ב) [והיינו בטומאת מגע אבל טומאת מדרס יש להם, כמבואר ברמב"ם (שם)]. יב. **כלים** (פ"ב מ"ח-ט). יג. **אם** אין שם כהן, מחויב כל אדם להוציאו, אבל לכתחילה מצוה בכהן, כמבואר להלן (קא:). וכגמרא יבואר אם החיוב הוא מן התורה או לא. יד. **שהרי** אב הטומאה מטמא אדם, וכמובא לעיל. טו. **כבבואר** בגמרא [ובמבוא לדברי שמואל להלן]. טז. **רש"י** (ד"ה ספק) וראה להלן מה שכתבו האחרונים בענין זה, והכהן אינו נטמא על ידי נגיעתו באבנט, שהרי ראשון לטומאה אינו מטמא אדם, וכמבואר לעיל. יז. **מחלוקת** זו שייכת גם בחול, והובאה דרך אגב במשנתנו כדי להשמיענו היתר טלטול מוקצה במקדש, וכדי להביא מחלוקת תנאים בנידון מהיכן מותר להוציא את השרץ בשבת. מהרש"א (פרש"י ד"ה ספק). אמנם ראה במרומי שדה (ד"ה שרץ) שכתב באופן אחר. יח. **מאירי** (ד"ה ספק). יט. **לבתחילה** מוציאו כהן דווקא, ואם אין שם כהן, יכול כל אדם להוציאו, שמותר לזר להכנס למקדש לצורך כך, וכמבואר בברייתא להלן (קא:). שרשונים לדוד (ד"ה מעי"ן). כ. **רש"י** (ד"ה ספק). וכמבואר בסוגיות לעיל (קב - קג:), שאין שבות במקדש, כלומר שכל דבר האסור בשבת מדרבנן, מותר לעשותו במקדש אם יש צורך בכך. ואף שלמסקנת הגמרא כולם מודים שיש איסור מן התורה בהכנסת שרץ למקדש, מכל מקום אין חיוב להוציאו מן התורה מיד ללא שיהוי, ולכן הוצרך רש"י לבאר שהטעם שמוציאים בשבת הוא משום שאין שבות במקדש. יד דוד (ד"ה ספק שרץ). כא. **אחד** מבברי כהונה הוא אבנט [תגורה מכרן] שחוגר הכהן על כותנתו. כב. **אבל** כשמוציאו באבנטו, נטמא רק האבנט מהשרץ, אבל האבנט שנעשה ראשון לטומאה אינו מטמא את הכהן, שראשון לטומאה אינו מטמא אדם וכלים. וגם מצד טומאת משא אין הכהן נטמא, ששרץ מת אינו מטמא אלא במגע. וכפי שהתבאר כל זה במבוא למשנתנו. כג. **רש"י** (ד"ה ספק). והיינו שהנידון כאן הוא מצד טומאת כלי קודש. והגאון יעקב (ד"ה ומקבל) תמה, היכן מצינו איסור לטמאות כלי קודש. ואמנם ראה בביאורו של הגר"ש פרל על ספר המצוות לרס"ג (מצוה ג ד"ה ולפ) [מצוה שכ"ו ס"ק ג], שהארי"ך לבאר שיטת רש"י בענין זה. וראה ברש"ש (פרשתנו עזר). מדוע הוצרך רש"י לבאר שהחיידוש הוא מצד טומאת כלי קודש. הרי בזה שמטמא את האבנט גורם שיימצא כלי טמא במקדש, ויש איסור בעצם ריבוי הטומאה, וכמו שאמר שמואל בגמרא להלן. כד. **פירוש** המשניות להרמב"ם. כה. **ישנות** רש"י (ד"ה ספק) שהאיסור בטומאת האבנט הוא מצד טומאת כלי קודש [ולא מצד ריבוי טומאה במקדש, ראה לעיל בהערה]. הגר יעקב (ד"ה ומקבל) מדוע צריך להוציא בפשוטי כלי עץ דווקא, הרי ניתן להוציא בכל כלי של חול. וכן הקשה הגר"ש פרלא בביאורו על ספר המצוות לרס"ג (מצוה ג ד"ה ולפ) [מצוה שכ"ו ס"ק ג], ראה שם שהארי"ך ביישב קושיא זו. כו. **רמב"ם** (פיה"מ פ"ח ה"ו). כז. **מלכים** (פ' ו יט). ובדר"ק (שם) ובראל"ג (שם). כח. **מלכים** (שם ו ח). ובדר"ק (שם). כט. **מלכים** (שם ו ג) ובדר"ק (שם). וכן הוא ברמב"ם (פיה"מ פ"ח ה"ו). ל. **רמב"ם** (שם). לא. **רמב"ם** (פיה"מ פ"ח ה"ו-ז). לב. **שהוא** לפני קודש הקדשים, וכמבואר במבוא [וכל שכן שמוציאים מהדביר שהוא קודש הקדשים, ואפשר ש'ההיכל' כאן הכוונה בין לקודש ובין לקודש הקדשים. ראה רש"י במנחות (מח: ד"ה למה) שהתשיב את הדביר בכלל ההיכל]. לג. **שהוא** לפני ההיכל, וכמבואר במבוא. לד. **בגמרא** יבואר טעמו של רבי שמעון בן ננס.

או בעזרה לדעת רבי שמעון בן ננס], שאין מוציאים אותו ממקומות אלו, **בּוֹטְפִין עָלָיו פֶּסֶבְתָּר** - מכסים אותו בסיר נחושת[לה] עד לאחר השבת, כדי שלא יגעו בו ויטמאו ממנו, ובמוצאי שבת יוציאנו.

לאחר שסיים התנא במשניות אלו למנות את הדברים שהותרו במקדש, חוזר רבי שמעון לדון בכמה ששנינו לעיל (קנ:) **שהותר לקשור [בשבת] נימא של כינור במקדש לצורך שירת הלויים, ובא לחלוק ולאסור, ואגב כך מבאר את טעמו במה שלעיל** (נב:) **לענין מי שנכנסה שבת כשהוא מהלך לתחום חלק על דברי חכמים והיקל יותר מהם, וכאן בנימא של כינור החמיר לעומתם: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מָקוֹם שמצינו שֶׁהִתִּירוּ דָּף חֲכָמִים** בדיעבד להקל, לא את האיסור התירו לך, אלא דווקא **מַשָּׂא** - מן המותר לך מעיקר הדין **נָתְנוּ דָּף**, כלומר לא הקילו חכמים אלא בדבר שמותר מעיקר הדין[לו]. אבל דבר היכול לגרום לכיסול באיסור מן התורה, אין להתירו בשום אופן ואפילו במקדש, שֶׁגַּם במקדש **לֹא הִתִּירוּ דָּף אֶלָּא** דברים האסורים **מִשּׁוּם שַׁבָּת** - דברים האסורים רק מדרבנן, ולא דבר האסור מן התורה, וכמו כן כל מה שיכול לגרום לכיסול באיסור מן התורה, לא התירו[לו].

*

גמרא אדם טמא אסור לו ליכנס למקדש כל עוד טומאתו עליו. כמו כן אסור להכניס כלים טמאים למקדש. מקור האיסור מהנאמר בפרשת שילוח טמאים (במדבר ה ג) 'וישלחו מן המחנה וגו', וכל טמא לנפש'. וגם איסור לאו יש בדבר זה, וכמבואר בפסוק (שם ה ג) 'ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם', ולאו זה נאמר בין באדם טמא שנכנס או ששוהה במקדש, ובין במי שהכניס כלים טמאים למקדש[לז]. הנידון בסוגייתנו הוא, האם גם בהכנסת שרץ מת למקדש יש איסור או לא.

אָמַר רַב מָרִי בַּר קִיסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּכְנִיס טָמֵא שֶׁרֶץ - כלי שנטמא בשרץ **לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּיב**[לח], אבל המכניס **שֶׁרֶץ עַצְמוֹ פָּטוּר. מַאי טַעְמָא** - מהו טעם החילוק בין מכניס טמא שרץ למכניס שרץ עצמו, **אָמַר קְרָא** - נאמר בפרשת שילוח טמאים אל מחוץ למחנה שכינה[מ] **'מִזָּכָר וְעַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם', וממה שהזכירה חובת השילוח מזכר ועד** נקבה יש ללמוד שנוהגת חובה זו בכל **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה** כאדם, ובכלל זה כלים הנטהרים בטבילה במקוה, **וְצָא שֶׁרֶץ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה**, והמכניסו למקדש פטור.

הגמרא מביאה הוכחה לשמואל: וְיָמָא מְטַיֵּיע לֵיהּ - האם נאמר שיש להביא ראיה לדברי שמואל מברייתא, שנינו בברייתא, מהפסוק (שם) **'מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם'** יש ללמוד שרק באדם טמא או בכלים טמאים שאינם עשויים מחזרת נוהגת חובת השילוח ממחנה שכינה, **פָּרַט לִכְלֵי חֶרֶס** שנטמא שאין מחזירים לשלחו ולהוציאו מן המקדש[מא], **דִּכְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי**.

שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא - מהו הטעם לחלק בין אדם לכלי חרס, **לָאו** [-האם לא] **מִשּׁוּם** שאין חובת השילוח אלא למי שיש לו טהרה במקוה כאדם, אבל לא לכלי חרס **דְּלֵית לֵיהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה** - שאין לו טהרה במקוה[מב]. ואם כן יש ללמוד מברייתא זו, שהוא הדין לשרץ שאין לו טהרה במקוה, שאין חובה להוציאו מן המקדש, וכדברי שמואל שהמכניס שרץ למקדש פטור.

דוחה הגמרא: לָא כך הוא הביאור בדעת רבי יוסי הגלילי, אלא שממה שנאמר בפסוק 'מזכר עד נקבה' אנו למדים שרק **מִי שֶׁנֶּעֱשָׂה** [-שיכול להיעשות] **אָב הַטּוּמְאָה**, כזכר ונקבה, יש בו חובת שילוח, כגון שאר הכלים, **יָצָא כְּלֵי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ נֶעֱשָׂה אָב הַטּוּמְאָה** בשום צד, שאין בו חובת שילוח[מג]. ולפי זה עדיין יתכן לומר ששרץ שאב הטומאה הוא[מד] כן חייב בשילוח, והמכניסו למקדש חייב.

הגמרא מנסה לתלות דין מכניס שרץ למקדש במחלוקת הראשונה במשנתנו: וְיָמָא דְּתַנָּאֵי - האם נאמר שדין הכנסת שרץ למקדש שנוי במחלוקת תנאים, שנינו במשנתנו, **שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּמִקְדָּשׁ, כֹּהֵן מוֹצִיאוֹ בְּהֶמְיָנוֹ** [-אבנטו] מיד, כדי **שֶׁלֹּא יֶשְׁהוֹת אֶת הַטּוּמְאָה**, ואף שבכך מטמא את האבנט שהוא כלי קודש, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּצִבְתּ שֶׁלּ עֵץ** שאינו מקבל טומאה **מוֹצִיאוֹ**, אבל לא באבנט, כדי **שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטּוּמְאָה** ולטמאות כלי קודש שלא לצורך, ואף שעל ידי כן שוהה השרץ במקדש עד שימצא הכהן את הצבת. **מַאי לָאו בֵּהָא קָא מִיפַּלְגִי** - האם לא כך הוא ביאור מחלוקתם, **דְּמָאן דְּאָמַר** - רבי יוחנן בן ברוקה שסובר **שֶׁעדיף לֹא לְרַבּוֹת** את הטומאה, **לְמַכְנִיס שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ חַיָּיב**, וממילא גם אין חיוב מן התורה לשלחו, ואין לרבות את הטומאה ולטמאת את האבנט לצורך כך, אלא ממתין עד שימצא צבת של עץ שאינו מקבל טומאה.

דוחה הגמרא: לָא זהו ביאור המחלוקת, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים שהמכניס שרץ למקדש **חַיָּיב, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי** - וכאן בזה נחלקו, **מָר סָבַר שֶׁהוֹצִיז טוּמְאָה עֲדִיף** - רבי יהודה סובר שאף שחייב מן התורה להוציא מיד את השרץ, מכל מקום עדיפה שהיית הטומאה במקדש מאשר לרבותה ולטמאת את האבנט שהוא כלי קודש[מה], ולכן ימתין עד שימצא צבת של עץ. **וּמָר סָבַר אִפּוּשֵׁי טוּמְאָה עֲדִיף** - ורבי יוחנן בן ברוקה סובר, שעדיף להרבות טומאה כדי לקצר את זמן שהייתה במקדש, ולכן יוציא את השרץ מיד באבנט, אף שבזה הוא מטמא את האבנט[מו].

הגמרא מנסה לתלות דין מכניס שרץ במחלוקת אחרת השנויה במשנתנו: אָמְרֵי דְּהָנֵי תַּנָּאֵי - דין זה שנוי במחלוקת תנאים זו, **דְּתָנָּן, מְהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ** - את השרץ בשבת בלא לחוש לאיסור מוקצה **כו'**, מן ההיכל, ומן האולם, ומבין האולם למזבח, דברי רבי שמעון בן ננס. רבי עקיבא אומר, כל מקום שחייבין על דזרנו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו. **מַאי לָאו בֵּהָא קָא מִיפַּלְגִי** - האם לא בכך נחלקו, **דְּמָאן דְּאָמַר** - רבי שמעון בן ננס שסובר שמכל **הָעֲזָרָה לֹא** הותר להוציא את השרץ בשבת, אלא רק מבין האולם ולמזבח ולפנים, **לְמַכְנִיס שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ פָּטוּר**, ואין חיוב מן התורה לשלחו מן המקדש, ולכן אין הוצאתו דוחה איסור מוקצה, מלבד כשהוא נמצא מבין האולם למזבח ולפנים, שאין זה כבוד שכינה להשהות שם את השרץ[מח], **וּמָאן דְּאָמַר מְכוּפָּה עֲזָרָה** - ורבי עקיבא שסובר שמכל העזרה הותר להוציאו בשבת, **לְמַכְנִיס** המכניס שרץ למקדש **חַיָּיב**, וחייב מן התורה לשלחו ולהוציאו מן המקדש, ולצורך כך הותר איסור מוקצה.

לה. **'פסכתרו'** הוא סיר, שתרגומו 'סירותיר' (שמות טז ג), 'פסכתרותה'. וראה במסכת תמיד (פ"א מ"א) לאיזה צורך היה במקדש סיר נחושת. לו. **וכמבואר** לעיל (נב:), שרבי שמעון מתיר בדיעבד למי שהתחשך מחוץ לתחום ומצא בתוך חמש עשרה אמות מקצה התחום, לחזור לעירו, משום שמרדרי התחום נוהגים להוסיף חמש עשרה אמות לתחום עצמו מתוך חשש שמא טעו במדידה. ובגמרא להלן (קנ.) 'ותבארו הדברים יותר'. לז. **הדברים** יתבארו יותר בגמרא להלן (קנ.). לח. **העובר** על איסור זה במזיד חייב כרת, כמבואר בפסוק (במדבר יט כ) 'ונכרתה הנפש ההוא מתוך הקהל כי את מקדש ה' טימא', ובשוגג חייב חטאת, כדין כל איסור שיש על זדונו כרת (ראה כריתות (כ), וברש"י שם ד"ה עבר). רש"י (ד"ה חייב). והמגן ראה בהגהות הגר"א (אות ו) שכתב שטעות סופר הוא, שהרי רש"י עצמו כתב בפירושו על התורה (ויקרא ו ז), שאין חיוב כרת אלא באדם שנכנס לטומאה, אבל במכניס כלים טמאים יש רק חיוב מלקות, ומקורו בתורת כהנים (מהדי פ"ו ה"ג). וראה במרומי שדה (נזיר נג: ד"ה ואין) ובמרחשת (פ"א סי' ג ענף ג אות יג) שהאריכו ביישוב דברי רש"י. ודעת הרמב"ם (פסוה מקדש פ"ג ה"י) שאין חיוב מלקות במי שהכניס למקדש כלי שנטמא משרץ, שרק מכניס כלי שהוא אב הטומאה לוקה. לט. **ראה** בהערה לעיל אם הכוונה לחיוב מלקות או לחיוב כרת. ולדעת הרמב"ם המובאת שם שאין חיוב מלקות במי שהכניס למקדש כלי שנטמא משרץ, צריך לומר ש'טמא שרץ' הכוונה היא לאדם שנטמא משרץ. כסף משנה (פסוה מקדש פ"ג ה"י). מ. **מהשתך** הפסוק המובא להלן 'ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם' מוכח שמדובר במקדש. רש"י (ד"ה מזכר). מא. **הגמרא** תבאר מיד האיך מתמעט כלי חרס. מב. **שנאמר** בו (ויקרא יא לג) 'ואותו תשברו'. מג. **בשני** אופנים נעשה כלי אב הטומאה [ודינו שמטמא אדם וכלים כפי שהתבאר במבוא למשנתנו לגבי שרץ מת]: א. כלי שנגע במת נעשה אב הטומאה, כמבואר בפסוק (במדבר יט כב) 'והנפש הנוגעת תטמא עד הערב', וכוונת הפסוק היא לאדם שנגע בטמא מת, דהיינו אדם או כלי שנגעו במת [שאין לומר שכוונת הפסוק לאדם שנגע במת עצמו, שהרי מי שנגע במת עצמו אינו נטהר אלא לאחר שבעה ימים, ורק אם היזו עליו מי חטאת וכמבואר בפסוקים (במדבר יט יח-ג), אלא ודאי שהכוונה היא לאדם שנגע באדם או בכלי שנגעו במת], ואם כן מבואר שאדם או כלי שנגעו במת נעשים אב הטומאה, ומטמאים אדם וכלים, שהרי מי שאינו אב הטומאה אינו מטמא אדם וכלים [ראה בהקדמה למשנתנו]. ב. אדם או כלים שנטמאו בטומאת מדרס, כגון שישב עליהם זב, נעשים אב הטומאה. אולם כלי חרס אינו מקבל טומאה בשני אופנים אלו. באופן שנגע במת אינו נטמא, משום שלפני הפסוק 'והנפש הנוגעת תטמא עד הערב' נאמר (שם יט יט) 'יזחטאו ביום השביעי' וגו', ויש ללמוד מזה שרק מה שיש לו טהרה שייך בו 'והנפש הנוגעת' וגו' ונעשה אב הטומאה במגע המת, אבל כלי חרס שאין לו טהרה אינו נטמא במגע המת. וכמו כן אינו נטמא בטומאת מדרס, שהרי אינו ראוי למדרס משום שנשבר. ונמצא שאינו נעשה אב הטומאה לעולם. מד. **כלים** (פ"ק מ"ח). מה. **רש"י** (ד"ה שהוא). והיינו שלדעת רש"י הנידון הוא מצד טומאת כלי קודש ולא מצד עצם ריבוי הטומאה במקדש. ראה לעיל (במשנה) בהערה שהובאו דברי האחרונים בענין זה. מו. **ושמואל** סובר שמחלוקת היא ופסק כדעת הפוטר. תוספות (ד"ה לֵיתֵי) (לֵיתֵי). מז. **לשיטתו** רש"י (לעיל קנ. ד"ה למכי) שאוקימתא זו נדחתה במסקנת הגמרא, הרי זה כאילו כתוב 'אלא לימא כתני תנאי'. כסף משנה (פיפוה מקדש פ"ג הט"ו). מח. **ושמואס** כבוד שכינה לא העמידו חכמים בבריותם.

דוחה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, באמת לדעת כולם המכניס שרץ למקדש חייב, אלא נחלקו בחומר חיוב הוצאתו מן העזרה[א] לאחר שכבר נמצא בה, האם הותר איסור מוקצה לצורך כן או לא, **וּשְׁנֵיהֶם** - רבי שמעון בן ננס ורבי עקיבא **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ**, וממנו למדו כל אחד כשיטתו, נאמר בפסוק (דברי הימים ב' כג טז), בענין טיהור בית המקדש בימי חזקיהו משיקוצי העבודה זרה, **וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים לְפְנִימָה בֵּית ה'** כדי **לְטַהֵר** אותו, **וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל הַטֻּמְאָה** [-העבודה זרה ותקרובותיה[ב]] **אֲשֶׁר מָצְאוּ בְּהֵיכַל ה' לֶחָצֵר בֵּית ה', וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם** את הטומאה מהכהנים כדי **לְהוֹצִיא** אותה **לַנַּחַל קִדְרוֹן** החוצה מהעיר ירושלים, כלומר, מאחר והוצרכו לאנשים רבים להוציא את הטומאה שהיתה בהיכל, חילקו את ההוצאה לשָנַים, הכהנים הוציאו מההיכל לעזרה, והלויים מהעזרה לנחל קדרון[ג]. ומבואר שהקפידו שרק מההיכל לעזרה יוציאו כהנים, שלא הותר ללויים להיכנס להיכל, אבל מהעזרה ולחוץ הוציאו רק הלויים, ולא סייעו כהנים בידם, אף שהדבר גרם להשהות את הטומאה. ונחלקו בטעם הדבר, **מָר** - רבי שמעון בן ננס **סָבַר, מִדְּאִשְׁתְּנֵי בַּעֲזָרָה בְּלָוִיִּם** - ממה שהשתנתה הוצאת הטומאה בעזרה להיות בלויים דווקא ולא בכהנים, מוכח **שְׁטוּמְאָה** הנמצאת **בָּעֲזָרָה לֵיכָא** - אין כל כך חיוב להוציאה עד שיהא מותר לטמא את הכהנים לצורך כן[ד], ואם כן גם איסור מוקצה לא נדחה לצורך כך, **וּמָר סָבַר** - ורבי עקיבא סבר שאין חילוק בין ההיכל לעזרה, שבשניהם יש חיוב להוציא את הטומאה מיד ומותר לכהן להטמא לצורך כך, וכן לעבור על איסור מוקצה לצורך זה, אלא הטעם שאין הכהנים מוציאים מהעזרה, **שַׁעַד הֵיכָא דְּלֹא אִקְּשֵׁי בָּלְוִיִּם מַפְקֵי כְּהֲנִים** - עד המקום שממנו ולפנים אין הלויים רשאים לגשת[ה], הוכרחו הכהנים להוציאה, **הָשְׁתָּא דְּאִקְּשֵׁי בָּלְוִיִּם תּוּ לֹא מְטַמְּאֵי כְּהֲנִים** - כאן [בעזרה] שיכולים הלויים להוציאה אין מיטמאים בה כהנים, אף שעל ידי זה שוהה השרץ בעזרה מעט[ו].

★

הגמרא דנה בענין הכניסה למקדש לבנייתו ולתיקונו, מי נכנס לכתחילה ומי בדיעבד: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, **הַכֹּל נִכְנָסִין בַּהֵיכָל**, כדי **לִבְנוֹת וּלְתַקֵּן**, וכדי **לְהוֹצִיא אֶת הַטּוּמְאָה**. ומכל מקום לכתחילה **מִזְּוֶה בְּכֹהֲנִים, וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים, נִכְנָסִין לְוִיִּם**, ואם **אֵין שָׁם לְוִיִּם נִכְנָסִין יִשְׂרְאֵלִים**.

מדייקת הגמרא: ממה שהברייתא לא הזכירה בפירוש שאף טמאים הותרו להיכנס[ז], **וְאִידִי וְאִידִי** - ואלו ואלו, כהנים לויים וישראלים, **טְהוֹרִין אֵין טְמֵאִין לֹא** - רק טהורים יכנסו אבל טמאים לא, ורק כשאין שם טהורים יכנסו טמאים[ח]. ולמדנו שישראלים טהורים קודמים להכניס טמאים.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על סדר קדימה זה: אָמַר רַב הוּנָא, רַב כָּהֲנָא שכהן הוא[ט] **מְסַיֵּיעַ כָּהֲנֵי** - מסייע את הכהנים להקדימם, **דְּתָנֵי רַב כָּהֲנָא** - ששנה רב כהנא בריייתא, **מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר** בכהן בעל מום (ויקרא כא כג) **אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי מוּם בּוֹ**, שמענו שאסור להיכנס מבין האולם ולמזבח ולפנים[י], **יָכוֹל לֹא יְהוּ כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין נִכְנָסִין בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ לְשַׁמֵּשׁ** גם בבואם **לְצִפּוֹת אֶת הַבַּיִת** - לצפות את כותלי קודש הקדשים מבפנים בטסים של זהב[יא], **תַּלְמוּד לוֹמַר אַךְ**, למעט, ובמיעוט זה **חָלַק** הכתוב בין כניסה לצורך, לכניסה שלא לצורך, שכל שכניסתו היא לצורך המקדש רשאי ליכנס. אולם לכתחילה **מִזְּוֶה בְּתְמִימִים**, ואם **אֵין שָׁם תְּמִימִים נִכְנָסִין בַּעֲלֵי מוּמִין**. וכן לכתחילה **מִזְּוֶה בְּטְהוֹרִין**, ואם **אֵין שָׁם טְהוֹרִין נִכְנָסִין טְמֵאִין**.

מדייקת הגמרא: ממה שלא הזכירה הברייתא בפירוש שאף ישראלים הותרו להיכנס[יב], **אִידִי וְאִידִי** - אלו ואלו, תמימים ובעלי מומין, טהורים וטמאים, **כֹּהֲנִים אֵין יִשְׂרְאֵלִים לֹא** - דווקא כהנים יכנסו אבל ישראלים לא יכנסו, ורק כשאין שם כהנים יכנסו ישראלים[יג]. ולמדנו שכהנים בעלי מומין וטמאים קודמים לישראלים תמימים וטהורים.

הגמרא ממשיכה לדון בדיני הקדימה: אִיבָּעֲיָא לְהוּ, אם יש שני כהנים, האחד **טָמֵא** תמים **וְהַשֵּׁנִי בַּעַל מוּם** טהור, **אֵיזֶהוּ מֵהֶן נִכְנָס**, האם עדיף שיכנס בעל מום טהור, או טמא שאינו בעל מום[יד].

א. **בחלק** שמן המזבח ולחוץ. ב. **משנה** למלך (פ"ח מהל' פ"ו ה"ב). ג. **שאפילו** הכהנים לא הותרו להיכנס להיכל אלא לצורך העבודה, וכמבואר במנחות (כ:) שלומדים כן מהפסוק (ויקרא טו ג) 'ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת', 'הקודש' זה ההיכל. ד. **אבל** אין להשהותה עד הלילה כדי שלא לעבור על איסור. רש"י (ר"ה יט:). ה. **חברי** דוד (כלים ב"ק פ"ח מ"ד ומעשה). וכתב עזר. יח. **רש"י** (ר"ה מסע) על פי הגור אריה (ר"ה כא). ובאופן נוסף כתב רש"י (שם), ש'מפני הטורעים' היינו מפני אלו ששוכחים ויוצאים קצת מחוץ לתחום. וראה אופן נוסף ברש"י לעיל (נ: ד"ה מפני), ובמה שביאר דבריו בקול הרמ"ז (פ"ד מ"ח). יט. **היינו** התנא של המשנה לעיל, שהוא תנא קמא כלפי רבי שמעון במשנתנו. כ. **כך** מבואר ברש"י (ר"ה קופצת) ובתוספות הרא"ש (ר"ה דקתמר). וכן נראה מדברי קול הרמ"ז (פ"ו מ"ה). אולם ראה בגנזי יוסף (מסורת ד"ה מהכא פ"ח) שביאר שכוונת רבי שמעון במשנתנו להוסיף ולבאר את דבריו בברייתא. כא. **רש"י** (ר"ה קמיבעיא) על פי הגנזי יוסף (פכ"ט שם). וראה בבארות המים (פכ"ט שם) שביאר באופן אחר. כב. **ומה** שהמתין רבי שמעון עד כאן, הוא בכדי שיסיים התנא של המשנה את דיני שבות במקדש. תוספות (ר"ה שמא לי שמעון).

נאמר (שם כג) 'לֹא יגש כי מום בו', ודורשים שהפסוק 'לֹא יגש כי מום בו' עולה על 'לחם אלהיו' שבפסוק הקודם, ובא לדרוש שכל הקדושים בכלל. רש"י (ר"ה חמה) על פי הגהות הב"ח (פוס ג). טו. **בכפורש** בפסוק (ויקרא כא כג). טז. **טמא** שאכל קודש בכרת, כמפורש בפסוק (ויקרא ז כ). יז. **אבל** אם נכנס לתחום העיר מבעוד יום הרי הוא כאנשי העיר. רמב"ם (שגה פכ"ו ה"ט). יח. **רש"י** (ר"ה מסע) על פי הגור אריה (ר"ה כא). ובאופן נוסף כתב רש"י (שם), ש'מפני הטורעים' היינו מפני אלו ששוכחים ויוצאים קצת מחוץ לתחום. וראה אופן נוסף ברש"י לעיל (נ: ד"ה מפני), ובמה שביאר דבריו בקול הרמ"ז (פ"ד מ"ח). יט. **היינו** התנא של המשנה לעיל, שהוא תנא קמא כלפי רבי שמעון במשנתנו. כ. **כך** מבואר ברש"י (ר"ה קופצת) ובתוספות הרא"ש (ר"ה דקתמר). וכן נראה מדברי קול הרמ"ז (פ"ו מ"ה). אולם ראה בגנזי יוסף (מסורת ד"ה מהכא פ"ח) שביאר שכוונת רבי שמעון במשנתנו להוסיף ולבאר את דבריו בברייתא. כא. **רש"י** (ר"ה קמיבעיא) על פי הגנזי יוסף (פכ"ט שם). וראה בבארות המים (פכ"ט שם) שביאר באופן אחר. כב. **ומה** שהמתין רבי שמעון עד כאן, הוא בכדי שיסיים התנא של המשנה את דיני שבות במקדש. תוספות (ר"ה שמא לי שמעון).

ונחלקו בכך אמוראים: רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר בשם **רַב, טָמֵא** תמים **נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בָּעֲבוֹדַת צִיבּוּר** - שכן הותר לו לעבוד בקרבן ציבור כשהציבור טמאים, שטומאה הותרה בציבור[טז], אבל בעל מום לא הותר בעבודה לעולם[יז].

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בַּעַל מוּם נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים - שהרי הותר באכילת קדשים לכתחילה[יח], אבל טמא אסור באכילת קדשים[יט].

★

שנינו במשנה: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וכו' מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך.

הגמרא מבארת את דברי רבי שמעון במשנתנו. שואלת הגמרא: רַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיכָא קָאֵי - באיזו סוגיא עמד ועל מה נאמרו דבריו.

משיבה הגמרא: הָתָם קָאֵי - דבריו עולים על מה ששנינו לעיל, **דְּתָנַן** במשנה (לעיל נ:), **מִי שֶׁבָּא** בדרך בערב שבת **וְהֶחְשִׁיךְ** לו היום בעודו **מְחוּץ לַתְּחוּם, אֲפִילּוּ** עומד במרחק **אַמָּה אַחַת** בלבד מקצה התחום, **לֹא יִכָּנֵס** לעיר בשבת, אלא יכול לילך רק אלפיים אמה לכל צד מאותו מקום שעומד בו[כ]. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם עמד בעת שנתקדש היום במרחק **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** מסוף התחום **יִכָּנֵס** לעיר ודינו כאנשי העיר, **לְפִי שֶׁאֵין הַמְּשׁוּחוֹת מְמַצְּעִין אֶת הַמְּדוֹת** - אין מודדי התחום מדייקים להעמיד את סימן סוף התחום בקצה גבולו, אלא כונסים מעט לתוך אלפיים **מִפְּנֵי הַטּוֹעִים** - מפני שחרשים שטעו מעט, ולכן בשעת הדחק באופן שהחשיך מחוץ לתחום ונמצא בתוך חמש עשרה אמה מקצה התחום, ניתן לסמוך על כך שכנראה לא טעו במדידתם, וסוף התחום הוא חמש עשרה אמה מחוץ לסימן[כא].

ובא רבי שמעון במשנתנו להוסיף טעם לדבריו, שעל מה שמוזכר במשנה לעיל (שם) **דְּקָאָמַר תְּנָא קָמָא שֶׁלֹּא יִכָּנֵס** לעיר, **וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן** שכן **יִכָּנֵס**, על כך הוסיף כאן טעם ואמר שאינו מיקל באיסור שבת, אלא מן המותר לו מעיקר הדין נתנו לו. ומה שביאר את דבריו במשנה זו דווקא, משום המשך דבריו לענין נימת כינור, כפי שיבואר להלן.

★

שנינו במשנה: שֶׁלֹּא הָתִירוּ לְךָ אֶלָּא מְשׁוּם שְׁבוּת.

הגמרא מבארת את המשך דברי רבי שמעון. שואלת הגמרא: הֵיכָא קָאֵי היכן עמד רבי שמעון ועל מה נאמרו דבריו.

משיבה הגמרא: הָתָם קָאֵי - דבריו חוזרים על המשנה (לעיל נ:) בענין נימת כינור שבמקדש שנפסקה בשבת, **דְּקָאָמַר תְּנָא קָמָא**[כב] **קוֹשְׁרָהּ** בשבת לצורך שירת הלויים שהיא מצוה דאורייתא, שאף שקשירה אסורה בשבת מן התורה, מכל מקום לצורך שירת הלויים במקדש מותר[כג], **וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן** בברייתא (שם קג:), שאינו קושרה אלא **עוֹנְבָהּ** בענובה המותרת בשבת. וזו היא גם כוונת רבי שמעון במשנתנו, לחלוק על דברי תנא קמא במשנה לעיל ולאסור קשירת נימת כינור במקדש בשבת[כד], ועל כך אמר 'שלא התירו לך אלא משום שבות', כלומר שלא התירו חכמים במקדש אלא איסורים שאין בהם אלא משום שבות, אבל לא דבר היכול להביאו לידי חיוב חטאת, ולכן דווקא **עֲנִיבָה דְּלָא אָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת** - שלא יבא בו לידי חיוב חטאת, שהרי מותר אפילו במדינה, **שָׁרִי לֵיהּ רַבָּנָן** - התירו לו חכמים לעשותו בשבת במקדש, אבל **לְקָשְׁרָהּ דְּאָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת** - שאם נתירנה במקדש עלול הוא לעשותה גם במדינה ולהתחייב חטאת[כה], **לָא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנָן** - לא התירו לו חכמים אפילו במקדש[כו]. וכוונת רבי שמעון ליתן טעם לדבריו שבשתי הסוגיות, ולומר שאינן סותרות אלו לאלו, ומה שהיקל במי שהחשיך לו והחמיר בנימת כינור, הכל שיטה אחת, להתיר את המותר מעיקרו ולאסור את שעלול להגיע בו לאיסור מן התורה[כב].

הדרן עלך המוצא תפילין ומזיקא זה מסכת עירובין

בס"ד

לוח לימוד ה

ה	כה	כסלו	תשפה	עירובין	ב	ע"א
ו	כו	כסלו	תשפה	עירובין	ב	ע"ב
ש	כז	כסלו	תשפה	עירובין	ג	ע"א
א	כח	כסלו	תשפה	עירובין	ג	ע"ב
ב	כט	כסלו	תשפה	עירובין	ד	ע"א
ג	ל	כסלו	תשפה	עירובין	ד	ע"ב
ד	א	טבת	תשפה	עירובין	ה	ע"א
ה	ב	טבת	תשפה	עירובין	ה	ע"ב
ו	ג	טבת	תשפה	עירובין	ו	ע"א
ש	ד	טבת	תשפה	עירובין	ו	ע"ב
א	ה	טבת	תשפה	עירובין	ז	ע"א
ב	ו	טבת	תשפה	עירובין	ז	ע"ב
ג	ז	טבת	תשפה	עירובין	ח	ע"א
ד	ח	טבת	תשפה	עירובין	ח	ע"ב
ה	ט	טבת	תשפה	עירובין	ט	ע"א
ו	י	טבת	תשפה	עירובין	ט	ע"ב
ש	יא	טבת	תשפה	עירובין	י	ע"א
א	יב	טבת	תשפה	עירובין	י	ע"ב
ב	יג	טבת	תשפה	עירובין	יא	ע"א
ג	יד	טבת	תשפה	עירובין	יא	ע"ב
ד	טו	טבת	תשפה	עירובין	יב	ע"א
ה	טז	טבת	תשפה	עירובין	יב	ע"ב
ו	יז	טבת	תשפה	עירובין	יג	ע"א
ש	יח	טבת	תשפה	עירובין	יג	ע"ב
א	יט	טבת	תשפה	עירובין	יד	ע"א
ב	כ	טבת	תשפה	עירובין	יד	ע"ב
ג	כא	טבת	תשפה	עירובין	טו	ע"א
ד	כב	טבת	תשפה	עירובין	טו	ע"ב
ה	כג	טבת	תשפה	עירובין	טז	ע"א
ו	כד	טבת	תשפה	עירובין	טז	ע"ב
ש	כה	טבת	תשפה	עירובין	יז	ע"א
א	כו	טבת	תשפה	עירובין	יז	ע"ב
ב	כז	טבת	תשפה	עירובין	יח	ע"א
ג	כח	טבת	תשפה	עירובין	יח	ע"ב
ד	כט	טבת	תשפה	עירובין	יט	ע"א
ה	א	שבט	תשפה	עירובין	יט	ע"ב
ו	ב	שבט	תשפה	עירובין	כ	ע"א
ש	ג	שבט	תשפה	עירובין	כ	ע"ב
א	ד	שבט	תשפה	עירובין	כא	ע"א
ב	ה	שבט	תשפה	עירובין	כא	ע"ב
ג	ו	שבט	תשפה	עירובין	כב	ע"א
ד	ז	שבט	תשפה	עירובין	כב	ע"ב
ה	ח	שבט	תשפה	עירובין	כג	ע"א
ו	ט	שבט	תשפה	עירובין	כג	ע"ב
ש	י	שבט	תשפה	עירובין	כד	ע"א
א	יא	שבט	תשפה	עירובין	כד	ע"ב
ב	יב	שבט	תשפה	עירובין	כה	ע"א
ג	יג	שבט	תשפה	עירובין	כה	ע"ב
ד	יד	שבט	תשפה	עירובין	כו	ע"א
ה	טו	שבט	תשפה	עירובין	כו	ע"ב
ו	טז	שבט	תשפה	עירובין	כז	ע"א
ש	יז	שבט	תשפה	עירובין	כז	ע"ב
א	יח	שבט	תשפה	עירובין	כח	ע"א
ב	יט	שבט	תשפה	עירובין	כח	ע"ב
ג	כ	שבט	תשפה	עירובין	כט	ע"א
ד	כא	שבט	תשפה	עירובין	כט	ע"ב
ה	כב	שבט	תשפה	עירובין	ל	ע"א
ו	כג	שבט	תשפה	עירובין	ל	ע"ב
ש	כד	שבט	תשפה	עירובין	לא	ע"א
א	כה	שבט	תשפה	עירובין	לא	ע"ב
ב	כו	שבט	תשפה	עירובין	לב	ע"א
ג	כז	שבט	תשפה	עירובין	לב	ע"ב
ד	כח	שבט	תשפה	עירובין	לג	ע"א
ה	כט	שבט	תשפה	עירובין	לג	ע"ב
ו	ל	שבט	תשפה	עירובין	לד	ע"א
ש	א	אדר	תשפה	עירובין	לד	ע"ב
א	ב	אדר	תשפה	עירובין	לה	ע"א
ב	ג	אדר	תשפה	עירובין	לה	ע"ב
ג	ד	אדר	תשפה	עירובין	לו	ע"א
ד	ה	אדר	תשפה	עירובין	לו	ע"ב
ה	ו	אדר	תשפה	עירובין	לז	ע"א
ו	ז	אדר	תשפה	עירובין	לז	ע"ב
ש	ח	אדר	תשפה	עירובין	לח	ע"א
א	ט	אדר	תשפה	עירובין	לח	ע"ב
ב	י	אדר	תשפה	עירובין	לט	ע"א
ג	יא	אדר	תשפה	עירובין	לט	ע"ב
ד	יב	אדר	תשפה	עירובין	מ	ע"א
ה	יג	אדר	תשפה	עירובין	מ	ע"ב
ו	יד	אדר	תשפה	עירובין	מא	ע"א
ש	טו	אדר	תשפה	עירובין	מא	ע"ב
א	טז	אדר	תשפה	עירובין	מב	ע"א
ב	יז	אדר	תשפה	עירובין	מב	ע"ב
ג	יח	אדר	תשפה	עירובין	מג	ע"א
ד	יט	אדר	תשפה	עירובין	מג	ע"ב
ה	כ	אדר	תשפה	עירובין	מד	ע"א
ו	כא	אדר	תשפה	עירובין	מד	ע"ב
ש	כב	אדר	תשפה	עירובין	מה	ע"א
א	כג	אדר	תשפה	עירובין	מה	ע"ב
ב	כד	אדר	תשפה	עירובין	מו	ע"א
ג	כה	אדר	תשפה	עירובין	מו	ע"ב
ד	כו	אדר	תשפה	עירובין	מז	ע"א
ה	כז	אדר	תשפה	עירובין	מז	ע"ב
ו	כח	אדר	תשפה	עירובין	מח	ע"א
ש	כט	אדר	תשפה	עירובין	מח	ע"ב
א	א	ניסן	תשפה	עירובין	מט	ע"א
ב	ב	ניסן	תשפה	עירובין	מט	ע"ב
ג	ג	ניסן	תשפה	עירובין	נ	ע"א
ד	ד	ניסן	תשפה	עירובין	נ	ע"ב
ה	ה	ניסן	תשפה	עירובין	נא	ע"א
ו	ו	ניסן	תשפה	עירובין	נא	ע"ב
ש	ז	ניסן	תשפה	עירובין	נב	ע"א
א	ח	ניסן	תשפה	עירובין	נב	ע"ב
ב	ט	ניסן	תשפה	עירובין	נג	ע"א
ג	י	ניסן	תשפה	עירובין	נג	ע"ב
ד	יא	ניסן	תשפה	עירובין	נד	ע"א
ה	יב	ניסן	תשפה	עירובין	נד	ע"ב
ו	יג	ניסן	תשפה	עירובין	נה	ע"א
ש	יד	ניסן	תשפה	עירובין	נה	ע"ב
א	טו	ניסן	תשפה	עירובין	נו	ע"א
ב	טז	ניסן	תשפה	עירובין	נו	ע"ב
ג	יז	ניסן	תשפה	עירובין	נז	ע"א
ד	יח	ניסן	תשפה	עירובין	נז	ע"ב
ה	יט	ניסן	תשפה	עירובין	נח	ע"א
ו	כ	ניסן	תשפה	עירובין	נח	ע"ב
ש	כא	ניסן	תשפה	עירובין	נט	ע"א
א	כב	ניסן	תשפה	עירובין	נט	ע"ב
ב	כג	ניסן	תשפה	עירובין	ס	ע"א
ג	כד	ניסן	תשפה	עירובין	ס	ע"ב
ד	כה	ניסן	תשפה	עירובין	סא	ע"א
ה	כו	ניסן	תשפה	עירובין	סא	ע"ב
ו	כז	ניסן	תשפה	עירובין	סב	ע"א
ש	כח	ניסן	תשפה	עירובין	סב	ע"ב
א	כט	ניסן	תשפה	עירובין	סג	ע"א
ב	ל	ניסן	תשפה	עירובין	סג	ע"ב
ג	א	אייר	תשפה	עירובין	סד	ע"א
ד	ב	אייר	תשפה	עירובין	סד	ע"ב
ה	ג	אייר	תשפה	עירובין	סה	ע"א
ו	ד	אייר	תשפה	עירובין	סה	ע"ב
ש	ה	אייר	תשפה	עירובין	סו	ע"א
א	ו	אייר	תשפה	עירובין	סו	ע"ב
ב	ז	אייר	תשפה	עירובין	סז	ע"א
ג	ח	אייר	תשפה	עירובין	סז	ע"ב
ד	ט	אייר	תשפה	עירובין	סח	ע"א
ה	י	אייר	תשפה	עירובין	סח	ע"ב
ו	יא	אייר	תשפה	עירובין	סט	ע"א
ש	יב	אייר	תשפה	עירובין	סט	ע"ב
א	יג	אייר	תשפה	עירובין	ע	ע"א

העמוד היומי

ב	יד	איר	תשפה	עירובין	ע
ג	טו	איר	תשפה	עירובין	עא
ד	טז	איר	תשפה	עירובין	עא
ה	יז	איר	תשפה	עירובין	עב
ו	יח	איר	תשפה	עירובין	עב
ש	יט	איר	תשפה	עירובין	עג
א	כ	איר	תשפה	עירובין	עג
ב	כא	איר	תשפה	עירובין	עד
ג	כב	איר	תשפה	עירובין	עד
ד	כג	איר	תשפה	עירובין	עה
ה	כד	איר	תשפה	עירובין	עה
ו	כה	איר	תשפה	עירובין	עו
ש	כו	איר	תשפה	עירובין	עו
א	כז	איר	תשפה	עירובין	עז
ב	כח	איר	תשפה	עירובין	עז
ג	כט	איר	תשפה	עירובין	עח
ד	א	סיון	תשפה	עירובין	עח
ה	ב	סיון	תשפה	עירובין	עט
ו	ג	סיון	תשפה	עירובין	עט
ש	ד	סיון	תשפה	עירובין	פ
א	ה	סיון	תשפה	עירובין	פ
ב	ו	סיון	תשפה	עירובין	פא
ג	ז	סיון	תשפה	עירובין	פא
ד	ח	סיון	תשפה	עירובין	פב
ה	ט	סיון	תשפה	עירובין	פב
ו	י	סיון	תשפה	עירובין	פג
ש	יא	סיון	תשפה	עירובין	פג
א	יב	סיון	תשפה	עירובין	פד
ב	יג	סיון	תשפה	עירובין	פד
ג	יד	סיון	תשפה	עירובין	פה
ד	טו	סיון	תשפה	עירובין	פה
ה	טז	סיון	תשפה	עירובין	פו
ו	יז	סיון	תשפה	עירובין	פו
ש	יח	סיון	תשפה	עירובין	פז
א	יט	סיון	תשפה	עירובין	פז
ב	כ	סיון	תשפה	עירובין	פח
ג	כא	סיון	תשפה	עירובין	פח
ד	כב	סיון	תשפה	עירובין	פט
ה	כג	סיון	תשפה	עירובין	פט
ו	כד	סיון	תשפה	עירובין	צ
ש	כה	סיון	תשפה	עירובין	צ
א	כו	סיון	תשפה	עירובין	צא
ב	כז	סיון	תשפה	עירובין	צא
ג	כח	סיון	תשפה	עירובין	צב
ד	כט	סיון	תשפה	עירובין	צב
ה	ל	סיון	תשפה	עירובין	צג
ו	א	תמוז	תשפה	עירובין	צג
ש	ב	תמוז	תשפה	עירובין	צד
א	ג	תמוז	תשפה	עירובין	צד
ב	ד	תמוז	תשפה	עירובין	צה
ג	ה	תמוז	תשפה	עירובין	צה
ד	ו	תמוז	תשפה	עירובין	צו
ה	ז	תמוז	תשפה	עירובין	צו
ו	ח	תמוז	תשפה	עירובין	צז
ש	ט	תמוז	תשפה	עירובין	צז
א	י	תמוז	תשפה	עירובין	צח
ב	יא	תמוז	תשפה	עירובין	צח
ג	יב	תמוז	תשפה	עירובין	צט
ד	יג	תמוז	תשפה	עירובין	צט
ה	יד	תמוז	תשפה	עירובין	ק
ו	טו	תמוז	תשפה	עירובין	ק
ש	טז	תמוז	תשפה	עירובין	קא
א	יז	תמוז	תשפה	עירובין	קא
ב	יח	תמוז	תשפה	עירובין	קב
ג	יט	תמוז	תשפה	עירובין	קב
ד	כ	תמוז	תשפה	עירובין	קג
ה	כא	תמוז	תשפה	עירובין	קג
ו	כב	תמוז	תשפה	עירובין	קד
ש	כג	תמוז	תשפה	עירובין	קד
א	כד	תמוז	תשפה	עירובין	קה
ב	כה	תמוז	תשפה	פסחים	ב
ג	כו	תמוז	תשפה	פסחים	ב
ד	כז	תמוז	תשפה	פסחים	ג
ה	כח	תמוז	תשפה	פסחים	ג
ו	כט	תמוז	תשפה	פסחים	ד
ש	א	אב	תשפה	פסחים	ד
א	ב	אב	תשפה	פסחים	ה
ב	ג	אב	תשפה	פסחים	ה
ג	ד	אב	תשפה	פסחים	ו
ד	ה	אב	תשפה	פסחים	ו
ה	ו	אב	תשפה	פסחים	ז
ו	ז	אב	תשפה	פסחים	ז
ש	ח	אב	תשפה	פסחים	ח
א	ט	אב	תשפה	פסחים	ח
ב	י	אב	תשפה	פסחים	ט
ג	יא	אב	תשפה	פסחים	ט
ד	יב	אב	תשפה	פסחים	י
ה	יג	אב	תשפה	פסחים	י
ו	יד	אב	תשפה	פסחים	יא
ש	טו	אב	תשפה	פסחים	יא
א	טז	אב	תשפה	פסחים	יב
ב	יז	אב	תשפה	פסחים	יב
ג	יח	אב	תשפה	פסחים	יג
ד	יט	אב	תשפה	פסחים	יג
ה	כ	אב	תשפה	פסחים	יד
ו	כא	אב	תשפה	פסחים	יד
ש	כב	אב	תשפה	פסחים	טו
א	כג	אב	תשפה	פסחים	טו
ב	כד	אב	תשפה	פסחים	טז
ג	כה	אב	תשפה	פסחים	טז
ד	כו	אב	תשפה	פסחים	יז
ה	כז	אב	תשפה	פסחים	יז
ו	כח	אב	תשפה	פסחים	יח
ש	כט	אב	תשפה	פסחים	יח
א	ל	אב	תשפה	פסחים	יט
ב	א	אלול	תשפה	פסחים	יט
ג	ב	אלול	תשפה	פסחים	כ
ד	ג	אלול	תשפה	פסחים	כ
ה	ד	אלול	תשפה	פסחים	כא
ו	ה	אלול	תשפה	פסחים	כא
ש	ו	אלול	תשפה	פסחים	כב
א	ז	אלול	תשפה	פסחים	כב
ב	ח	אלול	תשפה	פסחים	כג
ג	ט	אלול	תשפה	פסחים	כג
ד	י	אלול	תשפה	פסחים	כד
ה	יא	אלול	תשפה	פסחים	כד
ו	יב	אלול	תשפה	פסחים	כה
ש	יג	אלול	תשפה	פסחים	כה
א	יד	אלול	תשפה	פסחים	כו
ב	טו	אלול	תשפה	פסחים	כו
ג	טז	אלול	תשפה	פסחים	כז
ד	יז	אלול	תשפה	פסחים	כז
ה	יח	אלול	תשפה	פסחים	כח
ו	יט	אלול	תשפה	פסחים	כח
ש	כ	אלול	תשפה	פסחים	כט
א	כא	אלול	תשפה	פסחים	כט
ב	כב	אלול	תשפה	פסחים	ל
ג	כג	אלול	תשפה	פסחים	ל
ד	כד	אלול	תשפה	פסחים	לא
ה	כה	אלול	תשפה	פסחים	לא
ו	כו	אלול	תשפה	פסחים	לב
ש	כז	אלול	תשפה	פסחים	לב
א	כח	אלול	תשפה	פסחים	לג
ב	כט	אלול	תשפה	פסחים	לג

המבחנים הקרובים ב'עמוד היומי':

יום חמישי ז' תמוז

יום שישי ח' תמוז - פרשת חוקת

עירובין פב. - צו:

יום שישי י"ד אב - פרשת ואתחנן

עירובין צז. - פסחים ח.

יום חמישי י"א אלול

יום שישי י"ב אלול - פרשת כי תצא

פסחים ח: - כג.